Sala 2
Gab. —
Est. 8
Tab. 13
N.º 9

2
8
13
1

COMMENTARII

COLLEGII CONIMBRICENSIS

SOCIETATIS

IESV,

In tres libros de Anima, Aristotelis Stagiritæ.

BIBLIOTECA UNIVERSIDADE LIVRARIA DA

CONIMBRICÆ

Typis & expensis Antonij à Mariz Vniuersitatis Typographi.
Anno Domini, M. D. XCVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS ET FACVLTATE SVPERIORVM.

Dos desertos da Cruz de Busaco

COMMENTARII

COLLEGII

NIMBRICENSIS

SOCIETATIS

IESV,

In tres libros de Anima, Aristotelis Stagiritæ.

BIBLIOTECA CENTRAL

CONIMBRICÆ

Typis Expensis Nicolai Dionisij & Manuelis Nunez Bibliopolarum.

Anno Domini, M.D.LXXIII.

CVM PRIVILEGIO REGIO, ET FACVLTATE SVPERIORVM.

IVDICIVM EORVM, QVI AD hos cõmentarios ex officio Sanctæ Inquisitionis recognoscendos constituti fuerunt.

RE cognouimus, atq; accuratè expendim⁹ hos cursus Conimbricẽ sis cõmentarios in tres libros Aristotelis de anima, cum apposito tractatu de anima separata, & nihil in eis inuenim⁹, quod à fide, ac vera Religione alienũ sit; imò verò eos esse censuimus, qui ob rerum tractandarum copiam, atque sermonis præstantiam, prosperos vbique gentium, humanæ, & diuinæ philosophiæ successus, literarum candidatis sint allaturi. Quapropter immortalitati, & typis commendandos existimauimus.

Ioannes Correa. *F. Ludouicus de Sotto Maior.* *Antonius de Castelbranco*

FACVLTAS SVPREMI SANCTÆ Inquisitionis Concilij.

Excudantur hi commentarij in tres libros Aristotelis de anima. 24. Septembris. 1592.

Antonius de Mendonça. *Iacobus de Sousa.* *Marcus Teyxeira.*

FACVLTAS REGII SENATVS.

Excudantur hi commentarij, Olisipone. 23. Decembris. 1595.

Hieronymus Pereira *Damianus de Aguiar.*

FACVLTAS ILLVSTRISSIMI, AC REuerendissimi Domini Alphonsi de Castelbranco Episcopi Conimbricensis.

Excudi possunt hi commentarij cum nihil contineant, quod Christianæ Religioni, ac honestis moribus repugnet. 6. Martij, 1598.

D. ALPHONSVS EPISCOPVS COMES.

SVMMA DO PRIVILEGIO REAL

Communicado ao Impreſſor Antonio de Mariz, com to. das ſuas forças, & pelo meſmo tempo, que aos Padres da Companhia de IESV he concedido.

EL REY Noſſo Senhor fez merce aos Padres da Companhia de IESV deſte Reyno, que ninguem poſſa Imprimir nem trazer de fora, nem vender quaes quer liuros compoſtos, ordenados, ou tresladados por elles, ſem ſua approuação, ſobpena de perder os ditos liuros que lhe forem achados, & trinta cruzados: como mais largamente ſe contem no Priuilegio, & Prouiſam de Sua Alteza, que Iorge da Coſta fez em Lisboa a 25. de Agoſto, Anno do Senhor De 1572.

REY.

PROOEMIVM
IN TRES LIBROS
ARISTOTELIS DE
ANIMA,

DE VTILITATE, ORDINE, materia ſubiecta, & partitione horum librorum.

VANTVM ſcientia de anima, ob certitudinem demonſtrandi, & rerũ, in quibus verſatur, nobilitatem, inter alias Philoſophiç partes emineat: quã ſit tum ad vitam probe inſtituendam, & moderandam; tum ad omnem veritatis cognitionem vtilis; ex ijs, quæ Ariſtoteles mox docebit, conſpicuum fiet. Sed idẽ, præſertim quod ad vtilitatem ſpectat, ſuaderi ampliùs, illuſtrariq́ue ex eo poteſt, quia vt celebris illa ſiue Chilonis, ſiue Phemonoæ, aut Thaletis, vel quicũque eius author fuerit, ſententia foribus templi Delphici ab Amphictionibus inſcripta cõmonebat, maximè eniti quisque debet, vt ſe ipſum norit: noſſe autem ſe nemo poteſt, niſi animi ſui naturam, & dignitatem perſpectam habeat Quin verò, vt M. Tullius lib. 1. Tuſculanarũ quæſt. & Plotinus lib. 3. Enneadis quartæ cap. 1. poſt Platonẽ in Alcibiade 1. cenſuerunt, non aliud Delphica illa inſcriptio hortabatur, quàm vt animi naturam cognoſceremus. Videlicet quia quisquis mentis ſuæ vim, & excellentiam ſpectandam ſibi exhibuerit, intelliget non eſſe in his fluxis, & caducis bonis immorandum; ſed ſempiterna, & diuina omni ſtudio, & contentione quærenda: in quo præcipua veri, & legitimi Philoſophi ornamenta conſiſtunt. Eſt item doctrina hæc magno vſui ijs, qui de communi vita & moribus diſceptant, vt conſtat ex lib. 1. Ethic. cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1. Etenim oportet eos à Naturali accipere quo pacto ratio ſummam animæ arcem teneat, vt inde appetẽdi, & iraſcendi vim ſibi ſubijciat, & inſurgentes motus ad certam normam moderetur. Oportet etiam principium actionum, in quibus humanæ vitæ felicitas ſita eſt; itemque partitionem facultatum, qua ad affectus, & virtutes explicandas vtuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Ariſtotelis commonitio in extremo capite lib. 1. Ethicorum, ſicuti medici, qui remedia curandis corporibus adhibent, vt

Huius ſcientiæ vtilitas, quòd illius ope ſe ipſum quis probe norit.

Tullius. Plotinus.

De hac ſententia Laertius lib. 1. Plin. lib. 7. cap. 32. Macrob. 1. Saturn. c. 6. Xenophon. 4. comm. Clemens Alex. in Pædag.

Quòd ad moralẽ diſciplinam ſit opportuna.

munere ſuo probe fungãtur, in animorũ cognitione multũ operæ collocãt: ita ac multò potiori ratione Philoſopho ciuili, qui ſanãdis animi morbis ſtudet, cõperta eſſe debere, quæ ad animi ſcientiã ſpectãt. Ad primã verò Philoſophiã mirificè cõfert, quatenus ab intellectu noſtro ad ſubſtantias intelligibiles, & à materia abſolutas per analogiã quãdam, ſimilitudinẽq; prouehimur, & humana mens ſe ſupra ſe cõuertẽs, â ſe ipſa ad diuinam naturã, à qua profecta eſt, reuocatur, & quicquid ipſa perfectionis habet, in Deo omnium perfectionum fonte inuenit, meliori tamen nota, omniq; im perfectione ſublata. Deniq; cõmuni ratione, ad omnẽ Philoſophiæ partẽ opportuna eſt hæc de animo meditatio; quia cũ animus rationis, conſilijq; particeps (vt Triſmegiſtus in Aſclepio ait) ſit veluti Orizon æternitatis, & temporis, atq; intelligibilis, corporeæq; naturæ nexus, ac confinium: vel, vti alij dixere, totius mundi ſumma: ſiquidẽ natura media extremas repræſentat, ſuperiorẽ vt imago, inferiorẽ vt exẽplar: fit vt animi doctrina veluti quoddã rerũ diuinarũ, & humanarum ſcientiæ cõpendium exiſtat, nosque ad omnẽ aliã veritatis notionẽ præparet. Oſtẽdit quoq; vberẽ huiuſce contẽplationis fructum, id, quod D. Auguſt. 2. de ordine c. 8. aſſerit; nimirũ duas eſſe præcipuas in Philoſophia quæſtiones; vnam de anima, alterã de Deo. Primã, efficere vt nos ipſos nouerimus; alterã, vt originẽ noſtram; illã nobis dulciorem; hanc chariorem eſſe: illam nos dignos beata vita; hanc beatos reddere.

Item ad Metaphyſicam.

Lege cap. 7. lib. 12. Metaphyſ.

Ad vniuerſã etiam philoſophiam.

Triſmegiſtꝰ.

Animus noſter medius inter æterna & caduca.

D. Greg. Nyſſenus lib. 1. de homine c. 5. Plotin. Enned. 4. lib. 6. cap 3. D. Thom. lib. 2. contra gẽt. c. 68. & lib. 4. c. 55. Ficinus lib. 3. de immortalitate anim. c. 2. Beſſario lib. 2. cõtra calumn. c. 7. Picus in Heptaplo c. 7.

Certè animi conſiderationem magni eſſe momenti ſatis oſtẽdunt tã patrũ quã externorum etiam philoſophorum ea de re ſcripta. Nam D. Dionyſius c. 4. de diuinis nom. de anima ſcripſiſſe ſe meminit, D. Iuſtinus Philoſophus & martyr eiuſdẽ argumẽti librum edidit, vt refert D. Hieronymus in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis; D. Auguſt. librum vnum compoſuit de immortalitate animæ; alterum de animę quantitate; quatuor de anima, & eius origine. D. Gregorius Nyſſenus ſatis longam diſputationem à ſe cum Sorore Macrina de anima & reſurrectione habitam literis commendauit. Tertullianus vnum de anima librũ condidit. Iam vero Ethnici auctores multa de eadem cõſcripſere, Triſmegiſtꝰ, Plato, Theophraſtus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iamblichus, Tullius, auctor operis de ſapientia ſecundum AEgyptios. Ariſtoteles etiam præter hos tres libros, alium reliquit de animæ quæſtionibus, ſed iniuria temporis intercidit.

Porrò autem quanto ſtudio hoc opus ab Ariſt. elaboratum, perfectũque ſit, teſtatur ad eius proœmium Themiſtius hiſce verbis. Cùm pleraque omnia Ariſtotelis ſcripta, eiuſmodi habeantur, vt de mirari præſtantiam eius facilè ſuppetat; nulla profectò commentatio eſt, in qua ille perinde ingenij ſui vim, & ſublimitatem oſtenderit, atq; in ea, quæ rationem animæ continet: ſiue enim multitudinem quæſtionum, ſiue copiam rerum pulcherrimarum, ſiue doctrinæ ſubtilitatẽ quæras; eiuſmodi ſunt libri de anima; vt vni illi homini omnia, quæ ad hoc genus pertinent, in numerato fuiſſe, conſtitiſſeque videantur.

Themiſtij teſtimoniũ de præſtantia librorum Ariſtotelis de anima.

Illud verò hoc loco in primis diſquirendum occurrit, quod diſsidẽtium

tiũ interpretum opinionibus agitatur; videlicet quem hæc scientia inter cæteras Physiologiæ partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locũ vendicet. Sèd, longiori disputatione omissa, statuendum est cũ Theophrasto apud Themistium lib. 3. huius operis c. 39. suæ paraphrasis, & D. Thoma, quẽ recentiores fere sequuntur eam proximè sequi post libros Meteororum; atque antecedere totam disciplinam ad res animatas pertinentẽ. Nãq; vt D. Thom. & Theophilus in proœmio huiusce operis animaduertũt, sicuti Physiologiæ totius exordium est Physica Auscultatio; quia vniuersam Naturalium principiorũ explicationem continet: ita congruebat vt initium commentationum de rebus animatis, esset consideratio animæ, quæ rerum animatarum commune principium est. Alexander tamen Aphrodisiensis in suo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororum priorem fecere tractationem de animalium partibus. Primùm, quia contemplatio materiæ antecedit cõtemplationem formæ; partes verò, siue organa, sunt materia, subiectũ vè animæ. Secundò, quia anima definitur per corpus organicũ: quare ne definitio ex ignotis progrediatur, oportuit declaratum id priùs ab Aristotele fuisse. Hæc tamen argumenta non concludunt. Nam esto partes organicæ animalium, de quibus Aristoteles in lib. de partibus animalium differit, habeant se se ex parte materiæ quatenus corporeas functiones animæ in se recipiunt: dispositionesque necessariæ sunt ad introductionem animæ, vt suo loco exponemus. Licet item partes organicæ facilius cognoscantur, quàm anima, cuius natura abdita est, & recondita; non proinde tamen de ijs priùs agendum fuit; sed de anima potiùs; quia vt paulò ante significauimus, monetque Aristoteles primo capite libri primi Phys. & cap. 1. & 3. libri primi de partibus anim. post Platonem in Phædro, & Hippocratem in lib. de natura humana, In omni benè instituta disciplina, ea tractanda priùs sunt, quæ patent latius, ac magis communia habentur, ne eadem sæpius repetere cogamur: anima verò latiùs patet, quã partes animaliũ; cũ hæ animantibus dũtaxat; illa omnibus insit viuentibus. Nec materiæ consideratio, contemplationem formæ præit, si aliud doctrinæ ratio postulet, anima vero non per corpus organicum animalis, sed per corpus organicum viuentis in cõmunè definitur. Quod ante doctrinã de anima declarari ab Aristotele haud necesse fuit; cũ ad animæ definitionẽ percipiendã, distincta & absoluta organici corporis notitia minimè requiratur; sed confusa sufficiat, quæ facilè potest cõparari. Quin verò non minus ad notitiam organici corporis, scientia animæ; quã ad animæ scientiã, organici corporis cognitio exigitur, siquidẽ anima etiã in definitione corporis organici adhibetur, cũ definiatur id, quod affectũ est organis, ad animæ fũctiones obeũdas accõmodatis. Quo patet eiusmodi argumentum, siquid momenti habeat, æqua vi in aduersarios retorqueri posse.

Dubitatio de ordine hotũ librorũ inter cęteras physiologiæ partes.

Resolutio.

Aliorum sententia.

Refellitur.

Cõmuniora prius tractãda.

Nunc, quodnã horũ librorũ subiectũ sit, expẽdamus. Venetus hoc loco, & quidam alij è recentium Philosophorũ cœtu nõ animam, sed corpus animatum esse statuunt. Quod probant, primũ, quia vt hæc doctri-

De subiectõ huius operis prima sentẽtia.

1. argum.

doctrinā pars quædam eſt Phyſiologiæ, ita oportet eius materiam talē eſſe, vt de ea totius Phyſiologiæ ſubiectum tanquam de parte inferiori ac minùs latè patenti enuntietur: liquet autem ens mobile de corpore
2. animato, nō de anima eo pacto dici. Deinde, quia vel hìc, vel nullibi Ariſtoteles de corpore animato egit; nullibi egiſſe abſurdum eſt; nec enim à Philoſopho tam præclara ſpecies entis naturalis ſilentio inuoluenda fuit; Egit ergo de illa in hoc opere; ac proinde corpus animatū eſt illius ſubiectum. Tertiò, quia id ſubiectum cuiuſq; diſciplinæ eſt,
3. cui primò, ac per ſe conueniunt affectiones, quæ in ea tractantur: at nutriri, ſentire, moueri, velle, intelligere, cæteræque eiuſmodi affectiones, de quibus in hiſce libris diſſeritur, non animæ, ſed corpori animato partim in commune, partim per ſua inferiora primùm ac per ſe competunt, vt capite 4. primi libri text. 54. Ariſtoteles inquit. Quare non videtur negandum materiam huic operi ſubiectam eſſe corpus animatum. Verū nobiliſsimi quique Peripatetici, Simplicius, Philoponus, Alexander, Themiſtius, D. Thomas, M. Albertus, Aegidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrarienſis, & plerique alij adhunc locū cōmuni conſenſu aduerſariam partem ſequuntur, ſtatuuntque horum librorum ſubiectum eſſe animam. Quod ex eo primū ſuadetur, quia vt ex 1. lib. Poſter. cap. 1, & 9. colliges, id rite ſubiectum in qualibet ſcientia conſtituitur, cuius definitio in ea inueſtigatur, & traditur: in hoc verò opere non corporis animati, ſed animæ definitionē quæſiuit, atque aſsignauit Ariſtoteles; vt ipſe in proœmio propoſitum ſibi eſſe dixit, & in libro de ſenſu & ſenſili perſolutū à ſe fuiſſe gloriatur. De-
4. inde, quia ſi corpus animatum eſſet huius diſciplinæ ſubiectum, cùm in categoria ſubſtantiæ inferius, atque adeò nobilius ſit animal, quàm corpus animatum; ſequeretur immerito hanc ſcientiam propter ſubiectæ materiæ præſtantiam maximèque ob excellentiam animæ rationalis cæteris Phyſiologiæ partibus ab Ariſtotele anteponi; cùm ea po-
5. tiùs, quæ de animantibus diſſerit, eo nomine præferēda eſſet. Poſtremò fauèt huic ſententiæ ipſa operi inſcriptio; nūcupātur enim hi libri περὶ ψυχῆς, ideſt, de Anima. In hac dubitatione dicendum nobis videtur libros de anima bifariam ſpectari poſſe. Nimirum vel per ſe, ac ſeparatim: vel vnà cum ijs, qui paruorum Naturalium vocātur, qui illorum quaſi acceſsio quædam ſunt. Tum ſi priori modo ſpectentur, eorum ſubiectum eſſe animam; ſi poſteriori, corpus animatum. Tres enim de anima libri in ſcrutanda, explicandaque per ſe animæ natura potiſsimū inſumuntur, nec viuentium affectiones, & proprietates, niſi ſecundum rationem originis ſuæ, & vt ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius obſeruiunt, expenduntur. At in opere paruorum naturalium eædem prout iam corpori, eiuſque organis accōmodantur, in conſiderationem veniunt. Quo fit vt eiuſmodi opus, & tres libri de anima integram corporis animati cōmentationem exhibeant. Aduerſariorum verò argumenta, quæ probare nitebantur libros de anima, etiam per ſe ſumptos, habere pro ſubiecto corpus animatum facilè ſoluuntur. Ad primū negari debet oportere totius diſciplinæ

2. Sententia.

Apolinaris, Flādrienſis, Tolletus, Iauellus. Thienenſis.

1. Ratio.

Quid ſentiēdum ſit.

Ita cenſuit Apolinar. hoc loco q. 2. ar. 2

Reſpondetur argumentis primæ ſentētiæ

Ad 1.

plinæ ſubiectum de ſubiectis partium affirmari: alioqui diceretur ens mobile de ſenſu, & ſenſibili, itemque de reſpiratione, & de motu animalium, quas conſtat eſſe peculiares materias quorundam opuſculorum Ariſtotelicæ phyſiologiæ. Similiter neceſſum foret orationem philoſophorum, quæ totius Logicæ ſubiectū eſt, enuntiari de voce ſimplici, quæ eſt ſubiectum Categoriarū. Itaque ſat eſt ſubiecta partiū cuiuſque ſcientiæ aliquo modo includi in ſubiecto totius; nec ſub illo directa ſerie contineri oportet.

Ad ſecundum, dicendum eſt non omiſiſſe Ariſtotelem corporis animati explicationem; ſed eam, quoad animam, in tribus, qui de ea inſcribuntur, libris; quoad ipſum corpus, quantum ſat erat, in paruis naturalibus tradidiſſe. Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de anima agitur, primò, ac per ſe conuenire animæ, vt earum fonti, & origini: tametſi vt Ariſtoteles loco citato vult, non niſi de toto compoſito, vt de principe ſubiecto enuntientur. Si cui tamen viſum fuerit priorem tueri ſententiam, quæ licet à communi abhorreat, improbabilis tamen non eſt; reſpondeat argumentis in contrariam partem adductis; quanquam Ariſtoteles hiſce libris animæ definitionē tanto ſtudio inueſtigarit, ac tradiderit: in id tamen nō animæ gratia præcipuè incubuiſſe; ſed propter corpus animatum, ad quod, vt ad totius operis ſcopum, reſpiciebat. Nec verò animæ facultates, quoad ſuum principiū duntaxat, ſed vt totum compoſitum, ideſt, corpus animatum, ornant, expendiſſe. Item doctrinam de anima reliquis naturalis philoſophiæ partibus excellere, non vt præciſè circa corpus animatum in commune verſatur; ſed quatenus diſceptat de animo rationali, qui cæteras phyſicæ cōſiderationis formas, naturæ dignitate vincit. Denique, inſcribi hos libros de anima, non vt à principali ſubiecto, ſed vt à præcipua illius parte, quæ proinde ſubiectum quo dici poteſt, ſicuti & corpus animatum, ſubiectum quod, vt philoſophi quidam loquuntur.

Ad 2.

Ad 3.

Occurritur rationibus 2. Sententiæ.

2.

3.

3.

Quod ad operis partitionem ſpectat; Ea ſic habet. In primo libro diſſerit Ariſtoteles de eſſentia animæ contra veterum placita; ex propria verò ſentētia capit. 1. & 2. libri ſecundi. Tum reliqua parte eiuſdem libri agit de potentijs animæ in commune, de facultatibus ad animam vegetatricem ſpectantibus, & de ſenſibus externis. De internis autem, tribus capitibus libri tertij. De intellectu à quarto ad nonum. Inde ad finē libri, de motu, & quibuſdam affectionibus, quæ animantibus vniuerſim competunt.

Partitio operis.

QVÆSTIO VNICA.

NVM INTELLECTIVÆ ANIMÆ Contemplatio ad Physiologiæ doctrinam pertineat, an non?

ARTICVLVS. I.

VARIÆ PHILOSOPHORVM Sententiæ.

Prima sentẽtia animę humanæ cõsideratione medium esse inter Physiolog. & metaphys.

VIc quæstioni non nihil difficultatis peperit sentẽtiarum varietas, & discrepantia. Nam Philoponus primo de ortu & interitu: Simplicius, & Themistius initio Physicorũ, quibus etiam videtur adstipulari Boetius in suo prologo ad Isagogem Porphyrij, animæ consideration em, non physicam, sed Mathematicam esse autumant: non quòd eam mathematici negotij esse putent: sed quia sicuti res mathematicæ inter physicas, & diuinas vtriusque naturæ interstitio, & affinitate mediæ sunt: sic anima inter easdem medium tenet, cùm sit intelligibilis & corporei mundi nexus, ac vinculum, vt ante expositimus; proindeque eius consideratio ad mediam quandam disciplinam, quæ partim Naturalis, partim transnaturalis sit, videtur pertinere; siquidem eisdem modis res, & scientiæ diuiduntur, vt constat ex tertio huius operis cap. 8. text. 38.

In prologõ editionis 2.

2. Sententia esse Metaph.

Alij eam contemplationem ad primum Philosophum delegant innixi potissimùm authoritate Aristotelis primo de partibus anim. cap. primo vbi hãc quæstionem disertis verbis proposuit, cũque quæsijsset, num Philosophi naturalis esset de omni anima disputare, respondit nõ esse: quia alioqui ageret Physiologus de intellectrici anima, & de intellectu considerareturque omnia intelligibilia, quandoquidem relatorũ eadem est scientia, intellectus autem, & id, quod sub intellectum cadit, relata sunt. Secundò, quia Physica contemplatio est solius naturæ: at intellectus natura nõ est. Tertiò, quia disputare de rebus â materia abstractis, vt de intellectu, alienum est ab instituto naturalis philosophi, qui in rerum corporearum duntaxat perueſtigationem incumbit.

Prima ratio ex authoritate Arist.

2. Ratio.

3. Ratio.

3. Sententia esse Physicã.

Tertia Opinio est Alexandri ad initium Meteorum, Auerrois 2. Physic. com. 26. & 1. de partibus anim. cap. 1. & 3. huius operis, cõm. 17. & aliorum complurium existimantium animæ scientiam ad Physiologum attinere, cùm Aristoteles in hoc opere, quod procul dubio pars quæ-

quædam est naturalis Philosophiæ, non solùm de cæteris animæ partibus, sed etiam de intellectrici ex professo disseruerit.

ARTICVLVS. II

TOTIVS QVÆSTIONIS Dissolutio.

VT propositæ quæstioni satisfiat, prænotandum est animũ participẽ rationis trifariam spectari posse. Vno modo, prout vnitur corpori, & in eo functiones suas administrat: Altero, secũdũ attributa, quæ ipsi à materia separato cõueniunt, cuiusmodi sunt esse definitiuè in loco, recipere species ex influxu superni luminis, intelligere sine recursu ad phantasmata, aliaque eiusmodi. Tertiò, quoad suã propriam naturam, & essentiam. Triplex animę rationalis consideratio.

Hoc posito, sit prima conclusio. Nulla superiorum trium animæ cõsiderationum pertinet ad aliquam vnam scientiam mediam inter naturalem & primam philosophiam. 1. Conclusio

Eius probatio.

Hæc conclusio suadetur; quia nõ datur medium illud philosophandi genus: cùm scientia contemplatrix perfectè diuidatur in naturalem, Metaphysicam, & Mathematicas, vt in Physicæ auscultationis proœmio latè disseruimus. Nec verò vnquã Aristoteles eius mediæ disciplinæ in suis libris mentionem fecit. His nõ obstat quòd anima corporei, & intelligibilis mũdi confiniũ, & quasi nexus quidam sit. Non enim inter hæc extrema ita medium ŏbtinet, vt aliquam mediam abstractionem vendicet, distinctam ab illis, quæ tripartitam contemplantis philosophiæ varietatem efficiunt; vt loco citato ostendimus. Nõ datur media abstractio inter physic. & metaphys.

Sit Secunda conclusio. Prima animæ consideratio ad naturalẽ Philosophiam ex officio spectat. 2. Conclusio.

1. Confirmatio.

Hæc probatur, quia contemplari ens naturale ad Physicum pertinet, eiusdem verò est meditari totum, & partes: at anima eo modo sumpta, est actu pars entis naturalis, nempe hominis. Item quia operationes, quas anima, dum in corpore est, administrat, pendẽt à materia; & prout connexionẽ cum ea habent, in cõsiderationem cadunt, non alterius artificis, quàm eius, qui de materia disserit, idest, Physiologi. 2. Cõfirmatio.

Sit tertia conclusio. Contemplatio animæ secundo modo sumptæ transcendit Physiologiæ fines, pertinetque ad Metaphysicum. Ad huiusce conclusionis intelligentiam obseruãdum est, cùm anima rationalis sit suprema formarum in materia existentiũ, & teste D. Dionysio 7. capite de diuinis nominibus, summum infimi attingat infimum superni; transire eam, cùm è corpore abscedit, pro suo modo in statum substantiarum separatarum, secundum eas videlicet affectiones, quarũ supra meminimus, nihil commercij cum materia habentes;, qui status, vt docet D. Thomas 1. part. quæst. 79. art. 1. non est ei naturalis, 3. Conclusio. Anima rationalis suprema formarum. D. Dionys.

sed

sed præter naturam. Quo fit vt disceptatio animæ rationalis eo modo sumptæ ad eandem scientiam pertinere debeat, ad quam mentes à materiæ contagione prorsus liberæ. Hinc iam proposita conclusio ex eo ostenditur, quia perpendere ea, quæ re, & ratione à materia abstrahũtur, ad solum primum philosophum attinet: affectiones verò, quæ animæ competunt, præcisè vt extra materiam cohæret, ita se habent, vt attendenti planum erit.

5. Cõclusio. Probatio.

Sit quarta conclusio, Scrutàri propriam animæ naturam, & essentiã, quæ erat tertia de animo meditatio, spectat ad naturalem philosophũ. Huius conclusionis veritas ex eo conuincitur, quia anima ex sua ratione & natura, est forma corporis; vnde & essentiali definitione explicatur, cũ dicitur actus primus corporis organici; Quo fit vt ad sui cognitionem necessariò materiam requirat: quæ verò ita se habent, intra speculationis physicæ metas continentur, sicuti & materia ipsa, docente Aristotele secundo Physicorum cap. 2. text. 22. eiusdem artificis esse materiam & formam contemplari; quia videlicet duo hæc mutuò se respiciunt, vt ex eodem lib. & cap. text 26. constat. Præterea stabilitur eadem conclusio ex eo, quia cùm homo sit pars subiecta enti mobili, cuius cognitionem Physicus profitetur, cùmque hominis essentia cognosci nequeat, quin natura ipsius animæ, per quam in suo proprio gradu, & specie constituitur, innotescat: fit inde vt ad naturalem philosophum attineat animæ essentiam indagare. Huc pertinet, quòd definitio illa hominis passim celebrata, homo est animal constans corpore, & animo rationis participe, à nullo alio præter quam à naturali philosopho inuenta & tradita esse creditur.

4. Conclusio

Probatur 1.

2.

3.

Dubitatio.

Quærat tamen hìc aliquis num ea cõsideratio, qua anima vt quid immateriale, per se subsistens, intellectiuum, expenditur: quæ attributa sicuti sunt animæ intrinseca, ita ei tam in materia, quam extra materiã cõpetunt; num, inquam, eiusmodi consideratio, physica sit, an potiùs metaphysica. Cui dubitationi occurrendum est, si ea prædicata non in tota sua amplitudine sumantur; sed restricta ad propriũ & specificum gradum animæ rationalis, ita vt cum ea reciprocentur, nimirũ tale immateriale, tale per se subsistens, tale intellectiuum; eam speculationem physicam esse; quandoquidẽ cognoscere propriam, ac peculiarẽ animæ rationalis naturã ad Physiologiæ doctrinam pertinet, vt proximè statuimus. Si autem sumantur in cõmune, & vt tam animæ, quàm intelligentijs conueniunt, Metaphysicam esse: quia sicuti substantiam, relationem, & qualitatem, ac passiones entis secundũ cõmunes & generales conceptus speculari, Metaphysico incumbit, vt loco citato ostẽdimus, propterea quod hæc, etsi ex parte in materia reperiantur, secundũ se tamen indifferentiam obtinent, vt in materia sint: ita cognoscere intellectiuum, per se subsistens, & immateriale, in cõmune, Metaphysici negotij est; quia esto etiam cõueniant animę rationali, cuius propriã & reciprocam essentiam cognoscere ad physiologum spectat; secundũ se tamen indiscriminatim se habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctionem.

Occurritur dubitationi.

ARTI

ARTICVLVS. III.

EXPLICATIO RATIONVM, QVÆ superiùs dictis aduersari videbantur.

RElíquum est, vt respondeamus ad argumenta ex Aristotele de sumpta in primo de partibus Animaliũ, quæ animæ rationalis doctrinã primo Philosopho absolutè ascribere videntur. Alexãdri sectatores opinãtur quæst. Aristot. eo loco non esse de anima dũtaxat animantiũ; quia non dubitauit hanc in vniuersum à Naturali cõsiderari: sed de anima, vt etiã intelligentias cõprehendit; quæsijsseq; an sicuti Naturalis omnẽ animam contẽplatur, quæ animantiũ est, ita etiã de animabus separatis disceptare queat. Itaq; asserunt intellectũ, quem Aristoteles á doctrina Physica remouit, non esse humanũ, sed substãtias separatas. Hęc explicatio nõ placet, propterea quòd ex ipsa verborũ serie planũ videtur de solis animaliũ formis philosophũ ibidisserere. Itaque dicendum decretum ab Aristotele illic esse, animam humanam non ex toto pertinere ad philosophum naturalem, quia, vt pauló ante monuimus, spectat etiam ad Metaphysicum tum secundum statum, quem habet extra corpus; tum quoad gradum intellectiuum in commune spectatum. Rogabis tamen quam vim habeat ratio illa, nimirum. Si philosophus naturalis de intellectu ageret, atq; adeò de intelligibili, futurum vt nulla alia disciplina præter Physiologiam supereesset: videtur enim huiusmodi consecutio nullius esse momenti: tũ quia pari ratione sequeretur nullã esse philosophiam præter primã, cùm hæc de intellectu & intelligibili disputet: tũ quia ex eo quòd detur sciẽtia, quæ de intelligibili agat, haud probè infertur reliquas sciẽtias è medio tolli, cũ eandẽ rem alio atq; alio modo spectatã diuersæ sciẽtiæ tractare possint. Nam terrã in rotundam figuram cõglobatam esse demõstrat Physicus, & Mathematicus, hic ex rotunditate vmbræ, quæ interiectu terrę fit in luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ. Nonnulli, in quibus est Mirandulanus 18. lib. de singulari certamine sect. 1. 4. & 7. occurũt istiusmodi rationẽ probabilẽ esse duntaxat, nec vt necessariam, sed vt speciẽ quandam probabilitatis præ se ferentem ab Aristotele adduci ad hominũ ingenia exercenda, vt facere nõ infrequenter cõsueuit. Verũ necesse non est ad huiusmodi asylũ confugere; aduertẽdũq; ex Caietano hoc loco bifariã scientias inter se diuidi posse: Vno modo penes diuersitatẽ formaliũ rationũ; quo pacto philosophia cõtẽplatrix. sexto Metaphys. c. 1. tex. 2. distributa est ab Arist. in Metaphys. Naturalem, & mathematicas disciplinas. Altero penes ipsarum rerum, quæ sciuntur, diuersitatem: quomodo Mathematica â Naturali non distinguitur, siquidẽ quantitas, quæ à Mathematico consideratur, cadit etiam in cõtemplationẽ naturalis philosophi: dissidet tamen Naturalis à Metaphysica; quia hæc præcipuè circa rẹs materiæ immunes; illa cir

Quorundam interpretatio loci Aristotelici de partib animal. pro 1. sententia 1. articuli.

Reijcitur,

Germana explicatio.

Dubitatio.

Quid nõnulli respondeãt.

Duplex scientię diuidẽdę modus penes rationes formales.

Penes materię diuersitatem.

quid respondẽdũ sit.

ca materiatas, & sensibiles versatur. Hoc posito respõdemus si Philosophia naturalis de intellectu differeret, futurũ vt de õni re meditaretur: ageret enim in primis de ijs, quæ sub sensũ cadũt, atq; adeò de quantitate, vt nũc re vera agit; consideraret itẽ res á materia abiunctas, quoniam eiusdem est intellectũ, siue animã intellectricẽ, secundum conceptũ ipsi & intelligentijs cõmunem, (sic enim Aristoteles loco citato animam humanã & intellectũ accipit) & intelligentias, ac totũ primæ phisophiæ subiectũ contẽplari; cùm hæc omnia in eadẽ cõmuni abstractione cõueniant. Quare ex parte diuersitatis rerũ nihil iam naturalis philosophus alijs disciplinis tractandũ relinqueret; licet aliunde, idest, spectata rationũ formalium distinctione adhuc scientiarum diuersitas, saltem ex parte seruaretur; diximus, saltẽ ex patte; quia ex eo quòd Physica, intellectiuũ in cõmune contempletur, rectè sequitur eius obiectũ eandẽ sortiri à materia abstractionẽ, quam primæ philosophiæ obiectũ: atque adeò has duas scientias in vnã eandemq; recidere, etiam ex parte rationis formalis. Quod tamen non sequitur respectu Mathematicæ, & Physiologiæ: siquidem quantitas Mathematica non eandẽ vendicat abstractionem, quam intellectiuum in commune, vt planum est.

Defenditur argumentatio ex Arist. superius adducta.

Ad id verò, quod opponebatur, nõ valere hanc consecutionẽ, Philosophia naturalis agit de intellectu, & intelligibili, ergo nulla est scientia præter naturalẽ Philosophiã, quia alioqui hæc etiã valeret, Metaph. cõsiderat intellectũ & intelligibile: igitur præter Metaph. non est alia scientia. Occurrendũ diuersam esse rationẽ. In priori enim illatione supponitur naturalẽ Philosophiã versari circa suũ ꝓpriũ obiectũ, ac circa obiectũ materiale Mathematicæ, idest, quantitatẽ. Vnde si consideret intellectũ secundũ cõmunẽ eius notionẽ, similiterq; intelligibile, iam sibi vendicabit obiecta omniũ partiũ triplicis Philosophiæ contẽplatricis; in posteriori verò illatione prædicta hypothesis locũ non habet, vt satis constat. Quare licet Metaphysica intellectũ & intelligibile cõtempletur, nõ sequitur versari illã circa obiecta aliarũ scientiarũ contemplatiũ. Ad illud verò Arist. id, quod contẽplatur intellectũ, contẽplatur quoq; intelligibile, quia relatorũ eadem est scientia, & cõsideratio. Respõdendũ erit id, quod contẽplatur intellectũ, contẽplari etiã intelligibile nõ quouis modo, sed prout hæc se mutuò respiciunt, sibiq; respondẽt. Respondent autẽ sibi intellectus consideratus vt est potentia formæ physicæ, idest, animæ rationalis; & intelligibile physicũ. Itẽ intelligibile Metaphysicũ, & intellectus sumptus, vt est potentia subsitiarũ separatarũ, aut etiã quid cõmune intellectui humano, angelico, & diuino. Quare prior consideratio ascribenda erit Philosopho naturali, posterior Metaphysico. Quanuis hæc naturali Philosopho atribuenda esset ex hypothesi, quam faciebat Aristoteles.

Ad 2. rationẽ pro 2. Sentẽtia 1. articuli.

Ad 2. rationẽ ex eodẽ Aristotelico loco, dicẽdũ intellectũ, siue animã intellectricẽ secundũ illũ cõmunẽ conceptũ, nõ esse naturã; alioqui etiã intelligentijs, in quibus ille cernitur, naturæ ratio conueniret.

Ad 3. Anima rationalis subquo conceptu nõ fit natura.

Ad 3. Patet solutio ex dictis: Nam anima subprędicta cõsideratione est quidpiam absolutum â materia; atque adeò ad aliam disciplinam, videlicet ad primam Philosophiam, spectans.

Capi-

Capitis Primi Explanatio.

QVM omnem) Duo potissimùm sunt, quę hominum animos ad perdiscendũ promptiores reddunt, ac vehementer acuunt: scientiæ dignitas, & exacta methodus docentis. Dignitas scientię tribus continetur, certitudine, subiectę materię præstantia, & vtilitate. Hæc omnia præfatur Aristoteles in hoc proœmio. Nec interim susceptæ rei difficultatem silentio inuoluit, tum quia hæc etiam auditorem excitat ne torpescat otio, vt Græci interpretes admonent; tum ne quis in re ardua, & recondita maiorem euidentiam poscat, quàm par sit, & quàm rei natura patiatur; tum denique vt rudia & tarda ingenia a ipso limine procul esse iubeat. Quod veteres Philosophię proceres vsque adeò ante oculos habuere, vt propterea verborum breuitate, & ænigmatum inuolucris naturę mysteria obtexerint, operę pretium se facere existimantes si ea ratione tardos minimèque ad audiendum instructos, á rerũ abditarum & excellentiũ inquisitione remouerent.

Quę sciendi appetitum excient.

Cur philosophi de natura obscure scripserint.

ARITOTELIS DE Anima Liber Primus.

CAPVT. I.

Text. 1. VM a omnem *scientiam rem esse bonam arbitremur, ac honorabilẽ* b *& aliam alia magis ex eo talẽ esse putemus, quia vel exactior est, vel rerũ est earũ, quæ magis præstabiles, magis & sunt admirabiles; scientiam animæ nimirũ ob hæc vtraq́*

Text. 2. *non iniuria ponendam in primis esse censemus Videtur autem* d *& ad veritatẽ omnẽ, ipsius animæ cognitio vehemẽter conferre, & maximè ad ipsius naturæ scientiam: est*

Text. 3. *enim anima quasi principiũ animaliũ.* e *Contẽplari autẽ,* f *& cognoscere naturã eius, & substantiã quærimus; deinde ea, quæ circa ipsam accidunt, quorũ quædam affectus ipsi⁹ esse proprij, quædam animalibus etiam per ipsam inesse cõ-*

Text. 4. *peteroq́ videtur. At verò* g *vndequaq́, atq́ omnino difficillimũ est, fidem aliquam de ipsa tandem accipere. Nam cũ hæc quæstio cõmunis sit etiam cũ alijs rebus compluribus, de substantia dico, & quid est: vnus cuipiã fortasse modus, vna via quædam esse videtur, qua cognoscere quidnam sit vnaquæq́ possumus rerũ, quarum substantiam percipere volumus, perinde atq́ modus vnus est hisce, quo proprij rerum demonstrantur affectus. Qua propter quærendum*

Text. 5. *est, quænam sit illa via, quis ille modus vnus, quo rerum substantiæ percipi possunt. Quod si non vnus quidam atque communis sit ille modus, longè difficilior ipsa pertractatio sit. Oportebit enim de vnaquaque rerum accipere, quis ad vnamquamque modus accommodabi-*

Cur philosophi de natura obscure scripserint.

a Omnem scientiam.) Duo hic Aristoteles docet, primum, scientiam inter species nobilitatis ãnumerat. Erit tamen qui obijciat videri Aristotelem non sibi constare. Nam 1. Ethic. cap. 12. affirmat diuinis tantùm rebus deberi honorẽ; laudem autem virtuti & honestè factis. Hoc autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit. Sed occurrendũ, aliter in Ethicis; aliter hìc honorem sumpsisse. In Ethicis enim loquitur de honore admodũ presse, qui rebus non comparatè, sed simplicitèr excellentibus, quales diuinæ sunt, conuenit. Hìc autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter se magis aut minùs eminent.

Obiectio.

Dilutio.

b Bonam ac honorabilem.) Bonum, & honorabile re conueniunt, ratione differunt, vt Simplicius annotauit. Nam idem, vt refertur ad appetitũ, bonũ vocatur: vt ad excellentiã honorabile: appetimus enim bona; in honore habemus excellentia. Conueniunt autem ratio boni omni scientię, quia bonũ primo Ethic cap. 1. est quod omnia appetunt; omnibus autẽ hominibus ingenitum est scientiæ desiderium 1. Metaphys. cap. 1. Competit quoque scientiæ ratio honorabilis; quia Munere scientiæ præstant excelluntque homines tũ belluis, tum alij alijs inter se; quod 4. polit. capite. 4.

Ratio boni & honorabilis.

Vtraque scientiæ cõpetit.

docet Arist. dum scientiam inter species nobilitatis ãnumerat. Erit tamen qui obijciat videri Aristotelem non sibi constare. Nam 1. Ethic. cap. 12. affirmat diuinis tantùm rebus deberi honorẽ; laudem autem virtuti & honestè factis. Hoc autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit. Sed occurrendũ, aliter in Ethicis; aliter hìc honorem sumpsisse. In Ethicis enim loquitur de honore admodũ presse, qui rebus non comparatè, sed simplicitèr excellentibus, quales diuinæ sunt, conuenit. Hìc autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter se magis aut minùs eminent.

c Quia vel exactior.) In hunc modum ratiocinari videtur, scientia omnis præclarum quidpiã est, & in honore, ac pretio habetur, eoque aliam alia præstabiliorem existimamus, quo in rebus & nobilioribus, & certioribus versatur: at vtrũq; inter alias scientias, doctrinę de anima excellẽter cõuenit. Iure igitur eã inter primas collocabimus. Circa minorẽ propositionẽ, in qua Arist. scientiã

de anima cum alijs comparat, diſsidium eſt inter expoſitores, num ea collatio abſolutè cum omnibus in vniuerſum diſciplinis, an cum Phyſiologię partibus duntaxat, intelligenda ſit. Priorem explicationem ſequuntur, prętер alios, Commentator, M. Albertus, & vterque Caietanus. Poſteriorem, approbat D. Thomas, Aegidius, Simplicius, Philoponus, & Ferrarienſis. Prior magis placet cum ex verbis Ariſtotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec eſt laborandum, quod quidam faciunt interpretes, quo pacto hæc ſcientia reliquis hoc loco præferatur. Nec enim illam Ariſtoteles cęteris præfert, ſed duntaxat inter nobiliores collocat. Quę verò locum tum dignitatis, tum doctrinæ ordine inter alias ſcientias obtineat expoſuimus in proœmio Phyſicorum.

Duplex huiuſce doctrinæ vtilitas.

Communis.

Peculiaris.

d Videtur autem} Duplicem proponit vtilitatę huiuſce doctrinę, vnam communem, alteram peculiarem. Communis eſt quòd plurimùm conducat ad omnę veritatę. Quo nomine putat Auerroes ſignificari ſcientias contemplantes duntaxat, quarum finis eſt ſola cognitio veritatis. Magis tamen placet interpretatio Simplicij exiſtimantis cõ prehendi tam contemplãtes, quám practicas. Nam & omnes veritatem ſpectant (vnde 1. Topic. c. 9. in definitione problematis vocabulum veritas practicam quoque amplectitur) eſto illæ nõ vltra progrediantur, hæ ad opus & actionem vlteriùs contẽdant: & omnibus hæc diſciplina vſui eſt tum ob eas rationes, quas in proœmio retulimus: tũ quia agit de intellectu, à quo omnis notitia veritatis, atque adeó omnis actus ſciendi elicitur. Peculiaris autem vtilitas eſt, quod hęc de anima diſputatio multùm conferat ad naturam, id eſt, ad eam phyſiologię partem, quę de animantibus diſſerit, quorum natura, hoc eſt, forma, eſt anima, à qua omnes vitales actiones proficiſcuntur.

dabitur. Si verò pateat illum demonſtrationem, vel diuiſionem, vel etiam quendam alium modum eſſe complures inſuper difficultates, erroresque emergunt in ijs exquirẽdis, è quibus vniuſcuiuſque conficiẽda eſt diffinitio: aliarum nãq; rerũ alia principia ſunt, vt numerorum, ſuperficierumque. h *Primum autem fortaſſe neceſſarium eſt diuidere, atq; accipere in quonã generũ collocetur, quidquid ſit anima; vtrũ ſit ſubſtantia; an in qualitate, aut in quãtitate, vel in alio quodã prædicamentorũ genere collocetur. Deinde perueſtigandũ eſt, vtrũ eorũ ſubeat rationẽ, quæ potentia ſunt, an potiùs quidam ſit actus; non enim parum intereſſe videtur. Conſiderandum eſt prætereà, ſi partibilis ſit, nec ne, & vtrum eiuſdem ſit anima ſpeciei omnis, nec ne. Et ſi non ſit eiuſdem ſpeciei, vtrum ſpecie tantùm, an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt, atque quærunt de anima; de humana tantum quærere, perſcrutariq́ue videntur. At cauendum eſt ne nos prætereat, vtrum vna ſit eius ratio, vt animalis, an vniuſcuiuſque ſit alia ratio, vt equi, canis, hominis, Dei.* i *Animal autem vniuerſale, aut nihil eſt, aut poſterius eſt: & quidquid itidem aliud communiter prædicatur. Prætereà ſi non plures ſint animæ, ſed partes, vtrum animam totam, an partes quærere priùs oporteat. Difficile autem eſt id quoque determinare, quænam inquam partes à quibus diuerſæ ſint. Et vtrum ipſas partes, an ipſarum partiũ operationes priùs quærere perſcrutariq́; oportet.* Text. 6. Text. 7. Text. 8. Text. 9. Text. 10.

e Quaſi principium animalium} ὁιονὰρχὴ τῶν ζῴων. Non appellat animam abſolutè principium animantium, ſed quaſi principium, ad diſcrimen, vt ait Simplicius, primi & infiniti principij à nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Phyſicorum, & 12. primæ philoſophię, vel potiùs, vt ait D. Thomas, quia particulam οἱονὲι, id eſt, quaſi, non diminutionis, aut ſimilitudinis, ſed ornatus gratia, vt ſępe alibi, hoc loco vſurpauit.

Aduerbium, quaſi, nõ ſem per minuit.

f Contemplari autẽ} Duo ſibi perquirẽda eſſe inquit in doctrina de anima. Alterũ, quod quidem ad definitionem pertinet, eſt eſſentia & ſubſtantia animę: alterum, quod ſpectat ad rationem demonſtrandi, ſunt affectus, id eſt, potentię & operationes tum peculiares ipſi animæ, quę nimirum in anima intellectiua inhærent, vt intellectus & contemplatio: tum communes cũ corpore, id eſt, quæ in organo materiali recipiuntur; licet ab anima, tanquam à fonte dimanent, vt vires ſenſitiuæ, & actus ſentiendi.

Quid circa animam diſſerendum.

Ariſtotelis in ſcribẽdo modeſtia.

g At verò} Per difficile eſſe, inquit, exploratum certumque habere quid de anima ſtatuendum

dum fit. In quo, vt Theophilus annotauit, Platonis imitatur modestiam, qui se non admodum exactos de mundo sermones aiebat allaturum: non vt ij, qui omnia se scire profitebantur; nec etiam vt alij, qui sciri aliquid posse diffidebant, sed media inter confidentiam, & desperationem incedens via. Ait ergo difficillimũ esse aliquid de anima natura statuere; quia imprimis de ipsa methodo inuestigandæ definitionis, qua rei essentia declaratur, quæstio est, etsi cõmunis alijs doctrinis; Est, inquam, ambigua quęstio num ea methodus sit vna, vt est vna via, ratioque demonstrandi, an sint plures. Tum quia si vna sit, difficile est ab ea non deflectere: si plures, non erit minus laborioſum cuique rei propriam accõmodare, cùm magni laboris sit, singulatum rerũ genera & differentias internoſse. Portò methodum inueniendæ definitionis statuit Plato in sophista diuisionem: Aristoteles secundo Posteriorum Analyseos potissimùm compositionem: Hippocrat. argumẽtationẽ. In qua re dijudicanda non est, cur hoc loco immoremur, cùm Dialetici negotij sit.

Triplex inuestigandę definitionis via. Plato. Arist. Hippocr.

oporteat; ceu intelligere an intellectiuum, & sentire, an sẽsitiuum, & eodem modo de cæteris. Quod si operationes sint exquirendæ priùs, rursus profectò quispiam dubitabit, si opposita priùs sint inquirenda: vt sensibile priùs quam sensitiuum, & intelligibile, quàm intellectiuũ. k *Non solùm autem ipsius quid est cognitio conferre videtur ad perspiciendas eorum causas, quæ substantijs accidunt, vt in Mathematicis confert quid est rectum, & quid curuum, vel quid linea, quid superficies ad cognoscendum quot rectis anguli trianguli sunt æquales (nam ipsum quid est, omnis est principium demonstrationis) sed é conuerso etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cùm per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere possumus; tum aliquid etiam de substantia dicere poterimus optimè.* l *Quare patet eas omnes definitiones differendi modo, vanéq; dictas & assignatas esse quibus non sit, vt accidentia percipiantur, aut de ipsis cõiectura facilis habeatur.* m *Est etiã de affectibus animæ dubitatio, vtrum omnes cõmunes sint cum eo, quod habet animam; an sit & ipsius animæ proprius aliquis, hoc enim ipsum accipere quidem necessarium est; nõ tamen accipi facile potest. Átq; plurimi sunt, quorum sine corpore nullũ aut agere, aut pati videtur, vt irasci, confidere, cupere, omnino sentire. Maximè autem ipsum intelligere, próprio simile est. Quòd si hoc etiã imaginatio sit quædam aut sine imaginatione non sit, nec illud esse sine corpore potest.*

Text. II.

Text. 12.

Primum autem) Postea quam explicauit ea, quę tractationem, hanc difficilem ostẽdunt ex ijs, quæ cõmunia sunt alijs rebus, quarum naturam definitio enodare volumus: nunc quę huic de anima cõmentationi peculiaria existũt, in medium affert. Hæc tria potissimùm sunt, nimirum quę sit natura animæ: quę eius partes, vel species: qui affectus & operationes.

i Animal autem vniuersale aut nihil est.) Vnam ex quęstionibus, quę in hac materia difficultatem pariunt, esse inquit eam, qua quęritur vtrũ anima genus sit, an species; & nũ eius definitio sit tanquam generis, vt animalis: an tanquam speciei infimæ. Quia verò dixit animal definiri; ne quis suspicetur ipsum ponere animal vniuersale separatum, vt Platonicam ideam; retinuerit eam suspicionem affirmans animal vniuersale {idem intellige de cęteris naturis cõmunibus} aut nihil esse, si sumatur vt à Platone fingitur, qui volebat eiusmodi vniuersalia cohærere per se ante omnia singularia: aut esse quid posterius, id est, collectum ex singularibus, intellectus beneficio. Aliter quoque hunc locum interpretes enarrant, sed nostra expositio communis est.

Vniuersale separatũ nihil est.

K Non solũ autẽ.) Variæ sunt huius loci explanationes. Nobis placet expositio Simplicij, & Philoponi aientium tradi ab Aristotele viam inuestigandi animę definitionem, nempe ab effectis, & accidentibus ipsi animę proprijs. Licet enim sæpè numero à causis ad effecta progrediamur, vt in Mathematicis disciplinis; interdum tamen vicissim ab effectis ad causarum notionem incedimus, præsertim in Physiologia; habent enim accidentia magnum momentum ad cuiusque rei essentiam indagandam, atque inueniendam, quia ex ijs, quę accidunt vnicuique, si in nullã aliam rem cadere possint, vt ex effectis causę adæquatis, cùm sint quasi expressę illius similitudines, in quidditatiuam causę notitiam deducimur, qua de re D. Thomas 3. contra gentes capit. 49.

Animæ definitio ab ipsis effectis colligenda.

l Quare patet.) Quoniam vt ex effectis cognoscimus causas, ita ex causis effecta, & ex substantijs.

Dialecticum interdum idē quod verisimlie, quodq; ex causis remotis procedit.

stantijs accidentia; colligit eas definitiones, ex quibus non per se cognoscuntur accidentia, aut non habetur facilis coniectura ad ea cognoscenda, dialecticas esse, id est, non veras, & proprias, sed verisimiles & ex causis remotis tantùm, quales sunt illę, quibus dialectici in disputationibus sępe vtuntur. Ita Gręci & Latini interpretes hunc locum enarrant. Nam quòd Dialecticum interdum ita sumatur ab Aristotele, constat ex cap. 20. & 25. lib. 1. post. & ex cap. 8. libri secundi eiusdem operis & ex cap. 3. lib. 4. physic. & ex cap. 11. lib. 7. primæ philosophiæ, & 6. lib. 2. de generatione animalium.

Quæstio de animæ intellectiuæ independentia à corpore difficilis, sed vtilis.

m Est etiam de affectibus } Quæstionem mouet, cuius explicatum difficilem esse inquit, sed tamen ad huius operis institutum valde vtilem, & opportunum; ex eo enim pendēt fundamenta disputationis de animorum immortalitate: videlicet vtrum anima intellectiua habeat operationem propriam, & à corpore independentem: si enim habet, vtique extra materiam cohærere poterit; proindeque immortalis censebitur; alioqui verò caduca, & interiecioni obnoxia. Siquidem natura nullā formam otiosam & operationis expertem in mundi vniuersitate esse patitur.

potest. Si igitur operationem animæ, vel affectuum aliquis proprius sit ipsius, fieri potest, vt ipsa anima separetur. Sin verò nullus sit eius proprius; non separabilis est, sed & de ipsa perinde atque de recto, o cui multa quidem, vt rectum est, competunt, veluti puncto pilam æneā tangere, non tamen ipsum, inquam, separatum tanget, est enim inseparabile, quippe cùm semper aliquo cum corpore sit. p *Videntur autem & omnes affectus animæ cum corpore esse ira, mansuetudo, timor, misericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atque amor: nam vnà cum his ipsum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita esse ex eo patet: interdum enim non irascuntur, neque timēt: etiam si se vehementes ipsis manifestæ causæ offerant; interdum à paruis quibusdam mouentur, atque exiguis, si ferueat, concitaturq; corpus & perinde se habet, atque cùm afficitur ira. Hoc magis ex eo patet; quia nonnulli nulla re penitus accidente, quæ quidem possit terrere, nulloque imminente periculo, vt ij, qui metuunt, perturbantur, ac afficiuntur timore.* q *Quæ si ita sint, patet affectus ratiões esse materiales: quare & diffinitiones ipsorum tales sunt. Irasci nanque motus quidam talis est corporis, aut partis, aut potentiæ ab hoc huius gratia, Idcirco naturalis est de anima vel omni, vel tali considerare.* r *Diuerso autem modo Naturalis & differendi artifex vnumquodque ipsorum diffiniet. Nam alter iram appetitionem esse dicet doloris vicissim aduersario inferendi, aut ali-*

Text. 13.

Text. 14.

Text. 15.

Text. 16.

1. obiectio cõtra Aristot.

Quidam hunc Aristotelis locum in reprehensionem vocarunt, ac primū id, quod dixit, si anima operationem propriā vendicat, posse eam separari. Nam oculus propriā habet actionē, nempe actū videndi, nec tamen vt à corpore separetur fieri potest. Deinde quia modus ille argumentandi, si anima vendicat propriam operationem, potest esse extra corpus; si non vendicat, non potest; vitiosus est, & contra regulas ab ipso Aristotele pręscriptas; siquidem ex antecedentis destructione procedit ad tollendum cōsequens: cum potiùs deberet, sumpto opposito consequentis, tollere, demolitique antecedens.

2. obiect.

Dilutio. 1.

Priori obiectioni, omissis aliorum solutionibus, occurrit hoc loco Simplicius, & Philoponus visionem non sic esse propriam oculo, quasi à corpore non pendeat, de quo proprię operationis modo loquitur Aristoteles. Caietanus verò inquit eam hîc tantùm censeri propriam actionē, quæ formis per se, nō autem partibus integrantibus accommodatur. Ad posteriorem obiectionem respondent Commentator, Aegidius, Thienensis, & Apollinaris illum argumentandi modum, rectè concludere in terminis reciprocantibus, cuiusmodi sunt formam habere propriā operationem, & esse à materia separabilem. Facilior est interpretatio Philoponi, Simplicij, S. Thomę, Caietani & aliorum aientium non argumentari Aristotelem ijs verbis; sed simplicī tantum assertione affirmare si anima propriam sortiatur operationem posse à corpore abiungi; alioqui non posse.

Dilutio. 2.

Si anima sine corpore nō operatur, sine corpore esse nequit.

n Perinde atque de recto } Si nulla inquit animę propria est operatio, non est anima separabilis à corpore: sed quæ illi tribuuntur, sic tribui intelligentur, vt multa rebus Mathematicis quasi seiunctis à materia accommodantur, quę tamen non sunt sine materia. Dicimus enim.

v. c. rectum tangere sphęram puncto, at tactus non potest à corpore abiungi: sic ergo & de anima dicentur operationes, cùm tamen non sint absque corpore, si absque illo agere nihil valet.

o Videntur autem) Ostendit iram, cupiditatem, cęterosque eiusmodi affectus, seu passiones, communes esse animæ cum corpore. Omnis, inquit, operatio, ad quam corporis temperamentum operatur, non solius animę est, sed etiam corporis; atqui passiones ita sese habent; nõ ergo solius animę sunt, sed animę & corpori communes. Assumptionem confirmat; quia quosdam videmus leui de causa irasci, vt cholericos, quibus mox circa cor sanguis effervescit: alios vix ad iram commoueri, etiam graui oblata occasione, vt eos, qui phlegmate abundant. Item quosdam vel minima causa timoris, expauescere; vt melancholicos; alios non item, vt quibus sanguinea cõplexio est. Hoc autem ex eo prouenit, quia in his actionibus magnã sibi partem vendicat corporis affectio. Qua de re Aristoteles copiosè in lib. de Physiognomia, & 2. de partib. anim. cap. 4. Galenus in lib. qui inscribitur. Quod mores animi corporis temperamentum sequantur. Illud tamen certum est, & perspicuum licet corporum tẽperaturę ad eiusmodi affectus inclinent, in cuiusque potestate esse, accedente diuini numinis ope, ducè sequi rationem, & insurgentes motus ratione cohibere, ac totius statum adiuuare, & probos mores cõponere, vt alibi ex professo disseruimus.

Passiões animę cum corpore sunt cõmunes.

Qui cito irascantur.

Qui tarde.

Qui facile timeant.

Qui difficile.

Aristot.

Galenus.

p Quare & definitiones) Ex superioribus duo consectaria deducit. Alterum est affectus animæ cum corpore communes per materiam esse definiẽdos: sicut enim ex materia

1. cõsectatiũ

aliquid tale. Alter sanguinis aut caloris eius, qui circa cor est, feruorem ebullitionemvê. Atque alter materiam, alter formam hoc pacto reddit & rationem. Hæc enim est ratio rei, quam necesse est, si fuerit, in tali materia esse: sic enim & domus assignari diffinitio solet. Nam quidam talem eius rationem assignat, esse dicens tegumẽtum, quod quidem prohibere, propulsareque potest incommoditates eas, quæ tum á ventis, tum ab imbribus, tum etiam ab æstu fieri, euenireque solent. Quidam dicit lapides esse lateres, atque ligna. At alius, formam in hisce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur istorum est Naturalis? is ne qui materiam assignat, & rationem ignorat, an is, qui solam rationem reddit, & materiam ipsam omittit? an is potius, qui vtramque complectitur? At illorum vterque quis est? Atenim constat neminem esse, qui circa materiæ versetur affectus non separabiles, & vt non separabiles sunt præter ipsum philosophum Naturalem. Etenim Naturalis circa omnia ea versatur, quæ talis corporis, talisq; materiei sunt operationes atque affectus: circa autem ea, quæ talia non sunt, non Naturalis, sed alius solet versari. Atque de nonnullis quidem considerat, si forte fuerit artifex, faber, inquam, vel medicus. s De his autem, quæ separabilia quidem non sunt, attamen non vt affectus corporis talis, sed abstractione sumuntur, Mathematicus. At ea,

habent esse, & eam in suo conceptu includunt; ita per eandem appositè innotescunt. Vnde ira rectè definitur vltionis, ex illata iniuria appetitio cum feruore sanguinis in corde. Alterum est, Philosophi esse de anima disserere, aut de omni; aut de tali. Adiecit verò, aut de tali, siue, vt quidam interpretantur, propter intelligentias, quę animę cœlorum dicuntur, quarum consideratio physicę metam excedit: vel propter animam rationalem, cuius contemplatio non ex toto ad Physiologiam pertinet, vt fuit a nobis superiùs declaratum. Huius secundi consectarij ea ratio est, quia ex modo definiendi cuiusque rei colligitur ad quam scientiam quęque pertineat; siquidem definitio est principium; & diuersitas principiorum, scientię diuersitatem arguit, cùm igitur ea, quę definiuntur per materiam, spectent ad Physicum; & forma definiatur per materiam, atque adeò & anima, quę forma quędã est; consequens fit, vt animę contemplatio ad Physicologum spectet.

Ira quid.

Secundum consectariũ.

Ratio proximi consectarij.

Verba illa, ab hoc huius gratia, notant causam efficientem & finalem, poniturque irę finis pro forma: quia forma plerunque in finem incidit; ideoque infra dicitur poni forma in definitione domus, cùm adhibetur, cuius gratia, id est, finis.

Forma & finis sępe coincidunt.

q Diuerso autem modo) Digressione quadam non aliena ab instituto distinguit modum definiendi in Physiologia, Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphysica. Physiologia, & Medicina eodẽ pacto definiunt, nisi quòd illa totam entis naturalis amplitudinẽ comprehendit;

Qua ratione definire solet Physiologus?

Text. 17.

hęc

hæc sola cõpora sanitati morbisque obnoxia. Docet ergo Aristoteles Physiologum definire ex materia: Dialecticum ex forma, vt Irç & domus definitiones ostendunt. Verùm quòd hi artifices non ita definiant probabit aliquis in hunc modum. Physiologus non solùm materiam considerat, sed etiam formam; imò & in formæ contemplationem maiori studio incumbit, cũ illa multo nobilioris notę sit, quàm materia: igitur non ex sola materia; sed ex forma etiam definiet. Quin & ita esse ex toto Physiologię discursu liquidò constat. Prętereà, Dialecticus paratus est ad disputandum probabiliter de quacũque re, neque eius facultas ad hoc, aut illud definiendi genus contrahitur. Non igitur ex sola forma; sed pro re nata, & vt se ratio probabilis obtulerit, ita definiet, ex materia, ex forma, ex vtroque, ex omnibus causarum generibus.

Qua Medicus.

Qua Dialecticus.

Non videri physiologũ definire per solam materiam.

Neque Dialecticum per solã formã.

Ad hæc {quidquid velit Themistius cap. 9. & Auerroes com. 17.} dicendum est non esse mẽtem Aristotelis Physiologum haud definire etiam per formam, cùm paulo post doceat eum per materiam formamque definire: id enim indicãt verba illa (an potiùs, qui vtraque complectitur} sed tantũmodò voluisse discrimen ponere inter Physiologum & Dialecticum, quòd cùm ille per materiam, etsi non per eam duntaxat, definire soleat: hic per formam definiat. Verùm & hoc non ita est accipiendum, quasi Dialecticus non assumat etiam in definitionibus alia causarum genera; sed quia cùm probabilia faciliaque consectetur, & forma notior sit, quàm materia, frequentius per formam definit. Alij volunt cum Aristoteles ait Dialecticum per formam definire, nomine formæ significare quę communia sunt, neque definitam aliquam materiam respiciunt. Quæ expositio probabilis est: non tamen illa, quam affert. M. Albertus tract 1 cap. 7. Apollinaris quæst. 9. Iandunus quęst. 12. Ferrariensis quęst. 5. videlicet formę appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Enim vero definitio, quę sic traditur, exacta est; non autem vana, & adumbrata, quales dixit Aristoteles esse Dialecticas, quę formam continent.

Physiologus definit per materiã sed non solam.

Dialecticus definit per formam frequẽtius quia notior est.

Text. 18. *ea, quæ sunt separata, & vt talia sunt, ipse primus philosophus contemplatur. Sed eò redeundum est, vnde nostra defluxit oratio. Dicebamus autem affectus animæ esse inseparabiles ab animaliũ naturali materia, vt tales sunt; & non vt separatur linea, superficiesq́, sic iram & metũ à subiecta sibi materia separari.*

CAP.

Qua ratione Mathematicus definiat.

r De his autem} Mathematicus considerat, quæ sunt in materia subiecta sensibus, non tamẽ pro vt ita existunt: sed abstrahendo illa à tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam adhibebit. Primus autem Philosophus, quia considerat quę re ipsa extra materiam sunt, multo minus eam ad definiendum ascisset. Hæc de definiendi methodo & ratione eo consilio Aristoteles in hunc locum attulit, vt constet quam viam in quęrenda assignandaque ea, quam meditatur, animę definitione, sequi debet.

Qua Metaphysicus.

IN RELIQVAM PARTEM huius libri.

De animę natura dissidiũ

IN reliquo primi huius libri progressu more suo recenset Aristoteles veterum, qui de anima scripserunt, opiniones, easque prolixa disputatione refellit priusquam certi aliquid ex propria sententia statuat. Porrò tam atrox fuit ea de re certamen, vt nullum diuturnius, neque maius in scholis philosophorum extitisse videatur. Omissa igitur eorum opinione, qui nihil esse omnino animam, totumque hoc nomen inane, ac frustra animantes appellari dixerunt, cuius dogmatis men-

Animam nihil esse quidã putarunt.

mentionem facit M. Tullius. 1. Tuſcul. quæſt. lib. reliquorum philoſophorum placita in tres ſectas reduci poſſunt, vt ex cap. 2. & 5. huius libri, & ex cap. 9. tertij colligitur. Harū prima animi naturā ex motu inueſtigabat. Secūda, ex cognitione, propterea quod res animatæ hiſce duobus ab inanimis vidētur diſtingui. Tertia, ex ratione incorporei, quòd crederent oportere animam quidpiam ſubtile eſſe, & expers molis, vtſeſe in totum corpus infundat, ac per omnes eius partes meet.

Tres philoſophorū Sectę de anima.

In prima ſecta numerantur, præter alios Democritus, Pythagoræi, Anaxagoras, Plato, & Alcmæon. Democritus, apud quem nihil eſt, quod non atomorū turba conficiat, credidit animam eſſe quid concurſu fortuito conflatum ex corpuſculis inſectilibus, & rotundis; quæ perenni motu agitantur, proindeq; appoſita eſſe videntur, vt alias quoq; res ſubinde rapiant, & cōmoueāt. Pythagoræi à Democriti placitis nō admodū alieni fuerunt. Ex ijs enim alij corpora indiuidua, quæ in aere continua conuerſione voluuntur; alij motricem eorum cauſam, animā arbitrati ſunt: Anaxagoras mentē, quæ primò mouit omnia, animā cenſuit; licet enim animam & mentē differre putarit, vtrāq; tamen, vt eādē natura vtitur. Itaq; animam fontē, & originē omnis motus prædicauit. Plato in Phædro, & 10. lib. de legibus animam definijt id, quod ſe ipſū mouet, ſiue ſubſtantiam, quæ cieret alia, nec aliena vi, ſed propria agitaretur. Poſtremò Alcmæon ex motu, animi vim indagauit, ſiquidem ideò animā immortalē eſſe ſibi perſuaſit, quòd videret corpora cœleſtia, quę perenni motu circumaguntur, immortalia eſſe.

1. Secta. Anima quid Democrito. Quid Pythagoræis. Quid Anaxagorę. Quid Platoni. Quid Alcmæoni.

Ad ſecundam ſectam pertinent qui cùm nihil, niſi per ſuum ſimile, cognoſci poſſe exiſtimarent, & animam cognoſcendi principium ſtatuerent, vt de rerum principijs opinabantur, ita de animæ natura iudicarūt. Plato igitur præter id, quod paulò ante de eius placito aſſeruimus, quia rerū principia numeros fecit, animam quoq; ex numeris cōpoſitā in Timęo pronuntiauit; quam compoſitionē non phyſicam, ſed ſymbolicam intelligere oportet, vt ſuo loco dicemus. Heraclitus verò, qui ignem rerum naturalium principium fecit, animam exhalationem calidam eſſe voluit. Diogenes, & qui ex aere omnia compoſuere, aerem; Thales humorem. Critias ſanguinem, Empedocles harmoniam quandam, & temperaturam elementorum.

2. Secta. Heraclitiplacitū de anim. Diogenis Thaletis Critiæ.

Inter philoſophos tertiæ ſectæ, qui ex incorporeo ſiue tenui, animę naturam ſcrutati ſunt, cenſentur tum ex ſuperioribus nonnulli, vt Democritus, & Heraclitus, qui non illam tantùm, ſed hanc etiam viam ſecuti fuere: tum Hippocrates, qui dixit animam eſſe ſpiritum tenuem per corpus omne diſperſum: & Zeno, qui eam vocauit concretū corpori ſpiritū; de quibus omnibus latè ſcripſit M. Tullius 1. Tuſculanarū quæſt. Auicenna. 6. Natur. parte prima. capite 2. Plutarchus quarto de placitis capite ſecundo, & tertio. Plotinus libro ſeptimo Enneadis quartæ. Macrobius in primo libro de ſomnio Scipionis. Diuus Nemeſius in libro de natura hominis capite ſecundo. Theodoretus libro de natura hominis, Diuus Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima & reſurrectione. Tertullianus in ſuo libro de anima. Lactantius

3. Secta. Aliter etiam Democritus, & Heraclitus de anima cēſuerunt. Hippocr. Zeno. Tullius. Auicen. Plutar. Plotin. Macrob. D. Neme Theodor. D. Greg. Nyſ Tertul.

ctantius in libro de opificio Dei cap. 17. D. Iustinus in paranæsi. Abulensis paradoxo quinto, cap. 51. Lactan. Iustinus. Abulen.

CAPVT. II.

VErum enim vero necesse est considerantes de anima, & de his dubitantes ac ambigentes, quæ nos oportet procedentes inuenire atque percipere in medium eorum antiquorum afferamus opiniones, qui de anima tractarunt aliquid atque dixerunt, vt ea quidem accipiamus, quæ bene sunt dicta, ab his autem caueamus, quæ non bene, rectêque dicta fuêre. Initium autem inquisionis hoc erit profecto congruum, si prius posuerimus ea, quæ maxime videntur animæ competere suapte natura. Animatum itaq; duobus his ab inanimato maximè differre videtur, motu ac sensu. A maioribus etiam nostris hæc duo fere de anima accepimus. Inquiunt enim nonnulli, animam id esse, quod maxime primoque mouet, atque existimantes fieri non posse, vt id aliud quidquam moueat, quod non moueatur, animam vnumquid eorum esse putarunt, quæ motu cientur. Quocirca Democritus ignem atque calorem ipsam censuit esse. Nam cum sint infinitæ figuræ ac indiuidua corpora rotunda, dicit ignem & animam esse. Hæc indiuidua corpora similia corpusculis ijs esse, quæ in aere ferri videntur, in ipsis, inquam, radijs, qui per fenestram ingrediuntur, & rerum elementa generandarum, seminaque totius esse naturæ dixit. Eadem & Leucippus ille censebat. Horum igitur corporum ea, quæ sunt rotunda ignem ac animam asserunt esse, propterea quòd maxime omniũ figuræ tales totum corpus ingredi, penetrareque possunt, atque cætera mouere, cum moueantur & ipsa, arbitrantur enim animam id esse, quod motum animalibus præbet. Quapropter & respirationem viuendi rationem atque causam esse putant. Nam eo quòd continet contrahente corpora, comprimenteve, ac extrudente figuras eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipsæ vnquam quiescunt, succursum, auxiliumq; respiratione fieri dicunt, ingredientibus alijs figuris similibus, quæ quidem egredi probibent ipsas, quæ animalibus insunt, id repellendo quod contrahit, atque prermit, & eòusque viuere animalia quousque id facere possunt. Videtur autem & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur eandem habere sententiam. Quidã enim ipsorum ea corpuscula, quæ agitantur in aere, quidam id quod illa mouet ac agitat, animam esse dixerunt, propterea quòd continue moueri videntur, etiamsi nullus ventus penitus afflet. Eodem feruntur ij, qui dicunt animam id esse, quod seipsum agitat motu. Etenim omnes ij motum videntur putasse maxime proprium esse animæ, & alia quidem vniuersa per animam, hanc autem á seipsa moueri. Quia nihil videbant mouere, quod non moueatur & ipsum. Similiter & Anaxagoras id, quod mouet, animam esse dicit, & siquis alius censuit vniuersum, mentẽ mouisse, non tamen perinde penitus atque Democritus. Is enim animam & intellectum simpliciter idem esse putauit. Etenim id, quod videtur, verum esse dicebat. Quocirca recte dixisse inquit Homerum, Hectora iacere alia sapientem. Non igitur vt potentia quadam circa veritatem vtitur mente, ac intellectu, sed idem esse animam dicit & intellectum. Anaxagoras autem minus de ipsis explanat, multis enim in locis, boni rectiq; mentẽ causam esse dicit, alibi autẽ animã ipsam mentẽ esse asserit. Nam animalibus vniuersis tam paruis, quam magnis tam præstabilibus, quam minus etiam præstabilibus mentem inesse dicit. At ea mens tamen & intellectus, cui prudentia tribuitur, non vniuersis similiter animalibus, quin etiam neq;

Text. 19. Text. 20. Text. 21. Text. 22. Text. 23. Text. 24.

cunctis

Text. 25. cunctis hominibus ineſſe videtur. Omnes igitur ij, qui ad animantis reſpexere motum maxime motiuum, animam eſſe putarunt. At qui cognitionem animaduerterunt ipſius, ac ſenſum, quibus res cognoſcit & ſentit, ij dicunt animam ipſam principia rerum eſſe. At qui plura principia faciunt hæc ipſa, qui verò vnum id ipſum animam eſſe cenſent. Empedocles enim ex elementis quidem vniuerſis ipſam conſtare cenſet, tamen & vnumquodque iſtorum animam eſſe putat. Dicit enim, Terram nã terra, lympha cognoſcimus vndam: Æthera q́ue æthere, ſane ignis dignoſ-

Text, 26. citur igne, ſic & amore amor ac triſti diſcordia lite. Eodem & Plato modo, animam in Timæo ex elementis conſtare cenſet. Simili nanque eius quoque ſententiæ cognoſcitur ſimile: & res ipſæ ex principijs ſunt. Similiter determinatum eſt ab eodem, & in hiſce quæ de Philoſophia dicũtur, animal quidem ipſum ex ipſius vnius idea formavè, & ex longitudine prima, & latitudine profunditatevé conſtare,

Text. 27. cætera verò, ſimili modo. Inſuper & alio pacto, intellectum quidem, eſſe vnum ipſum, ipſa verò duo, ſcientiam. Eſt enim ipſa tantum ad vnum proceſsio. Superficiei præterea numerum, opinionem: ſolidi ſenſum, nam numeri quidem, formæ ipſæ & principia dicebantur, ſunt autem ex elementis. Res verò partim intellectu,

Text. 28. partim ſcientia, partim opinione, partim ſenſu dijudicantur ac diſcernuntur, atque hi numeri formæ ſunt rerum. Cum autem anima motiuum & cognitiuum ſit, quidam vtrumque complexi ſunt, atque animam numerum eſſe ſe ipſum mouentẽ aſſeruerunt. Omnes tamen de principijs, quæ & quot ſunt, inter ſeſe diſſentire videntur. Atque maxime quidem ij, qui corporea putant eſſe, ab his diſſentiunt, qui incorporea ponunt, minus autem ab his, qui compoſuerunt, & ex vtriſq; principia

Text. 29. rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiam & de multitudine eorundem, quidã enim vnum, quidam plura principia dicunt eſſe. Atque vt de principijs ſenſerunt, ſic de anima etiam determinauerunt. Non enim abeſt à ratione in primorum natura mo-

Text. 30. uendi cauſam collocare. Quapropter, ignis quibuſdam eſſe videtur, is enim ſubtiliſſimarum eſt partium & longe magis, quàm elementa cætera incorporeus, mouetur inſuper & cætera primo mouet. Democritus autem & ſubtilius dixit cum aſſignauit, cur eſt iſtorum vtrunque: dixit enim, animam quidem mentemq́ue idem eſſe. Hoc autẽ ex ipſis primis atque indiuiſibilibus corporibus eſſe. Atq; ob partium

Text. 31. quidem ſubtilitatem mouere, ob figuram verò moueri. Figuram autem omnium nobiliſſimam, figuram rotundam aſſerit, talemq́ue eſſe intellectum, & ignem. At Anaxagoras videtur quidem aliud animam, aliud intellectum mentemvé dicere, quemadmodum & antea diximus, vtimur tamen vtriſque perinde atque vna natura. Verum mentem principium maxime omnium ponit. Solam nanque rerum omnium

Text. 32. ipſam, ſimplicem & non miſtam & puram eſſe, ſynceramq́ue dixit. Atque eidem principio hæc vtraque tribuit, cognitionem, inquam, & motum: dicens vniuerſum mentem mouiſſe. Thales etiam videtur ex hiſce, quæ tradita memoriæ ſunt: motiuũ quoddam animam ipſam eſſe putaſſe. Siquidem dixit Magnetem habere animam: quia mouet, trabitq́ue ferrum. Diogenes autem ſicut & alij quidam, aerem ipſam cenſuit eſſe, hunc ſubtiliſſimæ ſubſtantiæ, rerumq; principium eſſe putans. Iccirco: cognoſcere atque mouere, animam dixit, hoc quidem cognoſcere, quo primum eſt & ex hoc ipſo cætera conſtant: hoc autem eſſe motiuum, quo ſubtiliſſimũ eſt. Heraclitus quoque principium ait animam eſſe, quippe cum exhalationem eſſe, ex qua cætera dicit conſtare: & maxime incorporeum eſſe & ſemper fluere dicat: atque id quod mouetur eo quòd motu cietur cognoſci, conſtat. Moueri autem res vniuerſas: & ipſe & alij complures arbitrabantur. Similĩ modo & Alcmæon de anima putaſſe videtur. Dicit enim ipſam immortalem eſſe, ex eo, quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideo dixit ipſis competere, quia ſemper mouetur. Mouentur enim & res omnes diuinæ continué ſemper: luna inquam, Sol, Stellæ, totum q́

tumq; cœlum: Quidã & magis importuni, animam aquam esse dixerunt. Vt Hippo qui quidē ad hanc sententiã ratione seminis videtur esse cōpulsus, quia omnium semen humidum est: etenim redarguit eos, qui sanguinem animam esse asserunt, quia semen sanguis non est: Hoc autem primam animam esse dicit. Sunt & qui sanguinem ipsam esse dixerunt, vt Critias, sentire ipsum maxime proprium animæ esse putantes. Quod quidem competere propter naturam sanguinis, crediderunt. Nam omnia elementa præter terram iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animæ, nisi quis ipsam dixerit ex omnibus elementis constare, aut omnia esse. Vt igitur Text.33.
in summam omnia redigamus, tribus his omnes animam motu, sensu, incorporeoq; diffiniunt, quorum vnumquodq; reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum, aut ex elementis faciunt ipsam, similiter omnes præter vnum, dicentes. Inquiunt enim, simile simili sibi cognosci, atque cum vniuersa cognoscat, ac percipiat anima, ex vniuersis rerum principijs ipsam constare dicunt. Quibus igitur placuit vnam causam elementumq; Text. 34.
vnum ponere rerum, ij animam etiam vnum, velut ignem, aut aerem esse ponunt. Qui verò plura rebus principia tribuunt, ij plura quoque dicunt animam esse. Solus autem Anaxagoras mentem passione vacare dicit, & nihil prorsus cum cæteris habere commune. Verùm cum talis sit, quo nam pacto cognoscat, & quam ob causam neque ille dixit, neque ex dictis percipi potest. At verò, qui contrarietates in principijs faciunt, ij conficiunt animam etiam ex contrarijs. Qui verò tantum alterum Text.35.
ponunt contrariorum, cãlidum, inquam, aut frigidum aut aliquid aliud huiuscemodi, ij similiter & animã vnũ istorum asserunt esse. Quapropter, & nomina ipsa sequuntur. Nam ij, qui calidum esse dicunt, inde inquiunt ipsum viuere dictum nominatumq; fuisse, & ij rursus, qui frigidum esse censent, animam inde nuncupatã ob respirationem & refrigerationem asserunt esse. Hæc igitur sunt, quæ de anima tradita sunt à maioribus nostris, & hæ sunt causæ ob quas illi talia de ipsa dixerunt.

CAPVT. III.

COnsiderandum est autem primum de motu. Nam fortasse non solum fal- Text.36.
sum est substantiam animæ talem esse, qualem ij dicunt, qui animam id asserunt esse, quod se ipsum mouet, aut mouere potest, sed etiam vnum id esse quoddam videtur eorum, quæ nequeunt esse, motum inquam ipsi ineße atque competere. Non necessarium igitur esse id omne moueri, quod mouet: olim iam diximus & probauimus. Cum autem omne quod motu cietur du- Text.37.
pliciter moueatur, aut enim per aliud aut per se mouetur. Per aliud autem id omne moueri dicimus: quod est in eo, quod motu cietur, vt nauigantes. Hi nanque non perinde atque nauis mouentur. Hæc enim per se mouetur, illi motu cientur, quia sunt in eo, quod motu cietur. Quod quidem ita esse patet in partibus. Motus enim proprius pedum est ambulatio, qua mouentur & homines. Tunc autem hisce motus non ineſt, vt patet, in nauigantibus. Cum igitur id quod mouetur, vt diximus, bifa- Text.38.
riam dicatur moueri, consideremus tunc oportet de anima, si per se moueatur, motusq; particeps sit. Cum igitur quatuor sint motus, latio, alteratio, accretio, atque decretio, aut istorum vno, aut pluribus, aut omnibus, vt patet, mouebitur. Quod si Text.39.
non per accidens moueatur: natura sane motus inerit ipsi. At si hoc sit: locus etiam eidem idem competet. Omnes enim iam dicti motus in loco sunt. Quod si substãtia sit animæ se ipsam motu ciere, non per accidens inerit ipsi motus, vt ineſt albedini aut tricubito. Mouentur enim & ipsa, verum per accidens. Quippe cum corpus id moueatur, cui res tales insunt. Quapropter & locus nullus ipsorum est, at erit animæ sine cõtrouersia locus, si natura motus particeps est. Præterea si natura motu Text.40.
cietur,

cietur, vi quoq; moueri potest & si vi mouetur & natura moueri potest. Eodē modo, de quiete quoq; dicere possumus. In hoc enim natura res quiescere solet, in quod suapte natura mouetur. In hoc pari modo vi plane quiescit, in quod vi pulsa mouetur. Atqui motus erunt animæ violenti quietesvè, neq; si fingere volumus, assignare facile possumus. At verò si sursum mouebitur, ignis erit, si deorsum, terra. Hisce
Text.41. nanq; corporibus bi motus cōpetunt. Eadē est & de medijs corporibus ratio. Præterea cum videatur anima corpus mouere, rationi consentaneū est ijs motibus ipsū mouere, quibus & ipsa mouetur. Quod si id sit, cōuertendo vere quoq; dicere possumus eo ipsā motu cieri, quo mouetur & corpus. At latione corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atq; corpus, & aut tota aut partibus locū mutabit. Quòd
Text.42. si id fieri potest, fieri quoq; potest, vt aggressa, rursus corpus ingrediatur. Ex quo fiet, vt animaliū ea, quæ mortē obierunt, resurgant. At enim motu per accidens ab alio quoq; mouebitur. Animal enim vi pelli potest. Nō autē oportet cuius in substātia ineſt à se ipso moueri: id ab alio motu cieri, nisi per accidens quēadmodum neq;
Text.43. quod per se, vel propter se bonū est. Id per aliud oportet aut gratia cuiuspiam esse. Animā autē si mouetur: à sensibilibus maximè quispiā dicet moueri. At verò si mouet se ipsā anima & ipsa quoq; mouetur. Quare cū omnis motus exitus atq; remotio sit eius quod motu cietur ea ratione qua motū subit, anima nimirū ex substantia di-
Text.44. mouetur & exit, nisi se ipsā per accidens moueat, at motus, vt inquiunt, substātiæ est ipsius per se. Quidā autē asserunt animā id corpus in quo est eodē mouere modo, quo & ipsa mouetur, vt Democritus, qui quidē perinde atq; Philippus Comicus dicit. Ille nanq; Dædalum ait, ligneam venerem cōfeciſſe, quæ motu mouebatur argenti viui, quod in illam infudit. Et Democritus pari modo pilas indiuisibiles secum trahere corpus totum, atque mouere dicit ex eo quia nunquam ipsæ quiescunt suapte natura, desinuntque moueri. Nos autem ipsum interrogabimus, si quietum etiam idipsum faciat vnquam. Atque quonam pacto quietum faciet, difficile est dictu: vel potius dici non potest. Omnino autem anima non sic mouere videtur animal,
Text.45. vt inquiunt ipsi sed electione quadam, intellectionevè. Eodem autem modo Timæus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere enim ipsam ex eo censet atque asserit corpus, quia mouetur: propterea quod ad ipsum connexa est. Ipse enim dicit ex elementis eam constitutam, numerisque distinctam sonoris, vt insitum sonoritatis atque concentus habeat sensum, & vt vniuersum feratur consonis lationibus rectitudinem coegit, atque reflexit in circulum & cum vnum in duos diuisisset circulos duobus in punctis coniunctos, rursum vnum in septem orbes diuisit, quoniam
Text.46. lationes ipsius cœli motiones sunt animæ, quibus ipsa mouetur. Primum igitur non rectè dicitur animam magnitudinem esse. Nam animam vniuersi talem ipse vult esse qualis est ea, quæ mens & intellectus vocatur, non qualis est sensitiua, nec qualis est ea, quæ est principium cupiendi, quippe cùm harum motus non sit, vt-
Text.47. patet, conuersio. Intellectus autem vnus est & continuus perinde ac intellectio. Intellectio verò est ipsius intellectus conceptus. Sed bi, nimirum vnum hoc sunt quod aliud deinceps post alium est, vti numerus, sed non vti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut partibus penitus vacat, aut non est vt magnitudo continuus. Atque si magnitudo sit, quonam pacto quacunque suarum intelliget partium, siue illæ sint magnitudines, siue etiam puncta, si hæc quoq; partes appellare oporteat? Nam si puncto, puncta verò sunt infinita nunquam pertransibit, vt patet: Sin magnitudine sæpius vel infinities idem intelliget. At vide-
Text.48. tur & semel intelligere posse. Quod si sat est quauis partium tangere, quid oportet aut orbe versari, aut omnino magnitudinē ipsum habere? Quòd si necesse est ipsū intelligere toto tangentem circulo, quis est ipsarū partiū tactus? Præterea quonam pacto vel impartibili partibile, vel impartibile partibili ipse intelliget? Necesse est

autem intellectum esse circulum hunc. Intellectus nanque motus, intellectio est: circuli verò, conuersio. Si igitur intellectio conuersio est, & circulis is intellectus profectò erit, cuius talis conuersio intellectio est. Aliquid præterea semper intelliget, oportet enim ipsum aliquid intelligere semper. Quippe cum conuersio sit perennis, atque perpetua. At constat intellectionum rerum earum, quæ cadunt sub actionem, terminos esse ac fines; omnes enim alicuius sunt gratia. Contẽplatiuæ quoque rationibus identidem terminantur, & rationum aliam definitionẽ, aliam demonstrationem esse patet. Demonstrationes autem & ex principio sunt & finem habent quodammodo ratiocinationem aut conclusionem. Quòd si non terminantur, at saltem non ad principium redeunt, sed medium extremumq; semper sumentes rectá proficiscuntur. At conuersio rursus, vtpatet, ad principium redit atq; reflectitur. Diffinitiones etiam finitæ sunt atq; terminatæ. Præterea si sæpius eadem conuersio fiat, idem sæpius intelligere oportebit. Præterea intellectio quieti magis & statui, quã motui similis esse videtur. Eodem modo & ipsa etiã ratiocinatio. Atqui neq; beatũ id est, quod nõ est facile, sed violentũ omnes vtpatet. Text.49.
Quòd si motus non sit ipsius substantiæ, præter naturam sane mouebitur. Laboriosum est etiam coniunctum esse cum corpore, neque absolui ab eo posse, & insuper maximopere fugiendum. Quippe cum melius sit intellectui non esse cum corpore: quemadmodum & dici solet & complures plane consentiunt. Causa præterea qua Text.50.
cœlũ cõuertitur, nõ videtur ex dictis illis, emergere. Neq; enim animæ substãtia causa est conuersionis, sed per accidens hoc modo mouetur, nec etiam corpus, sed anima corpori potius causa est motionis. At verò neq; quia dicitur ita melius esse: & tamẽ oportebat ideo Deum animam orbe vèrsari facere, quia melius est ipsi moueri, quã stare, & hoc pacto moueri, quàm alio modo. Verum enim cum huiusmodi consi- Text.51.
deratio magis alijs accommodetur sermonibus, eam nunc omittamus. Illud autem absurdum euenire videtur: tam huic sententiæ, quàm etiam compluribus alijs, quæ dicuntur de anima. Etenim coniungunt quidem animam cum corpore, ponuntq; ipsam in eo: & tamen nihil prorsus determinant quam ob causam, & quomodo sese habẽte corpore, quod tamen necessarium esse videtur. Nam ob propinquitatem: hoc quidem agit, illud patitur: & hoc rursus mouetur, illud autem mouet, quorum nihil sane quibusuis inter sese competit. At illi dicere quidem quale quid sit ipsa anima Text.53.
enituntur: de susceptiuo verò corpore nihil penitus dicunt, atq; determinãt, perinde quasi fieri possit, vt quæuis anima sine vllo discrimine quoduis corpus ingrediatur, vt Pythagoricorum fabulæ dicunt: animantis enim cuiusque, propriam speciem habere, formamque videtur. Perinde igitur dicunt, atque si quispiam artem fabrilem fistulas ingredi dicat. Etenim ars quidem instrumentis, anima verò, corpore vtatur oportet.

CAPVT. IIII.

EST autem & alia quædam opinio de anima tradita, probabilis quidem com- Text.54.
pluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipsa dicuntur, reprobata tamen & hisce rationibus, quæ in communibus sermonibus fiunt. Animam enim harmoniam quandã inquiunt esse, harmoniã nanque temperationem esse compositionemque contrariorum dicunt, & corpus ex contrarijs compositũ esse. Ve Text.55.
rum enim harmonia quidem ratio quædam eorum est, quæ sunt permista, vel etiam compositio. Anima autem neutrum istorum esse potest, vtpatet. Præterea harmoniæ non est mouere, animæ autem id omnes maximè tribuunt. Accommodatius Text.56.
autem harmonia de sanitate, atq; omnino de virtutibus corporis, quàm de anima dici potest, atque manifestissimum id erit profectò, si quispiam operationes atque affectus animæ in aliquam harmoniã reducere enitatur, accommodare nanque perdifficile est.

Text.57. cile est. Prætereà in duo respicientes harmoniam dicere consueuimus, & proprijssimè quidem earum magnitudinum compositionem, quæ motum habent, positionemvè cum adeo sint coniunctæ, vt nihil eiusdem generis inter sese suscipere possint. Hinc autem & rerum rationem mistarum. At neutro profectò modo consentaneum est rationi, harmoniam animam appellare. Neque partium corporis compositio, facilis est admodum inquisitionis: complures nanque compositiones sunt, vt patet, & variæ partium. Cuius igitur, aut quonam pacto intellectum, aut etiam

Text.58. sensitiuum, aut appetitiuum, compositionem esse putare oportet. Similiter absurdū est sane, mistionis quoque rationem animam esse putare: non enim elementorum mistio rationem habet eandem in carne, & osse, cæterisque corporis partibus. Fiet igitur vt complures habeat animas per totumq; corpus, si partes quidem vniuersæ corporis ex elementis cōstent permistis, ratio verò mistionis harmonia sit vt inqui-

Text.59. unt, animaque. Id etiam quispiam & ab Empedocle non iniuria petet. Vnamquamque nanque partium aliqua ratione dicit esse confectam. Vtrum igitur ratio ipsa sit anima, an potius sit aliquid aliud anima, & ipsis membris adueniat. Prætereà vtrum cuiusuis mistionis sine vllo discrimine causa sit ipsa cōcordia, an eius quæ ratio conficitur? Et hæc vtrum sit ipsa anima, an aliquid diuersum à ratione.

Text.60. Hæc igitur tales dubitationes habere videntur. Verum si anima diuersum à mistione sit, vti diximus, cur vna cum ratione carnis & cæterarum etiam animalis partium tollitur? Insuper si non vna quæque partium animam habeat, si non sit ani-

Text.61. ma ratio mistionis, quid est quo decedente corrumpitur anima? Ex his igitur quæ dicta sunt, patet animam nec harmoniam esse posse, nec orbe versari, per accidens tamen (vt diximus) moueri potest, & seipsam mouere. Mouetur nanque corpus,

Text.62. in quo est, mouetur autem vt patet ab anima; alio vero modo fieri nequit, vt ipsa moueatur motu ad locum accomodato. At enim rectius de hæc ipsa quispiam ad talia respiciens dubitabit, putabitque ipsam moueri. Dolere nanque dicimus animā, gaudere, confidere, timere, insuper irasci, sentire, ratiocinari, quæ quidem omnia

Text.63. motus esse videntur. Quapropter, ipsam quispiam existimabit moueri. Verum, id non necessarium est. Nam etsi quàm maxime dolere vel gaudere, vel ratiocinari motus sunt, vel potiùs moueri, tamen ipsum moueri ab anima est. Irasci nanque aut timere, est hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem, aut tale forsitan est, aut etiam aliud. Atque quædam istorum fiunt, cùm aliqua latione mouentur: quædam cum aliqua alterantur. Quænam verò sint illa, & quomodo fiant: alia ratio

Text.64. est. Dicere autem animam irasci vel timere: simile est atque si quispiam animam texere dicat, vel ædificare. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominē anima misereri, vel discere, vel ratiocinari, idque non quia motus in illa sit: sed quia nonnunquam quidem vsque ad illam, nonnunquam verò ab illa, veluti sensus quidem ex hisce, recordatio autem ab illa ad eos motus vel status, qui sunt in ip-

Text.65. sorum sensuum instrumentis. Intellectus autem aduenire videtur & substantia quædam esse, ac non corrumpi. Nam ab ea maxime, quæ in senectute fit obfuscatione, corrumperetur, nunc autem perinde fit, atque in sensuum instrumentis. Etenim si senex talem acciperet oculum, videret sicut & iuuenis. Quare senectus nō est, quia anima quicquam est passa, sed quia id, in quo est, aliquid passū est, quem-

Text.66. admodum in ebrietatibus & morbis fieri solet. Et ipsum igitur intelligere ac contemplari marcescit, quia aliud quoddam intus corrumpitur. Ipsum autem passione vacat. Ratiocinari verò & amare, aut odisse, non sunt illius affectus, sed huiusce quod habet illud, ea ratione qua illud habet. Quapropter, & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Non enim erant illius, sed ipsius communis, quod quidem perijt. Intellectus autem diuinum quid est fortasse, passione que vacat. Esse igitur impossibile moueri animam, perspicuum iam ex dictis euasit: quod

si om-

si omnino non motu cietur, patet nec à se ipsa motu cieri. Atqui numerum animam esse dicere se ipsum motu cientem: multo longius quam ea, quæ dicta sunt, a ratione distare videtur. Nam ijs, qui id asserunt, ea primum impossibilia, quæ emergunt ex motu, deinde propria quædam ex eo quia dicunt ipsam numerum esse, eueniunt. Quo nanque modo vnitatem moueri intelligere oportet, & à quo, & quonã pacto, cum impartibilis sit, & nullam habeat differentiam? Si enim motiua sit atque mobilis, diuersam esse oportet. Præterea cum lineam quidem motione superficiem facere dicant, punctum autem lineam: vnitatum etiam motus erunt continuo lineæ. Punctum enim vnitas est positionem habens. Atque numerus animæ, iam alicubi est, positionemque habet. Præterea si quis à numero numerum, vel vnitatem abstulerit, alius relinquitur numerus. Atqui plantæ multaque animalium viuũt diuisa, & eandem animam specie videntur habere. Atque nihil referre videbitur, vnitates dicantur, an corpuscula parua. Etenim si puncta fiant ex Democriti pilulis, modo maneat quantitas, erit in ipsis aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mouetur, sicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum est, accidit, sed quia subeunt quantitatem. Quocirca necesse est aliquid esse, quod ipsas vnitates mouebit: quod si id, quod in animali mouet, anima est, & id, quod in numero mouet, anima est. Quare anima non est id, quod mouet, atque mouetur, sed id, quod mouet duntaxat. At verò quî fieri potest, vt hæc vnitas sit? oportet enim ipsius ad cæteras aliquam differentiam esse, at vnici puncti, quænam præter positionem esse differentia potest? si igitur vnitates punctavè, quæ sunt in corpore, diuersa sunt ab vnitatibus animæ, atque punctis: erunt ipsæ vnitates in eodem profecto loco. Punctum enim animæ locum occupabit puncti corporis. Atqui quid obstabit ac prohibebit, vt si duo puncta sunt simul in eodem loco, & plura sint duobus ac infinita. Quorum enim locus indiuisibilis est, & ipsa indiuisibilia sunt. Sin verò ea puncta, quæ sunt in corpore sint ipse numerus animæ, vel si numerus, qui ex punctis constat, quæ sunt in corpore sit ipsa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis puncta esse videntur, & etiam infinita. Insuper qui fieri potest, vt separentur ac absoluantur à corporibus ipsa puncta? Siquidem, lineæ non diuiduntur in puncta. Text.67 Text.68. Text.69. Text.70. Text.71.

CAPVT. V.

Fit autem vti diximus, vt partim idem ij dicant, quod illi, qui corpus quoddam subtilium partium animam esse dixerunt, partim proprium ipsos comitetur absurdum, corpus ab anima perinde moueri, atque Democritus asserebat. Nam cum anima sit in omni corpore sentiente, necesse est in eodẽ duo corpora esse, si anima corpus aliquod esse ponatur. Et horum etiam sententia, qui animam numerum esse censent, fit vt in vno puncto multa sint puncta, aut omne corpus habeat animam, si non numerus quisquam alius atque diuersus á punctis ipsius corporis superueniat. Fit etiam, vt animal à numero perinde moueatur, atque Democritum diximus id ipsum moueri censere. Quid enim interest, paruæ pilæ dicantur, an vnitates magnæ, vel vnitates omnino quæ agitãtur motu? vtroque nanque modo necesse est ipsas ex eo mouere animal, quia ipsæ motu cientur. His igitur, qui motum ac numerum in assignanda anima coniunxerunt, hæc dicta sunt absurda, & alia huiuscemodi multa eueniunt, est enim impossibile non solum diffinitionem animæ talem esse, sed etiam accidens. Quod quidem patet, si quis ex hac ratione operationes, atque affectus animæ conabitur assignare, cogitationes, inquã, sensus, voluptates, dolores, & cætera istiusmodi. Nam vt prius diximus, neque Text.72. Text.73. Text.74.

Text.75. vaticinari ex ipsis facile possumus. Tribus autem traditis modis, quibus antiqui diffiniunt animam, duos iam reprobauimus, & quas habet vtraque sententia dubitationes contrarietatesq; pene diximus, & ea inquam, quæ maxime motiuum ipsã esse ex eo ponit, quia se ipsam mouet, & ea, quæ corpus ipsam subtilissimarum partium, aut magis quam cætera incorporeum esse censet. Restat igitur tertius modus, atq; sententia, quæ ipsam asserit ex elementis constare, quam quidem deinceps consideremus oportet. Atque patet ob hoc ex elementis animam constare quosdam
Text.76. dixisse, vt sentiat ea, quæ sunt, & rerum vnamquamque cognoscat. At hanc sententiam multa profecto comitantur absurda, atque eorum quam plurima, quæ fieri nequeunt. Asserunt enim simile cognoscere simile, quasi animas res ipsas esse ponentes. Verum non elementa sunt solum, vt patet: sed præterea multa sunt etiam alia,
Text.77. quin potius infinita fortasse numero, quæ constant ex ipsis, ac componuntur. Sit igitur ea cognoscere, sentireq; animam ex quibus illorum vnumquodque componitur, at totum ipsum compositum quo cognoscet quæso, vel sentiet, vt quid sit Deus, vel homo, vel os, vel caro, & cæterorum compositorum vnumquodq; similiter? non enim vnumquodq; istorum est ipsa elementa, quouis se se habentia modo, sine vllo discrimine, sed ex ipsis vnumquodq; conficitur ratione quadã, compositioneve, quẽadmodũ & Empedocles os ex elementis constare censet. Dicit enim. Cæperat ante duas tellus tustissima vasis, aeris, ac fontis partes, Vulcanus & ipse. Quatuor ex octo adiumxit: quibus candida magna Vis fœcundaque naturæ confecerat ossa. Nil igitur elementa prosunt, si sint in anima, nisi rationes etiam insint, & compositio. Vnumquodque enim cognoscet simile, os autem aut hominem non cognoscet profecto, nisi ipsa etiam insint. Hoc autem non opus est vnum eorum esse dicere quæ fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam: si lapis vel homo vel equus insit in anima,
Text.78. & bonum similiter & non bonum, & de cætris identidem rebus. Præterea cum id, quod est, multipliciter dici soleat (quoddam enim substantiam: quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquod aliud enumeratorum iam prædicamentorum significat) vtrum ex vniuersis, an non ex vniuersis anima constet? At non videntur communia omnium esse elementa. Ex hisce ne igitur solis constat: quæ substantiarum sunt elementa. At quonam pacto cæterorum etiam vnumquodque cognoscit? An dicent vniuscuiusque generis elementa propria atque principia esse, ex quibus anima constat? Erit igitur ipsa: & quantitas & qualitas, & substantia. At fieri nequit: vt ex quantitatis elementis substantia sit, non quantitas. Eos igitur, qui cen-
Text.79. sent animam ex vniuersis constare, hæc & huiuscemodi alia comitantur. Absurdũ est etiam, simile quidem à simili non pati dicere: simile verò sentire simile, simileq; cognoscere simile putare, atq; asserere. Deinde sentire pati quoddam esse, moueriq; ponere, & intelligere similiter, & cognoscere. Atqui multas dubitationes ac difficultates Empedoclis habere sententiam (corporeis inquam elementis, & sibi similibus cognosci res singulas) testatur id, quod experientia late patet. Partium enim animalium corporum eæ, quæ sunt simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili nihil sentire
Text.80. videntur. Quare neq; similia sibi: At oportebat tamen. Præterea: cuiq; principiorum maior ignoratio quam cognitio inerit nimirum. Vnumquodque enim cognoscet vnũ multa autẽ ignorabit. Cætera nanque omnia. Fit etiam Empedoclis eadẽ sententia, vt Deus sit amantissimus, quippe cum ipse solus vnũ elementorũ non cõprehendat,
Text.81. ipsam discordiam inquam mortalia verò cuncta cognoscant, cum ex vniuersis singula constet. Præterea dicat oportet omnino, quã ob causam nõ habent animã omnia: cũ õne quod est, aut sit elementũ, aut ex elemẽto vno, vel pluribus, vel omnibus cõstet. Necesse est enim õne quod est, aut vnũ quid, aut quædã, aut vniuersa cognoscere. Dubitabit etiã nõ iniuria quispiã, quid nam id sit quod ipsa continet, atq; vnit:
Text.82. elementa nanque materiei similia sunt. Atque præstabilissimum id esse patet, quod

continet, quidquid id tandem sit. At neque est quicquam præstabilius anima quod quidem dominetur, & magis etiam intellectu. Maxime enim rationi consonum est, hunc omnia præcessisse, & præstantissimum omnium & natura dominum esse. Illi autem elementa ea quæ sunt præcedere censent. At enim nemo prorsus de omni ani Text. 83.
ma dixit, nec eorum qui censent ipsam ex elementis ideo constare quia sentit cognoscitque ea, quæ sunt, nec etiam eorum, qui maximè motiuum ipsam asserunt esse. Non enim omnia mouentur, quæ sentiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non mouentur loco, & tamen hoc solo motu anima videtur animal agitare. Similiter & eorum qui tam sensitiuum, quam intellectiuum ex elementis conficiunt, nemo animã omnem complectitur. Viuere nanq; videntur plantæ, at expertes sunt tamen & lationis & sensus. Animaliũ quoq; complura sunt, quæ mente, rationeq; vacant. Quodsi Text. 84.
quis & hæc illis concesserit, intellectumq; partem esse posuerit animæ & identidẽ sensitiuum, neq; sic de omni anima, neq; de vlla toti dicere videbuntur. In hoc eodẽ errore videtur esse, & ea sententia, quæ carminibus Orphicis fertur, dicit enim Orpheus animam ferri ventis & ex toto ingredi respiratione. Id autem nequit ipsis accidere plantis, neq; quibusdam itidem animalium, quippe cum haud vniuersa respirent. Quod quidẽ eos præterijt, qui ita de anima censuere. At vero si conficere ani- Text. 85.
mam ex elementis oporteat, non ex vniuersis continuo conficienda esse videtur. Altera nanq; pars contrarietatis: sufficiens est se ipsã oppositãq; discernere, recto enim, & ipsum rectũ, vt patet, & obliquum cognoscimus, regula nanq; iudex est vtriusq;: at obliquũ nec sui plane, nec recti. Sunt & qui in toto vniuerso permistam ipsã in- Text. 86.
quiunt esse. Quocirca forsitan & Thales omnia plena deorũ esse putauit. Hoc autẽ, dubitationes habet nõnullas. Quã enim ob causam anima in aere quidem vel igne si inest non facit animal, in mistis autẽ facit: præsertim cũ in illis videatur esse præstãtior? Quæret etiã quispiã quã ob causam anima ea, quæ est in aere, præstabilior est ac immortalior ea, quæ in animalibus inest. Vtrobiq; autẽ emergit quoddã absur Text. 87.
dũ & rationis egrediens metas, nã ignẽ aut aerem animal esse dicere, rationis egreditur fines, & asserere rursus animalia nõ esse, si insit in ipsis anima, per absurdũ est sane. Videntur autẽ ideo putasse in his animã esse, quia totũ & partes eiusdẽ sunt Text. 88.
speciei. Quare necesse est ipsos & animã & partes eiusdem esse dicere speciei, si animalia ex eo fiunt animantia, quia in ipsis aliqua pars continentis recipitur. Quodsi aer quidã discerptus eiusdem est speciei, anima autem est dissimiliũ partium, patet aliam ipsius partẽ inesse, aliam non inesse. Necesse est igitur ipsam, aut similium esse partium, aut non in quacunque totius inesse parte. Patet igitur ex dictis, neque cognitionem ex eo competere animæ, quia constet ex elementis, neque recte vereque dici motum eidem inesse. At quoniam cognoscere, sentire, opinari, insuper cupere, Text. 89.
deliberare, & omninò appetitiones ipsius animæ sunt, motus etiam animalium loco ab anima fit, & insuper accretio, status, atque decretio, quæret vtique quispiam vtrum horum vnumquodque toti animæ competat, & nos intelligamus & sentiamus, & moueamur, cæterorumque vnumquodque agamus, patiamurque tota, an alijs alia partibus? Ipsum præterea viuere: vtrum in horum aliquo vnoan in pluribus, an in omnibus consistat, an sit eius alia quædam etiam causa. Atque sunt, Text. 90.
qui dicunt ipsam esse partibilem, nosque alia eius parte intelligere, alia cupere censent. Quid igitur ipsam continet animam, si partibilis sit? non corpus, quippe cum contra potius videatur corpus anima continere. Quapropter & egressa, dissoluitur corpus atque putrescit. Si igitur aliquid aliud ipsam contineat, vnamque faciat, illud erit potissimúm anima. At oportebit de illo etiam quærere. Vtrum vnum an multarum sit partium? Atque si sit vnum, cur & animam continuo non dicimus vnum esse? Sin partibile, rursus ratio quæret quidnam sit illud, quod illud etiam continet; atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Dubitabit etiam quis- Tex 1.91.

piam

Text.92. *diam de partibus eius, quam vnaquæque potentiam in corpore habeat. Nam si anima tota totum contineat corpus, oportet, & vnamquamque etiam partem aliquam partem corporis continere. Id autem esse non posse videtur, quam enim partium corporis intellectus, aut quo continebit pacto fingere quoque difficillimum est.*

Text.93. *Videmus autem & plantas diuisas viuere, & animalium insectorum nonnulla, vtpote animã, & si non numero tamen specie eandem habentia. Itaq; partium vtraq;*

Text.94 *& sensum habet, & per aliquod tempus loco mouetur. Nec absurdum est, si non perdurant. Instrumenta nanque non habent, vt naturam conseruent, sed nihilominus omnes in vtraq; partium insunt, animæ partes. Atque animæ partes eadem sub specie collocantur, & etiam tota, illæ quidem, quia non separabiles sunt, tota*

Text.95. *autem anima, quia indiuisibilis est. Videtur autem & id principium, quod inest in plantis, anima quædam esse. Hæc enim sola cõmunis est & plantis & animalibus. Atque hæc quidem á sentiendi principio separatur, sine autem ipsa nihil est prorsus, quod habeat sensum.*

IN SECVNDVM LIB. ARIST. DE ANIMA.

PROOEMIVM.

Rosligatis superiore lib. Veterũ philoso-ph. de anima sentẽtijs; aggreditur iam ad explicãdum quid ipse ea de re sentiat. Id, quod partim hoc in lib. partim in tertio accuratè præstat. Distribuitur autẽ hic liber in quatuor partes. Prima disserit de animę natura, deq; eius essentia capitibus primo, & secũdo. Altera capit. tertio de communi, & primaria facultatum animæ partitione. Tertia de vegetatricis animæ viribus, & functionibus cap. 4. Vltima de potentijs, & functionibus animæ sensitiuæ à quinto capite ad extremum.

Capitis Primi Explanatio.

DIcimus itaque a) Quoniam ad inueniendam cuiuſque rei definitionem plurimũ conducit res in partes ſuas diſtribuere, vt ex ſecundo poſteriorũ analyticę cap. 14. conſtat, explicaturus Ariſtoteles quidnam anima ſit, diuiſiones quaſdam præmittit; Prima quam non tam exprimit, quam innuit, eſt entis in ſubſtantiam; & in ea, quę cæteris categorijs continentur, quę lib. 5. Metaph. cap 7. fuſiùs explicatur. Secunda eſt ſubſtantię in materiam, formam, & ex his compoſitum, quę etiam traditur lib. 7. Metaph. cap. 3 10 13. alijsque in locis.

Diuiſio entis

Diuiſio ſubſtantię.

Materia non eſt hoc aliquid.

Monet verò materiam ſecundũ ſe non eſſe hoc aliquid, ideſt, vt explicat Albertus, nõ eſſe quid perfectum, neque rem ad certam ſpeciem vocare, cũ ſit pura potentia, & ex ſe ad quemlibet actũ indiſcriminatim ſe habeat. Formam verò, cũ ſit actus, & entelechia habere vim conſtituendi hoc aliquid. Vnde fit vt res à ſuis formis ſpeciem, & nomen, & perfectionis gradus, ac diſtinctionem accipere dicantur. Aduerte in ſecunda diuiſione non diſtribui ab Ariſtotele ſubſtantiam prędicamentalem, vt annotarũt A Egidius, & M. Albertus, quia in ea partes ſubſtãtiæ appellantur, quę in categoria locum non habent, tum etiam quia nõ connumerantur intelligẽtię, quę in eadem categoria locum obtinent. Nec item diſpertiri ſubſtantiam in tota ſuę ſignificationis amplitudine, quia diminuta eſſet ea diſſectio: ſed dividi ſubſtãtiam phyſicam duntaxat; ſiue completa ſit ſiue incompleta, quo pacto diuiſum analogum quidpiam eſt, vt ſatis liquet, quandoquidem ad totum, & eius partes phyſicas nihil vniuocum dari poteſt.

Forma conſtituit hoc aliquid.

Quę ſubſtantia hoc loco diuidatur.

Diuiſio actus in primum & ſecundum. Auerrois & Caietani ſententia circa actus diuiſionem.

Approbatur D. Tho. & aliorum ſententia de diuiſione actus

ARISTOTELIS DE anima liber ſecundus.

CAPVT. I.

Text.1. DIctis hiſce, quæ á maioribus de anima nobis tradita ſunt; redeamus rurſus oportet, atque enitamur velut ab initio determinare, quid anima ſit, &

Text.2. quænam ſit eius communis maximè ratio. a *Dicimus itaque genus vnum quoddam eorum, quæ ſunt, ipſã ſubſtantiam eſſe. Atque huius aliud vt materiã, quod quidem per ſe non eſt hoc aliquid, aliud formam, & ſpeciẽ, qua quidem iam hoc aliquid dicitur, & tertium id, quod ex iſtis conſtat, atque componitur.* b *Eſt autẽ materia quidem potentia, forma verò actus, atque perfectio, quæ quidem bifariam dicitur, quædam enim eſt, vt ſcientia, quædam vt contemplatio.* c *Maximè autem corpora videtur*

Text.3. *eſſe ſubſtantiæ, & ipſorum ea magis, quæ naturalia ſunt; hæc enim cæterorum principia ſunt.* d *Naturaliũ verò corporum quædam habent vitam, quædam non habent, ſed ea vacant. Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionẽ, atque decretionem, quæ quidem per id ipſum fit, quod viuere dicitur. Quare corpus omne naturale particeps vitæ*

Text.4. *ſubſtantia eſt, & ita ſubſtantia, vt compoſita.* e *Atq; cũ tale etiam ſi corpus, id eſt, habens vitam: corpus profectò non erit anima; corpus nanque non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto: ſed vt ſubiectum potiùs eſt, & materies. Neceſſe eſt igitur animam ſubſtantiam eße per inde atque formam corporis naturalis potentia vitam habentis: Subſtantia verò actus eſt, & perfectio: talis igitur*

b Quę quidem bifariam) Subijcit tertiam diuiſionem, ſcilicet, forma ſiue actus vel eſt actus primus, vel ſecundus quę variè ab interpretibus explicatur. Auerroes, quem ſequitur Caietanus, putat dividi in ea ſolam formam ſubſtantialem, quæ ſecundæ partitionis membrum ſuit; ita vt eadem ſubſtantialis forma dicatur actus primus, dum eſt in otio; actus verò ſecundus dũ in opus incumbit. Veriſimilior eſt ac magis recepta interpretatio Simplicij, Themiſtij, Philoponi, D. Thomę, & aliorum aientium dividi actum generatim ſumptum in actum primũ, qui principium eſt operandi, & in actum ſecundum, qui eſt ipſa operatio; quomodo ſcientia, quę eſt habitus, á quo contemplatio egreditur, dicitur actus primus, ipſa verò contem-

platio actus secundus; itemque omnes formæ substantiales, & primarię qualitates corporum simplicium, omnesque potentię & habitus, quia sunt fontes, & principia actionum, nuncupantur actus primi; operationes verò ab his ortę, actus secundi.

c Maximè autem corpora) AEgidius, & Caietanus D. Thomã sequuti censent diuidi hoc loco ab Aristotele substantiam generatim sumptam in substantiam corpoream & incorpoream: non quidem expresè, sed tacitè & obscurè: cùm enim dicat corpora maximè videri substantias; alias esse innuit corporeq; molis expertes, quę nobilioris, & excellentioris naturæ sunt; &si in nostram cognitionem minùs cadant. Auerroes, Themistius, & Philoponus credunt

Nullã hîc nouã tradi partitionẽ substantiæ.

nullam hîc nouam traditionem attinere: aiunt igitur comparate hîc Aristotelem inter se membra secundæ diuisionis superiq; assignatę, docereq; corpora, ideſt, substãtias, ex materia, & forma concretas, perfectiores esse, quã materiam & formã.

Corporũ naturaliũ & artificiosorum comparatio.

Confert deinde corpora naturalia cum artificiosis aiens naturalia magis esse substantias: artefacta enim formam, quę accidens quoddam est, ab arte obtinent; materiam, quę substantia est, à natura: quo fit vt naturę beneficio ex parte materię rationem substantiæ vendicent, & vt naturalia magis sint substantię, cùm id cuius merito, ac beneficio quodq; tale est, magis tale sit.

d Naturalium verò corporũ) Assignat quartam diuisionem, qua substantiam corpoream diuidit in viuentem, & in eam, quę vita caret. Docet autem ea viuere, quæ ab insito principio aluntur, accrescunt, aut decrescunt. Quo loco aduertẽdum est vitam duplicitèr sumi. Vno modo pro vita substantiali; altero pro accidentaria. Vita substãtialis est id, á quo, vt è fonte vitales actiones dimanant, vt in homine anima rationalis. Accidentaria, sunt ipsæ actiones vitæ, vt nutritio, accretio, Cùm igitur hoc loco viuere dicuntur ea, quæ aluntur &c. Explicatur ratio vitę substantialis per ipsius effectum, & operationem. Non recensuit autem in præsentia Aristoteles cætera vitæ munia, cuiusmodi sunt: sentire, intelligere, & appetere, quia ab ijs tantùm, quę essent omnium communia, ac notissima, auspicandum fuit, vt ita communis omnium animarum definitio aptiùs colligeretur. Ex hac potrò vltima diuisione infert corpora viuentia esse substantias ex materia & forma compositas; siquidem omne corpus naturale hisce partibus constat, omne autem corpus viuens, corpus naturale est.

Subſtantię corporeæ distributio.

Vita duplex.

Quæ hîc explicetur.

Corpus viuens complectitur materiam & formam.

Probatur anima esse actũ.

e Atque cũ tale etiam) Vt colligat animę definitionem, Probat in primis animã esse actũ, quia anima aut corpus est vitæ particeps, aut ipsius actus. Non est autẽ corpus. Erit igitur actus, & forma corporis. Maior propositio ex superiùs dictis patet; ostensum est enim corpus viuens è duabus partibus esse concretum, animam nempe, quę est pura potentia, & forma, quę est

actus

tur corporis est perfectio atq; actus. f *Sed cũ perfectio atq; actus bifariam dicatur, vt diximus (quidam enim est vt scientia, quidam vt contemplatio) patet animam actum esse perinde atq; scientiam. Nam ex eo quia anima est, & somnus est & vigilia, atq; vigilia quidem contemplationi, somnus autem scientiæ operatione vacanti similis est.* g *Altera autem alteram in eodem, scientia, inquam, contemplationem generatione præcedit. Quapropter anima primus est actus perfectioq; corporis naturalis potentia vitam habẽtis, & talis plane, vt partes ipsius sint instrumẽta. Enimverò partes quoq; plantarum instrumenta sine controuersia sunt, quamuis videantur penitus simplices esse: eius enim quod circa fructum est, tegmen est folium, & fructus etiã, illud radices præterea, vicem subeunt oris. Vtrisque nanq; trahitur alimentum. Si igitur commune quid de omni anima sit dicendum ipsa perfectio prima, primusque actus est corporis naturalis, cuius partes sunt instrumenta.* h *Iccirco non quærere oportet, si vnum sit anima atque corpus: sicut neque ceram & figuram, nec omnino materiem cuiusque, & id cuius materies est. Nam cũ vnum, & esse multifariam dicatur, actus est id, quod propriè vnum est, atq; propriè est. Vniuersaliter igitur diximus quidnam anima sit. Est enim, ea substantia quæ est vt ratio.* i *Hæc autẽ est quidditas corporis talis, & perinde sanè, atq; si quod instrumẽtorũ artis naturale corpus esset, ceu securis: eius nanq; substantia, ipsius esset, vtpatet securis ratio: idq; esset anima, qua separata non esset vlterius vtpatet securis, nisi nomine tantum vt nunc est securis: nõ enim talis corporis substantia, ratioq; est ipsa anima: sed naturalis, vt diximus, talis, quod in sè motus statusvé principium insitum habet.*

Text. 6.

Text. 7.

Text. 8.

actus,& entelechia. Minor ex eo suadetur;quia corpus nõ est in subiecto:sed ipsũ potiùs est materia & subiectũ, in quo inest anima. Erit igitur anima actus, & forma corporis vitę participis,& cęt. Probatur anima esse actus primus.

t Sed cùm perfectio } Probat animam esse actum primum. Nam cùm duplex sit actus,videlicet primus, & secundus, vt ex dictis patet: oportet animam actum primum esse,cum ab ea interdum sit vigilia, id est operatio vitę, interdum somnus, hoc est, cessatio ab operatione. Sed meritò quispiam dubitauerit qua ratione dicatur anima interdum feriari, cum actum nutriendi nunquam intermittat; siquidem omne viuens dum viuit nutritur. Huic dubitationi variè respondeti solet, nimirum etsi anima à nutriendi operatione non conquiescat; interrumpere tamẽ alias functiones; vel cessare ab opere non quidem re ipsa, sed suapte natura cessare posse: quia quá anima est, non repugnat ei separari aliquando ab actu secũdo; esto quá talis, seu prout nutritiua est, nunquam non operetur.

De hac re 1. lib.de ortu& interitu cap. 5.q.10.

Anima vt interdum ferietur.

Text.9. *Atque id quod dictũ est in partibus etiam inspicere licet. Nã si oculus esset animal, eius anima visus ipse nimirum esset: his est enim, vipatet, oculi substantia, quæ sese habet vt ratio. Oculus autem est materies visus,qui cũ defecerit,non vlteriùs erit oculus, nisi nomine tantũ, & perinde atq; lapideus, vel etiam depictus. Id igitur quod de parte dictũ est, ad totum corpus viuens accommodare oportet: est enim hic profectò rationũ similitudo. Nã vt pars sese habet ad partem, sic totus sensus ad totum sensitiuum corpus, vt talis*

Text.10. *est rationis. Nõ est autem id potentia viuens, quod abiecit animam, eaq; vacat: sed id, quod de parte dictum est, ad totum corpus viuẽs accommodare oportet Est enim hic profecto rationum similitudo. Nam vt pars sese habet ad partem, sic cotus sensus ad totum sensitiuum corpus vt talis est rationis. Non est autem id potentia viuens, quod abiecit animam, eaq; vacat: sed id, quod ipsam habet. Semen verò fructus vè id nimirum est, quod potest tale corpus euadere. Vt igitur incisio, visioq; sic est vigilia actus: & vt visus rursus instrumentiq; vis, sic est anima actus, corpus autẽ est id, quod vt diximus, est potentia viuens. Verũ vt pupilla,*

Text.11. *visusq; oculus est; sic anima & corpus est animal. I Animam igitur non separabilem esse á corpore, vel partes ipsius nonnullas si partibilis sit, non obscurum esse videtur. Corporis nanq; partium patet aliquas animæ partium actum esse. Nihil tamen vetat, vt aliquæ partium sint separabiles animæ, propterea quod corporis nullius sint actus. At obscurũ est, nec dũ patet, si perinde corporis nulla anima sit actus, vt gubernator actus est nauis. Hoc igitur pacto vniuersaliter de anima determinatum, descriptumvè sit.*

Animã esse actum corporis organici ostẽditur.

g Et talis planè } Argumento à minori ostẽdit animam esse actũ corporis organici, ideſt, habentis instrumenta ad functiones vitę obeũdas. Anima plantę est actus corporis organici: igitur & reliquæ animę. Consecutio liquet: si enim plantalis, seu vegetatrix anima, quæ in infimo gradu cõsistit, subiectum habet organis instructum, vtique anima sentiens, & intelligens, quæ nobilioris notę sunt, id obtinebunt. Nam quo forma perfectior est, eo subiectũ ornatius requirit. Assumptũ patet quia videmus in arboribus radices truncos, fibras,medullas,&quasi venas, quæ tametsi primo aspectu, ac sensuum iudicio non tam facilè quis deprehendat esse organa, sicut in animalibus os, gulam, ventriculum, hepar, cor,

Materia plantarum organis prædita, nõ homogenea.

aliaque huiusmodi, propterea quod stirpium corpora simplicia esse videantur; reuera tamen organica censeri debent. Quod etiam ex diuersis istiusmodi partium officijs intelligi potest. Nã radices tanquam os è terra succum & alimentum capiunt,trahuntque,fibræ venarum vice fungũtur; similiterque cæteræ præscripta sibi munia exequuntur, simulque & toti famulantur, & mutuam sibi præstant operam. Qua de re pluribus differit Theophrastus, lib.1. de historia plantarum cap.7.4.&,14. Plinius lib.17.cap.38.

Theophrastus.

Plinius.

Cap.9.q.11. h Iccirco non quęrere } Ex dictis consectarium quoddam infert, videlicet, quęrendam nõ esse aliam causam cur ex corpore, & anima vnum fiat. Nam cùm corpus sit materia ipsa, ac pura potentia, forma verò substantialis sit actus, quem materia primò respicit; pura autem potentia & actus generis eiusdem, ideſt, substantialis suopte ingenio in vnam coeant naturam, fit vt nullo aliunde quęsito vinculo, aut nexu ex his vnum fiat. De hac ipsa re dubitationem mouet Aristoteles eáq; eodẽ pacto diluit 8. Metaphys.c.6.text.15. nisi quòd illic nõ de sola anima & corpore,vt hic,sed de forma,& materia generatim quærit. Lege, si placet, quę hac de re 1. Phys. lib. disertim 9.

Cur ex anima & corpore vnũ fiat quærendum non est.

Anima ad corpus sicuti forma artificiosa ad subiectum

i Per inde sanè } Duplici exemplo, quorũ vnũ ab arte, alterũ à natura desumptũ est, probat animã esse actũ substantialem, à quo vt à prima ratione essendi, animatũ corpus dicatur. Primũ est huiusmodi, vt se habet forma rei artificiatæ v.g. forma securis ad securim; ita proportione quadã anima ad corpus animatũ: atqui si securis cõpositum physicũ esset, eius figura esset forma

subſtantialis ipſius, vnde ratio ſecuris potiſsimũ ſumeretur: Ea nanq; poſita cohæret, conſtatque ſecuris, ea pereũte diſſoluitur. Igitur anima erit forma ſubſtãtialis corporis animati. Poſterius exẽplũ eſt huiuſmodi. Si oculus eſſet animal (ſumit verò oculũ provt eſt quid ex potẽtia videndi, & organo conſtitutũ) eius anima eſſet aſpectus, quia poſito aſpectu verè ac propriè oculus dicitur, ablato nõ niſi æquiuocè, ac ſolo nomine, vt ſculptus, aut pictus: ſed quã rationẽ haberet tũc aſpectus ad oculũ, eandẽ nunc obtinet anima ad totũ corpus animatũ: ergo anima eſt propria forma corporis animati. Proxima hęc aſſumptio ex eo vim habet, quia ſicuti videndi facultas ita materiam oculi informat, vt ex vtrcque fiat oculus, à quo videndi actio oritur; ſic ex anima & organico corpore animatũ conſtat, quod eſt in potentia ad functiones vitę adminiſtrãdas.

Itẽ ſicuti aſpectus ad ocũlum.

Oculus ſine aſpectu eſt ęquiuocę oculus.

Corpus organicũ potẽtia vitam habere quo pacto intelligẽdum.

K Non eſt autem id} Explanat quo modo corpus, cuius actus eſt anima, vitam habere potentia dicatur; aitque non ſic corpus rei viuentis poteſtate vitam habere, quaſi anima careat, eã tamen poſsidere aptum ſit, vt temen ſed ita vt actu animam contineat, ſit verò in promptu ad eas operationes exercendas, in quibus accidentaria vita conſiſtit.

l Animam igitur} Quia animã corporis actum definierat poſſet ex eo quiſpiã fortaſſe opinari animã neutiquã eſſe à corpore ſeparabilẽ. Occurrit igitur, manifeſtũ id quidẽ eſſe, quoad aliquas animę partes, quę nimirũ ita ſunt actus corporis vt materię prorſus addictę, effixęq; ſint nihil tamen obſtare, quominus aliquę ita ſint à materia liberæ, vt extra illam cohęrere valeant. Porro quid Ariſtoteles nomine partiũ ſignificarit progreſſu exponemus. Subijcit deinde nõdũ exdictis conſtare num anima ſeſe habeat ad corpus vt gubernator ad nauim, quod Plato cenſuit, an nõ.

Animã ſecũdum aliquas partes potentiales ſeparabilẽ eſſe nihil vetat.

QVÆSTIO. I.

Rectè ne Ariſtoteles animam definierit; an non.

ARTICVLVS I.

Enodatur Peripatetica animæ definitio.

Animæ definitio.

EX ijs, quæ Ariſt. proximo capite docuit, hæc animæ definitio habetur; Anima eſt actus primꝰ ſubſtãtialis, corporis organici, potentia vitã habentis. Quæ membratim ſic explicanda erit.

Eius enucleatio.

Dicitur anima, actus ἐντελέχεια, ita latè accepto vocabulo vt tã actus ſubſtãtiales, quã accidẽtarios cõprehendat ſicut ãnotauimꝰ in cõtextu. Ponitur ergo actus ad excludendã materiã primam, quæ eſt pura potẽtia, & quæcumq; non ſunt ſimpliciter actus, vt compoſita tam naturalia, quàm artificialia. Primus, ad reijciendos actus ſecundos, præcipuè operationes, vt Themiſtius hoc in lib. cap. 4. & M. Albertus tract. 1. cap. 2. animaduertunt. Subſtantialis, ad remouẽdos actus primos accidentarios, vt potentias reſpectu ſuorum actuum. Corporis, ad excludendas, tum ſubſtantias ſeparatas, quæ corporibus non aſsident: tum etiam mentes cœleſtium orbium motrices, quæ non ſunt actus corporum cœleſtium, quaſi ea propriè informent: etſi eis aſsideant: quanquam ſecus arbitrati fuerint nonnulli, quos alibi confutauimus. Cæterũ cũ multifariam corpus vſurpetur, diſsidiũ inter expoſitores eſt, quonam modo hìc ſumatur. Sunt qui opinentur accipi p cõpoſito ex materia, & anima, non quidem ſecundum omnes gradus, ſed duntaxat ſecundum gradũ corporeitatis, cũ quo adhuc materia manet in potẽtia ad vlteriores, vt ad gradũ vegetatiuũ & ſẽſitiuũ. Huius acceptionis meminit D. Thom. hoc loc. & in 1. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1. ad. 2. Capreolus

Themiſtius, Simplicius, Philoponus, & Auer. aiũt ſumi hìc corpus pro toto cõpoſito naturali.

Quid nomine corporis hic intelligatur.

1. Sentẽtia. D. Thomas. Capreol. Caietan.

lus in 4. distinct. 10. quæst. 1. art. 3. ad arg. Scoti, Caietanus 1. part. quæst. 76. art. 4. Ferrariensis lib. 4. contra gent. cap. 64. & hoc in lib. quæst. 2. alijque non pauci. Poteritque hæc explicatio suaderi auctoritate Aristotelis, qui superiori capite text. 9. docuit corpus ita esse potentia viuens, vt tamen non vacet anima, sed ipsam habeat. Quare sumit Aristoteles corpus, vt est quidpiam ex materia prima, & anima coalescens; ita tamen vt anima non sumatur secundum gradum sibi proprium, ac reciprocum: alioqui idem in sui ipsius definitione poneretur. Alij arbitrantur accipi corpus ab Aristotele prout significat materiam primam connotando organa apta ad actiones vitæ obeundas. Ex horum numero est Argentinas in 4. dist. 13. quæst. 1. art. 1. Gregorius in 2. distinctione 16. quæst. 2. alijque recentiores.

Vt Soncin. 8. Metaph. q 11 & alij tum in 4. d. 10. tam in 3. p. q. 76. art 1.

Ferrariens.

2. Sententia.

Argentin. Greg. Arim.

Nobis tamen neutra harum interpretationum omnino placet. Nõ prior, quia Aristoteles textu 4. palam asseruit corpus, quod in animæ definitione collocabat, esse subiectum animæ; constat autem compositum ex materia prima & anima non esse animæ subiectum, sed potiùs materiam primam. Non posterior quia si corpus ita sumeretur ab Aristotele hoc loco, superuacanea esset particula, organici, posita in definitione: cùm id, quod per eam exprimitur, importatum iam foret nomine corporis. Dicendum est igitur cùm Diuo Thoma hoc loco ad textum 4. (etsi alibi oppositum censuerit) accipi in præsentia corpus pro materia prima; ita vt corpus organicum nihil aliud sit, quàm materia prima affecta organis ad functiones vitæ administrandas. Et in corpus ita sumptum quadrant ea, quæ Aristoteles de illo enumtiat in contextu, nempe corpus esse subiectum animæ; & ex corpore atque anima fieri vnum, nec esse quærendum cur ita fiat. His non repugnat auctoritas Aristotelis aientis corpus non ita à se vocari potẽtia viuens, vt anima careat; sed ita vt ipsam habeat. Concedimus enim corpus organicum, seu potentia vitam habens revera in se animam continere; sed negamus animam importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta definitione adhibetur. Quanuis non inficiemur aliás interdum vsurpari iuxta duos illos modos, quos supra retulimus.

Vt Toled. hoc lib. adtex. 4.

Reijcitur 1. sententia.

Reijcitur 2.

Vera interpretatio particulæ, corporis.

Text. 4. Text. 7.

Sequitur in definitione, organici, potentia vitam habentis, quæ duo idem valent, vt aduertit Themistius, Alexander, Philoponus, D. Thomas & alij: quanquam Simplicius aliter sentiat. Excluduntur autem hisce verbis à definitione animæ omnes formæ naturales, quæ per superiores particulas nondum reiectæ fuerant, vt formæ lapidis, & ignis: quarum corpora, siue vt propriè loquamur, materiæ ad exercenda vitæ munia organis, siue instrumentis distinctæ non sunt. Inter quas etiam numerantur formæ cadauerum. Nam oculi, pedes, manus, aliaque id genus instrumenta quæ in ijs apparent, non vniuocè, sed analogicè duntaxat cum organis viuentium conueniunt, vt Aristoteles hoc primo capite textu nono & libro septimo Metaphys. capite 10. textu 35. docet.

Excluduntur ab animæ definitione formæ non viuentium.

Non videri essentialē definitionē animę.

Roget aliquis num hæc definitio sit essentialis. Quòd non sit, ex eo videtur; quia Aristoteles ea tradita dixit se animam definijsse ἐν τύπῳ, ideſt, figura: at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non est aliud, quàm non exactè id explicare; translatione ducta à picturis primò obscuriùs adumbratis, deinde illustriùs expressis: vnde Perionius ἐν τύπῳ vertit, pingui Minerua. Igitur Plotinus libro secundo Enn. 4. Aristotelem reprehendit quòd hìc non exposuerit quid sit anima: nec eundem minus vellicat Proclus capite quinto in Timæum, quòd non tam docuerit quid sit anima, quàm cuius sit, nempe organici corporis. Similiter Auicenna libro sexto Naturalium asserit hanc definitionem non declarare essentiam, sed potiùs existentiam animæ, ideſt, non quid anima sit, sed quomodo existat in corpore. Oppositum tamen dicendum est: nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas est, quàm quæ ab Aristotele hac definitione exprimitur: nec à Platone alijsve Philosophis alia definitio ad animæ essentiam explicandam accuratior, aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, cæterique Platonici reclament. Quorum definitiones quære, si placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei capite vigesimo septimo, Magnum Albertum in summa de homine, Ficinum libro sexto de Theologia Platonis capit. primo, Themistium toto ferè superioris libri decursu. Quod verò Aristotelis addidit se animam figura definijsse, nihil de traditæ ab eo definitionis absolutione detrahit: tantùm enim iudicare voluit se non speciatim singularum animarum; sed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem exposuisse. Sic enim interdum apud Aristotelem sumitur figura agere seu definire; vt primo de historia animalium capite primo vbi de animalium differentijs in progressu acturus, De quibus, inquit, figura priùs agendum est, deinde de vnoquoque genere diligentiùs discutiemus. Quare appositè Argyropilus loco citato, ἐν τύπῳ, vertit, vniuersaliter, ideſt, in commune. Dicitur porrò hìc animarum naturæ explicatio, figura tradi; quia cùm non explicitè descendat ad specialem cuiusque animæ quidditatem enodandam; quandam earum vmbram & figuram solùm exhibet. Et in hunc sensum verba Alexandri & interpretatio Perionij accipienda erunt. Ita tamen vt non negetur illam animæ definitionem respectu animæ in commune exactam esse.

Esse re vera essentialē definitionem.

Porphy. Plotin. Atticus. Theodoret. Lactant. Albert. Ficin. Themist.

Figura agere seu definire quid apud Arist.

Argyropilus.

Ad calcem cap.

Alexander. Perionius.

Non videri vniuocam animę definitionem.

Quæri solet num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, sensitiuæ, & intellectiuæ vniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroes cõmento septimo, & 30. huius, & cõm. 5. libri tertij, Iandunus hoc in lib. quæst. 3. asserunt non vniuoca, sed analogica ratione conuenire; quod ex eo probat Philoponus, quia aliter anima vegetatiua & sensitiua sunt actꝰ corporis; aliter intellectiua: illæ enim sunt actus inseparabiles; hæc separabilis. Contraria tamen

senten-

sētētia, quam sequitur D. Thomas, Aegidius, ac cæteri ferè latini interpretes prima part. quæst. 76. artic 4. & lib. 2. contra gent. capit. 79. vera est: licet enim animæ intellectiuæ peculiare sit ita materiam informare, vt ab ea seiungi ac per se extra corpus cohærere possit; nihilominus est verè, ac propriè forma corporis humani, & communem illam animæ rationem, quæ in proposita definitione traditur, cum cæteris animabus ex æquo paticipat.

Probatur. Defenditur essentia vnimoca.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA CONTRA SVPEriorem definitionem.

NON desunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari possit. In primis enim sic licebit obijcere. Anima est actus secundus; ergo non est actus primus. Probatur antecedens. Nam vbi versio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus habet ἐντελέχεια, quod, interprete Cicerone in in primo Tusculanarum quæstionum libro, non est aliud, quàm continuata motio & perennis: at motio non actus primus est, sed secundus, vt pote operatio. Vnde & Diuus Nemesius libro de natura hominis capit. secundo credit Aristotelem non putasse animam esse substantiam, quòd eam entelechiam vocarit. Et ob eandem causam Diuus Gregorius Nyssenus libro secundo de anima capit. 4. & Iustinus Martyr in oratione parænetica ad gentes aiunt animam intellectiuam existimatam ab Aristotele mortalem. Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam esse actum præstantissimum: actus verò secundus præstantior primo est: cùm ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: siquidem vnumquodque est gratia suæ operationis, vt docet Aristoteles secundo de Cœlo cap. 3. text. 17. & lib. 9. Metaphys. cap. 9. text. 15.

1. Argum.

Entelechia quid.

D. Nemesius.

D. Greg. Nyss. Iustinus Martyr. Confir. arg.

Secundò. Anima nō est substantia: igitur non est actus substantialis. Assumptum probat Galenus capite tertio, & quarto libri, qui inscribitur, Quod animi mores corporis temperamentum sequantur, hunc in modum; Anima non est aliud, quàm κρᾶσις, seu temperies, & moderatio quatuor primarum qualitatum: hæc autem est accidens, non substantia: igitur anima non est substantia, sed accidens. Maiorē probat dupliciter, primùm quia id videtur esse anima quo, pereunte, moritur animal: at abolita dissociatavè tēperie certū est animal interire. Itē quia ex diuersa corporū temperie oriuntur in nobis diuersi affectus, seu passiones. Melancholici enim v. g. procliues

2. Argum. Galenus.

Anima temperies.

sunt ad tristitiam; cholerici ad iram: huiusmodi verò affectus ab anima, vt à fonte manant. Quare anima nihil aliud est, quàm prædicta temperies. Accedit veterum quorundam auctoritas, vt Dinorchi, & Empedoclis, qui animam esse harmoniam prædicabant, non quidem sonorum, sed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeuntium: & Aristoxeni musici, qui ab arte sua non recedens voluit animam simi li ratione constare in homine, qua consors modulatio constat in cantu, & fidibus; ita nimirum, vt sicuti nerui bene intenti concētum efficiunt; sic partium corporis firma coniunctio, membrorumque omnium consentiens in vnum vigor animales motus faciat.

Dinorchus. Empedocles. Anima harmonia. Aristoxenus.

Fuit Aristoxenus teste Gelio Aristotelis auditor.

Tertiò. Anima est corpus: igitur non est actus corporis, alioqui vnius corporis aliud esset corpus. Probatur antecedens. Nam omnis cognitio ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philosophorum fit per quandam similitudinem & cognationem inter rem cognitam & cognoscentem. Vnde illud Empedoclis poeticè philosophantis.

3. Argum.

Cognitio fit per similitudinē inter rē cognitam & cognoscētē.

Empedocles:

Terrea vis terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab ætherea sentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monstrat, litem lis aspera sentit.

Quare cùm inter corpus, & id, quod corpore vacat, similitudo nulla intersit; si anima non esset corpus nullius rei corporeæ notitiam obtineret. Quod cùm apertè falsum sit, concedendum erit animam ex aliorum corporum permistione concretam esse. Corroboraturque idē antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cùm, verbi gratia, phrenèsis, vel ebrietas intellectionem turbat: & corpus similiter patitur ab anima; vt dum ex verecundia, rubore afficimur; & ex timore albescimus: cùm igitur ad mutuam actionem & passionem requiratur contactus; & hic non nisi inter corpora interuentu quantitatis dari queat; non videtur negandum animam esse corpus. Ac quòd Aristoteles huius sentētiæ fuerit, affirmat D. Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 11. aiens in doctrina Peripatetica animam esse quintam substantiam, hoc est, è materia & natura cœlesti coalitam.

Cōfirmatio antecedentis superioris argumenti.

Animā esse quintā substātiā iuxta Arist putat August.

4. Argum.

Quartò. Anima rationalis extra corpus, est verè anima; & tamen in eo statu non est actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit quòd Aristoteles hoc in lib. cap. 1. text. 11. ait manifestum esse quasdam animæ partes non posse à corpore separari, quia constat esse actus illius. Igitur in doctrina Aristotelis anima rationalis, si extra corpus valet consistere, non est actus corporis.

5. Argum.

Quintò. Subiectū, per quod definitur forma, debet esse prius ipsa forma: sed corpus organicum non est prius anima: igitur anima non rectè dicitur actus corporis organici. Probatur minor, quia non vocantur partes organicæ, nisi quæ iam sunt præditæ potentijs vitalibus; cùm ergo huiusmodi potentiæ ab anima oriantur, necessariò eam supponunt,

ponunt, atque adeò corpus organicum est posterius ānima.

Sextò. Cùm Angelus ex concreto aere corpus organis distinctũ sibi effingit; & in eo mouetur progressiuo motu, & loquitur, comedit, atque alia vitæ munia exercet; tota animæ definitio ei competit: & tamen non est anima. Ergo animæ definitio non reciprocatur cum re definita. 6. Argum.

ARTICVLVS. III.

QVOD ANIMA NON SIT Temperamentum.

VT superiora argumenta commodiùs, & vberiùs explicentur, priùs à nobis falsa quorundam dogmata confutanda erunt. Offert autem in primis se se Galeni error, in quem etam inciderunt hæretici quidam, nimirum Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atq; Antitactæ, vt refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porrò Galenus lib. 3. de locis affectis cap. 6. & in opere superiùs citato arbitratus est, quod iam apud Platonem Socrates in Phædone reprehenderat, animam esse primarum qualitatum temperiem. Sic enim eius sententiam interpretatur D. Thomas lib. 2. cõtra gent. cap. 63. & in quæstione disputata de anima artic. 1. etsi alij eum secus putasse dicant, vel saltem hac in re adeò fuisse variũ, vt videatur non satis constitutum habuisse quid sequeretur, aut in quam sententiam descenderet. Quod ipse non obscurè indicat in lib. de Natur. facult. subst. & lib. sympt. & lib. 3. de vsu partium: vbi ait ignorare se quid sit anima.

Galeni & aliorum error quòd anima sit temperies

D. Thomas.

Quam excusationé quidam affectant pro Galeno.

Quæcumque tamen eius mens fuerit, sit prima conclusio in hac disceptatione. Error est, etiam in Philosophia, intolerabilis animam esse temperamentum. Quod hisce rationibus concluditur. Anima est forma rerum viuentium; ab ea namque viuens accipit esse: non est igitur anima temperamentum. Consecutio ostenditur; quia temperamentum est accidens, seu potiùs multa accidentia, videlicet quatuor primę qualitates ad symmetriam deductæ. Quare cùm vnumquodque viuens sit substantia essentialiter constans ex sua forma & materia, si eorũ forma esset accidens, substantia constaret ex accidentibus; quod omnis philosophia auersatur. 1. Conclusio.

Probatur. 1.

Secundò. Functiones ab anima oriundæ sunt altioris conditionis, quàm quæ proficiscuntur à primis qualitatibus: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exiccatio: ab anima verò actus nutriendi, augendi, loco mouendi, sentiendi, intelligendi: nemo autem nescit posteriora hæc munia excellentiora esse: ergo anima non consistit in primis qualitatibus; sed est alia præstantior, eminentiorque natura. 2.

Tertiò. Animus particeps rationis cohibet motus insurgentes in 3.

appetitu sensitiuo, moderaturque passiones, vt patet in ijs, qui se continent: hoc autem præstare nequit qualitatum turba, cùm ab ea, vt à causa disponente, ac prouocante, eiusmodi affectus plerūq; oriantur, ac pro earum intensione, & remissione variētur. Igitur saltem animus rationalis non est conuenientia primarum qualitatum, siue temperamentum. Postremò, Cùm ij, qui animam temperamentum esse dicunt, negent eam esse substantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, sed substātiam esse ostendemus.

4.

ARTICVLVS. IIII.

QVOD ANIMA SIT Substantia.

2. Conclusio.

SEcunda conclusio huius quęstionis sit, Anima non est accidens, sed substantia. Hæc conclusio nullam habet etiā in Philosophia dubitationem; etsi eam è veteribus physicis negarint ij, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouere. Nec ab illa dissensit Plato, licet in Timęo animā rationis, & intelligentiæ participem, numerum vocarit; non enim iccirco eam quantitatis numerum fecit; sed implicitam vetustatis philosophiam secutus, moremque Pythagorçorum, qui omnia ad numeros referebant, animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Auic. lib. de anima cap. 5. Alb. in sum. de hom. q. 3. Auer. 2 de an. comm. 3.

Cur Platō animā numerū vocarit.

Vocauit igitur animam numerum, vel quia omnium in se rerum numeros continet, cùm sit earum typis, siue imaginibus consignata: vel quia sicuti numeri Mathematici inter res naturales & diuinas, ita anima inter formas à materia prorsus absolutas, & eas, quæ materiæ affixæ sunt, medium obtinet. Accommodauit etiam animæ rationem circuli; quia vt circulus in se recurrit, sic anima intelligendo, supra se ipsam, reuoluta notione, reflectitur. Attribuit quoque eidem harmoniam; vel quòd sensus, quibus tanquam internuntijs vtitur, sensilium rerum consonantia, quasi musica, oblectentur: vel propter virium & potentiarum in ipsa anima ordinem, & consensum. Denique animæ diffinitionem ex numero motuque composuit aiens animam esse numerum mouentem se: quia dum anima contemplatur, dum sentit, dum vegetat; mouere se dicitur, propterea quod operationis principium, & fons sit; nec aliunde moueatur, vt ea, quæ vitæ sunt expertia. Verū si Platonis de anima sententiæ ita se habent, cur eas Aristoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehendit? Videlicet, vt D. Thomas primo huius operis lect. 8. animaduertit, non Platonis sensum, sed primam verborum faciem coarguit; ne Philosophorum vulgus verbis inhærēs, & profundum ac reconditum Platonis sensum ignorans, hallucinetur putans animum esse re vera numerum, circulum, aut harmoniam.

Cur circulū.

Cur harmoniam.

Cur numerū mouentē se.

Arist. non sensum sed verba Platonis reprehendit.

Quòd anima non sit harmonia probat Arist lib. 1. c. 4. tex. 34. Themistius in paraphr. 1. lib. cap. 23. & 24. D. Tho. lib. 2. contra gent. cap. 64. Quòd nō sit numerus mouēs se Arist. lib. 1. c. 3. M. Alb. lib. 1. tract. 2. c. 10.

Plato-

Platonem verò à reprehenſione vindicare conantur non ſolùm Platonici, ſed nobiles in primis Peripatetici, vt Theophraſtus in libris, quibus locos antea ab Ariſtotele tractatos explicat, (cuius operis meminit Themiſtius in ſua paraphraſi ad primum de anima cap. 17.) Philoponus in commentaraijs capitis tertij, Beſſarius lib. 2. in Calumniatorem Platonis, Macrobius in ſomnium Scipionis cap. 15. & 16. Qui Platonē á calūnia vendicent.

Quòd igitur anima ſubſtantia ſit, ex eo primùm oſtendi poteſt, quia vt D. Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima luculentiùs ediſſerit. Quemadmodum qui in mundo conſentientem rerum varietatem, & contrariorum diſcordem pacem, ac concordem litem videt; mox, ſi aptè ſecum ratiocinetur, ſtatuit vim quandam eſſe diuinam per omnes mundi partes commeantē, quæ omnia ſuo nutu coerceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuenti animaduerterit contrarias qualitates ad concentum reductas conſeruari, & repugnantes organorum affectiones, ne ſe mutuò perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuerſa munia tanto ordine, & conſenſu adminiſtrari; planè intelliget dari vnam aliquam formam, cuius merito ac beneficio hæc omnia perficiantur: quæ forma accidentaria eſſe non poterit, ſed ſubſtantialis; cùm vnius accidentis tanta efficacitas eſſe nequeat, tantumve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariarum qualitatum quaſi Republica; ea igitur forma non alia erit, quàm anima, ſiquidem in eadem materia plures formæ ſubſtantiales eſſe non poſſunt, vt alibi oſtēdimus: quare patet animam eſſe ſubſtantiam. 1. Ratio pro concluſione. Diuina virtus omnia adminiſtrat. 1. de generat. cap. 4. q. 21.

Secundò, vel in materia rerum viuentium ineſt aliqua forma ſubſtantialis; vel nulla. Si nulla, duo, præter alia, ſequuntur incommoda. Primum eſt, cohærere viribus naturæ materiam abſque omni forma ſubſtantiali. Secundum, aliquam ſubſtantiam, nempe compoſitū, ex accidente & ſubſtantia conſtitui; videlicet ex materia & ex forma accidentaria. Quòd ſi in tali materia, aliqua ſubſtantialis forma inſit quis non videat ei potiùs attribuenda eſſe præſtantiſsima rei viuentis munia, ideſt, vitales actiones, atque adeò eam formam eſſe animam. 2. Ratio.

Tertiò, Forma eſt præſtantior, quàm materia: atqui materia non eſt accidens, ſed ſubſtātia, cùm ſit primum cuiuſque ſubiectum: ergo forma erit ſubſtantia & non accidens. atque adeò anima, quæ forma eſt, erit ſubſtantia. Quòd verò ſecundum Academicam & Peripateticam philoſophiam ita dicendum ſit, patet ex dialogo Platonis de anima, qui inſcribitur Phædon; & ex ijs, quæ docuit Ariſtoteles tum ſæpe alibi, tum capite primo huius libri, vbi aſſeruit animam eſſe actum primum ſubſtantialem. 3. Ratio. Plato. Ariſt.

Priuatim autem quòd anima intellectiua ſit ſubſtantia, ex eo cōuincitur, quia alioqui non poſſet extra materiam per ſe cohærere, atque adeò non eſſet immortalis; quod non ſolùm diuinæ fidei, ſed etiam Philoſophiæ decretis repugnat; vt in tractatu de anima ſeparata ex profeſſo oſtendemus. 4. Ratio.

ARTI-

ARTICVLVS. V.

QVOD ANIMA NEQVE MATERIA, neque corpus sit.

De his Arist. lib. 1. huius oper. c. 2.

Rudiores philosophi nihil supra corpus agnouerunt

DEmonstratum à nobis fuit animām esse substantiam: proximū est, vt quænam substantia sit, videamus. Philosophorum nōnulli elementis mundi inhærentes, cùm vltra materiam, & ea, quæ sub sensus cadunt, mentis aciem efferre non possent, in eo errore versati fuerunt, vt præter materiam & corpus nihil substātiæ dari crederent, qui proinde animam à corpore & materia nullo discrimine separabant. Contra hos sit tertia conclusio communi aliorum auctorum assensu comprobata, ac planè vera; Anima neque materia est, neque corpus. Quæ hunc in modum ostenditur, Materia in generatione, & ortu cuiusque viuentis præit, vt id, quod omnem rei præparātionem suscipit, forma verò denuò inducitur: Igitur anima non est materia. Deinde, Materia, cùm sit pura potentia, est expers omnis actiuitatis; nec potest esse principium alicuius actionis: atqui anima est origo & fons operationum vitalium; Igitur anima non est materia. Itē Omnia composita naturalia, quę infra lunæ globum continentur, habent eandem communem materiam, vt ex reciproca eorum commutatione constat; differunt verò formis; sed nequeunt in eodem conuenire, & differe; igitur eorum materia non est forma. Præterea, Anima in totum corpus se insinuat, omniaque eius membra permeat: ergo anima nō est corpus: alioquī duo corpora viribus naturæ simul essēt. Rursum, Si anima esset corpus: vel esset corpus cœleste, vel elementum, vel ex elementis mistum: sed nullum ex his est; non est ergo corpus. Probatur minor quia, si esset corpus cœleste, torqueretur in gyrū; si elemētum, in superum aut infimum locum commearet; si mistum vi dominantis elementi cieretur. Quod tamen falsum esse constat, cùm videamus animalia ex appetitu, & apprehensione ad varias locorum differentias tendere. Postremò, vt octauo Physicæ Auscultationis libro, cap. 4. text. 28. Aristoteles docet, omne corporeum mouens se ipsum, duobus constet necesse est: Vno, quod moueat, & non moueatur: Altero, quod moueatur, & non moueat: sed animal mouet se, & mouens in ipso est anima; quod autem mouetur est corpus: igitur anima non est corpus. Præter superiora argumenta, alia quoque propria ac peculiaria sunt ad demonstrandum animam intellectiuam non esse materiam, nec corpus; sed ea in proximum articulum reiecimus.

3. Cōclusio.

Probatur. 1.

Arist. lib. 1. huius oper. c. 5. text. 72. & lib. 2. c. 1. tex. 4.

2.

3.

4.

5.

6.

ARTI-

ARTICVLVS VI.

QVOD ANIMA INTELLECtiua sit spiritalis substantia: nõ tamen particula diuinæ mentis.

QVARTA conclusio sit. Anima intellectiua est spiritus, siue substantia spiritalis. Hæc conclusio est contra multos antiquitatis Philosophos, qui nostrũ animũ corpus esse dixerunt, vt Zeno ignem; Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras aerem, eosque forte Varro secutus est, qui, referente Lactantio Firmiano libro de opificio Dei, ita scripsit, Anima est aer conceptus ore, deferuefactus in pulmone, tepefactus in corde, diffusus in corpus. Hippasus quoque, & Parmenides animam igneam fecere: Empedocles sanguinem, Critias ex sanguine & humore compositam. Quos forte Latinus Poeta imitatur, cùm inquit purpureã vomit ille animã. Vir. 6. 9. Aen

Corporeum quoque statuerunt humanum animum Cleantes, Chrysippus, ac fere omnes Stoicæ familiæ alumni. Et in lege veteri Sadducæi, qui Sadducæum quendam magistrum secuti neque resurrectionem credebant, neque Angelos, aut spiritus esse. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, vti refertur libro 5. histor. Tripartitæ capit. 44. & Tertullianus in suo libro de anima, & de carne Christi, vt etiam testatur Diuus Augustinus libro primo de Genesi ad liter. capit. 25. & in libro de hæres. capit. 86. & in epist. 157. ad Optatum. Nec enim voluit solùm Tertullianus animam esse corpus eo sensu, quo arbitratur D. Augustinus hæresi 86. posse eum intelligi, cùm Deum appellat corporeum, idest, substantiam verè subsistentem & non fictitiam. Nam libro illo de anima capite secundo commemoratis Philosophis qui animam corpoream faciebãt; subijcit, Animam esse corpus facilè persuadebunt. Tum Aristotelem & peripateticos reprehendit, quod animam incorpoream fecerint constantem, inquit, ex quinta nescio qua substantia. Actorũ 23. & alibi.

Probatur autẽ nostra conclusio hunc in modũ; Vt vnũquodq́; operatur, ita est: sed anima intellectiua habet operationes eleuatas supra naturã & conditionẽ corporis ac materiæ: ergo anima intellectiua non est materialis & corporea, sed immaterialis substantia, seu spiritus. Probatur minor tũ ex parte intellectus, tũ ex parte volũtatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noster percipit naturas communes, & abstractas à materia singulari: quod verò materiale est, vt est crassum & limitatũ, ita nonnisi singulare corporeũ & materiale apprehẽdit. Item noster intellectus format conceptus rerum immaterialium, vt Dei & substantiarum separatarum percipitq́ue talia obiecta omni dimensione libera, sine figura, colore, aliaue corporeæ molis, affectione hi autem conceptus, materiales non sunt, oriuntur ergo à potenD.Thom. 2. contra gent. c. 73.

4. Cõclusio.

Qui veteres animã humanã corpus fecerint.

Falsa descriptio animæ humanæ ex Varrone.

Sadducæi substantias spirituales è medio tollebant.

Probatur cõclusio ratione.

Ex parte intellectus.

Similitudo immaterialis rē materialē potest repræsentare, non tamen è contra.

tia & à forma immateriali: hæc est anima intellectiua: igitur anima intellectiua est immaterialis substantia, siue spiritus. Deinde ex parte voluntatis suadetur eadem minor. Nam voluntas studio honestatis refrenat appetitum sensitiuum inhærentem in materia, eique imperat: hoc autem imperium est altioris potentiæ, quam corporeæ: ergo voluntas non est res corporea, sed spiritalis. Quod similiter dicendum erit de anima humana, à qua fluit. Secūdò idem confirmatur, quia liberè velle & nolle, actus amandi & colendi Deum, sunt supra sensum & appetitum: atque adeò manifeste arguunt potentiam alterius ordinis, idest spiritualem; & spiritualem formā à qua manet. Quo patet animā intellectiuam, spiritum esse.

Ex parte voluntatis.

Patrum testimonio. Amb.

Corroboratur quoque eadem veritas Patrū testimonio, vt D. Ambrosij, qui in libro de Noe & arca ait animū rationalem, diuinum quēdā esse spiritum; idq; probat ex c. 1. Genes. vbi dicitur Deus inspirasse Adamo spiraculum vitæ, id est, spiritū corpus viuificantē. Idē asserit D. Dionysius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualem, siue spiritualem substantiam, vita indeficiente præditam. Idem testantur D. Damascenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib. 3. cap. 16. D. Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 6. & lib. 2. Retract. cap. 56. D. Gregorius Magnus lib. 4. dialog. cap. 5. & lib. 2. Moral. cap. 2. D. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. D. Gregorius Nyssenus in libro de opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. Philosophiæ, vbi ait huius quoque sententiæ fuisse Platonem; quod etiam de eo asserit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

D. Dionys.

D. Damas.

D. August.
D. Greg. Mi.
D. Gre. Naz.
D. Gregor. Nissen.

Deducitur conclusio ex fact. lit. Ecclesiast. Luc. ad Rom.

Præterea idem colligitur tum ex nonnullis sacræ paginæ locis, quibus anima humana spiritus appellatur, ea significatione, qua spiritus à corpore distinguitur, vt Ecclesiastæ vltimo, Reuertatur puluis in terrā suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Et lucæ 23. in manus tuas commendo spiritum meum. Et ad Rom. 8. spiritus sanctus testimonium reddit Spiritui nostro. Tum ex concilio Lateranensi primo sub Innocēcio tertio vbi ita scribitur, Deus ab initio vtrāque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritualem, Angelicam scilicet & mundanam. Deinde humanam quasi communem, ex spiritu & corpore constitutam. Quod refertur extra de summa Trinit. & fide Cath. C. Firmiter credimus. Præterea in sexto concilio Constantinopolitano act. 11. dicitur Verbum diuinum assumpsisse carnem, & animam rationalē, atque in corpoream. Denique gratianus 24. quæst. 3. cap. Quidam autem hæretici, refert inter hæreses, errorem existimātium animam intellectiuam non esse spiritum.

Ex concil. lateran.

Ex cap. Firmiter.

Ex concilio Cōstātinop.

Gratianus.

Obiect. Ioannis Thessalonic.

Erit tamen, qui contra superiùs dicta opponat testimonium Ioannis Thessalonic. Episcopi asserētis animas esse corporeas quod affert 2. cōciliū Nicenū (quæ est septima synodus generalis) initio quintæ actionis, neq; id improbat. De Angelis, inquit ille, & Archangelis, & eorū potestatibus, quibus & nostras animas adiūgo, ipsa Catholica Ecclesia sic sentit, esse quidē intelligibiles, sed non ōnino corporis expertes, & inuisibiles, verum tenui corpore præditos & aerio siue igneo. Et infra Nemo vel

mo vel Angelos, vel Dœmones, vel animas dixerit in corporeas. Occurrendū tamē est sacrā synodum nihil ibi de Angelorū, aut animarū substantia cōstituere: sed illius patris dictū eatenꝰ amplecti, quatenus vsū imaginū, qua de re disputatio erat, approbabat. Itaq; cōmēdat cōclusionē videlicet colēdas esse imagines; rationē autē, qua eā suadebat, quia animæ & Angeli corporei sūt, nō curat; in qua Ioānes ille deceptus fuit & in eo maximè, quòd Catholicam Ecclesiam ita sentire pronuntiauit.

Dilutio.

Deceptio Ioannis Thessalon.

Lege Sixtum Sen. lib. 5. bibl. annot. 8. & lib. 6. annot. 35.

Illud hic etiam aduertendum, erit si vnquā D. Basilius, Athanasius, Damascenus, Methodius, Hieronymus, auctor lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, alijq; patres animā rationalē, corporeā vocant: id non ita esse accipiēdū, quasi velit animā re ipsa corpꝰ esse, aut cōstare corpore, sed vt indicent animā comparatione Dei quodāmodo fœce corporea concretā esse; cùm ab illa diuinæ mentis simplicitate & excellētia infinitè distet. Quod eò etiam patres faciebant, vt eorū amentiā exploderent, qui animā humanam de Dei substātia progenitam faciebant. Contra quos.

quo sēsu Patres, nōnulli animam corpoream dixerunt.

Castro lib. 2 aduersus hæreses, hæresi 4. de anima.

Sit quinta conclusio. Anima intellectiua non est particula diuinæ mentis. Ad inteligentiā huiusce conclusionis sciēdum Carpocratē, vt refert Irenæus lib. 1. aduersus hæreses c. 24. Item Cerdonē, vt asserit Theodoret. in lib. de diuinis decretis. Item Gnosticos, Manichæos, & Priscillianistas, teste D. August. lib. de hæres. c. 46. & 70. & D. Hieronymo in epistola ad Marcellinū, in eam incidisse impietatem, vt crederent animū hominis esse de Dei substantia prognatū. Quod videtur etiam sensisse Philo Iudæus in lib. qui inscribitur, Quod deterius potiori insidietur. Vbi ait Deū corporibus humanis non nihil de suo numine supernè inspirasse. Quo modo inquit credibile videtur tam exiguā mentē humanam mēbranula cerebri, aut corde, haud amplis spatijs inclusam, tantā cœli, mundiq; magnitudinē capere, nisi illius diuinæ fœliciscq; animæ particula esset indiuisibilis? Plutarchus vero de quæst. Platonicis ita scriptū reliquit, Anima autē mentis particeps facta, non solū Dei opus est verū etiā pars, neq; ab eo, sed de eo, & ex eo facta est. Quo etiā allusit ille.

5. Cōclusio.

Irenæus. Theodoret. D August. D. Hieron.

Philo Iud.

Corpus onustum
Hesternis vitijs animum quoque prægrauat vnâ,
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.

2. Satyr

Hanc hæresim per se satis conuictam damnauit concilium Bracharense primum capite quinto & Leo primus epist. 91. cap. 5. Eandem verò D. Augustinus in lib. de origine animæ cap. 2. ex eo coarguit, quod si anima esset diuinæ mentis particula: vel Deus esset mutabilis, quod à diuina natura procul abest: vel anima esset expers omnis mutationis; atq; ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in se metipsa vel quod non habebat, habere inciperet; vel quod habebat, habere desineret: quod est apertè falsum. Eandem stultitiam irridet D. Chrysostomus homil. 13. in caput 2. Geneseos D. Athanasius in lib. de quæst. cap. de anima Lege quoque, si placet, eius confutationem apud D. Thomam 1. p. quæst. 90. art. 1. & lib. 2. contra Gent. c. 85.

Plutarch. concil Brac. Leo. 1. D. August.

D Chrysost. D. Athanas. D. Thom.

ARTICVLVS VII.

DILVVNTVR ARGVMENTA

Secundi articuli.

NVnc argumentis, quæ animæ definitionem oppugnabant, satisfaciamus. Pro explicatione primi obseruandũ est, quod alibi annotauimus, non parum esse inter Aristotelis enarratores, & criticos quosdam neotericos disidij circa Etymologiã, interpretationemque nominis ἐντελέχεια. Ac primùm communis sententia est (etsi aliter opinetur Franciscus Floridus in apologia contra linguæ Latinæ calumniatores) Aristotelem huius vocabuli inuentorem fuisse. Sed enim quia illius significatio ac vis aliquantulum obscura est, non defuere qui dicerent excogitatum id ab Aristotele, quasi fugæ vehiculum, aut insciti æ inuolucrum, non ad enodandam, sed ad inuoluendã latentem animæ naturam. A qua tamen calumnia eum vendicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinę egregius assertor exercitatione 308. in Cardanum. Porrò M. Tullius, vt in argumento dicebamus, primo libro Tusculanarum quæstionum vertit continuatam motionem, & perennem. Videtur enim existimasse Aristotelem more Attico vocabulum ἐντελέχεια pro ἐνδελέχεια accepisse mutato δ in τ. ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod Latinis est continuatum, seu perenne. Verùm hæc interpretatio etsi à quibusdã excusetur, vt à Politiano in Miscellaneis cap. 1. à plerisque reprehenditur. Nec enim Aristoteles contra doctrinæ suæ placita, animam motionem appellare debuit, quod ei in Platone magnopere displicuerat, vt constat ex ijs, quæ contra illum disseruit cap. 3. lib. 1. huius operis.

3. Phys. cap. 2. q. 1. ad 4.

Entelechia quid. Francisc9 Florid.

Scaliger. Tullius.

Politianus.

Quare dicendũ potiùs animam appellari ab Aristotele ἐντελέχειαν, ideſt, perfectum habitũ; siue, vt vertit Hermolaus in paraphrasi Themistij, nouum vocabulũ nouo exprimens, perfectihabiam. Sicut enim materia ens potentia est, ideoque imperfecta: ita è conuerso forma rem absoluit, estque ἐντελέχεια quasi ἕξις τῆς τελειότητος, ideſt, habitus, ac possessio perfectionis, siue actus perfectus. Quo liquet ex eo quòd Aristoteles animam sic vocarit, non iccirco ab ea actus primi, aut substantię rationem excluſisse. Immeritòque Plotinum Enn. 4. lib. 2. de essentia animæ, hanc definitionem vsque adeò contempsisse, vt eam cõfutatione indignam iudicarit, quòd in ea, anima ἐντελέχεια appelletur. Nec verò, qui dicit animam esse actum corporis, negat eam esse immortalem vt quidam putarunt: cùm non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixumque esse, vt extra illam cohærere non valeat.

Vera interpretatio vocis. ἐντελέχεια.

Vendicatur Arist. à calũnia Plotini.

Igitur ad argumentum negandum est antecedens, & ad ea, quæ primò in eius confirmationem adducuntur, respondendum vti diximus, Ad id, quod vltimò affertur, dicendum non omnem actum

Solutio 1. argum.

secun-

secundum esse perfectiorem primo, nec omnem finem propriæ naturę excellentia præstare ijs, quæ ad finem ordinantur: esto id de vltimo fine absolutè, & sine exceptione verum sit, vt libro 2. Physicorum exposuimus. Aliam solutionem habes hoc loco apud Caietanũ. Cai. 7. q. 3.

Actus 2. non tẽper primo perfectior, nec finis ijs quæ ad ipsum ordinantur. Solut. 2. arg.

Ad secundum negandum est antecedens, & maior syllogismi, quo id probatur, ad cuius priorem confirmationem respondendum ex eo quòd soluta tẽperie animal occidat, recte concludi non posse corpus ab anima informari, nisi interim dũ cõgruis ad vitã dispositionib⁹ præditũ fuerit. Verùm absurdè prorsus, & ineptè ex eo colligi animam esse ipsã primarum qualitatum temperiem: alioqui cùm oblæso corde animal moriatur, rectè etiam intulerint animam esse cor. Ad posteriorem cõfirmationem dicendum animi affectus & perturbationes attribui qualitatum temperaturæ, vt causæ disponenti, & prouocanti. Etenim frigiditas melancholiæ, sicuti corpus reddit torpidum ac languidum; ita ad tristitiam inclinat; & calor flauæ bilis, vti corpori ad operandum acrimoniam confert: sic ad iram facilius adducit. Verùm istiusmodi actiones aliunde, tanquam â fonte & principali causa, quæ non accidẽs, sed substantia sit, oriuntur. De auctoritate verò eorum Philosophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant; nihil curamus. Ex dictis planum est, si eorum sententia verbis consonet, quàm procul á veritate deflexerint. Lege tamen si placet eorum impugnationem apud Themistium primo huius operis in paraphrasi capitis 23. & 24. & D. Thomam lib. 2. contra gent. cap. 64.

Passiones animi quatenus temperaturæ corporis attribuendæ.

Themist. D. Thom.

Ad tertium negandum est antecedens. Cuius probatio facilè diluetur ab eo, qui dixerit, cognitionem fieri per similitudinem, non quæ iam in anima secundum eius naturam necessariò existat; sed quæ concilietur per species, quarum interuentu anima cognoscit. Itaque non oportet animam rebus corporeis eiusdem naturæ conuenientia similẽ esse, sed habere aptitudinem ad earum imagines actu recipiendas, quibus secundum esse notionale, siue intentionale eis similis fiat. Quia verò antiquæ Physiologiæ auctores istiusmodi esse ab esse reali non discernebant, in eum errorem lapsi sunt, vt crederent oportere animam esse quid corporeum, vt res, quas apprehendit. Ad argumenti confirmationem dicendum cùm duplex sit tactus, vnus quantitatis; alter virtutis, vt in lib. de ortu, & interitu exposuimus; priori tactu sola corpora se contingere: posteriori, etiam ea, quę sunt corporis expertia: siue vtrumque careat corpore, vt cùm Angelus Dæmonẽ impresso impetu in aliquem locum impellit: siue tantùm mouens sit incorporeum, vt cùm anima intellectiua per actum voluntatis mouet appetitum inhærentem corpori: siue etiam mouens duntaxat corporeum sit, vt cùm corpora sensibilia suo modo dicuntur mouere ad sui tum cognitionem, tum amorem eandem animam intellectiuam. Patet ergo non ex quolibet tactu rectè colligi ea, quæ se contingunt, esse corpora; sed ex mutuo tactu quantitatis. D. Thom. 1. p. q. 75. ar. 1. ad 2.

Veterũ error ð animę corporalitate vnde.

Tactus duplex.

Quę eorum requirãt corpora.

Quod ad D. Augustinum attinet, qui credidit in doctrina Aristotelis animum è quinta substantia concretum esse: dicimus haud dubiè

Animũ è quinta substantia cõcretũ esse ñ credidit Arist.

oppositum cẽsuisse Aristotelem, vt ex illius disputatione in primo huius operis libro aduersus Democritum, Empedoclem, Alcmæonẽ, Platonem, & Xenocratem planè constat. Quare videtur D. Augustinus hanc de Aristotelico dogmate opinionem non ex ipsius Aristotelis fõtibus, sed ex Cicerone hausisse, qui primo Tusculanarum quæstionum ita scripsit. Aristoteles longè omnibus, Platonem semper excipio, præstans & ingenio & diligentia, cùm quatuor illa genera principiorũ esset complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam censet esse, è qua sit mens. Probat enim Aristoteles 1. lib. de cœlo præter quatuor vulgata elementa esse quintam aliam corporis substãtiam ipsis elementis præstantiorem, & diuiniorem, è qua sint globi cœlestes. Rursusque libro 2. de generatione animalium cap. 3. ait animam participare corpus quoddam elementis diuinius. Verum Aristoteles neque hoc loco, neque alibi sensit animam corpus esse, cum in hoc opere, loco citato, disertis verbis oppositum demõstrarit. Dum ergo animæ corpus illud attribuit, vel loquitur de sententia Platonis, & Academicorum, qui aiebant animum antequam tenebricosum nostri corporis ergastulum subiret, corpusculo quodam illustri circunfundi. Vel certè nomine corporis intelligit spiritum vitalẽ & animalem, quẽ in lib. de respiratione, ac sæpe alibi vocat πνεῦμα ἔμφυτον, idest, spiritum innatum, cuius ope anima functiones corporis administrat, vt in libris de ortu, & interitu exposuimus. Vocat autem Aristoteles hoc corpus elementis diuinius, propterea quod nulla elementorum facultas pertingat ad excellentiam operationum, quæ spirituum ministerio perficiuntur.

Cur D. Aug. idem impegerit Cicero.

Quorundam Academicorum error.

De hoc errore Academic. D. Thom. 1. p. q. 67. a. 7.

Quid nomine corporis intelligat Arist. cũ illud animę attribuit.

Pro hac sectũda interpretatione lege Theophilum in hoc lib. a d text. 45.

Solutio. 4.

Ad quartum concedenda est maior, neganda minor, & ad eius probationem dicendum, animam rationalem à corpore abiunctam, etsi corp⁹ non informet, suapte natura esse actum formamque illius, ita vt quoties ipsum informarit, possit ei habilitatem, vimque conferre ad actiones vitæ vice organi administrandas. Circa id autem, quod ex Aristotele citatur, aduerte non constare inter expositores quid Aristoteles eo loco nomine partium significarit. Philoponus putat intellexisse partes subiectas animæ, id est, animam vegetantem, & sentientem. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorum interpretatio germana est, credunt designasse potentias animæ intellectiuę asseruisseque non dubium esse quin earum nonnullæ cum ipsa à corpore abiungi nequeant, quia sunt actus corporis, idest, quia sunt potentiæ organicæ, & inhærentes corpori. Itaque non sentit Aristoteles animam, quæ est actus corporis, non posse à corpore separari, aut etiam, quæ à corpore separari potest, corporis actum non esse.

Partes animę potẽtijs apud Arist.

Solutio. 5.

Ad quintum concessa maiori negetur minor: ad cuius probationem refellendam aduertendum erit organicarum partium nomine duo præter materiam, hoc loco importari, nimirum certæ figuræ compositionẽ cum temperie accomodata, & potentiam, quæ propria organi forma est. Igitur organum priori modo sumptum antecedit animam priori-

Partes organicę præter materiã quid importent.

tate naturæ in genere causæ dispositiuæ, & materialis, quia sic est præ-

paratio

paratio neceſſaria ad introductionem animæ in materiam vt Caietanus aduertit, non autem poſteriore conſideratione acceptum, quia potentiæ ipſius animæ non eo pacto ad eam in materia excipiendam prærequiruntur, vt planum eſt. Et verò vt anima dicatur definiri per corpus organicum, vt per aliquid prius, ſat eſt tam materiam in ſe, quàm vt eſt affecta organis ſecundum priorem modum ſpectatis animam origine antecedere. Nec enim ſubiectum, per quod forma definitur, omnibus modis prius, quàm formam eſſe oportet.

Corpus organicum vt antecedat animam.

Ad ſextum neganda eſt maior propoſitio, dicendumque animæ definitionem non conuenire Angelo reſpectu corporis aſſumpti, tum quia non eſt actus, ſeu forma talis corporis, ſed tantum motor: tũ quia organa illa, etſi veræ res ſint, non tamen ſunt vera, propriaque organa. Duo enim ad id exiguntur, vti proximè annotauimus. Vnum eſt effigies & figura cum certa qualitatum proportione: alterum ipſæ potentiæ vitales inhærentes materiæ. Cum igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ Angeli aſſumunt; nec enim eis tales potentiæ inhærent, quicquid ſit de reliquis, quæ ad organorum rationẽ exiguntur; conſequens eſt vt eiuſmodi corpora vere ac ſimpliciter organica dicenda non ſint. Vnde neque Angeli in ijs vitæ munia exercent: ſiquidem eiuſdem eſt actus, cuius eſt potẽtia, docente Ariſtotele in lib. de ſomno & vigilia cap. 1, nec obſtat quod Angeli videantur loqui, incedere, & cibum capere. Poſſunt enim in his, alijſque id genus ſpectari quædam viuentium functionibus communia; vt in ſermone ſonus, in inceſſu motus, in comeſtione cibi cõminutio: alia propria, vt quòd eiuſmodi ſonus edatur per vocalia inſtrumenta à virtute ijs inhærente, ſimiliterque quòd latio adminiſtretur à facultate motrici ſedem habente in muſculis; & quòd cibi ſectio fiat ab eo, in cuius ſubſtantiam ſuapte natura conuerti queat. Quoniam igitur in hiſce operationibus, ea, quæ viuentium propria ſunt, Angelis deſunt; fit vt ſimpliciter negari debeat eos in corporibus aſſumptis actiones vitæ obire, & eſſe actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima part. quæſt. 51. art. 3. Aegidius in ſecũdo diſtinct. 8. Gabriel eadem diſtinct. 8. quæſt. prima art. 3. D. Bonanentura ibidem, Richardus quæſt. 5. Maior quæſt. vnica, Baſſolius quæſt. vnica art. 3.

Solutio. 6.

Cõrpora ab Angelis aſſũpta cur non ſunt organica.

Eiuſdem eſt actus cuius eſt potentia.

In viuentiũ functionibus duo ſpectanda.

Quæ propria ſunt in viuẽtium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora.

QVÆSTIO II.

SIT NE ANIMA QVIDdam ſubſiſtens, an non.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA AD DISQVIRENdam rei propoſitæ veritatem.

Quia

Subsistẽdi indicia duo.

Via vnumquodque vt producitur, ita est; & vt est, ita operatur: duo sunt indicia, quibus deprehendimus num aliqua res creata sit subsistẽs, idest, existẽs per se, & vt quod. Vnũ est, si producitur per se, idest, per actionem sibi propriam, & vt quod. Alterum, si operatur per se eliciendo operationem sibi peculiarem, siue vt quod. Porrò autem quia præsens quæstio tam de anima brutorum animantium, quàm hominum intelligenda est: inprimis quòd animæ brutorum sint subsistentes, probabit aliquis, ex priori indicio, hunc in modum. In prima rerum creatione brutorum animæ fuerunt à Deo productæ congruenter suis naturis: sed productæ sunt per actionem sibi propriam & independentem à materia, atque adeò vt quod: ergo brutorum animæ suopte ingenio sũt subsistentes. Probatur minor, quia Deus non produxit eiusmodi formas concurrentibus ad id elementis seminaliter, vel actiuè, sed passiuè duntaxat, atque adeò tota actio fuit à Deo non secus ac productio animæ intellectiuæ, quam constat terminari ad ipsam animam per se.

1. Argum.

2. Argum.

Secundò, actio, qua nunc anima leonis, v. g. producitur, est distincta realiter ab ea, qua vnitur materiæ: sed vnitio terminatur ad formam, vt inexistit materiæ, ab eaque dependet: ergo productio terminabitur ad eandem per se & vt ad terminum, qui producitur vt quod. Maior probatur. Nam quando aliquę actiones ita sunt affectæ, vt ambæ à se mutuò sepărari queant, & vtraque absque altera, saltem diuina virtute, possit existere; necessariò inter se re ipsa distinguuntur: at quòd prædictæ actiones itase habeant, ostenditur, etenim potest Deus animam equi in materia producere non eam illi vniendo; itemque potest eandem ante à se productam vnire materiæ, atque ita in priori euentu dabitur productio absque vnitione: in posteriori, vnitio sine productione.

3. Argum.

Deinde quod ad animas rationales spectat, quòd eæ non sint subsistentes, ita probatur, ex secundo indicio. Animæ rationales non operantur per se ergo non sunt subsistentes. Antecedens ostenditur, quia animam rationalem operari per se, vel est operari sine dependentia à corpore: vel est habere operationem immaterialem, quam in se ipsa recipiat. Si primum, talis modus operandi non conuenit animæ dùm est in corpore; cùm eius intellectio pendeat à phantasmatibus iuxta illud

Aristot. Aristot. lib. 3. huius oper. cap 8. text. 9. oportet intelligẽtem speculari phantasmata. Si secundum, id non satis est, vt ex eo arguatur animã posse per se existere; nihil enim inde videtur amplius posse colligi, quàm animam, esse substantiam spiritalem, vt pote quæ spiritalẽ actionem edat, eamque sustentet. Quin verò quòd non satis firmo argumento comprobetur intellectionem animæ recipi inipsa anima, vt in substantia spiritali; non autem in organo corporeo, suadetur. Etenim

D. Thom. id ex eo confirmat D. Thomas 1. part, quæst. 75. art. 2. quia si anima

Aristot. intelligeret per organum corporeum non posset percipere omnia corpora, ꝓpterea quod ex doctrina Aristotelis lib. 2. huius operis cap. 10.

text.

text. 104. & lib. 3. cap. 1. text. 4. & 5. intus existens prohibet cognitionem extranei. Vnde neque facultas videndi perciperet omnes colores, si pupilla, in qua residet, aliquo esset colore imbuta; neque lingua dū est humore bilioso infecta, saporum differentias dignoscit. At enim quòd hæc ratio momentum non habeat, ex eo ostenditur, quia phantasia est in organo corporeo, & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus est substantia spiritalis, & tamen omnes alias spiritales substātias cognitione apprehēdit. Quare pari ratione, etsi anima intelligeret per organum corporeum, id nihil obesset,, quominus omnium aliorū corporum notitiam caperet.

Præterea, non operari animam rationalē vt quod, sed vt quo: videtur docere Aristoteles lib. 1. huius operis cap. 4. tex. 64. vbi ita inquit, dicere autem animam irasci, vel timere, simile est ac si quispiam animā texere dicat, vel ædificare. Nam melius est fortasse dicere non animā, sed hominem animo misereri, vel addiscere, vel ratiocinari, Hæc ille. Quibus accedit quòd vt anima rationalis est, id, quo totum est, ita nō operabitur, nisi vt id, quo, si rectè verèque dici solet, vt vnum quodque est, ita operari. Quod item ex eo confirmari potest, quia nulla anima dicitur hoc aliquid, diceretur autem si ageret vt quod. 4. Argum.

ARTICVLVS II.

EXPLICATIO QVÆSTIONIS, dilutio argumentorum.

PRO explicatione huius controuersiæ aduertendum est subsistēre trifariam apud philosophos sumi. Primo modo, pro esse per se, hoc est, nō in subiecto inhæsionis. Secūdò, pro esse per se, idest, non in aliquo (videlicet per modū partis, aut formæ) à quo in suo esse dependeat. Tertiò, pro esse per se, ita vt neq; actu, neque potestate sit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quasi formæ. His ita breuiter perstrictis, quæ alibi, fusiùs explicanda erunt. Sit prima conclusio. Omnes animæ tam brutorum animantium, quàm hominū sunt subsistētes primo modo. Probatur, quia omnes sunt substātiæ, vt superiùs demonstratum fuit: nulla verò substantia est in subiecto inhæsionis. Secunda conclusio. Inter animas sola intellectiua est subsistens secundo modo. Probatur, quia omnes animæ, excepta intellectiua, educuntur de materiæ potestate, vt in physicis ostendimus, atq; ita earum effectio & conseruatio & ex consequenti earum esse pendet à materia. Cuius rei illud est etiam argumentū, quòd sola anima intellectiua sortita est operationem eleuatam supra materiæ conditionem, vt ante diximus, & á corpore independentem, vt ex argumentorum solutione planum fiet. Vnde etiam colligitur eam non dependere à materia quoad suum esse, quia vt vnumquodque operatur, ita est. Tertia conclusio. Anima intellectiua non est subsistens tertio modo. Probatur quia

Subsistere triplicitèr.
1.
2.
3.
1. Concluſ.
2. Concluſ.
3. Concluſ.

D. Thom. 1. p. q. 75. & in 9. de spiritualibus creat. a. 2. ad 3.

Sola forma humana operationē habet á corpore nō dependētem.

anima intellectiua est essentialiter forma hominis, estque illius pars, actu quidem dum componit totum; potentia verò dum est extra materiam. Quod autem ita se habet non est subsistens tertio modo, à fortiori autem animę brutorum hoc pacto subsistentes non erunt, cùm neq; secundo modo subsistentes habeantur.

animã intellect. specienõ distingui ab Angelo putat Origines.

Sunt hæ tres conclusiones communi auctorum consensu firmatæ: etsi contra tertiam senserit Origines libro 1. περὶ ἀρχῶν cap. 5. & 8. & lib. 2. cap. 8. arbitratus animam intellectiuam non distingui specie ab Angelis, quos constat esse substantias completas, ac per se subsistentes tertio modo. Sed hunc errorem confutat D. Thomas 1. part. quæstione 75. art. 7. & in disputatis quæst. de anima art. 7. ad 1. 2. contr. gent, cap. 94. potestque ex eo paucis conuinci, quia anima intellectiua suapte natura est forma corporis, materiæque vnibilis. Mẽtes autem Angelicæ sunt substantiæ à corpore abstractæ. Præterea, intellectio humana est per compositionẽ & discursum, & ex sensibilibus collecta: cognitio autem angelica est per intuitum simplicem, & ex influxu superni luminis, vt docet D. Dionysius 7. capit. de diuinis nominibus. Ex his autem differentijs plane colligitur distinctio inter naturam hominis & Angeli.

Refutatur.

Dur in 2. d. 16 q. 2.

D. Aug. lib. 4 super Genes. ad litt. c. 32. & 34 D. Greg hom. 34. in Euang.

Ad 1. Argum.

Argumenta verò primi articuli, quæ superioribus cõclusionibus aduersabantur, hunc habent explicatum. Ad primùm respondendum est bruta animantia in prima mundi origine non fuisse producta per virtutem seminalem, vt satis liquet, nec per vllum cõcursum actiuum elementorum vt aduertit S. Thomas. 1. p. quæstione 70. artic. 1. & Abulensis ad primum cap. Geneseos communi aliorum auctorum approbatione (licet Caietanus existimarit terram concurrisse efficienter ad primum ortum plantarum, ita videlicet, vt Deus interuentu terræ, tanquã causæ mediæ efficientis, eas protulerit.) Itaque solo concursu actiuo Dei producta fuerunt tunc bruta animantia; ità tamen vt eorum formæ acceperint esse à Deo dependenter à materia, & vna eademque actione & productæ, & vnitæ fuerint, sicuti earum natura postulabat. Neque ex eo, quòd causæ secũdæ ad id efficienter non concurrerint, sequitur illas fuisse creatas, vt creãtur animę intellectiuæ; siquidem hæ producuntur absque dependentia à materia.

Bruta animãtia saltẽ perfecta à solo Deo producta sunt effectiue in 1. mũdi origine;

Formę materiales eadem actione productæ & vnitę corporib.

Ad 2. Argum.

Ad secundum neganda est maior, & ad eius probationẽ cõcedendũ quod primo assumit. Ad id autẽ, quod deinde affertur, dicendum posse Deũ animã v.g. equi ꝓducere in materia non eã illi vniẽdo, & vnire nõ producendo. Verũ actionẽ, qua Deꝰ talem animã ita produxerit, debere esse creationẽ. Erit enim ꝓductio ex nihilo, idest, nullo præsupposito subiecto. Nec refert quòd ea forma producatur in materia: nã etiam anima rationalis in materia producitur, & tamen creatur. Videlicet nullũ supponi subiectũ dicitur, quãdó vel formæ nullũ omnino subiectũ prę iacet: vel etsi præiaceat, tamen eiusmodi subiectũ nõ cõcurrit ad sustentandã formã. Quo pacto se res habebit si Deꝰ ꝓducat formã equi non eã materię vniẽdo. Nec enī materia suã causalitatẽ exercet in formã, eãvè sustẽtat, nisi ipsi vnitą sit. Quoniã ergo prædicta formę ꝓductio creatio esse

Actio productiua formæ & nõ vnitiua illius cũ materia, distinguitur specie ab vnitiua.

Supponi subiectum quid.

essedebet, necessariò erit alteri⁹ ordinis, ac diuersæ speciei ab ea, qua nūc producitur. Quare nō probat argumentū naturalē & ordinariam formę equinæ productionem, quam dicimus esse idem cū vnitione eiusdē cū materia, posse à tali vnitione separari, aut vnam absque altera inueniri.

Ad primum eorum, quæ ad animam intellectiuam spectant, negandum est antecedens, & ad rationem, qua id probatur, dicendum animā intellectiuam operari per se: quia quoad intellectionem non simpliciter pendet à corpore. Licet enim intellectus, dum est in mortali corpore, ordinariè non intelligat nisi operante simul phantasia: non ideò tamen quoad talē operationē, pendet per se à ministerio phantasiæ. Primū, quia talis dependentia non censetur propriè necessaria, sed quatenus ob connexionē harū potentiarū; dū intellectus in propriū obiectū fertur, simul phantasia ad aliquod singulare obiter attendit. Secundò, quia probabile omnino est nonnunquam dum intellectus ad sublimiū rerum contemplationem eleuatur, distitui phantasiam propria operatione. Tertiò, quia anima à corpore abiuncta intelligit absq; phatasia.

Ad 1. Agum.

Intellectū nō pendere per se à ministerio phantas. Probatur 1.

Lege Scot. in 4. d. 43. q. 2. & in quo lib. q. 9. Caiet. 1. p. q. 75. art. 2.

d. 16

Simpl. 3. de anim. com. 39.

2.

3.

Dicitur quoq; anima intellectiua operari per se; quia edit operationē spiritalem, quam absq; adminiculo materiæ in se recipit, ac sustentat. Ex quo sequitur eam esse spiritalē substantiam: atque adeò & subsistētem. Nam omnis substantia spiritalis est incorruptibilis, vt progressu ostendemus, & ex consequenti potest per se cohærere.

Quod spectat ad rationem, qua D. Thomas ostendit intellectionem recipi in ipsa anima, vt in substantia spiritali, non autem in organo corporeo: facilè quidem est illam per se tueri ea via, quòd si intellectus esset in organo corporeo nō posset intelligere omnia corpora; quia saltem non valeret proprium organum percipere, cùm potentia organica nec supra suam operationem, nec supra suum organum reflecti queat, vt ex libro de causis communi consensu docent Philosophi. Verùm quia eiusmodi probatio nititur pronuntiato illo Aristotelico, intus existens prohibet cognitionem extranei; quod pronuntiatum & latè patet & subobscurum est; expendere oportet quo pacto id intelligi debeat. Qua de re differit Auerroes lib. 3. de anim. com. 4. D. Thomas de verit. quæst. 22. articulo 1. ad 8. Caietanus prima part. quæst. 75. artic. 2. Ferrariensis lib. 2. contra gentes cap. 98. Omissa longiori disputatione dicendum duplicem causam potissimùm inueniri, cur id, quod existit in potentia cognoscente, siue id, in quo existit potentia cognoscens, aliarum rerum notitiam impediat. Prima causa est, quādo id obstat ne potentia aliarum rerum speciebus consignari queat: quo pacto si pupilla esset colorata, non posset oculus extraneos colores videre; quia species visibiles non recipiuntur in corpore terminato & opaco, quale, saltem ordinariè, est id, quod est affectum colore. Quæ tamen causa non habet locum in substantia, potentiaq; spiritalib⁹, quibus nihil impedimenti subest, quominus ad omnium rerū intelligibilium species recipiendas indeterminatæ sint. Vnde D. Thomas loco citato ait prædictā propositionem non esse veram in potentijs cognoscentibus, quæ in obiectum vniuersale feruntur, vt intellectus.

Anima intellectiua se sola recipit operationē spiritalem.

Potentia organica supra suā operationem non reflectitur.

1. Ratio pronuntiati.

In quibus sit verum.

Habet tamen eadem illa causa locum in potentijs organicis, quatenus etsi aliorum singularium ad ipsas pertinentium imagines possint recipere; tamen ob materiæ cui inhærent, limitationē, imperfectionēque, ita indiuidualibus conditionibus addictæ sunt, vt non nisi singulariū sensibilium imagines obtinere queant, proindeque non nisi singularia sensibilia cognoscant. Quod item accideret intellectui si in organo materiali corporeoque inhideret. Non enim rem vllam spiritalem, imo neque corporearum naturas communes, sed indiuidua duntaxat perciperet; quia neque species rerum immaterialium siue repræsentent res communes, siue singulares; neque species rerum corporatarum, quæ res communes representant, in organo corporeo recipi queunt: cùm vtræque spiritales esse debeant. Quandoquidem nec typi, qui res spiritales referunt, neque etiam illi, qui referunt naturas corporeas cōmunes, possunt non esse spiritales. Cuius rei ea ratio est, quia imagines corporales ob suam ignobilitatem & materiæ concretionem, vltra materiam signatam, & vltra indiuidua corporea transcendere in repræsentando non valent. Ideòque Plato in Theæteto ostendit intellectum multa cognoscere, quæ instrumento corporeo percipi nequeunt, cuiusmodi sunt natura communis, pulchrum, bonumque. Alia causa, cur intus existens prohibet cognitionem extranei, est; quia licet potentia valeat tunc recipere species aliarum rerū: tamen ita circa præsens aliquod obiectum occupatur; vt interim ad alia aut nullo modo, aut non nisi admodum obscurè attendere queat. Vnde nonnulli pronuntiatū illud ita efferunt, vt non dicant, intus existens, sed intus, apparens, id est obiectum, quod potentiæ cognitrici actu offertur, impedit aliorum cognitionem. Hinc ergo est quòd lingua morbo regio laborantium, quia amara bili perfusa est, etsi exteriùs accedant res sapidę, atq; optimis præditæ saporibus, quorum imagines recipiat; non tamen eos sentit, videlicet quia sapor ille inhęrescens & gustatui primùm occurrens, totam perceptricis facultatis applicationē sibi vendicat. Quippe ita accidere consueuit, vt non idem sensus duntaxat circa alia sensibilia, quæ se illi offerunt; sed cæteri etiam circa sua obiecta ferientur, cū anima ad aliquid percipiendum tanto conatu, & intentione se se impēdit, vt alijs dijudicandis non vacet.

Cur rerū spiritualiū, itēq; vniuersaliū typos spirituales esse oporteat.

Plato.

2. Ratio pro nuntiati.

Quo pacto nōnulli pronuntiatū efferant.

Res sapidæ cur interdū indicentur a mare.

Concluditur pro D. Tho. & Arist.

His animaduersis constat rationem D. Thomæ, imo Aristotelis, pro qua hæc disseruimus, vim suam retinere, patetque rectè colligi, si intellectus esset in organo corporeo, futurum vt non perciperet omnia alia corpora: & ex illo pronuntiato, intus existens prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui Angelum non intelligere omnes alias substantias separatas; & phantasiam non percipere aliqua alia corpora: esto sequatur non percipere omnia ob priorem causam traditam in explicatione illius pronuntiati.

Ad 4. Argum.

Restat soluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorē eius partem respondet D. Thomas prima part. quæst. 75. artic. 2 ad 2. Aristotelē loqui inibi non ex propria, sed ex aliorū sententia. Secūdò respondet Philosophum tantùm velle non esse dicendum animam intelli-

intelligere vt quid subsistens perfectum & completum; sic enim non animæ, sed homini intellectio competit. Circa alteram verò partem eiusdem argumenti, sunt qui dicant animam dum est in corpore non existere vt quod, sed vt quo tanquam seminaturam, vt loquitur Caietanus, licet separata à corpore existat vt quod tanquã semipersona; quia videlicet ad personæ complementum absolutionemque deest illi esse entis completi; cùm etiam extra corpus suapte natura sit pars hominis. Potiùs tamen dicendum tam in corpore, quam extra corpus existere vt quod: ad id enim sat est subsistere per se iuxta secundam acceptionem: quod ei siue corpus informet, siue non, perpetuò conuenit. Nã quod sufficit vt aliquid producatur tanquam quod, sufficere debet vt existat per se tanquam quod: subsistere autem secundo modo sufficit, vt aliquid dicatur produci vt quod, vti patet inipsa anima rationali, quæ per se & vt quod creari dicitur. Siquidem eius creatio, vt & cæteræ actiones productiuæ, fertur in aliquem terminum vt quod: cùm igitur non feratur sic in alium terminum præterquam in animam (nec enim eiusmodi terminus potest esse homo, cùm is non creetur) consequens est vt anima producatur vt quod. Sane verò si anima extra corpus inciperet esse quod, & vt sen ipersona, cùm eo pacto esse, maioris sit perfectionis, quam esse vt quo, & tanquam seminaturam, sequeretur animam extra corpus, atque adeò in statu præter naturam, perfectiorem existendi modũ habere, quàm in corpore: & in statu naturali: quod admittendum esse iure optimo negat D. Thomas prima part. quæst. 89. art. 2. & in 4. distinct. 43. quæst. prima art. 1. quæstiuncula 1. ad. 4. licet enim anima cùm à corpore abiungitur altiorem liberioremque intelligendi modum assequatur, vt suo loco ostendemus; non tamen par est vt tunc perfectius esse obtineat, sed potius dũ est in corpore & præstantissimo suo munere defungitur, quod est dare esse cõposito, ipsumq; in propria specie constituere. Adde quod si anima extra corpus esset vt quod, & in corpore vt quo: sequeretur in resurrectione, cùm ad corpus redierit; dimissuram nobiliorem illam conditionẽ subsistendi, quod verisimile non est. Nec fatisfacit responsio Caietani aientis animam in corpore glorioso habituram subsistentiã vt quod. Nam si illam in corpore mortali ideò non obtinebat, quia erat pars totius, cùm etiam post resurrectionem, eiusdem pars futura sit, ad eandem subsistẽdi rationem, quam antea in mortali corpore habuerat, reuocabitur.

Subsistat ne anima intellectiua in corpore.

Sententia quo tanquam.

Verior sententia Probatur. 1.

2.

3.

Responsio Caietani.

Eius impugnatio.

Aduertendum tamen est vt diluatur altera pars eiusdem principalis argumenti, in quo nunc versamur, animam in corpore existentem ita subsistere tanquam quod, vt nihilominus sit id, quo, diuersa cõsideratione. Enim verò subsistit vt quod, prout existit indepẽdẽter in suo esse; & est quo, prout est, id, quo est totum. Vnde secundum aliam, & aliam notionem potest negari & concedi animam esse hoc aliquid. Negari, si hoc aliquid sumatur pro subsistente completo: concedi si accipiatur pro subsistente incompleto.

Anima in corpore est vt quod, & vt quo diuersa consideratione.

Item Sõcin. lib. 8 Metaph q. 26. Ferrar. 2. contr gẽt. cap. 68.

D. Thom.

QVÆSTIO III.

VTRVM ANIMÆ INTELlectiuæ à Deo creentur, annon.

ARTICVLVS. I.

DIVERSA DOGMATA DE nostrorum animorum origine.

Animarum origo occulta etiã apud Patres.

ADmodum inuoluta & obscura quæstio semper visa fuit de animorum origine, non apud Ethnicos tantùm philosophos, sed etiam apud illos, quibus cœlestis disciplinæ lumen diuinitùs affulsit; vt patet ex ijs, quæ D. Hieronymus in epistola ad Marcellinũ, D. Augustinus in libro de origine animæ ad D. Hieronymum, & libro 3. de libero arbitrio cap. 21. & Eucherius 1. in Genesim, alijque Patres scripsere.

D Hieron. D. August. Eucher.

1. dogma de animorum ortu. Luciferiani. Tertull. Apollin.

Duo igitur in primis dogmata circa animorum ortum nobis occurrunt. Vnum asserentium eos ex semine propagari, in quo errore fuerunt Luciferiani, vt refertur in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, Tertullianus, & Apollinaris, teste D. Augustino in libro de hæresibus ad Quod vult Deum cap. 86. & in dialogo, qui ex eius, & D. Hieronymi scriptis collectus est, & D. Thoma 2. cõtra gentes cap. 86. Alterum eorum, qui creati quidem animas; non tamen à Deo, sed ab intelligentijs putarunt: è quorum numero fuere post Auicennam, tum Seleucus, & Hermias, vt constat ex lib. 7. historiæ tripartitæ cap. 11. tum Galitæ, vnde proseminata est hæresis Messalianorum. Pro prioribus hæc adduci possunt argumenta. In materia est naturalis potentia ad recipiendam animam rationalem; cùm anima sit proprius ac naturalis actus corporis; alioqui non fieret ex vtroque per se vnum; sed cuilibet potentiæ naturali passiuæ respondet aliqua actiua etiam naturalis, vt docet Aristoteles lib. 5. Metaphys. cap. 12. text. 17. & lib. 9. cap. 1. text. 2. Ergo datur aliquod agens physicum, quod animam rationalẽ progignat. Hoc autem non potest esse aliud, quàm parens, qui vi seminis animã è materiæ sinu eliciat, Ergo anima rationalis propagatur vi seminis. Item cæteræ animantes excitant suæ soboli formas è potestate materiæ, sed homo non debet esse hac in re deterioris conditionis. Igitur anima humana ab homine ipso producitur. Nec refert quòd anima sit immaterialis substantia, virtus autem generatiua, qua homo, vt instrumento ad gignendum vtitur, materialis sit: potest enim instrumentum eleuari vltra propriam vim ad aliquid se nobilius producendum, vt in

Prioris dogmatis argumenta.

2.

alijs

alijs rebus paſsim videmus. Deinde cauſa attingens vltimam alicuius formæ diſpoſitionem habet vim eiuſmodi formæ productricem, ſiquidem forma, vt docet Ariſtoteles 2. phyſicorum cap. 7. text. 74. eſt finis generationis, & omne agens, quod vi propria confert media ad finẽ poteſt finem per ſe obtinere, vt eſt etiam apud Ariſtotelẽ 7. Metaphyſ. cap. 9. text. 30. At homo attingit vltimam præparationem ad introducendam animam rationalem, cum non modò cæterarum qualitatum apparatũ in materiam inducat, ſed ipſa quoque organa miniſterio formatricis virtutis deliniet, & effigiet. Corroboraturque argumẽtũ, quia quicquid ſimile ſibi ſecundum ſpeciem generat, idem & formam rei genitæ à qua ſpecies eſt, producit: at homo per virtutem ſemini inhærentem, hominem generat. 3. Confirmatio.

Pro eorum autem dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contẽdebant, hæc ſunt argumenta. Teſte Ariſtotele cap. 4. text. 34. huius libri, perfectum eſt, quod aliud ſimile ſibi producit; ſed immateriales ſubſtãtiæ multo perfectiores ſunt, quàm corporatæ: Ergo cũ hæ alias ſibi ſecundum ſpeciem ſimiles efficiant, potiori ratione poterunt Angeli ſubſtantiam aliquam incorpoream inferioris naturæ procreare, id eſt, animam humanam. Secundò maior eſt ac diuinior in rebus ſpiritalibus ordo, quàm in rebus corporeis; ſed ex doctrina D. Dyonyſij 4. cap. de diuinis nominibus, inferiora corpora adminiſtrantur, ac fiũt poteſtate ſuperiorum: Ergo & inferiores ſpiritus, ideſt, animæ rationales, efficientur per ſuperiores, hoc eſt, per intelligentias. Poſterioris dogmatis argum. Perfectũquid. 2. D. Dionyſ.

ARTICVLVS II.

QVID IN RE PROPOSITA ſentiendum ſit.

PRæſens quæſtio nonnullis aſſertionibus illuſtrãda eſt. Prima ſit, Animæ rationales neutiquam vi ſeminis propagantur. Hæc aſſertio eſt õnino certa, nec Chriſtiano philoſopho de ea dubitare fas eſt; habetur quippe in decretis 32. quæſt. 2. cap. Moyſes; eiuſque oppoſitum erroris nota condemnat D. Auguſtinus in lib. de hæreſibus ad Quod vult Deum cap. 86. & D. Thomas 2. contra gentes cap. 86. idemq; in 1. p. quæſt. 118. art. 2. non errorem ſolùm, ſed hæreſim vocat. Propterea quòd qui id aſſerũt, animi immortalitatem negare palã conuincantur. Probatur igitur noſtra aſſertio hunc in modum. Nulla virtus actiua agit vltra ſuum genus; ſed anima intellectiua excedit totũ genus corporeæ naturæ, cùm ſit ſubſtãtiæ ſpiritalis, vt ſuperiùs oſtendimus. Nulla igitur virtus corporea eius effectionem valet attingere; atqui omnis actio ſeminalis facultatis, eſt à virtute corporea; cùm ſpectet ad potentiam vegetatricem corpori prorſus inhærentem: Ergo fieri non poteſt, vt animæ intellectiuæ virtute ſeminis deriuentur. 1. aſſert. Quám certa ſit. D. Auguſt. D. Thom. Probatur primò.

Secundò

Probatur secundò.

Secundò, Cùm generatio alicuius est causa, cur aliquid fit; eius dissolutio causa item est, cur id pereat; atqui dissolutio corporis non affert interitum animæ rationali; siquidem immortalis est: ergo neque corporis generatio erit ei causa, vt esse incipiat: at seminis traductio propria causa est generationis corporis. Non igitur est causa generationis animæ. Tertiò, Omne agens naturale, sicuti agit dependenter à materia, ita non producit, nisi quod à materia dependet; sed anima rationalis nõ ita se habet; cùm extra corpus cohærere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producitur; sed aliam habet originis suæ causam. Ob hæc, & alia quæ antiquos patres non latuerunt, D. Chrysostomus Homilia 1. de incomprehensibili Dei natura, Animæ, inquit, inspirantur, corpora effigantur: & Procopius Gazęus in Genes. cap. 2. ad illa verba. Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea, oraculum ait non dixisse; & anima de anima mea, caro scilicet nõ gignit animam. Lege Gregorium Niss. disput. de anima & resurrectione. Lactantium 1. de opificio Dei cap. 17. 18. & 19. in quibus de animæ origine rectè sentire videtur.

Probatur tertio.

2. assertio. Non minus certa quã superior.

Secunda assertio, Animæ rationales accipiunt esse per creationem, non ab Angelis, sed à Deo Optimo Maximo. Hæc assertio non minùs firmam, ac certam continet veritatem, quã superior: astruiturque cõmuni patrum assensione, à Diuo Hieronymo in epistola 17. ad Damasum, quæ inscribitur explanatio symboli, & in Apologia ad Pammachium, aduersus hæreses Ioannis Hierosolymitani, vbi ait Ecclesiasticam esse sententiam Deum nouas quotidie animas conceptis iam corporibus infundere. Item à D. Hilario. 10. de Trinit. Ambrosio lib. de Noe & arca, Chrysostomo Homil. 23. in varia loca Matthæi, Gregorio Nysseno lib. de anima cap. 6. Theodoreto lib. de hominis natura, Cyrillo lib. 1. in Ioannem cap. 9. Bernardo serm. 27. in Cant. Innocentio tertio commentarijs in Psal. 50.

D. Hilarius. D. Ambros. D. Chrysost. D. Greg. Nis. Theodoret. D. Cyrill. D. Bernad. Innocent. 3.

In primis ergo quód animæ rationales accipiant esse per creationẽ, hunc in modum probat D. Thomas lib. 2. cõtra gentes cap. 87. Omnis substantia, quæ producitur, aut generatur per se, aut per accidens, aut creatur: sed animæ rationales non generantur per se, cùm non constent ex materia, & forma: neque per accidens, quia cùm sint formæ corporum, orirentur per eorum generationem ex virtute seminali; quod improbatum est: supereſt ergo vt per creationem esse accipiant. Huc spectat quod cùm animæ humanæ omnibus formis physicis naturæ dignitate præstent, sintque in suo esse subsistentes: oportet eas nobiliorẽ habere originem & more aliarum substãtiarũ intellectualium per creationem produci. Quòd verò istiusmodi creatio non ab Angelis, vt putarunt ij, quos superius retulimus, sed à Deo sit, inde cõcluditur; quia vt D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 8. & lib. 9. de Genesi ad litterã cap. 15. & D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 3. & scholasticæ Theologiæ professores in 2. sentent. distinct. 1. docent; Angeli nullius rei creatores esse possunt, videlicet quia cùm creatio sit productio è nihilo, id est, nullo supposito subiecto, & omnes causæ secundæ prę-

Lege D. Th. lib. 2. sent. d. 18. q. 2. a. 2.

Cõfirmatio eiusdem.

Ostéditur 2. pars assertionis. D. August. D. Damasc.

Cur angeli nequeãt creare.

requi-

requirant subiectum in quod agant, fit vt creare sit solius primi agẽtis, cuius virtus vt est infinita, ita nec ad subiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur.

Denique quôd animæ humanæ à Deo creentur, haud obscurè significatum est in literis diuinis, tum alibi, tum præsertim 1. Geneseos vbi, cùm de aliorum animantium procreatione agitur, dicitur. Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram; Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta, & reptilia, & bestias terræ. At cùm ad hominem venitur, eius animam à Deo infundi, ac creari, indicatur illis verbis, Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Accedit decretũ Leonis. 1. in epistola 93. ad Toribium Asturicensem Episcopum statuentis animas à nullo incorporari, præterquam à Deo ipsarum creatore.

Deducitur 3. pars assert. ex Sacr. sit.

Leo Primus.

Tertia assertio. Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ; sed in ipsis corporibus singillatim creantur, & infundũtur. Pro huiusce conclusionis intelligentia aduertendum est Platonem in Timæo finxisse Deum omnes animas humanas ante corpora simul creasse, & in comparibus stellis constituisse: Tum eas cœlestium rerum tædio, & terrenarum amore captas, vt tanti sceleris pœnas luerent, in corpora tanquam in carcerem fuisse coniectas. Idem arbitratus fuit Origines, vt constat ex primo eius libro περὶ ἀρχῶν, refertque Epiphanius in epistola ad Ioannem Hierosolymitanum. Idem quoque ex parte asseruerant aliqui Rabbini Hebræorum aientes omnes animas initio fuisse conditas, ne concederent Deum aliquid de nouo creare: non tamen antequam corpora subirent peccatum vllum admisisse.

3. Assertio.

Plato primus auctor de creatione animarum ante corpora.

De hoc dogmate lege quę scripsit auctor operis de diuina sapient. secũdũ Aegypt. lib. 1. cap. 5.

Verùm hic error vnanimi consensu exploditur â Patribus, à D. Epiphanio epistola citata, Hieronymo in epistola ad Pammachium contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrino libro 1, Paschali, Augustino epistola 28. ad Hieronymum, Cyrillo Alexandrino libro primo in Ioannem capit. 9. vbi viginti tribus argumentis pugnat. Condemnatus est etiam hic error in Concilio Bracharensi primo cap. sexto, & à Leone primo in epistola ad Toribium, vbi summus Pontifex in eos, qui dogma illud profitebantur, ita scribit. Eos catholica fides à corpore suæ vnitatis abscidit, constanter prædicans atque veraciter, quòd animæ hominum priusquam suis inspirarẽtur corporibus, non fuere.

Explodituꝛ is error à Patribus.

Concil Brachar. Leo. 1.

Porrò superiorum dogmatum auctores quatenus in eo conueniunt quôd fingunt animas ante corpora extitisse, hunc in modum refelli possunt. Vnicuique formæ naturale est corpori vniri: alioqui constitutum ex forma & materia esset aliquid præter naturam: priùs autem tribuitur vnicuique quod ei secundum naturam, quàm quod præter naturam competit: quod enim conuenit alicui præter naturam, inest ei per accidens, & quod secundum naturam, inest per se. At quod per accidens inest, posterius est eo,

Expugnatur rationibus.

quod est per se. Igitur animæ priùs conuenit esse vnitam corpori, quàm à corpore abiunctam. Non est ergo creata ante corpus, cui vnitur.

2. Anima perfecta est incorpore quã extra.

Secundò, Anima sicuti D. Thomas 1. part. quæst. 76. artic. 1. ad 6. alijque Doctores communi assensu approbant habet natiuam propẽsionẽ ad corpus, atque adeò ppriam perfectionẽ non obtinet, nisi dum corpori copulata est: sed Deus, cuius perfecta sunt opera in prima rerũ molitione procreauit res secundum statum cuiusque naturæ congruẽtem, ac debitum. Vnde & cuncta, quæ fecerat, comperit esse valde bona. Non igitur animas extra corpora creauit. Ex D Greg. Nyss. lib. de hom. opif. c. 29.

3. In Natura nihil otiosum.

Tertiò. Si animæ ante corpora extitissent, cùm natura in mundo nihil otiosum, ac sine propria operatione esse patiatur, vt probè docet Aristoteles cap. 8. libri 10. Ethicorum, vtique habuissent animæ in eo statu aliquam rerum scientiam, & notitiam: sed non ita est, cùm planè constet longo studio & labore acquiri à nobis scientias: ergo animæ nõ fuerũt ante corpora. Nec satisfaciunt Academici aientes cùm Platone in Phædro, & 10. de Rèpubl. alijsque in locis animas cùm in corpora deijciuntur, propter coniunctionẽ cum hac terrena fœce, quasi hausto obliuionis poculo, omnium rerum memoriam amittere. Non, inquã, satisfaciunt. Nam cùm naturale sit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione cùm propria & naturali materia tale detrimentũ capere. Ac contra hunc errorem in lib. Metaphys. ex instituto disserendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Augustinus libro 12. de Ciuit. Dei cap. vlt. Tertullianus in lib. de anima, M. Albertus 1. Metaphys. tract. 1. cap. 8. D. Thomas tum alibi, tum 2. contra Gent. capit. 83.

D. August. Tertull. M. Albert. D. Thomas.

4. Animæ ante corpora nõ peccauerunt.

Quartò, quòd animæ antequam corporibus inspiratæ essent, nullã peccati labem admiserint, constat ex doctrina D. Pauli ad Romanos 5. vbi ait per vnum hominem introijsse peccatum in hunc mundũ; anima autem homo non est, vt quidam falsò putarunt, docetq; D. Thom. tum alibi, tum 1. part. quæst. 75. art. 4. Rursum cap. 9. eiusdem epist. cùm inqnit, Iacob & Esau, priusquam in lucem editi essent, nihil boni, aut mali egisse. Præterea, quòd animæ in scelerum pœnam non immigrarint in corpora, ex eo ostenditur, quia sequeretur vnionem corporis, & animæ non esse bonum naturæ; sed potiùs malũ quidpiam, sicuti est omnis pœna. Quod tamen impossibile est, cùm nullum malum per se intẽdatur, & tamen natura vnionẽ animæ & corporis, hominisq; generationem per se intendat. Adde quod ex malo non prouenit bonũ nisi per accidens. Quare si ob culpam animę separatæ effectum est, vt anima corpori vniatur: cùm hoc bonũ quoddam sit, per accidens erit: atque adeò casu contigit, vt homo á Deo conderetur. Quod tamen falsum esse inde constat, quia nobilissima pars mũdi corporei, quæ est homo, non debuit fortuito euentu produci ab auctore naturæ, qui omnia in numero, pondere, & mensura effecit. de hoc errore Senẽsis lib. 5. bibli. annot. 26. & lib 6. annot. 48.

Malũ per se nõ intẽditur á natura.

Homo pars mũdi nobilissima.

Aristot. animas ante corpora non ponit.

Quod verò Aristoteles animarum ortũ ante corpora nequaquã posuerit, liquet primũ ex eo, quòd Platonicã reminiscentiã multis locis impro-

improbauit, vt in 1. Posteriorum capit. 1. & 3. de anima capit. 4. textu 14. vbi ait hominis intellectum esse quasi nudam tabulam, in qua nihil est expressum. Deinde, quia 12. Metaphys. capit. 3. textu 16. & 17. docet causam efficientem præcedere suum effectum; formalem verò (qualis est anima) nullo modo. Nec obstat quod secundo de generatione animalium capit. 3. asserit mentem exteriùs ingredi. Non enim his verbis vitam illius extra materiam, & ante nexum cum corpore, sed diuinam eius originem, & creationem, atque independentiam à materia indicauit; vt ipse orationis contextus ostendit: sic enim habet, Restat igitur vt mens sola extrinsecùs accedat, eaque sola diuina sit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quare haud recte Pletho capit. 9. libri, quem scripsit de ijs, quibus Aristoteles á Platone dissentit, affirmat Aristotelem antegressionem animarũ cum Platone præceptore suo non negasse.

Explicatur lõcus in quo cõtrarium sensisse videtur.

Pletho falsò attribuit Aristoteli antegressionẽ animarum.

Ijs, quæ superiùs docuimus, de quotidiana animarum productione, nihil officit quòd Geneseos secundo dicitur Deus requieuisse ab omni opere, quod patrarat. Primùm, quia non dicitur Deus absolutè requieuisse; sed requieuisse ab opere, quod patrarat, videlicet illis primis sex diebus. Vt sit sensus Deum mundi opificium absoluisse sex diebus, atque ita die septimo destitisse mundi machinam cõdere. Item, quia vt interpretatur Diuus Thomas libro 2. contra Gentes capit. 84. & in 2. distinct. 18. quæst. 2. artic. 1. ad 7. Albertus Magnus in summa de homine quæst. 15. istiusmodi quies Dei intelligenda est secundum cessationem á nouis speciebus condendis, non autem à nouis individuis, quorum similia secundum speciem præcesserint. Quare cum omnes animæ intellectiuæ, omnesque homines sint vnius speciei, nihil repugnat prædictæ quieti Deum quotidie animas creare. His obiter adde nouas animantium, aliarumvè rerum species, quæ ex varia cõmmistione progressu temporum extiterunt, etiam in prima mundi origine dici quodammodo fuisse productas, non in se, sed in suis causis. Lege D. Augustinum in libro de origine animæ ad D. Hieronymum.

Explicatur locus Genes.

D. Th.

D. Aug.

At enim de anima primi hominis, peculiaris adhuc consideratio est. Nam Diuus Augustinus libro septimo de Genes. ad lit. capite 24. Hugo de Sancto Victore, Auctor historiæ scholasticæ, & Magister sentent. dubitarunt an ante corporis formationem vnà cum Angelis fuerit creata. Non est tamen ambigendum ea de re: cùm argumenta superiùs adducta concludant nullam prorsus animam ante corpus fuisse à Deo productam. Itaque in eodem instanti Deus & primi hominis corpus formauit, & ei animam infudit, vt sentit. Diuus Gregorius Nyssenus in libro de homine capit. 29. & 30. Diuus Damascenus lib 2. de Fide Orhtod. capit. 12. Diuus Hyeronymus Epist. 61. ad Pammachium de erroribus Orin. & 139. ad Cyprianum. Item Leo Epist. 91. Et in hanc sententiam magis inclinat Diuus Augustinus libro 12. de Ciuitate Dei capit. 23.

Plates lege apud Senẽsem lib. 5. Bibliot. annot. 208.

Animà primi hominis an ante corpus fuerit.

Concluditur non fuisse.

D. Greg. Nyss
D. Damas.
D. Hieron.
Leo 1.
D. August.

ARTICVLVS III.

DISSOLVTIO ARGVMENTORVM primi Articuli.

Dlluenda nũc à nobis ſunt ea argumenta, quibus initio quæſtionis, pbari videbatur animas intellectiuas virtute ſeminis traduci. Ad primũ concedenda eſt maior; & ad minorem dicendum, ineſſe materiæ potentiam paſsiuam naturalem ad recipiendam animam intellectiuam: cui potentiæ reſpondet aliqua actiua naturalis, quæ illius ſaltem introductionem, nexumque cum materia attingat. Itaque ad aſtruendam veritatem illius effati, Cuilibet potentiæ paſsiuæ reſpondet aliqua actiua, ſat eſt dari in parentibus talem potentiam, quando forma totius naturæ vim ſuperat, eamque naturæ auctor ſtata, ac definita lege producit, vbi primùm agens naturale materiam congruenter, perfectèque diſpoſuit.

Ad 1. argum. prioris dogmatis. Cuilibet potentię paſsiuæ reſpõdet aliqua actiua quo modo accipiendum.

Ad ſecũdum dicendum, quòd homo inter cæteras animantes, ſuam formã non eliciat è poteſtate materiæ; id non ex illius imperfectione, ſed ex animæ intellectiuæ dignitate prouenire, quæ vt præſtãtioris notæ eſt, ita altiorẽ originem poſcit. Quod tamen non impedit, quomin⁹ homo generare hominẽ dicatur; vt in 1. lib. de ortu, & interitu expoſuimus. Ad alteram partem eiuſdẽ argumenti reſpõdetur, ſæpe inſtrumẽta virtute principalis cauſæ producere effecta ſe ipſis nobiliora; nunquam tamen excitari ad efficiendum aliquid ex nihilo, quo duntaxat modo animæ intellectiuæ produci queunt, vt ſuperiùs oſtenſum fuit.

Ad 2. Argu.

Homo hominẽ generat, eſto formã non producat.

Cap. 4. q 13.

Ad tertium, Id quod materiæ vltimam diſpoſitionem tribuit, habere etiam vim effectricem formæ; ſi forma eiuſdem ſit ordinis cum diſpoſitionibus: quod in re propoſita non accidit: ſiquidem anima intellectiua eſt ſpiritalis ſubſtantia, independens quoad ſuum eſſe à corpore, & ſuprà materiæ conditionem eminens. Ac licet eadem anima ſuo modo finis ſit humanæ generationis; quia tamen præcipuus finis eſt ipſum compoſitum, ſiue homo, qui gignitur; abunde ſat eſt, vt generans non dicatur fruſtrari fine, ſi producat totũ compoſitum, eſto formam ipſam non generet, ſed eius tantùm cum materia copulationem attingat. Quod etiam ſufficit vt homo ſimpliciter perhibeatur gignere ſimile ſibi ſecundum ſpeciem.

Ad 3. Argu.

Homo, non anima eſt præcipuus finis generatiõis.

Quod attinet ad ea argumenta, quæ probare contendebant animas intellectiuas produci ab Angelis; reſpondetur; cùm Ariſtoteles ait perfectum eſſe, quod aliud ſimile ſibi procreat, interpretandum id de viuentibus corporeis, non de ijs, quæ à materiæ concretione abiuncta ſunt; quorum perfectio aliunde æſtimanda eſt. Item verò maiorem eſſe in ſubſtantijs corpore vacantib⁹, quàm corpore præditis ordinem, non quoad mutuam illarum inter ſe productionem, cùm à Deo Opt. Max. duntaxat per creationem effici queant; ſed quoad Hierarchias, & munerum adminiſtrationem, aliaque eiuſmodi.

De his D. Dionyſ. in lib. de cœleſti Hierarch.

Ad 1 arg. poſterioris dogmatis. Perfectũ eſt quod ſimile ſibi procreat.

Quod

Quod siquis adhuc opponat verba illa Geneseos, faciamus hominẽ, quibus indicari videtur Deum inuitasse angelos ad creandum, vnà cum ipso, hominem. Occurrendum erit non id ijs verbis significari, etsi ita crediderint nonnulli, quorum meminit Theodoretus, sed innui potiùs decretum, & quasi consilium diuinarum personarum de creando homine, vt annotarunt Rupertus in exordio libri. 2. de Trinitate, & eius operibus, D. Gregorius cap. 27. lib. 9. Moralium, & D. Ambrosius in libro de dignitate humanæ conditionis.

Falsa quorundam sententia de procreatione animæ sensitiuæ & vegetatiuæ ab angelis.

Sed neque prætereundum est quosdã fuisse, qui putarint etsi Deus animam rationalem primorum parentum per se è nihilo produxerit, animam tamen vegetatricem & sensitiuam eorundem ab angelis fuisse procreatam. Ita sensit Philo in libro de opificio sex dierum & in libro de profugis; idque sumpsit ex Platonis Timæo, in quo inducitur Deus, creato hominis animo consilij & rationis participe, cum secundis Dijs, idest, angelis loquens, eisque mandans, vt quod reliquum erat hominis, id est, corpus & animum alentem, atque sentientem ipsi fabricarent. Hæc tamen sententia omnino explodenda est; in quam D. Basilius, Diuus Chrysostomus, & Theodoretus ad primum caput Geneseos, D. Augustinus lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 6. D. Cyrillus lib. 1. in Iulianum, inuehuntur. Et quidem iure optimo; Primùm quia in homine non sunt plures animæ, sed vna tantùm, eaque intellectiua, vt lib. 1. de Gener. ostendimus. Deinde quia animæ illæ, neque per creationem ab Angelis produci potuerunt, vt ex dictis constat: neque per actionẽ aliã: quia substãtiæ abstractæ á corpore nullã formã physicã vi propria queunt in materiam inducere, vt in primo Physicæ Auscultationis libro demonstrauimus. Quin verò neque corpus ipsum primorum parentum, ab Angelis confici potuit, vt Plato, & Philo crediderunt: quandoquidem formatio corporis animantium perfectorum, nulla vi naturæ, præterquã facultatis formatricis, perfici valet: quemadmodum neque eiusmodi animantia aliter, quã interuentu seminalis, & formatricis virtutis, à natura gigni queunt, vt lib. 2. de cœlo probauimus. Cæterùm num Angeli, etsi corpus ipsum primorum parentum non effinxerint, aliquid tamen ad id ministerij exhibuerint, verbi gratia, colligendo puluerem, aut aliud quidpiam simile præstando, quæstio est in vtrãque partem probabilis. Affirmatiuam secutus fuit Abulensis ad 10. caput Geneseos quæst. 395. Negatiuam Alensis 2. p. quæst. 78. m. 2. art. 1. In priorem inclinat D. Augustinus lib. 9. super Genesim ad litt. cap. 15.

Philo Iud.

Reijcitur á Patribus. D Basilió. D. August. D. Cyrillo. Refutatur ratione.

Neque humanum corpus formare queunt angeli.

Abulensis Alensis. D. August.

QVÆSTIO. IIII.

QVONAM PVNCTO TEMPORIS videatur anima intellectiua in corpus infundi.

ARTICVLVS I.

DE ORDINE, PROGRESSVQVE animarum in materia fœtus, ante infusionem animæ intellectiuæ; diuersæ auctorum sententiæ.

VT propositam difficultatem enodemus, explicandum priùs occurrit, quonam pacto materia fœtus ad receptionem animæ intellectiuæ procedat. Aristoteles lib. 2. de generatione animalium c. 3. hunc in modum ea de re scripsit. Conceptus principio vitam stirpis viuere videntur: de anima quoq; sensitiua pari modo, atque etiam de intellectiua dicēdum; omnes enim potentia priùs haberi, quàm actu necesse est. Qua tamen ratione istiusmodi vitæ progressus intelligi debeat, non constat inter auctores. Nam relicto in primis errore eorum, qui vt refert Tertullianus in lib. de anima, arbitrati sunt animam fœtui non induci, nisi postquam in lucem prodijt. Occurrit sententia Alensis secunda parte, quæst. 87. m. 3. art. 6. existimantis functiones vitæ, quæ in embryone apparent, vt vegetationem, & accretionem, non esse ab eius anima; sed ab anima matris, siue à virtute formatrice semini inhærente. Hæc tamen opinio ex eo confutatur, quia, vt est communis philosophorum sensus, operationes vitales non ab externo, sed ab intrinseco vitæ principio eius, quod agere, siue operari dicitur, proficiscì debent. Ex quo sequitur cùm primùm embryo nutriri & augeri incipit, existere iam in eo animam.

Error quorũdam de inductione animæ in corpus post partum.

1. opinio de progressu generationis.

Confutatur.

2. opinio. At enim qui animam embryoni tribuũt, in varias partes abiere. Quidam inquiunt fœtum obtinere primò animam vegetantem; & huic certo temporis spatio de cursu, superuenire animam sentientem; deinde intellectiuam; ita vt in eodem homine maneant simul actu tres animæ. Sed hoc fieri non posse probatum à nobis fuit in libris de ortu, & interitu, vbi ostendimus nec plures animas, nec plures formas substantiales cuiuscũque alterius naturæ, posse simul in eodem composito inueniri.

Refellitur.

Lib. 1. c. 4. q. 21.

3. opinio. Alij igitur animarum multitudinem improbantes, asseruerunt eandem animam, quæ primò vegetatiua fuit, actione virtutis seminalis paulatim perfici, ita vt tandem euadat sensitiua. Deinde sensitiuam, diuina virtute extrinsecùs assistente operanteque, reddi intellectiuam.

impugnatur. Hos multis argumentis coarguit. D. Thomas 1. p. quæst. 118. art. 2. Sed illud in præsenti sufficiat, quòd nequit anima accessionem illam noui gradus substantialis admittere, quin intendatur, non secus ac candor adiectione noui gradus, siue maioris perfectionis, cũ tamen nulla sub-

stantia

ſtantia intendi, aut remitti poſsit, vt cõmuni philoſophorum aſſenſu docet Ariſtoteles in categoria ſubſtantiæ.

Nulla ſubſtãtia intenditur aut remittitur.

Alij cenſent fœtum mox à principio intellectiuam animam obtinere, etſi non ſtatim munia, quæ ipſi pecularia ſunt, adminiſtret: ſed primùm actiones vegetandi; deinde ſentiendi: tandem ſuo tempore intelligendi. At hæc etiam opinio procul deflexit á veritate, vt mox patebit.

4. opinio quę etiã reijcitur.

ARTICVLVS II.

SOLVTIO PROPOSITÆ dubitationis.

Assertio quęſtionis.

ERgo, ſuperioribus ſententijs reiectis, aſſerendum eſt mãteriam fœtus primùm informari anima vegetatiua; deinde ſenſitiua; poſtremó intellectiua. Quod probatur, nam fœtus confeſtim poſt conceptionem nutritur ſanguine, quem ei mater per venam vmbilicarem ad id muneris deſtinatam tranſmittit: atque interim nullam ſentiendi præbet ſignificationem. Deinde, aliquot poſt diebus moueri incipit, etſi tenui & obſcuro motu; vt in ijs, qui aborſu eijciuntur, obſeruari poterit: ſi enim pungantur, contrahent ſe ſe, quod pertinet ad animam ſenſitiuam. Tandem efformatis iam ad humanam effigiem mẽbris, formam, cuius ea inſtrumenta ſunt, accipit, ideſt, animum rationalem, quo in ſpecie hominis reponitur. Quòd autem conueniens ſit dari iſtiuſmodi progreſſum in generatione hominis, confirmat D. Thomas loco citato primæ part. exemplo quorundam animantium, quæ ex putri materia oriuntur: vbi primò quidpiam viuens imperfectius, deinde aliud melioris notæ, nempe animal emergit. Quòd ſi id in beſtiolis adeò imperfectis notari ſolet, conſentaneum eſt, vt idem animantibus excellentioris naturæ conueniat, ac potiſsimùm humanæ ſoboli, cuius forma quanto eſt præſtantior, tanto maiorem requirit apparatum: neque decet vt in rudem & incompoſitam materiæ molem, ſed in corpus organis aptè, concinneque inſtructum infundatur. Ita porrò manet fœtus materia aliquot diebus ſub forma vegetatiua: deinde huic intereunti ſuccedit forma ſenſitiua; ſimiliterque huic intellectiua. Nec mirum, quòd duæ priores formæ nullo externi hoſtis incurſu, aut oppugnatione, intereant. Nam cùm prior ſit via ſeu præparatio ad ſecundam, & ſecunda ad tertiam; priores ambæ eas accipient in materia diſpoſitiones, quibus non niſi certo temporis ſpatio perſeuerent, cedãtque principi formæ, cui præeundo, iſtiuſmodi veluti ſatellitio famulantur. Sanè quòd anima intellectiua non ſtatim à principio materiam fœtus informet, planè oſtendunt nonnulla ſacrorum Canonum decreta, quæ id ſupponunt, & vt cætera omittamus, Caput Sicuti 32. quæſt. 2. vbi dicitur non committi homicidium ab eo, qui fœtũ in vtero occidit ante infuſionem animæ, videlicet rationalis: quod non dum dici poſsit natum eſſe hominem. Cæte-

Probatur.

Cõfirmatio, ex D. Th.

Inter animã vegetatiuam ſenſitiuam, & intellectiuã mediat tempus.

Caput Sicuti.

Qui fœtum necat ãte infuſionẽ animę non eſt homicida.

In quo conueniãt auctores circa propositã quæst.

Cæterùm quo temporis puncto (quod erat propositæ quæstionis caput) seu quot dierum transacto spatio anima intellectiua infundatur corpori disceptatio est inter Philosophos: in eo tamẽ cõueniunt quòd infundatur cùm primùm corpus organis humanæ proli cõuenientibus distinctum, perfectumque est: quod obtinet etiam dum non est sub magnitudine maiori, quàm sit grandioris formicæ, vt affirmat Aristoteles lib.7.de histor.anim.cap.3.& Abulensis in caput 1.Matthæi parte 1.quæst.53. Verum non semper hæc magnitudo eadem est. Qua de re ita scripsit Fernelius in lib. de hominis procreatione capite 10. Sæpe obseruauimus die quadragesimo eiectum fœtum semidigiti (vt ait Aristoteles) formicæ maiusculæ magnitudine verè, ac prorsus conformatum. Caput erat auelanæ par, & maius, quam pro reliqui corporis ratione: oculi vt cancris exerti: nasus, auriculæ, brachia, manus, crura, pedes, hisque secreti digiti: hæc ille. Conueniunt quoque Philosophi in eo, quòd fœminæ corpus ob defectum caloris, & imbecillitatẽ virtutis formatricis tardiùs delineetur. Quo autem tempore huiusce delineationis opificium absolutum sit, discordarunt qui olim ea de re scripserunt. Lege Plutarchum lib.5.de placitis cap.21. Hippocratem in lib. de fœtu, Fernelium in lib. de hominis procreatione, Cœlium lib.15. lect.antiq.cap.23. Ambrosium Pareum lib.23.cap.11. Communior tamen, veraque sententia est, in maribus absolui circa quadragesimum diẽ; in fœminis circa octogesimũ. Quod ex eo optimè cõfirmatur, quia in veteri lege fœmina, si masculum pareret, quadraginta diebus; si fœminam, octoginta se se domo continebat, & à templi ingressu cessabat. Hunc enim numerum diuinarum literarum interpretes ad imitationẽ naturæ, ac tẽporis, quo in vtero corpus effingitur, præscriptũ fuisse aiunt.

In quo discrepent. Plutar. Hippocr. Fernel. Cœlius. Quæstionis resolutio tũ quoad mares tũ quoad fœminas. Eius confirmatio.

Quibus ita constitutis respondemus ad quæstionem initio excitatam; animam intellectiuam infundi & vniri corpori in eo instanti, quo primùm materia, & membrorum effigie, & cæteris accidentibus, quæ talis forma exigit, instructa dispositaque est; quod accidere solet circa eum diem, quem diximus paulò ante. Hanc tamen successiuæ formationis legem, non seruauit Corpus Christi seruatoris nostri in vtero Virginis Matris. Nam quod naturæ vi quadraginta dierum spatio paulatim effingendum erat, diuina virtute, ac Spiritus Sancti opera, momento perfectum absolutumque fuit, vt est communis Patrum & scholasticæ Theologiæ professorum doctrina. Ita Sophronius in concil. Synonensi. act.11.Basil. hom.25. de hum.Christi gener.Damasc. lib.3.cap.2.Euthym.Matth.1.Fulg.lib.de incarnatione cap.3. Leo. in epist.11.ad Iul. D. Thom.3.p.q.30.art.1.alij doct.in 3.d.3.Alens.3.p. q.8.m.2.

Conclusio.

Corpus Christi momẽto formatũ est in matris vtero.

QVÆSTIO. V.

VTRVM OMNES ANIMÆ intellectiuæ naturæ dignitate pares sint.

ARTI-

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS argumenta.

NON adducimus in controuersiam an omnes animæ intellectiuæ conueniant in naturam vnius speciei, quam ex æquo participent; id enim in confesso est apud omnes: sed vtrum communem illam naturam per differentias indiuiduales ita contrahant, vt omnes quoad suam quidditatem singularem æquè perfectæ sint. Negatiuam partem defendunt Capreolus in 2. dist. 32. q. 1. Ioannes Maior quæst. 2. conclusione. 6. Hispalensis quæst. 1. Richardus quæst. 1. circa 4. principale, M. Albertus eadem dist. articulo sexto, AEgidius quæstione tertia, Lychetus in primo distinctione tertia, quæstione prima, Ferrariensis libro primo contra gentes capite tertio, Iauellus octauo Metaphys. quæstione sexta, Caietanus ad quæstionem 85. primæ partis articulo septimo, Abulensis in caput decimũ quintũ Matthæi quæstione 656.

Qua de re quæstio.

Qui partem neg. defendant.

Probatur verò hæc sententia hunc in modum. Vnumquodque operatur vt est; & vt se habet quoad operationem, ita & quoad suam naturam: sed animæ intellectiuæ aliæ magis, aliæ minus perfectè operantur, siue spectemus actiones immateriales, cuiusmodi sunt intelligendi, & volendi actus; siue corporales, quæ organorũ ministerio exercentur, vt internorum & externorum sensuum functiones. Igitur inter animas intellectiuas aliæ erunt alijs perfectiores secundum naturã particularem.

1. argum.

Secundò, Cùm anima natura sua sit forma corporis, oportet vt ei quoad perfectionem respondeat & commẽsuretur: sed quædam animæ sortiuntur corpora aptioribus organis, melioriqúe temperamento affecta; atque adeò perfectiora: igitur aliæ alijs excellentiorem naturam obtinent. Tertiò (quæ ratio superioris confirmatio est.) Anima secundum se sumpta non ordinatur ad quoduis corpus; sed ad certum & determinatum: ergo vna respicit corpus nobilius, alia minus nobile. Sed huius in respiciendo varietatis, non potest esse alia causa, nisi maior & minor nobilitas essentiæ ipsarum animarum: ergo vna anima superat aliam nobilitate essentiæ. Huiusce argumentationis assumptum probatur, quia si quælibet anima ex se non ordinaretur ad certum corpus, sed ad quoduis indefinitè se se haberet; Cùm Deus infudit animã, verbi gratia, Socratis in eius corpus, potuisset, seruato naturæ ordine, ac citra miraculum, infundere in illud animam Platonis, quam postea creauit; atque ita Sophroniscus loco Socratis, quem tunc genuit, potuisset Platonem gignere. Ex quo sequitur eundem effectum singularẽ posse produci à duabus causis totalibus: quod negat melior pars rectè philosophantium.

2. argum.

3. argum.

Lib. 7. Metaph. cap. 2.

4.argum. Quartò, Magis ornat vniuersum, maioremque illi conciliat pulchritudinem & venustatem disparitas perfectionis secundum naturã, quàm æqualitas: siquidem æqualia non habent per se ordinem, quo maximè pulchritudo effloresçit: igitur conuenientius fuit animas esse inter se naturæ perfectione inæquales, quã eodem perfectionis gradu contineri.

5.argum. Quintò, Quemadmodum genera contrahuntur per differentias specificas inæqualis perfectionis; ita & species contrahi possunt per differentias singulares, quæ non sint æquè perfectæ: ergo sub eadem communi natura animæ intellectiuę, vel sunt, vel saltem esse possunt aliæ animæ magis, aliæ minùs perfectæ. Probatur antecedens, quia id non repugnat ex parte Dei creantis animas; cùm in se contineat eminenter infinitos gradus nouarum perfectionum, quas rebus communicare potest. Deinde nec ex parte ipsarum animarum; cùm non appareat talis repugnantia.

6.argum. Vltimo, quòd indiuiduales animarum differentiæ non possint esse æquè perfectæ, videtur ostendi ex eo, quia alioqui conuenirent inter se vniuocè; siquidem quæ çqualia sunt, in eo in quo sunt çqualia, vniuocè conueniunt. At quòd hæc conuenientia nequaquam admitti debeat, manifestum est; quia id, in quo conuenirent, diuideretur per alias differentias; de quibus rursum eadem quæstio rediret, num essent æquales: quòd si essent, pari ratione vniuocè conuenirent, vt priores; atque ita daretur processus in infinitum. Quare non videntur tales differentiæ, atque adeò neque animæ, quæ per illas constituuntur, æqualem habere inter se naturæ perfectionem.

Articul. parisien. His accedit auctoritas doctorum Parisiensium, à quibus çqualitas animarum articulo quodam damnata est, Siquis, inquiunt, dicit omnes animas ab orgine esse çquales, errat; quoniam aliàs anima Christi non esset perfectior, quàm anima ludç. Huius articuli meminit Henricus Gandauensis quodlibeto tertio quçstione quinta, & Durand. 2. dist. 32. quçst. 5. Huc etiam pertinet illud Aristotelis hoc in libro capite nono, text. 94. molles carne, benè aptos mente, atque ingeniosos esse. Quibus verbis ex carnis mollitudine & temperamenti prçstantia maiorem intellectus, atque adeò & animę nobilitatem colligit. Quò item spectat illud Salomonis Sapient. 8. Puer erã ingeniosus, & sortitus sum animam bonam.

Henr. Durand. Arist.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PRO PARTE affirmatiua.

Con-

CONtrariam opinionem defendit Durandus in 2. sentent. dist. 32. quęst. 3. Argentinas ibidem quęst. 1. art. 2. Soncinas 8. lib. Metaphys. quæst. 26. Sotus in prædicamentis cap. de substantia. q. 2. Zimara theoremate 54. In eandem inclinat Henricus Gandauensis, licet, quia doctor Sorbonicus, propter iuratam Parisiensis articuli auctoritatem, non absolutè sententiam proferat. Porrò quod fuerit in hac controuersia D. Thomæ iudicium, non liquet. Illius sectatores, eius hac de re doctrinam, quasi Lesbiam regulam, ad id, quod quisque sentit, accommodāt. Caietanus ait adeó planum esse illum inæqualitatem animarum posuisse, vt eos, qui id non vident, cæcos appellet: Sotus loco citato ex ijs cæcis vnum se esse profitetur. Certè non desunt loca apud D. Thomam, quibus vtraque pars se se tueri posse videatur. Nam Sanctus doctor in 1. sent. dist. 8. quæst. 5. art. 2. in responsione ad 6. ait animam, quæ ad corpus melius dispositum ordinatur, perfectiorem esse. Et in 2. dist. 21. quæst. 2. art. 1. ad 2. affirmat animam primi parentis digniorem fuisse, quàm animam Euæ, propterea quòd proportionem seruabat ad proprium corpus, quod nobilius erat. Et in eodem libro dist. 32. quæst. 2. art. 3. cum ex professo quæsiisset num animæ in sui creatione æquales sint, respondet æquales esse in natura speciei, sed differre numero ex diuersitate corporum, per quæ individuantur, & vnam tantò esse alia nobiliorem, quanto melioris temperamenti corpus sortitur. Sed enim idem quodlibeto tertio, articulo tertio ait singularia vnius speciei non habere inter se ordinem; habere tamen quæ specie differunt, quia in speciebus rerum vna abundat super aliam, sicut in speciebus numerorum. Quibus verbis significare videtur singularia contenta sub eadem specie non se excedere nobilitate essentiæ. Priora tamen loca inæqualitati animarum apertiùs fauent in doctrina D. Thomæ.

Qui partem affir. tuebātur.

Henricus doctor Sorbonicus.

Incertū quid sentiat D. Th. de quæstione.

Lesbia regula.

Porrò ad astruendam partem affirmatiuam nostræ quæstionis, quidam è recentioribus Methaphysicis tria, inter alia, afferunt argumenta. Primum, quia si omnes animæ essent inæquales, non possent duæ cum æquali perfectione à Deo produci, quod est absurdum. Secundò, quia cùm singulis diebus creentur à Deo nouæ animæ, si eæ disparem haberent perfectionem, sequeretur non semper mundum æquè perfectum fuisse quoad substantiam, vtpote cui ex animarum creatione noua in dies perfectio cumularetur. Tertiò, quia si animæ perfectione intrinseca essent inæquales, vnaquæque haberet suum peculiare quod quid est, atq; ita de singulis peculiares definitiones tradēdæ essēt; quod negant Philosophi, dum solam naturam communem definiri iubent. Verùm hæc argumenta parum habent roboris. Nam eorum primum difficultatem opponit, quæ vtriq; opinioni communis est: siquidem etiā cōtra eos, qui dicunt animas esse natura æquales, obijci potest, ex eorum sentētia non posse à Deo creari plures animas cū inæquali perfectione. Quod si id absurdum nō reputant: æquo iure nec absurdū reputabūt negare, posse plures animas cū æquali perfectione à Deo pduci. Secundū argumentū supponit perfectionē vniuersi pendere ex perfectio-

Quibus rationibus nōnulli parte affirmabant.

1.

2.

3.

Retorquetur 1. ratio in auctores suos.

2. ratio falsū supponit.

fectione horum aut illorum singularium, quod non ita est, vt rectè do-
D. Thom. Vniuersi perfectio nõ variatur variatis indiuiduis. cet S. Thomas 2. contra gentes cap. 84. Quare licet inter animas, aliæ alijs natura nobiliores essent, non ideò earum multiplicatione vniuersi perfectio variaretur: quemadmodum nec variatur nascentibus, & intereuntibus quotidie nouis diuersarum specierum indiuiduis; inter quæ constat dari inæqualitatem perfectionum non secundum speciem tantùm, sed etiam secundum rationes indiuiduales. Licet enim singularia eiusdẽ speciei inter se perfectione æqualia sint: tamen si cum singularibus aliarum specierum conferantur, haud dubiè inæqualia esse inuenientur, sicuti & naturæ specificæ; sub quibus collocantur. Denique tertium argumentum pro absurdo accipit vnamquamque animam habere suum peculiare quod quid est; quasi verò tam in animarũ æqualitate, quàm inæqualitate non sit hoc necessariò confitendum.

3. ratio putat absurdum quod nõ est. Vnumquodque singulare habet suũ quodquid est. Vtique siue animæ æquales ponantur, siue non: inficiandum non est vnicuique intrinsecè competere suam differentiam indiuidualem, atq; adeò suum peculiare quod quid est: nisi quod si animæ sint æquales, eç differentiæ parem habent perfectionem; si inæquales, disparem. Præterea, ex eo quòd animæ inæquales constituantur, non magis sequitur attribuendam vnicuique peculiarem definitionem, quám si æquales sint. Etenim definitiones adhibentur ad explicandas naturas rerum, siuè æquales, siue inæquales. Vnde si darentur duæ species parem obtinentes naturæ perfectionem, adhuc quælibet earum propriam vindicaret definitionem, non quæ inæqualitatem, sed quæ diuersitatem naturæ aperiret. Ita verò causa, ob quam philosophi singularium definitiones minimè curant, non est quòd indiuidua sub eadem specie parẽ sortiantur dignitatẽ, sed quia sub scientiarũ cognitionẽ nõ cadũt nisi ea, quæ & perpetua sunt, & suopte ingenio multis nota; quo pacto se habent non singulares, sed communes naturæ. Adde etiam indiuidua iccirco non propriè ad artem pertinere, quia non continentur definito numero, sicuti species; vt Porphyrius cap. de specie docuit ex Platone in Philebo.

Cur de singularibus nõ fiat definitiones neque scientia.

Porphyr.

Probatur efficaciùs pars affir. quęst. 1.

Hisce ergo argumentis omissis, tum quia parum sunt efficacia, tum quia nonnulla à veritate aliena inuoluunt: aliter institutum cõfirmari poterit, nimirum ita. Si omnes intellectiuæ animæ haberent inter se inæqualem perfectionem, quoad naturas singulares, idem quoque pronuntiandum esset de omnibus alijs indiuiduis, saltem substantiarum, eiusdem infimæ speciei, cùm in omnibus æqua ratio inueniatur: atqui hoc admittendum non est; ergo neque illud. Maior conceditur ab aduersarijs. Minor probatur. Nam si eiusmodi indiuidua necessariò essent inæqualis perfectionis, sequeretur omnia effecta singularia perpetuò degenerare à suis causis. Nam cùm illa nobiliora esse nõ possint; siquidem nullus effectus est præstantior sua causa principali: cùm item, vt aiunt, æqualia esse nequeant; consequens est, vt inferioris dignitatis sint. Quod tamen repugnat communi axiomati philosophorum aientium; quamlibet causam vniuocam producere effectũ sibi omnino similem, modò tollantur impedimenta.

Axioma philosophicum.

Aliud.

Se-

Secundò. Præcipua ratio, qua aduersarij probant inæqualitatem animarum est inæqualitas perfectionis in operando: sed hæc ratio non conuincit: ergo &cæt. Probatur assumptio. Ex inæqualitate in operando non rite arguitur maior nobilitas eiusdem potentiæ; ergo nec maior nobilitas, seu perfectio animæ. Antecedens huius rationis ostenditur testimonijs Aristotelis. Nam libro primo huius operis capit. 4. text. 64 & lib. 2. cap. 9. text. 92. & in problematis sect. 31. quæst. 14. defectum & præstantiam operationum, quæ oriuntur ab eadem potẽtia secundũ speciẽ, non minori aut maiori perfectioni ipsius potentiæ; sed defectui, aut pfectioni organi, quo vtitur ascribendã censet. Potest vero anima æquè perfecta ex præstantia, seu vitio formatricis virtutis progenitorum, aut aliarum causarum externarum, sortiri organa meliora, deteriora ve, atque ita horum interuentu exactiùs, vel imperfectiùs administrare operationes facultatum organicarum.

2.

Aristot.

potentiarum eiusdem speciei inæqualitas in operãdo organo ascribitur.

Lege D. Tho. in disputat. quæst. de anim. art. 7. ad 7.

Tertiò. Quòd ex præstantia ingenij non rectè colligatur maior intellectricis facultatis, seu mentis perfectio, ex eo probatur, quia videmus eundem hominem nunc promptiorem fieri, nunc hebetiorẽ in intelligendo: quosdam graui morbo excellentiam ingenij amisisse; alios purgationibus & medicamentis acutiores factos. Vnde Carneadem ferunt aduersus Stoicorum dogmata scripturum superiora corporis ad acuendum ingenium elleboro albo purgasse; quòd alios quosdam studiorum gratia fecisse refert Plinius lib. 35. cap. 5. Cùm igitur ipsa intelligendi vis, quę in animo residet, istiusmodi varietatem in se ipsa nequaquam subeat, planum videtur maiorem facilitatem, aut tarditatem in intelligendo non proficisci à maiori, minori ve præstantia ipsius intellectus: sed ex concursu, & satellitio cooperantis phantasiæ, quæ si organum meliùs dispositum habeat, maiori alacritate & promptitudine suam operam ministeriumque intellectui præstat, vti iam non semel admonuimus.

Carneades vt subtilius dogmata Stoicorum refelleret, elleborũ ante sumpsit.

Deinde, quòd in doctrina Peripatetica non solùm animæ, sed quæuis alia indiuidua eiusdem infimæ speciei, æqualia sint, probatur. Nam Aristoteles lib. 3. Metaphys. cap. 3. text. 11. docet in ijs, quę cõtinentur sub eadem specie infima, non dari prius & posterius: daretur autẽ si in illis inueniretur altior gradus perfectionis. Præterea libro 7. Physic. cap. 4. text. 31. & lib. 10. Metaphys. cap. 13. text. 26. monet in natura generis subesse analogiam, quia nimirum generica natura perfectius esse obtinet in vna specie, quam in alia propter inæqualitatem differentiarum, per quas contrahitur. Cùm igitur hanc inæqualitatis analogiam in genere, non autem in specie ponat, satis indicat non agnoscere se in indiuiduis eiusdem speciei inæqualitatem perfectionis penes differentias indiuiduantes.

4.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROVERSIÆ probabilis iudicatur: præfertur affirmatiua diluuntur aduersariorũ argumenta

HIs ita disputatis, vtraque pars controuersiæ nobis probabilis videtur. Quia tamen affirmatiua doctrinam Peripateticam magis sapit, vt non obscurè testantur loca, quæ ex Aristotele paulo ante citauimus, eam potiùs amplectemur, in quam etiam libro secundo Physicorum inclinauimus. Respondeamus ergo ad argumenta, quę pro aduersaria opinione attulimus. Ad primum, cuius solutio facilè iam ex dictis colligi poterat, dicendum ex nobiliori modo operandi colligi maiorem potentiæ nobilitatem; quando potentia ex se & intrinsecè talem modum vendicat. Quod tamen in potentijs eiusdem infimæ speciei non accidit. Nec enim v. g. potentia videndi Lynceiex se est perspicacior, quàm potentia videndi Socratis; sed ideo perspicaciùs intuetur, quia organum melius affectum obtinet. Nec intellectus Aristotelis ex se est acutior, quàm Platonis; sed propterea acutius expeditiùsque intelligit; quia promptiori phantasiæ ministerio iuuatur, vt supra monuimus.

Ad. 1. Quando ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia.

Ad. 2. Ad secundum, dicendum est animam eatenus dici respondere corpori, eique commensurari, quatenus non habet ordinem nisi ad corpus conuenientium organorum apparatu instructum, sibique conueniens: ex quo non sequitur corpori melius dispositio perfectiorẽ animam intellectiuam deberi.

Ad 3. Ad tertium concedendum est quod assumit fatẽdumque vnam quamque animam non respicere indeterminatè quoduis corpus, sed certum; ita vt in eo instanti, quo Deus animam Socratis infudit, aliam animam citra miraculum infundere nequiuerit, vt rectè probat argumentum. Vnde cùm inter corpora, quæ ab animab⁹ intellectiuis informantur, alia magis, alia minùs perfecta sint, non est inficiandum quasdam animas respicere corpora magis perfecta, alias minùs perfecta secundum accidentia: ita tamen vt maior illa perfectio non respiciatur per se, sed per accidens ab anima secundum suam naturam spectata; quia nimirum hæc anima per se respicit hanc materiam, cui accidit obtinere perfectiores dispositiones. Vnde fit vt talis in respiciẽdo diuersitas, sicuti non per se competit animæ, ita nec in ea maiorem naturę perfectionem arguat.

Quælibet anima non quãlibet materiã sed determinatã respicit.

Ad 4. Ad quartum respondendũ est, etsi pulchritudo vniuersi ex inæqualitate & distinctione rerũ magis, quàm ex æqualitate resultet; nihilominus etiam æqualitatem pro suo modo decoris elegantiam augere: in ijs autem, quæ sub vna & eadem infima specie collocantur, nõ posse dari inæqualitatem essentiæ, vt mox dicemus.

Æqualitas etiã vniuersum ꝺ ecorat.

Ad

Ad quintũ, negandum eſt antecedens & ad eius cõfirmationem dicendum, non poſſe animam intellectiuam per inæquales differẽtias cõtrahi; quia natura ſpeciei infimæ non eſt capax eiuſmodi contractionis. Nam quanto magis à ſummis ad ima deſcenditur, tanto natura communis contrahitur per differentias minus diuerſas, hoc eſt, quæ conſtituant res minus inter ſe differentes (alioqui enim omnes differentiæ primò diuerſæ ſunt). In hoc ergo deſcenſu poſtquam deuentum fuerit ad naturas ſingulares, in quibus iam deinceps omnis ceſſat contractio; conſentaneum eſt, vt natura contrahatur per differentias, quæ inter ſe cõueniant quantùm fieri poſsit, videlicet ſecundum æqualitatem perfectionis, quando per identitatem conuenire nequeunt. Atque ita cõtrahitur omnis ſpecies infima per differentias indiuiduantes, quæ inter ſe pares ſint: non æqualitate poſitiua, quaſi vna in ſe cohibeat omnẽ perfectionem alterius; ſed negatiua, ita vt vna non contineat aliquem gradum perfectionis, quo aliam excedat.

Ad 5.

Cur natura ſpecifica nõ contrahatur per inęquales differẽtias.

æqualitas poſitiua.

æqualitas negatiua.

Vltimum argumentum facilè diſſoluet qui dixerit nullam naturã vniuerſalẽ cenſeri vniuocam niſi eam, quæ poteſt ad inferiora per differentias contrahi, quam contractionem non admittunt ipſæ differentiæ, tum ob alias cauſas, tum quia alioqui daretur progreſſus ille in infinitum, qui in argumento deducitur. Itaque non ſufficit ad vniuocationem, æqualitas illa, quam ſortiuntur differentiæ ſingularium, quæ ſub eadem ſpecie infima continentur. Quin potiùs ſemper ea, quæ in aliqua natura vniuerſali vniuocè conueniunt, addunt aliquem perfectionis gradum ſupra illam; cùm natura vniuerſalis non poſsit continere actu totam perfectionem inferiorum, quibus communicatur.

Ad 6.

Differentiæ per ſe nõ contrahuntur.

Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem.

Quod verò ad Pariſienſem articulum ſpectat, Durandus loco citato reſpondet vnam animam intellectiuam eſſe alia perfectiorem, ſi expẽdatur quoad potentias ſenſitiuas, & vegetatiuas: has enim concedit poſſe excellentioris eſſe naturæ ſub eadem ſpecie infima: & hanc inæqualitatem ait videri ſat eſſe ad tuendam auctoritatem articuli: cùm ſolùm ſtatuat animas eſſe inæquales non determinando certũ inæqualitatis modum. Verùm hæc reſponſio non ſatisfacit. Primùm, quia articulus de inæqualitate ſecundum differentias indiuiduales, de qua erat controuerſia, ſententiã pronuntiauit. Deinde quia, vt ſupra oſtẽdimus, omnes potentiæ ſub eadem infima ſpecie contentæ parem obtinent naturæ dignitatem; etſi aliæ alijs functiones ſuas perfectiùs administrent ob maiorem commoditatem organorum. Potiùs ergo dicẽdum quãuis illius articuli auctoritas haud parua ſit: tamen extra ſcholam Pariſienſem, irrefragabilem non eſſe.

Reſpõſio Durandi ad Pariſienſem articul.

Non ſatisfacit.

Locus verò Ariſtotetelis ex tertio de anima tantùm indicat carnis mollitudinem eſſe indicium boni ingenij modo ſuperius explicato, non autẽ præſtantioris animæ. Verba item illa ex Sapientiæ 8. cæteris interpretationibus omiſsis, bifariam explicantur. Vno modo, vt dicat Salomon ſortitum ſe fuiſſe animam bonam, id eſt, egregiam indolem ad ſapientiam, & virtutes, non quidem ex maiori præſtantia ipſi animę inſita; ſed ex affectione & diſpoſitione corporis, quæ, vt ſuperius dixi-

Mollitudo carnis vt boni ingenij indicium ſit.

Exponitur Salomonis locus.

diximus, etiam ad immateriales actiones multum confert. Altero, vt loquatur de bonitate ex virtutibus & gratia sibi diuinitùs concessa. Illud hic postremò aduertimus, quosdam in hac quæstione multorum patrum afferre testimonia ad probandam animarum æqualitatem. Verũ ea nos ideó prætermisisse; quia nullum eorum de anima secũdum indiuiduales differentias, sed secundum communem eius naturam loqui videtur.

QVÆSTIO. VI.

SIT NE ANIMA INTELLECTIVA vera hominis forma, an non?

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGVMEMTA NEGATIVAM partem quæstionis astruere videãtur.

Dupler conditio formæ substantialis. 1. 2.

VT argumentis, quæ ad suadendam negatiuã partem afferri possunt, viam aperiamus; prænotandum est ex D. Thoma 2. contra gentes cap. 68. vt aliquid forma substãtialis alterius, verè ac priè dicatur, duo requiri. Vnum, vt sit principium essendi substantialiter ei, cuius est forma. Alterum, quod ex priori sequitur, vt forma, & materia in vnius compositi naturam, & in vnum esse totius coalescant. Quòd igitur hæc in animam intellectiuam minimè conueniant, atque adeò quòd non sit forma hominis hunc in modum videtur ostendi. Id, quod non potest cõmunicare materiæ suam propriam potentiam, & operationem; nec poterit ei suum esse impertiri: siquidem nec potentia, nec actio simplicior est, abstractior ve quã essentia, à qua virtus, vel potẽtia manat. Atqui anima rationalis nequit cõmunicare corpori intellectum, siue intellectionem, quæ est propria ipsius operatio; ergo neq; poterit ei cõmunicare suum substãtiale esse. Quod tamen, vti diximus, ad rationem formæ exigitur. 1. Argum.

Secundò. Ea, quæ inter se maximè distant, nequeunt apte copulari; sed anima intellectiua, cũ sit spiritalis substãtia, maximè distat à fœce materiæ, & humani corporis concretione; non potest igitur corpori seu materiæ ad vnius rei compositionẽ congruenter aptari. Adde cùm anima intellectiua interitu vacet, corpus verò humanũ dissolubile sit, non videri quo pacto hæc proportione sibi respondere possint. 2. Argum.

Tertiò. Forma refertur ad materiam, vt relatum transcendens: sed 3. Argum.

ani-

anima intellectiua non potest ita referri: non est igitur forma. Probatur minor: quia relatum transcendens pendet quoad suum esse ab eo ad quod refertur: anima verò non pendet quoad suum esse à materia, cũ extra illam manere possit.

Quarto, Cùm anima hominis sit quid per se subsistens, fieri nequit, vt corpori vniatur, nisi ꝓpter aliquod ipsius bonũ. Aut igitur ꝓpter bonũ essentiale, aut ꝓpter accidentariũ. Non propter bonum essentiale, cùm possit extra corpus subsistere. Nec etiam propter bonum accidentarium; hoc enim maximè videretur esse veritatis cognitio, quam sensuũ ministerio acquirit; quod tamen dicendum non est, quia ex influxu cœlestis numinis potest extra corpus scientiam obtinere: ergo &cæt. Adde quòd sapientis artificis non est operi suo impedimentũ exhibere: at anima intellectiua societate corporis impeditur à cognitione: siquidem corpus, quod corrũpitur, degrauat animam. Vnde & illud Poetæ.

Noxia corpora tardant
Aeneid. 6. Terrernique hebetãt artus moribundaque membra.

Quare non videtur Deus animam hominis corpori vti formam per se copulasse.

Quinto, Vel vnio animę cũ corpore esset substãtia, vel accidẽs: si substãtia; aliquid igitur substãtiæ deperit in anima, moriẽte homine, quod tamen falsum esse constat, cùm anima rationalis quoad suam substantiã nulla ex parte interitum subeat: si accidens, ergo anima non per se, sed per accidens, hominẽ constituit. Ex quo sequitur ex anima & corpore non fieri vnum quid in genere substantiæ, ac proinde animam intellectiuam non esse propriam, ac veram hominis formam.

ARTICVLVS. II.

NEGARI NON POSSE ANIMAM intellectiuam esse verè, ac propriè formam hominis.

De hac Platonis sententia Arist. hoc in lib. cap. 1. tex. 11. Themist. cap. 2. Philop c. 1. D. Greg. Nyss. 2. de anima cap. 5.

Platonis sententia.

IN hac quæstione fuit in primis sententia Platonis in Alcibiade primo intellectiuam animam non coniungi corpori, vt formam materiæ; sed vt motorem duntaxat mobili, habereque se animum Socratis ad Socratem, vt gubernatorem ad nauem, quatenus intelligentiæ & rationis artificio, quasi clauo corpus mouet, eiusque actiones inflectit & moderatur (etsi non desint, qui autument non negasse Platonem animam intellectiuam esse formam corporis, sed informare corpꝰ eo pacto, quo cæteræ formæ, quæ ita corporibus illigatæ sunt, vt extra illa consistere non possint). Cum Platone sensisse videtur Anaxarchus; siquidem vt Philo Iudæus cõmemorat in libro, qui inscribitur, Quòd omnis probus liber est, à Nicocreonte Cypri tyrãno

In bonũ sensum á quibusdam traducitur.

in mortarium ſaxeum coniectus, ibique ferreis malleis contuſus identidem illud repetijt; tunde, tunde Anaxarchi follem; Anaxarchũ enim non tundis: ijs verbis indicans corpus externum quid eſſe homini, nec ad eius naturam pertinere. Præterea non eſſe animum formam hominis aſſeruit Simplicius lib. 1. huius operis textu ſeptimo, & Philoponus text. 11. Themiſtius lib. 2. cap. 27. Auerroes lib. 3 comm. 5. Petrus quidam Ioannes, vt refert Guido Carmelita in ſuo libro de hæreſ. Idem videntur exiſtimaſſe nonnulli circa annum ſalutis noſtræ 1300. vt colligitur ex Concilio Viennenſi ſub Clemente V. quod refertur in Clementina Ad noſtrum de ſumma Trinitate, & fide Catholica. Item alij tempore Leonis X. vt indicat Conciliũ Lateranenſe ſub eodem ſeſſ. 8. Denique fuerunt qui putarent animam hominis ſecundum gradum intellectiuum non eſſe formã corporis, ſed duntaxat ratione facultatum alendi & ſentiendi, quarum munera à materia prorſus dependent, eique inhærent. In his videtur eſſenõ obſcure Caiet. 1. p. q. 76. art. 1. in reſponſione ad 1.

Qui animã formã hominis eſſe negarũt ſecundũ ẽnes gradus.

Qui ſaltẽ ſecũdum gradum intellectiuũ.

1. Concluſio. Sit tamen in hac diſceptatione prima concluſio. Negari non poteſt, animã intellectiuã eſſe verã, ac propriã hominis formã, eiuſq; corpus vt talẽ informare. Quæ concluſio hiſce rationibus oſtenditur. Principiũ operationũ cuiuslibet rei naturalis oportet eſſe eius formã; ſed quilibet noſtrũ, experitur ſe intelligere, ſẽtire, aliaſq; eiuſmodi functiones edere. Neceſſe eſt igitur ineſſe nobis aliquã formã, à qua prædictæ operationes manent; ea verò alia non eſt, quam intellectiua: cùm in eodẽ cõpoſito plures formę ſubſtãtiales eſſe nequeant, vt 1. de ortu & interitu oſtẽdimus; igitur anima intellectiua eſt vera hominis forma. Maior ꝓpoſitio ex eo patet, quia nihil agit, niſi ꝓut in actu eſt; nec verò aliquid in rebꝰ phyſicis eſt in actu, niſi per formã naturalẽ: cùm materia ſit pura potentia, nullãque effectricem vim poſsideat. Hoc argumentũ deſsũptum ferè eſt ex Ariſtotele cap. 2. huius lib. Nec vllum ad rem propoſitam confirmandam è fontibus Philoſophiæ efficacius afferri poſſe credunt D. Thomas 1. p. q. 76. art. 1. & Durandus in 2. d. 17. q. 1.

Probatur. 1.

Nihil agit niſi prout. in actu eſt.

Cap. 4. q. 2b

D. Thom. Durand.

2. Secundò, Idem confirmatur in hũc modũ. Id vera cuiuſq; rei forma eſt, quod rẽ in certa ſpecie conſtituit, & ab alijs ſeiungit; Atqui ita ſe habet anima intellectiua reſpectu hominis; eſt igitur vera eius forma. Probatur aſſumptio. Homo namq; materiam cõmunem habet cum belluis, cæteriſque cõpoſitis ſublunaribus, ſicque materiæ beneficio nequit ab eis ſpecie diſtingui, aut certam obtinere ſpeciem; quare reliquumeſt, vt id merito intellectiuæ animæ ſortiatur.

3. Tertiò, Quòd anima intellectiua non ſe habeat ad corpus, vt motor duntaxat, ſed vt illius actus, ac forma, ita demonſtratur. Mobile non accipit eſse à motore, ſed ſolam motionẽ: ergo ſi anima vnitur corpori tantũ vt motor, ciebitur quidem ab ea corpus, non tamen ab illa eſse accipiet; quare cùm viuere ſit quoddam eſse rei viuentis, non viuet corpus per animam, quod eſt apertè falſum. Item, etſi nauis vitium faciat, nihilominus Nauta illæſas habet hominis operationes: ac noſter animus malè affecto corpore, non abſque errore, & vitio actiones

Contra Platonem.

Lege I. 2. cõtra 568.

nes ſuas adminiſtrat, vt videre eſt in ebrijs & phreneticis. Non ergo animus eſt ad corpus, quod Nauta ad nauem. Adde quòd acceſſu animæ generatur homo, abſceſſu interit; cùm tamen ex appulſu Nautæ ad nauem, vel motoris ad rem motam; ſimiliterq; ex illius diſceſſu, nequaquam id eueniat.

Quarto, Quòd ſecundum Ariſtotelis diſciplinã, intellectiua anima ſit vera hominis forma, oſtendi poteſt, primùm quia in ea definitione, qua definijt animam actum ſeu formam corporis, comprehendit animã in commune, vt ipſe inibi profitetur, atque adeò etiam intellectiuam. Deinde, quia proximo ſequenti capite demonſtrabit animam eſſe actũ ſeu formam corporis, eo quòd ſit id, quo primò viuimus, loco mouemur, intelligimus. In qua ratiocinatione perſpicuis verbis intellectiuam animam complexus eſt; cum per eam duntaxat intelligamus. Nec verò id minus dilucidè ſignificauit 12. libro Metaphy. cap. 3. text. 17. vbi cùm in quæſtionem vocaſſet, num quemadmodum cauſa formalis non antegreditur id, cuius cauſa eſt: ita eodem intereunte nõ maneat; reſpondet non videri obſtare, quominus maneat in quibuſdam, veluti in anima intellectus participe. Itaque animam humanam inter formas cõnumerat. Accedit quòd illius dogmate, ex corpore & anima fit vnum, vt patet ex ijs, quæ docuit cap. primo huius libri textu 7. de omni anima abſolutè diſſerẽs: at nõ fieret ex anima intellectiua & ex corpore vnũ, niſi illa huius actus, ac forma eſſet; ſicque eam proportionem, quæ vnitatis conciliatrix eſt, inter ſe ambo ſeruarent.

4. Secundum Ariſtot. doctrinam animã intellec. eſſe formam hominis.

Quinto, Ne Phyſicis tantùm rationib⁹ certemus; eſſe animã hominis verã, ac ꝓpriam eius formam docet Orthodoxa fides omni certior Philoſophia. Id enim in primis definijt Concil. Viennẽſe ſub Clemẽte 5. cuius decretũ habetur in Clementina vnica de ſũma Trinitate §. 2. hiſce verbis, Doctrinã omnẽ ſeu poſitionẽ temerè aſſerentẽ, aut vertentẽ in dubiũ, quòd ſubſtantia animæ rationalis ſeu intellectiuæ, verè, ac per ſe humani corporis non ſit forma, velut erroneam, & veritati catholicæ inimicam prædicto ſacro Concilio approbante, reprobamus, definientes, quòd quiſquis deinceps aſſerere, ſeu tenere pertinaciter prę ſumpſerit, quòd anima rationalis ſeu intellectiua nõ ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tanquã hæreticus ſit cẽſendus. Deinde hoc ipſum ſtatuit Conciliũ Lateranenſe ſub Leone 10. ſeſſ. 8. vbi hæc verba ſcribũtur. Dãnamus, & reprobamus õnes aſſerẽtes, animã intellectiuã mortalẽ eſſe, aut vnicã in cunctis hominibus, & hæc in dubiũ vertentes; cũ illa non ſolùm verè, per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verũ etiã immortalis & ꝓ corporũ, quib⁹ infũditur, multitudine ſingulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicãda ſit.

5. Secundũ fidẽ Orthod. Cõcil. Viẽn.

Secunda concluſio, Anima humana non ſolùm quoad gradum ſentiendi, & vegetandi, ac reliquos ſuperiores: ſed etiam quoad gradum intelligendi eſt verè, ac propriè hominis forma. Hæc probatur quia cùm formas rerum ex operationibus dignoſcamus, ſitq; hominis propriũ intelligere, ac ratiocinari, fateri opus eſt animã rationalem, etiam quoad eum gradum, à quo huiuſmodi actiones manant, eſſe veram ac

2. Concluſ.

Lege D. Th. 2. cõtra gent. §. 68.

Probatur 2.

2. propriam hominis formam. Secundò, Quia anima intellectiua in hoc vitæ ſtatu omnem cognitionem haurit à ſenſibus, & quoad vſum etiã ſpecierum, ſaltem maiori ex parte, depẽdet à corpore, quatenus oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata. Quod certè non eſſet, niſi etiam quoad gradum intelligendi haberet ordinem ad corpus, idque verè informaret; ſiquidem eiuſmodi dependentia quoad operationem non niſi à naturali nexu inter animam corpuſq; oritur. Tertiò, Quia
3. niſi anima humana ſecundũ prædictum gradum eſſet copulata corpori, vt eius forma, nihil faceret corporis temperamentum ad ingenij perſpicaciam, & ad expediendas intelligendi actiones, cuius oppoſitum ex-
4. perientia docet, vt ſuperiùs argumentabamur. Quarto, Idẽ ex eo ſtabilitur, quia cum Viennenſe, & Lateranẽſe Concilium abſolutè decreuerint animam intellectiuam eſſe verè ac per ſe humani corporis formam, & anima intellectiua ſecundum gradum intelligendi, ſuum propriũ ac peculiare eſſe ſortiatur, dubitandum non eſt quin id decretum de anima quoad eiuſmodi gradum intelligendum ſit.

3. Concluſ. Tertia concluſio. Non ſola fide ratum eſt, ſed etiam naturalibus rationibus concluditur, animam intellectiuam eſſe verè, ac per ſe humani corporis formam. Hanc concluſionem ſtatuimus contra recentiores quoſdam Philoſophos perperam aientes quòd anima rationalis ſit forma corporis, & quòd ſimul immortalis exiſtat, ſola fide teneri, quaſi verò ex Philoſophiæ placitis nulla forma corporis extra materiam cohærere valeat. Deprehenditur verò horũ deceptio ex eo, quia, quod ad immortalitatem attinet, Lateranenſe Concilium palàm ſtatuit animam humanam etiam ſecundum Philoſophiam eſſe immortalem, idq; nos in progreſſu philoſophicis argumentis oſtendemus. Deinde, quod ad rationẽ formæ ſpectat, ex ſuperiore diſceptatione conſtat, etiam citra fidei lumen naturaliter concludi ac conuinci animam intellectiuam eo, quo diximus, modo humani corporis formam eſſe.

Recentiores quidãperperã philoſophãtes.

Redarguuntur.

ARTICVLVS. III.

OBVIAM ITVR ARGVMENTIS initio quæſtionis propoſitis.

Ad. 1. NVnc primi articuli argumentis reſpondeamus. Ad primum dicendum. Etſi anima intellectiua nequeat communicare materię immateriales ſuas potentias, & eas operationes, quæ ab his eliciuntur, ita vt materia eis informetur: poſſe tamen illi ſuum eſſe ſubſtantiale communicare; non quòd iſtud minus ſimplex & immateriale ſit; vt rectè ait Caietanus tum lib. 3. huius operis cap. 2. dub. vlt. contra Ferrarienſem lib. 2. cõtra Gent. cap. 69. tum 1. p. q. 76. art. 1. in reſponſione ad 4.; ſed quia potentiæ, & operationes nequeunt materiã niſi ipſi inhærendo informare; accidentia vero ſpiritalia neutiquã corpori inhærere poſſunt: at anima informat materiam, eique ſuum eſſe ſubſtantiale

Intellectus ſi eſt abſtractior a materia quàm anima Caiet.

ſtantiale impertit non inhærendo, ſed per omnes eius partes ſeſe intime inſinuando, easque animando. Ex quo patet non eandem eſſe rationem in anima rationali, & eius potentijs, atque actibus: quanquam & illud dici poteſt etiam intellectionem aliquo modo animæ, & corpori eſſe communem, quatenus intellectio animæ in corpore pendet à ſpeciebus, quæ ſenſuum miniſterio acquiruntur; item quatenus oportet intelligentem phantaſmata ſpeculari.

Ad ſecundum, eſto anima intellectiua ob naturæ ſuæ dignitatem à corpore plurimùm diſtet, reſpondere tamen illi ſecundum proportionem actus ad potentiam eiuſdem generis; ideóque poſſe inter ſe ſocietatem coire, & in vnius tertij naturam aptè copulari. Maximè cùm corpus humanum ob natiui temperamenti, & organorũ ad animæ functiones obeundas bonitatem, ita affectum ſit, vt anima aliud neq; aptius, neque præſtantius ſortiri potuerit, vt libro ſecundo de ortu, & interitu oſtendimus. In quo ſanè mirabilis rerum ordo, & connexio viſitur, dum animus, qui inter ſubſtantias intelligentiæ participes, infimum locum obtinet, cum eo corpore quod cæteris excellit, coniungitur, ſicque iuxta D. Dionyſij normam in 7. cap. de diuinis nominibus, ſummum infimi attingit infimum ſupremi.

Ad 2. Corpus humanum præſtãtiſsimi tẽperamenti.

Cap. 8. q. 3. Ad tertium, Cõceſſa maiori neganda eſt minor, & ad eius confirmationem dicendum relata tranſcendentia pendere quoad ſuum eſſe à termino, ideſt, habere ſuum eſſe in ordine ad illum: & ita animam rationalem obtinere ſuum eſſe in ordine ad corpus, cuius forma eſt. Vnde eſſentialiter per habitudinem ad illud definitur. Verum non oportere omne relatum tranſcendens pendere á termino tãquam ab eo, à quo accipiat eſſe, vel ſine quo exiſtere non poſsit. Quòd ſi obijcias omne relatum tranſcendens referri ad aliud tanquam ad cauſam, proindeque ſi anima intellectiua eſt forma corporis, debere reſpicere corpus tanquã id, à quo accipit eſſe, cùm cauſa definiatur id, à quo aliud eſſe accipit. Occurrendum erit animam intellectiuam referri ad corpus tanquã ad cauſam materialem, & tãquam ad id, non à quo, ſed in ordine ad quod accipit eſſe. Sic enim cauſæ notio accipi debet, cum relatum tranſcendens dicitur referri ad aliud tanquam ad cauſam, nimirum ita vt cauſa, ſuſo ſignificato, dicatur id, à quo, vel in ordine ad quod res accipit eſſe: dummodo tamen id ſit aliquid prius. Nam etiam relata ſecundũ eſſe, cùm ſecundum ſuas naturas ad aliud referantur, obtinent ſuum eſſe in ordine ad aliud: verùm quia ſunt ſimul natura, illud aliud nõ eſt quid prius. Alijs placet non omne relatum tranſcendens vendicare cauſam pro termino. Qua de re alibi.

Ad quartum, dicendum animam coniungi corpori propter ſubſtãtiale bonum totius, vt videlicet ex ea vnà cũ corpore ſpecies humana compleatur; itemque propter accidentariam quandam ſui ipſius perfectionem, nimirum vt perficiatur cognitione intellectiua naturæ ſuæ congruente, quam ſenſuum miniſterio acquirit; hic enim intelligendi modus ſemper ei naturalis eſt. Nec officit quod cùm à corpore abſcedit, ex influxu ſuperni luminis ſcietiam haurit: id enim magis ei ratione

Ad 4. Anima intellect. cur corpori coniungatur.

abiunctionis à corpore, quàm merito ſpeciei humanæ competit.

Ad.5. Vnio animę cum corpore triplex.

Ad quintum vt pateat quid reſpondendum ſit, obſeruandũ eſt, vnionem animæ cum corpore tripliciter ſumi. Primùm, pro actione, qua anima corpori vnitur. Secundò, pro relatione coniunctionis inter ipſa. Tertiò, pro huiuſce relationis fundamento, quod nihil eſt aliud, quàm cauſalitas formæ & materiæ, id eſt, formam tradere ſeſe materiæ, ipſam actuando & perficiendo, viciſsimque materiam ſubijci formæ, excipiendo eam, fouendoque ita vt ex hoc mutuo complexu totum emergat. Porro vnio primo & ſecundo modo accepta accidens eſt. Tertio modo ſumpta, eſt modus quidam, qui neque accidens, neque ſubſtantia ſimpliciter dici debeat, ſed modus ſubſtantiæ, vt in Phyſicis diximus. Ad argumentum igitur dicendum, licet vnio primo & ſecundo modo accepta accidens ſit, non proinde tamen animam vniri per accidens corpori, quia vnio per accidens non contingit ex eo, quòd actio vniendi, vel relatio ſint accidentia, ſed ex natura, & conditione eorũ, quæ copulantur, cũ eiuſmodi ſunt, vt in vnum ſimpliciter coire nequeant, quod in re propoſita non accidit; quandoquidẽ anima, & corpus ſunt actus, & potentia eiuſdem generis, habentes inter ſe naturalẽ habitudinem, & proportionem ad condendum vnum quidpiam ſubſtantiale, vt ſuperiùs à nobis dictum eſt. Quod verò ad tertiam vnionẽ ſpectat, eſto anima cùm à corpore abſcedit eam deponat (nec enim ſolitaria materiam actuat, aut perficit) non iccirco tamen aliquid ei de propria ſubſtantia, vel eſſentia deperit; quia modus ille, vti diximus, nec accidens nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; ſed modus ſubſtantiæ, qui modi, integra rei eſſentia, adeſſe, & abeſſe queunt. Id, quod tum alijs exẽplis videre eſt, tum in aquæ gutta, quæ ſeorſim exiſtens ſuppoſitũ eſt; cũ vero alteri aquæ vnitur ſuppoſiti rationem habere deſinit, ficq; amittit modum illum, in quo principium ſuppoſitationis conſiſtit, qui modus nec accidens, nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; vt de cauſalitate formæ dicebamus, ſed modus ſubſtantiæ.

Lege Calet. de 1. q. 76. a. 1.

Cauſalitas formę.

Cur anima non vniatur peraccidens corpori.

Lib. 2 c. 3. & q. 6.

Anima cũ ſeparatur à corpo. nihil de propria ſubſtantia amittit.

Principium ſuppoſitationis.

QVÆSTIO VII.

VTRVM ANIMÆ RATIONIS PARticipes ad numerũ hominũ multiplicentur, an non?

ARTICVLVS I.

DE PALINGENESIA, ET DE VNItate formæ aſsiſtentis, quam nonnulli finxere.

Duæ

DVæ fuerunt in re propoſita philoſophorum ſententiæ. Altera Empedoclis, Pythagoræ, Platonis, Apollonij Tyanæi, & aliorum, qui abſurdam quandam μετεμψύχωσιν, ideſt, tranſanimationem induxerunt, aſſerentes hominum animas, cùm ab vnius corpore exceſſerint, in aliena corpora certis annorum ſpatijs demigrare, non hominum tantùm, ſed etiã pecudum. Hinc Pythagoras aiebat ſe fuiſſe Euphorbum, cui pectore quondam hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ. Et Empedocles ſe olim piſcem fuiſſe ſuis carminibus cecinit. Inde quoque ortum habuit dogma illud Pythagorçorum, qui magnum ſcelus eſſe prædicabant pecorum carnibus veſci, ne vt Tertullianus in apologetico contra gẽtes cap. 48. ait, bubulam de aliquo proauo quiſquam obſonaret. Diſsidium tamen eſt inter auctores num Plato revera poſuerit tranſmigrationem animarum etiam in corpora belluina, an in humana duntaxat. Plutarchus lib. 5. de placitis cap. 20. Plotinus Enn. 3. lib. 4. cap. 2. D. Nemeſius lib. de natura humana cap. 2. affirmant. Negant Iamblichus, Proclus, Porphyrius, & alij vt Albert. 22. de anima lib. 9. c. 5. aientes id tantum ſecundum allegoriam dici à Platone. Quod colligere nituntur ex Cratylo, Theæteto, Phædone, & ex epiſt. ad Dionyſium. Qua de re ſcripſimus lib. 2. de ortu & interitu cap. 11. q. 1. a. 1. Lege Philoſtratum in vita Apollonij, Laertium in Pythagora, Porphyrium in lib. de abſtinentia. Errorem de trãſmigratione animarum ſcripſit Herodotus ab AEgyptijs ad Græcos manaſſe. Quẽ poſteá recepere hæretici Albanenſes, & Albigenſes, quos coarguit D. Athanaſius lib. 6. de beatitudine filij Dei, docens id eſſe contra fidem.

1. ſententia.

Errorẽ hunc tribuit D. Auguſt. Pythagoræ ſerm. 143 de tempore, & D. Chryſoſtomo in Ioãn. homil. 1. & 66. & D. Epiphanius lib. 1 contr. hæreſ c. 7. Eundem tribuit Manichæis D. Aug. in lib. de hæreſ. c. 46. & lib. 5. contr. Fauſtum. c. 10.

Tertull. Philoſtratus. Laer. Porphy.

Palingeneſiã coarguit D. Baſilius homil. 8. Hexam. D. Nemeſius c. 8. lib. 2 de anima. D. Auguſtinus lib. 12. de ciuit. Dei cap. 20.

Sed relicta huius ſententiæ abſurditate, quæ iamdiu exoleuit, & inter poetarum fabulas verſatur, occurrit alia ſententia exiſtimantiũ in diſciplina Ariſtotelis ponendã eſſe vnã duntaxat animã intellectricẽ, ſiue vnũ intellectum, qui omnibus hominibus aſsiſtat, vt ſolis lumen vniuerſitati: ſic enim Ariſtotelem interpretati ſunt eius diſcipulus, & ſcholæ ſucceſſor Theophraſtus, Themiſtius, Simplicius, Auerroes, alijque non pauci; etſi non omnes eodem modo de huiuſmodi intellectu locuti fuerint. Quoniam autem Auerroes 3. huius operis comm. 5. & in deſtructionibus deſtructionum contra Algazelem, placitum hoc & Peripateticum, & verum eſſe multis argumentis defendit, cum eo nobis diſputatio erit. Contendit igitur Arabs vnicum tantum dari intellectum ſeparatum quidem re à ſingulis hominibus, ſed eiſdem aſsidentem, & coniunctum per imagines, quæ in cuiuſque phantaſia inſident; atq; ab his imaginibus eius luce colluſtratis ait tranſmitti in ipſũ intellectum intelligibiles formas, quibus ille conſignatus rerum notiones capiat. Sicque fieri vt nos per eiuſmodi intellectum ſeparatum intelligere dicamur. Addit etiam, quadam conſecutionis ſerie de abſurdis abſurda colligens, animam intellectricem non eſſe veram hominis formam, nec hominem per eam eſſentialiter à belluis diſtingui; ſed per aliam formam, quam cogitatricem nominat: & ad hanc pertinere vult cognitionem ſingularium, hãc cum quolibet homine progigni, vnaq; in-

2. ſententia.

Suſcipitur diſputatio cõtra Auerroẽ.

Sententiæ Auerroicæ propoſitio.

Eius conſectarium.

interire, & hominum numero multiplicari.

1. ratió pro Auerroe. Possunt autem pro huiusmodi figmento hæ rationes adduci. Vnũquodq́; vt est, ita operatur, cùm actio sequatur esse; atqui intellectus habet per se operationem sine corpore; siquidem percipit res vniuersales, & â materiæ consortio abiunctas. Non est igitur vnitus corpori.

2. Deinde, quòd vnus tantùm sit, ostenditur. Primũ, quia multitudo, quę

3. est secundum numerum, non conuenit nisi formis, quæ pendent à materia. Item quia ad illustrandum omnia spectabilia, sat est vna lux so-

4. lis; ergo ad illustrandum omnia intelligibilia sufficiet lux vnius com-

5. munis intellectus. Item quia communes animæ prænotiones, & effata, in quæ omnes consentiunt, non aliunde quàm ex vno, & communi intellectu, videntur prouenire. Rursus, quia nisi eadem esset omnium intelligentia, nec præceptor docere, nec discipulus addiscere quicquã posset. Vel enim eadem numero scientia, quæ in magistro est, communicatur discipulo, vel diuersa; non diuersa, alioqui vna scientia aliã procrearet, vt ignis ignem; qui tamen operandi modus non nisi rebus physicis conuenit: communicatur igitur eadem scientia, ac proinde vnus idemque est magistri & discipuli intellectus.

Idem Auerrois figmentum confirmari videtur ex Arist. Iam verò quòd hæc fuerit Aristotelis mens probatur. Primũ, quia 3. huius operis cap. 5. text. 18. comparat intellectum lumini, videlicet, quia phantasmata splendore suo collustrat ad modum anteà explicatum. Deinde, quia 2. de generatione animalium cap. 3. ait intellectum foris aduenire, idest, non esse infusum corpori, sed extrinsecùs assidere. Postremò, quia cùm eius sententia mundus æternus sit, & animus

1. intelligentiæ particeps non intereat; nisi vnus tantummodò foret in-

2. tellectus, existerent nunc actu infinitæ animæ contra eiusdem placitũ in 3. Physicæ auscultationis libro. Et hoc quidem argumentum per-

3. mouit etiam ad prædictam intellectus vnitatem in Aristotelis doctrina

Aristotelicũ creditur à quibusdam. asserendam, non paucos è recentioribus Peripateticis: in quibus sunt Thomas Anglicus, Achillinus, Odo, Iandunus, Mirandulanus, Zimara, Vicomercatus, & quidam alij. Eodemq́ adductus Bessario non minus in Aristotelica, quàm in Platonica disciplina eruditus lib. 3. cõtra Calumniatorẽ Platonis c. 21. statuit alterutrum ex Aristotelis dogmate concedendum; aut vnicum esse intellectum immortalem; aut plures, omnes morti esse obnoxios. Est tamen inter hos auctores disidium.

Et platònicũ. Nam quidam putant de mente Aristotelis ponendam esse in omnibus hominibus vnam eandemque formam assistentem, vt diximus: alij informantem, vt Mirandulanus lib. 32. de euersione singularis certaminis sect. 1. & lib. 33. sect. 2. & 6. & Achillinus lib. de intelligentijs.

ARTICVLVS II.

REFELLITVR ERROR COMMENTATORIS ponentis vnum duntaxat intellectum, seu formam assidentem.

Hæc

HAEc tamen Commentatoris, seu commẽtitoris potiùs de vnitate intellectus sẽtẽtia, adeò stulta est, vt meritò Scòtus in 4. d. 43. q. 2. dixerit dignum esse Auerroem, qui ob has ineptias ex hominum communione auerruncetur: Alij verò hoc eius figmentum monstrum vocarint, quo nullum maius Arabum syluæ genuerint. Certè hoc vnum satis esse debuisset ad eos coarguendos, qui filium Rois tanti faciunt, vt eius animam, Aristotelis animam esse dicant. Auerrois explodituꝛ error.

Ac primum istiusmodi dogma, qua ex parte negat animam intellectiuam esse veram, ac propriam hominis formam, satis à nobis superiori quæstione confutatum fuit: sed insuper addi nunc illud potest, quòd si Socrates per solam animã sensu prædità in sua specie constituitur, cum illa intelligendi gradum in se non includat, nec ad eam pertineat intellectus, nisi provt ei interiectu phantasmatum copulatur, vt fingit Auerroes, sequitur hominem vltra animalis naturam non assurgere, nec esse intrinsecè animal ratione præditum, quin potiùs belluam expertem iudicij, & rationis. Quatenus verò ea sententia omnibus hominibus eandem numero animam, eundemque intellectum attribuit, hoc modo refelli potest. Si omnium hominum vna esset anima, vel illa per omnes vniuersi partes commearet, vt anima mundi Platonica, vel certis locorum regionibus concluderetur. Primum dici non potest, vt libro secundo de cœlo ostendimus, cùm eiusmodi animam Platonicam fictitiam esse demonstrauimus. Si detur secundum, sequitur nõ vbique terrarum hominum phantasmata ab intellectu illustrari, atque ita non posse vbique homines intelligentes esse. Homo non constituitur per solã animam sensitiuam. Nõ est vnus omniũ hominum intellectus. 1. ratio. Cap. 1. q. 1. a. 3.

Secundo, Intellectio est actio immanens, maximèque vitalis; necesse est ergo, vt ab eo, quod intelligere dicitur, oriatur, in eoque maneat: ac proinde neutiquam poterit facultate in alio existente administrari. 2.

Tertio, Etsi candor parietis luce solis illustratus sui similitudinẽ ad aspectum mittat, non iccirco tamen actio videndi parieti attribuitur, nõ enim parietem videntem, sed visum appellamus: ergo quòd species intelligibiles à phantasia Socratis in intellectũ illum posibilem transfundantur, non satis erit, vt Socrates intelligere dicatur, nisi intelligendi principium in se cohibeat. 3.

Quarto, Cùm phantasmata, quæ Alexander, & eius Bucephalus effingunt, eiusdem esse speciei possint, vtpote si vtrisq; eædẽ res cognitæ repræsententur, non minùs poterit communis ille intellectus phãtasmatis Bucephali, quàm Alexandri ad eliciendas rerum imagines copulari. Quare si Auerroes ideò Alexandrum intelligere ait, quia eius phantasmatis intellectus iungitur, dicat quoque ipsius Bucephalum ob eandem causam intelligere. Itaque Auerroes homo acutus, & ingeniosus intellectum belluis donat, hominibus adimit. 4.

Quinto, Cũ intellectio, & volitio sint intellectricis animæ actiones, si vna cunctorũ hominũ foret anima, omnes eiusmodi actus illi inessent, sicq; oporteret conuenire illi pariter errorẽ, & scientiã, vitium, & virtutẽ, ab eademq; simul honestam, & turpem actionem exerceri, eandem 5.

dem peccati labe commaculatam esse, & cœlestis, diuinæq; gratiæ splẽdore nitere. Denique admittendum esset vnam animam omnium scelerum, quæ vnquam ab hominibus commissa sunt, ream esse, & omniũ pœnas daturam, itemque omnium rectè factorum præmia reportaturam: quæ omnia stultitiæ, & impietatis plena sunt.

Sexto. Quod vnitas animarum à Peripatetico dogmate abhorreat, patet ex eo, quia Aristoteles hoc in libro c.1.text.8. post traditam animæ definitionẽ, in qua intellectiuam comprehendit, docet animam nõ quodlibet corpus informare, sed determinatum sibiq; propriũ. Quod iam docuerat primo libro c.3.text. 53. ob eamq; causam Pythagoricã palingenesiam reprehendit. Præterea lib.12.Metaph.c.3.text.16. negat vllam animam antecedere corpus, antecederet autẽ si vna tantum foret: siquidẽ ante corpus Socratis extitisset eius anima. Item eodẽ lib. c.8.text.49. ait multiplicata materia, multiplicari formam. Deniq; in probl. sect. 30. quæst. 4. apertè sumit plures esse animas in pluribus hominibus.

Postremò accedit ad nostram assertionem confirmandam decretum Concilij Lateranensis sub Leone 10.sess.8. quod hisce verbis continetur. Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuã mortalem esse, & vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cùm illa non solùm verè per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.

Contra hunc etiam errorem, quo olim imbuti fuerãt Manichæi, disputat D. Gregorius Nyss. lib.2.Phil.cap.7.& 8. D. Epiphanius tom.2. lib.2.contr.hær. D. Thomas 2.contr.gent.c.73. in opusculo 16. quod inscribitur de vnitate intellectus contra Auerroistas. Magnus Albertus in tractatu de eadem re, vbi proponit triginta argumenta contra hũc errorem, & totidem pro eo adducta diluit. Durandus in 2.d.17.q.1. Gregorius ibidem art.1.& 2. Scotus in 4.d.43.q.2. Henricus Gandau. quodlibeto 9.quæst.14 & 15. Ochamus quodlibeto.1.q.11. Heruæus quodlibeto.1.q.11. Aegidius libro de intellectu tract.3.cap.24.

ARTICVLVS III.

FVTILIA ESSE ARGVMENTA initio proposita.

Soluuntur rationes à Auerroe pro intellectus vnitate.

SVnt qui rationes pro intellectus vnitate superius adductas neutiquã dissolui posse arbitrẽtur, nisi ab ijs, qui lycæũ egredi voluerint, & Peripateticis placitis neutiquã obstringi; sed multo secus res habet, possunt enim intra lycæum, ac nihil Peripateticæ doctrinæ repugnando facilè dilui. Ad primum igitur concedimus vnũ quodq; vt est, ita operari, sicque animam rationalem, cũ à corpore abscedit per se

se absque corporis famulatu operari, dum verò corpori innexa est nec vegetatricium, nec sentientium facultatum munia, aliasvè eiusmodi corporeas actiones, nisi per corporis instrumenta obire; imò nec intelligendi actus, licet eos immateriali potentia edat, recipiatque, sine ministerio corporis, & phantasmatum satellitio administrare; tum quia species intelligibiles è phantasmatibus educit, tum quia absque recursu ad phantasmata saltem ordinariè nihil intelligit.

Ad secundã negandũ est quod assumit. Non enim principiũ numeralis distinctionis à sola materia petitur, vt lib. 5. Metaph. ostendemus. Ad tertiã, cõcessò antecedente, negãda est consecutio. Nam collustratio illa phantasmatum ad eliciendas species intelligibiles, quam fingit Auerroes, impossibilis est, vt ex dictis constat. Ad quartam dicendum ideo omnes in communia effata, & generales prænotiones conuenire, quia ipso intellectus lumine conspicuæ sunt. Ad quintam negandum est prius pronuntiatum; dicendumque scientiam, quæ est in magistro, & discipulo partim esse eandem, partim diuersam: Eandem ratione obiecti, circa quod versatur: diuersã, quoad species intelligibiles, & quoad ipsum scientiæ habitum. Magistrum vero communicare discipulo scientiam offerendo ei sensibilia exempla, aliaque his similia, quibus ille phantasmata ad rei intellectionem idonea effingat, proponendoq; effata communia, & principia illi nota, eaque ad particulares conclusiones applicando; atque ita ipsum ad intelligibiles conceptiones, & ignotæ veritatis notitiam quasi manu ducendo. Quo patet scientiam, & à magistro, & à discipulo partiatim fieri modo lõge diuerso ab eo, quo causæ physicæ effectus suos edunt. Qua de re plenius disserimus initio libri 1. Posteriorum. Lege etiam D. Thomam 1. p. quæst. 117. art. 1. & lib. 2. contr. gent. cap. 75.

Loca verò ex Aristotele adducta alium sensum habent, non eum, quem aduersarij volunt. Non enim Aristoteles intellectum vocat separatum quidpiam, & immixtum, quòd semper re ipsa extra materiam versetur, sed quòd non sit potentia ex materiæ coalitu orta, aut organo corporeo affixa. *Auerrois opinio non est Aristotelica.*

Intellectum autem propterea lumini comparat, quòd vt lux cum coloribus visilium rerum imagines elicit, sic ille cum phantasmatis cõcurrat ad producendas intelligibiles species in intellectum possibilem inhærentem animæ, non quidem separatæ, vt finxit Auerroes, sed corpori vnitæ, ipsumque informanti. Ait quoque intellectum extrinsecùs aduenire, quia non educitur è potestate materiæ, vt cæteræ formæ physicæ, sed à Deo infunditur, & creatur. Denique ad vltimum argumentum, quod Aristotelis doctrinam admodum implicuit, variè solet responderi. Quidam enim censent Aristotelem non negasse infinitum in rebus materiæ expertibus, quæ inter se ordinem non habent, vt animæ rationales. Alij ipsum neque animæ immortalitatẽ palã tradidisse, neq; animarũ infinitatem perspicuè negasse, sed vtrunque verborum ambage obtexisse, quod neutrum satis compertum haberet. Lege D. Thom. cont. gẽt. lib. 2. c. 81. & quæ lib. 3. phys. cap. 8. q. 1. de hac ipsa re disseruimus. *Art. 5. ad 5.*

QVÆSTIO. VIII.

SINT NE OMNES ANIMÆ diuisibiles, an non.

ARTICVLVS I.

CONFVTANTVR FALSÆ quorundam opiniones.

Diuisibile quot modis sumatur.

VT appareat qua in re propositæ quæstionis difficultas cõsistat, prænotandũ est ex. D. Thoma. 1. p. q. 76. art. 8. & Durando in 1. sententiarũ. d. 8. q. 3. in 2. p. distinctionis, trifariam, quod ad institutum attinet, posse quidpiam diuisibile appellari. Vno modo in partes essentiæ, siue physicas, hoc est, in materiam, & formam; siue Metaphysicas, id est, in genus, & differentiã. Altero in suas potẽtias, & vires. Tertio in partes integrantes, atque extensas; quod dupliciter potest accidere. Nimirũ vel ita vt id ex natura sua, ac per se extensum, diuiduumque sit, vel itavt posse diuidi, ratione duntaxat alterius sibi vendicet. Hoc posito non adducimus incontrouersiam vtrum anima hisce omnibus modis diuidua sit. Constat enim non posse illam in partes physicas secari, cùm nõ constet ex materia, & forma: liquet etiam posse in Metaphysicas distribui cũ habeat diuersos essentiæ gradus, propriumq; genus, & differentiam, vt docet S. Thomas in quæstionibus disputatis quæst. de anima. art. 7. Neq; verò de animæ sectione in suas potentias difficultas est, cùm nemo inficietur competere ei diuersas facultates ac vires, quarum ministerio actiones suas obit. Superest ergo vt inquisitio tota sit de eo, quod tertio modo sectile dicitur. Ac neque de ipso in tota amplitudine, sed secundum posteriorem duntaxat considerationem disceptatio est. Siquidem sola quantitas primò, atq; ex sua natura extensionẽ habet, sola primò, ac per se diuisionem in partes vendicat, vt alibi fuit á nobis explicatum. Itaque tantummodò quærimus, num quemadmodũ materia, ita & anima partes habeat, quæ partibus quantitatis respondeant, quibusque, licet ex accidente, extendatur.

Quæstionis status.

Porrò variæ fuerunt hac de re philosophorũ sentẽtiæ. Nõnulli animas õnes insectiles fecere; quod placitũ Marsilius Ficinus Platoni ascribit lib. 1. de Platonis theologia cap. 3. & lib. 8. cap. 1. ac secundum Platonem non posse formam diuidi, ostendunt Plotinus, Numenius, & Ammonius apud D. Greg. Nyssenũ lib. 2. de anima c. 1. & D. Nemes. lib. de natura humana cap. 2. Idemq; opinati sunt Simplicius primo huius

operis

operis text. 47. & hoc in lib. text. 20. & Caietanus Thienensis, & Senensis Hugo, quem refert Pomponatius in suo opere de nutritione lib. 1. cap. 10. aiens eam assertionem non videri à ratione alienam. Verū hæc sententia neutiquam probanda est, cùm videamus ramum ab arbore præfectum vegetari, & frondescere, & vtramque partem lacertæ diuisæ animali motu cieri, atque adeò viuere; quod certè aliunde nō prouenit, nisi quia horum viuentium anima diuisione quantitatis dividitur, peractaque diuisione, in partibus seorsim residet. Quod & Aristoteles hoc in libro cap. 2. text. 20. & in lib. de iuuentute, & senectute, cap. 1. docet aiens animam plantæ, & quorundam animaliū actu vnā esse, potestate plures, quia secta viuunt. Idem sentit D. Augustinus in libro de quantitate animæ cap. 31. alijque auctores cōmuni consensu. Aduertendum tamen est ex animantibus, quæ in partes secta viuunt, nonnulla post diuisionem minus diuturnam vitam ducere, quia non remanent eis instrumenta, quibus diu seruari queant. Imò & ex plantis, vt testatur Aristoteles citato lib. de iuuentute & senect. quædam præcisæ non viuunt, illæ auulsione seruntur: quia aliæ plusquam hæ requirūt ad sui tutelam, ideòq; à matre abiunctæ ficcescunt.

Lege D. Th. 1. p q. 76. a. 8. Heru. in 1. d. 8. q. 4.

Non omnes animę sūt indiuisibiles.

Altera sententia fuit quorundam, quos commemorat Sixtus Sen. lib. 1. biblioth. sanctę annotatione 8. Item Gerandi cuiusdam, quem refert Argentinas in 1. dist. 8. quæst. 2. art. 1. existimantiū omnes animas diuisibiles esse. Hæc tamen assertio, qua ex parte intellectiuam animam comprehendit, absurdi erroris falsitatem continet. Si enim anima intellectiua foret extensa, non esset spiritualis substantia; cuius oppositū superiùs demonstrauimus. Item dependeret quoad suum esse à materia, vt cæteræ formæ diuisibiles, & eius fluxu particulatim dilaberetur actione caloris in humidum grassantis; sicque non iam immortalis foret, sed caduca, mortique obnoxia. Plura contra hanc sententiā lege apud Durand. in 1. dist. 8. quæst. 3. in secunda parte dist. vbi putat eadem fide, qua tenemus animam intellectiuam esse immortalem, & spiritalē, tenendum quoque non esse diuiduam, siue extensam.

Cap. 1. huius lib. q. 1. a. 6.

Non omnes diuisibiles.

Non rectè quoque sentiunt Iandunus quæst. 5. lib. 3. huius operis, & Pomponatius lib. 1. de nutritione, cap. 11. aientes sola fide teneri animam rationalem indiuisibilem esse. Namque vt physicis rationib⁹ concludi potest eam incorpoream esse, spiritualēque substantiam; vti superiùs ostendimus, esseque immortalem, vt suo loco patebit; ita eandem insectilem, atque inextensam esse argumentis à natura ipsa petitis conuinci potest. Quid autem de cæteris animabus existimandum sit, progressu statuemus.

Physicis rationibus concludi potest animā rationalē esse indiuisibilem.

ARTICVLVS II.

ALIORVM AVCTORVM placita explicantur.

Placita philosophantium circa animas perfectorum animaliũ, diuisibiles ne sint, an indiuisibiles.

COnfutatis articulo superiori duabus extremis sententijs, sequuntur aliæ duæ quasi mediæ. Vna asserentium omnes ac solas animas perfectorum animalium indiuiduas esse, & inextensas. Altera arbitrantium omnes, etiam perfectorum animalium formas extẽsas esse, & diuiduas, excepta rationali. Prima, assertores habet Alexandrum 2. de anima cap. 10. Magnum Albertum in summa de homine, & 1. de anima cap. vlt. D. Thomam. 2. contra gentes cap. 72. & prima parte. quæst. 76. art. 8. Caietanum ibidem Heruæum in primo sentẽt. dist. 8. quæst. 4. D. Bonauent. 1, distinct. 8. in 2. parte dist. quæst. 3. Alensem libro 7. Metaphys. ad textũ 56. Ferrariensem hoc loco. quæst. 3. aliosque non paucos. Annotat autem ad hanc sentẽtiam illustrandam Caietanus loco citato triplex esse formarũ substãtialium genus: vnum earum, quæ in se spectatæ æquè primò totam, & quamlibet illius partem respiciunt, cuiusmodi sunt formæ corporum vitę expertium, vt elementorum, quæ nullam materiæ varietatem, aut organorũ distinctionem desiderant, propterea quòd apparatus omnis ad eorum formas in qualibet materiæ portione continetur. Aliud est genus formarum, quæ disparem habitudinem ad totam materiam, & illius partes seruant, nimirum quia diuersa organa, & dissimilem in toto, atque in partibus dispositionem exigunt, & totam materiam tanquam primũ suum perfectibile ita informant, vt aliquam eius partem seorsim informare nequeant. Quo pacto se habẽt hominis, perfectorumque animantium formæ; nec enim animus rationalis, aut anima equi abscisum pedem informat. In tertio genere numerantur eæ formæ, quæ licet diuersa organa requirant, sic totam materiam actuant, vt etiam in parte auulsa residere queant, non eadem tamen ratione: totam enim materiã informant, vt primariũ subiectum, in quo obtinent omnia, quæ in suo naturali statu petunt: abiunctã verò, vt subiectũ secundariũ, ac minus ad obeũdas operationes instructũ: huiusmodi sũt stirpiũ, & animantiũ imperfectorũ formæ, quæ in duas partes sectæ secundũ vtrãlibet viuũt.

Triplex formarũ genus, ex sententia Caiet.

D. Tho. sent. omnes ac solas animas perfectorũ animaliũ esse indiuiduas,

His animaduersis hunc in modum D. Thomas loco citato primæ partis sententiam suam confirmat. Ea forma, quę totum corpus, eiusq; partem separatam indiscriminatim respicit, diuisibilis est; quæ verò nõ ita habet, indiuisibilis; atqui formæ omnes, exceptis perfectorum animantium, indiscriminatim respiciunt totum corpus, eiusque partem separatam, non autem formę perfectorum animantium; ergo illę diuiduę sunt; hæ verò indiuiduæ, & inextensæ. Assumptionem probat; siquidem compertum est in parte à toto seiuncta remanere formam imperfecti animalis; nõ verò perfecti. Vnde illius pars animali motu agitatur, & doloris sensum habet: huius verò minimè. Neque officit quòd peracta diuisione membrũ perfecti animalis auulsum palpitet; id enim vt rectè ait Magnus Albertus in summa de homine quæst. 2. artic. 3. non ad animæ præsentiam, sed ad spiritus vitales, quorum in huius membro maior copia viget, referri debet; quod etiam cernere licet in trunco, & capite hominis recèns iugulati, in quibus tamen certum est non manere animam. Idem confirmat locus ille Aristotelis ex capite primo

Membrũ perfecti animalis auulsum cur palpitet.

primo libri de iuuentute,& senectute,& hoc in libro cap. 2. textu 20. vbi inter animantia, quæ secta viuunt, sola imperfecta connumerat. Quòd siquis obijciat pari ratione dici posse etiam partes insecti animalis non ab anima,sed à spiritibus moueri; id ex eo refellitur,quia imperfecta animalia post dissectionem conspiciuntur nutriri, & augescere sicut antea, vt patet in lumbricis, & quibusdam alijs: vel saltem diutiùs cientur; cùm tamen non plus spiritibus abundēt, quàm perfecta animalia.

Secundò, probatur eadem opinio testimonio etiam Aristotelis,qui cap. 5. libri primi de ortu & interitu, disserens de perfectorum animātium accretione, docet eam fieri manente, quod augescit, eodem secúdum partes formales, non autem secundū materiales; quia scilicet perfectæ animantes dum viuunt eandem omnino formam, etsi non eandē omnino materiam,seruant. Ex quo patet illorum animas apud Aristotelem indiuisibiles esse; alioqui vnà cum materia fluerent, mutarēturq; Obijciat tamen quispiam. Motus animalis est ab appetitu, & phātasia: at hæc habent in animali certam, ac determinatam sedem. Non igitur manent in qualibet parte animalis insecti; ex quo sequitur eam re ipsa non viuere. Sed occurrendum in eiusmodi animantibus phantasiam, & appetitum aliter se habere, atque in alijs; nec enim obtinent determinatam omnino sedem, vnde fit vt secta viuant; dummodò diuisio nō fiat secundùm longitudinem, sed per transuersum, & pars secta, quæ viuere debet, non sit admodum exigua, vt ait Albertus 1. de anima.

Alteram sententiam, quæ soli animæ rationali ex omnibus formis substantialibus indiuisionem tribuit, tuentur Durandus in primo dist. 8. quæst. 3. Aegidius eadem dist. quæst. vltima, Argentinas quæst. 2. art. 2. Grabriel in 2. distinct. 16. quæst. vnica. Iaudunus hoc in libro quæst. 7. Apolinaris quæst. 6. Toletanus quæst. 2. art. 2. Marcellus in suo primo de anima cap. 9. Thomas Garbius tractatu 5. quæst. 49. Commentator primo de substantia orbis, & 8. Phys. com. 78. In eādemque inclinat Richardus in 2. dist. 15. in 2. princip. quæst. 2. & vt videtur, Alensis. 2. part. quæst. 62. membro. 1. atque eam suo tempore communem fuisse testatur Caietanus prima part. quæst. 76 art. 8. Nituntur verò hi autores hisce potissimùm argumentis. Id, quod est addictum materiæ, eique penitus immersum, sortitur conditiones materiæ, si non omnes, saltem eam, quæ materiam primò consequitur, quæ est extensio: atqui omnes formæ physicæ, excepta intellectiua, sunt immersę in materiam, eiq; omnino affixæ, cùm extra illam cohærere non possint; ergo omnes, prętер intellectiuam, sunt extensæ, & diuisibiles, non secus, ac formę accidentariæ, quæ materiā comitantur, præsertim cùm in vtrisque ęqua ratio esse videatur. Secundò formæ, quæ de potestate materiæ excitantur, ita sunt affectæ, vt pars de parte, totum de toto educatur. Sicut enim tota forma leonis, verbi gratia, non videtur præexistere in quantumlibet exigua materiæ portione, ita nec putandum est totam è qualibet parte eximi, sed è toto, similiterque partem de parte. Igitur cùm omnes formæ,

Marsilius 1. de gener. q. 10. Saxon. q. 12.

Solam animam rationalem esse indiuisibilē tuētur Durand. Aegid. Gabr.

1. Argum.

2.

præ-

præter intellectiuam, eliciantur depotentia materiæ, omnes extensionem habebunt, ac partes, quibus & toti materiæ, & eius partibus respondeant. 3. Tertiò. Actio, qua anima, etiam perfecti animantis, dempto homine, producitur, est diuisibilis; siquidē recipitur in subiecto quāto; ergo cùm eiusmodi actio sit idem cum anima; nec enim potest à suo termino re ipsa distingui; oportet ipsam quoque animam diuisibilem esse, & extensam. 4. Quartò, Difficile intellectu est quo pacto anima equi sit indiuisibilis, neque tamen spiritalis substantia sit: atqui spiritalis substantia non est, vt patet; ergo neque indiuisibilis.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO QVÆSTIONIS

enodatio argumentorum vtriusque partis.

VTraque eatum opinionum, quas articulo superiori explicuimus, videtur admodum probabilis. Quare vtriusque argumenta diluemus, vt quam quisque volet amplectatur; etsi nos priorem libentiùs tueamur. Ad primum eorum, quibus prior cōfirmabatur, respondemus formas imperfectorum animantium respicere non modò totam materiam, sed etiam partem, vt perfectibile, in quo permanere possunt; formas verò perfectorum haud ita se habere, ideoque in parte materiæ asseruari non posse; non quòd omnes indiuisibiles sint, id enim soli intellectiuæ animæ cōpetit; sed quia quo forma perfectior est, eò maiori accidentium apparatu, ac pluribus eget organis, vt in corpore seruetur; quæ organa cùm certis sedibus distributa sint, facta diuisione confestim perit. Quare ex eo quòd anima perfectorum animalium partem materiæ seorsim informare nequeat, non rectè colligitur eam indiuisibilem naturam obtinere; sed nobilioris notæ esse. Neque aliud probant loca Aristotelis ex cap. 1. de inuent. & capit. 2. huius, quibus tantummodò habetur viuentia imperfecta diuisa viuere; non autem eorum duntaxat formas diuiduas esse.

Ad 1. Vt problema statuitur ōnes ac solas animas perfecto rum animalium esse indiuisibiles. Certa tamen assertio est animā rationalem esse indiuisibilem. Soluuntur rationes pro indiuisione animatū perfectorū animalium.

Ad 2. Ad secundum respondetur in accretione dici manere idem secundum formam, non autem secundum materiam, quia res, quæ accrementum sumit, semper manet eadem secundum rationem suæ speciei, sæpe enim apud Aristotelem forma pro specie, reique definitione sumitur: non manere verò idem secundum materiam, quia materia continentèr fluit. Atque hæc interpretatio est D. Thomæ prima parte quęst. 119. art. 1. ad 2. quam, qui sequi voluerit, dicat Aristotelē loco illo primi libri de ortu, & interitu non de solis perfectis viuētibus, sed de omnibus vniuersim loqui.

De hac re diserimus lib. 1. de gen. c. 5. q. 12.

Argumenta etiam, quæ pro secunda opinione adducta sunt pari facilitate diluuntur. Ad primum dicendum, esto extensio sit primaria affe-

affectio materiæ, non debere proinde omnes formas, quæ materiæ affixæ sunt, illius extensionem sortiri. Nec obstat, quod eam subeant omnes formæ accidentariæ materiales, vt candor, & frigus, cæteræque id genus, hæ nanque ita pendent à materia, vt ei inhæreant interuētu quantitatis, atque ita magis illi addictæ sunt, magisque eius conditiones sequuntur: substantiales autem formæ non ita se habent, vt perspicuum est. Ad Secundum negandū quod assumit, dicendumq; formam perfecti animalis totam præexistere potentia in vna quaq; parte materiæ, totamque de qualibet parte educi, non tamen vt de toto perfectibili; sed vt de eo, cui tota respondere possit dum corpus informat. Solutio. 2. 2.

Ad Tertium dicendum actionem, qua perfecti animalis forma gignitur, esse idem re cum illa, & indiuisibilem beneficio termini, à quo indiuisibilitatem mutuatur; ac quemadmodum forma ipsa licet indiuisibilis sit, est nihilominus in materia diuisibili non inhæsiuè, sed subiectiuè, ita & actio, qua efficitur. Nam quod est idem cum substantia non potest esse in materia per inhæsionem. Qua de re libro 1. de ortu & interitu ex professo egimus. 3.

Ad Quartum respondetur, licet omnes spiritales substantiæ indiuisibiles sint, non licere tamen reciprocare, ita vt omnes etiam substantiæ indiuisibiles spiritales censeantur. Ea enim tantummodò spiritalis substantia dicitur, quæ ita insectilis est, vt immaterialis sit, hoc est, extra materiam cohærere possit. A quo cùm omnes formæ, excepta rationali, longè absint; fit vt nullo modo spiritales substantiæ appellari debeant. 4.

QVÆSTIO. IX.

SIT NE TOTA ANIMA IN TOTO Corpore, & tota in qualibet eius parte

ARTICVLVS I.

DISCEPTATIO PROPOSITÆ Dubitationis.

NON vocamus in quæstionem sit ne anima in sanguine, cæterisque humoribus. Iam enim primo de generatione statuimus tum humores, tum alia quædam, etsi animalium partibus, vt cumque annumerentur, & anima, & vitæ muneribus destituta esse. Erit igitur quæstio de anima comparata ad corpus quoad eas tantùm partes, quæ vita præditæ sunt.

Quęstionis sensus. Quæstionis verò sensus est, vtrum anima in corpore ita sit, vt nulla pars corporis careat anima, & ita in qualibet parte, vt in singulis insit tota.

1. Argum. Negatiua pars controuersiæ secundum priorem sensum spectatæ suaderi potest. Primùm, quia anima videtur esse tantùm in cerebro: tum quia congruit, vt id, quod totius corporis regimen obtinet, in cerebro tanquam in arce habitet. Deinde, quia in solo capite excubant simul omnes interni, externique sensus, qui rerum intelligendarum internuntij, & quasi apparitores sunt. Tertio, quia ratiocinandi facultas in eis, quorum mininges læsæ sunt, perturbatur; quod argumento est illic intellectum, animamque ipsam residere: non autem in alijs partibus corporis, in quibus similem offensionem non accipit.

2. Argum. Rursus verò quod anima in cordis recessu duntaxat collocanda sit, inde probatur; quia cor est fons vitæ, cuius beneficio omnis vitæ actio administratur, & à quo calor per singulas corporis partes diffusus omnia membra fouet, suisque viribus instruit; tum quia cor ad vehementes animi commotiones, vt iram, timorem, cupiditatem vehemẽtiùs inflammatur. Pro quo etiam faciunt verba illa Seruatoris nostri Matthæi 15. de corde exeunt cogitationes, quo ex loco Diuus Hieronymus libro secundo commentariorum in Matthæum ad idem caput colligit animam non in cerebro vt Plato aiebat, sed in corde esse ex Christi disciplina.

3. Argum. Item, forma debet materiæ proportione respõdere; sed anima prout est forma corporis est essentia quædam simplex: ergo non respondet ei multiplex materia, qualis est, quæ organorum diuersitate constat,

4. Argum. quare non est anima in partibus organicis. Præterea, eadem videtur esse proportio animæ ad corpus, quæ intelligentiæ motricis ad sphæram cœlestem: ergo quemadmodum intelligentia nõ est in tota sphæra, vt docet Aristoteles 8. Physicorum cap. 10. text. 84. sed certo, &

5. Argum. definito loco, ita nec anima in toto corpore. Ad hæc si arteria vinciatur, non mouetur quod infra nodum est; ergo cùm motus sit index animæ, videtur id, quod infra nodum manet, animæ præsentia destitui. Denique indiuisibile non nisi indiuisibili adæquatur: ergo cùm nulla pars corporis indiuisibilis sit, nulla anima indiuisibilis erit in aliqua parte corporis.

Accedit postremo locus Aristotelis in libro de motu animalium cap. septimo vbi perspicuis verbis edocet animam non in qualibet, sed certa quadam parte corporis sedem habere. Animal, inquit, ita constitutum esse iudicare debemus, vt ciuitatem legibus bene instructam, & temperatam: in hac enim postquam administrationis ratio semel instituta est, nihil oportet absentem principem rebus singulis, quæ geruntur, interesse, immo verò quisque officijs fungitur suis, vt mandatum est, & aliud post aliud ex consuetudine administratur, & instituitur: in animātib⁹ autẽ hoc ipsum per naturã efficitur; quòd singula quæq; membra ita constituantur, vt ad munera sua exequenda probè affecta sint: quo circa non opus est in vnoquoque membro

ani-

animam ineſſe: ſed cum in certo principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, viuunt, atque officia per naturam obeunt ſua.

Quod verò ad alteram quæſtionis partem attinet, qua quæritur nũ in ſingulis partibus tota inſit anima, probarit aliquis non ineſſe ſingulis, hunc in modum. Anima mouetur ex accidente ad motum corporis, in quo eſt, ſimiliterque, eo quieſcente, quieſcit. Igitur ſi anima ſit tota in ſingulis eius partibus, cùm eodem tempore manus quieſcat, & pes moueatur; & altera manus ſurſum, altera deorſum agitetur; tota anima ſimul mouebitur, & tota quieſcet, eodemque tempore contrarios motus ſubibit. Secundò. Cùm aliquid totum eſt alicubi, nihil illius extra eſt, ergo ſi anima tota ſit in capite, nihil illius in pede erit. Tertiò. In qualibet parte humani corporis eſt tota anima hominis: ergo quælibet pars hominis homo eſt. Probatur conſecutio, quia integra hominis eſſentia corpore, & animo continetur.

ARTICVLVS II.

REFERVNTVR VARIA PHILOSOPHANTIVM DOGMATA, CONSTITUITVR VERA SENTENTIA.

IN hac quæſtione non vna fuit veterum ſententia, vt præter alios refert Diuus Gregorius Niſſenus in libro de hominis opificio cap. 12. Lactantius libro de opificio Dei capit. 16. Tertullianus in libro de anima, Cicero primo Tuſcul. quæſtionum. Quidam enim animam in capite velut in arce conſtituerunt; è quibus Xenocrates in vertice, Hippocrates in cerebro, Herophilus in cerebri concauo, ſiue baſi. In membranulis Strato, & Eraſiſtratus. In ſuperciliorum meditullio Strato Phyſicus. Alij in alijs partibus. Parmenides, & Epicurus in toto pectore, Philo Iudæus libro, qui inſcribitur; Quòd deterius potiori inſidietur, in corde. Stoici item in corde, vel in ſpiritu circa cor; Diogenes in arteria cordis concaua. Alij in abdito quopiam loco, è quo quaſi aranea pro rerum opportunitate per totum corpus diſcurreret.

Mirãdula lib. 1. de examine vanit. c. 14.

Placita philoſophorum, in qua parte corporis Anima reſideat.

Quid verò Plato hac in re ſenſerit explicat Alcinous in libro de eius doctrina capit. 23. hunc in modum, Animam hominis immortalẽ à primo Deo ſuſcipientes dij mortalium generum conditores, partes illi duas mortales, vt diximus, adiunxerunt. Verùm ne vis animæ immortalis, atq; diuina deliramentis mortalibus inficeretur, in ipſa corporis arce ſedẽ eius, vt pote principis omnium, ſtatuerunt. Etenim habitaculũ ei⁹ caput eſſe voluerũt, ea figura, qua mũdus eſt elaborat⁹. Reliquũ

corpus huic ad ministerium quasi vehiculum subiecerunt. Ipsis verò mortalibus portionibus proprias singulis prouincias assignarũt. Iracundiæ quippe præcordia: cupidini locum medium inter vmbilicum atque diaphragma, ibique vim eam veluti furiosum, & agreste animal ligauerunt.

Totum tripliciter sumitur.

Pro explicatione huiusce controuersiæ animaduertendum est, totum, quod ad præsens institutum attinet, sumi tripliciter. Primo enim modo dicitur totum integrale, seu quantum. Secundò, totum potestate, seu virtute, quod videlicet multas vires seu potentias continet, quæ etiam ab Aristotele in his libris nonnunquam partes vocantur. Tertiò, totum essentiale, quod partibus essentiæ seu Physicis, seu Metaphysicis constat. Nec verò illud ignorandum, animã esse totam in qualibet parte corporis, bifariam intelligi posse. Vno modo positiuè, ita vt anima secundum omnes partes, quibus re ipsa constituitur, insit in qualibet parte corporis. Altero negatiuè, ac si diceretur non secundum vnam partem esse in vna parte corporis, & secundum alteram in alia; sed quidquid habet, siue è partibus coalescat siue non, id totum in qualibet parte corporis contineri.

Assertiò 1. probatur.

Sit prima assertio. Anima tam diuisibilis, quàm indiuisibilis informat quamlibet partem corporis. Hæc, quæ traditur à Diuo Thoma libro secundo contra Gent. capit. 72. & alijs Paripateticis cõmuni consensu, ex eo probatur, quia nulla substantia corporea viuit, nisi quia habet animam, quæ est vitæ fons, & principium. Igitur cùm singulæ partes corporis animati viuant; siquidem omnes nutriuntur, planè sequitur quamlibet partem corporis animati informari ab anima. Adde cùm vnicuique composito naturali vna tantùm insit forma substantialis, vt primo libro de ortu & interitu ostendimus, necessariò animam in toto corpore esse; alioqui aliqua materiæ pars esset omni forma substãtiali destituta; quod naturę viribꝰ neutiquã fieri potest. Accedit testimonium Aristotelis hoc in libro cap. 2. textu. 20. vbi docet animam stirpium per totum corpus diffundi.

2. Assertio.

Secunda Assertio. Anima, vt est totum potestate, siue diuisibilis, siue indiuisibilis sit, non cõtinetur tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo patet, quia licet immateriales potentiæ, quæ animæ intellectiuæ inhærent, vt intellectus, & voluntas, sint in quauis parte corporis, sicuti & ipsa anima: aliæ tamen vires nempe organicæ, nõ ita se habent, sed paucis exceptis, vt facultate nutritiua, quæ per totũ corpus fusa est, pleræque omnes sedibus discluſæ, ac distinctæ sunt, vt suo loco patebit. Itaque anima, exempli gratia, secundum aspectũ in oculis, secundum auditum in auribus, secundum phantasiam in cerebro insidet.

Potẽtiæ organicæ quo pacto sint in animali.

Obijciat tamen aliquis; Omnes in vniuersum potentiæ inhærent in anima; ergo non rectè discrimen illud inter potentias organicas, & non organicas constituimus. Probatur antecedens, quia omnes potentiæ fluunt ab anima, idque per actionem immanentem (si enim fluerent

rent per actionem transeuntem, iam earum emanatio nõ impropriè, sed propriè actio diceretur, cuius oppositum docuimus in physicis) atq; adeò necesse est vt omnes potentiæ maneant in ipsa anima. Nonnulli, è quorum numero est Iandunus hoc in lib. quæst. 7. concedunt omnes potentias recipi in anima. Sed non ita est: nam cùm potentiæ ex communi philosophorum doctrina aliæ sint materiales & extensæ, nimirũ quæ organicæ dicuntur; aliæ immateriales & inextensæ, sicuti & vtrarumque operationes; fieri nequit vt organicę inhæreant formę indiuisibili, sed necessariò recipientur in materia, non quidem nuda, sed vt connotat organa, & vt est sub forma substantiali, ad eum modum, quẽ primo de ortu & interitu disseruimus. Ex qua etiam disputatione facilè erit perspicere non inhærere potentias organicas in toto composito, etsi contrarium arbitrẽtur AEgidius quodlib. 3. quæst. 10. Caietanus de ente & essentia cap. 7. quæst. 16. Soncinas lib. 7. Metaph. quęst. 7. & alij. Neque obstat quòd Aristoteles primo huius operis c. 4. text. 66. docuit functiones animæ esse coniuncti: ex quo sequitur etiam potentias in ipso coniuncto, idest, in toto esse, cùm eiusdẽ sit actus, cuius est potentia, teste eodem Aristotele in lib. de somn. & vigil. cap. 1. Non inquam obstat, quia eo loco tantùm significatur sentire, aliasque eiusmodi operationes non administrari absque consortio animæ & corporis, contra Platonem, qui existimauit operationes sensuum esse proprias animæ, in ipsaque inhærere. Ad argumentum verò pro sententia Ianduni respondendum est, non omnes potentias fluere ab anima per actionem manentem in ipsa anima, sed spiritales tantũ. Itaque materiales potentiæ fluunt per actionẽ transeuntem in materiam, vbi recipiuntur: nec inde sequitur eiusmodi fluxus esse actiones propriè dictas, cùm sint quasi resultantię quædam.

Lib. 7. c. 1. q. 1.

Obiectio dilu itur.

Tertia assertio. Anima diuisibilis, vt est totum primo, vel tertio modo, non inest tota in qualibet parte corporis. Hæc ex eo ostenditur, quia cùm anima diuisibilis extensione materiæ, & quantitatis dilatetur, & extensa sit; oportebit singulas eius portiones singulis materiæ partibus respondere, atque adeò non erit tota quoad substantiam in qualibet parte corporis. Nec est quòd quispiam dubitet num Metaphysicæ partes animæ cum anima ipsa extendãtur. Nam cùm illæ â substãtia animæ realiter non differant, necessum erit ad eius extensionem suo etiam modo extendi.

3. assertio.

Quarta assertio. Anima indiuisibilis, vt est totum tertio modo, est tota in qualibet parte corporis, secundum rationem vero totius primo modo sumpti dici potest esse in qualibet parte corporis negatiuè. Hęc quoad priorem partem ex eo constat, quia cùm anima quãlibet partẽ corporis viuentis informet, vt in prima assertione ostendimus, necesse erit animam partibus carentem, in qualibet parte corporis totã esse; id enim quod indiuisibile est, vbicunque est, totum est. Quoad secundam verò partẽ similiter ostẽditur eadẽ assertio; quia cũ anima indiuisibilis non constet partibus integrantibus, eatenus dici potest secundũ prædictam considerationem totius primo modo spectati, esse tota in qua-

4. assertio.

libet parte corporis, quatenus non obtinet vnam partem integrantem in vna corporis parte, aliam in alia.

ARTICVLVS. III.

EXPLICATIO ARGVMENTORVM primi articuli.

Dilutio argumentorum. Solutio 1.

ARgumentorum, quæ primo articulo proposuimus, dilutio ita se habet. Ad primum dicendum, ex eo non concludi animam quoad suam substantiam non esse in singulis partibus corporis: sed duntaxat quoad aliquas ipsius potentias, functionesvè peculiari modo quibusdam eius partibus inesse; vt in capite quoad omnes externos sensus, excepto tactu, qui per omnia membra permeat; itemque quoad internas sentiendi facultates vtriusque intellectus famulas, & adiutrices. Quod vero cùm mininges læsæ sunt, iudicium perturbetur, non prouenit ex eo quòd anima in cerebro tantùm insit, sed quia oportet intelligentem vti satellitio phantasiæ, eiusque idola speculari. Vnde si ea turbata fuerit, nequit anima officio rationis ritè defungi.

Solutio 2. Secundum etiam argumentum tantummodò conficit animam esse in corde, vt in fonte caloris, & spirituum officina, ac sede appetitus sensitiui, à quo variæ perturbationes oriuntur; non verò illic duntaxat secundum informationem esse. Ad tertium dic etsi forma sit quidpiam vnum secundum essentiam, esse tamen virtute multiplex ob virium, quas ex se profundit, vbertatem, ideoque ad eorum officinam distinctis organis egere. Ad quartum, Cũ quælibet pars viuentis viuat, oportere in qualibet eius parte esse animam, at cœlum non est viuens, nec intelligentia corpus cœleste informat, sed ei tantum, vt motor assidet.

Solutio 3.

Solutio 4.

Solutio 5. Ad quintum, Iccirco arteriam ligatam infra nodum non moueri, quia motus arteriæ est à motu cordis, qui per constrictionem impeditur, nõ autem quòd infra nodum non maneat anima.

Solutio 6. Ad sextum, Indiuisibilĩ quantitatis non posse adæquate respondere nisi indiuisibile. Verùm indiuisibili substantiæ, cuiusmodi est anima, cũ virtute diuisibile quidpiam sit, posse diuisibile respondere; quod etiam patet in angelis, qui indiuisibiles cùm sint, in spatio tamen diuiduo existunt. Quod ad locum Aristotelis citatum ex libro de Animalium motu spectat: Simon Portius libro de mente humana cap. 7. colligi ex eo putat animam secundum Aristotelis sententiam non esse in toto corpore: sed non rectè sentit, non enim Aristoteles illud pronuntiat de anima secundum suã substantiam, sed quoad potentiam motricem, de qua inibi erat quæstio. Hãc vero statuit in corde vt in omnium vitalium functionũ principio, ac fonte.

Ad primũ vero eorum, quæ secundã quæstionis partẽ attingũt, respõdet D. Th. in 1. d. 37. q. 4. art. 1. Capr. in 2. d. 2. q. 1. art. 3. & Caiet. ad

art.

art.8.quæſtionis 76.primæ partis mota manu, animam nec per ſe, nec ex accidente moueri; quia immateriales ſubſtantiæ nullo pacto ſubire motum dicuntur, niſi cùm id, in quo definitiuè ſunt, mouetur: anima verò non eſt definitiuè in manu. Alij, in quibus eſt etiam Diuus Thomas de ſpiritualibus creaturis quæſtione vnica articulo quarto ad 7. AEgidius in primo d.8.2.parte diſtinctionis principio quæſtionis tertiæ minimè abſurdum putant concedere moueri ſimul animam, & quieſcere, cùm ipſa in ſe eiuſmodi quietem, & motum non recipiat, ſed diuerſæ partes corporis, quas informat, quanquam id in ijs, quæ per ſe mouentur, aut quomodolibet in ſe motum recipiunt, fieri nequit. Alij denique fatentur animam moueri per accidens ad motum manus, negant tamen ſimul quieſcere, quieſcente pede. Nam cum quies ſit priuatio, quæ abſolutè motum negat, non dicetur, inquiunt, anima quieſcere, niſi totum corpus, in quo eſt, motu vacet. Ex his tribus ſolutionibus etſi nulla omnino diſpliceat, prima magis placet. Ad ſecundum negari poteſt in primis antecedens. Vt enim res alicubi tota eſſe perhibeatur, ſat eſt nihil illius non eſſe vbi tota contineri dicitur: vel admittatur, in ijs tamen, quæ alicubi definitiuè, aut circunſcriptiuè ſunt, vt in primo, & adæquato ſuo perfectibili; quo pacto formæ indiuiſibiles non ſunt in qualibet parte corporis. Atque hæc ſolutio eſt D. Thomæ in quæſtionibus diſputatis quæſtione de anima art. 10. ad 3.

Quo pacto moueatur anima, mota ſola manu.

Ad tertium neganda eſt cõſecutio. Non enim homo dicitur id, quod conſtat ex anima rationali, & quacunque materia, ſed ex ea, quæ ſit primum, & adæquatum perfectile, quale non eſt pars materiæ.

Non quælibet pars hominis dicitur homo.

Capitis ſecundi Explanatio.

AT enim, cùm ex obſcuris a) Aliam traditurus animę definitionem, quæ animatum ſpecies diſtinctiùs explicet, methodum, modumque doctrinę ſtatuit, vti facere conſueuit cùm grauis controuerſia exiſtit. Ait ergo velle ſe ex obſcuris naturâ, ſed nobis notioribus ad ea, quę ſecundum rationem magis nota ſunt, progredi; tradereque definitionem, quę cauſam contineat: oportet enim non ſolùm quòd res ſit, ſed cur ſit declarare. Quæ autem dicantur nobis, quæ natu a notiora, obſcutioraue ſatis longa diſceptatione in primo Phyſicę Auſcultationis libro expoſuimus.

CAP. II.

Text.12. *AT enim a cum ex obſcuris quidem, magis autẽ manifeſtis fiat id notum, quod eſt diluciaum, ac notius ratione nitendum eſt rurſus hoc pacto de ipſa anima pertractare. Rationẽ enim diffinitiuã nõ ſolùm eſſe ſignificare, vt complures dicere diffinitiones videntur, ſed etiam in ipſa cauſam ineſſe, ac apparere, oportet. b Nunc autem diffinitionum complures, vt concluſiones eſſe vidẽtur.*

b Nunc autem definitionum) Definitionũ tria eſſe genera conſtat ex primo Poſt.cap.7. Quędã enim traduntur per formam, vel materiam. Quędam per cauſam finalem, vel efficientem. Alię vtrũque cauſę genus comprehendunt: & quæ ex vno conſtat genere dicitur interdum concluſio, prout demonſtratur per aliam; interdum medium, prout aliam demonſtrat. Quę autem ex vtroque coaleſcit, appellatur demonſtratio poſitione tantũ, ſeu

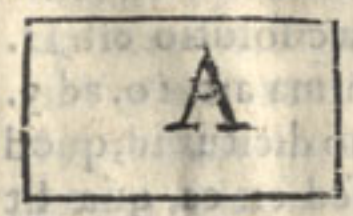
Tria definitionum genera.

Definitio cõſtans ex duplici genere cauſæ, demõſtratio appellatur.

seu collocatione differens; quia continet medium & conclusionem, ex quibus demonstratio coagmentari possit, accedente forma syllogistica. Talis est hæc definitio, Homo est animal rationis particeps, constans corpore in cœlum erecto: potest enim ex ea confici demonstratio, qua causa materialis per formalé, seu quasi formalé de homine ostendatur, huiusmodõ. Omne animal particeps rationis constat corpore in cœlum erecto: sed homo est animal particeps rationis: ergo constat corpore in cœlum erecto. Propositum verò Aristoteli est talem animæ definitionem tradere, vt ex illa & ea, quam superiori capite assignauit, hæc vna, quæ sit demonstratio positione differens; ita nimirum, vt vna ex alia demonstrari possit.

c Veluti quid est quadratio) Vt ostendat quasdam esse definitiones, quę rei causam explicant, alias quæ non ita se habent; exemplum subijcit à Geometria petitum. Quod vt intelligatur aduertendum est dato vno quadrangulo rectilineo, posse dari quadratum æqualem aream complectens. Est autem quadrangulum figura quadrangularis duorum laterum inęqualiũ, vt A.

Quadratum, & quadrangulum ęqualem aream habere posse.

Quadratum verò est figura item quadrangularis habens cĩa latera ęqualia & rectangula vt B.

Euclid. 1. elem. diff. 30.

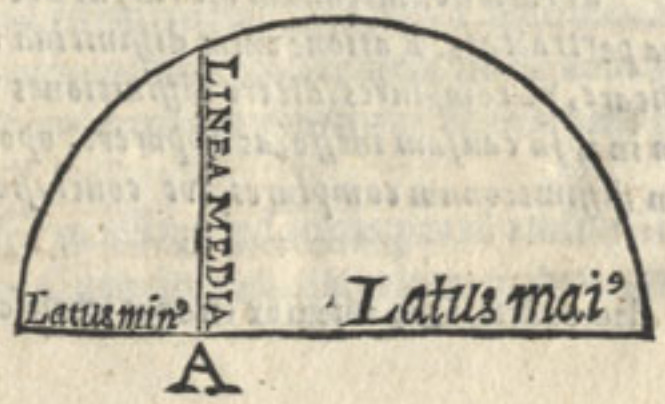
Quadrare autem quadrangulum est inuenire quadratum æquale spatium continens quadrangulo. Hoc autem fit per mediæ lineę inuentionem. Media linea est ea, quę inter latus maius quadranguli, & latus minus ita se habet, vt quam proportionem obtinet maius ad ipsam, eandé obtineat ipsa ad minus, exempli gratia. Si latus maius quatuor habuerit palmos, latus verò minus vnum; linea media duos complectetur, quia sicut in duplo superatur à maiori latere, ita in duplo superat minus. Ex media igitur linea tribusque alijs ipsi æqualibus confectum quadratum, ęquale est quadrãgulo dato. Talé porro lineam sic inuenies. Quadranguli latus maius, & minus quę a i punctum anguli A. concurrebant in rectũ extende & super totam eam lineam describito semicirculum: tum a puncto coniunctionis A erige perpendiculariter, sive ad angulos rectos lineã vsq; ad circunferentiam: illa igitur erit media ex qua conficiatur quadratũ ęquale.

Quadratio quomodo inueniatur.

Quid sit media linea.

Quadratio dupliciter definitur.

His positis sciendum quadrationem, quę dicitur tetragonismus, dupliciter definiri. Vno modo definitione non reddente prędictam causam quadrationis, nimirum Quadratio est confectio quadrati æqualis quadrangulo; vel reddente eiusmodi causam: scilicet Quadratio est inuẽtio mediæ lineę inter latera inæqualia quadranguli. Hęc enim definitio cõtinet, causam

tur. c *Veluti quid est quadratio, confectio figuræ laterum æqualium angulorumque rectorum æqualis altera ex parte longiori figuræ: atque definitio talis conclusionis occupat locum. At ea, quæ quadrationem inuentionem esse mediæ dicit, ipsius rei profecto causam, vt patet, assignat.* d *Dicamus igitur hinc, cõsiderationis initio sumpto, animatum ab inanimato vita seiungi. Atq; cum multifariam viuere dicatur: etiamsi vnum tantum istorum insit, viuere illud dicimus cui inest, vt intellectus, sensus, motus loco ac status, & insuper motio nutrimento accõmodata, & accretio decretiovè.* e *Quapropter & vniuersæ plantæ vidẽtur viuere. Quippecum videantur in se ipsis vim habere talem atque principium: quo ad contraria loca tam incrementa, quàm decrementa suscipiunt. Non enim sursum quidem accrescunt, deorsum autem non accrescunt, sed ad vtranque similiter differentiam, & omni ex parte semperq; nutriuntur, & eõusque viuunt, quousque possunt alimentũ accipere.* f *Atque hæc quidem vis à cæteris seiungi, separariq; potest, cæteræ autem in ipsis mortalibus ab ista nequeunt separari. Quod quidem in ipsis perspicitur plantis, nulla enim prorsus in ipsis, vt patet, alia præter hanc: animæ potentia atque officium inest. Viuere igitur ob hoc prin-*

Text. 13.

Text. 14.

Text. 15.

cauſam illam quadrationis. Hoc exemplum eò ſpectat, vt doceat Ariſtoteles, velle ſe tradere animę definitionem, quę rei cauſam explicet.

d Dicamus igitur) Dixerat ſe progreſſurum à poſterioribus, ſiue obſcuris natura, & notioribus nobis ad ea, quę naturâ ſunt notiora: eam methodum ſeruat. Progreditur enim ab animato ad animam, conſtat verò animatũ eſſe poſterius natura, quàm animam; ſiquidẽ animatũ dicitur, quod animę particeps eſt, denominaturque ab anima: quod verò ab aliquo denominatur, poſterius illo eſt. Conſtat quoque animatum eſſe nobis manifeſtius, quàm animam; quia compoſitum, & totum priùs menti occurrit (intellige quoad confuſam cognitionem) quàm eius pars: anima autem pars eſt corporis animati. Conſtat item animatum quoad cognitionem diſtinctam eſſe ignotius natura, quàm animam, ſicuti & omne totũ ſua parte. Procedit ergo Ariſtoteles ab animato explicãs diſcrimen inter animatum & inanimatum: videlicet quòd animatum viuat, hoc eſt, à ſeipſo moueatur, & actiones ab interno vitę principio fũdat. Vnde rectè ánotat Simplicius vitã græcè ζωὴ dici ἀπὸ τοῦ ζέειν, hoc eſt, à feruẽdo, quoniam ex ſe & intrinſecùs feruet, eſt hoc, agit, ſeu mouet, mouetúrque.

Animatũ, poſterius eſt nobisque notius quàm anima.

Inter animatũ, & inanimatũ diſcrimen.

e Quapropter) Quia vita multipliciter dicitur: ſiquidem quatuor ſunt vitalium operationum genera, nutritio, ſenſio, motus progreſſionis, & intellectio: docet vt aliquid viuere dicatur, ſat eſſe vnũ vitę opus exercere. Vnde colligit Plantas, in quibus vitę munia minùs illuſtria & conſpicua ſunt, re vera viuere, argumento quòd verſus omnem loci differentiam ſe ſe porrigant, & increſcant. Namque naturalia ad vnum determinata ſunt; viuentia autem ad oppoſita ſe ſe habent

Vt aliquid dicatur viuere, ſatis eſt ſi è quatuor operationibꝰ vitalibus vnã ſolũ exerceat

f Atque hæc quidem) Ex quatuor generibus vitalium operationum, quę paulò ante numerauerat, quadruplicem vitæ gradum colligit. Primus eſt eorum, quę vegetantur, ſeu quę aluntur, augeſcunt & decreſcũt; ſecũdus eorũ, quæ nõ ſolũ vegetantur, ſed etiã ſenſu pollent. Tertius eorũ, quę vegetantur, & ſenſu prædita ſunt, feruunturq; motu progreſſionis. Quartus, eorũ, quibus nõ ſolum tres ſuperiores gradus, ſed inſuper gradus intelligendi competit. Docet verò hoſce gradus inter ſe diſtingui. In plantis enim primus ſine alijs reperitur. In quibuſdam animalibus duo priores ſine reliquis, vt in ijs piſcibus, qui ad ſaxa adhęreſcunt. In beſtijs perfectis tres priores abſque extremo. In homine omnes quatuor. Itaque in ijs gradibus eiuſmodi ordo eſt, vt priores abſque poſterioribus poſsint eſſe, non contra.

Ex quatuor vitalium operationum generibus quadruplex vitæ gradus colligitur.

g Atque quam) Cur nutriendi vis inter cęteras animæ facultates, & tactus inter omnes ſenſus locum primum habeat, explicaturum ſe in progreſſu inquit. Eſt verò eius rei cauſa, quia nutritoria facultas vitam primò ſeruat, dum fluxum materiæ, quam calor diripit, continuò rependit, atque inſtaurat. Prętereà tactus noxia declinat, ſalutaria proſequitur, quo neglecto diſcrimine, vitę fundamenta ruerent.

Text.16. *principium viuentibus competit. Animal autem eſt ob ſenſum primò. Nam & ea, quæ non cientur motu, nec mutãt locum, ſenſum autem habẽt, non ſolùm viuere dicimus, ſed*

Text.17. *etiam animalia nancupare ſolemus. At verò ex ſenſibus, tactus primò cunctis animalibus ineſt. Atqui vt vegetatiuum à tactu, ſenſuque omni, ſic à cæteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. Eam autem partem animæ vegetatiuam dicimus eſſe, cuius & plantæ participes ſunt. Animalia verò cuncta, ipſam vim habere ſentiendi tactu videntur.*

Text.18. g *Atque quam ob cauſam iſtorum vtrumque ſit, poſteà dicemus ac explanabimas.* h *Nunc eouſque tantum dicatur, animam, inquam, principium eſſe eorum, quæ dicta ſunt, & his eſſe diffinitam vegetatiuo, ſenſitiuo, intelle-*

Text.19. *ctiuo, etiam motu. Quærendum autem eſt vtrum horum vnumquodque ſit anima, an animæ pars, & ſi pars vtrum hoc pacto, vt ſit ſeparabile ratione ſolum, an etiam loco.*

Text.20. i *Atque de nonnullis quidem iſtorum videre, diſcernereque facile poßumus, nonnulla autem dubitationem habent. Nã vt plantæ nonnullæ diuiſæ, ſeiunctæque videntur viuere propterea quod anima, quæ eſt in iſtis, actu quidem in vnaquaque planta eſt vna, potentia verò plures, ſic & circa alias videmus animæ differentias fieri, cum inciduntur animantium ea, quæ inſecta vocamus vtraque nanque partium & ſenſum habet, & motu loco cietur. Quòd ſi ſenſum habet, & imaginationem & appetitum etiam habet. Vbinamque eſt ſenſus, ibi dolor etiam exiſtit, atque voluptas. At vbi ſunt hæc, ibi neceßariò cupiditas etiam ineſt.*

Secundã animę definitionẽ ex dictis concludit.

h Nunc eôusque } Ex dictis animę definitionem concludit. Nã cùm animatũ ab inanimato differat operatione vitę, ab anima ipsa vt a vitę principio orta, cùmque quatuor sint viuentiũ genera, quadruplici functionum varietate distincta, reliquum est vt anima probè dicatur principium vegetandi, sentiendi, loco mouendi, intelligendi, seu quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus. Deinde duplicem proponit quæstionem. Vnam, an hęc quatuor nempe vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, intellectiuum, animæ partes, facultatesvè sint; vel potiùs anima ipsa: vt vtrum vegetatiuum sit potentia insita animæ ad vitæ munus obeundum; an verò anima ipsa vegetatrix. Alteram, esto sint facultates, non animę, vtrum ratione tantũ, & definitione, an loco, & subiecto distinguantur. Timæus enim iracundiam in corde, appetitum in hepate, sensum in cerebro collocauit.

est. k *De intellectu vero contemplatiuaque potentia nondum quicquam est manifestum, sed videtur hoc animæ genus esse diuersum, idq; solum perinde atque perpetuum ab eo, quod occidit, seiungi separariq; potest. Cæteras autem animæ partes, separabiles quidem non esse, vt quidam asseruerunt, ex ijs quæ diximus patet.* l *Ratione verò differre non obscurum esse videtur. Sensitiui namq; ratio diuersa est à ratione principij opinandi. Siquidem diuersa sunt sentire ac opinari, & vnumquodque dictorum similiter. At verò quibusdam animantium cunctæ partes, vt patet, insunt, quibusdam nonnullæ: Sunt & quibus vna tãtum inesse videtur, atque id ipsum differentia animantium facit, quam autem ob causam ita sit, posteà perscrutabimur. Eadem & circa sensus fieri sane videmus: quædam enim omnes, quædam aliquos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum, inquã ipsum, qui quidẽ est omniũ maxime necessarius.* m *Quoniam autem id, quo viuimus, quovè sentimus bifariam dicitur, perinde atque id, quo scimus, & id etiam, quo sanisumus, atque valemus (quoddam enim scientiam, quoddam animam dicimus. Quippe cum vtroque scire dicamus & aliud sanitatẽ, aliud partem corporis aliquam, vel totum dicimus corpus. Atque horum vtriumque tam scientia, quam sanitas, forma quædam & species est, & ratio, & tanquam actus suscipientis, scientia quidem scientis, sanitas autem sani. Actus enim agentium in eo, quod patitur, atque disponitur inesse videtur.* n *Anima autem, id est, vt patet quo viuimus, & quo sentimus,* Text. 21. Text 22. Text. 23. Text. 24.

1 Atque de nonnullis } Diluit posteriorem quæstionem, vt ex ea prioris explicatio facilior eua, dat: continetur autem solutio hac sententia. Nõ est difficile videre in quibusdam potentias loco, & subiecto non distinguiinu alijs difficile id est; constat tamen omnes ratione, definitioneque inter se differre. Porrò huius sentẽtiæ tres partes sunt, quarum prima si de stirpibus & insectis animantibus & depotentijs, quæ ijs competunt sermo sit, manifestam habet veritatem. Etenim partes diuulsæ à planta retinent vim vegetatricem, & altricẽ, nonnisi quia & anima plantæ, & eius vires per totum corpus diffunduntur. Itemq; lacerta in duas partes diuisa, adhuc mouetur, & sentit, motus verò, & sensus imaginationem & appetitum sequũtur. Sunt igitur hęc per lacertæ membra & artus expansa: alioqui si definitis sedibus continerentur, in ijs tantùm sedibus remanere possent, si quando remanerent.

In stirpibus, & insectis animantibus potẽtias animę nõ distingui subiecto, clarum est.

K De intellectu } Hæc est secunda pars sententiæ, qua ostendit difficile esse, & adhuc ambiguum an intellectiua potentia certo organo defixa sit, quia nondum satis explicauit an sit facultas organica. Videri tamen ait animam intellectiuam alterius esse rationis, atque ordinis, & immortalitate à cęteris formis rerum sublunarium distingui. Ex quo sequitur vim intelligendi non hęrere in corpore, posseque abeo seiungi, non ita verò cæteras potentias, cùm organis addictę affixęque sint, vt ex superioribus patet, etsi non defuerint, qui eas quoque separari posse à materia affirmarint.

Vis intelligẽdi corpori affixa nõ est. Probat animæ potẽtias ratione, definitioneque distingui. Potentię per actus distinguuntur.

l Ratione verò } Tertiam sententiæ partẽ, videlicet omnes potentias ratione, seu definitione distingui, confirmat ex earum operationibus: potentię namque per actus suos distinguuntur. Quare vt sensus & appetitus diuersos actus edunt, vtpote ad diuersa tendentes obiecta, ita & diuersam definitionem, rationemque sortiuntur. Deinde in illis verbis, At vero quibusdam. Vt D Thomas interpretatur, priorem diuisit quæstionem aiens vnumquodque ex illis quatuor prædicatis, nempe vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, intellectiuum, esse tum animam, tum

virtu-

virtutem animæ; animam, cùm vnum eorum tantùm ineſt, atque ita in plantis vegetatiuum eſſe animam. Cùm verò plura inſunt, id quod excellit, animam eſſe, vt in homine intellectiuũ; quod ita accipiendum eſt vt v.c. vegetatiuum per ſe ſumptum ex vſu loquendi notet animam, cui is tantùm gradus conuenit; ſimiliterque reliqua tria prædicata. Re enim vera vnumquodq; horum poteſt ſumi vel pro anima, vel pro potentia: vt vegetatiuum pro facultate vegetatrice, quæ manat ab eſſentia animæ plantalis, vel pro ipſa anima plantæ. Græci tamen interpretes volunt potiùs hîc contineri confirmationem ſententiæ propoſitæ de potentiarum diſtinctione ſecundum rationem. Nimirum cùm viuentia inter ſe differant, quòd alia plures, alia pauciores animæ facultates obtineant, neceſſariò fatendum eas ſaltem ratione diſtingui. Atque hæc Græcorum explicatio germanior videtur, illa prior aliquantulum extorta.

timus, ac intelligimus primò) ipſa profectò ratio quædam erit, & forma, ſed non vt materies, atque ſubiectum. Nã

Text.25. *cùm ſubſtantia tripliciter dicatur, vt diximus (quædam enim eſt forma, quædam materies, quædam id, quod ex vtriſque componitur, & materia quidem eſt, vtpatet, potentia, forma autem actus) cùm igitur, vt diximus ſubſtãtia dicatur trifariam, animanſque id ſit, quod ex vtriſque corpore, inquam, & anima conſtat, corpus profectò non*

Text.26. *eſt actus animæ, ſed ipſa corporis alicuius eſt actus. o Idcirco rectè admodum putant ij, quibus anima neque eſſe ſine corpore, neque corpus aliquod eſſe videtur. Etenim ipſa, corpus quidem non eſt, eſt autem corporis aliquid. Et ineſt ob hoc in corpore, atque in corpore tali, p non in quouis ſine diſcrimine vllo, quemadmodum veteres ad corpus ipſam accommodabant, nihil prorſus determinantes quodnam illud & quale ſit corpus, atque non rectè, vtpatet. Quippecũ non videatur quoduis ſine vllo diſcrimine quodcumque ſuſcipere. Hoc autem pacto, cum ratione etiam ſit ſane; actus enim vniuſcuiuſque in eo, quod eſt potentia, & in propria materia ſuapte natura fieri, eſſeque ſolet. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum ac rationem eſſe quod potentia habet, vt huiuſmodi ſit, ex hiſce, quæ diximus, innoteſcit.*

m Quoniam autem} Inſtituit ex inuenta in hoc capite definitione, demonſtrare eam, quã tradiderat capite ſuperiori. Sumit autem primò quẽ admodum duobus ſcire dicimur, nempe ſcientia tanquam forma, & anima tanquam ſubiecto: item vt duobus dicimur ſanari, videlicet ſanitate vt forma, corpore, vel aliqua parte corporis vt ſubiecto: ita duobus nos dici viuere, altero vt forma, altero vt materia, in qua forma ineſt. Non enim forma, ſeu actus in quolibet ſubiecto eſſe poteſt, ſed certo & determinato: ſicuti neq; agens in quodlibet indiſcriminatim agit, ſed in id, quod idoneum aptumque eſt ad eius impreſſionem recipiendam.

Duobus viuere dicimur, altero vt forma, altero vt materia.

n Anima autẽ} Probat animã eſſe formã. Id, quo viuimus eſt forma, ſed anima viuimus, ergo anima eſt forma. Minorem ſuader, quia cùm ſubſtantia triplex ſit, forma, materia, & cõpoſitũ, vt iam ſuperiùs dictum fuit; compoſitum autem ſit quod viuit, & corpus ſiue materia ſit eius potentia, fieri non poteſt vt eo viuere dicamur, ſed per animam, quæ eſt actus. Ex ſuperiùs dictis hunc in modum colligi poteſt demonſtratio, qua Ariſtoteles priorem animæ definitionem per poſteriorem oſtendit. Id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis naturalis potentia vitã habentis: ſed anima eſt id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima eſt actus primus ſubſtãtialis, & cæt.

Prior animæ definitio per poſteriorem oſtenditur.

o Iccirco recte} Ex ſuperioribus quaſi corollarium deducit, rectè ſentire eos, qui aſſerunt animam neque eſſe corpus, nec ſine corpore. Si enim eſt actus & perfectio corporis, corpus nõ eſt. Item non eſt ſine corpore; quia etſi anima intellectiua ſeparata cohæreat extra corpus; tamẽ ſuapte natura eſt forma illius, & naturalis eius ſtatus eſt in corpore, ab eoque pendet quoad officium informandi.

Quomodo intelligendum, animã nec eſſe corpus nec ſine corpore.

p Non in quouis} Pythagorici fabulati ſunt poſſe animam indiſcriminatim ſubire quoduis corpus. Planè, inquit multo ſecus res habet, cùm videamus in ſingulis viuentium ſpeciebus diuerſa inſtitui, aptarique animabus corpora. Quod & in rebus anima carentibus perſpicimus, non enim forma, & actus in quolibet ſubiecto recipitur; ſed in eo, quod natura aptum ſit. Tandem colligit rectè definitam eſſe animam actum, ſeu formam corporis potentia vitam habentis.

QVÆSTIO VNICA.

RECTE NE TRADITA sit posterior animæ definitio, & an per eam prior demonstretur.

ARTICVLVS I.

RECTE TRADITAM esse.

Videtur vitium inesse animę definitioni.

PROXIMO capite hunc in modum Aristoteles ānimam definijt. Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus. Verùm quòd hæc definitio vitiosa sit, ostenditur. Primùm, quia videtur conuenire Deo Opt. Max. cùm Deus sit principium vitæ, & motus, & ipsius esse, teste Diuo Paulo Actorum decimo septimo. Quanuis, inquit, non longè sit ab vnoquoque nostrum: In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Deinde quia hic definitur anima in commune; non minus quàm in priori definitione, vt significauit Aristoteles textu decimo secundo: & tamen definitio soli animæ rationali cōpetit, cùm ei duntaxat quatuor illæ particulæ simul sumptæ accommodari queant. Rursum, quia alia ex parte non conuenit ei definitio; cùm animus particeps rationis non sit id, quo intelligimus, sed quod intelligit; siquidem est singulare per se subsistens, cuius est per se agere. Item verô quia anima à corpore abiuncta verè est anima, & tamen non est id, quo viuimus, & sentimus.

1. argum.

2.

3.

4

Non est tamen ob hæc argumenta, improbanda Aristotelica definitio, si probè explicetur, & intelligatur. Non placet autem sententia AEgidij existimantis Aristotelem illis verbis non vnam; sed quadruplicem definitionem tradidisse pro numero animarum. Re enim vera prædicta definitio vna est, atque vt vna & inuestigata, & proposita ab Aristotele fuit; vt ex superioris capitis decursu constat. Deinde non rectè AEgidius, quatuor animas statuit, cùm tres tantūmodò numerentur, vt suo loco planum fiet. Porrò autem definitio ita intelligenda est, vt anima dicatur id, quo viuimus, id est, principium vitæ internum; quod Deo respectu rerum viuentium minimè competit. Licet enim Deus cunctis rebus intimè illabatur conferens illis esse: non tamen intrinsecùs eas constituit. Item quatuor illę particulæ viuimus, sentimus, et cæt. non sunt accipiendæ coniunctim, sed per distributionem; non ita quidem vt singulæ à singulis disiungantur, quasi

Secunda animę definitio vna est, & explicatur.

Deus nō est principium internum vitę nostræ.

quasi dicendum sit animam esse id, quo viuimus, aut sentimus, aut loco mouemur, aut intelligimus; sed ita vt disiunctio cum copulatione ad partes præcedentes fiat; dicaturque, Anima est id, quo viuimus, aut etiam sentimus, aut etiam loco mouemur, aut etiam intelligimus. Quo patet non rectè Simplicium putasse hanc definitionē soli animæ intellectiuæ accommodari posse. Item meritò reprehendi Dionysium Sophistam, quòd vitam definierit ex motu nutritionis, quasi alius vitæ modus non sit. Atque ex his plana relinquitur respōsio ad duo priora argumenta.

Non solum conuenit animę intellectiuę esse id quo viuimus &c.

Argumenta diluuntur.

Ad cætera dicimus, licet anima rationalis in se spectata sit id, quod intelligit, collatam tamen ad ipsum compositum esse id, quo intelligimus: itemque eandem separatam esse id, quo viuimus, id est, suapte natura esse principium vitæ; vel, quod eòdem recidit, esse principiū, quo viuere & sentire possumus.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO ANIMÆ Diffinitiones ex se mutuò demonstrari queant,

CIrca alteram propositæ quæstionis partem non parum interpretes dissidēt. Nam Græci, & eos secutus Magnus Albertus, alijq; de Latinis non pauci arbitrantur secundam definitionem tradi per priora secundum naturam, ex eaque primam cōcludi tanquam per causam, demonstratione propter quid res sit. Cui sententiæ fauēt inprimis verba Aristotelis initio capitis 2. vbi significauit velle se definitionem, quæ causam rei contineat, inuestigare. Deinde, quia congruebat, vt Philosophus ab effectis potiùs ad causam, quàm à causa ad effecta definiendo procederet. D. Thomas, alijque nōnulli contrariam sequuntur opinionem aientes primam definitionem continere causam secundæ, & hanc per illam demonstratione propter quid, illam per hanc demonstratione quôd res sit, ostendi.

Qui censeāt primā animę definitionem per secundā tanquam per causam concludi.

Qui contrāriū opinentur. D. Thom. & alij.

Pro explicatione controuersiæ aduertendum est posteriorem animę definitionem dupliciter spectari posse. Vno modo quatenus traditur per principium operationum animæ: altero quatenus traditur per ipsas animæ operationes; vtrumque enim continet. Deinde, animæ operationes posse expēdi vel vt sunt affectus animę; vel vt sunt eius finis. Cum enim vnumquodque sit gratia suæ operationis, vt docet Aristoteles libro secundo de cœlo cap. 3. text. 17. nihil mirum quôd operationes animæ dicantur eius finis, non quidem si anima spectetur præcisè quoad suam quidditatem, seu quoad prædicata ipsi essentialia: sicut enim essentia in se absolutè sumpta non habet causam efficientem, vt alibi diximus, ita nec finalem. Dicentur igitur operatio-

Animæ operationes aut vt illius effectus, aut vt finis considerari possunt.

2. Phys. cap. 7 q. 15. art. 2.

Operatio est animæ finis

non tamen quo de essentiam considerat.

nes animæ finis illius; si anima sumatur non quoad suam essentiam absolutè, sed quatenus accipit esse existentiæ: siquidem vt producitur, causam efficientem & finalem obtinet. Nec solùm vt producitur actu, sed vt potest produci: sic enim etsi non vendicet actu causam efficientem; vendicat tamen eam in potentia, habetque ad illam ordinem, similiterque ad causam finalem, quatenus potest ad ipsam à suo efficiente dirigi.

1. Cõclusio.

His positis sit prima conclusio. Si posterior animæ definitio considereturquatenus traditur per principium operationum ipsius animæ, potest demonstrari per priorem demonstratione propter quid; non autem prior per illam. Hæc ita probatur; Saltem nostro intelligendi modo prius est animam esse actum corporis, quàm esse principiũ suarum operationum; & illud est ratio huius: ergo definitio animæ, quæ traditur per principium vegetandi &cæt. Potest demonstrari per eam, quæ traditur per actum corporis demonstratione propter quid. Antecedens ostenditur hunc in modum. Sicut se habet esse ad operationẽ; ita principium essendi ad principium operandi; quandoquidem eam proportionem habet effectus ad effectum, quam causa ad causam; sed esse est prius saltem natura operatione; ergo & principium essendi, quàm principium operandi. Atqui animam esse actum corporis, est esse principium essendi: sic enim actuat, componit, constituit: esse verò id, quo viuimus, seu vegetamur, est esse fontem, & principium operandi; ergo &cæt. Præterea, Quia res habet tale esse, ideò est principium talis operationis, non è conuerso: igitur quia anima est actus corporis, ideò est principium vegetandi: igitur hoc per illud, non illud per hoc tanquam per aliquid prius, ac veluti causam demonstrabitur.

Probatur 1. Prius est animã esse corporis actum quã operatiõũ principiũ.

Probat. 2.

2. Conclusio.

Sit secunda conclusio. Posterior definitio, vt traditur per operationes animæ tanquam per eius effecta, potest demonstrari demõstratione propter quid per priorem; & hæc per illam demõstratione quòd res sit, non vice versa. Veritas huiuscè conclusionis liquet ex eo, quia effecta possunt demonstrari per suam causam, & causa per sua effecta, variata secundum eum modum ratione demonstrandi. Prior autem definitio continet causam operationum animæ; siquidem traditur per eius essentiam, quę est causa vitalium functionum eiusdem: posterior autem traditur per effecta. Quòd verò effecta, quatenus effecta sunt, nequeant à priori suam causam demonstrare, luce clarius est. Iuxta huiusce conclusionis sensum vera est opinio. D. Thomæ, quam supra retulimus, dummodò tamen non aduersetur conclusioni tertiæ, quam mox subijcimus.

Probatur.

In secundæ conclusionis sensu sequendus D. Tho.

3. Conclusio.

Sit tertia conclusio. Si posterior animæ definitio expẽdatur, provt traditur per operationes animæ, quatenus animæ ipsius finis sunt, poterit per eam demonstrari prior demonstratione propter quid. Hæc conclusio intelligenda est de anima considerata secundũ eum modum quo diximus posse rerum naturas obtinere efficientem & finalem causam. Patetque ex eo, quia secunda definitio ita spectata traditur

per

per causam prioris. Iuxta huiuscè conclusionis sensum intelligi potest Aristoteles cùm superiori capite significauit velle se tradere definitionem, quæ causam contineat. Quanuis id aliter exponat Caietanus, videlicet non de causa finali, sed formali, arbitratus principium operandi respectu animæ, esse prius in genere causæ formalis, quàm actũ corporis. Sed hanc interpretationẽ, quæ suam quoque habet probabilitatem, excluſit ea ratio; qua primam conclusionem stabiliuimus.

Primæ opinionis argumẽtis respondetur.

Ex dictis constat quid respõdendum sit ad argumenta principio quæstionis adducta. Nam verba ex initio capitis secundi, de causa finali intelligi debent. Præterea, Cùm Aristoteles in quærenda vtraque definitione ex notitia operationum animæ ad ipsius animæ cognitionem progressus fuerit; satis constat in ea re secutum fuisse ordinarium Physicæ inuestigationis modum ab effectis ad causas; ad quem seruandũ non opus fuit procedere à definitione comprehendẽte effecta dũtaxat ad eam, quæ solam causam cotineret. Quin verò vtrumque ordinem, videlicet exquisitæ doctrinæ, qui est à causis ad effecta; & primæ inuestigationis Physicæ, qui est ab effectis ad causas, artificiosè coniunxit, dum simul & à causis ad effecta, & ab effectis ad causas processit, secundum aliam & aliam considerationem, vti diximus.

Capitis Tertij Explanatio.

ANimantium autem. a) Disseruit hactenus Aristoteles de animę natura in se spectata; nunc de eius facultatibus disputationem aggreditur; vbi magistri sui Platonis doctrinam sequitur, qui in Phędro admonet, in vnaquaque reprimò essentiam considerandam esse, tum quam vim ad agendum, & patiendum habeat, explicandum. Portò in hoc capite generalem quandam potentiarum animę comprehensionem tradit, speciatim de eisdem in progressu actorus. Enumerat ergo animæ potentias ad quas cæterę reuocantur, scilicet vim nutrienti, appetendi, sentiendi, loco mouendi, intelligendi. Ex quibus sola prima plantis conuenit, secunda, & tertia omnibus animãtibus: quarta perfectis tãtùm; quinta soli homini.

Quot sint animæ potẽtię.

Appetẽdi, sentiendique potentię nũquã separãtur.

b Nam appetitus.) Probat potentiam appetendi semper esse cum sentiẽdi facultate coniunctam, duplici ratione. Prior ita habet. In omni animãte reperitur saltem sensus tactus, sub quo gustatus comprehenditur (gustatus enim tactus quidam est) vbi autem tactus, ibi & delectatio & dolor in sunt: sed hęc sunt actus appetitus: quia delectatio est boni, dolor mali, bonum verò & malum ad appetitum pertinent; ergo in quouis animante potentia appetendi sensum consequitur. Posterior hunc in modum concluditur. In omnibus animalibus cernitur sensus alimenti, nimirum tactus, sub quo gustatus continetur. Namque viuentia omnia aluntur, sustentanturque rebus siccis, & humidis, calidis, & frigidis, quę omnia tactu percipiuntur: vbi autem

1. Ratio.

2. Ratio.

Text. 27. *ANimantium autem, quibusdam omnes insunt potentiæ dictæ, quibusdam nonnullæ sunt, & quibusdam vnam tantum inesse videtur. Atque potentias animæ diximus has nutritiuum, sensitiuũ, appetitiuum, loco motiuum, atque intellectiuum. Et plantis quidem nutritiuum est duntaxat: aliis autem & id ipsũ & sensitiuum. Quod si sensitiuum inest, & appetitiuum etiam*

Vbi sensus alimenti est, ibi fames & sitis est.

Quid fames, quid sitis

autem sensus alimenti est, ibi inuenitur fames, & sitis, quę appetitus quidam sunt, fames quidem sicci, & calidi, idest, cibi: sitis frigidi, & humidi, hoc est, potus. In omni igitur animali potentia appetendi cum sensu coniuncta est. Quę hoc loco de fame sitique dici possent copiosè à nobis explicata fuere in primo de ortu & interitu. Aduerte autem cùm Aristoteles ait omnibus animantibus conuenire appetitum: dubium esse num id etiam de appetitu irascibili intelligat. Themistius inquit sentire plurima animalia, quibus desit iracundia, & quæ solùm habeant tenue cupiditatis vestigium. Alijs placet iræ & cupiditatis appetitum coniunctum esse, quòd semper ira cupiditati adsit tanquam vindex & propugnatrix aduersus ea, quæ obstant quominus animal bonum, quod optat, assequatur, aut malum, quod fugit, declinet. Confer D. Thomam 1. part. q. 81. art. 2.

etiam inest: nam appetitus, b *cupiditas est, & ira, atq; voluptas. Animalia verò cuncta vnum ex sensibus habẽt, tactum, inquam, ipsum. Atq; cui sensus inest, ei voluptas etiã & dolor inest, & perceptio iucundi, atq; molesti. Quibꝰ autem hæc insunt, ea cupiditatem etiam habent. Hæc est enim appetitio eius, quod afficit voluptate. Alimenti praterea sensum habent. Tactus enim, sensus est alimenti. Nã siccis, & humidis, & calidis, atq; frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet, sensus est tactus. Cæteris verò sensibilibus per accidens nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum sonus, vel color, aut odor. Sapor autẽ vnumquid est eorum, quæ tactu percipiũtur. At verò fames, sitisve cupiditas est; sicci quidem & calidi fames; frigidi verò & humidi, sitis. At sapor, horum quasi quoddam est condimentum. Verum hæc declaranda posteriùs sunt, nunc eò vsque sit dictum, animantium inquam hisce, quæ tactum habent, & appetitum inesse.* c *De imaginatione verò non patet, sed de hoc posteà consideremus oportet. Nonnullis insuper & loco motiuum etiam inest, & alijs ratiocinatiuũ, ac intellectus, vt hominibus,* d *& siquid sit aliud tale vel etiam præstabilius* e *Perspicuum igitur est vnam animæ rationem esse perinde atq; formæ. Neq; enim ibi figura vlla præter triangulum est, & eas, quæ deinceps sunt collocatæ, neq; hic vlla præter eas, quas diximus. At vt in figuris vna cõmunis ratio fieri potest, quæ cunctis quidem figuris accõmodabitur, nullius autẽ erit figuræ propria ratio, sic & in animabus dictis fieri potest. Qua propter ridiculum est, & in his, & in cæteris rebus cõmunem quærere rationem, quæ quidem nullius eorũ, quæ sunt, erit propria ratio, nec in propria cuiquam accõmodabitur & indiuidua specie, rationẽ eam omittẽtes diffinitionem vê, quæ cuilibet hoc pacto cõpetere, acõmodariq; potest.* f *At verò quẽadmodũ in figuris, sic & anima sit. Nam tam in figuris quam in animantibus: in eo quod deinceps est collocatum, id inest potentia, quod illo est prius, in quadrato namq; triangulus, & in sensitiuo vegeta-*

Text. 28.

Text. 29.

Text. 30.

Text. 31.

Facultate imaginandi saltẽ imperfecta nullũ animal caret.

Facultas imaginandi perfecta, vel imperfecta omnibus animantibus communis est.

d Etsi quid aliud.) Ambigere videtur vtrum ne supra homines sint Dæmones intellectu, & ratione prædicti, vt Socrates & Plato aiebant. Quæ de re multa Plato in 2. & 10. de Republica, in Phędro & Epinomide, alijsque in locis. Constat certè supra humanam naturam esse angelicam, quæ corporis expers est, & intellectu pollet.

e Perspicuum igitur.) Diluit eam quæstionem, quam primo capite superioris libri proposuerat, num videlicet vna communis animæ definitio

Nõ datur anima vna, re abõnibus seiuncta.

sit; respondetque duplici pronuntiato, similitudine quadam desumpta à figura. Primum est. Quemadmodum non datur figura vna communis re ipsa à singulis figuris abiuncta, sic neque dari vnam animam re ipsa ab omnibus separatam; atque adeò proponi haud quaquam posse vnam definitionem, quę animæ à singulis separatę conueniat, vt non datur communis aliqua figurę definitio, quæ figurę per se extra singularia cohęrenti accommodetur, vt idearum assertores falsò putabant. Alterum pronuntiatum est. Sicuti generalis figurę definitio est alicuius naturæ communis, quæ tamen in particularibus inest, nec ab eis ullus est, ita & cõmunem animæ definitionem se se habere.

f At verò

f At vero quemadmodum.) Docet vt in figuris alię alijs posteriores, perfectioresque sunt; ita & in animabus. Est enim inter eas ordo perfectionis, siquidem vegetatiua omnium imperfectissima est. Secundum locum obtinet sensitiua. Tertiũ rationis particeps. Atq; vt priores figuræ in posterioribus insunt, verbi gratia, trigonum in tetragono & tetragonum in pẽtagono; sic anima vegetans in sentiente, sentiens in intelligente continetur. Deinde pergit ostendere, qua ratione vitę gradus per diuersa viuentium genera distributi sint, & qui quibus conueniant.

Vt inter figuras sic inter animas aliæ alijs perfectiores.

vegetatiuum ineſt, vt patet. Qua propter in ſingulis quærendum eſt quænam ſit cuiuſq; anima, vt quænam ſit anima plantæ, & quæ beſtiæ, quæ denique hominis. Quam autem ob cauſam deinceps ſic ſe ſe habent, conſiderare oportet. Senſitiuum namque ſine vegetatiuo non eſt: at à ſenſitiuo, vegetatiuum in plantis ſeiungitur. Rurſus ſine tactu nullus cæterorum ſenſuum eſt: at ipſe tactus ſine cæteris eſt. Complura namq; ſunt animalium, quæ neq; viſũ,

Text. 32. *neque auditum, neque ſenſum habent odoris. Et eorum rurſus quæ ſentiunt, quædam habent loco motiuum, quædã non habent.* g *Poſtremum verò, quod minimum eſt, rationem habet, & mentem.* h *Quibus enim mortaliũ ineſt ratio, his ſunt continuo, & cætera cuncta. At quibus vnũquodque illorum ineſt, hiſce non omnibus ineſt & ratio. Sed quædam imaginatione vacant, quædam hac ſola viuunt. De intellectu verò contemplatiuo alia ratio eſt. Quæ cum ita ſint, patet horum cuiuſque rationem, animæ maximè propriam rationem eſſe.*

g Postremo.) Humanam speciem appellat postremum, & minimũ: postremum, quia procedendo ab imperfectis ad perfectiora obtinet vltimum, hoc est, perfectissimum gradum inter corpora viuentia: minimum, quia secari in alias species nõ potest.

Quid sit humanam speciem postremum & minimum esse.

h Quibus enim mortalium.) Quibus competit ratio, id est, intelligendi vis, eisdem conuenire ait cæteros vitæ gradus, dummodò sint mortalia. Hanc verò limitationem cur adiecerit Aristoteles, in quæstione exponemus. Deinde ait quędam bruta viuere sola imaginatione non quòd eam tantummodò sortiantur, cùm sensu quoque & vegetandi facultate prædita sint; sed quia vnum quodque eo viuere dicitur, quod in ipso præstantissimum est. Loquitur hoc loco Aristoteles non de imaginatione imperfecta, & quæ post sensus apprehensionem confestim euanescit; sed de ea quæ manet, hoc est, quæ rerum typos seruat, & cum memoria coniuncta est, vt hìc aduertit D. Thomas.

quommodo intelligendũ quędam Bruta sola imaginatione viuere.

QVÆSTIO I.

RECTE NE TRIPARTITA animarum varietas assignetur, an non.

ARTICVLVS I.

VIDERI PRIMVM NON rectè; re tamen vera rectè assignari.

Pro parte negante.

Xcutiendum hoc loco est rectè ne tres animæ connumerentur, nimirum vegetans, sentiens, intelligēs.

1. Argum. Nam pro ea parte, quæ negat, sic quispiā disputarit. Vel qui tres animas faciunt, intelligunt tria animarū genera, vel tres species infimas. Nō tria genera, quia animus particeps rationis non est genus: nō tres species, quia animæ brutorum specie differentium, vt equi, leonis, & elephantis distinguuntur specie inter se, quemadmodū & bruta ipsa; similiterque animæ plantarum, vt Pyri, cupressi, & platani. Nullo igitur modo asserendum est tres esse animas.

2. Argum. Deinde, Quælibet forma specifica tam brutorum animantium, quàm plantarum addit formæ sui generis gradum quendam sibi proprium, ac reciprocum, quo communem generis notionem limitet, & coerceat; ergo sicuti anima intellectiua ob gradum, quem addit, distinctum membrum efficit in illa animarum partitione: ita & reliquæ tam animarum, quam plantarum species diuersa membra efficient.

3. Argum. Ex altera verò parte quòd pauciores animæ numerandæ sint, ita ostenditur. Plantalis anima etiam sensu pollet. Non igitur ab alijs separata inuenitur; atque adeò perperam in vulgata illa diuisione à sensitiua, & intellectiua disiungitur. Assumptum probatur, quia plātæ distinguunt vtiles succos ab inutilibus; nam illos attrahunt, hos respuunt: &, quòd peculiari modo in quibusdam magis elucet, salutaria prosequuntur, noxia declinant. Nam, verbi gratia, cucumeres ad terræ vliginem, & humorem, quo affluentiùs irrigari optant, perreptant. Contra verò oleum, quo perfusi emoriuntur, omnino auersantur, adeò vt eo suppositio recuruentur. Vitis à lauri vicinitate refugit, quòd hic sua caliditate illius incremento officiat; similiterque brassicam odit, quòd terræ succum exhauriat. Idem priuatim conspicitur in arboribus, quæ maris, & fœminæ nomine disignantur; hæ namque vt fœcunditatem ascisçant se se mutuò complectuntur. Quare videtur aliquis sensus, saltem obscurus inesse plantis. Adde etiam quòd arbores virent, & statis temporibus effloresçunt, quæ iuuentus quædam earum est, eædemque ariditate, vt senio dissoluuntur.

Mira plantarū arborūq; natura.

De sexu arborū Lege Plin. lib. 3 c. 4 & lib. 16. c. 26.

4. Argum. Postremò, quæ in aliqua serie ordinatim disponuntur, ea non censentur efficere plura membra, vt viuens, animal, homo: atqui ita se habent anima vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: nam vegetatiua enuntiatur in recta serie de sensitiua, & hæc de intellectiua. Igitur non rectè anima in hæc tria membra diuiditur.

In hac quæstione non eadem fuit omnium Philosophorum sententia, vt constat ex ijs, quę scripsit Auctor librorū de plantis, qui Aristotelis nomine circunferuntur, capite primo libri primi. Plutarchus, capit. vigesimo sexto libri quinti de placitis, Clemens Alexandrinus libro 8. Stromat. Galenus libro de natural. facultat. Nam Stoici plantas animatas esse negarunt, quòd cupiditate careant.

Plato

De hoc Platonis dogmate lege Theodor. lib. 5. de curādis Græc. affect.

Plato verò in Timæo poſt Empedoclem, & Anaxagoram, viuentes, & ſenſu prædictas eſſe exiſtimauit; diſtingui tamen à brutis, quòd hæc ſenſum acutum, & veluti vigilantem habeant; illæ verò obtuſum, & quaſi dormientem. Senſum quoque, & appetitum plantis perfectioribus dedere Pythagoręi. Vtrique tamen à veritate deflexerunt. Stoici, quia non omnis vita cupiditate, aut ſenſu æſtimanda eſt, ſed motione ab interno principio dimanante. Quod haud dubiè in plāt is cernimus. Alij, quia ſi plantæ ſentiendi vim haberent, punctæ, aut percuſſæ, doloris ſignificationem darent ſe ſe contrahendo, vt animantes ſolent, quanuis imperfectiſsimæ, vt ſpongiæ, & cochleæ, quę ſi quid etiam duri attigerint, contrahuntur protinus, ſiquid humidi, fūduntur. Item, quia vbi eſt ſenſus, ibi eſt vigilia, & ſomnus: nihil verò horum plantis ineſt. Tertiò, quia vt diſputat Ariſtoteles libro 3. cap. 12. text. 66. natura plantarum admodum terreſtris eſt, atque ita inepta ad ſenſum.

Plato.
Empedocles Anaxagoras, viuere plantas ōnes exiſtimarunt.
Pythagorei. idem de perfectioribus ąbitrati ſūt.
Refutatur.
1.
2.
3.

Diuus Auguſtinus in lib. de quantitate animæ cap. 33. eam opinionem, quæ arboribus ſenſum dat, ruſticanam impietatem vocat. Non eſt, inquit, audienda neſcio quæ impietas ruſticana planè, magiſque lignea, quam ſint ipſæ arbores; quibus patrocinium præbet, quæ dolere vitem quando vua decerpitur, credit. Appellat autem impietatem, propter dogma Manichæorum, qui, vtipſe teſtatur in libro ad Quod vult Deum hæreſi 46. ita plantis ſenſum dabant, vt eiſdem rationalem animam tribuerent. Vnde ab arbore folium, fructum vè excerpere, homicidium putabant. Contra hunc errorem lege eundem D. Auguſtinum lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 17.

Opinio quæ arbores ſentientes facit ruſticana impietas à D. Aug. vocatur.

Manichęi in eodem errore fuerunt.

Aſſerendum igitur cum Schola Peripatetica plantas nec carere anima, nec anima ſentiente prædictas eſſe, ſicque dari animam vegetantē, quæ ſolis plantis; ſentientem, quæ cunctis animalibus; rationalem, quæ homini tantùm conueniat. Colligitur autem hic numerus ex diuerſo modo operādi, quo anima ſupra formā rerū non viuentiū eleuatur. Etenim vel anima rerū viuentiūeo tantùm præſtat formis rerū non viuentiū, quòd harum & functiones, & motus à principio externo, illarú ab interno oriantur; aut vlteriùs quòd illę operādo vtantur obiectarum rerum ſimulachris, ſeu ſpeciebus, quæ &ſi materiales adhuc ſint, aliquantulum à materia emergunt; ſiquidem purioris, & defæcatioris naturæ eſt ſimilitudo coloris, verbi gratia, quàm ipſe color; aut denique quòd vtantur rerum imaginibus non iam corpori inhærentibus, ſed prorſus immaterialibus, atque altioris ordinis. Primus modus competit animę vegetanti; ſecundus ſentienti; tertius intellectiuæ. Totidem ergo animæ, non plures, pauciores vè numerandæ ſunt. Quo patet non eſſe probandam opinionem Platonis in Timæo vbi aliam quandam animæ diuiſionem tradit; nimirum in iraſcibilem, concupiſcibilem, & rationalem. Qua quidem in re dupliciter errauit. Primùm, quia eo pacto animam diſtribuit: cùm tamen non ſit diſtribuenda, niſi modo paulò ante explicato. Deinde, quia tres animas, in eodem homine realiter diſtinctas conſtituit;

Triplex conſtituitur varietas animarū quæ ex diuerſo modo operandi colligitur.

Reijcitur Platonis opinio alio modo animam diuidentis.

quod procul à veritate abesse in libro de ortu, & interitu ostendimus. Quanuis non desint, qui hoc Platonis dogma non de tribus animabus, sed de tribus eiusdem animæ facultatibus interpretentur. Lib. 1. cap. 4. q. 21.

Solut. 1. arg. cũ tres animę numerantur, nec tria genera, nec tres infimæ species esse dicũtur.

Respondeamus nunc ad argumenta initio proposita. Ad primum dicimus cùm tres animæ recensẽtur, nec intelligi tria genera, nec tres species infimas; sed tres animas distinctas ex diuerso modo se se excitandi supra materiam corporatam. Ita vt in hac tripartita varietate contineantur duo genera, nempe anima vegetatrix, & sentiens, & vna species, id est, anima rationis particeps.

Solut. 2.

Ad secundum concedendum est animam vegetatricem, & sentientem distribui in plures species, vt rectè probat argumentum; sed quia omnes vegetatrices animæ sortiuntur inter se eundem modum operandi: & omnes similiter sensitiuæ eundem inter se; propterea non diuidi animam in plura membra, quàm illa tria; quia in ea diuisione nõ multiplicantur membra, nisi spectata duntaxat sola diuersitate operationum, secundum prædictam excitationem maiorem, minorem vè supra materiam. Lege Fracast. in lib. de antipathia, & Symp. ac. 9.

Solutio 3

Ad tertium respondendum est quòd plantæ inutiles succos reijciant, vtiles attrahant, non prouenire ex aliqua facultate sensitiua, & cognoscente, quæ in eis insit: sed ex virtute attrahente, & expellente, quę citra omnem sensum, & cognitionem altrici animæ famulantur, vt in primo de ortu, & interitu ex professo docuimus. Item prosecutio illa, aut fuga circa salũtaria, aut noxia, quæ in quibusdam plantis notatur, ex natiuis earum viribus, & latenti antipathia, ac sympathia oritur, nullo ad id præeunte sensu aut notitia: iuuentus verò & senectus nõ nisi per metaphorã eis accommodatur, quemadmodum & sexus, & maritari.

Virtute attractrice expulsriq; nõ sensitiua potẽtia, plãtæ noxia reijciunt, cõmoda trahũt

Solutio. 4.

Vt quartum argumentum diluas sic habeto. Anima vegetans interdum generatim, atque ita in tota sua amplitudine sumitur, quo pacto corpus animatum in commune, vt pars formalis, physica compositione constituit, atque hoc nomen sortitur, quòd ab ea primùm vegetãdi potentia dimanet; sicque diuiditur anima vegetatiua in eam, quæ tantùmmodò vegetatiua est, qualis est anima plantarum: & in animam sensitiuam, ex qua animal in commune cõstat, quæ ideò sensitiua nuncupatur, quia ab ea primò sentiendi facultas nascitur; & in animam rationalem. Tum rursus sensitiua in commune destribuitur in sẽsitiuam tantùm (prout, tantùm, negat vlteriorem gradum) quæ est anima bestiarum; & in intellectricem. Quo patet animam vegetatiuam in commune, cùm genus quoddam ad vegetatiuam tantùm, & ad sensitiuam & intellectiuam sit, in illis formaliter contineri: similiterq; sensitiuam in cõmune in sensitiua tantùm atque intellectiua (nam genus omne in suis speciebus formaliter includitur) at verò in anima sensitiua tantùm, id est, in anima bestiæ, non inesse formaliter vegetatiuam tantùm, siue animam plantalem; parique ratione, nec sensitiuam tantùm, id est, belluinam contineri formaliter in intellectiua, cùm

Anima vegetatiua tantùm nõ est formaliter in anima tantũ sensitiua, sed suæ species inter se diuise.

sint

sint species inter se disiunctæ. Hinc ergo perspicua iam relinquitur argumenti solutio. Etenim diuisio animæ sic intelligenda est, vt primum eius membrum sit anima vegetatiua tantùm; secundum sensitiua tantùm; Tertium intellectiua; qua ratione non disponuntur ordinatim in recta serie vnum sub altero. Illud tamen aduertes animam vegetatiuam tantùm dici contineri virtute in sensitiua tantùm, & ambas in rationali, quatenus sensitiua tantùm non solùm exercet operationes sibi proprias, id est, functiones sensuum; sed etiam eas, quas vegetatiua: similiterque intellectiua operationes sensitiuæ, & vegetatiuæ

QVÆSTIO II.

SINT NE POTENTIARVM genera quinque, viuentium quatuor.

ARTICVLVS I.

QVINQVE ESSE genera potentiarum.

PRIORI parti controuersiæ respondemus quinque esse primas, & generales potentias rerum viuentium, nimirũ vim vegetandi, sentiendi, loco mouendi, appetendi, intelligendi. Ratio huius distinctionis, vt D. Thomas edocet. 1. part. quæst. 78. art. 1. colligitur ex obiectis, circa quę viuentium operatio insistit. Vel enim obiectum est corpus coniunctũ animæ, vel est aliquid separatum. In coniunctum agit potentia vegetandi, quia occupatur in alimenti concoctione, & mutatione. In separatum verò feruntur cæteræ vires; vel ita vt eius imaginem intra se habeant; quæ si recipitur in organo corporeo, pertinet ad potẽtiam sensitiuam; alioqui verò ad intellectiuam: vel ita vt in ipsum tendant tãquam in finem, aut tanquam in terminum motus. Si priori modo, est appetitus, cuius est ferri in bonũ, atque adeò in finem, si posteriori, est vis loco motiua. Quare totidem sunt generales potentiæ rerum viuẽtium.

Quinq; sunt viuentiũ potentię.

Ratio propositę doctrinę

Sed obijciat aliquis. Vis gignendi continetur sub potentia vegetatrici, & tamen versatur circa obiectum separatum; videlicet circa singulare distinctum à generante, quod denuò producitur ad conseruandam speciem. Igitur perperam diximus potentiam vegetandi, sub qua gignendi vis continetur, spectare obiectum coniunctum. Deinde, vt se habet sensibile ad intelligibile; ita appetibile per appetitũ corporeũ

1. obiectio cõtra modũ colligẽdi numerum potẽtiarum.

2. obiectio.

3. obiectio. ad appetibile per immaterialem appetitum: atqui illa duo constituũt duplex potentiarum genus; ergo & hæc. Tertio, facultas motiua tendit in vbi, sed vbi non est aliquid extrinsecum rei, cùm sit existentia mobilis in loco, vt lib. tertio Physic. statuimus: ergo collectio illa potentiarum non rectè se habet.

Soluũtur obiectiones

Hisce obiectionibus ita occurres. Primæ, dicendo, etiã vim gignẽdi versari circa obiectum coniunctum; quia perficit semen, quod in ipso viuente fit ex alimenti superfluo, in quod formatricem vim proximè agendo imprimit. Secundæ, neganda est maior propositio. Non est enim vtrobique par ratio; quia vterque appetitus tam sensitiuus, quàm intellectiuus tendunt in obiectum sub ratione finis; nec distinguuntur proprijs differentijs ad obiectum, qua obiectum est, pertinentibus, sicuti sensus & intellectus, vti diximus. Lege Ferrariensem hoc loco quæst. 5.

Vis gignẽdi circa obiectum coniũctum versatur.

Tertiæ respondendum est facultatem motiuam secundum opinionem illam, quam in Physicis amplexi fuimus, eatenus dici ferri in extrinsecum, quatenus existentia in loco sumenda est in ordine ad spatiũ, cui respondet, & quod res per motum localem decurrit.

ARTICVLVS II.

QVATVOR ESSE GENERA viuentium.

Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis colliguntur.

QVod ad secundam controuersiæ partem spectat, respõdemus quatuor esse gradus, seu genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam sentiunt, alia loco mouentur, alia intelligunt. In qua diuisione per ea, quæ loco mouentur, designantur quæ motũ progressionis subeunt. Nec est opus vnam dari naturam, cui is motus primò conueniat. Non enim hîc de veris tantũ generibus sermo est; sed de diuersis gradibus, siue ordinibus viuentium, siue sint vera genera, siue non. Porrò viuentia ex diuersis viuendi modis distinguũtur: hi verò ex diuersa vitæ perfectione, quæ illis duntaxat quatuor modis distinguitur. Sed aduertendum hæc genera distincta esse inter se tamquam superiora & inferiora. Quatenus priora, absque ijs, quæ posteriora sunt, seorsim reperiuntur; non contra. Arbores enim vegetantur, & non sentiunt; bruta mouentur, & non intelligunt; & tamen quæcunque intelligunt, mouentur; quæcunque mouentur, sentiunt; quæcunque sentiunt, vegetantur. Præterea, diuersi viuẽdi modi sic ex diuersa vitæ perfectione distinguuntur, vt non quælibet perfectio suum genus constituere possit, sed ea tantùm, quæ à cæteris ita distincta est, vt non possit aliqua ratione ad cæteras reuocari. Quo perspecto, cessant dubia, quæ in aduersam partem afferri queunt; scilicet cur vis appetendi non constituat per se vnum genus viuentium, &

Cur ex appetendi vi non habeatur vnũ viuentiũ genus.

poten-

potentia generandi ex semine aliud. Respondendum est enim vim appetendi non esse aliquam vitæ perfectionem prædicto modo distinctam à sensu, cùm semper illum comitetur. Et potentiam generandi ex semine, annexam esse facultati vegetandi; quia non excedit illius limites; maximè cùm eadem sit potentia generatiua, & nutritiua, vt alibi diximus, cùmque vegetatio sit generatio quædam partialis viuentis in omnibus viuentibus reperta. Ob quam etiam causam facultas videndi, & memoria, cæterique sensus tam externi, quàm interni non faciunt diuersa viuentium genera, videlicet quia ad vim sentiendi pertinent: esto quidam sensus non in omnibus animalibus inueniantur.

Cur non aliud ex potentia generádi ex semine.

Obijciat aliquis cõtra superiora. Aristoteles proximo capite text. 32. docuit viuentibus mortalibus, quibus ratio cõpetit, cõuenire cæteros gradus. Videtur igitur docere aliqua esse viuẽtia ratione prædita & immortalia, quibus ij non competant. Philoponus hæc verba ita interpretatur, vt voluerit Aristoteles corpora diuina & immortalia, id est, cœlestia habere vim rationis, non autem sensum aut alias priores facultates; quod hæ ad solam vitam mortalem tuendam data sint à natura. Hæc tamẽ interpretatio inuoluit sententiam de animatione cœlestium corporum, quam neque veram, neque Peripateticam esse in libris de cœlo ostendimus. Potiùs ergo dicẽdum Aristotelem verba illa subdidisse non ex propria opinione, sed in gratiam Platonicorum, qui dœmones quosdam corpore & ratione præditos, sensu tamen carẽtes fingebant.

Lib. 2. c. 1. q. 1.

Platonici dæmones quosdam finxerunt corporeos, sed sine sẽsu.

Ex ijs, quæ hactenus disseruimus, manet tres esse animas, quinque genera potentiarum, quatuor genera viuentium. Sed illud postremò aduerte si viuens sumatur, vt dicitur non ab accidentali vita, hoc est, ab operatione vitali, siue à potentia ad talem operationem: sed à vita substantiali, quæ est ipsa anima: tunc non quatuor genera viuentium, sed tria constitui debere, nempe vegetatiuum, sensitiuum, intellectiuũ; à triplici anima, vegetante, sentiente, intelligente.

QVÆSTIO. III.

VTRVM POTENTIÆ ANIMÆ ab eius essentia manent.

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS argumenta.

Quod

Argum. 1.

QVOD potentiæ non manent ab essentia animæ, hunc in modum videtur ostendi. Emanatio est motus quidam; sed nihil à seipso moueri potest, vt probauit Aristoteles 7. Physicæ auscultationis c. 1. text. 1. Igitur potentiæ non manant ab anima; alioqui iã anima à seipsa moueretur, esset́que simul agens, & patiens. Agens, dum ex se profunderet potentias: patiens dum eas in se reciperet. Quòd si quis dicat potentias immateriales recipi in materiam, non verò in animam, sicque non idem esse agens, & patiens: saltem non effugiet quominùs concedat animum participem rationis respectu immaterialium potentiarum, quæ ab eo fluũt
2. & in eodem manent, simul agere, & pati.

Deinde. Ab eo, quod vnum est, & simplex non potest naturaliter procedere nisi vnũ; sed anima est vna, simplex́que substantia: nequeũt igitur ab ea plures potentiæ oriri. Si respondeas ab eo, quod vnum est, posse oriri plura ordine quodam, sicque potentias animæ ordine quodam naturali ab ea fluere. Contra id obijcitur, quia non apparet quinam ordo is esse possit, præsertim cùm potentiæ animæ distinguantur inter se specie: atque adeò non possit vna fieri ab alia; cùm vnumquodque gignatur à suo simili. Deinde, quia in potentijs ordinatis non potest vna sine altera operari, cuius tamen oppositum liquet in facultati-
3. bus animæ; operatur enim visus, auditu nihil percipiente.

Præterea, Si potentiæ orirentur ab anima, sequeretur potentias animæ rationalis comitari eam à corpore exeuntem, vtpote originis suæ causam, & fontem: atqui non eã comitantur; non igitur ab ea oriuntur. Probatur minor; quia anima separata sicuti functiones sensuum; siue internorum, siue externorum exercere nõ potest, ita nec eiusmodi potentias secum defert; alioqui frustra eam comitarentur.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIONIS, ET ARGVMENtorum explicatio.

Potentiæ animę ab eius manant essentia.

ASserendum tamen est potentias animæ ab eius essentia oriri. Nãcum potentiæ sint formæ accidentariæ subiecto propriæ, ac natiuæ, eique conferant esse secundum quid, necessum est, vt ab eo, quod subiecto primum, ac substantiale esse tribuit, hoc est, à forma substantiali, quasi essentiæ comites proficiscantur. Quæ est ratio D. Thomæ. 1. p. q. 77. art. 6. Sed illud præterea sciendum est, animã triplex causæ genus sortiri respectu potentiarum, videlicet agentis, finalis, & materialis: licet Iandunus. q. 9. huius libri solam rationem causæ materialis animæ accommodet: sortitur ergo anima causalitatem agentis, quia potentias ex se actiuè fundit: finalis, quia potentiæ sunt propter animam, vt propter finem, cui à natura destinãtur: materialis,

Anima potẽtiarum immaterialium respectu agẽs finalis, materialisque causa est.

quia

quia ipsas in se recipit, ac sustinet. Quod tamen de solis immaterialibus potentijs humanæ animæ intelligi debet; cætera namque in materia, provt formæ subest, recipiuntur, vt in libro de ortu, & interitu ostẽdimus; quidquid in contrariam partem scripserit Apollinaris quæst. septima huius libri, & Iandunus quæstione decima, asserentes omnes potentias recipi in nuda anima. Quod si ita esset certè visio inhæreret animæ rationali; siquidem vbi est potentia, ibi est eius actus immanens, & vitalis; at quòd visio non sit in anima rationali manifestum est; cùm hæc immaterialis, & diuisionis expers sit; illa verò materialis, & extensa. Accedit, quòd si omnes potentiæ essent in nuda anima, nõ rectè Aristoteles hoc in libro capite quarto, textu trigesimo tertio docuisset potentiarum quasdam esse organicas, id est, organis corporeis inhærentes, quasdam non. Porrò non est anima præcipua causa efficiens suarum potentiarum, sed generans, seu producens, cui incumbit omnia, quæ rei in instanti generationis debentur, ei contribuere. Itaq; anima quasi instrumentaria causa est generantis, & ab hoc remotè, sed principaliter; ab illa proximè, & minus præcipuè potentiæ efficiuntur. Sic verò hæc quatuor, essentia, potentia, operatio, obiectum, hunc habent ordinem, vt ab essentia profluat potentia, ab hac operatio; operatio in obiectum tendat; vt rectè colligit Ficinus lib. 10. de Platonis theologia cap. 9.

Materiales potentię nõ ĩ anima sed in materia recipiuntur.

Anima non est præcipua causa efficiẽs potẽtiarum.

Diluamus igitur argumenta, quæ in aduersam partem adduximus. Ad primum dicendum emanationem non esse actionem physicam cùm non sit coniuncta cum motu; immò nec propriè actionem, vt alibi diximus, & quidem eam, qua potentiæ materiales, vt facultas videndi, vel audiendi, cæteræque eiusmodi corporeo organo inhærentes emanant, non recipi in ipsa anima, à qua oriuntur, vt iam argumẽtando occurrebamus; sed in materia, proindeque non sequi secundum huiusmodi actionẽ idem agere, & pati. Quòd si de potentijs immaterialibus, vt de intellectu, qui in ipsa anima insidet, loquamur, tunc non esse incõmodum, idem agere & pati; præsertim si id, quod patitur, non sit ipsũ agens principale; & actio non sit Physica, proprièque actio; de qua solùm Aristoteles loco citato disputat.

Soluuntur argumenta. Soluitur primum.

Secundo argumento probè respondebatur cũ D. Th. loc. cit. primę partis. Ad priorem verõ solutionis impugnationem dicendum erit, licet potentiæ animæ inter se specie differant, minimè id obstare, quominùs ordine quodam ab anima, vt à fonte dimanent, ita scilicet, vt aliæ alias secundum quàndam naturæ anteceſsionẽ præcedant, nõ vt ab intermedio vniuoco, sed æquiuoco, atque adeò speciei diuersæ. Ad posteriorẽ, licet quædã potentiæ ita sint affectæ, vt vna quoad suã actionem dependeat ab altera, quo pacto se habet voluntas ad intellectum; tamen ex illo ordine, quo se in prima sua origine antecedunt, non colligi in omnibus eiusmodi dependentiam, quoad functiones obeundas. Lege D. Thomam eàdem illa q. art. 4. & 7.

Soluitur arg. 2. Oriuntur potentiæ ab anima ordine quodam.

Ad tertium respondendum est, etsi anima omnium suarum potentiarum fons sit; tamen animam intellectiuam è corpore abeun-

Soluitur. 3.

In anima separata potentiæ organicę solum vt in radice manent.

tem non comitari actu, & formaliter nisi potentias spiritales, quæ in ea recipiuntur; cæteras verò ipsam sequi, in eaque manere tanquam in radice duntaxat. Nam cùm earum subiectum sit organum corporeum, eo per abscessum animæ dissoluto, confestim abolentur.

QVÆSTIO IIII.

VTRVM NE ANIMÆ POTENtiæ re ipsa ab ea differant, an non.

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHORVM sententiæ.

Nullã distinctionem ex natura rei inter animã potentiasq; ponunt Gregorius Gabriel Ochamus Marsilius Marcellus Distinctionẽ formalẽ non realem concedit Scotus.

MAgna est in hac quæstione sententiarum varietas. Nam Gregorius in 2.d.16.q.3.Ochamus dist.16. quæst.24. & 26.Gabriel ibidem q.1. Marsilius in 1.q.7. art. 3. ac tota ferè Nominalium schola, item Marcellus in suo lib. 3. de anim.cap.75.asserunt potentias nec re ipsa, nec formaliter ex natura rei ab animæ essentia distingui, licet anima ex varietate actionum diuersa nomina sortiatur. Itaque animam prout intelligit dici, & esse intellectum; prout appetit, appetitum; prout videt, aspectũ, atq; ita ad reliquas suas facultates se se habere. Scotus in 2. d. 16. q. vnica sentit non distingui potentias re ipsa ab anima; distingui tamen formaliter, & ex natura rei. D. Bonauentura in 1.d.3.q.3. videtur idem sentire; ait enim potentias esse idem cum anima, non tamen omnino idẽ per essentiam. Durandus in 1.d.3.q.2. arbitratur potentias animæ vegetatricis, nimirum vim nutriendi, augendi, generandi, esse idem re cum anima; facultates autẽ sentiendi, & intelligẽdi ab ea realiter distingui.

Argumenta pro his auctoribus.

Possunt autem pro hisce opinionibus, quatenus in eo conueniunt, quòd potentiæ idem re ipsa cum anima sint; hæc adduci argumenta. 1. Res non nisi cogente necessitate multiplicandæ sunt, cùm natura studeat compendio, & à superfluo quàm maximè abhorreat; atqui nulla necessitas cogit distinguere potentias ab anima tanquam res inter se diuersas. Non sunt ergo distinguendæ. Probatur assumptio, quia sicuti materia, sine alia adiectitia facultate, est sua potentia passiua ad recipiendam formam; & accidentia, quæ agunt, sunt sua potentia actiua ad agendum, ita & substantia animæ per se poterit esse sua potentia actiua ad operandum; præsertim cùm anima tam materiæ, quàm accidentibus dignitate præstet. Corroboraturque argumentum, quia potentiæ apud eos, qui ipsas ab anima distinguunt, fluunt immediatè ab essentia animæ. Quare iam animam ipsam proximum

Cõfirmatur.

ximum earum principium esse confitentur. Quod si ita est cur non etiam immediatum suarum functionum principium erit?

Item. Differentiæ essentiales non possunt ab accidentibus desumi; sed rationale, & sensibile sunt essentiales differentiæ; sumuntur verò à ratione, siue intellectu, & à sensu. Igitur intellectus & sensus non sunt accidentia, sed ipsa substantia earum rerum, quibus competunt. 2.

Tertio. Principium operandi est potentia, sed anima est principium operandi; siquidem, vt definijt Aristoteles, Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima est ipsæ potentiæ. Atque huius sententiæ videtur fuisse D. Augustinus in sermone de imagine cap. 11. vbi ait animam esse intellectum, esse memoriam, esse voluntatem; & 10. de Trinitate cap. 11. vbi docet memoriam, intelligentiam, & voluntatem non esse tres vitas, sed vnam duntaxat vitam, nec tres mentes, sed vnam mentem: & in libro de spiritu & anima cap. 13. Dicitur, inquit, anima, dum vegetat; spiritus, dum contemplatur; sensus, dum sentit; animus, dum sapit; dum intelligit, mens; dū discernit, ratio; dum recordatur, memoria; dum vult, voluntas; ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniā ōnia ista vna anima est, proprietates quidē diuersæ, sed essētia vna. 3. FauctAugust.

Quarto. Si potētię distīguerētur realiter ab anima, posset illę seiūctim diuinitùs cōseruari, quod tamē repugnātiam inuoluit, ergo & cæt. Probatur assūptum: tum quia cum potentiæ includant in sua definitione subiectum, cui inhærent, nullo pacto ab ea diuelli poterunt; tū quia si extrà animā esse possent, possēt etiā ita spectatę operari, atq; adeo intellectus intelligere, volūtas velle, aspectus cernere. Quod est absurdū. 4.

Postremò. Immediatum principium generationis est forma substātialis generantis; ergo & immediatum principium nutritionis, quæ est quædam partialis generatio; & ex consequenti etiam immediatū principium accretionis erit eadem substantia; cùm accretio non exigat potentiam à nutritione distinctam. Assumptū probatur, quia substantia non nisi à substantia efficitur; alioqui si ab accidente, siue tanquam à principali, siue tanquam à minus præcipua causa fieret; aliquid vltra suam speciem, & naturam ageret, quod absurdum est. Quare non videtur negandum saltem potentias animæ vegetatricis esse idem re cum anima, vti Durandus asserebat. 5.

ARTICVLVS II.

QVID IN PROPOSITA quæstione sentiendum sit.

AMplectenda tamen est sententia D. Thomæ tum alijs in locis, tū 1. p. q. 77. a. 1. Caiet. ibidem Alensis 2. p. q. 65. memb. 1. AEgidij quodl. 3. q. 10. Capreoli in 1. d. 3. q. 3. art. 2. M. Alberti d. 3. art. vlt. & 2. lib. de anima tractatu primo, capite decimo primo, Appollinaris hoc in lib. q. 7. Ianduni quæst. 9. Heruæi quodlb. 1. quæst. 9. & alio-

Potentię ab anima distinguuntur. D. Thom. Caiet. Capreolus.

Distinguuntur formaliter.

& aliorum complurium asserentium omnes potentias distingui re ipsa ab anima, quod item de cæteris facultatibus actiuis aliarum rerum intelligi debet. Ac primùm, quòd nequaquam verisimile sit potentias ita esse idem re cum anima, vt nec formaliter ab ea dissideant, ex eo concluditur, quia alioqui diceremur intellectu velle, voluntate intelligere, aspectu audire; quod est contra communem sensum, ac modum loquendi. Item; id, quod ex se indifferens est ad diuersos actus, oportet vt per aliquid superadditum, ad eos determinetur; sed essentia animæ in se spectata est indifferens ad quēlibet eorum actuū, quos edit (alioqui cum animæ essentia vna sit, & actus plures, reque ipsa distincti, idem secundum idem esset simul determinatum ad plura realiter diuersa, quod fieri nequit) oportet igitur essentiam animæ per aliquid ad hunc, & illum actum determinari. Id verò nihil aliud est quàm ipsæ animæ facultates, seu potentiæ. Igitur potentiæ sunt aliquid superadditum essentię.

1. ratio.

2.

Re ipsa differunt.

Tum verò quod potentiæ sic animæ adueniant, vt ab ea re ipsa differant, ita suadetur. Nulla substantia potest esse immediatum suæ operationis principium. Igitur potentia, per quam anima operatur, non est ipsamet animæ substantia. Antecedens non modo asseritur ab Auerroe. 7. Metaphys. commento 31. sed videtur etiam ad mentem Aristotelis lib. de sensu capite secundo, vbi docet ignem, terram, cæteraque similiter non esse nata agere, nisi prout habent contrarietatem, id est, calorem, & frigus, ac alias qualitates, quarum interuentu operantur. Deinde probatur idem antecedens ex eo, quia vt substantia sine accidentibus non consistit, ita nec sine illis agit. Item quia frustra natura tantam accidentium varietatem, & apparatum substantijs dedisset, si substantiæ per se actiones suas proximè obire possent.

De hac re in Physicis lib. 2 cap. 7. q. 4.

Nulla substātia creata per se ipsam immediate operatur.

Item, Elementa, quæ maximè actiua sunt, habent ad operandum virtutes re ipsa à suis formis substantialibus diuersas, videlicet primarias qualitates, vt ignis calorem, & siccitatem, aqua frigiditatem, & humorem; ergo pari ratione inerunt animæ vires ad agendum ab ea distinctæ. Idem etiam ostendi potest ex facultatibus motiuis, grauitate, inquam, & leuitate. Nam quòd hæ à corporibus quibus conueniunt, re dissideant ea ratio ostendit, quia possunt diuina virtute seorsim existere sine forma substantiali, vt patet in sacramento Eucharistię, vbi postquam substantia panis desijt esse, remanet nihilominus eius grauitas vna cum quantitate extra subiectum. At grauitas & leuitas potentiæ quædam sunt naturales ab elementorum formis primò oriundæ, indeque mixtis corporibus communicatæ. Quòd si hæ à suis formis re ipsa differunt, cur non idem de cæteris facultatibus actiuis asserendum erit. Accedit testimonium D. Dionysij. cap. 11. de diuinis nominibus, vbi ait cœlestes spiritus diuidi in essentiam, virtutem, & operationem, quæ verba indicant tria hæc esse res distinctas. Quare multo magis in anima aliud erit essentia, aliud virtus.

Grauitas & leuitas à forma substantiali dissident realiter.

D. Dionys.

ARTICVLVS. III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM
Primi articuli.

Solut. 1. arg.

Dilluamus igitur eorum argumenta, qui potentias ab anima re ipsa non distinguunt. Ad primùm concedenda est propositio, neganda assumptio, & ad eius probationem dicẽdum, licet materia sit sua potentia passiua; & operatiuę qualitates sint sua vis actiua, non proinde sequi animam posse esse suam potentiam actiuam; quia esse potentiam pãssiuam non designat perfectionem, sed imperfectionem potiùs, sicuti & pati. Item, esse potentiam actiuam instrumentariam denotat perfectionem imperfectioni admixtam, quam non est absurdum accidentarijs formis non distingui. At esse suam potentiam actiuam tanquam agens principale arguit maiorem dignitatem, quàm rebus creatis conueniat. Quo fit vt anima nequeat esse sua potentia actiua cum ipsa sit principale agens formale respectu suarum functionũ. Ad alteram verò confirmationem eiusdem minoris respondendum est, potentias oriri ab anima per emanationem, ita tamen vt anima respectu illarum non sit principale agens, sed quasi instrumentum præcipui agentis, idest, generantis, siue efficientis, vti superiùs cõmonuimus.

Qualitates actiuæ sunt ipsa actiua potentia instrumentaria.

Agens principale esse suã vim actiuam, perfectionẽ creatam excedit.

Solut. 2.

Ad secundũ. Rationale, & sensibile prout essentiales differentiæ sunt, non sumi ab intellectu, & à sensu, sed esse gradus Metaphysicos, qui petuntur à forma, & à materia, è quibus compositum coalescit.

Differentiæ essentiales nõ sumuntur a potentijs.

Solutio. 3.

Ad tertium. Animam esse principium operandi principale, & esse id, quo præcipuè, & tanquam â radice viuimus: tale verò principium non esse potentiam, quia potentia, si sit vitalis, de qua in argumento agitur, est id, à quo proximè, & vt à minus principe causa vitalis operatio oritur. Neque D. Augustinus loco citato contrariam opinionẽ asseruit, sed duntaxat in sensu causam designante, quem causalem vocat, dixit animam esse intellectum, id est, intellectum profluere ab anima, & tres animæ potentias non esse tres vitas, id est, non fundari, seu consistere in triplici anima, sed in vna tantùm anima humana. Ad id verò, quod ex lib. de spiritu, & anima citatur, dicendum id opus falsò tribui Augustino, vt doctores Louaniẽses palàm cõuincunt. Deinde occurrendum citatis verbis ostendi magis identitatem omnium graduum essentialium animæ in vnam essentiam, quàm potentiarum ipsius aut inter se, aut cum eadem anima.

D. Aug. animam & potẽtias idem esse non credit

Ad 4. respondet Capreol. in 1. d. 3. q. 3. art. vlt.

Ad quartũ negandum vllam esse repugnantiam si anima eiusque potẽtiæ seiunctim existant diuinitùs. Ad primam verò impugnationem dicito multa inueniri in definiendo minimè separabilia, quæ tamen in existendo separari valent, vt patet in relatiuis veluti patre ac filio, quæ naturaliter separatim dantur, & in accidẽtibus sacræ Eucharistiæ, quorum naturale subiectum seorsim quoque potuit à Deo cõseruari, si id

Solutio. 4.

instituti mysterij ratio postularet, vt Theologi vnanimi consensu fatẽtur. Ad secundam impugnationem respondendum actiones vitales sicuti neque à Deo solo vitaliter elici valent, vt plerique huius ætatis Philosophi approbant, ita neq; posse elici à potentia, nisi cum hæc ipsi animæ inhæserit, eique intimè coniuncta fuerit, cuius rei ratio copiosior alibi tradenda erit. Ad vltimum negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum substantiam non gigni tanquam à causa principali, nisi à substantia: posse tamen accidentia vltra suam speciem agere, & attingere formarum substantialium productionem, non vi sua, sed quatenus sunt instrumentum substantiæ generantis, vt 2. Physicę auscultationis libro copiosè disseruimus.

Cap. 7. q. 18.

Solutio vlt.

QVÆSTIO. V.

DISTINGVANTVR NE POTENtiæ per actus, & obiecta, an non?

ARTICVLVS I.

VIDERI NON Distingui.

NON quærimus vtrum potentiæ distinguantur per actus, & obiecta tanquam per essentiales differentias; id enim planum est non ita se habere, cum actus, & obiecta sint extrinseca potẽtijs. Solùm ergo in controuersiam vocamus, num potentiæ actiuæ suam distinctionem capiant in ordine ad actus, quos edunt, & ad obiecta, in quæ tendunt, ita vt quanta in ijs est distinctio, tanta in potentijs reperiatur. Occurrunt verò in partem negatiuam hæc potissimùm argumenta. Primùm, Vna, eadẽque potentia specie exercet actus diuersarum specierum: Igitur potentiæ non sumunt distinctionem specificam ex actibus. Probatur antecedens, quia vnus idemque intellectus elicit actum scientiæ, & opinionis, qui haud dubiè inter se specie distinguũtur. Quòd si quis dicat hosce actus differre specie, non prout eliciuntur à potentia intellectrici secundum se, ac nudè sumpta, sed vt informata habitibus diuersæ speciei, nempe scientia, & opinione. Contra: Ab vna, eademque imagine intelligibili elici possunt actus distincti specie, vt ab imagine hominis conceptus hominis, & conceptus animalis (esto hic non adæquet speciem, quæ hominem

Pro parte negatiua.

Argum. 1.

nem repræsentat) atqui in huiusmodi actibus non licet recurrere ad habitus distinctos specie, quibus intellectus informetur. Simpliciter ergo à potentia eiusdem speciei egrediuntur actus specie diuersi. Quod etiam apertè liquet in voluntate: à qua omni habitu carente edi poterit actus iustitiæ, & iniustitiæ, amoris, & odij, qui specie inter se differunt.

2. Secundò, Idem specie obiectum pertinet ad potentias specie diuersas; & obiecta specie distincta pertinent ad potentiam eiusdem speciei: ergo potentiæ non distinguuntur per habitudinem ad obiectum. Probatur assumptum quoad priorē partem, quia idem color & intelligitur intellectu, & cernitur visu. Quoad posteriorem; quia candor, & nigredo differunt specie; & tamen ambo sub eandem specie potentiam cadunt; nimirum sub aspectum.

3. Tertió, Intellectio habet pro termino verbum per eam expressum, & rem, quam intelligimus; vel igitur intellectio capit speciem á verbo tantùm, vel â re intellecta tantùm, vel ab vtroque. Non á verbo, vel á re intellecta tantùm, cùm ad vtrumque terminetur; non ab vtroque, cùm verbum, & res cognita differant specie, & vnus specie actus non possit ferri in duos specie terminos, Nullo igitur pacto intellectio distinguitur specie per terminum; quod similiter de cæteris actibus intellectus dicendum erit. Ex quo sequitur nec potentias distingui per actus; cùm eadem sit ratio actuum ad terminos, quæ potentiarum ad actus.

ARTICVLVS II.

POTENTIAS DISTINGVI per actus, & obiecta, neque argumenta in aduersum adducta vim habere.

Per actus & obiecta potentiæ distinguuntur.

HAEC tamen argumenta nihil obstant, quominus cum cõmuni philosophantium schola tueamur potentias distingui per actus, & obiecta. Cuius assertionis ea potissimùm ratio est, vt explicat D. Thomas 1. part. quæst. 77. artic. 3. quia cùm vnaquæque potentia actiua suapte natura referatur ad actum, & obiectum; necesse est vt in ordine ad illa rationem suam, & essentiam habeat, proindeque vt ab ijs distinctionem sortiatur. Atque hinc est quod potentiæ non nisi per actus, & obiecta, ritè definiuntur. Quod significauit Aristoteles hoc in libro cap. 4. text. 33. cùm docuit actus, & obiecta esse ratione, seu definitione priora potentijs.

Lege etiã D. Th. in 1. d. 17 q. 1. a. 4. & in 2. d. 44. q. 2. a. 1. Caiet. 1. p q. 77. a. 3. Ferr. lib. 4. contra gent. c. 24.

Obiectũ cuiuslibet potẽtiæ, vel materialiter, vel formaliter cõsiderari potest

Cæterùm difficultas non parua est quo pacto hæc distinctio sumẽda sit; quam difficultatem duobus primis superioris articuli argumentis explicuimus. Aduertendum igitur est obiectum cuiusque potentiæ dupliciter spectari posse. Videlicet materialiter, seu vt res quædam est,

est, verbi gratia, candidum, qua candidum, secundum suam naturã: vel formaliter, idest, secundum eam rationem, qua cadit sub potentiam, & ad ipsum potentia refertur, quæ ratio dicitur visibilitas. Quod pari ratione de cæteris obiectis comparatione suarum potentiarum existimandum est. Deinde haud ignorabis actus, qui ab aliqua potentia vna secundum speciem, egrediuntur, esto alioqui inter se specie distinguãtur, vt visio albi, & visio nigri; omnes tamen subordinari vni rationi formali specificæ obiecti adæquati totius potentiæ sub qua in obiectum tendunt; quæ ratio in obiecto visus, est visibile, in obiecto intellectus, intelligibile; similiterque in cæteris. At enim hæc ratio formalis non vnit prædictos actus in vnam differentiam specificam essentialem; id enim haud quaquam fieri potest; alioqui deciderent à propria natura, vel differrent, & nõ differrent inter se specie, quæ est aperta repugnãtia; sed dicũtur ij actus eiusmodi rationi formali specificæ subordinari, quatenus sub ea in obiectum feruntur. Atque hinc est quòd visio albi, & visio nigri secundum se spectatæ, & prout tendunt in sua peculiaria obiecta in se sumpta differunt specie, prout verò feruntur in eadem, vt stant sub ratione specifica obiecti adæquati visus, quæ dicitur visibilitas, censentur vnius speciei, nõ quidem in se; nec enim possunt in vnã speciem infimam contrahi, vt diximus, sed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus affecta candore, conueniunt in vnam speciem infimam, seruatis interim intrinsecis naturarum suarum differentijs.

Actus vnius potẽti æ speci diuersi vni rationi formali specificæ subordinantur.

Quomodo actus eiusdẽ potentiæ specie differentes, vnius rationis esse cẽseantur.

His ita cõstitutis, cùm dicimus potentias distingui per actus, & obiecta, sumenda sunt obiecta formaliter; & actus prout tendunt in obiectum secundum prædictam formalem rationem: quæ ratio semper est vna secundum speciem, vbi potentia vnius speciei est. Quanquam hoc interest, quòd potentia intelligendi in homine, verbi gratia, est vnius speciei logicè, atque intrinsecè: eius verò actus spectati secundum eam considerationem quam diximus, sunt omnes vnius speciei Physicæ tantùm, ac secundum extrinsecam denominationẽ à ratione illa formali, quam in obiecto reperiunt. Qui tamen alioqui secundum suas peculiares differentias, quibus intrinsecè constituuntur, possunt ad diuersas species Logicas pertinere, vt intellectio lapidis, & intellectio leonis. Petes tamen quo pacto deprehendi possit rationem formalẽ obiecti esse vnam specie, ex qua debeat colligi potentiam esse specie vnam. Respondemus id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiã immutat. Ab eo enim sumitur vnitas prædictæ rationis formalis. Itaq; si is specie vnus sit, tam ratio formalis obiecti, quàm potentia erit vna secundum speciem. Vnde quia, exempli gratia, omne visile habet eundem modum immutandi aspectum, visile secundum rationem formalẽ est vnum specie, & facultas videndi in omnibus animãtibus est vnius speciei, diuersa tamen à facultate audiendi: quia aliter hæc ab audibili; aliter illa à visibili immutatur. Quod in progressu cùm de sensuum distinctione disseremus, planum fiet. Similiter intellectus humanus est vnus specie, quia vnus tantum modus inuenitur, quo is ab obiecto immutatur, nimirum per phantasmata, quorum ope, & ministerio intelligibiles

Ex modo quo obiectũ potentiã immutat deprehẽditur eius rationẽ formalem esse vnam.

ligibiles rerum imagines in eo imprimuntur. Ex quo iam facilè perſpicies, cur potentia à prædicta ratione formali intrinſecè, ac Logicè ſpeciem capiat: & tamen actiones eiuſdem potentiæ non niſi phyſicè, & extrinſecè conuenientiam in vna quaſi ſpecie ab ea mutuentur. Nimirum quia ratio illa immutandi per ſe primò, ac directò pertinet ad potentiam quę immutatur, non ita verò ad actiones potentiæ.

Exiſtit tamen adhuc circa hæc dubium minimè diſsimulandum, videlicet qui fieri poſsit, vt v. g. intelligibilitas ſit ratio vna ſecundum ſpeciem. cùm prædicetur in quid de multis intelligibilitatibus ſpecie diſtinctis, videlicet de ea, quæ conuenit lapidi, & ea, quæ competit leoni, quæ non poſſunt non ſpecie differre, ſicuti & actiones intelligendi, quibus, attinguntur. Sed occurrendum intelligibilitatem (quod de cæteris eiuſmodi rationibus formalibus aſſerendum erit) bifariam accipi: nimirum vel abſolutè, vel vt concernit modum immutandi potentiam. Si iuxta priorem conſiderationem ſpectetur, dici de multis ſpecie differentibus, nec ita tribuere vnitatem ſpecificam noſtro intellectui: ſi iuxta poſteriorem, eſſe ſpeciem infimam, eoque pacto talem vnitatem conferre potentiæ. Hunc in modum videtur nobis intelligendum philoſophicum effatum de diſtinctione potentiarum per actus, & obiecta: alioqui paſsim inexplicabiles nodi in eo occurrunt, in quibus declarandis multi fuſtra laborant.

Quo modo intelligibilitas ſit ſpecie vna.

Ad 1. igitur eorũ, quæ initio propoſuimus reiecta quorundã ſolũtione, quæ in eo afferebatur dicendũ, licet intellectus actiones ſpecie diuerſas edat, ſimiliterq; voluntas, omnes tamen actus intellectus quatenus tendunt in obiecta, vt ſtant ſub ratione intelligibilis induere rationem vnius ſpeciei, & omnes ſimiliter actus voluntatis vt feruntur in obiecta, quatenus ſpectantur ſub ratione volibilis, ac ſecundũ iſtiuſmodi conſiderationes, actus intellectus tribuere ſpeciem intellectui, & actus voluntatis voluntati.

Solut. 1.

Ad ſecundũ, Obiectum, quod materialiter ſumptum eſt vnius ſpeciei, ſortiri poſſe diuerſas rationes formales ſpecie diſtinctas; nam color prout cernitur rationem vnam viſibilis: prout intellectu percipitur, rationem vnam intelligibilis obtinet; ſimiliter duo obiecta, quę materialiter ſpectata ſpecie differunt ſub vnam rationem formalem venire poſſunt, vt candor, & nigredo ſub viſibilitatem.

2.

Ad tertium, quoſdam eſſe terminos, ad quos actus ordinantur, vt ædificatio ad domum, intellectio ad rem intellectam, alios, qui ordinantur ad actus ipſos, vt verbum mentis ad intellectionem: ideo enim verbum efformatur, vt per ipſum res intellectui repræſentetur. Dum igitur actus ſpeciem à terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet, ij enim ſunt, ad quos per ſe actus reſpiciũt, & ad quos tranſcendenti habitudine referuntur.

3.

Actiones nõ diſtinguũtur per terminos interiores qui ad ipſas ordinantur.

Capitis Quarti Explanatio.

NEceſſe eſt. a) Enumeratis ſuperioris capite animę potentijs, ad ſingularum explicationem accedit: ac primùm quem doctrinæ ordinem, ad exquisitam animę notitiam, ſequi velit, proponit, atque declarandum eſſe quidnam ſit quęque potentia, & quę eam comitentur, id eſt, accidentia, organa, aliaque his ſimilia. tum ad conſtituendam cuiuſque potentiæ definitionem diſquirendum priùs quinam ſit eius actus, & ante actum, quodnam ſit obiectum, in quod tendit.

b Quare de alimento) Acturus de anima vegetatrice, quæ cæteris cõmunior eſt, vt traditam à ſe methodum ſeruet, ait diſſerendũ ſibi priùs eſſe de alimento, quod eſt nutritionis obiectum, itemque de generatione, cęteriſque actibus altricis animæ. Eſſe verò animam vegetationem cęteris communiorem, ex eo ſuadet, quia viuere, quod omnibus viuentibus commune eſt, ab illa primò tribuitur. Item quia procreare ſibi ſimile, quod viuentibus non ſolùm commune, etſi non omnibus, ſed maximè eſt naturale, ab illa etiam proficiſcitur. Ait autem hanc actionem ijs dumtaxat viuentibus competere, in quibus tres cernuntur conditiones. Prima eſt, vt iam ad perfectum ſtatum peruenerint, id eſt, vt ſint in ætate ad generandum accommodata: vnde eſt quòd pueri non generant. Secunda, vt defecta, ſeu mutila non ſint, alijsvè cauſis, aut naturæ vitijs impedita. Tertia, ne ſint ſpontè genita, qualia ſunt quę exputrefactione oriuntur, vt vermes, & culices, hæc enim plerumque non generant in quam ſententiam lege quę ſcripſimus lib. 2. de cœlo cap. 7. quęſt. 7. art. 2.

Viuere ab anima vegetatiua primò eſt.

Quę conditiones ad generandũ neceſſarię ſint.

CAP. IIII.

NEceſſe a eſt autẽ eum, qui de biſce conſiderationem facturus eſt, quidnam ſit vnumquodque ipſorum accipere, denique quærere preſcrutarique de biſce, quæ ſequuntur, ac comitantur. Quòd ſi dicere oporteat quid vnumquodque ipſorum ſit, vt quid ſit intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum, anteà dicẽdum eſt quidnã ſit intelligere, quid ſentire. Nã operationes, actiones vè, potentijs viribuſque priores ſunt ratione. Quod ſi ita ſit, atque priùs etiam obiecta, quàm iſta contemplari oporteat: Primùm profectò de illis propter eandem cauſam, vt de alimento, de ſenſibili, de intelligibili determinare oportet. b Quare de alimento generationeve primo dicendum eſſe videtur. Nutritiua namque anima, & cæteris ineſt, & prima eſt, & maximè communis animæ vis, & potentia, qua cũcta viuẽtia viuunt. Cuius ſunt operationes officia vè generare, nutrimentoque vti, hæc enim operatio maximè omnium operationum viuentibus eſt naturalis, viuentibus inquam biſce, quæ ſunt perfecta non membris capta, quæque non ſine ſemine oriuntur: vnumquodque inquam aliud ſibi ſimile procreare, animal quidem animal, planta autem, plantam, vt ſint ſemper hoc pacto, conditionemque ſubeãt quoad poſſũt diuinã. c Id enim ipſũ appetũt vniuer

Text. 33.

Text. 34.

Ja

ſa, ſed mutila non ſint, alijsvè cauſis, aut naturæ vitijs impedita. Tertia, ne ſint ſpontè genita, qualia ſunt quę exputrefactione oriuntur, vt vermes, & culices, hæc enim plerumque non generant in quam ſententiam lege quę ſcripſimus lib. 2. de cœlo cap. 7. quęſt. 7. art. 2.

c Id enim ipſum) Generandi actionem maximè naturalem eſſe probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interuentu, quoad poſſunt, perẽnitatem obtinere; & ęmulari immortalitatem diuinæ naturę, ad quam ingenita propenſione aſpirant.

d Duplex autem) Obiter admonet cùm finis ſit duplex, finis cuius, ſeu quo, ideſt, ad quem directò pergitur; & finis cui, hoc eſt, cui res comparatur, perpetuitatem eſſe finem quo viuentiũ, ideſt, quem vnumquodque viuens per generationem aſſequi contendit; ipſum autem viuens eſſe finem cui. Aduerſit autem non omnia viuentia ex æquo ęternitatis participationem ſortiri; ſed alia magis, alia minus; licet omnia, quia numero non poſſunt, ſaltem ſecundum ſpeciem ſe ipſa conſeruare nitantur. Lege quę in hanc ſententiam luculentè diſſeruit Boetius lib 3. de conſolatione philoſophię, proſa. II.

Anima, formalis, finalis & efficiens cauſa eſt.

e Eſt autem anima) Docet animam intriplici genere cauſam eſſe. Formalem, tum quia per eam viuentia intrinſecè habent ſuum eſſe ſubſtantiale; tum quia eſt actus primus corporis organici

ganici. Finalem, quia vt is, qui ratione, & arte operatur v.g. faber, materiam gratia artificialis formę apparat: ita natura propter formam naturalem, quę in rebus viuentibus est anima, materiam exornat, ac disponit: & eius gratia tanquam propter finem cui, tantam membrorum varietatem, & organorum distinctionem effingit. Id quod Aristoteles 1. de partibus anim. cap. 5. & lib. 4. de generat. animal. c. 1. & Galen. 1. de vsu partium declarant. Efficientem denique, quia administrat actiones viuentibus proprias, vt lationē, qua ab se mouentur, & si hæc facultas non omnibus insit; item sensionem, quę alteratio quędam impropria est, & accretionem, cæteraque id genus munia, quæ rebus tantùm animatis competunt.

f Atque hac in parte) Ex dictis occasionem sumit coarguendi veteres Philosophos, atque in primis Empedoclem, qui causam accrementi plãtarum aiebat esse elemẽta terrã infra in radicitus, ignem supra in ramis: Ita vt radices à terra descẽdente, rami ab igni superiorem locum capessente augescerent. In quo duplicem errabat. Primùm, quia superiorem, & inferiorem locum in plantis non rectè assignabat. Deinde, quia viuentium accretionem non in animam, sed in elementa, vt in causam effectricem perperam referebat.

Empedocles causam accretionis plantarum elemẽta esse commentus fuit.

Impugnatur

g Non enim eadem sunt) Quòd radices non sint inferiores, sed superiores plantarum partes ex eo ostendit, quia os, & radices sunt eadem organa, siquidem instrumenta dicuntur esse eadem, aut diuersa; quia sunt eiusdem, aut diuersæ operationis principia: at os in animantibus, & radices in arboribus sunt principia eiusdẽ operationis: vtriusque enim alimentum capitur. Cùm igitur os, & caput in animantibus ad superiorem partem spectẽt, etiam in arboribus ad eandem spectabunt. Ita verò non respondẽt superiores partes omnium viuentium superioribus partibus vniuersi: quia in mundo superior locus dicitur, quò tendunt leuia; inferior, quó descendunt grauia: omnium autem viuentium pars supera vergit ad terram, excepto homine, cuius positio sũ vniuersi imitatur. Lege quę de hac re scripsit Aristoteles 1. lib. de hist. anim. cap. 13. lib. 2. de cœlo c. 2. lib. 4. de part. anim. cap. 10. & de iuuentute, & senectute cap. 1.

Radices in plantis superiores partes sunt.

h Deinde quid est) Ostendit causam incrementi non esse elementa: quia cùm illa nativam propensionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coercet: vel nihil: si nihil, oporteret illa confestim dissipari. Si aliquid, id profectò erit principium accretionis, idque erit anima. Quare non est motus accretionis ab elementis, sed à forma ipsorum viuentium.

Refelluntur Leucippus & Democritus qui causam nutritionis ignem dixerunt.

i Sunt autem quibus) Refellit sententiam Leucippi, & Democriti existimantium ignem nutritionis causam esse, quòd inter omnia elementa maximè nutriri, & augescere videatur: id enim, quòd maximè tale est, cæteris, vt talia sint, videtur causa esse. Fateatur ergo imprimis

Text. 35. *sa, gratiaque ipsius omnia agunt quæcunque secundum naturam agunt.* d *Duplex est autem id, causa cuius cætera fiunt, atque vnum est quo, alterum cui. Cum igitur semper esse, conditionemque diuinam subire continuatione nequeãt animantia, quia fieri nequit, vt caducorum atque mortalium quisquam idem vnumque numero semper permaneat. vt vnumquodque potest, sic æternitatis conditionisque diuinæ particeps est, aliud quidem magis, aliud autẽ minus, permanetque non ipsum, sed tale quale est ipsum,*

Text. 36. *numero quidem non vnum, specie autem vnum.* e *Est autem anima corporis causa, principiumque viuentis. Atqui cum multifariàm hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis causa est. Nam est ea causa, à qua profluit motus; est etiam gratia cuius cætera fiunt: & insuper, vt forma corporum animatorum substantiaue. Atque causam vt substantiam animantium esse, non est obscurum. Causam nanque cunctis vt sint, formam ipsam,*

Text. 27. *atque substantiam esse patet. At viuere viuentium est esse, cuius sane causa est, vt constat, atque principium anima. Præterea actus eius, quod est potentia, ratio est eiusdem. At anima viuentis est corporis actus. Patet etiam animam esse causam vt id gratia cuius cætera fiunt. Nam vt mens, sic & natura alicuius gratia facit, quod quidem ipsius est finis, atque tale est in ipsis viuentibus anima, & secundum naturam. Vniuersa nanque naturalia corpora tam animalium, quàm etiam plantarum ipsius animæ sunt instrumenta. Quo fit vt ipsa sint animæ sine controuersia, gratia. Duplex est autẽ id vti diximus causa, cuius cætera fiunt, atq; vnum est quo*

Aristoteles calorem nutritionis munus exequi; non tamen vt principem causam; sed vt instrumẽtariam, qua anima ad prẹparandum, & decoquendum alimentum vtitur. Tum ita argumentatur; Si ignis nutritiouis, & accrementi causa esset, cùm ipse ex se nulla incrementi lege teneatur, sed semper increscat, dum ei subest quod comburat, sequeretur res natura constantes, hoc est, viuentes (sumit enim hîc naturam pro vita & anima, vt interdum assolet) in infinitum augeri posse; ita vt nullum etiam magnitudinis terminum vendicarent, quod falsum est, cùm omnibus viuentibus certos limites natura præfixerit. Non igitur ignis nutritionis, & augmenti causa est sed potiùs anima, quæ rẽ ad congruentem magnitudinem prouehit. Idem in hunc modum confirmat. Terminatio quantitatis rerum viuentium non ad materiam pertinet, quæ ex se est vaga, & errabunda; sed ad formã, quę suopte ingenio materiã limitat, ac terminat: atqui anima est forma, ignis verò, cæteraque elementa rationem materiæ in mixtis obtinent: ergo non elementa, sed anima ipsa nutritionis, & accrementi opifex est. De terminis rerum tam viuẽtiũ quàm non viuentium diſſeruimus primo libro Physic.

Non materia sed forma viuentia terminat.

quo, alterum cui. At verò constat animã id etiam esse. Vnde primùm motus ad locum accomodatus emergit. Verum hæc vis non vniuersis ineſt viuentibus. Fit etiam per animam, & alteratio, & accretio: sensus enim alteratio quædam esse videtur, sentitque nihil quod non habeat animam. Eadem est de accretione decrementove, ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementavê suscipit, quod non nutriatur, & nihil prorsus nutritur, quod non vitæ particeps sit. f *Atque hac in parte sententia Empedoclis est post* Text. 38. *habenda, qui quidem hoc non rectè dixit ac addidit, ideo incrementa plantas suscipere, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam supra, quia terra deorsum suapte natura & ignis sursum idẽtidem pergit. Primùm nanque non recte accipit in plantis differentias dictas, infra inquam ac supra.* g *Non enim eadem sunt omnium rerum, & vniuersi, supra & infra. Sed quam habet rationem in animalibus caput, eam subeunt in plantis radices, si instrumenta diuersa vel eadẽ operationibus officijsvê dicere assereque oportet.* h *Deinde quid est, quod continet terram ignemvè, quæ quidem in* Text. 39. *contraria loca feruntur? distrabẽtur enim profectò nisi aliquid sit, quod ipsa probibeat atque detineat. Quòd si sit aliquid: id est profectó anima ipsa; quo fit, vt ipsa sit augendi causa, nutriendivè, non elementa quemadmodum ille putabat.* i *Sunt autem quibus ipsius ignis natura, causa simpli-* Text. 40. *citer nutritionis & accretionis esse videtur. Ipse nanque solus omnium corporum aut elementorum nutriri ac augeri videtur. Quapropter & in plantis & in animalibus putabit* Text. 41. *quispiam ignem id ipsum esse quod operatur, verum non ita est. Sed cũ comitetur causam, est ob id ipsum quodãmodo, non simpliciter causa, sed talis est potius anima. Nam ignis*

k Cùm autem) Postquã docuit motum accrementi, & generationem, ac nutritionem esse ab anima, incipit disputare de potẽtia vegetandi, ad quam pertinent nutritio, & generatio: addit, & augmentatio: quia verò hę circa alimẽtum alio, & alio modo versantur, vt progressu patebit, ac per ordinem ad illud distinguuntur, de eo sibi primum differendũ esse inquit: quo autem modo intelligendum sit prædictam potentiam vnam esse progressu expendemus.

l Videtur itaque) Affirmat alimentum debere esse contrarium rei, quę nutritur: siquidem mutati in eam debet, omnis autem mutatio est inter contraria aliquo modo. Quia verò contrariorum non eadem natura est, explicat quo pacto alimentum debeat esse contrarium, nempe non ea ratione, qua sanum, & ęgrum inter se contraria sunt, & vnum in alterum simpliciter mutatur; sed ea, qua vnum sic alteri est contrarium, vt cùm in illud conuertitur, ipsum augeat, quomodo se habet aer ad ignem, & aqua ad aerem.

Quopacto alimentum cõtrarium esse debeat rei, quæ nutritur.

m Verùm is locus.) Ad rem magis illustrandam vocat in disceptationem debeat ne alimẽtum simile esse rei nutritę, an contrarium, vt paulò ante docuit. Suntqui putent debere esse simile, quia eisdem augemur, & nutrimur: dissimile vero & contrarium tantùm abest, vt augeat, vt disperdat potiùs, cùm semper vnum contrarium alteri perniciem intendat. Alij affirmãt alimentum oportere dissimile, atque contrarium esse: quia nihil nisi a dissimili, & contrario patitur; constat autem alimentum pati à viuente, dum ab eo immutatur, & decoquitur etsi

Aliqui contẽdunt debere esse simile.

Alij oportere esse contrarium.

etsi viuens ab alimento non patiatur: quemadmodum materia arti subiecta variè mutatur, & patitur ab artifice; ipse verò artifex à materia non patitur; nisi quis passionem vocet mutationem à quiete, & otio ad operationem & actum. Hîc aduerte cùm Aristoteles ait alimentũ pati a viuente, non contra, haud quaquam repugnare sibi in 1. de generat. cap. 7. text. 33. vbi ait inter alimentum, & rem viuentem dari reciprocam actionem, & passionem. Hîc enim, vt annotauit Auerroes com. 45. non absolutè negat alimentum agere in ipsum viuens, sed agere per actionem, qua ipsum in se conuertat: illîc verò de actione in commune agebat.

n Atenim interest } Componit excitatam controuersiam aiens vtriusque partis assertores partim pro veritate stare, partim non. Nam alimentum simile esse debet, & dissimile; contrarium, & non contrarium. Simile, & non contrariũ infine; seu posteaquã cõcoctum, & digestum est, idque probat ratio adducta pro priori opinione. Dissimile, & contrarium in principio, seu cùm adhuc crudum, est & incoctum; idque concludit argumentum posterioris sententiæ.

Deciditur cõtrouersia de alimẽti similitudine, cõtrarietatevè cum viuente.

ignis quidem accretio in infinitum progreditur, & eo vsq; fit, quousque sit combustibile. at eorum omniũ quæ natura constant est finis tam magnitudinis, quàm accretionis, & hæc animæ sunt, non ignis, & rationis potiùs, quàm materiæ. K *Cum autem eadem vis animæ sit & nutriendi & generandi, primùm de alimento determinare necesse est. Hæc enim à cæteris potentijs hoc opere atque munere seiungitur.* l *Videtur itaq; contrarium esse contrario nutrimentum, at non cuilibet quoduis, sed id ei, quorum alterũ ex altero non solum mutuo generatur, sed incrementa etiã suscipit. Complura namque contrariorum fiunt quidem ex se se mutuò: sed non à suis omnia contrarijs incremẽta suscipiunt, vt ex ægrotante fit sanum. At verò nec illa modo eodem sibi mutuò nutrimentum esse videntur, sed aqua quidem alimentum est igni, ignis autem non nutrit aquã. Etenĩ in simplicibus corporibus horũ alterũ alimẽti, alterum eius quod nutritur maximè subire rationem videtur.* m *Verum enim is locus, dubitationem habere videtur. Sunt enim qui dicunt, simile simili nutriri, quemadmodum & accrescere. Quibusdam autem (vti diximus) nõ hæc sententia, sed contraria placet, censentq; non simile simili, sed cõtrario cõtrariũ, aliter etenĩ fieri nequit, vt inquiũt vt à simili simile patiatur. Alimentũ autem mutatur, atq; digeritur, mutationemq; rerum omnium, in oppositũ, vel in medium esse constat. Præterea nutrimentum quidem, aliquid patitur ab eo quod alitur. Hoc autẽ ab alimẽto nõ patitur quicquam quemadmodum nec à materia faber, sed materies, vt patet, à fabro, qui quidem ex otio mutatur tãtum ad operandum.* n *At enim interest plane si nutrimentum sit id, quod vltimo tandem adiungitur, atq; additur, an non hoc, sed id, quod primũ ingreditur. Quod si vtrũq; quidem est alimentum, alterum tamen est digestum, alterum indigestum, vtroque profecto modo, & contrario*

Text. 42. Text. 43. Text. 44. Text. 45.

o Cùm autem nihil } Quale alimentum sit, docet aiens alimentum habere ordinem per se ad animatum: quandoquidem nihil potest ali, quod animę, & vitæ expers sit. Monet subinde alimentũ trifariam spectari posse. Vno modo quoad substantiam scque est obiectum nutritionis. Oportet enim substãtię beneficio partes substantiales viuentis, quæ actione caloris naturalis perpetuò dilabuntur, refari ciri. Altero secundũ quantitatem; & ita sumptum alimentum, est obiectum accretionis: augescit enim res accessione quantitatis. Tertiò quatenus est superfluum alimenti, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo, quod redundat è nutritione, partem quãdam alimenti ex tertia de coctione, quæ in quadam parte corporis ad id destinata, seminariam, ac generatiuam vim accipit.

Alimentũ secundum substantiam obiectũ est nutritionis; accretionis, secundum quãtitatem. Quatenus est superfluũ ad generationẽ pertinet.

p Quare tale quidem } Tradit potentiæ nutritiuę definitionem; quam dicit sumendam esse á præstantissimo fine, qui est generatio. Ita verò se habet definitio. Potentia nutritiua est, qua viuens, in quantum viuens, se conseruat. Et quia dixerat alimentum ad nutritionem præparari, atque adeò nutritionis principium esse; explicat qua ratione vegetatrix anima, ipsumque alimẽtum diuersam principij rationem sortiantur. Etenim anima est princeps causa efficiens nutritionis; alimentum verò est id, quo tamquam materia, & instrumento quodam fit nutritio; id verò, quod nutritur, est corpus animatum.

Potentia nutritiua est qua viuẽs, in quãtum viuens, se conseruat.

Quid sit anima vegetatrix.

r Atquecùm sit par } Definit vegetatricem animam, non in vniuersum, sed eam, quæ inest viuenti perfecto, idest, quod potest ex semine progignere sibi simile. Anima, inquit, vegetatrix est principium generandi tale, quale ipsa habet; intellige principium primum, seu præcipuum: nam minus præcipuum, & proximum, est ipsa facultas generationis administra.

s Id autem, quo nutrit } Quemadmodũ inquit, gubernator duo habet, quorum interuentu nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur à gubernatore, & mouet gubernaculũ: ipsum verò gubernaculum iam non mouet aliud quidpiam, quod sit velut instrumentum. Ita anima duo vendicat, quibus ad nutritionis munus vtitur; videlicet calorem, & alimentum. Ex quibus calor assumitur, & quasi mouetur ab ipsa anima, & mouet, siue alterat alimentum: ipsum verò alimẽtum non iam vlteriùs mouet quidpiam, quod sit intermedium ad mouendum aliud. Hæc videtur germana huius loci explicatio, in quo enarrando græci expositores tum inter se tum à latinis dissidẽt. Quorum dissidium qui legere volet, consulat Philoponum, Simplicium, Auerroem D. Thomam, Alexandrum, & Themistium.

Calore, & alimento nutritionis munus anima exequitur.

t Necesse est } Ostendit calorem eatenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus concoctio caloris opus est. Vnde colligit omni viuenti necessarium esse calorem, cùm omne viuens nutriatur, & omnis nutritio calore egeat. Concludit se minùs exquisitè, atque vniuersaliter tantùm de hisce rebus in præsenti disseruisse, actiusque videlicet de eisdem alibi exactiùs. Nam de alimentis animalium, de incremento, decremento que corporum, de natura seminis, deque alijs eiusmodi in libris de animalibus copiosè disputat: præterquam quòd de nutritione, & accretione in libris de ortu, & interitu accuratè egit, vbi nos quoque eãdem rem ex instituto pertractauimus.

Nullũ viuẽs sine calore est.

contrarium, & simile simili dicere licet nutriri. Nam si vt indigestum sumatur, contrarium contrario alitur, sin vt digestum, simile simili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet illos vtroq; partim rectè, partim non rectè dicere atq; sentire. o *Cum autem nihil nutriatur, quin habeat vitam, animatum id erit profectò corpus, quod alitur, eaq; ratione, qua est animatum. Quare & nutrimentum ad animatum per se refertur, & non per accidens. Atqui diuersa est alimenti ratio, vt nutrit, & auget. Nam vt ipsum alimentum quantum est quoddam, auget, vt est hoc aliquid, & substantia nutrit. Conseruat enim substãtiam, & est eousque profectò, quòusque nutritur. Efficit præterea generationem ac ortum, non eius quod alitur, sed talis quale est id, quod nutritur, ita enim est ipsa substantia, & nihil se ipsum generat, sed conseruat.* p *Quare tale quidem animæ principium, vis est talis, vt id conseruet, quod ipsam habet, ea nimirum ratione qua ipsam habet. Alimentum autem ad operandum præparare videtur. Quapropter alimento priuatum esse non potest. At verò cum hoc in officio tria sint hæc, necessarioq; concurrant, id inquam quod nutritur, & quo nutritur, & quod nutrit, id quidem quod nutrit est ipsa anima prima. Id autẽ quod nutritur corpus est, quod ipsam animam habet, at id quo nutritur ipsum est alimentum.* r *Atq; cum sit par vniuersas à fine res appellare, finisq; huius animæ sit generatio talis, quale est id, quod ipsam habet, erit anima prima profectò principium generandi tale, quale est id, quod hanc ipsam animam habet.* t *Id autem quo nutrit anima, duplex est: quemadmodum & id, quo gubernator gubernat. Manus inquam & clauus, atq; aliud mouet, atq; mouetur, aliud mouet tantum.* t *Necesse est autem, omne nutrimentum naturæ sit talis, quæ digeri possit. At digestionem efficit calor. Quapropter omne animal habet calorem. Quid igitur sit alimentum ipsum, vniuersaliter diximus, postea verò de ipsis exactius perscrutabimur.*

Text. 46. Text. 47. Text. 48. Text. 49. Text. 50.

QVÆ.

QVÆSTIO VNICA.

VTRVM POTENTIÆ VEGETA-tricis animæ inter se realiter differant.

ARTICVLVS I.

OPINIO EXISTIMANTIVM distingui inter se realiter.

De potentia vegetatiua Galenus in lib. de facultatib9 natur. Medici 1. pr. doct. 6 c. 2. & 3. Fernelius lib. 5. suę Physiol. c. 3. & 4. D. Th. 1. p. q. 78. art. 2.

Vperioribus controuersijs disseruimus cum Aristotele de ijs, quæ ad animæ potentias in commune spectant: nunc de singulis potentijs cum eodem disputabimus, atque in primis de vegetatricibus, quæ ordine generationis cæteris priores sunt. Vegetatricis animę functiones tres recensuit Aristoteles proximo capite, nutritionem, accretionem, generationem, quarum prima pertinet ad conseruationem individui: altera ad eius perfectionem secundum molem corporis: tertia ad propagationem, & conseruationem speciei. Est verò quæstio vtrum iuxta numerum harũ operationum constituendæ sint tres potentiæ realiter distinctæ, nutriens, augens, procreans. Pro parte affimatiua hæc se offerunt argumenta. Primùm quòd potentia augens distinguatur re à nutriente. Cum viuens peruenit ad statum, seu consistentiam, manet superstes, atque integra virtus nutriens, pereunte augente; siquidẽ viuẽs quãdiu viuit, nutritur; & tamen post statum non iam accrescit: ergo virtus nutriens distinguitur realiter ab augente; alioqui eadem virtus maneret, & non maneret. Deinde, Obiectum nutritionis est alimentũ, provt est substantia, obiectum accretionis est idem alimentum, provt quantum: hæ autem rationes differunt toto genere, vt substantia, & quantitas: sed ex tanta diuersitate obiectorũ rectè arguitur distinctio realis in potentia. Igitur facultas nutriens, & augens differunt realiter inter se. Hanc sententiam secutus est Magnus Albertus. 2. parte summæ de homine quæstione de motu nutritiuæ art. 3. Caietanus hoc in lib. ad text. 5. Iandunus quæst. 13. Appollinaris quæst. 9. Iauellus quæst. 18. & alij, quibus videtur suffragari D. Thomas 1. part. quæst. 78. art. 2. & quæst. 79. art. 7. & lib. 2. contra gentes. cap. 89.

Tres animæ vegetãtis operationes.

1. argum.

2.

Sunt in hac opinione Albertus Caietanus Iandunus Apollinaris Iauellus.

Quod verò attinet ad potentiam generantem, plerique eam similiter distinguunt à nutriente. M. Albertus hoc in libro tract. 2. cap. 6. & 2. parte summæ quæst. de vegetabili art. 2. AEgidius quodl. 3. quæst. 12. Caietanus ad caput quartum huius libri, Ferrariensis ibidẽ quæst. 7. Iandunus quæst. 13. Fernelius lib. 5. suæ Physiologiæ cap. 3. & alij.

Qui potẽtiã generantem à nutriente realiter distiguant.

potis-

1. Argum. ferè est, quod superioris. Nam obiectum facultatis generantis est alimentum pro vt aptum vt viuens illius interuentu procreet sibi simile; quæ ratio, vt ex dictis constat, diuersa est ab ea, quam in alimento vir-
2. tus nutriens spectat. Item virtus nutriens datur absque gignente, vt in ijs, quorum ætas effæta iam est, & in nonnullis, qui vel naturæ defectu, vel ob alias causas gignendi carent facultate, qui tamen perpetuò nutriuntur; sed quæ ita sunt affecta, vt vnũ inueniatur sine alio, realiter
3. differút: ergo etc. Deinde potest eadem opinio ita confirmari. Quando alicui potentiæ conuenit aliqua operatio, quæ alteri non cõuenit, eæ potentiæ distinguuntur realiter; sed potentiæ generanti competit aliqua operatio, quæ non competit nutrienti: ergo. Probatur minor quia potentiæ generanti competit formatio membrorum, quæ est præcipua dispositio, & præparatio ad introducendam formam viuentis: & tamen hęc operatio non conuenit facultati nutrienti; quandoquidem si alicui abscindatur brachium, non restituitur â facultate nutriente,
4. quæ sanè id restitueret, si esset eadem cum potentia gignente, quę illud primò formauit. Accedit quòd altrix per totum corpus diffusa est, generans autem certam, definitamque sedem obtinet, videlicet vbi superfluum alimenti seminariam vim accipit. At quæ subiecto distinguuntur, realiter etiam differunt. Non videtur ergo negandum facultatem generandi distingui reipsa à potentia nutriendi.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS NEGATIVA: diluuntur aduersariorum rationes.

1. Conclus. Non est distinctio realis inter nutrientem potentiam, & augentem.

SIt huius controuersiæ prima conclusio. Potentia augens non distinguitur realiter à facultate nutriente. Hanc complexus est Durandus in 1. dist. 3. 2. part. dictinct. quæst. 2. Philoponus hoc libro ad text. 46. Niphus ad text. 42. Vallesius lib. 2. controuers. Med. cap. 20. & alij. Eam verò probat hæc ratio, vt cæteras omittamus. Cùm natura compendio studeat, & paucitatem magis, quàm multitudinem affectet, non solet potentias, vt nec res alias, absque necessitate multiplicare; sed nulla necessitas cogit multiplicare potentias ad actus augendi, & nutriendi: ergo vna tantùm dabitur potentia, à qua ij administrẽtur. Probatur minor, quia cùm aliqui actus sunt inter se necessariò coniuncti, & subordinati, ab eadem facultate oriri queũt, sicuti ab eadem lucis vi progreditur illuminatio, & calefactio; quia eiusmodi calefactio subordinatur, ac necessario coniungitur illuminationi. Cũ igitur actus augẽdi, & nutriẽdi sint inter se subordinati, ac necessariò cõiuncti; ab vna eadẽq; facultate oriri poterunt. Aduerte autẽ cùm dicimus actum nutriendi necessario coniungi cum actu augendi, non accipi à nobis augendi actum pro eo, quo viuens ad maiorem quantitatem promouetur; constat enim hunc non necessariò dari quandiu

Actus subordinati ab eadem potentia esse possunt.

viuens

viuens nutritur; sed sumi pro eo, quo viuens quantitatem acquirit, siue maiorem, quàm deperdit, siue æqualem, siue minorem. Quo pacto accretio, id est, acquisitio nouæ quantitatis, perpetua nutritionis comes est.

Secunda conclusio. Probabilius est potentiam generandi non distingui realiter à potentia nutriendi. Hanc conclusionem tuetur. Durandus in primo distinct. 3. secunda part. distinct. quæst. 2. Vallesius lib. 2. controu. capit. 19. & alij, quibus fauet Aristoteles proximo superiori capite text. 32. illis verbis, Cum eadem vis animæ sit, & nutriendi, & generandi. Astruunt verò huius sententiæ probabilitatem hæc argumenta. Ab eadem facultate oriri potest generatio totalis, & partialis; sed nutritio est generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia à qua hæc oritur, potest illa oriri; maximè cum vtraque similibus accidentibus materiam disponat, vtraque formam vniat, introducatque in materiam; altera in totam, altera in partem. Item per eundē calorē gignitur de nouo ignis, & posteà aggeneratur conuersa in ipsius substantiam materia combustibili: ergo & viuens per eandem facultatem poterit ex integro produci, & post productionem nutriri. Non est enim cur putemus maiorem esse ad hoc præstādum vim caloris in igni; quam nutrientis facultatis in viuente. 2. Concl.

Hactenus probatum à nobis fuit neque facultatem augentem, neq; generantem à nutriente realiter distingui. At enim ex eo facilè quiuis intelliget si potentia generans, & augens inter se conferantur; eas etiam inter se re ipsa non differre, siquidem non differunt à nutriente. Namque in rebus creatis, cùm aliqua sunt idem realiter in vno tertio, inter se quoque re ipsa idem sunt. Est igitur potentia nutriens, augēs, & generans vna, eademque facultas realiter, etsi non sit negandū inueniri inter illas formalem distinctionem, vt constat ex diuersis earū definitionibus, quæ proximo capite ab Aristotele assignatæ sunt. Soluūtur' argumēta, quæ vim augentē & nutrientē realiter distinguebant.

Nunc partium aduersariarum argumentis respondeamus. Ad primùm eorum, quæ ostendere contendebant vim augentem à nutriente distingui; negandum est cùm viuens ad statum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid asserat Galenus in libro de nutrimento. Licet enim non iam plus reponat, quàm dilabatur; adhuc remanet eadem virtus, minùs tamen firma ac robusta, quàm anteà. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuuene perspicaciùs, & acutiùs intuetur, quàm in eodem iam sene. Itaque non est admittendum post statum manere simpliciter, ac non manere eandem virtutem nutricem; sed manere eandem, minùs fortem ac validam. Soluitur. 1.

Ad secundum respondemus quamuis actus augendi, & nutriendi ferantur in obiecta toto diuersa genere: non tamen eam diuersitatem sufficere ad arguendam potentiam realiter distinctam, quando actus sunt inter se subordinati, ac necessariò coniuncti, modo superiùs explicato. Ad primam verò rationem earum, quibus videbatur Soluitur. 2.

Diluuntur rationes allatæ pro distincti one inter po-

tentiã gene randi,& nutriendi.

oſtendi generandi potentiam diſsidere realiter à nutritiua, dicimus potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, quatenus interuentu illius generatur aliud quid ſimile in ſpecie: facultatem verò augendi habere etiam pro obiecto alimentum; ſed prout acceſſu illius aggeneratur ipſum met viuens; ex hac tamen diuerſitate non colligi diſtinctionem realem in potentia; neque id ab aduerſarijs probari.

Solutio prima.

Solutio. 2.

Ad ſecundam dicendum vbicumque datur virtus nutriēs dari etiam gignentem, cùm ſit vna, & eadem facultas; ſed non vbicumque datur actus nutriendi poſſe confeſtim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuente ad hunc actum, quàm ad illum, vt cum Ariſtotele in contextu docuimus: tum quia fieri poteſt, vt facultas quæ diuerſos actus vendicat, impediatur aliquando ne in aliquem vnum eorum exire queat; eſto alios interim exerceat. Verbi gratia, eadem vis, vt in libris de generatione diſſeruimus, & attrahit alimentum, & ipſum retinet; quemadmodum eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoraturque; & tamen nōnunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum adminiſtret, non tamen poſteriorem.

Solutio. 3.

Ad tertiam quicquid ſit de veritate maioris propoſitionis, ad minorem dicendum, negari ab aduerſarijs non poſſe corformationem membrorum præſtari etiam à nutriente facultate. Id enim conſpicuum eſt in arboribus, in quibus præciſi rami denuò pullulant, & iuſtam magnitudinem, ac debitam figuram aſſequuntur; vtique non alterius virtutis, quàm nutrientis miniſterio, & opera. Idem quoq; videre eſt in hominibus, præſertim infantibus, in quibus non rarò aliqua membra ſolida regenerari conſueuerunt, & in adultis, in quibus id interdum accidit. Immò, & extremi dentes, quos ſapientiæ vocant, prouecta iam ætate oriuntur, efformanturque. Itaque delineatio mēbrorum, etiam nutrienti facultati conuenit; etſi cùm in opus totalis generationis incumbit, quemadmodum tunc rem non partiatim, ſed ex toto producit, ita prædictam delineationem non partiatim, vt poſteà de curſu ætatis facit, ſed ex integro rei genitæ confert. Neq; obeſt quòd amputatum brachium non reſtituitur à viuēte: non enim id propterea accidit, quòd virtus nutriens à formante, & gignente re ipſa diſtinguatur; ſed quia, vt rectè ait Galenus in libro de ſemine capit. 17. virtus delineans, ſeu formans membra, non tam vehemens, & efficax eſt in prole genita ad refecienda eius membra, præſertim ſolida, & ea, quæ plus operæ exigunt, cuiuſmodi eſt brachium, quàm extitit in ſemine ad illa de integro coagmentanda. Quod à nobis primo libro de ortu, & interitu animaduerſum iam fuit.

Membrorum formatio à potentia nutriente etiam præſtatur.

Virtus formatrix vehemētior eſt in ſemine, quàm in prole ad eius membra reſtaurandi.

Ad vltimam concedendum eſt altricem virtutem diffuſam eſſe per omnia membra, ſed hanc ipſam facultatem, certa quadam parte corporis, ad quam defertur ſuperfluum alimenti, de quo ſuprà diximus, imbuere iſtiuſmodi ſuperfluum virtute ſeminaria ad exequendam generationem. Itaque facultas generans, quatenus eadem

Solutio vlt.

eſt

est cum altrice, per totum corpus spargitur, etsi quatenus prædictam vim imprimit, consistat in definita parte corporis, quæ ad id tum propter situm, tum propter aliarum qualitatum concursum, accommodata est.

In quo sensu virtus generās sit in toto corpore, & quomodo in parte certa.

Hic aduerte, quod iam loco citato cōmonuimus, virtutem gignētem, quæ in semine residet, diuersam esse tum re, tum natura ab ea, quæ in viuente in est. Re, quia est in subiecto realiter distincto. Natura, quia illa, quæ inhæret viuenti, est potentia vitalis, cùm semen non actu, sed potestate duntaxat viuens sit. Quare cùm in hac quæstione statuimus virtutem generantem non distingui realiter ab alente, de illa tantum locuti fuimus, quæ in viuente inest. Nam eam, quæ semini communicatur, tanquam vicaria eius, quæ est in viuente, ex proximè dictis planum est re ipsa differre à nutritiua.

Vis gignendi in semine distinguitur re ipsa ab illa q̄ est in viuēte.

Capitis Quinti Explanatio.

Determinatis a) Explicata potentia vegetatrici, gradum facit ad sensitiuam, quæ secūdo loco se offert, vt pote cæteris post vegetatricem communior. Ac primùm de ipsa, more suo, generatim disputat, docens quo pacto se se habeat ad sensibile in commune. In hoc igitur capite duo potissimū docere instituit. Alterū est sensitiuam potentiam esse passiuam. Alterum quid sit id, quod potentiam sensitiuam ad actum excitat. Sumit autem hanc hypothesim, sensum, id est, sensionem tunc fieri, cùm aliquid mouetur, & patitur, vt cap. 4. text. 38. dictum fuit: siquidem id, quod sentit, alterationem subit, quod verò subit alterationem, eam recipiendo patitur. Et quia in promptu erat quæstio, á quonam potentia sensitiua patiatur à simili, an à dissimili; respondet iam hoc ab se declaratum, videlicet, in libris de ortu, & interitu.

CAP. V.

Text. 51. *Determinatis a autem his primùm de omni sensu communiter, deinde de vnoquoque dicamus. Fit itaque sensus, cum mouetur, atque patitur aliquid vti diximus. Nam ipse sensus alteratio quædam esse videtur. Inquiunt autem quidam, & à simili simile pati, quod quidem quonam pacto fieri potest, aut nō potest, in vniuersalibus de actione sermonibus passionevè diximus.* b Text. 52. *Habet autem is locus dubitationem, ambigetque non iniuria quispiam, cur & sensuum ipsorum sensus non fit, & cur sine ijs, quæ sunt extrà non efficiunt sensum, cum insit & ignis, & terra cæteraque elementa, quo-*

b Habet autem.) Vt propositam quęstionem diluat, alteram subnectit, quod, vt aduertit Theophilus, facere consueuit cū posteriotis cōtrouersiæ solutio aperit quomodo præcedenti respondendū est. Ea verò est, Cur sensus se ipsum non sentiat, verbi gratia, cur se se aspectus non videat. Præterea cur sensibilia, vt elementa, non nisi facta extrinsecùs motione percipiantur, cum vel ipsa, vel eorum qualitates in tactu insint.

c At enim.) Ediserit quod proximè proposuerat, aiēs quia sensus ex se potentia est, non actu, ideō per se non posse in actum erumpere, nisi excitetur ab eo, quod est actu, id est, à sensibili: quemadmodum combustibile, quia est in potestate, vt comburatur non ignescit sponte sua, sed opera, ac vi alterius, quod possit vrere. Itaque non sat est habere sensorium in se qualitates elementorum, vt eas sensus percipiat, quantumcunque coniunctæ sint sed oportet

Sensus non exit in actum nisi excitatus ab eo, quod est actu.

oportet sensum, quatenus est in potentia ad recipiendā speciem, deduci in actum à sensibili eiusmodi speciem producente. Hinc etiam dilui potest altera dubitatio, cur sensus neque se, neq; suū sensiterium dignoscat: videlicet quia non potest moueri à se, neque à suo sensiterio, sed ab alio externo agente. Qua de re in progressu plura.

d At vero quoniam.) Priusquam declaret quomodo sensus de potentia ad actum prodeat, docet sensum interdum esse in potentia, aliàs in actu. In actu est cùm actu operatur; in potentia cùm nullam functionem exercet, exercete tamen potest, vt liquet in dormiente, qui facultate vidē di pollet; nec tamen actu videt. Tum quia dixit id, quod sentit, esse in actu, ne quis fortè existimaret actum esse aliquam formam permanentē, alterius ve rationis: id exponit aiens se passionē, motum, operationemque appellare actum; quia motus est actus quidam licet imperfectus; id autē quod sentit, mouetur, ac patitur. Vnde etiam liquet dandū esse aliquid diuersum in actu cōstitutum, à quo id, quod sentit, pati ac moueri possit. Ad id verò, quod quærunt num sensus à simili, an à dissimili moueri debeat; respondetur moueri à dissimili antequam fiat passio, quod tamen post passionem manet simile patienti. Nam antequam sensibile sui speciē in organū sensus producat, dissimile est; postquam verò eā produxit, simile: videlicet propter sui imaginē, & similitudinē, quā sensui impressit. Vnde est quòd cognitū dicitur quasi cognatum cognoscēti.

e Deinde distinguendum.) Exponit quot modis aliquid dicatur esse in actu, vel potentia; vt hinc doceat quidnam sensum de potentia ad actum educat, & qua ratione id fiat: quod tamen ait non fuisse hactenus à sle determinatè & expressè, sed simpliciter & obscurè dictū. Ait ergo

quorum est per se sensus. vel per ea, quæ ipsis accidunt. c At enim patet sensitiuū non esse actu, sed potentia tantū. Qua propter non sentit; quemadmodum combustibile nō vrituur ipsum per se sine eo, quod ipsum vrere potest. V reret enim se ipsum, & non indigeret eius, qui actu est, ignis. d At verò Text. 53.
quoniam sentire bifariam dicere consueuimus (nam & id, quod potentia videt, & audit, videre audireq; dicimus, etsi forte dormiat, & id identidem, quod iam operatur) dupliciter & ipse sensus profectò dicetur, quidam vt potentia, quidā vt actu. Similiter & ipsum sentire, & quod est potētia, & quod est actu. Primùm igitur id scire oportet: nos Text. 54.
inquam quasi sint eadem pati, moueri, ac operari, ita nunc his vti ac dicere, motus enim est quidam actus, imperfectus tamen, vt in alijs diximus. Ea verò cūcta, quæ patiuntur atq; mouentur, ab actiuo, & eo quod est actu patiuntur, atque mouētur. Idcirco fit, vt tum à simili sibi, tum à dissimili res ōnis patiatur, vt diximus; patitur enim ea, quæ est dissimilis, at cùm est passa, tum similis est, vt patet. e Deinde Text. 55.
distinguendum est de potentia atq; actu, nunc enim de his ipsis simpliciter dicimus. Nam est hoc pacto quippiam sciens, vt si dicamus hominem esse scientem, quia homo est talis suapte natura, vt sit sciens, atq; scientiā habeat. Est etiam hoc pacto quippiam sciens, vt hominem eum iam dicimus esse scientē, qui grammaticam habet. Atq; horum vterq; non eodem modo potest, potentiæq; subijcitur: sed alter quidē ex eo quia genus ipsum est tale materies vè, alter verò propterea quòd cū voluerit contemplari, potest id ipsū facere, nisi quid externum forte probibeat, impedimentoq; fiat. At præter ipsos, est isce qui iam contēplatur, & est Text. 56.
actu

Quot modis aliquid potētia fit.

bifariam dici aliquid esse in potentia. Vno modo, quia est in potentia remota; altero, quia est in potentia proxima. Verbi gratia, dicimus hominē scientem esse in potentia remota, dum caret habitu scientiæ, quem tamen potest acquirere cùm suapte natura sit disciplinæ capax. Eundē verò dicimus esse scientem, seu contemplantem potentia proxima, cùm iam obtinuit habitū scientiæ, nec tamen per eum agit, quia tunc scientię actum non exercet; quem tamen cùm libuerit, exercere valet, nisi impedimento aliquid sit, vt morbus, aut aliarum rerum cura, & occupatio.

f Ambo igitur illi.) Tradit conuenientiam, & discrimen inter eum, qui priorem, & eum qui posteriorem habet potentiam, nimirum conueniunt quòd vterque in potentia esse dicitur: differūt quia qui est in potentia remota sciens, non perueniet ad contemplationem actumque sciendi, nisi priùs alteretur habitum scientiæ recipiendo. Immò nisi prauum habitum, dispositionem vè deponat, si aliquo errore scientię contrario imbutus sit. At verò is, qui potentiam proximam fortitus iam fuit, & qui sensum vel scientiam habet, non promouetur ad actionem per mutationē à

priua-

priuatione ad habitum, vel à falsa opinione ad veram, sed actum duntaxat depromit, si ei vacet, nec aliunde impediatur.

g At verò neque ipsum.) Quia hactenus sensionem, & contẽplationẽ, passiones, alterationesq; appellauit, ne quis multiplici horum vocabulorũ vsu decipiatur, arbitratus eum, qui sentit, & contẽplatur, propriè pati alterativè, admonet in primis passionẽ analogum esse. Vno modo sumi pro passione, quæ fit secundũ qualitates ad interitum ducentes, quę corruptiua vocatur; vt cùm quidpiam calefit, aut exiccatur: altero, pro receptione alicuius, quod incolumitatẽ, & perfectionẽ affert, quę perfectiua nuncupatur, vt cùm potentia actum aliquem sibi maximè conuenientem v. g. contemplationẽ promit. Id autem, quod Aristoteles de passione dixit, pari modo intelligedũ esse vult de alteratione: esse nimirum duplicẽ, alteram corrumpentẽ, alteram perficientem. Ac neque posteriorem passionẽ, neq; alterationem hisce nominibus propriè appellari: quia neque pati, neque alterari propriè, ac vulgato loquendi vsu dicitur, nisi quod ad interitum disponitur, aut noxam aliquam patitur. Quare is, qui cõtẽplatur non simpliciter pati, aut alterari dicendus est, cùm contemplatio accessio potiùs quædam sit perfectionis, & promotio ad meliorem statum; quod similiter de illo, qui actum sentiendi edit, pronuntiãdum est: nisi quis ad proprium horum vocabulorũ significatum nõ attendẽs, aliter ea vsurpare velit.

Non dicitur propriè pati, alterativè nisi quod adcorruptionẽ disponitur.

actu, propriè́q; sciens hoc A. f Ambo igitur illi primi, potẽtia quidem sunt scientes, vt diximus. Verum vnus indiget alteratione per disciplinam, qua quidem nonnunquam etiã ex habitu contrario, dispositioneque mutatur. alter habet quidem sensum, vt grãmaticam, sed indiget operationis, vt ex otio tandẽ, operationisq; vacuitate agat, ac operetur. atq; hic modus potentiæ diuersus est, vt patet, ab anteà dicto. Text. 57. *g At verò neq; ipsum pati simplex esse videtur, sed aliud est à contrario corruptio quædã, aliud est salus potius eius, quod est potẽtia ab eo quod est actu, simileq; perinde atq; potẽtia sese habet ad actũ. Fit enim contẽplãs, quod scientiã habet quod quidem aut non est alterari (in ipsum enim fit incrementũ & in actum, perfectionẽvè) aut aliud alterationis est genus. Quocirca nõrectè se habet, dicere ipsum sciẽs cum fit alterari,* Text. 58. *h sicut nec ædificatorẽ, cum ædificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod est intelligens potẽtia, atq; sciens, id non doctrinã appellare oportet, sed aliud nomen est æquum habere. i At quod qua est in potẽtia discit accipitq; scientiam ab eo, quod est actu sciens, atq; ab ipso docente, id aut non est dicendum pati ac alterari, aut duos alterationis esse modos fateamur oportet, eam inquam mutationẽ, quæ ad priuatiuas est dispositiones, & ea, quæ est ad* Text. 59. *habitus atq; naturam. K Hæc cum ita sint, prima quidem mutatio sensitiui ab eo, quod generat fit. Cum autem ortũ ac generatum est: habet iam sensum perinde atq; scientiam & sentire actu: simile est ac contemplari. l Differentia tamen est. Nam ea, quæ actu sensum efficiunt, extra sunt: ipsum inquam visibile, & audibile, & sensibilium cætera. Cuius*

f Ambo igitur.) Quia alterationem duplicem esse dixerat, alteram corrumpentem, alteram perficientem, ostendit ambos illos primos, qui potentia scientes dicti sunt, alterationem perficientem habere, sed diuersam. Nam vnus indiget alteratione per disciplinam, qua nonnunquam etiã ex habitu contrario, dispositioneque mutatur, vt qui habitum scientiæ per disciplinam acquisiuit, is nonnunquam ex otio, & operationis vacuitate habitum scientiæ amittit, vt grãmaticam, quem habet quidem sensum, sed indiget operationis, vt ex otio tandẽ operationisq; vacuitate agat, ac operetur. Alter verò habet quidem sensum, vt grãmaticam, sed non indiget operationis, vt ex otio tandẽ operationisq; vacuitate agat, ac operetur, quia habitum scientiæ per disciplinam acquisiuit, qui nec ex otio, nec ex operationis vacuitate amittitur. atq; hic modus potentiæ diuersus est, vt patet, ab anteà dicto.

g At verò neq; ipsum.) Docuerat anteà eum, qui habitum scientiæ per disciplinam acquisiuit, non amittere habitum ex otio, & operationis vacuitate, sed ad actum operandi, & agendi ex habitu scientiæ, quem habet, indigere disciplina, quæ ipsum ad actum operandi, & agendi ex habitu scientiæ, quem habet, deducat. Nunc docet eum, qui habitum scientiæ per disciplinam acquisiuit, non amittere habitum ex otio, & operationis vacuitate, sed ad actum operandi, & agendi ex habitu scientiæ, quem habet, indigere disciplina, quæ ipsum ad actum operandi, & agendi ex habitu scientiæ, quem habet, deducat. Quod quidem aut non est alterari (in ipsum enim fit incrementũ & in actum, perfectionẽvè) aut aliud alterationis est genus. Quocirca nõrectè se habet, dicere ipsum sciẽs cum fit alterari, sicut nec ædificatorẽ, cum ædificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod est intelligens potẽtia, atq; sciens, id non doctrinã appellare oportet, sed aliud nomen est æquum habere. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod est intelligens potẽtia, atq; sciens, id non doctrinã appellare oportet, sed aliud nomen est æquum habere. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod est intelligens potẽtia, atq; sciens, id non doctrinã appellare oportet, sed aliud nomen est æquum habere.

h Sicut nec ædificatorem.) Quod proximè asseruit, ædificatoris similitudine explanat, aiẽs quẽ admodũ is, qui ædificat, non dicitur propriè alterari (intellige quatenus ædificat, potest enim aliunde ex labore alterari) ita neque scientem, dum scientiam exercet; neque eum, qui sensu prẽditus est, dum sensionẽ edit; quæ est a vacatione ad opus absque amissione, aut corruptione alicuius, non datur germana, & nativa ratio alterationis. Obiter autem monet eum, qui iam scientiæ habitum assecutus est, cũ à potentia proxima ad contemplandi actum progreditur, non rectè dici posse docens, quãdoquidẽ nihil tũc denuò addiscit sed alio vocabulo id significandi. Ita hũc locũ interpretatur Philopon9.

Qui elicit sensionem non propriè alteratur.

i At quod ex eo.) Docuerat anteà eum, qui ex habitu scientiæ ad contẽplandi actũ mouetur, non propriè pati, nec alterari: idem nunc asserendum esse aut de illo, qui habitũ scientiæ de nouo cõparat. Vterque enim perficitur, & ornatur, neuter ad perniciem ducitur, aut nocumentũ fert: vbi verò hęc non interueniunt neq; passio est, neque alteratio. Nisi hęc vocabula laxiori significatu vsurpẽtur, vti iam superius animaduersum fuit.

k Hęc cùm ita sint.) Declarat iam quid sit id, quod sensitiuũ ad actũ ducit. Quod vt intelligatur aduertere oportet sensitiuũ in potentia remota esse id, quod caret anima, atque adeò & sensu, & tamen recipere hæc potest, vt semen. Sensitiuũ autem in potentia proxima esse id, quod & anima, & sensu prædituum est. Ait ergo Aristoteles id, quod reducit sensitiuũ de potentia remota

ad actum esse generans, seu producens animal, id enim simul attribuit genito potentias ad functiones obeundas: quemadmodũ is, qui docet, confert suo modo habitum scientiæ in mente discipuli. Est enim sensus similis habitui scientiæ, quemadmodũ actus sentiendi actui contẽplandi. Hic aduerte generans eatenus dici conferre proli potentias, quatenus ei confert animã, à qua illæ manant. Vnde cùm is, qui hominem generat, non producat animam; siquidem hæc à Deo creatur, sed eius tantùm cum materia vnionem attingat, non dicetur ei contribuere potentias, nisi dispositiuè, quatenus prẽparat materiam, in quam Deus animam infundit.

Quo modo generans potentias proli conferat.

l Differentia tamen est.} Id, quod sensum ad actũ sentiendi mouet, est sensibile: quemadmodũ & id, quod intellectum ad contemplationẽ excitat, est intelligibile. Est tamen inquit Aristoteles discrimen, quia id, quod mouet externũ sensum est obiectũ externum, quod adsit, id est, actu existens, ac prẽsens; quia sensio versatur circa istiusmodi singularia; intellectus autem est circa vniuersalia, quæ abstracta sunt à loco & ab existentia, & ita fit in intellectu per suam speciem vt ea, quoties libuerit, etiam absentibus singularibus intelligere possimus; cũ tamen sensio prẽsentiã, existentiamque suorũ singularium requirat. Quod ait posse nos intelligere vniuersalia cùm libet, interpretandum est de vniuersalibus postquam semel à nobis percepta fuerre, vt Themistius, & Philoponus explicant. Nam, quę nondũ mente percepimus, satis liquet non esse in nostra potestate, ea, cum volumus, intelligere.

Sensio nõnisi in singulare prẽsens, existensq; fertur.

Cuius causa hæc est, actu nanq; sensus singularium est, scientia verò, vniuersalium est: hæc autem in ipsa anima quodammodo sunt. Quapropter intelligere quidem cum quispiam voluerit, in ipso est situm: Sentire autem non collocatur in ipso. Necesse est enim sensibile ipsum adesse. m *Pari modo res se se habet, & in scientijs sensibilium, & ob eãdem vtique causam: quia sensibilia singularia sunt, & extrà sicuti diximus. Sed vt de his exactiùs, dilucidiùsvè dicamus, dabitur nobis rursus occasio.* n *Nũc ia sit à nobis determinatum, cùm simplex non sit ià, quod in potentia dicitur; sed aliud quidem, vt puer, quem militare posse dicere licet, aliud autem vt iste, qui iam ætate militarique arte aptus euasit ad militandum; sensitiuum similiter se habere. Atque cum ipsorum differentia nomine careat, determinatum autem sit ipsa esse diuersa, & quo pacto diuersa sunt, necesse est ipso pati ac alterari tanquam proprijs nominibus vti.* o *Ipsum autem sensitiuum potentia tale est, quale iam ipsum sensibile est actu, sicuti diximus. Patitur igitur cum est non simile, at passum euasit simile & est tale quale est illud.*

Text. 60

Text. 61.

m Pari modo res.} Eodem pacto se habere inquit scientias rerum sensibilium ad singularia, quo se ad illa habent externi sensus. Appellat autem scientias sensibiliũ, vt Philoponus, & Themistius interpretantur, artes mechanicas, quæ cùm in singularium artefactorum confectione versentur, necessariò talis earum operatio singularia sensibilia requirit, quemadmodum & sensuum functiones similia singularia, in quæ ferantur, exigunt.

n Nunc id sit á nobis.} Exponit quo instituto superiorem distinctionem potentiæ attulerit, nempe vt planum euaderet quo pacto sensitiuum dicatur secundum duplicem potentiam, vnam remotam, alteram proximam, sicuti puer est in potentia remota ad militandum, & ad tractanda arma: cùm autem ad perfectam venerit ætatem, erit in potentia proxima. Et verò licet non suppetant nobis vocabula ad has potentias distinguendas, sat est nosse esse illas inter se diuersas, quemadmodum & ad alterationem, passionemque tam propriam, quàm impropriam significandam eisdem vtimur nominibus tanquam proprijs, cùm tamen propria non sint.

o Ipsum autem.} Redit ad explicationem eius quæstionis, quam anteà proposuerat an passio sit à dissimili, vel potiùs à simili: aptatque sensui id, quod suprà dixerat, nimirum patiens partim à simili pati, partim a dissimili, & contrario. Nam sensus antequam patiatur, sensibili dissimilis est: post passionem verò similis euadit: vtique ratione imaginis, quam sensibile ipsi imprimit; quę cùm sit similitudo obiecti, haud dubiè sensum sensibili cognatum, similemque reddit, vt iam suprà declaratum fuit.

Sẽsus partim à dissimili partim á simili patitur.

Capitis

Capitis Sexti Explanatio.

VT verò de vno quoque a.) Tractaturus de singulis sensibus, eorumque obiectis, quę sunt sensibilia ad ipsos pertinentia, agit priùs de sensibili generatim accepto, quod trifariam dici inquit. Namque aliud est sensibile per se proprium, aliud sensibile per se commune, aliud sensibile per accidens. Ad maiorem tamen perspicuitatem hunc in modum diuidi. Sensibile aliud est per se, aliud per accidens. Deinde sensibile per se, aliud proprium, aliud commune

Sẽsibile sũptum generaliter triplex est.

b Proprium id.) Sensibile proprium definit id, quod vno tantùm sensu, ac sine errore percipitur, id est, quod à nullo externo sensu potest percipi, præterquàm ab eo, cuius obiectum dicitur esse; idque sine sensus hallucinatione, quo pacto color dicitur obiectum visus, sapor gustus, sonus auditus, odor olfactus, tactus calor, frigus, alięque id genus tactiles qualitates.

Sensibile proprium.

c Tactus autem.) Ne quis forte ambigat num tactus habeat sensibile proprium eo quòd circa plures contrarietates, & rerum differentias versetur, nempe circa calidum, & frigidum; siccum, & humidum, durum & molle, aliasque eiusmodi: eam remouet ambiguitatem aiens non obstare illam tam dissimilem varietatem rerũ, quæ à tactu percipiuntur ne arbitremur omnes illas obtinere ratione proprij sensibilis respectu ipsius tactus, cùm tactus eas dignoscat, vt cæteri sensus propria sensibilia, neque in eis percipiendis erret

Sensibile cõmune.

d Visus enim.) Ostendit quo pacto possit, aut non possit esse in sensibus deceptio circa proprium sensible. Non fallitur, inquit, visus dum colorem percipit, neque auditus dum sonum, aut alij sensus dum propria obiecta apprehendunt; sed applicando sensibile proprium subiecto, cui non inest; vt si gustus percipiat ciborum dulcem quasi amarum propter biliosum humorem, quo lingua infecta est.

Sensibile per accidens.

e Communia verò.) Describit sensibile commune, docens esse id, quod non vno, sed multis percipitur sensibus, vt motus visu, & tactu. Hæc verò quinque numerantur, scilicet, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Sensibile autem per accidens id esse ait, quod non per se mouet sensum; sed ea tantùm ratione sentiri dicitur, qua est coniunctum cum eo, quod per se cadit sub sensum, Sic Diaris filius sensibile per accidens dicitur, quia non secundum se, vt substantia quędam est, sed quatenus albus, sensum mouet.

CAP. VI.

Text.62. VT verò a de vnoquoq; sensu deinceps à sensibilibus cuiusq; proficiscentes dicamus oportet. atq; priùs ipsa sensibilia distinguenda esse videntur. Sensibile itaq; trifariàm dicitur: sensibilium enim quædam

Text. 63. per se, quædam per accidens sentiuntur. Et illorum rursus alia sunt vniuscuiusq; propria sensus, alia cõmunia cunctis. b Atq; proprium id sensibile dico, quod alio sensu sentiri non potest, & circa quod error fieri nequit, vt color respectu visus, & sonus auditus, & sapor gustus. c Tactus autem plures differentias habet quidem, iudicat tamen de illis, vt cæterorum sensuum quisq; de suo sensibili, & non decipitur. d Visus enim non errat esse colorem, aut auditus esse sonum, sed quid sit id, quod est infectum colore, vel vbi, aut quid sit id, quod sonat, vel vbi. Huiuscemodi igitur

Text. 64. sensibilia dicũtur vniuscuiusq; propria sensus. e Cõmunia verò sunt hæc motus, quies, numerus, figura, & magnitudo, talia nanq; nullius sunt propria sensus, sed omnibus cõmunia sunt, etenim tactu motus quidã sensibilis est, atq; visu.

Text.65. Per se igitur sensibilia hæc sunt. Peraccidens autem sensibile dicitur: vt si album Diaris filius sit, peraccidens enim hoc sentit, quia albo, quod sentit, id accidit. Quapropter & nihil ipse sensus ab huiuscemodi sensibilibus patitur, vt talia sunt. Eorum autem quæ per se sentiuntur, illa sunt propriè sensibilia, quæ propria sunt, & ad quæ substantia vniuscuiusq; sensus est apta.

QVÆS.

QVÆSTIO I.

SIT NE SENSVS POTENTIA passiua tantùm, an etiam actiua.

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ AVCTORVM Sententiæ, eorumque refutatio.

Qui ponunt sensum agentem, & patiẽtem.

IN hac quſtione magna eſt opinionũ varietas: diſsidẽt enim tũ Græci à Latinis, tũ Græci, & Latini inter ſeipſos. Atq; imprimis Iandunus hoc libro q. 16. & Apollinaris quæſt. 13. duplicem potentiam in cuiuslibet ſenſus officina ſtatuunt; vnam patientẽ, alteram agentem; illam ad ſpeciem recipiendam., hanc ad ſenſionem exercendam. Ducũtur verò ea potiſsimum ratione, quòd vna eadẽq; virtus ſimul pati, & agere nequeat; ac quòd neceſſariò danda ſit vna virtus, quæ poſsit quodammodo omnia ſenſibilia fieri, & alia quæ poſsit omnia facere. Hac enim ratione Ariſtoteles 3. huius operis lib. geminum conſtituit intellectum; alterum agentem, alterum patientem. Accedit quôd teſte Ariſtotele eodem loco, alijsque Philoſophis, cuilibet potentiæ paſsiuæ reſpondet alia actiua; ex quo ſequitur aliã eſſe facultatem, quæ recipit ſpeciem; aliam, quæ illa vtitur.

Non datur ſẽſus agens.

Hanc ſententiam nullatenus probamus, quam reijcit D. Thomas 1. part. quæſt. 79. artic. 3. & quæſt. 9. de ſpiritualibus creaturis art. 10. Capreolus in 2. diſtinct. 3. quęſt. 2. art. 3. ad argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in libro cap. 11. Ferrarienſis quæſt. 9. & cõmunis Schola Philoſophorum. Primùm, quia aduerſatur Ariſtoteli, qui nullibi eiuſmodi ſenſus agentis meminit. Deinde quia ſecundum ipſam decem externi ſenſus numerandi eſſent, quinque paſsiui, totidem actiui; quod à recepta doctrina abhorret. Tum verò quia res abſque neceſsitate multiplicat: poteſt enim vnus, idemque ſenſus recipere ſpecies ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine conſignatus eſt, actionem ſentiendi edere; eandemque in ſe nudè ſpectato recipere.

Contra Iandunũ ſcripſerunt etiã Thienenſis, & Niphus de ſenſu agente.

cur intellect. agens à patiẽte diſtinctus ſit.

Agentem verò intellectum ideò à patiente Ariſtoteles diſtinxit, quia, vt ibi enucleatiùs exponemus, in tota ratione rerum aliud eſt id, quod ad agendum præparatur; aliud, quod primò præparat; intellectus verò agens præparat primò patientem ad agendum, imprimendo illi intelligibiles rerum imagines: quo etiam pacto obiectum ſenſile, quod à ſenſu re ipſa diſtinguitur, ſenſum præparat, ac diſponit, ſui ad ipſum tranſmittendo ſimilitudinem.

Quod

Quod autem addebatur, cuilibet potentiæ passiuæ respondere aliã actiuam, si sermo sit de potentia actiua, quæ primò præparat ad agendũ, eam fatemur esse aliam distinctam à passiua, sicuti intellectus agens distinctus est à patiente, & potentia actiua, quam habet obiectum sensibile ad imprimendam sui similitudinem in sensu, differt re ipsa à sensu. Verùm si loquamur de potentia, quæ recipit speciem, & de illa, quæ vna cum specie actum cognoscendi exercet; hanc negamus oportere tanquam duas potentias inter se distingui.

Qui autem ét sensum solũ essẽ potentiã passiuam.

Aliorum opinio est sensum esse potentiam tantummodò passiuam. Hi autem bipartita via incedunt; quidam putant sensum nihil præstare aliud, quã recipere speciem à re obiecta, sicque sensionem non à sensu, sed à re sensibili fieri. Alij arbitrantur sensionem fieri ab anima, & specie sensui insculpta, ipsam verò potentiam nullũ ad id concursum actiuũ exhibere; sed tantũmodò passiuũ, more materiæ primæ, cuius est tãtùm recipere formas, & recipiendo pati. Priorem viam secutus est Aegidius quæst. 1. de cognitione angelorũ. Niphus in libello de sensu agente, Venetus in summa de anima cap. 10. Thienensis hoc loco com. 61. & Caietanus, qui aduersariæ partis assertores pauperes nominat, nõ spiritu, sed ingenio. Probatur verò hæc pars ea ratione, quia nihil est aliud sentire, quàm percipere rẽ, quæ sub sensum cadit, at quotiescũq; sensus obsignatur specie rei, dicitur rẽ in sua imagine percipere. Videturq; hoc docuisse Aristototeles libro 2. cap. 5. text. 52. cum ait actiua operationis sensus esse extra; & lib. 3. cap. 2. text. 138. vbi docuit vnũ, eundemque esse actum sensus, & sensibilis. Cum igitur actus sensibilis sit productio speciei, nihil aliud erit sensio quàm speciei productio.

Aegidius Niphus Venetos Thienẽs. Caiet.

Posterior modus defendẽdi sensum esse tantũ potentiam passiuam patronum habet Magnum Albertum in 2. part. summæ de homine, in tractatu de sensibus animæ. Potestque ex eo comprobari, quia sensio est vna, simplexque actio, quæ proinde oriri non potest à duobus agẽtibus immediatis re ipsa distinctis, cuiusmodi sunt potentia, & species; Cùm igitur illa ab specie oriatur (ideò enim species effingitur à natura, vt per eam anima sentiat) reliquum est vt potentia non eliciat actũ sentiendi, sed eum tantummodo recipiat.

Hæc tamen sententia, vtcunque à suis authoribus defendatur, nobis haudquaquam placet. Eam refellit Scotus in 3. distict. 14. quæst. quarta articulo 2. Capreolus quęstione prima artic. 3. Ferrariẽsis lib. 2. contra gentes capit. 57. & hoc libro quæstione 8. Caietanus prima part. quæst. 74. artic. 2. Gregorius in primo dist. 3. quæst. prima, Philoponus ad text. 121. & alij. Namque ex ea iuxta priorem modum explicata, sequitur contra doctrinam Aristotelis nono Metaphys. capit. nono text. 16. visionem non esse actionem immanentem; cum actio immanẽs recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorũ iudicio sensio à solo obiecto efficiatur. Sequitur etiã functiones sensuũ nõ esse vitales, siquidẽ omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde quòd sæpe recipimꝰ speciẽ rei in oculo, nec tñ rem videmus: quod fieri nõ posset, si receptio speciei esset visio. Postremò, quòd hæc sentẽtia pa-

Refutantur.

1. Ratio.

2.

3.

Arist. docuit sensum potẽtiam esse actiuam,

Iàm Aristoteli aduersetur ex eo constat, quia hoc in libro capit. 4. text. 36. docuit animam esse causam effectricem alterationis eius, quæ secundũ functiones sensuũ fit; quod etiam repetit in lib. de memoria, & reminiscentia. Et in libro de sensu & sensili coarguit Democritũ asserentem visionem esse operationem obiecti, quia tunc etiam speculum videret, cùm in eo obiectum per speciem ab eo productam eluceat. Accedit auctoritas D. Augustini lib. 11. de Trinitat. cap. 2. vbi docet ad operationem non sufficere imaginem rei impressam. Argumẽta autem quæ in aduersam partem adduximus facilè explicabit qui ad primum dixerit eum, qui rei imaginem recipit, percipere rem in habitu, non actu, sensionem verò esse actualem rei cognitionem. Aristotelis mens est; actiua sensus externi ideſt, obiectum, quod speciẽ mittit in sensum esse extra. Et esse eundem actum sensus & sensibilis, ideſt, tam obiectum quàm sensum concurrere ad eundem actum, quia ad actum sentiendi, quem potentia sensitiua exercet, concurrit etiam obiectum interuentu speciei, quam in eodem sensu produxit.

D. August.

Impugnãtur qui sensionẽ solum ab anima & specie fieri dicunt.

Alter etiam modus tuendi sensum esse duntaxat potentiam passiuã, à veritate aberrat. Etenim si sensus tantummodò passiuè concurrerent ad actum sentiendi, cùm nobilius sit agere, quàm pati, vt docet D. Augustinus lib. 12. super Genesim ad litt. capit. 16. & Aristoteles lib. 3. huius operis cap. 5. text. 19. sequeretur animæ vegetatricis facultates, quæ omnium cõfessione agunt, sensitiuis nobiliores esse, quod admittendum non est: siquidem vt anima sensitiua vegetatricem, ita illius facultates huius potentias dignitate vincunt. Deinde, quia si sensus nullũ ex se actum eliciunt, frustra dantur à natura. Nam ad sensionem recipiendam sat erit organum, id est, materia subiecta formæ, sub certa figura, & reliquo congruentium dispositionum apparatu. Tertiò, quia sequeretur omnia hæc enuntiata, Aspectus videt, auditus audit, olfactus odoratur, aliaque similia, falsa esse, quæ tamen cõmunis philosophantium schola pro veris vsurpat. Cõsecutio probatur, quia harũ propositionum sensus est, aspectum elicere actum videndi, auditum elicere actum audiendi; parique modo res habet in cæteris eiusmodi, in quibus actus vitales enuntiantur. Atque hæc argumenta valent etiam ad impugnandũ priorem illum modum, cuius ante meminimus, quatenus ambo in eo conueniunt, quod vterque actionem sensibus adimit. Ijsdem etiam confutata manet opinio quorundam, quos refert Theophilus hoc loco ad textum 52. aientium sensiones non ab anima, nec à potentia, nec ab externo obiecto fieri, sed vi alicuius substantiæ separatæ. In quo errore fuit Auerroes hoc in lib. comment. 58. lege Albertum Magnum tract. 3. cap. 6. Contrariæ vero opinionis ratio momentum non habet. Dicendum est vnam actionem posse oriri à duobus, quorum vnum quodque est concausa seu causa partialis, quemadmodum idem pondus potest vehi à duobus hominibus. Species autẽ & potentia in functione sensus administranda, sunt duæ causæ partiales.

1. Ratio.

2.

3.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

QVÆSTIONIS

Conclusio.

Cõsule Arist. cap. 1. huius lib. Aner. lib. 7. Physic. cõment. 1.

EX superiorum sentẽtiarum confutatione non difficile erit perspicere, quænam propositæ quæstionis conclusio esse debeat. Dicendum potentiam sensitiuam tripliciter spectari posse; videlicet, vt recipit speciẽ ab obiecto, vt ea informata actum sentiẽdi profert, vt eiusmodi actũ in se recipit. Si igitur primo, vel tertio modo consideretur, haud dubiè potẽtia passiua est; cùm sic nõ operetur, sed patiatur: si secundo modo, est potentia actiua; quia sic non patitur, sed operatur. Pro quare lege D. Nemesium cap. 6. de natura hominis. Atq; ex dictis etiam liquet nõ esse probandã sententiam interpretũ Gracorũ, qui vt constat ex Philopono, & Simplicio, aiunt dicendũ non esse potentiam sensitiuã pati, sed eius organũ. Latinis potiùs assentimur, qui passionẽ nõ organo tantùm, sed potentiæ simul accõmodant. Etenim cũ & species, & operatio sensus non recipiatur in organo immediatè, sed interuentu potentiæ, inficiandũ non est tam sensoriũ, quàm potentiã recipiendo pati. Hanc sententiam approbat D. Thom. 1. p. q. 79. art. 3. eiusq; sectatores, vt Capreolus in 3. sent. dist. 14. quæst. 1. & in 2. dist. 3. quæst. 2. Ferrariensis lib. 2. contra gent. cap. 82.

Potentia sensitiua tripliciter spectatur.

Species, & sensio recipiuntur in potentia.

Erit tamen, qui adhuc probare contendat nulla ratione sensum potentiam actiuam dicipossse. Primũ, quia Aristoteles proximo capite absolutè asseruit sensum esse potentiam passiuam; quod minimè pronũtiasset, si sensus aliqua consideratione esset actiua potentia; præsertim cùm nulla maior esset ratio, cur passiua, quàm actiua potentia dici deberet. Secundò, quia potentia actiua, vt ab Aristotele lib. 5. Metaph. cap. 12. text. 17. definitur, est principium transmutandi aliud; at sensus quantumlibet actionem sentiendi ab se promat, non transmutat per eam aliud quidpiam. Tertiò, quia Aristoteles sect. 31. probl. quæst. 12. & 13. videtur omnem agendi vim sensibus denegare. Cum enim quæsisset cur cùm dextra pars sit fortior, quàm sinistra: tamen æquè videamus sinistro, ac dextro oculo. Respondet primò quia pars dextra fit fortior exercitatione: at vtrumque oculum æquè exercemus, Secũdò quia potentiæ sensitiuæ ab obiecto immutantur: obiectum verò æquè agit in sinistrũ, & in dextrũ oculũ. Quartò, quia sensus non magis est actiuus, quàm intellectus, quem patientẽ vocant: Quòd verò hic nullo modo actiua potentia sit, ex eo videtur: quia ipsum intelligere vocat Aristoteles pati lib. 3. huius operis cap. 4. text. 2.

Quæ argumẽta probent sẽsum non esse actiuã facultatem.

Lege D. Th. de verit. q. 16. a. 1. ad 13.

Ad primũ horum dicendum ideò Aristotelem sensum potentiã passiuam potiùs, quàm actiuã nuncupasse; quia loco citato conferebat potentias cum obiectis, á quibus speciem sortiuntur; & quia quædam potentiæ agunt in sua obiecta, vt altrices in alimentum; aliæ ab ijs patiuntur eorum in se imagines recipiendo, vt sensus; iccirco hos,

Soluuntur

potentias passiuas absolutè vocauit: præsertim vt veterũ Philosophorum dogmata reijceret, qui sensus non ab obiectis pati, sed in ea potiꝰ agere docuerant.

Ad secundum, Illam potentiæ definitionem non in omnem potentiam conuenire, sed in solam Physicam, cuius actio in alienam materiã transit. Ad tertium dicendum Aristotelem eo loco tantùm docere potentias sensitiuas immutari ab obiectis, non autem negare eas operari simul, concurrendo cum speciebus. Ad quartum concedẽdum est id, quod primò assumit, negandum verò intellectum patibilem esse potẽtiam purè passiuam; & ad huius rei confirmationem respondendum, propterea Aristotelem dixisse intelligere esse quoddam pati; quia intellectus dum actum intelligendi ab se elicitum recipit, recipiendo patitur. Vel protulisse id in sensu causali; quasi diceret intellectionem effici ex eo quòd intellectus priùs patitur recipiendo speciem, qua informatus prodit in actum intelligendi, ac rerum notitias efformat. Ita verò quod hoc loco de sensu diximus, de intellectu quoque patiente assertum esse volumus, quod ad rationem actiuæ, & passiuæ potentiæ attinet, vtrobique enim eadem ratio est. Tametsi lib. 3. sepositus nobis locus sit ad eos refellendos, qui intellectui patienti omnem prorsus actionem denegarunt.

Intellectus patibilis potentia actiua est.

QVÆSTIO II.

VTRVM SPECIES ALIQVÆ sensibus ad operationes obeundas imprimantur.

ARTICVLVS I.

QVI SPECIES NEGARINT & quibus adducti argumentis.

SAEPE in superibus controuersijs, & in explanando Aristotelis contextu incidit mentio specierum; postulat iam hic locus, vt vtrum hæ necessario ponendæ sint, disquiramus. Ac nunc quidem de ijs tantùm, quæ ad sensus pertinent disputabimus, acturi de ijs, quæ intellectus propria sunt in tertio libro. Negantem huiusce quæstionis partem secuti fuere non modò, qui animam ex elementis concretam esse fabulati sunt, vt ex eorum, quæ ipsi inessent, cognatione omnia intelligeret: sed etiam Porphyrius in libro de sensu, Plotinus Enn. 4. lib. 5. Galenus lib. 7. de decretis Hippocr. cap. 6. Et ex Peripateticis Durandus in 2. dist. 3. quæst.

Species tollũt Porphyrius Plotinus Galenus Durand.

Lege contra Democritũ Alexand. in lib. de sensu & sens.

quæſt. 6. idemque, quod ad ſenſus externos attinet, tuetur Ochàmus in 2. quæſt. 17. & 18. Gabriel queſt. 2. Gregorius in primo diſtinct. 3. quæſt. 1. & in 2. diſtinct. 7. quæſt. 3. qui vt ſenſus in obiecta ſua ferantur, ſat eſſe putant, ſi intra debitam diſtantiam cõſtituta ſint. Priuatim verò quod non requirantur ſpecies viſiuæ ad actum videndi, ſcribit Thomas Garbius defendiſſe ſe Bononiæ in celeberrimo doctorum conſenſu, vt videre eſt in eius ſumma lib. 1. tractat. 5. quæſt. 63. Nititur autem Durandus eo potiſsimum argumento, quia cum ſpecies ab earum aſſertoribus ponantur vt rationes cognoſcendi, oportebit eas obiectiuè eſſe in ſenſu, ab eoque cognoſci; alioqui id, quod incognitum eſt, in alterius notitiam duceret. Cùm ergo liquidò conſtet non ſentiri à nobis eiuſmodi ſpecies, prorſus fictitiæ exiſtimandæ erunt. Corroboratur que huiuſcè rationis vis ex eo, quia vt priùs à nobis cernitur imago externa, in qua Cæſarem, verbi gratia, aſpicimus; ita oporteret imaginem ipſam coloris videri, ſi per eam colorem ſentiremus.

Ocham. Gab. Gregorius.

Argumenta pro his auctoribus. 1.

Secundò. Species ab ijs, qui eas ponunt, quæruntur ob ſimilitudinem cum obiecto: ſed inter obiectum, & ſpecies non poteſt eſſe ſimilitudo: ergo fruſtrà quæruntur. Probatur minor, quia quæ differunt natura, diſsimilia ſunt: at quòd ſpecies, & obiectum natura differant, patet; quia albedo, & nigredo contraria ſunt: earum verò ſpecies minimè; cum in eodem met oculo ſimul recipiantur iuxta oppoſitã ſententiam. At enim ex alia parte, quod oporteat ſpecies albedinis, & nigredinis contrarias eſſe, probatur; quia contrariarum cauſarum cõtrarij effectus eſſe debent. Si ergo ſpecies dantur, ſunt ſimul contrariç, & non ſunt contrariæ, quod repugnat. 2.

Tertiò. Si eæ ſpecies darentur, vel eſſent diuiduæ, vel indiuiduæ, & ſectionis expertes: atqui neutrum horum dici poteſt. Non igitur tales ſpecies dantur. Prior pars minoris ſuadetur. Primùm quia Perſpectiui ſumunt in quolibet puncto medij pyramidem terminari, totamque rem videri, quod fieri non poſſet, niſi ſpecies in puncto eſſent. Item, quia ſi ſpecies eſſent extenſæ, educerentur de poteſtate materiæ ad cuius ingenium ſe ſe accommodarent. Quod tamen non videtur admittendum, cùm eiuſmodi eductio requirat præuiam alterationem, vel ſaltem fiat per ſucceſsiuam tranſmutationem; ſpecies verò, ſaltem viſiles, traijciant medium inſtanti. Accedit auctoritas. D. Auguſtini lib. 12. ſuper Geneſim ad litt. cap. 16. vbi ſpecies ſenſuum ſpiritales vocat. Poſterior pars oſtenditur, quia id, quod ſubiecto extẽſo inhęret, extẽſum eſt: hac enim ratione probauit Ariſtoteles cap. 12. libri 3. text. 122. ſenſum eſſe potentiam corpoream, quia in organo, quod magnitudine præditum eſt, recipitur: ſi ergo darentur ſpecies ſenſiterijs extenſis inuſtæ, vtique extenſæ, ac diuiduæ forent. 3.

Quartò. Species ſenſuales multo ſunt nobiliores, quàm obiecta, è quibus tranſmitti dicuntur. Non ergo ab eis gigni poſſunt; alioqui effectus propriã cauſam dignitate vinceret. Ex quo ſequitur eas nullã habere cauſam in natura rerũ; atque adeò commentitias eſſe. Aſſumptũ 4.

probatur, quia eæ ſpecies, ſi dantur, mediæ ſunt inter materialia, & ſpiritalia accidentia, vt pote defæcatioris naturæ, quàm illa; craſsioris, quàm hæc. Deinde, quia ponuntur vt inſtrumenta vitalium functionum, quæ operationibus rerum non viuentium excellentiores ſunt.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS AFFIRmatiua quæſtionis, diluuntur aduerſariæ partis argumenta.

Species neceſſariò admittendæ ſunt. 1. Argum.

VErùm qui ſpecies dari negãt à veritate, & à Peripatetico dogmate longè receſſerunt. Quod hiſce rationibus planum fit. Facultas ſentiendi ex ſe eſt indeterminata ad hoc, illud vè ſingulare percipiendum. Igitur vt huius potiùs, quàm illius ſenſionẽ edat, neceſſum eſt vt ab aliquo determinetur; ſed non eſt aliud, à quo determinari queat, præterquàm ab obiecto per ſui ſimilitudinem ſenſui impreſſam; datur ergo obiecti ſimilitudo, ſiue ſpecies in ſenſu. Aſſumptio probatur, quia ſi aliud quid daretur, à quo determinari poſſet, id maximè eſſet obiectũ ipſum, quod nullius ſpeciei interuentu concurreret. Hoc autem non poſſe eſſe, demonſtratur. Nam vel obiectum concurreret effectiuè, vel non: ſi effectiuè, cùm ſæpe à facultate cognoſcente diſtet, & nihil agat primò in remotum, vtique deberet priùs agere in intermedium, tum verò in potentiam: atqui dempta ſpecie nihil eſt, per quod ad eum modum agere poſsit, & quo potentiam ad operandũ ſuſcitet; non poteſt ergo, ſublata ſpecie, concurrere effectiuè. Quòd ſi nõ effectiuè concurreret, ſed duntaxat formaliter extrinſecè, atque actum potentiæ terminando, ſequeretùr aſpectũ neque tenebris, neq; longa ſpatij intercapedine impeditum iri; quod eſt contra experientiam. Conſecutio probatur, quia ideò in tenebris res non videtur, quia colores egent luce, vt ſui ſpeciem mittant. Item iccirco res in magna diſtantia non intuemur, quia ſpecies ab eis traiectæ in medio languẽt, & euaneſcunt.

Obiectum ad ſenſionẽ nõ concurrit ſolum formaliter extrinſece.

2. Secundò. Nonnulli per inſpicilla concaua acutiùs vident, non niſi quia tunc in centro plùs vniuntur ſpecies reddunturq; efficatiores in repræſentando; quemadmodum & radij ſolares in cauitate vitri magis coeunt. Non eſt igitur negandũ dari eiuſmodi ſpecies. 3. Tertiò. Oculus non videt ſe ipſum; videbit tamen, ſi ei obijciatur ſpeculum: id verò non niſi, quia ab oculo producitur imago ipſius in ſpeculum, quæ inde ad oculum reflectitur, eaque informata potentia videndi actum elicit. Datur igitur talis ſpecies. 4. Quartò, Idem in interno ſenſu oſtẽditur. Nam cùm hominem, quẽ anteà non vidimus, primò contuemur, paulò poſt clauſis oculis, eiuſdem notitiam interiùs efformamus, non

ob

ob aliam rationem, nisi quia eius imaginem aspectu hausimus, haustāq; in interno sensu retinemus. Patet ergo dari eiusmodi species. Quod item constat ex memoria sensitiua non hominum tãtùm, sed etiam brutorum, quandoquidem recordatio non nisi ministerio specierum fit.

Postremò quòd in Aristotelis doctrina prædictæ species necessariò constituendæ sint, probatur. Nam hoc in libro cap. 12. text. 121. & 124. docet sensum esse id, quod sensibiles absque materia formas, idest, imagines suscipere potest. Vbi species vocat formas absque materia; quia species candoris, verbi gratia, non est ipse candor materialiter, sed id quod candorem repræsentat. Et in libro de memoria cap. 1. cùm quæsijsset qua ratione nos rei absentis recordari contingat, respondet id fieri ob simulachra rerum in interno sensu asseruata. Itaque & externis & internis, sensibus, attribuit Aristot. species. Eiusdē sent. est D. Anselmus in Monologio cap. 36. D. Damascenus lib. 2. fidei orth. cap. 20. D. Augustinus libro 10. confess. capit. 10. & capit. 15. & lib. 12. super Genesim capit. 10. & lib. 11. de Trinitate cap. 2. alijsque in locis, quos citat Capreolus in 2. dist. 3. quæst. 2. artic. 3. Denique idem tuetur maior, ac melior philosophantium pars D. Thomas prima part. quæst. 55. art. 1. & 3. contra gentes cap. 49. alijsque in locis. Alensis 2. part. suæ summæ à quæstione 22. vsque ad 26. Magnus Albertus 2. p. summæ de homine tract. 4. quæst. 14. & de quatuor coæuis q. 5. D. Bonauentura in 2. dist. 3. art. 4. quęst. 1. Scotus quæst. 10. & 11. Argentinas quæst. 2. art. 4. Richardus quæst. 5. Capreolus loco citato Marsilius in 1. quæst. 7. Heruęus quodlibeto 5. quæst. 6. Aegidius quodlibeto primo quæst. 11. Ac quôd etiam Plato posuerit species visuales, quæ vna cum radijs, ex oculo ad obiectũ emicantibus, vt fingit, videndi actum perficiant; constat ex Timæo, & ex ijs, quæ ibidem Chalcidius annotauit.

D. Anselmus
D. Damasce.
D. August.
D. Thom.
Alensis.
Albertus
D Bonauen,
Scotus,
Argent.
Richardus
Capreol,
Marsilius
Heruęus
Aegidius.

Argumenta diluuntur.

Neque aduersariorum argumenta negotium faciunt. Ad primum enim respondendum est, licet species dentur â natura, vt potentiæ ijs consignatæ rerum notiones effingant, non debere proinde species ipsas potentijs obijci, aut per se cognosci, cùm non sint signa instrumentalia sed formalia. Nec oportet id, per quod res, vt per suum formale signũ, innotescit, secundum se apprehendi; quanuis id concedendũ sit in ijs, quæ nos tanquam signa instrumentalia in alterius rei notitiam ducunt, vt alibi diximus. Argumenti etiam corroboratio vim non habet; Statua enim Cæsaris instrumentale signum est, non formale. Capreolus loco citato respondet nõ oportere cognosci a nobis id, quo; sed in quo aliquid percipimus; nos verò non in specie, sed specie res obiectas cognoscere. Quæ est solutio. D. Thomæ quodlib. 10. artic. 1 quęstionis 3.

Solutio. 1.

Ad secundum, concessa maiori neganda est minor, & ad eius probationem dicendum duplicem esse similitudinem: vnam in essendo, alteram in repræsentando. Primam non inueniri inter res diuersæ speciei; inueniri tamen secundam, vt patet in anima hominis, quę cum nec specie, nec genere cum Deo conueniat, est tamen Deo similis: atque hunc posteriorem similitudinis modum sortiuntur species comparatione

Solutio. 2.

Similitudo duplex in essendo altera, altera in repręsentando.

tione ſuorum obiectorum. Ad id verò, quod in aduerſam partém obijciebatur, nimirum oportere ſpecies albedinis, & nigredinis eſſe contrarias, dicendum contrariarũ cauſarum, ſi collatione effectorum vniuocæ ſint, contrarios eſſe effectus: at obiecta non ita ſe habent, cùm ſint cauſæ æquiuocæ reſpectu imaginum, quas ab ſe mittunt.

Solut. 3. Ad tertium, reſpondemus ſpecies eſſe quidem indiuiſibiles in repręſentãdo, diuiſibiles autẽ in eſſendo, quod ſolum oſtẽdit poſterior pars argumenti, etſi oppoſitum aſſeruerit Venetus, & Alfonſus Toletanus. Igitur ad poſteriorem partem reſpondemus Perſpectiuorum doctrinã eſſe, viſionem fieri per pyramidem radioſam, hoc eſt per ſpeciem viſilẽ modo pyramidis productam, cuius baſis ſit in ſuperficie rei viſæ, vertex in centro oculi: & hoc centrum dari in qualibet parte medij, è qua res cernitur. Verùm ex hac pyramidis, & centri ſimilitudine, quæ traditur à perſpectiuis ad rem explicandam, colligi non debet, quemadmodum centrum oculi, & vertex pyramidis, ſiue vltimum punctum in faſtigio pyramidis conſtitutum, eſt quid indiuiſibile; ita ſpeciem, per quam res videtur, recipi in puncto, atqe indiuiſibilem eſſe: nec enim ſimilitudo in omnibus conuenire debet. Immô ſi in ea facienda vis eſt, inferri ex eadem poteſt ſpeciem non eſſe indiuiſibilem, ſaltem ex parte baſis, cùm conſtet hanc extenſam, ac diuiduam eſſe. Appellãtur autem à D. Auguſtino ſpecies ſenſuum ſpiritales eo modo, quo ab Ariſtotele vocantur formæ ſine materia, quod iam ſupra expoſuimus. Ad illud de eductione è poteſtate materiæ, qua de re ex profeſſo in Phyſicis diſſeruimus, reſpondendum eſt, vt formæ accidentariæ educantur de materię poteſtate, non requirere præuiam alterationem, aut tranſmutationem ſucceſsiuam, ſed ſat eſſe dari in ſubiecto naturalem potentiam ad illas recipiendas, eaſdemque pendere quoad ſuam effectionem, & conſeruationem ab eodem ſubiecto, ſeu tempore, ſeu momento producantur. Quæ duæ conditiones cum ſpeciebus ſenſibilibus competant, non eſt cur quis neget exciri illas è gremio materiæ, in qua recipiuntur. Aduerte tamen germanam rationem, quæ probat ſpecies ſenſuum eſſe diuiſibiles, non eſſe quòd exeant è potentia materiæ. Nam animæ brutorum animantium perfectorum exeunt è materiæ potẽtia, & tamen, vt eſt grauium auctorum ſententia, indiuiſibiles ſunt, atque inextenſæ. Legitima ergo ratio eſt, quia inhæſiue recipiuntur in ſubiecto extenſo: quod vero ita recipitur, ad naturam recipientis ſe ſe accommodat, manetque extenſum, & diuiduum, ſi illud tale ſit.

Quomodo intelligendũ ſpeciem viſilẽ modo pyramidis produci.

Contra Soncinatẽ lib. 7. Metaph. q. 8.

De potentia materię ſpecies educuntur.

Solut. 4. Ad quartum, negandum eſt ſpecies ſenſibiles nobilioris naturæ eſſe, quàm accidentia, quæ ipſæ repræſentant, & à quibus effunduntur. Re enim vera perfectius quid eſt color, quàm eius imago, ob idque eſſe imaginum intẽtionale, id eſt, diminutum, & imperfectum nũcupatur. Nec ſpecies abſolutè dicendæ ſunt formæ mediæ inter materialia, & ſpiritalia accidentia, quaſi inter illa medium dignitatis locũ obtineant, ſed quia aliquantulum è materia emergunt, cum non cadant ſub ſenſum, vt ea quorum ſimilitudines ſunt: & tamen ad ſpiritalem naturam non

Species quà ſpecies nõ eſt obiecto perfectior.

non pertingunt. Nec propterea quòd vitalium functionum instrumenta fiunt, ad altiorem naturæ gradum prouehuntur; præsertim cum ad eiusdmodi functiones non concurrant nisi tanquam formæ vicariæ obiectorum, quorum locum subeunt, vt paulò post dicemus. Hoc tamen non obstat quominus species intelligibiles materialium accidẽtium excellentia naturæ ijs accidentibus longe præstent, cùm simpliciter spiritales sint.

ARTICVLVS III.

DVBIA QVÆDAM Explicantur.

DVo in hac quæstione pertractanda supersunt. Alterum est, quonam modo species cum potentia ad actionem concurrãt. Alterum, num species externis sensibus impressæ, præsente duntaxat obiecto, in ijs conteruentur. Quod ad primum attinet. Sunt qui putent species concurrere tantum in genere materialis causæ, determinando videlicet potentiam, quæ indiscriminatim se habet ad percipiendum quodlibet particulare sub obiecto suo comprehẽsum, vt paulò supra diximus. Quod enim non concurrant cum potentia vti causæ partiales actiuæ ad eundem effectum ex eo probant, quia actio vitalis à solo principio vitæ, quale species non est, proficisci potest. Deinde, quia quælibet duæ causæ partiales actiuæ ita comparatæ sunt, vt vna sine altera queat effectum edere, saltem imperfectum; vt duo luminosa, quorum vnumquodque producit lumen, etsi minus intensũ, quàm ambo simul: at nec species sine potentia, nec potentia sine specie valet per se operari. Verùm licet hæc sententia suam probabilitatem habeat; multò verisimilior tamen est contraria, quæ statuit speciem concurrere etiam actiuè cum potentia ad eius actionem. Hanc sequitur Scotus in primo distinct. 3. quæst. 7. & in quodlibet. quæst. 15. D. Thomas prima part. quæst. 56. art. 1. & lib. 1. contra gent. cap. 51. 52. 53. & quodlib. 7. artic. 1. Magnus Arbertus 2. part. summæ de homine in tractatu de sensibus animę. Capreolus in 1. dist. 35. quæst. 1. art. 1. & alij; probaturque ex eo, quia anima constituitur per speciẽ in actu primo ad intelligendum, sicuti ignis per calorem ad calefaciendum: nulla verò ratio est, cur potiùs calor cum igni, quàm species cum anima actiuè concurrat.

Species cum potentia ad actionẽ concurrit actiuè.
Scotus
D. Thomas
Albertus
Capreolus.

Secundo. quia omnis forma agentis, cui per se assimilatur effectus, concurrit actiuè vt principiũ talis effectus, siue sit forma substantialis, siue accidentaria, vt, verbi gratia, forma equina est principium effectiuum formæ equi geniti, quia huius forma est similis formæ illius. Species autem, quæ per actionem cognoscendi producitur, producivè potest, est similis illi speciei, à qua actio cognoscendi oritur. Tertiò

idem confirmatur, quia vt docet Diuus Augustinus nono libro de Trinitate capit. 12. cognitio rei efficitur à cognoscente, & cognito: cognitum verò cùm non per se, sed sui speciē, & similitudinē in potentia insit; consequens est, vt similitudo vicem illius habens, tanquam semen generantis, cognitionem quasi prolem gignat: atque adeò fatēdum est speciem actiuè concurrere. Quòd si petas an tota virtus actiua potentiæ sit virtus actiua speciei; quemadmodum tota virtus ignis est calor. Respondemus non ita se rem habere, sed potentiam vendicare suam peculiarem virtutem ad agendum, similiterque speciem vēdicare suam; ita vt ambæ tanquam duæ partiales causæ diuersæ tamen rationis, seu tanquam duæ partes vnius integri agentis immediati vires suas conferant, iungantque ad actionem cognoscendi. Nam quòd species suam habeat actiuitatem probatum est. Quòd verò illa non sit tota actiuitas potentiæ ex eo ostenditur, quia sæpe accidit, vt potentia ex eadem specie eliciat intensiorem notitiam; quia nimirum profert ex se maiorem conatum: quod non esset, nisi ipsa haberet propriā actiuitatem distinctam ab actiuitate potentiæ.

Potentię & species duæ partiales causę.

Aduerte autem speciem concurrere non solum actiuè ad operationem, vti diximus: sed etiam formaliter, quatenus cōcurrit ad specificationem actus, determinando potentiam ad hanc potiùs, quā ad illā operationis speciem. Item quatenus præstat vnionem obiecti cum potentia in esse cognoscibili; quæ vnio est propriùs effectus causæ formalis. Et verò, quia prius est potentiam vniri intentionaliter cum re cognita, quàm tendere in obiectum; priùs se habet species vt principiū formale, quàm vt principium efficiens. Atque hoc, quod de causalitate formali, & actiua speciei asserimus, conuenit tam in speciem sensibibilē, quàm intelligibilem: immò & in ea, quæ obtinent modum speciei intelligibilis respectu potentiæ intellectiuæ, vt essentia diuina respectu intellectus beati, & substantia Angeli comparatione intellectus ipsius Angeli, cùm hic se per suam met essentiam intelligit. Quòd si obijcias nullam substantiam creatam posse esse immediatum principiū operādi; atque adeò non posse substantiam angelicam per se concurrere actiuè ad actionem intelligendi. Occurrendum erit nullam substātiam creatam posse esse principium proximum elicitiuum actus per modū potentiæ & virtutis; posse tamen per modum obiecti, quando illa simul est obiectum actuale, maximè cum in eo euentu nō integra, sed partialis tantùm causa actionis sit.

Quomodo substātia possit esse immediatum agēdi principiū.

Igitur ad primum contrariæ opinionis argumentum dic, licet cognitio ab specie proficiscatur; oriri nihilominus ab anima vt à vitæ fōte, præcipuaq; vitaliū functionum causa, cuius instrumēta sunt potentia, & species. Quòd si argumentū hoc vim haberet, pari modo probaret, cū intellectus, aut volūtas per habitus virtutū sibi inhærentes operantur, talē operationem non esse vitalem; vel eos habitus neutiquam posse actiuè cōcurrere: quod à cōmuni philosophorū, Theologorūq; sentētia abhorret. Ad secundū dicimus nō quoties duæ partiales causæ ad aliquē effectū confluūt, quālibet earum posse per se effectum edere:

Ex duabus causis partialibus nō semper quælibet se sola effectū producere valet.

videli-

videlicet cùm ita concurrunt, vt secunda non detur à natura ad facilius operandum, sed ad simpliciter operandum, quo pacto se habet species respectu potentiæ, nec enim potentia valet absque specie vllo modo operari.

Quod ad dubium secundum spectat, videlicet num rerum imagines, quæ externis sensibus imprimuntur à præsentia obiectorum ita dependeant, vt ijs amotis illico euanescant. Negatiuam partem secuti sunt nonnulli Aristotelis interpretes in libro de sensu, & sensibili, & in libro de insomnijs, concedentes, amoto sensibili, dari adhuc per breues quasdam sensiones elicitas ex speciebus nondum extinctis. Potest verò hæc sententia ita comprobari. Huiusmodi species habent suam intensionem, & incrementi gradus, secundum quos successiuè augeri, imminuique possunt. Igitur si obiectum subitò amoueatur, adhuc secundum aliquam partem suæ intensionis in sensiterijs manebunt, poteruntque sensus ijs ad continuandam sensionem vti. Antecedens ostenditur, quia ideo obiectum quanto visui magis appropinquat. (Seruata tamen conuenienti distantia) tanto distinctius videtur, quia species magis dearticulatur, & perfectiùs actuat potentiam secundum nouos sui gradus. Iccirco etiam ex eodem loco sonus, & odor, si acrior sit, percipitur, non verò si tenuis; quia ille efficaciorem, & intensiorem speciem iacit.

Manent ne species in sensibus externis amoto obiecto.

Pars affirmãs quibus probetur.

Secundò. Albedo, & odor inhibita causa effectrici & conseruãte nihilominus in subiecto perseuerant; ergo & species potentijs obsignatæ saltem aliquanto tempore seruari in ijs poterunt; licet obiecta, à quibus productæ fuerunt, præsentia non sint; cùm vtrobique par ratio esse videatur. Tertiò. Accedit experientia, quàm affert D. Augustinus libro 10. de Trinitate capit. 20. hisce verbis. Cum diù solem attenderimus, & deinde oculos clauserimus, quasi versantur in conspectu quidam colores lucidi, quos intelligendum est reliquias esse illius formæ, quæ facta erat in sensu, dum corpus lucidum videretur. Additque infrà, eiusmodi formã esse visionẽ. Itaque putat D. Augustinus, ablato corpore luminoso, remanere illius speciem in sensu. His consentanea scripsit Aristoteles libro de insomnijs cap. 2. sensilia, inquit, ipsa in nobis, per singula sensoria, sensionem efficiunt: & affectio, quam ea inuehunt, non modò in sensorijs inest, cùm sensus agunt, sed etiam cùm ab opere discessere. Et paulò inferius, si sensum de sole in opacum conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim, vt nihil cernat, propterea quôd commotio, quæ à lumine profecta est, oculos adhuc possideat. Item si quid album, aut viride diutiùs aspexerimus, ad quodcunque aspectum nostrum deferamus, concolor illi videtur. Hæc Aristoteles. Auerroes quoque in suo tractatu de somno, & vigilia ait nos in somnijs sentire per quinque sensus sensibilia externa, licet absentia; idque accidere redeuntibus ab internis sensibus ad externos absentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia sensibilia externa mouent sensus externos, & hi

D. Augustin.

Aristotel.

Auerr.

ſenſum communem; is imaginatiuam, ſic inter ſomniandum conuerſo ordine, imaginatio mouet ſenſum communem, hic ſenſus externos. Igitur ſenſus externi poſſunt elicere operationes circa ſenſibilia abſentia.

Pars negans probabilior:

Verùm licet hæc opinio admodum probabilis ſit, maximè ob Ariſtotelis & D. Auguſtini auctoritatem; contraria tamen quæ aſſerit ſenſuum externorum ſpecies non niſi præſentibus ſenſibilibus, etiam breuiſsimo tempore conſeruari, & communior, & veriſimilior videtur. Namque experientia illa, qua potiſsimùm aduerſarij nituntur, admodum fallax eſt. Accidit enim non rarò, etiam extra morbum, & ſomnia (quod D. Auguſtinus lib. 11. de Trinitate capit. 4. animaduertit) vt quæquis in interno ſenſu effingit, ea intellectus externo percipi arbitretur. Sæpeque euenit facta à vehementi ſenſibili aliqua in ſenſu læſione, vt, exempli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipienda minùs parata ſit, atque adeò vt decipiatur phantaſia iudicans adhuc ſenſui obuerſari idem ſenſibile, quod anteà. Certè ſi vehemens ſenſibile externum tanta efficacitate ſpeciem in ſenſu imprimeret, vt illam etiam in abſentia conſeruaret: vtique aut ſemper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experiẽtiæ. Vnde Ariſtoteles hoc in libro capit. 5. text. 52. & 59. diſcrimen ſtatuit inter ſenſum, & intellectum, quòd ille obiecti præſentiam exigat, hic verò non item.

Cur ſenſui externo obiectum abſens obuerſari videatur.

Argumenta in contrariam partem adducta hanc habent explicationem. Ad primùm conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio: talis enim eſt harum ſpecierum natura, & conditio, vt quantumlibet in ſubiecto intenſæ fuerint, ſubitò amittantur, nec ſine perenni ſuæ effectricis cauſæ influxu permanere queãt: etſi id in pleriſque alijs effectis ſecùs accidat. Quo etiam patet, quid ad ſecundum argumentum reſpondendum ſit. Ad tertium dicimus amoto luminoſo, non dari iam eius aſpectum, ſed accidere deceptionem modo antè explicato. Idque voluiſſe auctores in argumento adductos, videlicet ablato ſenſibili dari ſenſiones non re ipſa, ſed apparenter, ſeu ſecundum fallacem æſtimationem. Atque huius dubij enodatio planior euadet ijs, quæ proxima quæſtione pertractanda ſunt.

QVÆSTIO III.

VTRVM PER DIVINAM POtentiam aliqua notitia abſtractiua in externis ſenſibus dari queat.

ARTI-

ARTICVLVS I.

QVID IN RE PROPOSITA Sentiendum videatur.

IN hac quæstione prænotandum imprimis est discrimen inter notitiam intuitiuam, & abstractiuam. Notitia intuitiua, quæ etiam visionis dici consueuit, vt Scotus in 1. distinct. 2. part. 2. quæst. 1. & quodlib. 6. art. primo, Ferrariensis lib. 2. contra gent. cap. 96. Durandus in prologo quæst. 3. alijque auctores definiunt, est notitia rei præsentis, vt præsens est; ideſt, cognitio, qua ita rem attingimus, vt per eam cernatur præsentia obiecti in se, & ex vi ipsius cognitionis, non verò quia aliunde comprobatur. Eiusmodi est notitia, qua quis videt candorem in pariete, & qua sonum audit, & ea, qua beati diuinam naturam intuentur, quam D. Paulus Epistol. prima ad Corinth. capit. 13. appellat facie ad faciem. Immò & ex hoc loco Apostoli credit Scotus quodlib. 6. artic. primo, & Gregorius in primo distinct. 3. quæst. 3. art. primo desumptam fuisse appellationem notitiæ intuitiuæ, cuius aut nulla, aut propè nulla extat mentio apud veteres Philosophos. Aduertit autem D. Anselmus, Hugo, Magister, D. Thomas, Gregorius, Paludanus, Caietanus, Durandus, & alij communi consensu cognitionē intuitiuam oportere esse immediatam, ita videlicet vt res non percipiatur in alio cognito, sicuti cognoscitur Cæsar in sua statua. Etenim per cognitionem intuitiuam conspicitur res in se; quod esse non potest cùm res videtur in alio priùs viso. Notitia abstractiua, quæ etiam Simplicis intelligentiæ vocatur, est cognitio rei non vt præsens est, verbi gratia, notitia, qua cogito de Socrate absente; & ea, qua Astrologus domi suæ considerat eclypsim, quam non intuetur, esto sciat ea hora interponi terram inter lunam, & solem. Et item ea, qua Philosophus ex creaturis cognoscit Deum esse. Licet enim hæ cognitiones tendant in rem sub esse existentiæ; non tamen sic tendunt, vt per eas cernatur præsentia obiecti. Non dixim⁹ cognitionem intuitiuam esse eam, quæ pendet à præsentia obiecti, nec qua obiectum mouet potentiam; quia notitia, qua Deus & se, & creaturas intuetur, est intuitiua; & tamen nec ab ipso Deo, neque à creaturis dicitur penderere, vt neque causari.

Quid notitia intuitiua.

Quid abstractiua.

His positis sit prima conclusio. Sensus externus potest diuina virtute tendere in rem absentem; modò in illam feratur, tanquam in præsentem; alioqui non. Hæc conclusio quoad priorem partem probatur; quia potest Deus ponere in meo oculo speciem Socratis absentis, qua ille informatus Socratem videat. Socrates enim ad sui visionē dupliciter concurrit, nimirum in genere causæ efficientis, quatenus sui imagi-

1. Concl. Sensus externus diuinitùs potest rem absentem, vt præsentē tm apprehēdere.

imaginem in potentia imprimit. Hanc verò causalitatem non est inficiandum posse diuinitus suppleri, quemadmodum, & alias id genus causalitates efficientium causarum. Præterea, concurrit Socrates ad prædictam visionem in genere causæ formalis extrinsecæ, eam terminando, specificandoque. At quòd hæc dependentia non obstet, quominus talis visio dari queat, ex eo ostenditur, quia Socrates absens, ac non existens potest eam terminare, eiq; speciem tribuere, eo modo quo eclypsis, quæ vno abhinc anno erit, terminat, & speciem confert cognitioni, quàm de illa nunc Astrologus habet. Nimirum hæc terminandi, & specificandi ratio nec in eo, quod specificatur, nec in specificante terminante vè existentiam requirit.

Secunda verò pars conclusionis ea ratione suadetur; quia potest Deus speciem, quàm Socrates in meum oculũ impressit, amoto Socrate conseruare, quæ cùm Socratem eodem pacto, quo anteà referat, adhuc eum tanquam præsentem aspectui obijciet: potestque id confirmari ijs, quæ in mysterio diuinæ Eucharistiæ interdum apparent. Nonnunquam enim Deus puerum, carnem, manum, & quædam alia oculis repræsentat, producendo in eis talium rerum, etsi præsentes nõ sint, species, vt docet Sanctus Thomas 3. part. quæst. 73. artic. 8. Durandus in 4. distinct. 10. quæst. 4. & alijs. In hasce verò res ita fertur aspectus, ac si præsentes essent; vnde & intellectus nisi aliunde edoctus iudicium cohibeat, eas præsentes iudicat.

In obiectum absẽs, vt absẽs externos sensus nulla vi ferri potest.

Denique tertia pars conclusionis inde comprobatur, quia sensus externi talis naturæ sunt, vt tendant in obiecta, prout se habent hîc & nunc, id est, prout materialibus, situs, distantiæ, & quantitatis conditionibus affecta existunt; atque adeò, vt in præsentia à parte rei, vel saltem repræsentata tanquam præsentia. Quare non poterunt sensus externi vllo modo versari circa rem absentem, qua talis est. Hanc porrò conditionem intrinsecè addunt obiecta sensuum externorum supra obiectum intellectus, & phantasiæ. Nam intellectus fertur in rẽ tam absentem, quàm præsentem; tam singularem, quàm vniuersalem. Phantasia etiã in rem præsentem, & absentem; sed singularem tantùm. At externi sensus, vt qui in infimo cognoscentium facultatum gradu stetère, tendunt in solam rem singularem, & præsentem, vel exhibitam in specie vt prẽsentem. Non fecimus in hac cognoscibilium dispẽsatione mentionẽ sensus communis, propterea quòd hic sit quasi interstitium internorum, & externorum sensuum, ad vtrosque pertinens; quatenus externorum sensiones dignoscit, & easdem ad internos trãsmittit: vnde & vtrorumque naturam aliquo modo participat. Nam dum sensus externi circa obiecta sua versantur, ipse in eadem percipienda incumbit, & tunc quidem non nisi singularia præsentia intuetur: in somnijs verò, vt est multorum opinio, quàm in libris paruorũ. Naturalium exposuim⁹, singularia etiã absentia recognoscit: atq; ita tã præsentia, quàm absentia pro vigiliæ & quietis diuersitate apprehẽdit.

Sensus cõmunis tam præsentia, quàm absentia naturaliter cognoscit.

Ex superiori conclusione licebit deducere secũdam, quæ propositæ quęstioni directò respondeat. Pro qua aduertendum priùs dubium

est c

esse an ad notitiam intuitiuam requiratur, vt potentia per eam tendat in obiectum, quod re ipsa existat præsens; an vero sufficiat ferri in rem, quæ tametsi alioqui sit absens, nihilominus repræsentatur vt præsens, atque ita notitia tendat in rem presentem, vt præsentem imaginariè. In qua dubitatione, etsi parum referat vtram partem quis approbet, nobis tamen posterior magis arridet: propterea quòd notitia abstractiua ab omni præsentiæ modo, abstracta, ac libera debere esse videatur. Sit ergo secunda conclusio. In sensibus externis non potest dari, etiã diuina virtute, notitia abstractiua. Probatur; quia istiusmodi notitia fertur in rem secundum se, secluſa præsentia, & existentia: externi autem sensus tendunt in sua obiecta, saltem repræsentata tãquam præsentia, vt ex dictis constat. Itaque prædicta notitia, qua sensus externus, fertur in obiectum, quod à parte rei non est præsens, dicenda erit intuitiua.

2. Concluſ. Neque virtute diuina sensus externi notitiam abstractiuã elicient.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA ADVERSVS ea, quæ superiori articulo concluſa sunt, eorumque dilutio.

VErùm contra primam partem primæ conclusionis, qua asseruimus posse diuina virtute sensum externum rem absentem percipere, hæc se offerunt argumenta. Vel obiectum externi sensus comprehendit tam sensibile præsens, quàm absens: vel solùmodo præsens. Si detur primum, sequitur sensum externum suopte ingenio posse tendere in rem absentem; cum quælibet potentia vi propria possit obiectum suum attingere. Si autem posterius, fatendum erit nec diuina virtute posse sensum versari circa rem absentem, quandoquidem repugnat potentiam extra proprium obiectum vagari. Quare non videtur prima conclusionis pars veritati consentanea. 1. Argumẽtũ

Secundò. Eadem rursus impugnatur, quia si res absens potest sentiri, poterit mel non existens gustari, parique modo res sine cibo nutriri: poterit ignis non existens tangi, & animal ab eo vri: poterit cymbalùm non existens audiri, & eius sono auditus lædi; aliaque multa, quæ videntur implicationem inuoluere. Tertiò, quia sequeretur dari duas propositiones contradicentes simul veras; esset enim verũ cerni Socratem currentem siquidem obijcitur potentię vt currens; & eundẽ cerni non currentem, quia re vera non currit. 2. 3.

Deinde contra secundam partem conclusionis, quæ statuit externum sensum posse ferri in obiectum absens, quod tamen diuinitùs offeratur vt præsens, illud opponi solet, quia cum in eo euentu intellectus iudicet rem, quæ præsens non est, præsentem esse, concedendũ erit Deum, qui eam speciem imprimit, aut anteà impressam conseruat, esse 4.

esse causam eiusmodi erroris, & deceptionis, quod nemo dixerit.

5. Denique contra tertiam partem, quæ affirmat non posse externum sensum tendere in obiectum, nisi sub ratione præsentis. Nam minor proportio est inter essentiam diuinam, & intellectum creatum; quam inter sensibile non existens, & sensum externum; siquidem inter Deū, & creaturas est distantia infinita, inter ipsas verò creaturas finita duntaxat: atqui intellectus creatus eleuatur ad notitiam intuitiuam diuinæ essentiæ: ergo & sensus externus promoueri à Deo poterit ad percipiendam rem non existentem.

6. Prætered, Sensus externi possunt diuina virtute tendere extra suū obiectum: poterunt igitur ferri in rem non existentem. Antecedens probatur, quia non minus est eleuari aquam ad productionem gratiæ in baptismo, quám excitari potentiam ad operationem extra obiectū non suum: ergo cùm illud diuinitùs fiat, effici hoc etiam poterit: atque adeò non repugnat sensus externos versari circa obiectum non existens; licet id non contineatur intra cancellos obiecti ad eos pertinentis.

Solutio 1. Non erit tamen difficile his argumentis satisfacere. Ad primùm contra primam partem conclusionis primæ, dicendum est cum de alicuius potētiæ obiecto agitur, posse nos loqui, vel de obiecto adæquato simpliciter: vel de obiecto non adæquato. Est autem obiectum simpliciter adæquatum id, in quod potentia fertur seu vi propria, seu diuinitùs adiuta. Obiectum non adæquatum est id in quod potentia vi propria tendit. Si ergo de obiecto externorum sensuum simpliciter adæquato sermo sit, respondendum erit id esse sensibile præsens, vel non præsens, repræsentatum tamen vt præsens. Si de obiecto non adæquato, id esse sensibile re ipsa præsens. Ex quo non sequitur externum sensum, aut posse vi propria ferri in obiectum non præsens, aut diuinitus adiutum non posse in id tendere: quandoquidem dum circa illud insistit, non vagatur extra proprium obiectum absolutè sumptū, vt liquet ex dictis. Ad secundū contra eandem partem conclusionis respondendum est nullam esse contradictionem si mel non existens gustetur interuentu suæ imaginis inhærentis in gustu. Non posse tamen neque ex dictis sequi nutriri rem absque cibo, quia nutritio importat conuersionem cibi in substantiam rei viuentis. Quæ conuersio sublato cibo non datur. Item nulla est implicatio, quòd ignis non existens sentiatur per species qualitatum tangibilium ignis; quibus tamen speciebus non dicetur animal vri; quia vstio non fit nisi per calorem realiter inhærentem in re, quæ vritur. Nec item implicatio est, quòd cymbalum non existens per existentes soni species audiatur, quibus tamen non sequitur offendi auditum, quia hæc offensio non à speciebus, aut sono est, sed à vehementi agitatione aeris sonum, species vè deferentis.

Quòd obiectū adæquatū quod inadæquatū sensuū externorum.

Solut. 2. Nō repugnat cibū nō existentē gustari aut nō existētem ignem sentiri.

Solut. 3. Ad tertium argumentum negandum est sequi dari duas contradicentes simul veras. Non enim hæ duæ propositiones Cerno Socratem currētem, & cerno Socratem non currentem, sunt contradictoriæ; sed hæ, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currentem, vt alibi docui-

docuimus: hæ autem non sunt simul veræ, quia in proposito euentu hæc, Cerno Socratẽ currentem, id est, repræsentatum mihi vt currentẽ vera est; & illa, Non cerno Socratem currentem, id est, repræsentatum mihi vt currentem, falsa. Immò nec illæ priores de prædicato infinito, ambæ veræ sunt, si vocabulum, currens, eodem modo exponatur; vt attendenti planum erit.

Ad id, quod contra secundam partem eiusdem conclusionis obiectũ fuit, respondendum est ex eo quòd intellectus in tali euentu aliquando iudicet rem esse præsentẽ, quæ tamen præsens non est, ñ sequi Deũ decipere. Non enim decipere dicitur, nisi qui volũtate fallendi aliquid efficit, vel pronuntiat; licet alij inde errandi occasionem imprudenter capiant. Qua de re Consule D. Chrysostomum libro primo de Sacerdotio, & D. Augustinum in lib. contra mendacium, & in Enchiridio cap. 6. Solut. 4.

Ad primum contra tertiam partem dicimus inter essentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem esse distantiam, & improportionem, quàm inter sensum externum, & sensibile non existens (intellige & repræsentatum vt non præsens, ac non existens) non tamen secundum rationem & proportionem cognoscibilitatis. Etenim essentia diuina continetur intra latitudinem obiecti adæquati intellectus creati; sensibile verò non existens prædicto modo sumptũ non includitur intra metas obiecti adæquati pertinentis ad externum sensum. Lege D. Thomam prima part. quæst. 12. art. 1. & 3. ibique eius interpretes. Ad secundum respondemus, quemadmodũ aqua assumitur à Deo tanquam instrumentum ad productionem gratiæ, ita externũ sensum posse diuinit9 promoueri ad aliquam operationem supra suam facultatem, qua non tendat in naturale suum obiectum, vt v. g. potentiam videndi ad attrahendum ad se aerem. Quod tamen non repugnat ijs, quæ diximus, videlicet non posse externum sensum vagari extra suum obiectum, id enim intelligendum est de sensu secundum operationes vitales ipsi proprias, quæ cùm ad naturale suum obiectum respectu transcendenti referãtur, ab eoque essentialiter dependeant, fieri nequit, vt secundum eas potentia extra tale obiectum vllo pacto excurrat. Solut. 5. Essentia diuina continetur sub obiecto adæquato intellectu creati. Solut vlt. Cur potentia in operatione vitali extra obiectum suum nec diuinùs feratur.

Sed videri fortè alicui possit repugnare his D. Augustinũ vltimo lib. de Ciuit. Dei cap. 29. vbi de beatorum statu loquens, ita scripsit; Vis præpollentior oculorũ erit illorũ, non vt acutiùs videant, quàm quidẽ perhibentur videre Serpẽtes, vel aquilæ: quantalibet enim acrimonia cernẽdi eadẽ animalia vigeãt, nihil aliud possũt videre, quã corpora; sed vt videãt, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Augustin9 aspectũ secundũ functionẽ vitalẽ, ac sibi propriã, qualis est actio vidẽdi, posse tendere in rẽ spiritalẽ, quam constat extra metas obiecti externorum sensuũ esse. Occurendũ tamen cum D. Thoma 1. part. quæst. 12. art. 3. ad. 2. D. Augustinum hæc nõ tam asserendo, quàm differẽdo pronũtiasse, eiusq; mentẽ esse, vt constat ex ijs, quæ paulò post subijcit, beatos etiã ex ijs, quæ aspectu cernent, & ex refulgentia diuinæ claritatis Ab oculo corporeo rẽ spiritalẽ videri repugnat.

in corporibus apparente, Dei præsentiam singulari intellectus perspicuitate cognituros: non autem ipsam diuinam naturam in se, aut rem vllam spiritalem oculis corporeis videndam.

Obiter etiam aduerte quemadmodū fieri non potest, vt aliquid spiritale cadat sub sensus externos; ita fieri nō posse vt sub internos cadat, etiam diuina virtute; cùm vtrobique eadem repugnantia occurrat; propterea quòd spiritale transcēdit metas obiecti sensibilis. Quod simi liter pronuntiandum est de appetitu sensitiuo, cuius obiectum est sensibile bonum. Si quis verò obijciat tristitiam de Deo offenso terminari aliquo modo ad Deum; & hanc frequenter dari in appetitu sensitiuo: proindeque appetitum inferiorem, simulque phantasiam, cuius ille apprehensionem sequitur, tendere in rem spiritalem, nempe in Deum. Respondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantasiam tēdere in Deum distinctè, & per se, sed confusè, & subaliqua ratione sensibili. Quo pacto ait D. Thomas 1. part. quæst. 12. art. 3. ad. 3. cùm Isaias capite 6. narrat vidisse se Dominum sedentem super solium; intelligēdum id esse de visione imaginaria representante Deum secūdum aliquē modū corporeæ similitudinis, quo nobis diuina in sacris literis per res sensibiles frequenter declarari, atque exhiberi solent.

Implicat etiā spiritale ab interno sensu cognosci.

QVÆSTIO IIII.

SINT NE QVINQVE SENsibilia communia.

ARTICVLVS I.

VIDERI PAVCIORA: Videri plura.

Argumenta, quę ostendūt esse pauciora.

Ensibilia cōmunia quinque recēsuit Aristoteles cap. 6. huius libri text 64. videlicet, motū, quietem, numerum, figuram, magnitudinem. Sunt tamen in contrariam partem argumēta. In primis quòd videātur pauciora esse. Nam motus cùm non consistat, sed raptim fluat, comprehendi nequit sine memoria, & vi collectrice, quæ partes præteritas, & futuras colligat; & inter se conferat; hoc autē altioris potentiæ est ñ externorū sensuū. Deinde, Brutæ animantes haud quaquam numerant, cū id soli homini competat, vt docet Aristoteles in problematis sect. 30. q. 5. sicq; nō videtur numerus brutarum animantium sensibus apprehendi, atque adeò neque nostris, qui eiusdem speciei, ac facultatis cum illis sunt.

Ter-

Tertiò. Idem oſtendi poteſt in quiete, quæ cùm priuatio ſit ſub nullũ ſenſum per ſe cadit. Quare nec motus, nec numerus, nec quies rectè videntur conſtitui ab Ariſtotele inter ſenſibilia communia.

Ex alia verò parte oſtendet quiſpiam plura numerari debuiſſe; ſi quidem perſpectiui, vt videre eſt apud Vitellionem ad initium libri tertij, multò plura recenſent, verbi gratia, diſtantiam, ſitum, diſcretionem, aſperitatem, curuitatem, rectitudinem, & alia. Præterea, Tẽpus, vt docet Ariſtoteles 4. Phyſic. cap. 11. text. 98. percipitur ſenſibus, nõ per accidens, cùm eodem pacto videatur ſenſum afficere, quo motus, cuius menſura eſt: ergo per ſe; atque adeò debet etiam inter ſenſibilia communia reponi. Nec ſatisfaciet qui dixerit contineri ſub motu, propterà quòd idem re ſit cum eo; nam alioqui etiam figura, quæ re ipſa à magnitudine nõ differt, ad magnitudinẽ reuocari deberet; quod non ita eſt. Adde quòd ſubſtantia, cum ad imprimendas horum ſenſibiliũ imagines in ſenſibus vti princeps cauſa concurrat, ſiquidẽ actiones omnes ſunt ſuppoſitorum; non poterit non cæteris ſenſibilibus cõmunibus iure addi.

Quę probãt eſſe plura.

ARTICVLVS II.

QVINQVE TANTVM ESSE ſenſibilia cõmunia; nec oppoſitum concludi ſuperioribus argumentis.

NOn eſt tamen ob hæc, alia vè his ſimilia argumenta recedendũ à ſententia Ariſtotelis. Quod fecit è recẽtioribus medicis Chriſtophorus lib. 1. de arte medendi cap. 5. vbi motum, & quietẽ è cõmunium ſenſibiliũ numero remouit, & ante ipſum Galenus lib. 3. de dignoſcendis pulſibus, vbi ſtatuit motũ ratione, non ſenſu dignoſci; ſed enim quia ſenſui ratio coniuncta eſt, & mentis tranſcurſus eſt velociſsimus ſæpe non ratione, ſed ſenſu videri deprehendi. Vt autem pro Ariſtotele ſuperioribus argumentis reſpondeamus, aduertendũ eſt ad rationẽ ſenſibilis cõmunis non requiri, vt õnibus ſenſibus percipiatur, ſed vt pluribus, aut enim nullũ eſt ſenſibile, aut cùm maximè motus, quod omnib⁹ externis ſenſibus ſit obnoxium, vt experienti planũ fiet; quapropter nõ immeritò Auerroes hoc loco com. 64. Themiſtiũ reprehẽdit, quòd vniuerſim cõmunia ſenſibilia õnib⁹ ſenſib⁹ percipi affirmarit.

Secundò, Aduertendũ Ariſtotelẽ non omnia ſenſibilia cõmunia ſpeciatim enumeraſſe, ſed quinq; generalia capita, ad quæ cætera reuòcari debeant, vt mox patebit. Ad primũ igitur argumentũ eorũ, quæ oſtendere nitebãtur motũ ſub externos ſenſus non cadere, reſpondendũ eſt, motũ perfectè nõ niſi eo modo, qui in argumento exprimitur, quiq; ad altiorẽ facultatẽ pertinet, cognoſci; imperfectè verò, & quaſi materialiter, ac citra vllam partiũ inter ſe collationẽ externo ſenſu apprehendi.

Soluuntur.

Motus ab externo ſenſu perfectè non percipitur.

Ad secundum. Numerum dupliciter cognosci, vel recensendo vnũ post aliud: seu replicando numerum maiorem supra minorem, aut nouam vnitatem minori numero addendo, sicque per incrementa numeralem seriẽ amplificando; qui modus cognoscendi solis hominib⁹ conuenit: vel duntaxat percipiendo plura discreta, quæ numerum faciũt, vt duos, aut tres sonos, tres, quatuor vè lapides inter se distinctos, quo pacto numerus externis tam hominum, quàm brutorum animantium sensibus dignoscitur.

Ad tertium. Quietem non sentiri per se positiuè, quasi agendo sensum moueat; sed negatiuè; quia quantum fas est priuationi modificat speciem rei, quæ percipitur, ita vt res sub quadam consistentia, nõ sub fluxu apprehendatur.

Ea verò, quæ probare videbantur plura esse sensibilia communia, hunc in modum diluenda sunt. Ad primum dicendum, Perspectiuos minutiùs eiusmodi sensibilia dispertiri; quia singulas eorum differentias contemplantur, vt ex radiorum reflexione, refractione, & incidentia, aut curuitate, alijsque id genus affectionibus diuersorum aspectuũ causam exactè reddant, quod ad Physicum non pertinet, qui sensilia communia prout certis, & præfinitis rationib⁹ sensum mouẽt, solummodò expendit. Itaque omnia communia sensibilia, quæ perspectiui addunt ad Aristotelica reduci possunt, vt distantia, & situs ad magnitudinem; discretio ad numerum; asperitas, curuitas, & rectitudo ad figuram, cæteraque similiter. Ad secundum, Tempus aut nullo modo externis sensibus percipi, aut sub notitia adeò tenui, & obscura, vt simpliciter dici debeat eorum captum effugere; nisi quoad eam realitatem, quam cum motu communem habet, consideretur; quo pacto interpretandus est Aristoteles loco citato ex 4. Phys. Ad tertium. Licet actio transmittendi species ad instrumenta sensuum, substantijs, vti primarijs causis effectricibus attribuenda sit, nõ proinde tamen substãtias inter sensibilia communia numerandas esse, cùm nec per se primò sensus afficiant; quia id solis qualitatibus alteratricibus (ideſt, sensibilibus proprijs) conuenit; nec per se secundaria ratione; quia id propriũ est eorum, quę motum sensibilium propriorũ determinant, ac modificant; quod nulli substantiæ in se spectatæ conuenit, sed vt magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium sensibilium affecta est; quod proinde non nisi sensibilibus ipsis communibus per se defertur, vt proxima quæstione liquidiùs fiet.

Sensibiliã cõmunia addita àperspectiuis ad 5. Aristotelica reuocantur.

Substantia non est sensibile cõmune.

QVÆSTIO V.

VTRVM SENSIBILE COMmune propriam speciem sensiterio inurat, an non.

ARTI.

ARTICVLVS. I.

EORVM OPINIO, QVI ad affirmatiuam partem deflexere.

VAriæ ſunt interpretum ſententiæ circa modum, quo ſenſibilia communia ſenſus afficiunt. Reliquis tamen omiſsis duas, quæ celebriores habẽtur, in medium afferemus. Altera eſt Scoti in 4. diſtinct. 12. quæſt. 3. Aegidij ad caput. 6. huius libri; Ianduni quæſt. 18. & Gentilis, quẽ refert, refellitque Simon Portius cap. 5. de dolore. Hi opinantur ſenſibilia cõmunia propriam ſui ſimilitudinem diuerſam à proprior ũ ſenſibilium ſpecie in ſenſibus producere. Quod hiſce argumentis videtur concludi. Vel ſenſibile commune aliquid in ſenſum imprimit, vel nihil. Si nihil, eſt igitur ſenſibile per accidens: ſi aliquid non niſi ſpeciem; ergo &cæt. Secundò. Magnitudo & color ſunt formæ diuerſæ: ergo exigũt diſtinctas imagines, per quas ſentiantur. Item percipiuntur diuerſis ſenſionibus, ergo & diuerſis typis, qui ſunt ſentiendi principia; at hi non niſi ab ipſis obiectis producuntur. Item, Siquis corpori cœleſti manum admoueat, ſentiet magnitudinem reſiſtentem; non per aliquam tactilem qualitatem, quæ nulla cœlo ineſt, vt docet Ariſtoteles primo de cœlo cap. 3. tex. 20. Igitur ipſa magnitudo corporis cœleſtis abſque ſenſibilis proprij conſortio peculiarẽ imprimit. Quartò, Sæpe turris eminus cõſpecta, ita videtur; vt non diſcernatur, alba ne, an alio colore imbuta ſit. Igitur aſpectus percipit nudam rei quantitatem ſine alia qualitate viſili, atque adeò per propriam ſpeciem à quantitate immiſſam.

Affirmãt. Scot. Aegidius Ianduns Gentilis

Argum. 1.

2.

3.

4.

ARTICVLVS II.

NEGATIVAM PARTEM VERAM eſſe, nec aduerſariorum argumenta quicquam efficere.

COntrariam opinionem amplexus eſt Diuus Thomas prima part. quæſt. 78 artic. 3. & hoc loco lect. 13. item Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis, & alij affirmantes ſenſibilia communia peculiares ſpecies non inijcere ſenſui; verùm determinare, & modificare ſpecies propriorum ſenſibilium. Nam, verbi gratia, coloratum pro-

Thienen. ad tex. 65. Ferra. q. 11. huius lib.

Negant, & melius cẽſent D. Thomas, Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis.

priam sui immittit imaginem, sed enim aliter eam efformat, si præditum sit magnitudine quadrata; aliter si triangulari; aliter si oblonga; aliter si rotunda; libet verò quæ in hanc sententiã D. Thomas loco cit. disseruit, huc transferre. Magnitudo, inquit, & figura, & huiusmodi, quæ dicuntur communia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primò, & per se immutant sensum, cùm sint qualitates alterãtes: sensibilia verò communia omnia reducuntur ad quantitatẽ. Et de magnitudine quidem, & numero patet, quia sunt species quantitatis. Figura autem est qualitas circa quantitatem, cùm consistat ratio figuræ in terminatione magnitùdinis. Motus autem, & quies sentiuntur secundũ quod subiectum vnomodo, vel pluribus modis se habet secũdum magnitudinem subiecti, vel localis distantiæ, quantum ad motũ augmenti, & motum localem, vel etiam secundum sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motum, & quietem, est quodammodo sentire vnum, & multa. Quantitas autem est proximum subiectum qualitatis alternatiuæ, vt superficies coloris. Et ideò sensibilia communia non mouent sensum primò, & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidẽs; siquidem huiusmodi sensibilia aliquam diuersitatem faciunt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus à magna superficie, & à parua, quia etiam ipsa albedo dicitur magna, vel parua. Hæc D. Thomas.

Explicatur opinio à D. Th.

His adde ad maiorẽ explicationem, quæ idem sanctus Doctor tradit. quæst. 17. art. 2. eiusdem operis, videlicet, similitudinem alicuius rei trifariàm in sensu esse. Vno modo per se primò, sicuti similitudo coloris est in aspectu, & cuiuslibet sensibilis per se in proprio sensu. Alio modo per se non primò, sicuti in visu est similitudo figuræ, vel magnitudinis, & aliorum cõmuniũ sensibilium. Tertio, nec primò, nec per se, sed per accidens, sicuti in visu est similitudo hominis. Porrò autem licet vna eademque similitudo ad sensibile proprium & commune attineat; dicimus tamen eam non spectare primò ad sensibile commune, sed ad sensibile proprium; quia propriũ sensibile principaliter illam exprimit, commune verò solùm per comitantiam, & tanquam id, à quo species non tam entitatem, quàm modum, siue affectionem entitatis accipit. Nam cùm id, quod agit, non sit color, sed coloratũ, vt ipsũ coloratum in se est affectum, secundum communia sensibilia, quæ cum propriis natiuam cognitionem habent, ita in sensum agit, ac talẽ speciem in organo obsignat, quale ipsum in se est. Quòd autem sensibilia propria, & communia eàdem specie percipiantur ex eo conuinci potest, quia nec sensibilia communia vim per se agendi habent, cùm vel sit quantitas, nempe magnitudo, motus, numerus; vel modus quantitatis, nimirum figura, quæ ex se nullam efficiendi vim obtinet; vel priuatio, nimirum quies, quę multo minùs ad agendum valet. Secundò, Idem ex eo corroboratur, quia superuacanea omnino est eiusmodi specierum multitudo, cùm vna sufficiat ad repręsentandam alteratricẽ qualita-

Eadem specie videri sensibile cõmune & proprium probatur 1.

2.

qualitatem, & id, quod eius modum euariat, hoc est, sensibile commune.

Diuuntur argumenta partis cõtrariæ.

Aduersariorum verò rationes sic explicandæ erunt. Prima, dicendo sensibile commune non imprimere aliquid, idest, propriam, ac peculiarem sibi speciem, sed duntaxat attemperare speciẽ sensibilis proprij, quod tamen sensibilia per accidens non præstant. Solutio. 1.

Secundæ respondetur, etsi magnitudo, & color diuersæ formæ sint, non proinde diuersam imprimere imaginem, cum vna sufficiat, nec diuersis sensionibus apprehendi, sed vna; in qua primò sensibile proprium, secundaria ratione sensibile commune elucet; quicquid in contrariam partem scripserit Auicenna 6. Naturalium capit. de tactu, vbi licet proprij, & communis sensibilis vnam esse speciem fateatur, tamen non vnam, sed plures eorum sensiones constituit. Ad tertiam, respondendum est manum cœlo admotam non percepturam magnitudinem cœli, inuenturam tamen obstaculum, quod eam vlterius progredi non sinat, quia ipsa cœli quantitas etiam citra vllius qualitatis opem penetrare se neutiquam fert. Quòd si obijcias manum cœlesti corpori allisam dolore afficiẽdam, qui dolor ex alteratione, & dissolutione tactus oritur. Occurrendum erit dolorem, vt suo loco dicemus, non ex sola alteratione, sed ex diuisione etiam, & cõpressione carnis proficisci, qualem sentiet manus per vim cœlo impacta. Ad quartum dicendum, turrim è loco remoto videri sub colore aliquo, licet aspectus, ob intercapedinem, quis nam color sit, non dignoscat. Solut. 3. Solut. 4.

QVÆSTIO. VI.

VTRVM NE IN SENSV CIRca proprium sensibile error accidat, an non.

ARTICVLVS I.

PROPONVNTVR IN CONTRARIAS partes argumenta.

QVod neutiquam externus sensus (de hoc enim præsens quæstio est) in deceptionem incurrat dum proprium sensibile apprehendit, videtur ostendi posse. Primùm, Quia si sensus errant, vtique, abrogata eorum fide, nulla erit certitudo in scientijs, nulla constantia; cùm scientiæ principijs innitantur, hæc verò experimẽto, & æstimatione sẽsuũ vt est in schola peripatetica peruulgatũ, rectèq; cecinit Lucretius 4. sui Poematis. Non errare probatur. 1.

Deni-

Denique vt in fabrica, si parua est regula prima,
Normaque si fallax rectis regionibus exit.
Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum est;
Praua, cubantia, prona, supina, atque absona recta,
Prodita iudicijs fallacibus omnia primis.

2. Secundò, Idem ostenditur ex eo, quia sensus apprehendit rem vt ipsi in specie repræsentatur; species verò talis est quale obiectum ipsum in se, cum naturalis eius imago sit: quo fit vt sentio respondeat speciei; species rei cognitæ, sicq; nullus deceptioni locus relinquatur.

3. Tertiò, Accedit argumentum Tertulliani in suo libro de anima cap. de quinque sensibus, vbi eum, qui sensibus authoritatem denegat, his ce verbis coarguit. Recita Ioannis testimonium: Quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris; quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de Verbo vitæ: falsa vtique testatio si oculorum, & aurium, & manuum sensus natura mentitur, &cæt. Quin etiam Aristot. 8. Phys. cap. 3. text. 22. cogitatione hebetem eum censet qui sensibus fidem abrogat.

Errare sensũ experiẽtijs ostenditur.

Ex alia verò parte, quòd sensus interdum hallucinetur, patet, quia intellectus dicitur sensum corrigere, non nisi errantem: tum quia ita esse cõmonstrat experientia. Idque ob multas causas accidere passim deprehenditur: videlicet ratione organi, medij, interualli, obiecti, & situs, compositionisvè ipsius obiecti. Ratione organi, si organum syncerum, ac probè affectum non sit, vnde ictericis ea, quæ alba sunt pallore circunfusa videntur, & ijs, qui oculorum suffusione laborant, omnia cruenta apparent. Ratione medij, qui matutinum solem conspiciunt, rubeum apprehendunt ob interiectos vapores. Ratione interualli, qui eminùs quadratam turrim vident, rotundam æstimant; quia agulorum prominentiæ ob iniustum interstitium absconduntur. Ratione obiecti, in speculis, si diuersè collocentur, diuersæ apparent rerum spectabilium magnitudines, nunc paruæ, nunc magnæ, aliàs rotundæ, aliàs oblongæ, modo versis in cœlum pedibus, modo recto corpore.

Consule Galenũ lib. de morb. diff. c. 6. & de sympt. caus. c. 2.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIÆ
Explicatio.

Duæ extremę sententiæ.

IN hac disceptatione duę in primis fuerũt extremæ sententiæ. Altera Epicuræorum, qui tantum sensibus tribuerunt, vt eos nunquam falli dicerent, in ipsisque omne veritatis iudicium collocarẽt. Qua de re D. Augustinus 8. de Ciuitate Dei cap. 7. Tullius in Academicis quæstio-

quæstionibus. Altera quorundam Academicorum, qui omnem fidem à sensibus ablegarunt, aduersus quos etiam tres libros edidit D. Augustinus. Sed omnium veterum philosophorum circa præsentem cõtrouersiam rixas accurratè descripsit Mirandula lib. 2 de examine vanitatis,

Tertia opinio inter duas superiores media Peripatetica, atque omninò vera, asserit sensus nec perpetuò falli, nec nunquam decipi: pro cuius intelligentia aduertendum est. Cùm error propriè non nisi iudicio spectetur, quo aliquid esse, aut non esse æstimamus; in sensibus verò externis huiusmodi iudicium nec expressè, nec virtute contineatur, eatenus tantùm dici posse sensus circa propria sensibilia errare, quatenus eiusmodi notitias eliciunt, quibus superiores potentiæ, ad quas iudicium spectat, in errorem, falsamque æstimationem inducantur. Secundò, Nec illud prætereundum est sensibile propriũ cuiusque sensus bifariàm sumi posse. Vel sub ratione communi, vt album quatenus coloratum, sonum acutum, tantùm vt sonus est, saporem dulcem, vt sapor est: Vel secundum suam peculiarem naturam, vt candorem secundum naturam specificam candoris, similiterque cætera peculiaria sensibilia.

Tertia sententia quę vera est.

His ita explicatis, sit prima assertio. Sensus nunquam errat circa proprium sensibile priori modo spectatum. Hæc ex eo nota est, quia fieri nequit, vt potentia extra sui obiecti metas excurrat, sicque visus non nisi visile, auditus non nisi sonum percipere potest. Ideòque in istiusmodi sensionibus nulla prorsus hallucinatio continget.

1. Assertio.

Non errat sẽsus circa sensibile sub ratione communi consideratũ,

Secunda Assertio. Circa sensibile proprium secundo modo sumptum interdum sensus decipitur. Hanc assertionem planè ostendit argumentum, quod ad calcem superioris articuli proposuimus. Vbi tamen aduerte, si impedimenta omnia tam ex parte organi, quàm aliunde prouenientia remoueantur, non deceptum iri sensum etiam circa proprium sensibile sumptum secundum peculiares suas rationes, vt Themistius, Simplicius, & Iandunus annotarunt.

2. Assertio.

Errat circa sẽsibile vt particularis natura est.

Argumenta verò, quæ probare nitebantur externos sensus nullo pacto in errorem incidere, facilè explicantur. Ad primum respõdetur nullam dari potuisse humanam scientiam, si sensus nihil probè nuntiarent, sed perpetuò mentis aciem eluderent. Nunc verò multò secùs res habet: nam plerumque non errant. Ac tametsi nonnunquam labantur, non proinde euertitur experientia, quæ ex plurium sensionum sibi consentientium collectione enascitur, & ad primorum principiorum assensum magnoperè iuuat.

Quod ad secundum argumentum attinet, eo permoti M. Albertus tract. 3. capit. 5. & Appollinaris quæstione 13. asseruerunt nullo pacto sensum hallucinari circa proprium sensibile, quòd error expendi debeat secundum speciem in sensu efformatam. Respondendum tamen conuenienter ijs, quæ diximus; Esto sensus talem exprimat sensionem, qualem habet speciem, & species sit natu-

turalis imago eius, quod repræsentat, tamen errare sensum, cùm sen-

Errator sæpe a sensuin applicanda qualitate subiecto quod illā nō habet,

sibile quodpiam ita apprehendit, ac si haberet in se aliquam qualitatem, quam re vera non habet, saltem vt apprehenditur; sicuti accidit, verbi gratia, cùm gustatus percipit cibum vt amarum, cùm simpliciter amarus non sit, quatenus propter sensibile maius, id est, propter amarorem bilioſi humoris, quo tenetur, & qui etiam aliqua ex parte cibum infecit, apprehendit cibum quasi amarū tantùmmodo, non dignoscendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occasionem habet iudicandi prædictum cibum absolutè amarum esse. Itaque species amari saporis verè, ac syncerè amarum saporem refert. Nec in eiusmodi nuda apprehensione fraus interuenit, sed in errabunda amari sapo-ris quasi applicatione ad alienum subiectum, vti diximus. Quòd si obijcias cùm cibus re vera aliquem amarorem habeat sibi à bilioso humore iniectum, & gustatus sub eo amarore ipsum percipiat; nullam ibi fraudem, aut errandi occasionem esse. Occurrendum etsi cibus aliquem amarum saporem habeat; quia tamen ponimus eum simpliciter dulcem esse; (alioqui exemplum non esset ad rem) eatenus dici deceptionem interuenire, quatenus gustatus ob causam anteà dicti deceptionem interuenire, quatenus gustatus ob causam anteà dicta, non apprehendit in eo saporem dulcem, sed amarum duntaxat, atque ita quodammodo applicat illi amarum saporem simpliciter, dum eum non percipit, nisi vt amarum.

Ad Tertium dicendum est, argumento illo Tertulliani reuinci eos, qui contendebant sensus in perpetuo errore versari, nec quicquam vt se habet intellectui offerre. Non tamen concludi nunquam ipsos decipi.

Capitis Septimi Explanatio.

Aspectus cæteris sensibus excellentior.

PArticulatim acturos de singulis externis sensibus exordiuur ab aspectu, quòd hic cæteris dignitate præluceat, tum ratione organi, quod nobilissimum est, maximeque conspicuum, tū merito obiecti, quod cum colores, & lucem comprehendat, non solùm ad caduca, & ex elementis coagmentata, sed etiam ad immortalia, & cœlestia corpora se se diffundit, tum denique ob excellentem cognoscendi modum, qui à materia liberior, expeditior, certiorque est. Bipartitò autē distribuitur huiusce capitis doctrina. In priori parte agitur de obiecto visus, in posteriori de medio rationeque videndi. Principio igitur docet propriū & adæquatum obiectum visus esse spectabile, seu visile, quod non solùm colorem comprehendit, sed etiam splendorem, tam earum rerum, quę nec tu, & in tenebris duntaxat conspicuntur vt quędam ligna putrefacta, aliquotū piscium squamæ, & cicendulę, cæteraque eiusmodi, quàm aliarum, quę etiam in lumine videntur, vt ignis.

Obiectum visus quod.

CAP. VII.

CVius igitur visus est perceptiuus, id est visibile, visile verò est color, & id, quod ratione quidem explicare ac dicere licet, nomine autē caret; atque id ipsum maxime patebit, cùm vlterius procedemus. a *Visibile est color: hic autē est id, quod est eo, quod per se visibile est, per se verò non ratione, sed quia in se causam habet, vt sit visibile.* b *Color autem omnis, motiuus est eius, quod est perspicuum actu, & id est, ipsius natura. Quapropter non est visibile absq; luce, sed omnis vnuscuiusq; color in lumine sanè videtur. Quamobrem quidnam sit ipsum lumen prius dicere, declara-*

a Visibi-

a Visibile igitur.) Disputaturus singulatim de ijs, quæ sub obiecto visus continentur, agit primò de colore, quem docet comprehendi sub visibili in commune. Hoc autem inquit esse per se visibile, quia ei per se conuenit posse sub aspectum cadere: conuenit, inquam, non primo modo eorum, quibus per se aliquid inesse dicitur, vt in primo posteriorum Analyticæ declaratum fuit, siquidem visibile non pertinet ad essentiam eius, quod est adæquatum obiectũ visus: sed secundo modo quia ab illius natura dimanat. Ita hunc locum intelligit D. Thomas, Caietanus, & Auerroes, etsi eum aliter interpretentur Simplicius, Themistius, & Philoponus.

*declarare*q; *oportet. Est igitur aliquid perspicuum. Perspicuum autem id dico, quod est quidem visibile, non est autẽ vt simpliciter dicam per se, sed per alienum colorẽ visibile. Atque res talis est aer, & aqua, & solidorum complura, vt vitrũ & glacies, & huiusmodi corpora. Non enim aqua vel aer, vt est aqua, vel aer, perspicuum est: sed quia natura eadem inest in his vtriq;, & in perpetuo supero corpore.* Text. 68.

b Color autẽ omnis.) Definit colorem aiens esse id, quod mouet actu perspicuum, ideſt, quod pellucidum actu illustratum sui similitudine imbuit. Tum infert colorem absque lumine videri non posse, cum sine prędicta motione visio non fiat, & perspicuum sine lumine actu illustrari nequeat. Colligit secundò in hac de obiecto visus disputatione de lumine agendum esse; & quia perspicuum est luminis subiectum, quid perspicuum sit declarat. Perspicuum, inquit, est visibile non per se, sed per alienũ colorem, ideſt, non proprio, sed ascititio lumine, quod à præsentia lucentis corporis, à quo productũ est, pendet. Huiusmodi verò sunt aer, aqua, glacies, aliaque eiusmodi

Coloris definitio.

Quid sit Perspicuum.

Lumen autem actus est huiusce perspicui, ea nimirum ratione qua perspicuum est. At id est potentia, in quo nũc idipsum inest, nunc tenebræ. Atq; lumen quasi perspicui color est, cum est perspicuum actu ab igne, vel ab huiusmodi corpore quale est ipsum superũ corpus. Text. 69.

c Lumen autem.) Tradit definitionem luminis. Lumen est actus perspicui, vt perspicum est, ideſt, actus, quo formaliter perspicuum constituitur actu perspicuũ, siue illustratũ. Monet autem perspicuum corpus, quod interdum lumine affusum est, interdũ non, esse velati colorẽ perspicui, quod actu collustratũ est ab igni, aliouè externo corpore, vt à sole. Est autẽ lumen quasi color, quia vt colorata colore, ita perspicua lumine spectabilia sunt.

Quid lumen

Nam neq; ignis est, neq; omnino corpus, neq; corporis est vllius defluxus (esset enim quoddam, hoc quoq; pacto profectò corpus) sed est ignis, vel huiusce modi cuiusdam in perspicuo præsentia corporis, fieri nanq; non potest, vt in eodẽ sint duo corpora simul. Videtur autem tenebris contrarium esse lumen. At tenebræ priuatio sunt talis habitus, atq; ignis, vel corporis talis absentia à perspicuo. Quare patet huiusce præsentiam esse lumen. Atq; non rectè dixit Empedocles, & siquis itidẽ censuit. lumen ferri atq; extendi tandem inter terram & continens, nosq; idipsum latere. Hoc enim & rationis metas egreditur, & est præterea nimirum, quæ apparent, in paruo nãq; spatio motus fortasse lateret, sed ab ortu solis ad occasum tanti corporis motũ latere, magna nimiũ profectò est postulatio. Text. 70.

d Nam neq; ignis.) Refellit eorũ sententiam, qui lumen corpus esse putabãt, primũ ex definitione luminis. Nam lumen est actus perspicui corporis, inſidetque in eo secundum omnẽ dimensionẽ, quare si corpus esset, iam duo corpora se se permearent, eodẽq; loco simul continerẽtur. Secundò, quia tenebræ sunt priuatio actus perspicui, seu formę perspicuo inhærentis, in eoq; resultãtis ex præsentia corporis lucidi, ac proinde lumen accidentaria quędam forma est. Tertiò, quia si lumen esset corpus moueretur loco, sicque non momentò, sed tempore fieret illuminatio, quod

Lumen non est corpus,

Atqui coloris quidem id est susceptiuum, quod collore vacat, soni autem id quod sono. Vacat autem colore perspicuũ ipsum, & inuisibile, vel id quod vix tandem videtur, quale id esse videtur, quod tenebris est affectum, atq; tale est ipsum, vt patet, perspicuum: attamen non cũ est perspicuum actu, sed cùm potentia. Eadẽ enim natura modo est tenebræ modo lumen. Text. 71.

e At verò non.) Tradit differentiam inter lumen & visibilia. Nam visibilia in lumine sunt visibilia, sed solùm vniuscuiusq; proprius color. Nonnulla nanq; in lumine quidem nõ videtur, in

experientiæ repugnat, cum videamus ſubitò, ac citra vllam moram lumen ab vna parte ad aliam diffundi. Nec ſatisfacit Empedocles aiens lucem videri momentò ſpatium tranſcurrere, eo quòd quàm breuiſsimo creatur tempore. Non, inquam, ſatisfacit, quia tametſi {inquit Ariſtoteles} latio, qua exiguum ſpatium decurritur, videri poſsit in inſtanti confici, licet tempus conſumat: tamen ea, quæ totum interuallum ab Oriente ad Occidentem pertranſit, vt cum primùm ſol ſe ſupra Orizontem exerens lucem ſpargit, nō poſſet moram occultare, ac non palàm videri in tempore fieri.

in tenebris autē efficiunt ſenſum; vt ea, quæ apparent ignea, atq; ſplendent, hæc autem nomine carent vno, vt fungus, cornu, piſciū capita, ſquammæ, oculi: Sed nullius horum proprius color videtur. Atq; quam ob cauſam hæc viſibilia ſunt, alia ratio eſt. Nunc tantùm patet, id inquam quod in lumine videtur, eſſe colorē. Quocirca ſine lumine non videtur. Hæc eſt enim ſane coloris ratio. Eſſe inquam eius motiuū, quod eſt perſpicuū actu. Actus autē perſpicui lumen eſt, vti diximus. Id ita eſſe ex eo tanquam è manifeſto ſigno patere poteſt, nam ſi quiſpiam id, quod habet colorē ſuper ipſum viſum poſuerit, non ſanè videbit, ſed color quidem mouet perſpicuum, vt aerem, ab hoc autem cum ſit continuus, ſenſus inſtrumentū mouetur. f *Non enim hoc loco rectè ſentire videtur Democritus, qui quidē putat ſi medium ſpatium vacuum fiat, formicam etiam ſi ſit in cælo, exactè perfectèq; videri. Etenī, id ipſum fieri nō poteſt. Viſio nāq; fit patiēte ailiquid ſenſitiuo. At vt patiatur ab ipſo colore, qui videtur, fieri nequit. Reſtat igitur, vt à medio. Quare neceſſe eſt aliquid eſſe mediū inter colorem ipſum, & viſum. Quod ſi id vacuum fiat nō modo non exactè, ſed neq; quicquam omnino videbitur. Quam igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorē videri diximus. At ignis in vtriſq; planè videtur, in tenebris inquam atq; in lumine. Id autē neceſſariò accidit. Ipſum enim perſpicuū ab hoc perſpicuum fit.* g *Eadem autem eſt & de ſono, & de odore etiā ratio. Nihil enim ipſorum ſenſus inſtrumentum tangens, efficit ſenſum. Sed ab odore quidē & ſono, mouetur mediū: ab hoc autem vtrumq; ſenſuum inſtrumentum. Quod ſi quiſpiā ſuper ipſum inſtrumentū ſenſus, vel id quod ſonat, vel id quod olet poſuerit: nullus profectò ſenſus efficietur. Simili modo res ſe ſe habet in tactu, & etiam guſtu: ſed non apparet. Quā autē ob cauſam, poſteà dicetur ac patebit. Atq; medium quidem in ſonis, eſt aer: in odoribus autem, nomine vacat. Nam vt perſpicuum in colore cōmunis eſt quidam affectus in aere atq; aqua: ſic alius quidā in odoribus eſt affectus, qui quidem ineſt in his vtriſque, in aere, inquam & aqua. Videntur enim & animalium ea, quæ verſantur*

Text. 73.

Text. 74.

Text. 75.

Text. 76.

e Atverò nō vniuerſa.) Perſequitur cætera, quæ ſub viſus obiecto continētur: docetque multa eſſe corpora lucentia, quę, qua talia ſunt, non exigunt medium ab alio corpore illuſtratum, vt cadant ſub aſpectum {id enim colorum proprium eſt, qui non niſi aduentitio lumine cernuntur} ſed noctu, & in tenebris videntur, eſto qua colorata ſunt, non niſi in lumine conſpiciātur, cuiuſmodi ſunt fungus, piſcium ſquammæ, aliaque his ſimilia. Huiuſce verò rei cauſa eſt, quia quędam ſunt corpora tenui luce prędita, quę medium illuſtrant quantum ſatis ſit, vt ipſa videantur, non vt colores proprias imagines fundant, quibus ſe in viſum dent. Deinde, quòd corpus medium fiat actu perſpicuum à luce, indicio quodam oſtendit, color enim aſpectui impoſitus non videtur; ſanè non ob aliam cauſam niſi quia oportet colorem priùs ſpatium actu illuminatum, deinde illius interuentu ſentiendi officinam mouere.

Cur corpora aliquot colorata, & lucida, ſolū quatenus lucida in tenebris videantur.

f Non enim hoc loco.) Democritum incuſat, qui dixerit acerrimè nos viſuros, ſi medium inane eſſet, quaſi medium aſpectui impedimentum afferat. Vnde aſſeruit ſi totum hoc interuallum, quod à terra ad cœlum eſt, foret vacuum, futurum vt formicam in cœlo exiſtentem videremus. Huiuſce dogmatis falſitatē ex eo oſtendit Ariſtoteles, quia viſio non fit niſi organū ſenſus ab obiecto priùs immutetur, immutari autem ab eo immediatè non poteſt, ſed per interſtitium, quo imagines tranſmeent. Ex dictis patet, quid ſecūdum Peripateticam diſciplinam de coloris medio exiſtimandum ſit, videlicet, eſſe diaphanum interiectū inter rem ſpectabilem, & ſenſiterium, in quo facultas videndi ineſt.

g Eadem

g Eadem autem est.) Dixerat visum medio egere, per quod res obiecta in sensiterium agat. Nunc eodem modo in cæteris sensibus rem habere edocet, ita vt eorum quoque obiecta suprà ipsos constituta sensionem edere nequeant. Quod etiam in tactu, & gustatu euenire asserit, esto in ijs minùs conspicua res sit. Deinde quasi ex occursu aliorum sensuum media explicat aiens medium soni, esse aerem: odoris, innominatũ quiddam: coloris, aerem, &

sãtur in aquis, sensum odoris habere. Verũ homo cæteraq́ animantia, quæ degunt in terra, atq́ respirant, nequeunt sine respiratione olfacere. Et causa etiam huiuscè posteriùs explicabitur.

Quę sunt media sensuũ cęterorum.

aquam, prout corpora perspicua, & diaphana sunt, eadèque sub alia ratione spectata medium esse odoris. Nam quòd per aerem, & aquam odor traijciatur, ex eo probat, quoniam aquatilia animantia in aqua odorem hauriunt: quæ verò in terris degunt non nisi attractione aeris olfaciũt. Qua de re suis locis plenius, ac planius.

QVÆSTIO I.

NVM RECTE ARISTOTELES perspicuum, & colorem definierit, nec ne?

ARTICVLVS I.

RECTE PERSPICIVM Definijsse.

Text. 68.

VT à perspicuo exordiamur. Perspicuum definijt Aristoteles proximo superiori capite hunc in modum. Perspicuum, seu Diaphanũ est id, quod nõ per se, sed alieno lumine visibile est. At quòd hæc definitio vitiosa sit videtur facilè probari, primũ, quia ignis & aer in sua regione perspicua sunt, de quibus hoc loco agitur; & tamen non videntur, etiam cùm alienam lucem imbibunt, vt patet. Item Luna est visilis non proprio lumine, sed alieno, quod á sole mutuatur, neque tamen est perspicua vt hîc perspicuum sumitur, quia non est medium, quo visio fiat. Igitur alicui perspicuo non conuenit, alicui non perspicuo conuenit Aristotelica definitio.

Pro huiusce dubij explicatione aduertendum est, perspicuum bifariàm sumi apũd Aristotelem. Vno modo pro quolibet corpore trãsparenti, qualia sunt aer, aqua, & ignis, quod vocari solet perspicuum indefinitum, siue interminatum, quòd nimirum aspectus in illius extremitate non subsistat, sed vlteriùs videndo cõmeet, ac totũ peruadat. Alio modo accipi pro corpore, quod lumine participat, nec tamen translu-

Perspicuũ duplex; interminatum, vel terminatũ.

cidum est, ob admixtam videlicet densitatem; ideòque ab Aristotele in libro de sensu, & sensili cap. 3. perspicuum terminatum dicitur, cuiusmodi sunt astra, resque omnes coloribus imbutæ. Perspicuum priori modo est medium visus, posteriori haudquaquam. Rursus aduertendū est perspicuum secundum priorem notionem duplex esse; Vnū, quod proprio lumine collucet, vt ignis in sua sphæra, Alterum, quod alieno, vt aer, & aqua, quæ non nisi lumine ab aliquo externo corpore defluente splendent. Quo fit vt priora illa semper actu sint illustrata, cùm innata luce fulgeant: hæc verò interdum actu illustrata sint, interdum potestate duntaxat. Igitur Aristoteles in illa perspicui definitione cōplexus non est perspicua terminata, quòd hæc traijciendis ad oculum speciebus minime obseruiant. Nec item omnia conspicua interminata, quæ ab se lucem habent, comprehendit; quia licet hæc media sint per quæ visio perficitur, semper tamen actu perspicua, & lucida sunt. Itaq; ea tantum perspicua interminata definijt, quæ ab externo corpore lucem accipiunt, & interdum illustrata sunt, interdum non, vt aer, aqua, crystallus, vitrum, aliaque id genus. Quòd verò hæc sola complecti voluerit, inde patet, quia paulò inferiùs subijcit, lumen esse quasi colorem perspicui corporis, cùm est perspicuum actu ab igni, alio vè eiusmodi corpore, quale est sol.

Indefinitum perspicuū aut suo, aut alieno lumine lucet.

Quod ab Aristotele definitum sit.

Text. 69.

His animaduersis, priori argumento occurrendum est, ignem esse perspicuum, non tamen quale Aristotelica definitione explicatur, quia semper actu perspicuum est, & natiua affectum luce, quanquam ex se visibilis sit, vt mox dicetur. Quod ad aerē spectat, cùm visibilitas fluat â quopiam innominato, quod colori, & lumini commune est, sicuti colorata omnia per se visibilia sunt, ita & omnia, quę lumine participant. Et verò vt colorata videri actu nequeūt ni medium illustratum fuerit: ita nec lumine prædita sub aspectum venire, nisi certo quodam modo cōpacta, addensataque sint. Quapropter ignis, & aer cū lumine actu imbuta, fuere, sunt quidem per se visilia, tametsi à nobis non conspiciantur ob defectum requisitæ densitatis, sicuti colorata in tenebris constituta, suopte ingenio visilia habentur; cum etiam tum colores seruent, quorum naturam visibilitas comitatur. Liquet ergo quid ad primum argumentum, quod ad aerē attinet, respondendum sit. Ad secundum verò dicito, Lunam tum natiua, tum mutuatitia luce fulgere, & esse quidem perspicuum corpus; terminatum tamen, quod proinde Aristotelica definitio non comprehendit.

Cur aer, & supremus ignis non videantur.

Ex dictis colliges cùm perspicuum dicitur, quod alieno lumine cernitur, id ita esse intelligendum, vt videatur secundum se totū; alioqui conueniet definitio coloribus, qui non proprio, sed aduentitio lumine conspicui sunt. Postremò, non ignorabis varias esse perspicui generatim sumpti differentias, quòd alia magis, alia minus eius natura participent. Quippe omnium maximè perspicuum cœlum est; secundò loco ignis elementum: hinc aer; demum aqua, eodemque ordine ex horum permixtione cōstantia. Eius ordinis ratio est quoniā ab terrena crassitie, & opacitate longiùs abest natura cœlestis: tum ignis; inde aer, etc.

AR-

ARTICVLVS II.

PROBE ETIAM COLOrem definijſſe.

Text. 67. NVnc ad coloris definitionem expendendam veniamus. Coloris vim, & naturam duplici definitione explicuit Ariſtoteles. Vna hoc loco. Altera libro de ſenſu, & ſenſili cap. 4. Prior eſt huiuſmodi. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Poſterior ita habet. Color eſt terminus perſpicui in corpore definito, ſeu terminato. Sed aduerſus vtranque ſic obijcere licebit. Solis, & reliquorum ſyderum lux mouet actu perſpicuum, cùm per ipſum imaginem ſuam ad aſpectum iaciat, neque tamen lux color eſt. Item, Color ater eſt priuatio candoris, vt docet Ariſtoteles citato cap. libri de ſenſu & ſenſili, & 10. Metaph. cap. 4. text. 7. ſed priuatio ſicuti eſt expers entitatis, ita & actiuitatis, atque adeò & motionis: igitur color ater nõ mouet perſpicuum, cùm tamen inter colores cenſeatur; quare nec toti, nec ſoli rei definitæ, prima coloris definitio quadrat. Item, Color cùm oriatur ex permiſtione primarum qualitatum, quæ corpus totum permeant, non in extima tantùm ſuperficie, ſed interius quoque inſidet; perperã ergo color terminus perſpicui definitur. Quòd ſi reſpondeas eam definitionem explicare vim coloris non in ſe, ſed vt viſibilis eſt, quo pacto in ſola ſuperficie ſpectatur, cùm in ea duntaxat viſum terminet. Contra id rurſum obijcitur, quòd aliqui ſunt lapides, in quorum profunditate colores videntur; & intra ſuccinum etiam quaſi parui culices apparent. Quo fit vt non in ſola corporum extremitate colores videantur.

Duplex coloris definitio impugnatur, & defenditur.

Ad primum horum dic, Coloris definitionem ſic eſſe intelligendam, vt color moueat actu perſpicuum, non tamen vim habeat ad faciẽdum perſpicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis aſtris ineſſe conſtat. Ad ſecundum, Colorem atrum dici ab Ariſtotele priuationem abuſu vocabuli, quia videlicet nigredo ſi cum candore conferatur, quaſi priuatio illius eſt, propterea quòd deterioris nota ſit. Et quidẽ hoc de quibuslibet duabus ſpeciebus ſub eodem genere contentis, quarum vna ſemper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam Ariſtoteles, vt alibi monuimus. Tertio argumento rectè occurrebatur. Ad id verò, quod contra ſolutionem obiectum fuit, reſpondendum eſt eiuſmodi colores non videri niſi in extrema, atque externa ſuperficie translucentium lapidum, licet ſpecies viſilis cùm à ſuperficie, quæ in imo eſt, mittitur, totam eorum ſubſtantiam permeet. Quod verò attinet ad ſuccinum, aliaque corpora ſimilia, dicimus nõ cerni in profundo eorum colores, eſto cernantur intercluſæ beſtiolæ quoad externam ſuperficiem ipſarum.

Colores etiã in lucidis corporibus non niſi in externa ſuperficie videtur.

QVAES-

QVÆSTIO II.

NVM EADEM COLORIS, & lucis natura sit, an non?

ARTICVLVS I.

QVI EANDEM ESSE PVTENT, & quibus argumentis.

Color superficies Pythagoræ.

APud veteres Philosophos variæ de colorum natura extitere sententiæ, quas commemorat Plutarchus primo de placitis cap. 15. Alexander lib. 1. Naturalium quæstionum cap. 13. Cæteris verò omissis, Pythagoras vt qui ad quantitatem, & Mathematicas rationes omnia referebat, censuit colorem esse ipsam corporis superficiem, eo adductus argumẽto, quòd cum color sectilem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea sit, necessariò erit superficies; non quæuis tamen, sed extima, quæ se palàm in conspectum dat. Plato verò in Timæo docuit colores esse lumen, quæ sententia placuit etiam Auempaci & Alpharabio, vt videre est apud Auerroem com. 65. Itemque Auicennæ lib. 6. part. 3. cap. 1. afferentibus absente lumine nullum esse in corpore colorem, sed eius appulsu colores effici, eosque nihil esse aliud, quàm lumen ipsum in corpore receptum, quod placitum sequutus fuisse uidetur Poeta cum Aeneid. 6. dixit. Rebus nox abstulit atra colorem. Idem fermè tuetur Magnus Albertus in libro de sensu, & sensili tractatu. 2. cap. primo, vbi in eam partem magis inclinat, vt putet colorem esse lumen in perspicuo terminato, ita tñ vt abscedente lumine maneat qualitas quædã ex primis qualitatibus oriũda, quæ coloris velut materia sit, eius verò forma lux.

Pro defensione Platonis Lege Vallesiũ lib. 2. contr. cap. 25.

Colorem, & lumen idem esse putant Plato Auempace Auicen.

Proeidẽ sententia quòd color sit lux stat Caiet. ad tex. 37 Iauellus q. 18 Sonc. 10. Metaph. q. 2.

Argumẽta p hac sententia 1.

Quòd igitur color nihil aliud sit quàm lumen probari potest, primũ quia videmus nubes ex diuersa solis irradiatione nunc albo, nũc rubeo colore perfundi, alias magis obscurari, alias minùs. Item, mare ob eandẽ causam nũc purpurascere, nũc canescere, eminùs album, ꝓpius nigrũ exhiberi. Videmus etiam columbarum ceruices, & pauonum caudas diuerso lucis aspectu mirificè colores variare. Quæ omnia argumento sunt, nihil esse aliud colores, quàm lumen ipsum.

2. Secundò, Idem probatur, quia non ob aliam causam oculi cum præalba corpora intuẽtur, lassantur, & fatiscunt; cũ autem viridia, & herbescentia vident, recreantur, ac vegetiores fiunt; nisi quia candor multum habet de luce, quæ videndi organum dissipat; color autem viridis

medio-

mediocritatem quandam illius obtinet, quæ modicè, & occulta quadam conuenientia se se conspectui offert, proindeque minimè lædit. Igitur colores de natura lucis sunt, alij magis, alij minùs eã exprimẽtes.

Tertiò, Idem confirmatur ex trito philosophorum proloquio, aiẽtium colorem esse commune, & adæquatum obiectum visus; quod minimè verum foret, si color, & lux inter se distinguerẽtur. Nam cùm lux sub aspectum cadat, non omne visibile esset color. Pro eadem sententia facit id, quod Aristoteles lib. de sensu, & sensibili cap. 1. ait, Videlicet omnia corpora colore participare; Item definitio coloris proximo capite text. 67. tradita. Color est, quod mouet actu pespicuum. Quæ definitio tam lumini, quàm colori conuenit; cùm vtrumque moueat, idest, propria similitudine afficiat, obsinetque perspicuum. 3.

Postremò, pro Alberti Magni sententia est ea ratio, quia color absente lumine obliteseit, ac secundum se consideratus non est visibilis, sed à lumine visibilitatem mutuatur, nec per se absque luminis consortio speciem mittit. Quo fit vt lumen ad colorem comparatum illius perfectio, actus, ac forma iure optimo dici possit, ac debeat. 4.

ARTICVLVS II.

APPARENTES COLORES à lumine non distingui; veros distingui.

Lege Senecã lib. 1. Natur. quæst. c. 3.

PRO huius cõtrouersiæ explicatione annotandum est duo esse colorum genera, alios quibus visus illuditur (apparentes vocãt); alios veros. Apparentes sunt qui ex solo lumine secundum diuersum illius aspectum corporibus affunduntur, vt in iride accidit, & ijs, quæ primo superioris articuli argumento retulimus. Veri colores sunt, qui non ex luce, sed ex varia elementorum, & primarum qualitatum mixtura obueniunt, cuiusmodi est in cygno candor, in coruo nigredo. His animaduersis, prima conclusio sit. Colores apparentes nihil aliud sunt, quàm lumen. Hæc conclusio ex eo liquet, quia istiusmodi colores secundum diuersum aspectum, distantiam, & situm ad corpus luminosum variè se se visui repræsentant, vt in progressu magis patebit: quod sanè indicat eos nihil aliud esse, quàm ipsã lucem in corpore receptam. Sit secunda conclusio. Veri colores diuersam naturam habent à luce. Hæc probatur, quia si veri colores à luce non distinguerentur, non essent ita fixi, & permanentes, sed versatiles secundum diuersum respectum ad lucem; vt de apparentibus diximus. Secundò, quia lux qualitas est cœlestis contrarium proinde non habens, cum cœlestia corpora à contrarijs qualitatibus natura exemerit docente Aristotele primo de cœlo capit. tertio textu 20. At candori nigredo contraria est. Item, quia si co-

1. Conclus. Colores apparentes lumen sunt.

2. Conclus. Veri colores a luce distinguuntur. Ratio. 1. &c. 2.

lor esset lumen, nigror cùm omnino expers lucis sit, nihil esset aliud, quàm lucis priuatio, quod à communi Philosophorũ sensu abhorret. Tertiò, Quia sequeretur colorem candidum, herbaceum, puniceum, pallidum, & denique omnium colorum discrimina sub vna specie infima contineri; quod à verò non minus abest. Quartò, Quia ad lucem non est propriè alteratio, quæ tamen est ad colores, vt sentit Aristoteles lib. 7. Physicorũ cap. 3. Postremò, Argumentatur Auerroes hũc in modum. Color est motiuus diaphani, quod actu est diaphanũ; actus autem diaphani lumen est. Igitur diaphanum, quatenus lumen habet, est per se mobile à colore. Sed omne susceptiuum per se alicuius naturæ, caret natura, & specie, quam recipit: ergo color, qui per se est motiuus diaphani, quatenus est lumine colluſtratum, non est eiusdem speciei cum lumine. Hanc rationem pulchram, & efficacem vocat Contarenus lib. 5. de elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia sicuti diaphanum illustratum, adhuc moueri potest à luminoso intensiorem lucem habenti, ita moueri poterit à colore, si color sit lumen. Illud verò axioma, Omne susceptiuum, &cæt. locum non habet in productione luminis, vt constat ex ijs, quæ de illius intelligẽtia in hoc opere differuimus.

Solutio. 1. Respondeamus nunc ad ea, quæ superiori articulo opponebantur. Et quidem Pythagoræ argumentũ nullam vim habet. Non enim color ratione sui diuiduus est, sed merito superficiei cui inhæret. Ad primũ verò eorum, quæ lucem à colore non distingui contendebant, dicendũ

2. concludere solũmodò apparentes colores à luce non distingui. Ad secundũ, etsi è veris coloribus quidam magis ad lucẽ accedãt, vt candor, alij minùs, vt color herbaceus, & liuidus, alijque nonnulli, qui ad nigrorem declinant, non proinde existimandum eandem ipsorum, ac lucis naturam esse; cùm eiusmodi accessus non pertingat ad conuenientiam in specie. Cur autem quidam colores aspectui officiant, alij non,

3. lege apud Aristotelẽ in problematis sect. 31 quæst. 20. Ad tertiũ, colorem interdum sumi laxiori significatu; ita vt tam lucem, quàm colores omnes complectatur, quo modo adæquatum visus obiectũ est, ab eoq; omnia colorari dicuntur: quia corpora omnia aut colore, aut luce, aut vtroque participant. Quod verò ad coloris definitionem spectat, proprium est coloris presè sumpti mouere perspicuum, non quouis modo, sed ita vt ipsum actu perspicuum non reddat, quod luci conuenit.

4. Ad quartum, etsi luce absente, colores abscondãtur ac velut oculis eripiãtur, eorũ imaginibus è medio sublatis, (has enim vtpote colorũ vicarias intelligendũ est abstulisse noctẽ apud Virgil.) nõ iccirco tñ lucis discessu interire; nec ideò ex se visibiles nõ esse, idest, aptos vt videantur, saltẽ aptitudine remota, esto nõ actu cadãt sub aspectũ, nisi lucis consortio: quæ ob id quasi externa, ipsorũ forma dici potest, quatenus eos actu spectabiles facit: non tñ interna, quasi ex ipsa colores, vt ex actu proprio, & essentiali cõponatur: cũ lux, & color duæ species sint, in suo quæq; genere perfectæ, & cõpletæ, quæ proinde in naturã vnã cõuenire minimè possũt vt ex Porphyrij Isagoge c. 6. passim celebratur.

Color ex se visibilis est.

QVÆS-

QVÆSTIO III.

QVINAM SIT COLORVM Ortus, & origo.

ARTICVLVS I.

DE COLORIBVS APPARENtibus, & fictitijs.

COlorum multitudo tanta est, tam multiplex eorum reciproca mistio, vt rectè quidam pronuntiarit non alibi naturam copiosius, aut maiori ambitione opes suas cõmendasse: quandoquidem animantes, stirpes, herbas, flores, metalla, gemmas, marmora; deniq; penè omnia, quæ genuit, picturata colorũ varietate induit, distinxitque. Igitur philosophorum non pauci tam eximia naturæ spectatione allecti, colorum causas & discrimina explicare conati sunt: Plato in Timæo, Aristoteles partim hoc loco, partim in libro, qui nũc extat de coloribus inscriptus (si tamen eius est illud opus) & primo lib. Meteor. cap. 5. & lib. 3. cap. 4. & lib. 5 de generatione anim. cap. 4. 5. & 6. Galenus lib. 2. de temperam. cap. 3. Contarenus lib. 5. de elementis, Simon Portius libro de ea re composito, Scaliger exercit 325. in Cardanum, alijque nonnulli. Porrò cùm ex coloribus, vt superiori quæstione diximus, alij veri sint, alij apparentes: vtrique inter se, partim conueniunt, partim differunt. Conueniũt primò, quia sunt veræ res; nec enim apparentes, ideò hoc vocantur nomine, quòd veram, & expressam entitatem non possideant; sed quia secundum naturam colorum veri non sunt; ac tantũmodò colores vocantur ex analogia ad veros colores, qui ex certa primarũ qualitatũ mistione oriuntur. Conueniunt secundò, quia vtriq; ad obiectũ visus propriè pertinẽt, & aspectũ mouent. Tertiò, quia nõ mouent nisi sint in corpore cõgruenter denso, & nõ nihil terminato in quo visus figi possit. Vnde ignis in propria regione ob suam tenuitatem non cernitur. Differunt autẽ inter se non solùm ob cõmune illud naturæ discrimen, quòd apparentes sint formaliter lumen, cum veri sint secundæ qualitates: sed quia veri colores habẽt esse fixum, semperque manent, dum non mutatur qualitatũ temperies, ex qua ortum habent. Apparentes autem non diu hærẽt, & plerumque variè mutantur ex diuersitate luminis, medij, situs, & aspectus, tum ad lucem, tum ad veros colores, vt docet Aristoteles lib. de coloribus cap. 2. & lib. 1. Meteor. & lib. 3. cap. 4.

Plato
Aristot.
Galen.
Contarenus
Simon Portius
Scaliger.

Vt Thylesius Colentinus.

In quo cõueniant apparẽtes verique colores.

In quo dissideant.

Apparētium colorū inter se distinctio, & varietas.

Distinguuntur quoque inter se colores apparentes ex parte subiectorum. Aut enim sunt in corpore terminato, aut interminato, & quidem in corpore terminato oriuntur sæpe ex vario oppositu verorum colorum ad lumen; seu verus color sit vnus, vt color viridis, seu plures, & ij vel natura coniuncti, vt in pennis pauonum; vel per artem, vt in sericorum, & lanificiorum texturis. Reddūtur enim tunc alij noui colores ex incidentia luminis, & radiorum, cū radij vel recti, vel reflexi, vel refracti, aut alio modo se habentes reciprocantur: sic fit sæpe vt coloribus rerum adiacentium parietes perfundantur.

Similiter in corpore interminato proueniunt ijdem colores ex irradiatione luminis, varianturque ob diuersam habitudinem ad luminosum, vt videre est cùm lunæ, aut solis radi interiectum vaporem secant: & cū per quædā corpora vitrea multis distincta angulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aspicimus incredibilem varietatem, & distinctionem istiusmodi colorum non sine magna aspectus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt autem nonnunquā simul corpus vnum diaphanum interminatum, & aliud opacum: vt cū radij vitrum viride permeant, & in parietem incidētes, ad ipsum quasi herbescentem viriditatem refundunt.

Elemētis color nō inest,

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullū sibi vendicāt quia constat eos nasci exprimarum qualitatum permixtione. Itaque nihil obstat, quod nostratem ignem flauus color perfundit: id enim efficit opaci terrei admistio, de qua nihil habet ignis elemētaris in propria regione, vbi syncerus est, & à fæce terrena liber: Oriuntur igitur veri colores ex tēperatione primarum qualitatum, non tamen quauis, sed certa. Nam & quædam sunt mista corpora, in quibus necesse est inueniri omnes quatuor primas qualitates, quæ colorata non sunt, vt in oculo humor crystallinus, de quo alibi.

Docet Aristoteles in libro de coloribus cādorem, & nigrorem sequi elementa simplicia, hoc est, vnum elementum magis, quàm aliud; & si omnium mixturam supponant. Sic mista, in quibus aer, & aqua excellunt, candida euadere: in quibus ignis, flaua: in quibus terra, nigra. Idē quoque in eodem libro ait colorem nigrum oriri ex commutatione quadam aquei humoris ad siccitatem: atque hinc fieri prædicat, vt cisternarum tectoria, quæ sub aquis latent, nigredinem contrahant; & vt fumus lignorum humidorum ater sit, carboneſque atri, fumo scilicet illo crassiori, & aqueo intincti. Qui tamen si exurantur consumpto vapore nigro resoluti in cinerem, redeunt ad albedinem; quanuis cinis aliquid adhuc retineat illius tincturæ: ac propterea sit pallidus. Quæ si omnino vi ignis consumpta fuerit, vt in calce, tunc conspicitur, purus nitor, & candor. Alij totam hanc rem digerunt in hunc ferè modum. Albus color variè ortū habet ex elementis, vt ex copia humoris aquei si concocti, quod patet in radicibus, quæ terra abscōdūtur. Item cū calidū externū corrūpit naturalē calorem; vnde in senibus canicies. Item cū humido calidum accedit: vnde lac concoctione fit album, & calidæ aquæ pilum album reddūt: sicuti, & frigidæ nigrum. Si tamen calidū

cum

cum terrena portione iungatur nigrum potius efficit. Vnde qui ad meridiem incolunt magna ex parte fusci aut nigri sunt.

Quidam etiam singulis elementis in misto coeuntibus, ita colores ascribunt, vt albus fit in sicco, & in terra, hoc est, terream portionem comitetur. Nam his color cernitur in cineribus, saxis, & arenis, igni, aut sole exustis. Viridis in humido crasso, cuius quasi mater sit aqua, vt pote quę dum crasior fit, virideſcit. Cæruleus in humido tenui, qui sit ab aere: nam aeria, cærulea existunt. Flauus in calido, qui oriatur ab igni: siquidem hunc, cū addensatur, sequitur flauedo. Hæc tamen colorum ad singula elemēta accomodatio non eò spectat, vt putet quis ab his elementis prædictos tantū colores exoriri, aut hos colores ab alijs etiam elementis nasci non posse: sed vt pateat nullum esse in re mixta elementum coloris gignendi expers. Vbi est etiam diligenter aduertendum nullam esse doctrinæ repugnantiam, cùm eidem elemēto diuersi colores in mixto attribuuntur. Siquidem ex diuerso gradu aliarum qualitatum tum primarum, tum secundarum (Nam hæ quoq; suo modo ad euariandos colores faciunt) sæpe accidit, vt eodem elemēto dominante, diuersitas illa existat: præsertim, cùm interdum vel minima graduum differentia discrepantes colores edat. Sed nec illud ignorandum est, ad ortum, varietatemque colorum non parum conferre in misto maiorem, minoremvè à diaphaneitate, & lumine remotionē. Est autem lumini propinquissimus, & corpore minus opaco gaudens candor: remotissimus vero à lumine, & opacū magis affectans, nigror. Medij etiam colores pro diuersa ipsorum proportione magis minusvè ad lumen accedunt, & opacum minus, aut magis amant; quantoque sunt lucidiores, tanto magis visibiles; & contra: quia lumen maximè visile est.

Ex varijs qualitatum tam primarū quā secundarum gradibus dissimiles colores existunt.

Medij autem colores oriuntur similiter, atque extremi exprimarū qualitatum temperie, pro vt eorum causæ magis, vel minus appropinquant ad causas, ex quibus primi nascuntur: sicut enim medij quodam modo participant extremos, ita, & illorum ortus ad horum originem, respectum, ac proportionem habent.

ARTICVLVS II.

DE VARIETATE, NOMINIBUS, & mutatione colorum.

DVo sunt extremi colores, candor, & nigror. Ex quibus candor est quasi habitus, nigror veluti priuatio, vt alibi ex Aristotelis doctrina explicuimus. Non quod nigror haud sit verum, & positiuum ens, cùm per se moueat visum, quod priuationi minimè cōuenit; sed quia cùm duæ species sub eodem genere continentur, ea, quæ deterioris notæ est, perfectioris priuationem quodāmodo in se habet.

Candidi coloris præstantia.

Esse autem colorem candidum nigro perfectiorem, patet ex eo; quia vt paulò ante diximus, candidus magis accedit ad lucem, à qua colores quasi degenerant. Vnde & tenebræ nigri speciem referunt, & ea, à quibus parum luminis ad visum reflectitur, nigricare videtur, vt vmbrę omnes, & loca opaca. Sic & aqua fluctibus nigrescit; quia agitata superficie dissipatur lux; & nubes admodum densa nigrore opacatur, quia solis tadium non admittit. Contra verò cādida se offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Hinc est, quòd candor apud Aristotelem lib. 10. Metaph. cap. 10. text. 23. definitur color disgregans visum. Nigror verò color visum congregans. Namque disgregare visum, est dissipare spiritus visorios, qui ad pupillam è cerebro confluunt. Id verò præstat potissimùm lux interuentu caloris, cuius parens est. Idemque suo modo candor, qui ad lucē propè accedit. Cōtrario verō modo se habet nigror. Ob pfectiorē albi coloris naturam, eum esse Dijs chariorem veteres crediderunt Cicero 2. de legibus. Color, inquit, albus præcipuè Deo charus est, & Plato de legum latione Dialogo 12. asseruit colores albos, tum in alijs, tum in textili artificio Dijs congruos esse. Laertius in Pythagora, Dijs cum laudibus amictuque candido semper honores adhibendi. Imò D. Ioannes in Apocalypsi c. 1. cùm diuinum Verbum indutum humana natura describit, caput eius ait, capillosque tanquam lanam albam, & niuē, cādidos esse, vt hoc colore summā puritatē, sapiētiam æternitatēq; significaret interprete Hierony. in Daniel. c. 7.

Medij colores præcipuè quinque.

Sunt autem mediorum colorum species propè innumeræ, sed præcipui quinque, ita vt numeratis extremis, septem sint quasi capita ad quæ cæteri reduci debent: nimirum albus, purpureus, ruber, flauus, viridis, cæruleus, niger. Et horum magna varietas. Nam purpurei triplex distinctio potissimùm celebratur. Vna, quæ in rosis, & croco visitur: altera, quæ in violis, & amethysto lapide. Tertia, quæ propria est conchylij, ad mouendum aspectum viuacissima. Rubro etiam comites rubidus, rubicundus, rutilus, sanguineus, giluus, spadix, igneus, flammeus, puniceus, vinosus, & alij. Sub flauo, vel post ipsum ad fuscedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galbaneus, buxeus, citrius, croceus, icterus, aureus, ruffus, fuluus, æneus, mustelinus, ferrugineus, pullus, roanus, tanatus, regius, leonatus, cereus, cerinus, & alij. Ad virid ēpertinent ærugineus, herbaceus, prasinus, luridus. Ad cæruleum cæsius (Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid discriminis) item plumbeus, glaucus, venetus, & alij.

Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus visuntur.

Habent colores nomina (nam & hoc nosse ad eorum naturam inuestigandam iuuat) tum aliunde, tum sæpe à rebus, in quibus primò visi fuere, aut in quibus excellunt. Sic ab herbis, à papauere, à rosa, à croco, à cœlo; vocantur herbaceus, papaueratus, roseus, croceus, cæruleus. Ab elementis igneus, aerius, aqueus, terreus. A metallis plūbeus, æneus, argenteus, aureus. A lapidibus hyacinthinus. Ab animantibus aquilus, ab eorum partibus eburneus.

Mutantur autem colores aut secundum repręsentationem, siue appa-

apparentiam; aut re ipsa. Secūdum apparentiam, cùm alij alijs superinducuntur, prioribus seruatis; veluti cùm albedo chartæ, atramēti substantia integitur. Potest enim seruari candor sub atro humore latens. Sit interdum panni tincturam capiunt, quæ in multis adeò est tenax, vt dilui non possit. Sumuntur autem colores à tingentibus multipliciter, vt aduertit Aristoteles in libro de coloribus. Multa enim terra nascentibus tinguntur, vt radicibus, corticibus, lignis, foliis, floribus, fructibus: alia fumo, spuma, vino, lixiuio, animalium succis, ac nonnullis alijs. Interdum etiam non omnino, sed ex parte abscondūtur subiecti colores: sicque pictorum artificio mirificè temperantur, & quasi commiscentur, alij alijs liquorum interuentu impositi. Mutatio colorum vnde.

Re autem vera immutantur colores cùm prior interit, eiusque vicē alius denuò subit, vt in segete, cùm flauescit, in capite, cùm canescit, in herba, cùm purpurascit. Nec solùm quæ istiusmodi sunt, sed quæ modis proximè explicatis intinguntur, interdum insitos colores perdūt, & ascititios re ipsa admittunt: cùm videlicet humores, qui ad infectū præstandum adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatem mutatio colorum insequitur. Si quis porro quos animi affectus colores exteriùs indicēt, velit cognoscere, (nam pro varietate passionum, quæ in nobis excitantur varij quoque colores in ore expanduntur) legat quæ Claudius ad Emblemata Alciati annotauit. Emble. 117.

QVÆSTIO IIII.

VTRVM LVMEN RATIONE medij, an obiecti tantum, vel etiam. ratione vtriusq; ad visionem requiratur.

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHORVM Sententiæ.

A Text. 96. CIrca contemplationem luminis, de quo Aristoteles hoc loco egit, solet hic in controuersiam adduci, an lumen substantia sit, vel accidens; & vtrum in medio intentionale tantùm esse habeat, an reale. Verùm hæ quæstiones pertractatæ à nobis sunt in libris de cœlo, cùm de syderū luce ageremus. Quod verò ad præsentem disceptationem attinet, non consentiunt inter se Philosophi. Nam qui putant colores à luce non distin- Lib. 2. de cœlo c. 7. aq. 2.

distingui, seu lucem internam eorum formam esse: ij, modò sibi ipsis constare velint, tueātur oportet, depoſci lumen exparte obiecti visibilis, immò & esse id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen á nobis in corporib⁹ cerni. Sed enim adhuc eis opinādi libertas relinquitur, num lumen etiam ratione medij necessariū sit: ita vt videri res non possit, nisi medium actu illustretur, Hos retulimus sup. q. 2. a. 1.

Videri solū requirit ratione obiecti.

Auicenna lib. 6. Nat. p. 3. cap. 1. concludit lumen tantùm exigi propter obiectum. Quod ita esse ex eo ostendi potest, quia oculus in obscuro loco videt procul obiectum, si affusum sit lumine: contra verò si obiectum in obscuro sit, non aspicitur; esto oculus in loco illustrato cōsistat. Quod tum quotidianis exemplis patet, tum eo, quòd interdiu videntur stellæ è profundissimis puteis, vt testatur Galenus lib. 10. de vsu partium. Et oculi felium, cicendulæ, & quercus putridæ interlucēt in tenebris, vt Aristoteles hoc ipso cap. text. 72. annotauit. Huic argumento occurrunt Caietanus, & Ferrariensis hoc loco, in exemplis propositis, semper in medio, & prope oculum non nihil luminis esse, esto id non appareat, & prope obiectum vberiorem lucem requiri in medio ad recipiendam primò speciem, eamque traijciendam, quàm in reliqua parte spatij. Non videtur tamen satisfacere hæc responsio; cùm ridiculū sit affirmare dari in toto medio vsque ad oculum eam lucem, quę neque visu dignoscatur, nec efficaci ratione comprobetur.

Qui illud solum ratione medij necessarium censent. Auerr. D. Thom.

Alij, è quorū numero est Auerroes, putant lumen exposci tantùm ratione medij, quod asserit etiam D. Thomas hoc loco. Verùm idem 1. p. quęst. 79. art. 3. explicata vtraque opinione, videtur magis inclinare in eam, quæ statuit requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiam docet in quæstionibus de verit. quæst. 8. art. 14. Quin & primo libro contrà Gent. cap. 76. ait colorem esse obiectum materiale visus lumen vero formale; vnde, inquit, eadem visione intuemur colorem, & lucem, qua color fit actu visibilis. Probari autem potest hæc sententia quatenus asserit non requiri lumē ratione obiecti, primùm, quia color suopte ingenio, ac per se visibilis est; cum sit obiectum visus, eiusque propriū sensibile; quare & Aristoteles hoc capite text. 66. docuit colorem in se ipso causam habere, cur sub aspectū cadat. Secūdò, quia odor, sonus, cæteraq; aliorum sensuum obiecta, vt sui similitudinem mittant, non egēt alterius causæ consortio; ergo neque color, præsertim cum non minore ad id efficacitate præditus esse videatur.

ARTICVLVS. II.

CONCLVDITVR LVMEN tam ratione medij, quàm obiecti ad visionem requiri

Pro-

PRopositæ controuersiæ hac assertione faciemus satis. Lumen requiritur ad visionem tam ratione medij, quàm ratione obiecti. Hæc est D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hic, & aliorum. In primis autem quoad priorem partem, quā statuit etiā Auerroes, Thienenus, Pandunus, & alij, ex eo suadetur, quia cum agentia non in quoduis discriminatim agant, sed oporteat inter id, quod agit, & patitur proportionem quandam, & reciprocam aptitudinem dari: Cumque ad id singula agentia peculiarem dispositionem in patiente exigant, cuius defectu nullo modo actio procedet: dispositio, quam color in diaphano requirit, lux est, sine qua non posset in eo gignere speciem, quę ad oculum perferatur. Ideoque Aristoteles cap. 7. text. 73. definijt colorem esse motiuum perspicui actu illustrati. Ac quod prædicta dispositio in perspicuo necessaria sit, probatur. Sit coloratum A. quod cernatur in toto spatio D. in quo designetur punctum B. vicinum ipsi A. itemque punctum C. ab eo remotum: tum lumen, quod erat in toto D. incipiat deficere paulatim à puncto C. In istiusmodi defectu dabitur instans, in quo A. conspiciatur in puncto B. nec tamen in pūcto C. Idque non ob aliam causam, nisi quia iam punctum C. non est illustratum (siquidē interim dum in eo lux fuit, videbatur). Igitur necessariò ex parte medij diaphani lumen ad visionem requiritur. Quæ est sententia Aristotelis in lib. de sensu, & sensili cap. 2. & cap. 7. huius lib. text. 73. vbi docuit ideo obiectum visile suprà sensum positū nō sentiri, quia oportet obiectū alterare priùs medium actu illustratum.

Tam ratione medij quam ratione obiecti lumen requiritur.

Probatur quoad priorem partem.

Secunda verò pars conclusionis, quam tradit Aegidius hoc loco, Durandus in 2. dist. 28. quæst. 1. Vitellio lib. 3. perspectiuæ theoremate 1. ostenditur contra eos, qui putant neutiquam requiri lumen per se ratione obiecti, adeò vt si totū mediū colore nō illuminato collustrari posset, adhuc color in ipsū speciē iaceret; ꝓbatur, inquā, ex eo, quia lumen cōcurrit tāquam causa partialis vnà cum colore ad emittendā speciem. Quo fit vt per se etiam ex parte coloris requiratur. Concurrere verò lumen eo modo, nec tantùm vt dispositionem siue medij, siue obiecti, ea ratio suadet, quia nullum naturale agens postulat formam excellentioris naturæ, vt solam dispositionem requisitam, ad ignobiliorē formam: lux verò tam imagine coloris, quàm colore ipso præstantior est. Quare non exigetur lux tantummodo vt dispositio, ad traijciendas colorum imagines in oculum; sed vt causa partiatim eas proferens simul cū colore obiecto. Item colores, quo magis illuminantur, eo meliùs videtur: igitur ex participatione luminis fiunt actu visibiles.

Probatur quoad posteriorem.

Lux & color sunt causæ partiales imaginū productarum.

Diluamus nūc argumēta, quæ pro superriobus sentētijs adduximus, quatenus ei, quā defendimus, aduersātur. Ad primū ꝓ Auicēna aptè respōdebatur, ad respōsionis verò confutationē dicendū erit, etsi lux nō semper à nobis palàm dignoscatur in toto medio, quo visio fit, conuinci tñ dandā esse, ratione, quā paulò supra attulimus. Certè si obiectū vt primò gignat speciem in medio, requirit in eo lumen, multò magis mediū id requiret ad speciē vlterius extendendā. Ad primū verò ꝓ secūda opinione, quā admodū probabilē confitemur; dicendū est, colorē esse ex

Soluuntur argumēta partiū aduersariarum.

ſe viſilem, ideſt, ſuapte natura poſſe videri; etſi vt actu videatur, aliquid aliud requirat; quo etiam modo intrepretandus eſt Ariſtoteles, cùm ait colorem in ſe habere cauſam, cur videatur; qui licet non expreſsè docuerit requiri lumen ratione obiecti; non id tamen negauit. 3.
Ad ſecundum, peculiare hoc eſſe coloribus, vt non niſi concurrente luce ſpeciem tranſmittant, ſicuti proprium eſt eiſdem, vt etiam ſecũdæ ſententiæ defenſores concedunt, exigere illuſtrationem diaphani, tanquam præparationem ad traijciendas ſpecies; nihil verò mirum quòd nobiliſsimus externorum ſenſuum, eiuſmodi apparatum ad functiones ſuas obeundas expoſtulet.

QVÆSTIO V.

VTRVM VISIO FIAT emiſsis ab oculo radijs, an receptis ab obiecto imaginibus.

ARTICVLVS I.

PHILOSOPHORVM QVORVNDAM præſertim Platonis opinio, & eius confirmatio.

Qui putent viſionẽ fieri extramittendo radios.

HÆC quęſtio in cõtrarias partes à Philoſophis diſputata fuit. Nam Empedocles, Stoici, & Platonici arbitrati ſunt aſpectum fieri radiorum ex oculis emiſsione. Itaq; Plato in Timæo docuit aſpectum non affici imagine aliqua à re viſa effluente, ſed emicare ex oculis lucem, quæ vna cum lumine externi aeris obiectum quaſi manibus prehendat, ipſumque ſuo contactu viſibile efficiat: tum verò refundi eam lucem ad oculũ affectam alteratione alterati viſibilis, & vbi in pupilla inſederit, fieri viſionẽ. Platonis ſentẽtiam ſecutus eſt Aphrodiſæus 1. lib. probl. q. 75. Seneca lib. 1. Nat. quæſt. Chalcidius in cõmentarijs ſup Timæo, Euclides in libello de Perſpectiua, Ptolemæus in Catoptrico. Alchindus in lib. de aſpectibus. Lactantius in lib. de opif. Dei cap. 8. vbi ideò negat ſpecies viſuales eſſe neceſſarias, quia putat mentẽ eſſe, quæ immediatè videt per oculos tanquam per feneſtras intrò pellucentes. Idem Platonis dogma tuetur, Galenus lib. 7. de placitis Hippocrat. & Platonis, & lib. 10. de vſu partiũ, & 1. lib. Prognoſt. ſent. 19. addens quemadmodũ nerui ſenſionẽ perferũt ad cerebrũ, à quo ſentiendi vim accipiunt; ſic externũ aerẽ appulſu radiorũ, qui ab oculis exiliunt reddi accõmodatum ad deferẽdam viſilis alterationẽ ad oculũ.

Plato. Aphrodiſęus Seneca Chalcidius Euclides Ptolemæus Alchindus Lactantius Galen.

De Platonis opinione D. Nemeſius de natura hominis c. 7. Priſcianus Lydꝰ in lib. de Phãraſia. Macrobius 7. Saturn. cap. 14. Gellius lib. 5. cap. 16. Plotꝰ lib de viſione. Alcinous in lib. de doctrina Plat.

Solent autẽ ad Platonis ſentẽtiam corfirmandã permultæ adduci rationes, quas collegit Theophilꝰ hoc loco ad text. 69. & Macrobiꝰ 7. lib. Satur-

Saturnal.cap. 14. Ac primùm, quòd aſpectus ex ſe viſorios radios eiaculetur oſtendi poteſt, quia non ob aliam cauſam videtur natura oculis igneum lumen accendiſſe. Deinde, quia nulla ratio afferri poteſt, cur is, qui nebuloſo aere circunfuſus eſt, proximam nebulam non videat, diſtantem videat; niſi quia radij viſorij cum primùm ex oculis emicant, fortiores ſunt, ſicque vicinam nebulam penetrant, longiùs verò progreſsi langueſcunt, nec iam perrumpere nebulam valent: atque ita ex ea quaſi ex opaco corpore ad oculos regrediuntur. Deinde, res impoſita pupillæ non videtur, idque propterea accidit, quia radius impeditur quominùs extrà ſe ſe effundat: igitur viſio fit emiſsis radijs. Deinde, quòd viſio non fiat receptis ab obiecto ſimulachris probatur, quia nequaquam veriſimile eſt typos innumerabilium penè rerum, quas vno ictu videmus, ſimul oculis illabi. Et tam exiguam pupillam tantam influentium idolorum copiam capere, quin illa ſe mutuò perturbent, & impediant, præſertim cùm nihil ſit, quod ea componat, & diſtinguat, ne in turbatam congeriē abeant. Item, Vel eiuſmodi imagines, & quaſi exuuiæ à rebus demittuntur, cùm eſt, qui videre velit: vel etiam cùm nullus aſpicit, vltro emicant. Si dent primū; cuius tunc imperio illæ confeſtim accurrunt? Si ſecundum; perenni igitur fluxu à corporibus dimanant, non ſine magno earum diſpendio, (quod Ariſtoteles Democriticis obiecit aientibus corporum actiones defluxu fieri) ac nullo ordine paſsim oberrant, quod eſt abſurdum.

Argumenta pro ſententia Platonica.

1.

2.

3.

4.

Præterea, In ſpeculis imago contemplatorē ſuum aduerſa reſpicit, quæ tamen ſi à nobis proficiſceretur, cùm recta exeat, poſterā ſui partem deberet oſtendere: quo modo hiſtrio dum perſonam, ideſt, confictam faciem induit, nonniſi poſteriorem cauernam cernit: quare nullo pacto admittendum eſt fieri aſpectum per imagines à rebus emiſſas, quę emitti ab his nequeunt.

5.

ARTICVLVS II.

VERÆ OPINIONIS Explicatio.

Viſionem fieri receptis ſpeciebus.

COntrariam ſententiam tuetur Peripatetica ſchola aſſerens viſionem non fieri emiſsis ab oculo radijs, ſed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Ariſtoteles cap. 7, huius lib. tex. 67. & 74. & cap. 12. text. 121. & libro tertio cap. 1. 2. & 3. & in lib. de ſenſu, & ſenſili cap. 2. Nec officit quod tertio Meteor. cap. 3. 4. & 6. & in problemat. ſect. 31. probl. 16. Platonis opinione ad dubitationes quaſdam diſſoluendas vtatur. Id enim propterea fecit, quia tūc nondū propria ſententia comprobata, cōmuni vti voluit, præſertim cùm nihil ad præſens inſtitutum faceret, vtram partem ſequeretur, vt inibi Alexander, & hoc loco Philoponus annotarunt.

Contrà radiorum emissores.

Quòd ergo aspectus emissione radiorum non fiat, ostenditur. Nam vel radius visorius pertingit ad res, quæ videntur; vel non. Nõ secundũ quia iam ille radius non alteraret obiectũ, neq; aliqua qualitate alterat⁹ ad oculum rediret, vt aiunt. Primum etiã dici non potest, quia incredibile omnino est è tãtula pupilla tantũ luminis ab oculo exilire posse, vt ad res tam varias, tamque inter se distantes, quas simul contuemur peruenire queat ita vt magnam cœli partem occupet, quam vndique oculis obiectam conspicimus. Deinde, quia si lumen Solis quantumlibet rectà incidat, nũquam reflectitur è terra vsque ad mediam aeris regionem, multo minùs ciusmodi radij à stellis, quas in firmamento cernimus, ad nostrum aspectum reflectentur. Item, Vel qualitas illa, qua radij in re videnda imbuuntur, est similitudo ipsius rei, vel aliqua alia qualitas, vel corpus aliquod tenue, & subtile. Si est similitudo: Iam igitur concedunt visionem fieri receptione imaginum; quãquam in eo hallucinentur, quòd dicãt ad imaginum productionem requiri lumen ab oculo exiliens, cùm sufficiat id, quo ponimus obiectum illustrari. Si verò dicant esse aliam qualitatem, cum non appareat quænam ea sit, aut qua necessitate inuehatur, certè fictitia existimanda erit. Quòd si dent secundũ cùm non sit admittenda corporũ quantumlibet subtiliũ penetratio, asserere nequaquam poterunt radium visoriũ transmeare interiecta corpora vsque ad rem visam. Neque defendent visionẽ esse momentaneam, cùm nullum corpus momentò moueatur.

Potentia cognoscẽs intq manet; appetens quodãmodo se foras dat.

Denique, quòd admittendæ sint rerum imagines, quibus non solùm aspectus, sed reliquæ etiam potentiæ cognitrices ad obiecta percipiẽda obsignentur, constat ex ea quæstione, qua superiùs hac de re priuatim disseruimus; è qua ad præsens institutum corroborandum plures rationes de sumi possunt. Quibus accedit quòd communi philosophantium consensu hoc discrimen inter appetentes, & cognoscentes vires traditur; quòd illæ natiua propensione ferãtur in sua obiecta, & ab ijs alliciantur: hæ verò obiecta ipsa ad se trahant; videlicet per eorũ similitudinem, qua imbuuntur.

Quo modo fundãtur species visiles.

Vt autem planũ fiat quonam modo species visiles obiectũ repræsentent, nonnulla obseruanda erunt. Primùm sit, quemadmodum à qualibet parte corporis luminosi in quoduis punctũ medij perspicui intra eius sphæram contenti, producitur lumen, modò nullum corpus opacum interiectum sit; ita à quauis parte corporis colorati emitti ipsius similitudinẽ ad quoduis punctũ medij actu illustrati, intra ipsius sphęram cohibiti; modo nullum corpus opacum interpositũ sit. Quod ex eo cõstat, quia cũ agentia naturalia necessitate naturæ in actiones suas ferantur; sublatis impedimentis non possunt non agere secundũ omnes suas partes in quoduis punctum spatij. Ideòque corpora tam lucida, quàm colore affecta, quo maiora sunt, eo per longius spatium lumen, & sui similitudinẽ proferunt. Nam cum secundũ omnes suas partes in quoduis punctum spatij agant, quanto hæ plures, ampliorésque extiterint; tanto lumen, & imago, quæ in parte spatij obiecto vicina progignuntur, maiorem vim habebunt, vt se longiùs diffundant.

Quo

Quo etiam fit, vt quò res grandiores sunt, eo è remotiori loco perspici valeant, & vt in quouis puncto, seu quauis parte medij actu illustrati totum corpus obiectum sensui repræsentetur, singulæque eius partes, à quibus ad huiusmodi pūctum, seu partem medij liceat rectam lineam ducere: quandoquidem in qualibet parte medij imprimitur similitudo à quauis parte obiecti colorati. Id, quod experientia confirmat; siquidem ex quacūque parte medij fas est obiectum cernere, omnesque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineam rectam protrahere, si nihil sit interiectum, quod impediat continuam speciei prodictionē per totū spaciū; at nequimus ōnes partes intueri nisi per earū similitudinē: ergo partes omnes, ac singulę obiecti colorati producunt sui similitudinem in quauis parte medij; atque adeo in quauis huiusmodi parte repræsentantur omnes ac singulæ partes obiecti. Deinde, idem probatur hunc in modum. Quæuis pars obiecti colorati est agens naturale, ac minimè liberum ad sui similitudinem producendam, & habet se in discriminatim ad agendum in quāuis partem medij actu illustrati intra eius sphæram inclusi, ad quam licet rectam lineam ducere. Quælibet igitur obiecti pars in quauis partem medij sui imaginem imprimit, & ex consequentii in quauis parte omnes, ac singulæ obiecti partes repræsentabūtur. Postremò, idem confirmatur, quia si diuersæ partes obiecti visilis, producerent sui similitudinem in distinctis partibus medij, non autem omnes in eadē, nequiret Sol, quē Astrologi tota terra vicibus ferè 167. maiorem esse inquiunt, totus ex quauis parte medij à nobis conspici. Etenim vt omnes eius partes sui similitudinem producerent, egerent spatio tantę magnitudinis, quantæ Sol ipse est, quod repugnat experientiæ, quandoquidem è quauis parte medij totum Solem conspicimus. Quare necesse est omnes partes obiecti visilis mittere sui similitudinē in quauis partem medij, in qua repræsentētur.

Cur, quo res grandiores eoē remotiori loco videantur.

Quælibet obiecti pars producit sui speciem visibiem in qualibet medij parte.

Aduertendum præterea est, diuersas partes eiusdem obiecti non iacere distinctas sui similitudines in eandem partem medij, in qua videntur; sed vnam, & eandem, quæ tamen exactior sit, & perfectior, quàm si à quauis parte singulatim accepta emitteretur. Porro autem istiusmodi species cum à singulis partibus obiecti, tanquam à partialibus agentibus suum esse accipiat, singulas eius partes repræsentat; quantuncunque illæ quoad intensionem, situm, & figuram dissimiles sint. Namq; hæc similitudo quatenus mutuatur esse à parte B. repræsentat partem B. & vt habet idem esse à parte C. repræsentat partem C. atque ita cæteras, prout à singulis suum esse partiatim sumit. Quod quidem ita se habere hunc in modum ostenditur. Sit corpus aliquod secundum suas partes inæquabili intensione candidum. Si igitur diuersæ huiusce corporis partes distinctas sui similitudines in eandē partem medij producerēt, quemadmodum duæ eius medietates duas producerent similitudines, sic quatuor quartæ quatuor similitudines, atq; ita cæteræ partes proportionales eodem modo: quæ cum infinitæ sint, darentur in eadem parte medij species infinitæ, quod fieri nequit. Patet igitur omnes, ac singulas partes obiecti visilis proijcere in quācūq;

Non iaciuntur tamē diuersę imagines à diuersis partibus eiusdem obiecti.

partem medij illustrati intra sphæram contenti vnam eandemque sui similitudinem,& ob eam rem eàdem omnino imagine ex quacunque parte medij singulas partes rei obiectæ à nobis conspici, nisi quid obstet.

Ex dictis collige speciem obiecti visilis,etsi vnum numero accidens sit,extensione subiecti per accidens extensum;tamen ita affectum esse, vt quælibet pars illius extensionis referat omnes partes obiecti,ad quas licet rectam lineam ducere,quia vti diximus, quælibet huiusce speciei pars ab ōnibus obiecti partib⁹ capit esse,modo ad eas possit duci recta linea,non pertrāseundo per corpus opacum. Nam alioqui si ad aliquā obiecti partem huiusmodi linea duci nequeat ab aliqua parte speciei in medio existentis,hæc non capiet esse ab illa parte,proindeque eam in tali loco non repræsentabit.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM, quæ articulo primo proposita fuere.

Solut. 1. RElinquum est vt argumentis pro Platonica opinione initio adductis respondeamus. Ad primum dicimus oculos non esse igneos, quasi in se ignem actu contineant,cum ignei caloris excessus temperiem viuentium dissoluat;nec verò ita lucentes esse, vt procul ex se lumen iaculentur. Quod vero motis oculis,splendor quidam in eis appareat,id ex eo prouenit,quia polita,& leuia corpora, cuiusmodi sunt oculi,& piscium quorundā capita,aliaq; eiusmodi,in tenebris præsertim renident,ac fulgent. Non est tamen inficiandum pupillę non nihil esse innatum lucis, vt quasi tessera hospitē & affinē suū, hoc est,lucem, qua species vehitur,se se extrinsecùs insinuantē recipiat,eique vt minister familiaris pręsto adsit. Qua de re lege Scaligerum exercit. 198. n. 16. Concedendum præterea animalia nonnulla ex oculis aliquid lucis extra emittere,vt felles,& alia quædam ex ijs, quæ noctu venantur.

Solut. 2. Ad secundum,nebulam remotam non ob eam causam,quæ in argumento affertur,videri,proximam verò non videri,sed quia prope oculos minor lux sufficit, ad illustrandum visile proximum,quam remotum. Adde quòd nebula per eandem lineam longe porrectam identidem aspectui occurrens,atque adeò crassescens,obscurior apparet, quā quæ per breuiorem lineam cernitur. Ratio autem cur res pupillæ imposita non videtur, non est ea, quæ affertur in argumento,sed quia

Solut, 3. oportet illustrari medium ad inferendam speciem. Ad tertium; nihil mirum quòd tot rerum imagines oculis simul occursantium pariter oculo inurantur,cum ijs imaginibus sit plenum totum diaphanum actu illustratum,vt pote quæ neque sibi impedimento sint,nec potentiam degrauēt, nec sua mole aut contrarietate se extrudant,cùm non

sint

sint corpora, nec contrarium habeant, nec se perturbent, licet in eodē situ coeant, quia vbicunque existant, per se naturæ suæ distinctionem, & significandi vim retinent. Sūt vero istiusmodi simulachra perpetuò in diaphano illuminato, quia naturaliter à re visili emittuntur, nec verò temerè huc, illuc oberrant magis, quam lux, quæ ipsa comitatur & quasi fouet, siquidem eius concursu, vt superiùs diximus gignuntur, eaque euanescente occidunt. Ex quo patet quid ad quartū argumentū respondendum sit. Solut. 4.

Ad quintum dicendum in primis in speculo non videri imaginem, vt progressu patebit, sed videri rem obiectam per imaginem, à speculo repercussam ad oculū, videri, inquā, aduersa facie, non auersa, quia eiusmodi species, non est vt persona histrionis ex vna facie aliud, ex altera aliud exhibēs, sed est quidpiam simplex, atq; purum ex vtraque facie (vt ita dicamus) obiectum repræsentans; quo etiam fit, vt obiecti corporis partes dextræ efficiantur in speculo læuæ, & è diuerso: videlicet quia imago ad oculum re percussa ita rem nobis repræsentat, vt ab ea prodijt, atque adeo etsi res visa nobis sit aduersa, manus quasi commutat; eiusque dextra nostræ dextræ respondet, cum secùs fieri oporteret, vt videmus cùm Socrates, qui antea erat auersus, nobis aduersus fit. Tūc enim eius dextra læuæ nostræ respondet. Itaque tota huiusce discriminis ratio est, quòd species non alia sit auersa, quam aduersa. Solut. 5.

Lege Vitellionem lib. 5. Perspectiuæ propos. 55. Rich. in 4. d. 11. q. 1. in 6. pric.

QVÆSTIO VI.

AN OCVLORVM COMPOSITIO ad visionem obeundam accomodata sit, nec ne.

ARTICVLVS I.

DE OCVLORVM PRÆSTANTIA, situ, & figura.

D. Thom. 1. p. q. 78. a. 3.

ASpectus omnium sensuum præstantissimus habetur. Primò, quia tenuioribus, & à materiæ fæce liberioribus, ac nō nisi per diaphanum illustratum transmissis imaginibus ad functiones suas vtitur, nullamque realem immutationem ab obiecto recipit, sed tantùm notionalem; nec enim v. g. exalbescit viso candore. Secundò, quia eius actio celerrima est, vt potè quæ momento fiat. Tertiò, quia è longiori tractu res attingit. Quarto, quia (vt cæteras eius prærogatiuas omittamus) plures rerum differentias comprehendit; quandoquidem visu totius mundi fabricam, & ornatum 1. ratio pro oculorū præstantia.

natum intuemur, lucis pulchritudine fruimur; colorum varietatem distinguimus, corporum omnium magnitudinem, figuram, numerum, proportionem, situm, motum, & quietem assequimur. Ideoque nullus sensus ad cognitionem inuentione propria comparandam magis idoneus est. Vnde Plato in Timæo visui acceptam refert philosophiam; & eius imitator Philoludæus in libro de specialibus legibus. Defluxit (inquit) philosophia è cœlo in hominum animos, sed oculis sequestris deducta est in hospitium. Nam hi primi conspexerunt vias, quæ à cœlo ad nos tendunt, regias. Item in libro de mundi opificio. Quod, inquit, mens in animo est, id oculus in corpore. Videt enim vterque: altera intelligibiles res; alter sensibiles. Visus autem mentis ad noscenda incorporea; oculi ad contemplationem corporum, quæ sad alia multa prodest, & in primis ad id quod maximum est scilicet philosophiam

Situs oculorum. D. Ambr.

Quod verò ad oculorum situm attinet; libet quæ D. Ambrosius lib. 6. Hexameron cap. 9. ea de re scripsit in hunc locũ transferre. Adhærent velut quibusdam montium supercilijs oculi, vt & protegente mõtis cacumine tutiores sint & tãquam in summo locati, de quadam scena superiore vniuersa prospectent. Neque enim oportebat eos humiles esse, sicut aures, vel os, ipsosque narium interiores sinus. Specula enim semper in alto est, vt aduenientium cateruarum hostilium explorari possit aduentus, ne improuiso occupent otiantem vel vrbis populum, vel imperatoris exercitum. Sic latronum quoque cauentur incursus, si exploratores in muris, aut turribus, aut montis excelsi supercilio sint locati, vt desuper spectent plana regionum, in quibus insidiæ latronum latere non possint. In mari quoque positus si quis terræ appropinquare se conijcit, in ipsa mali fastigia, & celsa antennarum cornua voti explorator ascendit, & adhuc inuisibilem reliquis nauigantibus eminus terram salutat. At fortè dicas, si specula editior necessaria fuit, cur non supra summum verticem capitis oculi constituti sunt, sicut cancris, vel scarabæis in summo sunt, quibus licet nullum caput appareat, colla, ac dorsa tamen cætero corpore celsiora sunt? sed illis testa valida, nec tam tenuis membrana sicut nobis, quæ facile possit offendi, ruboque, & cæteris interscindi sentibus. Itaq; nobis in summa propemodũ corporis parte constitui oculos oportuit tanquam in arce, & ab omni, vel minima offensione defendi: quę duo sibi compugnantia videbantur. Nam si in humili essent propter tutamen, munus impediretur: si in vertice, paterent ad iniuriam. Hæc D. Ambrosius. Lege etiam D. Basilium homilia vndecima Hexameron. Sane verò mirificè natura prouidit vt oculi tuti esse possent, vtque ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulsarent, ideoque concauis foraminibus inclusit; & genis, ac palpebrarum tegmine circunuallauit (etsi has Struthio camelus alitum sola, vt homo vtrinque habeat,) quę identidem celeritate magna nõn solùm excipiendis rerum imaginibus aditum aperiant, sed etiam incidentibus, & noxijs claudant: tum supercilia quoque addidit pilis breuibus adornata pariter, & alternè mobilia, quæ sudorem à capite, & fronte defluentẽ repellant. Sed enim & hæc, vt Plinius. 11. Naturalis historiæ lib. c. 37. aduertit,

Palpebratũ vsus.

Cic. 2. de nat. deorũ.

aduertit, maximè fastum indicant. Superbia aliubi conceptaculum, hic sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hic pendet. Nihil altius simul, abruptiusque inuenit in corpore, vbi solitaria esset. Hæc ille.

Lge Vitellio n lib 3. Perspectiuæ The o. 3. Cantua riniem lib. 1 Pasp cap. 3. ond. 3.

De oculorum autem figura, sic habeto. Sunt oculi in globum conformati duabus potissimum de causis. Primùm, quia forma globosa prōptioti agilitate in hāc, & illam partē voluitur, & aspectū circūfert: voluit autē naturæ auctor Deus aspectū circūferri vt (inquit Timæus) circuitus qui in cœlo aguntur, in vsum redigamus nostræ mentis, discursioneſq; ipsius illis cognatas, sed perturbatas ad illorum temperiem reuocemus, & conuersiones Dei, quæ sine vllo errore aguntur, imitemur. Deinde, quia vt Mathematici demonstrant, nisi oculi essent rotundi non possent rerum quantitatem deprehendere, nec aliquid perciperent nisi æquale sibi. Etenim visio fit per lineas rectas super oculum perpendiculariter incidentes, quarum concursus fit in oculi centro. Quare si oculus esset superficiei planæ non ingererent se perpendiculares lineæ nisi à superficie æquali; sicque nonnisi æquale cerneretur.

Cur oculi iglobosę figurę.

ARTICVLVS II.

DE IIS, QVÆ AD INTERNAM oculorum fabricam spectant.

Fic dere Aristeles 5. de gner. al. c. 1. de hist. al. c. 10. & 11. Galen, lib. 10. de vs partium, Theophilus li. 4. de fabri c hominis, Vsal. lib. 14. e7. Simon Fet. de colo tus oculo n c. 3. Gucua a lib. 3. defe ion. in Gal. cp. 7. Fernel. b. de partib9 orporis hu anni cap. 9. Thom. à Vei a in lib. 4. d beis affectis, c. 1. Cōcilia or diff. 64. Forlin. q. 19. in tecni.

NVnc ad internam oculorum compositionē veniamus. Constāt oculi, quod ad præsentem considerationē attinet, septem musculis motoribus: tunicis quinque, etsi alij hæc secùs numerent: tribus humoribus; duobus neruis. Musculi dati eis à natura sunt, vt globum ad aspectum facilè conuertant: è quibus vnus sursum, alter deorsum: duo ad dexteram, læuamque trahunt; alij duo circunferunt; septimus sustinet, illigatque. Ex tunicis intima vocatur specularis, quia vt speculum nitet, & translucet, græcè à continua araneæ telarū imagini ἀραχνοειδὴς. Huic proxima græcè ἀμφιβληστροειδὴς, latinè reticularis nuncupatur, quia venulis multis, & arterijs intexta retis effigiem exhibet. Tertia græcè ῥαγοειδὴς, latinè vuea, quia similis est vuæ folliculo, à quo pedunculum detraxeris. Quarta græcè κερατοειδὴς, latinè cornea, quia cornu in laminas tenuissimas in sectū refert, & splendida, ac diaphana est. Quinta græcè ἐπιπεφυκώς, latinè adnata, siue adhærescens, quia eius beneficio vndique totus oculus consistit, & sibi cohæret, quæ etiam alba à colore nuncupatur.

Oculorūm musculi septem.

Tunicę quinque.

Ex humoribus intimus dicitur à græcis κρυσταλλώδης, à latinis crystallinus, seu glacialis, quod crystallū, seu glaciē pelluciditate æmuletur, etsi aliquantulū mollis sit. Huic proxim⁹ græcè ὑαλοειδὴς, latinè

Humores in oculo tres.

vitreus, seu albugineus, quòd consistētia, & colore vitro fuso, siue recocto, vel oui albo sit similis. Tertius græcè ὑδατώδης, latinè aqueus ab aquæ similitudine.

Quæ sit tunicarũ humorũque cõpositio & connexio.

Horum verò compositio hunc ordinem inter se habere deprehenditur. Est oculus, vti diximus, in globi figuram conformatus. Eius centrum obtinet humor crystallinus, quem vndique ambit tunica specularis. Huius humoris medietas vna in humorem vitreũ, qui proximè sequitur, imersa est; altera in eo extat, & quasi innatat. Deinde humorẽ vitreum posteriori parte ambit tunica reticularis, desinẽs vbi glacialis humor eminere incipit supra vitreũ. Hinc duæ se offerunt membranæ, nempe vuea, per cuius foramen humor crystallinus, & pupilla cernitur; & à colore huius tunicæ, quę variè intingitur, oculos nigros, cæsios, glaucos, aut alio colore imbutos dicimus. Altera tunica est cornea, quæ totum oculum ambit, & splendida est. Inter hasce duas tunicas humor aqueus continetur: tum postremum, atque extimum locum habet tunica adhærens, quæ oculum in propria sede cohibet, ducens

Nerui visorij duo.

originem à tunica caluariam inuestiẽte; vnde & pericranium nuncupatur. Concurrunt etiam ad oculi structuram duo nerui, qui optici, seu visorij appellantur: hi verò à cerebro proficiscuntur, alter è dex-

Quis ortus tunicę vueę & corneæ.

tera parte, alter è sinistra: sed aliquantulum progressi inter se coeunt, rursumque antequam oculos subintrent, separantur: & quia duplici membrana vestiti sunt; interna tenui, & externa dura; ex illis ortum habent duæ tunicæ, vuea & cornea; Per eos simulachra rerum, quæ sub aspectũ cadunt, in cõmunem sensum influunt, simulque per eosdem à cerebro emicant visorij spiritus, sine quorum ope facultas cernendi munus suum obire nequeat. Hinc est quòd affecto cerebro, etsi oculi nihil aliunde incommodi patiantur, hebescit visus, vt patet in ebrijs, deliris, & phreneticis; è quorum cerebro desiliunt spiritus

Cur ebrijs obiecta circunagi videãtur.

nebulis obducti, ac minùs puri minùsque apti ad operationem. Addimus etiam ex inordinato huiusmodi spirituum ad oculos motu interdũ prouenire, vt ebrijs circunuerti omnia videantur: Quod Aphrodisæus libro secundo problematum quæstione. 67. hisce verbis ediserit. Larga vini copia nimiam exhalationem spiritus fumei ad cerebrũ mittit, qui spiritus cùm digeri, atque consumi nequeat priùs quàm temporis spatium concoctionem exhibeat, per cerebrum voluitur, & quàque versus percurrit, atque ita perturbatus profluit per nerum visorium, pupillamque ad res conspectui obuias; facitque vt tales videantur, qualis ipse est. Affectum etenim interiorem foris esse imaginantur: quo circa efficitur, vt etiam caligent, & vertigine tantis-

Spiritꝰ î vidẽdo multã diuersitatẽ efficit.

per tententur.

Sed & ijs, qui nulla perturbatione, aut morbo laborant, propter inopiã, inhabilitatẽ vè spirituũ deterior visus contingit, & è cõtrario. Sic nimirum quibus spiritus modicus est, & facilè dissolubilis diù obtutum figere nequeunt: quibus lucidus, & copiosus, aciem diù firmãt, & res minutas, ac distantes ad vnguem discernunt; quibus spiritus multꝰ, & crassus, obtuentur quidẽ res absq; fatigatione, verum eas nõ exactè

Lege Aristot lib. 5. de generatione animal. c. 1.

distin

distinguunt. Sic deniq; vt annotauit eodem libro Aphrodisæus quæst. 52. ij qui aquam bibere consueuerunt acutiùs vident, quia vini copia flatus nimium excitans spiritum visorium turbat. Facit etiam non parum ad cõmoditatem, vel incõmoditatem cernendi ipsa cõpositio oculorum. Nam qui oculos emissitios, ac prominentes habent, obtusè vidẽt; qui cauos, & profundos, acutè; quia illis præterquã quòd species ab obiectis emissæ minùs vniuntur, ipsi etiam spiritus magis effluunt: his verò spiritus conglobati, & coacti diutiùs conseruantur, ac visionẽ intensiùs exequuntur. Quod similiter euenit ijs, qui vt aciem intendant oculos aliquantulum claudunt. Ac præter hęc, quæ à nobis commemorata sunt, multa alia afferri possent, quæ aspectum vitiant, aut iuuant, sed omnia prosequi non est huius loci. Ex dictis iam facilè quimis intelliget maximè idoneam esse ad visus functionem oculorum fabricam, cum tam singulari artificio coagmẽtata sit, & tot musculis, tot tunicis, tot humoribus, & tam assiduo spirituum defluxu ad id munus præstandum abundet.

Oculi secundũ variã cõpositionẽ aut acutè, aut obtusè vident.

QVÆSTIO VII.

VTRVM VISIO FIAT IN humore crystallino?

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS OSTENDI videatur non ibi fieri.

PRoximum est, vt vbinam visio fiat expendamus. Ac primùm, quòd non fiat in crystalloide, qui vnus est è tribus oculi humoribus, de quibus paulò ante disseruimus, videtur hisce argumentis concludi. Humor crystallinus est coloratus; cùm sit corpus viuens, atque adeo constans quatuor primarum qualitatum permixtione, quam color necessariò sequi videtur. Igitur nõ potest esse idoneũ visus instrumentũ. Probatur cõsecutio, quia alioqui perpetuæ in oculis hallucinationes contingerent, siquidẽ omnia nobis eo colore infecta apparerent: sicuti icterici omnia cærulea, & qui per vitrũ viride intuentur, õnia viridia æstimant. Quòd siquis respõdeat ñ vniuersim ex qualibet primarũ qualitatũ pmixtione colorẽ oriri, sed in ijs tantũ corporibus, in quibus densũ, & opacum affatim abũdat, humorẽ verò crystallinũ non ita se habere, sed rarũ, ac translucidũ esse: Cõtra id obijcitur. Nam si humor crystallinus transparens sit, proindeq; lucẽ à circunfuso aere admittat, saltẽ non omnẽ lucẽ intueri poterit quẽadmodũ nec colores internosceret, si eorum aliquo esset imbutus. Argum. 1.

2. Imó, quôd visio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum probatur. Sæpe accidit integro oculo, & potentia; receptaque imagine non videri à nobis rem præsentem: hoc verò neutiquam eueniret, si visio in oculo perficeretur, quia cum ea actio naturalis sit, posita causa non impedita confestim ex eo dimanaret; alia igitur interior facultas, in qua visio fiat, danda est.

3. Tertiò, Visio fit, vt perspectiui docent, per radiosam pyramidem, idest, per speciem productam in oculo ad modum pyramidis, cuius basis est in superficie obiecti, seu rei visæ, cuspis autem in centro instrumenti visorij: sed hoc nequit fieri, si videndi facultas in oculis insit: nõ igitur visio in oculis fit. Probatur Minor, quia pyramis clauditur pũcto, atque adeò vna & eadẽ nequit in duobus oculis simul terminari: at sicuti res visa vna est, ita vnam tantùm ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

4. Quartò, Aspectus fit in congressu nerui optici: non igitur in oculis. Probatur assumptum: primùm, quia non ob aliam causam videtur natura huiusmodi neruos, qui à cerebro, vti superiùs diximus, diuisi oriuntur, postmodum coniunxisse, nisi vt in ea parte, qua coeunt species ab vtroque oculo transmissæ ad actionem videndi in vnum copularentur. Secundò, quia nisi in ea nerui coniugatione perficeretur visio, deberent nobis geminata apparere ea, quæ simplicia sunt, vt pote per geminatam visionem, & duplicem imaginem conspecta.

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS affirmatiua quæstionis,

Non fit visio in congressu nerui optici.

IN hac controuersia nonnulli, è quorum numero est Auicenna referente Cœlio libro 4. capit. 20. Cyruelus libro primo Perspectiuæ capit. 3. concl. 6. & Vitellio lib. 3. Theoremate 4. & 20. putãt visionẽ effici in congressu nerui optici quibus fauet vltimũ proximi articuli argumentum. Hæc tamen sententia ex eo refellitur, quia si ibi fieret visio sequeretur eos homines, in quibus eiusmodi nerui inter se minime iunguntur (quorum nonnullos repertos fuisse constat) aut omnino visu carere, aut vt contrariæ opinionis asserores volũt, omnia eis videri duplicia; quod tamen falsum esse experientia comprobauit. Scribit enim Vesalius cap. 4. libri 4. de fabrica corporis humani quẽdam se Patauij dissecuisse, cuius nerui visorij à cerebro ad oculos vsque diuisi peruenirent, qui tamen geminata à simplicibus internosceret, affirmaretque nunquam simplicia sibi dupla visa esse.

Fit in oculo, scilicet in cry stalloide.

Secundò, Quòd visio fiat in oculo suadetur, quia non ob aliam causam affecto oculo confestim visus læditur, nisi quia illic facultas videndi residet, ibi functionem obit. Nec satisfaciet qui dixerit affecto oculo

lædi

lædi visum, quia impeditur delatio specierum ad neruum. Non enim imaginum traiectio tam morosa, & difficilis est, vt medij offensio vsque adeo ei nocere existimanda sit. Denique, quòd visio fiat in crystalloide ex eo confirmatur, quia hic humor est in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoque læso, amittitur visio. Item hæc pars oculi maxime splendida, & conspicua est, ac nullo colore infecta, quod ad videndi actionem apprimè obseruit. Vnde Galenus 8. de vsu partium cap. 6. docet reliquas oculi partes huiusce humoris gratia, siue vt contineant: siue vt alant, fuisse conditas. Et 10. eiusdem operis c. 1. statuit organum visus in huiusmodi humore cõsistere. Idemque sentit Aristoteles lib. 1. de generatione anim. c. 5. vbi ait in ea parte effici visionem, quæ tota nitida est & splendida, vt ab omni colore & luce moueri possit. Et apertiùs lib. 1. de hist. anim. cap. 9. Idem asserit Vitellio lib. 3. Perspectiuæ theoremate 4, Vallesius lib. 2. contr. cap. 8. Vega in Galenum de loc· aff. lib. 4. cap. 1.

Galen. Aristot, Vitellio. Vallesius Vega

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus facilè explicantur. Ad primum aptè respondebatur. Quòd verò deinde obiectũ fuit, diluitur aiendo, etsi color sensiterio affusus aliorum colorum visionẽ impediturus esset, tamen lumẽ, quod humor crystallinus ab aere collustrato recipit, non impedire cæterorum luminum aspectum, quia lumen ita est obiectum visus, vt sit etiam medium, cuius interuentu omnia cernuntur, quod proinde nullius visionem debuit inhibere. Ad secũdum dicito. Cum anima rebus alijs nimis intenta est, ita vt nihil ad rem visam aduertat, non dari visionem; quia nec datur integra illius causa, deficiente videlicet applicatione ipsius facultatis, á qua videndi actio manat. Ad tertium, Concessa Maiori propositione, neganda est Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto, sed enim ad duos oculos non vnam duci pyramidem, sed ad vnumquenque suam. Nec obstat quòd obiectum sit vnum, quia ab eadem re infinitæ pyramides proficisci queunt. Ad quartum dicendum non ob eam causam, quæ in argumento affertur, coniungi neruum opticũ; Nam quod non sit necesse coire in eo species ne res geminæ appareant, ex eo planè cõuincitur, quia alioqui oporteret dari etiam ante cerebrum aliquem neruum, in quo species audibiles hinc inde in vnum copularentur, ne soni simplices, duplici videantur. Quid autem causæ sit cur geminata in oculis visione, & in auribus auditione, non appareat geminatum id, quod simplum est, in problematis exponemus.

Respondetur argumentis aduersarię opinionis.

Solut. 1.

Solut. 2.

Solut. 3.

Solut. 4.

in problem. de visu prob. 29.

QVÆSTIO. VIII.

VTRVM IN SPECVLO imago videatur; an non.

ARTICVLVS. I.

AFFIRMATIVÆ PARTIS argumenta.

CONstat quædam esse corpora, quæ imagines reddunt, vt aquam, æs politum, & gemmas quasdam. Nihil tamen eas æquè perspicuè reddit, ac specula è vitro, cui plumbum auersa parte illitum sit. Etenim vitrum ob lęuorem, & pellucentiam facilè imagines excipit; sed impressas non remittet, nisi eas oppositu alicuius corporis densi, & obscuri sistat. Hinc solertis naturæ ingenium oculos animantium ad speculorum imaginem efformasse videtur: siquidem humori crystallino nigrorem quendam â tergo adiunxit; è quo ad eos, qui aliorum pupillam introspiciunt imago resiliat; vnde scitè dictum est, vt speculum oculus est artis, ita oculum esse naturæ speculum. Antequam vero ad institutam quæstionem veniamus, illud hoc loco monuerimus, videlicet speculorum vsum, qui magna ex parte in luxum abijt, ad animi vtilitatem non posse parùm cõferre. Hinc Socrates, vt Apuleius refert, speculo ad morum disciplinam vtebatur, idque etiam adolescentibus, vt facerent, præcipiebat; quò si liberali forma essent, ne illam vitijs contaminarent, si deformi specie, eam morum elegantia compensarent. Quo spectat illud Senecæ Naturalium quæstionum lib. 1. cap. 17. Inuenta sunt specula nõ vt barbam, faciemque velleremus, aut vt faciem viri poliremus, sed vt homo ipse se nosceret. Multi ex hoc consequuti sunt primò sui notitiam, deinde & quoddam consilium; formosus, vt vitaret infamiam; Deformis, vt sciret redimendum esse virtutibus: quicquid corpori deesset. Iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus esse discendi, & fortia audendi: senex, vt indecora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum Natura facultatem nobis dedit, nosmetipsos videndi. Fons cuique perlucidus, aut læue saxum imaginem reddit. Nuper me in littore vidi. Cum placidum ventis staret mare. Qualem fuisse cultum putas ad hoc speculum se cernentium? Aetas illa simplicior, & fortuitis cõtenta, nondum in vitia beneficium detorquebat, nec inuentum naturæ in libidinem, luxumque rapiebat.

Oculi veluti pellucida specula.

Speculorum vsus etiam ad animum cõponendum. Seneca.

His positis, solet in controuersiam adduci num in speculo, (quod similiter de alijs corporibus, à quibus rerum simulachra ad aspectum desiliunt intelligendum erit) num, inquam, imago rei, an potiùs res per eã repræsentata videatur. Quam quidem controuersiam Seneca lib. 7. Natural. quæst. cap. 5. cum proposuisset integram reliquit. Quod ergo imaginem cerni affirmandum sit tum communi hominum existimatione, tum sensu ipso conspicuum videtur. Item, quia si obiectum cerneretur, & non imago; intueremur obiectum in suo proprio situ, & loco ac sub ea magnitudine, qua præditum est: cum tamen secus rem habere constet.

1. argument. probans imaginem videri.

conſtet. Id enim, quod aſpicimus, non niſi in ſpeculo conſtitutum ſe ſe nobis offert; & multo minus apparet, atque etiam in longiori diſtantia, quàm eſt. Tertio, quia in ſpeculo plano ſecundum Orizontem collocato ſumma pars rei viſæ apparet ſuprà; ima vero infrà; & in ſpeculo fracto ſimplicia videntur gemina, atque in ſpeculis quibuſdam certo modo cõpoſitis, non geminata tantùm, ſed numeroſa multitudine. Quæ omnia non aliunde videntur prouenire, quàm ex diuerſo modo, quo imago in ſpeculis recipitur, & inde ſe ſpectãdam offert. Poſtremò, quia cùm ab aere, vt interdum accidit, reflexio ad viſum fit, id, quod cernitur non eſt res ipſa, ſed eius ſimulachrum, vt non obſcurè tradit Ariſtoteles 3. lib. Meteororum cap. 4. vbi ait, cuidam (hunc Antipherontem Oretanum fuiſſe memorant) ſemper imaginem ſuam ab aere repercuſſam ante oculos obuerſari ſolitam. Itaque non ſentit Ariſtoteles Antipherontem ſe ipſum, ſed ſui imaginem in aere obtueri conſueuiſſe. Quod etiam de ſpeculo procul dubio pronuntiaſſet, cum vtrobique eadem omnino ratio ſit.

3. In ſpeculo fracto motato ſitu partium cur multiplex appareat obiectum Cantuarienſis lib. 2. perſpect. c. 3. concl. 5.

4.

ARTICVLVS II.

NON VIDERI IN SPECULO IMAGINEM.

IN propoſita dubitatione variæ ſunt auctorum ſententiæ. Nam Scotus in 2. d. 13. q. 1. Auerroes lib. de ſenſu & ſenſ. cap. 1. D. Thomas de veritate q. 8. art. 5. & art. 15. aſſerit lapidem, & eius imaginẽ in ſpeculo ſimul videri, idemque repetit 1. p. q. 58. artic. 3. quod exemplum vberiùs enarrans Capreolus in primo d. 35. q. 2. a. 1. in ſolutionibus argumentorum contrà 2. concluſionem, ait viſile producere ſpeciẽ ſui vſque ad ſpeculum, quæ viſile duntaxat referat; tum ab ſpeculo vſque ad oculum effundi vnam tantùm ſpeciem, quæ vtrunque repræſentet. In eadem ſententia ſunt Caiet. 1. p. quæſt. 56. art. 3. Cælius lib. 15. c. 1. Ioãnes Gandauenſis quæſt. 9. de ſenſu, & ſenſili, Thimon 3. Meteororum q. 4.

Videri obiectum & imaginem cenſent D. Thom. Caiet. Capreol. Cęlius.

Contrariam opinantur Ciruelus Vitellio Richardus.

Antonius Andreas ſuper authorẽ ſex principiorũ. Tolet. q. vlt. huius libri. Leuin. lib. 2. de occultis naturę mirac. c. 33. Palatius in 2. tentent. d. 3. diſput. 5.

Contraria tamen opinio vera eſt: quam omnes ferè perſpectiui amplectuntur, vt videre eſt apud Ciruelum lib. 2. Preſpectiuæ cap. 2. concl. 13. & Vitellionem lib. 5. Richardus in 4. d. 11. quæſt. 1. in 6. principali. Apollinaris hoc in lib. quæſt. 17. alijque non pauci. Ea vero hac cõcluſione explicabitur. In ſpeculo non videtur ſola imago rei, nec res ſimul cum imagine, ſed ſola res à qua imago ſpeculo imprimitur. Hæc aſſertio cùm tribus conſtet partibus, quoad priorem ita concluditur. Quicquid videtur aut color eſt, aut lux, hæc enim tantùm ſub obiecto viſus continentur: ſed imago neutrum horum eſt: ergo ea non videtur. Secundò, ſpecies viſualis eſt homogenea, ac quælibet eius pars totum obiectum refert, vti ſuperiùs diſſeruimus: atqui in ſpeculo in alia parte

Concluſio.

Non videtur imago.

Probatur. 1.

2.

parte caput,in alia pedes,cæteraque membra ſe ſe aſpectui ingerunt
3. Non poteſt ergo id, quod cernitur eſſe ſpecies viſualis. Tertiò, quia imago diffunditur toto ſpeculo,& tamen id,quod aſpicitur,nõ in toto
4. ſpeculo cernitur. Quartò,quia imago eſt in ſola ſuperficie ſpeculi cõ-
5. fecti ex chalybe,& tamen res viſa apparet in profundo. Quintò,quia ſi imago videretur in ſpeculo,cum nihil niſi per ſimilitudinem potentiæ inuſtam percipiatur,vel imago cerneretur per ſimilitudinem eiuſdem ſpeciei,vel diuerſæ. Non eiuſdem; tum quia eſſe notionale, quale eſt imaginis,ſemper ab eo,quod ſignificat,diſtinguitur natura; tum quia nulla maior ratio eſt cur ſimulachrum coloris,quã cur ſimilitudo imaginis differat ſpecie ab eo cuius ſimulachrum eſt; tum poſtremò quia ſimilitudines diſtinguuntur ſpecie per obiecta, quæ repræſentant: cũ igitur color,& eius ſimilitudo naturam ſpecie diuerſam obtineant; cõſequens eſt vt etiam imago coloris & imago ſimilitudinis ipſius coloris naturam ſpecie differentem ſortiantur. Quòd autem imago in ſpeculo per aliam ſimilitudinem abſe ſpecie diſtinctam non cernatur,ex eo ſuadetur;quia tunc viſio quæ circa ſpeculum fit,non eſſet reflexa,ſiquidem à ſpeculo ad oculum ducitur recta linea. Quod ſi aduerſarius dicat obiectum aſpici per lineam reflexam; imaginem verò per rectam, iã negat ſolam imaginem videri,quod antè aſſerebat. Secundò,lux directa,& reflexa ſunt eiuſdem ſpeciei,ergo imago per rectam lineam effuſa ab obiecto in ſpeculum,& per reflexam ab ſpeculo deſiliens ad oculum,erunt eiuſdem ſpeciei: atqui illa ſolùm repræſentat obiectum;ergo & hęc.

Non videtur ſimul res & imago.

Iam verò quòd ſimul & imago & res per eam ſignificata non ſpectetur,inde iam conſtat;quia eatenus tãtùm diceretur videri à nobis ſimul res,& imago;quatenus idem eſt motus in imaginem,& in rem,quã imago repræſentat,vt ſcripſit Ariſtoteles lib. de memor. & reminiſ. cap. 2. quare cum oſtenſum ſit aſpectum noſtrum neutiquam ad imaginẽ ſpeculo inſidentem terminari,planum relinquitur dici non poſſe, nos & imaginem,& rem,quam imago ſignificat,in ſpeculo videre.

Solùm res in ſpeculo cernitur.

Supereſt ergo, vt quod in ſpeculo cernitur, ſit res ſpeculo oppoſita. V. g. cùm Socrates in ſpeculum intuetur, ſeipſum in eo videt per ſpeciem à ſpeculo deſilientem: quia nimirum primò in ſpeculum ſui imaginẽ rectà impreſsit,deinde imago ab ſpeculo repercuſſa ad oculos redit,qua obſignati oculi ipſiuſmet Socratis viſionem eliciunt,tendũtque in Socratem non in proprio ſitu,ſed in alieno,videlicet in eo,á quo imago ad aſpectum reſultat. Nec id mirum videri debet,cum id viſionĩ reflexæ peculiare ſit. Qua de re multa apud Vitellionem lib. 5. perſpectiuæ & ſequentibus.

Solut. argumenti. 1.

Nunc aduerſæ partis argumẽtis occurramus. Ad primum dicendũ, etſi non ſolum vulgus,ſed ſapientum nonnulli cenſuerint videri in ſpeculo imaginem,idque ita eſſe ſenſui videatur, re vera tamen aliter rem habere,vt tuit à nobis commonſtratum. Ad ſecundum quid dicendum ſit,ex proximè dictis patet. Ad tertium,varietatem illam penes ſitum, qua ſe res cõſpecta in ſpeculis offert,item geminationẽ,multitudinẽ ve-

Solut. 2.
Solut. 3.

eiuſ-

eiusdem, nasci ex situ ipso, vel compositione speculorum, & ex modo, quo regreditur imago, per quam res videtur. Quæ omnia si à nobis particulatim,& enucleatè explicanda essent, oporteret ea de re integram atque alienam à presenti instituto tractactionem attexere.

Ad vltimum, quod etiam in lib. meteor. tract.4. cap.5. disseruim⁹, respondemus locutum fuisse eo loco Aristotelem ex communi vulgarium hominum sententia; quemadmodum & causam, cur Antipheronti sua imago præire semper videretur,reddidit non ex suo, sed ex Platonis dogmate ; qui, vt superiùs diximus, aspectum per egressum radiorum visualium ab oculis fieri credebat. Itaque docuit ibi Aristoteles iccirco Antipheronti sui simulachrum obuersari solitum,quia adeò imbecilli visu erat, vt radij ab eo exilientes non possent vltra progredi, & aerem propellere: sicque à proximo aere, quasi à speculo confestim ad oculum redibant, & vbi ea repercussio fiebat, propriam formam intuebatur; ita Aristoteles. Si tamen germanam huiusce rei causam requiris, respondet Alexander nubeculam aliquam Antipheronti ante pupillam coactam fuisse, è qua ob densitatem reflexio imaginis ad humorem crystallinum fiebat, atque ita videre se illc in aere putabat, cùm re vera intra oculorum orbem videret; quemadmodum ob eiusmodi materiæ intra oculos concretionem, interdum culices in aere volantes intueri nobis videmur ,venulis, quæ ad pupillam sunt materia illa oppletis, ideòque aliquantulum sublatis, ita vt alarum quandam similitudinem præ se ferant.

Solutio VI.

An viderit se in aere Antipheron.

Huic tamen solutioni illud obstat, quòd cum intra oculū non possit gigni imago totius corporis, vel faciei, cùm oculus non opponatur illis ex aduerso, vtique non poterat Antipheron se per imaginē in oculo ipso genitam conspicere. Quare dicendum potius, ab aere ad Antipherontis oculos ophtalmia laborantes, reflecti solitam quasi ab speculo imaginem,quase aere vicino intuebatur: potuit enim ab oculis eo morbo affectis humor diffluere, quo aer crassescceret, eamque repercussionem faceret. Altera solutio sit: forsitan Antipheron neque intra oculum, neque in aere se ipsum videbat, sed læsa imaginatione,id quod apprehendebat, exteriùs accidere putabat. Narrat enim de ipso Aristoteles in libro de memoria, & reminiscentia capit primo, eum idola omnia, quæ phātasia concipiebat, tanquam facta, & gesta narrasse. Lege Galenum de locis affectis libro tertio capit.sexto, quo loco ostendit propter affectum humore melancholico cerebrum, sibi persuasisse nonnullos,exteriùs obuersari oculis plurima, quæ interiùs solummodo conficta erant.

QVÆSTIO IX.

VTRVM Ij, QVI AQVARVM inſpectores vulgo habentur, re vera ſub terris aquas videant.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIONIS IN VTRANQVE partem diſcepatio.

PRo explicatione propoſitæ dubitationis aduertẽdum eſt, ex ijs, qui Aquileges nuncupantur, quoſdam eſſe, de quibus Plinius lib. 31, natural. hiſtor. capit. tertio agit, qui tantùm externis quibuſdam indicijs explorant, vbi aquæ ſubſint; quibus ad id præter vulgares notas, videlicet iuncum, aut arundinem, multùmque alicui loco incubantem ranam; Illud peculiare ſignum eſt, ſi ante ſolis ortum longius intuentibus exhalatio aliqua nebuloſa prætenuis appareat: quam tamen ex edito ſpeculantur proni, terram mento attingente. Eſt etiam vt loco citato ait Plinius, alia æſtimatio peritis tantum nota, quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur, dieique horis ardentiſsimis, qualis ex quoque loco repercuſſus ſplendeat, Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille, indubitata ſpes promittitur; ſed tanta intentione oculorum opus eſt, vt indoleſcant, quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, &c. Alij ſunt, qui profitentur ſe aquas terra latentes intueri. De his noſtra quæſtio eſt. Nam quòd hoc fictitium omnino ſit ex eo videtur oſtendi, quia cùm viſio non fiat niſi tranſmiſsis ab obiecto ſpeciebus per diaphanum actu illuſtratum, terra verò opaca ſit, ac nequaquam lumini peruia: quonam modo aqua terræ ſinu obliteſcens videri poterit? Secundò, quia vel id prouenit ex perſpicacitate, & acumine; vel ex qualitate aliqua ijs hominibus naturæ dono inſita. Primùm dicendum non eſt, cum ij homines cætera non acutiùs videant. Nec ſecundum, quia non apparet quænam eiuſmodi qualitas ſit; ergo, &cæt. Accedit quòd nonnulli, qui hoc munus venditabant falſi ſunt nihil ſe minùs, quàm aquam ſub terris videre, ſeque id ad quæſtum finxiſſe. Quare & ij, quorũ dicto effoſsis puteis aquæ repertæ ſunt, quibuſdã venère in ſuſpicionem iniiti cum Dœmonibus fœderis.

Indicia latentis aquę

De his ſignis Vitruuius lib. 8. de Architectura. cap. 1.

Quibus rationibus probetur non videri aquas ſub terra.

Pro aquarum inſpectoribꝰ.

At enim in contrariam partem non deſunt etiam argumenta. Ac primùm, quòd tametſi mirum ſit, non debeat tamen impoſsibile iudica-

iudicari, quosdam esse, qui eo naturæ munere afficiantur; vt sub terris aquas videant, reddi potest probabile multorum hominum exemplis, quibus peculiares quædam affectiones præter communem ordinem, & consuetudinem ab ipso ortu datæ sunt. Nam Alexander Macedo excute, & membris suauissimum odorem affabat; & qui eius mensis præerat Demophoon in Sole, balneoque rigebat, æstuabat in vmbra. Tiberius Cæsar expergefactus noctu paulisper non aliter, quàm media luce, omnia contuebatur, paulatim tenebris sese obducentibus: & nostra etiam ætate ciuis quidam Brigantinæ vrbis in Lusitania noctu adeò acutè videbat, vt minutissima quæque distingueret. Athenagoras Argiuus à Scorpionibus percussus nihil dolebat. Tintyritæ incolæ Aegypti inter Crocodilos impunè versantur. Quædam Aethiopum gens ex aduerso Meroes ad vsque fluuium Hydaspem citra periculum aspides comedunt. Longum esset cætera persequi. Solet quippe natura hisce quasi digressionibus extra chorum saltare, vt extraordinaria varietate vniuersi pulchritudinem augeat.

Cœlius lib. 29 cap. 17.

Plin. lib. 11 c. 37. Tranquillus in Tyberio c. 68. Cælius lib. 30. cap. 9.

Item, quòd non repugnet cerni prædicto modo aquas, probatur ex eo, quia lynces dicuntur ea, quæ trans parietem sunt, aspicere: quòd etiam historici de quodam Argonauta, qui Lynceus dictus est, memoriæ prodiderunt. Nec officit quòd non videatur per terræ obscuritatem trãsmitti posse imagines ab aqua ad aspectum. Enim verò haud improbabile est, quod Stoici Philosophi tuebantur, videlicet terram non nihil luminis imbibere, atque adeò etiam ea, quæ terræ sinu saltem ad aliquam distantiam inclusa sunt, iacere ex se proprias imagines, verum ita tenues, vt ordinariè, & communi videndi facultati non congruant, sed ei, qua præditi aquileges sunt. Nec item specierum traiectionem impediet terræ densitas: siquidem densior quàm terra est crystallus, quæ tamen luce perfusa species transmittit.

Cælius lib. 16 cap. 2.

ARTICVLVS II.

QVÆSTIONIS Explicatio.

HIS ita in vtramque partem disputatis, nonnulli ætatis nostræ nobiles Philosophi affirmatiuam partem amplectuntur; nimirum, reperiri homines, qui re vera aquas terra latentes conspiciunt. Adducuntur autem vt ita opinentur, non tam philosophicis rationibus, quàm experientia. Fuerunt enim non pauci extantque adhuc nonnulli, qui multis in locis occultam aquæ vim sua inspectione ostenderunt; non interuenisse autem ad id opem Dœmonum

Sint aquileges nec ne, vtrũque probabile.

num ſuadet diligens, & accuratum examen, quo eorum hac in re probitas publici iudicij authoritate explorata fuit. Tum verò quòd quibuſdam etiam brutis animantibus hanc cernendi vim à natura datam fuiſſe perhibent, argumento quod certis quibuſdam locis aſpectu magnoperè terrebantur, vbi eruta terra, ſubterfluentes aquæ repertæ ſunt.

Satisfit argumentis pro vtraque parte adductis.

Qui negatinam partem ſequuntur, ea, quæ diximus experimenta ad externa ſigna, ad mendacia, ad veneficia, ad caſum referunt. Si qui tamen affirmatiuam ſequi voluerint, ad primam aduerſariorum rationem reſpondebunt cum Stoicis, terram quidem opacam, & obſcuram eſſe, non quia nihil prorſus luminis interiùs ſaltem intra poros admittit, ſed quia id adeò exiguum eſt, vt pro nihilo habeatur; præſertim cùm ordinariè ſub aſpectum non cadat. Non videre autem aquileges aquã ſine aliquo lumine, argumento eſt, quòd aquam exploraturi meridianam lucem quærunt, & ſolis ſplendorem, quo nimirum è profundo ſpecies hauriant, & ad aſpectum euocent. Quæ ſpecies per aerem poris terræ contentum fortè traijciantur.

Non videbitur aqua ſub terra ſine aliquo lumine.

Ad ſecundam dicendum, vt plurimum id non prouenire ex nimia perſpicacitate, ſaltem reſpectu omnium viſilium, vti probat argumentum, ſed ex peculiari affectione occulta, quæ viſus proportionẽ ad vſum talium ſpecierum, & tam exigui luminis habet: quanquam interdum cum ea proportione repertum fuiſſe dicitur mirum acumen ad res omnes quàm longiſimè tuendas; vt in Lynceo Argonauta, cuius ſupr mentionem fecimus, qui non ſolùm terra interpoſita videbat, ſed ſolitus etiam fuiſſe perhibetur exeuntem à Carthagine claſſem Punicam, numerumque nauium ex ſpecula Lybicana manifeſtiſimè notare. Idemque, quòd paucis mortalium contigit, nouiſsimam lunam, primamque in ſigno Arietis eodem die conſpexit. Plinius lib. 2. cap. 17.

Ad vltimum, haud mirum eſſe, quòd quidam videre ſe aquas finxerint cum non viderent, nihil eſt enim in iſtiuſmodi rebus tam certum, & conſtans, quod ſimulatores non inueniat.

CAPI.

Capitis Octaui Explanatio.

Na Vnc autem.} A visu ad auditum transit, quòd hic sensus secundum dignitatis locum inter cæteros sensus externos vendicet, vt progressu patebit Continet autem hæc disputatio partes quinque. Vnam de obiecto auditus, hoc est, de sono: alteram de eius functionibus: tertiam de organo: quartam de sonorum differentijs: quintam de instrumentis, & generatione vocis. Docet ergo ih primis sonũ duplicem esse: vnum actu, alterum potestate. Sonus actu, est cùm corpora sonũ efficientia actu colliduntur: potestate, cùm corpora, quę sonare queunt, non actu colliduntur, sed potentia tantùm.

CAP. VIII

Text. 77. *NVnc autẽ post hæc de sono & auditu determinemus oportet. Est itaque sonus, duplex: quidam enim est actu; quidam potentia sonus. Nam corporum quædam non habere dicimus sonum, vt spongiam, lanam, & huiuscemodi, quædam habere, vt æs, & quæcunque solida, læuiaque sunt, quia possũt sonare, id est, inter se, & auditum sonum efficere.* b *Fit autẽ actu sonus alicuius*

Text. 78. *semper ad aliquid, & in aliquo: ictus est enim, qui sonum efficit ipsum. Quapropter fieri non potest, vt si vnum sit corpus, sonus efficiatur: quippe cùm aliud sit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod sonat, ad aliquid sonat. Sine autem latione nunquam efficitur ictus.* c *Atque, vti diximus, non quorumuis ictus corporum sine vllo discrimine sonus est, nullum enim efficit sonũ, si percussa fuerit lana, sed æs, & quæcunque sunt læuia, concauaque: æs quidem, quia corpus est læue, concaua verò, quia per reflexionem complures post primum efficiunt ictus, quippe cùm*

Text. 79. *non possit aer motus, ac agitatus exire. Præterea, auditur quidem sonus, & in aere & aqua. At vero nec aer est auctor soni, nec aqua, sed opus est, vt inter se se solidorũ corporum, atque ad aerem ictus fiat, quod quidem tum fit, cùm aer percussus permanet, neque diffunditur. Quapropter si citò, vehementerque percutiatur sonat, opus est enim vt percutientis motus diffusionem præueniat aeris: perinde atque si cumulum aut aceruum arenæ cum fertur, velociter quispiã*

Text. 80. *verberet.* d *Fit autem Echo, sonitus, inquam is, qui post sonum resultat: cum aer factus vnus ob vas, vel locum, qui terminauit ipsum, atque dissolui prohibuit, inde resilit veluti pila repulsus. Videtur autem talis sonitus fieri semper, sed non semper clarus efficitur. Nam & in sono perinde atq; in lumine fit. Lumen enim semper refrangitur; alioquin nõ fieret lumen vbique, sed essent extra locum eum tenebræ, quò radij solis perueniunt. Verùm non ita semper refrangitur, vt vmbram efficiat, qua terminare lumen solemus, quod quidem tum fit: cum ab aqua, vel ære, cæterisque læuibus, vt patet, reflectitur. Rectè autem a veteribus audiendi*

Text. 81. *vacuo*

b Fit autem actu sonus.} Aggreditur ad explicandũ quonam modo sonus actu fiat; cum verò sonus duplex sit: directus, & reflexus; prius de directo, qui reflexum necessariò antecedit, disserit. Docet igitur ad directum sonum edendum tria corpora concurrere, nimirum corpus percutiens, percussum, & medium, quod intercipitur. Id verò ita probat. Sonus resultat ex ictu, seu percussione, hęc autem non datur nisi vnum corpus percutiat, alterum plagam excipiat. Igitur ad sonũ producendum duo exiguntur corpora. Deinde, percussio non fit nisi vnum corpus ad alterũ loco moueatur: hęc autem motio indiget medio, cum latio non fit in vacuo. Igitur tria corpora ad sonum conueniunt; duo extrema, & vnum medium.

Trium cõporum concursu sonus fit.

c Atque vti diximus.} Docet qualia esse debeãt ea corpora, quę percussa sonum editura sunt, idque nõ nullis propositis conditionibus edisserit. Prima est, vt sint dura, sic enim sibi mutuò obsistent, & intercluſum aerem ferient; cuius conditionis defectu corpora lanea non reddunt sonum: secunda est, vt sint lęuia, quia læuium vna est æquabilis superficies, qua totus aer simul diuerberatus sonabit; nec frustratim comminutus silentio egredietur: tertia, vt sint concaua: Nam hæc ad sonum efficiendum aptiora sunt: quia aer intùs inclusus post ictum ad latera cõcaua

Corpora aptiora ad sonũ efficiendum dura, lęuia cõcauaque sunt

Quod soni medium.

repercutitur, vt in tintinnabulis vidimus. Deinde, agit de medio soni, docetque id esse aerem & aquam; licet hæc non sint præcipua causa sonum efficiens, sed corpora solida aerem complimentia, ita vt percutientis motus dissipationem aeris præueniat, ac vincat. Vnde fit vt percussio velox, & concitata esse debeat, alioqui sensim aer diffluet absque sono. Quod Aristoteles exemplo declarat. Nam arenæ cumulum descendentem, siquis celeriter, ac vehementer percutiat, ita vt ob velocitatem eius diffusionem præuertat, sonum efficit, contra verò accidet si arenam sensim, & leuiter feriat.

d Fit autem Echo.) Differit de generatione Echus seu soni reflexi, quem aiunt fieri cùm sonus ex tono resultat; idest, cùm aer ictus in corpus, quod ei reniititur incurrit, eamque vlterius progredi non possit, dispescitur, & dissultat, vt pilla. Docetque seu per huiusce modi reciprocas voces fieri, licet præ sua exilitate sensum effugiant; quod & in lumine accidit, nam etsinõ ita nobis effulgeat, semper resilit, etiam in eas partes, vbi est vmbra; alioqui tenebræ vbique essent, exceptis locis soli oppositis, vbi splédor & radius palàm incubat. Sic igitur & soni reflexio semper fit, quia semper ex sono percussus aer inuenit corpus, vnde recipretur, non tamen semper auditur, aut quia species recurrentes præuenues sunt, & iam penè emortuæ; aut quia adsunt adhuc species directæ, aut non multo antè fuerunt; quod in causa est, ne Echo vti diuersus sonus percipiatur. Commonet deinde probè asseruisse antiquos philosophos aerem esse medium, quo sonus percipitur, qui tunc aptè immutatur, vt auditio fieri queat, cùm totus aer inter corpus, quod sonat, & audiendi facultatem interiectus afficitur, vt in auditũ species transmitti possint.

Quemcunq; sonum comitatur Echo, quanquã nõ semper percipiatur.

vacuo tribuitur auctoritas. Nam aer vacuum esse videtur, is autem est, qui audire facit, cum continuus vnusquisque fuerit agitatus. Verum quia fragilis est, non personat nisi id, quod est percussum, sit læue, tum enim vnus ipse simul ob planiciem ipsam euadit, læuis nanque corporis planum est vnum. Id igitur sonũ efficit, quod mouet vsque ad auditum continuatione aerem vnum. e *Ineſt autem auditui quidam insitus aer, atque cum auditus in aere sit, cum externus aer mouetur, & internus mouetur ac agitatur. Qua propter animal non omni audit ex parte, neque quouis aer pertransit, & penetrat; quippe cum animatum non habeat aerem vbique, quo possit quauis sua parte moueri. Ipse igitur aer vacat ex se sono, quia facile dispergitur ac dissoluitur: verum cum prohibetur dissolui, tum motio ipsius est sonus. At is aer qui in auribus est collocatus, intus est conditus vt sit immobilis, atq; vt hoc exactè sentiat differẽtias omnes motus. Et propter hoc in aqua etiam audimus, quia non ingreditur in ipsum insitum aerem, nec in aurem ob obliquitates ipsius, aqua; quod si acciderit, non audimus. Nec itẽ, si ægrotauerit ipsa membrana. Quemadmodum etiam non videmus: cùm ea pellis ægrotat, quæ pupillã complectitur.* f *At enim signum id est audiendi, vel non audiendi. Nam auris semper sonat perinde ac cornu. Semper enim aer insitus motu suo quodã in auribus agitatur. Verum ipse sonus alienus est, & non proprius. Et propterea veteres vacuo nos inquiunt audire, ac personante; quia audimus eo, quod determinatum aerem habet. Sed vtrum horum duorum sonet: vtrum id quod verberatur, an id quod verberat? At constat vtrumque sonare, modo autem diuerso. Sonus enim motio est eius, quod eo motu moueri potest, quo mouentur ea, quæ resiliunt à corporibus læuibus cùm quispiam percutit. Nec omne quoduis tam verberatum, quàm verberans sonum efficit, vti diximus, non enim vt patet, sonus efficitur, si acus feriat acum. Sed opus est, vt id, quod verberatur, sit planũ quo simul aer inde resiliat, totusve concutiatur. Itaque differentiæ sonorum actu sono manifestè fieri solent. Nam vt absque lumine non videntur colores, sic neque acutum graueque sine sono discernitur. Hæc autem à tangibilibus*

Text. 82. Text. 83. Text. 84. Text. 85. Text. 86.

transf-

Quo pacto auditus instrumentum a sono mouetur.

e Ineſt autem auditui.) Explanat qua ratione audiendi instrumentum à sono immutetur. Habet quippe auditus organo suo congenitum aerem, qui ab externo aere moto notionaliter, à sono notionaliter etiam, idest, per species mouetur. Ideoque non omnia animantium membra audiendi vi pollent; quia non omnibus huiu modi aer innatus est, sed tantùm modo auribus, intra quas obtinescit. Porro discrimen est inter externum aerem, & eum, quem auribus natiuum po-

nimus

nimus, quòd licet vterque soni expers sit, ille tamen facilè dissipatur, sonumque edit, hic verò immotus persistit, vt omnia sonorum genera comprehendat, & dignoscat, quemadmodum & humor crystallinus omni colore vacat, vt colores ōnes percipiat: ob eāq; causam etiā intra aquā audimus, quia ipsum aerem auditui congenitum aqua non subit. Quòd si vnquam vehementiori facto impetu, eó irrumpat, non sentitur sonus. Quod similiter accidit cùm membrana aerem illum cópiectens vitio aliquo laborat.

traslatione dicuntur acutum nanque multúm in breui tempore sensum mouet: graue verò longo in tempore parùm. Non igitur idem est acutū, & velox, neque graue tardūq;, sed sit alterius quidem motus propter velocitatem talis: alterius autem talis ob tarditatem. Et similia esse videntur acuto, atque obtuso, quæ sunt in tactu (nam acutum quidē quasi pungit, obtusum autem quasi pellit) quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet. Quare fit vt illud sit velox, hoc tardum. Atque de sono quidem determinatum sit

Text. 87. *hactenus. i Vox autem sonus quidam est animantis. Nihil enim inanimatorum, vocem habet, sed similitudine quadam dicuntur vocem emittere, vt tibia, lyra, cæteraque inanimata, quæcunque extensionem, concentum, & locutionem: horū enim soni similes esse voci videntur, quia vox & hæc eadē habet. Atqui complura sunt animalium, quæ non eliciunt vocem, vt ea, quæ sanguinis expertia sunt, & eorū quæ sanguinem habent pisces, atque id non absque ratione. Siquidē sonus motio quædam aeris est. Sed qui vocem dicūtur emit-*

Text. 88. *tere, vt Acheloi fluuij pisces, ij branchijs sane sonitant, vel aliqua simili parte. Vox autem & sonus est animalis, & non quauis efficitur sine discrimine parte. Sed cum aliquo percutienti aliquid, & in aliquo, quod quidem est aer, sonus effici soleat, iure profectò vocem, animalium ea solùm habebunt, quæ suscipiunt aerem. k Iam enim ipsa natura vt ad gustum, & locutionem vtitur lingua, quorum gustus quidē necessarium est (quapropter pluribus inest) interpretatio verò est gratia boni, sic & aere. qui respiratione trahitur ad duas vtitur operationes, ad internum, inquam, disponendum calorem, quod quidem est necessarium, & causam in alijs explicabimus, & ad vocem etiam conficiendam ob bonum.*

Text. 89. *Instrumentum autem respirādi fauces sunt, pulmoque, id-est, gratia cuius est ista pars. Nam ea, quæ gradiuntur, hac in parte plus habent caloris, quam cætera. Is præterea locus, qui circa cor est primus, respiratione nimirum eget. Idcirco necessarium est aerem ingredi respiratione attractū:*

Text. 90. *Quare vox est ictus aeris respiratione attracti, qui quidem ab anima fit ea, quæ in his partibus collocatur ad eam partem,*

f At enim signū.) Quòd congenitus aer atque immotus organum sit audiēdi signo quodam ostendit. Si enim auris quodam veluti bombo personat instar cornu, minimè audimus, moto scilicet & agitato, atque adeò malè affecto interno illo aere. Qua de causa (inquit Aristoteles) veteres quidam putarunt etiam in vacuo audiendi actionē elici posse, quòd fat esset intra nos cōgenitum aerē pulsari.

Aerem innatam esse organum audiendi.

g Sed vtrū horū.) In quæstionem adducit, quidnam soni causa dici debeat, percutiens ne, an percussū. Respondet vtrunque esse causam sonis alia tamen, atque alia ratione. Percussū quatenus resistēdo, percutiens quatenus feriendo in causa est vt interceptus aer dissiliter, fiquidē sonus ex conflictu duorū corporum, & aeris desultu nascitur. Deinde, rursus explicat cuiusmodi esse debeāt corpora, quæ se ferunt ad sonū, vtique leuia, & plana esse oportere, quia asperis ob eminentias, & superficierum inæqualitatem non resilit vnus aer continuus, quod ad sonum necessum est, sed diffluit, ac dispergitur.

Tam percutiens, quā percussū corpus est causa soni.

h Atque differentię sonorum.) Sonī species, seu differentias inuestigat, & qua ratione percipiantur docet aiens, sicuti visus non distinguit colores absq; lumine, ita neque auditum sono internoscere, nisi cum actu edantur. Explicat vero quid sit acutum, & graue in sonis, ducta similitudine ab ijs, quę tactum ferunt. Vt enim in his acutum dicitur quod in mucronem desinens breui tempore magnam plagam infert: obtusum vero, quod multo tempore non ferit, sic acutum sonum appellamus eum, qui breui tempore auditum acriter mouet; grauem, qui parùm. Vnde rectè colligit Aristoteles non eundem esse velocem, & tardum sonum, acutum, & grauem. Nam vt in ijs, quę tanguntur, acutum sequitur incisio, & velox diuisio corporis; obtusum vero pulsio, & tarda sectio, sic acutum sonū celeritas; com-

Quis acutus sonus, quis grauis. Acutus sonus velox est, grauis tardus.

comitatur, grauem tarditas. Quod ex fidium sonis accõmodatè explicat Philoponus. Eatũ enim postrema, quę Nete dicitur, quia nimis tẽsa est, cùm pulsatur, aerem velociter percutit, & acute sonat diùque eundem sonum retinet: contra verò accidit in prima fidium, quę grauem edit sonum, dicitur que Hypate. Lege Aristotelem sect. 19. Problem. q. 11 & q. 37.

1 Vox autem sonus.) Egit de sono in commune, nunc de quadam eius parte, hoc est, de voce differit; vt verò integram vocis definitionem colligat, eius particulas singulatim pertractat. Monet ergo in primis, vocem esse sonum animantis. Quòd si quis obijciat tibiam, aliaque instrumenta quibus concentus efficitur, etiam dici vocẽ edere; respondet, ijs non propriè sed per analogiam vocis nomẽ accõmodari: imò nec omnibus animantibus vocem competere, cum ea careant exanguia, & ex ijs, quę sanguine prædita sunt, pisces. Quibus omnibus vna cõmunis causa est, quia non respirant. Vnde etiam natura instrumenta eis ad vocem negauit, siquidem vox absque attracti aeris respiratione edi nequit. Nec obstat, inquit Aristot., quòd pisces Acheloi fluuij vocem emittere videntur. Non enim veram vocem, sed sonos quosdam branchijs aut ore, vel cauda, alio vè eiusmodi excitant. Hinc aliam definitionis particulam habere vult, vt nimirum vox sit sonus animalis respirantis.

tem, quæ gurgulio appellatur. Non enim omnis quiuis animalis sonus, vox est: vt diximus, (fit enim, vt & lingua sonus efficiatur, & etiam vt tussientes efficiunt) sed oportet & animatum sit id quod verberat, & aliqua cum imaginatione. Vox enim sonus quidem est significatiuus, & non aeris eius, qui respiratione trahitur vti tussis, sed hoc ferit aerem eum, qui est in gurgulione ad ipsum. Signũ autẽ est non posse quenquam edere vocem spirantem, aut respirantem, sed aerem retinentem: detinens enim hoc ipso nimirum mouet. Patet autem & quam ob causam pisces vocẽ non fundunt, fauces enim non habent; at hanc partem non habent, quia non suscipiunt aerem, neque respirant. Sed qui ita dicunt vehementer aberrant; quam autem ob causam, alius sermo est.

text. 91.

Animalia, quæ non respirãt, vocem non edunt.

K Iam enim ipsa natura.) Aeris, sine cuius interuentu neutiquam vox esse potest, duplex munus esse inquit, Alterum quidem vitæ necessarium, alterum ad commoditatem duntaxat: quippe necessarium est aer ad animantium respirationem, vt eius accessu, & reciprocatione cordis calor mitigetur, ac simul etiam foueatur: alioqui breui tempore animal nimio ęstu, ac feruore interierit. Obseruit quoque aer ad vitę commodum, & ornatum, quatenus absque illo voces, & sermo esse non possunt: quemadmodum & linguę duplex est vsus: alter necessitatis ad gustandum, alter vtilitatis ad vocẽ. Tandem hanc colligit vocis definitionem. Vox est ictus aeris respiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus existente cum quadam imaginatione efficitur. Quæ definitio in progressu enucleanda à nobis est.

Vox sonus est, respirantis animalis.

QVÆSTIO I.

QVID NAM SONVS, QVÆ ve eius causa effectrix sit.

ARTICVLVS. I.

STATVVNTVR NONNVLLÆ propositiones.

Hæc

AD quæstio aliquot propositionibus enodanda est. Prima sit. Sonus non est ipse motus corporum se se collidentium. Hæc propositio, quam communis philosophorum sensus approbat, traditurque ab Auicēna sexto Natur. parte. 2. cap. 6. suadetur primùm, quia motus est sensibile commune; sonus verò sensibile proprium ad solam audiendi vim pertinens. Item, quia potest sonus diffūdi ad eas partes aeris, & aquæ, ad quas motus non peruenit. Tertiò, quia sonus motu fit, vt docuit Aristoteles hoc loco text. 78. nihil verò à se ipso efficitur. Quartò, quia motus non est qualitas, vt patet, sonus autem qualitas est ad tertiam qualitatis speciem pertinens. Quòd si objcias sonum esse ens fluxum, & in successione positum, cùm eius partes simul cohærere non possint, sed vni intereunti succedat altera: Id verò, quod ita se habet, vel esse tempus, vel motum. Quare cū tempus non sit, necessariò motum esse; videriqueid ad mētem Aristotelis, qui hoc loco textu. 85. & libro de sensu, & sensili capit. sexto dixerit sonum esse motionem. Occurrendum erit sonum esse quid successiuum, vt probat argumentum, non tamen per se, & intrinsecè, sed per accidens, atque ita non esse tempus, aut motum; nec de genere quantitatis; alioqui esset etiam perse, ac vi sua extensus. Itaque successiuum non eadem ratione, sed secundum analogiam tantū de sono, & de quantitate dici. Enim verò successiuum in quantitate supponit extensionē partium: quæ ad indiuisibilia copulentur: in sono autem minimè. Itē successiuum in quantitate est, cuius partes per se, ac ratione sui continenter fluunt. In sono autem eatenus tantùm continuatione fluere dicuntur, quia ad successionem motus, quem sequuntur, siue à quò gemitæ fuerunt, se se accōmodant. Aristoteles verò cū sonum motionē esse dixit, loquebatur in sensu non formam, sed causam prædicante, hoc est, non in sensu formali, sed causali, vti vocant, quasi diceret sonum ex motu resultare. Si igitur petas quidnam sit sonus, dicimus esse qualitatem sensibilem, quæ auditu percipi potest.

1 Propositio. Sonus nō est motus.

Probatur. 1.

2.

3.

4.

Obiectio.

Soluitur.

Definitur sonus.

Secunda propositio. Generatio soni non est ipsa motio corporum se se impetentium, eam tamen consequitur. Priorem partem huiusce propositionis ea ratio probat, quia motus localis non nisi ad vbi, siue ad locum per se cōtendit: nec vllam nouam realitatem mobili ex se infert, vt docuit Aristoteles octauo Physicæ Auscultationis libro cap. 7. tex. 59. Itaq; generatio soni formaliter est alia actio terminata intrinsecè ad sonū, vt ad terminum per ipsam genitum. Quæ actio posset sonatio appellari, nisi verbū hoc tam malè auribus sonaret; quēadmodū ex ipso etiā locali motu alia dimanat sæpè actio ad colorē terminata, vt 2. lib. de cœlo c. 7. q. 6. disseruimus; ac fortassè eo modo plerique cœlestes influxus mediante latione dispensantur. Posterior verò pars inde cōspicua est, quia null⁹ sonus nisi post corporū inter se conflictū gigni solet. Adde, id saltē velle Arist. quoties sonū motionē corporū se se collidentiū esse ait; cū enim id in sensu formali intelligi nequeat, vti diximus, reliquū est, vt ad sensū hui⁹ posterioris partis nostræ conclusionis accipi debeat.

2. Propositio. Soni productio, non est ipsa corporū motio.

3. Propositio. Sonus immediatius ex aeris fractione quam ex corporum collisione existit.

Tertia propositio. Sonus non sequitur immediatè collisionẽ corpõrum, sed fractionem aeris intermedij. Pro explicatione huiusce propositionis aduertendum est, ad sonum saltem perfectũ non solũ requiri collisionẽ corporũ se se percutientiũ, sed etiam fractionẽ intermedij corporis: (quod si de perfecto item sono agamus semper est aer, vt progressu patebit) hæc enim duo interuenire docuit Aristotel. text. 78. & text. 79. Est ergo inter philosophos disceptatio, num sonus prædictã collisionẽ, an potiùs fractionẽ proximè consequatur. Statuimus verò consequi proximè fractionẽ, quia aer inter duo corpora attritus primũ frangitur, deinde fractus sonat. Concurrere autẽ non solũ collisionem, sed etiam fractionẽ ad sonũ, argumento est, quòd interdum ea corpora, quæ vehementiùs colliduntur, minùs sonant, vt duo ligna: & cõtra minus collisa prolixiorem sonum faciunt, vt tintinnabula: id, quod ex eo potissimum nascitur, quia corpora ænea sua duritie, & læuitate aerem magis frãgunt. Similiter etiam cùm nouus pannus scinditur longiùs crepat, quàm aliud corpus durius; quia tunc vicinus aer hinc indẽ in plures partes distractus rumpitur.

Ibi sonus maior, vbi minor aeris fractio.

4. Propositio. Corporũ soliditas & multitudo nõ est simpliciter necessaria ad soni generationem.

Quarta propositio. Son⁹ non semp fit duobus corporib⁹ solidis se se impetentib⁹. Probatur, quia salo fluctuanti, & inundantibus ventis, & aere in fistulis, alijsq; musicis instrumẽtis collisõ; & flabello, vel flagello circumacto, fit sonus: & lineus pannus scindendo crepitat, & ignis affusa aqua strepit, & ante terræmotũ subterranei boatus audiũtur, vt ait Aristot. lib. 2. Meteor. c. 8, ad quos sonos edendos patet nõ concurrere duo corpora solida. Itaq; si res ad exactam veritatis normã reuocetur, inueniemus quemadmodũ corporũ cauitas non tam ad sonũ simplicirer, quàm ad soni ꝓtensionem, seu prolixitatẽ facit, & læuor ad soni vehementiam; ita corporũ multitudinẽ, & soliditatẽ non ad sonũ absolutè, sed ad perfectũ sonum efficiendũ exposci. Vnde rectè Simplicius annotauit Aristotelẽ hic non tam sonantia docere corpora, quã benè sonantia. Tametsi dici etiã possit quoties ab vno tantũ corpore fit sonus, vt ab aere inundante, vnũ præstare officiũ plurium, & cũ à non solidis corporib⁹ editur, ea solidorũ vice esse. Quã de re lege hoc loco, si placet Themistiũ, Philoponũ, & Simpliciũ. Consule etiã M. Alber. in sum. de homine tract. de auditu q. 5. vbi modos varios efficiendorũ sonorum tractat. Vnde constat Aristot. celebriores tantũ, ac magis cõmunes tradidisse. Porrò autẽ corpora vt benè sonent, debent esse dura, quia mollia non se se aptè feriunt, cũ alterum alteri non resistat, ita vt aerem vehementiùs excutiant, antequam dissipetur. Item læuia: quia corpora inæqualia in cauis, & depressioribus partibus aerem frustratim cõminuunt, atq; adeò sonum cõminutum edunt. Hinc Aristoteles in problem. sect. 11. q. 25. cum quæsijsset cur paleis in orchestra sparsis, chori vox minor audiretur? respõdet causam esse, quia vox pauimẽto minus læui occurrens, vt min⁹ est vna propter loci asperitatem, ita minor est, quippe quæ minus continua sit. Ob id etiam cum parietes aulæis vestiti sunt minus firma vox editur. At verò polita corpora aerem acçruatim collectum repellunt, quód sonũ efficit vehementiorẽ.

Simplicius.

Themistius Philoponus. M. Albert.

Cur corpora læuia sonant magis.

Item

Item aerea, ideſt, aeris natura multum participantia. Vnde ænea, & argentea magis ſonora ſunt, quàm plumbea. Sicut enim aeris potiſsimùm fractione ſonus gignitur, ita vbi plus aeris interuenit, ſonus meliùs prorogatur. Quam obrem vaſa inania magis perſtrepunt, & tintinnabula tenui loro ſuſpenſa acriorem ſonum reddunt, quàm apprehẽſa manu, vti Philoponus annotauit.

ARTICVLVS II.

PROPOSITIONES ALIÆ traduntur.

QVinta propoſitio. In vtranq; partẽ probabile eſt nõ ſolũ aeris, ſed etiam aquę percuſsione ſonũ effici. Partem affirmantẽ aſſerunt hoc loco Simplicius, & Themiſtius, Auicenna 6. Natur. p. 2. cap. 6. eo argumento, quòd flumina lapides verſantia ſonos emittãt. Quod etiam Scaliger exerc. 297. in Cardanũ confirmat ex eo, quia conflictu nubiũ, quæ ſunt naturæ aqueæ, ſonus fit. Accedit quòd ſonus non per aerẽ tantùm, ſed per aquam etiam deuehitur teſte Ariſtotele text. 76. Quod ſi ita eſt, cur non etiam in aqua ſonus generetur? Philoponus com. 79. M. Alber. tract. 3. c. 18. Aegidius com. 77. D. Thomas, ac ferè latini interpretes negatiuã amplectuntur. Affert autẽ Ꝑ ſe Philoponus eam rationẽ, quòd ſonus nõ fiat corporibus vtcunque concurrentibus, ſed cũ impetu, neq; medio corpore vtcunq; eliſo, ſed confeſtim. Quare cũ aqua corpus graue ſit, & ob craſsitudinẽ antequã duo corpora ſolida concurrant, paulatim non vniuerſim elidatur, conſequẽs eſt, vt eius percuſſu haudquaquã ſonus excitetur. Sed neq; hoc argumentũ, neq; priora omnino concludunt. Ad illa enim reſpondent aduerſarij, aerẽ tenuitate ſua aquam permeare, eiuſq; non aquæ attritu flumina, & nubes ſonare. Item, minùs requiri ad deferendũ ſonũ, quã ad generandũ; & ob id, licet aqua facultatem ſoni delatricem habeat, non proinde tñ effectricem obtinere. Ad alterius verò partis rationem dicendũ erit, tam vehementẽ poſſe eſſe vim, quæ aquam impellat, vt antequam ea fluat, aptè, congruenterq; ad ſonũ diuerberetur. Quare nihil mirũ quòd nec illi, qui ſe intra aquam percutiunt, nec piſces natãtes ſonum edant, cùm aquam eo pacto non cieant. Sanè verò probè hoc loco ſcripſit Theophilus eos, qui negant poſſe ex colliſu aquæ ſonum fieri, illo potius debere niti argumento, quòd ea ſit natura aquæ, & aeris; vt vtrique inſit facultas deuehendi ſonum; & tamen ad eum attritu ſuo generandum, non aqua, ſed aer facultatem habeat. Pro certo tamen habendum eſt, etiam apud eos, qui priorem ſententiam defendunt, aeris naturam multò plus, quam aquæ ad ſonum conferre: idque in cauſa fuiſſe dicent, cur Ariſtoteles, cùm de corporibus ad ſoni generationem ſe collidentibus ageret; nõ aquæ, ſed aeris mentionem fecerit.

5. Propoſitio Fiat ne ſonus ex percuſſa ſolum aqua Ꝑblema eſt.

Quo modo affirmantis ſẽtentiæ arg. occurri poſſit.

Quo item negantis.

Theoph. Zimara.

Quo argum. P. r. neg. potius firmetur.

6. Propositio. Sexta propositio. Haud necesse est motum, quo sonus editur, ad aures vsque pertingere. Huius propositionis veritas ex eo constat, quia

Probatur. 1. alioqui, cũ sonus tintinnabuli ad leucæ distantiam percipitur, oporteret

2. totum aerem intermedium agitari, quod ridiculum est. Secundò, quia non possent duo è regione inclamantes à se mutuò audiri, siquidem

3. motus contrarij, atq; ex aduerso occurrentes, se se impedirent. Tertiò, quia pisces in stagnis immota aqua sonos audiunt, & nos in locis vndiq; occlusis, quò motus aeris non meat, sonos percipimus procul editos.

Contraria sẽ tentia. Sunt tamen qui contrà sentiant, asserantque totum aerem vsque ad auditum moueri, ita vt vna pars vicina tintinnabulo, plaga accepta, aliam sibi cohærentem feriat; illa similiter aliam, quousque ad aerem insitũ cauitatibus aurium perueniatur: atque ita sonum non absque successu

Eius Auctores Alexander. Auerroes. motus ad sensorium euadere. Quod Alexander huius sententiæ auctor teste Philopono, & Simplicio, eumque secutus Auerroes com. 78. explicat similitudine ducta ab aqua percussa lapide in eam proiecto. Vt enim edisserit Themistius; Aer, qui primò insonat, non abiungitur sic, vt ad auditum ipse accedat, sed proximum sibi, & continentem aerem commouet, atque hic subinde alium excitat eo modo, quem in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulsus obiter sequẽtem impellit. Similiter Vitruuius; Mouetur, inquit, vox circulorũ

Similitudo soni cũ aquæ circulis. flexibus infinitis, vti si stante aqua, lapide immisso, nascantur innumerabiles vndarum circuli à centro crescentes, & quã latissimè possint vagantes, ni loci interpolarit angustia: eo tamen interstitio quòd in aqua circuli æqua planicie in latum mouentur: vox etiam in latitudinẽ progreditur, & altitudinem gradatim scandit. Non desunt verò argumenta, quibus hæc sententia probari videatur. Nimirum ad sonũ deferendum moueri totum aerem vsque ad auditum. In primis, quia non

Lib. 5. de Architect. c. 3.

1. Eorũ arg. ob aliam causam videtur sonus, eiusque species successione temporis

Arist. ad aures prolabi (vnde teste Aristotele in lib. de sensu cap. 7. propinquiores priùs sonum audiunt, cùm species colorum momento ad oculum perueniant:) nisi quia moto aere deferuntur. Item, quia flante in

2. aliam partem vento ideò minùs audiuntur soni, quia impeditur, aut re-

3. tardatur motus aeris ad nos. Accedit etiam testimonium Aristotelis, qui proximo superiori capite text. 82. hoc ipsum videtur palam docuisse, cùm asseruit vnum eundemque continuum aerem vsque ad au-

Solutio. 1. ditum moueri. Nihilominus ad primum horum respondemus, ideò sonum, & species audibiles non instanti, sed tempore deferri, licet visiles momento ad oculos traijciantur: quia tàm sonus quàm eius species magis materiales sunt, quàm imagines colorum. Ad secundum, dicen-

2. dum est, ventum in aduersam partem flantem tum sonum, eiusque species aliò deuehere delato aere, tum etiam obsistere motui, quo ad aliquam distantiam aer vicinus corporibus sonantibus agitari solet, atq; ita

3. sonorum perceptioni non parùm incommodare. Denique locus Aristotelis non de motu locali, sed de eo, quo aer sonum, eius vè species recipiendo alteratur, intelligendus est.

QVÆS.

QVAESTIO. II.

QVODNAM SONI SVBIECTVM sit, quod medium.

ARTICVLVS I.

SONVM NON RECIPI IN corporibus solidis, quorum conflictu editur; eius medium esse aerem, & aquam.

VOrundam opinio est sonum recipi tãtùm in corpore sonante, primùm, quia cum odor, color, sapor, & qualitates, quæ sub sensum cadunt, inhæreant in obiecto, non autem in medio, consentaneum videtur, vt idem quoque sono conueniat; atque adeò vt solùm in corpore, quod audimus, recipiatur. Item, quia ipsa corpora, quæ sonum edunt, a sono denominantur, & nos ea audire dicimur, certè non nisi quia sonum ipsa in se habent. Asserendum tamen est, Cum duo corpora solida, intercepto aere, vel etiam, vt quibusdam placet, in aqua sonum edũt; eiusmodi sonum non in solidis corporibus; sed in intermedio excipi: sicut enim ex fractione, & cõpressione medij corporis sonus resultat, ita in eo, non in corporibus solidis recipi videtur, alioqui etiam in vacuo posset sonus fieri, & cœlestia corpora concentum facerent, vt pote quibus ad hoc præter medium aerem, qui motum excipiat, nihil desit. Contrariæ verò partis argumenta facilè soluet, qui ad primum dixerit, peculiare, ac proprium sono esse non hærere in obiecto: cuius discriminis causa est, quia cæteræ qualitates sensibiles habent esse fixum, & stabile, sonus verò non est nisi dum fit; ideoque vbi gignitur, hoc est, in intermedio corpore, ibi vt in subiecto recipitur. Quid verò hac in re de reliquis sensibus, quod ad medium attinet pronuntiandum sit, progressu patebit. Ad secundum respondẽdum est corpora, quæ sonum edunt, appellari sonantia, non vt sono affecta, sed vt sonum efficientia, quemadmodum & sonora dicuntur, quæ idonea sunt ad prolixiorem sonum excitandum.

Opinio quòd sonus in sonãte tantùm in sit.

Vera assertio.

Illius cõprobatio.

Quod verò ad soni vehiculum attinet, hoc est, ad mediũ, quo sonus, siue eius species ad auditum deuehuntur, dicendum id esse tum aerem, tum aquam, vt docet Aristoteles hoc loco text. 79. & de aere quidem plana res est: de aqua verò etiam constat, tum vrinantium testimonio, tũ quia pisces sub aquis audiunt, cum vocibus terreantur, vnde & silentiũ piscatoribus. Quin etiam scribit Plinius lib. 10. Natur. historiæ cap. 70.

Soni mediũ, aer & aqua.

piſces plauſu congregari ſolitos ad cibum in quibuſdam viuarijs: & in piſcinis Cæſaris, tum genera piſcium, tum etiam quoſdam ſingulos ad nomen veniſſe, ſpeciatim verò audire produntur mugil, lupus, ſalpa, & chromis, ac præſertim delphini non audire tantum, ſed etiam mulceri ſymphoniæ cantu dicuntur. Fatendū tamen eſt cum Ariſtotele in problem. ſect. 11. q. 6. multò liquidius, faciliuſq; ſonos per aerem traduci, quàm per aquam, obtunduntur enim, & obſcurantur craſsitudine aquæ ſicuti & ſpecies viſiles; ob eamque rem tempore pluuiæ madefacto aere, minus perſpicuè dignoſcuntur ſoni, quàm ſudo, & ſereno cœlo.

ARTICVLVS II.

QVO PACTO SONVS, EIVSVE ſpecies ad auditum traijciantur.

Tres de re proposita sententię.

Prima.

2.

3.

SEd eſt adhuc non parum diſsidij inter philoſophos, vtrum ſonus ſecundum ſuum eſſe reale, an ſecundum notionale duntaxat, hoc eſt, per ſuas ſpecies ad auditum vſque perferatur, ſicuti colorum imagines ad viſum. Occurrit verò hac de re triplex ſententia. Vna, quæ ſtatuat à primo ſono facto in aere diffundi, ac multiplicari ſonum tantùm, modo ſecundum eſſe reale vſque ad auditum. Secunda quæ defendat à primo ſono ſpargi continuò ſolas ſpecies ipſum repræſentantes. Tertia, quę aſſerat à primo ſono fundi, tum alium ſonum ad certum ſpatium, tū ſpecies vſque ad auditum.

1. Pronūtiatū

Hæc difficultas hiſce pronuntiatis explicanda eſt. Primum ſit, Ab ea parte, in qua primò ſonus recipitur, ſiue ſonus ſecundum eſſe reale multiplicetur, ſiue non; continuò ſpecies mittuntur. Probatur, quia ſonus non niſi per ſuas ſpecies, vti reliqua ſenſibilia, in ſenſum cadit. Quare ſiqua foret pars medij, cui ineſſet ſonus, & non ſpecies, ſequeretur intra illud ſpatium, in quo tantummodo ſonus verſaretur, non poſſe ſonum audiri. Præterea, dicendum eſſet non poſſe integrum ſonum à nobis percipi. Nam cum impoſsibile ſit totum ſonum auribus illabi, ea tantū ratione auribus integer percipietur, ſi ſpecies, quæ integrū repræſentat, auribus imprimatur. Rurſus verò, niſi ab ea met parte aeris, quà ſonus editur, continuò ſpecies ſoni efflueret, non poſſemus dignoſcere, vnde nam ſonus veniret, non enim ſpecies ſoni locum indicat, niſi quia ex eo ſoluit.

2. Secundum pronuntiatum ſit. Quanquam ſonus ad aliquam partem medij ſecundum eſſe reale multiplicetur; non eſt tamen veriſimile eo pacto diffundi ad omnem diſtantiam ad quam eius ſpecies deueniunt. Hoc pronuntiatum quoad priorem partem ex eo ſuadetur, quia cùm ſonus ſecundum eſſe reale in aere tanquā in proprio ſubiecto, & in aqua non ſolùm tanquam in vehiculo, id enim conſtat, ſed etiam vt in ſubiecto proprio, vt quidam volunt, ſimiliter recipiatur, nihil ſanè repugnat aliquantulum ſe ſe in eo extendere eò modo, quo calor aliam caloris

Porti-

portionem se vlteriùs communicando gignit: quanquam non sit inficiandum, nullam rationem planè conuincere istiusmodi secundas qualitates diffundere se ipsas realiter, cùm ad earum perceptionem sufficiat emitti ab eis species ad sensuum officinas. Quod ita fieri in coloribus manifestum est, nec enim vnus color alium gignit, sed duntaxat sui imaginem ad aspectum iacit: Verùm nostram opinionem de extensione soni secundum esse reale in medio sequitur D. Thomas in 2. dist. 2. quęst. 2. art. 2. ad 5. Quoad posteriorem verò partem idem pronuntiatum inde ostenditur, quia sonus breuissimo temporis spatio procul auditur; nō videtur autem probabile inesse sono tantam vim se diffundendi, etsi id lux ob excellentem prærogatiuam inter sensiles qualitates obtineat, vt se non solùm in instanti, sed etiam secundum esse reale quàm longissimè explicet.

Illud verò constat quocunque modo sonus diffundatur non in rectam lineam tantummodo porrigi, sed orbiculatim spargi continuata serie, more circulorum, qui iactu lapidis in aqua à centro versus omnē loci differentiam abeuntes excitantur, cuius rei argumentum est, quod à tergo, & ex obliquo, ac denique ex omni parte sonus audiri soleat. Quod verò ad reflexum sonum siue Echo spectat. Is tunc fit, cùm sonus incurrit in aliquod corpus læue, & concauum, à quo tanquam pila repulsus ad aures resilit, ita vt exaudiri possit oblocutio. Nam si corpus, in quod incidit, inæquale sit, ita vt vnitas reciprocantis soni minimè seruetur, audiri vocis responsum, seu vox æmula nequibit. Si item corpus sit humidum, aut molle & quod ictui cedat, eumque resoluat, non duplicabit sonum, nec imaginem edet. Si autem petas num Echo fiat repercusso aere, qui sonum suo quasi remigio vehat, reuehatque, dicimus conuenienter ijs, quæ superiùs statuimus, sicuti non necesse est aerem cieri toto spatio, quo sonus funditur, nec sonum secundum esse reale spargi toto eo tractu, quem species peruagantur; ita non requiri ad Echus generationem, vt totus aer agitetur vsque ad locum, vnde voces reciprocæ fiunt: nec item necessum esse, vt sonus secundum esse reale eò perueniat, semper tamen dari reflexionem specierum per quas sonus percipitur, vt ex superiùs dictis patet. Contingit autem eandem vocem non semel tantùm per reciprocationem ad auditū peruenire, sed sæpiùs, ita vt decies interdum audiatur; sicuti Patauij quodam in loco fieri narrant, & olim Olympiæ in porticu, quam ob id heptaphonon appellabant, eandem vocem septies reddi solitam author est Plinius lib. 36. Nat. hist. cap. 15.. Nam cum vox semel re percussa in loca alia vicina incidit, & in cauos anfractus, à quibus similiter dissultet per eiusmodi reflexus repetitos; eadem vox identidem ad aures perlabitur. Non audiuntur verò in Echo nisi vltima fere verba quia licet fiat reflexio totius vocis, tamen priores eius partes ab vltimis à tergo vrgentibus turbantur; Quare non nisi eæ partes, quarum regressus non impeditur, quales sunt nouissimæ, à nobis percipi consueuerunt.

Obijciet tamen aliquis. Solida corpora, modò translucida sint, deue-

Sonus nō in rectū solū, sed & in orbem spargi.

Lege Alb. in sum. de hom. in tract. de auditu. q. 7.

Vnde numerosa vocū repercussio.

Quæ fuerit origo fabulę Echus de qua Ouidius lib. 3 Metamoph. lege si placet apud Alexād. lib. 1. probl. quęst. 134.

Cur Echo vltima reddat verba.

deuehunt ſpecies coloris, ergo & ſpecies ſoni, cùm in vtriſque par ratio videatur. Deinde talpæ audiunt ſub terra compenſante auditu perpetuam cæcitatem, qua damnati à natura ſunt. Tertiò, non videtur negandum per interpoſitum ignem audiri ſonos. Quartò, beati poſt corporum reſurrectionem in cœleſtis patriæ domicilio, vbi neque aer eſt, neque aqua, inter ſe externo ſermone colloquentur, vt eſt communis Patrum ſententia. Igitur non ſolùm aer, & aqua; ſed alia etiam corpora vim ſonorum delatricem habent.

Ad primum horum dicendum; ſicuti viſus auditui præſtat, & ſpecies viſiles nobilioris notæ exiſtunt, quàm audibiles, ita latiùs patere medium viſus, quàm auditus; & per plura corpora ſpecies illius, quã huius, meare. Ad ſecundum, non tranſmitti ſpecies ſoni ad talpas per terræ elementum, ſed per aerem poris terræ incluſum. Ad tertium, videri quoque per ignem tranſuehi ſonos, imò & eius percuſſu gigni. Ariſtotelem verò non niſi de notioribus, & celebrioribus medijs, ſubiectisvé ſonorum diſſeruiſſe. Ad quartum, dicimus cùm D. Thoma in ſecundo diſtinct. 2. quæſt. 2. artic. 2. ad 5. in pulmone, & gutture beatorum fore connaturalem quendam aerem à Deo illis conceſſum in reſurrectione, non ob neceſsitatem reſpirandi, aut expirandi, nec enim illis reſpirationis, aut expirationis vſus neceſſarius erit; ſed ad voces efformandas: illo enim aere ad vocalem arteriam librato, & lingua, dentibus, ac reliquis vocalibus inſtrumentis percuſſo, vocem efformabunt, quæ modo magis immateriali, quàm apud nos, ideſt, tantùm ſecundum eſſe intentionale diffundetur per corpus cœleſte. De quo medio nihil mirum ſi Ariſtoteles non egit, cùm nec illud cognouerit.

Talpæ ſub terra audiunt

Per ignẽ traij ci ſonum.

Beati in cælo quo pacto edant vocem.

QVÆSTIO III.

QVO PACTO VOX FORMEtur; & quæ eius natura ſit.

ARTICVLVS. I.

DE FORMANDÆ VOCIS inſtrumentis, & artificio.

Nyſſenus, Theodoret. Lactant. Ariſtot.

FFingendæ vocis inſtrumenta varij Authores diligẽter explicuere. D. Gregorius Nyſſenus in libro de hominis opificio cap. 9. Theodoretus ſerm. tertio de prouidentia. Lactantius in libro de opificio Dei cap. 11. Ariſtoteles libro primo de hiſtoria animalium capit. 16. & lib. 4. capit. 9. Gale-

Galenus 7. de vſu partium cap. 5. & 2. de decretis Hippocr. & Platonis cap. 6. & in lib. de vocalium inſtrumentorum diſſectione. Veſalius lib. 7. de fabrica humani corporis, à cap. 4. ad 8. Fernelius in libro de partium corporis humani deſcriptione cap. 8. Occurrũt ergo inprimis quinque potiſsimùm inſtrumenta ad id munus prę ſtandum, videlicet, Pulmones; thoracis, & intercoſtales muſculi; aſpera arteria, larynx; Gargario. Pulmones obſeruiunt ad excipiendum aerem, ideòque ineſt eis raritas quædam, & aſsimilis ſpongijs mollitudo, qua ſe contrahũt, & dilatant. Muſculi facultate motrici, qua pollent, ſiue thorax eorũ interuentu, compreſſum aerem diuerberant, & extrudunt; alioqui neque vox, neque ſonus vllus edi poterit. Arteria aſpera eſt via, quæ à faucibus ortum ducens varijs compacta cartilaginibus per collum in pulmones decurrit, & vt trahere, ac reddere ſpiritum poſsit, aſsiduè patet: Diciturque aſpera ob inæqualitatem; ſicuti & eæ, quæ à corde procedunt, & pulſum denũntiant, læues nuncupantur. Larynx eſt caput, ſiue ſuperior finis aſperæ arteriæ, quod tranſglutientibus ſurſũ fertur, conſtatque tribus cartilaginibus. Laryngis verò ſummũ oſtiũ, ne quid cibi, potusvè per id illabatur, contegit membrana cartilaginoſa, oblonga, & fiſtularũ linguæ aſsimilis, vnde ei nomen ἐπιγλώτις. Hæc verò, cùm ſpiritum identidem reciprocamus, ſurſum erigitur. Gargario, ſeu gurgulio, qui etiam columella dicitur, eſt caruncula rotunda in extremo palato dependens, ſub qua eſt epiglotis; vocatur quoque vuula, præſertim cùm humoris influxione, ad ſimilitudinem vuæ intumeſcit, & inflammatur. Porrò hiſce omnibus formandæ vocis inſtrumentis, inter quæ præcipuum eſt larynx, vt docet Ariſtoteles 9. libro de hiſtoria animalium cap. 2. hunc in modum vox editur. Muſculis thoracis, & intercoſtalibus vehementer compreſſus aer, è pulmonibus per arteriam vocalem confertim deducitur, qui anguſta via tractus in aerem in arteria ad laryngem vſque, epiglotidis oppoſitu retẽtum impingit: hic ad guttur ſummamque arteriæ partem alliſus ſonat, ac vocẽ effingit, quam ſi lingula oppoſita non eſſet, formare non poſſet, quia totus ſine percuſsione proſiliret. Confert verò plurimum ad modulandam vocem lingula, & gurgulio, quia vox ad eas partes frangitur, & temperatur, ac pro varietate percuſsionum diuerſi moduli, & vocum flexiones fiunt, præſertim verò gurgulio quaſi plectrum ad ſuauitatem, & moderationem vocis conducit. Præter inſtrumenta hactenus commemorata, alia quoq; voci obſeruiunt, licet priora ad vocem ſimpliciter, reliqua potiſsimũ ad rationẽ dearticulatæ vocis data ſint; videlicet, lingua, palatũ, dentes, & labra. Ex his lingua nouẽ ſtruitur muſculis vndiq; conſtitutis, quos media linea ad dextrã, læuãq;, dirimit: & quia fũnis volubilis eſt, ne ſe nimiũ in loquacitatẽ ſoluat, ſubdito vinculo, tanquã habenis coercetur. Diſtinguit autẽ lingua ſermonẽ, ſeu (quod idẽ eſt) vocem dearticulatim format, vt in orationem abeat; dum aerem à concauitate arterię pulſum, & in amplitudinem oris incidẽtem, varie frangit, ac p verborũ varietate diſpeſcit, diſtribuitque: ad quod idoneè præſtandum certa temperatura exigitur. Quare ſi lingua humectior, ac

Galen. Veſalius Fernelius.

inſtrumenta vocis quinq; numerantur.

Confert ad vocem modulandã in primis lingua & gargulio.

Vnde existat balbuties, & quibus accidat.

mollior sit, vt in pueris, & interdum in prouectioribus balbutiem inducit, eo quod tunc musculi firmiter nequeant stabiliri. Vnde & ebrij aliquando balbutiunt, & turbide loquuntur: tùm quia multa humiditate perfunditur cerebrum, tùm quia illius multitudine lingua prægrauatur. Sed & qui balbi natura sunt, hi aut cerebrum nimis humectũ habent, aut linguam, aut vtrumque. Palatum verò ad primores dentes extenditur, estque multis scabrum asperitatibus, ad detinendam in his vocem, & tum ob alias commoditates, tum ob eam potissimùm vocem iuuat, quòd cauum sit, proindeque ad eius latera vocis ictus diu congeminentur. Dentes etiam ad vocem magnopere conducunt. Nam, vt Plinius lib. 7. Naturalis histor. cap. 16. ait primores dentes vocis, sermonisque regimen tenent concentu quodam excipientes ictum linguæ, seriemque structuræ, atque magnitudine mutilãtes, molietesvè, aut hebetãtes verba, & cùm defluxere explanationẽ omnẽ adimẽtes. Denique labra magnum vsum præbent formandæ voci, cùm verborũ, syllabarum, literarumque distinctio eorum cõpressione, & diductione magna ex parte contineatur. Itaque sic nos labris vocum, & sermonis discrimina, vt tibicines digitorum opera spiritum in fistulis, & cantus harmoniam moderantur.

Primores dẽtes vocis regimen tenent

ARTICVLVS II.

EXPLICATVR VOCIS DEFINITIO ab Aristotele tradita,

Vocis definitio

EX dictis non erit difficile intelligere vocis definitionem ab Aristotele traditam proximo superiori capite text. 90. nimirum; Vox est ictus aeris respiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus existente, cum quadam imaginatione efficitur. Vbi primùm aduertes discrimen inter sonum, vocem, & sermonem. Nam sonus etiam inanimatis corporibus conuenit: Vox solis animãtibus, cum non fiat nisi instrumentis, quæ animalium propria sunt: sermo solis hominibus, quia hi tantum ratione pollent, & sensa mentis, cum alijs communicant, quod sermone fit.

Lege Themistiũ hoc loco cap. 30. suę paraphr.

Quę animantia vocis expertia.

Secundò, illud obseruabis, quod iam supra attigimus monetque Aristoteles hoc capit. videlicet ita solis animantibus vocem conuenire, vt non omnibus competat. Nam exanguia, in quibus sunt insecta, non edunt vocem, & vniuersim quæcunque non respirant, tantummodò sonum quendam similem voci emittunt. Itaque ex his alia, cum tractu, stridorem cantui similem edunt, vt cicadæ. Recepto enim sub pectore spiritu mobili, occurrante membrana intus, attritu eius sonant. Alia murmur excitant, vt muscæ, & apes, cum volatu se se attollunt, & contrahunt. Pisces quoque vocales non sunt. Vnde Pythagoras, vt est apud Plutarchum in quæstionibus conuiualibus, propterea esũ piscium interdixit, quod ij Pythagoricæ

disci-

disciplinæ quodam modo contubernales sint ob silentium, ita vt in prouerbium abierit; magis mutus, quàm piscis. Si verò etiam pisces, qui vocales videntur non veram vocem, sed strepitum voci similem tantummodo branchijs, alijs vè eiusmodi instrumentis edũt. Quo pacto maridæ hyrundines cum sublimes volitant pinnis aerem extrudũt, ac resonant: & is, qui caper vocatur in Acheloo amne quasi grunnitum excitat. Animalia tamen amphibia, id est, ancipitis naturæ, vt equi marini, pulmonem, & arteriam habent, vocemque edunt. Itemque Delphini, qui non ambiguæ naturæ sunt, sed simpliciter inter aquatilia numerantur; pro voce gemitum humano similem edunt.

Delphines gemitum edũt.

Tertiò. Nec illud ignorandum est aeris reciprocationem in animantibus multis de causis fieri. Primùm ad nutritionem, & redintegrationem spirituum, vt alibi ostendimus. Secundò, ad refrigerationem caloris, alioqui nimio æstu dissolueretur animal; (vel, vt quidam volunt) ad ventilationem: hanc à refrigeratione eò distiguẽtes, quòd ventilatio sit suscitatio, & accensio potius caloris ex motu, siquidem motu calor accenditur, vt constat experientia, tradidimusque cum Aristotele libro secundo de cœlo capit. septimo quæst. sexta. Tertiò, ad efformandam vocem: quod munus in vocis definitione exprimitur.

Quę sint animantibus respirationis causę.

Lib. de respirat. cap. 3.

His ita constitutis, vt ad propositã definitionem veniamus, dicitur vox, ictus aeris, in sensu causali; ñ, formali; idest, ñ quod vox sit ipse ictus aeris, sed quia ex ictu aeris resultat: quo etiam pacto non semel dixit Aristoteles, vt superiùs commonuimus, sonum esse solidorum corporum collisionem, idest, collisione procreari. Quare idem valet, vox est ict⁹ aeris, atque, est sonus editus ictu aeris; additur; attracti ab anima, &cæt. idest, aeris, qui primùm attrahitur, tum redditur virtute motrice in pulmonibus constituta; cum imaginatione; idest, applicata eiusmodi virtute ad operandum ex motione phantasiæ, & appetitus sensitiui. Hinc subijcit Aristoteles vocem datam esse á natura ad significãdum; quia voce tum sensa phantasiæ (& in hominibus etiam mentis) tum interni affectus declarantur. Itaque ea etiam, quæ rationis expertia sunt, affectus animę voce exponunt, vt canes latratu, aues cantu, boues mugitu, oues balatu; aliaque similiter sed de hac re latiùs ad lib. de interpret. Porrò hac definitione quatuor causarum genera comprehendit Aristoteles. Aer enim materia vocis est, anima efficiens, forma sonus, finis significatio. Quod siquis opponat non omnem vocem significatricem esse, cum Dialectici voces in significantes, & non significantes dispertiant. Occurrendum erit, si de affectuum significatu agamus, omnem vocem significare, idque natura sua, si autem de significatione ex hominum instituto, & arbitratu, omnes quidem humanas voces potestate significare, quia potest eis significatio indi, non tamen omnes actu significãtes esse, quia multis nulla est impositа significatio. Dialecticorum autem diuisio secundum hanc posteriorem significandi rationem intelligenda est.

Rationis expertia affect⁹ voce exprimunt.

Vocis causa multiplex.

Vox omnis affectum significat natura liter.

QVÆSTIO. IIII.

DE POTENTIA Audiendi.

ARTICVLVS I.

QVÆSIT EIVS PRÆSTANtia; quæ officina.

Auditus post visum cęteris sensibus exactior.

EGimus de obiecto auditus, nunc de ipsa audiendi facultate, eiusq; organo breuiter disseremus. Habet hæc potentia inter alios sensus externos secundum dignitatis locum. Præbetque magnũ vsum in primis ad vitam ciuilem. Nihil enim prodesset oratio, & sermo, quo sensa mentis, & studia nostra communicamus ni sermonẽ ipsum audiremus. Imò nec sermo vllus sine auditu esset; siquidem qui ab ortu surdi existunt, vt sermonem audierunt nũquam, sic nec efformare orationem queunt, atque adeò muti etiam sunt: quanquam & huius rei aliam esse medici causam reddunt, quam lege apud Aphrodisæum primo libro problem. quæst. 133. Secundò, plurimùm conducit auditus ad artes, ac scientias de magistro comparandas. Ideòque cap. 2. libro de sensu & sensili, auditus disciplinæ sensus vocatur, & animantes, quæ auditu carent, omnis disciplinæ expertes sunt. Tertiò, quia excepta auribus vehementer affectus mouent, præsertim si musicis numeris constent. Cuius rei inter alia exempla est illud Pythagoræ, qui iuuenem Phrygio modulo, quod harmoniæ genus est, ad continentiam flexit. Et illud Timothei musici, qui Alexandrum Imperatorem conuiuio indulgentem eo concentu, quem Orthia vocabant, bellicum personante, ad arripienda arma, & poscẽdum equum mouit aientem eiusmodi esse musicam regiam oportere. Cur autem sonus tantoperè animum commoueat, hisce verbis edisserit Scaliger Exercit. 302. in Cardanum numero 2. Propterea quòd spiritus, qui in corde agitant, tremulum ac subsultantem recipiunt in pectꝰ aerem, atque cũ affini suo vnũ fiunt & cætera, quæ ibidẽ fusius persequitur. Quartò, auditricis potentiæ dignitas eo maximè commendatur, quod ad cœlestis fidei disciplinam capessendam obseruit; siquidẽ fides ex auditu est, vt capit. 10. Epistola ad Romanos Diuus Paulus edocet.

De hac re Aristoteles 1. de hist. ani. c. 11. & 5. de gene. ani. c. 2. Anic. 3. Can. 4. Fen. Auer. Collect Sect. 1 c. 16. & lib. 3 c. 37. Vesalius lib. 1. c. 8. 12. 36. & lib. 6. c. 16. & 18.

Cur qui natura surdi, ijdẽ & muti.

Quod verò ad ipsam audiendi officinam attinet, occurrunt in primis aures,

Galen. lib. 8. de vsu partiũ cap. 6.

aures, quæ auditui consimilem vsum præbent ei, quem oculis superciliorum pili, vt enim hos natura ideò supra oculos statuit, vt si quid â capite in ipsos defluueret, exciperent; sic aures auditui præposuit, vt incidentia prohiberent. Sunt autem eæ cartilaginosæ, atque adeò mediocriter molles, quia si nimium molles essent, vt carnes, paruo negotio tunderentur, nec ipsæ aliquem sonum refunderent; si duræ, facilè frangi possent. Abundant verò flexibus obliquis instar labyrinthi, tum ne sonus recto impetu, affatimque intro subiens sensum lædat. Atque ob eandem causam earum meatus, etsi intùs admodū amplus, cauusq; sit, est tamen tortuosus, atque anfractui cochleæ similis; vnde hoc ipso cap. text. 83. scribit Aristoteles ob prædictam obliquitatē vsq; ad insitum aerem non subire aquam cùm caput mergimus; tum vero vt aeris eò illabentis frigiditas flexuum varietate sensim mitescat. Insuper mira naturæ prouidentia eandem cauitatem viscoso humore ex illarum partium recrementis coalito inficit, vt si qua bestiola, vel aliud quid noxiū irruperit, quasi in visco inhæresçat, & capiatur. Porrò, intra prædictū foramen membrana quædam est, (tympanum auditus vocant,) quæ cauitatis orbicularem quandam partem transuersim complectitur, eandemque stabiliunt tria ossicula, quorum vnum incudis pedūculis duobus innixi, alterum malleoli, tertium stapedæ figuram refert. Intra ipsam congenitus quidam aer seruatur, vt ex dissectionibus conspicuū fit, quibus inibi inanis quædam sedes inuenitur. Cohibetur autē prædictus aer eiusmodi vallo, quia alioqui diffluueret, aut saltem vehemētibus fragoribus dissiparetur. Postremò, vt oculi in neruos opticos, seu visorios desinunt: sic tympanum auditus neruo cuidam affixum est è cerebro descendenti, per quem, tum spiritus animales ad tympanum inuehuntur, tum sonorum species ad sensum communem transeunt.

Cur natura auriū anfractū molitasit.

ARTICVLVS II.

QVA IN PARTE FACVLTAS audiendi constituta sit.

EXposita vtcunque auditoriæ officinæ fabrica, reliquum est, vt videamus in qua eius parte facultas ipsa audiendi insideat. Quāquam enim, vt cæteris sensibus, ita & auditui partes multæ famulentur, vnam tamen præcipuam oportet esse, quæ instrumenti primarij vicem subeat, vt in visu humorem crystallinū. Themistius igitur putat præcipuum organum auditus esse spiritum, ad quem per innatum aerem, quasi per domesticum nuntium, soni transuehuntur, sed decipitur. Nam cum spiritus eandem cum sanguine naturam habeat; (siquidem nihil est aliud spiritus quàm sanguis ad magnam redactus tenuitatem): atque adeò cum animæ expers sit vt primo libro de ortu & interitu ex professo ostendimꝰ; fit inde vt nequaquā vitalis potētiæ

Vbinam audiendi facultas insidiat.

lege Theophilū ad text 82. lib. 2.

instrumentum, aut subiectum esse possit; alioqui eliceret anima vitalē functionem, vbi ipsa non residet. Alij in quorum numero est Vesalius lib. primo de humani corporis fabrica cap. 8. censent organum auditꝰ esse ossicula intra tympanum inclusa. Sed neque hæc sententia nobis probatur: quia ossa ob terream concretionem, qua constant, nō sunt apta ad sensiones obeundas, adeò vt neque tactu, nisi fortè admodum hebeti, & obscuro polleant.

Auditoriç facultatis instrumentū.

His ergo opinionibus reiectis amplectimur sententiam Aristotelis secundo libro de partibus animalium cap. 10. existimantis aerem congenitum, siue inædificatum auribus, quem membrana inclusum esse diximus, ne foras expiret, ne vè externis iniurijs pateat, esse verum, ac proprium audiendi instrumentum. Quod item non obscurè significauit Aristoteles proximo superiori capite text. 83. vbi docuit oportere huiusmodi aerem immobilem, ac tranquillum esse, vt externos sonos percipiat, omnesque eorum differentias exactè cognoscat. Aristotelem secutus est præter alios Galenus lib. 8. de vsu partium capit. 6. quo loco ita scripsit. Alteratur non à quouis sensibili omne sensoriū, sed splendidum quidē, ac lucidum à coloribus, aereum à sonis: vaporosum ab odoribus, & vt in summa dicam, simile simili notum est, ac familiare. Quibus verbis ad hanc sententiam comprobandam huiusmodi rationem Galenus innuit. Quod sensiterium tale esse debet, vt à proprio obiecto affici possit, eius in se imagines recipiendo; eiusmodi verò est aer insitus auribus. Sicut enim id, quod pòtissimū recipit, ac trāsuehit sonos est elementum aeris, ita ad eosdem secundum esse notionale suscipiendos maximè idoneus prædictus aer nobis insitus, proindeq; par est in eo audiendi organū constituere.

Instrumentū audiendi aer; dicitur analogicè.

At obijcietaliquis. Vel aer ille aurium meatibus incluſus est eiusdē naturæ cum elemento aeris, vel alterius. Si eiusdem, non ergo est animatus; atque adeò nec auditoria potentia informari potest. Si diuersæ, non igitur ad recipiendas sonorum species idoneus est. Huic argumēto occurrendum videtur aerem illum analogicè tantùm vocari aerem: est enim animatus, vt ait Simplicius, probatque argumentum, nec aeris nomen obtinuit, nisi ob similitudinem, quam cum aere elementari habet, vt enim hic tenuis est, ac transmeabilis; ita & ille. Neque repugnat aliquam portiunculam corporis animati, admodum subtilē, & tenuem esse, & quasi aeriam; cùm ita postulat ratio facultatis inibi sedem habentis: licet totum corpus, vt integrum animæ perfectibile non possit in tanta raritate aptum esse ad animæ informationem. Neq; verò ad audibiles species recipiendas necesse est sensiteriū auditus esse eiusdem naturæ cum aere elementari; sufficit enim cognatio illa, & cōuenientia in subtilitate, ac raritate.

Fandē sequitur Fern. lib. 5 Physiologiæ cap. 6.

Aliqui præter aerē elementarē potest species audibiles recipere.

Capitis

Capitis Noni Explanatio.

DEa odore verò.} Aspectus & auditus contemplationem subsequitur doctrinæ ordine tractatio odoratus propter affinitatem & cognationem, quam hic ensus cum illis habet, vt progressu patebit. Quatuor autem ad illum spectantia explicat in hoc capite Aristoteles, odoris naturam, odorum species, medium, & instrumentum. In primis verò admonet considerationem hanc difficilem esse, propterea quod odorandi sensus ob defectum & ineptitudinem organi admodum in nobis obscurus sit: ita vt neque odores exactè percipere, neque eorum naturam & varietatem, satis dignoscere, & penetrare valeamus. Odorari autem nos tenuiter argumento esse ait, quod eos tantùm odores percipimus, qui acriter sensum feriunt, & dolore, aut voluptate afficiunt. Id verò similitudine quadã illustrat. Nam vt ea animalia, quorũ oculi dura densaque membrana obtecti sunt, acumen illud aspectus, quod in cæteris est, non obtinent: adeò vt licet colores sentiant, eorum tamen discrimina, sine pauore & voluptate, sine molesto, & iucundo, hoc est sine vehementi motu rei vitæ (id significant verba illa contextus, nisi timendo aut non timendo) nõ discernant: ita & homines in odoribus percipiendis se se habent. Aduerte hìc duros oculos, quales sunt piscium, & eorum animalium, quæ insecta & crustata dicuntur, de quibus Aristoteles lib. 2. de partibus anim. capit. 15. duas ob causas minùs acutè cernere. Primùm quia eorum membrana, cum terrea, crassaq; sit, ob duritiem, & concretionem, spectabilium rerum imagines minus promptè recipit. Deinde quia plerumque sunt exerti, & prominentes, in quibus nequeunt benè coire species ad centrum, sicuti coeunt in sensorijs demersis, ac profundis. Lege Arist. lib. 1. de hist. anim. cap. 10.

Hebes in homine est vis odorandi.

CAP. IX.

Text. 92. *DE a odore verò & odorabili non æquè bene atq; de bisce, quæ dicta sunt, discernere, determinareque possumus. Non enim sic patet quale quid sit odor; vt sonus, vel lumen, vel color. Cuius causa est nos non habere hunc sensum exactum, sed inferiorem compluriũ animalium sensu remissè nanq; homo olfacit, & nihil odorabilium percipit absq; dolore, vel voluptate; propterea quod sensus instrumentum huiusce non est exactum atq; perfectũ*

Text. 93. *Atq; consentaneum est rationi tam animalium ea, quæ duros oculos habent, sic sentire colores, vt non aliter eorum percipiant differentias quam timendo, aut non timendo, quàm hominum genus odores.* b *Similem autem rationem subire videtur: odorat9 ad gustũ, & odoris species ad species*

Text. 94. *ipsas saporum. Verum exactiorem gustum habemus, quã odoratũ ex eo quia gustus tactus est quidã, quẽ quidẽ sensũ homo exactissimum habet. In cæteris nanq; sensibus vehementer â cæteris animalibus superatur, at tactu longe cæteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudẽtissimum est animalium. Indicium autem est in hominum genere ob hoc instrumentum sensus ingeniosos esse hebetes vè, & non ob aliud quicquam. Qui nanq; sunt duri carne, ij sunt inepti mente, qui verò sunt molles carne, ij sunt ingenio-*

Text. 95. *si, menteq; dextri.* c *Vt autem saporum alius dulcis, alius est amarus, sic & odorum quosdam dulces, quosdam appellamus amaros. Verum quædam odorem habent saporem q; similis rationis dulcem inquam saporem, dulcemque odorem*

Primùm quia eorum membrana, cum terrea, crassaq; sit, ob duritiem, & concretionem, spectabilium rerum imagines minus promptè recipit. Deinde quia plerumque sunt exerti, & prominentes, in quibus nequeunt benè coire species ad centrum, sicuti coeunt in sensorijs demersis, ac profundis. Lege Arist. lib. 1. de hist. anim. cap. 10.

b Similem autem.) Quia inter gustum, & odoratum mutua similitudo, & proportio intercedit, vnde, & saporum nomina ad odores transferuntur: quia nemi homines gustum olfactu exactiorem habent, docet ex saporum speciebus odorum species cognosci posse. Quod verò gustus odoratui in nobis excellat, inde suadet, quia gustus tactus quidam est, videlicet tactus linguæ circa sapores. Esse autem hominis acerrimũ tactũ eo probat indicio, quia homo animantes ẽnes prudentia superat: at vna eadẽq; prudentiæ, & boni tactus cõmunis ratio est, nẽpe carnis mollitudo. Vnde eos, qui carne molles sunt, mente & ingenio præstãtes iudicamus: cõtra verò hebetes, qui carnẽ habẽt duriorẽ, & crassipelles existunt. Hìc aduerte ex bonitate tactus argui præstãtiã ingenij, quia ex eatem temperamenti bonitas colligitur, vt Themistius ait. Nãque vt tactus fundatur in primis qualitatibus

Per analogiã ad sapores species odoris distingui,

tatibus, & circa eas versatur; ita tunc est optimus, cùm illæ exactam, perfectamque Symmetriã, & temperiem sortiuntur. optima verò temperies, & phantasiæ organum aptius, & ipsam phantasiam expeditiorem reddit: deinde à phantasia, mentis in intelligendo facilitas, & promptitudo, in qua vis ingenij consistit, vt alibi exposuimus, magnopere dependet. Quo fit vt temperamẽti bonitas tanquam causa materialis, & dispositiua ad excellentiam ingenij concurrat. Hinc ea, quæ ex optimo temperamento prouenium subtilioris ingenij sunt indicia, vt color vinidus, subtilitas pilorum, tenuitas vnguium, mollitudo cutis. Et hæc quidem mollitudo, cuius hic Aristoteles priuatim meminit, eo etiam ingenium iuuat, quia dispergit, soluitque inutilia recrementa, quibus pulsis, spiritus, quos sanguine incalescenti, cor exhalat, subtiliores manent, & tum maiori alacritate ad potentiarum obsequium accurrunt: vnde & phantasmata puriora, ac defæcatiora contingunt. Lib 2 degener. cap. 8. q. 4.

Mollitudo aquea index boni ingenij non est.

His nõ obstat quod fœminis molior cutis, in est, quam viris; & tamen hi ordinariè, vt iudicio, ita & ingenio illis præstant. Nec quod phlegmatici, qui hebetiores sũt cholericis, tenuiorem cutem habent. Nõ enim mollitudo ex aqueo & pituoso humore orta, qualis est in fœminis & phlegmaticis; sed aeria, comes est boni ingenij. Nec item officit quod Aristoteles in problemat. sect. 30. quæst. 1. scripsit omnes ingenioſos fuisse melancholicos; cùm tamen atra bilis, vt sicca frigidaque est; ita corpus non molle, sed durum, terreumq; efficere videatur: id enim qua ratione accipiendum sit, ex professo ostendimus lib. 2. de ortu & interitu. Nec de niq, sibi repugnat Aristoteles lib. 1. de generatione animalium cap. 20. vbi ait gustũ & tactum nihil ad prudentiam facere: ibi enim loquitur de tactu secundum se: hic autem vt ex illius præstantia arguitur excellẽs temperamentum, & tandẽ bonitas ingenij, ac iudicij. Sed hæc ad præsens satis sint, de quibus multa diximus libro citato. Lege Athenæum in cœna sapientum lib. 8. cap. 8. D. Thomam 1. part. quæst. 76, art. 5. Ficinum libro 1. de studiosorum sanitate tuenda cap. 3. & in sextum Platonis de legibus. Cœlium lib. 10. cap. 20. Leuinum lib. 1. de occultis naturæ mirac. cap. 16. Medinam lib. 2. de recta in Deum fide cap. 17.

odorem, quædam contra. Similiter & acer est, & acerbus odor, & acutus & pinguis. Nam quia odores non sunt, vti diximus, manifesti perinde atq; sapores, ideò nomina odorum deducta sunt à saporibus per similitudinem rerum: alius enim est dulcis, vt Croci melliq; alius acer, vt thymi, ac huiusmodi rerum: idem & in cæteris modus seruatur.

d Atqui sicut auditus est audibilis, atq; inaudibilis, & visus visibilis, atq; inuisibilis, & quisq; similiter sensuum: sic & odoratus est odorabilis, atq; inodorabilis. Inodorabile autem multipliciter dicitur. Nam & id quod omnino caret odore, neq; vnquam odorem habere potest; & id, quod exiguum habet, & id etiam, quod malum, tetrumq; habet odorem, hoc appellari nomine solet. Similiter & ipsum ingustabile dicitur.

Text. 96.

e Fit autem olfactus etiam per medium, vt aerem, aut aquam. Etenim animalium ea, quæ in aquis degunt, videntur odorem sentire tam habentia, quam non habentia sanguinem, sicut ea, quæ versantur in aere: eorũ nanque nonnulla odorem alimenti percipiunt eminus, perguntque ad ipsum. Quocirca dubitationem is locus habere videtur, si cuncta quidem similiter olfaciunt, homo verò respirans, non respirans autem sed spirans, aut detinens spiritũ, non olfacit. Neq; eminus neq; cominus, neq; si in ipsis naribꝰ intus rẽ olentẽ posuerimus. Atq; sensũ quidẽ ũ fieri, si in instrumẽto sensus res ipsa sensu percipiẽda ponatur, cõmune omnibus est, sed non sentire respiratione, proprium hominum esse videtur, quod quidem experientia late patet. Quare ea, quæ sanguinis expertia sunt, cùm non respirent, sensum quendam præter eos sensus, qui dicuntur, alium habẽt. At id esse non potest. Quippe cùm odorem percipiãt. Sen-

Text. 97.

Text. 98.

Text. 99.

c Vt autem saporum.) Similitudinem, seu analogiam inter sapores, & odores explicat. Ea verò est quod vt saporum alij dulces, alij amari, alij acres, alij pingues sunt, ita & odorum totidẽ numerantur differentiæ, eandemque appellationem magna ex parte vendicant; videlicet quia similiter sensum afficiunt. Vt enim sapor acer, verbi causa, gustum mordet, sic odor acer, olfactum. Nonnulla tamen saporum vocabula, cùm ad odores traducuntur, latinis auribus minus trita sunt, vt progressu dicemus.

Tactus priuationẽ proprij sensibilis agnoscit.

d At qui sicut auditus.) Ostendit conuenire olfactum cum cæteris sensibus, quòd non proprium sensibile duntaxat, sed eius quoque priuationem cognoscat. Vt enim visus lucem, & tenebras

tenebras; auditus sonos, & silentium; sic odoratus odorabile, atque inodorabile percipit. Deinde admonet inodorabile trifariam dici; nempe quod omnino odoris expers est, quod obscurum habeat odorem; quod malè olet. Idem verò de iis, quę sub sensum cadunt, affirmari posse inquit. Per quę verò quonam pacto sensus priuationes cognoscant alibi exposuimus.

e Fit autem olfactus.) Agit de medio, quo odores deferuntur, statuitque id esse tum aerem, tum aquam. Quia verò de aqua posset quis fortasse ambigere, dubitationem remouet eo argumento, quòd etiam ea, quæ in aquis viuunt, ciborum odore è locis distantibus alliciuntur. Itaque ratum esse inquit non solùm quæ extra aquas degunt; sed etiam aquatilia, & in vtroque genere, tum sanguine prędita, tum exsanguia, odorari. Et quia animalia pulmones habentia inspirando; cætera nō inspirando odores hauriunt, hinc quęrendi occasionem sumit, num omnibus animantibus idē odoratus competat, an nō. Respondet, omnibus eundem, nimirum specie, conuenire. Idque duplici ratione ostendit, primùm quia in omnibus idem est obiectum, nempe tam benè, quàm malè olētium odor. Deinde quia eundem sensum oportet esse eum, qui eisdem sensibilibus lęditur: at omnium animantium olfactus vehementi odore, cuiusmodi est bituminis, sulphuris, aliarumque eiusmodi rerum, offendi solet.

Medium quo spargitur odor est aer & aqua.

Sensus enim rei tam malè, quam benè olentis, olfactus sine controuersia est. Præterea à vehementibus & ipsa corrūpi, videtur odoribus, à quibus & homo corrumpitur, vt bituminis, Sulphuris, & similium. Necesse est igitur ipsa

Text. 100. *olfacere non respirantia tamen.* f *Atque huius instrumentū sensus in homine perinde videtur ab instrumento differre taliū animantium, atque oculi differunt ab eorū oculis animaliū, quæ duros oculos habēt. Nā animaliū ea, quæ molles oculos habent: palpebras ipsas vti sepem & tegmen habent, quas nisi mouerint ac aperuerint, non vident, vt latè patet. At ea, quæ durorum sunt oculorum, nihil habent profectò tale, sed illicores eas vident, quæ inperspicuo sūt. Sic igitur & instrumentum olfactus in hisce quidem, quæ non respirant: velamine caret perinde, atque oculus durus, vt diximus; in his autem quæ suscipiunt aerem, habet velamen, quod cùm respirant, aperitur venis meatibusve distētis, & iccirco, quæ respirant non olfaciunt in qua.* g *Necesse est enim olfaciant respirando. At id in aqua facere nequeunt. Est autem odor, sicci sicut humidi sapor, ipsum verò instrumentum olfactus est potentia tale.*

f Atque huius instrumē tum.) Sicut in animatibus ea, quę doriocula nuncupātur, oculos absque palpebris habent, suntque perpetuo expedita, vt possint in rem obiectam ferri: cęteris verò palpebrę datę sunt, quibus oculos recondant: ita quę respirandi vi pollent, organū odoratum in recessu, & velamine quodam munitum obtinent: adeo vt non nisi inspirando, hoc est, aere attrahendo, aditūque odoribus recludendo olfaciant. Vnde & in aquis, vbi attractio spiritus esse non potest, minimè odorantur: cū interim ea, quibus respirationis patet inspiratione haud quaquam egeant ad captandos odores. Sicut igitur, inquit Aristoteles, diuersitas illa cernendi, diuersitatē aspectus non arguit: ita neque huiusce modi in odorando varietas ad olfactus potentiam specie distingendam sat erit. Hanc ipsam difficultatem mouet eodemque pacto diluit lib. de sensu, & sens. cap. 5.

Anim. quę respirant organū odoratus habet recōditū; cætera patulum.

g Est autem odor.) Odoris naturam paucis verbis explicans ait odorem esse sicci, quem admodum sapor est humidi: videlicet quia in subiecto odoris vincitur humidum ab arido: contra verò in subiecto saporis aridum ab humido. Qua de re in quæstionibus plura.

Odor est sicci vt sapor est humidi.

h Ipsum verò.) Odoratricis facultatis organum potestate tale esse ait, qualis ipse odor actu est: videlicet quia sensuum instrumenta aptitudinem habent, vt ab obiectis patiantur, cumque eam perpessionem iam subeūt saltem ratione imaginum, quibus configurantur, obiectis similia euadunt.

QVÆSTIO I.

SIT NE ODOR EXHALATIO corporis odorati, an non.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVÆ PARTIS Argumenta.

Auctores partis affir.

AFfirmatiuam partem huiuſce controuerſiæ amplexus eſt Heraclitus, referente Ariſtotele libro de ſenſu, & ſenſili capit. 6. idem videtur ſenſiſſe Plato in Timæo, Theophraſtus 6. de cauſis plantarum cap. 5. Galenus lib. de olfactus inſtrumento. Auicenna lib. 6. Naturalium p. 2. c. de odore. D. Damaſcenus lib. 2. Fid. orth. c. 18. Itē Alfarabius, & Albefaraab, quos refert Venetus text. 97. Poſſuntque pro hac ſententia hæc argumenta adduci. Odorum interuentu multa fiunt, quæ nonniſi à ſubſtātia præſtari queunt: Igitur odor eſt ipſa fumea ſubſtantia. Probatur aſſumptum; primò, quia odor nutrit, ac ſuſtentat. Aſtomi enim, gens Indorum, ad extremos fines Indiæ circa fontes Gangis ſoloodore, quē è floribus, & pomis captant, viuere dicūtur, vt narrat Strabo ex Oneſicrito lib. 16. & Plinius lib. 2. Nat. hiſt. cap. 21. Galenus etiā 2. Aphoriſmorum, alijſque in locis diſtinguit in animali duo genera partium; quaſdam ſolidas, quas ait nutriri cibo alias tenues, & aereas, vt ſpiritus, quos affirmat attracto aere, & odore ali. Secundò, idem ſuadetur, quia multi odores à mentis deliquio liberant, & cerebrum iuuant, ac mulcent; adeò vt in lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. dicat Ariſtoteles odorē inſtitutū eſſe à natura ad temperandum cerebrū. Econtra verò multi odores valde incōmodant, ac nocent, vt experimento cōſtat. Cōmemorat enim Strabo lib. 16. Sabæos interdū odoribus ſtupefieri: Hippocr. lib. 5. Aphor. 28. docet aromatū ſuffit⁹ grauedinē inferre. Plutarc. in lib. de præceptis cōnubialib⁹ ait feles olfactu vnguentorū furere. Leuin⁹ lib. 2. de occultis naturę miraculis cap. 9. affirmat in quibuſdā regionib⁹ odores, qui è fabarū floſculis emittuntur, diliriū inducere. Poſtremò, quia tetri odores, qui ex cadaueribus, lociſq; cænoſis manant, aerē corrumpunt, atque interdum peſtilentiam inuehunt. At hæc omnia non videtur fieri, niſi interuentu fumeæ ſubſtantiæ.

1. Argum. pro eadē parte.

2. Cōfirmatio aſſumpti arg.

Strabo.
Hippocr.
Plutarc.
Leuinus.

Lege Galen. lib. de inſtru. odoratus. Hippocr. lib. de decēti ornatu. Alexand. & Nicol. peripat apud Celium lib. 24. cap. 21.

2. Confirm.

Confirmatur quoq; eadē ſentētia, quia homines reſpirāt, vt odorentur, vtiq; vt fumidā excretionē ad ſenſoriū attrahāt. Itē, quia cōſtat res odoriferas aſsidua odorū expiratione flaccеſcere, & abſumi, certè nōniſi quia eiuſmodi rerū ſubſtantia dū olet, in halitū & vaporē abit. Accedit poſtremò auctoritas Ariſtot. quia licet in problemat. ſect. 12. q. 10. cū quæſiſſet nū odor ſit exhalatio, aer, aut vapor; nihil auſus fuerit conſtituere: tamen ſect. 13. eiuſdem operis q. 5. & c. 2. de ſenſ. & ſenſ. aſſeruit odorem eſſe halitum.

Ariſtot.

Ariſtot.

ARTI-

ARTICVLVS. II.

ODOREM NON ESSE FVMEAM exhalationem, nec argumenta superiùs adducta id conficere.

Conclusio quæst. Probatur quo ad priorem partem.

SIt tamen conclusio. Odor non est fumea exhalatio corporis odorati; sed qualitas odoratu sensibilis. Hæc conclusio quoad priorem partem inde constat, quia si odor esset exhalatio, cùm hæc sit substantia; siquidem per se mouetur, & in sublimem locum euadit; sequeretur odorem non esse sensibile per se, quandoquidem nulla substãtia per se cadit sub sensum.

Est M. Albert. lib. 2. de anim. tract. 3. c. 25. Landuni quæst 27 Marcelli lib. 3. de anim. c. 32.

Item quoad posteriorem.

Accedit testimoniũ Aristotelis lib. de sensu, & sensili, cap. 5. vbi Heraclitum, Platonem, & alios ex antiquis philosophis, apud quos cõtraria opinio communis erat, refutat. Posterior eiusdem conclusionis pars liquet ex eo, quia cùm odor non sit substantia, vt probatum est, & denominet subiectum quale, agatque per se in olfactum; consequens fit, vt rectè dicatur qualitas odoratu sensibilis. Verùm quænam sit odoris natura, ex ijs, quæ progressu dicemus, cùm de odorum generatione disseruerimus, planius euadet.

Solut. 1. argã superioris artic. eiusque confirmationum.

Respondeamus nunc argumentis, quæ hanc nostram assertionem oppugnabant. Ad id, quod initio adduximus, negandum est assumptũ; & ad primam eius confirmationem dicendum cum Aristotele in lib. de sensu & sensili cap. 5. odorem non nutrire: id enim tãtùm nutrit, quod in substantiam rei viuentis conuertitur; hoc autem soli substantiæ conuenit, non odori, qui accidens est, vt probatum fuit. Itaque quod de Astomis narratur, fictitiũ est, vt iam in libris de ortu, & interitu astruximus. Quod autem medici inquiunt, in viuentibus quasdam partes tenues, id est, spiritus odore nutriri, & sustẽtari; id si de odore ipso intelligatur, à vero abest; si de aeria substantia, qua odor defertur, eatenus admitti debet, quatenus aer, vt libro citato ostẽdimus, spiritus nutrit, nutritione impropria; qualis est ea, qua lucerna oleo, & aere circunfuso sustentatur. Et verò eiusmodi substantia aeria, cùm odore imbuta est, merito aliarum qualitatum, quæ odorem comitantur, mirificè etiam spiritus fouet, ac cõseruat; vnde quibusdam odoribus vis benefica erga spiritus, & cerebrum, atque etiam ad exhilarandum cor attribui solet. Quemadmodum & nonnulli odores ob aliquam excedentem qualitatem, cum quasimul meatus corporis subeunt, non parum afferunt nocumenti; & ob putridos humores, qui vnà cũ ipsis exhalantur, aerem viciant. Ex quo non sequitur odorem substantiã esse, sed substantiæ vnà cum prædictis affectionibus inhærere. Vnde iam patet solutio primi argumenti, omniumque eius confirmationum.

lib. 1. c. 5. q. 7.

Astomos odore nutriri, fictitium. qua ratione id verum esse possit.

Lege Aristot. c. 5. de sens. & sent. Galenũ in lib. de instrum. odoratus Fernelium lib. 4. de methodo medendi c. 21. Cęl. lib. 24. c. 21.

Solut. 2. quo. ad priorem partem.

Ad priorem ſecundi argumenti partem dicendum eſt inſpirationē animantibus, non omnibus, ſed ijs, quæ reſpirant, in ſeruire ad remouendum operculum, quo, vt Ariſtoteles ait, olfactus tegitur; quod cùm fit, ſimul attrahitur ſpecies odoris, vel odor ipſe inſidens aeri, ex halationi vè, vt progreſſu exponemus: ſed hinc nihil aduerſus dicta habetur. Ad poſteriorem partem concedendum eſt è rebus odoriferis ſæpe emitti fumeam ſubſtantiam; ſed negandum eam ſubſtantiam eſſe odorem. Ariſtoteles verò in Problematis ſect. 3. quæſt. 5. & capit. 2. de ſenſu, & ſenſili appellauit odorem halitū non formaliter, ſed ſubiectiue; quia magna ex parte in halitu ineſt, ab eoque defertur. Et in hunc modum explicanda erunt loca alia, in quibus odorem vocat halitum fumeum, ſeu fumoſam vaporationē. In eundemque ſenſum accipi poſſunt dicta, ſi non omnium, ſaltem quorundam auctorum ex ijs, quos initio ſuperioris articuli retulimus.

Quoad poſteriorem. Explicatur. Ariſt.

QVÆSTIO. II.

QVONAM PACTO ODOR gignatur; quodque eius ſubiectum ſit.

ARTICVLVS I.

EXPLICATIO PROPOſitæ dubitationis.

Odor vnde naſcatur.

QVod attinet ad generationem odorum, ſtatuendum eſt cùm Ariſtotele proximo capite, & vberiùs in lib. de ſenſu, & ſenſili, cap. 5. odorem reſultare in mixtis corporibus, ex primarum qualitatum concretione, dominante ſiccitate, calore humidum decoquente, & excitante. Diximus, in mixtis corporibus, quia elementa, vt etiam loco citato monet Ariſtoteles, odorata non ſunt; videlicet interim dū ſyncera, & pura exiſtūt. Addidimus, ſiccitate dominante, quia ſiccitas eſt quaſi materia odoris: Sapor enim, & odor ex humido, ſiccoque oriuntur: ſed hoc intereſt, quod in ſapore vincit humidum; in odore ſiccum. Hanc verò originis differentiam inter odorem, & ſaporem illud, inter alia, teſtatur, quòd quæ impenſè olent, valde amara ſunt, quia nimis cocta; qua de re Theophraſtus lib. 6. de cauſis plantarum capit. 24. Item quia dulcia rarò ſunt odorata, intellige natiuo odore, vt ait Plinius lib. 21. naturalis hiſtoriæ cap. 7. Naſci autē odorem ex ſiccitate dominãte, argumēto eſt

Saporis & odoris eadem cauſa, ſed tamen varriata.

est, quòd constat aridos, & feruidos terrarum tractus, vt Arabiæ, vt Syriæ, optimorum odorum esse feraciſsimos. Item quod res odoriferæ, ſi nimium humectentur, inodoræ redd untur: ideòque in Aegypto flores minimè odorati ſunt, quia incubat illis roſcidus, & nebuloſus aer â Nilo flumine, & è contrario roſa ſerenis diebus collecta, maiorem odoris fragrantiam reddit. Quin verò, vt notauit Hippocrates lib. de carnibus, & ipſum organum olfactus, cùm pituitoſo defluxu, aut alio quouis humore ſcatet, odorem minus ſentit. Eſt enim quædam inſtrumenti, cum proprio ſenſibili naturalis cõſenſio, & cognatio. Oportuit autem in odore ſiccum, & tenue vincere, vt odor facilè diffundatur, & tranſmeet. Sed enim, & aliquid humiditatis ad ipſum requiri, inde patet; quia quæ exareſcunt, & torrentur, odorem amittent, quod videre eſt in cineribus ligni odorati, vt obſeruat, præter alios, Theophraſtus lib. 6. de cauſis plant. cap. 29. & è contrario multa nimis arefacta, humidi permiſtione odorata fiunt, vt terra, cùm primùm cõpluitur poſt diuturnam ſiccitatem: non ita verò cum diù maduit; tunc enim humor, non ſiccitas prævalet. Denique adiecimus, (calore humidum decoquente, & excitante) quia non erit odor niſi caloris vis accedat, quæ humidum quaſi diluat, & attenuet. Hinc Ariſtoteles in problematis ſect. 12. quæſt. 12. ait ſemina, quæ olent, calida eſſe; quia odor calore efficitur: & in eadem ſect. quæſt. 4. docet odorata omnia, calore abundare. Idemque aſſerit Galenus lib. 4. de ſimplic. medicam. facult. cap. 22. Eaque cauſa eſt cur allia iuxta roſas conſita, eas magis odoratas reddunt: videlicet quia ſolùm calefaciunt, & exiccant, atque ita odorem promouent, vt ait Contarenus libro 5. de elementis. Quanquã huius rei alia cauſa reddi poteſt: nimirum quia quælibet res trahit alimentum ſibi conſentaneum, atque ita graueolentia, cuiuſmodi eſt allium, attrahunt nutrimentum maleolens, & vicinis herbis, plantiſque odoriferis ſyncerius pabulum relinquunt. Experimur etiam aquam roſarum ſtillatitiam, dum igni ſenſim incaleſcit, halitum ſpirare ſuauiorem, & vniuerſim, quæ odorata ſunt, magis redolere, cùm calent, quàm cùm frigent; & plus interdiu, quàm noctu, verè, quã hyeme, æſtate, quàm vere. Hinc Alexãder Macedo, vt in eius vita Plutarchus ſcribit, propterea ſuauem odorem è membris efflaſſe creditur, quòd eſſet temperamento corporis præferuido, & igneo. Idemque Plutarchus in libro de cauſis naturalibus capit. 25. quæſtionem diluens, cur pruina ferarum indagationem difficilem reddat; ait cauſam eſſe, quia odorum halitus, nonniſi á calore laxati, & ſoluti, diſpergi queunt; frigus autem vehementiùs ſtringens, & claudens, nec eos fluere, nec ad ſentiendi inſtrumenta perlabi ſinit: & ob id etiam vina per hyemem minus redolentia eſſe ait. Ex dictis patet, quænam eſſe debeat odoris definitio; nimirum, odor eſt qualitas ex primarum commiſtione reſultans, dominantè ſicco, & calido, atque olfactum mouens. Patet etiam quod nam ſit odorum ſubiectum, hoc eſt, quidnam ſit id, in quo odor primò enaſcitur. Nam cùm odor ſit qualitas orta ex certo primarum qualitatum temperamento, quod non niſi miſtis corporib⁹ per ſe debe-

Terrarũ plagæ vt feruentiores, ita odoratiores.

Odoramenta tecalefacta fragantiora ſunt.

Alexandri ſudor odoratus.

Odoris definitio.

Odore meſſe magis ſic i quam humidi Ariſt. text. 100. huius lib.

Elementa in odora, Plin. Aristot.

debetur; fit inde vt proprium, ac natiuum subiectum odorum sit tale corpus mistum. Vnde Plinius lib. 15. Natur. histor. capit. 27. Mirū, inquit, tria præcipua naturæ elemēta sine sapore esse, sine odore; aquas, aera, ignes. Addere & terram, potuisset; sicuti addidit Aristoteles lib. de sensu & sensili. capit. 5. monens tamen intelligēdum id esse, nisi elementa misturam habeant; nam cùm hac videmus redolere mare: & terram etiam; præsertim cùm post longam ariditatem madescit, vt superiùs diximus, scripsitque Theophrastus libro 6. de plantis capit. 24. & 27. De hac re Iandun. quæst. 26. de sens. & sens.

& c. 5. sens & sens Appol. i. & Iand. q. 26. M. Alb sūm. de hom. 2. p. tract. d olfa. Marcel. 3. de an. c 70. & 71. Cocl. iat. diff. 155. Cont. tc, 5. de elem.

Porrò odorum species variæ sunt, nobis tamen propter huius sensus hebetudinem, & tarditatem magna ex parte ignotæ: siquidem provt homini sensus deficit, ita & scientia de re ad eum sensum pertinente: cū nostra cognitio à sensibus oriatur. Quia igitur admodum tenuiter & & remisse olfacimus, nec nisi eos odores, qui organum vehementer lacessunt, ac pulsant, exactè percipimus; fit vt odorum differentias minùs teneamus: ideòque eas haud proprijs significamus vocabulis, sed translatitijs, deflexisque saporum differentijs. Ergo vt sapores, ita & odores acutos, acerbos, graues, & suaues dicimus, mutuatitia nomenclatura eorum species & discrimina indicantes. Est autem sapor acutus, qui celeriter ac fortiter sine fastidio sensum ferit. Acerbus, qui cū quadam mordacitate pungit. Grauis, qui segniter, ac parùm mouet: vel qui ob densiorem fragrantiam, vt odor artemisiæ, vel ob fœtidum halitum, nares offendit. Suauis, qui leniter gratus, ac iucundus est. Quade re, deque alijs odorum speciebus Thomas Garbius in summ. quæst. 69. Marcellus in suo 3. de anima cap. 74. M. Albertus 2. part. summ. de hom. tract. de olfactu, & lib. 2. de anim. tract. 3. cap. 24. D. Damascenus lib. 2. Fidei orth. cap. 18. Theophrastus lib. 6. de causis plant. cap. 1. & 4. & 13. vbi admonet, & si nomina saporum odoribus tribuere soleamus: non id tamen in omnibus nominibus ratum esse: nemo enim v. g. odorem salsum rectè nuncuparit. Quod etiam scripsit Galenus lib. 4. de simplic. medic. facult. cap. 21.

Sapor acutus quis.

Quemadmò dū Arist hoc in lib. cap. 9. text 95. de sēs. & sens. c. 5. an notauit.

Non ōmnia saporū nomina odoribus quadrant

Deinde aduertendum ex Aristotele de sensu & sens. cap. cit. quosdam odores iucundos haberi, quia saporibus respondent, & gustatui amica denuntiant: atque ita esurientibus suaues contingunt; qui tamen satiatis nullam afferunt voluptatem. Alios per se ac sine respectu saporum, delectationem parere, vt qui efflantur è quibusdam floribus, neq; enim, inquit Aristoteles, ij ad cibi cupiditatem excitandam conferunt, sed obstant potiùs. Vnde illud quod in Euripidem dixit Stratis.

Odores quidā appetētiā excitant.

Alij hebetant.

Cùm lens coquitur, vnguenti nil infundito.

Aduertendum præterea quibusdam corporibus inesse odores simplices, cuiusmodi sunt, qui per naturam obueniunt; alijs compositos varia cōmistione; quales magna ex parte sunt ij, quos ars pigmentaria ad luxum & delitias vnguentis miscet. Quem abusum maiorem esse inquit Plinius lib. 13. cap. 3. quam gemmarum, & pretiosarum vestium: hæ namq;

Odores simplices.

Odores compositi.

Maior odorū quā gēmarū abusus.

Lege Arist. lib 3 Eth. c 10.

namque diu seruantur,& transeunt ad hæredes: illi confestim expirãt; ac suis moriuntur horis: excedit libra denarios quadringenos; nec sentit ipse, qui gerit, summaque commendatio habetur, si transeunte illo, inuitet odor etiam aliud agentes. Tanti emitur voluptas aliena. Adde quod virilem animum effæminant, vt non sine causa dictum sit illud. Non bene olet, qui bene semper olet. Lege D. Hieronymum epist. 8. ad Demetriadem, in iuuenes calamistratos & peregrini muris olentes pelliculas.

Martialis lib. 2. Epygram. 12.

D. Hierony. contra iuuenes olentes.

ARTICVLVS II.

QVARVNDAM OBIECTIONUM DILUTIO.

VErùm contra superiora obijciat aliquis. Si odor esset in misto odorato, vt in subiecto, sequeretur flores, & suffimenta, è propinquo suauiùs olere, quàm è loco aliquantulùm remoto; cùm vnumquodque prope suum principium efficaciùs agat; & tamen oppositum experimur. Secundò. Vnus, idemque cibus secundum eandem partem sapidus est, atque odoratus. Igitur cùm sapor fiat ex humido, docente Aristotele in hoc capite text. 100. si odor ex sicco prædominante oriretur, in eadem subiecti parte esset siccum, & humidum excellens, quod repugnat. Tertiò. Multa corpora præhumida sunt odorifera, vt aquæ stillatitiæ, opobalsamum, vinum, alijque id genus succi non pauci; ergo odor non prouenit ex abundanti sicco. Quartò. Aromata acriùs olent, & diutiùs odorem seruant cinere suffita, quàm igni; & gũmi, ac lacrymæ odoratæ, vbi igni exustæ sunt, odorem halant nullum, & tamen ignis calidior est cinere. Non igitur calor decoquens, expirationem odoris perficit; si enim eam perficeret, vbi efficacior est vis caloris, acrior odoris afflatus sentiretur. Quintò. Tria sunt corpora odorum excellentia in primis nobilitata, videlicet moschus, zibettum, & ambarũ: at in ijs non abundat siccitas, & calor: ergo odor non oritur ex harum qualitatum dominio. Probatur assumptio, quia moschus fieri dicitur ex sanguine feræ cuiusdam vulpem effigie referentis, zibettum, ex sudore quorundam felium; at sudor, & sanguis magis humida sunt, quám sicca. Item, ambarum videtur innasci balenę, quæ vt est maris incola; ita frigidi est temperamenti, atque adeò & ambarum, quod intra eam gignitur.

1. Obiectio.

2.

3.

4.

5

Ad primum horum respondet Aristoteles in problematis sect. 12. quæst. 2. & quæst. 4. & 9. ideò flores, & suffimenta è longinquo suauiùs olere, quia ad locum aliquantulum remotum defertur odor secretior aportione terrea, & defæcatior à fumo, crassisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipsam odorandi vim hebetant. Verum oportet non tantam esse distantiam, vt odor in traiectu pereat.

Primę obiectionis dilut. Cur odores è longinquo suauiùs spirent.

Ad

Secundę. Odor ſiccum magis quàm humidum ſequitur.

Ad ſecundum, negari non poteſt interdum cum ſuaui odore ſaporem concoctum, iucundumq; inueniri. Verùm maiori ex parte oppoſitum accidit: præſertim ſi ſermo ſit de ſuauiſsimis odoribus, ad quos, vt ad rem præſtantiorem in ſuo genere, reſpicere oportet, cũ de odorum ingenio iudicamus. Adde ob id etiam dici odorem prouenire ex ſiccitate, ſaporem ex humiditate; quia cũ eadẽ res, & odora, & ſapida exiſtit; ſi conſtet alijs partibus ſiccioribus, alijs humidioribus; odor ſequitur portionem magis ſiccam, ſapor magis humidam. Item, quia quæ ſunt odorata, cæteris paribus, quo ſicciora eô plus halant odoris, vt patet in Cinnamomo, Garyophyllo, & alijs. Quod tamen in ijs, quæ ſaporem continent, ſecus euenit. Vnde & organum odoratus ſiccum eſt; guſtatus humidum: ita vt non modo ſapor, etiam in aridis corporibus, ſucculentas partes amet; ſed neque linguæ guſtu dijudicetur, niſi illa interno aliquo humore ſit affuſa.

Tertiæ. Quartæ. Cur acrius oleant ſuffita cinere, quàm igne.

Ad tertium, ex ijs, quæ proximè dicta ſunt, patet reſponſio. Ad quartum, dicendum eſt cinere ſuffita acriùs olere, quàm igne; quia ignis præpropere abſumit halitum odoriferum, qui cineris calore paulatim emergit. Ex quo non ſequitur expirationem calore non fieri; ſed vt exhibeatur accommodatè ad euehendum, ſeruandumque odorem, requiri moderatam caloris vim, qualis eſt in cinere. Nimis verò aduſta ideò non olent, quia odor non nihil ſucci exigit.

Quintæ. De origine moſchi varię ſententię.

Circa vltimum argumentum, in primis quod ad moſchum attinet, non nihil de illius origine auctores diſſentiunt. Quidam tradunt moſchum eſſe illius feræ, quam diximus, concretum ſanguinem, incluſum ijs folliculis, qui ad nos perferuntur, potiſsimùm è Cinarum agro. Alij feram illam crebro verbere enectam, deinde putrefactam, comminui in particulas; atque has eſſe moſchum, qui prædictis vterculis aſſeruatur. Alij aliud narrant. Lege Matthiolũ in 1. lib. Dioſcorid. capit. 20. Scaligerum exercitatione 21. in Cardanum. Quicquid dicatur, cõſtat moſchum ſiccitatem habere, quæ odori ſufficiat, eſto ſanguis, dum non concreſcit, prẹhumidus ſit. Quod ſimiliter de concreto illo ſudore felium, pronuntiandum eſt.

De hac re Aetius & Paulus apud Cœl. lib 24. c. 25. Siponatinus. Moſchum ait Hermol. fuiſſe priſcis incognitum.

De origine ambari, maior eſt dubitatio. Pleriſque videtur eſſe aliquid innatum balenis. Nam, & vbi plures viſuntur, maior eſt illius copia; & in earum ventre certum eſt nonnunquam inueniri, cum vel tempeſtate ad ſcopulos alliſæ, vel piſcatorum iaculis, funibuſque tandem expugnatæ capiuntur. Alij volunt eſſe fungi marini ſpeciem è profundo, vel ſaxis, vbi naſcitur, diuulſam pelagi fluctuantis agitatu, quo ad littora euehitur, ibique ſæpe legi conſueuit. In balenis autem inueniri, non quòd intra illas oriatur; ſed quia marina bellua eo pabulo ſũmopere delectatur, vt & terreſtres, volatileſque complures. Lege Matthiolum in libro 1. Dioſcoridis cap. 21. Fuchſium in libro de cõponendis medicamentis. Siue autem hęc, ſiue alia ſit ambari generatio, negamus deeſſe illi, quantum ſufficiat caloris ad odorem conciliandũ.

Ambarum è maris fundo, vel ſcopulis eroi, & in littus expui.

Avicen. & Serapion, quos citat Chriſtophorus Coſta lib. de odoramentis c. 26.

Obiectio.

Erit tamen qui obijciat, Ariſtotelem in problematis ſect. 13. problem. 4. affirmare nullũ animantium ſeu viuũ, ſeu mortuũ, excepta pan-

panthera, ſuauem odorem mittere. Quare falſum eſſe quod de illis feris aſſeruimus. Occurendum vel latuiſſe id Ariſtotelem, vt & alia, quæ eius ętate nondum; comperta fuerant, ſed progreſſu temporum innotuere. Vel id ex communi tantū ſermone protuliſſe, ſicuti & alia non pauca in eodem opere, vt nonnulli interpretes obſeruarunt. Dilutio.

QVÆSTIO. III.

QVO PACTO DIFFVNDAtur odor, & per quod medium ad olfactum perueniat.

ARTICVLVS I.

DE ODORIS DIFfuſione.

SIT prima cõcluſio in hac quæſtione. Odor plerunque diffunditur è re odorata, p ſubſtantiam fumeam. Hæc cõcluſio ꝓbatur ijs argumẽtis, quæ in hoc capite art. 1. quæſt. primæ attulimus ad ſuadendũ odorẽ eſſe exhalationẽ, ſeu fumeã ſubſtantiã. Licet enim nõ perſuadeant odorẽ eſſe talẽ ſubſtantiam; concludunt tñ illam odorẽ comitari, eſſeq; eius vehiculũ, cuius interuentu, è re odorata ꝓdeat. Addidim⁹ tamen in cõcluſione (pleruną;) quia nõ neceſſe eſt, vt ſẽper odor eo pacto exiliat; ſi nimirũ res odorata, odorem ita perfectum concoctũq; iam habeat, vt ad exiliendũ non egeat reſolutione: vel ſi ita compacta ſit, vt reſolutionem non admittat; licet hoc poſterius in corporibus odoriferis rarò accidat. 1. quęſtionis cõcluſio, Cõcluſionis moderatio.

Sit ſecunda concluſio. Etiam cũ res odorata vaporẽ exhalat, nõ vbicunq; percipitur odor, datur exhalatio odorifera. Hæc cõcluſio eſt de mente Auerrois tex. 97. huius lib. S. Thomæ ibidẽ, & in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad. 5. Alberti tract. 3. c. 21. Ægidij. tex, 100. vtriuſq; Caiet. Apollinaris q. 26. Ferrariẽſis q. 17. Iand. de ſenſ. & ſenſ. q. 27. & hoc in lib. q. 24. Cõtareni lib. 5. de elemẽtis, Marcelli. 3. de anima cap. 72. Conciliatoris diff. 155. & aliorum. Eſt tñ contra Auicen. 6. Nat. q. p. 2. cap. 5 M. Albertũ in ſũm. de hom. Galenũ. 4. de ſimplic. medic. facult. c. 21. Ferneliũ lib. 6. Phyſiol. cap. 1. & alios exiſtimãtes citra halitũ fumeũ, odorẽ non dari. Probatur tamen noſtra concluſio; quia ſępè odor ſentitur in locis admodũ remotis, vt teſtãtur vultures, aliæq; aues, q̃ odore allectæ cadauera procul inquirunt: vt autẽ exhalatio tam longè, latèq; ſpargeretur, oporteret rẽ odoratã defluxu penit⁹ abſumi, & in fumum abire. Secundò, quia odor breuiori temporis mora percipitur, quàm exigat motus ſubſtantiæ fumeæ ad olfactum. Tertiò, quia vapor, cùm 2. Concluſionis Illius Auctores. Qui contra ſentiant. 1. Concluſionis probatio 2. 3

In quæſt. vtrũ odor ſit qualitas ar. 3.

leuis sit, sursum commeat, teste Aristotele de sensu, & sensili capit. 5. & tamen odor etiam in loco inferiori sentitur, vt patet in venatu crocodilorũ, qui ad carnes extra aquam suspensas, odore inuitati accurrũt.

3. Cõclusio bipartita.

Sit tertia conclusio, Odor extra fumeam exhalationem effunditur secundum esse intentionale; potest quoque effundi secundum esse reale. Hæc conclusio quoad priorem partem asseritur ab ijs, quos paulò ante pro secunda conclusione retulimus.

Prioris partis confirmatio.

Patetque ex eo, quia cum fumeus vapor, vt ostendimus, nequeat ad longissimum tractum communicari, atque adeò nec in illo odor, consequens est, vt odor per se communicetur, saltem secundum esse intentionale.

Confirmatio posterioris.

Posterior pars eiusdem conclusionis dubia omnino est, nec à nobis, nisi vt probabilis constituitur. Eam defendunt Alexãder in lib. de sensu, & sensili cap. de odore, Ammonius, & Boetius capit. 2. Anteprædic. item Garbius in summa quæst. 69. & recentium Philosophorum nõnulli. Suadeturq; testimonio Aristotelis hoc in libro capit. 12. text. 127. vbi ait medium pati à sono & ab odore; & aerem sic pati à re odorata, vt redoleat. Cùm igitur redolere nihil possit nisi odore secundũ esse reale affectũ sit, quemadmodum necesse candidum, nisi candorem habeat, videtur Aristoteles concedere, recipi in aere realem odorem. Accedit quòd eodem modo ait pati aerem ab odore, & à sono; at à sono realiter pati superiùs ostendimus. Non est tamen existimandum spargi odorem secundum esse reale ad totam distantiam, in qua percipitur, cũ non sit verisimile tantam illi inesse vim ad se se communicandum; maximè cũ plerique arbitrentur, eum nullo pacto agere realiter, sed intentionaliter tantùm.

Odor ad totã distantiã realiter non diffunditur.

1. Inuicta rationi cõclusionis.

Obijciat aliquis, Odor vt docuit Aristoteles in lib. de sensu, & sens. capit. 5. fuit datus à natura ad mulcendum cerebrum: sed hoc non præstat, nisi dum est in substantia fumea, vt ex superiùs dictis constat; igitur odor nunquam datur extra substantiam fumeam. Secundò, Ventus cùm aliò tendit, semper impedit traiectionem odorum ad nares: hoc autem ex eo prouenit, quia ventus defert substantiam fumeam versus aliam partem: ergo odor semper est in tali substantia. Tertiò, Si aliquando odor secundum esse reale, vel intentionale maneret extra halitum fumeum, oporteret peruenire tunc in instanti ad sensum, cùm saltem species non habeat contrarium, à quo retardetur. sed oppositum videmur experiri; quia semper post aliquam temporis moram olfacimus, ergo & cætera. Quartò, Nullus sensus externus potest percipere obiectum, nisi sit præsens: non est autem præsens cùm longissimè distat: ergo vt odor percipiatur, non sat erit perlabi ad sensum species odoris, sed odorem ipsum secundum esse reale. Quintò, Odor est qualitas secunda resultans ex temperamento primarum, non magis actiua, quàm sit color: sed vnus color non producit alium: ergo nec odor alium odorem gignet; proindeque nullo pacto poterit diffundi odor in medio secundum esse reale; cùm hæc diffusio non aliter fieri deberet, quàm per productionem vnius odoris ab alio.

2.

3.

4.

5.

Ad

Ad primum horum dicendum, odorem datum esse à natura, vt illi⁹ interuentu sapores explorentur, diiudicenturque, quod progressu magis patebit; item vt homo illius ministerio, sicuti & aliorum sensuum, intelligibilem cognitionem acquirat. Præterea, vt cerebrum mulceat eiusque temperiem seruet. Verùm hic finis non omnibus odoribus conuenit, cùm multi cerebrum lædant: sed neque opus est, vt suaues, & benefici odores eum finem perpetuò assequantur. Ad secundum respõdemus ventum impedire perceptionem odorum, non solùm quia substantiam fumeam in diuersum rapit; sed etiam quia odores, & eorum species in aere insidentes, vna cum ipso aere, eodem, quo fertur impetu, secum euehit. Quod tamen in colorum, & lucis perceptione, haud quaquam euenit: quia cùm species visiles momento ad aspectum pertingant, earum traiectio motum omnem præcurrit.

Ad 1. impugnationem.

Ad 2.

Ad tertium dic, vnum odorem secundum esse reale, posse à contrario odore, in medio retardari, vel omnino impediri, ne vlteriùs diffundatur. Quòd si odor contrarium non inueniat; putant nonnulli probabile esse, tam illum, quam speciem odoris, momento ad olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim videmus thus, aliaque odoramenta, cùm primo igni calescunt, fumidum halitum procul expirare; & tamen nunquam eorum odorem, nisi aliquanto post tempore, à nobis sentiri. Quod tamen secus eueniret si odor, vel eius species, se se in olfactum momento insinuarent. Quare dicendum potius non omnia, quæ in medio contrarium non offendunt, communicari in instanti, videlicet, quando illa suopte ingenio tarda sunt, ac moram requirunt, quo pacto se habet odor, & illius species; vt ea, quã diximus, Philosophiæ parẽs experientia demõstrat.

Ad 3.

Etiam qualitates cõtrario vacantes aliquãdo egẽt tempore vt diffundãtur.

Ad quartum, concedendum est sensum externum non percipere nisi præsens obiectum: sed hanc præsentiam non eodem pacto requiri in omnibus sensibilibus respectu suæ potentiæ. Namque vt res visibilis aspectui præsens dicatur, debet ei per lineam rectam obijci ab eo loco, inquo videtur, vt autẽ res odorabilis censeatur præsens olfactui, sat est atque necessarium, extendi speciem odoris ab obiecto vsque ad sensum, siue id recto tramite, siue flexuoso contingat. Vnde non odoratur nisi odorabile (cuius nomine intellige halitum odorificum, vel odorem, vel rem quæ vtrumlibet difflauit) actu existat, eique cohæreat medium, per quod species ad sensiterium vsque effunditur. Dependet autem conseruatio huiusce modi speciei à proprio obiecto, ita vt eo pereunte, mox euanescat: sicuti & species aliorum sensibilium obiecto sublato.

Ad 4.

Sensus externi obiectorũ præsentiam poscunt non eodẽ modo.

Ad quintum, (quo potissimùm innituntur, & quidem non sine magna probabilitate, qui negant dari realem odorem extra rem odoratam, fumeumque vaporem) respondendum est, etsi odor resultet ex primarum qualitatum temperamento, vt & aliæ secundæ qualitates; posse tamen illum dari in elemento, non quidẽ syncero, puroq; sed misturam earundem qualitatum participante, vt superius ex

Ad 5.

Odor odorē generat, non color colorē.

Aristotele, & Theophrasto docuimus. Negandum verò est odorē nō esse magis actiuum, quàm colorē. Potest enim odor, re ipsa diffundi, producendo odorem alium, sicuti & sonus sonum alium generando. Nec mirum; cùm ad generationem, communicationemque harū qualitatum, quæ in subiectis non permanent; sed paulo post euanescunt, minus requiratur, quàm ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet naturam, & suopte ingenio est qualitas fixa permanensque.

ARTICVLVS II.

MEDIVM ODORIS ESSE Aerem, & aquam.

MEdium, per quod odor diffunditur, duplex est, aer & aqua, vt docuit Aristoteles hoc in libro cap. 9. text. 97. & libro 4. de histor. anim. cap. 8. Theophrastus lib. 6. de causis plantarū cap. 1. Magnus Albertus 2. part. summæ de homine tractatu de olfactu, Fernelius lib. 6. Physiol. cap. 10. Garbius in sum. quæst. 69. Themistius hoc in libro cap. 34. suæ paraphrasis, Theophilus Algazellus, Auicenna, Simplicius, & alij auct. communi consensu.

Aerē, & aquā medium esse odoris. Probatur.

Et quidem aerem esse medium odoris, patet ex eo, quia terrestria, volatiliaque animantia per aerem odores captant. Quod verò etiam aqua medium sit, constat similiter ex piscium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Aristoteles loco citato de histor. anim. Nam complures piscium speluncis latentes, salsamento illitis faucibus, piscator euocat. Deinde, non pauci ad quoidam nidores ex alto accurrunt, vt ad carunculas sepiarum deustas, & assatum polypū, quæ ideò conijciuntur in nassas. Purpuris olidas escas purpurarij demittunt, ijsque deceptas capiunt. Polypus cùm a saxo, cui adhæresci t, diuelli nequeat, sed truncari potiùs se patiatur, pulicariæ herbæ odore protinus resilit. Denique, compertum est pisces escam, antequam vorent, olfactu explorare. Nec quisquam obijciat, inquit Philoponus, pisces nō olfactus, sed visu alimenta sibi quærere: siquidem etiam ij, qui oculorum sensu destituti sunt, escas suas persentiscunt, & quæritant.

Pisces odorari sub aquis,

Dubitatio.

Erit qui dubitet, quanam ratione aer, & aqua sint medium ad transmittendos odores aptum, cùm hæc elementa humida existant, & alterum eorum frigidum sit, nempe aqua: humiditas verò, & frigiditas ab odorum ingenio aliena habeantur, vt pote qui ex sicco, & calido oriūtur. Occurrendum tamen etsi hæ qualitates odoribus, ad primæuum eorum ortum, & diuturnam conseruationem minus conferant: nihilo minus aerem, & aquam ad eorundem traiectionem maximè appositas esse: quia fumeus vapor, qui in igni confestim absumitur, per terrā permeare nequit. Docet autē Aristoteles text. 67. capitis 7. quemadmodū medio coloris inest quædam affectio, ratione cuius traducuntur per

Explicatur.

illud

illud ſpecies viſiles ad aſpectum, quam vocat διαφανες: ita medio olfactus, id eſt, aeri, & aquæ competere affectionem quandam innominatam, odorum traductricem. Hanc verò poſteriores philoſophi (inter quos fuit Theophraſtus) appellarunt διόδμον, ideſt, vt vertit Hermolaus capite 34. paraphraſis Themiſtij, perolariam, ſiue perodorariam.

Vt aer adhuc admittendā διαφανες poſcit ſic ad odorem διόδμον.

Verùm ſi animantia inſpirando olfaciunt, quì fieri poteſt, vt aquatilia, quæ non reſpirant, odorentur? Reſpondet Plinius libro 9. Nat. hiſt. cap. 7. aquatilia omnia reſpirare, idque interuentu aeris, quem etiam intra aquas latère putat: imò & odorem vult nihil eſſe aliud, quā infectum aera. Sed non rectè philoſophatur. Primùm, quia ſub aquis detineri aer non poteſt, ſed vbi intra eas gignitur, confeſtim emergit, vt ait Ariſtoteles in libro de ſenſu, & ſenſ. capit. 5. videlicet, quia cū aquis leuior ſit, naturæ impetu in ſuperiorem locum euadit. Præterea, quòd odor non ſit aer infectus, conſtat ex ijs, quæ ſuperius à nobis diſputata ſunt, vbi oſtendimus odorem qualitatem eſſe, non ſubſtantiā. Ac quòd non omnia aquatilia reſpirent, ex inſtituto demonſtrauimus in libris Paruorum Naturalium ex Ariſtotele, alijſque Philoſophis, contra eundem Plinium, Rondeletium, & quoſdam antiquos, nempe Anaxagoram, & Diogenem. Ad argumentum igitur dicendum, non omnia animantia inſpirando olfacere, vt ſuperiori capite docuit Ariſtoteles, ſed ea, quæ organum odorandi reconditum habent, ad quod aperiendum attractione aeris opus ſit, quale organum minimè ſortita ſunt aquatilia; imò nec terreſtria, & volatilia omnia, ſed complura.

Quæſtio cur piſces odorentur, cū nō reſpirent.

Refellitur Plinius.

In lib de reſpirat. cap. 5.

Vera reſponſio.

QVAESTIO. IIII.

QVODNAM SIT ORGANUM olfactus.

ARTICVLVS. I.

DIVERSÆ OPINIONES.

Cōſule Ariſt. lib. de ſenſ. & ſenſ. c. 5 & cauſa iſtius inſpirationis Lactantiū in lib de hom. opif.

ORganum olfactus inueſtigantibus occurrit primò naſus, homini tantùm altior, eminentiorque in facie; quo quaſi tegumento nares occultantur. Hæ autem ad tria munia obſeruiunt. Imprimis ad attrahendum, & emittendum aerem, cuius vna pars tracta irrepit in cerebrū, altera in cor, per quædam foramina, de quibus poſtea. Secundò, ad excrementa defluentia, & mucoſam eluuiem emūgendā;

ideèque decliui meatu naſus patet. Tertio, ad hauriendos odores. Vnde animantia, quæ longiores habent nares, ſagaciora ſunt. Priuatim verò elephantis naris prolixę, & in anfractum flexibilis alius etiam eſt vſus, nempe idem, qui manus, vt tradit Ariſtoteles lib. primo de hiſt. anim. cap. 11. Nam ea cibos tam ſiccos, quàm humidos colligunt & in os admouent.

Elephantis nares pro manibus Arist.

Licet vero animalia, quæ non reſpirant, naribus careant non proinde tamen ea omnia olfactus ſunt expertia, vt iam ſupra monuimus. Alia nanque branchijs, alia fiſtulis, alia præcinctu quodam, vt inſecta, odores ſentiunt, referente etiam Ariſtotele lib. 2. de partibus animal. cap. 16. Videlicet ipſi odores abſque anhelitu, & ſpiritus reciprocatione, eorum ſenſus feriunt.

odorandi inſtrumenta alia præ naribus, data à natura.

Porro in ſuperiore extremitate narium, eminent duo tubercula mamillarum ſimilitudine, quæ ob id caruncułæ mamillares, ſeu papillares vocantur. His autem ſubijcitur os quoddam bipartitum, quod etiamſi multis foraminibus pateat, duos tamen meatus habet inſignes, duobus naſi foraminibus reſpõdentes, quod os propter ſimilitudinem, quam cum ſpõgia & cribro obtinet: & cribrum, & os ſpongioſum dici conſueuit: aiuntque fabricatum id à natura, ne aer inſpiratione attractus confertim, ac liberè cerebri ventriculos ingreſſus, eis nimio frigore noceret. Hiſce duabus partibus oſsis ſpongioſi, reſpondent bini meatus naſi, qui in ſua origine diuiduntur, & duo quidem ad fauces flexuoſo ductu; duo ad naſum ipſum intercurrente ſepto cartilagineo, tendunt. Quibus porrecta eſt quædam tunica exanguis continuata cum ea, quæ ad linguam, aſperam arteriam, & palatum extenditur, eadem compoſitione, qua molliores nerui.

Naríum partes.

Papillares caruncułæ.

Os ſpongioſum.

meatus quatuor.

tunica exãguis.

His ita conſtitutis, difficultas non parua eſt, vbinam odorandi potentia, vt in proprio organo reſideat. Galenus 8. de vſu partium cap. 6. & in lib. de olfactu vim odorandi in anterioribus cerebri partibus, ſeu ventriculis collocat: neque alibi conſtitui debere efficacibus argumẽtis ab ſe demonſtratum putat. Ac primùm quòd non ſit in aliqua parte naſi, ita oſtendit. Nam vel eſſet in aliquo eius oſſe, vel in cartilagine, vel in tunica partes naſi veſtiente. Non in oſſe, ſiquidem hoc teſte ipſo Ariſtotele lib. 1. huius oper. cap. 5. text. 79. & lib. 3. cap. 12. text. 66. ſenſus expers eſt. Non in tunica; nam hæc, vti proximè dicebamus, porrigitur vſque ad linguam, aliaſque partes, in quibus conſtat odores non ſentiri. Non in cartilagine: alioqui nihil opus eſſet inſpirare ad olfaciendum: quod tamen neceſſariũ eſſe docet experientia, monuitque Ariſtoteles hoc in libro cap. 9. text. 98. Igitur potentia olfaciendi in

odorãdi vis vbi reſideat. Galeni ſententia.

1. eius arg.

2. nulla parte naſi inſidet. Deinde, cerebrum odoribus reficitur, & lædituꝛ vtique dum eos ſentit: ergo ſenſorium olfactus eſt in cerebro. Præterea

3. tale oportet eſſe odoratus inſtrumentum, quales ipſi odores ſunt, vt inter potentiam, & obiectum cognatio, debitaque proportio ſeruetur. Cùm igitur odores halitu, & vapore deſiliant; halituoſum, vaporoſumque eſſe debet odorandi inſtrumentum, tales verò ſunt anteriores cerebri ventriculi, vt pote vberiore ſpiritu affuſi & redundãtes: igitur in ijs

De organo olfactus Auicen. 1. de hiſt. anim. c. 8. & 11. & de gen. an. c. 2. Gal. 8. de vſu part. c. 6. & lib 9. in princ. & lib. de inſt. odoratus. Auerr 2. coll. c. 47. Auic. de anim. lib. 2. c. 7. p. 3. tract. 1. c. 2. Vesal. lib. 1. c. 6 & 12. & lib. 4. c. 3. Cõcil. diff. 45. Garbius in ſum. q. 69. Fernelius 1. phyſ. c. 9. Marcel. 3. de anim. c. 78.

in ijs constitui debet eiusmodi instrumentum. Postremò, idem ex eo concluditur, quia nisi in ijs conceptaculis odorandi facultas resideret, ad quæ aer inspirationis motu subit, nõ exigeretur inspiratio ad captã-dos odores.

Auerroes tamen 2. Collect. cap. 17. existimat odoratum consistere in narium mẽbrana. Quod probat duplici ratione. Primùm, quia carũculæ mamillares sunt eiusdem substantiæ cum cerebro: at cerebrum est expers sensus, vt docet Aristoteles lib. 2. de partibus anim. cap. 10. fateturque Galenus tertio de causis symptomatum, vbi cerebrum organum non sentiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in cerebro, neque in ijs carunculis constituta est. Secundò, quia si odoris sensio ibi inesset, cùm ad eiusmodi tubercula palati foramen pateat, sequeretur posse per id occlusis naribus odorati cibi odorem sentiri; quod nemo vnquam expertus est. Tertiò, idem confirmatur, quia Aristoteles lib. 1. de hist. anim. cap. 11. alijsque in locis palàm affirmat, olfactum per nares administrari.

Auerrois sentẽtia.
1. illis ratio.
2. ratio.
3.

ARTICVLVS II.

VERÆ SENTENTIÆ EXplicatio.

HAec difficultas aliquot assertionibus explicanda est. Prima sit. Olfactus non residet in cerebri ventriculis. Probatur. Primùm quia cerebri substãtia, vt Auerroes argumentabatur, non est apta ad munia externorum sensuum; adeò vt vix tactu polleat. Quare nec in eo odorandi potestas erit, vt neque alius externorum sensuum ineſt. Secundò, quia cùm in cerebrum commeent halitus odoriferi, conuenit ante ipsum collocari vim eiusmodi halitnum exploratricem, vt malus vapor discerni possit antequam cerebrum lædat; hæc autem vis est facultas odorandi. Adde quòd oblectatio, & dolor, quem odores inferunt, non in cerebro sentiuntur.

1 Assertiõ.
Probatur 1.
Probatur 2.
Cõfirmatio.

Secunda assertio. Odoratus non est in narium tunica, siue in neruo per nares expanso. Hæc suadetur primùm; quia, vt Galenus rectè opponebat, si odorandi vis consisteret in ea tunica, cùm hæc ad extimas vsque nasi oras descendat; sequeretur rem odoratam ijs admotam absque inspiratione mox sentiri, reclamante experientia. Item, quia narium nerui instituti sunt ad tangendi, non olfaciendi munus; nec eandem tẽperiem tactus, & olfactus requirunt. Tertio, quia non videmur odores percipere, nisi in abditiori aliquo recessu.

2 assert.
Suadetur 1.
Secundò.
Tertiò.

Tertia assertio. Odoratus residet in tuberculis mamillaribus. Hæc est Auicennæ 5. Fen. 3. Can. 1. M. Alberti 2. part. summæ de hom. in tract. de olfactu, qui pro eadem sententia citat Algazellum. Est item Philoponi cap. 9. huius lib. Conciliatoris differ. 45. Garbij quæst. 69.

3 assert. illius authores.

Fernelij

Et comprobatio. Fernelij in libro de partibus corporis humani cap. 9. Realdi lib. 8. de re Anatomica cap. 2. & aliorum complurium. Suadetur autem ex eo, quia cum facultas odoratrix nec in cerebro, nec in narium membrana sita sit, vt ex dictis patet; nec verò esse possit in osse illo foraminoso, cuius ante mentionem fecimus, quia ossa ob concretionem terrestrem, aut nihil, aut vix sentiunt: Reliquum est, vt in prædictis carunculis resideat; præsertim cùm non appareat ad quod aliud munus natura, quæ nihil frustra molitur, eiusmodi tubercula instituerit.

Solut. argumentor. pro Galeno. Diluenda nunc quæ primo articulo sunt obiecta, quatenus superioribus conclusionibus aduersantur. Ad primum igitur argumentū pro Galeni opinione concedendum est, sensorium olfactus, neque in osse, neque in cartilagine, neque in tunica narium esse, sed in carunculis mamillaribus. Ad secundum dicendum, ex eo quòd cerebrum odoribus foueatur, non rectè colligi sentiri, dignoscique ab illo odores, sed affici beneficis qualitatibus, quæ halitum fumeum, odorem vè in halitu hærentem comitantur. Ad tertium, requiri aliquam cognationem inter sensiterium, eiusque obiectum; & hanc, quantum satis sit, inueniri inter tubercula, & odorem: habent enim illa siccitatem calori admistam sicuti odor: cerebrum verò halitu præhumido scatet, & insuper desunt ei aliæ commoditates ad olfactionem administrandam, vt ex dictis patet. Ad quartum, & si facultas odorandi in cerebro non resideat; necessariam tamen esse inspirationem ob eam causam, quam paulò post exponemus.

Ad 1. Ad 2. Ad 3. Ad 4.

Solut. rationum pro Auerroe. Ad primam. Ad secund. Ad primam verò rationem pro sententia Auerrois dicimus, prædicta tubercula constare ex materia aliquantulum simili substantiæ cerebri, simpliciter tamen diuersa, vt pote magis compacta, ac minùs frigida, atque ita ad olfaciendi munus aptiori. Ad secundam dicendum imprimis est, posse illam æqua vi retorqueri in auctorem. Nam cùm Auerroes dicat, sensorium olfactus esse mēbranam narium, quæ vsque ad illa foramina extensa est, quæri potest cur per eam odores cibi non sentiamus. Causa igitur imprimis est, quia odor ille cibi admodum est in ore confusus, ideòque à nobis sentiri non potest, tametsi percipiatur ab alijs, ad quorum nares defæcatior peruenit. Itē, quia odorem non sentimus, nisi cùm inspiramus, inspiratio autem ducit aerem ad fauces, & pulmonem, atque ita non potest odor ab ore, aut ventriculo peruenire ad olfactum: siquidem non inde aerem attrahimus, sed illuc potiùs cōpellimus.

Quid Arist. sentiat de se de olfactus. 1. opin. Vallesij. Postulat vltima ratio, vt dicamus quid Aristoteles de sede olfactus iudicarit. Vallesius lib. 2. controuers. medic. cap. 26. ait illum putasse istiusmodi organum esse nasum, (quod videtur quoque existimasse Plato in Timæo). Etenim Aristoteles lib. 1. de hist. anim. cap. 11. ita ait, Olfactus quoque, id est, sensus odoris hac eadē parte, id est, naso subministratur, & lib. 5. de generatione anim. cap. 2. Quorum, inquit, nares porrectæ sunt longiùs, vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu: ita enim motus non interpellantur, sed à longe directi sensorium subeunt integri. Itaque hanc sententiam, vt Aristotelicam, sequitur ipse Vallesius.

Vallesius. Alij putant Aristotelem constituisse olfactum in cerebro, quibus fauet id, quod in problematis sect. 13. problemate 5. scripsit, nimirum tunc nos odorari, cùm odores ad cerebrum veniunt. Theophilus hoc in libro ad text. 100. arbitratur hac in re Aristotelem dubiũ fuisse, ideòque nullibi sententiam (vt in ambiguis quæstionibus interdum facere consueuit) apertis verbis explicasse. Galenus etiam in libro de instrumento odoratus Aristotelem incusat, quôd cùm orationis, & eloquentię parens sit, rem hanc nequaquam oratione illustrarit, sed ita inuoluerit, vt oporteat nos, quænam eius de hac re mens fuerit, vaticinari. Certè nostræ opinioni constituenti odoratum in carunculis mamillaribus, adstipulantur verba philosophi capit. 2. de sensu, & sensili, vbi ait instrumentum odoratus esse circa cerebrum, & lib. 2. de generatione anim. capit. 4. cùm docet habere illud à cerebro originem. Nam carunculæ illæ propè cerebrum consistunt, & ab eo propagantur.

Altera opinio.

3. Opinió Theophili.

Opioni superius ꝓbatę fauet Aristot.

Neque obstant loca, quibus Aristoteles videtur indicare nares, nasũvè, esse instrumentũ odorandi; tantùm enim vult, hæc obseruire ad olfactum; vt libro 5. de generatione animal. capit. 2. docet. Vel appellat ea sensorium, quia continent papillas mamillares, vel saltem in eas desinunt. Item cùm ait tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt, tantùm significat, ad olfaciendum requiri delationem odorum, qui ordinariè ad cerebrum etiam perferuntur: maximè cùm illius gratia sint instituti à natura, etsi non sit hic integer, & adæquatus eorum finis, vt progressu magis patebit.

Explicatio locorum in quibus refragari videtur.

Adhuc tamen in hac quæstione explicandum restat, num verum sit, quod de operculo odoratus Aristotelestradidit, asseruit enim hoc in libro cap. 9. text. 100. & libro de sensu, & sensili capit. 5. & libro 4. de hist. anim. capit. 8. eumque secuti Garbius, Magnus Albertus, Cõciliator, Alexander, Themistius, Marcellus, Auerroes, D. Thomas, & alij in animalibus, quæ respirant, præsertim hominibus, sensorium olfactus, operculo quodam tegi, ac muniri, quod vt odor organum subeat, attolli debet; ideòque requiri inspirationem aeris, qui vi attractus integumentũ eleuet. Eamque causam esse volunt, cur prædictæ animantes, non nisi inspiratione præeunte, olfaciunt. Multi hac in re Aristotelem reprehendunt. Primùm, quia Anatomes professores negant tale operculum inueniri. Secundò, quia tegumenta illa impetu aeris sponte ingruentis, non minus panderẽtur, quàm vi eiusdem inspiratione attracti, Quod tamen falsum esse constat; alioqui sine respiratione daretur aliquando olfactio. Tertiò, quia nulla apparet idonea ratio, cur id poni debeat. Non enim ad tutelam potentiæ, cum odoratus naso satis contectus sit, munitusque ab externus iniurijs.

Organũ olfactus operculo tegi. Aristot. & alij

Alijs id non placet. 1. eorum ratio.

2.

3.

Non est tñ cur ꝓpter hæc Aristotelẽ deseram⁹, cũ facilè à calumnia vindicari possit. Dicendũ Aristotelẽ nomine opculi ñ intellexisse aliud quid distinctũ ab ijs, quæ suprà numerauimus, cũ de nasi structura, &

Dilutio primæ.

compositionem agerem̃us: nec enim id in dissectionibus obseruatur: sed significasse extremam membranulam foraminum nasi decidẽtem supra caruncul as mamillares, quæ inspiratione attollitur. Idque videtur indicasse capit. nono huius libri textu 100. aiens sepimentum, quod olfactui natura largita est, aperiri dilatatis venis, & meatibus. Non potest autem vis aeris vltrò occursantis operculum istud dilatare, seu remouere; quia nequit aer eò introire, nisi cedat is, qui intùs latet; non cedit autem, nisi attractus inspiratione. Quare licet quis, inquit Galenus, in cubiculo odoribus repleto fistula aerẽ impelleret in nares, sine inspiratione non sentiretur odor. Quòd verò aiunt, non egere instrumentum odoratus operculo, falsum est, si de eo sermo sit, quod ei datum esse asseruimus: neque enim id distinguitur ab ipso naso, qui ei ad arcenda caloris, & frigoris aliaque eiusmodi nocumenta, opus fuit. Adde etiam cùm multi odores tetri sint, ac noxij; conueniens fuisse, vt organum olfactus contectum esset, ne semper omnibus odoribus necessariò pateret: sed eorum perceptio interdum à nobis impediretur, inhibita ad aliquantulum tempus, inspiratione.

Secundæ.

Tertiæ.

Multiplex olfactus ex inspiratione cõmoditas.

1.

2.

3.

Quę respirãt sine inspiratione nõ odorantur.

Ex dictis colliges multiplicem vsum & cõmoditatem, quam olfactui inspiratio affert. Nam primùm attrahit vnà cum aere exhalationem odorificam, seu odorem per se, seu species odoris. Secundò, remouet operculum. Tertiò, motu suo irritat sensum natura sua hebetem. Sed ex ijs tribus officijs, secundum tantummodo simpliciter necessarium est ad olfaciendum. Intellige animantibus, quæ respirant. Nam odorifica exhalatio sine attractione potest meatus narium subire, reque ipsa interdum ita subit, quia vltro ascendit: similiter odor, & species odorabiles; quandoquidem suopte ingenio hàc illàc diffunduntur; & in sublime tendunt, quanuis attracto aere multò celeriùs nares penetrent. Item, licet odoratus aeris commotione aliquantulùm suscitetur; per se tamen, absque eo motu odorem percipiet: vt patet exemplo animantium, quæ respirandi vsu carent.

Eius rei probatio,

At nisi tegmen remoueatur, olfactio nulla erit. Quod ex eo constat, quia animantibus, quæ respirant, necessaria est ad olfaciendum inspiratio, vt docuit Aristoteles proximo capite, alijsque in locis, & experientia ipsa demonstrat; adeò vt (quod vrinantium testimonijs liquet) sub aquis non odorẽtur. Non est autem necessaria propter primum, aut tertium munus eorum, quæ proximè retulimus, vt ex dictis est manifestum: nec verò aliud quid afferri potest, cuius gratia exigatur. Tantùm igitur requiretur ad operculum remouendum, & olfactorios meatus laxandos. Vnde etiam argumentum duci potest ad probandum dari prædictum inuolucrum, quod Galenus in libro de instrumento odoratus, alijque multi negant. Si enim olfactio absque inspiratione non datur, & hanc compertum est non requiri necessariò ad olfaciendum, nisi vt illius interuentu operculum amoueatur, consequens fit, vt negari non possit dari tale operculum in animantibus, quæ respirant.

Organũ odoratus operculũ habere ostenditur cõtra Galenũ.

Sed

Sed instat adhuc, vrgetque Galenus, non debuisse olfactum integumento muniri, cum longè præstantius sit, quemlibet sensum expeditum, promptumque semper esse, vt in obiectum suum feratur. Nec obstat, inquit, quòd Natura oculis mollioribus palpebras tribuit, quibus tecti, munitique essent. Nam quia lædi ab incidentibus facilè poterant, vt eos defenderet, palpebras ipsis, quasi quædā propugnacula, dedit. Prætereà, etiam somni causa. Nec enim in aere lucido dormire, nisi tectis oculis, possumus. Vnde & animantibus, quæ palpebris carent, vt locustis, paguris, cancris Natura conceptacula, & sinus quosdam tribuit, qui instante somno quasi cubicula quædam oculos totos reciperent, è quibus finita quiete emergerent. Patet igitur quanta vtilitate Natura oculos palpebris texerit, vel somni tempore latibulis occultarit. At cur olfactum integumento inuoluere debuerit, non apparet. Galeni replicatio.

Huic argumento occurrendum est, sensus debere esse in promptu, ad functiones obeundas quantùm ratio, ordoque naturæ exigit; qui tamen non postulat, vt olfactus in animantibus nobilioris notæ, qualia sunt ea, quæ respirant, necessariò odoribus percipiendis perpetuò sit expositus, ob causam paulò ante à nobis assignatam; proindeq; tectus esse debuit, ad eum modum, quem dicimus. Neque hoc est feriari sensum absque necessitate; præsertim cùm tale otium, præsente re odorata nō duret, nisi dum aerem foràs mittimus, quem confestim, reciprocante motu, attrahimus. Eius explicatio.

QVÆSTIO V.

VTRVM OLFACTVS HOMINIS hebetior sit, quàm aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

PRÆSTANTIA OLFACTVS.

Argumenta pro parte negatiua propositæ Quæstionis.

POtentia odorādi inter sensus externos necessitate postrema est, dignitate tertium locum obtinet, vt obseruat D. Thomas prima parte quæst. 78. art. 3. Nam visus remotissima cognoscit; auditus minùs distātia; tact⁹ & gustus attigua, hærētiaq; dūtaxat: odorat⁹ autē nec remotissima, nec attigua Odorādi vis necessitate postrema, dignitate media inter reliquos sensus.

attigua tantùm, ſed mediocri interuallo diſsita. Præterea, Species odorum minùs ſpiritales ſunt, quàm viſiles, & audibiles, cuius rei argumẽtum eſt tarditas, qua ad ſenſiteriũ perferuntur: defæcaciores tamen ſũt, quàm guſtatilium, & tactilium, quia hæ ſemper ſunt coniunctæ cum rebus, quas repræſentãt, nec ſine illis ſenſui imprimũtur, vt progreſſu docebimus; illæ verò non item, vt ex ijs, quæ ſuprà diſſeruimus, manifeſtũ eſt. Parit autem facultas odorãdi animantibus, miniſterio ſenſuũ alimenta quærentibus, magnam cõmoditatem. Nam cũ ſint nonnulla, quæ, vel præguſtata necẽ inferunt, vt venena præſentanea, neceſſum fuit, aliquam dari potentiam, quæ huiuſmodi periculũ anteuerteret, & quæ noxia, quæve ſalubria eſſent, prænuntiaret: hoc autem exhibet odoratus, maximè brutis, quæ proinde, ad cibos olfactum frequentiùs adhibent, quàm homines. Fit autẽ ea prænuntiatio, dum homo quidẽ per diſcurſum, ſiue iudicium; bruta verò per inſtinctum naturalem, ex odore dignoſcunt conditionem ciborum, quos olfaciunt. Et hæc quidem eſt prima odorũ vtilitas. Secunda, corroboratio cerebri. Tertia, refectio cordis. De quibus Auicenna in lib. de viribus cordis tract. 1. cap. 9. Hippocrates in lib. de alimẽtis, & lib. Epid. Galen. de vtil. reſp. cap. 5. & lib. 7. de vſu part. Concil. diff. 155. His poſitis, quod ad excitatam quæſtionem ſpectat, videtur eius pars negatiua hiſce argumẽtis oſtendi. Potentia, quæ á præſtantiori forma oritur, nobilior eſt: ſed vis olfaciendi in homine oritur à præſtantiori forma, nempe ab anima rationali; ergo in homine nobilior erit, quàm in vllo alio animante. Secundò, homini contigit organum olfactus, multò aptius ad munus odorandi, quàm belluis; ergo homo actiones odorandi meliùs præſtabit. Probatur antecedens. Namque id organum cenſetur aptius ad percipiendum obiectum, quod ab eius conditionibus magis eſt liberum: ita verò ſe habet organum noſtri olfactus; ſiquidẽ ob viciniam cordis humiditate affluit: odor autem igneæ naturæ eſt, ſiccitatiſque alumnus.

Tertiò, Homo plures percipit odorum differentias, quàm cætera animantia: igitur homo ſagaciùs odoratur. Probatur antecedens, quia belluę non ſentiunt tetros, fætidoſque odores: cum illos non horreãt, vti nos, teſte Ariſtotele cap. 5. de ſenſu, & ſenſ. Item, quia non videntur delectari florũ, aliarumque ſimiliũ rerum odoribus, vt item Ariſtoteles eodem loco, & lib. 3. Ethic. capit. 10. ait. Quin verò quòd ſolos alimentitios odores percipiant ex eo oſtenditur, quia non affectant cognitionẽ odorũ, ipſius notitiæ cauſa, ſed ſolũ in ordine ad cibos, cũ ſenſus non ſint eis dati etiam ad philoſophiam, vt homini, ſed tantùm vt perſequantur ſalutaria, noxiaque declinent.

Oifactus triplex cõmoditas ad vitam tuendam.

1.

2.

3.

1. Argum. pro parte negat. quęſtionis.

2. Agum.

3. Argum.

4. Argum.

ARTICVLVS. II.

CONTROVERSIÆ

Dilutio.

Ad

AD propositi dubij explanationem aduertendum erit, olfactum posse à nobis expendi, vel quoad perfectionem essentialem ipsius potentiæ: vel quoad perfectionem accidentariam; quæ in eo potissimùm cernitur, quod è longiori distãtia olfaciat, vel plures odorum differentias percipiat. Perfectio olfact, duplex.

Sit prima conclusio. Olfactus hominis quoad perfectionem essentialem non est deterior olfactu aliorum animantium. Probatur, nam quæ sunt eiusdem speciei parem habent in natura specifica perfectionem; at hominis, aliorumque animantium olfactus, in vnius speciei naturam conueniunt, cùm ferantur in idem obiectum, eodemque modo ab illo immutentur. 1. Concluſ.

Secunda conclusio: Olfactus hominis quoad perceptionem odorũ è longiori spatio, hebetior est olfactu multorum animantium. Huiusce conclusionis veritatem palàm testantur vultures, apes, corui, tigres, pãtheræ, canes, & aliæ quædam belluæ, quarum odora vis remotissima quæque sectatur. Vultures scribunt nonnulli cadauerum odorem ad quingenta sequi milliaria. Sed huius rei fides sit penes auctores: non enim est verisimile tam latè fundi ipsas odorum species. Quod si aliquando vultures tam procul odoribus allectos ad volasse, historiæ memorantur, id non aliter videtur accidisse, quàm delatis illuc magno aliquo ventorum impetu cadauerũ ipsorum halitibus, sicuti è longo terrarum tractu expirationes terreæ in mare deuehuntur. 2. Concluſ.

Auerr. 2. de anim. com. 97. Marcel. 3. de anim. c. 17. Iandunus hoc loc. q. 25.

Quod de vulturis odoratu dici solet, ambiguum.

Tertia conclusio. Homo non percipit plures odorum differentias, quàm cætera animantia. Hæc conclusio est cõtra Simplicium, & Auerroem hoc loco. Est tamen de sententia Theophili, & aliorum: videturque Aristotelis in lib. de sensu, & sens. cap. 4. vbi ait nos pessimum habere aliorum animantium olfactum; & hoc cap. vbi docet hunc sensum esse in nobis hebetiorem, quã in multis animantibus, quod scripsit etiã Theophrastus lib. 6. de causis plantarum cap. 5. post Platonem in Timæo: hoc autem minimè asseruissent, si crederent hominem plures odorum differentias penetrare, cùm id maioris sit perfectionis, quã longiori distantia pauciores sentire; siquidem is, qui plures percipit, simpliciter dicitur magis comprehendere obiectum: & in hoc saltem cognitionis genere, præstantius videtur plura minùs intensè, quã pauciora intensiùs dignoscere. 3. Concluſ.

Videri ab Arist assertã. Homo pessimi olfactus.

Theophr. Plat.

Sed quod homo non plures odores re vera percipiat, ex eo ostenditur, quia ineptitudo organi, quæ potentiam imbecillam reddit ad procul odorandum, similiter hebetem faciet ad plura odorum discrimina sentienda. Item, quòd belluæ multas odorum differentias percipiant, quæ ab homine non sentiuntur, planum est: siquidem non pauca olfactu dignoscunt, quæ homini prorsus inodora sunt, ut ferarum vestigia. Canes odore dominos absentes quærunt, & eos noctu inter alios agnoscunt. Tigris fœta abreptos catulos odore vestigat. Pantheræ odore solæ bestiæ oblectantur, eamque propterea sequuntur, vt refert Plinius lib. 8. natur. histor. cap. 17. post Aristotelem in problematis sect. 13. quæst. 4. & Theophrastum lib. 6. de plantarum causis cap. 5. At istiusmodi

Confirmatur rationibus conclusio.

1.

2.

De tigride fœta Melalib. 3. c. 5. Plinius lib. 7. c. 18. Solin. c. 27.

Plinius. Arist. Theoph.

Bruta odores alios præter alimentitios etiam captât.

modi odores humanus olfactus non attingit. Deinde, quòd bruta animantia non odores tantùm alimentitios, & ad gulæ illecebras, sed alios etiam percipiãt, liquet tum superioribus exemplis, tum quia odor sulphuris muscas; galbani serpentes fugat; odor rosarum cãtharos, vnguẽtorum vultures necat, vt scripsit Theophrastus lib. 6. de causis plant. cap. 4. & 5. Præterea, quia videmus canes venaticos florũ odores sentire; adeò vt in pratis floridis, occupato sensu eiusmodi odorum halitu, ab inquisitione ferarum impediri, & obturbari soleant. Nec satisfaciũt qui respondent retardari canes dum picturatam florum varietatem intuentur. Etenim etiam vbi nulla est florum pictura, sed herba duntaxat odorifera, detinentur. Itaque minimè negandum est, sentiri à belluis etiam odores ad alimenta non pertinẽtes, quorum perceptione videbantur bruta ab homine superari.

Ijs quoque delectãtur.

Probatur.

Sunt tamen nonnulli, qui etsi concedant percipi ab illis istiusmodi odores, negant ea ipsis delectari. Ita Alexander de sensu & sensili cõm. 47. Buccaferreus lect. 45. Iandunus quæst. 20. Theophrastus lib. 6. de causis plantarum cap. 2. Marcellus 3. de anima cap. 77. Albertus in summa de homine tract. de olfactu, Apollinaris 2. de anim. quæst. 27. Verùm cùm bruta animantia ex alijs rebus sua accipiant oblectamenta; non est cur ea, quæ ex talibus odoribus proueniunt, denegata illis à natura fuisse arbitremur. Nam delectatio odorum, quæ formaliter ad appetitum pertinet, propterea in nobis datur, quia odores offeruntur nostro appetitui tanquam vtiles, conuenientesque naturæ. Nulla autem ratio cõuincit non posse prædictos odores similiter brutorum appetitui repræsentari sub aliqua specie conuenientiæ, quæ pariat delectationem. Quis putet cùm feræ odorem pardalis sine vllo respectu alimenti (nec enim eis in pabulum cedit) etiam cum vitę periculo sequuntur, non ideo eam prosequi, quia eius odore delectantur? Certè in hoc etiã quadrat illud poetæ, trahit sua quemque voluptas. Hæc tamẽ non impediunt quominùs sæpe alij odores hominibus, alij brutis ob temperamentorum diuersitatem suaues, aut iniucundi existant. Eglog. 2.

Præcipua quæst. conclus.

Quæstiuncu lę resolutio.

Aristt

Albertus.

Maneat igitur ex hac disputatione hominis odoratum hebetiorem esse, quàm multorum animantium: idque tam spectata distantia, quàm varietate odorum, qui percipiuntur. Quærit autem Philoponus, an homo malè odoretur instrumenti, an ipsius potentiæ defectu. Quæ dubitatio soluta est ab Aristotele superiori cap. text. 92. vbi docuit sagacitatis defectum in nobis ex organi vitio oriri, quod asserit etiam M. Albertus lib. 2. de anim. tract. 3. cap. 23. Est enim in nobis odorandi officina coniuncta cerebro, quod homini pro corporis magnitudine maius, quàm cęteris animantibus datum est, vt docet Aristoteles lib. 2. de partibus anmi. cap. 7. cumque id eodem Aristotele auctore in lib. de sensu & sens. ca p. 3. humiditate abũdet, quæ inde ad ipsum odorãdi instrumentũ effunditur; fit, vt odorũ imagines minùs firmæ, minùsque articulatæ nobis inurantur, ac leuiter potẽtiã lacessant, quæ etiam in humido, quasi sopita obdormiscit; cum in calido, & sicco excubare potius deberet, sicuti ipsi odores ex calidi, & sicci cõmistione nascuntur.

cuntur. Annotauit autem M. Albertus in ſumma de homine tract. de odore nos admodum rarò odores ſomniare, quia illorũ ſpecies, etiam in noſtro interno ſenſu, infirmæ ſunt, & euanidæ. Homo rarò ſomniat odores.

Reſpõdeamus nunc ad argumenta, quæ probare contendebant olfactum hominis non eſſe imperfectiorem, quàm aliorum animantium. Ad primum dicendum eſt, hominis olfactum oriri à præſtãtiori forma, nempe intellectiua; non tamen ſecũdum eum gradum, quo cæteris formis præſtat, & à quo intellectiua dicitur; ſed ſecundum gradum ſenſitiuum, quem omnia animantia ex æquo participant. Vnde non eſt cur odoratus maiorem eſſentiæ perfectionem in homine, quàm in brutis ſortiatur. Reſpõſio 1. argum. Partis neg.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum, quanuis vt aliquid patiatur ab agente, debeat eſſe ei diſsimile in qualitate, ſaltem quoad eum gradum, quem recipit; cùm nihil agat in id, quod ei omnino ſimile eſt: non proinde tamen organum cuiuſque ſenſus, debere eſſe affectum qualitatibus repugnantibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut exutũ ijs, quæ obiecto conſentaneæ ſunt. Quin verò debet potiùs cum obiecto conuenire, vt proportionatum, atque habile ſit ad ipſum percipiendum, vt ex Empedocle, & Galeno docet Theophilus ad textum 94. huius libri. Secundi.

Ad tertium, negandum quod aſſumit, & ad eius confirmationem dicendum, etiam belluas tetros, fœtidoſque odores ſentire, vt exemplis, quæ ſuperiùs attulimus, conſtat. Neque id inficiatur Ariſtoteles loco citato in libro de ſenſu. Tantùm enim vult belluas eiuſmodi odores minùs fugere, atque ijs ordinariè minùs lædi. Nec etiam ibi, aut in Ethicis abſolutè negat bruta animantia florum odores percipere, eis vè delectari, ſed eorum delitijs tam inſigniter capi, atque homines, vt annotauit Scaliger exercitatione 33. in Cardanum. Tertij.

Denique quod vltimo obijciebatur, bruta odores tantùm alimẽtitios dignoſcere, falſum eſſe conſtat ex dictis; licet enim non percipiant odores ſolius cognitionis gratia: alij tamen fines ſunt prẽter nutritionem, & cognitionem, in quos ductu naturæ ferri poſſunt, dum odorãtur, verbi gratia, vt ea, quorum halitus noxij ſunt, deuitent, & quorũ halitus iuuãt, conſectentur. Liquet autem ex hoc odorum genere multos eſſe, qui ad alimentum non pertinent. Quarti.

Aduerte poſtremò quod Themiſtius ait olfactum non eſſe datum homini ad cognitionem, & philoſophiam, non vt abſolutè verùm, ſed quaſi per amplificationem dictum accipi debere ad ſignificandum huius ſenſus in homine imperfectionem, & hebetudinem. Olfactus homini ad philoſoph. non maximè cõceſſus.

CAP.

Capitis Decimi Explanatio.

Capitis argumentum.

GVstabile autem.a)Agit hoc capite Aristoteles de gustatu; de quo quatuor potissimum tradit, nempe gustatus obiectum, saporum species, medium, & instrumentum. Quę omnia ex similitudine, ac dissimilitudine visus, & auditus edisserit. Docet ergo in primis gustabile esse quoddam tactile, ideoque id, quod gustamus, non percipi à nobis interuentu medij externi; sicuti nec id, quod tangimus. Deinde probat gustabile esse tactile; quia id, quod gustatur, humidum est, humiditas verò ad tactum pertinet.

Obiectio.

b Quapropter.)Obijceret ali quis, nos interdum ex aliqua distantia percipere cibos in aquã iniectos, v. g. mel infusum aquæ. Quare non percipi sapores absque externo medio. Occurrit in eo euentu sentiri mel nõ per aquã tanquam per medium; sed quia tota aqua sapore affusa gustabile quidpiam est.

Dilutio.

c Color autem.)Quia ex communium, & propriorũ notitia, rei natura inuestigatur, & deprehenditur, docet quid proprium, quid commune sit gustui cũ alijs sensibus; atque inprimis cum visu. Est ergo illi proprium, quòd gustabile cum humido commiscetur vt sentiatur, visile autem non ita: non enim colores attemperãtur, miscentur vè peripicuo, nec etiam defluunt è corporibus, vt Democritus, Leucippo, Empedocles, & Plato existimarunt. Quare diuersum esse vtriusque potentię medium. In eo tamen conuenire, quòd vt color terminat actum videndi, ita sapor gustandi.

Discrimẽ inter gustum, & reliquos sensus.

d Atqui nihil.)Quoniã sapores multi aridis insũt corporibus, docet corpora lapida, si non actu, saltem potentia humida esse. Ea vero potẽtia facilè apparet in ijs, quę leni attactu corporis humidi liquantur, vt sal, qui & linguæ saliua in humorem soluitur, & linguam ipsam madefacit. Adde etiam in ijs, quæ non liquescunt; vt in aromatibus, sat esse potentiam ad recipiendum humorem linguę communicatum.

Communis gustatui cum alijs sensibus.

e At verò sicuti.)Pergit ostendere quid gustatus, cum alijs sensibus commune habeat. Nempe quia vt reliqui sensus non solùm propria sensilia dignoscunt, sed etiam suo modo eorum priuationem; & vt non tantum circa moderata, sed etiam circa excedentia obiecta versantur, ita & gustatus non modò sapidum, sed saporis expers, siue ingustabile, & quod vehementem saporem habet, cognoscit. Porrò ingustabile quatuor dicitur modis. Primùm ex negatione quòd fieri nequit, vt gustetur, v. g. color. Secundò ex priuatione, quòd gustatili qualitate prædituum non est, habet tamẽ ad eam

CAP. X.

GVstabile a autem est quoddam tangibile. Atque hæc est causa, vt ipsum non sit sensibile per medium corpus externum. Neque enim tactus tali medio percipit. Enimverò corpus etiam id, in quo tanquam in materia est ipse sapor, qui gustu percipitur, humidum est, quod est tãgibile quoddam. b Quapropter si etiã essemus in aqua, dulce sanè sentiremus in ipsa positum, & non sensus illius nobis per aquam tanquam per medium esset, sed quia permistum illud esset, cum humido. Quemadmodum in potione fieri solet. c Color autem non hoc videtur, quod miscetur, neque de fluxibus. Non igitur vt est ibi, sic & hic esse de medio dicere possumus, nullum enim externum est medium, vt diximus. V t autem visibile est color, sic est gustabile sapor. d Atqui nihil absque humiditate saporis efficit sensum, sed omne, quod ipsius efficit sensum, humiditatem, aut actu, aut potentia nimirum habet, vt salsum. Nam & ipsum liquescere potest facile & linguam, vt patet, cùm liquescit humidiorem efficere potest. e At verò sicuti visus est visibilis, & inuisibilis (& tenebræ neque sunt visibiles, quas etiam visus discernit) & eius quod valde splendidum est (& hoc enim inuisibile dicitur, quanquam non eodem sed alio modo, quàm tenebræ) sicut igitur visus visibilis, & inuisibilis est, & auditus similiter somni silentijque, quorum illud audiri potest hoc non potest. Ac præterea magni soni perinde atque splendidi visus, nam vt paruus sonus modo quodam audiri nequit ita magnus, ac violentus. Inuisibile verò multifariam dici solet. Quoddam perinde dicitur, atque in cæteris etiam id, quod impossibile est. Quoddam hoc pacto, vt aptum quidem sit id habere, quo videri possit, illo autem careat, aut habeat remissè

Text. 101

Text. 101

Text. 103

ad eam obtinendum, aptitudinem, vt aqua. Tertiò, quod minimum gustatilis qualitatis possidet. Quartò, quod in excedenti gradu, gustabile est. Totidem autem modis & inaudibile, & inspectabile, dicitur.

f Vt informe dicitur, aut indoctũ.) In græco contextu est, ὡσπερ τὸ ἄπουν καὶ τὸ ἀπύρηνον, id est, quod pedibus caret, & quòd nucleo est priuatum. Est autem sensus, dici nonnunquam inuisibile id, non quod omnino caret potẽtia vt videatur, sicuti fortis, aut Angelus, sed caret, vt rectè, & perspicuè videatur, quemadmodum quædam dicuntur destituta potentia ad incedendum, & quędã nucleo destituta, quia minimos pedes habent, aut nucleum.

remisse, vel prauè f *vt informe dicitur, aut indoctum, sicut igitur visus, inquam, visibilis, & inuisibilis est, & auditus similiter, sic & gustus gustabilis, & ingustabilis est, quod quidem aut exiguum habet, aut prauum, aut vastantem gustum saporem.* g *Videtur autem potabile, & impotabile esse principium, vtrunque enim gustu percipitur. Verum alterũ est prauum gustumque deuastat, alterum est amicum naturæ. Est autem potabile gustui cum tactu commune.* h *At verò cum gustabile sit humidum, necesse est & instrumentũ sensus ipsius neque humidum esse actu, neque etiam tale, vt humectari non possit, humidũque euadere; patitur enim aliquid ab ipso gustabili, ea nimirum ratione, qua gustabile est. Necesse est igitur instrumentum gustus, potentia quidem humidum esse, humectari autem actu. Ita autem humectari, vt eius conseruetur, cum humectatur, & ratio. Signum autẽ est, linguam neque cum est valde sicca, neque cum est nimium humida, sentire. Is enim tactus sit humidi primi: perinde atque si cum prægustauerit quispiam vehemẽtem acremque saporem. Deinde alium gustet, & vt in ægrotantibus fit, quibus cuncta videntur amara, quia lingua sentiunt tali humiditate referta.* i *Species autem saporum ita se se habent, quemadmodum colorum. Dulce namque & amarum contraria simplicia sunt. Hæret autem, dulci quidem pingue, amaro autem salsum. At interhæc collocantur: acre, acerbum, acidum, atque acutum. Hæ namque ferè differentiæ videntur esse saporum. Quare gustus quidem instrumentum, idest, quod est potentia tale. gustabile autem id, quod ipsum actu facere potest.*

Text. 104.

Text. 105.

g Videtur autẽ.) Cũ sapores nonnisi humiditate diluti sentiantur; humidum verò ad potum attineat; rectè potabile, & impotabile constituant, principia gustabilis, & ingustabilis; item potabile gustatu, & tactu percipi; tactu, qua humidum; gustatu, qua sapidum. Vocat autem impotabile, sicut paulo antè ingustabile, ex negatione, vel ex priuatione, & cæt.

h At verò cũ gustabile.) Disputat de sensorio gustus; quia verò dixerat gustum sine tactu humidi non fieri, ait instrumentũ gustus tale esse debere, vt neque sit actu humidum, eo nempe humore, qui cum sapore sit cõiunctus: neque etiam ita effectum, vt humectari nequeat, Semper enim sensuum organa talia esse debent potestate, qualia sunt actu obiecta, quæ ab ijs percipiuntur. Id autem eo argumento patefacit; quia si lingua ita arida sit, vt humectari ab externa rei gustabilis humiditate nequeat, saporem nullum sentiet. Si item humore aliquo sapido teneatur, aduentitium saporem non dignoscet. Quod non rarò experiuntur ij, qui morbo regio laborant. Siquidem omnia amara æstimant, quia sapor ille bilis, quo linguam occupatam habent, gustui primò occurrit, nec externis saporibus hauriendis locum dat.

Sensiterium gustatus.

i Species autem saporum.) Tradit saporum species, seu differentias, docens, quemadmodũ è colorum speciebus aliæ sunt extremæ, & contrariæ, aliæ mediæ: ita in saporibus, alios extremos, & contrarios esse; nempe dulcem, & amarum; alios medios: & ex his alium huic, alium illi extremo vicinniorem existere. Quod verò Aristoteles ait medios sapores ex contrarijs confici, quonam pacto intelligendum sit, in libris primæ philosophiæ explicabimus.

Saporum species.

QVÆSTIO I.

DE ORTV, ET NATVRA Saporis, deque eius ſpeciebus.

ARTICVLVS I.

QVÆ CONCVRRANT AD GENERATIONEM ſaporis, & quæ ſit eius definitio.

Purum corpus ſimplex ſapidum non eſt.

IN hac quæſtione ſupponendum primò eſt, nullum corpus ſimplex, modo debitam ſibi obtineat puritatem, ſapidum eſſe; cùm ſapor ſit qualitas ſecũda orta ex commiſtione quatuor primarum, quæ ſimul in elemento natiuũ ſtatum retinẽte, inueniri nõ poſſũt. Quare & aqua ex terra, quam lambit, ſi ea pura eſſet, nullum ſaporem acciperet. Et eadem quanto minùs ſapida eſt, tanto purior, præſtantiorque habetur. Accedit etiã cùm guſtus ſit ſenſus alimenti, vt docet Ariſtoteles in lib. de ſenſu, & ſenſili capite quarto; cumque ſapores dati fuerint à natura ad condiendum cibum, hic verò purum elementum non ſit, vt primo de ortu, & interitu oſtendimus, conſentaneum eſſe, vt nequaquam in elemento puro inſint. Relicta igitur ſententia Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & aliorum, de qua Ariſtoteles in libro de ſenſu, & ſenſili cap. 4. Theophraſtus lib. 6. de cauſis plantarum cap. 2. alijque auctores, aſſerendũ cum Alberto in ſumma de homine, & de ſenſu, & ſenſili tractatu 2. Apollinari hoc in libro quæſt. 29. Garbio in ſumma quæſtione 71. Cõtareno 5. de elementis, Conciliatore differ. 145. Marcello tertio de anima à cap. 80. poſt Ariſtotelem loco citato, & Theophraſtum citato lib cap. 3. tria potiſsimùm concurrere ad ſaporum generationem, videlicet, ſiccitatem terreſtrem, aqueam humiditatem, & calorem. Interuenire ſiccitatem terreſtrem demonſtrat experientia in rebus ſapidis. Debet autem eiuſmodi ſiccitas eſſe terrea, non ignea; quia ſiccitas ignea, eſt in materia nimium tenui, atque ita euanida eſt, ac parùm apta ad guſtum afficiendum, qui vt vnus eſt è ſenſibus magis craſſæ, concretæque naturæ; ita obiectum in materia craſsiore exigit. Quòd verò humor ad gignendum ſaporem etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tunc ſapida fiunt, cùm humore irrigantur. Debet item hoc humidum eſſe aqueum, non aereum; quia in eo tantùm humido, quod alendi vim habet, atque adeò compactam, denſamque materiam obtinet, ſapor excitatur; talẽ verò ordinariè eſt humidum aqueũ, non

Guſtatus ſenſus alimenti.

Cap. 5. q. 7.

Ad generandum ſaporẽ, quæ concurrant.

non aereum, quod facilè euanescit. Rursus, oportet ad ortum saporis humidum sicco dominari, quia vt odor magis in sicco, quàm in humido: ita sapor magis in humido, quàm in sicco consistit; vt in disputatione de odorum natura ex Aristotele disseruimus. Postremò requiritur ad saporem procreandū calor; quia sapor nonnisi præeunte sicci, & humidi concoctione, per quam humidum cum sicco aptè commiscetur, oriri solet: hæc autem concoctio vi, ac ministerio caloris fit. Vnde videmus sapores frigore interire; quia frigus coctionem impedit. Cernimus item fructus in locis frigidis amariores esse, & vbique terrarum ac cremento caloris, amarorem exuere, & dulcescere. Porrò cùm ad saporem tria illa concurrant: siccum, & humidum rationē materiæ subeūt; calor vicem causæ efficientis.

Ex dictis non difficile erit intelligere quid sit sapor, quem ita definijt Theophrastus primo cap. lib. 6. de causis plantarum. Sapor est partis siccæ, terrenæq; in humore demistio. Et exactiùs Aristoteles in libro de sensu, & sensili capit. quarto. Sapor est affectio in humido aqueo, facta à sicco terrestri, & calore decoquente, gustatum, quī in potentia est, ad actum per alterationem deducens. In qua definitione non solùm materia, & causa efficiens saporis exprimitur, dequibus paulò ante; sed etiam forma, cum sapor dicitur affectio: & finis, cùm additur, deducens gustatum & cæt. Alteratio enim, qua sapor potentiā mouet, finis saporis est. Quid sit sapor.

Obijciet tamen aliquis, non videri humorem materiam saporum. Nā cineres amari sunt, & tamen non humidi: & Zingiber, ac piper habēt saporem acutum; nec tamen humiditatem. Item, quia si sapores essent proprij alimenti, forentque humidi, oporteret omne alimētum esse humidum: quòd falsum est; quandoquidem fames est appetitus alimenti, & 3. de anima cap. 3. text. 28. definitur appetitus calidi, & sicci. Sed occurrendum, licet materia saporū sit humidum; non sequi omnem prorsus saporē esse in re, quæ plus habeat humoris, quàm siccitatis; sed in ea saporem magis ab humore, quàm à siccitate oriri, vt ait Theophrastus 6. de causis plantarum, etsi interdum siccitatis plus quā humoris in re insit. Itaque etiam is sapor, qui in cineribus est, ab humore præcipuè nascitur, quo cineres non omnino distituti sunt. Quod similiter de Zingibere, & pipere dicendū est. Fatendū etiam, nō omne alimētū esse humidū, modò fateamur id quatenus sapidū, humorē magis, quā siccitatē deposcere, & in re sapida, si alię partes sicciores, alię humidiores existāt, saporē in humidiorib⁹ magis, quā in sicciorib⁹ vigere. Obiectio. Dilutio.

Præterea dubitarit quispiā, an sapor ita ex prædicta mistione oriatur, vt insit in re ipsa, quæ cadit sub gustum, seruetque certam speciem, ad quam pertinet; an ratione potentiæ mutetur. Ratio dubitandi ex eo est, quia videtur constare experientia eandem herbam boui dulcem esse, homini amarā. Contrariū tn pronūtiandū est cōtra nōnullos, quos refert Theophrastus cap. 2. lib. 6. de causis plantarum. Nam cū gustus in omnibus animantibus eiusdem naturæ sit, & sublatis impedimentis non decipiatur circa propriū sensibile; necesse est, vt dulcedo, Dubium. Respōsio ex Theophrast.

quæ in eadem herba eſt, ſecundum rationem, ſpeciemque dulcedinis percipiatur. Cur autem quibuſdam herbis, alijs vè alimentis belluæ auidè vti ſoleãt, quæ homines auerſantur, & contra; cauſa eſt, non quod ab vtriſque dulcedo rei inhærens non percipiatur; ſed quia ex diuerſitate temperamenti accidit, vt id, quod dulce eſt vni, alteri iniucũdum, & inſalubre ſit; aut vice verſa. Quod enim etiam noſtro guſtui nonnunquam dulcia moleſta ſint, patet exemplo caſiæ fiſtulæ. Quod annotauit Contarenus lib. 5. de elementis.

ARTICVLVS. II.

QVÆ SINT SPECIES Saporum.

QVod ad ſaporum ſpecies attinet, non conueniunt in ijs cõſtituendis Philoſophi. Nam quidam ad nullum certum numerũ eas reduci poſſe inquiunt, alij octo faciunt ſpecies; alij ſeptem. Plinius verò lib. 15. Natur. hiſt. capit. 27. tredecim recenſet: dulcem, ſuauem, pinguem, amarum, auſterum, acrem, acutũ, acerbum, acidũ, ſalſum. Ac præter hæc, inquit, tria ſunt genera mirabili maximè natura; vnum, in quo plures pariter ſentiuntur ſapores, vt vinis: namque in his & auſterus, & acutus, & dulcis, & ſuauis, omnes alieni: alterum eſt genus, in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus quidã, & peculiaris, vt in lacte, ſiquidem ineſt ei; quod tamen iure dici dulce, & pingue, & ſuaue non poſſet, obtinente lenitate, quę ipſa ſuccedit in ſaporis vicẽ. Deinde ſuum quendam ſapidis aquis tribuit ſaporem. Probãda tamen eſt ſententia Ariſtotelis proximo ſuperiori capite, vt ad rationem Phiſophicam magis accedens, quæ octo ſaporũ ſpecies numerat (etſi non valde repugnandũ ſit ijs, qui plures, minutiùs concidendo, vel pauciores, generaliùs loquendo, ſpecies conſtituunt) nempe dulcem, amarũ, pinguem, ſalſum, acrem, acerbum, acutum, acidum. Dulcis in melle v.g. ficubus, & vuis maturis ſentitur: Amarus in bili, oppio, abſynthio, & geniſta: pinguis in butyro, lacte, & oleo: ſalſus in ſale, & aqua marina: acer in pipere, & allio: acerbus, qui & ponticus, & ſtipticus, ſiue aſtringens appellatur, in immaturis pomis, in fructib⁹ myrti: acidus, in oleis: acutus, in aceto, & raphano. Ex his ſaporib⁹ docuit Ariſtoteles pinguẽ hærere dulci, id eſt, poſſe ad dulcem reuocari, & ſalſum ad amarum; non quòd ſpecie conueniãt, ſed propter maiorem cognationem, quam cum ijs habent.

Plinius de ſpeciebus ſaporum.

Species ſaporum octo ex Ariſtotele.

Diſſentio tamen non parua eſt qui nam ſint extremi ſapores. Nam Plato in Timæo, Galenus 4. lib. Simplic. medicam. à cap. 10. Concilia tor differt. 145. arbitrantur non eſſe dulcem, & amarum, vt poſuit Ariſtoteles, ſed ponticum, & acutũ. Huius opinionis fundamẽtum eſt, quòd ij ſapores ſint extremi iudicãdi, qui ad extremas primas qualitates magis accedunt: at ſapor acutus ſummo calori; ponticus ſummo frigori vici-

Auctorũ diſſentio circa extremos ſapores.

vicinior est, intellige ratione temperamēti, ex quo resultat. Adde quòd extrema sensibilia lædunt sensus; dulcis verò sapor, minimè, sed reficit, atque oblectat. Item, quòd ab acerbo ad acrem fit transitus per dulcem saporem: non solet autem in qualitatibus fieri transitus per extremum, sed per medium. Amplectenda tamen est sententia Aristotelis, quam tuetur D. Thomas de sensu, & sensili lect. 11. Auerroes hoc loco text. 105. & quinto collect. cap. 27. Garbius in summa lib. 1. tract. 5. quæst. 71. Contarenus lib. de elementis, Iauellus hoc lib. quæst. 46. Aduertere tamen oportet, si sapores considerentur quoad primas qualitates, ex quibus oriuntur; negandum non esse pōticum, & acutum extremos dici posse, ob rationem superiùs adductam. Verùm ea saporum contemplatio non est propria saporum, vt sapores sunt, sed provt faciunt ad temperiem corporis, quam medici præcipuè attendunt. Aristoteles verò quia de saporibus differebat secundum propriam ipsorum rationē, videlicet quatenus gustatum mouent, rectè extremos sapores constituit dulcem, & amarum; quia maximè contrario modo potentiam afficiunt, vt experientia testatur: quemadmodum, & qui extremi colores sint, non primarum qualitatum excessu æstimamus, sed ex modo afficiendi visum: quia alter disgregat, nempe candor: alter congregat, videlicet nigredo. Porro sapor dulcis optimè sensum afficit, amarus deterrimè, quia ille oritur ex optima temperie, hic contra. Nam cùm sapores fiant ex passione humidi à sicco terreo per caloris concoctionem, ij erunt perfectissimi, & sensui maximè accommodati, qui absolutissimā humidi cōcoctionem sortiuntur, vti dulcis; ij imperfectissimi, qui pessimam, vt amarus. Igitur ad fundamentum aduersariæ opinionis; quatenus probare nititur saporem acutum, & ponticum absolutè extremos esse, negandum est saporum contrarietatem ex primis qualitatibus sumendam esse, vt iam ex proxime dictis constat. Ad aliud respondendum. Hoc peculiare esse saporibus, vt vnus eorum extremus, nempe dulcis non valde lædat; quia in saporibus læsio oritur ex primarum qualitatum excessu, qui à sapore dulci longè abest. Eaque causa est, cur per illum ab acerbo, ad acrem fiat transitus, non tamen per se, sed per accidēs, nempe quia hi de extremis qualitatibus multum possident, atque adeò nisi hæ se remittant, & ad temperiem reuocent, sub qua temperie euenit sapor dulcis, amitti ipsi non possunt. Adde etiam non repugnare, quominùs in aliarum etiam qualitatum generibus interdum à medio per extremum fiat transitus, vt si corpus ex cæruleo nigrum, & inde ex nigro puniceum euadat.

Sapores extremi dulcis, & amarus.

Dilutio rationis pro cōtraria parte.

QVÆSTIO. II.

VTRVM NE GVSTVS A SENSV tactus, & natura, & organo differat.

ARTICVLVS I.

DIFFERRE INPRIMIS natura.

Argumenta probantia gustum non distingui à tactu,

SVnt qui putent gustũ nõ differre à tactu, sed sub illo quasi speciem sub genere contineri: quorum sententia probari potest in primis, quia idem videtur esse vtriusque obiectum. Nam gustus percipit aquam, quæ cum saporis expers sit, non eam vt gustabilem, sed vt tactilem cognoscit: vnde & Aristoteles proximo, capite text. 101. asseruit gustabile esse quoddã tactile. 1. Secundò, quia Aristoteles hoc in lib. cap. 3. tex. 28. docuit tactum esse sensum alimenti. Quare cùm alimentum ad gustum pertineat, idẽ videtur esse commune horum sensuum obiectũ. 2. Tertio, quia gustatus percipiens sapores, percipit etiam humorem, siquidem sapor mouere gustatum non potest, nisi insit in humido actu. 3. Accedit Arist. testimonium tum in lib. de sensu & sens. cap. 4. tum lib. 3. huius operis cap. 12. text. 64. & lib. 2. de partibus animal. cap. 17. vbi affirmauit gustum esse quendam tactum: & rursus cap. 2. de sensu & sensili, vbi ait gustum esse speciem tactus. Postremo hoc in lib. cap. 2. text. 23. & lib. 3. cap. 12. text. 68. docet solum tactum esse necessarium animali, idemque de sensu, & sensili cap. 4. affirmat animal non posse esse absque gustu. 4. Quæ loca inter se pugnarent, nisi Aristoteles vellet gustum, & tactum non differre specie.

Tactum bifariam sumi.

Aduertendum tamen est dupliciter sumi tactum; vno modo provt dicitur de quauis potentia, quæ non percipit rem sine contactu, id est, cuius obiectum non sentitur medio remoto species traijciente, vt percipitur color, qui per aerem ad aspectum sui imaginem mittit; sed medio coniuncto; quo pacto gustus, in sapores; tactus, in calorem aliasque eiusmodi qualitates ad se attinentes fertur. Nec enim necessum est, vt sapor à re sapida per aerem ad gustum transmeet, similiterque calor, ad tactum. Alio modo sumitur tactus à philosophis angustiore, ac proprio significatu. Eisdemque modis tactile accipi consueuit, nimirũ pro quauis qualitate, quæ vt in suam potentiam cadat, non poscit medium externum: vel pro ijs tantùm qualitatibus, quæ presso vocabulo tactiles nuncupantur. Hoc posito, si tactus secundum priorem notionem spectetur, dicimus tam gustandi, quàm tangendi facultatem tactum iure nuncupari; cùm neutra earum externo medio ad obiectum percipiẽdũ egeat. Si vero secundum posteriorem, diuersas esse potentias, & specie, naturaque distinctas. Quæ est sententia Aristotelis hoc in lib. cap. 11. text. 112. & 128. & de sensu, & sensili cap. 4. Auerrois hoc loco text. 31. Themistij cap. 48. suæ paraphrasis, simplicij tex. 110. Philoponi,

Tactum distingui specie a gustu.

Sancti

Sancti Thomæ, Aegidij, Zimarę,& Caietani text. 111. Apollinaris quæſt. 29. Ferrarienſis quæſt. 18. M. Alberti in ſumma de homine, & lib. 2. de anima tract. 3. cap. 27. etſi Venetus aliud putarit hoc loco text. 102. aiens guſtum,& tactum non differre,niſi per quædam connotata;formaliter verò eſſe vnam eandemque potentiam. Probatur autem noſtræ opinionis veritas ex eo,quia aliud eſt obiectum tactus, nẽpe calor,frigus,aliæque eiuſmodi qualitates,de quibus ſequenti cap. agendũ;aliud,guſtus,nimirum,ſapores;Item,quia aliud eſt tangendi,aliud guſtandi organum,vt mox patebit. Quo argumento vtitur Ariſtoteles tex. 112. Deinde,quia alioqui non eſſent niſi quatuor ſenſus. Præterea,quia fieri poteſt,vt incolumi tactu,pereat guſtus in lingua.

Argumenta verò initio adducta nihil exhibent negotij. Occurrendum eſt enim,ſi detur aqua adeò ſyncera, vt omni ſapore careat, eam non guſtatu,ſed tactu duntaxat perceptum iri. Item,guſtatile eſſe tactile,& guſtum eſſe tactum,ſiue ſpeciem tactus,ſi hæc ſub priori conſideratione,quam antè explicuimus,ſumantur,id eſt, guſtatile eſſe tactile ſecundum analogiam,qua ambo ſub potentiam cadunt;videlicet per medium cõiunctum: ſimiliterque guſtum eſſe tactum,non ſimpliciter,ſed ſecundum cognationem,& ſimilitudinem, quam in percipiendo obiecto ſortiuntur. Vel guſtabile eſſe tactile, quia nihil guſtari poteſt,quin priùs tangatur:& guſtum eſſe quendam tactum; quia vis guſtandi,& vis tangendi circa eundem cibum verſantur, (vnde tactus dicitur ſenſus alimenti) ratione tamen diuerſarum qualitatum,quia tactus circa humidum,verbi gratia,& ſiccum: guſtus circa ſaporem, qui ex horum commiſtione fit,occupatur: & vtraq; facultas ita in has qualitates incumbit, vt guſtus non tendat in ſuas,niſi tactus in eas,quæ ipſi propriæ ſunt,ſaltem priùs natura feratur.

Diuuntur confertim argumẽta probantia guſtũ non diſtingui á tactu.

Ad id,quod poſtremo loco de tactus,& guſtus neceſsitate adiectum fuit,dicendum eſt,ſolum tactum reſpectu omnium animantium eſſe abſolutè neceſſarium,ita vt nec ad breue tempus,abſque tactu poſsint viuere;guſtum verô etiam omnium ferè comparatione, exceptis paucis admodum imperfectis,neceſſarium eſſe, non quaſi eo ſublato,cõfeſtim interitura ſint; ſed quia cùm omnia ferè ad capiendum alimentum, cibi voluptate alliciantur,ſublato eius voluptatis ſenſu, ordinariè à nutrimento capiendo ceſſabunt,vel tam parum aſſument,vt ſenſim extabeſcant,& moriantur;atque ita dicitur guſtus neceſsarius animantibus, quia ordinariè,ſeu maiori ex parte, abſque illo vitã non diu ſeruabũt. Quædam tamen animantia nimis imperfecta,vt ad plantarum naturã, & conditionem proximè accedunt,ita quaſi plantæ, alimentum citra delectationem hauriunt,eaque guſtu deſtituta ſunt. Ac de his interpretandus eſt Ariſtoteles in libro de ſomno, & vigilia cap. 2. cùm inquit non omnia animalia habere facultatem guſtandi. Sanè patet ex dictis qua ratione tactus neceſsarius ſit; & quo pacto guſtus poſsit, ac non poſsit dici neceſsarius animantibus,& vt ex verbis Ariſtotelis minimè colligatur tactum à guſtu non diſtingui.

De neceſsitate tactus, & guſtus.

Exponitur Ariſt.

AR-

ARTICVLVS II.

DIFFERRE ETIAM organo.

Organũ gustatus.

NEc verò tactus,& gustus idem organum vendicant; licet enim in ea corporis parte,in qua vis cognoscendi sapores ineſt, tangendi quoque facultas insideat;non tamen è conuerso vbicunque tactoria potentia reperitur,vis etiam gustandi cernitur. Enim verò gustandi instrumentum est lingua,aut quidpiam linguæ proportione respondens in ijs,quæ linguæ sunt expertia,vt primo de histor.animal. cap. 11. & 2. de partibus cap. 17. & 4. eiusdem operis cap. 11. Aristoteles docet. Porrò,lingua(vt de eius compositione aliquid dicamus) ad radicem,quæ latior est,& faucibus cohæret,osse valido, quasi base, nititur, sustentaturque, quod ὑοειδὲς Græcis dicitur, literę Y. speciem habens. Substantia illi rara,atque laxa,vt humores,qui saporis vehiculũ sunt,facilè imbibat. Quocirca, & tunica cingitur prætenui,quæ toti ori communis est. Nouem constat musculis,quos media linea ad dextram,læuamque diuidit,vt hoc quoque instrumentum suo modò geminatum esset. Venis præterea duabus maiusculis,totidēque arterijs perfunditur,duobus item neruorum coniugijs,altero mol. li dignoscendis saporibus destinato,altero duriore, quod in musculos distributum motus expedit. Oportuit enim linguam esse expeditam, tum ad sermonem efformãdum,siquidem huic etiam muneri obseruit, tum ad commutandum cibum,& in ore detinendum,vt vario dentium attritu subigi,& comminui queat.

Linguę compositio, & structura.

Linguę musculi nouem.

Dectig gustus Ar. lib.1. de hist.an.c. 11. lib. 2. de part.an c.17. & lib.4.c.11. Gal. de vsu part. c 4. & & 10. Auer. 1. Collect.c. 20. & lib.2. c.14.fluic.lib 12.de an.c.12. Vesal. lib.2. c.19 & lib.4. c.6 & 10.

Qua in parte linguæ insit vis gustandi

Sunt qui velint gustandi vim potissimùm esse ad radicem linguæ. Primùm,quia saliua,quæ gustationi plurimũ obseruit, inibi generatur: sunt enim ad radices linguæ duæ glandulæ carneæ, (tonsillas vocant) saliuæ generatrices. Secundò,quia illic maiores visuntur nerui. Contraria tamen sententia,quam tradidit Aristoteles 1. de hist. anim. cap. 11. & lib. 2. de part. anim. cap. 17. vera est, nimirum in linguæ acumine acriorem gustum inesse: quod experientia patet. Nam cùm cibus ad linguæ radices deuoluitur,minùs delectat, ideôque ipsum ad linguæ cuspidem reuocamus: sicuti è contrario cùm aliquid gustare volumus, id ad inferiores linguæ partes confestim deijcimus. Causa verò,cur maior vis gustatoria in linguæ insit fastigio,est;quia ea linguæ pars mollior existit,eiusque nerui,etsi minores,molliores tamen sunt, & ad sapores percipiendos magis idonei. Nec obstat quod vberior sit ad radicem saliua;humoris enim copia,si nimia sit,gustatum obtũdit. At enim licet prædicta facultas præcipuè in lingua resideat,tamen vt D. Augustinus lib. 2. de verbis Domini,& D. Damascenus lib. 2. fidei orthod. cap. 18. D. Nemesius in lib. de natura hominis cap. 9. Plinius lib. 11.

In linguę acumine gustus acrior.

cap.

cap. 37. ſentiunt, videtur etiam nonnihil extēdi ad palatum, in quod guſtatorij nerui aliquantulum effunduntur. Neque hoc repugnat ſententiæ Ariſtotelis, qui de principali tantùm organo loquitur. Quin & ipſe lib. 4. de partibus anim. cap. 11. etiam in gula guſtatum ponit. Eſculentorum, inquit, omnium voluptas in deſcendendo contingit: dum enim deglutimus, pinguia ſentimus, & ſalſa, & dulcia, & reliqua generis eiuſdem: & omnium ferè condimentorum, eſculentorumque in deuorando, gulæ tactione ſuauitas exiſtit, & gratia. Quod verò Plinius ait, licet guſtus in homine ad palatum ſe ſe porrigat, in cæteris animantibus lingua duntaxat contineri, cùm id ipſe neque ratione oſtendat, neque experientia comprobarit, non eſt cur ita eſſe arbitremur. Quonam verò pacto intelligendum ſit, quod lib. de ſenſu, & ſenſili cap. 2. & lib. 2. de partibus animal. cap. 10. Ariſtoteles aſſeruit, guſtum & tactum à corde pendere, alibi examinandum á nobis eſt.

Capitis Vndecimi Explanatio.

DE tangibili autem. a) Poſtremo loco accedit ad diſputationem de tactu, quā eo conſilio hactenus diſtulit, quòd huius ſenſus notitia admodum obſcura ſit, vt indicant quęſtiones, quas de illo mouet, adeò difficiles, vt in eis non tam ſententiam ſuam explicare, quàm dubitandi anſam præbere videatur. Igitur initio capitis monet eodem pacto ſe ſe habere tactum ad ſuum obiectum, quo cæteri ſenſus; eàdemque methodo debere in cognitionem venire: Ita vt pro eius varietate tactilia quoque multiplicanda ſint. Tum in controuerſiam adducit, num vnus tantùm ſit tactus. Item quodnam ſit tactus inſtrumentum, caro ne, & id, quod in ijs, quę carnea non ſunt, carni proportione reſpondet, an aliud quid potius; ita vt caro ſit medium, organum autem ſit aliquid aliud interiùs latens.

Capitis argumentum.

CAP. XI.

Text. 106. *DE tangibili autem, & tactu eadem ratio eſt. Nā ſi tactus non vnus ſit ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt, & ea, quæ tactu percipiuntur, plura ſenſibilia eſſe. Dubitationem autem iſte locus habere videtur, vtrum plures ſint tactus, an vnus tantum: & de inſtrumento tactus quid tandem ſit, vtrum ipſa caro, & id, quod in cæteris ſimile eſt carni, an ita non ſit, ſed id quidem ipſum ſit ſenſus huiuſce medium, inſtrumentum autem ipſius primum aliud quoddam ſit intùs.*

Text. 107. b *Omnis enim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus albi, nigrique: & auditus acuti, grauiſque, & guſtus dulcis, atq; amari. At in tāgibili plures inſunt cōtrarietates, vt*

b Omnis enim ſenſus.) Negantem partem prioris quæſtionis confirmat ex eo, quia vnus ſenſus, vnius tantùm eſt contrarietatis; vt aſpectus cādidi, & nigri: auditus grauis, & acuti: guſtus dulcis, & amari: tactus verò circa plures videri plures eſſe tactus.

ver ſatur contrarietates; nimirum circa calidum, & frigidum; ſiccum, & humidum, aliaque id genus. Quod ſi quis reſpondeat etiam alijs ſenſibus plures occurrere contrarietates, vt viſui non ſolùm album, & candidum; ſed etiam pulchrum, & fædum: aliaque eiuſmodi: cùm tamen in confeſſo ſit quemlibet eorum ſenſuum vnum eſſe; refellit eam reſponſionem: quod reliquorū ſenſuum contrarietates quantumlibet plures videātur, omnes tamen in vnam communem rationem conueniant, in tactu verò non ita res habeat.

Refutatio falſæ reſponſionis.

c Huius autem vtrum instrumentum.) Posteriorem tractat controuersiam de organo tactus. Quòd enim id animantis cato censeri debeat, ex eo quispiam ostenderit; quia vbi primùm caro attingitur, citra moram sentimus. Verum hanc rationem parùm firmam esse ex eo liquet, quia si quis externam aliquam membranulam carni obtendat, adhuc confestim sensio fiet, & tamen luce clarius est, eiusmodi membranulam non esse tactus instrumentum. Pergit deinde institutum idē confirmare; quia caro ita affecta est ad organum tactus, vt se haberet prędicta membranula, si carni congenita esset: & vt se haberet aer ad aspectum, auditum, & odoratum, si animantibus insitus à natura foret: tunc verò etsi aer horum sensuum instrumēta esset; atque hos omnes sensus in vnius sensus naturam contrahere videretur; nihilominus tamen idem aer esset eorum medium, non autem instrumentum; neque idem sensus foret videndi, audiēdi & odorādi. Ergo & caro medium erit, non autem organum tactus, licet organo coniuncta sit, vt quę eādem constet forma, qua ipsum animal, quod prędictorum trium sensuū mediꝰ non conuenit, quæ elemēta sunt, & soliditatis expertia; atque adeò viuētium formis haudquaquam informantur.

d Indicat autem plures.) Obscurus est hic locus, nec in eo explicando interpretes consentiunt. Videtur tamen Aristoteles persequi quęstionem de vnitate tactus, & occasionem remouere existimandi vnum esse tactum. Putaret ergo quispiam vnā duntaxat esse potentiam tangendi, quia illius instrumentum vnum est: id ex eo demolitur, quia licet instrumētum sit vnum, si obiecta plura sint, ad multiplicandam facultatem sat erunt. Quod in gustu, & tactu linguæ conspicuum videtur, quos fatemur esse sensus diuersos, esto in vna, eademque lingua cernantur; quia tactus circa tactiles qualitates, gustus circa gustatiles se se exercet. Si igitur tactus plura habuerit obiecta, esto sensorium, atque etiam medium vnum sit, id quominus potentiæ plures haberi debeant, non obstiterit

Refutatio opinionis vnū tactum constituentis.

vt patet est enim calidum, frigidum, humidū, siccum, molle, durum, & istiusmodi alia, Sed esse videtur ad hanc dubitationem quædam solutio. Nam in cæteris etiam sensibus plures sunt contrarietates, in voce nanq; non solū est acumen & grauitas: sed etiam magnitudo & paruitas, & lenitas, & asperitas vocis, & alia huiusmodi. Sunt & circa colorē differentiæ aliæ tales. Verū quidnam sit vnū obiectum tactui, sicut vnū est auditui sonus, non esse manifestum videtur. c Huius autē vtrum instrumentū tactus intùs sit post carnē, an non sit, sed statim sit ipsa caro; id non esse signū videtur, sensum, inquam, illico fieri, cùm res tactu percipiendæ tanguntur. Etenim siquis nunc circa carnē subtilem pellem extenderit, deinde rem tactu percipiendam tetigerit sensus statim similiter fiet, & tū patet in illa pelle tactus instrumentum non esse. Quod si copulata fuerit, velociùs, vt patet, sensus perceptio fiet. Quapropter talis pars corporis perinde se se habere videtur, atq; si circumfusus aer coniunctus esset nobis, ac copulatus, tunc enim vno quodā instrumento profectò sonū, & colorē, & odorē videremur sentire, & vnus quidam videretur esse nimirū sensus, visus auditus, atq; olfactus. Nunc autem quia seiunctū est id per quod fiunt motus, patet instrumenta iam dicta sensuū esse diuersa. In tactu autē idipsum nunc latet. Fieri enim nequit, vt ex aere, vel aqua corpus animatum tantummodo constet, quippe cum solidū quoddam esse oporteat. Restat igitur, vt ex his atq; terra sit mistum, quale est ipsa caro, & id, quod vicē ipsius subit. Quare necesse est ipsum corpus copulatū mediū esse inter instrumentū ipsius tactus, & res ipsas tangibiles, per quod fiunt ipsi sensus, qui quidē sūt plures. d Indicat autē plures esse tactus hisce, qui in lingua consistit. Nam eàdem in parte, & omnes res tangibiles, & saporē etiam sentit. Si igitur & cæteræ partes carnis, sentirent saporē: vnus idemq; tunc sensus videretur esse profecto gustus, & tactus. Nunc autē quia non fit cōuersio duo diuersi sensus esse censētur. e At verò dubitabit hoc loco nō iniuria quispiam. Nam si corpus quidem omne profunditatem habet, atq; hæc est tertia magnitudo, fieri verò nequit, vt ea corpora se se mutuò tangant, inter quæ corpus aliquod

Text. 108.

Text. 109.

Text. 110.

Text. 111.

Text. 112.

Text. 113.

e At

e At verò dubitabit.) Cùm tactum medium congenitum habere superiùs dixisset, vberioris explicationis gratia aliam nunc mouet quæstionem, videlicet, num tactus medium aliquod externum habeat. Nam cùm inter duo corpora (intellige solida, quæ alias partes depressas, alias eminentes habeant) semper interiectus sit aer, vel aqua: vt patet cùm se in aqua contingent, vbi inter illa nonnihil humiditatis perpetuò deprehenditur; quod similiter accidit in aere, esto id in hoc elemento minùs sit conspicuum; videbitur omnino asserendum, quoties aliquod eiusmodi corpus tactu sentimus; interuenire semper medium aerem, vel aquam; proindeque sensui tactus hęc corpora tanquã externa media ad sensionẽ obeundam deputata esse.

Num tactus medium externum vendicet.

aliquod medium intercedit, humidumq; non est sine corpore, nec humectatum, sed necesse est vel aquam esse, vel aquã habere, qui fieri potest, vt corpus tanget corpus in aqua? & enim necesse est, cum extrema non sint sicca, in medio aquã esse, qua repleta sint ipsa extrema. Quod si hoc est verum, fieri profectò non potest, vt corporum tactus fiat in aqua. Eodem etiam modo de ijs dici potest, quæ in aere collocantur, simili nanq; modo se se habet aer ad ea, quæ sunt in ipso, & aqua ad ea, quæ sunt in ipsa. Latet autem nos magis in biscæ, quæ in aere collocantur, quàm in animãtibus, quæ

Text. 114. *sunt in aqua, si humectatum humectatum tangit.* f *Vtrũ igitur omnium simili modo sit sensus; an sensuũ quidam, vt nunc videtur, eodem, quidam diuerso modo obiecta sua percipiant, gustus quidem, & tactus tangendo, cæteri autẽ eminus? At id profectò non ita est, sed durũ etiã, & molle per alia plane sentimus, quemadmodũ, & id quod sonat, & visibile ac, odorabile; verum hæc quidem eminùs, illa verò cominùs sentiuntur. Quapropter latet si per mediũ illa percipiantur. Nam sensibilia cũcta per medium sentiuntur, sed in illis id ipsum latet, vt diximus. Enimverò si per subtilem pellem, vt priùs etiam est dictum, positam circa carnẽ sentiremus omnia tangibilia, id ipsum non animaduertentes, sic nos tum vtiq; sentiremus, vt nunc in aere sentimus, & aqua. Nunc enim videmur res ipsas tangibiles tangere, & nullum mediũ esse. Interest autem inter*

Text. 115. *tangibile, & ea, quæ sonant, & visibilia. Nam hæc quidẽ sentimus medio in nos aliquid agente. At tangibilia sentimus non à medio, sed vnà cum ipso medio moti, vti fit cum quispiam per clypeum est percussus. Nõ enim percussus clypeus percussit, sed fit, vt ambo sint simul percussi,*

Text. 116. *clypeus, atque miles.* g *Omnino autem vt aer, & aqua se se habent ad visum, & auditum, atque olfactum, sic caro ac lingua se se ad huius instrumentum sensus habere vidẽtur. atq; nec ibi pfectò, nec hic perceptio sensus fiet, cũ instrumẽtũ sensus à re sensibili tangitur, vt quispiã sup extremũ oculi corpus posuerit albũ. Ex quo etiã plane patet instrumẽtũ sensus ipsius, quo res percipiũtur tãgibiles, intùs esse collocatũ, vt diximꝰ. Sic enim & in hoc sesu fiet id porrò, quod in*

f Vtrùm igitur.) Aliã profert quæstionem: num sensus omnes per externũ medium in sua obiecta fetantur; an potiùs gustus, & tactus per internum duntaxat; reliqui per externum. Respõdetque omnibus sensibus commune esse per externum medium sua obiecta percipere, etiam gusta tui, & tactui; dum corpora solida gustamus, & tangimus, cùm inter illa vt paulò antè dictum fuit, semper aqua, aer ve maneant medium. Verùm hoc reliqui tres sensus á gustu, & tactu dissident, quòd in illis medium externum mouetur ab obiecto; medium verò mutatũ potentiam afficit; in his autem propter rei percipiendę coniunctionem, & breuitatem interstitij, medium, & potentia simul moueri censentur. Quod clypei exemplo ostenditur. Si quis enim per clypeum percutitur, nõ dicimus clypeum ab hasta, ipsum verò à clypeo percuti, sed vnà cũ clypeo plagam accipere. Adde quod gustatus, & tactus non nisi ex accidẽte

Cõmune est omnibus sensibus per externum mediũ obiecta percipere.

medium externũ sortiuntur, cùm videlicet corpora nequeunt se immediatè contingere: reliqui verò sentus per se, ac ratione obiectorum externum medium efflagitant.

g Omnino autem.) Tactus medium, obiectum, & sensorium accuratiùs explicat. Ac primùm docet carnem, non organum, sed medium tactus esse, sicuti aer visus, & auditus. Quod probat, quia sensibile impositum sensui non sentitur: si enim album oculos tangat, aut sonus aeri congenito, vel odor odorandi sensorio adhibeatur, non fit sensio: at tactile carni ad

Carnẽ esse medium tactus.

motum percipitur. Deinde obiectum tactus ait esse tactilium corporum differentias, hoc est, calidum, frigidum, siccum, humidum, quas vocat differentias, quòd elementa, prout alterandi vim habent, ijs inter se constituantur, ac differant, vt in libris de ortu, & interitu exposuimus.

h Sentire namque pati quoddam est.) Quale sit tangendi organum ostendit, aiens esse potestate id, quod tangibile actu est; siquidem id, quod sentit à sensili pati oportet: quod autem patitur, in potentia tale est, quale id, à quo patitur. Quoniam igitur potissimum tactus obiectum est calidum, frigidum, siccum, humidum, eius sensorium ita erit affectum, vt hisce qualitatibus immutari queat. Est verò hoc inter tactum, & reliquos sẽsus discrimen, quòd aliorum organa expertia sunt qualitatum, quas sentiunt, vt humor crystallinus colorum, mamillares processus odorum, alhaque similiter: at instrumentũ tactus, cùm sit corpus exprimarum qualitatum cõmistione constans, necessariò primas qualitates, quæ tactus obiectum sunt, in se actu cohibet, quãquam eas in mediocritate obtinere debeat, vt extrema, atque excessus aptè dignoscat; siquidem mediocre extremorum iudex est.

Mediocre iudex extremorum.

i Præterea vt visus.) Quemadmodum in alijs sensibus duplex sensile constituit; vnum verè, propriéque sensile, veluti habitum; alterum vt privationem; sic in tactu rem habere ait; ita vt sicut visus rei visilis, & invisilis est, sic & tactus circa tactile, atque intactile versetur. Intactile verò nuncupat tum id, quod tractabiles qualitates admodum remissas obtinet; tum quod easdem nimium exuperantes habet, ita vt sensorium labefactent.

in cæteris sensibus fieri solet. Sensibilium enim, si in ipsis instrumentis ponantur sensuum, non fit, vt patet, perceptio, at si super carnem ponatur tangibile, fit, vt docet experientia, sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu. Atqui ea tactu percipiuntur, quæ corporis sunt, vt corpus est, differentiæ. Dico autem differentias eas, quæ rerum elementa distingunt, calidum, frigidum, siccum, ac humidum, de quibus antea diximus ijs in locis, in quibus de elementis ipsis tractauimus. Instrumentum autẽ id, quo dictæ qualitates sentiuntur, & in quo primo sensus is collocatur, quem appellare consueuimus tactũ, pars ea sane est, quæ est potentia talis. h *Sentire nanq; pati quoddam est, vt diximus. Quare id quod agit tale illud facit, cum sit potentia, quale est ipsum actu. Quocirca simile calidum, atque frigidum, & durum, ac molle non sentimus, sed exuperationes, quia sensus est quasi mediocritas quædam contrarietatis eius, quæ in ipsis sensibilibus inest, & propter hoc sensibilia ipsa discernit. Nam medium ipsum extremorum est iudex. Fit enim ad vtrumque ipsorum, alterum extremorum. Atq; vt id, quod albũ, nigrumq; percepturũ est sensu, neutrum ipsorũ actu, sed potentia sit vtrumq;, oportet, & in cæteris eodem modo, sic & in tactu neq; calidũ, neq; frigidum id actu sit oportet, sed vtrumq; potentia, quod vtrumq; est percepturũ. Præterea vt visus visibilis ac invisibilis quodãmodo est, vti diximus, cæteriq; sensus oppositorũ similiter, sic etiã est tangibilis, ac intangibilis, tacto. Intangibile autẽ est etiam id, quod exiguam admodũ differentiam tãgibilium habet, quale passus est aer, & exuperationes etiam tangibilium, qualia sunt ea, quæ corrumpere possunt. De sensuum igitur vno quoq;, dictum sit hoc modo quasi figura.*

Text. 117.

Text. 118.

Text. 119.

Text. 120

QVÆSTIO. I.

QVODNAM SIT TACTVS Organum, quod medium.

ARTICV-

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHORVM Sententiæ de organo tactus; & quænam earum amplectenda sit.

VBinam tangendi instrumentum resideat, magna est inter philosophos discrepantia. Themistius in sua paraphrasi cap. 39. & 40. & Simplicius, tex. 116. ponunt tactum in corde, adducti uerbis Aristotelis in lib. de sensu, & sensili cap. 2. & de senectute cap. 2. & de partibus animalium lib. 2. cap. 10. vbi Philosophus videtur cor sedem tactus, & gustus facere. Auerroes autem in paraphrasi de sensu & 2. Colliget. cap. 8. & 18. & 2. de partibus animalium cap. 1. & octauo asserit carnem sensiterium tactus esse, idemque statuit Philoponus ad text. 124. & Aphrodisæus lib 2. de anima cap. de contactu, quem ob id Themistius loco citato reprehendit. Prima opinio.

Galenus verò lib. 1. de vsu partium cap. 16. & 18. & lib. 5. cap. 9. & lib. 12. cap. 2. & lib. 2. de temperamentis, Auerroes com. 18. Fernelius in lib. de animæ facult. cap. 6. Vesalius lib. 6. cap. 17. M. Albertus hoc lib. tract. 3. cap. 31. & 34. Conciliator differ. 42. Thurisanus lib. 2. Techni com. 15 & lib. 3. com. 54. D. Thomas hoc loco lect. 32. Aegidius text. 108. dub. 2. & Scotus quæst. 2. Iandunus quæst. 29. aiunt organum tactus esse neruum. Secunda opinio.

Vtrique harum duarum opinionum adstipulari visus est Aristoteles tum lib. 1. de hist. animal. cap. 4. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1. & 5. vbi tangendi vim in carne sitam esse docuit; tum proximo superiori capite text. 109. vbi carnem medium, organum verò neruũ constituit. Quæ loca perpendens Auerroes, & tunc in hanc posteriorem sentẽtiam inclinans cẽsuit Aristotelem, cum libros de animalibus scriberet, nondum compertum habuisse latère sub caruncula neruos, quod cum posteà cognouisset, in his libris, quos posteà edidit, sententiam mutasse.

Nos igitur propositam controuersiam aliquot assertionibus explicemus. Prima sit. Organum tactus non est in solo corde, nec in vno aliquo membro corporis duntaxat. Hæc est philosophorum communis. Probaturque ex eo, quia non solo corde, nec vno aliquo tantùm membro tangimus, vt testatur experientia. Atque ita fieri oportuit. Nam cùm hic sensus ad tuendam animalis vitam, & noxia declinanda peculiariter datus sit à natura, siquidem ad eum spectat percipere læsionem, qua primarum qualitatum temperamentum, quod maximè vitam continet, dissoluitur; necessum fuit, non addici eum, aut limitari Prima assert.

alicui certæ parti corporis. Quod verò Aristoteles eum in corde posuisse visus est: id eatenus pro vero haberi potest, quatenus tactus, (quod suo modo de gustu dicēdum est) sicuti ad vitam est necessarius; ita cordi, qui est vitæ fons, vti sensus maximè vitalis, ac reliquorum fundamentum, priuatim respondet, & vnà cum eo perit. Siquis autem dicat nihil aliud voluisse Aristotelē, quàm tactum esse in corde, vt in radice, quia inde propagantur nerui, per quos influunt spiritus ad actum sentiendi. Iam ea Philosophi sententia in primo de ortu, & interitu confutata à nobis fuit, vbi cum schola Medicorum, tum alijs argumentis, tum anatomicis obseruationibus probauimus neruos, & vnà cum eis animales spiritus à cerebro, non à corde deriuari. Præterquamquod eo modo etiam alij sensus dicerētur esse in corde.

Neruos à cerebro diriuari.

2. Assert. Tactus organum nec sola caro, nec solus neruus dici debet.

Secunda assertio. Organum tactus neque est sola caro, neque solus neruus. Hanc tuetur Simon Portius lib. de dolore cap. 10. Theophilus hoc in libro à text. 110. & 112. D. Gregorius Nyssenus lib. 4. Philosophiæ cap. 4. videturque Galeni lib. 3. de temperamentis cap. 9. & lib. 9. de placitis Hippocratis, & Platonis cap. 2. Auicennæ lib. 6. Natur. cap. de tactu. Algazelli lib. 2. tractat. 4. cap. 3. Probaturque ex eo, quia constat non solam carnem, sed etiam neruum sentire, cùm læditur; siue hæc sumantur coniuncta, vt caro neruosa, siue separata, vt neruus carne exutus, & caro, qualis est in recessu cordis, & iecore.

Quid nomine carnis intelligatur.

Aduertendum tamen nomen carnis non accipi à nobis hoc loco presse, sed ita, vt eius nomine etiam cutis, & membrana, aliaque eiusmodi intelligi velimus. Itaque arbitramur in qualibet parte corporis, quantumlibet exigua tactum inesse; quanuis ossa, & quædam aliæ partes ob terrestrem concretionem, aliam vè eiusmodi ad sentiendum ineptitudinem, tangendi vi careant. Nostræ autem assertionis veritas ex eo cōuincitur, quia ibi sensoriū est, vbi sensio fit; ibi verò fit sensio tactus vbi læsio sentitur: sentitur autē in omnibus illis partibus, vt experientia docet. Constat tamen maximè vigere tactum in externa cute. Ea nāq; primarum qualitatum differentias multo meliùs, quàm alia corporis parte dignoscimus; quod singulari prouidentia factum est, vt quæ nimietate sua animal perdere queunt, ea cōtinuò vbi corpus attigerint, caueri possint, sed & ex ipsa cute, ea magis sentit, quæ volę manus inuolucrum existit: vt aduertit Galenus cap. 10. lib. primi de temperamentis. Curatumque id etiam à natura fuit, eo quòd manu, vt communi instrumento, ad res tangendas, & prehendendas vtimur. Quod siquis obijciat primas in hoc sensu videri neruis deferendas; dicendum diuisionem continui, quæ dolorem incutit, magis sentire neruos, quia duriores, densioresque sunt: cutem verò acutiori sensu pollere ad qualitatum oppositiones distinguendas: quia neruus à temperie declinat ad frigidum, ac siccum; non ita cutis, quæ exactiorem mediocritatem obtinuit.

Tactum in qualibet parte corporis inesse.

Potissimum viget tactus in extrema cute, magis tamen in cute volę.

Manus commune organum.

Obiectio. Dilatio.

Explicantur loca Arist. circa organū tactus.

Quod verò ad Aristotelem attinet, qui tactum vel in solo neruo, vel in sola carne statuisse videtur, dicendum in primis, antecedenti capite, vbi tangendi instrumentum à carne remouet, nihil ea de re absolutè definijsse

definijsse, sed more tantùm dialectico disputasse. Ad illius verò argumenta respondendum, non ob eam tantùm rationem à nobis tactum etiam in carne constitui, quòd rem carni admotam illicò sentiamus, sed ob causas paulo antè explicatas. Item, non omnem sensum requirere medium externum; posseq; carnem obiectum sibi impositum sentire, si non ea parte, qua obiectum proximè attingit, saltem alia nonnihil ab ea distante. Qua de re inferiùs plura. Iam verò ea loca, quibus Aristoteles carni tangendi vim ascribit; ita accipienda sunt, vt eam carni inesse putet, non tamen soli.

ARTICVLVS. II.

DE MEDIO TActus.

SEd adhuc de medio tactus pauca dicenda. Quæri autem potest vel de interno, vel externo medio. Porrò nec requiri, nec dari internum medium tactus paulò ante decreuimus, cùm asseruimus tam carnem, quàm neruum illius instrumentum esse: licet caro non organũ tantùm, sed aliquo modo medium internum dici possit respectu nerui, quatenus hic illius interuentu ab obiecto alteratur, moueturq;.

Circa externum putat Auerroes hoc loco necessarium id esse, contendens non posse quicquã agere in tactum, quin inter agens, & animal interiectum sit aliud corpus, vt videtur Aristoteles text. 113. & 114. docuisse. Quòd si Auerroi opponas dum aer, & aqua immediatè animal attingunt, proximè in ipsum agere; atque adeò non semper dari externum medium. Occurrit aerem, & aquam, cùm sint loca naturalia animantium, in sua natiua dispositione minimè in illa agere, aut ab ijs sentiri. Verùm si aer, & aqua extra natiuũ statũ alterentur, & qualitates in tactũ agẽtes fortiantur calida, & frigida corpuscula in se se admittendo; tunc animal ea corpuscula sentire, quæ tamen non immediatè in ipsum agant, sed per aquam, aerem vè interiectum.

Opinio Auerrois nõ posse quidquã agere in tactum nisi medio aliquo corpore interiecto.

Hæc tamen sententia probanda non est, cùm nequaquam sit negandum elementa, etiam in naturali statu, agere in animantium corpora; siquidem per excessum primarum qualitatum ea superant, & à vincente tam in naturali loco, quã extra illum, potest dari actio. Alioqui neque ipsa elementa, dũ proprijs continentur sedibus, in vicina mutuò agerẽt. Cuius oppositum, præterquam quòd ex se patet, demõstratum à nobis alibi fuit. Itaq; asserendũ posse aliquod externũ corp⁹, vt aerẽ, & aquã immediatè agere in sensoriũ tactus; neq; tactum, quod similiter de gustu pronũtiandum est, requirere medium externũ. Addendum præterea cum Sancto Thoma, & Thienensi ad textum 114. cum Caietano cap. 10. Alberto M. tractatu 3. cap. 32. Nimpho, & alijs, posse corpora mollia se se immediatè tangere. Vtrum verò dura possint, contro-

Reijcitur hęc opinio.

Corpora mollia posse se immediatè tangere.

controuersiam esse. Namque prædicti auctores arbitrantur non posse dura corpora in aere,& aqua ita applicari, vt neque aer, neque aqua media sint. Cuius oppositum defendunt Marcellus lib. 2. de anima cap. 91. Conciliator differen.42. Auicenna 6. Metaphysicæ cap. 3. Thurisanus 3. Techni com. 54. Apollinaris 2. de anima quæst. 31. art. 1. Garbius in sum. lib. 1. tract. 5. quæst. 24. Scotus. 2. de anima quæst. 3. Quæ dubitatio ita explicãda est, vt dicamus corpora dura, quæ alias partes cauas, alias eminentes habent, non posse ita iungi, vt in medio non sit aliud corpus, alioqui daretur in partibus depressis vacuum; ea verò, quæ omnino cõplanata, ac læuia sunt, vt vitrea, haud dubiè posse; cùm nulla ratio contrarium persuadeat. Quare cùm Aristoteles proximo capite asseruit perpetuò interijci aerem, vel aquam, dùm in locis horum elementorum se se duo corpora contingunt; id vel quærendo, non autem asseuerando dixit, vt quibusdam videtur, vel de corporibus inæqualium superficierum interpretandus est. Siquis autem obijciat, etiam cùm superficies inæquales sunt, non videri semper intercipi aerem in locò aeris; quia alioqui sequeretur aerem interceptum sustinere ingentem molem ferream subiecto lapidi incumbentem: quia itẽ concedendum foret, cùm tormenta bellica turrim deijciunt, totum illum impetum impingi turri interuentu aeris interiecti, quod non videtur fieri posse; cùm aer corpus sit adeò tenue, ac molle. Occurrendum erit, cùm aliquæ partes talium corporum se se immediatè tangunt, eas sufficere ad sustinendum pondus impositum, & earũ interiectu posse imprimi impulsum turri, si non totum; partem tamen: simulque partem aliam eiusdem impulsus (loquimur autem de parte extensiua) immitti aeris interuentu; qui, & si corpo molle, & tenue sit, tamen loci angustijs intercluss̃us necessariò externum impetum recipit, eumque refundit in vicinum corpus. Sed addimus præterea posse dari euentum, quo duo corpora omnino cõplanata, nẽpe duæ tabulæ, ita iungãtur, vt inter eas maneat aer sustentans superiorem tabulam; nimirũ si superior inferiori secundum omnes partes simul copuletur, vt lib. 4. Physicorum ostẽdimus. Sed nihil mirũ accidere id tunc, cùm aliter res habere nequeat, alioqui si tunc aer totus cederet, nihilque eius in medio relinqueretur, oporteret totum aerem desinere simul esse in quauis parte tabularum per primum non esse, quod est impossibile, vt loco citato diffẽruimus.

Corpora dura an possint.

Posse quæ læuia sunt, & plana: non verò quæ sunt aspera, & inæqualia.

Obiectio.

Dilutio.

Cap. 9. q. 1. 4. 5.

QVÆSTIO II.

SIT NE VNVS TACTVS, AN plures

AR

ARTICVLVS I.

VARIÆ PHILOSOPHANtium opiniones.

SVnt qui plures, sunt qui vnum tantummodò esse tactum opinentur. Plures esse inquiunt Themistius capit. 39. Auerroes, & Aegidius com. 108. Iandunus quæst. 27. Apollinaris quæst. 40. Marcellus 3. de anima quæst. 38. Auicenna lib. 6. Natural. quæst. part. 2. cap. de tactu M. Albertus. 2. de anima tract. 3. Videturque hæc sententia concludi posse eo argumento, quo Aristoteles proximo capite text. 107. ad id comprobandũ vsus fuit, videlicet, vnus sensus circa vnam duntaxat contrarietatem versatur; sed tactus non circa vnam tantũ, sed circa plures contrarietates se se exercet: quandoquidem percipit calidum, & frigidum: siccũ, & humidum: asperum, & tersum: durum, & molle: graue, & leue: aliaque eiusmodi: nonigitur tactus vnus est, sed multiplex. Potestq; corroborari eius argumenti vis; quia diuersæ contrarietates primæ, cuiusmodi sunt contrarietates calidi, & frigidi, humidi, & sicci, ad vnũ genus redigi nequeunt; vna verò specie potentia vnius generis subiectum exposcit. Accedit quod dolor, & voluptas, quæ ex appulsu tactilium qualitatum percipi solent, pertinent ad tactum: dolere autem, & delectari videtur alterius potentiæ specie distinctæ ab ea, qua ipsæ tactiles qualitates sentiuntur.

Pluriũ tactuũ assertores.

Eorum argumenta.

At enimij, qui hanc partem sequuntur, in plures abiere sententias. Quidam tot numerant tactus, quot contrarietates, vt Themistius, & Auicenna; non tamen hi, quot contrarietates sint, explicant. Videtur autem Auicenna vnum sensum, ad quem dolor ex vulnere; alium, ad quem titillatio spectet, constituere. Alij duos tantùm ponunt, vt Aegidius vnum calidi, & frigidi; alterum sicci, & humidi. Cõmentator verò 2. Colliget. cap. 13. ponit tactum titillationis; præterea tactum stomachi, qui quidem est fames, & sitis. E recentioribus etiam Cardanus lib. 13. de subtilitate quatuor tactus distinguit: vnum primarum quatuor qualitatum; alterum grauis, & leuis; tertium voluptatis, & doloris; quartum titillationis. At Caietanus hoc loco, etsi magis inclinet in partem, quæ plures tactus facit, arbitratur nihil certi in hac disputatione affirmari posse, quòd potentia ex actibus, actus ex obiectis distinguantur; formalis verò ratio tactilium obiectorum explorata non est, quia neq; certa est formalis ratio, in qua duæ primæ contrarietates calidi, & humidi, frigidi, & sicci conueniant. Quare cùm de ipso distinctionis principio non constet, perperam quidquam ea de re definiri.

Dissensio inter eos, qui plures tactus constituunt.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR VNVM tantum ſpecie tactum eſſe. Diluuntur rationes exiſtimantiũ plures eſſe.

Confirmatio huius ſententię.

NIhilominus placet nobis ſentẽtia, quam Attici interpretes, Simplicius, Plutarchus, & Philoponus, & vt videtur, Alexander ſecuti ſunt; videlicet, vnum tantùm eſſe ſpecie tactum: quam etiam Fernelius libro 5. ſuæ Phyſiologiæ cap. 7. amplexus eſt: eandemque probabilem iudicat D. Thomas prima parte quæſt. 78. art. 3. Poteſt autem ea hunc in modum ſuaderi. Senſus, vt conſtat ex iis, quæ docuimus in quæſt. de diſtinctione potentiarum, dicitur vnus ſpecie ab obiecto: ſi obiectum habeat vnam ſpecię rationem formalẽ: hanc verò obtinet, ſi rationem immutandi organi ſpecie vnam vendicet: atqui ita ſe habet obiectum tactus. Igitur tactus eſt vnus ſecũdum ſpeciem. Minor oſtenditur, quia qualitates tangibiles, quæ tactus obiectum ſunt, habent modum vnum organi immutandi, non ſolùm quia nõ exigunt mediũ remotum, per quod ſpecies traijciant: id enim etiam guſtui commune eſt: ſed quatenus in eo conueniunt, quòd immutant complexionem primarum qualitatum, quibus animal conſtat. Vnde tactus, ſenſus temperamenti dicitur. Nec refert quòd præter quatuor primas qualitates, aliæ quoque ſub tactum recidant, quarum non eſt temperamentum, ſaltem proximè, immutare. Enim verò vnitas rationis in immutando organo tactus nonniſi ſecundũ primas qualitates æſtimari debet: cùm hæ præcipuum tactus obiectum ſint, reliquę verò ſecundaria ratione ad eum pertineant. Hinc collige obiectum tactus, licet materialiter ſpectatum non vnum ſit, ſed multiplex, & non vnã tantùm, ſed plures contrarietates in ſe cohibeat: formaliter tamen, ſiue prout tactile eſt, vnum eſſe, petita vnitate ab eo immutandi organi modo, quem explicuimus. Vnde cùm potentiarum diſtinctio ab obiectis ſecundum rationem formalem conſideratis ſumẽda ſit, vt diximus, ratum manet tangendi facultatem vnam eſſe, non plures.

Qualitates tãgibiles habẽt vnum modũ immutãdi tactum.

Tactus dicitur temperamenti.

Obiectum tactus formaliter vnum.

Ita patet quid reſpondendum ſit ad argumenta, quæ ex parte multiplicium contrarietatum, circa quas verſatur tactus, oſtendere nitebantur non poſſe illum eſſe ſpecie vnum. Explicare tamen adhuc oportet quid exiſtimandum ſit de dolore, & voluptate, fame, & ſiti, & titillatione, quæ videntur etiam ad tactũ pertinere, & arguere in illo diſtinctionem ſpeciei: cùm ſint actus adeò inter ſe diuerſi, & diſcrepantes.

Dolor. & voluptas, an ad tactum pertineant.

Aduerte in dolore, & voluptate corporis (de his enim in præſenti agitur) duo ſpectari poſſe: nimirum actus ipſos dolendi, oblectandiue: & obiecta horum actuum. Eſt autem obiectũ, & cauſa iſtius dolo-

doloris, mutatio notabilis facta circa primas qualitates, vt cùm manus aduritur; vel diuisio continui, vt cùm quis vulneratur. Vnde Galen⁹ 12. Methodi cap. 7. ita scripsit, Naturalis notitia nos docet vitium id corporis, ex quo fit doliturum, aut continuitatis solutionem oportere esse, aut alterationē aliquam. Quanuis de hac re non parū sit inter auctores dissidij, dum alij arbitrantur causam doloris ex tactu prouenientis esse dissolutionem temperamenti duntaxat; alij solam diuisionem continui; alij vtrumuis, quod nobis placet. Obiectum autem, & causa prædictæ voluptatis est appulsus qualitatum maximè conueniētium, & attractio subsilientium spirituum, atque aliarum subtilium partiū lenitèr abblandientium.

Quę sit doloris, & voluptatis causa.

Igitur in primis inficiandum non est hæc obiecta non solū pertinere ad appetitū sensitiuum, sed simul etiam ad tactū, diuersa tamen consideratione. Nam primæ qualitates tactu percipiuntur tanquam eius sensibile proprium, vt planum est. Ab eodemque percipitur diuisio continui, & illapsus ille spirituū, alijque motus locales corporum tangentium; non tamen vt sensibilia proptia tactus, sed communia. Pertinent verò omnia hæc ad tactum quatenus tangibilia sunt, sicque eius actum terminant, qui neque dolor est, neque voluptas. Ad appetitū verò sensitiuum spectant sub ratione boni, & mali præsentis secundū actum proprium doloris, & voluptatis. Sicut enim appetitui sensitiuo propriè conuenit ferri in bonum, & malum sensibile; ita & circa ipsū delectari, & dolere. Quod non competit sensui, cuius non est tendere in bonum, vel malum, qua talia sunt. Itaque cùm quis manum vrit, percipit tactus illam caloris intemperiē, vt est quid tangibile; simulq; appetitus concupiscibilis de læsione illa, prout quoddam naturæ malū est, dolet, proponente sibi id priùs phantasia sub ratione noxij, & mali.

Qua ratione dolor, & voluptas pertineant ad tactum, qua verò ad appetitum sensitiuum.

Hæc de dolore, & voluptate. Nunc de titillatione. In hac duo inueniūtur; horror quidam, quo refugimus attrectationem, & nonnulla voluptas, ac delinitio, quæ accidit inquibusdam corporis partib⁹ acerrimi sensus; vbi arteriæ multæ suis finibus hiant, vt sub axillis, & plantis; ad has enim; dum scalptione magis rarescunt, solent accurrere spiritus, & copia prurientis materiæ, quæ suo attactu voluptatem excitāt. Exhis duobus horror, seu fuga attrectationis, si sumatur pro subtractione corporis, est motus localis, vt patet; si pro interno actu, est operatio sensitiui appetitus repudiantis. Voluptas autem illa similiter pertinet ad appetitum sensitiuum, ob eam rationem, quam paulò antè attulimus. At perceptio motus localis, quò spiritus, & vis pruriētis materiæ confluit, refertur ad tactum, vt eius sensibile commune.

Quę in titillatione reperiātur & quæ ex parte pertineat ad tactum.

De titillatione Aristote. in problem. sect. 31. & 3. de part. ani. cap. 10.

Quod attinet ad famem, & sitim, de quibus in primo de ortu, & interitu ex professo disseruimus: tria per earum quamlibet potissimùm importantur; nimirum per famem diuulsio facta præsertim in ventriculo; & dolor ex ea ortus, itemque appetitio calidi, & sicci. Per sitim verò intemperies ex nimia ariditate, in faucibus, & ventriculo,

De fame, & siti, & qua ratione spectēt ad tactum.

& dolor, qui ſimiliter ex illa intemperie naſcitur; & appetitio frigidi, & humidi. Si ergo de dolore, & appetitione agamus; liquet iam pertinere hæc ad appetitum ſenſitiuum. Si de diuulſione, quæ eſt motus localis, patet etiam ſpectare ad tactum, vt ſenſibile commune. Si de intẽperie, pertinere quoque ad eundem, ſed vt ſenſibile proprium.

His ita conſtitutis facilè erit intelligere quo pacto ea, quæ ab auctoribus, quos ſuprà retulimus, afferuntur ad multiplicandas ſpecies tactus, re vera ad eas multiplicandas non ſufficiant. Nam dolor, & voluptas corporis, & actiones appetendi, vel repudiandi ſunt actus appetitus ſenſitiui. Ea verò tactilia, ex quibus hæc cauſantur, ſiue in quæ, vt explicatum fuit, tendunt; vel ſunt ſenſibilia propria tactus, continenturque ſub quatuor qualitatibus primis, quas omnes oſtendimus in modo mouendi ſubire vnam rationẽ ſpecificam in ordine ad facultatem tangendi. Vel ſunt ſenſibilia communia, à quibus diſtinctio potentiæ ſumenda non eſt, vt iam antè commonuimus.

Colligitur nõ congrue ab aliquibus multiplicari ſpecies tactꝰ.

QVÆSTIO. III.

VTRVM SENSIBILE POſitum ſupra ſenſum ſentiatur.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVÆ PARTIS Argumenta.

Pro viſu.

PArs affirmatiua huiuſce controuerſiæ videtur palàm conuinci. Primùm, quia quod ad aſpectum attinet, vapor, ſiue humor in oculo intra corneam, & cryſtalloidem cõcretus, cernitur; & cùm digito oculus comprimitur, in tenebris fulgor quidam interiùs apparet, vt ipſi experimur, aſſeritque Ariſtoteles in lib. de ſenſu, & ſenſili cap. 2. Ac non modò lumen externum, ſed id etiam, quod pupillæ affunditur, contuemur. Præterea, auditus ſonitum, qui in aere cõgenito fit, perſentiſcit,

Pro auditu. Pro odoratu

odoratus ſubſtantiam fumidam, vel ſaltem odorem ab ipſa exilientem,

Pro guſtu. Pro tactu.

& proceſſus mamillares ſubeuntem percipit; & ij, quibus lingua biliоſo humore infecta eſt, non ob aliam cauſam cibum dulcem, amarum æſtimant; niſi quia ipſum guſtatus inſtrumentum bilim ſibi inſitam guſtat, eaque ab aliorum ſaporum dignotione impeditur. Et eadẽ pars carnis, & nerui, quæ præciditur, aut pungitur, ſentit.

Rurſus pro tactu, & guſtu.

Sed adhuc quòd ſaltem tactus, & guſtus obiectum ſibi impoſitum percipiant, hunc in modum videtur concludi. Ideò reliqua ſenſibilia

non

non nisi ex aliquantulo interuallo cognoscuntur; quia non nisi interuentu specierum à sensibus percipi queunt; species autem immediatè iniectæ potentijs, cùm sint nimium crassæ, non sunt idoneæ ad sensionẽ administrandam: atqui tactus, & gustus non sentiunt per species. Non est igitur cur obiecta sibi cohærentia non dignoscant. Minor probatur; quia si tactus per species sentiret, sequeretur manum v. g. sentire aerem eiusdem temperamenti, hoc est, æque calidum, aut frigidum, ac ipsa est; cùm tamen inter Philosophos constet non nisi exuperantias qualitatum à nobis percipi. Consecutio ostenditur, quia nulla ratio est, cur manus obiectum æquè calidum non sentiat, nisi quia non potest ab æquè calido alterari; at si per speciem caloris sentiret, cum hanc à minùs calido recipere queat, dandum foret, posse æquè calidum sentire. Præterea idem in gustu probatur, quia si per speciem gustaret lingua, experiretur acrorẽ, & acerbitatẽ, nihil eiusmodi in se realiter perpessa; quod non ita est; quin potiùs saporem acrem propria incisione, salsum absterssione, acerbum corrugatione sentit; vt Plato in Timæo, & Galenus lib. 4. de simplicium medicamẽtorum facultat. docuere. Accedit quòd si sensio gustandi, & tangendi fieret per species; possent hi sensus gustabilia, & tangibilia absentia percipere; cum nihil impediat, quominùs ea ex aliqua distantia, sui species in sensoria mittant.

Nõnisi exuperantias qualitatũ sentiri.

ARTICVLVS II.

EXPONVNTVR DIVERSA IN proposita quæstione Philosophorum placita, & communis sententia defenditur.

IN hac controuersia non parum inter se auctores dissentiunt. Nam Scotus hoc libro q. 4. ait si res ad exactam veritatis normã reuocetur, effatum illud Aristotelis aientis, sensibile positum supra sensum non sentiri, verum quidem esse, si intelligatur de aspectu comparato ad corpora opaca; hæc enim supra oculum cõstituta videri nequeunt, cũ egeant luce intermedia ad traijciendam speciem. Quòd si vel de reliquis sensibus agamus, vel de ipso visu collocato ad corpora translucida actu illustrata; falsum esse. Nec Aristotelem aliud voluisse, quàm sensibilia supra sensum collocata, prout eum actione reali immutant, non sentiri: tametsi percipiantur, qua ratione eundem notionaliter afficiunt, suã illi imaginem inuendo. Alexander verò teste Auerroe hoc loco, & Medicorum nonnulli opinantur tres duntaxat sensus, visum, auditum, & odoratum, interiecto medio inter obiectum, & instrumẽtum, egere.

Opinio Scoti.

Alexandri, & quorundam medicorum.

At Commẽtator, D. Thomas, vterque Caietanus hoc loco. Ianduns quæst. 29. Iauellus quæst. 50. Apollinaris quæst. 34. Ferrariensis quæst. 19. M. Albertus 2. part. sum. de hom. quæst. de tactu. Aegidius tumhoc loco, tum lib. 2. Hexameron cap. 12. & plerique alij affirmant

Communis sententia.

affirmant de omnibus sensibus verum esse, nullum ex eis percipere sibi impositum obiectū. Quod probant testimonio Aristotelis, qui id hoc in lib. cap. 6. text. 75. & cap. 8. text. 98. absolutè, ac sine vlla præscriptione docuit. Nec interpretatio Scoti ad aures Aristotelis est; cum is non asseruerit sensibile impositum sensui hoc, aut illo modo sumptū non sentiri, sed neutiquā sentiri, ideòque medio aliquo opus esse. Præcipua vero ratio, qua prædicti auctores sententiam suam confirmant, est ea, quam articulo superiori perstrinximus; videlicet, quia vt obiectum percipi queat, exigitur accommodatio quædam, seu proportio inter speciem obiecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter speciem ab obiecto immediatè productam, & inter potentiam. Est enim species cùm primum ab obiecto exilit, admodùm crassa, & concreta: eamque concretionem paulatim in medio deponit; vt experimēto constat in specie visili, quæ propterea ijs, qui imbecilla acie sunt, quò longiùs producitur eò minùs habilis efficitur, quia paulatim attenuatur; cum illi ad cernendum crassiorem imaginem requirant.

Fundamentū sententiæ cōmunis.

Quoniam igitur hæc sententia in Peripatetica schola communis est; argumētis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, satisfaciam 9. Ad primum dicimus, Si quis humor intra oculum concrescat, eum, qui crystalloidem occuparit, non cerni, sed ab ea aliquantulum remotum. Ad secundum, Fulgorem illum, qui noctu conspicitur, cùm oculus atteritur, diffundi quidem vsque ad humorem crystallinum, cùm visio non nisi illustrato medio fiat; non tamen videri secundum eam partem, quæ in organo insidet, sed secundum partem distantem, quod similiter dicendum est de quacunque alia luce, quæ ad ipsum videndi sensorium protenditur. Ad aliud de auditu respondemus, Bombum illum non excitari in organo: sed in cauitate aliqua prope tympanum existente. Id verò, quod ad olfactum pertinet, dissoluet, qui dixerit, Si quando odor secūdum esse reale ad processus mamillares perueniat, non percipi secundum eam partē suæ extensionis, quæ est in organo, vel ipsum proximè attingit, sed secundum partem abiunctam: quod similiter dicendum est de biliato humore linguam imbuēte. Non enim is gustatu percipitur secundum eam partem, quæ attingit neruos, in quibus gustandi organum præcipuè residet; sed secundum aliam ab eo distantem. Eodemque modo responderi solet ad id, quod de tactu obijcitur. Nimirum sensorium tactus sentire plagam acceptam, non quasi percipiat ipsum sensibile secundum partem, quę ipsum proximè attingit, sed secundum remotam.

Responsio ad argumenta contrariæ partis.

ARTICVLVS. III.

DISSOLVVNTVR ARGVMENTA pertinentia ad tactum & gustum: & alia quædam opinio proponitur.

Superunt

SVperſunt adhuc argumẽta ad tactum, & guſtum ſpectantia, quibus nonnulli medicorum demonſtratum ab ſe putant percipi ſenſibile ſupra hos ſenſus collocatum. Ad primum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; omnes enim ſenſus, vt alibi cum D. Thoma 1. part. quæſt. 78. art. 3. alijſque auctoribus ſtatuimus, ſpeciem requirunt tanquam principium ad cognitionem neceſſarium. Ad probationem verò minoris dicendum, vt potentia ſenſitiua, etiam exterior percipiat obiectum, non ſufficere conſignatam eſſe illius ſpeciem. Accidit enim non rarò dari ſpeciem, & tamen non procedere actionem; vt cùm duo in eadem ab obiecto diſtantia conſtituti ſunt, & eorum alter, quia perſpicaci aſpectu, obiectũ videt; alter, quia imbecillo, non videt. Tunc enim vterq; ſpeciẽ recipit, etſi vnus tantùm viſionẽ edat. Idẽq; contingit, cùm quis rebus alijs ita cogitatione intentus eſt, vt propterea ſonum, quem alij eodem in loco ſentiunt, ipſe non percipiat. Sic ergo, licet cùm calidum minus calido appropinquat, ſui ſpeciem ſenſorio inurat, haud propterea neceſſe eſt, vt id â potẽtia ſenſitiua percipiatur; quia ad talem perceptionem præter ſpeciem requiritur etiam, vt ipſi organo calidum imprimatur, quod non imprimitur, niſi calidum quod agit, intenſius ſit eo, quod patitur, vt in libris de ortu, & interitu ex profeſſo oſtendimus.

Etiam guſtus & tactus ad ſenſionem requirunt ſpecies.

Ad ſecundum dicendum ſimiliter guſtum non percipere ſaporem, niſi quem actu vnà cum ſpecie recipit; eſto vnaquęque ſenſiterij portio eam partem extenſiuam ſaporis, quæ ipſi proximè reſpondet, non ſentiat, vti ſuperius diximus. Ad tertium quid reſpondendum ſit conſtat; cùm enim guſtus, & tactus non ſentiant; niſi quod re ipſa in ſe recipiunt, nihil niſi ſibi præſens dignoſcent.

Hunc in modum ſe habet explicatio rationum, quibus probari conſueuit guſtum, & tactum percipere obiecta ſibi impoſita. Nobis tamen adducta in vtranque partem argumenta, & eorum ſolutionem expendentibus veriſimilior videtur ſententia, quæ ſaltem guſtum, & tactum â pronuntiato illo excipit: tum quia fictitium videtur, cùm admoto igne organum aduritur, tactum non percipere diſſolutionem temperamenti, quæ fit in eademmet parte, in qua torquetur, atque adeò nullam partem organi ſentire ſuam propriam diſſolutionem, ſed alterius, ſimiliterque linguam non percipere amarorem, qui ſibi inſidet. Quod rurſus à veritate alienum eſſe hoc argumento videtur. Calefiat inſtrumentum tactus vniformiter difformiter. Hoc poſito, ſi nulla pars organi ſentiens percipit diſſolutionem temperamenti, quæ ſibi immediatè reſpondet, cũ quælibet pars magis, minusvè, quàm alia incaleſcat, (ea eſt enim lex formæ, quæ vniformiter difformiter per ſubiectum diffunditur) ſequitur tactum in alia parte organi plùs, in alia minùs ſẽtire, vt planum eſt cũ læſio in omnibus partibus inæqualis ſit, vt ponimus. Item cũ nulla pars propriam, ſed alterius offenſionem percipiat, ſequitur debere tactum vbi plus eſt caloris, minus percipere: vbi minus, plus: ſiquidem vbi plus eſt caloris non ſentit, niſi calorem partis vicinæ, ſimiliterque vbi eſt minus. At hoc concedere, ſane abſurdum videtur.

Veriſimilius eſt guſtũ, & tactũ excipi à cõmuni illo pronuntiato.

Non

Non probamus tamen opinionem eorum, qui contendunt posse gustum, vel tactum absque similitudine obiectum sensibile dignoscere. Namque ex naturæ instituto, atque ordine inter cognitionem sensitiuam, & rem cognitam media est species: ne â re sensibili, quę nimium materialis est ad cognitionem, quæ ad immaterialem naturam prope accedit, fiat transitus sine medio, sed interiectu speciei, quæ minus habet materialitatis, quam obiectum sensibile. Vnde Aristoteles hoc lib. cap. 12. proximè sequenti, text. 121. absolutè docet commune esse sensibus formas sine materia, hoc est, obiectorum imagines recipere. Videtur autem iuxta hanc sententiam de immediatione gustus, & tactus, quam probabiliorem iudicamus peculiare esse his duobus sensibus, vt inter potentiam, & obiectum non requirant interuallum, quo extenuetur species: sicut enim cæteris crassiores sunt: ita species proximè ab obiecto edita, eis accomodata esse potest.

Capitis Duodecimi Explanatio.

Sensus recipere rerum imagines, non res ipsas,

HOc autem. a) Explicatis sigillatim externis sensibus, colligit Aristoteles hoc capite, quędam ijs communia. Primum est, sensus recipere formas sine materia, id est imagines rerum, non res ipsas. Quod sigilli similitudine ostendit; cera enim figuram, imaginem vè autem sigilli recipit, non ipsam sigilli materiam, in qua imago est. His non obstat quod tactus & gustus, vt ex superiùs dictis constat, non tyPos duntaxat tactilium, & gustabilium qualitatum, sed qualitates quoque ipsas in se recipiant. Non enim mens Aristotelis fuit id negare, sed asserere, vt potentię sensitiuę externę functiones suas obeant, non oportere vniuersim qualitates sensibiles recipi in organo; oportere tamen sensibilia sui imagines organis imprimere, easque ad eiusmodi functiones proximè eliciendas concurrere: quidquid sit de rebus ipsis, quę eiusmodi species earum interiectu sub sensus cadunt. Est tamen de huius loci interpretatione non parum dissidij inter Philoponum, Simplicium Themistium, & Auerroem. Qua de re lege Theophilũ ad text. 121.

b Instrumentum autem) Omnibus sensibus commune esse ait, vt primum cuiusq; organũ dicatur esse id, in quo sensus residet. Vocat autem primum organum partem illam similarem, in qua immediatè recipitur facultas sensitiua. Namque vt 2. de partibus anim. cap. 1. docet, licet pars corporis, qua sensio perficitur, sit quidpiam dissimilare, vt manus, vel oculus: tamen pars illa, in qua primò, & proximè potentia actusque sentiendi inhærent, similaris est, vt nervus, humor crystallinus, alięque eiusmodi, atque has partes appellat hic primum sentiendi.

Consensus inter potẽtiã & instrumentum.

c Atque sunt.) Explicat consensionem inter potentiam, & instrumentum, aitque hæc subiecto idem esse, ratione differre; quasi dicat vt candor, & lac subiecto idem sunt, quia candor lacti inhęret

CAP. XII.

HOc autẽ vniuersaliter accipere de omni sensu oportet, sensum inquam id esse, quod sensibiles sine materia formas suscipere potest. Perinde atque annuli signum sine ferro, vel auro suscipit cera. Suscipit autem æneum vel aureum signum, sed non vt est aut aurum, neque vt signum est aureum æneumvè simili patitur, & sensus vniuscuiusque sensibilis modo: ab eo, quod habet colorem, aut sonum, aut saporem. Sed non vt vnumquodque illorum dicitur; sed vt est tale, & ratione. Instrumentum autem id sensus est primum, in quo est talis vis, atque potentia collocata. Atque sunt idem, ratio verò non est eadem, sed diuersa. Nam id quod sentit, aliqua est magnitudo: non tamẽ ratio sentiendi neque sensus est magnitudo: sed est quædam ratio, potentiaque illius. Patet autem ex his, & cur sensibilium exuperationes sensuũ instrumenta corrumpũt. Text. 121. Text. 122. Text. 123.

Nam

hæret; & tamen definitione inter se distinguuntur; ita potentiam, & organum esse idem subiecto; quia potentia insidet organo: differre tamen natura, & definitione; siquidem potentia est forma accidentaria inhærens corpori; organum verò est substantia qualitate affecta.

d Patet autem.) Duo quædam problemata dissoluit. Alterum est, cur excellens sensibile, vt præfulgida lux, aut vehemens sonus, facultatem lædit. Respondet causam esse, quia potentiæ exigunt temperiem quandam in subiecto, ac velut harmoniam, vt suis muneribus probè fungantur. Quare vt in cithara, aliisque musicæ instrumentis, si motu perturbato, & acriori, quàm par est, quatiantur, fidiū tēperies dissoluitur, nec harmonia sibi constat; ita vehemēs sensibile organi temperiē euertit, qua amissa, nequeunt sensus functiones suas conuenienter administrare. Alterum problema est, cur plantæ non sentiant, cùm animatę sint, & tactilibus qualitatibus, sicuti animātes, affici soleant: Quandoquidē calent, & frigescunt. Respōdet, quia carēt ea primarū qualitatū temperie, ac ratione, q̄ sensiterijs necessaria est. Inde enī fit, vt nec sentiēte facultate, obtineant, nec organa idonea ad sentiendi munus, & ad vsū formarum absq; materia.

Quæstiō. Responsio.

Quæstio Responsio.

Nam si motus sit vehementior, instrumentiq; sensus superet vires, dissoluitur ratio. Id autem erat sensus: dissoluiturq; perinde, atq; concentus intentione, cum vehementer

Text. 124. *fides pulsantur.* d *Patet autem quam ob causam non sentiunt plantæ, & tametsi partē aliquā habent animæ, atq; ab ipsis tangibilibus patiuntur, frigescunt: fit enim & calescunt, vt patet. Nam huius causa est mediocritatē non habere, neq; principiū tale, vt sensibiliū sine materia suscipiāt*

Text. 125. *formas, sed cùm materia patiantur.* e *Dubitabit autem quispiā, si posśit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id à colore, quod hauquaquā videre potest, & in cæteris simili modo. Quod si odorabile sit odor: si quid in odoratū agit, odor profectò agit. Quare fieri nequit, vt ab odore quicquā patiatur eorū, quæ olfacere nequeunt, eadē est & in cæteris ratio. Nec etiā fieri potest, vt à sensibilib⁹ quic-*

Text. 126. *quā patiatur eorū, quæ sentire possunt, nisi vt quodq; sit sensitiuū. Id ita esse patère potest, & hoc etiā pacto. Nam neq; lumen, & tenebræ, neq; sonus, neq; odor in corpora quicquā agit: sed ea nimirū, in quibus sunt ipsa, aer enim qui est cum tonitruo, scindit lignū.* f *At enim tangibilia sapores q; agunt, si enim non agerent à quonam inanimata pate-*

Text. 127. *rentur, atq; alterarentur. Quid igitur: agunt ne, & sensibilia illa? at videtur non omne corpus ab odore pati, sonoq; potest, & ea, quæ patiuntur terminis vacāt, & nō manent, vt aer. Olet enim ipse tanquam aliquid passus.* g *Quid aliud est olfacere quidem præter id ipsum aliquid inquam pati? at enim olfacere quidem, sentire est, aer autem passus citò sensibilis fit.*

Num aliquid sensu carēs ab obiectis sensuum patiatur.

e Dubitabit.) quia dixerat plantas recipere in se tactiles qualitates, nec tamen sensu pollere. Arrepta inde occasione in controuersiā adducit nū aliquid expers sensus a sensuū obiectis, vt á sono, vel ad odore patiatur. Argumentatur p parte negatiua. Primū, quia cùm odoratus v.g. & odorabile sint relata, nec odorabile nisi respectu odorati, nec odoratus nisi odorabilis cōparatione dicatur, si videtur posse quicquā præter odoratū, odore afficī. Secundò, quia ipsa sensibilia, vt lumen, & tenebræ suo modo, idēq; sonus, & alia id genus, si agūt in corpora sensu carentia, nisi ex accidente; vt sonus non p se teretā cōcutit, aut arborē scindit: sed quia cū vehemēti aeris cōmotione iunctus est. Quare sensibilia non nisi in id, quod sentire potest, & quatenus tenus præditum est agere videntur.

f At enim.) Pro parte affirmatiua, quæ vera est, hunc in modū differit. Tangibiles qualitates, sapores, cæteraq; sensibilia habēt vim agendi etiā in res inanimatas: si est igitur, cur negemus posse in eas agere, eisq; passionē inferre. Quanuis si fit negandū quædā ex ijs, vt odoré, & sonū non diffundi indiscriminatim p̄ oīa corpora, sed p̄ ea, q̄ carent terminis, & si manent, ideſt, p̄ humida, fluidaq; videlicet, p̄ aerē, & aquā, vt cōstat ex ijs, quę in superioribus disputata sunt. Argumēta autē q̄ p̄ negatiua parte p̄positę dubitationis adducta fuere, paruo negotio diluūtur. Ad 1. respondendū erit, si odorabile, & odoratus sumatur quatenus odorabile dicitur id, qđ est odorato cognoscibile, & odoratus facultas, q̄ potest rē odorabilē cognoscere: tū odorabile ad solā odorādi potētiā, similiterq; odorādi potentiā ad odorabile tantū referri: si autē odorabile accipiatur, p̄ vt dicitur id cuius odor alicubi recipi potest, tūc odorabile nō referri tantū ad potentiā: sed etiā ad mediū, quo odor à re odorifera desilies excipitur. Ad 2. licet sonus non effringat arborē, nisi ob vehementem aeris agitationē, qua vehitur, tamen eundem sonū per aerem re ipsa etiam diffundi.

g Quid aliud.) Contra id qđ ante definierat, etiā aerē odorē recipere, ita obijcit. Odorari est, odorē recipere: atqui inter mediū corpus recipit in se odorē: igitur odoratur, atq; adeò sentit. Huic obiectioni occurrit, Odorari esse subiectū ita pati, vt odorē sentiat, qđ aerū cōpetit.

QVÆSTIO VNICA

VTRVM NE SENSVS AB EX-cellenti sensibili lædatur, an non.

ARTICVLVS. I.

DISPVTATVR PRIMO PRO parte negatiua: sed astruitur affirmatiua pars quæstionis.

Primũ Arg. QVòd negatiua propositæ cõtrouersiæ pars vera sit, hisce argumentis videtur ostendi. Potentiæ omnes natiua propensione ad obiecta sua inclinantur, non minùs, quàm ad operationes, quibus in ea feruntur; sed nihil inclinatur ad id, à quo læditur; cùm omnia propriam ament incolumitatem: igitur sensus nec ab excellenti, nec ab vllo alio suo obiecto lædi po-

2. Argum. test. Secundò, Eiusdem est lædere, & corrumpere; cùm læsio ad corruptionem ducat; sed nihil corrumpitur, nisi à contrario, vt docuit Aristoteles lib. de longit. & breuit. vitæ cap. 1. igitur sensus nonnisi à contrario lęditur: atqui sensibus, sicuti & reliquis potentijs naturalibus, nihil est contrariũ: nihil est ergo quod sensui læsionem afferre

3. Argum. queat. Tertiò, Obiecta agunt in sensus per suas species: sed hæ nullam realẽ edunt actionẽ, qua vel organi temperiem immutent, vel sensum labefactent. Non possunt igitur sensui nocere. Probatur minor; quia imagines habent esse imperfectũ, & diminutum, cũ à natura rerũ, quas repræsentant, degenerent. Vnde earum esse à Philosophis non simpliciter reale dicitur, sed notionale, quasi mediũ inter esse reale, & rationis. Quo fit, vt species caloris nõ videatur posse calorẽ gignere; præsertim cũ ipsa deterioris notæ sit, quàm calor. Similiterq́; se se habent reliquæ

4. Argum. imagines comparatione rerũ, quas potentijs exhibent. Quartò, Intellectus, quo res, in quarum contemplationẽ incumbit, nobiliores sunt, eó maiorem capit voluptatẽ; & illustriũ obiectorũ perceptione non modo non læditur, sed ad alia cognoscenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à causis ad effecta, & à substantijs ad accidentia progreditur; sed quoad hoc eadem est ratio in intellectu, ac sensu. Igitur sensus nullam ab eximio sensili percipit læsionem.

Conclusio affirmatiua. Verũ quòd excellẽtia sensibilia sensus lædant, & interdũ omninò labefactẽt, docuit Aristoteles superiori capite tex. 123. & rursus cap. 2. lib. 13. tex. 141. D. Th. in disputatis, quæstione de anim. art. 8. Galen⁹ lib. 10. de vsu partium, alijque auctores; idemque experientia constat.

Nam

Nam cùm apta organi compositio, sine qua fieri nequit, vt sensus vigeant, aut proprijs defungantur muneribus, non solùm in figura cõgruenti,& idonea; sed etiam in quadam primarum qualitatũ symmetria, & moderatione consistat: hęc autem excedentium sensibilium vi, ac vehementi immutatione penitùs, aut ex parte destruatur; cõsequẽs fit, vt sensibilia ipsam quoque potentiam in organo residentem, vel destruant, vel aliquantulum vitient; atque à perfecta sua operatione impediant. Quod similitudine fidium ab Aristotele adducta edisserit Themistius hoc in libro cap. 42. suæ paraphrasis in hunc modum. Cõstat, inquit, exuperantiam sensilis perniciem afferre sensorio. Nam si vis maior ingruat, quàm vt sustineri à sensu possit; necessarium est eius partis interitum sequi; quia temperamentum, & ratio soluitur, desuiturque. Nihil enim aliud temperamentum est, quàm mensurata quædam, & modificata medietas. Omne vero moderatum ab immoderato dissoluitur: vt modulatio in fidibus, atque cantu, si chordæ, voceſque, aut validiùs obgraueſcant, aut impensiùs euibriſſent, quàm intentionis, & concentus ratio postulat, protinus disidere incipit, mox,& conspiratio tota confunditur,hæc ille. Simile.

ARTICVLVS II.

PARTICVLATIM EXPLICATVR quo pacto singuli sensus ab excellenti sensibili lædantur, soluunturque argumenta initio proposita.

QVO autem pacto singuli sensus ab excellenti sensibili oblædantur, facilè intelligi potest. In primis enim lux, quæ suopte ingenio caloris parens est, si nimia sit, multum calorẽ oculo imprimit; atque ita organi temperiem immutat; tum præterea eiusdem caloris vi partes materiæ disgregat, ac viam aperit, qua forâs exiliant spiritus vitales, sine quorũ ope administrari visio nequit. Sic autem interdũ ad cæcitatem vsque peruenitur. Cuius rei illustria refert exempla Galenus libro 10. de vsu partium. Quod vehementi, inquit, splendore oculi nostri offendantur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer læsi oculis fuerunt. Experti sunt etiam id illi, qui ex obscurissimo carcere in splẽdidissimã domũ calce illitam, & læuigatã à Dyonsio Tyrãno repẽte ducti, subitò occæcabantur, minimè repentinũ illũ occursũ splendidæ lucis ferẽtes. Quare meritò sanè pictores, cũ pingũt in corijs albis, à quib⁹ visus offenditur, colores fuscos, ac cæruleos opponũt, in quos subinde intuẽtes recreãt, atq; reficiũt oculos. Similiter opthalmia laborãtes offendit lux; & redarguit; qui tamen fusca, & cęrulea sine

Vt visile spẽctum lædat.

Ex Galeno.

Pictores vt oculorum offensionem declinent.

dolore intuentur. Iam verò si solem ipsum explicatis, & inconniuentibus oculis intueri velis, illos celeriter perdes; vti contigit multis, qui per eclypsim solis, fixis oculis ipsum cùm intuerētur, nosse affectū eius cupientes, prorsus sunt occæcati. Hæc ex Galeno. Addit quoq; M. Albertus. M. Albertus tractatu 4. cap. 9. etiam tenebras suo modo aspectui officere, quatenus in tenebris ob luminis, & caloris absentiam spiritus in intima se se abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, cōstipatque; ita vt aliquando recuperari aspectus nequeant.

Vt alij sensus ab obiectis lædantur. Quod ad reliquos sensus attinet; nocet auditui ingens sonus ob vehementem aeris commotionem, qua vehitur. Vnde teste Plinio lib. 6. Natur. histor. cap. 29. Nilus vbi ex altissimis montibus præcipitat, fragore accolas surdos reddit. Olfactui etiam teste Aristotele libro 2. huius operis cap. 9. text. 99. nocent odores admodum graues ob excedentem calorem fumidæ exhalationis, qua interdū vsque ad processus mamillares deuehūtur. Denique tactum, & gustatum lædunt tactilia, & gustatilia propter caloris, & frigoris, aliarumque eiusmodi qualitatum exuperantiam. At enim quemadmodum excedentia sensibilia sensibus offensionem inducunt, ita eosdem mediocria oblectant; vt color herbaceus, visum: attemperatæ voces, & in numerum compositę, auditum: atque ita in cæteris res habet.

Solut 1. arg. Nunc argumenta initio proposita diluamus. Ad primum, concessa maiori propositione, respondendum est ad minorem, nihil naturaliter inclinari in id, à quo per se læditur; obiecta verò sensuum non lædere sensus per se, sed ex accidente, cùm ad exuperantiam deflectunt, organumque lædunt. Ad secundum, concessa item maiori, dicendum est

2. potentias sensitiuas nō habere contrarium: nec etiam per se corrumpi, sed soluta organi temperie: hanc autem euerti excessu, qui mediocritati, in qua temperies cōsistit, aduersatur. Ad tertium variè solet

3. responderi. Sunt qui putent etiam species sensibilium lædere per se, progignendo qualitatem, quæ organum dissoluat, quia quauis diminutum, & imperfectum esse obtineant; tamen vt sunt instrumenta obiectorum, à quibus emittuntur, eam vim sortiri queunt. Hæc tamen sententia, vt alibi ostendimus, minùs probabilis est. Igitur alij, quorum amplectimur opinionem, aiunt, species non per se, sed ratione aliarum qualitatū, quæ ipsas comitantur, & ab obiecto vnà traijciuntur, eiusmodi effectus edere. Ad vltimum dicendū est non lædi intellectū

4. illustrium rerum cognitione: quia non est potentia inhærens organo corporeo, cuius temperies ingruentium qualitatum excessu euerti possit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IN TER-

IN TERTIVM LIB. ARISTOTELIS DE ANIMA.

PROOEMIVM.

Ostquam Aristoteles primo libro animæ naturam ex veterum placitis, non tam quid sentiendum, quàm quid non sentiendum esset explicans, indagauit. Et in secundo collectam, atque inuentã à se animæ definitionem proposuit, deque eius potentijs, & functionibus multa subtiliter, & accuratè disseruit: nunc cætera, quæ ad susceptæ materiæ absolutionem pertinent, non minori diligẽtia, & studio persequitur hoc libro, qui in quatuor partes distribuitur. In prima, quæ vno capite absoluitur, agit de numero sensuum externorum, de quibus libro superiori sigillatim disputauerat. In secunda, duobus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis sensibus. In tertia differit de intellectu, à quarto vsque ad octauum caput. In quarta à capite nono vsque ad finem libri, principium progressionis animantium pertractat. Est tamen de huius libri exordio, non parua inter expositores dissensio. Namque Auerroes, M. Albertus, Aegidius, & Caietanus tria priora capita ad secundum librum pertinere volunt; atque hunc, à quarto capite inchoari. Verùm nostram distributionem, quam præferunt græca exemplaria, quæque nunc vulgò recepta est, sequũtur Philoponus, Themistius, Simplicius, Boetius, D. Thomas, Theophilus, Argyropilus, & alij.

Distributio huius libri in partes quatuor.

Dissidium de exordio tertij libri.

Capitis primi explanatio.

Capitis argumentum.

Cur hic liber à numero sẽsuũ externorũ initium sumat.

Eos quinque esse quo modo probetur.

SEnsum autem. a) Quoniam vis sentiendi non omnibus animantibus ex æquõ inest, vt experientia constat, docetque Aristoteles cap. 1. libri 12. de historia animaliũ & cap. 8. libri 9. eiusdem operis; ne quis ob hanc sentiendi varietatem indefinitum esse crederet sensuum numerum; probat hoc capite quinque tantùm esse externos sensus; neque dari aliam externam facultatem, qua propria, & communia sensibilia dijudicentur. Est autem inter expositores dissidium, cur Aristoteles hunc librum à numero sensuũ inchoarit. Verisimile est, id propterea fecisse, vt ad disputationem de internis potentijs gradum faceret, quod præstat ostendens absolutam iam esse considerationem externorum sensuum, cùm nullus alius sit, præter quinque à se prùs traditos. Probat ergo institutum hoc ferè modo. Perfectis animantibus, cuiusmodi sunt homines, quibus nõ solùm ea, quæ ad vitam agẽdam, sed ad benè agendam & conseruandam obseruiunt, natura tribuit; non insunt plures sensus, quàm quinque, nimirum visus, auditus, odoratus, gustus, tactus. Non igitur sensus externi plures numero sunt. Atque hæc est præcipua ratio, & fundamentum Aristotelis hoc loco, vt Auerroes, Philoponus, & Simplicius annotarunt. Eandẽ conclusionem, & argumentum inuenies apud eundem Aristotelem lib. 4. de historia animalium cap. 8.

ARISTOTELIS
de anima.
LIBER TERTIVS.
CAP. I.

Text. 128.

SEnsum autem nullum alium esse præter hos quinq; visum, inquam, auditum, odoratum, gustum, & tactum, ex hisce profectò, quæ nunc deinceps dicemus, credere quispiam potest. Nam si nunc sensum omnis eius habemus, cuius sensus est tactus; omnes nanque rei tangibilis, vt est tangibilis, affectus nobis sunt sensibiles tactu, nullius itaque tactus vel gustus, vel olfactus, vel auditus, vel visus deesse nobis videtur. Præterea, si sensus nobis deficiat aliquis, & instrumentum necesse est illius nobis deesse. Præterea, omnis sensus per medium sentit, vt patuit. Mediũ autem, aut coniunctum, aut seiunctum, externumq; esse necesse est. At nos habemus vtrumque, & id, inquam, quod est coniunctum, quo quidem tangentes, sentimus sensibilia tactu, & id etiam per quod eminùs non tangentes sentiamus: idverò duplex est spatium simplex, aer, inquam, & aqua Res autem ita se se habere videtur, vt si sensibilia plura diuersa genere per vnum medium sentiantur, necessarium sit eum, qui sensus instrumentum habet tale, sensitiuum illorum esse, vt si ex aere sensus sit instrumentum, & aer sit medium in colore sentiendo ac sono. Quod si vnum, idemque per plura media sentiatur, vt color per aerem

Text. 129.

Cur hic liber à numero sẽsuũ externorũ initium sumat.

Eos quinque esse quo modo probetur.

Ineſſe homini omnes ſenſus.

b Nam si nunc.) Antecedẽs propositu syllogismi, videlicet inesse homini omnes sensus, probat ex obiectis, ex instrumentis, ex medijs. Ex obiectis; quia homines omnia sensibilia percipiunt. Ex instrumentis; quia nullum eis deest organum ad functiones sensuum obeundas. Ex medijs, quia omnia media eis obseruiunt ad sensibilium traiectionem.

c Cuius sensus est.) Percipi à nobis omnia, quę sub sensus cadunt, probat ex eo quia si tactu omnes tangibilium qualitatum differentias, quę latissimè patent, discernimus; idem quoque de reliquorum sensuum obiectis affirmandum erit.

Mutua cõiunctio inter ſenſum, & ſenſorium.

d Præterea si sensus) Antequam probet venire nobis in vsum omnia media, docet fieri non posse, vt sensum aliquẽ habeamus, cuius nobis sensorium desit. Respondent enim hęc sibi mutuo, ita vt sensus absque instrumentis propria munia administrare non possint; & instrumenta absque potentijs superflua sint, atque adeò absque illis non dentur: quando quidem non nisi gratia operationis sunt, docente etiam Aristotele capite vltimo libri 4. Meteor. & cap. 1. libri 1. de partibus anim. & cap. 3. libri 1. Politic. & cap. 2. & libri 5. de generatione anim. alijsque in locis.

Omnes

e Omnis sensus.) Probat nullum nobis medium deesse. Nam medium aut internum est, aut externum; nos verò vtroque ad sentiendum vtimur, vt ex superiori libro constat. Deinde explicat sympathiam, & cõnexionem, quę inter medium formaliter, seu quasi formaliter sumptum, & ipsum sensum intercedit, aitque si medium formaliter vnum sit, etiam sensum, qui eo vtitur, vnũ formaliter esse existimandum; esto materialiter plura sint, quo pacto visus vnus est, licet species visibiles per aerem, & aquam trajciantur: habent enim hæc duo elementa vnam formalem rationem, secundum quam imagines visiles transmittunt, nempe diaphanitatem: quam tamen rationem non habet aer, quatenus species colorum, & species odorum deuehit. Quo fit, vt licet vnum medium materialiter sit, nihilominus ad duos sensus pertineat. Vbi aduertas, obscuritatẽ huic loco peperisse, quòd Aristoteles nunc de sensorijs loquitur, nunc de medijs, videlicet ob cognationem inter medij, & sensorij naturam.

Nullum hõmini deesse medium ad functiones sensuum.

Vni sensui respondet vnũ medium formaliter.

rem atque aquam (hæc enim vtraque perspicua sunt) is, qui alterum tantum habet ipsorum sentiet, nimirum id, quod per vtrumque sentiri potest. Nam ex hisce duobus simplicibus tantùm instrumẽta sunt sensus, ex aere, atque aqua. Etenim pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero, constat. Ignis, aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est. quippecum sine caliditate nihil sit sensitiuum. Terra etiam, aut nullius est instrumenti, aut

Text. 130.

Text. 131.

in tactu maximè, commista. Quocirca restat nullum sensus instrumentum esse præter aerem, atque aquam. Hæc autem nonnulla nunc animalium habent. Ab ijs igitur animaliũ, quæ sunt perfecta, non imperfecta, nec mẽbris capta, omnes sensus habentur. Etenim & talpa sub cute oculos

Text. 132.

habere videtur. Atque si nullum aliud corpus est præter eá, quæ percipimus esse, nec vllus alius affectus præter alios, qui corporibus hisce competunt, quæ sunt hic, nullus profectò

Text. 133.

deficit sensus. At verò neque sensus instrumentum quicquã proprium sensibilium cõmunium esse potest, motus, inquã, quietis, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius, quæ vno quoque sensu sentimus, non per accidens. Omnia enim hæc sanè motu sentimus. Etenim magnitudo motu sentitur. Quare & figura quidem, cum figura quædam magnitudo sit, & id, quod quiescit, ex eo quia non mouetur. Et numerus continui negatione, & sensibilibus propris: vnusquisque nãque

Text. 134.

sensus, nimirum vnum sentit. Quare patet fieri non posse, vt communium cuiusque sit proprius sensus. Si enim esset, perinde tunc fieret, atque nunc visu dulce sentimus. Quod quidem propterea sit, quòd vtrorumque sensum habemus, quo, cum concurrunt, agnoscimus. Quod si ita non esset nullo modo profectò nisi per accidens sentiremus, quo pacto filium sentimus Cleonis, non enim Cleonis filium, sed album sentimus. huic autem accidit, vt filius sit Cleonis. At communium habemus iam sensum communem, non per accidẽs

f Nam ex hisce.) Propositum confirmat ex parte organorum. Nam omnia sentiendi instrumenta ex duobus elementis constãt, aere, & aqua, quatenus hæc sunt magis apta ad patiendum ab obiectis, quod organi ratio maximè requirit. Ignis autem cùm vehemẽtet actiuus sit, minùs ad id obtinet cõmoditatis, quamuis ratione caloris, sine quo nulla operatio sensuum dari potest, in quolibet sensorio requiratur: terra etiam quia nimis concreta, crassaque est, aut in nullo organo viget, excellit vè: aut in solo tactu. Cùm igitur tota hæc varietas cõpositionis, quę organis competit, certatur in instrumentis sensuum humanorum, planũ fit, nullum sensum defectu organi homini deesse.

Ex elementis pręcipue aqua & aer sensuũ instrumenta componunt.

g Abijs igitur.) Concludit omnia organa sẽsuum inesse non omnibus, sed perfectis animalibus, & quæ mutila nõ sunt. Quòd si quis obijciat talpam esse animal perfectum, & tamen carere visu: respondet, & si talpa visu careat: habere tamen inchoationem quandam oculorum: quasi dicat intendisse primò naturam visum ei tribuere: sed non tribuisse, quòd in subterraneis latebris viuẽti aspectus minimè cõueniret. Alij volunt non suppositisse Aristotelem talpam esse perfectum animal, sed potiùs imperfectum, fuisseque argumentatum ab eo, cui minus inesse videtur, quasi diceret. si talpa, quę animal est inferioris notę, aspectum habet, vt ipsa oculorum effigies, licet obscura, indicat: multò maiori iure visum, cęteroſque sensus perfecta animantia obtinebunt. Quid tamen de visu talpæ pronuntiandum sit, in quęstione disquiremus.

Perfectis animantibus inesse omnium sensuum organa.

Non dari sextum sensum circa sensibilia cõmunia.

h At verò neque) Diceret quispiam prẽter quinque sensus dari alium, qui circa cõmunia sensibilia, tanquam circa sensibile sibi proprium versetur. Id refellit hunc in modum. Nullum sensibile proprium alicuius sensus potest in alium sensum per se cadere: atqui omne sensibile commune cadit per se in alios sensus: Ergo nullum potest esse proprium alicuius. Minorẽ probat, quia sensibilia communia agunt in alios quinque sensus, atque adeò per se ab illis sentiuntur, quandoquidem id sentitur per se, quod afficit potentiam. Hoc indicat illis verbis, motu sentimus, ideſt, quę dum potentiam mouẽt, siue immutãt, dignoscimus. Deinde, quòd prædicta sensibilia communia immutent potentias, probat: nam magnitudo mouet aspectum, atque adeò & figura, quę est illius terminus, nec ab ea realiter distinguitur: parique modo res habet in cęteris.

i Quod si ita non esset) Idem probat ratione, quæ in superiorem pene recidit. Si sensibile commune ab aliquo vno sensu per se cognosceretur, non posset ab alijs sentiri, nisi per accidẽs: sed non ita est: Ergò sensibile commune non pertinet per se ad aliquem vnum sensum: maior patet, quia sensibile proprium vnius sensus, cognoscitur ab alio per accidens, vt dulce ab aspectu, non quòd dulce moueat potentiam videndi, sed quia ex accidente coniunctum est candido, quod per se visum mouet. Quòd si sensibile commune non ita sentitur, vtique percipietur alio modo, nempe eo, quo Cleonis filius percipitur: Qui non ideò dicitur sentiri per accidens quia sentitur per se ab alio sensu; sed quia est subiectum, in quo est id, quod per se sentitur. Minorem probat, quia sensibile commune per se mouet potentias sentiendi, & ab ijs per se dignoscitur.

sanè. Nullus igitur ipsorum sensus est proprius; nullo enim sentiremus modo: nisi eo, quo diximus filium videre Cleonis. Propria autem sensibilia sensus ipsi per accidens alter alterius sentiunt, non hoc sanè quo ipsi sunt, sed quo vnus, cum simul in eodem sensus efficitur, ceu bilem amaram esse, ac flauam. Non enim ad alterum pertinet vnum ambo hæc esse dicere. Quapropter & errat, & si sit quippiam flauum. Quæri potest autem cuiusnam gratia plures sensus, sed non vnum tantum habemus. At vt minus ipsa quæ sequuntur, atque communia lateant, vt motus, & magnitudo, & numerus. Nam si esset solus visus, qui quidem est & coloris, magis laterent, ac idem esse omnia viderentur, propterea quòd color, & magnitudo simul se sequuntur, & comitantur. Nunc autem cum in alio quoque sensibili ipsa communia sint, fit inde perspicuum vnumquodq; illorum, aliquid aliud esse, atque diuersum. Text. 135.

k Propria autem.) Docet cùm, exempli gratia, video pomum candidum, quod simul dulce est, & bilem flauam, quę est amara; ad quam facultatem per se spectet iudicare album esse dulce, & flauum esse amarum, atque non pertinere ad visum secundum se, sed vt alteri potentiæ subest, ideſt, ad sensum communem, qui vnà cum exterioribus sentit, & obiectum unius copulat obiecto alterius, v.g. album dulci. De hac re in progressu plenius.

Communis sensus iudicat de obiectis sensuum singulorum.

l Quęri potest.) Quęstionem excitat cur plures externi sensus à natura conditi sint. Respondet, quia si vnus tantùm sensus foret, saltem sensibilia communia non distinguerentur à cæteris. Etenim si eodem sensu colorem, & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus; iam sensibilia communia non pertinerent ad plures, sed ad vnum tantummodo sensum, atque adeó saltem hac ex parte non relinqueretur inter propria, & communia sensibilia discrimen.

QVÆSTIO VNICA

SINT NE QVINQVE SENSVS externi, an non.

ARTICVLVS I.

VIDERI PAVCIORES: Videri plures esse.

Vbijciemus primùm aliquot argumenta ad minuendum numerum sensuum: deinde alia ad eundem augendum. Primum sit. Sufficit vna, eademque virtus influens è cerebro, quæ in oculis edat actum videndi, in auribus audiendi; atque ita in cæteris organis cæteras functiones, non secùs atque vna virtus motiua sat est ad quatiendas diuersas chordas musici instrumenti: & idem spiritus ad inflandas plures tibias, & concentum, atque harmoniam exhibendam: idemque Solis influxus ad generandũ hîc hordeum, illîc triticum provaria materiæ dispositione. Non est igitur cur plures virtutes externæ sensitiuæ ob plura munia in diuersis organis constituãtur. Primùm arg quòd sensu paucioresſin

Secundum. Aristoteles ex instrumentis probauit sensuum numerũ: sed vnum tantummodò est instrumentum omnium sensuum externorum, nempe cerebrum: ergo vnus tantùm est externus sensus. Probatur minor, quia perceptio sensibilium non videtur fieri nisi in cerebro, quod in visione ex eo ostenditur, quia interdum sano, & integro oculo impeditur actio videndi propter solam obstructionem nerui optici: certè non nisi quia tunc non datur transitus speciei visilis ad cerebrum, sine qua facultas ibi residens visionem edere non potest. Quare non videtur actio intuendi fieri nisi in ipso cerebro, quod similiter de reliquis externorum sensuum muneribus dicendum erit. 2. Argumẽ

Tertium. Vt se habet intellectus ad intelligibilia, ita sensus ad sensibilia: atqui intellectus non multiplicatur secundum diuersas vires respectu intelligibilium: sed vna, eademque facultas omnia intelligibilia cõprehendit; ergo & vnus sensus omnia sensibilia: quòd si non vnus omnia simpliciter, saltem vnus externus omnia sensibilia externa. 3. Argumẽ

Quartum. Tot numero habentur sensus, vt asseruit Aristoteles proximo superiori capite, quot insunt in animalibus perfectis; atqui in his non vniuersim quinque deprehendũtur: non ergo tot constituendi sunt. Probatur minor, quia multa sunt perfecta animalia, quæ omnes habent sensus, vt Echini, qui, vt ait Aristoteles libro 4. de hist. animal. capit. 8. non videntur olfacere, talpæ, quæ visu carent: quod item de balænis videtur dicendum, quæ teste Plinio lib. 9. capit. 62. piscículis, quos musculos vocant, præuijs ducibus, & quasi oculis vtuntur, alioqui in vada ruent. Vnde est illud Claudiani lib. 2. in Eutropium. 4. Argumẽ

Muſculus balęnę vada prę parans demõ ſtrat.

Sic ruit in rupes amisso piscę sodali
Bellua, sulcandas qui prævius edocet vndas,
Immensumq; pecus paruo moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdera monstro.

Primũ arg. quòd sint plures sensus.

In contrariam verò partem, quòd plures sensus, quàm quinque consti tui debeant, hũc in modum ostenditur. Necessariò danda est aliqua facultas sentiens, cui incumbat aduertere ad obiectum, in quod singuli sensus ferũtur; ergo datur alius sensus extern⁹ præter quinq; vulgatos. Antecedẽs suadetur; quia sæpe oculi, exẽpli causa, rei visibilis imagine consignati sunt: & tamen non eliciunt visionẽ, haud ob aliam sanè causam, nisi quia non aduertimus: quare aliquem oportet dari sensum, ad quẽ aduertendi officium spectet. Quod verò hic nõ sit ipsa facultas videndi, ex eo ostẽditur: quia actus potentiæ vidẽdi est sola visio: aduertendi autẽ ministerium non est visio, cũ illam naturæ ordine antecedat.

2. Argum. Item magnitudo, figura, & alia, quę sensibilia communia vocantur, non sunt sensibilia per accidens: sed per se, vt proximè docuit Aristoteles: sed diuersitas specifica obiectorum, quæ per se cadunt sub potentias, inducunt illis discrimen specificum: igitur cùm magnitudo. v. g. quæ est sensibile per se, plus differat à colore, quàm sonus, non minus requiret aliam potentiam distinctam, qua percipiatur, atque adeo plures dabuntur externi sensus, quàm quinque.

ARTICVLVS II.

REVERA NEC PLVRES, NEC PAVciores sensus externos esse, quàm quinque.

Nihilominus de cõmuni tam philosophantium, quàm non philosophantium voce asserendum est, quinq; esse externos sensus, non plures, neque pauciores. Tot constituit Aristoteles proximo capite, Auctor operis de secretiore sapientia secundũ Aegyptios lib. 2. cap. 9. Plato in Theæteto, D. Damas. lib. 2. Fid. capit. 18. D. Greg. Nyss. orat. 6. in cant. D. Ambr. in Apoc. cap. 18. D. Aug. lib. de quantit. animæ cap. 23. D Greg. in Ezechielem homil. 17. D Hieron. in Psalm. 141. Origines homil. 3. in Leuiticũ, & homil. 3. in Cãt.

Ratio Philoponi ex doctrina Platonis.

Porrò hunc numerũ conatur stabilire Philopon⁹ auctoritate Platonis ex numero corporũ simpliciũ. Nam si corpora simplicia quinq; sũt, & propterea figuræ solidæ quinq; nẽpe pyramis, cub⁹: figuræ octo, duodecim, ac viginti laterũ: oportet quinq; sens⁹ esse, quib⁹ ea cognoscant. Eũdẽ numerũ distinguit D. Aug. lib. 3. de Genes. ad literam cap. 5. ducta

ratio D. Aug. ex quatuor elementis

à quatuor mũdi elemẽtis consideratione: hunc in modũ. Quoniã sentire non est corporis, sed animæ p corpus, licet acutè differatur secundũ diuersitatem corporeorum elementorum sensus esse corporis distribu-

tos:

tos; anima tamen, cui sentiendi vis ineſt, cùm corporea non ſit, pe ſubtilius corpus agitat vigorem ſentiendi. Inchoat itaque motum in omnibus ſenſibus a ſubtilitate ignis; ſed non in omnibus ad idem peruenit. In viſu enim peruenit repreſſo calore vſque ad eius lucem. In auditu vſque ad liquidiorem aerem calore ignis penetrat. In olfactu autem tranſit aerem purum, peruenit vſque ad humidam exhalationē, vnde craſsior hæc aura ſubſiſtit. Inguſtu autem tranſit, & peruenit vſque ad humorem corpulentiorem: quo etiam penetrato, ac traiecto, cùm ad terrenā grauitatem peruenit, tangendi vltimū ſenſum agit. Hęc ex placito D. Auguſtini. Si tamen magis dilucidè, & accōmodatè ad ea, quæ in hoc opere pertractata ſunt, loqui velimus: licebit ex quatuor mūdi elementis ſenſuū numerū deducere, dicendo olfactum reſpōdere igni ꝓpter calorē, & ſiccitatē: auditū aeri ꝓpter tympanū: viſum aquę ꝓpter humorē cryſtallinū: tactū, & guſtū terræ, ꝓpter craſsitudinem. Sed tam hæc, quàm Philoponi, & D. Auguſt. rationes, probabiles tantū ſunt: ac non tam numerū ſenſuū confirmāt, quā ob analogiam, & ſimilitudinē quandam, alijs corporibus accōmodant. Imò nec niſi probabiliter eundem ſuadet tripartita illa ratio Ariſtotelis, quam in contextu expoſuimus, ducta ab obiectis, ab inſtrumentis, à medijs: quam etiam vberiùs enarrant. M. Albertus. 2. part. ſum. de homine, in tractatu de ſenſibus, & Alenſis 2. part. quæſt. 66. membro 2.

Alia ratiō.

Legè etiā D. Th. in 2. d 2. q. 1. ar. 2. ad 3.

D. autem Thomas 1. p. quæſt. 78. art. 3. minùs ꝓbans alia argumēta ab organis, & medijs petita, eundē numerū confirmat ex modo, & varietate, qua ſenſ⁹, qui potentia ñ ſolū actiua, ſed paſsiua etiā eſt, ab obiecto ſenſibili mouetur, hoc ferè pacto; Duplex eſt immutatio, vna naturalis, alia ſpiritualis, ſiue intentionalis. Naturalis dicitur, qua forma immutātis recipitur in paſſo ſecundū eſſe naturale, vt calor in re calefacta. Spiritalis vocat, qua forma immutātis recipitur in paſſo ſecundū eſſe ſpiritale, hoc eſt ꝑ ſuam imaginē, vt per ſpeciē coloris in pupilla. Igitur ad immutationē cuiuſlibet ſenſus requiritur immutatio ſpiritualis in organo: alioqui nulla dabitur ſenſio. Sed eſt hac in re varietas. Nam vel obiectum intentionaliter tantū immutat medium, & organū, & eſt obiectū vitus: aut realiter, & intentionaliter vtrumq; & eſt obiectū tact⁹, & guſtus: in quibus adhuc eſt diſcrimen. Nam tactus neceſſariò immutatur ſecundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur, vt ſecundū calorem; non ita verò organum guſtus; non enim oportet, vt lingua fiat dulcis vel amara; eſto requirat præuiā humectationē, vt percipiatur ſapor. Deniq; aut obiectū immutat medium, aliquā vè partē illius realiter, organum verò intentionaliter, pertinetq; ad olfactū; modo tamen diſsimili. Nam vel exigit præuiam alterationem, & eſt odor pertinens ad olfactum: vel præuium motum localē, & eſt ſonus ſpectans ad obiectū auditus. Etenim, vt odorabile odorem ſpiret, ſaltem ordinariè, requiritur calefactio: & ſon⁹ colliſione quadā fit. Cū igitur tot ſint externi ſenſus, quot ſunt modi, quibus illi à ꝓprio obiecto immutari poſſunt, & hi ſint tantū quinq; patet quinq; eſſe externos ſenſ⁹, ñ plures, pauciores vè. Hęc etiā confirmatio ñ demōſtratiua, ſed ꝓbabilis tantū

Probatiō D. Thomę.

Duplex immutatio naturalis, & ſpiritalis.

habetur. Ac duntaxat ostendit non dari plures sensus per naturam. Nõ videtur autẽ negandum posse diuina virtute plures esse; Quemadmodum, & plura sensibilia, quæ diuerso modo organa immutant.

Alia cõfirmatio,

Ac superior quidem probatio D. Thomæ ab eius sectatoribus defenditur. Verùm, vt loquamur conuenienter ijs, quæ statuimus cùm de singulis sensibus ageremus, aliquanto diuersiùs a nobis ea ratio cõponenda erit. Nam tactus, & gustatus, vt sunt crassiores cæteris sensibus, ita videntur per se immutari realiter ab ipsa met qualitate, quam sentiunt: differre tamen, quòd alter immutetur secundum qualitatem alteratiuam complexionis, vt superiùs diximus: alter non; esto requirat illam antecedentem humectationem. Prætereà obiectum olfactus, & auditus, probabile est, aliquando immutare organum, etiã realiter; cùm videlicet sensorium existat intra spatiũ, per quod realiter diffunduntur odor, & sonus. Quibus positis hunc in modum, astruendus erit sensuum numerus. Vel obiectum sensus immutat medium, & organum intentionaliter tantùm; pertinetque ad visum: vel realiter, & intentionaliter simul vtrumque, & tunc pertinet ad tactum, & gustũ; eo tamen discrimine, quòd obiectum tactus immutat organum per se secundum qualitatem alteratricem temperamenti: obiectum verò gustus secundum aliam qualitatem. Vel immutat medium partim realiter, partim intentionaliter, & organum per se quidem, ac semper intentionaliter; aliquando verò, & quasi per accidens, etiam realiter; spectatque ad olfactum, & ad auditum; eo discrimine, quòd obiectũ auditus immutat secundum qualitatem, quæ requirit ad sui productionem motum localem; obiectum verò olfactus, secundum qualitatem, quæ deposcit præuiam alterationem. Siquis autem collectionem hanc ex eo calumnietur, quod ponamus visum intentionaliter tantũ immutari ab obiecto, cum lux illũ quoq; realiter afficiat. Respondendũ erit, propteteà de luce nullam nobis curam fuisse, quia ea non tam vt obiectum visus, quàm vt ratio, qua obiectum percipiatur, cõmuniter solet considerari: adde illam cũ sic immutat sensum, rationẽ obiecti minime sustinere. Patet igitur externos sensus quinque esse, nec plures, pauciores vè admitti debere.

Colligitur numerꝰ quinque sensuum externorũ.

Tactum esse origine, & necessitate primum, dignitate verò vltimum.

Est verò tactus inter omnes sensus origine, & necessitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies est primaria dispositio ad animam, primumque vitæ fundamentum, qua dissoluta, & tactus ipse, & animal perit. Et eò quidem sensus hic plurimùm etiam confert animalibus; quia eius opera possunt primarum qualitatum nimietatem cauere, quarum excessus interitum affert; sed idem tactus dignitate vltimus est, vt ait Proclus Commento tertio in Timæum; quia maximè crassus est, & corporeus. Vt verò tactus vltimum, ita primum dignitatis locum obtinet visus, secundum auditus, tertium odoratus, quartum gustus, quintũ tactus, qnòd ex ijs, quæ hactenus à nobis sigillatim de sensibus pertractata sunt, facilè quiuis intelliget.

Lege D. Th. in quæst. disp. quæstione de anim. art. 8.

Sensus dignitatis ordine numerantur.

Non insunt omnes sensus cunctis animantibus, & si tactus, & gustus omni-

omnibus cõueniant, etiam quibus nullus alius, docente Aristotele hoc in libro cap. 12. text. 62. & in libro de sensu, & sensili cap. 1. Nam gustus, de quo posset esse dubitatio, ostreis etiam competit, alijsque eiusmodi, quæ marinis scopulis adhærescunt, & inter plantas, atque animalia, quasi media, & ambigua sunt, vt inquit Aristoteles lib. 1. de gener. anim. c. 20. vnde à græcis ζωόφυτα idest, plantanimalia dicũtur. Reperiri autem in his gustatũ, illud argumento est, quòd non omnes promiscue sapores appetant, vt notauit Plinius lib. 10. naturalis historiæ cap. 71. Quod si superiori lib. cap. 10. quæst. 1. art. 2. ad finem huiusmodi animalia gustu destituta esse diximus, id intelligẽdum est de gustu perfecto, de quo solùm loquebamur per comparationem ad tactũ, quem nulli non animanti perfectum concedit Aristoteles; hic autem gustus tãtùm imperfectus illis, inchoatusque tribuitur. Obseruit autẽ hic sensus ad vitam, vt præuius explorator alimenti: ac quemadmodum olfactus prægustator est gustus, ita gustus ventriculi, & nutritoriæ facultatis.

Tactus, & gustus animalib⁹ omnib⁹ conuenit̃.

Gustus præuius alimẽti explorator.

Cum autẽ sensus animalibus, partim ad incolumitatẽ seruandã, partim ad vitam commodiùs agendam à natura dati sint, * homini tamen peculiarẽ conferunt vtilitatem, propterea quòd per eos diuersa rerum simulacra ad intellectiuam cognitionem in mentem pertrahit. Quod nonnulli explicant similitudine ciuitatis, quæ confluentium hominũ turbam diuersis aditibus recipit, & ob id etiam sensus animi fenestræ dici consueuerunt, per quas tamen non sola cognitio, sed & vitiorum incitamenta, negligentiæ vitio non raro intrant. Vnde illud D. Hieronymi lib. 2. aduersus Iouinianum cap. 7. si Circensibus quispiam delectetur, si athletarum certamine, si histrionum mobilitate, si splendore gemmarum, & id genus alijs, per oculorum fenestras animæ capta libertas est: & impletur illud propheticum, Mors intrauit per fenestras.

* vt explicat Auctor operis de diuina sapientia secundũ Aegyptios lib. 5. c. 1.

Cuius rei gratia animalib. & homini præsertim natura sensus indiderit.

Sensus fenestras esse animę.

Obseruandum est quod ex paulo antè dictis sequitur, animaduertitque D. Thomas prima secundæ quæst. 35. art. 2. ad 3. & M. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. cap. 4. licet bruta animantia sensuum functiones nequaquam solius cognitionis gratia exerceant, sed ad necessaria, vtiliavè quærenda, aut noxia declinanda: hominem tamen solius cognitionis studio sensuum ministerio frequenter vti ad scientiam cõparandam. & quia scientia, aut doctrina, aut experientia adipiscitur; ad illam quidem auditum, ad hanc verò aspectum commodiorem, aptioremque esse, vt constat ex ijs quæ docet Aristoteles lib. 1. Metaph. cap. 1. & lib. de sensu, & sensili cap. 1.

Doctrinę auditum, experientię, aspectum cõmodius obseruare.

Quærenti num sensus externi belluarum, & hominum, vt aspectus inter se, similiterque olfactus, distinguantur specie; respondet Iamblichus distingui; immo sensum non nisi æquinocè ijs conuenire, eo quod humanus sensus in se ipsum reflectatur, quod belluino minimè conuenit. Verùm neque hæc sententia probabilitatem, neque eius ratio momentum habet. Nam cum hominis, & brutorũ sensus in eadem obiecta ferantur, & ab eis eodem modo immutentur, non est cur inter illos di-

Iãblichus voluit sẽsus hominum, & belluarũ. specie distingui

stinctio ponatur. Præterea, nullus sensus, siue externus, siue internus, seu hominis, seu bruti supra se ipsum redit, aut reciprocatur, vt progressu patebit. Sunt itaque eiusdem speciei, etsi perfectione accidentaria discrepent. Nam homo, vt alibi perstrinximus, reliquis animantibus tactu, gustuque excellit: & tamen visu, auditu, & olfactu à multis superatur. Quandoquidem aquilæ perspicaciùs vident, talpæ acutiùs audiunt, vultures, & canes sagaciùs, eminentiùsque odorantur. Sunt qui dicant vinci hominem gustu à Protogeuste Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud.

Eos solà accidentaria perfectione distingui.

Quæ animalia visu, auditu, atque odorata hominẽ excellant.

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcedit aranea tactu.

Tenenda tamen est communis philosophorum sententia, quam tradit Aristoteles lib. 1. de historia anim. cap. 15. & lib. 2. huius operis cap. 9. text. 94. docens hominem tactu, & gustu omnibus excellere animantibus. Cuius rei causa est, quia bonitas tactus, & gustus, qui tactus quidam dicitur, prouenit ex bonitate temperamenti: hoc autem præstantius homini, quàm cæteris mistis datum est, vt in libris de ortu & interitu ostendimus. Quare quod de simia, & aranea canitur in eo carmine, vt poeticè, non vt philosophicè dictum accipi debet. Existimatum vero à quibusdam fuit Simiam eximio gustu præditam esse, quòd dum comedit, gesticulationes edat indices magnæ voluptatis, quam gustando percipit. Similiter creditum araneam singulari tactu pollere, quòd vel leuissimum bestiolæ in rete incidentis motum, etiam in extrema plaga persentiscat. Verum hæc nihil probant. Nam simia, vt aliàs gesticulatorium est animal, ita & in cibo capiendo: tunc verò plus, quia tunc magis oblectatur, etsi non præ alijs animantibus. Quod verò ad araneam spectat ex Alberto Magno colligitur eam minus perfectum habere tactum, quòd frigidi sit temperamenti, & viscosa abundet humiditate, quæ tactum obscurũ, hebetemque reddit. Nec mirum quòd cadentem prædam è vestigio sentiat, tum quia semper in insidijs est, & quasi ex inopinato obseruat: tũ quia tam tereti filo, & tam æquabili deducit stamina, telamque explicat; tam erudita subtilitate à cẽtro operis quoquouersum lineas suspendit, vt etsi tactu exquisito non polleat, facilè eam suspensi casis tremor excitet. Adde præstantiam tactus non motus, sed primarum qualitatum perceptione æstimari.

Homines tactu, & gustu cęteris animalibus præualere.

Soluũtur quę de simia, & aranea contra opponi consueuerunt.

Lib. 26. de anim. 2. part. sum. de homine tract. de sensibus.

ARTICVLVS III.

DILVITVR PRIMVM ARGVmentum primi articuli: statuitur contra medicos externos sẽsus nõ esse virtutes influẽtes, sed ingenitas.

Supe-

SVpereſt explicatio argumentorum, quæ initio propoſuimus, ſed pro ſolutione primi aduertendum, Galenum lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platonis, alioſque medicos opinari ſenſus externos non eſſe potentias ingenitas organis, quaſi in eis fixæ ſint; ſed eſſe virtutes influentes à cerebro per modum cuiuſdam irradiationis; & tandiu duntaxat in organo manere, quandiu durat operatio. Itaque Socratem dormientem non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiẽdi, ſed dilabi eas è cerebro quoties videt, quoties audit. Hanc ſententiam ex eo ſtabilire conantur, quia obſtructa via, per quã cerebrum externis ſenſib⁹ ſe ſe communicat, omnis eo rum actio ceſſat. Quòd ſiquis reſpondeat feriari tunc ſenſus, non quia impeditur traiectio illius virtutis influentis; ſed quia occluduntur meatus, per quos ſpiritus animales ad ſenſiteria deuehuntur: reſponſionem hanc ex eo refellunt, quia fieri poteſt, vt in organo non deſit talium ſpirituum copia v⁹ g. cùm quis dormire incipit; & tamen ſenſus nequaquam functionem ſuam edere valeat. Quare aliud quid deſiderari in organo, ob cuius defectũ torpet ſenſus; id verò non poſſe eſſe, niſi virtutem illam, quã oporteat à cerebro deriuari: Ea igitur virtus eſt; quæ ſenſuum functiones, tanquam immediatũ earũ principium, exequitur.

Medici contendunt ſenſus externos eſſe virtutes influentes á cerebro per modum irradiationis.

Argumẽtum pro hac ſententia.

Hæc ſententia licet in ſchola medicorũ pro certa habeatur: videtur tamen à veritate aliena. Ac primùm quantumuis medici communicationem illam influentis è cerebro virtutis ornent illuſtri, ac ſpecioſo nomine irradiationis; nihilominus rem ipſam in obſcuro relinquunt; nec eam ab argumentis defendunt. Imprimis enim ſi vt irradiatio Solis eſt productio radij in medio diaphano, ita communicatio illa eſt productio virtutis ſenſitiuæ in corpore animantium; ſequitur quẽadmodum vna pars lucis generat aliam in diaphano; ita vnam partem potentiæ ſenſitiuæ gignere aliam in corpore animalis: quod eſt in philoſophia in auditum ſequitur etiam Quemadmodum quanto lux plus diſtat à luminoſo, tanto eſt remiſſior, ita virtutem ſenſitiuam; quanto eſt in parte corporis remotiori à cerebro, tãto eſſe imbecilliorem, ac minùs efficacẽ. Conſecutio probatur, quia omnia, quæ ad eum modum producuntur extendi ſolent vniformiter difformiter, ac ſenſim debilitantur vſque ad non gradum. Conſequẽtis autem falſitas inde oſtenditur, quia tact⁹, vt experientia, ac medici ipſi docent, in extremis digitis manus plus viget, quàm in reliqua parte brachij; cùm tamen ij longiùs diſtent a cerebro. Deinde naturales potentiæ manant ab anima in ipſo ortu, vt in primo huius operis lib. de cõmuni philoſophorũ ſententia docuimus: Igitur potentiæ organicæ non deriuantur per modum lucis à cerebro; ſed hærent fixæ, ſtabileſque in organis. Item calor, & frigus, aliaque eiuſmodi accidẽtia deterioris notæ, non euaneſcunt opere ceſſante, ſed permanẽt in ſubiecto; ergo vires ſenſitiuæ in proprijs ſenſorijs. Poſtremò quòd illa virtus non poſsit eſſe vna probatur, quia facultates ſenſitiuæ diſtinguuntur ſpecie per actus, & obiecta, vt libro ſecundo oſtendimus: quare cùm ſenſus habeant obiecta ſpecie diuerſa, & ab ijs ſecũdũ modos ſpecie diſſimiles immutentur, conſequens eſt, vt non ſint vna virtus actiua, ſed plures, eæque ſpecie differentes. Medi-

Falſam eſſe medicorum opinionem probatur.

2.

3.

Medicorum rationi occurritur.

Medicorum igitur rationi occurrendum est, vti iam occurrebatur, videlicet cùm præcluditur via, qua cerebrum se se externis sensibus cõmunicat, cessare ipsorum actionem, quia desinit cerebrum impertiri eis animales spiritus, quorum ope distituti sensus operari nequeunt. Huiusce autem responsionis oppugnationi resistendum est dicendo, cùm spiritus admodum agiles sint, facilèque effluant, & euanescant, egere sensus perenni eorum commeatu, ac defluxu è cerebro; ideoque si viæ illis præcludantur, vel confestim, vel post breuem temporis moram extingui omnes sensuum actiones; non autem quòd organa priuentur influenti virtute, quam medici ponunt.

Vnde proueniat quod sẽsus externi ab operatione impediãtur.

Respõdetur ad 1. arg cõtra pluralitatem sensuum

Hinc iam facilè erit diluere primum argumentum initio quęstionis propositum, cuius occasione hæc disseruimus. Negandum est quod in eo assumitur, dicendumque, cùm sensuum operationes, vt paulò ante diximus, tendant in obiecta specie distincta, & quæ secundum modos diuersos specie, sens⁹ ipsos imutant, necessario ex ijs argui distinctionẽ specificam in sensibus: quod in motu fidium, & tibiarum inflatione minimè cernitur, vt erit consideranti perspicuum, atque adeo constat, propositam similitudinem ad rem non esse. Nec verò id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Possunt enim qualitates, quæ à Sole cõmunicantur, vnà cùm alijs, quibus in semine, vel alia subiecta materia adiunguntur, producere dissimiles admodum effectus, vt in argumento dicitur. At virtus illa, quæ fingitur à medicis ad organa è cerebro defluere, non ita se habet. Non enim in organo copulatur alijs qualitatibus, è quibus pariter cum ipsa sensuum functiones eliciantur; siquidem non apparet quænam eæ qualitates sint: maximè cùm primæ, ex quibus organi temperamentum constat, non nisi dispositiuè ad id concurrant. Quod siquis dicat cum ijs dispositiuè concurrentibus posse virtutem illam è cerebro manantem administrare omnium sensuum operationes; is confestim refelletur argumento desumpto ex obiectorum, & munium diuersitate, quo paulo antè aduersus medicos ostendimus vires sensitiuas non posse recidere in vnam, eandemque virtutem, quæ sola operationes sensuum edat; sed necessariò ponẽdas esse plures potentias actiuas specie differentes; præter eas qualitates, quæ in organis passiuè, ac dispositiuè duntaxat ad exequenda sensuum munia se se habent.

Ratio cur vna Solis virtus diuersos præstet effectus, non vero id efficiat in sensibus vna eademque virtus cerebri.

Obiectio cõfutatur.

ARTICVLVS IIII.

RESPONSIO AD CÆTERA

Primi articuli argumenta.

Ad 2. responsio,

SEcundum argumẽtum primi articuli est ferè Ioannis Menardi lib. 6. Epistola vltima, quo ille in eam sententiam abijt, vt crederet omnium sensuum operationes in cerebro perfici: Neque id esse alienum à mente Galeni. Verùm neque rectè sentit, neque id Galenus existimauit, qui libro 1. de causis Symptomatum cap. 8. affirmat, singu-

singulorum sensuum functiones in singulis perfici instrumentis: idq; ex eo confirmari potest: quia quantumlibet cerebrum rectè habeat, læso organo sensus, læditur eius operatio, labefactatoque destruitur; certè non nisi quia potentia sentiendi residet in ipso organo. Et hæc ratio valet etiam ad refellendum Numenium, Iamblichum, & Plotinum existimantes sensus, atque adeò ipsorum operationes inhærere in ipsa animæ substantia. Ideò autem obstructio nerui optici impedit visionem, quia impedit transitū spirituum animalium è cerebro, quorū defectu torpet visus: licet alioqui organi compositio integra sit; non autem quòd inhibeatur traiectio specierum visilium ab oculo ad cerebrum.

Excluditur quorundam opinio credẽtiũ sensus eorũque operationes substãtiæ animæ adhæresce.

Ad tertium argumentum negandum eodem modo, quòd ad rem præsentem attinet, se habere sensum ad sensibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiua, cùm sit multo altioris ordinis, potest ea, quæ per plures sensus sparsa, & distributa sunt, in vnũ colligere, complectique. Lege D. Thomam quæst. 25. de Verit. artic. 3.

Ad tertium.

Circa quartum argumentum aduerte in primis Iamblichum non probasse rationem, qua Aristoteles conatus est ostendere numerũ sensuum inductione per animalium differentias; cùm eorum plurima ignota nobis sint. Dicendum tamen eam rationem, si rectè intelligatur, improbandam non esse. Vt enim concludat, non oportet omnia perfecta animantia cognita habere; imò neque opus est, vt singulis perfectis animantibus omnes quinque sensus conueniant; sed vt nulli quantumlibet perfecto plures insint, quàm quinque. Ad quod probandum sat est notasse id in homine, quem constat omnium esse perfectissimum.

Ad quartum.

Iamblichus Aristoteli aduersatur.

Quod verò de talpæ cęcitate dicitur, ambiguum est: Non crediderim, ait Simplicius, talpam penitus carere vi ipsa visiua, ac eius actu: sed ea, q̃ cõspicua sit: visus ergo particeps est: sed veluti p̱ pelles quasdam sicuti quando nos clausis etiam palpebris nonnihil lucis percipimus: neque enim fieri potest, vt frustrà sub cutè natura oculos sit fabricata: sed per eam cutem operantur quidem; verum obscurè admodum propter earum imbecillitatem, veluti ea etiam, quæ noctu depascuntur. Magnus etiam Albertus lib. 22. de anim. tract. 2. ad fin. & si perfectam oculorum compositionem talpis neget, quam alij videntur concedere, vt Aristoteles lib. 4. de hist. anim. cap. 8. & Galenus lib. 14. de vsu partium cap. 6. affirmat tamen eas videre saltem imperfectè, si quando è cauernulis quærendi alimenti gratia in lucẽ prodeunt, Quod se ait non semel obseruasse, ac comperisse. Alij tamen absolutè negant conuenire talpæ visum. In his est Aristoteles lib. 1. de histor. anim. cap. 9. & lib. 4. cap. 8. vbi ita scripsit; Homo, & quæcunque terrestriũ animal generant, atque etiã quæ & sanguinẽ habent, & animal pariũt, omnia hos omnes habere sensus videmus, nisi quid læsum, lacessitũque est: quale genus talparum, cui visus deest. Non enim oculos id in aperto habet. Cutę tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem lu-

Disputatio de talpæ cęcitate, non indigna propter cõtrouersias Philosophi.

M. Albert.

Aristotel.

minum opacat, oculi intùs laceſsiti, imperfectique viſuntur; ſed ita vt partes eaſdem habeant omnes, quibus oculi integri conſtant. Habent enim nigricantem illum orbiculum,& quod intra eum continetur,quam vocant pupillam,atque etiam portionis albidæ ambitionem; ſed non tam liquidò, quàm oculi conſpecti, atque eminentes: nec in partem exteriorem hæc poſſunt apparere ob cutis obductæ corpulentiã, vt pote cùm natura inter generandũ lædatur,atq; ita corp⁹ inchoatum relinquitur. Hæc Ariſtoteles,cui circa talpæ cæcitatem aſſentiuntur Galenus citato loco,Plinius lib. 11. Natur. hiſtor. cap. 37. & lib. 30.cap. 3.D. Iſidorus 12. Etym.Abulenſis ad caput 2. Leuit. Tullius lib. 4. Acad.quæſt. Item Philoponus, Themiſtius, Auerroes, & D. Thomas, alijque interpretes: Et quidem his præter experientiam, quam ſe etiam contra aduerſarios habere putant, fauet ea ratio, quòd cùm talpæ defoſsi, ſepultiſque ſimiles in tenebris degant,fruſtra eis natura dediſſet aſpectum, quem mox eſſent amiſſuri occurſu tam duri, craſsique elementi.

Talpa beſtia ſubterranea.

Certè cùm in hac controuerſia hinc inde experientiæ teſtimonia citentur, tutius videtur rem in ambiguo relinquere. Qui Ariſtotelem eiuſque ſectatores tueri volet, reſpondebit Simplicio, & Alberto, fuiſſe oculos talpis datos non ad cernendum; ſed decoris, & ornatus gratia, atque adeò non fruſtra: item ad quærendas eſcas olfactum ſupplere cæcitati. Cui autem pars contraria magis placuerit, dicet talpas non amittere viſum in ſubterraneis cauernulis, propterea quod oculos duriori cute, & membrana contectos habeant, quæ eis quoque præſidio eſt, ne cùm in lucem exeunt, inſolito ſplendore excæcentur.

Dubitium de propoſita quæſtione.

Siue autem talpa viſu careat, ſiue non; argumèntum nihil conficit: quia vel ea non eſt è numero perfectorum animantium, de quibus loquitur Ariſtoteles: vel ſi eſt, non oportet ijs vniuerſim omnes ſenſus competere, vti diximus. Quod ſimiliter de echinis pronuntiandum. Balænas tamen de perfectis eſſe conſtat. Eæ verò muſculorum ſatellitio vtuntur, non quòd omnino aſpectu careant; ſed quia pergraui ſuperciliorum pondere obrutis oculis, infeſtantia magnitudinem vada non ſatis prævident, eaque ipſis prænatantes piſciculi demonſtrant.

Balęna non omnino careret oculis

Reſpondetur ad argumenta

Ad primum,

Ad primum argumentum eorum, quibus oſtendi videbatur dari plures ſenſus, quàm quinque, negandum eſt quod aſſumit, & ad eius probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem quandam animaduerſoriam, ſiue attentricem finxerunt; dicendum interdum oculum rei præſentis imagine imbutum non elicere viſionem. Verum id non ex eo prouenire, quòd deſideretur actio alterius facultatis, cuius ſit ad obiectùm aduertere; ſed quia ipſa vis cernendi non tendit in obiectum; quod tunc accidit, cùm in rem aliam vehementi applicatione intenti ſumus. Itaque non aduertit oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut diſtinctam ab ipſo videndi actu; ſed aduertere dicitur quoties anima non ex toto ad alterius potentiæ operationem

Quæ ſit externorũ ſenſuũ aduertentia.

rationē auocata, impertit etiam se oculo, ita vt is quoque suo munere ritè fungatur. Lege Aristotelem in probl. sect. 11. quæstione 33.

Ad secundum respondendum est cum D. Thoma 1. part. quæst. 78. art. 3. quanuis magnitudo, aliaque sensibilia communia sint sensibilia per se; non tamen requirere diuersum sensum à quinque vulgatis, quia non primò, & per se sensum mouent, vt sensibilia propria, vt alibi exposuimus. Nec refert quòd magnitudo plùs differat à colore, quàm sonus: non enim talis diuersitas sat est ad sensuum multiplicationem, quæ non sumitur nisi ex distinctione sensibilium propriorum, & per se secundum varios modos immutandi, vt articulo secundo cum D. Thoma disseruimus.

d secundū

N onnēcū que diuersi tas in obie ctis, importat sensuum distinctionē

Capitis Secundi Explanatio.

VM autem. a) Quia experimur duplicem á nobis functionem edi circa sensibilia; vnam, qua sensionem ipsam, vt visionem dignoscimus; aliam, qua diuersa sensibilia distinguimus, vt album à dulci: inuestigat hoc capite Aristoteles, sit ne aliqua interna facultas, ad quam duæ illę operationes attineant; an verò ipsis externis sensibus ascribendæ sint; ita vt visu sentiamus nos videre, auditu audire, simil terq; cęteris sensibus ppriam cuiusq; operationē. Differit ergo imprimis ad hanc posteriorem partem suadendam, hoc modo, Si alio sensu dignosceremus visionem, illo etiam colorem sentiremus; siquidem cū visio sit coloris perceptio, neutiquā fieri potest, vt ea non percepto colore sentiatur. Quare cū absurdum sit duas potentias circa colorem versari; fit vt solus aspectus soam percipiat visionem. Item quia nisi singuli sensus suas agnoscant functiones, datur infinita progressio: erit enim alius sensus ad percipiendam functionem visus, & rursus alius adhuius operationem sentiendam, sicque deinceps absq; vllo termino.

An externi sensus ppriā operatiōē dignoscant.

Arguitur prō vtraque pars.

CAP. II.

Text. 136. *CVM a autem sentiamus nos videre, ac audire, necesse est, aut visu sentiamus nos videre, aut alio sensu. At si alio sensu tum idem sensus erit, & ipsius visus, & etiam coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdem erunt subiecti, vel se ipsum sentiet ipse. Præterea, si alius sit sensus, qui percipit ipsum visum aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis sensus, qui se ipsū percipiet sentientem. Quare id ipsum in primo sensu*

Text. 137. *continuo est faciendum. At hinc oritur dubitatio. Nam*

b At hinc oritur.) Pro parte contraria ita disputat. Sentire visu est videre; at videre nihil est aliud, quā colorem, coloratum vè percipere: atqui visio nec est color, nec aliquid colore affectum; non potest igitur visio aspectu sentiri, sed alio sensu; alioqui excurreret potentia videndi extra proprium obiectum, quod fieri nequit.

c Patet igitur.) Disputationis gratia proximè addictam rationem soluit. Idque dupliciter. Primùm negando visu sentire nihil esse aliud, quàm videre: quędam namque visu sentimus, quæ non videmus, vt tenebras; quędam auditu sentimus, quę non audimus, vt silentium. Item inficiando visionem non esse coloratam, seu videns, qua videns, non posse dici aliquo modo colorari, dum organo coloris species inuritur, quę quidem species, etiam internis sensibus imprimitur, vt patet: siquidem de re absente cogitamus, quod absque ministerio specierum non fit. Et verò quia sensus istiusmodi imagines ab obiectis haurire solent, dicūtur recipere sensibile sine materia, hoc est, non secundum esse naturale ipsius, vt colorem secundum naturam coloris: sed secundū esse intentionale, quod in imagine continetur.

Roboratur pars affirmatiua.

Pro negante fertur sententia.

d Atqui operatio rei.) Hic licet obscurè propositę quæstioni respondet statuens sensum externum non percipere suam operationem: quod ex eo confirmat: quia sensus externus non dicitur operari, nisi dum in actu sentiendi versatur; hunc verò actum efficit simul & potentia, & id, quod ab ea sentitur, siue obiectum, quod in ipsam agit, producendo nimirum in ea speciem, quę vna cum potentia concurrit ad actionem. Quare cùm nec visio in oculum, nec alterius sensus operatio in ipsam met sentiendi vim agat: consequens est, vt visio aspectu nequaquam sentiri possit, nec vlla operatio à sensu, quo perficitur. Monet subinde tam facultatem, quàm obiectum dici in potentia, & actu esse. Est autem facultas in potentia, cùm non edit actionem, edere tamen potest: obiectum verò cùm non mouet, mouere tamen aptum est. At in actu vtrumque esse perhibetur, cùm & facultas obiectum actu percipit, & obiectum facultatem actu mouet. Quo pacto obiectū & potentia quodammodo vnū fiunt, dum facultas p imaginem rei vnum cum re efficitur, & ad vnam actionē ambo conspirāt, quam non in agente, nimirum externo, id est in obiecto; sed in patiente, id est, in organo, & potētia esse oportet; quia actio, & passio vnus, & idem actus sunt, passionem verò in re, quæ patitur, recipi notum est, probatumque in Physicis.

Potētiam, & obiectū quandoque esse in actu, quandoque in potentia.

Lib. 3. c. 3. q. 1. est. 2.

e Actus igitur.) Duplicem inquit esse actum corporis, quod sonandi facultatem habet, nempe & sonum, quem producit, & ipsam soni generationē: similiterque duplicem esse actum eius, quod audiendi vim habet, nimirum receptionem formæ soni per suam speciē, & sensionem ipsius soni. Nam & auditus pariter, ac sonus duplex est, alter in potentia, alter in actu. Sonus in potentia dicitur sonus, cū nondum editur: auditus in potentia, est ipsa potentia audiendi in se spectata.

De duplici actione quę datur ex parte sensus, & sensibilis.

Nam si visu quidem sentire nil aliud est, quàm videre, videtur autem color, vel id, quod habet colorem, si quippiā viderit id, quod videt, & colorem id habebit profectò, quod videt primum. Patet igitur non vnū ipsum esse sentire, id Text. 138.
inquam visu. Nam cùm non videmus, tenebras, & lumen visu discernimus, sed non eodem, vt patet, modo. Præterea id ipsum etiam, quod videt, colore quodammodo delibutū est. Instrumentū enim vniuscuiusq; sensus, ipsum sensibile sine materia suscipit, vti diximus. Quocirca sensibilibus ipsis semotis, insunt in sensuum instrumentis sensus, imaginesq;.d Atqui operatio rei sensibilis, atq; sensus vna quidem & eadem est: at earum ratio non eadem est. Dico autem sonū actu, & auditum actu, sit enim vt is, qui auditum habet, non audiat, & id quod habet sonum nō semper sonet, sed cum operatur id, quod audire potest, & sonat id, quod sonum efficere potest, tum simul sit, & auditus actu, & sonus etiam actu, quorum alterum quispiam auditionem, alterum sonationem esse, non incongruè dicere potest. Quod si motus, & actio atq; passio in eo est, quod Text. 139.
patitur atq; mouetur, necesse est & sonum, & auditū actu, in auditu, qui est potentia, esse. Agentis nanq; mouentisque operatio, in ipso patiente suscipitur, atq; inest. Quocirca nō necesse est id, quod motu ciet, moueri. e Actus igitur sonatiui sonus est, vel sonatio, auditiui verò auditus, vel auditio. Duplex enim est auditus, & duplex etiam sonus. Eadē est & in cæteris sensibus, ac sensibilibus ratio: atq; vt Text. 140.
actio, passioq; non in agente est, sed in eo quod patitur, sic & ipsius sensibilis actio in ipso est sensitiuo. Sed in quibusdam nomina quoq; sunt posita, vt sonatio, ac auditio, in quibusdam autem caret alterum nomine. Operatio enim visus

Sonus in actu est, qui actu fit: auditus in actu est potentia actum exercens. Similiterque res habet in reliquis sensibilibus, & sensibus. In quibusdam tamen suppetunt nomina ad significandā actionem, quę est tam ex parte sensibilis, quàm sensus, vt sonatio, & auditio; in alijs alterum nomine vacat, vt visus actio visio dicitur, actio autem coloris non habet nomen: & actio gustus appellatur gustatio, saporis actio innominata est.

f Hęc cum ita sint.) Arrepta occasione ex ijs, quę de sensu, & sensili paulò antè dixerat, germinam soluit dubitationem. Alteram, nam sensus, & sensile simul sint, Alteram, quare excellēs sensibile sensum labefactet. Priori respondet: Si vtrumque actu sumatur, vtrumque simul esse, seqoe reciproca necessitudine ponere, ac tollere, cùm vna sit vtriusque operatio. Quod de ea operatione intelligi debet, quam obiectum per suam speciem vná cum potentia edit, quæ non est aliud, quàm rei sensilis perceptio. Si autem sensus, & sensile considerentur secundum potest atē

Sensum, & sēsile in actu necessariò esse simul: non verò in potētia.

ait

ait non esse ea simul; cùm nullo existente visu possit esse color.

g Non rectè.) Ex proximè dictis coacguit veteres philosophos, in quibus fuit Democritus, vt constat ex 4. Metaphys. cap. 5 quòd sublato sensu sensibile tolli affirmarint, quanuis enim id aliquo modo rectè dici possit, vt paulò antè annotatum fuit, videlicet, si affirmetur de sensu, & sensili in actu absolutè tamen, & vniuersim pronuntiari ab eis non debuit.

h Atque ob id.) Posteriorem verò controuersiam diluit, aiens sensibile excellens ideò sensum euertere, quia sensiterium in quadam proportione, & temperie consistit, cui obiectum si insolens, ac nimium sit, dum in organum agit, oblæsionem, & perniciem infert, sicuti & sensibus ea iucunditatem pariunt, quæ mediocritatem, & proportionem seruant, vt in tonis consonantiæ, in saporibus condimenta, in coloribus medij, & deniqi ea, quæ extremorũ permistione constant.

Quare excellens sensibile sensum labefactet.

visus visio dicitur, at coloris nomine vacat. Operatio præterea gustus gustatio dicitur, at saporis nomen non habet.

Text. 141. f *Hæc cum ita sint, atq; vnus actus rei sensibilis sensitiuiq; sit, quanuis diuersas habeat rationes, sicuti diximus, necesse est simul corrumpantur, simulq; sint salua, auditus ac sonus, qui hoc modo dicũtur, & saporitidem, & gustus, cæteraq; similiter. At ea, quæ dicuntur potentia, non hanc*

Text. 142. *ipsam profecto necessariò subeũt legem.* g *Non rectè igitur priores naturales philosophi sentiebant, qui quidem sine visu neq; album vllum, neq; nigrum esse dicebant, neq; item vllum sine gustu saporem. Nam partim rectè, partim non rectè censebant. Etenim cum dupliciter sensus, sensibileq; dicatur, potentia atq; actu, in his quidem secũdis fit id ipsũ sanè, quod dictum est, in illis autem primis non fit, vt luce clarius extat. At illi de hisce simpliciter loquebantur, quæ*

Text. 143. *simpliciter non dicuntur. Quod si vox quædam concentus est, vox autem, & auditus, tum vnum, tum non vnũ, aut non idem sunt, & concentus est ratio, necesse est & auditum quandam esse rationem.* h *Atq; ob id ipsum exuperans quod q; tam acutum, quam graue corrumpit auditum, atq; deuastat, & in saporibus gustum, & in coloribus visum, id quod nimium est splendidum, & tenebrosum, & in odoribus vehemens odor, siue dulcis, siue amarus, quia sensus ipse quædam est ratio rata. Quocirca sensibilium ea, quæ syncere talia, quæq; simplicia sunt, vt acutũ, vel dulce, vel salsum cum reducuntur ad rationem, sensui sunt iucũda: tunc enim ipsum delectare videntur. Omnino autem ipsum mistum magis cõcentus est, quam acutum vel graue. Tactui quoq; non calidum sane simplex, ac frigidum. sed id quod est ad rationem redactum amicum est atq; iucundum, enim*

Vnus quisque igitur.) Ad vberiorem explicationem controuersiæ, qua quæritur ad quam facultatẽ spectet percipere singulorũ sensuum functiones, triaquę dam somit. Primum est, singulos sensus propria vendicare obiecta, quæ percipiant, & à quibus patiantur. Secundum est, quemlibet sensum esse facultatem inhærẽtem proprio sensorio, qua tali, ideſt, prout certis qualitatibus ad sentiendi munus obeundũ idoneis affectum est. Tertium, vnicuique sensui competere sui obiecti differentias cognoscere, vt aspectui album, & candidum; tactui calidum, & frigidum, durũ, & molle, similiterque cæteris.

Tria quædã singulis sensibus competere.

k At enim cùm album, & dulce.) Statuit, probatq; dari sensum vnum, quem cõmunem vocamus, cuius proprium munus sit omniũ externorum sensuum operationes dignoscere; philosophatur que hunc in modum. Experimur nos non solùm percipere differentias obiectorum ad vnum quenque sensum pertinentes, vt album, & nigrum, amarum, & dulce: verùm etiam de omnium obiectorum discriminibus iudicare; hoc autem iudicium sensu perficitur, cùm sit de re sensibili, quæ primò ad sensum pertinet: non potest autem vno aliquo externo sensu fieri, nec etiam pluribus; ergo aliquo alio ab ijs distincto.

Dari sensum communem

l Quo patet.) Credit Philoponus significare hoc loco Aristotelem carnem, id est, corpus, non esse sensum communem, quia non nisi alia parte sui aliam partem sensibilis tangendo dijudicaret, atque ita discernere sensibilia non posset, quia, id quod iudicium fert, vnum esse oportet, cui totum, de quo iudicat, notum sit. Vocat autem Aristoteles ex sententia Philoponi vltimum instrumentum sensum communem, quia ad hunc in recessu posita sensus omnes desinunt, non aliter quàm lineæ ad centrum. Alij volunt probare Aristotelem sensum cõmunem non esse tactũ, qui forsitan alicui esse videretur, quòd tactus sit fundamentum sensuum reliquorum, & per totum

De germana huius loci sententia, contrq uertitur.

sensum cõmunem non esse tactum.

totum corpus diffundatur, cunctisque insit animantibus. Iuxta quam interpretationem sic erit prę sens ratio intelligenda, Si sensus communis tactus esset, cùm tactus tangendo res percipiat, non possemus de sono, & albo iudicium ferre, nisi ea tangendo, quod falsum esse constat; siquidem hæc absque tactu dignoscuntur. Quibus hæc expositio placuerit, dicent verba illa, Patet carnem vltimum instrumentum non esse, sic debere intelligi, Patet carnem, quæ est instrumentum tactus, non esse organum sensus communis, ac, quod eodem recidit, sensum communem non esse tactum.

m Fieri igitur) Quod prędictum iudicium non exerceatur á pluribus sensibus externis, verbi gratia, quód de albo, & dulci non iudicet aspectus, & gustus; suadet ex eo quia id perinde esse, ac si hæc á duobus hominibus perciperentur, ab vno album, ab altero dulce; qui tamen de jis haud quaquã recte iudicare possent, cùm oporteat arbitrum vtriusque partis earum cognoscere: alioqui de re ignota sententiam tulerit.

n Dicit igitur) Si vnũ est, inquit, quod dicit aliud ab alio differre: id ipsum cognoscere vtrumque necesse est, alioqui non ea distingueret. Id vero quod dicit vnum differre ab alio, sic & intelligit, & sentit, quia vt æstimat, ita & intellectu iudicat, siquidem intellectus sensum consequitur.

o At hinc patet) Locus est subobscurus, quemadmodum, inquit, qui dicit hoc esse bonum, & illud malum; simul dicit, & tempore eodem; quia cùm dicit vnum, alterum quoque dicit. Sic & sensus communis, vt dicit, seu iudicat, ita cognoscit: dicit autem simul differentiam albi, & dulcis: ergo simul, & eodem tempore vtrumque percipit, cùm iudicat hoc non esse illud. Cum autẽ vno, eodemque momẽto hoc fieri pronunciamus, non ex accidenti, sed per se intelligimus. Nam in hac oratione Platonem, & Dionysium Siciliam adnauigasse nunc dico: illud, nunc, & ad dico, & ad nauigationem referri potest: ita vt vel sit sensus me nunc dicere id, quod olim accidit: vel dicere id, quod nunc est: ac primum quidem, nunc, per accidẽs tacit quodammodo tem nunc esse: posterius autẽ per se. Cõmunis igitur sensus de differentia duorum obiectorũ sensibilũ non modo dicit nunc in priori significatione: quia in eodẽ instanti vtrũque percipit: sed etiã in posteriori: quia & percipiũtur, & simul existunt sensibilia cõtraria.

De simultate qua communis sensus obiecta percipit.

Obiectio.

p At verò fieri) Obijcit contra superiùs dicta. Si sensus communis est cognitor, indexque diuersorum, imo & contrariorum sensibilium, simul eodemque instanti. Si, inquam, pariter dulce, & amarum, album, & nigrum, dignoscit: sequitur eum contrarijs motibus simul affici: quod tamen fieri non potest, cùm contraria nequeant dari simul in eodem.

enim verò sensus ipse rario quædam est, vti diximus; sensibilium autem ea, quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipsi, aut tandem ipsum corrumpunt. i Vnusquisque igitur sensus, vt sæpe diximus sensibilis est obiecti, estque in instrumento suo ea ratione, qua illud sensus est instrumentum, & differentias sensibiles obiecti sui discernit, vt album quidẽ & nigrum visus: dulce autem & amarum gustus, & cæteri similiter sensus. k At enim cum album & dulce, & singula sensibilium ad singula nimirum aliquo comparemus ac discernamus, & sentiamus differre, necesse est id ipsum profecto fieri sensu. quippe cũ illa sensibilia sunt. l Quo patet carnem vltimum instrumentum non esse. Nam necesse esset id, quod discernit, tangendo discernere. m Fieri igitur non potest, vt separatis non discernatur dulce diuersum esse ab albo, sed vni cuipiam ambo nota esse oportet. Illo nanq; modo sane pateret inter se illa differre, etiãsi alterum ego, alterũ tu sentires. Vnum igitur dicat oportet diuersa esse dulce ac album. n Dicit igitur idem. Quare vt dicit: sic & intelligit atq; sentit. Patet ergo fieri non posse, vt separatis separata dijudicẽtur. o At hinc patet, neq; fieri posse, vt separato in tẽpore discernãtur. Nam vt idẽ aliud esse bonum ac malũ dicit, sic quando alterũ dicit aliud esse, tũc & alterũ etiam dicit, atque dico qnando, non per accidens. Veluti nunc dico quippiam aliud esse, non tamen dico illud nunc aliud esse sed hoc pacto nunc dicit, vt dicat, & nunc illud esse. simul igitur dicit. Quo fit, vt inseparabile & inseparabili tempore separata discernat. p At verò fieri non potest, ut simul idem ea ratione, qua indiuisibile est, & indiuisibili tempore motibus contrarijs moueatur. At dulce quidem sic mouet sensum, ac intellectum, amarũ autẽ cõtrario modo & album itidem diuerso. Est ne igitur quod

Text. 144.

Text. 145.

Text. 146.

Text. 147.

Huic

Huic obiectioni bifariam respondet Aristoteles. In primis sensum communem subiecto vnum esse, ratione plures, ideoque alia, & alia consideratione posse contrarios motus subire. Verùm hanc solutionem mox improbat; quia licet id, quod est vnum subiecto, respectu diuersarum partium contrarijs motibus simul agitari queat; tamen comparatione eiusdem partis impossibile id esse at sensus communis eâdem parte contraria obiecta dignoscit, & discriminat. Quare si eæ cognitiones, sunt motus contrarij nequaquam poterunt in eodem sensu communi pariter coalescere. 1. Solut. quæ nõ probatur.

quod discernit, indiuisibile quidem numero, separatum autem ratione: partim igitur vt diuisibile res sentit diuisas, partim vt indiuisibile. Nam ratione quidem diuisibile: loco
Text. 148. *autem atque numero indiuisibile est. An id minime fieri potest? idem enim potentia quidem est ipsa contraria, & diuisibile, & indiuisibile: tactu autem esse non potest, sed patiendo diuisibile est. At fieri nequit, vt simul sit album*
& nigrum. Quare neque formas ipsorum simul sensus ac
Text. 149. *intellectus (si talia sint, vt patiãtur) suscipiet. q atenim hoc perinde se habet, atque id, quod quidẽ punctũ appellant, quod quidem tum vnum est, tum duo, quo pacto & diuisibile est. Quo igitur indiuisibile est: hoc vnum est id, quod discernit, ac simul; quo verò est diuisibile, hoc non vnum est: bis enim eiusdem signi simul fit vsus. Quo verò finis vsus fit, vt duorũ: hoc duo discernit, atq; est separata, vt separatum. Quo verò vnum est, hoc vnius fit vsus, & simul. Sed de principio quidem, quo dicimus animal sensitiuum esse, sit hoc modo determinatum.*

q Atenim hoc) Reiecta priori solutione aliam affert a centri similitudine ductam, cuius in eo vis cõsistit, quòd quemadmodũ centrum dicitur plura, & & vnum: plura quatenus est principium à quo lineæ ad circunferentiam ducuntur: vnum, pro vt est finis, in quo lineæ, a peripheria ductæ vniuntur; ita sensus communis est vnus, quatenus externorum sensuum finis habetur; quoniam ipsorum operationes, & obiecta, ad eius tribunal per species deferuntur. Simulq; est multiplex, pro vt est fõs, & principium externorum sensuum; quia nimirum ab eo ad illos sensifica vis influit. Non est autem absurdum contraria secundum suum esse intentionale in eâdem facultate simul esse. Quo modo non in sensu communi duntaxat, sed in eodem oculo dantur simul species coloris atri, & candidi; cùm vtrunque simul intuetur. Itaque solutio in eo est, quod cum perceptiones contrariorum sensibilium re vera non sint contrarię, nihil vetat dari eas simul in eodem. Altera solut. quę magis probatur.

QVÆSTIO I.

VTRVM EXTERNI SENSVS functiones suas percipiant, nec ne.

ARTICVLVS I.

QVIBVS RATIONIBVS PARS affirmatiua ostendi videatur.

PRo affirmatiua parte quæstionis hæc se offerunt argumẽta. Cùm sensus externi in otio sunt, norunt se nullam edere functionem: sed cuius est percipere se non operari, eiusdem est cognoscere se operari; ergo sensus externi percipiunt suas functiones. Maior probatur; quia aspectus dicitur 1. Argum.

citur sentire tenebras,& auditus silentium:id verò non ob aliam causam nisi quia aspectus cognoscit se non videre,& auditus non audire.

2. Secundò,Sensus externi habēt suas delectationes;capit enim voluptatem auditus concentu musicæ: visus intuitu viridium colorum: olfactus suffimentis,similiterque cęteri sensus appulsu cōuenientiū qualitatum. Huiuscemodi verò delectationes oriuntur in sensibus ex actione,qua quilibet eorum in proprium obiectum fertur: Sed delectatio non prouenit nisi ex re prius cognita; necesse ergo est vnumquenque sensum propriam functionem,qua delectatur, agnoscere.

3. Tertiò,Eodem sensu apprehendimus colorem v.g. & actum,quo in eum tendimus,sed colorem apprehendimus aspectu;ergo & ipsius aspectus actionem. Maior tripliciter probatur,primùm quia vt Aristoteles proximo capite opponebat,cū visio sit coloris sensio,fieri nequit, vt sine colore percipiatur. Quare si ea cognosceretur ab alio sensu,iam duo sensus circa colorem versarentur. Secundò,quia omne coloratum pertinet ad obiectum visus,visio autem suo modo colorata est, vt patuit in contextu. Tertiò,quia si cognitio alicuius sensionis ab vno sensu elicitæ in alium sensum caderet;danda esset infinita in sensibus progressio;oportet enim functionem primi à secundo cognosci,functionē secundi à tertio; atque ita deinceps absque vllo termino.

4. Quartò, Omnis cognitio fit præeūte specie,sed ad sensum communem non deferuntur species,quæ externorum sensuum functiones, sed quæ eorum duntaxat obiecta repræsentent: non igitur eiusmodi functiones à sensu communi,sed à proprio sensu dignoscuntur. Probatur minor,quia cognitio sensuum externorum non videtur habere vim trajiciendi ad sensum communem aliam imaginem,præter eam,quam à re obiecta accepit. Hæc autem non est imago propriæ operationis, vt satis constat,sed ipsius tantùm obiecti: ergo & cæt.

5. Quintò,Intellectus percipit suos actus,& supra,eos reflectitur:ergo & sensus;Probatur consecutio. quia hæc reflexio non tanti esse videtur,vt non potuerit,debueritque externis etiam sensibus communicari; præsertim cum ijs nihil magis proximum,ac præsens sit,quam eorū propria operatio. Accedit testimonium Platonis in Theæteto, vbi ait sensum sentire quod sentit,& quod non sentit.

ARTICVLVS II.

APPROBATIO NEGATIVÆ partis: Dilutio argumentorum superioris articuli..

Varia de re proposita philosophorum placita.

Circa explicationem propositæ difficultatis in varias sententias philosophi abiere. Nam D. Nemesius in lib. de hominis natura cap. 7. item Plutarchus apud Philoponum lib. 2, huius operis text.

text. 103. putant cognoscere externorum sensuum functiones ad rationem, & intelligentiam pertinere. Michael Ephesius lib. 9. & Philopon⁹ loco citato id ascribunt alteri potētię quā appellāt προσεκτικόν, id est, attendentem. Alexander 3. lib. quæst. natural. Themistius hoc in libro 4. cap. suæ paraphr. Simplicius text. 136. Aegidius, alijque nonnulli volunt quemlibet sensum externum percipere suam operationem. Quod Aegidius ita defendit, vt dicat externos sensus percipere suas sensationes non quidem per actum reflexum ad ipsas terminatū, sed eodem actu, quo feruntur in obiectum, indirectè tamen.

Sit prima assertio. Cognitio operationū, quas externi sensus edūt, non est ad solam vim intellectricem, nec ad illam potentiam, quam animaduersoriam, seu attendentem vocant, deleganda. Hæc quoad priorē partem ex eo suadetur, quia percipere omnium externorum sensibiliū differentias, & de singulorū sensuū perceptionibus iudicare, non excedit facultatē animæ sensitiuæ, cū alia præstātiora munia à brutis animātibus administrētur, vt constat ex ijs, quæ 2. Physicæ auscultationis lib. explicuimus, cum dè instinctu ageremus. Quare non est cur id ad altiorem animæ gradum reijciatur. Accedit testimoniū Aristotelis cap. superiori, vbi palàm docuit, probauitque sensum communem percipere, & dijudicare actiones externorum sensuum. Posterior pars ostēditur, quia facultas illa attendens supernacanea, fictitiaq; est; cùm quælibet facultas, si nihil obsit, absitvè, p se ad operationē suā administrādam possit attendere; præsertim cùm nihil sit aliud sensum ad obiectū attendere, quàm in obiectum tendere, vti superiùs diximus.

1. Assertio. Dignotio sē sionū non soli potētiæ intellectrici tribuenda est.

Potentiā animaduersoriā fictitiā esse.

Secunda assertio. Externi sensus non percipiunt suas operationes. Hæc est D. Thomæ 1. part, quæst. 78. art. 4. & quæst. 87. art. 3. vbi ait, præter quinque sensus externos, qui sensiones suas non apprehendunt, necessarium esse animali sensum communem, vt externorum actiones percipiat. Est etiā Capreoli in 3. dist. 44. quæst. 1. art. 3. Ferrariensis quæst. 1. huius libri, Landuni quæst. 33. Apollinaris quæst. 37. Magni Alberti, Auerrois, & aliorum: imò & Aristotelis non solum proximo superiori capite, sed apertiùs in lib. de Somno, & Vigilia cap. 2. vbi ita scripsit. Non enim visu se videre videt, nec visu, aut gustatu iudicat, iudicare vè potest distare dulce ab albo, neque seorsim, neque simul vtroque, sed particula quadam communi.

2. Assertio. Externos sensus non percipere suas operationes.

Deinde, quòd nullus sensus cognoscat suas operationes per reflexionem probatur, quia istiusmodi reflexio, seu reditio supra se teste Proclo, communi aliorum auctorum assensu est opus intellectricis facultatis, quæ primùm recta pergit, deinde vt quasi circulum absoluat in se ipsam recurrit, quod non conceditur potentiæ materiali, quæ secundum organi temperamentum determinata est ad solam rectam operationem, vti Diuus Thomas edisserit in 1. sententiarum dist. 17. quæst. prima artic. 5. in solutione tertij. Deinde, quòd neque eo modo, quo quidam volunt, nimirum per eandem directam actionē possit sensus functionem suam percipere, ex eo ostenditur, quia nulla potentia excurrit extra limites sui obiecti; operatio autē sensus non est

Non dari reflexionem in sensu.

Directa actiones sensuum functiones nō percipi.

obiectum ipsius sensus, vt obiectum visus visio, sed color. Adde quòd nulla intellectio creata est primò, directòvè sui intellectio, vt docet Sãctus Thomas 1. part. quæst. 87. art. 3. Quare multo minùs visio externa sui met visio erit.

Respõdetur 1. Arg.

Argumenta autem, quæ oppositum suadebant, non concludunt. Nam primo facilè respondebit, qui dixerit aspectum non propriè sentire tenebras, nec alios sensus suorum obiectorum priuationes simpliciter dignoscere: sed admodum impropriè, & quasi per actionem negatiuam, quatenus eæ cum proprijs, ac veris sensuũ obiectis, formisque sensibilibus aliquam habent cognationem, dum connotant subiectum in quo illæ sunt. Itaque eatenus dicitur visus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quòd cognoscat se non videre. Quod de cæteris sensibus pari modo pronuntiandum est.

Ad 2.

Ad secundum dicito sensuum delectationes consequi ex perceptione conuenientium obiectorum: sed ad eas non requiri cognitionem eiusmodi perceptionis in eodem sensu; quia vt delectatio non pertinet propriè nisi ad appetitum, ita ad phantasiam spectabit percipere rem, è qua voluptas sensitiua oritur, eamque appetitui offerre.

Ad 3.

Ad tertium, neganda est maior propositio, si contendat eodem sensu externo percipi à nobis & colorem, & visionem: concedenda verò, si velit præstari id aliqua alia facultate, idest, sensu communi. Nec enim absurdum est versari aspectum circa colorem, tanquam circa proprium, & adæquatum obiectum: (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) simulque aliam altiorem facultatem, idest, sensum communem, circa eundem ocupari tanquam circa partiale suũ obiectũ, ac sub alia ei propria notione, de qua in progressu sermo erit. Quo patet responsio ad primam rationem, qua maior confirmabatur.

Visio in propriè dicitur colorata.

Ad secundam verò dicendum est, modum illum, quo visio colorata appellatur, nimis improprium esse, nec sufficere ad reponendam visionẽ inter obiecta potentię visiuæ. Ad tertiam respondendum non dari eiusmodi infinitam progressionem, quia deueniendum tandem erit ad intellectum, qui suam operationem reflexu dignoscat.

Ad 4.

Ad quartum concessa maiori, negetur minor: quilibet enim sensus externus per suam propriam cognitionem speciem quandam edit, quæ rem sensibilem, quam percipit, & perceptionem ipsam, siue rem sub ratione cognitæ interno sensui exhibet, ac repræsentat.

Ad 5.

Ad quintum dicimus intellectum ob suam pręstantiã, & absolutionẽ à materia posse reflecti supra se: non tamen sensum, cuius naturæ is cognoscendi modꝰ adeò excellẽs non congruit, esto suam functionẽ sibi inhærentem, & copulatã habeat. Nec enim eiusmodi pręsentia ad reflexam cognitionẽ sat est, sed oportet vt res in ratione obiecti, ac secundum esse cognoscibile, præsens fieri queat.

Intellectus supra se solus reflectitur.

Quod verò ad Platonem attinet, licet eius auctoritas in Academia magna sit: in Lycæo tamen irrefragabilis non est. Responderi tamen potest, cùm dixit sensum sentire quod sentit, nihil aliud significare voluisse, quàm sensum recipere in se tum propriam operationem, tum priuationem illius. Maximè

cum

cum in Charneide neget ſenſus percipere ſe ipſos. Ita enim in eò Dialogo ſcripſit. Generatim ſenſus omnes percurre, conſideraque vtrum ſenſus inueniri aliquis poſsit, qui ſe ipſum, cæteroſq; ſenſus percipiat, nihil tamen eorum ſentiat, quæ ſenſus alij ſentiũt, impoſsibile & hoc exiſtimo.

QVÆSTIO II.

AN DETVR SENSVS COMmunis; & vtrum is in cerebro reſideat.

ARTICVLVS I.

QVIBVS INDICIIS COMMVNIS ſenſus deprehendatur.

HAnc primam quæſtionem, quæ ſenſum communem ſpectat, ſatis ſuperq; ſuprà tetigimus, cùm de ſenſu communi in genere diſputauimus. Verùm, quia ſunt nonnulli, qui ſenſum cõmunem negarint, eo potiſsimùm argumento, quia nullum occurrit ſenſibile, quod in aliquem è quinque externis non cadat. Horum tamen opinio reijcienda omnino eſt: aſſerendũque cũ ſchola Peripatetica, & communi aliorum Philoſophorum aſſenſu, docente Ariſtotele tum proximo capite, tum lib. 3. cap. 7. text. 31. & in lib. de morte, & vita cap. 1. alijſque in locis, dari ſenſum cõmunem: cuius ponendi neceſsitas, ac ratio varijs modis deprehenditur. Primùm, quia cùm ſoleat natura, quantũ fieri poteſt, multitudinem ad vnitatem reuocare, conueniens erat, vt omnes ſenſus externos in vnũ quodammodo coniungeret, in quem vt lineæ à circũferentia in centrum, ita vndique è ſingulis aliorũ ſenſuũ organis, ſenſibiliũ imagines confluerent, colorum ab oculis, ſonorum ab auribus, odorum à naribus, ſaporum à lingua, tactilium qualitatũ à toto corpore. Qua centri ſimilitudine vſus eſt Auctor operis de ſecretiori ſapientia ſecundũ Aegyptios lib. 2. cap. 9. & Ariſt. lib. 3. huius operis loco paulò ſuperius citato, dum ſenſum cõmunem vnum quid, mediumque inter externos ſenſus appellat.

D. Th. 1. p. q. 78. art. 4. & opuſc. 4. c. 4.

1. Ratio quæ ſuadet dandũ eſſe ſenſum communem.

Secundò idem efficaciùs ſuadetur ex eo, quia cognoſcimus nos audire, tãgere, olfacere, cæteraque externorum ſenſuum munia: hæc autẽ cognitio non pertinet ad aliquem è quinque vulgatis ſenſibus, vt proxima quæſtione oſtenſum fuit: referenda eſt ergo ad aliam altiorem, cõmunioremque potentiam, ad quam primò eiuſmodi functionum imagines deferantur: quæ non eſt alia, quàm ſenſus cõmunis. Nec ſatisfaciet, qui dixerit eam facultatem eſſe ipſum intellectum. Namque ea etiam Brutis neceſſaria eſt, vt mox oſtendemus, quibus perinde à natura deneganda non fuit. Deinde quia, vt ſuperius argumentabamur hæc ſenſionum perceptio non exuperat ſentientiũ facultatum vim.

2. Ratiõ.

3. Ratio. Tertiò. Idem ex eo comprobatur, quia vt colligitur ex ijs, quæ docuit Aristoteles hoc in libro ad calcem capitis secundi: scripsitque D. Gregorius Nyssenus lib. 2. de viribus animæ cap. 1. & videtur asseruisse Plato, vt annotauit Marcilius ad initium Theæteti: dandus est aliquis sensus interior qui non solùm haustas cunctorum sensibilium imagines primò hauriat, & sensibilia ipsa percipiat, vt proxima ratio ostẽdebat; sed qui tanquam æstimator, & arbiter diuersorum sensuũ obiecta discernat, & dijudicet, cùm quilibet sensus particularis circa proprij duntaxat sensibilis differentias occupetur; vt aspectus circa atrum, & candidum, similiterque reliqui sensus: hic autem sensus est is, quem cõmunem dicimus. Nam quod ad hãc actionem iudicandi, sensus ipsi externi per se haud quaquam sufficiant, inde patet, quia plures sensus perinde se habent, ac multi homines. Quare vt hi de diuersis rebus, nisi easdem singuli cognoscant, sententiam ferre nequeunt, ita neque sensus de aliorum sensilium differentijs, quas nõ attingunt; & vt Themistius hoc loco cap. 7. suæ paraphrasis ediserit; quemadmodũ licet multi magistratibus libelliones, atque exceptores pragmatici assideãt; vnus tamen est, qui ius habet sententiæ ferendæ: ita & in corpore animalis, tametsi multa instrumenta, machinamentaque sint, in quæ rerũ simulacra recipiantur; vna tamen vis arbitra esse debet, quæ de omnib⁹ scisçat, iudicet, pnuntiet. Fuisse verò animantib⁹, & quidẽ omnibus necessariam hanc vim iudicatricem ex eo patet, quia nisi animal quid noxium; quid salutare; quid minùs ac magis conueniens; quid fugiendum, amplectendum vè sit, discernat: breui in interitum ruet.

Sensus cõmunis vel vt horrius arbiter inferiorum sensuum de omnib⁹ externis sensibilibus cognoscit.

Asensu cõmuni tanquã à primario sentiendi instrumẽto spiritus animales diffunduntur in sensus.

Sed & aliud præterea communi sensui munus delegatum est, videlicet, impertiri sensibus externis vim ad functiones suas obeũdas per cõmunicationem spirituum animalium, quos ab se velut i fonte, ac primario sentiendi instrumento effundit, vt constat ex ijs, quæ docet Aristoteles lib. 2. de partibus animaliũ cap. 10. & in libro de morte, & vita cap. 1. Vnde cùm obstruitur via illa, qua prædicti spiritus egrediuntur, vt in somno accidit, necesse est feriari externos sens⁹, teste eodẽ Aristo. lib. de somno, & vig. cap. 3. Præterea quoties sens⁹ cõmunis languescit ac malè habet, etiam externi sensus proprijs officijs, vel omnino, vel ex parte destituuntur, vt videre est in ijs, qui morti propinqui sunt, quibus primarij illius sensorij temperies dissoluitur, & extinguitur; & in paralyticis, atque apoplecticis, quibus præpediti sunt nerui, per quos spiritus animales ad externa sensiteria deuehuntur.

ARTICVLVS II.

SENSVM COMMVNEM non in corde, sed in cerebro residere.

Quod

QVod ad alteram quæstionis partem spectat, vbinam communis illa, ac primaria sentiendi vis organum habeat, magnum est inter philosophos dissidium. Nam Aristoteles etsi proximo capite dixerit sensum communem esse omnium sensuum externorum quasi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id esset, non docuit. Verùm alibi ipsum in corde, vel in parte, quæ cordi proportione respondeat, constituit, vt libello de Iuuentute, & Senectute cap. 2. & lib. 2. de partibus animalium cap. 1. & 10. & lib. 3. cap. 4. & lib. de sensu & sensili cap. 2. & de somno, & vigilia cap. 2. & de animalium motione cap. 9. Cuius opinionis fundamentum apud illum fuit quòd pro certo haberet cor non solùm naturalium, & vitalium, sed etiã animalium facultatum originem esse.

Aristoteles illi sedem designauit in corde.

At enim id medici acerrimè oppugnant, ostenduntque licet vitalium functionum, & arteriarum principium in corde insit: naturalium tamẽ operationum, & sanguinis, atque venarum fontem in hepate; sensitiuarum actionum, arbitrarij motus, & neruorum originem in cerebro esse. Quam difficultatem quia in primo libro de ortu, & interitu accuratè pertractauimus, vbi Medicorum sententiam partim rationibus, partim anatomicæ artis experimentis satis confirmatam amplexi fuimus; non est quòd hoc loco actum agamus. Illud tamen iterum commonemus, si de principio sentiendi remoto sermo sit, id haud dubiè cordi ascribendum esse; cùm in eo vigeat natiui caloris officina, in eodemque procreentur spiritus vitales, sine quorum ope nec vllus motus edi, nec vlla internorum, externorum vè sensuum functio obiri potest. De quo principio si Aristoteles locis ãte citatis ageret, non esset cur à Medicis aut à nobis in hac controuersia desereretur. At eum non remotũ, sed proximum sentiendi, ac mouendi initiũ in corde collocasse, & vni principi mẽbro tanquam regi, totius corporis administrationẽ, & quasi monarchiam simpliciter detulisse, qui loca illa inspexerit, facilè iudicabit. Consule Galenum libro de symptomatum causis cap. 8. & lib. de vsu pulsuum, Fernelium lib. 5. Physiologiæ cap. 11. Lege quoque, si placet, Auerroem lib. 2. de partibus animalium cap. 7. & lib. 2. Collect. cap. 11. pro Aristotele contra Galenum disputantem.

Medici in cerebro.

Cor principium remotũ sentiendi.

Est itaque sensus communis non in corde, sed in cerebro, vbi etiam sedem habent reliqui sensus interni, ad quos ille, vt progressu exponemus, rerum simulacra transmittit. Vnde est, quòd vehementer læso capite internorum sensuum munia turbentur, & cùm aliqua in ijs offensio accidit cerebro remedia adhibeantur. Sciendũ tamen est in animantibus, quę secta viuunt, sensum communem non esse aliqua certa parte definitum. Quod ex eo constat, quia cùm illa post sectionẽ adhuc animali motu cieantur, & is motus sit ab appetitu per virtutem motricem; appetitus autem nihil, nisi proponente ac dirigente phantasia, expetat, negari non potest in partibus diuisis relictam fuisse vnà cum appetitu phantasiam imperfectam, quæ in eiusmodi animantibus à communi sensu non differt.

Sensus reliqui interni hospitantur in cerebro.

In sectis animantibus sensus cõmunis nullam habet definitam sedem.

Capitis Tertij Explanatio.

Rationes quibus aliqui adducti putarũt à sensu intellectũ nõ distingui.

CVm autem. a) Quia veterũ nonnulli animam ex locali motu definiebant, alij ex cognitione, alij ex vtroque: vt pateat rectè ne id fecerint, atque vt simul viã aperiat ad disputationem de intellectu, & voluntate; explicandũ proponit quid inter sensum, & intellectum sit discriminis. Nam quidam hæc non distingui opinabantur, quibus tria ad id potissimùm argumenta fuisse videntur. Primum quia tam sensu, quam intellectu iudicamus: quo fit vt hęc officio conueniant; 1. quòd si officio, etiam natura. Deinde, quia & sensus, & intellectus rebus præsentibus afficiuntur, & mouentur. Quod Empedocles in suo poemate significauit aiens sapientiam augeri ad prę-

ideſt, intuitu, atque experientia pręsentium rerum, & 2. prudentiam simul, ac prę-

sagia futurorum ex insomniis, quę ad sensum pertinẽt ab euentis rerum pręsentiũ pendere. Idemque sonant versus illi ex Homero hoc loco adducti, nimirum ita se habere humanam intellectum, vt res se habent, & vt diebus singulis pro temporum varietate, mutatione que succedunt. D. Thom. illud, ad pręsens, incarmine Empedoclis in alium sensũ accipit, videlicet propræsenti cœli schemate, seu facie, ac syderum configuratione & influxu Et in carmine Homeri appellatione summi rectoris Olympi, indicati putat Solem, à quo sydera omnia pẽdent. Ita verò sensus Empedoclis erit, intellectum, ac sapientiam augeri ad pręsens, ideſt, secundum pręsentis horæ cœlestium syderum statum, & vires. Homerus autem pronuntiauit talem esse mentẽ hominum, qualem Sol cæterorũ syderum veluti dux; & moderator, cum reliquis stellis efficit. Cęterũ qua nam ratione corpora cœlestia in sensus, & intellectũ atque humanam voluntatem queant, nequeantvè influere in libris de cœlo fuit à nobis explicatũ. lib. 2. c. 3. q. 8.

CAP. III.

CA *Vm autẽ duabus prisci differentijs maximè diffiniant animam, motione inquam loco accomodata, & intelligendo & discernendo ac sentiendo: considerandum est siquid interſit inter intelligere ac sentire. Videtur namque tam intelligere, quam etiam sapere, veluti quodam esse sentire. Etenim his vtrisque rerum aliquas anima discernit, atque cognoscit. Et veteres idem esse sapere sentireque censent. Quemadmodum & Empedocles dixit, Ad præsens, hominum crescit sapientia semper. Et alio rursus in loco. Hinc varia bis semper prudentia somnia monstrat. Idem & Homerus, bis carminibus sensisse videtur. Tales namque insunt mentes mortalibus ipsis, Quales quotidie summi fert rector Olympi. Etenim omnes bi putant ipsam intelligere corporis esse perinde atque ipsum sentire.* Text. 150. Text. 151.

b *Et sentire simili simile arbitrãtur, & sapere, vt in superioribus diximꝰ locis.* c *Oportebat tamen ipsos de errore quoque deceptionevè differere. Sunt enim hæc magis propria animalium, plusque id temporis est, quo in his anima versatur, vt patet. Id circo necesse est aut vniuersa, quæ videntur, vt quidam inquiunt, esse vera, aut dissimilis rei tactum errorem esse deceptionemvé: quippecum id sit contrarium illi simili inquam cognoscere simile. Videtur autem & deceptio & scientia contrariorum esse eadem.* d *Non idem igitur esse sentire ac sapere, patet. Illud enim omnibus animalibus, hoc valde paucis ineſt. At neque intelligere idem est ac sentire, intelligere, inquam, quo rectè atque non rectè res percipi solent. Quonanque recte percipit id est prudentia,* Text. 152.

&

3. b Et sentire simile.) Tertia ratio ob quam nonnulli putarunt intellectum non distingui à sensu, ea fuit, quia vt similibus sentimus, ita similibus rerum intelligentiam capimus. Vnde coniecturam ducebant tam sensum, quàm intellectum organo corporeo insidere, cùm corpora percipiant; atque adeò intellectum esse sensum, cùm omnis facultas cognoscens, quæ materię inhęret, sensus sit. 8.

Redarguitur antiqui Philosophi quòd de errore nihil differuerint

c Oportebat tamen.) Priscos redarguit, quòd de notitia locuti fuerint, de errore autem nihil meminerint, neque deceptionis & ignorãtię causas explicarint; quas tradi, & inculcari ab eis oportebat, præsertim cùm ignorantia magis propria, magisque nobis familiaris sit: tum quia in ea diutiùs versamur, tum, vt D. Thom. addit, quia ex nobis errãmus; scire autem non nisi ex alterius

ope,

ope, & magisterio solemus. Nisi quis veteres excusare velit aiens eos nihil de errore differuisse, quòd putarent omnia vera esse, nullamque dari deceptionem. Vel certe (quod ab eis inculcatum fuerat) quia putarunt cognitionem veram esse, cùm simile animam tangeret, vt ignis particulam animę igneam, errorem, cùm dissimile, vt ignis portionem aqueam eiusdem animæ, cum cognoscere per simile videatur contrarium ei, quod est cognocere per dissimile, & error, ac scientia contrariorum sit, idest, oppositio modo accidant. Verum hęc ridicula sunt, & per absurda; siquidem palam est nos interdum falli; & animam elementorum concretione, aut mole corporis non constare, vt ex ijs, quæ in primo libro disputata sunt, manifestum est.

d Non igitur idem.) Duplici argumento concludit neque sentire, & intelligere, neque sensum, & intellectum idem esse, Primùm, quia sensus omnibus inest animantibus, nullum est enim animal, quod tactu non sit prędituin. Deinde quia sensus circa propria sensibilia non erat; intellectus vero sæpe fallitur: licet enim cũ scientia, prudentia, aut vera opinione ducitur, non aberret a veritate; si tamen contrarijs afficiatur, decipitur. Intellectum à sensu distingui.

& scientia atque opinio vera: at quod non rectè, id est nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum sensus semper est verus, & vniuersis animalibus inest: at sit, vt falsò quoque quis ratiocinetur, neque cuiquam competit, cui

Text. 153. *non inest & ratio.* e *Imaginatio namque diuersa est à sensu, menteque: atque neque hæc sit sine sensu, neque existimatio sine hac esse potest. Non idem autem esse imaginationem, existimationem vé, patet. Hic enim affectus in potestate nostra sine controuersia collocatur: licet namque cùm libet fingere quidquid volumus, atque ante oculos ponere, perinde atque ij faciunt, qui artificiosæ memoriæ comparatis atque dispositis locis imagines fingunt, atque simulachra collocant. At opinari in nobis non est situm, necesse est enim opinantem, aut veram, aut falsam exi-*

Text. 154. *stimationem habere. Præterea cùm opinamur aliquid malum esse, atque terribile, continuò perturbamur. Similiter & cum opinamur quippiam esse tale, vt in illo sit confidendum. At cum imaginamur talia perinde afficimur, atque si in pictura eadem spectaremus* f *Sunt autem & existimationis ipsius hæ differentiæ: scientia, & opinio, & prudentia, & ea, quæ sunt hisce contraria: de differentia quorũ*

Text. 155. *alius sit sermo magis ad ipsum accomodatus. At verò cum diuersum sit sentire, ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud existimatio esse videatur, de imaginatione primò, deinde de altero dicamꝰ oportet.* g *Sit igitur imaginatio, idest phantasia, sit id quo visum, phantasmaque aliquod in nobis dicimus fieri, & non aliud quicquam, quod per translationẽ hoc eodem nomine nuncupetur, ipsa profecto vna quædam est*

e Imaginatio namque.) Probat dari imaginationẽ, eamque ab intellectu, & sensu distingui: quia licet, nec imaginationis actus absque prævia sensus notitia exerceatur; nec existimatio (quæ est actus quidam intellectus comprehendẽs scientiam, prudentiam, & opinionem) nisi antecedẽte imaginatione fiat: Imaginatio tamen, idest, imaginationis actus differt ab existimatione, quæ actio quędam intellectus est; primùm, quia vt ij, qui artificiosa memoria vtuntur, loca, & imagines pro arbitratu suo fingunt, ac disponũt, quibus rerum opportunè recordentur, ita in nostra potestate est imaginari quicquid libuerit: non autem opinari (quod est pars quędam existimationis) imaginamur enim falsa, quę nõ existunt: opinamur vera, aut quę pro veris accipimus. Secundò, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat metu, vel hilaritate, aliove simili affectu: imaginatio autẽ nõ itẽ: sed ea perinde afficimur, atque ij, qui in pictura res aspectu horribiles, aut lętas contuentur. Quod intellige de imaginatione, quæ nullam assensionem, aut iudicium coniunctam habet: si enim habeat, non dubium, quin imaginatio animum commoueat, & ad varios affectus impellat. Datur imaginatio eaque ab intellectu distincta.

f Sunt autem & existimationis ipsius.) Probat existimationem differre ab imaginatione, quia ad existimationem (quo nomine rationis actum intelligit) pertinent actus scientię, opinionis, & prudentię, & his contrarij, de quibus lib. 6. Ethicorum qui tamen ad imaginationem haud quaquam spectant. Deinde cum intelligere differat á sensu, & id bifariam sumatur: vno modo, vt comprehendit etiam imaginari: altero propriè: qua ratione ad ipsum spectat existimatio, idest, actus rationis, & non alterius potentię: ait se de intellectione secundum priorem vsurpationem, idest, de imaginatione primò acturum. Distinguit imaginatio nem ab existimatione.

Sic

g Si igitur imaginatio) Vim, & operationem phantasię exponit, monés loqui se de phantasia significata proprio, non translatitio. Namque phantasiam interdum per translationem vocamus intellectum, & quemlibet sensum, & ea, quæ nobis apparent. Quoniam igitur phantasia est potentia qua in nobis visum, seu phantasma effici dicimus, videbitur fortasse illa computanda inter sensus externos; quibus res nobis repręsentantur, vel inter virtutes intellectuales, siue habitus, quibus vera, vel falsa percipimus, cuiusmodi sunt intellectus, opinio, & scientia. Sumit vero intellectum vt interpretatur D. Thomas, non pro potentia, sed pro cognitione eorum, quę absque inuestigatione nobis innotescunt, vt prima principia. Scientiam pro certa cognitione eorum, quę discursu assequimur. Opinionem pro cognitione rerum, de quibus certum, firmumque iudicium non habemus. Porrò hos tantùm cognoscendi modos affert hoc loco Aristoteles, quia hi potissimũ celebres erant in schola Platonis, qui intellectum vnitati, scientiam dualitati, opinionem ternario, sensũ quaternario attribuebat.

est potentiarum earum, aut habituum, quibus discernimus, & aut verè percipimus, aut falsò. Tales autem sunt sensus, opinio, scientia, intellectus. h *At ipsam non esse sensum ex hisce patere potest. Sensus enim vel est potentia, vel operatio, vt visus, vel visio: at nonnunquam neutrum est istorũ, & tamen apparent aliqua, videmurque videre, vt ea, quæ in somnijs apparent.* i *Deinde, sensus quidem semper adest, imaginatio autem non semper. Quòd si idem esset imaginatio, ac operatio, bestijs imaginatio profectò cunctis inesset: at non esse videtur, vt api, aut formicæ, aut vermi: præterea illi quidem veri sunt semper, imaginationes verò plures fiunt, vt patet, falsæ. Præterea cùm exactè circa sensibile operamur, non dicimus hoc nobis hominem videri, ac apparere: sed potius cùm non clare sentimus, quando etiam sit, vt sit verus sensus, & falsus. Atque nobis (quod quidem paulo ante dicebamus) clausis etiam oculis visa videntur, atque apparent.* k *Atqui nec vllus habituum eorum erit, qui veri sunt semper, vt scientia, vel intellectus, est enim & falsa imaginatio, non solùm vera. Restat igitur perscrutemur si sit opinio. Fit enim opinio & vera, & falsa. Verum opinionem quidem sequitur fides: quippecum fieri nequeat, vt hisce quisquam non credat, quorum habet opinionem. Bestiarum autem, fides quidẽ nulli: imaginatio verò complurib⁹ inest. Præterea fides omnem opinionem sequitur, persuasio fidem, ratio persuasionem. At imaginatio quidem quibusdam belluis inest, ratio autem nullis.* l *At verò patet nec opinionem esse cum sensu, nec opinionem per sensum, nec opinionis, sensus vè coniunctionem, & per ea, quæ dicta sunt*

Text. 156.

Text. 157.

Text. 158.

Phantasiam differre à sensu confirmat. 1.

h *At ipsam non esse sensum.*) Probat phantasiam, seu imaginationem distingui à sensu. Cùm verò sẽsus dupliciter accipiatur; nimirum in potentia, vt visus: & in actu, vt visio: ab vtroque phantasiam differre ostendit. A sensu in potentia, quoniam hic in somnijs non agit, phantasia verò agit: à sensu in actu, quia hic in somnijs non est.

2. i *Deinde sensus.*) Probat secundò imaginationẽ non esse sensum: quia sensus sẽper adest animãtib⁹, quatenus recens nata mox sensu vtuntur, at imaginatione, saltem exacta, nõ nisi progresſu tẽporis. Tertió, quia omnibus animantibus sensus conuenit: non omnibus tamẽ imaginatio intellige perfecta. Namque imperfecta, & confusa cunctis inest. Quartò, quia sensus nunquam errat circa propria sensibilia, imaginatio sępe fallitur. Quintò, quia quæ sensibus probè affectis accuratè percipimus, non consueuimus dicere ita nobis videri, quod tamen dicimus, cùm imaginamur. Postremò, quia illa, quorum imagines sensu hausimus, clausis oculis, & absentibus sensibilibus imaginamur: cùm tamen sensus in solam rem præsentem feratur.

3.

4.

5.

6.

Imaginationem distinguit ab opinione.

k *Atqui nec vllus.*) Asserit imaginationem non esse scientiam, nec intellectum, aut opinionẽ. Ac primùm quòd non sit intellectus, vel scientia, planum est, quia hæc semper vera sunt. Quòd autem non sit opinio, ex eo suadetur; quia licet opinio nunc vera sit, nunc falsa, tamen opinionẽ, qua quid iudicamus, sequitur fides, & persuasio: vnusquisque enim putat verum esse id, quod opinatur. At fides imaginationem non sequitur; cum imaginatio conueniat brutis, in quibus tamen fides nentiquam locum habet. Nec enim belluæ persuasione quicquam faciunt, etiam eę, quę adũ bratam aliquam disciplinæ rationem capessunt: siquidem persuasio ratiocinatione perficitur: at bruta ex sola memoria, & assuetudine, vel instinctu, non autem ratione ad opera sua molienda inclinantur.

At

l At verò patet.) Ex dictis infert contra Platonẽ in Philebo, & Sophistã, phantasiam, seu imaginationem non esse quid cõprehendens sensum, & opinionẽ. Si enim esset, contingeret id vno é tribus modis. Nam vel esset opinio cum sensu, hoc est, essentialiter opinio, quam comitaretur sensus. Vel esset opinio per sensum, hoc est, essentialiter opinio, quæ ex sensu, tanquam ex causa oriretur. Vel esset vtriuq; nimirum, opinionis, & sensus cõplexio ex æquo. Nullum verò horum dici posse inde confirmat, quia si imaginatio differt a sensu, & opinione per se, ac separatim sumptis, vtique etiam ab vtroque simul disiidebit.

m Patet enim si imaginatio.) Ostendit quo pacto sumi debeat opinio, si phantasia dicenda sit opinionẽ, & sensum complecti. Nam quia phantasia vnius, eiusdemq; est, liquet opinionem adiunctam sensui, qui est phantasia, non debere esse aliam quandam opinionem, sed quæ versetur circa eandem rem, in quam sensus fertur, vt si dicamus phantasiam esse quid compositum ex opinione albi, & sensu eiusdẽ: nec enim potest esse constata ex opinione albi, & sensu boni. Oportet igitur si phantasia ex opinione, & sensu consurgit, nihil aliud esse apparere quid secũdum phantasiam, quam opinari aliquid, quod idem per se, & non per accidens sentitur. At enim positionem hanc ex eo refellit, quia nõnunquam apparent quędã falsa secundum phantasiam à sensu ortam, de quibus veram habemus opinionẽ. Namque imaginatio percipit v. c. Solem pedalis magnitudine, at secundum veram opinionem, quam quis à Mathematico accepit, Sol maior, quàm terræ moles existimatur.

sunt, & hac etiam ratione: m patet enim si imaginatio sit opinionis, sensusq; coniunctio, opinionem non cuiusq; rei, sed eius esse, cuius est etiam sensus: dico autẽ imaginationẽ si sit coniunctio sensus, opinionis vè, coniunctionẽ esse opinionis albi: & sensus eiusdẽ albi: nõ enim erit ex opinione quidẽ boni, sensu autem albi, apparere igitur est opinari rem eam

Text. 159. *quam sentit non peraccidens. At apparent nonnunquam etiam falsa, de quibus simul veram opinionem habet. Sol enim pedalis quidem apparet, at persuasum est terra ipsum esse longe maiorem. n Fit igitur vt aut suam is opinionẽ, quam habet veram abijciat, re modo eodem se se habente, non oblitus nec dissuasus, aut si adhuc illam habeat, eadem sit necessariò falsa, simul & vera. At constat opinionem tum euadere falsam, cùm res mutata latet. Neq; igitur*

Text. 150. *vnum est istorum imaginatio, neq; ex his est coniunctum. o Verum quoniam fieri potest, vt aliud moueatur ab eo ipso, quod motum est, imaginatio verò motio quædam esse videatur, & non fieri sine sensu, sed sentientibus, & eorum etiam esse, quorum est sensus: sit autem vt motus oria-*

Text. 161. *tur à sensu iam actu, quem quidem necesse est ipsi sensui similem esse. p Imaginatio motio hæc est profectò, quæ neq; sine sensu nimirum esse, neq; competere non sentientibus potest. Atq; multa per ipsam id agere, pativè cõtingit, quod ipsam habet, & insuper & veram, & falsam esse. Atque id propterea fit, quòd sensus quidem propriorum est verus, aut raro admodum suscipit falsitatem. At est sensus eius etiam rei, cui propria sensibilia accidunt· Vbi iam fit, vt ipse sit falsus: nam non est falsus, si album dixerit esse, sed si album hoc, aut aliud esse. Est præterea commu-*

n Fit igitur.) Vt hic locus intelligatur aduertit Diuus Thomas ex Aristotele tribus modis amitti veram opinionem. Primò cùm res mutatur. Nã siquis sedente Socrate opinetur eum sedere, veram opinionem habet: si autẽ Socrates sedere desinat, & eandem opinionem nihil omino idem retineat, vera opinio in falsam mutatur.

Quibus mõdis contingat amitti opinionem.

Secundò, si rationis, qua ad opinandum inductus fuerit, obliuiscatur, & ita opinionem deponat. Tertiò, si alia permotus ratione oppositum eius, quod anteà iudicabat, nunc iudicet. His animaduersis ostendit Aristoteles si phantasia constet ex opinione vera, & sensu falso, futurum è duobus vnum, nimirum, vt vel aliquis nulla ex superioribus causis interueniente, opinionem amittat, quod fieri nequit: vel eadem opinio simul vera, & falsa existat. Nam cum opinio debeat conformari sensui, quandoquidem ex illo constat, vel ex vera fiet falsa, cùm interim nulla ex prædictis causis detur: vel si veritatem conseruet, simul erit, & vera ratione sui, & falsa propter sensum, ex quo resultat, quod tamen est impossibile.

o Verum quoniam.) Posteaquam ostendit quid non sit phantasia, nũc quid ea sit explicaturus, quędam priùs sumit. Inprimis vnum ab alio motum posse alteri motionem inferre, vt in octauo

Physicę Auscultationis libro probatum, demonstratumque fuit. Secundò, imaginationem esse mo tum quendam; siquidem est cognitio, quę ab obiecto interuentu speciei abeo productę fit. Tertiò, imaginationem in ijs tantùm, queę sensu prædita sunt, dari, & non effici absque sensu; quando quidem internam apprehensionem antecedit sensuum operatio, quam necesse est similitudine, ideſt, proportione respondere ipsi potentiæ, cùm potentia vltra suam mensuram non agat.

Quid sit phã tasia.

p Imaginatio motio est.) Ex superioribus colligit imaginationem, ideſt, actum imaginatricis facultatis esse motum factum in animantibus à sensu in actu, ideſt, à sensu informato specie obiecti. Tum duas imaginationis conditiones subijcit. Prima est, animãtes motu imaginationis variè afficì, quod ad finem capitis explicat. Secunda est, imaginationem nunc veram, nũc falsam esse. Causam huius rei ait esse, quia imaginamur, quæ sensibus percipimus; hi verò interdum fallũtur. Nam cùm eorũ obiectum trifariam diuidatur; siquidem aut est proprium, aut commune, aut per accidens, circa hęc omnia hallucinatio contingit, et si minùs frequenter circa proprium, frequentiùs autem circa sensibile peraccidens; quia licet aspectus nõ erret dum v. g. album apprehendit, errat tamen in applicatione, ideſt, dum suo modo accommodat albedinem subiecto, in quo non existit, percipitque ré vt albam, quę alba non est. Circa sensibile etiam commune deceptio accidit, vt circa magnitudinem, figuram, & motum, de quibus suprá.

communium sensus, quæ quidem perinde atque propria ijs accidunt, quæ sunt peraccidens sensibilia: Dico autem motum, & magnitudinem, quæ vt patet, accidunt sensibilibus, circa quæ maximè error, deceptioq; fieri sensu potest. q Motus igitur isce, qui fit à triplici tali sensu, differentiam ob id ipsum nimirum habebit. Atq; primus quidem cùm operatio sensus adest, est verus, cæteri verò falsi etiam esse possunt, & præsente atq; absente, præsertim cùm à sensu longe sensibile distat. Si igitur nihil aliud præter imaginationem habeat ea, quæ dicta sunt, sitque id ipsum, quod diximus ipsa: imaginatio motus is est profectò, qui fit à sensu iam operante. r Cum autem visus maximè sit sensus, hinc est, quòd nomen imaginatio ab ipso lumine sumpsit, phantasiaq; dicitur, quia sine lumine visio fieri nequit. At quia imaginationes immanent, sensibusq; similes sunt, ideò per ipsas animalia, bestiæ inquam, atq; homines, multa agunt, illæ, quia mentis sunt, vt patet, expertes: homines, quia mens perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel somno submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit hactenus: satis enim quidnam ipsa sit, & cur sit, hisce quæ iam dicta sunt, explicauimus. Text. 192.

q Motus igitur.) Errores, qui in triplici illa externorum sensibilium perceptione contingunt, ad imaginationem accommodat, aiens pari modo posse illos in ea reperiri, nisi quòd imaginatio tam circa præsentia, quàm circa absentia, & quæ longissimè distant, versari consueuit. Tum concludit si ea, quæ dicta sunt, soli imaginationi competunt, & imaginatio id, quod dictum est, vendicat, reliquum esse, vt imaginatio sit motus factus à sensu actu operante, ideſt, interuentu specierum, quas sensus dum res percipit, ad eam transmittit.

Quid imaginatio.

r Cum autem visus.) Phantasię, & sensus cognationem signo quodam ostendit, hoceſt, à nominis Etymologia: phantasia enim à visu, qui inter omnes sensus externos principem locũ obtinet, quodammodo nomen sumit, quatenus id à lumine accipit, sine quo visio non fit. Lumen enim Græcé φάος dicitur, vnde phantasia ἀπὸ τοῦ φάους καὶ τῆς στάσεως, ideſt, à lumine, & à statu dicitur. Vnde à prima huiusce nominis parte, phantasiæ cum sensu similitudo ostenditur. A secunda verò indicari ait quòd sit permanens, & quidem merito, quandoquidem cessante externorum sensuum functione, ipsa permanet. Quod in causa est vt animantia per eam multa operentur; & bruta quidem, quia intellecta carent; homines verò, quia interdum in eis intellectus animi ęgritudinibus, & perturbationibus, aut morbo corporis, aut somno, aliaue eiusmodi affectione prępeditur, siue obscuratur, & quasi obliteſcit.

QVÆS.

QVAESTIO I.

AN INTERNORVM SENSVVM numerus rectè à Philosophis constituatur.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS INternorum sensuum multitudo collecta fuerit.

TRibus potissimùm rationib⁹ ad internorum sensuum multitudinẽ constituendam Philosophi adducti sunt. Quidam ex cerebri ventriculis, vbi sentiendi officinas collocatas esse inquiunt, quos ventriculos plures esse anatomicis obseruationibus constat, nempe tres, quatuor vè. Sed hoc argumentum alijs parum efficax videtur, idque non sine magna probabilitate. Primũ, quia cùm sensus sint qualitates, quæ non occupant locum, atque adeò nec domicilia, quibus excipiantur, requirunt, incertum est nùm eiusmodi cellulæ ad eum vsum, an ad alium potiùs destinatæ à natura sint; videlicet ad perficiendos spiritus animales, vt Vesalius lib. 7. cap. 6. & Realdus Columbus in lib. de cerebro, & neruis cap. 1. existimant. Vel etiam ad cerebri recrementa euacuanda, vt quibusdam videtur: quod probabile facit humidæ, & excrementitiæ concretionis copia, quæ in ijs visitur. Confirmatque hoc Fernelius in libro de partium humani corporis descriptione cap. 9. aiens superuacanea, quæ in ijs ventriculis cõgeruntur, sensim per quosdam riuulos in eum cerebri locum, qui infundibulum, aut peluis dicitur, illabi: indeque in glandulam, donec in palatum pedetentim instillent, ac foràs deturbentur. Galenus quoq; lib. 8. de vsu partium docet priores duos cerebri sinus, inspirationis, expirationisque cerebri, & vaporum efflationis causa datos esse. Præterea emissionis recrementorum gratia, atque insuper ad animales spiritus conficiendos, qui inde ad posteriorem sinũ transmeantes, ibi absoluũtur. Præterea quòd nõ resideant interni sensus in prædictis ventriculis ex eo stabiliri potest; quia sensus communis dicitur esse in priori parte cerebri; vbi tamen non inuenitur vnus aliquis sinus, in quo ille resideat: sed duo; alter ad læuam, alter ad dexterã; qui deinde in tertium media cerebri parte consistentẽ pprijs ductibus concurrunt. Quód si quis dicat

ex ventriculis cerebri non efficaciter colligi numerũ sensuum internorum.

ſenſum cõmunem in vtràque illa cauitate ſedem habere, id ex eo confutatur; quia cùm hæc facultas ſit quaſi centrum externarum, vt ſuprà ex Ariſtotele, alijsque auctoribus docuimus, conſentaneum eſt, vt more centri vnam, non verò geminam ſedem occupet. Quòd ſi quis cum nonullis aſſerat priores illos cerebri ſinus non duos, ſed re vera vnum eſſe; eſto ita ſit: quòd adhuc in illo communis ſenſus non ſit repoſitus, ea ratio conuincit, quia, vt Veſalius loco citato oſtendit, nerui ab externorum ſenſuum organis in cerebrum aſcendentes, per quos rerum ſenſibilium imagines deuehuntur, non confluunt in eiuſmodi ventriculum, in quem cõfluere oporteret, ſi illic, vt autumant, foret ſẽſus communis, ad quem externæ ſentiendi facultates, rerum, quas percepere, ſimulacra vndique traſmittunt.

Vnde illum colligat Galenus.

Alij, è quorum numero eſt Galenus, plures internos ſenſus, eoſque locis diſtinctos ideò fecere, quia videmus lædi nonnunquam ſenſus internos quoad vnam operationẽ; nõ quoad aliam: quod certè non aliunde videtur obuenire, niſi quia ij inter ſe diſtinguuntur, & in diuerſa cerebri parte vigent: ſic enim, diſſoluto in vna parte organi temperamento, idem nihilominùs in alia integrum manet, proindeque facultas, quæ partem integram occupat, ſuo munere probè fungitur; quæ verò partem læſam, non item. Accidere autem interdum prædicto modo talem læſionem ex eo oſtendunt; quia nonnunquam morbo correptis viſa apparent, quæ non ſunt, labefactata videlicet imaginatione; cùm alioqui rectè iudicent, & è conuerſo: ſunt etiam qui memorandi vim penitùs amiſerunt ſuperſtite apprehenſione, & iudicio, quorũ omnium exempla refert Galenus varijs in locis, ac primùm libro de ſymptomatum differentijs cap. 3. narrat Theophilum quendam medicum, cùm alioqui ad interrogata probè reſponderet, imaginatum fuiſſe tibicines quoſdam in angulo domus aſsiduè canere, qui interim exclamabat, vt foras eijcerentur. Ex quo colligitur imaginandi vim hallucinatam in eo fuiſſe, dum audire ſe tibicines, & videre putaret; iudicium verò incolume, tum quia appoſitè interrogabat, & reſpondebat; tum quia tibicines, vt eijcerentur, iubebat; qui ſi adeſſent nocere ei poſſent. Nonnulli verò contrariam nonnunquam patiuntur affectionem, qua iudicium, æſtimatio vè in ijs errat; Cùm tamen non ſe videre apprehendant, quæ non vident, vt exemplo altero Galenus oſtendit lib. 4. de locis affectis cap 1. Nam Romæ quidam inſana mente cùm in cubiculo detineretur, è lecto ſurgens ad feneſtram, per quam & ipſe videri, & prætereuntes contueri poterat, acceſsit. Indeq; ex vitreis vaſis ſingula oſtendens, ſciſcitatus eſt, imperarent ne vt proijceret, qui ridentes, plaudenteſque, vt ea proijceret, cùm rogaſſent: ille omnia arripiens deiecit. Quod cum magnis acclamationib⁹, riſuq; exceptum fuiſſet. Subinde num puerum quoque, quem apud ſe habebat, deturbari iuberent, interrogauit: quod cùm illi vt faceret, iuſsiſſent, puerum quoque è feneſtra præcipitem dedit. In hoc ergo vis apprehendens integra manſit, quia & vaſa, & puerum, & acclamãtes ritè apprehendebat. Aegrotabat tamen iudicatrix facultas, quia &

vaſa

vasa,& puerum deijciendum insanè æstimabat,nec comminuenda vasa & interiturum puerum inferebat. Iam verò quibusdam memoriam aliquando fuisse oblæsam,integra imaginatione, ac iudicio Thucydidis testimonio confirmat idem Galenus lib. de differentijs symptomatum cap. 8. & lib. 2. de causis symptomatum cap. vltimo,vbi refert euasisse quosdam à pestilentia,qui neque se ipsos, neque alios agnouerunt, itemque nonnullos refert, qui senio in easdem inciderunt affectiones; ac se etiam quosdam vidisse, qui literarum,& artium omnino obliti fuerant,imò & suorum nominum;quibus tamen alij interni sensus incolumes erant.

Non probatur Galeni ratio.

At enim hæc quoque ratio ad internorum sensuum differentias, & distincta eorum organa colligenda,multis non abs re,parum momenti habere videtur, aientibus posse in eadem cerebri parte lædi temperamentum,ita vt læsio impediat v. g. officium apprehendendi, non tamẽ iudicandi;vel iudicandi,non autem apprehendendi,seu memorandi,& contrà. Quemadmodum in toto ventriculo residẽt facultates, quæ circa alimentum negotiantur,idest, alliciendi,retinendi,alterandi, & expellendi vires;nec tamen quacunque harum læsa,aut cuiuslibet officio impedito,vniuersæ,earum vè munia læduntur;nimirum quia non quæuis temperamenti mutatio,quæ v. g. cibi retentionem vitiat, ad eiusdẽ cibi attractionem impediendam sat est.

Quidam ex diuersitate operationũ sensus distinguunt internos.

Alij igitur internorum sensuum differentias astruunt ex diuersitate munerũ,& operationũ,quæ ab ijs administrãtur, quòd videlicet ea munia,& functiones tã variæ sint,ac dissimiles,vt necessariò plures facultates exigãt. Atq; hoc multiplicandi potentias fundamẽtum à plerisque in schola Philosophorũ pro firmo,certoq; habetur,etsi ex eo non omnes eundẽ numerũ internorũ sensuũ cõstituant,sed alij plures,alij pauciores. Nã Auicenna lib. 6. Naturaliũ parte 4. c. 2. Algazellus in suo libello de anima tractatu 4. cap. 4. Magnus Albertus lib. 2. de anima tractatu 4. cap. 7. Ioannes Gandauẽsis 2. huius operis quæst. 37. quinque faciunt internos sensus. Qui licet in numero conueniant,in eorum tamen officijs distribuendis,atque ordinandis non parũ dissident. Etenim Algazellus,& Albertus sensum communem,qui externorum sensuum obiecta percipiat,& dignoscat,primo loco ponunt. Secundo vim imaginatricem,vt sensus communis idola conseruet,resque sensatas in earum absentia recolat. Tertio æstimatiuam,vt obiecta non sensata, v. g. odium,& amicitiam percipiat. Quarto phantasiam, vt variè inter se species coniungat,sensatas cum sensatis,vt cum ex auro,& monte aureũ montem effingit:non sensatas cum sensatis,vt cùm hoc calidum,& vtile simul percipit: non sensatas cum non sensatis,vt cùm agnus apprehendit matrem,vt sibi charam,& amicam. Quinto memoriam, vt conseruet ea,quæ phantasia percipit. Auicenna autem phantasiam tertio loco statuit. Quarto imaginatricem facultatem;atque hanc credit nihil per se cognoscere,sed duntaxat species à sensu communi traditas apud se reponere,& conseruare. Habent autem hi auctores ad hunc numerum cõstituendum eam,quam diximꝰ,ratione; videlicet, quòd quintuplex

Qui sensus quinque inter ternos constituãt, eorumque munia.

illa munerũ, functionumque varietas æqualem potentiarum numerũ expoſcere videatur.

Quatnór á D. Thom. numerantur.

Altera eſt opinio D. Thomæ opuſc. 43. cap. 4. & 1. part. quæſt. 78. art. 4. Caietani ibidẽ, Auerrois hoc in lib. com. 6. Ferrarienſis quęſt. 4. & aliorum arbitrãtium quatuor eſſe internos ſenſus, nempe ſenſum communem, cuius officia ſæpè expoſuimus: imaginationem, ſiue phãtaſiam, quæ res ſenſatas inter ſe iungat, & ſit quaſi theſaurus imaginum ſenſus communis: cogitatiuam (in brutis æſtimatiua nuncupatur), quæ res non ſenſatas percipiat: & modo antè explicato componat; memoriam, quæ ſpecies non ſenſatas condat, ſeruetque, & ex ijs recordetur. Horum philoſophorum placitũ ſimiliter innititur diſtinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, niſi quòd illa ad pauciores potentias reuocat, vt à nobis inferiùs declarabitur.

Galeno tres tantum recen ſentur.

Tertia ſententia eſt Galeni, qui ex triplici illa ſpecie phrenitidis, cuius ſuprà meminimus, tres internas facultates poſuit, phãtaſiam, quã cum ſenſu communi confundit, rationem, ideſt, vim iudicatricem, & memoriam. Eundem numerum conſtituit D. Gregorius Niſſenus lib. 4. de viribus animæ cap. 6. & 7. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ capit. 17. D. Nemeſius de natura hominis cap. 6. alijque nonnulli. lib. de differẽtijs ſympto matum. c. 3.

ARTICVLVS II.

CONTITVITVR INTERNORVM Senſuum numerus ex communi philoſophorum ſententia.

1. Aſſert. Prẽter ſẽſum communem dandam eſſe phantaſiam.

NOs quid in re prorſus abdita, & ambigua ex communioribus tã veterum, quàm recentium auctorum placitis ſtatuendum ſit, aliquot aſſertionibus primò explicabimus; deinde aliam ſententiam, quæ nobis veriſimilior videtur, ſtatuemus. Sit prima aſſertio. Præter ſenſum communem, quem ſuprà ponendum eſſe demonſtrauimus, danda eſt aliqua potẽtia diſtincta, quæ ſpecies ab eo ſibi demandatas conſeruet. Probatur, Etenim diuerſa qualitatum temperies, atq; adeò diuerſum organum, & potentia exigitur ad imagines rerum prõptè recipiendas, ijſque in præſentia obiecti vtendum: diuerſa, inquam, ab ea, quæ requiritur ad eaſdem in poſterum diu conſeruandas. Nam humida probè excipiunt, ſed non retinent: ſicca, etſi ægrè recipiant, diu conſeruant. Cùm igitur conſtet ſpecies à ſenſibus externis emiſſas, confeſtim recipi ab vno aliquo ſenſu, in quem deferuntur: cùm itẽ perſpicuum ſit rerum perceptarum ſimulacra ab animantibus ſaltem perfectis diu aſſeruari, quod in libris Paruorum naturalium ex profeſſo oſtendimus: fit inde, vt vltra organum communis ſenſus, qui priori muneri obeundo deſtinatus eſt, ponẽdum ſit aliud ſiccioris temperamẽti, &

Humiditas ad receptionem ſpecierũ iuuat, ſiccitas ad retentionem.

lib. de ſomnijs c. 1. & 2.

& alterius facultatis, quæ posterius officium retinendi species administret. Hæc autem est, quę peculiari nomine phantasia, atque imaginatrix dicitur.

Secunda assertio. Præter phantasiam danda est alia facultas sensitiua, quæ res non sensatas percipiat, easque tum inter se, tum cum sensatis variè coniungat: & vltra hanc ponenda est alia, quæ sit quasi thesaurus specierum, quibus res eiusmodi repræsentantur. Prior pars huiusce assertionis inde ostenditur, quia cùm non solùm homines, sed etiã brutæ animantes odij, & amicitiæ notiones effingant, vt Ouis, quæ lupum vt sibi inimicum apprehendit: constituere oportet aliquam potentiam sensitiuam, quæ hoc munere defungatur, nempe eam, quæ in hominib⁹ cogitatiua, in belluis æstimatiua dicitur. Esse verò hanc à phantasia distinctam argumẽto est, quôd dignoscere res non sensatas, easque prædicto modo componere munus est altioris negotij, atque adeò potẽtiæ paulo nobilioris, quàm sit phantasia. Posteriorem partem eiusdem assertionis probat ratio illa, qua paulò ante ostendimus phantasiam à sensu communi distingui; siquidem vt phantasia sensus communis; ita memoria facultatis imaginatricis repositorium, seu thesaurus habetur.

2. Assert. Dandam esse cogitatiuam seu æstimatiuam, & memoriam.

Distingui cogitatiuam a phantasia.

Tertia assertio. Præter quatuor prædictas facultates nihil opus est aliam quintam inducere. Hæc probatur, quia eiusmodi facultas minimè necessaria est ad obeundas operationes, quarum gratia à suis assertorib⁹ inducitur. Namque ad res sensatas inter se copulandas sufficit phantasia; ad eliciendas verò non sensatas, easque tum inter se, tum cum sensatis variè cõmiscendas, sat est cogitatiua. Sed obijciat quis, Phantasia nihil operatur, sed duntaxat species sibi cõcreditas retinet, tueturque: igitur danda aliqua potentia, quæ res sensatas inter se iungat: deinde alia, quæ circa non sensatas versetur. Huic obiectioni negandum est quod assumit. Non enim phantasia in speciebus retinendis tantummodo occupatur, sed ex ijs etiam sensiones suas promit, cum sit potentia non solùm passiua, sed actiua; alioqui deterior foret sensu communi. Vnde & Aristoteles proximo capite docuit actum phantasiæ, siue imaginatricis facultatis esse imaginationẽ, reique notitiam. Itaque vt sensus communis externorum sensuum obiecta in eorum præsentia dignoscit, & comparat; ita & phantasia in eorum absentia. Quin & amplius etiam aliquid præstat, vt progressu dicemus.

3. Assert. Præter 4. designatos sensus nullũ aliũ esse concedẽdum.

Obiect.

Dilutio.

Phantasia facias etiam promit sẽsiones.

At obijciat rursum aliquis, cogitatiuam, quæ circa res insensatas occupatur, tractare etiam sensatas; quandoquidem interdum non sensatas cum sensatis iungit, imò & sensatas inter se copulare potest. Quare superuacaneam videri phantasiam. Occurrendum tamen licet nonnunquã vlterior potẽtia officia prioris, saltem aliqua ex parte, administret: non iccirco priorem potentiam redundare, cùm natura, præsertim in rebus materia constantibus, quæ sensim proficiunt, materiales potẽtias gradatim disponat, earumque officia eo ordine distribuat, qui ad functiones seriatim, ac proinde extricatiùs, & magis commodè exercendas idoneus videatur. Quæ dispositio, atque ordinis commoditas meliùs seruabitur, si phantasia conseruet, atque inter se primò coniungat solas

Obijcitur 2.

Respõdetur.

species

ſpecies ſenſatas, deinde vlterior potentia non ſolùm has, ſed etiam non ſenſatas eliciat, & inter ſe copulet; tum poſtremò vtraſque ſibi traditas memoria conſeruet.

Opponitur tertio.

Occurritur.

Opponit etiam é recentioribus philoſophis quidam; magis, & minus pertinere ad eãdem ſpeciem: atque adeò non videri rectè diſtingui memoriam à cogitatiua, quòd altera magis, altera minùs conſeruet rerum imagines. Verùm hoc facilè diluitur. Nec enim exiſtimandum eſt has potentias per id diſtingui, cum id organi, non potentiæ ſit affectio: ſed nimirum ex diuerſitate temperamenti, quod hæ facultates in organo exigunt (videlicet, vt vnum humidius ſit, alterum ſiccius; vnum minùs, alterum magis retineat inuſta rerum ſimulacra) tanquam ex quodam naturæ indicio colligitur habere illas diſtincta ſenſoria, atque adeò eſſe potentias diuerſas. Quarũ tamen diſtinctio à priori ex diuerſitate obiectorum ſumenda eſt; quia cogitatrix circa cogitabile, qua tale eſt, ſimiliterque memoria circa memorabile inſiſtit.

Quæ ſit inter cogitatiuam & memoriã diſtinctio.

Verùm enim verò etſi probabile ſit quatuor eſſe internos ſenſus, vt proxima aſſertione diximus, non minùs tamen probabile videtur tres ſolúmodò eſſe, nempè ſenſum communem, phantaſiam, & memoriam. Hæc aſſertio, quæ tum à quibuſdam antiquioribus, tum à multis noſtræ ætatis philoſophis defenditur, ex eo ſuadetur, quia omnia illa officia, quæ paulo antè duplici facultati, phãtaſiæ, & cogitatrici aſcribebamus, commodè reuocari poſſunt ad mediam illam potentiam, quæ phantaſia nuncupatur. Etenim quanquam res non ſenſatas percipere, eaſque tractare præſtantioris notæ munus ſit, quàm in ſolas res ſenſatas incũbere; non proinde neceſſarium videtur ad hæc duo miniſteria exhibẽda plures aſciſcere facultates; cùm vna, eademque vis, vt in noſtro patet intellectu, alias magis, alias minùs nobiles operationes adminiſtret. Nec omnino oportet in his potentijs, eſto materiales ſint, tantam interponere varietatem.

Probabile ad modum eſt tres tantum numerandas eſſe potẽtias.

ARTICVLVS III.

INDVCITVR ALIA QVÆDAM minùs communis opinio, quæ tamen cæteris probabilior iudicatur.

SVperiori articulo quid de internorum ſenſuum numero ex communi auctorum placito decernendum foret, ſtatuimus. Cæterum alia quædam eſt opinio, etſi non antiquitati, vt quibuſdam videtur, certè veritati magis conſentanea, quam præter alios noſtræ ætatis nobiles philoſophos, defendit Fonſ. 5. metaph. c. 28. quæſt. 7. ſect. 4. aſſerens duas tantum eſſe potentias ſenſitiuas internas; ſenſum cõmunẽ, & phantaſiam. Quæ ſententia ſic tuẽda à nobis eſt; vt dicamus ſenſum communẽ

cõmunem fungi ijs muneribus, quç illi ſuperiùs attribuimus: phantaſiam verò reliquis omnibus, quæ alijs ſenſibus internis delegabamus. Ita verò eſſe ex eo conuincitur, quia nulla ratio cogit plures ſenſus conſtituere, vt facilè videbit qui ad dilutionem argumentorum, quæ plures ſuadebant, animum attenderit. Nam quod omnia cogitatricis facultatis munia ad phantaſiam reduci poſsint, iam ſuprà oſtendimus. Quod autem memoriæ officium, quod vnum reſtabat, ab eadem ſuſtineri queat; imò quod illa id re ipſa adminiſtret, ea ratio probat; quia in primis ad retinendas rerum imagines nihilopus eſt organo omnino diuerſo, ſed diſtincta eiuſdem organi parte, q̃ ſiccitate magis abundet, firmiùſque retineat, vt quibuſdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicẽdum potiùs cum Fernelio lib. 5. ſuæ phyſiologiæ, & Theophilo ad textum 162. in vna eademque organi parte recipi denuò ſpecies ad cogitandum, & ad vſum memoriæ: quia id organum tali præditum eſt temperamento, vt recens illapſas rerum imagines, quantum opus ſit ad confeſtim ijs vtendum, mox imbibat, & vt eas quoque diù ſeruare queat: præſertim ſi vel vno actu vehementi, vel iterata eiuſdem rei apprehenſione, altè, firmiterque infigantur. Licet enim anteà iuxta communem ſententiam dixerimus oportere dari ſenſiterium humidũ ad recipiendas primo ſpecies; aliud verò ſiccum ad ſeruandas: quia nimis humida facilè recipiunt, & non retinent; nimis ſicca ægrè recipiunt, & diù conſeruant: nobis tamen videtur poſſe dari temperamentum ea mediocritate, vt & non difficilè recipiat, & recepta diù retineat. Nam quod typi in eadem organi parte inurantur, & maneant, non advſum memoriæ ſolùm, ſed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo poteſt, quia alioqui cum volumus ſenſu interno diſcurrere circa ea ſingularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oporteret nos arbitratu noſtro aliunde, ideſt, è theſauro memoriæ ſpecies excire, & euocare: quod admodum improbabile, & fictitium videtur; atque indignum præſtantia æſtimatricis facultatis, quam certè rerum typis carere minimè conuenit. Itaque nec videtur neceſſariò requiri diuerſitas ſenſorij ad memoriam, quo potiſsimùm indicio illius ab alijs potentijs diſtinctio arguebatur; imo nec diuerſa pars in eodem organo. Quare non eſt cur putemus memoriam ab alijs potentijs ſitu, aut natura diſtingui.

Sufficere duos ſenſus cõmunem .ſ. & phantaſiam.

Præterea quod non ſit duplex theſaurus alter ſpecierum ſenſatarum, alter inſenſatarum, vt plerique aiunt, ea ratio probat, quia eadẽ facultas, vt ijdem concedunt, ex ſpeciebus ſenſatis elicit non ſenſatas, eaſque inter ſe variè iungit, & componit. Item eadem cum reminiſcẽdi actum exercet, ſæpè à rebus ſenſatis, ad inſenſatas, & contra ab his ad illas diſcurrit: id autem præſtare ſaltem promptè, & expeditè non poſſet, niſi tam harum, quàm illarum rerum ſpecies à quibus ſenſionẽ eliceret, in ſe ipſa retineret.

Non eſſe neceſſariò duplicem memoriam.

Denique quod hæc noſtra opinio Peripatetico dogmati nõ repugnet, ex eo oſtenditur, quia Ariſtoteles capite ſecundo, & tertio huius libri, vbi potentias ſenſitiuas internas accurate inueſtigauit, non

Ariſtotelicæ doctrinæ cõſona oſtẽditur hæc ſententia.

Poteſt dari tale tẽperamentum in eadẽ potentia vt ſpecies cõmode recipiat, & retineat.

plures inuenit, constituit vè quàm duas, videlicet sensum communẽ, & phantasiam. Nec obstat quòd vnum librorum, qui Parua Naturalia nuncupatur, de memoria, & reminiscentia inscripsit. Non enim id propterea fecit, quòd facultatem memorandi à phantasia situ, vel specie abiungeret. Nam capite primo eiusdem libri actum memorandi collocat in ea parte animæ, idest, in ea potentia, in qua imaginatrix, & phantasia residet. Inscriptionis ergo causa fuit, quia agebat inibi de actu memorandi, secundum quem hæc potentia appellationem memoriæ sortitur, quemadmodum, & phantasia vocatur, quòd in ea res appareant; non quouis modo, sed ita vt sensilibus digressis, eorum notio maneat, sicuti explicauit Aristoteles proximo superiori capite textu. 162.

Cur non vnus tantum internus sensus cõcedatur.

Erit tamen qui roget si tantopere nobis internorum sensuum arridet paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Respondemus Alensem quidem secunda part. quæstione 70. membro. secundo concedere re vera non esse plures potentias, etsi ob diuersitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur obstat in primis auctoritas Aristotelis, qui capite citato à textu. 55. probauit phantasiam esse facultatem simpliciter diuersam à sensu communi. Deinde obstant hæ rationes, primùm quia diuerso modo immutatur sensus communis, & phantasia: nam ille immediatè à sensibus externis immutatur: hæc nonnisi mediatè, & interuentu illius. Item, ille præsentia duntaxat obiecta, ac simul cum sensibus externis apprehendit; hæc etiam ijs cessantibus, & remotissima percipit. Ille tantùm sensata; hæc etiã non sensata dignoscit, administratque aliàs functiones sibi peculiares, de quibus suprà.

Phantasia ex varietate munerum, multiplex potitia dici potest.

Manet ergo ex superiori disputatione duas tantummodô esse internas sentiendi facultates, sensum communem, & phantasiam, quæ ex officiorum diuersitate, non solùm varia sortitur nomina, vt suprà monuimus, sed etiam quasi multiplex potentia, non natura, & specie, sed operationum fæcunditate dici potest. Quo pacto aiunt nonnulli interpretandum esse Galenum, videlicet ex triplici specie phrenitidis non tres potentias distinctas, sed triplicem eiusdem facultatis operationem, quæ triplici morbo phreneseos lædi queat, intellexisse. Quibus adstipulantur verba eiusdem Galeni libro secundo de musculorum motu, vbi vnam, eandemque potentiam statuit phantasiam, & memoriam.

ARTICVLVS IIII.

DE SEDE INETRNORVM Sensuum.

IN

IN posterum de internis potentijs sensitiuis iuxta eum numerum, quem paulò ante decreuimus, philosophabimur, quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locum diligentiori perueſtigatione, ex communi sententia plures duobus posuerimus. Quod ad præsens dubium attinet, de internorum sensuum loco agit Auicenna Fen. prima primi doctrina 6. cap. 5. Hetius sermone secundo Tetrabibli secundi cap. 2. Fernelius in lib. de naturalibus facultatibus cap. 10. D. Thomas 1. p. quæst. 78. art. 4. & opusc. 43. cap. 4. & alij.

Improbatur sententia quę sensus collocat in spiritibus.

D. Nemesius in lib. de natura hominis cap. 6. & D. Damascenus lib. 2. fidei cap. 19. & 20. collocant sensus internos in spiritibus. Sed hæc sententia non placet, quia vt lib. 1. de ortu, & interitu ex professo ostendimus, spiritus non sunt animati: at potentiæ vitales, ex quibus anima suas elicit functiones, nonnisi in corpore, quod ab ipsa anima informatur, inesse debent. Reliquum est ergo vt prædicti sensus resideant in cerebro. Verùm dubitari solet à Medicis vtrum in cerebri medulla, an in eius membranulis, seu inuolucris, quæ meninges vocãtur insint. Fernelius in membranulis esse ait eo nixus argumento, quòd cerebri medulla tangendi sensu careat, membrana autẽ, ea præsertim, quæ crassior est, tactu valeat exquisitissimo. Quæ omnia vulnerata, apertaque calua, contrectantibus deprehensa fuisse inquit; & in morborum euentis declarata: siquidem in phrenitide, delirio, & lethargo læsa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligit: at si vel minima occasio, aut humoris, aut etiam vaporis acrioris in meninges infertur, grauis dolor excruciat. Galenus tamen cuius sententia magis probatur libro 7. de placitis sensus internos constituit in ipsa cerebri medulla, vt in præcipua sede, è qua propagantur nerui per quos sensibilium rerum imagines inuehuntur. Meninges verò ait datas à natura ad substantiam illam continendam, coercendamque. Nec Fernelij ratio concludit. Primùm, quia medulla cerebri sensu tactus non omnino caret, licet obtusè, ac tenuiter sentiat. Deinde, quia temperamentum, quod tactum propter mollitudinem aqueam minùs iuuat, potest respectu internorum sensuum maiorem habere commoditatem.

Fernelius in mẽbranulis cerebri coscẽ statuit.

Galen. in medulla, quod probatur.

1.

2.

Sed est adhuc controuersia in quanam ipsius medullæ parte, qua vè discretione hi sensus repositi sint. Fernelius nullibi situ, loco vè eos disiungi patitur: & excludendam, atque euertendam esse contẽdit aduersariam opinionem, vt absurdam, & futilem, etsi iuniorum propè omniũ sit. Quę ex Arabum, inquit, factione primùm orta, nullis rationibus stabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demum iactationem habuit in populo. Et paulò inferius; Si Aristotelis, & Peripateticorum rationibus illi non cedunt, audiant saltem vniuersam Grę corũ medicorum familiã, qui omnes ad vnum ijsdem principijs informati; læsa memoria non modò occipiti, sed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratũ habentes, partem animæ φαντασικὴς, quæcumq; ea sit, hãc eandẽ & recordari, & rerũ impressiones cõseruare. Hæc ille, qui non est cur tantopere dejciat contrariam opinionem, quæ plura

á Fernelio nec situ, nec loco huiusmodi sẽsus disiungũtur.

internis sensibus organa assignat; cùm eam grauissimi Philosophi D. Thomas, & Magnus Albertus, alijque non pauci tueantur. Nos ergo quasi media insistentes via, vt non plures, nec pauciores sensus internos specie distinctos, quàm duos facimus: ita non plura, pauciora vè illis, quàm duo instrumenta deputamus. Sensum ergo communẽ statuimus in anteriori parte cerebri, ad quam viæ quædam, & foramina patent, per quæ extrinsecùs hausta rerum simulacra commeant, qui etiam cerebri locus paulò humidior est, atque ita ad recipiendum expeditior. Phantasiam verò in toto reliquo cerebro collocamus, vbi compositio illa, de qua anteà diximus, huic potentiæ maximè idonea, videlicet ex sicco, & humido attemperata, existit.

Art. 1. huius quæst. citati.

Dãda tamen est talis distinctio, & ostenditur quę illa sit.

Obiectio. Sed iam aliquis vrgeat videri memoriam in occipitio tantum esse, quia ibi percussos rerum cepit obliuio; quo argumẽto nos ad eam sententiam confirmandam alibi vsi fuimus. Occurrendum tamen nõ iccirco eo vulnere lęsam duntaxat memoriam, quòd inibi ea sola resideret, quam nos nec loco, nec natura à phantasia abiungi ostendimus: sed quia non quicquid potentiam quoad vnam operationem lædit, continuo eandem quoad cæteras offendit, vt iam suprà monuimus. Quod annotauit etiam Fernelius in libro de functionibus, & humoribus cap. 15. aiens cùm facultas quoad vnam operationem natura, vel aliquo ascititio incommodo minùs firma est, eam irruentibus causis noxijs, minùs obsistere, promptiùsque turbari quoad illam: & contrà quæ firma est, ac validà minùs aut nihil detrimenti suscipere. Atque ita cùm valida est potentia v. g. quoad actum apprehendendi, non autem iudicandi, lædi iudicium integra apprehensione. Quòd si vehemens causa morbi ingruat, cui potentia quoad omnes functiones per æque succũbat, tũc iacturam integram omniũ operationũ, perfectumque deliriũ consequi.

Dilatio.

ARTICVLVS V.

QVI SENSVS INTERNI, quibus competant animantibus.

Phãtasia qua ratione accepta soli homini cõueniat. POrrò non omnes internæ sentiendi facultates cunctis insunt animantibus, etsi nullum sit, quod careat sensu communi, vt anteà cum de illo priuatim à nobis sermo haberetur, docuimus. Quod verò ad phantasiam attinet, si spectetur secundum actus componendi, diuidendi, & discurrendi circa singularia, quos illi concedẽdos esse proxima quæst. statuem⁹; notũ est eam ita sumptam haudquaquã belluis conuenire. Si item consideretur quoad actũ memorandi, p certo, constantiq; habetur, illam nõ omnib⁹ brutis cõpetere: cũ nec oĩa loco cieantur, vt quæ saxis marinis adhærescũt; nec omnia, q̃ loco mouẽtur, ad sedem è qua pfecta sunt, redire consuescant: memoria verò iccirco potissimùm data sit animantibus, vt locum absentẽ anteà sibi notum alicui⁹ rei inueniendæ, aut fugiendę gratia petant. Si autẽ phãtasia

phantasiã nõ omnibus animalibus inesse.

expen

expẽdatur quoad alios actus, qui ei cõpetunt, de quibus suprà, cuiusmodi sunt elicere species non sensatas è sensatis, easque inter se variè copulare; dicendum cum ij actus admodùm præstãtes, eximiæque notæ sint, non videri nisi à nobilioribus animantibus, atque adeò ab ijs omnibus, quæ memorandi actus exercent, administrari.

Verum contra superiùs dicta hæc se offerunt. Aristoteles lib. 1. Metaphys. cap. 1. omnibus animantibùs imaginationem concedit, & cap. 9. huius libri text. 56. docet sensum, imaginationem, & appetitũ omnibus esse communia. Igitur ex internis sentiendi facultatibus non solus sensus communis vniuersis competit. Secundò. Etiam bruta despicatissimæ naturæ, vt lacertæ, apprehendunt inimicitiam: quandoquidẽ viso homine fugiunt: igitur elicere species insensatas, ex sensatis non solis pèrfectioribus animantibus conuenit. Tertiò, cùm apes ad aluearia, & formicæ ad myrmecias suas reuertantur, negari non potest habere illas memoriam; & tamen non habent imaginationem, vt docuit Aristoteles proximo capite text. 106. non ergo omnia bruta, quæ memoria pollent, imaginandi actum exercent. Obiectio 1. 2. 3.

Ad primum horum dicendum imaginationem, si presè, ac propriè sumatur, pro vt de illa hoc loco egimus, eamque à phantasia perfecta minimè separauimus, non omnibus brutis inesse: si latè, vt etiam sensum communem comprehendit, in cunctis reperiri: ac iuxta posteriorem hanc notionem accipi ab Aristotele locis in argumento citatis. Ad secũdum bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere species insensatas ex sensatis; fugere tamen aduersarium ex instinctu, qui in eis est modus quidam iudicij obscurioris, quàm id, quod belluæ perfectiores formare consueuerunt. Ad tertium, relicta Auctorum cõtrouersia, circa eius loci explicationem, de qua D. Thomas, Aegidius, Thienensis, Iandunus, Albertus, Auerroes, dicito Aristotelem negare apibus, & formicis imaginationem, seu phantasiam non quamlibet, sed eam, quæ coniũcta est cum aptitudine ad capessendam aliquo modo disciplinam, quæ phantasia conuenit elephantis, equis, & quibusdam alijs, quæ docilia dicuntur, quatenus voce hominis quasi docentis assuescunt ad faciendum aliquid; quæ tamen docilitas neque apibus, neque formicis conuenit, esto quandam veluti Reip. formam seruent. Ad 1. obiect. Ad 2. Ad 3.

Lege Aristot. lib. 1. de hist. anim. cap. 1. Plinium lib. 11. cap. 5.

QVÆSTIO II.

AN ALIQVIS INTERNVS SENsus diuidat, componat; discurrat.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA PARTIS negatiuæ.

Sensus quęst.

On quærimus hoc loco de compositione, & diuisione, qua propositiones conficiuntur ex terminis cõmunibus, nec de discursu, qui ex ijs constat. Planũ est enim, & alibi à nobis demonstratum, cognitionẽ vniuersalium rerum non cadere in potentias organo corporeo affixas; sed in solam vim intellectricem. Tantùm ergo in quæstionem vocamus, num aliquis de internis sensibus propositiones ex terminis singularibus formet, & circa singularia discurrat. De internis, inquam, sensibus hominum; non belluarum. Nam hæ operationes si sensibus insint, non eis per se competunt, sed ex defluxu, & vicinia rationis, à qua bruta longè absunt.

1. Argum. pro parte negatiua.

Igitur pro parte negatiua hæc argumenta occurrunt. Primò, Minus est potentiam reflecti supra suum actum, aut cognoscere proportionẽ mediorum ad finem; quàm componere, & diuidere, sed illa nulli sensui conueniunt, vt alibi ostendimus: ergo neque hoc. Secundò, In qualibet propositione datur copula prædicati cum subiecto, quæ est relatio rationis, sed in sensu neque relatio rationis dari potest, neque ab eo percipi, cùm ad rationem dũtaxat, & ad intellectum pertineat; non potest igitur in sensu dari propositio. Terriò, Si sensitiua potentia discurreret, præberet assensum propositioni à se confectæ; atque adeò proposition ipsam, & ex consequenti suum proprium actum cognosceret; sed sensus non reciprocatur supra suum actum: ergo non discurrit. Quartò, Nulla facultas potest discurrere, nisi cui notæ sunt communes illæ regulæ, & principia, quib⁹ omnis discursus innititur, nempe dici de omni, & dici de nullo; sed hæc effugiunt sensus notitiam, cùm terminis cõstent communibus. Nulla igitur facultas sensitiua potest discurrere. Postremò, accedit testimonium Aristotelis hoc in lib. cap. 6. text. 22. vbi docet compositionem, & diuisionem, atque adeó & discursum esse functiones proprias intellectus.

2. phys. c. 9. q. 4 a 3. & hoc lib. c. 2. q. 1. art. 2.

2.

3.

4.

5.

ARTICVLVS II.

PROPOSITÆ DIFFICVLTATIS enodatio.

1. Affert. Sensus communis non cõponit nec diuidit, nec discurrit.

QVoniam probabilius iudicauimus duos tantùm esse internos sensus: ad huius sentẽtiæ normã propositam controuersiam dijudicabimus. Sit prima conclusio. Sensus cõmunis non componit, nec diuidit, aut discurrit. Hæc videtur firmata consensu auctorum omnium, exceptis ijs, qui sensum cõmunem cum reliquis internis sensibus natura, & specie confundunt. Probatur autem ex eo, quia si internus aliquis sensus ad hæc munia promouetur, id tantùm obtinet vt iam suprà dicebamus ex defluxu intellectus, ad quẽ dignitate proximè accedit, & cui immediatè ministrat. At sensus communis neque digni-

dignitate primus est inter sensus, vt ex superioribus liquet, neque intellectui immediatè exhibet ministerium, vt suo loco ostendemus. Non est igitur, cur dicamus prædictas operationes communi sensui tribuendas. Siquis autem obijciat sensum communem non solùm obseruare functiones externorum sensuum, eorumque obiecta, sed cõstituere inter illa discrimẽ, eaque dijudicare, vt superiùs docuit Aristoteles. Vnde etiam à D. Gregorio lib. 11. Moralium cap. 8. sensus communis iudex cerebri dicitur illis verbis, Cùm vn⁹ sit iudex sensus cerebri, qui intrinsecùs præsidet, per meatus tamen proprios quinque sensus discernit. Quare cùm hoc non videatur fieri absque compositione vnius cum altero, necessariò fatendum videtur communem sensum propositiones formare. Respondendum erit iudicium trifariàm sumi. Primùm pro quauis simplici potentiæ cognitione attingente obiectum sibi cõueniens, esto ipsam conuenientiam non discernat, quo pacto dixit Aristoteles libro 2. Post. cap. vltimo, & lib. 2. Topic. cap. 2. sentire esse aliquo modo iudicare, & hoc in lib. cap. 2. text. 138. visu nos dijudicare tenebras, & lumen: de quo etiam iudicio loquitur D. Augustinus lib. 6. Musicæ cap. 4. & de vera religione cap. 32. & 33. cùm ait sensibus esse naturalia quędam iudicia, quibus sensibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. distinct. 24. quæst 2. circa 3. princip. interpretatur illud ex cap. 12 libri Iob. Non ne auris verba dijudicat? Secundò accipitur iudicium pro cognitione item simplici, qua tamen & obiecti cõuenientia, & cognatio, atque discrimen inter res aliquas dignoscitur. Tertiò pro iudicio enuntiatiuo. Quibus positis dicimus, etsi iudicium tertij generis non sit in nobis absque propositione: iudicium tamen primo, & secundo modo sumptum absq; illa dari. Talia verò esse iudicia, quæ ad sensum communem pertinent.

Arguitur cõtra.

Respõdetur.

Triplex assignatur iudicium.

Secunda conclusio. Phantasia potest ex vtroque termino singulari propositiones conficere, & circa singularia ad illius obiectum pertinẽtia discurrere. Hæc est D. Thomæ 1. part. quæst. 78. art. 4. ad 5. & in opusculo de potentijs animæ cap. 4. & in secunda secundæ quęst. 47. art. 3. & Caietani ibidem, Gregorij in 1. distinct. 3. quæst. 1. art. 1. Capreoli in primo distinctione trigesima quinta quæst. 2. & in 3. dist. 36. quæst. vnica art. 3. ad 4. principale. & 4. dist. 10. quęst 4. art. 3. Marsilij in 2. quæst. 16. c. 1. Gabrielis quæst. 1. Prologi art. 2. Alensis 2. p⁹ quæst. 67. m. primo, Cameracensis quæst. 3. Prologi art. primo Soncinatis 10. Metaph. quæst. 16. Ferrariensis hoc in lib. quæst. 9. Auerrois 2. huius operis com. 62. Auicennæ lib. 6. Natur. part. 4. cap. 2. & aliorum

2. Assert. Compositio diuisio, ac discursus phantasię non negatur circa singularia.

Docet ergo D. Thomas locis citatis vim cogitatricem (quam nos á phantasia non distinguimus) eam in homine habere excellentiam, vt componat, & diuidat, ac syllogismo è terminis singularibus composito vtatur: non quasi, vt paulò antè diximus, id merito sensitiuæ partis obtineat, sed ex defluxu rationis, quia hæc potentia ex eádem anima rationis participe, tanquam ex eodem fonte dimanat, eique proximè coniungitur quoad fas est sensitiuæ parti; vnde est quod intellectus

Intellectus ratio vniuersalis, cogitatiua ratio particularis appellatur.

ratio

ratio vniuerſalis,cogitatiua ratio particularis,& intellect⁹ paſsiuus dici conſueuit;vt etiam D. Thomas quæſt. 81. art. 3. primæ partis, & in quęſt. de anima art. 13.animaduertit,habeturque ex Ariſtotele lib.3. huius operis cap. 5. text. 20. Probari autem hæc opinio ex eo poteſt, quia vt appetitus ſenſitiuus in homine ob copulationem, quam cum volũtate habet,& quia ex eadem anima rationali oritur, nonnihil participat libertatis, vti communis Theologorum & philoſophorum doctrina ſtatuit;ita conſentaneum eſt,vt cogitatiua ex intellectricis potentiæ conſortio aliquid rationis adipiſcatur;præſertim cùm ſupremũ inferioris naturæ ſoleat attingere infimum ſuperioris,vt D. Dionyſius 7. c. de diuinis nominibus ait. Accedit teſtimonium Ariſtotelis lib. 1. Metaphyſic. cap. 1. & lib. 2. Poſt. cap. vlt. vbi memoriæ ſenſitiuæ ratiocinationem concedit,& in lib. de memoria, & reminiſcentia cap. 2. vbi affirmat reminiſcendi actum,quem ſenſitiuæ memoriæ attribuit, eſſe veluti ſyllogiſmum,quo vnum ex alio diſquiritur. Vnde D. Thomas,qui memoriam à cogitatrice diſjungit non ſolum cogitatrici potentiæ,ſed etiam memoriæ prędictum diſcurſum attribuit, vt conſtat ex ijs, quæ tradit loco citato primæ partis.

Probatur aſſertio.

Obijciet tamen aliquis.Homo vt priùs natura eſt ſenſitiu⁹,quàm rationalis;ita ſentiendi,quàm intelligendi vim priùs natura conſequitur; atque priùs origine phantaſia ab animo oritur,ac perficitur,quàm intellectus:non poteſt ergo phantaſia ex conſortio,& defluxu rationis,quæ in eo naturæ momento non dum eſt,eam quam dicimus, prærogatiuã ſortiri. Sed occurrendum,quemadmodum rationalis animus priùs natura accipit eſſe, quam corpori vniatur, ita priùs natura fluere ab eo potentias,quæ ipſi inhærent,nec dependent à corpore,quam eas, quæ ab eo non dimanant,niſi poſt coniunctionem cum materia,in quam recipiuntur: ſicque non priùs natura oriri phantaſiam,quàm intelligendi vim. Nec refert quod illud animæ,quicquid ſit, á quo partiatim ſumitur gradus ſenſitiui,antecedat natura id,á quo ſumitur gradus rationalis. Alia namque eſt conditio illius,cùm ſecundum ſe non pendeat á corpore:alia facultatum ſentientium,quæ cùm in organo inſint corporeo,neceſſariò vt oriantur,animę cum corpore vnionem præexigunt: atque adeò quoad actualem emanationem poſteriores natura ſunt facultatibus ſpiritalibus,quarum ortus eam copulationem minimè requirit.

Obiect.

Dilutio.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTO-rum primi articuli.

NVnc ad argumenta initio propoſita reſpondeamus. Ad primũ dicimus maius quodammodo eſſe reflecti ſupra ſuum actũ, & cognoſcere proportionem mediorũ ad finem, quam cõponere

Ad 1.

&

& diuidere, quia cognitio illa mediorum solùm competit potentiæ humanarum actionum directrici, qualis est intellectus: reflexio etiam præter libertatem requirit exemptionem à materia, quam non habēt potentiæ corporeis organis affixæ. Alij tamen inquiunt, vt phantasia humana propter coniunctionem intellectus componit, & diuidit, ita non esse absurdum eidem reflexionem aliquam supra suum actum cōcedere. Sed prior solutio communi sententiæ magis congruit. Ad secundum dicito copulam prædicati cum subiecto, formaliter sumptā esse relationem quandam rationis, materialiter autem esse ipsos terminos, inter se iunctos: vt à phantasia propositio formetur, sat esse percipi ab illa copulam materialiter, nec oportere, vt ab eadem concipiatur relatio illa; quemadmodum nec relationes, quæ consequūtur actus quosdam voluntatis, existunt in eisdem actibus, sed in intellectu concipiente. Quicquid velit Scotus in primo distinctione 45. quæstione vnica, cuius opinio alibi confutanda erit. Ad tertium respondemus, vt phantasia assensum præstet alicui propositioni, non opus esse vt ipsam propositionem, suumque actum formaliter, & expresse cognoscat: cum nec ipse intellectus, dum propositionibus à se formatis assentitur, necessariò iutelligat suos illos actus. Nimirum sat est potentiam ferri per iudicium in obiectum à se cognitum: esto in actus ipsos cognoscendi expresse non tendat. Ad quartum negandū est quod assumit. Non enim necesse est principia illa cognosci à potentia, quæ tantùm discurrit ex singularibus; sed ab intellectu, qui conficit ex terminis vniuersalibus syllogismos, ad quos regulæ illæ, & communia principia spectant. Ad vltimum, dic Aristotelis sententiam eo loco tantum esse soli intellectui per se conuenire compositionem, diuisionem, & discursum. Quod non obstat quominus idem in gradu aliquo inferiori competat etiam phantasiæ non per se, sed ob coniunctionem cum intellectu. Ex qua etiam solutione colliges non esse cur phantasia hominis distinguatur specie ab equi phantasia: quia cum eiusmodi operationes non per se, ac per id quod est proprium sensitiuę partis, sed ex accidente, & alterius beneficio ei competant, nequaquā inde naturæ distinctio ritè arguitur, vt animaduertit Diuus Thomas prima parte quæstione 78. articulo quarto in responsione ad quintum argumentum.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad vltimū.

Phantasiā hominis non differre specie à phantasia bruti.

Capitis

Capitis Quarti Explanatio.

ARABES tertij libri principium hinc fecere: Græci verò interpretes tertio abhinc capite, quorum nos secuti fuimus sectionem. Postquam igitur Aristoteles de sensitiuis animæ potentijs tam externis, quàm internis differuit; nunc ad aliam de anima considerationem, quę multo sublimior est, ascendit. Ait verò agendũ sibi de ea animę parte, quę cognoscit, & sapit, hoc est de intellectu; de quo duo proponit explicanda. Alterum est quo pacto à cæteris animę potẽtijs distinguatur. Alterum quomodò fiat intellectio.

Quid p partem animæ intelligat Aristoteles.

a De animę autem ea parte.) Philoponus per animę partem significari putat animam intellectiuam, quę est pars, ideſt, species quædam animæ. Simplicius, Themistius, Diuus Thomas, & alij, quorũ interpretatio germanior est per partẽ designari inquiunt animę facultatẽ, seu potentiam, quę est intellectus, per quem anima intelligit, & sapit. De hoc verò disputandum sibi inquit siue sit separabilis, magnitudine, ideſt re ipsa, & subiecto; siue non sit subiecto separabilis, sed ratione tantùm. Hoc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quę tractanda statuit, controuersia de intellectus separatione parum facere videtur. Vel quia vtcunque res habeat, duo illa de intellectu necessariò consideranda sunt. Philoponus, & Simplicius aiunt Aristotelem hisce verbis suum proponere institutum, ita vt tria explicare velit, quorum primum sit an intellectus possit separari, nec ne. In quo tamen ipsi dissentiunt; dũ Philoponus quęstionem hanc intelligit de separatione à corpore, vt sit sensus an intellectus sit separabilis magnitudine, id est an sit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus subiecto, & loco à cæteris animę potentijs abiungatur, vt Plato credidit. Magis tamen placet, vt dicamus Aristotelem tantũ duo illa, quę diximus, examinanda proponere.

CAP. IIII

DE anima autẽ ea parte, qua cognoscit, atq; sapit, siue sit separabilis, siue non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandũ deinceps est quã differentiam habet, quoque pacto tandẽ fit intelligere. b *Si igitur ipsum intelligere sit, vt sentire, aut pati quoddam, erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale.* c *Vacare igitur ipsam passione. sed formæ susceptiuã esse oportet: & potẽtia talẽ. sed non illã esse, & similitudinẽ subire cũ sẽsu vt quẽadmodũ se habet ad sẽsibilia sens⁹, sic se habeat ad intelligibilia intellectus.* d *Quare necesse est ipsũ cũ vniuersa intelligat nõ mistũ esse, sicut Anaxagoras dixit, vt superet, atq; vincat, ideſt, vt cognoscat, atq; percipiat: alienum namq;, cũ apparet iuxtà, probibet atq; seiungit. Quo fit, vt neq; vlla sit ipsius natura, nisi ea solùm, qua passibilis est.* e *Is igitur qui intellectus animæ nuncupatur* Text. 1. Text. 2. Text. 3. Text. 4. Text. 5.

b Si igitur ipsum.) Omissa interpretum discrepantia; huius loci sententia esse videtur; quoniam intelligere se habet vt sentire (sunt enim valde cognata) quemadmodum sentire est pati, aut si nolis passionem vocare, quidpiam aliud tale est; ita & intelligere. Nec enim aliquod horũ passio propriè nominatur: cũ hæc propriè tantum cadat in ea, quę interitum subeunt.

In tribus conuenire intellectũ cũ sensu.

c Vacare igitur.) Ex similitudine, quæ inter sensum, & intellectum est, colligit tria in intellectu dari, quę in sensu reperiuntur. Primum est intellectum esse expertem passionis, eius videlicet, quæ corruptionem infert. Secundum, intellectum esse natura aptum ad recipiendas formas siue rerum imagines. Tertium, intellectũ esse formam potentia, non actu; ita vt quẽadmodũ materia ex se est pura potentia in genere naturaliũ, ita intellectus in genere intelligibilium: quandoquidẽ ex se nullis rerũ imaginib⁹ cõsignatus est, consignarí tũ ijs potest. Quod autẽ adijcit vt quẽadmodũ se habet, sensus etc. Cõprehẽsio quędã est õniũ, in quib⁹ intellect⁹, cũ sensu cõuenit.

Intellectum possibilẽ non esse quid corporeum

d Quare necesse est.) Declarat naturam intellectus possibilis docens illum nec corporeum esse, nec rebus corporeis mistum, aut ex ijs concretum. Vbi aduerte antiquorum non nullos putasse intellectũ ex omniũ principijs coaluisse, vt intelligeret õnia, quod fuit dogma Empedoc. Cõtra verò Anaxagorã censuisse intellectũ esse cuiusdã simplicis naturę, nihilq; rerũ corporeatũ in se habere. Huius verò sententiam cõmendat hoc loco Arist. aitq; cum intellectus omnia intelligat, esse in

Cdico

potẽa

potentia omnia, ideſt ad recipiendas omnium intelligibilium imagines; & eis quodammodò dominari. Nam ſi quid eorum eſſet, percipere omnia non poſſet, quia vt cum alienum quid eſt in potentia, ſynceram aliorum perceptionem impedit, ſicuti patet in guſtu, cuius ſi organum bilioſo humore affectum ſit, aliarum rerũ ſapores non dignoſcit: ita ſi aliquod corpus eſſet intellectui connaturale, vel potiùs ſi intellectus eſſet alicui corpori tanquam organo congenitus, certè ne omnia intelligeret, impediretur. Porrò quam vim habeat hæc probatio Ariſtotelis, & quo pacto intelligi debeat id, quod eſt intus, impedire potentiæ cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit à nobis declaratum.

Intellectum eſſe omnia otentia.

Lib. 2. c. 1. q. 2. art. 2.

e Is igitur.) Ex eo quod intellectus nõ agens, ſed is cuius eſt intelligere, ideſt, patiẽs, eſt potẽtia õnia intelligibilia, infert Ariſtoteles debere eũ antequã intelligat nihil eſſe actu eorũ, quæ intelligere poteſt, & nequaquam addictum eſſe organo corporeo: tum quia oporteret corporeis affici qualitatibus, tum quia eſſet ei deputatum in corpore aliquod organum, ſicuti & cæteris corporeis facultatibus: quod conſtat non ita eſſe.

Intellectũ patiẽs nulli corporeo organo eſt addictus.

f Atque bene, rectèque.) Quia intellectus eſt in potentia ad rerum formas, ſiue imagines recipiendas, colligit probe dictum fuiſſe à Platone animam eſſe locum formarũ, ideſt ſpecies, quibus cognitio fit, in ipſa anima cõdi. Quod tamen non de omni anima, ſed de ſola intellectiua affirmandũ eſt. Et de hac ipſa non quaſi rerũ imaginibus à primæuo ortu conſignata ſit, vt exiſtimauit Plato, vnde & noſtram diſciplinam, nihil aliud eſſe, quã reminiſcentiam, credidit. Sed quia eiuſmodi imagines miniſterio, & internentu tam externorum, quám internorum ſenſuum intellectui illabuntur.

Anima ſecundum Platonẽ formarum locus dicitur.

(dicò autem nunc eũ, quo ratiocinatur anima, & exiſtimat) Text. 6. *nihil eſt actu prorſus eorũ, quæ ſunt ante quam intelligat ipſe. Quocirca neq; cũ corpore miſtũ ipſum eſſe conſentaneũ eſt rationi; qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & inſtrumentũ aliquod ipſius eſſet, profectò, ſicut eſt ſenſus, nũc autẽ ipſius nullũ prorſus eſt inſtrumentum.*

g Atqui paſsionis.) Quia ſuperius docuerat neque ſentiendi, neque intelligẽdi, actum proprie paſsionem eſſe, nequis putaret ſenſum, & intellectum eandem à paſsione vacuitatem ſortiri; declarat quidnam inter vtrumque ſit diſcriminis. Etenim cum vehemens ſenſibile percipitur, conſuenit impediri ſenſus ne interim alia dignoſcat, & aliquando rei ſub ſenſum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia lęditur, vel etiam extinguitur, vt iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto vt ſole ſentiendo aliquandiu occupatus fuit, ſubinde minora ſenſibilia minùs diſcernit. Quod tamen intellectui nequaquam accidit. Nam quo res nobiliores, & altiores percipit; eo ad minores cognoſcendas magis acuitur. Cauſa verò cur à vehemẽti ſenſibili ſenſus lædatur, eſt quia ſenſus inhæret organo corporeo, cuius temperamentum ab externo agente mutari, ſoluique poteſt.

Intellectũ nõ lędi obiecto

Text. 7. *Atq; benè, rectèq; cenſent qui formarũ locũ animã inquiũt eſſe: attamen neq; tota eſt locus, ſed intellectiua, neq; eſt actu, ſed potentia formæ. Atqui paſsionis vacuitatẽ non ſimilẽ eſſe ſenſitiui atq; intellectiui, patet in ſenſuũ inſtrumẽtis, atq; in ipſo ſenſu. Senſus enim ex vehemente ſenſibili ſentire non poteſt: auditus namq; non audit ſonum poſt magnos ſonos, & viſus nõ videt, atq; odoratus nõ olfacit, poſt vehementes colores, atq; odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto, non minús ſanè, ſed magis percipit, intelligitque inferiora, ſenſitiuum enim non eſt ſine corpore: at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis*

h Factus autem vnum quodque.) Egit de intellectu in potentia, diſputat nunc de intellectu in actu, docetque bifariam poſſe intellectum in actu eſſe. Vno modo cum iam obtineat ſpecies, quibus cum libuerit, vti valet, ſicuti is, qui comparauit habitum ſcientiæ, ex quo ſcientiæ actum poteſt elicere. Altero quando ex ſpeciebus antea comparatis prodit in actum intelligendi. Eſt autem diſcrimen inter alios actus: quia dum intellectus eſt in primo, adhuc manet in potentia ad ſecundum: cum verò iam ad ſecundum peruenit, in actu perfecto exiſtit, nec iam dicitur eſſe potentia: ac tum ſeipſum poteſt cognoſcere, quia cum intellectus in hoc vitæ ſtatu non niſi ſupra ſuum actum reciprocando ſe ipſum tandẽ cognoſcat, tum demum cenſetur ſemetipſum poſſe intelligere, cum intelligendi actum exercet. Qua de re in progreſſu copioſius.

Bifariam dicitur intellectus eſſe in actu.

i Cum autem aliud ſit.) Vt doceat ad quam potentiam, ſenſitiuam ne, an intellectiuam pertineat cognitio rei vniuerſalis, & ſingularis; monet priùs inter rem ſingularem,

& vniuerſalem diſcrimen eſſe. Aliud eſt enim hęc ſingularis magnitudo, aliud eſſe magnitudinis, ideſt, magnitudo in communi; aliud hęc aqua, aliud aqua in communi. Nimirum quia hæc magnitudo concernit hanc materiam ſingularem, cui inhęret, áqua abſtrahit communis magnitudo. Item hęc aqua inuehit ſecum hanc materiam ſingularem, ex qua conſtat; quam tamen non inuehit aqua communis. Monet tamen hoc genus diſcriminis non eodem pacto ſe ſe habere in omnibus reb9: quandoquidem non omnes materiam ſiue tanquam partem, ſiue tanquam ſubiectum important. Dubitat ergo num diuerſa animæ parte, ſeu facultate, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus eſſe carnis, ideſt, carnem communem, & carnem ſingulare, quę non conſideratur ſine hac materia, quemadmodum neque ſimum ſine materia talibus affecta accidentibus. Docet verò animam humanam cognoſcere quidem rem ſingularem, eamq; ſenſibilem ſenſitiua potentia: vniuerſalem verò vel potentia ſeparabili; ideſt diuerſa realiter, vel re quidem vna, ſed ſecundum rationem diuerſa: & quæ ſe habeat ad ſe ipſam vt linea inflexa ad ſemetipſam rectam. Sicut enim cum inflexa magnitudo in rectum porrigitur, eadem met linea, quæ anteá flexa, ſeu curua erat, fit recta, neque tamen à ſe realiter, ſed ratione tantum differt: ita fortaſsis (nec enim hîc propoſitam controuerſiam ex toto diriimit) ſe ſe habet facultas, qua vniuerſalè, & qua ſingulare ſenſibile cognoſcitur. Alij volunt hanc curuę & rectę lineæ ſimilitudinem afferri ab Ariſtotele ad ſignificandum ſingularia ſenſibilia intelligi à noſtro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem libro 1. Phyſicorum cap. 1. quæſt. 4. art. 1. & 3. explicuimus; eandem quo in progreſſu diſcutiemus. Qui enarratorum in hoc loco explicãdo diſſidia legere voluerit, conſulat Themiſtiũ, Simplicium, Philoponum, Auerroem, D. Thomam, & M. Albertum.

Diſcrimen inter rem vniuerſalem, & ſingularẽ.

Quę potentia rem ſingularem, quę verò vniuerſalem percipiat.

h *Tactus autem vnumquodque perinde, atq; is, qui dicitur actu ſciens, quod quidem tum accidit, cùm ipſe per ſeipſum operari poteſt: eſt quidẽ, & tunc quodãmodo potentia, ſed nõ perinde vt erat anteà quàm didiciſſet, vel inueniſſet. Atque* Text. 9.
tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt. i *Cum autem aliud ſit magnitudo, aliud magnitudinis eſſe, & aliud aqua, aliud aquæ eſſe, & in alijs itidẽ multis (non enim vniuerſis hic modus accõmodatur, ſed ſunt in quibus hæc ipſa ſunt eadẽ, nõ diuerſa) aut alia ſané, aut parte quidem eadem, ſed aliter ſe habente, carnẽ & eſſe carnis diſcernit: caro nanq; nõ* Text. 10.
eſt ſine materia, ſed perinde, atq; ſimũ hoc, eſt in hoc. Senſitiua igitur parte calidum diſcernit, & frigidum, quorũ quædã eſt ratio, caro: alia verò eſſe carnis diſcernit: aut ſeparabili: aut ſe ſe habẽte ad ſeipſã, perinde atq; ſe ſe habet cùm extenſa fuerit linea flexa. K *Rurſus in biſce,* Text. 11.
quæ in abſtractione conſiſtunt, eadem eſſe videntur: rectum enim ſe habet vt ſimum: eſt enim ipſum cum continuo ſemper. Quod ſi quidditas ſit diuerſa, aliud eſt profe-

K Rurſus in hiſce.) Quod in naturalibus aſſeuerat, nunc accõmodat Mathematicis, quorum ratio licet abſtracta à materia ſenſibili: habet nihilominus ſuo modo materiam. Rectum enim, quod & Mathematicum eſt, quaſi ſimum eſt: quia vt ſimum importat naſum vt materiam; ita rectam rationem continui. Quo fit vt quemadmodum in phyſicis aliud eſt natura communis, & aliud ſingularis, (aliud inquam ratione) ita & in Mathematicis, vt, exempli gratia aliud eſt hęc linea recta, aliud dualitas, quam ponamus nunc cum Platone eſſe ipſam rectæ lineę quidditatem. Plato enim aiebat numeros eſſe rerum Mathematicarum naturas; vnitatem, quidditatem eſſe lineæ; dualitatem verò lineę rectæ: oportet ergo, inquit Ariſtoteles, ſingularia, & vniuerſalia in Mathematicis ad ſui cognitionem diuerſam potentiam exigere, ſicuti & in naturalibus.

Vt res ſeparâbiles ſũt à materia ita ſe habent ad intellectum.

Nequis verò ex dictis colligeret eodem prorſus modo naturalia, & Mathematica intelligi; ſubijcit vti res ſeparabiles ſunt à materia, ita ſe habere ad intellectum. Vnde illa, quę re ipſa à materia ſenſibili abiuncta ſunt, ſolo intellectu percipi queunt, vt intelligentię. Quæ autem à ſenſibili materia non re ipſa, ſed ſola conſideratione auulſa ſunt, ea abſque materia ſenſibili percipiuntur, non tamen abſque intelligibili. Naturalia verò percipiuntur ſecundum abſtractionẽ à materia ſinguſari; non autem ex toto à materia ſenſibili: concipimus enim hominem, vt ex carnibus, & oſsibus conſtat, abſtrahendo tamen conſiderationem ab hiſce numero carnibus, & oſsibus.

De diſtinctione inter materiã ſenſibilẽ & intelligibilem lege, ſi placet, quæ ſcripſimus in prœm. Phyſ. q. 1. art. 4.

1. Quæſt. Qua ratione intellectus patiatur ab obiecto,

l Dubitabit autem.) Quia dixerat ſuperiùs intellectum pati ab obiecto, ſicuti & ſenſus; quęrit qua ratione id fieri poſsit. Nam intellectus ſimplex eſt, nullamque habet communem cum aliquo materiam, & nihil patitur, niſi quod materia præditum eſt, vt conſtat ex ijs, quæ in libris de ortu, & interitu tradita ſunt, quonam modò intellectui vlla paſsio inferri poterit?

m Prętera

m Præterea ambiget.) Alteram proponit qnæstionem, videlicet, an intellectus ipse intelligibilis sit. Nam si est intelligibilis, id erit, vel quatenus intellectus est; vel quatenus participat aliud, quo sit intelligibilis. Si primum, certè omne, quod intelligitur, erit intellectus. Nam reduplicatio, ex Dialecticorum doctrina cap. 4. & 5. libri 1. Posteriorum, conuertitur in propositionem vniuersalem simplicem; vt si homo quatenus animal, est sensus particeps, omne sensus particeps erit animal. Si secundum, iam ergo intellectus non erit simplex, sed compositus ex propria natura & ea, quam participat, vt sit intelligibilis. Quare cùm vtrunque absurdum sit: quandoquidem intellectus simplex est; & non omne, quod intelligitur, est intellectus, negandum videbitur intellectũ intelligibilem esse. 2. quæst. An intellectus sit intelligibilis.

n At enim ipsam pati.) Diluit priorem controuersiam ex distinctione quadam passionis proposita libro 2. huius operis cap. 5. text. 57. Est enim duplex passio, altera secundum contrarias qualitates, quę tantummodo rebus interitum subeuntibus conuenit, vocaturque corruptiua: altera, qua pati dicimus ea, quę proprium actum, & perfectionem suscipiunt absque vlla noxa, aut interitus periculo, quę perficiens appellatur. Ex his autem passionibus prior semper requirit materiam; posterior verò non item; atque hanc subit intellectus, cùm intelligit: quia tunc deducitur in actum, & perfectionẽ sibi accõmodatam. Est enim ex sua primęua origine in potentia omnia intelligibilia, quatenus ex se nullius rei habet ingenitam notionem: & tamen res omnes progressu temporis accedẽte studio, & doctrina intelligere valet: quemadmodũ tabella ante scriptionem, aut picturam nihil actu cõtinet eorum, quæ in ipsa exarari, pingi vè queunt: sed solam potentiam, & aptitudinem ad excipiendum quicquid in ea scribentis, pingentis vẽ manus expressérit. Est hic locus aduersus Platonem, qui in Menone, Phædro, alijsque in locis docuit nostros animos antequam in hęc caduca, & moribunda corpora descenderent, omnium rerum notiones in se consignatas habuisse, sed contagione corporis, & quasi tetri carceris insolentia in oblíuionem superioris intelligentiæ delabi: reminiscí tamen discendo; atque ita omnem nostram disciplinam, recordationem quandam esse. Hunc errorem ex instituto confutabimus initio libri primi Posterioris analyseos, vbi eius meminit Aristoteles. Respõsio ad 1. qnæst. Passio duplex corruptiua & perficiens. Perficiens sola conuenit intellectui. Locus cõtra Platonem.

profectò esse recti, aliud ipsum rectum, vt ibi sit enim dualitas. Quare fit, vt hæc etiam alia, vel alio modo se se habente parte discernat. Omnino igitur vt res separabiles sunt à materia, sic se se habent, & ea, quæ sunt circa intellectum ipsum. Text. 12. l *Dubitabit autem non iniuria quispiam quonam modo intelliget intellectus, si ipse quidem simplex sit, ac passionis expers, nihilque habeat cum vlla re prorsus commune, sicut Anaxagoras asserit, intelligere autem pati quoddam sit, vt diximus: quo namque quippiam est* Text. 13. *vtrisque commune, hoc nimirum alterum agere, alterum pati videtur.* m *Præterea ambiget quispiam, si ipse etiam intelligibilis sit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus, nisi alia ratione sit intelligibilis ipse, intelligibile autem vnum quoddam est specie, aut aliquid ipse mistum habebit, quod ipsum intelligibilem perinde atque cætera facit.* Text. 14. n *At enim ipsum pati diuisum est prius vna quadam ratione communi. Atque intellectus potentia quidem est quodammodo intelligibilia ipsa, actu verò nihil est eorum ante-*

o Est autem intelligibilis.) Explicat posteriorem quęstionem, cuius enodatio vt percipiatur, aduertendum est entia immaterialia dici per se intelligibilia, non ita verò materialia. Etenim materialia vt sub intellectum cadant, oportet materiam quodammodo exuere, vt intellectui similia euadant, quod assequuntur, cùm per species intelligibiles, quæ immateriales sunt, intellectui repręsentantur: immaterialia verò cùm iam ex se materia vacent, etsi requirant species intelligibiles, quibus se se intellectui obijciant: non tamen eas exigunt, vt materiam deponant magisque intellectui assimilentur. Respondet ergo Aristoteles propositæ quæstioni, vt Philoponus interpretatur intellectum ipsum intelligibilem esse, nimirum per se, quemadmodum & cętera omnia, quæ per se intelligibilia sunt, cùm immaterialis sit. Nam in ijs, quę materia carent, idem potest esse & intelligens, & intelligibile. Quin etiam, inquit, & contemplatiua scientia, id est mens, pro vt contemplatur, & res, quæ sub contemplationem cadit, idem sunt; nimirum quatenus res intellecta, per suam speciem vnitur intellectui, & vnum quodammodo cum ea fit. Duo hic aduerte, alterum est: licet Aristoteles priuatim de intellectu speculatiuo asseuerit ipsum esse idem cum re intellecta, non tamen id negare de intellectu practico, si conferatur cum suo obiecto; cùm vtrobique eadem sit ratio. Alterum est, non immaterialia tantùm, sed ea etiam, quæ materiam habent, esse Respõsio ad 2. quęst. Quo pacto sint idẽ intellectus, & res intellecta.

esse idem cum intellectu ratione formarum intelligibilium, quæ vice obiecti fungũtur: quam quam illud interest, quod immaterialia multò maiorem habent cum intellectu, qui immaterialis etiam est, cognationem, quam ea, quę cum materia coniuncta sunt.

Immaterialia cognata magis sunt intellectui, quam materialia.

Ad eam verò rationem, qua ostendi videbatur, si intellectus per se intelligibis sit, omne per se intelligibile esse intellectum: respondendum est illam Dialecticorum regulam de ijstantùm prędicatis intelligi, quæ per se primò & adęquatè subiectis cõueniũt, quo modo se habet sensus particeps comparatione animalis, ei enim primo & per se competit, vt patet, & cum eo etiam rectè procatur. At esse per se intelligibile non ita conuenit intellectui, sed naturę immateriali in communi acceptę, sub qua intellectus continetur.

p Sed cur non semper.} Quęrit cum mens ipsa sit intelligens, & quod intelligitur, cur se ipsam non semper intelligat. Huius rei causam perquirendam esse inquit, nec eam in præsenti explicat. Ea verò est, quia mens non se intelligit per se, sed supra suum actum se ipsam reflectendo: in quam reflexionem non semper incumbit, cùm nihil sit, quod ei ad id necessitatem inferat. Græci interpretes aiunt causam esse vnionem, & cõiunctionem cum corpore, quæ efficit vt sępe ea consideret, quę sunt cum materię fæce coniuncta, non autem se ipsam, & alia, quę sunt per se, & acta intelligibilia.

Cur mens nõ semper se intelligat.

anteaquam intelligat ipsa. Oportet autem in ipso nihil esse perinde atque in tabula nihil est actu scriptũ anteà quàm in ipsa scribatur: hoc enim in ipso, fit atque accedit intellectu. o *Est etiã intelligibilis & ipse, vt intelligibilia cũcta. Nam in hisce quidẽ, quæ sine materia sunt, intelligẽs, & id quod intelligitur idẽ est, etenim idẽ est contẽplatiua scientia, & id quod ita sub scientiã cadit.* p *Sed cur nõ sẽper intelligit, consideranda est causa.* q *In ijs autem, quæ materiam habent vnũquodque intelligibilium potentia est. Quare illis quidem non inerit intellectus: nam intellectus talium potentia sine materia est; ipse autem intelligibilis rationem subibit.*

Text. 15.

Text. 16.

q In ijs autem.} Redit ad superiorem quæstionem aiens materialia entia non esse per se intelligibilia, sed potestate duntaxat, nimirum quatenus sunt in potentia, vt deposita quodãmodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium specierum, quibus intellectui repręsentantur. Vnde colligit non conuenire eis vim intelligendi quia hæc immaterialis est, & per se intelligibilis. Cùm autem materialibus negat intellectum, loquitur de ijs, quę omni ex parte materialia sunt. Nam homo materialis est, & tamen intellectu pollet.

Materialia entia potestate tantum esse intelligibilia

Capitis Quinti Explanatio.

Vm a autem. } Disseruit hactenus de intellectu patiente, seu possibili, quem statuit ex se esse in potentia ad rerum cognitionem, & scientiam comparandam: accedit nunc ad inuestigationem, contemplationemque alterius intellectus, quem agentem vocant, quod eius officium non sit pati, sed agere duntaxat transmittendo rerum intelligibilium simulacra, seu species in patientem ad intellectionem perficiendam.

Probat dãdũ esse intellectũ agentem.

Vt ergo intellectus agentis necessitatẽ comprobet, statuit huiusmodi cõclusionẽ. Necesse est in anima esse partem vnam, quę sit potentia, & patiatur, alteram, quę sit actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, idest in õni effectu & re producta, duo inueniuntur principia: alterum, quod sit potentia, & materia, seu quasi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod sit actu, & efficiat, potentiamque ad actum, & perfectionem promoueat, & se habeat quasi ars ad materiam sibi subiectam. Cùm ergo videamus animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi; oportet dari in ea facultatem vnam

CAP. V.

CVm autem in omni natura sint quædam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies est, quod id esse patet, quod est potentia illa cuncta, alterum verò causa est & efficiens omnia nimirum efficiendo, atque agẽdo

Text. 17.

vnam,quæ disponatur,recipiatque præparationem ad istiusmodi effectum, & hæc facultas est intellectus patiens: alteram,quæ dispositionem inducat, ac præparet: hæc autem est intellectus agens. Disponitur autem patiens recipiendo species intelligibiles,quæ sunt principia intelligendi: disponit agens producendo eiusmodi species è phantasmatibus,quę ipse collustrat quasi præfulgidum lumen ad eum modum quo externa,& materialis lux colores illuminat,eosque actu visiles reddit,cùm ante lucis aduentum potestate duntaxat visiles forent. Hæc quo pacto intelligenda sint progressu exponemus.

Agens intellectus disponit patientem.

b Et is intellectus.) Declarat quæ sit natura intellectus agentis,ac nonnulla eius attributa subijcit. Primum est esse separabilem,ideſt,non affixum organo corporeo,vti sunt materiales potentiæ. Secundum,esse immistum,ideſt, non concretum ex perceptis corporibus;vt Empedocles,Democritus,& alij quidam veterum philosophorum arbitrabantur. Tertium, vacare passione,nimirum quæ corrumpat,aut aliquo modo lædat. Hæc ex eo confirmat,quia agens nobilius est patiente,& efficiens præstatius quàm materia. Cùm igitur superiora attributa intellectui patienti conueniãt,vt ex ijs,quæ superiùs disputata sunt,constat; æquiori iure agenti competent.

Attributa intellectus agentis.

agendo talem subiens rationem,qualem ars conditionem ad materiam subit, necesse est & in anima differentias has

Text. 18. *easdem inesse. Atque quidam est intellectus talis vt omnia fiat,quidam talis vt omnia agat atque efficiat, qui quidem vt habitus est quidam & perinde atq; lumen,nam & lumen colores qui sunt potentia actu colores quodammodo facit.*

Text. 19. b *Et is intellectus separabilis est & non mistus passioneque vacat,cum sit substantia actus,semper enim idquod efficit, atq; agit,præstabilius est eo,quòd patitur & ipsum principium omnino materia.*

Text. 20. c *Scientia autem ea, quæ est actu, est idem quod res. Ea verò,quæ est potentia,in vno prior est tempore, absolutè autem neque tempore,sed non nunc quidẽ intelligit nũc autẽ nõ intelligit.* d *Separatùs verè,ideſt solũ quod est atq; id solũ est immortale perpetuũq;. Nõ autẽ recordamur,quia hoc quidẽ expers est passionis. Intellectus verò passiuus extinguitur,& sine hoc nihil intelligit.*

c Scientia autem ea.) Scientiam in actu,vt interpretes aduertunt,appellat hoc loco Aristoteles intellectũ, cùm actum intelligendi exercet. Hanc autem intellectum, qui agens non est de quo paulò ante loquebatur,sed patiens, comparat cum ipsomet,dum est in otio,& in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo intellectum in actu esse idem cum re intellecta quod qua ratione verum sit, superiùs exposuimus. Deinde intellectum potentia in vno eodemq; homine esse priorem tempore, quàm intellectum in actu. Siquidem anima non confestim in ipso ortu,sed aliquanto post tempore sciendi actum edit: verum si absolutè loquamur, non esse intellectum potentia priorem. Quod ideò Aristoteles addit,quia credidit mundum,& vtrunque intellectum,atque actus sciendi ab æterno extitisse,nec otium nec actum sciendi; si de his indefinitè loquamur) se antecessisse,cùm quamlibet intellectionem præcesserit vacatio,& quamlibet vacationem intellectio.

Intellectus dicitur scientia in actu.

An intellectus in potentia præcedat intellectũ in actu.

d Separatus verò.) Docet intellectum tam agentem, quàm patientem secundum id,quod est ideſt secundum suam naturam,& rationem esse separatum,ideſt non addictum corpori,aut alicui eius organo;proindeque immortalem esse,& extincto corpore superstitem manere. Neque officit inquit,quod post hanc vitam recordatio non est;hæc enim pertinet ad organicam potentiam nimirum ad imaginationem,non ad intellectum,in quem passio corporea non cadit: imaginatio autem(hanc vt interpretes exponunt,intellectum passiuum appellat) extinguitur vnà cum corpore,sine illa verò iam mens nihil eo modo,ideſt, reminiscendo intelligit. Hic aduerte non omnẽ recordationem extincto corpore deperire,sed eam duntaxat, quę sit instrumentu imaginationis. Nam quod nullo pacto negandum sit manere aliam,quę sine intellectu perficitur,ostendimus in libris Paruorum Naturalium.

Vtrũque intellectum esse immortalẽ.

17. Lib. de memor. c. 2.

QVAE-

QVÆSTIO I.

VTRVM IN ANIMA HVMANA detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

DIVERSA PHILOSOPHANtium placita.

DVobus capitib⁹ ſuperiorib⁹ egit Ariſtoteles partim de intellectu poſsibili, partim de agente, rurſuſque de poſsibili diſſeret ijs tribus, quæ proximè ſequentur. Nos ad maiorē doctrinæ perſpicuitatem de agente, qui natura & officio prior eſt, hoc loco diſputabimus, poſteà verò ſeparatim depoſsibili. Igitur in præſenti diſceptatione magna fuit auctorum tam veterum, quàm recentium, tam Græcorum, quàm Latinorum, & Arabum diſcrepantia, vt hoc loco commemorat Philoponus, D. Bonauentura in 2. diſtinct. 24. quæſt. 4. num. 42. M. Albertus in ſumma de homine, tractatu de intellectu agente, Henricus Gandauenſis quodlib. 8. quæſt. 12. Quidam arbitrati ſunt dari intellectum agentem, non tamen animæ noſtræ inſitum, ſed ſeparatum. Alij eum vt minimè neceſſarium, ac ſuperuacaneum omnino ſuſtulerunt. Prima ergo ſententia fuit Alexandri lib. 2. de anima cap. 20. & 21. exiſtimantis intellectum agentem, eſſe intellectum vniuerſalem omnium conditorem, hoc eſt, Deum, quod etiam Platonis dogma lib. 6. de Republic. fuiſſe creditur, qui intellectum agentem noſtros animos cœlitus irradiantem comparauit ſoli, vt ex Themiſtio hoc in lib. refert D. Thom. 1. part. quæſt. 79. art. 4. In eundem errorem lapſus fuit Priſcianus Lydus aſſerens intellectum agentem non eſſe partem animæ, ſed mentem primam, atque diuinam, vel ideam boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaphyſ. cap. 4. & in lib. Natur. parte 5. Auem Pace in epiſtola de lumine, & Græci cuiuſdam Marini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium intellectum agentem eſſe ſubſtantiam quandam ſeparatam, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroi in libello de beatitudine animæ cap. 5. & in epitom. Metaphyſ. tract. 4. qui errori errorem ſubnectens, aliòrum veſtigia ſecutus, vnum omnium hominū finxit communem intellectum, vt alibi retulimus. Tertia ſimplicij, quē ſequitur Georgius Pachym. lib. 7. de anima, titulo 3. cap. 5. & 6. hi tres externos intellectus in homine conſtituunt; quorum primus, qui omnino externus ſit, & diuulſus, cognitionem vniuerſalium pariat, alij duo

Variæ de agente intellectu opiniones.

1. Alexandri agentem intellectū eſſe Deum.

Lege Priſc. in lib. de phantaſia & intellectu.

2. Auicen. eſſe ſubſtantiam ſeparatam.

Lib. 2. huius operis c. 1. q. 7. a. 2.

3. Simplicij, conſtituentis externos intellectus.

duo eandem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea quòd materialium rerum notitijs immiſcetur, extrà vagari dicitur, non ſe ipſum, ſed materialia, & ſenſilia intelligens; alter, qui ſit in actu ſemper, & in ſe ipſo ſcientiæ perfectionem obtineat. Quarta Plotini aſſerentis duplicem in nobis eſſe ſubſtantiam; vnam, quæ ſemper intelligit, quam dicit eſſe intellectum agentem; alteram, quæ nonnunquam otietur, quam vocat intellectum poſsibilem. Plotini

Nulla tamen harum ſententiarum veritati conſentanea eſt. Nam tres priores, vt cætera earum abſurda prætereamus, contra communem Philoſophorum doctrinam conſtituunt totale principium functionis vitalis, cuiuſmodi eſt operatio intellectus, extra ipſam animam; cùm tamen nihil vitaliter operetur niſi per formam ſibi inhęrentem, vt obijcit D. Thomas prima part. loco citato. Quarta verò præter materiam, & formam ponit in homine duplicem ſubſtantiam, quod fictitiũ eſt, & inauditũ. Prætereà, abſq; idonea ratione, ac contra experientiam facit intellectum agentem abſque intermiſsione in opere verſantem. Confutãtur prædictæ opiniones.

His ergo exploſis occurrunt ij, qui intellectum agentem dari negãt, in quorum numero eſt Durandus 1. ſent. diſt. 3. quæſt. 5. & quidam Iſacus Philoſophus Narbonenſis referente Mirandula in ſuis concluſionibus, atque alij, quorum meminit Albertus M. in ſumma de homine quæſt. de intellectu agente. Probat autem Durandus ſuam ſententiam longo progreſſu rationum, quarum præcipua vis hæc eſt. Vel intellectus agens poni debet, vt aliquid imprimat in phantaſma, quo id habile fiat ad producendam ſpeciem intelligibilem in intellectum patientem; vel vt ipſe per ſe in eundem intellectum agat: ſed ob neutram harum cauſarum conſtitui debet; fruſtrà ergo ponitur. Aſſumptionẽ quoad priorem partem ſuadet, quia vel intellectus agens imprimit in phantaſma qualitatem aliquam ſpiritalem, vel corpoream: non ſpiritalem, quia in re materiali non poteſt ſpiritale accidens ineſſe, ſiquidẽ vt habetur ex D. Dionyſio, & ex lib. de cauſis, omne, quòd alicubi recipitur, ad recipientis naturam accõmodari debet: ſi corporeã, adhuc phantaſma intra metas corporalium accidentium manebit; proindeque nihil niſi corporeum, & materiale gignet. Quòd verò non oporteat agentem intellectum inducere, vt agat in poſsibilem, quæ erat ſecunda pars aſſumptionis; probatur. Nam primum non requiritur ad illius intellectionem efficiendam, quia intellectio eſt operatio immanens, quæ nonniſi ab ea facultate, quam appellat, adminiſtrari poteſt: at intellectus poſsibilis eſt, qui intelligens nuncupatur. Non dari agentem intellectum probatur rationibus. 1.

Secundò, idem oſtenditur hunc in modum Anima rationalis interuentu phantaſmatis, citra opem alterius facultatis poteſt gignere ſpecies intelligibiles, eaſque tribuere intellectui patienti. Igitur ſupernacaneus eſt intellectus agens. Probatur aſſumptum, quia ſi non poſſet, ideò fortaſſe eſſet, quia phãtaſma eſt imperfectius ſpecie intelligibili; nullꝰ autẽ effectꝰ poteſt eſſe nobilior, quã ſua cauſa. At enim quòd hæc ratio nihil momenti habeat, probatur; quia phantaſma ñ eſt princeps 2.

causa speciei intelligibilis, sed instrumentaria tantummodô; princeps enim causa est ipsa anima, vel suppositum intelligens: at quòd non oporteat instrumentum nobilioris naturæ esse, quàm effectum, alibi ostendimus. Quòd si quispiam occurrat, esto causæ instrumentariæ non vniuersim debeant effectis excellere; tamen in re proposita non posse phantasmata, etiam vt instrumenta, concurrere ad effectum, de quo agitur, hoc est, ad promouendas species intelligibiles, quia entia immaterialia sunt alterius gradus, & ordinis, ad quem corporea, vt nec pportionē habent, ita nec instrumenti vim sortiri queunt: ideoque ad ſpecierum generationem immaterialem causam necessariò adhibendā. Si quis, inquam, ita occurrat; is suo argumento reuincetur. Nam si quid concludit, etiam probat non posse phantasmata cùm materialia, atque inferioris ordinis sint, concursum illum præstare ad producendas vnà cum intellectu agente species intelligibiles; quem tamen concursum aduersariæ partis assertores dandum esse profitentur. Lib. 2. Phys. c. 7. q. 3. a. 2.

3. Tertiô idem confirmatur, quia si daretur intellectus agens, oporteret etiam dari eundem in natura Angelica; itemque dari in nobis sensum agentem, qui patienti suppeditaret species rerum sensibilium, ne idem simul ageret, & pateretur. Nec minùs etiam necessarium foret dari duplicem voluntatem; vnam agentem, quæ actiones ederet; alteram patientem, quæ easdem reciperet, quod tamen communis philosophorum schola negat. Postremò, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum; dabuntur duæ potentiæ intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod superfluum videtur; si posterius, concedendum erit intellectum posibilem esse agente præstantiorem; cùm tamen Aristoteles hoc in lib. cap. 5. text 19. docuerit semper id, quod agit, patiente nobilius esse; quod etiam approbat D. Augustinus 12. super Genesim ad lit. cap. 16.

Vltima.

ARTICVLVS II.

DARI IN ANIMA HVMA-
na intellectum agentem; & quid inter eum, & patientem sit discriminis.

VErùm quòd in anima humana necessariò dandus sit intellectus agens; communis est, veraq; assertio Peripateticæ scholæ, quā statuit Aristoteles capit. 5. huius lib. text. 18. eiusq; interpretes ibidem, & Scholasticæ Theologiæ professores, partim in primo sent. distinct. 3. partim alibi. Henricus Gandauensis quodlib. 8. quæst. 12. Alensis secunda part. quæst. 69. memb. 2. D. Thomas prima part. quæst. 79. artic. 3. Heruæus in 2. distinct. 17. quæst. 2. Capreolus in 4. distinct. 49. quæstione 4. Ferrariensis libro secundo contra gentes capit. 76.

Auctores hac tenus.

Hanc

Hanc assertionem loco citato confirmauit Aristoteles ex eo quia id, quod est in potentia, eget aliquo, à quo ad actum deducatur. Cùm igitur intellectus possibilis sit in pura potentia necessariò erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci possit: hæc autem est intellectus agens: hoc est, vt rem enucleemus; Cum intellectus possibilis, siue patiens à principio sit veluti nuda tabula, nec vllam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiusmodi imagines solius phantasmatis ministerio gigni queant, quia sunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi suâ pertingere non valet; necessariò danda erit aliqua spiritalis potentia, cui id munus tanquam principali animæ instrumento incumbat; ea verò potentia est intellectus agens.

Singulis hominibus singulos esse agentes intellectus.

Quòd verò hic intellectus non sit extra animam, sed ei insitus, vt naturalis eius potentia; & quòd non sit vnus tantùm omnium phantasmatis assistens, eaque illustrans, sed quòd in singulis hominibus singuli dentur, demonstrat prçter alios Diuus Thomas prima part. quæstione 79. artic. 4. & 5. idemque à nobis probatum fuit initio lib. 2. huius operis.

Intellectus agens realiter ne, an formaliter à patiẽte distinguatur.

Illud verò nunc inter alia disquirendum occurrit ad intellectus agẽtis naturam magis declarandam; videlicet, num is re ipsa, an formaliter tantùm à patiente differat. Vtraque pars assertores habet. Prior D. Thomam 1. part. quæst. 54. art. 1. ad. 1. & quæst. 79. art. 10. & in 2. dist. 17 quæst. 2. art. 1. & in 3. dist. 14. quæst. 2. art. 1. & opusc. 3. cap. 83. & lib. 2. cont. gent. cap. 77. & 78. eiusque sectatores. Item M. Albert. in summa de homine tract. de intellectu agente quæst. 6. Scotũ in 1. dist. 3. quæst. 8. & alios non paucos, quibus hoc potissimũ argumentũ suffragatur. Namq; in cæteris rebus obseruatum est quoties aliqua duo ita sunt affecta, vt vnũ efficienter præparet, disponatq; alterũ ad illius operationẽ; semper id, quod disponit, distingui re ipsa ab eo, quod disponitur; Sic vniuersales causæ, vt intelligentiæ, & corpora cœlestia distinguũtur à mundo elementari, quẽ ad generationes rerũ instruũt, ac promouent; sic ignis distinguitur à ligno, quod calefacit; aqua á manu, quã refrigerat: color, cæteraq; obiecta sensuũ externorum ab ipsis sensibus externis, quibus sui similitudinem inurunt; & sensus externi ab internis, ad quos rerũ à se perceptarum species mittunt; atque ita in cæteris res habet. Quare consentaneum est, vt etiam intellectus agens, qui patientem per species intelligibiles ad intelligendum disponit, realiter ab eo differat.

Qui velint distinctionem esse realem.

Fundamentũ huius sententiæ.

Posteriorem sententiam amplexi sunt Maior in 2. dist. 16. quæst. vnica. Iacobus vit. quodl. 1. q. 12. Niphus lib. 1. de intellectu tract. 4. c. 21. Abulensis q. 70. in cap. 23. Exod. de quorũ placito dicendum est intellectũ possibilem duo, vt nunc reliqua taceam⁹, actionũ genera vẽdicare, nẽpe intellectionẽ, & eductionẽ specierum è phantasmatibus: & quidem ad primũ genus operationũ à se ipso, pro vt agentis nomen habet, disponi; ad posteri⁹ verò minimè. Præterea à quanuis in reb⁹ materialibus semper id, quod simpliciter disponit, ab eo, quod disponitur, re

Qui tantum formalem,

fundamentũ

ipſa diſtinguatur in ſpiritalib⁹ tñ, cuiuſmodi eſt intellectus, nõ ita rem habere; necmirũ, ſiuquidem, vt D. Thom. lib 2. cont. gent. c. 100. ediſſerit, ea, quæ in rebus corporeis per diuerſas potentias ſparguntur, in incorporeis copulari, & ad vnius facultatis vim reduci videmus: quomodo quæ ad duplicem appetitum ſenſitiuum pertinent, ſub vnam voluntatem: & quæ pluribus ſenſibus tam internis, quam externis percipiuntur, ſub vnũ poſsibilem cadunt. Itaq; huiuſce opinionis ratio, ac fundamentum erit, quòd res non ſint abſq; neceſsitate multiplicandæ, & quòd nulla cogat neceſsitas duplicẽ ponere intellectũ; quandoquidem tam eductio ſpecierũ intelligibiliũ è phantaſmatibus, quàm earũ vſus, ſiue intellectio ab ijs elicita ad vnam, eandemq; vim intellectricẽ reuocari queunt. Quod ſiquis obijciat nihil poſſe producere principium ſuarum actionum, quod hæc ſententia admittit, dum fatetur ipſũ intellectum poſsibilem producere ſpecies, quæ intelligendi principia ſunt. Occurrendum erit nihil poſſe producere principium primæ ſuæ operationis, ſicq; intellectum non efficere in ſe principium educendi ſpecies è phantaſmatibus; hæc enim eductio eſt prima eius operatio, cuius principiũ nihil ſibi met efficit; at parare ſibi actionum ſubſequentium, ideſt, intellectionum principia: quę ſunt ſpecies intelligibiles. Neque ex hac opinione ſequitur idem ſimpliciter eſſe agens, & patiens reſpectu eiuſdem formæ. Nam intellectus vnà cum phantaſmate producit ſpecies; per ſe autem ſumptus eaſdem recipit: quemadmodũ vnà cum ſpecie gignit intelligendi actum, & eundem nudè ſpectatus recipit.

In rebus in corporeis vna potentia varia exequitur munera.

Obiectio.

Solutio.

Ex his duabus opinionibus neutra ſanè improbabilis videtur. Et ſi priorem libentiùs tueamur, quòd propiùs accedat ad doctrinam Ariſtotelis, qui hoc in libro capit. 4. text. 5. intellectum poſsibilem facit nudam tabulam, puramque potentiam, ac veluti materiam primã, cui aliunde, ac non ab ipſomet imprimendæ ſint rerum intelligendarum notæ, ſiue imagines. Itaque ad alterius ſententiæ rationem dicendum erit, eſto quæ à pluribus facultatibus materiæ inhærentibus percipiuntur, ad vnam ſuperiorem, & materialem vim ſæpenumero reducantur: non id tamen abſolutè, atque vniuerſim ita euenire: ac ne in re propoſita accidat obſtare naturam ipſam intellectus patientis, qui quoad recipienda prima intelligendi principia eſt quaſi materia prima, quæ formas tam ſubſtantiales, quàm accidentarias, ac principia, quibus ſuppoſitum agit, comparare ſibi nequit, ſed ad ea duntaxat recipienda poteſtatem obtinet.

Priori ſententiæ vt magis Ariſtotelicæ defertur palma.

Reſpondetur ad fundamentum poſterioris.

Vt docet Ariſtoteles hoc in libro cap. 5. text. 17.

ARTICVLVS III.

RESPONSIO AD ARGVMENTA initio quæſtionis propoſita.

Dilua-

DIluamus nunc argumenta primi articuli, quæ ostendere nitebantur non dari intellectum agentem in nostra anima. Ad primum dicendum non requiri intellectum agentem, vt aliquid imprimat in phantasma, sed vt vnà cum illo producat species intelligibiles in intellectum patientem. Licet enim phantasma crassum, & materiale sit; tamen ex coniunctione, & consortio intellectus agentis habilius, fortiusque ad agendum efficitur, & vltra propriam naturam eleuatur ad spiritalem effectum producendum. Qua de re in progressu. Ad 1.

Ad secundum, negandum est antecedens, & ad eius probationem dicendum haud ob id phantasma non posse per se producere speciem intelligibilem, etiam vt instrumentum animæ rationalis, quòd nullus effectus possit esse nobilior sua causa instrumentaria: sed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet quia nulla causa instrumentaria totalis, seu præcipua, si materialis sit, potest producere effectum spiritalem, vt potè, qui sit ordinis multò altioris. Verùm non est propterea negandum posse phantasma concurrere cum intellectu agente vti causam instrumentariam minùs præcipuam ad generationē specierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non ipsi phantasmati, etiam vt instrumento, sed intellectui agenti, á quo vltra vim suam excitatur, simpliciter attribuenda est. Pro explicatione tertij argumēti sciendum Scotum in 2. distinct. 3. quæst. vltima, quem secutus est Gregorius in 2. distinct. 7. quæst. 5. artic. 1. existimare etiam Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abstrahendas species rerum singulariumá rebus; (nam species rerum communium fatetur Scotus inditas fuisse Angelis in ipsorum creatione) tum vt sit lumē, cuius virtute intellectus possibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen sententia vera est, quam tuetur D. Thomas prima parte quęst. 54. art. 4. eiusque sectatores, asserentes non indigere Angelos intellectu agente, sed tam vniuersalia, quàm singularia per species á Deo sibi inditas cognoscere. Quod consentaneum est ijs, quæ docet D. Dionysius cap. 7. Cæleſt. hierarch. D. Damascenus lib. 2. fidei orthodoxæ capit. 3. Diuus Augustinus 2. de Genesi ad literam capit. 8. & lib. 4. cap. 24. Nec verò in Angelis intellectus agens requiritur, vt suo lumine possibilem colluſtret, cum eis, ad dijudicandam veritatem sufficiat vis ipsa intellectus possibilis, quæ ex propria sua natura lumen quoddam est è fonte diuinæ, & æternæ lucis diriuatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus iccircò nobis intellectum agentem dari, quia cum noster intellectus possibilis à primæua sua origine rerū imaginibus prorsus careat, necessariò illi ab auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuius opera eiusmodi imagines asciscеret, quod in Angelis locum non habet. Ad 2.

Quod verò attinet ad secundam eiusdem argumenti partem, in qua petitur an sit admittendus sensus agens à patiente distinctus; iam ea quæstio superiùs à nobis profligata est, vbi partem negatiuam statuim⁹, ostendimusque diuersam esse rationem in intellectu & sensu, cùm obiectum sensibile vi propria potentiam sensitiuam mouere queat transmittendo Ad 3.

Productio specierum intelligibilium, nō attribuitur phantasmati etiam vt instrumento.

In Angelis non dari intellectum agē tem.

Non esse admittendum sensum agentem.

mittendo ad illam sui imaginem. Nec enim ea species à gradu materiali ad immaterialem ascendit, vt quærenda sit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur sicuti in eductione specierũ intelligibilium è phantasmatibus accidit. Denique quod eodem argumento de voluntate agente obijcitur, facilè dissoluet, qui dixerit superfluam esse huiusmodi potentiam, cùm voluntas non egeat speciebꝰ, alioquè principio operandi, quod sibi aliunde conferri debeat; cumque satis ei sit proponi ipsi ab intellectu rem, vt in eam feratur.

Cur non detur voluntas agens.

Lege D. Th. lib. 2. c. 77. Scotũ d. 1. d 3. q. 8. Herm. 2. sent. d. 17. q. 2.

Ad vltim.

Ad vltimum argumentum respondendum est solum intellectum possibilem, non vero agentem iudicare, & intelligere, vti proxima quæstione disseremus, etsi quibusdam philosophis aliter visum fuerit. Quod verò circa intellectus possibilis nobilitatem opponitur; dicimus eum agente nobiliorem esse, quanquam aliter sentiat Ferrariensis quæst. 9. huius libri post D. Thomam in 2. sent. distinct. 20. quæst. 2. art. 2. & de verit. quæst. 10. art. 8. Primùm, quia intellectus agens est quasi administer patientis, cùm totus occupetur in educendis speciebus, quibꝰ ille vtatur. Item, quia ea facultas præstantior habetur, cuius operatio nobilior est; at intellectio nobilissima est hominis operatio; vnde humana felicitas, quæ ad excellentissimam potentiam, & nobilissimum eius actum pertinet in actione intellectus possibilis, hoc est, in contemplatione summi boni consistit Neque obest illud D. Augustini, & Aristotelis, agens esse patiente nobilius; id enim ratum, firmumque est, si alterũ præcisè, qua ratione patitur, alterum pro vt agit, spectetur; quandoquidem agere, quàm pati ex se præstantius est. Itaque si intellectus agens, quatenus species intelligibiles in patientem producit; patiens vero pro vt eas recipiendo patitur, absolutè spectetur, haud dubie sub ea præcisè consideratione antetponendus est intellectus agens patienti. Verum id non obstat quominùs patiens, si secundũ proprias actiones, quas edit, expendatur agenti simpliciter præferri debeat.

Patiens intellectus agenti præcellit.

Quo pacto intelligi debeat omne agens esse patiente præstantius.

QVÆSTIO II.

QVÆ SINT INTELLECTVS agentis munia.

ARTICVLVS I.

DE ILLVSTRATIONE phantasmatum.

Tria

TRia officia intellectui agenti à Peripateticis tribuuntur. Primum est illustrare phantasmata. Secundum, efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, producere in intellectu patiente species intelligibiles. Quod ad primum attinet, dari quidem prædictam illustrationem significauit Aristoteles cap. 5. huius libri text. 18. Verùm quonam modo ea fiat magna dissentio est. Sunt qui illam putent consistere in productione certę qualitatis; cuius merito, ac vi phantasma ab intellectu agente excitetur ad gignendam formam spiritalem, hoc est, speciem intelligibilē. Ac sanè quòd intellectus agens aliquid agat, imprimatvè in phantasma non obscurè indicat D. Thom. lib. 2. contra gent. cap. 77. vbi ita scripsit. Est igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu. Verùm hæc sententia non placet. Etenim vt Durandus argumētabatur, vel id, quod intellectus agens imprimit in phātasma, est quid spiritale, vel corporale. Si spiritale, ne in transitu quidē (etsi id non improbabile iudicet Capreol. in 2. dist. 3. quæst. 2. art. 3.) poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cùm adhuc intra limites materialis naturæ cōsistat; qua ratione poterit phā tasmati impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Munera intellectus agē tis.

Multorū placita de illustrationephā tasmatis.

Illustratio phātasmatis non est impressio alicuius qualitatis.

Caietanus 1. part. quæst. 85. art. 1. opinatur phantasma illustrari ab intellectu agente non formaliter, sed obiectiuè, ideſt, nullam ab eo qualitatem in phantasma imprimi, sed habere se intellectum agentem ad phātasma eo modo, quo lumen Solis ad colores, quod, vti quidam opinantur, per solam assistentiam in causa est, vt colores sui similitudinem in diaphanum, indeque ad potentiam transmittant. Sic igitur putat Caietanus phantasma, etsi crassæ, obscuræque naturæ sit, tamen ex intellectus agentis vicinitate, & irradiatione assequi, vt possit vnà cum ipso ad producendam speciem intelligibilem concurrere. Additque intellectum agentem non effusa, sed manente in ipso luce, & interposito inter intellectum possibilem, ac phantasma sui splendore, solam cōmunem naturam illuminare, ita vt natura singularis adhuc phātasmatis inuolucro, quasi nube obliteſcat; eo pacto, quo Sol colorem pomi non saporem, aut odorem colluſtrat: indeque esse, quòd rerum duntaxat vniuersalium species in nostro intellectu dentur, cùm sola quidditas vniuersalis in phantasmate ad eum modum illustrato effulgeat, & ad specierum productionem suo modo concursum impendat.

Opinio Caietani de illustratione obiectiua,

Hæc etiam opinio nobis minimè probatur. Primùm, quia non apparet quidnam lumen intellectus agentis interiectu suo præstet, quo dicantur phantasmata ab eo illuminata, si nihil in ea, nec cum ijs operatur. Secundò, quia si ideò dicuntur phantasmata illustrari, quia ipsis præsens assidet intellectus agens; vtique omnia hominum, seu dormientium, seu vigilantium phātasmata perpetuò illustrari dicenda erunt, cùm semper habeāt præsens lumen intellectus agentis. Quod tamen de dormientium phantasmatis negat Caietanus. Tertiò, quia vt rectè obijcit Ferrariensis 2. contra gent. cap. 77. cùm phantasma quantumuis obiectiuè irradietur, nihilomin⁹ in organo corporeo maneat, extēsūq; sit,

Confutatur
1.
2.
3.

fit, non potest naturam sine materiæ conditionibus ostendere, vt fingit Caietanus. Nec est ad rem exemplum solaris luminis, cuius radio apparet color, non sapor; ideò enim solus color se se spectandum exhibet; quia solus color, non sapor, cadit sub visum: at etiam res singularis intellectui apparere potest, cùm non vniuersalia tantùm; sed etiam singularia proprio conceptu à nobis intelligantur, vt suo loco demõstrabimus. Deinde, quia si spectetur sola productio specierum intelligibilium, phantasma, vt progressu ostendemus, non ad eam concurrit præcisè, vt naturam communem refert, sed vt tam communem, quã singularem repræsentat. Quare non est cur natura singularis phantasmatum integumentis occultetur. Postremò, quia si in phantasmate sola quidditas vniuersalis elucet, profectò iam res in phantasia vniuersales existent, cùm in ea repræsentẽtur absque differentijs indiuiduantibus.

Vltimo.

Opinio Ferrar. de illustratione radicali.

Ferrariensis hoc in libro quæst. 9. & Capreolus loco citato putant quemadmodum cogitatrix hominis facultas propter coniunctionem cum intellectu vendicat peculiarem prærogatiuam, quæ belluarum cogitatrici non conuenit, vt nimirum diuidat, cõponat, & discurrat circa singularia; ita phantasiam ex eàdem cõiunctione obtinere, vt ab se promat illustriora, & efficaciora phantasmata, quæque vnà cum intellectu agente possint intelligibiles species producere. Atque hoc esse inquiũt phantasmata illustrari ab intellectu agente; quod videtur ad mentẽ D. Thomæ 1. part. quæst. 85. art. 1. Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omnino satisfacit. Videtur enim illustrationis nomen, quod actionem sonat, nimis impropriè, & remotè vsurpare pro insitæ nobilitatis communicatione, quæ est ante omnem actum intellectus agentis, & in ipsa primæua, ac naturali phantasiæ, & intellectus, in eadem quasi radice, copulatione consistit. A qua certè phantasmata quasi obstirpis nobilitatem, & splendorem, rectiùs illustria, quàm illustrata dici debent.

Refellitur.

Sententia recentio ũ celebris, veritatiq; vicinior.

Placet igitur nobis ea sententia; quæ à recentioribus philosophis celebratur, aientibus illuminationem phãtasmatum non esse obiectiuam vti Caietanus ait, nec radicalem tantùm, vt Capreolus, & Ferrariensis arbitrantur, sed effectiuam; non quasi intellectus agens aliquid luminis phantasmatibus imprimat; sed quia tanquam externa lux radij sui consortio actiuè eleuat phãtasmata ad producendam speciem intelligibilẽ; in qua communis natura repræsentatur exuta differentijs indiuidualibus, manetque à solo intellectu perceptibilis. Itaque nequaquam etiam probanda est sentẽtia Henrici Gandauensis quodlibet. 4. quæst. 21. & quodlibet. 8. quæst. 12. & 13. existimantis illustrationem phãtasmatum non se se habere vti diximus; sed ad eum ferè modum, quem posuit Caietanus; & intellectum posibilem phantasmatis sic illustratis ad intelligendum vti. Quod falsum esse tunc magis patebit, cùm ostenderimus non posse intellectum posibilem intelligendi actum edere absque interuentu specierum intelligibilium; quæ ab intellectu agente vna cum phantasmatis per eum illustratis gignantur. Hæc de primo officio intellectus agentis.

ARTI-

ARTICVLVS I.

DE ALIO DVPLICI MVNERE intellectus agentis.

ALterum munus intellectus agentis est facere obiectum intelligibile actu. Nimirum quemadmodum intellectus posibilis ex se est in potentia, vt fiat actu intelligens; ita obiectum est in potentia, vt fiat intelligibile actu. Est autem intelligibile in potentia secundum esse, quod extra animam, vel in phantasmate obtinet, fitque intelligibile actu secundum esse intelligibile, quod in intelligibili specie sortitur: tunc enim intellectus posibilis respectu illius est in actu primo, vt in ipsum ferri queat. Quo patet reddere obiectum intelligibile actu, nihil esse aliud, quàm efficere vt obiectum repræsentetur in specie intelligibili. Quod intellectus agens præstat, dùm vnà cum phantasmate illustrato producit speciem rei intelligendæ in intellectum patientem. Lege D. Thomam prima part. quæst. 54. artic. 4. & quæst. 79. art. 3. & in quæstione de anima artic. 4. & de spiritualibus creaturis art. 20.

Quid sit intelligibile actu, quid potentia.

Addit S. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 77. & quæst. de anima artic. 15. intellectum agentem facere etiam phantasmata actu intelligibilia; itemque per phantasmata facta ab eo intelligibilia actu gignere scientiam in intellectu posibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D. Thomæ, antequàm species intelligibilis in intellectu producatur, iam obiectum esse intelligibile actu in phantasmate. Sed non ita res habet. Nec enim mens Diuæ Thomæ est rem in phantasmate esse intelligibilem actu formaliter, sed causaliter duntaxat, quatenus phantasma illustratum causat cum intellectu agente speciem, vti diximus. Quo etiam modo tam intellectus agens, quàm phantasma perhibentur causare in intellectu posibili scientiam, hoc est, actum sciendi, & habitum, qui per eum actū gignitur; videlicet quatenus producūt speciem intelligibilem, quæ intelligendi, sciendiq; formale principiū est. Vbi aduertendum rem, quatenus est intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agentis; quia hic circa illius effectionem versatur; quatenus verò est actu intellecta dici obiectum intellectus posibilis; quia ad hunc pertinet intelligendi actiones elicere. Ex quo facilè apparet rem priús saltem natura esse intelligibilem actu, quàm intelligatur ab intellectu, cùm intellectio prærequirat, supponatque speciem intelligibilem, à qua oritur; & res in eiusmodi specie iam sit intelligibilis actu, vt explicatum est. Vnde etiam colliges intellectum posibilem non pati ab intelligibili actu secundum receptionem speciei: siquidem intelligibile actu non potest dici agere in intelle-

Qua ratione dicatur intellect9, & phãtasma causare scientiam.

Quomodo intellectus possibilis ab intelligibili actu patiatur.

ctum imprimendo speciem, vtpote quod antequam eius species imprimatur, non sit actu intelligibile: dicitur ergo ab illo pati ratione intellectionis, provt intelligibile actu per suam imaginem vnà cum intellectu possibili intelligendi actionem effectiuè edit. Vnde illud ex Diuo Augustino lib. 9. de Trinit. capit. 12. à potentia, & obiecto paritur notitia.

An intellectus agens intelligat.

Est tamen adhuc non prætereunda dubitatio, an intellectui agenti, præter superiora officia, conueniat etiam intelligendi munus: quæ dubitatio apud eos tantùm locum habet, qui intellectum agentem à possibili re ipsa distinguunt. Nam qui vnam, eandemque potentiam esse arbitrãtur, non dubium quin ei intelligendi officium attribuere debeant. Scotus in primo distinct. 3. quæstione 8. ad primum, rem in dubio relinquit. Magnus Albertus in summa de homine in quæstione vltima earum, quas de intellectu agente disputat articul. secundo asserit intellectum agentem intelligere, non tamen per aliquam speciem in ipso receptam, seu (quod idem est) intelligere actiuè, iuuando per suam meteſſentiam intellectum possibilem. Caietanus hoc in libro ad text. 18. ait negari non posse intellectum agentẽ, cùm & intellectus, & agens sit intelligere. Idemque approbant nonnulli é iunioribus philosophis. Denique Ianduno hoc loco quæstione 23. inquit intellectum agentem producere intellectionem in intellectu possibili. Contraria tamen sententia, quæ decernit intellectum agentem non intelligere, nec vllam intellectionem immediatè producere, & communior est, & verior; Eam tuetur Henricus Gandauensis quodlibeto 8. quæstione 12. &, vt videtur, Diuus Thomas in 3. distinct. 13. quæstione prima artic. primo, probaturque ex eo, quia si intellectus agens intelligeret, superuacaneus esset intellectus possibilis. Deinde, quia Aristoteles cùm de intellectu agente disseruit, nunquam ei intelligendi actum attribuit, sed ipsum à patiente officijs discreuit, quòd hic esset in potentia ad recipiendas formas, ille easdem imprimeret; hic in contemplationem incumberet, ille quasi lumen fulgeret. Priuatim autem Ianduni opinionem ea ratio confutat, quia si intellectus agens produceret intellectionem in patiente, sequeretur intellectionem esse actionem transeuntem; siquidem non maneret in eádem potentia, à qua eliceretur. Non est tamen inficiandum intellectum agentem vnà cum possibili concurrere ad intellectionem mediatè, idest, interuentu specierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idem intellectus agẽs, vt ait Scotus in primo distinct. 3. quæstione 7. efficere euidentiam primorum principiorum, nimirum, per species, quæ concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediatè oritur principiorum assensus. Restat tertium munus intellectus agentis, quod est producere species intelligibiles in patientem; sed nihil iam de eo, quod ad præsentem quæstionem attinet, explicandum supereſt. Facilè autem quiuis perspiciet prædicta tria munia, etsi vocabulis, & consideratione distinguantur, re ipsa in vnum, idemque recidere.

Intellectus agens non intelligit.

Aliquo modo dici posse agentẽ intellectum cõcurrere ad intellectionẽ.

Sed

Lege D. Th. in 3. dist. 14. quæst. 1. art. 2. quæstiunc. 3. & in 1. dist. 3. q. 4. art. 5.

Sed quæsierit adhuc fortè aliquis cur Aristoteles capit. 5. huius libri text. 17. dixerit intellectum agentem habere se ad possibilem vt artem ad materiam. Item cur illum eodem capit. textu 18. habitum vocarit. Ad primum horum dicendum comparasse intellectum agentem arti, quia vt ars infert in materiam formas artificiales, ita intellectus agens inducit in possibilem species intelligibiles. Et vt artifex artis ministerio non producit formam naturalem, seu formam suæ speciei, nec enim Polycletus formam humanam, & viuentem statuæ indit, sed formam artis: ita mens per intellectum agentem nonnisi intelligibiles formas patienti confert. Lege Diuum Thomam libro 2. contra gentes capit. 76. & Ferrariensem in commentarijs eiusdem capitis.

Cur dixit Aristoteles agẽtem intellectũ habere se vt artem ad possibilem.

Ad posterius dubium respondendum est intellectum agentem non vocari habitum ab Aristotele, quòd sit habitus primorum principiorum, vt arbitrati sunt nonnulli, quorum meminit Diuus Bonauentura in 2. distinct. 24. artic. secundo quæstione 4. Magnus Albertus in summa de homine in quæst. qua quærit an detur intellectus agens art. secundo. Et Aegidius hoc in libro ad textum 18. cuius opinionis absurditas ex eo conuincitur à Diuo Thoma, quia habitus primorum principiorum est qualitas primæ speciei recepta in intellectu possibili ad cognoscendas primas veritates indemonstrabiles suppositа cognitione terminorum: at intellectus agens numeratur inter secundæ speciei qualitates, quia est facultas à natura insita; nec verò supponit cognitionem terminorum, nec insidet in intellectu possibili, nec tribuitur à natura ad intelligendum, sed ad abstrahendas species à phantasmatibus. Quæ omnia ex ijs, quæ hactenus à nobis disputata sunt, facilè quiuis deprehenderit. Dicendum est igitur intellectum vocari ab Aristotele habitum, latè accepta habitus appellatione, vt cõplectitur quamlibet vim, aut facultatem ad operandum.

Cur item habitum appellauit.

QVÆSTIO III.

VTRVM NECESSARIO dandæ sint in nostro intellectu species intelligibiles, an non?

ARTICVLVS I.

VARIÆ PHILOSOPHORVM Sententiæ.

Æc controuerſia,& quæ ſubſequentur,cum ſuperioribus cohærent, afferentque non parum momenti ad vtriuſque intellectus officia, vim, & naturam pernoſcendam. In præſenti autem quæſtione diuerſi; diuerſa ſcripſere. Quidam ſpecies intelligibiles omnino tollere conati ſunt,aientes ſat eſſe phantaſmata,vt in his intellectus naturas, non ſingulares tantùm, ſed etiam vniuerſales cõtueatur. Ex horum numero fuere Themiſtius, Theophraſtus, & Auem-Pace; qui tamen in conſtituendo intellectu diſcordes fuere, vt ſuperiꝰ diximus. De Theologis etiam Durandus in 2.diſtinct. 3. quæſt. 6. Bachonus quæſt. 2. prologi, Gotfredus quodlibeto 9. quæſt. 19. & quodlibeto 13. quæſt. 3. Henricus quodlibet. 4. quæſt. 7. 8. & 21. & quodlibet. 5. quæſtione 14. ſpecies intelligibiles negarunt, quibus ex parte aſſenſus fuit Gabriel in ſecundo diſtinct. 3.quæſtione 2. aiens non requiri ſpeciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licet ad abſtractiuam requiri non ſit negandum. Nec deſunt argumenta, quibus oſtendi videatur fruſtrà omnino ſpecies intelligibiles poni.

Qui ſpecies intelligibiles nolint admittere.

1. Argum. Primùm, quia ſine ipſis poteſt intellectus contemplari in phantaſmatibus naturas, quæ in ijs tanquam in ſpeculo relucent. Corroboratur-que argumentum ex eo, quia in potentijs, quæ inter ſe ordinem habent, obiectum repræſentatur poſteriori per actum prioris, vt volũtati per actum intellectus, & appetitui ſenſitiuo per actum phantaſiæ. Cùm igitur phantaſia, & intellectus ſint potentiæ ſubordinatæ, ratio ordinis poſtulat, vt phantaſia, quæ eſt potentia naturà prior, repræſentet intellectui obiectum,quod ille confeſtim apprehẽdat abſq; alia ſpecie.

2. Argum. Secundò idem probatur, quia vt ſe habet bonum ad affectum, ita verum ad intellectum; bonum autem non eſt in affectu per ſpeciem,aliquamvè ſui ſimilitudinem:ergo neque verũ in intellectu.

3. Argum. Tertiò, quia ſi darentur in intellectu ſpecies intelligibiles, cùm eæ ponantur vti naturales cauſæ intellectionum, non poſſet vnquam intellectus ab earum vſu ceſſare, ſemperque verſaretur in percipiendis rebus, quæ per eas repræſentantur: quod experientiæ repugnat.

4. Argum. Quartò, quia ſi eæ ſpecies eſſent in noſtro intellectu,oporteret nos eas cognoſcere, quemadmodum & noſtros actus, tam voluntatis,quàm intellectus palàm deprehendimus.

5. Argum. Quintò, quia multa à nobis intelliguntur, quorum ſpecies intelligibiles non habemus; ſiquidem nec Dei, nec ſubſtantiarum ſeparatarum, neque aliarum rerum materiæ expertium, intelligibiles imagines aſſequi poſſumus, cùm huiuſcemodi res non moueant ſenſum, proindeque earum phantaſmata habere nequeamus: & tamen conſtat nos harum rerum conceptus formare.

Vltimum. Poſtremò, quòd neque Angelis ſimpliciter neceſſariæ ſint ſpecies intelligibiles, oſtenditur. Nam Angelus ſine interuentu ſpeciei cognoſcit ſe per ſuam eſſentiam; immò & alios Angelos per eorum ſubſtantias ſibi præſentes; quod probatur quoad priorem partem, quia eſſentia Angeli, vt eſt actus ſine admixtionę materiæ; ita eſt per ſe actu intelligibilis; eſtque actu, & intimò

mè coniuncta proprio intellectui, vt cum eo concurrat ad sui ipsius notionem. Quoad posteriorem verò partem ostenditur idem assumptum; nam quilibet Angelus poterit ita se coniungere intellectui alteri⁹, vt per modum formæ intelligibilis efficientiam habeat respectu intellectionis ab eo eliciendæ. Quare videtur hisce argumentis conclusum rectè sentire eos, qui species intelligibiles dari negant.

ARTICVLVS II.

NON ESSE NEGANDVM DARI Species intelligibiles: & has cessante actu intelligendi manere in intellectu contra Auicennam.

Alensis 2.p.q. 24.m.2. & 3. & q.26.m.2 M.Alb. in 2. d.3.a.15. D. Th.1.p.q.55. a.1. D. Bon. in 2.d.3.a.2. q.1. Rich. eâdem d.2.5.q. 2. Scot. q. 6. Greg.d.7.q. 3.a.1.

HAec tamen opinio probanda non est, sed cum schola Peripatetica, communi Philosophorum approbatione, asserendum dari in intellectu species intelligibiles, quæ sint principia intelligendi; sicuti & in sensibus dantur sensibiles, vt superiori libro demonstrauimus; vbi etiam complures huiusce veritatis assertores in medium attulimus. Certè D. Augustinus putat adeò compertũ esse dari huiusmodi species, vt lib. 11. de Trinit. cap. 2. dicat ingenij tardioris esse de eis dubitare. Probatur igitur hæc sententia ex eo, quia ita se habet intellectus ad propriam functionem, vt sensus ad suam; at sensus, vt loco citato planum fecimus, nullo pacto sentire queunt absque speciebus sensibilibus. *Secundò*, quia cùm intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendam indiscriminatim se habeat; cumque in se spectatus sit pura potentia, necessariò ad intelligendum requirit aliquam formam, qua actuetur, & eget aliquo formali principio, vnde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potiùs, quám ad illud cõcipiendũ determinetur. Hæc verò forma, & principium non aliud est, quàm species intelligibilis. Nam quòd ad id præstandum phantasmata neutiquam satis sint, ex eo constat, quia phantasmata quemadmodum sunt per materiam extensa, & imperfectæ, crassæque naturæ, ita non nisi res singulares repræsentant: & tamen constat intellectum etiam obiecta communia percipere. Itẽ quĩa phãtasmata non sunt intimè coniuncta intellectui, cùm non hæreant in anima, sed in corpore: at nihil operatur, nisi per virtutem, quæ in ipso est, vt ex doctrina Aristotelis in secundo huius operis lib. cap. 1. text. 4. & 5. astruit D. Thomas lib. 2. contra gent. cap. 76. Quo fit vt ad nullius rei, siue vniuersalis, siue singularis, siue expers, siue particeps materiæ sit, sufficiat phantasma, vt ex eo intellectus possibilis intelligendi actum proferat. Adde quòd, vt Scotus argumentatur in 1. dist. 3. quæst. 6. magna foret naturæ intellectualis imperfectio, si non in se, sed in corpore, hoc est, in potentia sensitiua corpori inhærente, nobilissimæ suæ operationis principium haberet.

Phantasmata non esse satis ad eliciendas intellectiones.

Neque huic rationi obstat quòd beatis diuina essentia pro specie intelligibili est, & tamen nec per realem identitatem, neque subiectiuè in ipsis inest. Nāque sic intimè eorum intellectui copulatur, vt suppleat vnionem, quam vel inhęsio, vel alia naturalis coniunctio præstare potest. Quod vt planiùs intelligas, sic habeto, In nostra specie intelligibili naturali tria inueniuntur. Est enim imago rei intelligendæ; idque habet peculiariter, vt species est. Secundo concurrit cum intellectu ad eliciendam intellectionem: id autem vendicat prout est principium, seu ratio intelligendi. Tertiò, inhæret intellectui, quod obtinet quatenus accidentis naturam participat. Igitur duo priora, cum nihil imperfectionis habeant, diuinæ essentiæ cōuenire possunt respectu intellect⁹ beati, tertium verò minimè; quia potentialitatem, & compositionem, atque adeó imperfectionis notam inuehit. Itaque adhuc ratum manet omnē nostram speciem naturalem, atque ordinariam debere esse in ipso intellectu, cui intelligendi principium, & ratio est.

Tria inueniri in specie intelligibili.

Quæ illorū cōpetant essentię diuinę cum beatis est pro specie intelligibili.

Postremò quod Aristoteles species intelligibiles posuerit, constat Etenim hoc in lib. cap. 4. text. 15. ait intellectum posibilem fieri singula, videlicet, quia singularum rerū species recipit, & text. 16. sequenti, itemque cap. 5. text. 19. ait intellectum, & rem intellectam esse vnum; non sunt vero vnum per naturam, sed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per sui imaginem intellectui copulatur, & vnitur. Præterea vocat intellectum locum formarum, seu specierum; non nisi quia vt locus rem locatam recipit, ac seruat; ita intellectus species intelligibiles.

Aristoteles species intelligibiles concessit.

Sciendum est autem Auicennam lib. 6. Naturalium part. capit. 6. existimasse intelligibiles species non permanere in nostro intellectu, nisi dum eas apprehendit, aut ex ijs intellectionem edit. Eius fundamentū fuit, quia quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo cessante intellectione euanescet species in intellectu recepta. Hæc tamen opinio procul aberrat à veritate, nititurque fundamento satis futili. Eam igitur pręter alios coarguit D. Thomas lib. 2. contra Gent. cap. 74. & de verit. quæst. 10. art. 2. & 1. part. quæst. 79. art. 6. Nam cognitio intellectiua multo est perfectior, quàm sensitiua: ergo si ad sensitiuam cognitionem conseruantur species, vt fatetur Auicēna, multò maiori iure conseruabuntur ad intellectiuam; maximè cum intellectus posibilis multò firmior sit, quám esse materiæ corporeæ, quæ sensim fluit, & amittitur, in qua tamen sustētantur potentiæ sensitiuæ.

Auicenna voluit species intelligibiles permanere in intellectu.

Confutatur hęc sentētia.

Deinde, quia si hæc positio vera esset, nulla prorsus ratio memoriæ daretur in parte intellectiua, nec recordaremur nos elicuisse concept⁹ rerum vniuersalium, quod est contra experientiam. Lege si placet, quę de hac re commentati fuimus in libris Paruorum Nat. de memoria & reminiscentia cap. 2.

Ad rationem Auicennæ respondendum est, si recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi acōmodatè ad intellectum, haud dubie species intelligibiles recipi in nostra mente intelligibiliter. Si vero idem sit, ac recipi, vt cognitū in cognoscente, quod dicitur recipi dū apprehēditur;

tunc

tunc ſpecies non ita ſe habere, quia non opus eſt, vt cùm recipiuntur, ab intellectu apprehendantur.

Porrò quibuſdam veluti gradibus aſcendunt ſpecies, quæ cognitionis principia exiſtunt. In infimo ſunt ſpecies ſenſuum externorũ, quæ non niſi præſente obiecto, & ſenſione durante, manent. In ſecundo ſpecies internorum ſenſuum (non tamen ſenſus communis) quæ poſt ſenſionem, & remoto obiecto, ſeruantur: ſed tamen cum inſint in organo corporeo obſoleſcunt, & fluxu materiæ ſenſim dilabuntur. In tertio ſpecies intelligibiles noſtri intellectus, quæ obiecto non exiſtente, & ceſſante intellectione, perſeuerant; cumque immateriali ſubiecto inſint, poſtquam ei ſemel inhæſerunt perpetuæ, atque indelebiles ſunt. Neque obſtat quòd habitus ſcientiarum, & virtutum intellectui, ſeu voluntati inſidentium ſæpe amittantur. Non enim talis amiſsio prouenit ex defectu ſubiecti, ſed ex diſsidio, & repugnantia contrariorum, quib⁹ cedunt (vt omittamus eam ſupernaturalium habituũ amiſsionem, quæ ob noſtram culpam accidit per ſubtractionem diuinam, cuiuſmodi eſt deperditio gratiæ). At ſpecies tam intelligibiles, quàm ſenſibiles contrarijs vacant; alioqui non poſſent ineſſe ſimul imago candoris, & nigredinis in aere, vel oculo. Quod falſum eſſe conſtat, cùm vtrumque ſimul intueamur. In quarto gradu ſunt ſpecies intellectus Angelici, quæ præter alias perfectione, eam addunt ſupra ſpecies noſtri intellectus, quòd non fuerunt aliquo temporum, aut inſtantium ſucceſſu acquiſitæ, ſed ipſis angelis à principio ingenitæ.

*Proponũtur ordine dignitatis genera 4. ſpecierum.

Species intelligibiles fidelibiliter intellectui ineſſe.

Species Angelicę omnium præſtantiſsimæ.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTO-rum primi articuli.

ARgumenta initio quæſtionis propoſita ſic explicabis. Ad primũ dic non poſſe intellectum contemplari naturas in phantaſmatib⁹ ob eas cauſas, quas ſuperiori articulo attulimus. Et ad argumenti confirmationem, ſi loquamur de modo repræſentandi, qui ſufficiat vt poſterior potẽtia id ipſum, quod prior cognoſcat; falſum aſſumi. Nec enim facultati appetenti ſic obiectum repræſentatur vt quod à cognoſcente apprehenditur, ipſa etiam cognoſcat: ſed eatenus dicitur ei repræſentari obiectum, quatenus in id tẽdere non valet, niſi á cognoſcẽte præconceptum ſit. Quo patet, eſto phantaſia, & intellectus ſint potentiæ ſub ordinatę; non probari hoc argumento ſat eſſe repræſentari obiectum à phantaſia: vt in id intellectus illicò abſque ſpecie ſibi inhęrente feratur: Ad 1.

Ad ſecundum, diuerſam eſſe rationem in potentia cognoſcente, & Ad 2.

in

Cur potentia appetens non habeat in se principium á quo determinetur.

in appetẽte,tũ ob alias rationes,tũ quia facultas appetens determinatur ad operandum à notitia obiecti,facultas autem cognoscens non habet á quo determinetur, ideòq; opus illi est specie tanquã principio determinante. Ad tertium,sic intellectum concurrere cum specie ad intellectionem, vt oporteat illum priùs excitari vel á phantasmate, vel à voluntate,vel ab vtroque,aliavè causa eiusmodi;obidque non semper vti speciebus, quibus est consignatus; sed interdum ab intelligendo cessare,nonnunquam hac potiùs,quàm illa specie vti; quia ad huius magis,quàm ad alterius vsum aliunde mouetur. Ad quartum,cognosci ab intellectu species intelligibiles per actum reflexum, & arguitiuè. Dum enim experitur se intelligere,reflectitur supra suum actum, arguitque habere se principium formale intellectionis; hoc autem principium speciem esse còlligit ijs rationibus,quibus id concluditur. Qua de re infra.

Ad tertium.

Ad 4.

Quo pacto cognoscat intellectus se esse speciebus consignatum

Ad 5.

Ad quintum, esto omnis intellectio ab aliqua specie intelligibili oriatur; non omnem tamen elici ab specie propria eius rei, quam intelligimus; sæpe enim ex imagine,& notitia vnius ad cognitionem conceptũvè alterius progredimur,vt cùm per res sensibiles Dei,& substantiarum separatarum intelligentiam assequimur;quæ cognitio etsi non proximè,remotè tamen à sensu petitur. Vtrum verò polt cõceptus,quos de hisce rebus formamus, relinquantur in nostro intellectu species intelligibiles,progressu patebit. Ad sextum, quod attinet ad cognitionem,quam de se Angelus habet,admittendum est cognoscere illum se per suam essentiam,vt docet Diuus Thomas prima parte quæstione 59. art. 1.& de veritate quæstione octaua artic. 2.itemque Diuus Bonauentura,Durandus,Richardus in secundo distinct. 3. Aegidius in tractatu de cognitione Angelorum quæst.prima, Soncinas 12. Metaphys.quæst. 59. alijque non pauci;etsi non defuerint qui secùs existimarint aientes non posse Angelum se per suam substantiam intelligere,sed habere ad id speciem sicuti ad aliarum rerum perceptionem. Oppositum tamen dicendum,videlicet non intelligere se Angelu per speciem superadditam;cùm ad id possit eius substantia, vti argumentũ concludit,subire vicem speciei. Quod verò spectat ad cognitionẽ, qua vnus Angelus alios cognoscit,putant nonnulli quemlibet cæteros per eorum essentias intelligere,quam opinionem attribuit Platoni Diuus Thomas 2. cont. Gent. cap. 98.eamque tuetur Durandus,& Nominales in secundo distinct. 3. sed nobis ea non placet,quia nequit potentia intellectiua ab vlla re creata, tanquam à forma intelligibili actiuè, ac principaliter determinari ad intelligendum, nisi eiusmodi principium determinans intra se,atque intimè sibi coniunctum habeat, quæ coniunctio non cernitur in substantia vnius Angeli respectu alterius. Longior hac de re discussio ad alium locum pertinet.

Non semper intellectus res cognoscit per proprias earum species.

Ad vltimum.

Angelum nõ egere specie vt se intelligat.

QVRE-

QVÆSTIO IIII.

DENTVR NE IN NOSTRO intellectu ſpecies intelligibiles, quæ propriæ ſint rerum ſingularium, an non.

ARTICVLVS I.

NEGATIVÆ PARTIS Argumenta.

AGitatur hæc quæſtio inter Philoſophos magna diſſidentium partium contentione. D. Thomas tum alijs in locis, tũ 2. contra gent. cap. 100. prima part. quæſt. 86. art. 1. Caiet. ibidem, Capreol⁹ in 1. diſt. 35. quæſt. 2. in ſolutione argumentorum contra quartam concluſionem, Argentinas in 4. diſt. 50. quæſt. 1. art. 3. Ferrarienſis 1. contra gentes cap. 65. & hoc in libro quæſt. 13. arbitrantur non dari in noſtro intellectu ſpecies rerum ſingularium, idemq; tuentur nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi aſſerẽtes nihil eſſe à peripatetica doctrina magis alienum, quàm eiuſmodi ſpecies admittere. Probant ſuam ſententiam in hunc modum. Forma recipitur in ſubiecto ſecundum conditionem, ac modum recipientis; ſed anima eſt expers materiæ; ergo ſpecies, quæ in ea recipiuntur, debent eſſe immateriales in repræſentando, atque adeò nequibunt repræſentare conditiones materiæ ſingularis; ſed duntaxat naturam cõmunem ab ijs auulſam, ac liberam. Confirmaturq; argumenti vis communi illo Peripateticorum effato; quod deſumptum eſt ex Ariſtotele hoc in lib. cap. 4. text. 16. Res materiales fieri intelligibiles dum à materia abſtrahuntur. Enim verò cùm hæc abſtractio non ita accipi debeat, quaſi res per intellectum à propria materia, qua conſtant, eximẽdæ ſint; vtique ſic erit accipienda, vt tunc res dicantur effici intelligibiles, cùm menti obijciuntur per ſpecies, quæ non materiam indiuidualem, vt pote craſsiorem, ac magis depreſſam; ſed communem tantùm referant.

Qui ſpecies rerum ſingularium in intellectu non admittant.

1. Argum.

Secundò, Intellectus humanus medium locum obtinet inter ſenſum, & intellectum ſubſtantiarum ſeparatarum; atqui ſpecies, quæ ſenſibus inuruntur, repræſentant ſola ſingularia, quæ verò ſubſtantijs ſeparatis congenitæ ſunt, tam ſingularia, quàm vniuerſalia diſtinctè referunt, vt Scholaſtici ſcriptores in 2. diſtinct. 3. ediſſerunt. igitur ordo, ac proportio rerum poſtulat, vt ſpecies, quæ ab humano intellectu

2. Argum.

acquirentur, solas naturas communes repræsentent. Adde quòd vt intellectus Angelicus percipit distinctè per vnam speciem, quæ noster per multas; ita consentaneum est, vt quæ à sensu per multas species cognoscuntur, à nostro intellectu per vnam intelligatur: quod secùs foret si noster intellectus posset rerum singularium imaginibus consignari.

3. Argume. Tertiò, id naturæ ingenium est, vt non consueuerit facere pluribus, quod possit facere paucioribus; sed species intelligibiles naturarum communium sufficiunt ad intelligendas res singulares adiunctis earum phantasmatibus; non est igitur vlla necessitas inuehendi species intelligibiles rerum singularium. Probatur assumptio, quia vti phantasmata concurrunt cum intellectu agente ad producendas species intelligibiles; ita cum patiente informato iam specie rei communis poterunt concurrere non exemplariter solùm, sed etiam actiuè illum determinando ad concipiendam eam rem singularem, cuius id phantasma est: præsertim cum ex eo nullum sequatur absurdum.

4. Argume. Postremò quòd Aristotelico dogmati aduersentur, qui rerum singularium species intellectui humano dant, hinc perspicuum est, quòd Aristoteles hoc libro capit. quarto textu 10. docuit animam nostram vi sensitrici cognoscere carnem, ideſt, singularia materialia, quæ sunt affecta sensibilibus qualitatibus, calore, frigore, alijsque eiusmodi. At ipsum esse carnis alia percipere facultate, aut separabili, id est, diuersa ab ea, qua cognoscit singularia, aut perinde se habente ad se ipsam, vt cùm extensa fuerit linea flexa. Quo loco, vt pleriq; interpretes annotarunt, profitetur Aristoteles singularia non intelligi à nobis directa, sed reflexa cognitione; at si in nobis intelligibiles rerũ singularium species darentur, non dubium, quin eæ directè à nobis intelligi possent.

ARTICVLVS II.

ARGVMENTA PARTIS Affirmatiuæ.

Qui dandas esse species singularium contendant.

CONtraria huius controuersiæ pars assertores habet Scotum in quarto distinct. 45. quæst. 3. Gregorium Ariminensem in primo distinct. 3. quæstione prima artic. 2. Richardum in 2. distinct. 24. quæst. quarta, Apolinarem hoc in libro quæst. 12. Thienensem, & Burlæum 1. Phy, sicorũ, & alios. Quæ ita probatur. Nulla est repugnantia quominùs species rerum singularium in nostro intellectu dentur; possunt igitur dari. Negant aduersarij antecedẽs, aiuntque repugnare tum ex parte ipsarum specierum intelligibilium, quas non videtur consentaneum ita limitatas esse, vt singulæ singula duntaxat indiui-

Primum argumentum.

indiuidua repræsentent: tũ ex parte intellectus posibilis, quem minimè decet speciebus adeò circunscriptis affici. At enim difficilè non est huiuscemodi repugnantias demoliri. Nam species naturam singularem repræsentans nobilior est, quàm ea, quæ communem tantùm naturam significat; ergo limitatio illa nihil detrahit de dignitate speciei; nec species rei singularis minùs, quám rei communis: quin potiùs magis cum intellectus præstantia conuenit. Antecedens probatur, quia imaginis præstantia, modò cætera sint paria, desumitur à re, quam repræsentat; at natura singularis excellentior est, quàm communis; cùm inferiora plures essentiæ gradus in se cohibeant, quã superiora: vnde & conceptus rei singularis, quàm rei communis, perfectior habetur. Rursus, quòd prædictæ species re ipsa in nostro intellectu dentur, ita probatur. Causæ naturales non impeditæ producunt nobilissimum effectum, quem possunt; at intellectus agens, & phantasma sunt causæ naturales specierum intelligibilium; ergo producent nobilissimam speciem, quam possunt, si non impediantur: sed species nobilissima est species rei singularis, vt ex proximè dictis constat, & nihil est quod eius generationem impediat: ergo hanc producent. Item, Noster intellectus efformat peculiares, ac distinctos conceptus rerum singularium, sed ij sine proprijs earum speciebus constare nequeunt; dantur ergo propriæ species rerum singularium. Maior propositio, etsi à quibusdam negetur, à nobis tamen paulò post demonstrabitur. Minor ex eo suadetur, quia cùm species rei communis non nisi confusè, & implicitè singularia repræsentet, nequibit intellectus ad hoc magis, quàm ad illud singulare concipiendum per eam deduci; sed vago, & errabundo motu hùc illùc fluctuabit. *Sunt qui respondeant* licet species intelligibilis solam communem naturam referat; determinari tamen per eam intellectum ad concipiendam rem singularem, de cuius phantasmate species ipsa educta est, propter cognationem, quam species habet cum tali phantasmate. Sed hi facilè coarguuntur. Nam vel ea species iure cognationis re vera eiusmodi singulare repræsentat; vel non; si dent primũ; iam ergo in nostro intellectu erunt species, quæ non solùm naturas vniuersales, sed indiuiduas etiam referant, quod tamen solis speciebus substantiarum separatarum Theologorum Schola attribuit: si secundum, nullo pacto species intellectricem vim ad vllum singulare definitè intelligendum applicabit.

2. Argum.

3. Agum.

Respons. 1.

Confutatur.

Alij occurrunt intellectum nostrum naturæ communis imagine affectum determinari à phantasmate ad rem singularem concipiendam eo modo, quem tertio superioris articuli argumento explicuimus. Verùm neque horum solutio satisfacit. Etenim quemadmodum noster intellectus, vt suprà ostendimus, non potest vti solo phantasmate tanquam principio intelligendi, sed requirit principium sibi intimè coniunctum, atque inhærens, á quo intelligendi actum promat, (alioqui saltem ad intelligenda singularia neutiquam speciebus intelligibilibus indigeret) ita vt hoc potiùs, quàm illud percipiat, non

Respons. 2.

Soluitur.

sat illi est externa assistentia phantasmatis; sed eget interno principio à quo ad id actiuè determinetur. Nec obstat quòd intellectus beati concurrit cum diuina essentia ad actum beatificæ visionis; cùm tamen diuina essentia non sit interna ipsi beato; id enim, vt iam antè monuimus, propterea fit; quia diuina essentia ob suam eminentiam infinitam potest supplere modum illum intimæ coniunctionis, sine quo species creata, vel quod speciei creatæ conditionem subit, non potest cum intellectu ad intelligendi actum concurrere. Nec item obest quòd quilibet Angelus intelligit se per suam essentiam. Nam essentia Angeli est intimè copulata eius intellectui, cum intellectus in ipsa met essentia inhæreat. Phantasma verò non ita se habet ad nostrum intellectum: siquidem illud in organo corporeo; hic in ipsa animæ substantia insidet. Corroboraturque argumentum insuper ex eo, quia conceptus, qui per intellectionem rei singularis in mente gignitur, est quasi proles ipsius obiecti cogniti, vt docet Diuus Augustinus 9. de Trinitate capit. 12. Quare oportet dum is gignitur contineri in mente obiectum: non potest autem ibi esse per se: ergo per suum quasi semen, quod est propria, ac peculiaris ipsius imago. Nam species rei communis non magis est virtus huius, quàm illius singularis.

4. Argum. Præterea, In nostro intellectu dantur species multorum singularium materiæ expertium, ergo saltem horum singularium species admittendæ sunt. Antecedens probatur, quia is, qui elicuit actum amoris Dei, vel naturæ vniuersalis intellectionem, recordatur postea se eiusmodi actus elicuisse; omnis verò recordatio intellectus oritur à specie intelligibili: habet ergo noster intellectus specie sintelligibiles, quæ hosce actus singulares repræsentent. Nec satisfaciet qui dixerit recordationem hanc non ab intellectrici, sed à sensitiua memoria proficisci; non enim facultas organica apprehendit res spiritales, cuiusmodi sunt voluntatis, & intellectus actiones: cùm sint extra limites obiecti potentiæ corporeæ. Nec memoria sensitiua recolit nos percepisse hominem in commune: cùm circa naturas singulares tantummodò versetur.

5. Argum. Item, Anima separata recordatur singularium sensibilium per species, quas hinc detulit; ergo dum esset in corpore habuit intelligibiles species eiusmodi singularium. Antecedens suadetur exemplo diuitis epulonis, cuius habetur mentio Lucæ decimo sexto, qui apud inferos recordabatur suorum fratrum. Ac quòd eam recordationem eliceret non ex speciebus infusis; sed ex ijs, quas ministerio phantasmatum acquisierat, ea ratio probat; quia recordatio est perceptio rei cognitæ, vt anteà cognitæ: diues autem non cognouerat anteà fratres per species infusas, sed per acquisitas. Quare non videtur negandũ dari in nostro intellectu species intelligibiles proprias rerum singularium.

ARTI-

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROVERSIÆ probabilis iudicatur: præfertur tamen negatiua, vt magis peripatetica: vtriusque argumenta diluuntur.

HIs ita disputatis vtraque pars quæstionis probabilis videtur, etsi propositum nobis sit tueri potiùs negatiuam, quæ Aristotelicæ doctrinæ magis consentanea existimatur: diluemus tamen vtriusque argumenta, vt quo pacto quælibet earum defendi possit, facilè appareat. Ad primum pro priori sentētia concessa maiori, & minori, neganda est consecutio. Nec enim oportet omnes species intelligibiles immateriales esse in repræsentando, sed in essendo; Aristoteles autem loco citato tantùm docet vt res in materiam demersę intelligibiles fiant, debere á materia, idest, á materiæ cõditionibus abstrahi; quia quæ ab intellectu percipiuntur, nequeunt in eo esse per species diuiduas, aut extensas, situvè præditas, quæ sunt propriæ affectiones materiæ; sed per imagines spiritales; atque omnis concretionis expertes, vt cum ipsa intelligendi vi cognationem habeant; tales verò sunt omnes species intelligibiles, siue singularium rerum, siue communium.

Ad 1. argum. sententię negatiuæ.

Quo pacto species intelligibiles debeant esse immateriales.

Ad secundum dicendum proportionem, nexumque ordinis, qui inter humanum intellectum, & Angelicum, atque inter sensum est, in eo cerni, quòd sensus acquirit species sola singularia repræsentantes, nullas verò, quæ repræsentent vniuersalia; intellectus autem noster quasdam sortitur, quæ singularia tantùm, alias quæ sola vniuersalia repræsentent: at in intellectu Angelico nullæ sunt, quæ aut sola singularia, aut sola vniuersalia referant, sed omnes vniuersalia simul, & singularia distinctè exprimunt. Ad reliquam partem eiusdem argumenti dic ea, quæ sensus per multas species cognoscit, percipere nostrum intellectum per vnam speciem, confusè tamen. Nam colorem in commune, verbi gratia, intelligit per speciem coloris, qua cognitione implicitè, & confusè colores omnes complectitur. Verum præter hanc confusam singularium colorum notitiam, aliam quoque propriam, & expressam consequitur intellectus singulorum colorum per singulas species, quam per vnam tantùm imaginem obtinere non posset; quia id solis Angelorum speciebus conuenit. Si autem petas quando intellectus acquirat species rerum singularium, quando communium. Respondemus species rerum singularium acquirere beneficio intellectus agentis, & ope phantasmatum: species autem rerum communium, cùm post receptam speciem rei singularis abstrahit ex ea naturam cõmunem, eam nimirum concipiendo absq; differentijs indiuidualibus.

Ad 2. arg.

Species Angelorum distincte vniuersalia, & singularia repręsentant.

Quo modo intellectus acquirat species rerum singularium, & cõmunium.

Tunc enim per eiusmodi conceptionem gignitur in intellectu species naturæ communis: quia conceptus est actualis similitudo rei; at ex similitudine actuali relinquitur in potentia habitualis similitudo: quemadmodum & per assensum conclusionis, qui est scientia actualis, gignitur habitus sciendi, siue scientia habitualis.

Ad 3. arg. Ad tertium, concessa maiori propositione, neganda est minor, & ad eius probationem inficiandum posse phantasma actiuè concurrere cum intellectu possibili ad intellectionem rei singularis ob eam causam, quã superiùs explicuimus; quia videlicet oportet principium elicitiuum intellectionis non esse extra intellectum. Enim verò licet phantasma intellectui possibili famulatũ præstet suppeditando illi suo modo species intelligibiles: minimè tamen decet intellectum possibilem post receptionem eiusmodi specierum inflecti, ad sensum, demittique ad organum corporeum editurus nobilissimam, & quámmaximè á materia liberam operationem, quæ est intellectio.

Oportere principium elicitiuum intellectionis non esse extra intellectum.

Ad vltimum arg. Ad vltimum dicimus locum illum secùs ab alijs explicari: ita vt nequaquam ibi de reflexa, aut directa cognitione sermo sit: sed cùm Aristoteles quæsijsset eádem ne an diuersa potẽtia rem singularem sensibilem, & communem eius naturam cognosceremus; respondere, animam, rem singularem sensibilem percipere sensitiua potentia; communem verò alia aut separabili, ideſt, diuersa secundum rem ab ea, qua singularem cognoscit, aut habente se ad se ipsam, atque cùm extensa fuerit linea flexa, ideſt, quæ saltem ratione (de reali namque distinctione nondum ibi quicquã absolutè decernitur) ab illa differat eo modo, quo linea inflexa, cùm extenditur, re quidem ipsa eadem est; potest enim eadem linea frangi, & porrigi, ratione tamen à se distinguitur. Ita verò (iuxta hanc interpretationem) inflexæ, rectæque lineæ similitudinem, non ad agnitionem reflexam, & directam; sed ad discrimen inter potẽtiam, qua singulare, & vniuersale cognoscitur, qua de re quæstio erat, retulit Aristoteles. Quo fit, vt ibi de ordine, modoue vniuersalem, & singularem naturam cognoscendi, nihil omnino habeatur.

Hæc explicatio totam machinam illius argumenti, quo maximè nituntur, qui singularia reflexè, ac posteriùs á nobis intelligi opinantur facilè dissoluit. Nec verò, vt quidã autumant, Platonis in Timæo sententia est, quam illic Aristoteles imitatus sit, singularia reflexè à nobis concipi. Non enim Plato cùm reflexæ cognitionis meminit, & actiones intellectus lineæ primùm rectæ, mox circinatæ, interiùsque recurrenti comparat; non, inquam, tunc de rerum singularium notitia philosophatur; sed de ea, qua hominis mens recto cursu ad aliarum rerum scientiam capessendam extra se primùm quasi egreditur, deinde oraculi monitu ad se redit, & in sui ipsius cognitionem incumbit. Qua de causa anima, intellectualis sphæra, quæ in se ipsam circulum facit, à Philosophis dici consueuit. Eoque spectat illud Hugonis Victorij 1. Didascalon cap. 2. Mens nostra in orbes geminos motum glomerat; quia siue per sensus ad sensibilia exeat; siue per intelligentiam ad ea, quæ sensus fugiunt, ascendat; ad se ipsam rerum similitudines trahens, regyrat.

Locus Platonis explicatur

Anima intellectualis sphęra dicitur á philosophis

Sẽẽ ia delphici templi scribus inscripta nosce teipsum. De qua Laertius lib. 1. Plin. lib. 7. c. 32. Macrob. 1. Satur. c. 6. Clem. Alex. in Pædag.

Vel

Vel dicendum, vt Philoponus interpretatur, Platonem quasi ænigmate per lineam flexam indefinitè significasse actiones intellectus, cuius est in se ipsum posse conuerti; per rectam verò cæteras functiones vitales, quæ nihil aliud sunt, quàm progressus quidam ab anima viuificante ad aliud, siue ad illud, quod vitam suscipit, idest, ad corpus: sicuti linea recta ab vno puncto desinit in aliud.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiuæ argumenta. Ad primum negandum est antecedens, & ad eius probationē dicendum, speciem, quæ repræsentat rem singularem ex parte nobiliorem esse, videlicet, pro vt refert naturam plures gradus in se continentem, vt probat argumentum: aliunde verò deterioris notæ haberi; nimirum quatenus est limitata ad vnum tantùm singulare; species autem rei vniuersalis non solùm repræsentat naturam communem multis, sed potest deseruire cognitioni omnium singularium sub eàdem specie, concurrēdo cum eorum phantasmatis, vt in tertio primi articuli argumento dicitur.

Respondetur ad argumēta partis affirmatiuæ.

Ad 1. arg.

Ad secundum respondendum est speciem propriam rei indiuiduæ non esse effectum absolutè præstantissimum, quem intellectus agens potest edere, tum ob limitationem, quam diximus; tum quia ne eiusmodi speciem producat, obstat naturæ ipsius ingenium; quę non assolet pluribus efficere, quod potest paucioribus: potest autem intellectus patiens intelligere naturas singulares per species rerum communium adiutus concursu phantasmatum.

Ad 2.

Ad tertium concessa maiori, neganda est minor; & ad eius probationem, omissa priori solutione, quæ rectè coarguitur, danda est secunda, dicendumque licet intellectus non determinetur ad conceptum alicuius singularis à sola specie intelligibili in se sumpta; determinari tamen ab illa, pro vt concurrit vnà cum phantasmate rei singularis, & ad huius rei impugnationem respondendum, cùm dicimus intellectui non posse deseruire phantasma tanquam principium intelligendi: interpretandū id esse de principio adæquato, vel principali actuante, ac determinante intellectum: quale non ponitur phantasma ab ijs, qui dicunt intellectū determinari ab eo ad concipienda singularia; tantùm enim statuitur ad supplendam repræsentationem singularitatis, & conditionum indiuidualium. Cætera, quæ in eodem argumento afferuntur de visione beatifica, & de cognitione Angeli, nihil cōtra id, quòd tuemur concludunt, vt erit iam considerāti perspicuum. Nam vnio essentię diuinę cum intellectu beati eminenter continet illam coniunctionem, quam requirimus in principio adæquatè, vel principaliter actuante intellectum. Essentia verò Angeli intelligentis se per suam essentiam intimè copulata est intellectui eiusdem, cū intellectus in ipsa met essentia hæreat. Phantasma autem non ita se habet ad intellectum, siquidem illud in organo corporeo, hic in anima insidet. Postremò ad id, quod ex D. Augustino citatur, fatendum est conceptum esse obiecti prolem, sed negandum ad producendum rei singularis conceptum requiri speciem intelligibilem rei singularis propriam. Licet enim species intelligibilis nullū singulare explicitè

Ad 3.

Quid præstet phāntasma cū requiritur ad intellectionē singularium.

Ad conceptionem rei singularis non requiritur species intelligibilis illius.

explicitè repræsentet; determinatur tamen á phantasmate, atque ita conceptus rei singularis censetur proles eius obiecti, cuius ipsum phãtasma est.

Ad 4. arg.

Ad quartum dicendum cùm quis elicit conceptum hominis, verbi gratia, speciem illam, quæ anteà, cùm primũ est producta in intellectũ posibilem, repræsentabat hominem absolutè, post eiusmodi conceptum factam memoratiuam referre eundem hominem sub ratione cogniti; ita verò, vt quis recordetur se cognouisse hominem, non opus est manere in intellectu speciem, quæ repræsentet illum singularem conceptum, quo hominem apprehenderat; sufficit enim eandemmet speciem hominis modificari ad repræsentandum hominem sub ratione cogniti. Quòd si cognitio sit rei indiuiduæ materialis, vt Bucephali: cũ posteá intellectus recordatur se Bucephalum cognouisse, ea recordatio non erit adæquatè à specie equi, quemadmòdum nec prima conceptio fuit; sed inadæquatè, idest, partim erit ab illa, partim à phantasmate repræsentante Bucephalum sub ratione cogniti. Nam cùm intellectus primò apprehendit Bucephalum, eundem simul apprehẽdit phantasia, & quia species Bucephali, quæ in phantasia seruata est, post primã apprehensionem repræsentat illum sub ratione cogniti, inde est quòd posteà phantasma ab ea elicitum exhibet Bucephalum similiter sub ratione cogniti, determinatque intellectum ad apprehendendum illum sub eodem modo. Si autem conceptio sit rei indiuiduæ immaterialis, cùm ea non posit in phantasmate repræsentari, maior est difficultas; dicendum tamen quoties intellectus aliquod singulare, etiam immateriale concipit, simul phantasiam aliquid materiale apprehendere; simile tamen, cognatumvè eiusmodi rei immaterialí, vt progressu huius operis exponem⁹. Igitur ex specie memoratiua talis rei apprehensæ per phãtasma, & ex phantasmate ab ea elicito poterit determinari species illa, è qua intellectus antè elicuerat conceptum prædictum rei indiuiduæ immaterialis. Atque ita fiet, vt intellectus absque specie propria rerũ singularium, siue eæ res materiales sint, siue immateriales, earum recordationem edere valeat.

Quo pacto species fiant memoratiuę

Recordatio rei indiuiduę materialis partim est à specie partim à phantasmate.

Quid dicendum de recordatione rei indiuiduę immaterialis.

Ad 5. arg.

Ad quintum, relicta opinione quorundam, quos refert Caietanus 1. part. quæst. 79. art. 6. aientium animam separatam cognoscere singularia per species acquisitas, vel quas hinc detulit, respondendum est cũ D. Thoma in disputatis, quęst. de anim. art. 20. & 1. parte quæstione 89. artic. 4. Caietano ibidem, Ferrariensi ad caput 74. libri. 2. contra gentes, Abulense ad caput. 25. Matthæi quæst. 607. & 610. & alijs; animam separatam cognoscere singularia per species sibi inditas in abscessu à corpore, quę species similes sunt ijs, quas Angeli á prima origine acceperunt; repræsentant enim non solùm vniuersalia, sed etiam singularia. Ac quemadmodum in Angelis species intelligibiles, quæ ex se indiscriminatim singularia potestate repræsentãt, determinantur adhæc, & illa singularia actu significanda, cùm illa existunt actu, ita vt existẽtia sit cõditio determinandi speciem ad eiusmodi singularia: sic in anima separata species vniuersaliter repræsentantes, & alioqui æqualiter se habentes,

Vnde proueniat quod separata anima singularia percipiat.

habentes ad omnia ſua ſignificata, determinantur ad quædam ſingularia, quæ ad animæ ſtatum pertinent, quatenùs anima ſortitur ad illa peculiarem habitudinem; ſiue ob aliquam affectionem, ſiue ob antecedentem notitiam, ſiue ob diuinam ordinationem, aut aliud quid ſimile; qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id verò, quod deinde argumentum opponebat, dicendum eſt, licet recordatio ſit rei cognitæ, vt cognita eſt, iterata cognitio; non oportere proinde eam cognitionem repeti ex eàdem ſpecie: ſat enim eſt elici ex alia, ſuppoſita priori cognitione. Quod in tractatu de anima ſeparata erit à nobis enucleatiùs explicandum. Diſp. 4. art. 3.

Ita patet qua ratione diluenda ſint vtriuſq; partis argumenta. Quia tamen, vt ſuperiùs monuimus, decretum nobis eſt eā partē, quæ negat dari ſpecies rerum ſingularium, vt Ariſtotelicę doctrinæ magis conſentaneam tueri, quam iccirco etiam in primo Phyſicæ Auſcultationis lib. defendimus: ad eam in noſtris commentarijs doctrinæ filum acommodabimus. Quæ verò in ſolutione argumentorum, quæ pro illa adducuntur, retulimus, ſi ijs, quæ à nobis alibi ſtatuuntur, repugnent, vt ex aduerſariorum ſenſu dicta accipi debent. Cap. 1. q. 4. art. 2.

QVÆSTIO V.

NVM SPECIES INTELLIGIBILES ab intellectu agente producantur.

ARTICVLVS I.

REIECTIS QVORVNDAM placitis, ſtatuūtur aliquot aſſertiones.

IN hac quæſtione fuit Democriti opinio, vt refert D. Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum, & Ariſtoteles in libro de Somno, & vigilia cap. 2. nullam ſpeciem ab intellectu ſiue agente, ſiue patiente gigni; ſed ab ipſis corporibus per diffluxus quoſdam intrare imagines in noſtros animos. Idem quoque fuit Stoicorū dogma, quod Boetius libro 5. de conſolatione philoſophiæ metro 4. hunc in modum cecinit. Epiſt. 56.

Qui dixerint ſpecies nō gigni in intellectu ſed à corporibus imitti.

Quōdam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mētibus imprimi;
Vt quondam celeri ſtylo
Preſſas figere litteras
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habet notas.

Huius sentẽtiæ absurditas demõstratur.

Huiusce placiti absurditas liquet ex ijs, quæ à nobis superiùs disputata sunt, cùm ostendimus non posse phantasma visua speciem intelligibilem producere: si enim id nequit phantasma, multo minùs poterunt corpora ipsa, quæ sunt naturæ multò crassioris, multoq; magis in materiam demersa. Neque officit, quòd non pauci, ijque graues Theologi arbitrati sunt Angelos accipere à rebus, etiam sensibilibus, species, per quas cognoscant singularia, vel saltem prædicata contingentia, quæ rebus singulis conueniunt. Non enim ij Auctores credunt eiusmodi species transfundi in intellectum Angeli immediatè à coloribus, verbi gratia, sed intellectum agentem illius vná cum speciebus sensibilibus colorum (quemadmodum noster intellectus assolet cum phantasmatis) producere in intellectum possibilem species intelligibiles earum. Qua de re lege, si placet, Alensem 2. part. quæst. 26. memb. 2. D. Bonauenturam in 2. distinct. 3. art. 2. quæst. prima, Richardum eàdem dist. art. 6. quæst. 2. Scotum quæst. 11. Gregorium dist. 7. quęst, 5. art. 1.

Angeli etsi acciperent species á rebus, non hoc tñ modo recipe rent.

Altera sententia fuit Platonis in Menone, alijsq; locis, & Auicennæ lib. 6. Naturalium part. 5. cap. 6. & 7. arbitrantiũ species intelligibiles defluere in humanam mentẽ à substantijs separatis; eo tamen discrimine quòd eæ substantiæ apud Platonẽ erant ideæ; apud Auicennã intelligentiæ, à quarum prima in proximam; atq; ita deinceps vsque ad vltimam, quam agentem vocabat; ab hac in intellectũ humanũ prædictæ species descenderent. Item Plato finxit species inditas animæ à primo ortu: Auicenna progressu temporũ cõmunicatas: ille in anima fixas, hic post intelligendi actũ euanescentes, vt iam suprà retulimus.

Sẽtentia Platon. & Auic. species defluere à substantijs separatis.

Confutatur hic error.

Hunc errorem confutat D. Thomas 1. part. quæst. 84. art. 4. ex eo, quia si ita se haberet nostra cognitio, posset natura cæcus per eiusmodi imagines colorum notitiam habere, quod negat experientia. Deinde, quia si animæ rationali aliunde species adueniunt, frustrà societatem iniret cũ corpore; quam ideò init vt sensuum ministerio species acquirat; sed hac de re in progressu copiosiùs, & enucleatius.

His ergo erroribus exclusis asserendum est cum Schola Peripatetica species intelligibiles produci in animam, dum est vnita corpori, ab intellectu humano, vt constat ex ijs, quæ ab Aristotele cap. 5. huius lib. disputata sunt. Cum autem duplex in nobis sit intellectus, agens, & patiens; quænam species à quo intellectu gignantur, aliquot assertionibus exponemus. Prima sit. Ab intellectu agente produci possunt species intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarũ propria phantasmata habemus. Hæc assertio, quæ communi philosophorum consensu recepta est, ex eo probatur, quia intellectus agens non elicit species, nisi vnà cum phantasmatis, & provt ab ijs determinatur, vt ex superioribus constat, docetque D. Augustinus lib. 11. de Trinitate capit. 8. cùm ait nullam speciem dari in intellectu nisi sensu intercedente; at nihil impedit quominùs intellectus cũ omnibus phantasmatis indiscriminatim iungi queat ad species intelligibiles producendas.

1. Assertio.

Lege D. Aug. lib. 9. de Trinit. c. 3. D. Th 1. p. q. 84. a. 2. & de verit. q. 10. a. 4.

Secunda

modi cõcurſus, etiam ex parte idoli, actiuus ſit, ſicuti & concurſus ſpeciei intelligibilis ad eliciendum conceptum, non proinde tamen aſſerendum relationem, aut quantitatem in ſe aliquam agendi vim poſsidere: eſto eam facultatem ſortiatur eius ſpecies: quod certè haudquaquam mirandum eſt, cùm ſpecies tranſeat in meliorem categoriam, videlicet, qualitatis, cui propè ſoli conuenit eſſe immediatũ agendi principium, vt libro ſecundo Phyſicorum ex inſtituto diſſeruimus. Itaque non valet hæc conſecutio, ſpecies relationis, vel quantitatis agit ergo quantitas, vel relatio in ſe habet vim agendi. Cùm autem hoc loco dicimus effingi ſimulacra relationum à phantaſia; id non de omnibus relationibus, ſed de ijs tantùm, quæ nequaquam interni ſenſus facultatem exuperant intelligendum eſſe volumus.

c.7.q.19.a.2.

Relationis, & quantitatis ſpecies actiuum habent concurſum.

Sexta aſſertio. Multarum corporalium actionũ, & paſsionum ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agente produci; non tamen omnium. Hæc quoad priorem partem manifeſta eſt: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio, alique multæ id genus actiones, & paſsiones non ſolùm ab interno ſenſu, ſed ab externo etiam percipiuntur. Quoad poſteriorem ex eo oſtenditur; quia ſaltem operationes phantaſiæ nequeunt ab ipſa met apprehendi; cùm nulla potentia organo corporeo inſidens reflectatur ſupra ſuum actum, vt paulo antè diximus.

6. aſſertio.

Septima aſſertio. Species intelligibiles earum rerum, quæ ſpectant ad reliquas quatuor categorias (ſi tamen excipiatur æuum Angelorum, & quædam aliæ durationes ſpiritales, ex eorum ſententia, qui hæc in prædicamento Quando conſtituunt: quod alibi expendemus) poſſunt ab intellectu agente elici: ſiquidem iſthęc obiecta ſenſibus in primis nota, & conſpicua ſunt.

7. aſſert.

ARTICVLVS II.

TRADVNTVR ALIÆ ASSERtiones de ſpeciebus, quæ à ſolo intellectu poſsibili gignuntur.

EGimus de ſpeciebus, quæ ab intellectu agente producuntur; ꝓximũ eſt vt diſputem⁹ de ijs, quæ á ſolo patiente generãtur. Sit 8. aſſertio. Species generũ, ſi impedimenta remoueantur, producuntur à ſolo intellectu patiente. Hanc ea ratio ſuadet, quia, vt in Phyſicis ex inſtituto docuim⁹, ſi nihil abſit, vel obſit, id quod primùm à ſenſu tam externo, quàm interno percipitur, eſt ſingulare ſenſibile ſpeciei infimæ, cuius phantaſma vnà cum intellectu agente non niſi intelligibilem imaginẽ ſpeciei infimæ producet; atque adeò ſi elicienda ſit imago intelligibilis, quę naturã genericam referat, oportebit accedere operam intellectus poſsibilis, qui á natura ſpecifica abſtrahat genericam, ex

lib.1.c.1.q.3.a.3.

8. aſſert.

Ex imagine ſpeciei infimæ elici poteſt conceptꝰ naturæ ſpecificę, & generice.

cuiꝰ conceptu relinquenda erit imago eandem genericam naturam repræſentans. Nam tametſi dubitari ſoleat num ex imagine infimæ ſpeciei elici poſsit conceptus non ſolùm naturæ ſpecificæ; ſed etiam generice, per quem naturæ genericę imago in intellectu producatur: non eſt tamen ea de re dubitandum; quia licet imago propria ſpeciei nonniſi ſpeciem formaliter, & adæquatè exprimat, nihilominus etiam naturas ſuperiores virtute, ſiue inadæquatè repræſentat, eaq; repræſentatio ſufficit, vt ex ea conceptus generum eliciãtur. Quod aſſerunt nõ D. Thomæ ſolùm, ſed etiam Scoti Sectatores. Lichetus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 6. Bargius diſt. 3. quæſt. prima, Antonius Andreas lib. 7. Metaphyſ. quæſt. 13. Trombeta 7. Metaphyſ. quæſt. 8.

Qui velint etiã ſine impedimento elici poſſe ſpecies generũ ab agẽte intellectu.

Sunt etiam qui contra eandem concluſionem aſſerant, eſto nihil ſit impedimenti, poſſe ab intellectu agente produci ſpecies intellegibiles generum. Ex his ſunt Scotus in 2. diſtinct. 3. quæſt. prima, & Lichetus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 2. poteſt autem id confirmari, primùm quia cùm phantaſma huius hominis repræſentet etiam virtute hoc animal, ſicuti ſpecies hominis animal in cõmune, non apparet, cur tale phantaſma quatenus hoc animal repræſentat, non poſsit concurrere cum intellectu agente ad producendam ſpeciem animalis. Deinde oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata; ergo dum intellectus concipit animal, ſimul phantaſia formabit idolum huius animalis, idque amotis impedimentis: ergo & cæt. Nihilominus contraria ſententia, quam in noſtra concluſione ſtatuimus, communis eſt, ac veriſimilior. Nam

1. Ratio.

2. Ratio.

Oſtenditur in hoc caſu nec 1. nec 2. ſpeciei productionẽ poſſe eſſe naturæ generice.

quòd ſpecies primò genita ab intellectu agente, ſi nihil impediat, non ſit ſpecies generis; tum alijs argumentis concluditur, tum eo potiſsimũ quòd omnis cauſa naturalis, ſi nihil deſit, vel obſit, edit primò nobiliſsimum effectum, quem poteſt, nobilior autẽ effectus eſt imago repræſentans hominem, quàm animal. Quòd autem neque poſt primam ſpeciei productionem gignatur ab intellectu agente, & phantaſmate alia ſpecies, quæ ſit propria animalis, ex eo oſtenditur; quia, vt docet Ariſtoteles lib. 8. Phyſic. cap. 6. text. 53. idem eodem modo ſe habẽs, nonniſi idem efficit. Quare ſi intellectus agens, & phantaſma primo congreſſu naturæ ſpecificæ typum genuère: non eſt cur alium poſteà gignant. Ad primum verò argumentum pro parte contraria reſpondendum eſt, non ſufficere repræſentationem illam virtualem, vt propterea intellectus, & phantaſma producant ſpeciem animalis: cùm oppoſitum fieri debere oſtendant proximè adductæ rationes. Ad ſecundum dicendum eſt, vt intelligens dicatur phantaſmata ſpeculari, ſat eſſe percipi à phantaſia aliquod indiuiduum contentum ſub natura cõmuni, vt Socratem, dum animal concipit.

Ad 1. Ratio.

Ad 2.

9. Aſſertio.

Nona aſſertio. Aliquando intellectus poſsibilis educit intelligibiles imagines infimarum ſpecierum. Hæc inde conſtat, quia poſtquam ab intellectu agente producta eſt ſpecies naturæ humanæ, verbi gratia, & intellectus patiens eius notitiam efformauit, poteſt ſubinde ex eàdem imagine elicere conceptũ alicuius proprietatis ad hominẽ pertinentis, vt reſibilitatis, ex quo conceptu maneat in intellectu imago intelligibilis

Secunda assertio. Ab intellectu agente possunt gigni species omniũ substantiarum corporearum. De veritate huius assertionis non liquet inter Philosophos. Est enim ea de re triplex opinio. Prima Scoti in 1. distinct. 3. quęst. 1. Richardi in 2. dist. 24. quęst. 3. circa 3. principale, & Heruęi quodlibeto. 3. art. 12. ad. 4. existimantium non comparari in hac vita à nostro intellectu, siue agente, siue patiente intelligibilem speciem, quæ sit propria alicuius substantiæ. Alij arbitrantur dari huiusmodi speciem etiam ab intellectu agente productam; licet hi nõ omnino inter se conueniant. Nam Iauellus 7. Metaph. quęst. 3. & Soncinas eodem lib. quæst. 54. credunt intellectum agentem ex vno, eodemque accidentis phantasmate duplicem edere speciem, vnam accidentis, alteram substantiæ, quæ eiusmodi accidente inuoluta erat, quia cùm phantasma illud sit instrumentum substantiæ, cui tale accidens inhæret, poterit eius virtute non modò suã, sed substantiæ quoq; imaginem procreare. At D. Thomas de veritate quæst. 10. artic. 5. & lib. 2. Post. text. 27. & opus. 29. Auerroes 2. huius operis com. 63. Iandunus lib. 1. quæst. 10. Ferrariensis lib. 3. quæst. 3. Apollinaris quæst. 12. Abulensis in cap. 25. Matth. quæst. 608. Caietanus 3. part. quæst. 76. artic. 7. alijque nonnulli putant vim cogitatricem hominis, quam nos à phantasia non distinguimus, proprium exprimere idolum singularis substantiæ. Quæ sententia nobis placet. Nam cùm multò operosius sit ab vno singulari ad aliud discurrendo progredi, quàm ex accidentium inuolucro proprium substantiæ phantasma eruere: cumq; primum illud cogitatrici hominis facultati, vt superiùs ostendimus, concedatur; non est cur eidem hoc posterius denegetur. Fauet planè Aristoteles hoc in libro cap. 4. text. 10. vbi ait cognitionem huius carnis singularis pertinere ad potentiam sensitiuã: & D. Augustinus lib. 10. de Trinitate cap. 10. vbi corporum cogitationem imaginatrici facultati attribuit. Non credimus tamen cogitatiuã vt primùm recipit speciem accidentis confestim elicere expressam imaginem latentis in eo substantiæ: sed primo agressu apprehendere tale accidens: deinde ex illius prænotione in substantiæ notitiam penetrare. Itaque statuimus produci ab intellectu agente species substantiarum corporearum, eo argumento, quòd nihil obstet, quominùs formemus earũ phantasmata, cum quibus intellectus agens concurrat. Quòd autem intellectus agens è phantasmate accidentis non eliciat speciem substantiæ, vt putant ij Auctores, quos suprà retulimus, ex eo ostenditur; quia sicut phantasma accidentis non repræsentat directò, & per se nisi accidens, ad quod suopte ingenio determinatur; ita non videtur posse concurrere per se nisi ad producendam imaginem accidentis, esto ex illo possit phantasia arguendo eruere idolum substantiæ singularis. Est autem hæc nostra secunda assertio potissimùm intelligenda de ipsis compositis. Nam quædam eorum partes, vt differentiæ Metaphysicæ, cùm in abdito delitescant, non cadunt sub notionem internorum sensuum.

2. Assertio.

Scot. negat dari speciem, quæ sit propria alicuius substantiæ.

Alij volunt hanc speciem produci ab intellectu agente.

Cogitatiua hominis eximit idolũ singularis substantiæ.

Ostenditur quomodo id fiat.

3. Assertio. Tertia assertio. Species intelligibiles omnium quantitatum corporalium generari possunt ab intellectu agente. Hæc suadetur, quia nulla quantitas corporalis phantasiæ præsertim humanæ captũ excedit; proindeq; potest phantasia earum omnium idolum formare. Dubitet fortè aliquis de tẽpore, quod præ cæteris quantitatibus latet. Non est tamen de eo dubitandum; siquidem memoria, & reminiscentia, quæ propriè sensui interno conueniunt, versantur circa præteritum, vt in libro de memoria capite primo Aristoteles ait: cùm autem præteritũ cognoscitur, vtiq; & tempus apprehenditur, cuius differentiæ sunt præteritum, & futurum. Theophilus tamen hoc in lib. ad text. 22. ait phantasiam non percipere tempus ipsum, nec rationem præteriti in se, sed res, quę præterito fuerunt tempore, idemque videtur existimasse Themistius: sed nobis contrarium magis placet, præsertim si de phantasia humana sermo sit, de qua in conclusione loquimur. Apposuimus in hac conclusione particulam illam, corporalium, propter quantitates spiritales, quas constat non percipi interno sensu, cuiusmodi est duratio eius motus, quo per continuam successionem intẽditur v.g. habitur iustitiæ in voluntate, quod fieri posse alibi statuimus.

Tempus percipitur à phãtasia.

Quantitas spiritalis nõ percipitur à sensu interno.

Lib. 3. Phys. c. 2. q. 1. a. 2. & lib. 4. c. 14. q. 3. ar. 2.

4. Assertio. Quarta assertio. Qualitatum materialium, seu per se, seu aliter sensibilium, species intelligibiles edi possunt ab intellectu agente. Hæc patet, quia omnes istiusmodi qualitates veniunt in cognitionẽ phantasiæ, cũ re vera sensibiles sint. Non extendim⁹ assertionẽ ad omnes qualitates materiales, quia non nullæ sunt organo corporeo inhærẽtes, atq; adeò materiales, quæ à nullo sensu interno percipiuntur, vt species sensibiles phantasiæ, & habitus, seu virtutum, seu vitiorum vtriusq; appetitus sensitiui. Hæc enim, vt progressu ostendem⁹, percipi non solent nisi reflectente se potentia primò supra suũ actum; deinde supra habitũ, à quo actus ꝓficiscitur; nullus verò sensus supra actũ ꝓpriũ reflectitur.

5. Assertio. Quinta assertio. Multarum relationum species intelligibiles posſũt ab intellectu agente effici. Hæc ex eo ostenditur, quia phantasia, etiam brutorum animantium, effingit idolum amicitiæ, & odij, & aliarũ quarundam relationũ, vt diuersitatis, & similitudinis inter aliqua obiecta. Est tñ hæc assertio aliquantulùm ambigua; quia forsitan sensus interior non apprehendit relationes ipsas formaliter in se, sed earũ fundamenta. Non est verò dubium multas dari relationes, etiam materiales, quarum cognitionem phantasia non assequitur, cùm non paucæ etiam intellectus vim effugiant. Opponet tñ aliquis, Obiectũ concurrit actiuè ad generandã speciẽ; sed neq; relatio, neq; quantitas possunt actiuè concurrere, cùm nullã agendi vim habeant, vt in Physicis ostendim⁹: igitur nec relatio, nec quantitas possunt obtinere speciẽ sibi propriam. Pro solutione aduertendũ relationẽ, & quantitatẽ non ꝓducere immediatè species insens⁹ externos, (siquidem quantitas non est sensibile propriũ, sed cõmune, quod tantùm species modificat; relatio autẽ nec propriũ, nec cõmune sensibile est) sortiri tñ species beneficio phantasiæ eruentis, formantisq; ipsarum idolum, cum quo intellectus agens concurrit ad producendam speciem intelligibilem. Licet autem eiusmodi

Obiectio.

Lib. 2. c. 7. q. 29. art. 3.

Solutio.

Relatio & quantitas phãtasiæ beneficio suas species sortiuntur.

lis talis proprietatis. Et è conuerso post receptam in intellectu imaginē alicui⁹ accidentis proprij alicui naturæ specificæ, potest intellectus patiens ex ea educere conceptum talis naturæ, per quem producat speciem intelligibilem illi propriam, & adæquatam.

Quæri solet an in nostro intellectu dentur species intuitiuæ, idest, quæ per se, ac determinatè repræsentēt rem sub esse præsentiæ, & aliarum conditionum indiuiduantium; quo pacto in eas ferimur per intuitiuam notitiam. Sit decima assertio. Hoc vitæ statu non dantur in nostro intellectu species intuitiuæ. Hæc assertio consentanea est doctrinæ existimantium non produci à nostro intellectu species rerum singularium, quam suprà vt magis Peripateticam amplexi fuimus. Nam cùm solæ res singulares cadant sub notitiam intuitiuam, si in nobis earum species non dantur: planum est non dari species, quæ per se primò ad intuitiuam notitiam deseruiant. Diximus, hoc vitæ statu, quia species, quæ infunduntur animæ in abscessu à corpore deseruiunt illi per se tam ad notitiam abstractiuam, quàm intuitiuam, sicuti & Angelis species à primo ortu ingenitæ, vt habetur ex S. Thoma prima part. quæst. 89. art. 4. & quæst. 19. de veritate artic. 2. & quæst. vnica de anima artic. 20. ac quoties de cognitione Angelorum per species inditas respectu rerum singularium sermo incidit.

10. Assertio.

Vt 1.p q. 55. & 57. vtrobique art. 2. & 2. cō tragēt. c. 100

Non est tamen propterea negandum posse intellectui in statu huius vitæ competere aliquam intuitiuam cognitionē. Licet enim nullā habeat speciem, quæ ex se rem intuitiuè repræsentet; potest tamen determinari à phantasmate obijciente rem sub esse præsentiæ, aliarūq; conditionum indiuidualium, ita vt eliciat notitiam rei singularis sub-prædictis conditionibus, quæ notitia procul dubio intuitiua erit. Quare non probamus sententiam Capreoli in 2. distinct. 23. quæst. vnica artic. 3. Durandi quæstione 3. Prologi artic. 2. Bassolij ibidem quæst. prima, & aliorum negantium nostro intellectui talem notitiam intuitiuam; quam concedunt Ochamus quæst. prima prologi, Gregorius in primo distinct. 3. quæst. 3. artic. 1. Sotus libro Summ. cap. 3. alijque complures. Obijciat tamen aliquis, si daretur in intellectu notitia illa, quam elicimus de Petro præsente, cùm clausis oculis posit intellectus conseruare eandem notitiam, sequi vnam, eandemq; cognitionem esse, & intuitiuam, & abstratiuam: siquidem prædicta cognitio interim dum ferebatur in Petrum vt præsentem, erat, vt dicebamus, intuitiua: posteà verò, non exhibita iam præsentia, cæpit esse abstractiua. Huic obiectioni occurrendum in primis, si ea quicquam conficit, etiam concludere neque in sensu interno dari aliquam notitiam intuitiuam: cùm similiter obijci queat, clausis oculis posse à nobis continuari eandem cognitionem phantasiæ, qua in Petrum præsentem ferebamur. Respondemus igitur in proposito euentu non conseruari eandem cognitionem; sed depositā priori ex toto, tam quoad realitatem, quàm quoad formalitatem, inchoari denuò aliam, quæ sit abstractiua. Vel certè seruata realitate prioris aduenire illi nouam formalitatem, per quam in specie notitiæ abstractiuæ reponatur. Quam ratio-

Cognitiō intuitiua ꝓ statu huius vitę competit intellectui.

Obiectio.

Quod notitia intuitiua, & abstractiua distinguātur specie Scotꝰ quodl. 13. Dur. q. 3. Prol. Almai. in 3. d. 14. q. 1. art. 2.

Dilutio.

Quo pacto ab intuitiua cognitione transitus fiat ad abstratiuā

rationum formalium mutationem sub eàdem cõmuni realitate in quibusdam actionibus moralibus viri docti admittunt.

Sed est adhuc non prætereunda dubitatio, quî fieri possit, vt eadẽ imago, siue intelligibilis intellectui, siue sensibilis interno sensui deseruiat ad notitias specie differentes, cuiusmodi sunt intuitiua, & abstractiua. Sunt qui velint non ab eádem imagine elici vtramque notitiam: sed cessante cognitione intuitiua, confestim euanescere imaginem, à qua illa oritur; neque abstractiuam promi nisi ab alia diuersæ naturæ, quæ in potentia remanet. Non placet tamen opinio hæc, vel ob eam rationem, quòd res absque necessitate multiplicet: nihil enim obstat quominùs ab eàdem specie intelligibili, sicuti & ab eádem potentia, proficiscantur actiones distinctæ specie, vt sentit (quod iam supra retulimus) D. Thomas de speciebus tam animarum separatarum, quàm Angelorum: putat enim animas separatas, & Angelos per easdem species cognoscere abstractiuè res antequam sint, & intuitiuè, cùm iam sunt. Prætereà ex eàdem specie elicere Angelum conceptum hominis, & leonis; qui tamen conceptus specie distinguuntur. Adde quòd species intelligibiles, quæ semel intellectui impressæ fuerunt, perpetuò in eo manent, suntq; omnino indelebiles, vt docet idẽ Sanctus Doctor prima part. quæst. 89. artic. 5. & libro 2. contra gent. capit. 74. Nec enim est earum dignitati consentaneum, vt non conseruentur nisi durante cognitione, & præsente obiecto, sicuti species externarum facultatum, & sensus communis. Itaque fictitia videtur illa mox euanescẽtium, & permanentium in intellectu specierum distinctio.

Qui negent ab eidem specie procedere posse has notitias.

Id non reputatur inconueniens.

II. Assertio. Dari in nostro intellectu species rerum immaterialium pro vtraq; parte est disputabile.

Est etiam à paucis, nec dum satis explicata controuersia, num in nostro intellectu dentur species rerum immaterialium. Sit vndecima assertio; In vtramque partem probabile est dari in nostro intellectu, etiam hoc vitæ statu, aliquarum rerum immaterialium species. Pars affirmatiua inde ostenditur, quia cùm intellectus format has propositiones, Charitas est maxima virtutum. Prudentia est habitus mentis; & apprehendit earum extrema, non videtur eiusmodi apprehensiones aliũde elicere, quàm ex speciebus intelligibilibus extremorum, cùm autem extrema immaterialia sint, dabuntur in intellectu species rerum immaterialium. Deinde is, qui semel prudentiæ conceptũ elicuit, experitur in se posteá maiorem facilitatem ad similem conceptum repetendum: hæc verò maior facilitas censetur apud philosophos præcipuũ indiciũ inhærentis habitus: datur ergo in intellectu habitus apprehensiuus, siue species prudentiæ, aliarumque eiusmodi rerum spiratalium.

1.

2.

Pars negatiua firmatur.

Pro parte autem negatiua est in primis illud, quòd vt obiectum motiuum nostri intellectus est ens materiale; ita non videtur posse sibi comparare cognitionem habitualem, quæ per species habetur, nisi materialium rerum. Deinde, quia ex speciebus rerum materialium poterat arguendo, discurrendo vè elicere immaterialium conceptus. Quo fit vt superuacaneæ videantur species propriæ rerum immaterialium.

1.

2.

Qui

Qui huius dubij partem negatiuam tueri volet, ad primum argumentum pro aduersarijs adductum respondebit, vt intellectus propositiones illas effingat, non egere proprijs speciebus extremorũ; potest enim eorum conceptus ex speciebus materialium rerum elicere. Quod hoc exemplo ostenditur. Percipit phantasia hoc vocabulum, prudentia: deinde vnà cum intellectu agente imprimit possibili speciem, quæ repræsentet sonum in commune (nec enim admittimus speciem intelligibilem huius soni, sicuti nec aliarum rerum singularium): tum intellectus possibilis ex tali specie, determinata tamen à phantasmate, quo repræsentatur vocabulum illud, prudẽtia, format conceptũ illiusmet singularis vocis, & quia scit eam significare habitum quendam virtutis, qui dicitur prudentia, elicit conceptum prudentiæ. Ita verò ex specie significante sonum, qui est res materialis, prompsit intellectus rei immaterialis, idest, prudentiæ conceptum. Quod in reliquis apprehensionibus immatetialium obiectorum suo modo poterit contingere. Atque hic progressus ordinariè datur in formandis apprehensionibus rerum, quarum vocabula audimus, si eorum iam significata teneamus. Quo patet propositum argumentum parum roboris habere ad constituendas species intelligibiles rerum immaterialium. Neque id à nobis adductum fuit, nisi vt eius occasione explicaremus ordinem concipiendi, quem in prædicto euentu seruat intellectus. Ad secundũ respondendum est eum, qui semel formauit conceptum prudentiæ, aliarum vè rerum immaterialium, sentire deinceps maiorem promptitudinem, & facilitatem ad similes conceptus, non quòd tunc acquisierit, aut magis actuarit iam antè acquisitam speciem earum rerum: sed quia magis actuauit species rerũ materialium, tam in intellectu, quàm in phantasia, è quibus speciebus arguendo eduxit conceptus rerum immaterialium.

Respõdetur ad 1. rationẽ partis affirmatiuæ.

Cõceptus rerum immaterialiũ elici ex speciebus materialium.

Ad 2. Vnde proueniat maior facilitas in concipiendis rebus immaterialibus.

Ad primum pro parte negatiua dicendum est, ex eo quòd obiectum motiuũ nostri intellectus sit ens materiale, rectè colligi non posse ab intellectu agente produci nisi rerum materialium species, cùm solaentia materialia moueant phantasiam, cum qua intellectus agens concurrit ad species educendas. Non tamen probari haud posse gigni tales species ab intellectu possibili per conceptus elicitos ex speciebus productis per intellectum agentem. Ad secundum dic etsi non sit inficiandum dari modum illum educendi primos rerum immaterialium conceptus ex speciebus rerum materialium; tamen quia is aliquantulùm operosus est, ac minùs expeditus, nequaquam fore superuacaneas species rerum immaterialium ad similes conceptus in posterũ maiori facilitate repetendos.

Ad 1. rationẽ partis negantis.

Ad 2.

Quæri solet an alicui creaturæ possit esse naturalis aliqua species intelligibilis, quæ repræsentet mentis cogitationes. Respondetur non posse cũ Caietano 1. part. quæst. 57. art. 4. cum D. Bonauentura in 2. q. 8. quæst. vltima, Richardo ibidem artic. 2. quæst. 4. & Gregorio distinct. 9. quæstione prima. Probatur quia ex diuinis literis constat solum Deum esse cordium scrutatorem. Quod non esset si alicui creatu-

Nõ posse dari speciem intelligibilẽ alicui naturalẽ, quę mẽtis cogitationes exprimat.

Solus Deus cordiũ inſpector.

creaturæ per naturam competeret, mentis cogitationes cognoſceret. Accedit quòd ſi id poſſet fieri, non rectè à ſanctis argueretur Chriſti diuinitas ex eo, quòd aliorum cogitationes videret. Neq; obſtat quòd cùm Angeli inter ſe colloquuntur per ſpecies ſibi ingenitas, aliorum conceptus percipiunt: non enim eæ ſpecies aliorum concept⁹ abſolutè repræſentant, ſed dependenter à directione, qua vnus Angelus ad alterum, cum quo loquitur, ſuos conceptus dirigit, vt docet D. Thomas prima part. quæſt. 107. artic. 5. de veritate quæſt. 9. art. 4. & in 2. diſtinct. 11. quæſt. 2. artic. 3. vel ab aliquo externo ſigno, quo ſua cogitata aperiunt, vt exiſtimat Gregorius Arimin. in 2. diſtinct. 10. quæſt. 2. Marcilius quæſt. 7. art. 2. Chlicthouæus ſuper Damaſc. lib. 2. fidei cap. 3. & alij.

Quo pacto Angeli aliorũ notiones percipiant.

Aléſis 2. p. q. 27. m. 6. Alb. de 4 coçuis q. 9. ar. 5. D. Anton. 3. p. tit. 31. c. 1. §. 2. Capr. & Hiſpal. in 2. d. 11. q. 1.

QVÆSTIO VI.

NVM OMNES INTERNI SENſus, & quo nam cauſæ genere cum intellectu agente concurrant ad producendas ſpecies intelligibiles.

ARTICVLVS I.

EXPLICATVR PRIOR CONtrouerſiæ pars.

Senſus quæſtionis proponitur.

RDiemur in hac diſceptatione ab eo, quod priori loco diſquirendum propoſuimus. Philoſophandum verò à nobis erit iuxta opinionem exiſtimantium duos tantũ eſſe internos ſenſus, nempe ſenſum cõmunẽ, & phãtaſiam; ad quam ſuperiùs delegauimus omnia officia, quæ alij tribus quatuor vè potentijs internis ſenſitiuis diſtribuunt. Non quærimus autem an omnes ſenſus interni aliquo modo intellectui miniſtrent; conſtat enim miniſtrare illi omnes, etiã externos, quatenus vniuerſi ſuorum ſenſibilium imagines ad phantaſiam tranſmittunt. Tantùm ergo in controuerſiã vocam⁹, omnes ne interiores ſenſus, an vnus tantũ, ei proximè famulentur. Quòd omnes, arbitratur Apollinaris hoc in lib. quæſt. 6. videturq; traditũ à D. Thoma in quæſtionibus de veritate quæſt. 18. art. 8. Poteſtque id ex eo oſtendi, quia congruit, vt ſicuti omnes externę ſentiendi facultates proximè influunt in ſenſum cõmunem; ita omnes interni immediatè agant in intellectum poſsibilem ſuppeditando agenti materiam ad abſtrahendũ, &

Apollinaris ſenſus õnes internos intellectui patuit obſeruiſſe.

1. Argum.

& vnà cùm eo operando. Secundo, quia cùm tota vis intellectiua, sicuti & anima rationalis, in qualibet parte corporis existat, adsitq; sensui communi situ & immediatione præsentiæ; nihil impediet quominùs eius etiam ministerio proximè vtatur. 2. Argum.

Verùm quòd vnus tantùm sensus interior sit proximus minister intellectus, nempe is, qui inter cæteros dignitate eminet (quem nos phãtasiam ponimus) maiori probabilitate asserit Caietanus. 1. part. quæst. 73. art. 3. & quæst. 85. art. 1. eo potissimùm argumento, quia dignitatis ordo, & optima naturæ constitutio postulat, vt ea tantùm potentia intellectui quoad operationem iungatur, eique ministerium proximè impendat, quæ ad illum dignitate propiùs accedit, iuxta illud D. Dionysij 4. capite de diuinis nominibus, Supremum infimi attingit infimũ supremi. Est enim phantasia suprema inter sensus, qui in potentijs cognoscentibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus est infimus inter facultates intellectrices, quæ in eisdem potẽtijs supremũ locum vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non itur, nisi per medium; sed inter intellectum, & sensus tam cõmunem, quàm externos, qui sunt veluti extrema, interiecta est phantasia; ergo vt ab illis aliquid sensibile ad intellectum commeet, oportet vt prius in phantasia insit, atq; adeò non alius sensus, sed phantasia proximè intellectui ministerium præstabit. Igitur ad primum argumentum contrariæ partis, quæ nobis alibi non displicuerat, negari debet parem esse rationem in externis sensibus comparatione sensus cõmunis, & in internis comparatione intellectus. Diuersitas autem ex ijs, quæ proximè attullim⁹ liquidò constat. Ad secundũ dic ne sensus communis intellectui famulatum proximè exhibeat, non impediri ob situs distantiam, quæ nulla est, sed quia id non patitur ordo naturæ, quem diximus. Vnã phantasiam obire hoc ministerium. Probatur 1. Dionys. Probatur 2. Ad 1. arg. partis oppositæ. 1. Phys. c. 1. q. 3. a. 3. Ad 2. arg.

Vt verò phantasiæ satellitium melius percipiatur, tria occurrunt explicanda. Primum est, vtrum phantasma impressum, an expressum concurrat cum intellectu agente ad producendas species intelligibiles. Secundum, concurrat ne phantasma ea præcisè ratione, qua communem naturam repræsentat, nec ne. Tertium, an vnum, idemque phantasma ad plures species intelligibiles educendas idoneum sit. Ad primum horum, longiori disputatione omissa, respondendum est immediatè concurrere phantasma expressum, quod ab impresso elicitur. Patet hoc ex eo, quia phantasia non concurrit cum intellectu nisi operando, dum verò operatur rei apprehensæ phantasma exprimit. Deinde, quia cùm in phantasia sint impressæ variarum rerũ imagines, & intellectus agens indiscriminatim se habeat ad vsum, seu ministeriũ huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: nõ est autem alia ratio, qua derminari possit, nisi eliciente phantasia ex vna aliqua illarum imaginum phantasma expressum rei per eam significatæ. Tres dubitationes circa phantasiæ ministerium. Pro 1. dubit.

Quod ad secundum attinet pro certo habendum est phantasma non repræsentare naturam communem nudam, ac liberam à differentijs indiuidualibus, sed cũijs iunctam, & concretam, vt cõstat ex ijs, Pro 2. dubit.

quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt. Verùm licet ita res habeat, & cõmunis, ac ſingularis natura à parte rei in vnam indiſcretam realitatem coaleſcant; non deſunt tamen argumenta, quibus videri poſsit ipſarũ phantaſma eam admittere diſtinctionem, vt quoties concurrit cum intellectu ad producendam ſpeciem intellegibilem, quemadmodum hæc non ſignificat niſi naturam communem, ita phantaſma non concurrat niſi ea præciſè ratione, qua eandem cõmunẽ naturã repræſentat. Enim verò phantaſma, quod Socratem refert, diſtinguitur ſpecie à phantaſmate, quod Platonem ſignificat, vt plerique graues Auctores arbitrantur, & tamen vtrumque producit imaginem intelligibilem eiuſdẽ ſpeciei, nempe hominis: quod certè non aliunde prouenit, niſi quia ambo concurrunt ſecundum conuenientiam, & cognationem, quam inter ſe habent, hoc eſt, provt cõmunem hominis naturam repræſentant.

Arguitur phãtaſma nõ cõcurrere niſi ea præciſè ratione qua naturam communẽ repræſentat.

1.

2. Deinde effectus imitatur ſuam cauſam; ſed ſpecies intelligibilis non imitatur phantaſma, vt ſingularitatem, ſed vt naturam communẽ refert: ergo phantaſma non eſt cauſa ſpeciei, provt ſingularitatem, ſed provt naturam communem ſignificat.

Amplectẽda tamen eſt contraria ſententia, quæ aſſerit phantaſma non concurrere ea præciſè ratione, qua communem naturam, ſed vt tam communem, quàm ſingularem exhibet. Quę ita probatur. Phantaſma cùm ſit cauſa naturalis, totum ſuum conatum impendit, agitque ſecundum vltimum potentiæ, vt & cæteræ formæ, quæ ſunt naturalia agendi principia: ergo ex ſe incumbit in effectum ſecundum totam ſuam repręſentandi vim, ac ſecundum rationem ſibi propriam, & peculiarem: non igitur concurrit, provt in eo elucet quaſi ſolitariè ſola communis natura. Corroboraturque argumentũ ex eo, quia vt phantaſma totum refert indiuiduum, & indiſtinctè exprimit tam communem, quàm ſingularem naturam; ita non concurret cum intellectu, niſi vt id totum repræſentat.

Phantaſma concurrit vt vtramq; naturam cõmunẽ & ſingularẽ exhibet.

Ad 1. arg. Ad argumenta, quæ oppoſitum ſuadebant, reſpondendum eſt duo illa phantaſmata ideo producere imaginem intelligibilem vnius ſpeciei, eſto ſpecie differant, quia repræſentant indiuidua ſub eàdem infima ſpecie contenta. Item non producere effectum ſibi ex toto ſimilem, licet ſe totis concurrant: quia ſæpè accidit, vt effectus non aſſequatur perfectam ſimilitudinem ſui efficientis quoad omnia: quanquã efficiens ſecundum totam ſuam perfectionem agat: quod ob varias cauſas accidit, exempli gratia, propter intercapedinem ſpatij in qua eius virtus langueſcit, ac ſenſim minuitur; quo pacto lux octo graduum in prima ſuperficie excepta, licet ſecundum totam octo graduum latitudinem agat; tamen immediatè poſt illam primam ſuperficiem non iam octo graduum lucem fundit, ſed minùs intenſam, deinde minùs, & ita gradatim vſque ad non gradum. Vel ratione materiæ, ſiue ſubiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantaſma huius candidi non producit niſi ſpeciem intelligibilem candidi in commune, quia intellectus poſsibilis non eſt ſubiectum capax talis ſpeciei; quæ ſingularem tantũ naturam repræſentet, vt ſuprà ſtatuimus. Itaque dicendum effectum

Ad 2.

Vndeveniat, vt effectus nõ ſemper perfecte efficienti cauſę aſsimiletur.

imita-

imitari ſuam cauſam quoad poteſt: ſpeciem verò intelligibilē non poſſe imitari phantaſma quoad repræſentationem ſingularitatis.

Pro 3. dubit.

Ad tertium ſunt qui concedant poſſe intellectum agentem ex eodē phantaſmate educere plures ſpecies intelligibiles; vt ex phantaſmate huius candidi, vnam candidi, alteram colorati. Aduerſa tamen opinio vt ex dictis conſtat, magis placet, vel eo argumento, quod ſuprá attulimus. Nam cum phantaſma totam ſuam vim agendo expromat, & ſe toto agat, vtique non concurret niſi provt ab eo exprimitur hoc candidum, atque adeò non niſi ſpeciem candidi gignet. Loquimur autem de phantaſmate, quod hoc candidum dilucidè refert, quodque idoneum eſt ad ſpeciem candidi producendam. Nam ſi tantummodò hoc coloratum exhibeat, tunc ſola ſpecies colorati, non verò candidi ab eo elicietur: quia tunc maximus eius conatus non plus attingit.

Vnum idéq; phantaſma non eſſe idoneū ad plures ſpecies intellig. educēdas.

ARTICVLVS II.

EXPLANATVR ALTERA PARS propoſitæ controuerſiæ.

In quō genere cauſæ phātaſma cōcurrat cum intellectu.

SEquitur poſterior pars quæſtionis, in qua examinandū ſe offert quonam cauſæ genere phantaſma cum intellectu agente concurrat ad eliciendas ſpecies intelligibiles. Nam quòd ei in aliquo cauſæ genere concurſum exhibeat, ex eo conſtat, quia intellectus agēs in producendis ſpeciebus intelligibilibus eſt cauſa vniuerſalis, quæ vt hanc potiùs, quàm illam ſpeciem producat, eget cauſa particulari, à qua determinetur; hæc autem cauſa eſt phantaſma expreſſum rei ſenſibilis. Sunt ergo de hac re duæ opiniones; altera exiſtimantium phantaſma concurrere in genere cauſæ materialis: altera eorum, qui putant concurrere in genere cauſæ efficientis; quæ adhuc bipartita eſt, vt mox dicemus. Priores volunt phantaſma habere ſe vti diſpoſitionem intellectus poſsibilis eo modo, quo perturbationes appetitus ad intellectū, & voluntatis noſtræ actiones: fit enim ſæpè docente Ariſtotele 3. Eth. capit. 4. vt provt quiſque ſecundum appetitum afficitur, ita de rebus iudicet, eaſque appetat, aut reijciat. Vnde quibus ira efferueſcit, facilè iudicant ſumendam ſibi eſſe vindictam, eamque appetunt. Sic igitur ſe ſe habere inquiunt phantaſma ad intellectum poſsibilem; quia ſi phantaſma Socratem, verbi gratia, referat; diſponitur intellectus poſsibilis ad excipiendam ſpeciem hominis; ſi Bucephalū, ad ſpeciem equi; ſpectat autem hic concurſus ad cauſam materialem; ſiquidem diſpoſitiones patientis reuocantur ad materiam. Ac ſanè quòd phantaſma vt materia, non vt efficiens ad ſpeciem intelligibilem ſe habeat; ex eo videtur, quia ſemper effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſæ efficientis. Quare ſi intellectus agens, & phantaſma intelligibilem

1. Opinio eſt cōcurrere in genere cauſę materialis.

ſpeciem partiatim efficeret, cum phantaſma corporeum ſit, neceſſariò ſpecies intelligibilis materiale quidpiam foret.

2. Opinio, quæ placet, actiuum concurſum phantaſmati attribuit.

Hæc ſententia non placet, ſed ea potiùs, quæ phantaſmati actiuum concurſum tribuit, quod communis philoſophantium ſchola tuetur. D. Thomas de veritate quæſt. 10. articulo 6. & 2. contra gentes capit. 77. & 3. part. quæſt. 9. art. 4. Caietanus ibidem; Scotus quodlibeto 8. art. 1. & in 1. diſt. 3. quæſt. 8. Lichetus eàdem diſtinct. quæſt. 2. Soncinas 7. Metaph. quæſt. 12. Ferrarienſis hoc in lib. quæſt. 13. in 2. diſtinct. 17. quæſt. 2. & Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. artic. 3.

Probatur 1.

Primùm, quia intellectus eget cauſa particulari, à qua actiuè determinetur: hæc verò non alia eſt, quám phantaſma. Vnde Ariſtoteles intellectum agentem comparauit externo lumini, quòd à candore effectiuè determinatur ad imaginem potiùs candoris, quàm nigredinis ducendam. Deinde quia id, quod cauſat aſsimilando ſibi effectum, pertinet ad effectricem cauſam; at phantaſma ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem. Namque rationem repreſentandi, ſeu eſſe repræſentatiuum,

Probatur 2.

accipit ſpecies á phãtaſmate, quemadmodum & eſſe ſpiritale ab vtroque intellectu; ab agente, vt ab effectrici; ápoſsibili vt à cauſa ſubiectiua ſeu materiali. Lege Diuum Thomam de veritate quæſt. 10. articulo 6.

Obiectio.

ad 7. Quòd ſi quis obijciat phantaſma, dum ſibi ſimilem ſpeciem reddit magis videri ſortiri rationẽ cauſę exemplaris, cui⁹ cauſalitas conſiſtit in imitatione, quàm efficientis.

Dilutio.

Reſpondemus, ſi propriè loquamur, eam tantùm aſsimilationem pertinere ad cauſam exemplarem, qua res ad quam artifex operando reſpicit, ſecundum paſsiuam imitationem ab effectu exprimitur, vt in Phyſicis latè diſſeruimus; at phantaſma non ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem; non enim intellectus ad ipſum attendens, ipſumque cognoſcens ad illius ſimilitudinem ſpeciẽ gignit. Quare minus propriè dici poteſt phantaſma ſortiri cauſalitatem exemplaris reſpectu ſpeciei intelligibilis; ſed eſto hæc illi competat; ea tamen non obſtat, quominùs cauſalitas actiua, quam diximus, eidem ſimul conueniat.

lib. 2. c. 7. & 4. a. 1.

Minus propriè cauſalitas exemplaris phantaſmati tribuitur.

Reſpondetur ad rationem prioris ſententiæ.

Ad rationem verò, quę oſtendere nitebatur phantaſma nullo pacto eſſe cauſam efficientem, ſed quaſi diſpoſitionem in generatione ſpecierum intelligibilium, reſpondendum eſt effatum illud Philoſophorum, Effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſæ, ſi abſolutè ſpectetur, multis exemplis conuinci á vero aberrare. Atq; vt nunc cætera omittamus, reſpondemus non oportere effectum ſequi deteriorem partem, cùm deterior pars à præſtantiori eleuatur, vt in re propoſita accidit. Quandoquidem operatio phantaſmatis eleuatur ab intellectu agente vltra propriam vim, ac facultatem.

D. Thomæ ſectatores volunt phantaſma concurrere vt inſtrumentum.

Sed adhuc inter illos, qui phantaſmati reſpectu ſpecierum intelligibilium efficiendi vim tribuunt, diſsidium eſt. Nam Caietanus, Ferrarienſis, Capreolus, & alij volunt phantaſma cõcurrere tanquam inſtrumentum, quo medio intellectus agens operetur. Scotus & alij aſſeruat phantaſma, & intellectum agentem eſſe duas cauſas partiales vnam totalem cauſam integrantes, quarum vtraque immediatè

Scot. & alij vt cauſam partialem.

effectũ

effectum attingat. Prioribus ea ratio adstipulatur, quia causa particularis est instrumentum vniuersalis, quam determinat, & cui subordinatur: at phantasma determinat intellectum agentem, vt causa particularis vniuersalem. Quod iam ex dictis constat. Præterea necessariò eidem subordinatur, cùm absque illius concursu agere nequeat. Posteriores autem Philosophi suam sententiam ex eo confirmant; quia id, quod propriè instrumentum est, aut non agit nisi motum ab alio, vt serra: aut est tota virtus agentis, vt calor respectu ignis, quorum neutrum phantasmati conuenit. Nec enim ab intellectu agente quicquam accipit, vt ex superioribus liquet: nec est tota vis intellectus agentis; alioqui non eleuaretur per illius actionem, & influxum: si enim sic eleuatur, oportet vt intellectus agens potiores partes in agendo obtineat, atque adeò vt eius virtus non sit ea tantùm, quæ phantasmatis propria est.

Fundamenta prioris sententiæ.

Fundamenta posterioris.

Vtraque harum opinionum admodum probabilis videtur; si tamen prima nomen instrumenti laxiori significato vsurpet, vt nimirum conuenit iis omnibus, quorum interueniente ministerio aliquod agens vniuersale in operando vtitur. Qui igitur priorem tueri volet, ad rationem aduersariorum respondebit, rectè concludere phantasma non esse propriè instrumentum intellectus agentis; quod tamen non obstat, quominùs, latè accepto vocabulo, instrumentum dici queat. Cui autē posterior magis placuerit; ad argumentum partis contrariæ dicet, phātasma non solùm determinare intellectum agentem, vt causa particularis vniuersalem determinat, sed ei quoque subordinari; non tamen more proprij instrumenti, quasi intellectus agens eo intermedio operetur; sed quia nequit absque illius consortio agere, & illud vltra vires proprias excitat ad agendum: ita vt ambo partiatim, & immediatè influant in effectū, quē neq; phantasma sine intellectu, nec intellectus absque phantasmate vllo modo producet. Quòd si quis opponat cùm duæ causæ ita concurrunt quanlibet earum posse per se solam edere effectum eiusdem speciei, licet minùs perfectum; vt cùm duo luminosa lumen producunt. Occurrendum non esse id perpetuò verum, quia secùs accidit in causis, quæ sunt heterogeneæ comparatione effectuum, quomodo se habent intellectus agens, & phantasma ad species intelligibiles: itemque intellectus patiens, & species intelligibiles ad intellectionem.

Vtraque sententia probabilis.

Obiectio.

Solutio.

Cap.

Capitis Sexti Explanatio.

Discrimina inter primã intellectus apprehẽsionẽ, & cõpositionẽ.

INdiuisibilium igitur a) Hoc capite duplicem intellectus functionem distinguit Aristoteles; vnam, qua res simpliciter apprehendimus, & dicitur intellectio indiuisibilium. Alteram, qua res conceptas componimus, vocaturque compositio, sub qua tertia continetur, nempe discursus. Docet autem eo differre priorem operationem à posteriori, quòd in illa non insit veritas, aut falsitas; in hac insit. Item quód in hac ea, quæ sparsa sunt, ad vnitatem reuocet intellectus, connectendo videlicet inter se terminos, & ex ipsis propositiones coagmentando eo modo, quo cecinit Empedocles concordia factum esse, vt partes, & membra animalium, quæ priùs discreta fuerant, in vnum corpus coalescerent. Vel, quod eòdem ferè recidit,

docet Aristoteles apprehensionem simplicium esse priorem compositione; quia non componimus, nisi priùs apprehendamus; imitaturque hac in re intellectus naturam in procreatione animantium, quę, vt Empedocles existimauit, priùs membra singulatim finxit, et cęt. Porro autẽ, vt non quęuis coniunctio animal efformat, sic neque intellectus quæuis compositio veritatem enuntiat; si enim commensuratio cum diametro componatur, propositio falsa erit, si incommensuratio, vera. Hic aduerte nomine cõpositionis cõprehẽdi ab Arist. tã affirmãtem, quàm negantem enuntiationem, vt annotarunt Caietanus, & Philoponus: nec immeritò, cùm omnis enũtiatio compositio quędam sit; sed propõsitionem negantem vocat paulò post Aristoteles diuisionem proprio vocabulo, quod in ea vnum ab alio diuidamus negemusvè

Nomine cõpositionis quid denotetur.

CAP. VI.

INdiuisibilium a *igitur intellectio in hisce consistit, circa quæ falsitas non est. At inquibus iam falsitas & veritas inest: in hisce compositio quædam iam est conceptuum intellectus, quasi ipsi sint vnum. Atque vt Empedocles dixit.* Text. 21.

Multorum certè capita, admirabile dictu,
Ceruice absque fuere exorta in luminis auras:
Illa tamen dulcis post hoc concordia iungit.

Sic & hæc separata componi solent, vt incommensurabile & diameter. b *Quod si eorum etiam, quæ fuerunt, vel erunt fit compositio, & tempus insuper intelligitur, atq; additur. Falsitas enim in compositione semper consistit. Nam si album non album esse dicat, ipsum tunc non albũ componit. Licet autem per diuisionem etiam omnia dicere. Attamen falsitas, aut veritas non solùm consistit in hoc, Cleon est albus, sed in his etiam, Cleon erat, vel erit albus. Id verò quod singulos dictos conceptus componit, vnumque facit, ipse est intellectus. Cum autem dupliciter indiuisibile dicatur, aut potentia, aut actu: nihil prohibet intellectum, cum longitudinem intelligit, indiuisibile intelligere, & in indiuisibili tẽpore: est enim indiuisibilis actu. Et tempus perinde atque longitudo diuisibile, ac indiuisibile est. Non igitur dici potest, qui in vtroque temporis dimidio intelligebat, non est enim si non diuisio fiat, nisi potentia: At cum vtrunque seorsum intelligit, diuidit simul* Text. 21. Text. 21.

Quibus mò dictis contingat falsitas in diuisionẽ.

b Quod si eorum etiam) Docet non modo rationem rerum conceptarum posse in enuntiationibus falsitatem reperiri; cùm videlicet coniungimus, quæ copulanda non erant, vt si dicamus hominem non esse animal (siquidem licet omnia per diuisionem dicere, hoc est, quę affirmata sunt, negare) sed etiam cùm termini alioqui inter se probè cohærentes tempus verbi non rectè coaptatur. Nam v. g. morbus, & Socrates cohærent inter se, dum Socrates ęgrotat; siquis tamen pronuntiet Socratem ægrotasse, mutato præsenti tempore in præteritum, falsum dixerit.

Distinguitur ex obiectis operatio intellectus, vt est, intellectio indiuisibilium. Indiuisibile modo.

c Dupliciter indiuisibile) Primam intellectus operationem, qua indiuisibilia, ideſt, simplicia percipiuntur, apertiùs distinguit ex obiectis; atque trifariam indiuisibile dici: Vocatur autem in primis indiuisibile id, quod non est actu diuisum, diuidi tamen potest, vt linea; atque hoc significat cùm ait indiuisibile dici dupliciter, nempe actu, & potentia. De tali autem indiuisibili agẽs, inquit, nihil prohibere, quominùs intellectus intelligat indiuisibile, cùm percipit aliquid continuum, nempe longitudinem, quæ est indiuisibilis actu, licet potentia sit diuisibilis; potest nimirũ intellectus magnitudinem dupliciter intelligere: Vno modo, vt est diuisibilis potentia, sicque intelligit

intelligit lineam numerando partem post partem; atque adeò in tempore, siue successiue. Altero, vt est indiuidua actu; & ita percipit eam, vt vnum quid ex multis partibus constitutum, atque adeò simul. Adeòque subiungit tempus, & longitudinem similiter diuidi, & non diuidi intelligendo. Vnde dici non potest cùm id, quod intelligitur, partibus caret, dimidium eius intelligi medietate temporis, sed simul; quemadmodum si partes habeat, diuersis partibus respondere poterunt diuersæ partes temporis.

d Quod verò non in quantitate.) Secundo modo indiuisibile ait dici illud, quod vnam speciem vendicat, etsi compositum sit ex partibus non continuis, vt homo, domus, exercitus; & hoc ait percipere animam tempore indiuisibili, & per indiuisibilem potentiam, cuiusmodi est intellectus. Addit etiam licet ea, quæ sunt indiuisibilia specie, aliquam ratione partium diuisionem sortiantur, tamen per accidens intelligi diuisa, non vt sunt diuisibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis; sed vt sunt indiuisibilia, quia in partibus diuisis est aliquod indiuisibile, nempe ipsa species, quam intellectus indiuisibiliter percipit. Indiuisibile 2. modo. Quòd si intelligeret partes vt diuisas, nimirum carnem per se, & ossa per se, atque ita cæteras; tunc non intelligeret tempore indiuisibili. Contendit autem Aristoteles huius, & superioris modi similitudinem ostendere Vt enim hoc in modo est aliquid indiuisibile, nimirum species, quę facit omnes partes totius vnum esse, ita sonsitan in continuo inest quidpiam abeo in separabile, videlicet indiuisibile, quod causa est, vt tempus vnum sit, & longitudo vna: Siue hoc dicatur esse punctum in linea, & momentum in tempore; siue ipsa species longitudinis, aut temporis. Sed hoc differt, quòd tale indiuisibile similiter in omni continuo, & tempore, & linea inuenitur: indiuisibile autem secundum speciem, non similiter in omnibus speciem habentibus: siquidem quędam constant partibus homogeneis, quæ eandem speciem, & appellationem cum toto sortiuntur: alia ex partibus heterogeneis, quæ aliter se habent. Ita hùc locum perobscurum interpretatur D. Thomas. Quę similitudo, & quæ differẽtia detur inter huiusmodi indiuisibilia.

simul & tempus, atq; tunc vt longitudines, illa intelligit. Quòd si longitudinem vt ex vtrisq; constantem intelligat, in eo quoq; tempore nimirũ ipsam intelligit, quod ex vtrisq;

Text. 24. *pari modo temporibus cõstat, atq; componitur.* d *Quod verò non quantitate, sed forma est indiuisibile, id in indiuisibili tempore, & animæ indiuisibili intellectione percipit, atq; intelligit: per accidens autem, & non hoc sanè, quo illa diuisibilia sunt, id quod intelligit, & tempus, in quo intelligit, sed hoc, quo indiuisibilia sunt. Inest enim & in his indiuisibile quiddam: at fortasse nõ separabile, quod quidẽ vnum tam tempus ipsum, quàm ipsam longitudinem facit, atq; id in omni sane continuo, & tempore, & longitudine*

Text. 25. *similiter inest.* e *Punctum autem, omnisq; diuisio, & id, quod est sic indiuisibile, perinde atq; priuatio cognoscitur, manifestumq; euadit: similis esse videtur, & in alijs ratio: hoc enim modo malum cognoscit, atq; etiam nigrum: Contrario namq; quodammodo cognoscit. Id autem quod cognoscit, potentia nimirũ esse, & in ipso potentiã inesse oportet. Quod si causarũ alicui nullũ sit omnino contrariũ: illa se ipsam profecto cognoscit, & est actus, & etiam sepa-*

Text. 26. *rabilis. Est autem dictio quæ aliquid de aliquo enuntiat, quemad-*

e Punctum autem.) Indiuisibile tertio modo id esse ait, quod non solùm actu, sed potentia intellectile est: vt punctum; hoc autem diuisio appellatur, quia vt per illud partes cohærent, ita & secantur, cùm ab se mutuò abiunguntur; quod similiter de momento pronuntiandum est. Hoc indiuisibile quo pacto sub intellectum cadat, ostendit docens illud non intelligi per se, sed per contrarium, seu quasi contrarium: percipitur enim per negationem continui, sicuti priuatio per formam, quam negat, vt malum per bonum, & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter priuantia, vel quia, vt interpretatur Diuus Thomas, semper alterum contrariorum, quod imperfectius est, obtinet modum priuationis respectu alterius, vt iam alibi exposuimus. Vel certè, quia sumpsit album pro luce, nigrum pro tenebris. Indiuisibile 3. modo.

f Id autem quod cognoscit) Docet modum illum cognoscendi vnum contrarium per aliud, siue priuatiuum per formam negatam, ita vt intellectus ex cognitione vnius progrediatur ad cognitionem alterius, proprium esse facultatis intellectricis, quæ est in potentia, & non in acta puto; cuiusmodi est humanus intellectus. Quòd si quis alius existat, quem prænotio vnius contrarij non deducat ad intelligentiam alterius; Modus cognoscẽdi vnũ contrariũ per aliud, est proprius intellectus humani.

alterius;sed in se ipso omnia vnitè,ac simpliciter comprehendat;oportere eum esse actum purissimum,& á materia,ac potentialitate prorsus abiunctum, qui est ipsa diuina mens Ita hunc locum explicant D.Thom. & Philoponus:Themistius tamen,& Simplicius aliter, nempe de intellectu illo separato,quem finxere humano assistere ad rerum notionem excipiendam. Prior tamen interpretatio vera,ac germana est,congruitque cum ijs,quę ab Aristotele libro 12. Metaphys. cap.7.& 8. de Diuina mente scripta sunt.

g Est autem dictio.} Reuocat se Aristoteles ad id,vnde est digressus,nempe ad secundam intellectus operationem, docetque intellectum, qui in compositione,& diuisione versatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo,interdum falsum esse, interdum verum. Eum autem,qui circa simplicia occupatur, & ipsum quod quid est rei secundum suam naturam absque nexu apprehendit,per se semper esse verum,quemadmodum & visus,alijque sensus dum propria sensibilia apprehendunt;etsi per accidens interdum errent in applicatione formæ,quam percipiunt,vt quòd hoc,vel illud album sit,quod re vera non est. Tandem subdit ita rem habere in immateriali potentia,siue intellectu: fallitur enim etiam in simplici apprehensione,non tamen per se,sed ex accidente,dum etsi non componat, simplici actu accommodat alicui id,quod ei non inest,vt si Solem sub magnitudine bipedali concipiat. Sed nos de errore sensuum superiùs disputauimus,& de veritate tum simplici,tum complexa, quid sit, & quibus rebus competat,quibus non; in primo de interpretatione differimus.

in 2. operatione intellectus dari veritatem vel falsitatem per se.

quemadmodum affirmatio, vera omnis,aut falsa. At intellectus non omnis,sed qui est ipsius quid est secũdum formam,est verus,& non quippiam de quopiam dicit. Sed vt visio proprij ipsius est vera,si verò album hominem esse dicat,aut non,non semper est vera: sic se se habent ea, quæ sine materia sunt.

In 1. autẽ veritaté per se, falsitaté per accidens.

Capitis Septimi Explanatio.

Cientia autem ea a.) vt D. Thom. & Simplicius,& Philoponus,alijque interpretes obseruarunt,tradit hoc capite Aristoteles discrimen inter actiuum, & contemplatiuum intellectum,vt hæc de intellectrici facultate doctrina illustrior euadat. Præmittit igitur intellectum in actu,idest,intellectum, prout intelligendi actum exercet,esse idem cum re intellecta: quod qua ratione verum sit,alibi explicuimus. Item intellectum potentia antecedere intellectum actu;quia quod in potestate est ad intelligendum,deducitur aliunde ad actũ. Id verò respectu eiusdẽ hominis accipi debet. Simpliciter enim potius antecedit, qui actu est, quia omnis potentia ab eo, quod est in actu constitutum, ad actum prouehitur.

Hoc lib. c 4. text. 5 & c.5. text. 19 ibid. q.3. ar.2.

Qua ratione intelligendũ sit intellectũ potentia antecedere intellectũ actu

Scientia autem ea a quæ est actu,est idem, quod res, ea verò, quæ est potentia,in vno prior est tempore. Simpliciter autem neque tempore, sunt enim vniuersa, quæ fiunt ex eo, quod actu est. Text. 27.

b Sensibile autem.} *Sensibile autem ad actum ex potentia sensitiuum ipsum deducere, actũ videtur efficere, non enim patitur ac alteratur. Quapropter* Text. 28.

Quia inter sensum,& intellectum cognatio quædam est;ex ijs,quę sensui conueniunt,intellectus vim explicare contendit. Competit autem in primis sensui deduci ad actum ab obiecto sensibili,non tamen per aliquam proprie dictam alterationem,aut motum;qui sit actus entis in potentia,vt in potentia;quemadmodum lib. 3. Physicorum definitur;sed per alterationem translatitiam;qua subiectum non corrumpi,aut lędi,sed perfici solet. Item per aliud quoddam genus motus,seu mutationis,qua imagines ab obiecto transmissę organo corporeo imprimuntur Porrò prima sensus operatio,quæ est simplex cognitio obiecti,similis est primę functioni intellectus,quæ dicitur simplicium apprehensio,quam hîc dictionem,& intellectionem simplici vocabulo appellat,eaque speciatim pertinet ad intellectum speculatiuum.

Simplex sensus cognitio similis est primæ intellectus operationi.

Cùm

c Cùm autem sensus.) Alia sensus operatio est perceptio rei sensibilis sub ratione conuenientis, aut non conuenientis, iucundi, aut molesti, quę pertinet ad phantasiam. Ratione huius similem esse vult Aristoteles sensum intellectui practico, cuius est rem amplectendam, fugiendam vè proponere voluntari. Vnde & discrimen habetur inter practicum, & speculatiuum intellectum, quòd hic rem simpliciter consideret, neque spectet opus: ille dum rem, vt commodâ, vel noxiam repręsentat, ad prosecutionem, aut fugam lacessat: atque adsò ad praxim dirigat.

Discrimen inter intellectũ practicum, & speculatiuũ.

d Atque delectari.) Quia iucundi, & molesti fecit mentionem, obiter docet quid sit voluptuaria, molestaque actio, circa quid versetur, cuius sit facultatis propria. Ait esse delectationem, aut dolorem: versari circa bonum, aut malum, qua talia sunt, pertinere ad appetitum sensitiuum, quem appellat medietatem, seu mediocritatem; quia, vt interpretatur Simplicius, vtriusque susceptor est, tum suauis, tum insuauis: siue quia ex se est quasi medium non magis ad delectationem, quàm ad molestiam recipiendam aptum.

e Et fuga & appetitus.) Monet fugam, & appetitum in actu, idest, actum auersandi, & actum prosequendi obiectum, idem esse, quod dolor, & delectatio. Quæ res fusiùs, & enucleatiùs esset hoc loco pertractanda, nisi iam in Ethicis fuisset â nobis explicata. Subdit quoque appetitum sensitiuum, ad quem prædictę actiones spectãt, non distingui à potentia sensitiua. Intelligit autem non distingui subiecto, quandoquidem, vt ab eâdem anima oriuntur, ita in eodem insunt animali: Alioqui diuersam habent rationem, imò & realitatem.

Disp. 6. q. 3. a. 3.

Quo pactõ debet intelligi appetitum sensitiuũ, nõ distingui à potentia sensitiua.

propter alia quædam est hæc species motus, nam motus actus est imperfecti; at actus simpliciter, qui quidem est rei perfectæ, alius est omnino, diuersusq; ab illo. Sentire igitur ipsi dicere solùm, ac intelligere simile est. c *Cùm autem sensus iucundum aut molestum discernit: quasi affirmauerit, aut negauerit, tum persequitur, aut fugit.* d *Atq; delectari, aut dolere est operari ipsa medietate sensus ad bonum, aut malum, vt talia sunt,* e *& fuga & appetitus, qui est actu, hoc sunt, & non aliud est appetitiuũ, aliud fugitiuũ, nec alia sunt ista à sensitiuo, quanquam ipsorum ratio nõ est eadem, sed diuersa.* f *Animæ autem dianoiticæ ipsa phãtasmata perinde, atq; sensibilia sensui ipsi subijciuntur: atq; cùm bonum, aut malum esse dicit affirmando, aut negãdo, tum fugit aut persequitur. Quapropter ipsa anima sine phantasmate nunquam intelligit.* g *Fit autem & hic perinde vt ibi; nam aer quidem pupillam talem efficit: ipsa autem aliud, & auditus simili modo; ipsum verò vltimum vnum quidem est, & medietas vna, at ipsius plures sunt rationes. Quo verò dijudicat, atq; discernit calidum à dulci differre: dictum & priùs est, & nunc etiã est dicendum.* h *Est enim vnum quid ipsum, & ita vnum vt*

Text. 29.

Text. 30.

Text. 31.

aut malum amplectendum, aut declinandum. Vnde colligit nũnquam animam intelligere citra opem phantasmatum, cùm ea vtrique intellectui necessaria sint.

g Fit autem,) Dixerat sensibile mouere sensum, nunc quo pacto moueat obiter ostendit, aiens rem obiectam sensui priùs medium afficere, deinde externi sensus officinam immutare vsque ad ipsum medium, idest, vsque ad sensum communem, ad quem tanquam ad centrũ omnium sensibilium imagines perferuntur, hunc verò ait revnum, ratione plures esse, tum quia revera quoad naturam vna simplex facultas est: tum quia vnius termini vicem obtinet, qua tenus ad eam externorum sensuum functiones terminantur: officio autem multiplex est, quia inter calidum, & dulce, verbi gratia, & inter omnia externa sensibilia discrimen ponit, eaque & ipsorum sensiones dijudicat, vt alibi dictum fuit. Hinc cognitam esse vult Aristoteles similitudinem, siue analogiam inter sensum, & intellectum; quia vt externa sensibilia se se habent ad sensum communem, quem mouent, ita phantasmata ad intellectum: & vt sensus communis omnia sensibilia percipit, ita intellectus omnia intelligibilia: ille ministerio sensuum: hic ope phantasmatum. Quod ad vim, munusque sensus communis attinet, addit Philoponus non solùm communem sensum esse quasi sedem omnium sensibilium; sed

Vt cõmunis sensꝰ omnia sensibilia percipit, sic intellectus omnia in intellegibilia

in singulari quoque externis sensibus dari vnum καταγώγιον, id est, confluuium, ad quod sensibilia cuiusque sensus concurrunt. Namque omnium visilium commune quasi centrum est aspectus; omnium sonorum auditus; odorum olfactus, tactilium tactus: gustatiliū gustus. Illud tamen interest, quód sensus communis omnia externa sensibilia percipit, atque dijudicat: quilibet autem externus sensus ea duntaxat, quæ ipsi propria sunt.

Repetuntur quæ de sensu cõmuni superiori lib. dicta sunt,

h Etenim vnum quid ipsum.) Quod libro superiori de sensu communi asseruerat, id nunc repetit, nimirum esse vnum tanquam terminum, idest, vt Philoponus interpretatur, vt centrum circuli, in quod diuersę lineæ incidunt. Vel, vt Simplicius ait, esse vltimum iudicatorium omnium sensibilium, & vnum quidem re ipsa, plura verò ratione, quatenus diuersas sensibilium proprietates diuersè cognoscit. Est enim, inquit, iudicatorium vnum, vt terminus, terminum appellans punctum, in quem concurrunt lineæ diuersæ. Nam & is vnus, impartibilisque existēs diuersam habet ad diuersas lineas habitudinem.

Cõmunis sensus tum proportione, tũ numero centro comparatur

i Atque hæc ipsa vnum sunt.) Ita se inquit habere centrũm, vt sensum communem, tum proportione, tũ numero. Proportione, quia vt se habet centrum ad lineas, ita sensus communis ad operationes aliorum sensuũ: vt enim illæ ad centrum, sic hę ad tribunal sensus communis perferũtur. Numero, quia vt centrum existens vnum, ad multas lineas ordinem habet, ita communis sensus, cùm vnus sit, ad multos sensus habitudinem seruat: atque ita sensus cõmunis, & centrum obtinent eundē numerum, idest, haudquaquā numero variātur, quin potiùs in sua vnitate consistunt. Alij, quorum interpretatio faciliot videtur, verba illa, hæc ipsa vnum sunt, explicant de proportione inter sensum, & intellectum respectu suorum obiectorum; quia vt se habent sensibilia ad sua phantasmata, ita sensus communis ad intellectum. Quod Aristoteles ostendit ratione ducta à sensibilibus, admonens parum referre, siue sensibilia pertineant ad vnum sensũ externũ, siue ad plures. Ratio verò est huiusmodi, sicuti se habet candidũ ad nigrũ, ita phantasma candidi ad phantasma nigri: ergo cõmutata proportione, vt se habet candidum ad suum phantasma, ita nigrum ad suũ. Si igitur phantasma candidi, & nigri insunt vni, spectantq; ad vnam potentiam, quæ est sensus cõmunis, facultasq; vna secundum rem, diuersa secundũ rationē: ita omnia phantasmata pertinebunt ad vnã potentiam, videlicet intellectũ, qui sit facultas re vna, diuersa verò ratione: & vt sensus cõmunis non nisi interuentu externorũ sensuũ res percipit, ita intellectus non intelliget, nisi ministerio phantasmatũ: ñ quasi opus sit phantasmata ipsa intelligere: sed respersa illa repręsentatas. Huiusce rationis discursum, assumptis elementis, vt aliàs consueuit, proponit Aristoteles.

Vnitas intellectus colligitur exvnitate sensus cõmunis.

vt terminus. i *Atq; hæc ipsa vnũ sunt, tũ similitudine rationis, tum numero, quẽ habent ad vtrumq;, vt illa inter se se habent. Quid enim interest, si quonã pacto discernit aut ea, quæ sub eodẽ genere collocantur, aut contraria, dubitemus, vt albũ ac nigrum? Sit igitur, vt est A, quod est albũ ad B, quod est nigrum, sic C, ad D; Quare mutato ordine comparationem etiam eorundem verè facere licet. Si igitur C D sint vnum, ipsa profectò se se habebunt perinde atq; A B, vt sint idem & vnum: nõ eandẽ autẽ habeãt rationem, & illa simili modo. Eademerit omnino ratio, etsi A quidẽ sit dulce, B vero album. Intellectiuum igitur ipsas formas in phantasmatibus ipsis intelligit.* Text. 32.

k *Et vt in illis ipsi definitũ est id, quod fugiendũ est, vel sequendũ, sic & sine sensu cum in phantasmatibus est, mouetur: sentiẽs enim signum face datum ignẽ esse, vidensq; ipsum cõmuni sensu agitari motu, cognoscit hostẽ accedere, at nonnunquã hisce, q̃ sunt in anima, phantasmatibus, aut mentis conceptibus quasi vidẽs ad ea, q̃ sunt præsentia ratiocinatur, atq; deliberat de futuris. Et cũ dixerit hic aut ibirẽ eã esse, quæ voluptatem, aut dolorem affert, tum fugit, aut persequitur, & omnino* Text. 33. Text. 34.

k Et vt in illis.) Ostendit quonã pacto excitetur intellectus actiuus ad deliberandũ de re p sequenda, fugienda vè; nempe interdum moueri sensibilibus præsentibus: nonnunquã sola phantasia stimulante. Nam qui conspicatu erectã, agitatamq; facem ad significandos hostiũ incursus, præsentia rei sensibilis, visuque impellitur ad consilium ineundũ aduersus hostes. Interdũ autem, etsi nullum præsens obiectum laceſſat, phantasia de futuris cogitans, & alia cũ alijs conferens intellectũ prouocat, vt de agendis deliberet, & quid facto opus sit doceat, & quę iucunda aut molesta iudicarit, ea prosequi, aut declinare iubeat.

l Ipsum

l Ipsum autem verum} Docet verũ, & falsum, quę ad actionem non pertinent in eodem genere contineri, in quo bonum & malum, id est, hęc omnia pertinere ad intellectum vnum, & eundẽ re. Nec enim intellectus practicus, & speculatiuus sunt potentiæ realiter distinctæ. Neque in obiecta simpliciter diuersa tendunt. Nam speculatiuus versatur circa cognitionem veri, & falsi absolutè; practicus autem in ordine ad opus, atque adeò, vt est conueniens vel non conueniens, seu bonum, aut malum; quæ obiecti distinctio non sat est, vt intellectus practicus, & speculatiuus re ipsa distinguantur. Qua de re in progressu plura.

Intellectum practicum, & speculatiuum non esse potentias realiter distinctas

nino aliquid agit. l *Ipsum autem verum, ac falsum quæ sine actione sunt, in eodẽ genere sunt, in quo sunt bonum,*
Text. 35. *ac malum, sed absolutè differunt atque cuiuspiam ratione.*
m *At verò res eas quæ vocitantur ob abstractionem abstractæ, hoc pacto intelligit: nam vt si quispiam similitatẽ non vt est similitas: quo quidem pacto percipi separata non potest, sed vt concauitas est, intelligeret actu, sine ea tũ ipsam intelligeret carne, in qua concauitas est: sic cum res*
Text. 36. *intelligit mathematicas, tum separatas ipsas, vt separatas intelligit.* n *Omnino autem is intellectus, qui actu intelligit, res ipse est, vti diximus. Si verò fieri possit, vt aliquam ipse non separatus à magnitudine separatarum rerum intelligat nec ne, considerandum est posteà.*

m At verò res eas} Quia asseruerat intellectum speculatiuum verum in cõmune, & abstractum considerare: ostendit qua ratione abstracta contempletur in disciplinis Mathematicis, nimirum cõsiderando illa, quæ in materia quidẽ sunt non tamen vt in materia sensibili continentur, quod illustrat exemplo similitatis, seu curuitatis nasi. Si enim vt talis curuitas est, perpendatur, necessariò in sua consideratione nasum, ac materiam sensibilem involuet; non autem si absolutè secundum communem rationem curuitatis spectetur. De materia sensibili, & intelligibili, deque tota varietate abstractionum, quę in scientijs inuenitur, egimus in procœmio Physicorum quęstione 1. art. 3.

n Omnino autem} Repetit, quod supra docuerat, nimirum intellectum esse rem, quam intelligit. Quod qua ratione verum sit, iam exposuimus, & proximo sequenti capite inculcabimus. Postremò dubitat an intellectus, dum est in corpore cognitionem substantiarum separatarum assequi valeat: cuius dubitationis solutionem in alium locum reijcit. Ea verò in commentarijs primę Philosophiæ á nobis tractatur.

Capitis Octaui Explanatio.

NVnc autem ea a} Quæ de sensu, & intellectu tradiderat, quasi in summam colligit aiens animam quodammodo esse omnia. Namque omne ens aut sensibile, aut intelligibile est; anima verò ratione sensuum est omnia sensibilia; ratione intellectus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati consonet exponit asserens, tam obiectum sensus, quàm intellectus; tam sensum, quam intellectum bifariam dici; actu nimirũ, vel potestate: actu sumitur vtrunque obiectũ cùm actu á facultate cognoscente percipitur; potestate cùm non actu cognoscitur, est tamen idoneum, vt cognoscatur. Similiter intellectus in actu dicitur cùm actu contemplatur; potestate, dum potest contemplari. Pariquemodo sensus in actu, dum actu sensionem edit; potestate, dum edere illam valet. Anima igitur quatenus est in potestate ad percipienda omnia, dicitur omnia potentia: vt verò est in actu cognoscendi, dicitur esse actu ea, quę sub eius notionem veniunt. Porro animam esse omnia non realiter accipiendum est, nec enim anima est lapis, quem intelligit, aut color, quẽ vernimus, sed notionaliter, hoc est, secundum rerum imagines, similitudinesvè, quibꝰ cõsignatur.

Animamque dammodo esse omnia.

Text. 37. *NVnc a autem ea, quæ de anima dicta sunt, quasi ad quædam capita redigentes: rursus dicamus animã ipsam ea vniuersa quodammodo esse, quæ sunt. Nã ea, quæ sunt, aut intelligibilia sunt, aut sensibilia. Atque scientia quidem est res eæ quodammodo, quæ sub ipsam scientiam cadunt: sensus autem ipsæ sensibiles. Verum quo*

b Quare anima est vt manus} Dixerat animam continere in se formas, ideſt, imagines, è quibus rerum cognitionem elicit. Id similitudine quadam explicat, hunc in modum; Sicuti manus cùm sit instrumentum, quo cætera efformantur, atque adeò instrumentorum omnium organum, alijs instrumentis vtitur: ita anima cùm sit forma alias formas admittit, ijsque in cognoscendo vtitur, tam ratione intellectus, quàm sensus; nisi quòd intellectus suscipit formas, ideſt, imagines rerum tam immaterialium, quàm materialium, atque ita forma formarum nuncupari potest: sensus verò materialium, & sensibilium duntaxat.

Manus instrumentorũ omnium organum.

c Cùm autem nulla res} Cùm neque res Mathematicę, neque Physicę, & harũ affectiones (de hoc enim tantũmodò rerum genere hoc loco agit) extra sensibilia cohęreant, ac proinde earum imagines intelligibiles è formis sensibilibus, in quibus virtute insunt, eruantur: colligit Aristoteles nõ posse intellectum in earum consideratione, & disciplina versari sine ope sensuũ, qui primo sensibilia percipiunt. Vult autem intellectum non solùm, cùm de nuòs species haurit à phantasmatibus pendere: sed etiam comparatis iam speciebus, dum contemplatur: quòd eum simul cum phãtasmate contemplari oporteat: quia vt se habet sensus exterous ad obiecta, sic intellectus ad phãtasmata. Quare vt ille sine præsentia obiecti non sentit, ita hic sine phantasmatibus nihil intelligit; nisi quòd externa sensibilia sunt in materiam penitùs demersa; phantasmata verò sunt formę sine materia; nec enim sunt ipsę res sensibiles, sed earum simulacra.

Intellectũ nõ versari circa res mathematicas, & physicas, sine ope sensuum.

quo pacto id ita est, quæratur oportet. Scinditur igitur in ipsas res scientia, atque sensus: is quidem qui est potentia in res potentia tales: is verò qui est actu in actu similiter tales, & scientia pari modo. Sensitiuum autem animæ, & id, quod scientijs affici potest, hæc potentia sunt. Hoc quidem id, quod sub scientiam cadit, illud verò sensibile. Atqui necesse est aut res ipsas, aut formas in anima esse, at non sunt in ea res ipsæ profectò. Non enim ipse lapis in anima, sed forma lapidis inest. b Quare anima est vt manus, manus enim instrumentorum est instrumentum. Et intellectus formarum est forma, & sensus itidem sensibilium forma. Text. 38.

Cum autem nulla res sit, vt videtur, præter magnitudines sensibiles separata, in ipsis profectò sensibilibus formis, ipsæ sunt intelligibiles formæ tum earum rerum, quæ abstractæ vocantur, tum eorum etiam sensibilium, quæ sunt habitus, atque affectus. Idcirco & qui non sentit, nihil discere, vel intelligere potest. Et qui contemplatur, necesse est vni cum phantasmate contempletur, ipsa nanque phantasmata veluti sensibilia sunt, attamen sine materia. Est autem aliud phantasia ab affirmatione, negatione vè: verum enim, vel falsum complexio est conceptuum intellectus. At mentis primi conceptus, quo, quæso, different, vt non phantasmata sint? An neque cæteri sunt phantasmata, non tamen sine phantasmatibus sunt. Text. 39.

d Est autem} Subijcit discrimen inter actum intellectus, & phantasiæ, quòd actus intellectus qui est compositio, vel diuisio, verus sit, aut falsus; non autem actus phantasię, siquidem in sola cõplexione intelligibilium propriè veritatem, aut falsitatem esse dicimus; cognitionem autem simplicium, in quit, differre à phantasmatibus, licet abique ijs esse non possit, vt neque aliæ operationes intellectus.

In compositione, & diuisione phantasiæ nondatur veritas, vel falsitas.

QVÆSTIO I.

VTRVM INTELLECTVS PATIENS sit potentia passiua: & omnino pura potentia, an non.

ARTI-

ARTICVLVS I.

INTELLECTVM PATIENTEM esse potentiam tum passiuam, tum actiuam.

EXplicatis capitib⁹, in quib⁹ Aristoteles de intellectu possibili, seu patiente disseruit, doctrinæ ordo postulat, vt quæstiones ad eundē intellectum pertinentes, attexam⁹. Supponim⁹ autē in præsenti dari patientem intellectum. Quod ex eo satis constat, quia intellectus patiens est facultas intelligendi, quilibet autem experitur se intelligere. Ac ne quis eam actionem ad internum sensum referat, manifestum est intelligi à nobis res immateriales, & cōmunes, quarum perceptio in facultatem materialem, & organo corporeo inhærentem, atq; adeò in sensum internum cadere non potest, vt alibi demonstrauimus. Quærimus ergo inprimis an intellectus patiens sit potentia passiua, id-est, vtrum solummodò patiatur recipiendo, an etiam agat intelligendo. Pro cuius dubij solutione aduertendum, posse intellectum patientem conferri vel cum obiecto, vel cum intellectione. Si cum obiecto conferatur, dicimus esse potentiam passiuam duntaxat. Quod probatur, quia intellectus patiens nihil agit in proprium obiectum (sicuti agit potentia nutritiua in suum, videlicet, in alimentum) sed ab eo tantùm patitur recipiendo speciem interuentu phantasmatum. Hæc assertio est Themistij, & Simplicij & communis interpretum Aristotelis. Item D. Thomæ prima part. quæst. 79. art. 2. Caietani ibidem, & hoc in lib. cap. 2. Capreoli in 4. distinct. 49. quæst. 4. Ferrariensis lib. 2. contra Gent. cap. 6. & aliorum.

Dari intellectum patientem.

Intellectus patiens collatus cū obiecto est potentia passiua duntaxat.

Si autem intellectus comparetur cum intellectione, sunt qui putent eum passiuè tantùm se habere, vt Gotfredus quodl. 6. quæst. 7. teste Scoto in primo dist. 3. quæst. 7. Iandunus lib. 2. huius operis quæst. 16. & lib. 3. quæst. 13. & 24. & Venetus in summa de anima cap. 3. asserentes intellectionem recipi tantùm ab intellectu patiente, effici verò à phantasmatis; vel vt alijs placet, ab intellectu agente. Quam opinionē probabilem iudicat Scotus quodlib. 13. potestq; confirmari eo argumento, quia si intellectio esset actiuè ab intellectu patiente, cùm recipiat in se intellectionem more materialis causæ: vtique incideret in vnam, eandemq; rem causa efficiens, & materialis, quod negat Aristoteles lib. 7. Physic. cap. 1. text. 1. & lib. 8. cap. 4. text. 28. dum causam mouentem, & rem motam realiter distingui asseuerat.

Qui velint eundem comparatum cū intellectione esse quoque potentiam passiuā.

Intelligere nihil esse aliud, quàm habere in se passiue actū intelligendi putat Aluain⁹ in 3. d. 3. q. 1. a. 2. Dur. in 4 d. 15. q. 2. Fgid. in 1 d. 24. q. 4. Och. in 1. d. 1. q. 2 & in 4. q. 13. Gab. in 1. d. 1. q. 2. Aliacēs. ibid. & alij apud Bargium in 1. d. 1. q. 4.

Nihilominùs asserendum intellectum patientem actiuè concurrere ad suam intellectionem. Nam quòd eam neq; intellectus agens, neq; phantasmata per se efficiant, in superioribus ostendimus. Deinde quòd illam edat ipse intellectus patiens, liquet vel ea ratione, quia intellectio est actio immanens, quæ ab eádē met potentia, in qua recipitur, elici debet. Quare cùm intellectio recipiatur in intellectu patiente, ab eodem elici

Intellectum patientē actiuè concurrere ad suam intellectionem.

Probatur 1i

elici neceſſe eſt. Secundò, Nihil denominatur agere niſi ab actione, quam elicit; quod vſque adeò verum eſt, vt ſi Deus ſe ſolo poneret in meo oculo viſionem, ita vt oculus paſsiuè tantùm ſe haberet, non dicerer ab ea videns; ſed intellectus denominatur intelligens à propria intellectione: igitur neceſſariò eam elicit. Tertiò, idem confirmari poteſt, quia eadem ratio eſt in actu intelligendi, quæ in actu volendi: ſed in Concil. Tridentino ſeſſ. 6. Can. 4. damnatur qui dixerit in iuſtificatione liberum arbitrium paſsiuè tantùm ſe habere, proindeque docetur voluntatem actiuè concurrere: ergo ſimiliter intellectus concurrit actiuè ad intellectionem: maximè cùm liberum arbitrium non in ſolo actu voluntatis cõſiſtat, ſed importet etiam actum intellectus, liberumque iudicium, vt conſtat ex ijs, quæ tradit D. Thom. lib. 2. contra Gent. c. 48. ridiculꝰ verò eſſet, qui diceret actiones voluntatis, & intellectꝰ, quatenus ad iuſtificationem pertinent, elici ab ipſis potentijs, aliàs verò non elici.

Voluntas cõcurrit actiuè ad ſuas operationes.

Superiùs dictis nihil officit locꝰ ille ſeptimi, & 8. Phyſ. Loquit enim ibi philoſ. de cauſa materiali phyſ. quæ eſt principium phyſici motus; non autem de cauſa materiali, fuſè acepto vocabulo, pro vt complectitur omne id, quod eſt ſuſceptiuum alicuiꝰ motionis, ſiue materialis ſit, ſiue non. Quo pacto minimè repugnat eandem rẽ eſſe cauſam materialem, & efficiente. Ita verò dicimꝰ ſi intellectus cum intellectione conferatur, eſſe potentiam, tũ actiuam, tum paſsiuã. Actiuã, pro vt intellectionem edit: paſsiuã, pro vt eandem recipit. Adde etiã nudum intellectum cauſam eſſe paſsiuam intellectionis, actiuã verò ſimul cum ſpecie; quo pacto iam materialis cauſa cum efficiente non omnino coincidunt. Qua de re in phyſicis latiùs

In quibus materialis cauſa concidere poteſt cum efficiente.

Nudus intellectus diſtinguitur á ſe ipſo vteſt ſpecie conſignatus.

Lib 7. c. 1. q 1. o 2.

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM IN quodam ſenſu non eſſe puram potentiam: in alio an ſit diſquiritur.

QVod ad ſecundam propoſitæ quæſt. partem attinet, bifariàm quæri poteſt, an intellectꝰ patiens pura potẽtia ſit. Vno modo, an in genere entiũ ſit pura potentia, nullũ in ſua natura includẽs actum, quo pacto materia prima dicitur pura potẽtia. Altero, an ex ſe ſit pura potentia in genere intelligibiliũ, ideſt, vtrũ ex ſua primæua origine nullã obtineat ſibi congenitam ſpeciem, aut notionem: ſed duntaxat in poteſtate ſit ad eam progreſſu temporis acquirendam. Hoc poſito, noſtra aſſertio ſit. Si potentia priori modo ſumatur, intellectus non eſt pura potentia; quod ita probatur. Intellectus ex ſua natura eſt forma, & actus; ergo ſecundũ eam conſiderationẽ non eſt pura potentia. Antecedens oſtenditur. Nam id, quod alteri ratio eſt, & principium operandi, dicitur actus; & forma; poſsibilis verò intellectus eſt animæ operandi, ideſt, intelligendi ratio; eſt igitur actus, & forma. Maior patet, quia vnum quodque per ſuam formam operatur

Quibus modis quæri poteſt an intellectus ſit pura potentia.

Lege D. Th. 1. p. q 87. a. 1. Caiet. ibidẽ Ferr. lib. 2. cõtra gent. c. 82. & 98. Scot. in 1. d 3. q. 7.

Intellectus non eſt pura potentia in genere entium.

ratur. Minor verò traditur ab Aristotele hoc in lib. cap. 4. text. 5. suadeturque ex eo, quia cùm nulla substantia creata possit esse immediatum principiũ operandi; eget anim⁹ aliqua vi, seu facultate intermedia, qua intelligendi actus promat, quæ facultas non alia est, quàm intellectus.

An sit pura potentia in genere intelligibiliũ dissensio est.

Quod verò ad alterum quæstionis sensum pertinet, magna ea de re inter Platonem, & Aristotelem contentio extitit. Nam Plato, vt constat ex ijs, quæ scripsit in Phædro, Menone, & 10. de Rep. cùm persuasum haberet nostros animos extra corpora fuisse procreatos, ibique rerum omnium notionem, ex idearum influxu hausisse, credidit eos, cùm hisce moribundis corporibus illabuntur, inditas rerum imagines, ac scientias deferre secum; ita tamen, vt omnis ea cognitio ob crassæ, concretæque materię cõmerciũ, & quasi insolẽtiam, tetri carceris oblivione sopiretur: deinde accessu phantasmatum excitata reuiuisceret. Itaque censebat Plato nos, cùm aliquid discimus, nõ simpliciter discere: sed recordari potiùs, nec nouam acquirere scientiam, sed antè habitæ reminisci. Hoc tamen dogma, quatenus animarũ ante corpora creationem fingit, iam in 2. huius operis libro fuit à nobis confutatũ. Quare ea parte omissa, quæ etiam ad rem præsentem non facit: expendendum hìc tantùm erit vtrum noster animus veluti nuda tabula absque vllis intelligibilium imaginum lineamentis, corpori infundatur; vel ei potiùs in ipso creationis momento ab Auctore naturæ eiusmodi imagines, siue species tribuantur, vt quidam nostræ ætatis Philosophi putant. Nam quòd ita res habeat hisce argumentis videtur ostendi. Substantiæ à materiæ concretione abiunctæ intelligunt omnia naturaliter per formas sibi à principio inditas, vnde in libro de causis propositione 10. dicuntur intelligentiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes saltem aliquarum rerum species sibi innatas habebunt; præsertim cùm intelligere sit hominicõmunecum Angelis, vt ait D. Gregorius homil. 29. in Euang. Secundò, Anima intellectiua est multo nobilior, quàm materia prima; sed materia prima non est à Deo producta sine formis: ergo neque anima intellectiua sine speciebus. Tertiò, Deus quamlibet cæterarum rerũ condidit instructã, atque ornatã ijs affectionibus, quæ ad illius munia necessariæ erant; sed vt intellectus possibilis operetur, indiget speciebus: non ergo sine ijs à Deo procreatur.

Argumenta quæ probant animã in sua creatione species accipere.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

Postremò, Nostris animis innati sunt duo habitus: alter, quo primis principijs speculatiuis assensum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo assentimur primis principijs practicis, qui vocatur synderesis: igitur cùm eadẽ sit ratio in speciebus intelligibilib⁹, erũt quoq; hæ nobis insitæ. Antecedens probatur, primùm quia huiusmodi habitus dicuntur naturales, non nisi quia inditi nobis sunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu synderèseos palàm affirmant, tum D. Augustinus super psalm. 57. & D. Epiphanius libro 2. contra hær. tom. 2. tum D. Hieronymus in epist. ad Demetriadem hisce verbis. Est in animis nostris quædam sanctitas naturalis à Deo impressa, quæ veluti in arce animi residens, parui, & recti iudicium exercet. Patet igitur nostrũ intellectum non esse puram potentiam in eo sensu, de quo agimus.

Vltimũ arg.

D. August. D. Epiphan. D. Hieron.

ARTICVLVS III.

INTELLECTVM PATIENTEM ex sua primæua origine esse puram potentiam in genere intelligibilium.

Superior sententia aduersatur Aristoteli.

VErum istiusmodi placitum abhorret in primis à disciplina Aristotelica, vt patet ex capit. 4. huius libri text. 14. vbi noster intellectus à principio dicitur esse quasi tabula in qua nihil est depictum: quod communi assensu Peripatetica Schola tuetur. Ita verò, vt D. Thomas prima part. quæst. 79. art. 2. animaduertit, cùm triplex sit intellectus, diuinus, Angelicus, & humanus. Diuinus, quia est ipsa Dei essentia, & actus omnino purus semper respectu totius entis est essentialiter in actu intellectionis, nulloq; modo in potentia. Angelicus verò, & humanus, cùm puri actus non sint, oportet eos in potentia esse, sed quia potentia duplex est, vna semper cum actu suo coniuncta, vt materia cœlestis cùm propria forma; alia non semper coniuncta cum actu, quem assequi potest, vt materia sublunaris, quæ progressu temporum alias, atque alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus ob propinquitatem ad primum intellectum, semper est in actu intelligibilium imaginum; humanus autem quia infimus, & à diuino quàm maximè remotus, principio quidem est in potestate respectu earum imaginum, quasi nuda tabula; tum deinde paulatim ijs imbuitur, ac perficitur.

Datur potentia semper cõiuncta cũ suo actu, & alia non semper coniuncta.

Qua propter asserendum omnino est animæ intellectiuæ non infundi species in ortu. Quod probatur, Nam si ita esset, posset anima confestim ijs vti; nec enim earum vsus ope phantasmatum egeret, quia sicuti absq; phantasmatis cõparatæ essent; ita integrũ ei foret ablq; eorum concursu intelligere; præsertim cùm tales species deberent esse ex suo genere infusæ, vt illæ, quæ Angelis in instanti creationis inditæ fuerũt. Quòd verò ijs confestim ñ vtamur, manifestũ est; alioqui ab ipso conceptu antequã in lucem essemus editi, iam quisq; nostrũ præcũte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demereretur, quod est erroneum. Nec satisfaciet, qui dixerit vsum rationis ab internis sensibus pendere, nec nisi his solutis, ac perfectis dari; cùmque ij paulatim perficiantur, inde esse, quòd licet anima intelligibilibus speciebus ornata sit: non tamen libero arbitrio fungitur. Non, inquam, satisfaciet; quia, vti diximus, species natura sua diuinitùs infusæ, vt non egent ope phantasmatum, ita neque sensuum internorum solutionem, perfectionem vè requirunt, vt anima earum interuentu intelligendi, volendiq; actiones liberè exerceat. Secũdò idẽ ex eo suadetur, quia si esset nobis ingenitæ species, essẽt quoq; ingeniti habit⁹ scientiarũ, cũ in vtrisq; par sit ratio. At nõ ita rem habere planè indicat, quòd nemo eiusmodi habitus in se experitur, sed magnum potiùs laborem, & difficultatem in disciplinis com-

Animę intellectiuę non infũdi species in ipso ortu. 1. Ratio.

Species infusę non egent ope phantasmatum.

2. Ratio. Non esse homini ingenitos scientiarũ habitus.

comparandis. Accedit quòd cùm ſpecies intelligibiles poſsint à nobis per intellectum agentem, interueniente opera internorum ſenſuũ, comparari, vt ex ſuperioribus conſtat: minime neceſſarium fuit eas nobis diuinitùs tribui.

Poſtremò idem ex eo probat D. Thomas 1. part. quæſt. 84. art. 5. quia ſi anima intellectiua non acciperet ſpecies à ſenſibus, ſed aliunde; non eſſet, cur ſocietatem corporis affectaret, ac materiæ vniretur. Nec enim dici poteſt vniri eam ipſiùs corporis gratia; cùm forma non ſit propter materiam; ſed è conuerſo materia propter formam. Maximè autem videtur corpus animæ intellectiuæ neceſſarium ad propriam eiꝰ functionem, quæ eſt intelligere; cùm ipſa alioqui ſecundum ſe à corpore non dependeat. Quòd ſi ſpecies ex influxu ſuperni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligẽdum. Si quis autem opponat; animam humanam non ſolùm vniri corpori ad intelligendum, ſed ad componendum totum. Quare tametſi miniſteriò ſenſuum ſpecies nullas hauriat, non proinde huiuſmodi nexum ſuperuacaneum fore. Occurrendum cùm vnum quodque propriæ operationis gratia maximè ſit, vt docet Ariſtoteles lib. 2. de Cœlo cap. 3. text. 17. eſto ob aliũ quoque finem ea corporis, animique coniunctio fiat, non poſſe tamen excuſari, quin debeat dici ex parte operationis fruſtrà eſſe, ſiquidem nõ vnitur corpori propter operationem, cùm tamen neque Deus, neque natura quicquam etiam ex ea parte fruſtrà eſſe patiatur.

3. Ratio.

Ad intellectiõné neceſſaria eſt coniũctio animæ cũ corpore.

Obiectio.

Reſponſio.

Reſpondeamus nunc argumentis, quæ pro aduerſariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum eſt cum D. Thoma prima parte quæſt. 55. art. 2. animas humanas, quia formæ corporum ſunt, ex ipſo modo eſſendi habere, vt per corpora intelligibilem ſuam perfectionem conſequantur, hoc eſt, vt per ſenſus organis corporeis affixos rerum imagines comparent; ſubſtantiæ verò ſuperiores, id eſt, Angeli, quia ſunt à corporibus omnino abſolutæ, & in eſſe intelligibili extra materiã ſubſiſtentes, oportuit, vt ſuperni luminis effluxu à prima origine intellectuales rerum imagines acciperent.

Ad primum.

Angelis indigẽt ſpecies nõ verò animę rationali.

Ad ſecundum dicendum eſt, materiam non poſſe viribus naturæ abſque forma conſtare; humanum verò intellectũ abſque ſpeciebus eſſe poſſe; ideòque non eandem eſſe rationem in illo, & in materia prima: eſto in eo conueniant, quòd vt materia prima eſt in poteſtate ad alias formas, ſic noſter intellectus ad recipiendas ſpecies. Ad tertium reſpõdendum, licet Deus non indiderit homini ſpecies ad intelligendum, tribuiſſe ei tamen intellectum agentem, cuius opera, ſenſuumque miniſterio eas compararet, quod ſatis fuit, vt non dicãtur ei de negata fuiſſe neceſſaria ad intellectionem, & ſcientiam, quemadmodum eſto illi neque arma, neque naturalia corporis integumenta à natura data ſint, haud propterea exiſtimandum non fuiſſe ei conſultum ab Auctore naturæ circa ea, quæ ad tuendam vitam pertinẽt: ſiquidem illi & ingeniũ, & manum, vt commune inſtrumentum, ad ea omnia quærenda, conficiendaque attribuit, vt alibi ex Ariſtotele, Seneca, aliiſque Auctoribus admonuimus.

Ad ſecundũ.

Ad tertium.

Intellectus agẽs datus, vt de ſpeciebus animam cõmodet.

2. Phyſ. c. 9. q. 2. art. 3.

Ad quartum.

Pro explicatione quarti argumenti sciendum est Capreolum in prologo sententiarum quæst. 3. ad 5. contra primam conclusionem, Viguerium Granatensem cap. 3. suarum institutionum Theologicarum, & alios quosdam existimasse habitum primorum principiorum esse nobis ingenitum à natura. Verum hæc sententia haudquaquam nobis placet, eamque lib. 1. Posteriorum ex professo refutamus. Ad argumentum igitur respondemus, habitus primorum principiorum, tam quæ ad contemplationem, quám quæ actionem, & praxim spectant, re vera esse acquisitos à nobis per assensum cadentem supra prima principia speculabilia, & operabilia, eatenus tamen dici naturales, quatenus eiusmodi principia per se, ac vi suorum terminorum adeò conspicua sunt, vt eis necessariò quoad speciem actus assentiamur, neq; mẽte inficiari ea possimus; idque videtur respexisse D. Thomã prima secundæ quæst. 51. art. 1. & lib. 2. contra gentes cap. 78. cũ docuit habitum principiorum partim esse naturalem, partim acquisitum. Quod verò ex Sacrorum patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod intellectui superaddatur, interpretandum est, sed de lumine intellectus, quod ab ipsa intelligendi facultate non distinguitur. Id verò D. Hieronymus propterea naturalem sanctitatem vocat, quia illo illustratur mens ad approbanda communia principia, quibus rectè viuendi norma continetur.

Non dari habitꝰ primorũ principiorũ ab ipsa natura ingenitos.

Cur ijdẽ naturales dicuntur.

QVÆSTIO II.

VTRVM INTELLECTVS PATIENS in homine vnus specie sit; an plures.

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGVMENTA OSTENdere videantur plures esse.

1. Argum.

Vod intellectus patiens non vnus specie, sed multiplex sit, conabitur quispiam hisce argumentis ostendere. Ratio, & intellectus, ideſt, vis ratiocinandi, & intelligendi differunt inter se specie; vtraq; autẽ facultas vis intellectiua est; ergo intellectus patiens non est specie vnus. Probatur maior in primis testimonio Boetij lib. 5. de consolatione prosa 4. vbi ait intellectũ comparari ad rationẽ, vt æternitatem ad tempus. Quare cùm tempus, & æternitas inter se pluſquã specie distinguãtur; differentquoq́; saltem specie intellectus, & ratio. Itẽ, quia Arist. lib. 6. Ethicorũ cap. 1. docet principiũ, quo animus necessaria percipit ab eo, quo opinatur, ratiocinaturque, distinctum esse.

Deinde

Deinde, Intellectus ſpeculatiuus, & practicus differunt inter ſe ſpecie; dantur ergo plures intellectus ſpecie diſtincti. Probatur aſſumptũ, quia diuerſa ratio obiecti variat potentiæ naturam: at obiectum intellectus ſpeculatiui eſt verum; cõtemplatio enim verſatur circa veritatẽ; obiectum autem intellectus practici eſt bonum, vel malum; quia intellectus practicus ordinat, dirigitque ad opus; & ad bonum, ſeu malum amplectendum, declinandumvè. Confirmaturque huiuſce argumenti vis; quia minùs diſcrepant inter ſe obiectum intellectus Angelici, & humani, quod eſt verum intelligibile abſolutè; quám obiectum intellect⁹ ſpeculatiui, & practici eiuſdem hominis: at intellectus humanus, & Angelicus ſpecie differunt, non ſecùs ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus, & ſpeculatiuus. 2. argum.

Poſtremo, Appetitus ſuperior, & inferior omnium Philoſophorum confeſsione differũt inter ſe ſpecie; ergo ratio ſuperior, & inferior; cùm vtrobique eadem concurrat diſtinctionis cauſa. Adde etiam quòd ſynderesis, cuius fecimus mentionem ſuperiori quæſtione, non videtur eſſe habitus, vt ibi diximus. Nam Ariſtoteles libro 6. Ethic. cap. 3. vbi recenſet habitus intellectuales, non connumerat inter eos ſynderesim. Videtur igitur ſynderesis eſſe aliqua potẽtia intellectiua; & quidem diſtincta ab intellectu, cùm diuidatur à D. Hieronymo ad caput 1. Ezechielis contra vim appetentem, & rationalem. Quare fatendum videtur intellectum non eſſe vnam ſpecie potentiam, ſed plures. 3. argum.

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM in homine eſſe vnum ſpecie: nec argumenta in contrariam partem adducta concludere.

ASſerendum tamen cum communi Philoſophorum ſchola intellectum patientem hominis eſſe vnam ſpecie facultatem. Namque, vt in primo huiuſce operis libro expoſuimus, non diſtinguuntur potentiæ ſecundum varietatem particularium conditionum, quæ in obiecto inſunt, ſed ſecundum rationem communem, quam omnia ſub illo contenta per ſe ſortiuntur; quæ ratio ſi vna ſit, vna erit potentia. At omnia, quæ ſub intellectum poſsibilem cadunt, vnam veritatis, & intelligibilitatis ſubeunt rationem, ſicuti & vnum modum immutandi potentiam, vt illíc diſſeruimus; proindeque intellectus poſsibilis vna ſpecie potentia cenſenda erit. Quid potentias diſtinguat

Reſpondeamus igitur argumentis, quæ oppoſitum ſuadebant. Ad primum dicimus eandem facultatem, & intellectum, & rationem vocari: intellectum, pro vt intelligibilem veritatem ſimpliciter apprehẽdit; rationem, quatenꝰ ab vno ad aliud progrediendo ratiocinatur; vnde Reſpondetur ad 1. arg. partis oppoſitę.

Cur Angeli intelligentiæ, homines verò rationales appellantur.

est quôd Angeli, qui simplici intuitu res percipiunt, intelligentiæ dicuntur; homines verò, qui inquirendo á notioribus ad ignota procedunt, rationales vocantur. Ideò autem intellectus æternitati; ratio tempori à Boetio comparatur; quia vt æternitas stabilis est, ita & intellectus suo modo, dum sine discursu rerum notionem capit: & vt tempus in fluxu consistit, ita ratio, dum ab vno ad aliud tendit. Ad locum Aristotelis dicendum, nihil aliud eo doceri, quàm principia, quibus necessaria, & probabilia cognoscimus, & ex quibus ratiocinamur, non eosdē habitus esse, sed diuersos. Itaque nihil inibi de intellectricis potentiæ distinctione traditur.

Ad 2.

Obiecta practici, & speculatiui intellectus accidentaliter tantum distinguit.

Ad secundum dicendum ea, quæ per accidens obiecto aduenium, non variare potentiam; nec enim, verbi gratia, magnum, & paruum, quę colorato accidunt, videndi facultatem distinguunt; obiectum verò intellectus practici, & speculatiui accidentaria tantùm ratione dissident: vtrumque enim per se circa veritatem intelligibilem duntaxat occupatur; licet intellectus speculatiuus veritatem apprehensam non ordinet ad opus; practicus verò ordinet, atque ita bonum, & malum spectet; non tamen primó, ac per se; ordinari autem, vel non ordinari ab intellectu, ex accidente se habent ad intelligibilem veritatem. Ex quo liquet intellectum speculatiuum, & practicum non plures; sed eandem esse potentiam. Ad confirmationem eiusdem argumenti negandum est plus differre inter se intellectum humanum practicum, & speculatiuū; quám intellectum humanum, & angelicum. Namque humanus intellectus tendit in veritatem, vt habet dependentiam, & respectū ad phātasiam, & ad sensibilia, à quibus eam haurit; angelicꝰ verò ad veritatem, vt acceptam influxu superni luminis; quæ ratio non per accidens, vt de practico, & speculatiuo dicebamus; sed per se variat obiectum, atque adeò specificum discrimen inducit.

Ad 3.

Ratiò inferior & superior solo nomine distinguūtur.

Vnde inducta sit ea distinctio.

Ad tertium respondendum est, appetitum inferiorem, cùm sit potētia materialis, necessariò differre specie à superiori, ideſt, á voluntate, quæ est immaterialis facultas; vt suo loco fuit á nobis planiùs declaratū: at rationem superiorem, & inferiorem eandem intelligēdi vim esse, vtpote quæ circa idem intellectus obiectum, & eandem eius formalem rationem, de qua paulò ante diximus, versetur; licet provt alio, & alio modo consideratur, diuersa nomina òbtineat. Vocatur enim ratio superior, quatenus diuinam, & incōmutabilem veritatem contemplatur; inferior, pro vt inferiora considerat. Vnde quia in còmmutabilis veritas fortior est, ac purior, quàm creata, & per illam ad hanc percipiendā illuminamur, atque erudimur; comparat D. Augustinus rationem superiorem viro, qui mulierem gubernat, ac docet; inferiorem autē mulieri, quæ à viro instituitur, & regitur. Lege Diuum Thomam 1. part. quæst. 79. art. 9. & in 2. distinct. 24. quæst. 2. art. 2. Richardū ibidē quæst. 4. circa secundum principale. Ad id verò, quod in eodem argumento de synderesi obijciebatur, reiecta eorum sententia, qui putarunt synderesim potentiam quandam esse ratione altiorem: respondēdum est cum D. Thoma art. 3. quæstionis proximè citatæ, synderesim

re

re verâ esse habitum quẽdam, vt diximus, intellectricis facultatis; sicut enim ratio in ijs, quæ ad speculationem pertinẽt, deducitur à principijs quibusdam per se notis, quorum habitus intellectus vocatur, ita oportet rationem practicam ab aliquibus principijs per se notis proficisci, cuiusmodi est illud, Malum non est faciendum; & horum quidam habitus synderèsis dicitur. Porrò autem vt habitus principiorum speculabilium non requirit in homine potentiam diuersam ab intellectu, ita neque habitus principiorum ad praxim dirigentium, qui est synderèsis. Diuidit autem hanc Diuus Hieronymus contra partem rationalẽ, non quòd eam ab intellectu seiungat, sed quia appellat intellectum partem rationalem, vt ad alia minora attendit; synderèsim verò vt ad maiora. Vnde ait hanc in arce animi residentem praui, & recti iudiciũ exercere. Neque obstat quòd Aristoteles lib. 6. Ethic. cap. 3. non fecerit expressam mentionem synderèsis inter alios habitus intellectuales. Non enim ibi omnes nominatim recensuit: cùm nullius omnino habitus practici, qui circa principia versetur, meminerit, etsi cunctos sub nomine habitus complexus fuerit.

Synderèsim esse habitum intellectus.

Synderèsis praui, & recti iudicatrix.

Cæterùm D. Bonauentura in 2. dist. 39. art. 1. quæst. 1. & Alensis 3. part. quæst. 27. membro 2. art. 3. arbitrantur synderèsim non intellectui inesse, sed voluntati. Quò etiam inclinat Henricus quodlibeto 1. quæst. 18. Potestque id ex eo probari, quia proprium munus synderèsis est ad bonum instigare; constat autem bonum, qua tale, non ad intellectum, sed ad voluntatem pertinere. Amplectenda tamen est contraria sententia, quam probat D. Thomæ ratio superiùs adducta, sequiturque idem Sanctus Doctor non solùm 1. part. loc. cit. sed etiam in prima secundæ quæst. 94. art. 1. & sæpe alibi. M. Albertus in summa de homine tract. de synderèsi quæst. 1. & 3. alijque tam ex antiquis, quàm recentioribus non pauci. Idem etiam sentit D. Hieronym⁹ loco citato, & ad caput primum Ezechielis, vbi synderèsim vocat superiorem scintillam rationis; & eandem comparat aquilæ, quæ cæteris auibus acutiùs videt, atque altiùs volat. Eandem quoque D. Basilius homil. 1. in prouerbia, & Diuus Augustinus lib. 2. de libero arbitrio cap. 20. vocant naturale iudicium, quo discernimus bona à malis: constat autem iudicium ad intellectricem vim spectare. Rursusque idem Diuus Augustinus lib. 12. de Trinit. cap. 2. ait videri synderèsim, & rationem idẽ esse. Aduerte tamen ab his patribus non fuisse acceptam synderèsim pro habitu intellectus, sed, vt interdum solet, pro ipsa intelligendi facultate, seu naturali lumine, quatenus ostendit bonum esse amplectendum, malum verò declinandum. Ad rationem pro contraria opinione existimantium synderèsim pertinere ad voluntatem, respondendum est synderèsim non tendere ad bonum sub ratione boni, sed sub ratione veri practici, quod sub obiecto intellect⁹ continetur. Dicitur autem instigare ad bonum, & de malo cõqueri, ac submurmurare, propter verissimas, & incõmutabiles regulas, quas proponit voluntati, & ne eas violet perpetuò admonet, coarguitq; violatores, quantũlibet profligatæ sint vitæ. Lege D. Thom. quæst. 17. de verit. art. 3.

Qui synderẽsim inesse voluntati contẽdant.

Potior sententia eam in intellectu constituit.

Synderèsis scintilla rationis, & iudiciũ naturale á patribus vocatur.

Cur scintillam dixerit lege apud D. Th. in 2 d. 34. q. 3. a. 3. ad 1. & d. 39. q. 3. a. 2. & de verit. q. 16. a. 2. ad 9.

Synderèsis non tendit in bonum nisi sub ratione veri practici.

Cur instigare & conqueri dicatur.

QVAE-

QVÆSTIO III.

VTRVM NE PER INTELLE-ctionem verbum producatur, an non.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS OS-tendi videatur non produci.

1. Argum. NEgatiuam controuerſiæ partem conabitur aliquis hiſce argumentis ſuadere. Primo; Si per intellectionem produceretur verbum, intellectio eſſet vera actio: ſed non eſt, quia omnis vera actio eſt coniuncta cum motu, vt conſtat ex 3. phyſ. Igitur per intellectionem non producitur verbum. Secundò; Per

2. Arg. actiones immanentes nihil efficitur; ſed intellectio eſt actio immanens; non igitur per eam verbum gignitur. Maior pro-

Ariſtotel. batur ex Ariſtotele libro 6. Ethic. capit. 4. & 5. & lib. 1. Magnorum Moral. cap. 35. & lib. 9. Metaph. cap. 9. textu 16. id diſcriminis cõſtituente inter immanentes, & tranſeuntes actiones, quòd per tranſeuntes aliquid efficiatur, vt per calefactionẽ calor, per ædificationẽ domus: per immanentes verò nihil: vbi etiam addit immanentem actionem eſſe extremum ipſius operationis, tranſeuntem verò minimè; ſiquidem domus poſterior eſt ædificatione; at ſi per intellectionem gigneretur verbum, certè id neceſſariò eſſet intellectione poſterius, cum generatio ſit quaſi via ad id, quod gignitur. Confirmaturque rurſum huiuſce argumenti vis, quia teſte Ariſtotele 1. Ethicorum cap. 1. cùm per operationẽ aliquid fit, opus ipſum operatione nobilius eſt. Quare ſi per intellectionem verbum producitur, vtique id intellectione præſtantius erit, quod tamen à veritate abeſſe inde probatur, quia felicitas vt idem 10. Ethicorum cap. 7. & 8. ait, ſita eſt in immaterialium ſubſtãtiarum contemplatione; in qua tamen conſiſtere non poſſet, ſi quis actꝰ ea nobilior ab intellectrici vi ederetur.

3. argumẽ Tertiò ſi intellectio ex ſua natura, vti quidam volunt, productio verbi eſſet; nulla poſſet intellectio cõſtare, per quam verbum non gigneretur, ſicut quia omnis calefactio productio eſt caloris, fieri nequit, vt vlla calefactio detur per quam non efficiatur calor; atqui multæ ſunt intellectiones, per quas verbũ non gignitur; non ergo intellectio ex ſe productio verbi eſt; probatur aſſumptio, Primùm, quia Filius, & Spiritus Sanctus per ſuam intellectionem non gignunt Verbum, vti fides

fides docet. Deinde, quia neque verbum producunt ſubſtantiæ ſeparatæ, dum ſe ipſas intelligunt; id enim ſuperuacaneum omnino foret; ſiquidem verbum effingitur ad exhibendam intellectui præſentiam rei cognitæ, eiuſmodi verò ſubſtantiæ ſe ipſas proprio intellectui intimè præſentes habent. Prætereà, quia multo minùs id videntur producere beati per intuitiuam diuinæ eſſentiæ cognitionem. Nam ſi in eis non datur ſpecies impreſſa, per quam Deum videant, quia nulla poteſt dari imago, quę ad diuinitatem clarè repręſentandam idonea ſit; pari ratione neque imago expreſſa danda erit; præſertim cùm hæc diſtinctiùs, & clariùs, quàm illa rem exprimat. Adde quòd cùm intellectio primò terminetur ad verbum, deinde ad obiectum, ſequeretur viſionem beatam nõ ferri primò in Deum; quod admittendum non eſt; iam enim inter beatos, & diuinam eſſentiam non eſſet tanta coniunctio, quãta eſſe oportet in ſumma illa felicitate.

Quarto, principaliter arguitur, Cũ verbũ, & intellectio habeant inter ſe ordinem; ſi in intellectione daretur verbũ; aut verbum eſſet propter intellectionem, aut intellectio propter verbum. Primum dici nõ poteſt, quia ad intelligendùm ſufficit ſpecies intelligibilis. Item, quia ſi verbum ad intellectionem promendam neceſſariũ foret, ſequeretur intellectum, poſtquam eſt obſignat⁹ ſpecie intelligibili, adhuc manere in potentia eſſentiali ad intelligendum, quod negat Philoſophus libro ſuperiori cap. 1. textu 5. Conſecutio probatur, quia adhuc intelligendi facultas egeret noua quadam forma, nimirùm, verbo producto ad intelligendum. Quòd verò ſecundum admitti nequeat, ex confirmatione ſecũdi argumẽti ſuperiùs adducti cõſtat, vbi oſtendim⁹ intellectionem eſſe nobiliorem verbo; atque adeò non poſſe verbum intellectionis finem eſſe. 4. Argum.

Quinto, Si per intellectionem produceretur verbũ etiam per actionẽ ſenſuũ tam internorũ, quàm externorũ gigneretur aliquis termin⁹, qui proportione verbo reſponderet, diceturq́; notitia expreſſa rei ſenſibilis; ſed nõ ita res habet, ergo &cæt. Probatur minor; quia, vt Ariſtoteles docuit 2. huius operis cap. 5. tex. 59. viſile, vt eſt in reb⁹, terminat viſionẽ, intelligibile verò, non niſi prout eſt in intellectu. At ſi per actũ videndi efficeretur prædicta notitia, certè res per eam viſa eſſet in potentia videndi, non aliter ac res intellecta in ipſo intellectu. 5. Argum.

Denique, Per actionem voluntatis nullus terminus internus producitur: ergo neque per actionem intellectus. Probatur aſſumptum, primùm quia ſi quid produceretur, id eſſet amor: at amor eſt ipſe actus amandi, non autem terminus per ipſum editus. Secundó, quia beneficio eius termini res amata eſſet in amante: quod falſum eſt, tũ quia nec illic reſidet per ſuam eſſentiam, vt patet; nec per ſimilitudinem; cum ſimilitudo non ad voluntatem pertineat, ſed ad intellectũ; tum etiam quia iam amans non eſſet in re amata, ſed potiùs res amata in amante, cuius oppoſitũ celebre eſt apud Theologos ex D. Dionyſio aſſerẽte 4. cap. de diuinis nominib⁹ amorẽ facere ecſtaſim, ideſt, ponere rẽ extra ſe, ſcilicet, in re amata; & ex D. Bernardo in tract. de præcepto, & diſpen- 6. Argum.

satione quo loco ait animã veri⁹esse vbi amat, quàm vbi habitat, vel ánimat, iuxta illam Christi seruatoris nostri sententiam apud Matth. cap. 6. Vbi est Thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

ARTICVLVS II.

EXPLANATIO Quæstionis.

PRo explicatione propositæ difficultatis non nulla prænotanda sunt. Primum sit, verbum, latinè; λόγ& Græce, multiplicem habere vsum, variéque à Theologis, & Philosophis accipi, vt videre est apud D. Athanasium in tractatu de definitionibus, D. Basiliũ in primum caput Ioannis, D. Gregoriũ Nazianzenũ lib. 4 suæ Theologiæ, Eusebium Cæsariensem lib. contra Marcellum, D. Damascenũ lib. 1. fidei Orthodoxæ cap. 17. D. Augustinũ 15. de Trinitate cap. 10. & 11. & in lib. de cognitione veræ vitę cap. 14. D. Thomam 1. part. q. 34. art. 1. & alios. Cæteris tamen verbi notionibus in præsenti omissis, verbum duplex est, nempe corporis, & cordis; seu vocale, & mentale, quod D. August. 15. de Trinitate loco citato hunc in modũ explicat. In nobis duplex est os, vnum corporis, aliud cordis, vt cõstat ex verbis Christi Matthæi 15. Non quod intrat in os coinquinat hominem, vbi agitur de ore corporis; sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominẽ; quod intelligitur de ore cordis; & inferiùs, De corde exeunt cogitationes malæ. Sicut ergo est duplex os, ita & duplex loqui, atque adeò & duplex verbum, vnũ vocis, aliud mentis, cùm loqui nihil aliud sit, quàm verbum proferre. Verbi autem appellatio magis propriè cadit in verbum mentis, quàm vocis; quia hoc eatenùs verbum dicitur, quatenùs illius index est.

Verbum multipliciter accipi.

Verbũ corporis, & cordis.

Duplex os in homine.

Secundũ sit, omnem operationẽ oriri ab aliqua forma, cuius interuẽtu operans in actu constituitur, ipsamq; promit actionẽ. Tertiũ sit, ad quamlibet cognitionem necessariũ esse, vt res cognita potẽtiæ cognoscenti præsens sit, non solùm vt principium sui actus elicitiuum, sed in esse quoque obiectiuo, ac terminatiuo. Id, quod patet primùm in cognitione sensuum externorum, quæ realem exigit præsentiam eius, quod percipit. Liquet etiam in cæteris potentijs cognoscentibus, siue internæ sentiendi facultates sint, siue intellectus; nemo enim quicquã imaginatur, aut intelligit, quin rem cognitam sibi interiùs proponat, atque obijciat.

ad cognitionẽ requiritur vt res cognita potentię præsens adsit.

Quartũ, omnem cognitionem ex cõmuni philosophorũ sensu assimilationem quandam esse inter rem cognitam, & cognoscentem, quod ex eo sanè ꝓuenit, quia cognitio oritur à similitudine impressa, inde est enim quòd ꝑ cognitionẽ ꝓducatur similitudo expressa rei, idq; significauit Aristot. hoc in lib. cap. 4. tex. 16. & cap. 8. tex. 37. & 38. cùm dixit intellectum in actu (idem pronuntiat de sensu) esse rem ipsam, quæ

Cognitio assimilatio est inter rem cognitam & cognoscentem.

quæ intelligitur, non enim intellectus fit secundum esse reale res ipsa, quam percipit; sed secundū quandam assimilationem, atque expressionem. Húc spectat quod D. Augustinus 14. de Trinitate cap. 17. ait tūc videlicet fore perfectam Dei similitudinem in mente, cùm fuerit perfecta Dei visio, iuxta illud Secundę Ioan. 3. Cùm apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est.

His ita constitutis ex 2. hypothesi habemus ponendas esse in intellectu species intelligibiles, quæ sint intelligendi principia; ex 3. & 4. dādum esse verbum mentis; quod hunc in modum concluditur. Quælibet intellectio non solùm requirit obiectum præsens, sed est assimilatio quædam inter potentiam intellectricem, & rem intellectam; hæc verò assimilatio consistit in exprimenda, & repæsentanda re cognita, & talis expressio fit per verbum mentis, quod nihil est aliud, quàm species expressa rei. Igitur per quamlibet intellectionem gignitur verbū. Atque hoc potissimùm ducti argumento arbitramur nullam omnino dari posse intellectionem, esto feratur in rem præsentem, & secundum esse reale intimè coniunctam, per quam non producatur verbum; cùm intelligere ex sua met natura, & essentia nihil aliud sit, quàm rem in se ipso intelligibiliter efformare, & exprimere, quod fit per notitiam genitam, seu per verbum. Vnde D. Thomas prima part. quæst. 47. art. 1. ait, cùm quis intelligit ex eo, quod intelligit, procedere aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ, idemque repetit de potentia quæst. 9. art. 5.

Probatur dāū esse verbū mentis. Primo.

Deinde, quòd præsentia obiecti quantumlibet intima sit, non impediat quominùs per intellectionem verbum gignatur, suadetur. Namq; essentia diuina summè præsens est intellectui Paterno, & tñ Pater eam intelligendo producit verbum: ergo ex eo capite nihil impedit verbi productionem. Tertiò probatur institutum hoc modo. Non magis repugnat dari calefactionem sine calore, quàm intellectionem sine verbo, sed illud ita repugnat, vt neutiquam fieri possit: ergo & hoc. Probatur maior, quia vt calor termin⁹ est calefactioni intrinsecus, ita & verbum intellectioni, & vt calefactio ex sua natura, & essentia est productio caloris, ita intellectio est generatio verbi.

2. Præsētia obiecti nihilo prodūctionē verbi impedit.

3.

Sunt qui aliam quoq; afferant rationē ponendi verbū in mente; nimirū, vt intellectus in ipso tanquam in imagine intueatur obiectū. Putant enim verbū non solùm esse id, quo res per ipsum expressa intelligitur; sed ipsum quoq; verbū primò terminare intellectionē; quæ videtur esse sententia D. Thomæ, tū alijs in locis, tum in quæst. de potentia q. 9. art. 5. idemq; sentire nobiliores Thomistas ostendit Turrianus in suis cōmentarijs de Trinitate ad art. 1. q. 27. D. Thomæ disputatione 5. Sed hoc placitum reijcit cōmunis Schola Dialecticorū aientiū, neq; speciē, neq; conceptū percipi à nostro intellectu, nisi per actum reflexū. Itaq; conceptū esse duntaxat signū formale, esseq; id, quo rem obiectam percipim⁹, ipsum verò per se intellectionem directam minimè terminare.

Non placent qui dicūt verbū produci, vt in eo tāquā in imagine cōspiciatur obiectum.

Ita D. Tho. opusc. 14. & de verit q. 4. a. 1. & 1. p q. 3. a. 8 ad 2. & 4. cōt. gent. c. 11. Capr. in 1. d. 27. q. 2. Ferr. 1. cōtr. gent c. 53. & lib. 4. c. 11.

Vt autē pateat per quam actionē producatur verbū, haud ignorabis Scotum in 1. sententiarū d. 2. q. vlt. & d. 27. quæst. 1. & in quodl. q. 1.

arbitrari noſtrum intellectum conſtitutum in actu primo per ſpeciem intelligibilē, duplicem edere actionem, quarum prior vocatur intelligere, nec eſt alicuius termini productiua: poſterior verò nuncupatur dicere, & per hanc ait produci verbum. Quod probat, quia cū intelligere ſit actio immanens, atque adeò per eā nihil producatur, vtique actio alia danda erit, qua verbum gignatur, nimirum dictio. Quidam etiam Thomiſtarum conſtituunt in noſtra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita vt per intellectionē producatur notitia, per notitiam verbū. Nobis tamen neutra harum opinionū videtur vera. Non prima, quia multiplicat res ſine neceſsitate, ponitq; actionem intelligendi, per quam non producatur verbum; quod paulò ante refutauimus. Non ſecunda, quia ſi per notitiā intelligit conceptū, non rectè eam diſtinguit á verbo, cùm idem omnino ſit: ſi verò aliam ſignificat intellectus actionem, eodem laborat vitio, quo prior ſententia, dùm ponit intellectionem ſine verbo, eam nempe, qua fingit notitiam produci. Præterea, facit vnam actionem terminum alterius, quod à verò abeſt. Quare ſtatuendum eſt verbū produci per quemlibet actū intelligendi: tametſi eiuſmodi actus, provt habet ordinem ad verbum, quod per ipſum gignitur, peculiari vocabulo dictio nuncupetur.

Aliqui Thomiſtę tres enumerant actiones.

Vna actio ñ eſt terminus alterius.

Porrò autem verbum diuerſis nominibus à D. Thoma ſignificatur; nunc enim dicitur intentio rei intellectæ, vt primo contra gent. cap. 54. nunc intentio intellecta, vt 4. eiuſdem operis cap. 11. aliàs conceptio intellectus, vt eodem lib. cap. 12. Quinque autem ſunt ad rationem verbi pertinentia, vt colligitur etiam ex D. Thoma de veritate quæſt. 4. & in prima part. quæſt 34. art. 1. In primis enim verbum eſt aliquid in mente, vnde D. Auguſtinus 5. de Trinitate cap. 11. ait per corporalia ſigna verbum, quod mente gerimus, innoteſcere. Secundò, Verbum eſt aliquid genitum ab intellectu, quaſi proles; genitum, inquam, per actionem intelligibilem, qui eſt actus dicendi: Vnde illud D. Auguſtini. 9. de Trinitate cap. 8. conceptam rerum veracē notitiam tanquā verbum apud nos habemus, & dicendo intùs gignitur, nec à nobis naſcendo diſcedit. Tertiò, Verbum eſt ſimilitudo rei, & eius imago, vt teſtatur Diuus Auguſtinus 15. de Trinitate capit. 12. Verbum, inquit, eſt ſimillimum rei notæ, de qua gignitur, & imago eius. Quartò, Verbum eſt expreſsiuum rei; ſicut enim teſte Diuo Auguſtino 15. de Trinitate capit. 12. verbum, quod foris ſonat, pandit verbum, quod intùs latet, ita verbum, quod intùs latet, declarat rem, cuius eſt verbi. Vbi aduertes verbum formaliter importare duplicem relationem; alteram expreſsi, alteram ſigni; illam principaliter, hanc ſecundariò: illam ad dicens, hanc ad obiectum ſignificatum. Quintò, Non manet ceſſante actu cogitandi, vt teſtatur etiam D. Auguſt. eodem libro capite 11.

Verbū à D. Th. intentio rei intellectæ & intentio intellecta nūcupant.

Quinque ad rationē verbi attinere.

Primum.

2.

3.

4.

5.

ARTI-

ARTICVLVS III.

SOLVITVR PRIMVM ARGVMENTUM initio quæstionis propositum statuitur intellectionem non esse qualitatem, sed veram, propriamque actionem

PRo explicatione primi argumenti eorum, quæ initio quæstionis continentur, aduertendum controuersiam apud Theologos, & Philosophos esse, num intellectio sit vera actio, vel potius qualitas. Nam quòd sit qualitas arbitrantur Henricus Gandauensis quodl. 11. quæst. 3. Scotus in 1. dist. 3. quæst. 6. & quodlib. 13. artic. 6. eiusque sectatores, Durandus in 1. distinct. 27. quæst. 4. Ochamus, & Gabriel quæst. 2. Capreolus in 2. distinct. 1. quæst. 2. artic. 3. ad 12. Heruæus quodl. 2. quæst. 8. Aegidius de mensura Angelorum quæst. 10. Ferrariensis lib. 2, contra Gent. cap. 9. & 82. Caietanus in commentarijs 1. part. quæst. 79. art. 2. Soncinas lib. 9. Metaph. quæst. 21. Iauellus ibidem quæst. 7. quibus fauet primum illud argumentum.

Qui arbitrentur intellectionem esse qualitatē.

Contraria tamen opinio statuens intellectionem, aliasque actiones immanentes non esse qualitates, sed veras actiones, & Aristotelica, & vera est. Nam Aristoteles lib. 10. Ethic. cap. 3. docet operationes virtutis, & felicitatem non esse qualitates. Cùm igitur eodem lib. cap. 7. cõstituat felicitatem in contemplatione, quæ intellectio est, planè sentit intellectionem non esse qualitatem. Præterea, alijs in locis numerat intellectionem inter actiones, vt hoc in libro cap. 4. text. 4. & libro 12. Metaphys. text. 13. vbi ex eo, quòd nostra intellectio non pendeat à corpore, ostendit dari in nobis aliquam actionem à corpore absolutã. Accedit communis sensus interpretum, qui in categoria actionis diuidunt actionem in transeuntes, & immanentes, è quarum numero sunt intellectiones omnes, & volitiones. Idem ea ratio confirmat, quia actio nihil est aliud, quàm actus agentis, vt agens est. Quod non videtur quo pacto negari possit actionibus immanentibus conuenire. Igitur ad argumentum pro contraria sententia, concessa maiori, negãda est minor, & ad eius probationem dicendum, non omnem veram actionem esse coniunctam cum motu; siquidem illuminatio momentanea est vera actio, neque tamen est coniuncta cum motu. Itaque id solis actionibus successiuis competit: siue eæ sint actiones physicæ, vt calefactio; siue non; vt actiones illæ, quib⁹ habitus spiritales interdum á nobis per actiones continuas, & successiuas intenduntur.

Aristotelicũ est eam esse actionem.

Non omnẽ veram actionem esse cõiunctam cũ motu.

Quod verò attinet ad verbum, communis est auctorum sententia ipsum esse propriè qualitatem, videlicet dispositionem: quia benè vel malè subiectum afficit, & ex sua natura vendicat causas facilis depulsionis;

Verbum esse qualitatem.

adeò vt ceſſante intellectione, qua producitur, confeſtim euaneſcat, vt ad calcem ſuperioris articuli ex D. Auguſtino aſſeruimus.

ARTICVLVS IIII.

DILVVNTVR CÆTERA ARgumenta primi articuli.

Dilut. 2. arg.

AD ſecundum eiuſdem articuli argumentum reſpondendum eſt, per actionem immanentem nihil produci ad extra, hoc eſt, nullum externum opus effici. Itemque actionem immanentē dici vltimum operationis, tum quia non ordinatur ad opus externum, tū quia non eſt gratia eius, quod per eam producitur, ſicuti actio trāſiens, ea præſertim, quæ factio dicitur, vt ædificatio. Non enim intellectio eſt propter verbum, ſed è contrario verbum intellectionis gratia; Item verò, quod Ariſtoteles 1. Ethicorum ſcripſit, opus eſſe operatione nobilius, non de omni actione, ſed de ſola tranſeunte, & de factione intelligi debet. lege Diuum Thom. 1. p. q. 87. a. 3. & Caiet. 1. p. q. 27. a. 1.

Dilut. 3. arg. quoad primā eius confirmationem.

Ad tertium concedenda eſt maior propoſitio, neganda minor, & ad primam eius confirmationem dicendum per intelligere diuinum eſſentiale, hoc eſt, per intellectionem diuinam, vt communem tribus perſonis, non gigni verbum; gigni tamen per intelligere notionale, quod eſt proprium Patris; & quia intelligere eſſentiale, & notionale idem re ſunt adhuc manet nullam dari intellectionē, per quam non producatur verbum. Quoad 2.

Ad ſecundam eiuſdem minoris confirmationem dicendum cum Ferrarienſi 1. contra Gentes capite 53. & Sylueſtro in conflatu q. 27. Angelos cùm ſe intelligunt formare verbum, non enim verbum ideò ponitur, vt res intellectui quoquo modo præſens ſit, ſed vt intimè, atque intelligibiliter, hoc eſt, in ipſa intellectione ſit præſens per expreſſam ſui imaginem, conceptumvè; maximè cùm actus intelligendi neceſſariò fiat ſecundum aſsimilationem, vti diximus. Ad tertiū reſpondemus cum Capreolo in primo diſtinct. 29. quæſt. 2. etiam beatos videndo Deum gignere verbum, quod item probabile cenſet Ferrarienſis 1. contra Gent. cap. 53. Non eſt enim eadem ratio in ſpecie impreſſa diuinæ eſſentiæ, & in expreſſa, quia illa tantùm poneretur, vt per eam res cognita vniretur intellectui, quam vnionem abundè per ſe exhibet diuina eſſentia; at verbum iccirco datur, quia id ipſa intellectionis natura exigit. Itaque non probatur nobis eorum ſententia, qui putant ideò in beatis ſpeciem impreſſam diuinæ eſſentię non dari, quòd nulla imago poſsit diuinum eſſe aptè repræſentare. Nam quanuis ipſum nulla imago infinitè, & ex æquo referat, aliqua tamen eſſe poteſt, reque ipſa datur, à qua limitatè, & provt ab intellectu creato cerni poteſt, repræſentetur, quod eſt verbum mentis. Nec inde ſequitur beatos non ferri in Deum immediatè immediatione obiecti: ſiquidem intelle-

Angeli cum ſeintelligunt verbū exprimunt.

Quoad 3.

Quæ ratio ſuadeat dāri verbū expreſſum diuinæ eſſentię.

Beati exprimentes verbum in Deū feruntur immediate.

tellectio non terminatur ad verbum, vt ad rem cognitam.

Ad quartum argumentum respondendum est, verbum esse propter intellectionem, non quasi ad eam requiratur, vti principium effectiuū, ad id namque sat est intellectus & species; sed quia non potest quicquā sub intellectionem cadere, quin expressa eius imago ab intelligente formetur. Neque propterea existimandum est intellectum informatum specie intelligibili manere adhuc in potentia essentiali ad intelligendū; quandoquidem verbum non est forma antecedens actum intelligendi, sed vbi primùm intellectus speciem rei obtinet, confestim elicere ab ea potest intellectionem, qua verbum gignitur, nec ad eam est in potentia essentiali, sed accidentaria duntaxat. Dilut. 4. argum.

Ad quintum, Diuus Thomas prima parte quæstione 85. artic. 2. ad tertium, & quodlibeto 3. artic. 9. ad secundum, concedit in actionibus sensuum internorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones verò sensuum externorū nihil produci, idemq; asserit Capreolus in primo distinct. 27. quæst. 2. Heruæus tractatu de verbo quæst. 2. art. 1. & 2. Nos tamen maiorem propositionem absolutè concedimus; est enim cōmune omni cognitioni tam intellectus, quàm sensus, siue internus, siue externus sit, effici per assimilationem, & expressionem rei cognitæ. Neganda ergo est minor, & ad eius confirmationem dicendum, mentē Aristotelis eo loco esse externū sensum ferri in obiectum, provt á parte rei præsens est, intellectum verò, quatenus in ipso secundum notitiam expressam continetur, non quasi res hoc etiam posteriori modo non sit in sensu externo, sed quia is requirit insuper externam præsentiam rei, quæ sub eius notionem cadit, quam tamen intellectus non poscit; quandoquidem tam præsentia, quám absentia intelligimus. Dilutio 5. argum. Omnē cognitionē tam intellectus, quam sensus effici per expressionē rei cognitę.

Ad sextum respondemus cum D. Thoma prima parte quæst. 37. art. 1. & Caietano eodem loco, Ferrariensi 4. contra Gent. cap. 19. Capreolo in primo distinct. 10. quæst. 1. art. 2. quemadmodum per intellectionem gignitur verbum, in quo est obiectiuè res intellecta, vt in sua imagine; ita per actū amandi effici in amante impressionē quandam obiecti amati, secundum quam res, quæ amatur, dicitur suo modo esse in amante, qui terminus, quia proprio caret nomine, vocari consueuit amor, impulsus, affectio, siue inclinatio in rem amatā. Ergo ad id, quod in contrariam partem attulimus, dicendum est, terminum illum per amandi actionem productum, amorem quoque dici, quanquam laxiori significatu; ac ratione huiusce termini rem amatam esse in amante secundum conuenientiam, & proportionem. Quod non obstat quominùs simul res amans sit in amata, quatenꝰ ad eam impellitur, ac trahitur. Dilutio 6. argum. Quo pactō res amata sit in amante, & amans vicissim in re amata.

QVAESTIO IIII.

QVO PACTO INTER SE DIFferant species intelligibilis, intellectio, verbū, & obiectū.

AR-

ARTICVLVS I.

INTELLECTIONEM DISTINGUI re ipsa ab specie intelligibili.

QVoniam cùm intellectus rem quampiam intelligit, quatuor potissimùm considerandà occurrũt; nimirum, species intelligibilis, intellectio, verbum, & res intellecta: expendendum nobis hoc loco erit quonam modo hæc inter se conueniant, & dissideant. Ac primùm quod attinet ad speciem intelligibilem, & intellectionẽ, Aegidius quodlib. 3. quæst. 12. & 13. Aureolus apud Capreolum in 1. dist. 35. quæst. 1. Nyphus lib. 5. de intellectu cap. 9. & alij, quorum meminit Scotus in primo distinct. 3. quæst. 7. putant speciem, & actum intelligendi idem esse. Quod hisce rationibus videtur concludi. Species ponitur in intellectu ad exhibendum illi obiectum præsens secundum esse intelligibile; sed hoc præstat intellectio; ergo intellectio est species. Secundo vbi est eadem ratio obiecti, ibi est idem esse, sed species & intellectio tendunt in obiectum sub eàdem formali ratione; habent ergo idem esse, atque adeò non sunt duæ res.

Quibus placeat vnitas speciei, & intellectionis.

1. Ratio.

2. Ratio.

Ad eandem opinionem accedit Gothfredus quodlib. 4. vbi comprobare nititur nihil esse aliud intelligere, quàm recipi in intellectu speciem; atque adeò speciem intelligibilem, vt receptam, esse ipsum intelligendi actũ. Id verò hunc in modũ probat; Ita se habet intelligi ad intelligibile, vt intelligere ad intelligentẽ: sed intelligi respectu obiecti intelligibilis significatur vt passio, & tamen re vera actio est, quia intelligibile nihil patitur, dũ intelligitur, sed potiꝰ agit in intellectum; ergo intelligere in intelligente, erit recipere, ac pati, esto actiuè significetur.

Gothfred. intelligẽdia actũ in specici receptione cõstituit.

1. motiuum.

Item intellectio est id, quo intellectus formaliter intelligens vocatur; sed hoc non obtinet ex eo quòd intellectionem edat; alioqui efficiens candorem diceretur candidum; habet igitur ex eo tantùm, quòd intellectionem recipiat; sicque intellectio est passio, non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius rei confirmationem illud Aristotelis cap. 4. huius libri textu 2 Intelligere est quoddam patì.

2. motiuum.

Sit tamen nostra conclusio, intellectionem realiter differre ab specie intelligibili. Hæc est D. Thomæ quæst. 8. de potentia Dei artic. 1. Scoti in 1. distinct. 3. quæst. 6. Capreoli in primo distinctione 35. quæst. 1. Apollin. 3. de anima quæst. 5. & aliorum. Probatur: primum quia nulla causa efficiens est idem re cum sua actione, species vero est causa efficiens, etsi non integra, partialis tamen intellectionis. Secundò, quia si species, & intellectio forent eadem res, non posset diuina virtute & species sine ĩtellectione, & intellectio sine specie cõseruari, quod tamen falsum esse inde constat, quia cessante actu intelligendi, manet species, & sublata specie, potest Deus cum intellectu actum intelligẽdi produ-

1. Assert.

producere, cùm omnis causalitas causæ efficientis diuina virtute supleri queat.

Argumenta verò, quæ huic conclusioni aduersabantur, hanc habent explicationē. Ad primū dicendum speciem poni in intellectu, vt faciat rem præsentē in habitu, & vt sit principiū eliciens intellectionē: quorū neutrū prēstat intellectio formaliter spectata; quanquam sit idem re cū verbo, p quod res cognita exprimitur, atq; in esse obiectiuo, & intelligibili fit actu præsens intellectui. Ad secundū, etsi species, & intellectio tendant in idem materiale obiectū; quia vna, eademq; res est, quam species repræsentat, & quam intellectio percipit: non tñ in eam tendere sub eàdē ratione formali; quia species fertur in eam, vt habitualiter cognitam, intellectio, vt in actu cognitam. Si autē petas quo pacto species, & verbū inter se distinguant; quandoquidem vtrumq; tendit in rem, vt repræsentatā. Respondem⁹ similiter, speciē tendere in rē, vt cognitā, ac repræsentatam habitu; verbū autē in rem vt actu expressam, quæ rationes diuersæ sunt, sufficiuntq; ad vtriusq; essentiale discrimen arguendū.

Ad 1. argum. partis oppositæ

Ad 2. Arg.

Rationes autem Gothfredi sic dilues. Ad 1. negabis eodem modo se habere intelligi ad intelligibile, quo intelligere ad intelligentē. Nanq; intelligi importat denominationē extrinsecam respectu intelligibilis; intelligere verò significat actionem intellectui inhærentem; quæ tñ actio in eodem intellectu insidet, atq; vt ab eo egreditur, actio vocatur; vt recipitur, passio. Itaq; licet is, qui intelligit, dum intellectionem recipit, patiatur; ipsum tamen intelligere non est pati, sed agere. Ad 2. concessa maiori propositione, ad minorem dicitur, intellectum non ob id tantùm intelligentem appellari; quòd intellectionem producat, sed quód eam simul producat, & recipiat, quod actionū immanentiū proprium est; Cùm verò Aristoteles scripsit intelligere esse quoddam pati, nihil aliud voluit, quàm intellectum dum intellectionē recipit, pati, vt paulò ante diximus, vel intellectum antequam intelligat pati, recipiendo speciem ab obiecto. Nec enim probanda est eorū sententia, qui intellectionē à solo obiecto effici arbitrātur, nec quicquā aliud præstare intellectum, quám intelligendi actum sustinere, aduersus quos iam suprà disseruimus.

Ad 1. motiuum sentent. Gothfredi.

Ad secundū.

Enodatur locus Aristot.

ARTICVLVS II.

VERBVM, ET INTELLECTIONEM idem re esse: non tamen idem ratione: vtrumq; tamen ab obiecto realiter distingui.

SEcunda conclusio in hac controuersia sit, verbū n̄ dissidere re ipsa ab intellectione. Ita sentit Henr. Gand. quodl. 1. q. 3. Dur. in 1. d. 17. q. 2. Ochamus, & Gabr. q. 2. Lichetus, Bargius. & Maironius eàdem dist. Paludanus ibidem q. 4. Albertus art. 7. D. Bonauentura quæst. 1. & 4. Richardus in 2. princ. quęst. 1. Alensis 1. p. q. 62. m. 1. art. 1. & alij. Quibus aduersatur Capreolus in 1. d. 27. q. 2. Caietanus

2. Assertiō.

1.p.q.27. art. 1. Ferrarienſis 4. contr.gent. cap. 53. & alij è recentioribus Theologis: ſuadetur tamen noſtra concl. quia ita ſe habet quælibet actio, ſiuè phyſica ſit, ſiue non ad terminū per eam productū, vt ſe habet motus ad eundē: at vt in Phyſicis oſtendimus, motus eſt idē re cū ſuo termino; ergo & intellectio cum verbo, quod eſt illius terminus. Lib. 3. cap. 2. q. 3. art. 2. Nec ſatisfacit Ferrarienſis loco citato aiens motum eſſe actū imperfecti, ideſt, rei exiſtentis in potentia, ideòq; eſſe idem cum termino; quia idem eſt id, quod prius eſt in potentia, & poſteà in actu: intellectionem verò eſſe actum perfecti. Quare licet motus ſit idem cum termino nihilominùs intellectionem ab eo diſtingui. Non, inquam, ſatisfacit, quia vtcumq; ſe habeat actio, ſiue ſit actus imperfecti, ſiue nō; nihil eſt aliud, quàm res ipſa in fieri (liceat enim ita loqui) proindeq; non diſtinguitur re à ſuo termino, præſertim cū nulla neceſſitas cogat huiuſmodi realitates multiplicare. Porrò, ob hanc, quam diximus, identitatem realem intellectionis cum ſuo termino, effectum eſt, vt ſancti Patres nonnunquam verbum intellectionem appellent, vt D. Damaſcenus 1. fidei Orth. cap. 18. D. Aug. 9. & 15. de Trinit. vtrobiq; cap. 10. & de cognitione veræ vitæ cap. 16. & D. Anſel. in Monologio cap. 31. D. Irenæus lib. 2. aduerſus hær. cap. 47. Obijciunt tñ aduerſarij omnem effectum diſtingui re à ſua cauſa: ergo & verbum ab intellectione, quæ illius cauſa eſt. Sed negandum intellectionē eſſe cauſam verbi, non enim eſt illius cauſa, ſed productio, & quaſi via, qua intellectus verbum exprimit.

Verbū ſæpe intellectio appellatur.

Obiectio.

Dilutio.

3. Aſſertio.

Tertia concluſio ſit, verbum non eſſe formaliter intellectionē. Hæc eſt contra Dur. citatū. Patet autē ex eo, quia verbū eſt terminus intellectionis; ōnis verò actio diſtinguitur, ſaltē formaliter, à ſuo termino, vt citato loco Phyſ. oſtendimus. Secundò, quia verbū, teſte D. Aug. lib. 15. de Trin. c. 12. eſt imago expreſſa ab intellectu, eſtq; formalis ſimilitudo rei cognitæ, intellectio verò, qua intellectio, non eſt ſimilitudo.

4. Aſſertio.

Quarta concluſio ſit, verbum diſtingui realiter ab obiecto. Hæc eſt cōtra Aureolū in 1. d. 1. Probatur tñ, quia, vt docet D. Auguſtinus 15. de Trinit. cap. 10. 11. 14. & 15. verbum mentale ex ſua natura eſt intra mētem: at res cognita eſt extrinſeca intellectui. Itē, quia verbū ꝓducitur per intellectionē, obiectū verò minimè, vt luce clarius eſt. Ex dictis collige intellectionē diſtingui re ab obiecto; nam ſi intellectio, & obiectū eſſent idē; eſſent quoq; idē obiectū, & verbum; cùm verbū, & intellectio idem re ſint. Illud tñ concedendum eſt, ſi ſumatur non ſolùm obiectum cognitū, de quo eſt noſtra cōcluſio; ſed præciſè, qua cognitū, & expreſſum ꝓ cogitationem, & verbū: tunc obiectum nihil eſſe aliud re ipſa, quàm intellectionē, & verbū. Nec huius oppoſitum oſtendūt ꝓximè adductæ rationes, vt planum eſt.

Quomodo obiectū poſſit eſſe idem cum verbo, & intellectione.

QVÆSTIO V.

HABEAMVS NE PROPRIOS rerum ſingularium conceptus.

ARTI-

ARTICVLVS II.

NEGATIVÆ PARTIS Argumenta.

AD intelligentiam propositæ controuersiæ aduerte duplicem esse rei singularis conceptum; alterum illi propriũ, & adæquatũ, vt cùm Socrates per se seorsim apprehẽditur; alterum cõmunẽ, vt cùm percipitur vniuersale, sub quo singulare ipsum continetur, vt homo, sub quo est Socrates. Præsens quæstio de conceptu secundum priorẽ sensum intelligi debet, nec verò de quibusuis singularibus, sed de sensibilib⁹ tantũmodò. Nam quòd singularia materiæ expertia, siue intelligibilia proprio conceptu à nobis percipiantur, ñ est ambigendũ, cum intellectus efformet ꝑpriã notionẽ, tam suorũ, quàm voluntatis actuũ: alioqui nemo vitiosas, aut honestas actiones à se interiùs elicitas ꝑpriè, distinctèvè cognosceret, quod nemo dixerit. Sũt ergo qui negatiuam partem quæst. defendant, quam hisce ferè argumentis astruere nituntur. Si haberem⁹ proprium conceptum rerũ singulariũ frustrà poneretur intellectus agens, sed hoc repugnat Peripateticæ doctrinæ; ergo & illud. Probatur maior, quia ideò intellectus agens ponitur, vt abstrahat naturã à differentijs indiuiduantib⁹; & vt res (sicuti ait Cõmentator) de ordine singulariũ materialiũ, ac sensibiliũ ad ordinem vniuersaliũ immaterialiũ, atq; intelligibiliũ transferat; si autẽ singularia ꝑprio conceptu à nobis intelligerẽtur fictitia esset eiusmodi abstractio, similiterq; fictitia opera intellect⁹ agẽtis, cui⁹ præstantia, & efficacitas ob id muneris tantopere cõmendatur.

Cõceptus rei singularis aut est proprius, aut cõmunis.

De proprio excitatur quæstio quoad singularia sensibilia.

Non dari cõceptus singulariũ sensibiliũ probatur primo.

Secundò, Sensus cognoscit propriè, ac distincte singularia: ergo si intellectus eadem percipit, duplex sequetur incõmodũ: primũ quod altera ex hisce notionibus erit superflua. Secundũ, quòd obiecta intellectus, & sensus non erunt inter se distincta; siquidem obiectum sensus etiam sub intellectum cadet.

Secundò.

Tertiò, Nulla potentia fertur nisi in cognatum, sibiq; proportione respondens obiectum; sed inter singularia in materiæ fœcem demersa, & inter intellectum, nulla existit cognatio, aut proportio; cùm intellectus sit omnino expers materiæ: Non possunt igitur singularia sensibilia ab intellectu nostro per se concipi.

Tertiò.

Deniq; quòd ita senserit Aristoteles probatur, quia 1. Physicorum cap. 5. text. 49. asserit intellectum esse vniuersalium, sensum verò singulariũ. Plura ad hanc partem stabiliendam argumenta habes apud Capreolũ in 1. sentent. d. 35. q. 2. conclusione. 4. alioq; eius opinionis assertores, è quorum numero sunt Philoponus, & Alexander hoc loc. Themistius cap. 20. Auerroes Cõm. 9. Aegidi⁹ quodl. 1. quæst. 9. Caietanus 1. p. q. 86. art. 1. Mirandulanus lib. 23. de euersione singularis certaminis à sect. 4. vsq; ad lib. 33. Aureolus in 1. d. 35. q. 4. art. 1.

Auctores prõpositæ opinionis.

ARTICVLVS II.

AFFIRMATIVAM CONTROVERSIÆ partem veram esse.

CONtraria tamen sententia aientium singularia sensibilia proprio ac peculiari conceptu à nobis intelligi omnino vera est. Eam sequitur Scotus in 4. d. 45. q. 3. Gregorius in primo d. 3. q. 1. ar. 1. conclus. 3. Durandus in 2. d. 3. q. 7. Richardus in 2. d. 24. q. 4. circa 3. principale, Burlæus 1. Physicorum, & alij, Comprobatur primo. Si singularia sensibilia non possent per se, ac proprio conceptu à nobis cognosci, vel ideò non possent, quia singularia sunt, vel quia sensibilia. Non quia singularia; alioqui nullum singulare etiam intelligibile, & immateriale caderet per se in nostrum intellectum; imò neque in Diuinum. Non quia materialia, alioqui neque naturæ communes materiâ præditæ per se intelligerentur; ergo &c. Huic argumento occurrunt aduersariæ partis defensores, intellectionem propriam eiusmodi singularium repugnare nostro intellectui, non quia singularia sunt, aut quia materialia absolutè, vt probat argumentũ: sed quia singularia materialia; quia oportet rem per se cognitam ab intellectu, abstractam esse à materia indiuidua. Hæc tamen responsio neutiquam satisfacit, quia nullam idoneam affert rationem cur magis materia singularis, quàm cõmunis cognitionem intellectricem impediat.

Primum arg.

Argent. in 4. d. 50. ar. 3. q. 1. Iãdun. hoc lib. q. 11. Apollinar. 1. 2. Palat. c. 4. q. 1. eiusdẽ libri, Ferrar. q. 13.

Occursus aduersariorum.

Deducitur.

Secundo, Noster intellectus ponit discrimen, & conuenientiam inter singulare, & vniuersale per proprias, & peculiares eorum rationes, vt cùm iudicat latiùs patere hominem, quàm Socratem, & Socratem esse idem re cum homine: igitur noster intellectus vtrumque, & vniuersale, & singulare propriè, ac distinctè percipit. Huic argumento obuiam eunt aduersarij aientes non opus esse, vt qui de conuenientia, vel discrimine inter duas res iudicat, eâdem facultate vtramque dignoscat, satisque esse percipi ab eodem homine, licet duabus potentijs, idque in re proposita accidere. Nam singulare, inquiunt, per vim cogitatricẽ; vniuersale per intellectricem à nobis cognoscitur. Verùm hanc respõsionem ea ratio confutat, quia cùm actus ille iudicandi vnus, simplexque sit, necessariò ad vnam, eandemq; potentiam pertinebit; atqui non pertinet ad cogitatiuam, tum quia non decet facultatem inferiorem iudicare de obiecto superioris; tum quia nulla potentia organo corporeo affixa in rem vniuersalem tendit; spectat ergo eiusmodi actus ad intellectum. Quare ne is de re sibi ignota iudicet, tam vniuersale, quàm singulare per se cognoscet. Corroboraturque huiusce rationis vis authoritate Aristotelis hoc in libro capit. secundo textu 145. & 146. vbi ex eo probat dandam esse facultatem vnam sensitiuam (idest, sensum cõmunem) quæ omnia externa sensibilia per se dignoscat, quia experimur nos discrimen ponere inter obiecta externorum

2, Argum.

Respondent aduersarij.

Confutatur.

Iudicium de re singulari, & vniuersali ad eundẽ spectat intellectum.

sen-

sensuum; at si ad hoc iudicium, discrimenque constituendum non opus esset res, de quibus iudicium fertur, in eandem cadere potentiam, non rectè asserui sset Aristoteles oportere omnia externa sensibilia ab eâdē illa facultate dignosci.

Item, Intellectus ex multis propositionibus singularibus colligit vniuersalem; ergo percipit singularia, alioqui inferret consequens ex antecedente sibi ignoto; quod ridiculum est. Nec satisfaciet qui dixerit, sat esse percipi ab eo antecedens confusè, quia admodum confusa, ac penè cæca esset ea ratio colligendi; cum tamen communia scientiarum principia eo pacto colligi soleant, vt 2. Posteriorum capite vltimo, & 1. Metaph. cap. 1. Aristoteles testatur. 3. Arg.

Deinde, volūtas cōpescit actū potētiæ cogitatricis, idq; non nisi præeunte cognitione intellectus, cuius est voluntati rem appetendam, aut declinandam proponere; igitur intellectus cognoscit actum potentiæ cogitatricis, qui singulare quoddā est in materia insidens; corroboraturque argumētum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiusmodi internorum sensuum functiones experimur, non potest sensibus ipsis attribui, sed alicui nobiliori potentiæ, idest, intellectui, vt docuit Aristoteles 1. huius operis cap. 3. text. 46. Item, quia errores, qui in sensu, siue externo, siue interno accidunt, consueuit intellectus corrigere, quod non faceret, nisi & ipsam actionē sensuum, & rem singularem, circa quam ipsi hallucinantur, cognosceret. 4. Arg. Intellectus cognoscit actum potētiæ cogitatricis.

Præterea, Quidquid potest virtꝰ inferior, potest superior: ergo quidquid cognoscit phantasia, quæ est inferior intellectu, cognoscet intellectus, sed phantasia percipit singularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Respōdent id, quod potest vis inferior, posse etiā superiorē, non tamen eodem modo; sed nobiliori: sicque intellectum cognoscere singularia in communi, idest, quoad naturam speciei, non quoad singularitatē. Nihil respondēt, non enim qui cognoscit Socratē confusè, perfectiorē habet eius notitiā, quā qui eum distinctè cognoscit; at si intellectus non percipit singularia, nisi quoad cōmunem eorum naturam, seu quatenùs percipit vniuersalia, sub quibus illa continentur, certè non nisi confusè, & implicitè singularia intelligit. 5. Arg. Occurrunt aduersarij; sed reprimūtur.

Postremò idem stabilitur, quia consultatio, & artis, prudentiæque actiones pertinent ad intellectum, hæ verò circa singularia versantur, vt docet Aristoteles 3. Ethicorum cap. 3. Nec dubium quin frequenter eiusmodi singularia è sensibilibꝰ sint. Quare nullo pacto videtur negādum singularia sensibilia proprio, ac peculiari cōceptu á nostro intellectu percipi. Vtrum verò hic conceptꝰ sit reflexꝰ an non, & quo pacto à specie intellgibili rei cōmunis eliciatur, iam alibi in hoc lib. exposuimꝰ. Vltimū Arg.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM, quæ pro negatiua parte quæstionis adducta fuere.

Ad 1. AD primum igitur argumentum eorum, quæ pro altera quæstionis parte artic. 1. adducta sunt, neganda est maior propositio; & ad eius probationem dicendum, intellectum agentem non ideò poni, vt abstrahat naturā à differētijs indiuiduis, hoc est, eam ponat in statu, in quo non nisi absque ijs differentijs intelligi possit, quicquid Auerroes, alijque nonnulli senserint; sed vt á singularium rerum phantasmatibus eliciat species intelligibiles, sine quibus res percipi ab intellectu non possunt.

Ad 2. Ad secundum, etsi intellectus singularia percipiat, non proinde eam notitiam fore superfluam; quēadmodum neque superuacanea est cognitio, qua sensus communis omnia externorum sensuum obiecta cognoscit, ac dijudicat. Quin verò imperfecta esset intelligendi vis, nisi in eam talis notitia caderet, quia perfectio, ordoque naturæ exigit, vt in potentijs subordinatis, quidquid inferior potest, possit quoque superior. Neque hinc sequitur intellectus, & sensus obiecta confundi. Primū, quia intellectus tam singularia, quàm vniuersalia percipit; sensus verò singularia duntaxat. Secundò, quia ipsa etiam singularia, aliam formalē rationem sortiuntur dùm in intellectum; aliam dum in sensum recidūt; ad illum enim sub ratione intelligibilitatis, ad hunc sub ratione sensibilitatis pertinent.

Imperfecta esset vis intelligendi si singularium rerum conceptus non formaret.

Ad 3. Ad tertium, cognitionem, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentiæ, non esse naturæ similitudinē: alioqui nullum sensibile á Deo, vel ab Angelo perciperetur, sed esse conuenientiam, siue aptitudinem, vt in potentiam cadat, & commēsurationem, secundum quam eius vim non excedit. Ad locum Aristotelis ex 1. Physicorum dicendum, mentem Philosophi esse intellectum eo differre à sensu, quòd hic sola singularia, ille etiam vniuersalia dignoscat.

Quæ similitudo requiratur inter potentiam cognoscentem, & rem cognitam.

QVÆSTIO VI.

POSSIT NE INTELLECTVS noster plura simul intelligere, an non.

ARTICVLVS I.

QVI NEGATIVAM PARTEM secuti sint, & quibus eam argumentis probarint.

DIuus Thomas tum alibi, tum prima parte quæst. 85. artic. 4. & Caietanus ibidem, Ferrariensis hoc in lib. quæst. 14. & lib. primo contra Gent. cap. 55. Capreolus in 2. distinct. 3. quæst. 2. Heruæus quodlibet. 7. quæst. 16. Syluester in conflato primæ partis quæst. 12. articulo 10. & ante hos

hos Alenſis 4. parte quæſt. 98. membro 2. Albert. Mag. in 3. diſtinct. 30. artic. 4. Durand. in prologo ſent. quæſt. 1. artic. 1. num. 24. ad negatiuam propoſitæ quæſtionis partem deflexere; præmittunt verò ad illi⁹ explicationem aliquot hypotheſes. Prima eſt, Formas tripliciter ad ſubiectum comparari, vno modo poteſtate tantùm, quo pacto non repugnat eas ſimul eſſe, quia potentia eſt cõtrariorum. Secundo, quoad actum imperfectum, ſicque reperiri etiam ſimul poſſunt. Nam, exempli gratia, interim dum ſubiectũ albeſcit, ineſt ei tum cãdor, tum aliquid de contrario colore. Tertio, ſecundum actum perfectum, vtcùm candor totam iam ſuam obtinuit perfectionem; quo modo duæ formæ vni⁹ generis ſimul cohærere neutiquã poſſunt, alioqui oporteret eandem potentiam ad diuerſos actus abſolutè perfectos ſimul terminari, quod tã eſt impoſsibile, quàm vnam lineam diuerſis punctis verſus eandem partem definiri. 1. Suppoſit.

Secunda hypotheſis eſt, omnes formas intelligibiles vno genere cõtineri, quia quantumlibet res in quas feruntur, in ſe diuerſorum generũ eſſe queant, eandem tamen potentiam intellectricem reſpiciunt. Quo fit vt omnes tam poteſtate, quàm ſecundum actum imperfectum, qui medius eſt inter potentiam, & perfectum actum, ſimul reperiri poſsint; & hoc quidem modo ſe habẽt ſpecies intelligibiles, dum ijs non vtimur, vti tamen poſſumus: ſunt enim tunc quaſi ſopitæ; at cùm iam per eas actu intelligimus, exactum, perfectumque naturæ ſuæ modum obtinent. 2. Suppoſit.

Tertia eſt, Ea, quæ plura ſunt, bifariàm ſpectari; velvt plura, vel vt ſubeunt rationem vnius; verbi cauſa, partes continui, ſi vnaquæque per ſe ſumatur, plura ſunt, at, vt inſunt in continuo, quod ex ijs coaleſcit, quaſi vnum quid habentur. 3. Suppoſit.

Quarta eſt, Cum vnumquodq; ſitá nobis actu intelligibile, dum ſimilitudinem ſuam in mente habet, quæcunque per vnam ſpeciem intelligi poſſunt, ſumi vt vnum intelligibile; quæ per multas, vt plura. Nam cum quælibet ſpecies vnam aliquam naturam primò exprimat, quæcunque per vnam ſpeciem cognoſcuntur, ſpectantur, vt in illa natura per ſpeciem repræſentata conueniunt; proindeque in vna ratione intelligibilis conſentiunt. Quæ verò pluribus cognoſcuntur ſpecieb⁹, quia eiuſmodi ſpecies, non ea repræſentant vt communem aliquam rationem habentia; non vt vnum quoddam intelligibile, ſed vt multa percipiuntur. 4. Suppoſit.

His ita conſtitutis, propoſitæ quæſtioni hunc in modum reſpondent, Plura, vt plura, non poſſunt à nobis intelligi, vt verò vnum quidpiam ſunt, poſſunt. Quod ita ſuadent. Plura, vt plura, non niſi per multas ſpecies repræſentantur, ſed quæ ita ſe habent, non poſſunt à noſtro intellectu ſimul concipi, ergo plura, vt plura, nequeũt ſimul à nobis intelligi. Maior conſtat ex quarta hypotheſi, minor probatur ex prima, & ſecunda, quia multæ formæ eiuſdem generis nequeunt ſecundum actũ abſolutum, ac perfectum ſimul eſſe; at plures ſpecies intelligibiles cognitionem elicientes, ſunt in actu perfecto, & completo; non igitur ſimul dari

Plura, vt plura, non poſſe intelligi, ſed vt vnũ quidpiam ſunt ex ſententia D. Thom. 1. Ratio.

dari queunt, atque ita impoſsibile eſt plura, vt plura, à nobis cognoſci. Stabiliturque argumentum ex eo, quia vt corpus figuris delineatur, & deſcribitur, ſic intellectus ſpeciebus actum perfectum habentibus, vt Algazellus rectè dixit. Quare ſicut idem corpus diuerſis figuris ſimul conſignari non poteſt, ita nec intellectus multis ſpeciebus ad notitiam actu concurrentibus.

2. Ratio. Rurſus probatur eadem aſſertio, quia ad intellectionem requiritur mentis intentio, vt Diuus Auguſtinus ait, intentio verò cum ſit motus

3. Ratio. quidam, vel quaſi motus, in plures terminos ſimul tendere nequit, tenderet autem ſi mens multa, vt multa, ſimul intelligeret. Denique huic ſententiæ adſtipulantur verba illa Philoſophi lib. 2. Topic. cap. 4. Contingit vnum intelligere, ſcire verò plura.

4. Ratio. Quòd verò multa, non vt multa ſunt, ſed vt vnam ſubeuntrationem, ſicuti in ſecunda hypotheſi explicatum eſt, ſimul concipere valeamus, (quæ erat altera aſſertionis pars) ſuadent ex eo, quia per vnam ſpeciem repræſentari poſſunt multa, vt vnum; quæ autem per vnam ſpeciem repræſentantur, nihil obſtat quominùs in humanam cognitionem pariter veniant.

ARTICVLVS II.

POSSE PLVRA, VT PLVRA, ſimul intelligi.

NOſtra tamen aſſertio eſt, humanum intellectum poſſe plura ſimul, vt plura ſunt, intelligere. Hanc tuetur Scotus in primo diſtinctione 3. quæſt. 6. Gregorius in primo diſtinct. 1. quæſt. 1. art. 3. Lichetus diſtinct. 3. quæſt. 1. Marſilius diſtinct. 3. quæſt. 11. Gabriel diſtinct. 1. quæſt. 1. concluſione 6. Ochamus in 2. diſtinct. 21. & alij. Probaturque id in hunc modum, Facultas cernendi videt ſimul plura, vt plura, veluti cùm in eàdem charta intuetur nigrorem characterum, & candorem papyri: ergo & vis intelligendi cum multo ſit perfectior, poterit multa, vt multa, ſimul intelligere. Reſpondet Ferrarienſis oculum non videre nigrorem, & candorem, vt plura, ſed vt vnũ, quia vtrunque cernit per vnam ſpeciem, cuius altera pars nigrorem refert; altera candorem. At non rectè philoſophatur; primùm, quia res ſpecie differentes non eandem, ſed diuerſam ſpecie imaginem in ſenſus imprimunt. Deinde, quia vt in ſecundo libro huiꝰ operis cap. 6. quæſt. 2. art. 2. & cap. 7. quæſt. 5. art. 2. oſtẽdimꝰ, imagines viſuales, etſi mittantur à diuerſis obiectis, non occupant diuerſas partes oculi, ſed quælibet in tota pupilla inſidet, alioqui cùm pupilla tam exigua ſit, paucis ſpecieb⁹ occupata, non poſſet ſimul res tam varias, tamque diuerſas obtutu comprehendere. Tertiò, quia vna pars imaginis non repręſentat vnam partem rei viſæ, alia aliam, ſed quælibet totam rem viſam, ad eum modũ, quem

1. Arg.

Reſponſio Ferrar. rejicitur.

Quælibet pars ſpeciei

Myron. 1. d. 3. q. 11. Barg. d 1. q. 4. Iand. 3. de anim. q. 33.

quem loc. cit. exposuim⁹. Item, Quoties cognoscuntur multa distinctè, cognoscuntur vt plura, sed possum⁹ simul videre distinctè tres colũnas; ergo possumus eas vt plura cognoscere, idq; tam sensu, quám intellectu: cum ea, quæ sensus percipit, intellectus simul intelligat. rem totã repræsentat. 2. Argum.

Tertiò, Noster intellectus intelligit simul lapidem, & hominẽ tanquam plura, cùm efformat hanc propositionem. Lapis non est homo; ergò &c. Nec satisfaciunt aduersarij aientes intellectum apprehendere tunc lapidem, & hominem vt vnum quidpiam. Namq; vt ipsi fatentur, & tanquam opinionis suæ fundamentum ponunt, quæcumque multis speciebus repræsentantur, non se habent ad intellectum, vt vnum, sed vt plura; at homo, & lapis per duplicem speciem in nostro intellectu repræsentantur. 3. Argum.

Quartò, Intellectus eodẽ instanti assentitur minori, & conclusioni, vt ex Aristotele in primo posterioris Analyticæ capit. 1. ostendimus: sed hi assensus cadunt in diuersas enuntiationes, provt diuersæ, ac plures sunt; ergo iudicium intellectus fertur simul in plura, quatenus plura; atqui eadem ratio, eademque difficulas, quod ad rem præsentem attinet, occurrit in iudicio, & in apprehensione; igitur noster intellect⁹ apprehendit simul plura, vt plura sunt: 4. Argum.

Postremó, Non min⁹ repugnat voluntatẽ ferri simul in plura, vt plura, quàm intellectum, sed voluntas fertur eo pacto, vt cùm eodem momento rem vnam odit, ex alia voluptatem percipiat: ergó, &c. Postremum Argum.

Porrò, Id quod de humano intellectu diximus, asserendum quoq; erit, ac multo maiori iure de Angelico, cum mens substantiarum separatarum multo perspicacior sit, ac multò plura simul comprehendat. Quanquam aduersæ partis defensores suam etiam ad intellectum Angelicum extendunt assertionem, quos priuatim quoad hanc partem ea ratio confutat quòd Angeli, vt fatentur, à sui cognitione nunquã cessant, & tamen interim res alias percipiunt, in quæ obiecta non nisi vt plura feruntur; cùm eiusmodi cognitionẽ ñ ex eàdẽ specie eliciant, sed per suam substantiam, cætera per proprias eorum imagines intelligant. A fortiori intellectũ Angelicum percipere plura, vt plura.

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM primi articuli.

ADuersariorum verò argumenta sic explicantur. Ad primum concessa maiori, negatur minor; & ad eius probationẽ dicendũ erit, formas eiusdem generis siue perfectæ, siue imperfectæ sint, ñ se mutuo excludere à subiecto nisi repugnantiam habeãt; hanc verò ñ habere species in intelligendi actum prodeuntes. Ad eiusdem quoq; argumenti cõfirmationem respondem⁹, etsi species intelligibiles aliquã analogiam, ac similitudinem cũ figuris seruent, quatenùs, vt hæc, corpus Ad 1. rationem oppositæ sententiæ;

effigiant; ita illæ mentem intelligibiliter formant, non tamen eodē modo ſe ſe habere quoad repugnantiam; diuerſæ namq; figurę ſi in eodem eſſent corpore traherent eandē partem ad diuerſos ſitus, quod fieri nequit; at ſpecies intelligibiles ñ ita affectæ ſunt, vt liquidò cōſtat: quo fit vt duæ figuræ mutuò ſe ſe in eodē corpore impediant; ñ ita verò duæ, pluresvè ſpecies intelligibiles, quantūlibet perfectæ, & abſolutæ ſint.

Ratio plures cur figurę in eodē eſſe nequeant, poſſint tamen eſſe ſpecies.

Ad 2. dicito, intentionē mentis in rem cognitam non eſſe aliū actū à cognitione diſtinctum. Quare vt intellectu multæ intellectiones dari queunt, ita poſſe, & intentiones multas.

Ad 2. Ratio.

Locus autem Ariſtotelis 2. Topicorū ſignificat nos interdum multa ſcire ſecundum habitum, quæ tamen ſecundū actum non ſimul intelligimus, id verò noſtræ ſententię nihil aduerſatur. Ad quartū, nihil attinet reſpondere, cum ea pars, quæ probatur, noſtræ concluſioni minimè aduerſetur.

Ad 3. Ratio.

QVÆSTIO VII.

VTRVM ANIMA HVMANA SE per ſuam eſſentiam intelligat, ſimiliterque intelligendi vis & ſe, & ꝓprias functiones, atq; habitus ſibi inhærentes dignoſcat.

ARTICVLVS I.

QVÆSTIONIS IN DIVERSAS partes agitatio.

1. Argum. pro parte negante.

IN primis quòd anima intellectiua nullo pacto ſe ipſam intelligat, videtur ex eo probari, quia omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habet, quo fit, vt ea tantùm, quæ ſub ſenſus cadunt, percipere valeamus; anima verò intellectiua cùm materiæ expers ſit, ſenſuum notionem effugit. Quò ſpectat illud Philonis Iudæi lib. 1. allegoriarum, Quærēdum cur qui reliquis omnibus nomina impoſuit, id eſt, Adamus, ſibi nullum impoſuit? videlicet mens, quæ ineſt noſtrûm vnicuique, cætera poteſt comprehendere, ſe ipſam noſſe ñ poteſt. Quemadmodum enim oculus alia videt, ſe ipſe non videns; ſic & mens intelligit alia, ſe ipſam non comprehendēs. E contrario tamen quòd non modò ſe cognoſcat immediatè, ac per ſuam ſe intelligat eſſentiam, ea ratio oſtendit, quia ſubſtantiæ ſeparatæ, & humanæ animæ conueniunt in genere intellectualis ſubſtantiæ, proindeque vt Angeli ſe per ſuam eſſentiam norunt, ita & animæ intellectiuæ. Corfirmatq; id teſtimomium D. Auguſtini 9. de Trinitate cap. 3. aſſerentis mentem ſe per ſe ipſam noſſe, quia incorporea eſt.

Cōtra oppoſitum pro parte affirmante

Secundò

Secundò, quòd intellect⁹ se ipsum minimè intelligat, probatur, quia cùm perpetuo sibi præsens sit, vbi sui cognitionem semel inijsset, nunquam ab ea cessaret, quod in se tamen nemo experitur. In contrariam verò partem, quòd non modò se norit, sed se p̄ suam essentiam intelligat, est illud, quod Aristot. hoc in lib. cap. 4. tex. 15. edocet, nempe, in ijs, quæ materiâ carent, idem esse, & intellectum, & quod intelligitur.

2. Argum. p̄ parte negāte.

Contra obijcitur proaffirmante.

Tertiò, probabit quis intellectum non cognoscere p̄priam functionem. Nam quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur; si ergo intellectus functionem suam cognoscit, aliquo actu eam̄ percipiet, rursusq; illum alio; atq; ita dabitur infinita progressio in intellectionibus, quæ nequaquam videtur danda. Item, quia si intellect⁹ cognoscit suos actus, cognoscet actus fidei supernaturales: pariq; modo percipiet actus volūtatis, & inter eos actum Spei, & Charitatis infusæ, proindeq; sciet quiuis se esse in gratia, cùm in ea fuerit. Quod negat sacræ paginæ auctoritas illis verbis Ecclesiastæ 9. Et tamen nescit homo vtrū amore an odio dignus sit: sed omnia in futurū seruātur incerta. In oppositū verò quòd negari non debeat intellectum cognoscere suos actus docet D. August. lib. de Trinit. cap. 10. & 11. Item, quia nisi intellectus tam suos, quàm voluntatis actus perciperet, nemo an aliquid ipse intelligeret, an vellet, scire posset, quo nihil absurdius.

3. Argum. p̄ parte negāte.

Cōtra arguitur pro affirmante.

Quartò, non cognosci ab intellectu habitus ipsi inhærentes suadetur ex eo, quia alioqui cognosceret quiuis an haberet Spiritus Sācti dona, atque adeò gratiam, quod proximè refutauimus. E contrario autem quòd intelligendi vis suos habitus planè cognoscat, ea ratio ostendit, quia, propter quod vnumquodque tale, & id magis tale est; quare cùm res cæteræ ab intellectu per habitus, & species intelligibiles cognoscantur; consequens est, vt ipsi habitus in eius cognitionem, ac scientiam primò cadant.

4. Argum. p̄ parte negāte.

Contra insurgitur p̄ affirmante.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIÆ Dissolutio.

AD propositæ difficultatis intelligentiam aduertendū erit dupliciter; quod ad præsens institutum facit, posse dici cognosci rem per essentiam. Primo modo, referendo id ad rem cognitam, ita vt ea per suam essentiam cognoscatur, cuius natura, & quidditas, non autem sola accidentia, percipiuntur; alio modo respiciendo ad medium, quo cognoscitur, sicque intelligitur res per essentiam, cùm essentia est id, quo cognoscitur, nec interuenit aliqua imago, vel ipsi propria, vel alterius rei, à qua intellectus paulatim deducatur, arguendoque ad essentiam perueniat. Nostra disceptatio hoc in loco non est de cognitione rei per essentiam secundum priorem, sed secundum posteriorem sensum duntaxat.

Dupliciter dici posse aliquid intelligi per suā essentiam.

De posteriori modo intelligitur quæstio.

Igitur omissa opinione quorundam veterum philosophorum aien-

Excluduntur placita quorundam philosoph.

tium animam noſtram cognoſcere ſe directo, & immediatè per ſe ipſam abſque vlla ſpecie, atque adeò per ſe ſecundo modo, quos ſecutus fuit Gregorius Ariminenſis in 1. d. 3. quæſt. 2. art. 1. & 2. Reiecta item ſententia aliorum exiſtimantium animam ex ſpeciebus rerum materialiū elicere ſpeciem quandam immaterialem ſui ipſius, qua ſe intelligat; Reſpondemus cum D. Th. 1. p. q. 87. tribus prioribus articulis, & in quæſtionibus de veritate quæſt. 10. art. 8. & 9. animam noſtram nō cognoſcere ſe in hoc vitæ ſtatu per ſuam eſſentiam, ſed interuentu ſpecierum intelligibilium, quas abſtahit à ſenſibus. Quod ita patet, Quemadmodum, vt Auerroes annotauit, materia prima in genere ſenſibiliū, ita mens humana inter ſubſtantias intellectuales poſtremū locū ſortita eſt, vt enim materia prima eſt in potentia ad formas ſenſibiles, ſic anima ad intelligibiles formas; & vt illa in ordine ſenſibilium, ita hæc in intelligibilium ſerie, eſt pura potentia; vnde ſicuti materia non niſi aduenientis formæ beneficio ſub ſenſum cadit, ita anima non redditur actu intelligibilis, hoc eſt, apta vt à ſe ipſa intelligatur (dum in aliū ſtatum ñ tranſit) niſi acceſſu ſpecierum. Vnde Ariſtoteles hoc in lib. cap. 4. text. 15. docuit animam noſtram intelligere ſe ipſam, ſicuti & alia intelligit, ideſt, per ſpecies; & text. 8. aſſeruit animam nihil abſolutè operari ſecūdum intellectum, niſi cùm iam eſt in actu primo per ſpecies: Quo fit vt ſe ipſam concipere primo, atque immediatè nequeat, ſed ad ſui notitiā ex aliarum rerum perceptione deducatur, quia videlicet primò concipit id, cuius ſpeciem à ſenſibus hauſit, verbi gratia, naturam hominis; tunc reflectitur ſupra ſuum actum, eumque percipit, & ex eo cognoſcit tum imaginem, tum potentiam à qua actum elicuit; deinde, quia compertum habet imaginem rei cōmunis, corporeum, aut materiale quid eſſe non poſſe, ſed materiæ omnino expers, atque adeò nonniſi in potentia ſpiritali, & in ſubſtantia incorporea, vt in ſubiecto, conſiſtere: percipit tandem ſe vt ſubſtantiam quandam immaterialē intelligentiæ, & rationis participem.

Anima dū eſt in corpore cognoſcere ſe interuentu ſpecierū non immediate p ſuam eſſentiam

Lege Aegid. quodl. 2. q. 13. D. Th. 2 cōt. gent. c. 96 & lib. 3. c. 35. & 1. p. q. 89. a. 2.

Anima materiæ primę confertur.

Qua via ſe anima intelligat dum eſt in corpore.

Quod autem anima nō intelligat ſe per ſpeciem ipſi propriam; præterquam quòd oſtenditur ijs rationibus, quæ probant non dari ſpecies rerū ſingulariū, quas ſuprà attulim⁹, & ijs etiā, q̄ ſuadent ñ dari in noſtro intellectu, hoc vitæ ſtatu, ſpecies rerū immaterialiū: confirmari id ex eo poteſt, quia, qđ intelligitur p̄ ſpeciem ꝓpriam, intelligitur actu directo: at experientia teſtatur nos ñ niſi actu reflexo, & vnū ex alio arguendò in noſtræ animæ notitiam deuenire. Conſule D. Th. q. 10. de verit. ar. 8. & Ferrar. lib 3. cōtr. gent. c. 46. Diximus animam dum eſt in corpore ñ cognoſcere ſe immediatè, quia extra corpus, cùm tranſeat quodāmodo in ſtatū ſubſtantiarū ſeparatarū, habeatq̄; liberiorē intelligendi modū, nec iam intelligat p̄ reflexionē ad phantaſmata, facta eſt per ſe actu intelligibilis à ſe primò: atq̄; ita ſe per ſuam ſubſtantiā immediatè intelligit, vt docet D. Th. 1. p q. 89. at. 2. aliiſq̄; in locis, & Henr. Gand. quodl. 1. q. 12. & 13. Sed de his luculenti⁹ dicetur in tract. de anima ſeparata. Diſp. 5. an. 1

Lege q̄ de hac re ad primā huius capit. quæſt. annotauimus.

Extra corpus per ſuā ſe eſſētiam dignoſcit.

Ex ſuperiori progreſſu patet iam quomodo intellect⁹ dū eſt in corpore ñ modò ſe, ſed ꝓprias quoq̄; functiones, atq̄; habit⁹ ſibi inhærentes dignoſcat,

nõſcat,q̃ erat altera quæſt.pars.Nam quòd de apprehenſione ſpeciei díximus,aſſerendum quoque ſimiliter eſt de cæteris habitibus; hos enim cognoſcit anima per actus,quia experitur ſe cum facilitate, & promptitudine,quæ habituum propria eſt, operari. Quod verò ad voluntatis actus ſpectat,paulò ſecus de ijs eſt iudicandum;nam cum obiectiuè primò,atque intelligibiliter per ſe intellectui præſentes ſint,poſſunt ab eo directa cognitione percipi,non vt actus intelligendi,qui cùm ab eodem intellectu eliciantur,opus illi eſt reflexa, ſecundariavè actione ad eorũ notitiam capiendam. Habitus autem voluntatis eodem ferè modo cognoſcit intellectus,quo ſuos,videlicet ex facilitate, qua volũtatem agere experitur. Lege Diuum Thomam loco citato primæ partis articulo quarto.

Qua ratiõ. necognoſcat intellectus habitus ſibi inhęrentes.

De habitibus volũtaris idẽ dicendũ hac in re quod de habitibus intellectus.

ARTICVLVS III.

EXPLICATIO ARGVMENTO-rum,quæ in vtramq; partem adducta fuere.

NVnc argumentis primi articuli, qua ex parte ijs,quæ decreta à nobis ſunt,aduerſantur,occurram⁹. Ad primum dicendum,etiam ea,quæ ſenſibus tam internis, quàm externis obnoxia non ſunt, vt anima humana, poſſe á nobis intelligi,non tamen per propriam imaginem à ſenſibus immediatè acceptam, ſed modo ſuperiùs explicato;quod tamen non impedit quominus omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habere dicenda ſit,cùm ea quoque notitia á ſenſibus remotè dimanet. Cùm verò Philo ait animam intellectiuam eſſe nobis ignotam, id non de quocũque animæ conceptu,ſed de perfecta,atque omnibus numeris abſoluta cognitione interpretandum erit,ſi modo Iudæus rectè Philoſophetur. Ad alteram partem eiuſdem argumenti negari debet parem eſſe in ſubſtantijs ſeparatis, atque in anima humana,dum eſt in corpore,rationem: illæ enim ſunt actu intelligibiles,& vt tales ſibi perpetuò obijciuntur,anima verò eſt puta potentia in genere intelligibilium; & in corpore intelligit ſpeculando ſimul phantaſmata,vnde tunc non niſi per ſpecies acquiſitas ſe ſe intelligit. Illud verò Diui Auguſtini,Mentem noſtram ſe per ſe cognoſcere,ita accipiendum eſt, vt anima non accipiat ab externis rebus ſui imaginem, ſicuti cùm res corporeas intelligit.

Ad 1. pro parte negantead ductum.

Ad obiectiõnem pro parte affirmãtes.

Ad ſecundum,intellectum ſemper ſibi eſſe præſentem quoad ſuam entitatem,non autem ſecũdum eſſe obiectiuũ,& intelligibile, ideòque licet cùm in ſuum actum,& in ſe reflectitur, ſe ſe intelligat(tunc enim fit ſibi præſens in ratione obiecti) non proinde tamen in ſui conſideratione perpetuò verſari,quia non ſemper eo reflexu vtitur.Illud verò Ariſtotelis,In ijs, quæ materia carent,idem eſt intellectus, & quod intelligitur, explicat Diuus Thomas prima parte quæſt. 55. articulo 1.

Ad 2. pro parte negat.

Adobiectionem partis affirmat.

aiens nihil aliud velle Philosophum, quàm ex intellectu, & specie rei, quæ intelligitur, fieri quodammodo vnum. Adde id, quod intelligitur, dici idem cum intelligente ratione verbi, in quo ab eo exprimitur, vti superiùs quoque interpretati fuimus.

Ad 3. pro pat te negatiua.

Ad tertium, licet mens humana quālibet actuum multitudinē exercere simul nequeat, quia finitam, limitatamque habet intelligendi vim, posse tamen successione post notitiam vnam, aliam subinde edere, tum aliam, atque aliam; ita vt sine vllo termino reflectatur in primam per secundam, in secūdam per tertiam; Obquā causam ratio potestate quodāmodo infinita est, vt docet Sanctus Thomas prima secundæ quæst. 30. artic. 4. ad 2. Licet verò intellectus cognoscat tam suos, quàm voluntatis actus, non sequitur internoscere naturales á supernaturalibus, quia non eos distinctè penetrat, & quoad modum vnicuiq; peculiarem, sed confusè tantùm. Quo fit vt ex hac notitia non possit quis scire se esse in gratia. Altera verò pars eiusdem argumenti rectè probat cognosci ab intellectu proprios actus, non tamen intelligi per essentiam, cum ad hāc reciprocationem exigatur species intelligibilis alicuius rei, è cuius cōceptu mens ad prædictorum actuum notionem progreditur.

Intellectū potest reflecti super aliūdq; alium actū, & sic deinceps:

Ad obiectum alterius partis.

Ad quartum, licet anima habitus naturalis ordinis sibi inhærentes prædicto modo cognoscat, certò tamen scire non posse, nisi ei diuinitùs innotescat inesse sibi dona Spiritus Sancti, gratiam, & charitatem: quia suauitas, & promptitudo ad exercendas studiosas actiones, quam istiusmodi habitus secum afferunt, constare ei nequit, vtrum ab ijs, an ab alijs habitibus naturalibus, qui absque gratia reperiri possunt, oriatur. Ad posteriorem partem argumenti dicendum, effatum illud, Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, hunc in modum debere intelligi, & aptari ad vim argumenti, Quando aliquid, verbi gratia, cognoscitur, quia aliud cognoscitur, illud propter quod cognoscitur, necesse est, vt magis cognoscatur: sed res cognoscuntur, quia earū species, & habit⁹ cognoscuntur: ergo et cæt. Cùm igitur illa minor propositio vt falsa à nobis negetur: patet hac probatione non colligi priùs à nobis cognosci habitus, esto cognoscantur eo ordine, quem explicuimus.

Intellectum non posse distincte dignoscere act⁹ supernaturales.

Ad obiectionē pro parte affirmatiua.

QVÆSTIO VIII.

NVM INTELLIGENTEM SPECVlari phantasmata oporteat, nec ne.

ARTICVLVS I.

QVÆ ARGVMENTA SVADEant non oportere.

INtel-

Ferrar. lib. 1. contra Gent. c. 65. & lib. 2. c. 73.

INtelligentem speculari phantasmata, non est intellectum, aut ipsa phantasmata, aut naturas, quæ in eis relucent, intueri; sed est eum, qui intelligit, dum intellectu rem aliquam siue vniuersalem, siue particularē considerat, simul per phantasiam circa aliquid singulare obiter versari, quod ex Græci contextus verbis in capite proximè superiori textu 39. magis patet, sic enim habet ὅταν τε θεωρῇ ἀνάγκη ἅμα φαντάσματι θεωρεῖν, idest, cumque contemplatur, necesse est vna cum phantasmate contempletur.

Quid sit intellectū phantasmata speculari.

Partem negatiuam quæstionis hæc argumenta suadent. Primò, Vel speculari phantasmata est animæ naturale, vel non; si non est, cùm ad id aliūde minimè cogatur, poterit interdum eam speculationem omittere; si est, cùm id, quod vnicuique secundum naturam competit, in columi re, perpetuò conueniat, sequitur animam etiam à corpore abiunctam, vel glorioso corpori vnitam speculari phantasmata, quod falsum est: nā corporis soluta vinculis neque phantasmata habet, neque phantasiam; glorioso autem corpori coniuncta perfectiorem, liberioremque habet intelligendi modum, & à corpore independentem. Quare poterit citra sensuum operam, cùm libuerit, intelligere. 1. Arg.

Secundò, Magis depēdet phantasia à sensu externo, quàm intellectus à phantasia; cùm intellectus, vt est potentia immaterialis, ita longè abstractior sit à corpore, quàm vlla facultas materiali organo affixa: atqui phantasia, cessante omni actu externorum sensuum, potest functiones suas edere; ergo & intellectus. 2. Arg.

Tertiò, Intellectus incorporea, & immaterialia contemplatur, vt Deum, & intelligentias; sed hæc nullo modo in phantasiam cadūt, cùm sint extra limites corporearum virium; ergo anima saltem non ad omnium rerum intellectionem phantasmata speculatur. Adde quòd Aristoteles loco anteà citato, cùm huiusmodi speculationem commendabat, de sola physicarum, & Mathematicarum rerum scientia agebat, proindeque non videtur eam omnium disciplinarum obiectis percipiendis indixisse. 3. Arg.

Quartò, Qui Ecstasim passi rapiuntur ad diuinarum rerum contemplationem, deserunt tam externorum, quàm internorum sensuum functiones; ergo saltem ij, dum intelligunt, non speculantur phantasmata. Probatur assumptum. Imprimis, quia id ipsum nomen raptus, atque Ecstasis significat. Deinde, quia constat eos, qui ad rem aliquam considerandam valde attenti sunt, non videre interdum obiectum præsens, idque ob eam causam, quia cùm vis animæ finita, ac limitata sit, si ad vnam aliquam rem per vnam potentiam vehementer incumbat, cessat ab operatione alterius; ergo tam vehemens potest esse mentis applicatio ad alicuius obiecti considerationem, vt ab omnibus tam externorum, quàm internorum sensuum muneribus prorsus feriatur. Ac quòd id viris Sanctis contemplationis dono insignibus nonnunquam euenerit, planum est; sic enim interdum abstrahebantur à sensibus, vt nec admotum ignem sentirent. 4. Arg.

AR-

ARTICVLVS III.

DIVERSA AVCTORVM PLACIta, & explicatio veræ ſententiæ.

Auicenna nõ requirit ad ſcientiã phantaſmatũ ſpeculationem.

Alij eam tantum exigunt ad productionem ſpecierũ.

Alij ad ſolas ītellectiones quæ pendent ex ſpeciebus.

Alij nullam volunt dari intellectionẽ ſine concurſu phãtaſmatũ.

IN hac quęſtione variæ ſunt Philoſophorum ſententiæ. Namq; Auicenna in ſuo compendio de anima arbitratus eſt ad vſum ſcientiæ nequaquam ſpeculationem phantaſmatum requiri. Græci quoque interpretes aiunt eam ſuperuacaneam eſſe, cùm anima attendit ad communia, & immaterialia, quæ phantaſiæ vim tranſcendunt. Alij, quorum meminit Vicomercatus in diſputatione peripatetica de immortalitate animæ rationalis, volunt illam exigi ad productionem duntaxat ſpecierum factam ab intellectu agente, & ad primum conceptum eam comitantem; tunc enim neceſſum eſt operari ſimul phantaſiam, quæ vnà cum intellectu agente ſpecierum intelligibilium opifex eſt. Alij eam adhibent ad omnes, ſolaſque intellectiones elicitas ab ſpeciebus comparatis ope intellectus agentis, & phantaſmatum, propterea quòd vt eiuſmodi ſpecies à phantaſmatis ortum habuère: ita eorum conſortium ad operationes ſuas obeundas neceſſariò videntur aſciſcere. Sunt etiam non pauci, qui aſſerant nullam dari in hoc vitæ ſtatu intelligendi actionem, cum qua phantaſmatum ſpeculatio non concurrat. Denique, nonnulli ab hac communi lege excipiunt ſublimem quandam, & eminentẽ contemplationem, qua ſe mens, etſi adhuc in corpore degens, ita ſupra molem corporis quodammodo euehit; vt non iam videatur curare turbam intercurrentium phantaſmatum.

Aſſertio:

Noſtra aſſertio hæc eſto. Anima coniuncta corpori non glorioſo, ſaltem dum communes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, neceſſariò ſpeculatur phantaſmata. Hanc aſſertionem tradit Ariſtoteles hoc in libro cap. 7. text. 30. & cap. 8. text. 39. licet ijs in locis non eam illi adhibuerit moderationem, quam nos; de qua paulò poſt dicem⁹; licet etiam non de omnium, ſed de ſenſibilium tantùm rerum notitia, præſertim textu illo expreſsè locutus fuiſſe videatur.

1. Ratio aſſertionis.

Impeditis ſenſibus minùs operatur intellectus.

2. Ratio.

De hac re D. Th. 1. p. q. 84. art. 8.

Probatur ergo huiuſce rei veritas duplici indicio. Primùm, quia videmus quoties interni ſenſus, aut morbo læſi, aut ſomno, aliovè impedimento ligati ſunt, turbari etiam, & ligari iudicium intellectus, neque mentem ſuis actionibus rectè, ac ritè fungi; quod certè non aliunde prouenit, niſi quia tametſi vis intelligendi non inhæret corpori, requirit tamen conſortium internarum virium corporeis organis inſidentium. Alterum iudicium eſt, quòd in ſe ipſo quiuis experitur, cùm aliquid intelligere conatur, efformare ſibi materialia quędam idôla, ſeu phantaſmata, quibus id, ad cuius intellectionem animum appulit, quodammodo intueatur. Quò ſpectat illud Diui Gregorij Nazianzeni de Theologia oratione ſecunda, Quemadmodum nulla ratione fieri poteſt, vt quiſpiam

quispiam, quàlibet gressum vrgeat, vmbram suam prætereat (quantùm enim eam assequeris, tantùm etiam illa semper anteuertit) aut oculus rebus in aspectum cadentibus citra intermediam lucem, & aerem coniungatur; aut natatilia animantia extra vndas labantur: Ita etiã impossibile est ijs, qui corporibus inclusi sunt, sine corporearum, ac sensibilium rerum adminiculo rebus ijs, quæ animo, ac ratione intelligũtur, omnino coniungi; semper enim obiter sensibile aliquid incidit, quantumuis maximè nostra mens à rerum aspectabilium contagione separata, atque in se ipsam collecta, cum rebus cognatis, oculorumque aciem fugientibus commercium habere conetur.

Egregius locus Nazianzeni.

Est autem hoc loco dubitatio vnde nam animæ obuenerit hæc necessitas conuertendi se ad phantasmata. Scotus in primo dist. 3. quæst. 3. & in 4. dist. 45. quæst. 2. duplicem causam affert, nimirum, vel peccatum originis, in cuius pœnam demissa, atq; inflexa est anima ad corpus. Quô pertinet illud D. Augustini lib. 15. de Trinitate cap. 27. Quæ causa vt ipsam lucem fixa acie videre non possis, nisi infirmitas? & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas? Vel naturalem ordinem potentiarum; quo fit vt dum vna proprium attingit obiectum, altera, quæ circa idem ferri apta est, in idem simul contẽdat. Ex hisce causis prior non videtur rectè tradita: sicut enim dependentia, quam intellectus possibilis habet à phantasmatibus, quoad receptionem specierum intelligibilium, quæ illorũ ministerio ab intellectu agente producũtur, neutiquã ex peccato originis orta fuit (siquidẽ esto primi parentes non peccassent, eius posteri tam species intelligibiles, quàm scientias ope phantasmatum comparassent, vt Diuus Thomas docet prima parte quæst. 101. artic. prim. & in secundo distinct. 20. quæst. 2. artic. 2.) ita nec necessitas speculandi phantasmata, cùm acquisitis iam speciebus vtimur, ad prædictam culpam referenda est. Posterior verò causa, si rectè ad propositum accommodetur, vera est, nimirum adeò esse naturalem connexionem intellectus cùm phantasia, dum animus est in corpore, vt saltem ordinariè non possit intellectus vllius rei capere notionem, quin ipsum phãtasia comitetur, ac circa idem obiectum pro suo captu, & facultate insistat. Vbi aduertes cùm operatio formam, eiusque modum existendi sequatur, anima verò humana simul sit & substantia independens à corpore, & forma corporis, merito primæ conditionis vendicare sibi operationẽ, scilicet intelligẽdi actum, non inhærentem organo corporeo; ratione secundæ, exposcere ad eam functionem ministerium corporis, & phantasiæ satellitium.

Vnde animæ necessium sit speculari phãtasmata.

1. causa.

2. causa.

Improbatur 1. causa.

Porro apposuimus in conclusione verba illa, Dum anima coniuncta est corpori non glorioso, vt comprehenderemus duplicẽ animæ statum in corpore; eum scilicet, quem habuere primi parentes dum ingenitæ à Deo iustitiæ dono insigniti fuere; & eum in quo nunc versamur. In vtroq; enim connexio illa naturalis inter possibilem intellectum, & phantasiam vigorem obtinuit. Nam quòd etiam primi parentes in illo statu vterentur conuersione ad phantasmata affirmat Diuus Thomas prima parte quęstione 94. articulo secundo,

Peccato originis non est adscribenda hęc necessitas.

2 causa approbatur, & explicatur.

In vtroque statu naturę integræ, & corruptę necessaria fuit phantasmatũ speculatio.

& in quæſt. 18. de verit. art. 2. & 5. probaturq́; ex eo, quia ſpecies, & ſcientiæ primorum parẽtũ erant eiuſdẽ naturæ cum noſtris, vt pote infuſæ ꝑ accidens. Quare idem illis, ac nobis modꝰ intelligendi ſecũdum naturam conueniebat: etſi contrariam opinionem defendat Scotus loc. citato abſolutè negans primum hominem intellexiſſe per conuerſionẽ ad phantaſmata. Neque verba illa D. Auguſtini aſſerunt culpam inuexiſſe homini dependentiam à phantaſmatibus, cùm id ei naturale ſit, ſed duntaxat laborem, & difficultatem ad res clarè, & dilucidè contemplãdas, ac cognoſcendas. Non eſt etiam diffitendum ſublimiorẽ fuiſſe primi hominis cognitionem, quàm noſtram. Verùm maior illa ſublimitas & eleuatio ñ erat ſecundũ independentiam à phãtaſmate, ſed quoad ea, quæ contemplabatur, vt explicat D. Tho. q. 18. de verit. art. 5. Item, quia ea ipſa, quæ cognoſcebat, expeditiùs, & acutiùs penetrabat. Adde etiã modũ acquirendi ſcientiam multo altiorẽ illi contigiſſe, quàm nobis; ſiquidem non ope ſenſuum, ſed diuini numinis afflatu eam immediatè accepit. Excluſimꝰ autẽ à dependentia phantaſmatũ ſtatũ animæ vnitæ corpori glorioſo; quia in ea ñ erit neceſſariꝰ phantaſiæ concurſus ad intelligendũ; licet enim beati tam externorũ, quã internorũ ſenſuũ functiones habituri ſint, liberũ tñ eis erit quamlibet rem ſine eiꝰ phantaſmate intelligere. Quòd ſiquis obijciat gratiam ñ euertere naturam. Quare ſi operatio phantaſiæ naturaliter intelligẽdi actũ comitatur, neceſſariò animã in corpore, etiã glorioſo, ad phãtaſmata recurſuram: dicendũ erit gratiam ñ euertere naturã, ideſt, ñ immutare eſſentiã rei, nec potentias, q̃ ab illa manant demoliri, ſed eam traducere ad altiorẽ ſtatũ, & ꝑfectiorem operandi modũ, cuiuſmodi eſt poſſe intelligere ſine obligatione, deflexuq́; illo ad ſenſum. Aduerte etiam animã Chriſti adhuc in ſtatu vitę mortalis nec quoad vſum ſcientiæ infuſæ, nec acquiſitæ indiguiſſe recurſu ad phantaſmata; quia tum ratione vnionis, tum ratione beatitudinis ñ erat corpori ſubiecta, aut ab eo dependẽs. Adiecimꝰ, dum anima cõmunes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, vt excluderemus contemplationẽ, quæ per Ecſtaſim perfectã, & raptum fit. In ea enim tam externorum, quàm internorum ſenſuum munia ceſſant, vt probat vltimum ſuperioris articuli argumentum.

Quæ ex parte Adami cognitio noſtra fuerit præcellentior.

Obiectio.

Anima Chriſti non indiguit conuerſione ad phantaſmata.

In perfecta Ecſtaſi nõ eget anima phantaſmatis concurſu.

Lege D. Tho. 3 p. q. 11. ar. 2.

Lege de hac re Diuũ Th. in 2. 2. q 175. ar. 5. & de verit. q. 13. præſertim ar. 4. & Abulẽſem in caput. 13. Geneſ. q 400. & in Paradoxo 3. cap. 46.

ARTICVLVS III.

DVBIA QVÆDAM Enodantur.

Primũ dubiũ.

OCcurrunt tamen hoc loco quædam dubia, quorum ſolutio nõ parũ conferet ad meliùs percipiendam dependentiam intellectꝰ à phantaſmatibꝰ. Primũ eſt, quo pacto anima beata in corpore glorioſo functiones ſenſuũ obitura ſit & ad phãtaſma recurſura, cũ volet, ſi oppoſitũ euenit ijs, q Ecſtaſim in hac mortali vita patiũtur, cùm tñ intuitiua diuinæ naturæ cognitio, vt lõge ſublimior eſt, ita animam ad

Hac de re Auguſt. lib. 12. de Gen. ad liter. à c. 1. vſq; ad 36. lib. 4. de anima c. 8. & 9. lib. de cura ꝑ mortuis

noctem vsque ad Solis exortum stetisse, in medio exercitu cogitabundum. Cùm igitur has á sensibus abstractiones miraculo accidisse non sit verisimile: concedendum erit posse facultate naturæ Ecstasim dari. Et in hac opinione videntur esse Ficinus lib. 13. de immortalitate animorum capite 14. vbi asserit hoc vnum esse ex argumentis, quibus animæ rationalis à corpore solutio, atque immortalitas comprobatur. Pro aduersaria tamen sententia est, quòd ad liberandum intellectum à naturali illa phantasmatum dependentia, videtur requiri vis aliqua supra naturam. Idque putare se non obscurè indicauit Diuus Gregorius Nazianzenus ijs verbis, quæ superiùs attulimus, vbi ait impossibile esse mentem quantunlibet se á fæce corporea ad sublimium rerum cõtemplationem erigat sensuum commercia destituere.

Quę ratio probet non posse dari talem Ecstasim naturę viribus.

Qui priorem partem sequi volet, dicat legem illam dependentiæ à phantasmatibus, quam natura intellectui imposuit, non esse irrefragabilem, sed ordinariam. Neque hæc prædictæ legis interpretatio paucorum est, sed complurium, quorum suprà ex Vicomercato mentionẽ fecimus, aientium non semper requiri speculationem phantasiæ. Itaq; verisimile est posse aliquos velut ex naturæ priuilegio in aliquo euentu, & circunstantijs naturaliter Ecstasim pati: ad quod multum confert cuiusque tẽperamentum. Melancholici enim, vt ediserit Fracastorius libro secundo de intellectione quemadmodum suopte ingenio sunt cogitabundi, sic ad istiusmodi raptum á sensibus procliuiores habentur. Nec verò est á naturæ decretis alienum res his similes, & raritate mirabiles nonnunqnam efficere, vt experientia ipsa testatur, docetque varijs exemplis Diuꝰ Augustinus de Ciuit. Dei loco citato, vbi inter naturæ miracula recẽset illud de ecstasi presbyteri Restituti, quod suprà memorauimus.

Soluitur ratio sententiæ negatiuę.

Melãcholici cur procliuiores ad Ecstasim.

Cui posterior sententia magis placuerit, dicet non eodem modo se habere visum ad phantasiam, & intellectum, quo ad intellectum se habet phantasia; quia intellectus pendet á satellitio phantasiæ: at neque intellectus, neque phantasia pendet á functione visus. Quare nihil mirum si non edente aspectu suam actionem, nihilominùs phantasia, & intellectus in opere perseuerent. Quod autem spectat ad exempla, quæ retulimus, dicẽdum erit Ecstasim perfectam, de qua nostra quæstio est, in qua nimirum omnes, tam iuterni, quàm externi sensus omnino sopiuntur, nemini absque diuina virtute contigisse; imperfectam verò, in qua non omnino cessat operatio phantasiæ, potuisse illis hominibus per naturam accidere. Certè Restitutus Presbyter narrabat se postquã ita, vt diximus, à sensu raptus erat, inclamantium voces quasi é longinquo audisse; vt ibidem refert Diuus Augustinus. Quòd si voces percipiebat, vtique non feriebatur in eo audiendi sensus: proindeque perfectam Ecstasim non patiebatur.

Explicantur rationes partis affirmatiuę.

Ecstasim perfectam sola diuina potentia dari posse: imperfectam posse naturali.

ARTICVLVS IIII.

RESPONSIO AD PRIMI ARticuli argumenta.

Ad 1. Arg.

RElíquum est vt argumentis initio quæstionis propositis occuramus. Ad primum concedimus, naturale esse animæ dum intelligit, dependere à phantasmatibus. Cùm autem obijcitur id, quod alicui naturaliter competit, semper ei, incolumi natura, conuenire: verum id quidem est, nisi ponamus rem ab vno statu ad alium perfectiorem, ac supra natiuam ipsi⁹ facultatem transferri. Vel præter vsitatum cursum, aliquo veluti priuilegio naturæ, secùs operari. Quod addimus ex mente eorum, qui concedunt dari Ecstasim perfectam viribus naturæ.

Quidquid alicui competit naturaliter semper ei cõuenit, modo perduret idẽ status.

Ad 2. Arg.

Ad secundum quid responderi debeat, patet ex dictis, videlicet concedendum æquè dependere intellectum á phantasia, & phantasiam à sensibus externis, quoad acquisitionem specierum; non tamen quoad vsum earum. Etenim licet intellectus abstractior sit à materia, quàm vlla potentia inhærens organo corporeo: maior tamen est coniunctio, & societas inter intellectum, & phantasiam, quàm inter phantasiam, & sensus externos ob causam à nobis superiùs explicatam. Aliam huius argumenti solutionem lege, si placet, apud Diuum Thomam 1. parte quæst. 84. art. 7. ad secundum.

Ad 3. Arg.

Ad tertium dicito non oportere, vt semper phantasia apprehendat singulare eiusdem naturæ cum eo, quod ab intellectu concipitur; sed aliquid simile, aut ei quoquo modo respondens. Etsi verò Aristoteles loco citato de solis physicis, ac Mathematicis rebus expresè locutus fuerit, dicendum nihilominùs eandem videri rationem in cæterarum rerum conceptibus. Ad vltimum quid respondendum sit, constat ex superioribus.

Ad 4. Arg.

Cap.

ad se magis euocet, atq; adeó à sensibus abstrahat. Alterum est, num in Ecstasi non solùm animales operationes, sed etiam naturales, ac vegetatrices ab opere omnino cessent, cùm in vtrisq; eadem ratio esse videatur. Tertium, num Ecstasis per vim naturæ possit accidere. Ad primũ horum dicendum cùm D. Thoma 2. 2. quæst. 175. art. 4. licet beati assumptis corporibus glorioſis tota mentis intentione in Deum ferri debeant, non tamen in eis futuram abstractionem à sensibus; quia fiet redundantia quædam ab intellectu ad inferiores vires. Atq; ita secundũ ipsam beatificæ visionis regulam poterit simul attendere anima ad phantasmata, & ad externa sensibilia. Non quòd ea contemplatio cæteris eminentior non sit, nec quòd mens in eam non feratur conatu multo vehementiori, sed quia diuino lumine ita colluſtrabitur, vt vtrũq; obire queat. His non obstat quòd D. Paulus etiam apud eos, qui eum in raptu diuinam essentiam vidisse putant, à sensibus abstract⁹ fuerit, vt annotauit D. Thomas loco citato; defuit enim illi prædicta redundantia ad inferiores animæ vires, quia diuinam essentiam non stabili, vt beati in patria, sed breui, ac transitoria solùm visione intuebatur. Adde non constare an anima D. Pauli fuerit tunc à corpore separata, cùm ipse id se nescire fateatur. Vnde quid illi circa abstrationem à sensib⁹ re ipsa acciderit, affirmare non possumus: videlicet num mortuo corpore per separationem animæ extincti fuerint in eo sensus; vel non mortuo cõsopiti duntaxat. Lege Diuum Thomam eàdem quæstione articulo 5. & 6.

15. lib. de confess. c. 13. Item Epist. 112. de videndo Deo cap. 11.

Secundũ dubium. Tertium dubium.

Visio beatifica non inducit beatis abstractionem á sensibus.

Eam abstractionẽ impedit redundantia quedã ab intellectu ad vires inferiores.

Ad secundum dubium respondet Abulensis loco citato in Ecstasi feriari omnes potentias, præter intellectum. Ad cuius rei explicationem statuit discrimen inter ligationem potentiarum, quæ in somno fit, & eam, quæ in Ecstasi; quòd in somno impediantur vires cognitrices; ita scilicet, vt externi sensus nihil omnino agant; interni autem, itemque intellectus, aut omnino etiam vacent, cùm nulla vigent insomnia; aut certè non nisi obscurè, & imperfectè operentur: interim verò, ligatis eo modo potentijs cognoscentibus, naturales vires ad opus expeditiores sint, non occupata alijs functionibus anima. Vnde & tunc cibi decoctio, atque alimenti in totum corpus distributio, multo celeriùs, commodiùsque perficitur. In Ecstasi autem opposito modo res habet. Anima enim, quæ in somno incuruatur; in Ecstasi eleuatur, hoc est, quæ in sopore ad inferiores potentias inflectitur, in Ecstasi ad altiorem videlicet intelligendi vim, rapitur, cæteris in otio relictis. Vt enim ad tam excellentem rerum cognitionem ascendat, colligit se quantùm potest, totaque in eam ita impẽditur, vt reliquarum potentiarum functiones inhibeat. Ita verò sentit Abulensis etiam operationes naturales in Ecstasi intermitti. Quod ex eo probat, quia qui eam patiuntur, diù sine cibo, ac potu iacent; & quod mirabilius est, nec cordis motio, nec vitalis calor in eis deprehenditur; adeò vt mortui ne sint ambigatur.

Pro 2. dubiõ sentẽtia Abulensis.

Discrimen inter ligationem potentiarum in sõno, & in Ecstasi.

D. Thomas secunda secundæ quæstione 175. articulo 5. asserit non requiri ad raptum, vt vires animæ vegetatricis ab opere cessent,

sententia D. Thom.

propterea quòd agunt per modum naturæ, non autem ex intentione animæ, vt facultates sensitiuæ, quarum proinde occupatio minuit intentionem animæ circa intellectiuam cognitionem. Nobis videtur, licet vires naturales, vt sunt organo corporeo magis addictæ, ita aliarū operibus minùs retardentur; vniuersim tamen facultates omnes, quocumq; modo agant, siue naturales sint, siue non, agendi acrimoniam remittere, cùm anima in alicuius potentiæ operationem vehementiùs incumbit. Cui rei argumento est quòd, vt superiùs dicebamus, qui à cibo legunt, aut scribunt, vel de re quapiam attentiùs meditantur; minùs probè decoctionis officium peragunt, & è contrario. Igitur ad propositam dubitationem respondemus, cùm Ecstasis virtute diuina fit, certum esse posse tunc animam eàdem virtute ab omnium potentiarum munijs cessare. Vtrum verò ab alijs, præterquàm à functionibus sensuum, & facultatis loco motricis, re vera abstineat, non satis compertū esse. Nobis certè verisimilius videtur etiam tunc naturales vires non nihil operari, esto id aliquando exteriùs deprehendi nequeat.

Diuina virtute potest anima in Ecstasi cessare ab omni operatione.

Quod ad tertium dubium attinet; pro parte affirmatiua est in primis illud, quod ad primi articuli calcem attigimus. Nam si cùm anima reb⁹ alijs nimis intenta est, accidit interdum vt oculus, etsi obiecti speciem in distantia conuenienti recipiat, ob nimiam occupationem visionem non edat: cur intellectus non poterit vi naturæ ita se ad rerum sublimium considerationem applicare, vt sensuum functiones deserat? Deinde, quia id ipsum videtur aliquot exemplis confirmatum. Nam de Restituto Presbytero ita narrat D. Augustinus libro 14. de Ciuitate Dei capit. 24. Presbyter fuit quidam nomine Restitutus in Paroecia Calamensis Ecclesiæ, qui quando ei placebat, rogabatur autem, vt hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem coram scire cupiebant, ad imitatas quasi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat à sensibus, & iacebat simillimus mortuo: vt non solùm vellicantes, atque pungentes minimè sentiret; sed aliquando etiam igne vreretur admoto, sine vllo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere: non autem obnitendo, sed non sentiendo, non mouere corpus, eo probabatur quòd tandem in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Præterea, sic Platonem de se ipso narrasse testatur Auctor operis de diuina sapientia secundum Aegyptios libro primo capit. 4. Ego Sæpius animo contemplans relicto corpore visus sum perfrui summo bono cum voluptate incredibili. Quare hæsi quodammodo attonitus, agnoscens me esse partem quandam superioris mundi, atque adeptum sentiens vitæ immortalitatem, sub luce maxima, quæ neque oratione exprimi potest, neque auribus percipi, neque cogitatione comprehendi. Tandem verò hac contemplatione defessus intellectus, recidit in phantasiam, tuncque illa luce deficiente factus sum tristior. Tale quiddam etiam initio Pimandri legitur de Mercurio Trismegisto, qui in contemplatione naturæ, sopitis iam corporis sensibus, à diuina mente raptum se ait, & de ijs, quæ scire optabat, ab eàdem institutum. Socratem etiam commemorat Alcibiades in Conuiuio, aliquando vno gradu diem, & noctem

Quæ ratiões cõfirment p. fectam Ecstasim posse naturaliter euenire.

1.
2.

Locus D. August. de Restituto Presb.

3.

Locus Platonis de seipso.

Simile quid narratur de Trismegisto.

Item de Socrate.

Capitis Noni Explanatio.

CVm autem animaliũ anima a.) Quia definierat animã esse id, quo sentimus, viuimus, loco mouemur, intelligimus; postquam egit de potentia vegetante, sentiente, & intelligente: accedit nunc ad differendum de facultate loco motrice, quam ideò in extremam libri partem vltra sensuũ, & intellectu tractationẽ reiecit; quia hæc motio non perficitur nisi aliqua vel sensus, vel intellectus notitia præeunte. Quærit ergo de potentia motrici non quauis, sed quę principium est progressionis, & incessus animalium; vtrum ea sit aliqua animæ pars, seu facultas; an ipsa animę substantia; rursusque si potentia animę constituenda sit, vtrum à cæteris distinguatur, nec ne.

Institutum huius cap.

CAP. IX.

Text 40. *CVm autẽ animaliũ anima his duobꝰ sit definita, discernendi, inquam, potentia, quod quidem est opus, officiumque mentis, atque etiam sensus, & insuper etiam mouendi motu ad locum accomodato potẽtia; de sensu quidem, & intellectu hæc sint determinata, ac pertractata. Deinceps autẽ de eo, quod mouet, quidnam sit ipsius animæ, consideremus oportet, vtrũ vna quædam ipsius sit pars separabilis magnitudine, vel ratione, an ipsa anima tota: et si pars sit aliqua, vtrum sit alia quædam propria præter eas, quæ dici solent, & eas, quas diximꝰ, an istarum aliqua vna:*

Text. 41. *b Atq; hic existit continuò dubitatio, dubitabitque non iniuria quispiam, quomodo partes animæ, & quot oporteat dicere: nam infinitæ quodammodó, & non eæ solũm esse videntur, quas diuidendo quidam dixerunt, rationis, inquam, particeps, & irascendi, ac cupiendi principium, vel vt alij, rationis particeps, & rationis expers. Per differentias enim, quibus hasce diuidunt, & separant partes, & aliæ partes esse videntur, quæ maiorem inter se sẽ, quàm dictæ distantiam habent. Vegetatiua, inquam, quæ quidem & plantis, & vniuersis animalibus inest. Et sensitiua, quam nec vt rationis expertem, nec vt eiusdem participem quisquam facilè ponet. Præterea imaginatiua, quæ ratione quidem ab omnibus est diuersa, cui verò sit iungenda, vt sit idem, quod illa,*

Text. 42. *aut à qua seiungenda, vt sit alia ab illa, magnam dubitationem habet profectò, siquis seiunctas animæ partes, separatasque ponat. Insuper appetitiua, quæ, & ratione, & vi alia, diuersaque sine dubio ab vniuersis esse videtur. Absurdum autem est hãc à cæteris diuellere partibus: fit enim & in participe rationis voluntas, & in ratione vacante cupiditas, atque ira. Quòd si tres in partes diuidatur anima, in vnaquaque profectò partiũ inerit appetitus.*

Text. 43. *c Sed vt redeamus vnde digressi sumus, quid est id, quod mouet ipsum animal loco, quo de nunc disputatio nostra est instituta? motu namque eo, quo incrementa, decrementaque suscipiuntur, qui quidẽ omnibus animantibus ineſt, id mouere sanè videtur, quod vniuersis ineſt eisdem: principium, inquam, generandi, ac nutriendi. De respiratione autem expiratione vè, & somno, atq; vigilia posteriùs considerare oportet.*

Text. 44. *Nam & hæc ipsa magnam dubitationem, difficultatemq; habent. Nunc est de motu ad locum accomodato considerandũ*

b Atque hîc existit continuo dubitatio.) Quia propositæ quęstiones expediri commodè non possunt, nisi priùs de facultatum numero constet, dubitationẽ interponit de animę partibus, quot sint. Enim verò nec diuisio, quam Plato 7. de Repub. tradidit iram, cupiditatem, & rationem; neque illa, quam ipse Aristoteles vltimo cap. libri primi, & primo cap. lib. 6. Ethicorum affert, videlicet in rationis compotem, & ratione carentem, omnes animæ partes ambitu suo videntur coercere; quod adductis hinc inde rationibus pertractat.

Quęritur de partibus animæ quot sint numero.

c Sed vt redeamus.) Id, quod ad pręsentem disceptationem attinebat, discutit, concluditque vim mouentem non esse potentiam vegetandi, sentiendi, intelligẽdi, aut appetendi. Nam primùm quòd non sit facultas vegetandi ex eo patet, quia omnis motio est coniuncta cum imaginatione, & appetitu, cum sit ad fugiendum, prosequendum vè aliquid imaginatione perceptum; & omnis fuga, & prosecutio ad appetitum pertineat: vegetandi verò actio non requirit imaginationem, & appetitum

Concluditur vim mouentem non esse potentiam vegetandi.

appetitum, cùm insit etiam plantis, quibus neutrum horum conuenit; Item quia si mouendi & vegetandi potentia idem esset, sequeretur etiam stirpium genera, quæ vegetandi facultate pol lent habere instrumenta ad progressionem idonea, quod falsum esse constat.

d Pari modo nec ipsam.) Eâdem ratione ostendit vim progrediendi non esse sensum, quia constat quędam esse animalia, quæ non mouentur loco, sed eádem fixa sede vitam agunt (Græci Zoophyta vocant, Latini plantanimalia nuncupare possunt) quæq; sensum habent, & tamen facultate loco motrici prædita non sunt, cùm organis ad diuersa loca adeundis careant.

Probatur itē non esse potentiā sentiendi.

e At verò neque ratiocinandi vis.) Probat non eandem esse facultatem motiuam & intellectiuam, quia intellectus, vel actiuus est, vel contemplatiuus; neuter autem principium progressionis haberi potest; non contemplatiuus; hic enim, qua talis est, nihil quod in actionem cadit, considerat: progressio autem non nisi fugientis, aut amplectentis actio est. Non practicus, quia hic sępe numero quid amplectendum, aut declinandum sit proponit, nec tamen actio sequitur, vt patet in ijs, qui cupiditate magis, quàm ratione ducuntur. Postremò, quòd facultas mouens non sit appetitus, siue concupiscibilis, siue irascibilis, confirmat ex eo, quia sæpe in clinante appetitu ad aliquem motum, motus non exhibetur.

Eandem distingui ab intellectu.

Facultatē mouentem non esse appetitū.

derandum, quidnam id tandem sit, quod ipsum animal motu mouet progrediendi. Patet itaque non esse ipsam potētiam nutriendi. Nam alicuius gratia semper hic motus efficitur, estque cum imaginatione, vel appetitu: nihil enim non appetens, aut fugiens hoc motu cietur, nisi forsitan vi. Præterea Plantæ quoque tali scierentur profectò motu, partemque aliquam ad hunc motum, vt instrumentum, haberēt.

d Pari modo nec ipsam sentiendi vim motus hutusce principium esse constat: sunt enim animalium multa, quæ sensum quidem habent, manent tamen, & semper immobilia sunt. Quòd si natura nihil facit frustrà, neq; necessariorum quicquā omittit, nisi in animalibꝰ mēbris captis, ac imperfectis, atque animalium hæc & perfecta sunt, & non membris capta, cuius id indicium est, & generant enim & statum, decrementaque suscipiunt, haberent & eas ipsa profectò partes, quæ progrediendi sunt instrumenta. Text. 45.

e At verò neque ratiocinandi vis, & id, quod intellectus appellatur, principium est mouendi. Intellectus enim contemplatiuus nihil eorum, quæ sub actionem cadunt, contemplatur, neque dicit quicquam omnino si sit fugiendum, an persequendum. At motus semper aut fugientis, aut persequentis quippiam est. Actiuus etiam cum rem aliquam huiuscemodi contemplatur, minimé iam fugere, aut persequi iubet: at tamen si res illa terribilis sit, cor ipsum mouetur, sin afficiens voluptate, pars aliqua alia corporis agitatur Præterea intellectus nonnunquam iubet, ratioque fugere aliquid, aut persequi dicit, at non obtemperat homo, neque mouetur, sed agit cupiditate, vt in ipso fieri solet incontinente. Omnino autem persæpe fieri videmus, vt non medeatur iisce, qui medicinam habet, nec iisce conficiat statuam, qui statuariam habet artem. Propterea quòd non ars ipsa, neque scientia, sed aliquid aliud hanc habet vim, & potentiam, vt per ipsam artem aliquid scientiarum gagatur. At verò nec appetitus auctor, atque princeps huius est motionis: continentes enim quanquam appetunt, atque cupiunt, non tamen agunt ea, quæ cupiunt, sed intellectum ipsum sequuntur, rationique obtemperant.

Text. 46

Text. 47.

Text. 48.

Cap

Capitis Decimi Explanatio.

VIdentur igitur duo a) Capite superiori docuit quid non esset vis mouẽdi, nunc quid sit, ostendit. Et quoniam facultas motrix aut est dirigens, aut impellens, aut exequens, docet quænam sint principia, à quibus potentia motum exequens dirigitur, & impellitur. Statuit ergo intellectum practicum, & appetitum esse principia motus progressionis; monetque nomine intellectus practici comprehendi quoque imaginationem, eo quòd inter se munere consentiant. Vt enim homines ad motum, omnemque actionem ratione dirigũtur, sic brutę animantes imaginatione; ac nonnunquã etiam homines, cum animi perturbatio rationem vincit. Hoc verò assertũ probat, quia tam appetitus, quã intellectus spectant aliquẽ finem motu progressionis obtinendum. Aduerte autẽ intellectum practicum esse principium dirigens, appetitum verò principium impellens, quia ad intellectum practicum pertinet quid fugiendum, amplectẽdumvè sit proponere, & appetitus officium est rem obiectam fugere, vel amplecti. Ait quoq; intellectum, qui mouet, ratiocinari ob aliquid; quia contemplatiuus propter se speculatur veritatem, practicus autem gratia cuius, siquidem omnis appetitio fertur in aliquid assequẽdum, & intellectus practicus est, qui mouet appetitum, vnde & appetibile dicitur finis, á quo intellectus practici consideratio incipit.

Ostenditur hoc capite quę sit vis motiua Intellectum practicum, & appetitum esse principia motus progressionis.

b Intellectus igitur rectus est omnis.) Ex dictis occasionem sumit explicandi cur interdum in appetitionibus, motibusque erremus, asserens in primis intellectum omnem rectum esse, quod interpretandum est de assensu communium principiorum, siue ad contemplationem pertinent, aut, vt Omne totũ est maius sua parte, siue ad actionẽ, vt Nulli nocere fas est. Itaq; circa prima principia nullus contingit error, sed neq; in ijs, quę è primis principijs practicis ducũtur, cum rectè, ac solerter, quid amandũ, fugiendúvè sit consideratum. Sic demum appetibile semper mouet, sed hoc aut simpliciter bonũ est, cùm rectę rationis iudicio, regulęq; respondet; aut solã speciem boni gerit, qua nihilominus appetitũ ad se allicit; nisi enim vt bonũ, & appetibile repræsentetur, nullam efficit motionem; quod certè argumento est appetitũ inter alia, quæ in ipso animali interiùs mouẽt præcipuum locum tenere.

Circa prima principia nullum contingere errorẽ in intellectu.

Appetibile aut bonũ est aut apparenter bonum.

Fit Constat

Text. 49. *Videtur igitur duo a hæc esse mouentia, vel appetitus, vel intellectus, siquis imaginationem, vt quandam intellectionem esse ponat. Nam & homines magis imaginationem, quàm scientiam plerumque sequuntur, & in cæteris animalibus non intellectio, neque ratio, sed imaginatio inest. Hæc igitur ambo, intellectus & appetitus, mouendi motu dicto, principia sunt. Intellectus is, inquam, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium est agendi, atq; hic fine ab intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiam omnis alicuius est gratia, cuius enim est appetitio, id est principium intellectus actiui: at ipsum vltimum principium est actionis. Quare non sine ratione principia mouendi videntur hæc esse duo, appetitus, inquam, & mens ea, quæ principium est agendi. Ipsum enim appetibile mouet: & propterea mens mouet, quod appetibile ipsius principium est. Imaginatio quoque cùm mouet non absque appetitione mouet. Vnum igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetibile. Nam si duo intellectus, atque appetitus mouent per aliquam communem vtique formam mouerent. Nunc autem intellectus quidem non videtur absque appetitu mouere, voluntas enim appetitus est quiddam. Atque cùm sit motus per rationem, & etiam per voluntatem fit. Appetitus autem absque ratione mouet, cupiditas enim, & ipsa quidem est appetitus.* Text. 50. *Text. 51. b Intellectus igitur rectus est omnis: at appetitus atque imaginatio & recta est, & non recta. Quo circa semper quidem ipsum appetibile mouet: hoc autem est, aut verè bonum, aut apparens bonum: attamen non omne bonum mouet, sed id, quod sub actionem cadit: sub actionem autẽ cadit, quod aliter se habere etiam potest. Patet igitur talem animæ vim, atque potentiam principium esse mouendi, quæ quidem est ea, quam appetitum consueuimus appellare. c Constat enim eos oportere, qui partes animæ diuidunt, si modo potentias ipsas diuidant,* Text. 52.

c Constat etiam eos oportere.) Reijcit Platonicã diuisionem facultatũ animæ in vim rationis, iræ, & cupiditatis, propterea quòd manifestũ sit plures esse animę potẽtias, nimirũ vim nutriendi, sentiẽdi, intelligendi, deliberãdi, appetendi. Vbi aduerte quod ait potentiã intelligẽdi, & deliberãdi magis inter se differre, quã facultatem irascendi, & cupiendi, interpretandũ id esse ex parte obiecti, quatenꝰ simpliciũ intellectꝰ circa vniuersalia, & sẽpiterna versatur, deliberatio verò circa singularia: & q̃ aliter se habere possũt, re enim vera vna, & eadẽ potẽtia est, q̃ intelligit & deliberat.

Quã ratione potentiæ intelligendi, & deliberandi distinguãtur.

d Cum autem appetitiones.) Declarat quinam appetitꝰ hominem moueat aiens esse duplicẽ; superiorẽ, qui rationẽ sequitur & inferiorẽ, q̃ phãtasię ductu agitur, id autẽ ꝓbat ex cõtrarijs actionibꝰ circa idẽ obiectum, quas eodem tẽpore elicimꝰ. Visitur autẽ hæc appetitionũ repugnantia in homine dũtaxat quia solꝰ pręsentis & futuri tẽporis disiunctionẽ exacte percipit.

dant, atq; separent cõplures ipsas esse concedere: nutriendi principium, sentiendi, intelligẽdi, deliberandi, & appetẽdi: hæc enim plus inter se differunt, quàm potentia cupiendi, ac irascendi. d *Cum autẽ appetitiones inter se se cõtrariæ fiant, quod quidẽ tum fit, cũ ratio, cupiditasq; contrariæ sunt, idq; fieri solet in bis, quæ sentiunt, atq; percipiũt tempus (mens enim ob futurũ retrabere iubet: cupiditas verò præsens ipsũ persequitur: nã quod iam afficit voluptate, id & simpliciter afficere voluptate & absolutè bonũ esse videtur, ex eo sanè, quia futurũ non perspicitur) Specie quidẽ vnum id est profectò, quod mouet, appetitiuum, inquã, vt appetitiuũ est, atq; appetibile omniũ est mouẽtium primũ (hoc enim mouet, & non mouetur mẽte, aut imaginatione perceptũ) numerò verò plura sunt ea, quæ mouent. At verò cũ tria sint in animaliũ motu: vnũ id, quod mouet, secundũ id, quo mouet, & tertiũ id, quod mouetur, atq; id, quod mouet sit duplex, nã aliud est immobile, aliud mouet, atq; mouetur, immobile quidẽ id bonũ est, quod sub actionẽ cadit, id verò, quod mouet, atq; mouetur, immobile quidẽ id bonum est, quod sub actionẽ cadit, id verò quod mouet atq; mouetur est ipsum principiũ appetẽdi (mouetur enim id, quod appetit, ea ratione, qua appetit, & appetitio est motꝰ quidã, vel operatio) id autẽ, quod mouetur, est animal ipsum: at quo mouet appetitus, vt instrumẽto, id iam corpori tribuendũ est. Quo circa de ipso tũc est cõtẽplandũ, cum de cõmunibus animæ, corporisvè operibus, atq; officijs contẽplabimur.* f *Nunc vt in sũma dicamus id, quod mouet, vt instrumentũ, ibi est collocandũ, vbi idẽ principij rationẽ, finisvè subit, vt in cardine fit: hinc enim cõnexũ, & concauum est, quorũ alterũ finis, alterũ principiũ est. Quapropter alterũ quiescit, alterum mouetur. Sunt ratione quidẽ diuersa, magnitudine verò non separãtur: vniuersa namq; pulsu, tactuq; mouẽtur. Id circo oportet perinde, atq; in circulo aliquid manere, & hinc incipere motũ. Omnino igitur, vti diximus, hoc sui ipsius motiuum est animal, quo est appetitiuum. At appetitiuum sine imaginatione non est: omnis autem imaginatio, aut rationis est particeps, aut est sensitiua, atque huius & belluæ participes sunt.*

Text. 53.

Text. 54.

Text. 55.

Text. 56.

e Cum tria sint.) Colligit ea, q̃ cernũtur in animalium motione, tria esse. Primum est id, quod mouet: secũdũ id, quo mouet: tertiũ, quod mouetur. Rursꝰ id quod mouet duplex est, aut enim est ĩmmobile, aut ita mouet, vt mouẽatur. Immobile est ipsũ appetibile. Quod mouet, & mouetur, est appetitꝰ, qui motꝰ ab obiecto, mouet mẽbra. Huic mouẽti adde vim directricẽ siue sit intellectꝰ siue phãtasia, q̃ ab obiecto ſper speciem mota appetitũ mouet cũ nihil nisi cognitũ appetamus. Id autẽ, quod absolutè dicitur moueri, est animal. Deniq; id, quo mouet, est pars corporis qua motio administratur.

In animaliũ motu reperiũtur tria.

f Nunc vt in summa.) Breuiter quid de organo progressionis asserendũ sit, colligit, docẽs id ibi esse oportere, vbi est principium & finis motus; itemq; debere immobile esse. Quod exponit similitudine cardinis quo ostiũ ĩnitꝰtur; nãq; circa concauũ ipsius cardinis, & conuexum fortium, motus incho atur & finitur, quia fores in cardine circũuoluũtur, nec aliorsum oberrãt. Idem quoq; humani corporis fabrica ostẽdit. Nãq; in cõmissura ossiũ, vnꝰ ossis cõuexũ alterꝰ cõcauo ita assumitur, vt vno quiescẽte alterũ moueatur. Ita verò necessũ est, vt õne, quod mouetur, ſper aliquo fixo, & ĩmobili cieatur, atq; adeò ibidẽ initiũ, & terminꝰ motionis sit, sic in incessu, vno pede consistente, pgit alter. Porrò ex his cõpertũ esse vult Arist. cor, vel proportionale cordis esse cõmune organũ motꝰ in animalibus, quia in medio, quasi in cẽtro sphærę cõsistens, licet perpetuo motu agitetur, quodamodo quiescit, quatenus eidem parti corporis semper adhęret, & ãnullo alio mẽtũ accipit. Itaq; conuenit cordi motus principium, quatenus omnibus membris spiritus vitales & calorem impertit; simulque in eo motionis terminus visitur, quia ita mouet, vt prædicto modo quiescat.

Organum progressionis ibi esse vbi principiũ & finis est motus.

Omne quod mouetur super aliquo fixo moueri.

Capitis Vndecimi Explanatio.

DIfferuerat Aristoteles superiori capite de principijs motus animalium perfectorum: quærit nunc an etiam imperfectis mottrix facultas conueniat. Ac primùm docet constare inesse illis appetitum; siquidem dolore, voluptateque afficiuntur; vnde etiam liquet competere eisdem imaginationem, quia omnis appetitio cognitionem sequitur: non habere tamen perfectam imaginationem, sed indefinitam, cum vel sede stabili degant, vel appulsu iucundi & molesti non ad certum aliquem locũ, sed indefinitè ciantur.

Animalibus imperfectis suum inesse appetitum.

AT enim considerandum est etiam quidnam sit id, *quod imperfecta animalia motu ciet, quibus sensus ineſt tantummodo tactus, atque inuestigandum est, si his etiã insit imaginatio cupiditasvé nec ne: & enim dolor atque voluptas his inesse videtur, quòd si hæc insunt, & cupiditatem necesse est eisdem ineße. At quonam pacto his imaginatio ineſt? An asserendum est, vt videtur, hæc & in his ineße imaginationem, inquam, atque cupiditatem: verum vt indeterminatè mouentur, sic & hæc ipsis insunt indefinitè.* a *Imaginatio igitur sensitiua ratione etiam expertibus, vti diximus, animalibus ineſt. At deliberatiua his ineſt tantùm, in quibus ratio ineſt: nam vtrum hoc agat, an hoc, rationis iam opus, atque officium est: atque necesse est vno quodam metiri, maius enim persequitur: quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. Et hæc est causa sanè cur non omnis imaginatio videtur opinionem habere, quia eã, quæ est ex ratiocinatione non habet: at hæc illam nimirum habet. Quapropter deliberatiuum appetitus non habet.* b *Vincit autem interdum appetitus, monetque voluntatem, interdum hæc illum, appetitus, inquam, appetitum, vt sphæra, cùm incontinentia fit: atque semper superior magis est princeps, monetque natura. Quo fit, vt tres iam motus efficiantur. Ea verò ratio, cui scientiæ tribuuntur, non mouet, sed manet. Cum autem existimationum, ac rationum alia sit vniuersalis, alia singularis (illa namque dicit, omne bonum bonoribus ese afficiendum, hæc verò dicit, me bonum ese) hæc iam opinio mouet, non illa vniuersalis, quin potiús ambæ mouent: at illa quiescens magis: hæc autem non quiescens.*

Text. 57.

Text. 58.

a Imaginatio igitur.) Regreditur ad declarandũ primum principium motus in hominibus, atque esse rationem deliberãtem, quæ solis animalibus iudicio, & intelligentia prẽditis conuenit: quia consulere quidnam fugiendum, amandumvè sit, opus est altioris ordinis, quàm vt brutis accõmodari possit. Monet autem in deliberatione accipiendam esse vnã regulam, vel finem, aliquidvè eiusmodi, quo metiamur quid potiùs agendum sit, quandoquidem in id quisque fertur, quod maius præstantiusvè æstimat; id verò non nisi secundum aliquã mensuram, hoc est, secundum accessum ad id, quod præcellentius est, dijudicari solet. Vnde planum est, inquit, rationem deliberantem è pluribus vnum facere, quatenus vnum cæteris anteponit. Namque è tribus, quæ se illi offerunt, alterum reijcit, altero vt mensura vtitur, tertiom approbat amplectiturque. Atque hęc causa est, cur brutis non conueniat opinari; quia licet habeant phantasiam, non tamen vti possunt syllogismo, per quem vnum alteri præferendum concludant.

In hominẽ ratio deliberans est primum motus principium.

Brutis non cõuenit opinari.

b Vincit autem interdum.) Monet interdum deliberationem rationis ab inferiori appetitu vinci, quanquam deliberationis vis suapte natura inferiorem appetitum regit, ac mouet; sicuti & in cœlesti motu superiores globi subiectas sibi sphæras circunuehunt, quę mouendi ratio maximè ordinata est, cùm natura poscat, vt infima altioribus pareant, eorumque vim, & imperium sequantur.

Capitis Duodecimi Explanatio.

Omne viuēs nutriendi facultate esse prędituṁ.

COmparat hoc capite inter se facultates animæ, vt pateat quē ordinem inter se habeant, quę necessarię, quęvè vtiles tantùm sint. Statuit igitur duas conclusiones, quarum prior ita se habet. Omne viuēs quādiu viuit, vegetādi, seu nutriendi facultate pollet: sensu verò solæ animantes indigent. Hāc quoad priorē partē suadet, quia necesse est quodlibet viuēs primò augescere, tum stare, postremò imminui, ideſt, quia oportet vt ad perfectionem magnitudinis assequendam moueatur, & ea obtenta aliquantulum consistat, ac tandem vrgente senio in deterius ruat. Quod non nisi interuentu nutritionis fit. Quoad posteriorem verò partem, quia corpora non perfectè compositа, vt plantæ, in quibus terręconcretio nimis dominatur, nequeunt habere tactum, qui omnium sensuum primus, ac reliquorum fundamentum est, siquidem tactus mediocritatem quandam exigit, & nonnullam euocationem à materia, vt formas sensibiles recipiat.

Sola animātia indigere sensu.

a Animal autem. } Secunda conclusio. Omnia animalia tactu, & gustu, qui tactus quidam est, prædita sunt. Hanc probat, quia in natura nihil temerè accidit, sed omnia ad aliquē finem tendunt, quare animalia, quę loco mouentur, necessariò progrediendi facultatem ob aliquem finem obtinebunt, vtique ad salutaria consectanda, & declinanda noxia: atqui hoc præstare non possent, nisi tactu, & gustu prædita essent; habent igitur hos duos sensus. Quod siquis obijciat conchylia, & quęcunque saxis adhęrescunt, non moueri loco; & nihilominus viuere, ac sentire.

Animalia omnia gustu & tactu pollere.

Obiectiō.

Occurrit huiusmodi animantes haud quaquam egere facultate loco motrici, quia alimentum coniunctum habent, cæterùm longe positum, quod proinde motu inuestigare debent.

Dilutio.

CAP. XII.

NEcesse est igitur omne, quod viuit, animamq; habet nutriendi vim habere ab ortu, generationevè vsq; ad interitū, corruptionemvè suam, necesse est enim omne quod, est ortum, accretionem, & statum, & decretionem habere, quæ quidem, vt patet, sine nutritione fieri nequeunt. Necesse est igitur vniuersis his, quæ accrescunt, atque decrescunt, inesse potentiam nutriendi. At non in omnibus viuentibus necesse est sensum esse: etenim neq; ea possunt tactum habere, quorum corpus est simplex, quæq; non sine materia formarum sunt susceptiua: neq; fieri potest, vt sine hoc sensu animalium quicquam in rerum sit ratione. a *Animal autem necesse est sensum habere, si nihil facit frustra natura: nam vniuersa, quæ natura conficiuntur, gratia sunt alicuius, aut sunt casus eorum, quæ alicuius causa fiunt. Si igitur corpus, quod habet vim gradiendi, non haberet sensum, corrūperetur sanè: & non ad suum proficisceretur, peruenireteq; finem, quem quidem opus esse naturæ cōstat. Quo namq; pacto nutrietur? Immobilibus enim adest nutrimentum in eo loco, vbi sunt orta, quo nutriri possunt suaptenatura. Fieri autem nequit, vt corporum qnicquam mobile, atque ortum, animam quidem habeat, discernētemq; mentem, sensu autem vacet. Cur enim non habebit? aut enim animæ, aut corpori id ipsum melius erit. At neutri videtur melius esse: illa namq; ob hoc non intelliget magis, illud autem, non ob ipsum magis persistet. Nullum igitur, vti diximus, non immobile corpꝰ habet animā absq; sensu. Atqui si sensum habet, necesse est ipsum, vel simplex corpus, vel mistum esse. Sed fieri non potest, vt sit simplex; non enim habebit tactum. At hunc sensum ineße necesse est;* c *quod quidem ex hisce perspicuum euadere potest. Nam cum animal omne corpus sit animatum, corpusq; omne tangibile sit, tangibile autem, sit id, quod est sensibile tactu, necesse est & animalis corpus vim habeat sentiendi tangendo, si debeat ipsum animal conseruari. Cæteri namq; sensus per alia quædam externa sentiunt, odoratus, inquam, visus, ac auditus: tangens autem nisi sensum habeat, non poterit alia quidem fugere, alia autem capere. Quod si ita sit, fieri non potest, vt ipsum animal conseruetur. Quapropter & ipse gustus, quasi*

Text. 59.

Text. 60.

Text. 61.

Text. 62.

Text. 63.

Fieri

b Fieri autem nequit) Diceret aliquis gradientia si intellectricivi affecta sint, posse: per eam iucundum, ac molestum dijudicare, atque adeò non indigere sensu. Respondet fieri non posse, vt vllum corpus mentem habeat, & sentiendi facultate non polleat, quia aliòqui talis animę, & corporis vnio neque in animæ, neque in corporis bonum caderet. Non in bonum animæ, quia anima intellectiua ideò corpori vnitur, vt sensuum ministerio rerũ notionem sibi comparet, qui finis tunc cessaret: non in bonum corporis, quia non ob id corporis compago firmior, aut diuturnior efficietur.

Fieri nequit vt corpꝰ mẽtem habeat, & sẽsibus nõ polleat.

si tactus est quidam: est enim alimenti sensus: at alimentũ
Text. 64. *corpus est, quod tactu percipitur. Sonus autem & color, & odor non nutriunt, nec accretionem, decretionemvè faciunt. Quare necesse est ipsum gustum tactum quendam esse: quia rei tangibilis, ac nutritiuæ est sensus. Hi igitur sensus necessarij sunt animali: atque perspicuũ est fieri non posse, vt sit animal absque tactu. At cæteri sensus, boni sunt gratia, & dẽsinito iam generi, non cuiuis animalium sine vllo discrimine, sed cuidam, vt gradienti, necesse est insint: nã*
Text. 65. *si conseruari debeat non solùm tangendo, sed eminùs etiam sentire ipsum oportet. Quod quidem erit, si per externum sentire medium possit hoc pacto, vt à sensibili quidem medium, ab hoc autem ipsum patiatur, ac moueatur. Nam vt in motu ad locum accõmodato fieri solet, cum per multa efficitur (primum namque mouens pellit secũdũ, pellẽdoque facit, vt illud pellat id, quod deinceps post illud est collocatum: fitque hoc pacto motus per medium: atq; primum quidem pellit, & non pellitur: vltimum autem pellitur, & non pellit, medium verò pellitur, atque pellit: & interdum plura sunt media, interdum pauciora) sic & in alteratione fieri solet, hoc excepto duntaxat, id inquam, quod alterat eodem in loco manere: Veluti si quispiam in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, vsque quò tinxit: lapis autem non*
Text. 61. *mouetur; at aqua ad distantiam longam, aer autem ad longiorem mouetur, atque agit, & patitur, si maneat, sitq; vnꝰ & non diuisus. Quapropter & de reflexione melius est aerẽ à figura, colorecq; pati, quo vsq; sit vnus (est autem vnus in ipso læui) quàm egredientem visionem frangi, atq; reflecti censere. Quo circa rursus hic mouet visum perinde, atque si signum, quod in ceram imprimitur, transmitteretur vsq; ad finem.*

c Quod quidem ex hisce perspicuum) Iterum suadet tactum, & gustum omnibus inesse animantibus; non ita verò reliquos sensus auditum, aspectum, olfactum: qui animali nõ dantur ob necessitatẽ, sed vtilitatẽ, atq; ijs potissimũ, cõperunt, quę progressionẽ subeunt, dantur enim à natura ad ea, quę procul sunt percipienda. Vnde eorum obiecta priùs medium externum immutãt; deinde per id ad sensiteria sui imaginem traijciunt. Quo autem pacto intelligendum sit gustum inesse

L. 3. c. 1. q. vnica art 2. omnibus animantibus, & quę nam eius sit necessitas iam alibi in hoc opere exposuimus.

Cap.

Capitis decimi tertij Explanatio.

1. cõclusio. REpetit, illustratque hoc cap. duplicem conclusionem. Prima est, nullum animal esse corpus simplex, aut vno elemento constans; sed ex omnium permistione concretũ. Hanc probat, quia omnibus animantibus competit sensiterium tactus, quod simplici elemento constare non potest, cùm mediocritatem, & temperationem exigat, quæ in compositis duntaxat visitur. Vnde ea, quæ terrestri materia nimis abundant, sensu carent, etsi vegetentur, sicuti plantę, & his vicina, cognatavè, vt capilli, & ossa.

2. conclusio. Hæc cum ita sint) Secunda conclusio est, Animal tactu destructo statim interire. Hanc suadet, quia nihil magis animantibus necessarium est, quàm huiusmodi sensus, cùm reliqui dati eis fuerint à natura, vt meliùs, & commodiùs possint viuere, siue ad ornatum, & melioré notam. Atque ex prędicta tactus necessitate fit, vt exuperantia obiecti tangibilis per se corrumpat animal, quatenus dissoluit temperiem tactus, exuperantia verò reliquorum sensibilium non nisi ex accidenti, cùm videlicet tactiles qualitates pariter inuehit, quarum excessus non solùm eiusmodi sensuum instrumenta, sed ipsum quoque tangendi organum penitùs labefactat.

ATqui perspicuum est fieri non posse, vt corpus animalis sit simplex, igneum, Text. 66.
inquam, aut aqueum, aut aereum. Nam nullus alius sensus absque tactu haberi potest: corpus enim animalis omnis, vt dictum est, vim habet sentiendi tangendo: Cætera autem elementa præter terram instrumenta sensus fieri possunt. Atque omne tale per aliud sentiendo sensum nimirum efficit, & per media: at tactus in tangendo sensibilia sua, consistit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur. Atque tametsi cætera quoque sensuum instrumenta tactu sentiũt, tamen per aliud medium sentiunt: at ipse tactus per se ipsum solus sentire videtur. Quibus efficitur, vt nullum talium elementorum corpus sit animalis. At verò neq; terreum esse potest: tactus enim veluti mediocritas est omnium tangibilium: & instrumentum ipsius non modo terræ differentiarum est susceptiuum, sed etiam calidi, frigidiq́ue, cæterorumq; omnium tangibilium: & ideò neque ossibus, neque pilis, neque talibus partibus vllis omnino sentimus, quia terrea sunt. Hinc & Plãtæ omnium sensuum sunt, vt patet, expertes, quia & ipsæ terreæ sunt. At absque tactu fieri non potest, vt alius quisquam sit sensus, huius autem instrumentum sensus, neque terræ est, neque cæterorum vllius elementorum. Hæc cum ita sint Text. 67.
patet animalia necessariò mori, cum hoc solo sensu tactus priuantur; neque enim fieri potest, vt hunc sensum non animal habeat, neque si animal est, alium sensum præter hunc habere necesse est. Et propterea fit, vt cætera quidem sensibilia non corrumpant suis exuperationibus animal, color, inquam, sonus, & odor, sed ipsa tantùm sensuum instrumenta nisi peraccidens; vt si simul cum sono pulsio, ictusque fiat, et si à rebus, quæ videntur, atque ab olentibus, alia moueantur, quæ tactu corrumpunt: sapor etiam hoc sanè corrumpit, quo simul accidit ipsum tangibile esse. Exuperationes autem tangibilium, vt calidorum, frigidorum, & huiusmodi ipsum interficiunt, atque interimunt animal. Exuperatio enim sensibilis Text. 68.
cuiusuis sensus destruit instrumentũ, atq; deuastat. Quare & tangibile exuperans ipsum destruit tactum. At hoc sensu definitum est animal, sine namque tactu fieri non posse, vt sit animal, demonstrauimus. Quamobrem exuperationes eorum, quæ tactu percipiuntur, non solùm instrumentum ipsius sensus, verum etiã animal ipsum interimunt, atque corrumpunt: quia necesse est animal hunc solùm habere. Cæteros autem sensus animal habet, non vt sit, sed vt benè sit, vt anteà diximus: visum enim habet, vt videat, quoniam & in aere, & in aqua, & omnino in perspicuo degit. Gustum autem ob id, quod voluptate afficit, aut dolore, vt in alimento ea sentiat, & cupiat, ac moueatur, & auditum vt aliquid significetur. Linguam præterea, vt ipsum aliquid alij per ipsam significet.

Quæ-

QVÆSTIO I.

DISTRIBVATVR NE RECTE APPETITUS in intellectiuum, & sensitiuum.

ARTICVLVS I.

VIDERI NON RECTE DISTRIBVI.

OVæ proximis capitibus de appetitu, & vi motrici disseruit, expendenda à nobis hoc loco sunt. Atque in primis quęstionem propositam de eo tantúm appetitu excitamus, qui cognitionem sequitur. Constat enim præter appetitum sensitiuum, & intellectiuum, alium quoque dari tam animatis, quàm inanimatis rebus communem, quem naturalem vocant, qui nihil est aliud, quàm inclinatio, qua vnumquodque nulla præeunte notitia fertur in id, quod sibi conueniens est, vt propensio materiæ in propriam formam, qua de re lege D. Diony. 4. cap. de Diu. nom. D. Thomam in quæstionib⁹ de veritate q. 25. art. 1. & 1. p. q. 78. art. 1. & 1. 2. q. 26. art. 1. Quod igitur appetitus etiam hac limitatione sumptus non rectè dispertiatur in sensitiuum, & intellectiuum, hisce rationibus videtur ostendi. Potentiæ distinguuntur per obiecta: atqui hi duo appetit⁹ in idem obiectū feruntur; non sūt ergo potentiæ diuersæ. Probatur minor, quia vterq; est inclinatio in suū bonū, eoque adepto similiter delectationem capit. Secundò, sicuti apprehensionem sequitur appetitio, ita appetitionē motio ad locum: sed facultas loco mouēs non est diuersa in ijs, quæ ratione carēt, & quæ ratione prædita sunt; ergo nec facultas appetens. Tertiò, Vis cognoscēs nec appetitus sensitiu⁹ est, nec intellectiuus; & tamen est appetit⁹; ergo diuisio illa non est perfecta. Probatur minor, quia perturbationes, seu passiones animæ, sunt propriæ appetitus, & tamen hæ ad cognoscentem vim spectant: Nam ægritudo, teste Cicerone 4. Tusculanarum quæstionū, definitur Opinio recens mali præsentis, in quo demitti, contrahivè animo rectum esse videtur. Lætitia opinio recens boni præsentis, in quo efferri rectum censetur. Metus opinio impendentis mali. Denique vnaquæque cæterarum affectionum dicitur opinio, siue existimatio; quæ vt planum est, non nisi ad potentiam cognitricē spectat. Adde quôd authore D. Augst. lib. 12. de Trin. c. 12. serpens, qui primis parentibus peccatum suasit, adumbrabat, significabatvè appetitum sensitiuum; at persuadere ad vim cognoscentem pertinet. Quartò, Admiratio, & risus sunt affectiones alicuius appetitus; sed non intellectiui; aut sensitiui: ergo alteri⁹. Quare ex vna parte videntur plures distinguendi appetitus, ex alia pauciores.

Qui sit appetitus naturalis.

Appetitum non destribui in intellectiuum & sensitiuum

Probatur 1.

2.

3.

4.

AR-

ARTICVLVS II.

CONSTITVITVR PARS affirmatiua quæstionis.

Vnica assertio.

ASserendum tamen est cum Aristotele hoc in lib. cap. 10. text. 17. & 1. Magnorum moralium c. 17. & communi schola philosophorum, duplicem in nobis dari appetitum, vnum intellectiuum, qui videlicet intellectus notitiam sequitur, diciturque voluntas: alterum sensitiuum, quem præit interni sensus cognitio. Probatur autem hæc assertio. Primùm quod ad appetitum intellectiuum, quia constat appeti à nobis res spiritales, & communes, in quas organi corporei facultate ferri non possumus; cùm hæc ea tantùm prosequatur, quæ phantasia obijcit, phantasia verò nec spiritalia, nec vniuersalia obiecta percipit. Quare necessariò danda in nobis erit aliqua vis appetens, quæ ductu intellectricis cognitionis moueatur, hæc autem est voluntas. Deinde quòd præter hanc alius sit appetitus, nempe sensitiuus, qui in sola singularia sensibilia tendat, suadetur; quia videmus brutas animantes salutaria consectari, & declinare noxia, quæ functiones haud dubiè ab appetitu manant. Inesse verò nobis non modò superiorem illum, sed etiam hunc inferiorem appetitum, planum est, tùm quia naturam sensitiuam communem habemus cùm belluis; proindeque, si illis, etiam nobis hæc facultas competet; tùm quia vt Aristoteles cap. 10. argumentabatur, experimur in nobis simul vnius, eiusdemque rei appetitionem, & fugam; cùm verbi gratia, appetitus aliquod bonum delectabile appetit, voluntas autem id ipsum repudiat, & insurgentem alia ex parte eius appetitionem cohibet; qui actus cùm ab eàdem potentia elici nequeant, euidens est argumentum duplicem insidere nobis appetitum, à quo illi manent.

Distingui specie appetitũ intellectiuũ & sensitiuũ.

Quòd autem prædicti appetitus natura, specieque distinguantur, facilè ex dictis colligi potest, tùm quia vendicant obiecta diuersa. Nam voluntas fertur in bonum tam vniuersale, quàm singulare; tam materia concretum, quàm materiæ expers; inferior autem appetitus in singulare, ac materiale bonum duntaxat. Item quia voluntas est vis immaterialis, appetitus verò sensitiuus facultas corporea. Quæ verò huiusmodi sunt, in eandem specificam naturam conuenire nequeunt. Nec obstat quòd Arist. loco proximè citato text. 59. scripsit has potentias esse vnum quid, numero autem distingui. Nihil enim aliud ijs verbis indicare voluit; quàm eas vnam communem, genericamvè rationem sortiri; nec tamen vnam esse alteram, sed duas re ipsa numerari.

AR-

ARTICVLVS III.

QVIBVS INTER SE DIFFERANT APpetitus ſenſitiuus, & intellectiuus.

SVnt autem inter hos duos appetitus varia diſcrimina. Nam primùm voluntas rationis ductum ſequitur, appetitus ſenſitiuus imaginationem, ſiue phantaſiam. Sed obijciet aliquis hoc modo. Interdum voluntas contra rationis conſilium iucunda ſequitur, ſalutaria declinat, maximè verò cùm metus, cupiditas, cæteraque perturbationes, quaſi venti tempeſtates commouent: tunc enim piceis abſcondita nimbis nec radios fundit ratio, nec vela gubernat; igitur non rectè diximus voluntatem ſequi ductum rationis. Reſpondendum, etſi voluntas non ſemper ſe ſe ad virtutis normam componat, & rectæ rationis conſilium amplectatur, ſemper tamen ſequi rationem, id eſt, id, quod ipſi intellectus proponit, ſiquidem vt D. Auguſtinus 10. de Trinit. c. 1. ait, nihil volitum, quin cognitum.

Primum diſcrimen. Obiectio. Dilutio.

Secundò differunt, quia actiones voluntatis ſunt ſimpliciter liberę; appetitus autem ſenſitiui non niſi adumbrata quadam, & imperfecta libertate, & cõmunicata aliunde, videlicet ob coniunctionem cum voluntate; quam libertatem proinde appetitus inferior in ſolo homine ſortitur: non in brutis animantibus, quæ non ſponte, ſed naturæ impetu, ac neceſsitate operantur. Itaque repræſentato obiecto, integrum voluntati eſt nolle, aut velle, vel ſaltem actum ſuſpendere (niſi id ſit ſũmum bonũ clarè viſum, quod ita ad ſe rapit, vt voluntas appetitionis, & amoris actum neutiquam inhibere queat) at brutorum appetitus, quandiu ei phantaſia rem vt iucundam, & appetendam obijcit, neceſſariò in eam fertur, ideòque bruta, vt. D. Damaſc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 27. inquit, potiùs aguntur, quàm agunt. Aduerte tamen quoſdam eſſe actus voluntatis, quos Theologi vocant primò primos, qui tametſi non niſi præeunte cognitione exerceantur: quia tamen nõ liberum, ſed ſubitum, ac neceſſarium rationis iudicium ſequuntur, liberi non ſunt, neque in noſtra poteſtate eſt eos ſuſpendere, quod ſimiliter dicendum eſt de ijs, quos pueri, & amentes, ac cæteri, quibus rationis vſus impeditus eſt, adminiſtrant. Sed & hos aliquid obtinere libertatis nonnulli putant, qua de re alibi.

2. diſcrimen. Voluntatis libertas circa obiectum, quod non eſt ſũmum bonũ clare viſum.

Tertiò, Voluntas eſt potentia immaterialis in animæ ſubſtantia inſidens: appetitus ſenſitiuus eſt facultas corporea inhærens in materia; quo fit vt voluntas reflectatur ſupra ſuos actus, quia vult ſe velle; appetitus verò ſenſitiuus non item: quemadmodum & alibi de intellectu, & internis ſenſibus dicebamus; ille enim conuertere ſe ſuprà ſeipſum poteſt, hi autem minimè; videlicet altioris negotij eſt hæc reciprocatio, quàm vt á re materiali fieri queat.

3. diſcrimen.

Hoc lib. c. 2. §. 1. art. 2.

Quartũ discrimen.

Quartò, Voluntas, vti diximus, fertur tam in singularia, quàm in communia: tam in ea, quæ materia vacant, quàm quæ in materiã sunt demersa: appetitus autem sensitiuus in singularia, & materialia tantũmodò; patet hoc ex ijs, quæ antè disseruimus. Appetitus enim sensitiuus cum organo corporeo inhæreat, nequit vltra singularitatem, cõcretionemque materiæ se se attollere, sicuti nec imaginatio, quam præeuntem sequitur.

Quintũ discrimen. Trib9modis volũtas mouet appetitũ.

Quintò, Voluntas per se, ac naturali ordine mouet appetitum sensitiuum iuxta illud Genes. 4. subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius, quod trifariàm præstat voluntas; vno modo interuẽtu notitiæ sensitiuæ, imperando videlicet sensui interno, vt ea apprehendat, quæ hunc, illumvè affectum in appetitu cõmouere queant, verbi gratia, vt de morte cogitet ad timorem excitandum, vel de re iucunda ad cupiditatem. 1.

Secundò, imperando immediatè ipsi appetitui, vt circa obiectum ei propositum eliciat, cõtinuet, cohibeatvè actum. Quo pacto vir fortis, vt docet Aristoteles lib. 4. Ethic. dum se ad fortiter pugnandum excitat, appetitui præcipit, vt irascatur. Tametsi appetitus non semper voluntati obtemperat, sed ei interdum renititur, iuxta illud D. Pauli ad Romanos 7. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Cuius rei causam explicat D. Th. 1. p. q. 81. art. 3. & in 1. 2. q. 9. art. 2. ex Aristotele 1. Politicorum cap. 3. quia voluntas nõ dominatur appetitui despotico, herilivè dominatu, sed regali, ac politico, hoc est, non vt serui, qui domini mandata non detrectant, sed vt ciues, qui nonnunquam renuunt. 2.

Tertiò, mouet voluntas, vt quidam volunt, appetitum per defluxum quendam, siue redundantiam; cùm scilicet ex acrimonia actus voluntatis redundat in appetitu sensitiuo consimilis motio circa eãdem rem ob coniunctionẽ, & ordinem, quem hæ duæ potentiæ inter se habent. 3.

Quin verò non solùm voluntas appetitum mouet, sed reliquas etiã vires, quæ obedire aptæ sunt, nimirum, quia in omnibus potentijs actiuis ordinatis, ea, quæ vniuersalem finem respicit, excitat eas, quæ circa particulares fines versantur, vt tam in naturalibus, quám in politicis rebus videre est. Nam corpora cœlestia, quæ cõmunem sublunaris mundi conseruationem procurant, cient inferiora corpora, quorum vnũquodque propriæ speciei, atque individui tutelam, ac salutẽ quærit; & Rex, qui in commune totius regni bonum incumbit, Dynastas, ac ciuitatum præfectos imperio suo mouet, qui rursum ijs, quos sibi subiectos habent, regiminis curam impendunt: obiectum autem voluntatis est bonum, ac finis in cõmune, siue in tota sua amplitudine, quælibet verò potentia tendit in aliquod bonum particulare sibi conueniens. Quare voluntatis erit excitare reliquas potentias ad suos actus præterquam vires animæ vegetantis, quæ nostro imperio non subduntur. His adde potentiam motiuam, prout actum suum exercet in corde, & arterijs: non enim hic motus à voluntate pendet. Lege D. Thomam 1. part. quæst. 82. art. 4. & de veueritate quæst. 14. art. 1.

Quæ põtẽtię á voluntatis imperio sint exemptæ.

AR-

ARTICVLVS IIII.

DISSOLVVNTVR TRIA PRIMI articuli argumenta.

NVnc primi articuli argumenta diluamus. Ad primum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; & ad eius probationem quid dicendum ſit, patet ex dictis. Ad ſecūdum admittenda eſt maior; ad minorem dicendum in homine duplicem eſſe facultatem motricem: vnam organicam inhærentem muſculis, vt progreſſu patebit: alteram ſpiritalem inſidentem in ſubſtantia animæ, qua anima à corpore abiuncta ſe ipſam loco mouet. Quidquid verò de priori virtute ſentiendum ſit, quod iam alibi expoſuimus, ſaltem hanc poſteriorem conſtat diuerſam eſſe ſpecie ab ea, quæ belluis conuenit, cum ſpiritale, & materiale in ſpecificam naturam conuenire nequeāt. Itaq; minor propoſitio falſa eſt.

Ad primum.

Ad ſecundū.

Ad tertium reſpondemus illas perturbationum definitiones non eſſe peripateticas, ſed traditas à chryſippo, vt refert Galen. lib. 4. de decretis Hippocratis, & Platonis, nec à nobis probari, niſi ita intelligantur, vt, verbi cauſa, ægritudo, ſeu triſtitia definiatur opinio recens mali præſentis, ideſt, affectio animi orta ex apprehenſione mali præſentis, &c. Similiterque lætitia opinio recens boni præſentis, id eſt, animi affectio nata ex cognitione præſentis boni, &c. Qua de re lege D. Damaſc. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 22. & D. Auguſtinum lib. 14. de Ciuit. Dei cap. 8. Quod verò ſpectat ad ſimilitudinem inter ſerpētem, & appetitum, dicimus aſsimilari appetitum ſerpenti, quia vt Serpens Euæ, Eua Adamo peccatum ſuaſit, ita appetitus ſenſitiuus rationem inferiorem; ratio inferior ſuperiorem ad voluptatis conſenſum pertrahit, quod tamē appetitus non facit adductis rationibus; (id enim intellectricis facultatis eſt) ſed quia vehemens illius affectio interdum mentis arcem occupat, efficitque vt intellectus amplectendum eſſe iudicet, quod ipſi appetitui gratum, iucundumque eſt; ſiquidem non rarò accidit, vt prout quiſq; afficitur ſecundum appetitum, ita de re præſenti iudicet, vt teſtantur illa Ariſtotelis verba lib. 3. Ethicorum cap. 4. Ac vitio quidem bono id bonum, quod verè bonum eſt; improbo, quod occurrit, videtur: vt corporibus probè affectis ſalubria ſunt ea, quæ revera ſunt eiuſmodi; quæ autem in morbis ſunt, alia. Ex dictis patet non colligi ex prædicta inter appetitum, & ſerpentem ſimilitudine, appetitum eſſe vim cognitricem; cùm appetitus non ſuadeat repræſentando intelligibiliter obiectum; aut rationes proponendo, ſed modo ſuperiùs explicato.

Ad tertium.

Explicantur definitiones paſsionū traditę à Ciceronе.

ARTICVLVS V.

DISSOLVITVR PRIOR PARS QVARTI argumenti, agiturque de admiratione.

Vnde proueniat admiratio.

OCcasione vltimi argumenti eorum, quæ primo articulo proposuimus, differendum à nobis hoc loco erit de admiratione, & risu, quorum sæpe in philosophorum scholis fit mentio. Ac quod ad primum attinet; cùm admiramur, occurrit obiectum aliquod insolitum, & nouum, seu quasi nouum. Interuenit etiam ignoratio causæ eiusdem rei, vel conditionis alicuius, aut circunstantiæ ad eam pertinentis: vt cùm quis eclypsim Lunæ aspicit, neque eius causam tenet; vel cùm aliquid suprà naturæ ordinem fieri videt, vt mortuum reuocari ad vitam. Vnde quæ hoc modo fiunt, ab admiratione miracula dicuntur; licet enim à diuina virtute fieri sciamus; tamen perfecta diuinæ virtutis cognitio, & eius in operando modus, excedit captũ nostri intellectus. Tertiò datur simul fixio quædam mẽtis, id est, fixa, & intenta consideratio talis rei cum suspensione animi. Si autem petas in quonam horum propriè admiratio consistat. Respondemus, videri consistere in illa fixione mentis cõnotando suspensionem; licet præter ignorationem superiùs explicatam, annexam interdum habeat inquisitionem latentis causæ, vel conditionis; aut circunstantiæ, quæ ad rem spectet, inde enim est quòd philosophia ab admiratione ortum habuisse dicitur, nimirum quia intuiti sunt homines effecta, quorum causas cum nescirent, primùm suspensi tantisper fuere, tum eiusmodi causas indagarunt, quod non est aliud, quàm philosophari, &c.

Miracula ab admiratione nomen acceperunt.

Admiratio consistit in mentis fixione, cõnotando suspensionem animi.

Philosophiæ initium dedit admiratio.

Obiectio.

Dilatio.

Obijcies tamen non videri obiectum admirationis rectè constitui aliquid nouum, & insolitum, quia in Christo Seruatore nostro fuit admiratio: siquidem, vt constat ex capite 7. Matthæi, miratus est Centurionis fidem; & tamen Christo nihil nouum, occultumvè accidere poterat.

Huic obiectioni occurrendum, licet Christo secundum alios modos multiplicis scientiæ, quam habebat, non potuerit esse aliquid nouum; potuisse tamen esse secundum sciẽtiam experimentalem, qua id, quod iam ipsi alioqui erat notum, experimento comperiebat, atque hoc pacto fuisse in eo admirationem. Quem affectum ob id potissimum Christus assumpsit, vt nobis mirandum esse significaret, quod etiam ipse admirabatur, vt annotauit D. Thomas 3. p. q. 15. art. 8. ex D. Augustino 1. super Genes. contra Manichæos.

His ita constitutis respondendum est ad priorem partem argumenti, cuius gratia hæc disputauimus, admirationem neque ad voluntatẽ, neq; ad appetitum sensitiuum pertinere, sed ad intellectũ, vt ex dictis constat. Neq; officit quòd D. Damas. lib. 2. fidei orthodoxæ cap. 15. definijt admirationem metum ex imaginatione vehemẽti, metus verò

Lege Arist. 1. Metaph. c. 2. D. Damas. lib. 2. fidei orthodoxæ c. 15. D Thom. 1. p. q. 105. a. 7. & in 2. d. 38. q. 1. a. 3. & in disputatis, quæst. de miraculis art. 2.

affectio

affectio est appetitus: sumpsit enim eo loco admirationem paulo latiùs; sicuti & Aristoteles 4. Ethicorum cap. 3. cùm ait magnanimum non esse admirabundum; vel dicito admirationem propterea dici timorem, quia admirans rei nouæ, & insolitæ magnitudine oppressus considerationem timet, ac refugit, vt D. Thomas prima secundæ quæst. 41. art. 4. ait. At dicet aliquis: quî fieri possit, vt qui admiratur, considerationem fugiat; si consideratio philosophica ab admiratione orta est? Respondet eodē loco D. Thomas admirabundum refugere in præsenti considerationem iudicatricem, ideſt, non audere ferre iudicium de eo, cuius admiratione tenetur, quia sententiæ suæ defectum, & errorem timet; disquirere tamen, & indagare, vt posteà re inspecta, iudicet, atque hoc modo admirationem principium esse philosophandi, vt paulo antè diximus.

Quo sensu admiratio dicatur motus.

Quæri etiam solet, cùm admiratio coniunctam habeat ignorantiam, quî fiat, vt, docente Aristotele primo Rhetor. cap. 11. admiratio delectationis causa sit? Huic quæstioni respondet Diuus Thomas prima secundæ quæst. 32. art. 8. hisce verbis. Est admiratio desiderium quoddam sciendi: quod in homine contingit ex hoc, quòd videt effectum, & ignorat causam; vel etiam ex hoc, quòd causa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipsius, & ideò admiratio est causa delectationis, in quantum habet adiunctam spem consequendi cognitionem eiꝰ, quod scire desiderat; & propter hoc omnia admirabilia sunt delectabilia: sicut quæ sunt rara, & omnes repræsentationes rerum etiam, quæ in se non sunt delectabiles; gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum, quia conferre vnum alteri est proprius, & connaturalis actus rationis, vt Philosophus dicit in sua poetica: & propter hoc etiam liberari á magnis periculis magis est delectabile, quia est admirabile: vt dicitur in primo Rethoricorum. Hæc Diuus Thomas, qui, vt vides, admirationem constituit in desiderio sciendi, quod tamen suprà minùs probauimus; etsi fortasis non multùm referat, hoc ne, an illud dixeris. Iuxta hanc D. Thomæ sententiā dicendum erit admirationem formaliter pertinere ad appetitum intellectiuum, licet inuestigatio causæ illam concomitans spectet ad vim intelligendi.

Cur admiratio sit causa delectationis.

In sententia D. Th. admiratio pertinet ad appetitum intellectiuum.

ARTICVLVS VI.

DILVTIO ALTERIVS PARTIS eiusdem argumenti; disputatio de risu.

VEniamus nunc ad alteram eiusdem argumenti partem, quæ discutiendum nobis exhibet quidnam risus sit, aliaque ad eum attinentia. Quæstio certè minime ridicula, & quæ philosophos non parū exercet, de qua est illud Ciceronis secūdo de Oratore. Quid sit ipse risus, quò pacto concitetur, vbi sit, quomodo existat, atque ita repentè erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quomodo simul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus.

Pulcher locus Cicer. de risu.

Neque enim ad hunc ſermonem hoc pertinet, & ſi pertineret, neſcire me tamen id non puderet, quod ne ipſi quidem illi ſcirent, qui profitẽtur. Hæc ille. In primis autẽ quod ſpectat ad obiectum riſus, ſiue ad ea, quæ riſum mouent, ſunt, vt explicat Fracaſtorius in lib. de ſympathia cap. 20. res nouæ, repentinæ, leues, ac ludicræ, habentes argutiam quandam, & concinnitatem ad aliud; quales habentur facetiæ, & quæ à mimis, ſeu perſonatis repræſentantur; & extranea quædam ſubito, ac concinno quodam caſu facta, vt ſi quis eleganti greſſu, & quaſi per numeros incedens in lutum cadat.

Lege Valeſium lib. 3. cõtroperſiarum medicarum cap. 9.

Circa quæ excitetur riſus.

Gignitur autem riſus hoc modo. Offerente ſe nobis re iucunda, & quæ riſum excitare queat, perfunditur animus gaudio, & lætitia, qua affectum cor, moræ impatiens ſe ſe dilatat, magnaque ſanguinis effer-

Deſcribitur modus, quo riſus efficitur.

ueſcentis, & vitalium ſpirituum fit diffuſio, ad quam muſculorum thoracis, ac præſertim diaphragmatis motus ſequitur (eſt verò diaphragma membranula quædam partim cornea, partim neruoſa præcordia á viſceribꝰ diſiungens, quam Ariſtoteles tertio de partibus animalium cap. 1. ſuccincturam vocat, eiuſq; munus eſſe putat, impedire ne vapores, qui è ventriculo attolluntur, cor lædant); ad diaphragmatis autem agitationem, & porrectionem extenduntur ſimul muſculi, qui à lateribus buccæ ſunt, geſtuſq; ille oris fit, qui riſus vocatur, quo animi gaudium, & lætitia exprimitur. Erit igitur cauſa efficiens riſus, principalis quidẽ

Cauſa principalis, & inſtrumentalis riſꝰ.

anima; inſtrumentaria appetitus, & virtus motum exequens, ſimulque effuſio ſanguinis, & ſpirituum, qui ſunt quaſi anteambulones riſus: finis, gaudij, ſeu lætitiæ explicatio: forma ipſa oris, ac faciei deductio. Ita verò hunc in modum riſus definiri ſolet. Riſus eſt concitatior quidam animi ex re iucunda motꝰ, ad conceptum intùs gaudium explicandum, quo thoracis, & oris muſculi impetu quodam mouentur.

Definitur riſus.

Sunt autem quidam ad riſum procliues, alij ſeueri. Nam cum obiectum riſus ſit res noua: ij, quibus quidlibet nouum videtur, vt pueri, & plebs, ex cauſa hac facilè rident; non ita ſenes, & philoſophi. Item quia obiectum riſus eſt res iucunda, & læta, ducuntur aſsiduè in riſum ij, quĩ ſuopte ingenio hilares ſunt, quales ferè eſſe ſolent, qui plurimum habent ſanguinem, & eum dulcem, non bilioſum, aut melancholicum.

Qui ad riſum proni, qui tardi.

His poſitis, ad dubitationem, cuius illuſtrandæ gratia hæc præfati ſumus, dicendum eſt riſum quoad gaudium, & delectationem, quæ illo ſignificatur, pertinere ad vtrumlibet appetitum; quia gaudium propriè in volũtate, delectatio, etiam in inferiori appetitu cernitur; quoad ipſam vero oris, & faciei diductionem, in qua riſus formaliter conſiſtit, immediatè oriri à facultate motum exequente, ſicque ad eam, vt proximum illius effectum ſpectare.

Riſum quoad gaudium eſſe in appetitu, quoad geſtus ad potentiã motricẽ pertinere.

QVÆSTIO II.

SIT NE VOLVNTAS INTELlectũ nobilior, an non?

AR-

ARTICVLVS I.

QVI PARTEM AFFIRMATI.

uam ſequantur, & quibus eam argumentis probent.

HVere, qui voluntatem, & intellectricem potentiam quaſi duas ſorores eodem partu editas, parique nobilitate inſignes putarint. Sed hos refellit Ariſtotelis, & aliorū philoſophorum commune placitum, aientium ſpecies eſſe tanquam numeros, quia videlicet, vt duo numeri vnitatibus pares eſſe nequeunt, ſed quilibet cæteris maior, minorve eſt; ita duæ inueniri ſpecies non poſſunt, quarum vna dignitate naturæ alteri par ſit. Nec nobis aduerſatur Diuus Auguſtinus lib. 10. de Trinitate cap. 11. cùm ait memoriam, intelligentiam, & voluntatem inuicem ſibi æquales eſſe. Non enim id aſſerit de æqualitate perfectionis, quam quælibet harum potentiarum in ſe habet, ſed de ea, quam ex parte ſubiecti omnes ſortiuntur: quæ haud dubiè par eſt, cùm omnes in eàdem animæ ſubſtantia, vt in ſubiecto hæreant.

Confutantur qui æquam vtrique defe rūt nobilita tem.

Locus D. Auguſt. exponitur.

His ergo omiſsis, Henricus quodlib. primo quæſt. 14. Scotus in 4. diſtinctione 49. quæſtione 4. eiuſque magiſter Alexander Alenſis 3. parte quęſtione 80. membro primo, & quarta parte quæſt. 92. membro ſecundo art. 4. Albertus Magnus in primo diſtinctione 1. quæſt. 14. Diuus Bonauentura, Aegidius, Gabriel, Maior. Argentinas in 4. diſtinctione 49. Aureol⁹ apud Capreolum in primo diſtinct. 1. quæſt. 1. Ochamus ibidem quæſt. 2. ad ſecundum principale, alijque nonnulli arbitrantur voluntatem nobiliorem eſſe intellectu. Quæ opinio neque paucis, neque leuibus innititur argumentis, hiſce nimirum. Ea potentia naturæ dignitate alteri præſtat, cuius habitus, actus, & obiecta nobiliora ſunt; ſed ita ſe habet voluntas, eſt igitur nobilior quàm intellectus. Maior propoſitio conſpicua eſt: aſſumptio membratim oſtenditur, ac primùm quoad habitus, quia vt Diuus Auguſtinus lib. 14. de Trinitate cap. primo, & Ariſtoteles lib. 6. Ethicorum cap. 7. inquiunt, ſapientia eſt præſtantiſsimus omnium habituum, qui ad intellectum pertinent: at charitas, quæ eſt habitus voluntatis tum ſapientiæ, tum cæteris animæ ornamentis, ac donis excellit, vt teſtatur non ſolùm idē Doctor 15. de Trinitate cap. 19. ſed etiam Diuus Paulus primæ ad Corinth. 13. & ad Coloſſenſ. 3. Item quia Diuus Dionyſius 7. capite cœleſtis Hierarchiæ choros Angelorum dignitatis ordine componens in ſupremo loco ſtatuit Seraphinos, qui à charitate nomen habent, & infra eos Cherubinos, quia à ſcientia nuncupantur.

Pro voluntatis pręſtantia eſt 1. arg. ductum ex nobilitate habitus.

Deinde, quòd voluntatis actiones melioris notæ ſint, oſtēditur; quia perfectius eſt mouere, quā moueri; voluntas autem, vt ſuprà oſtendim⁹, docetq;

2. Arg. ex nobilitate actionis.

docetque Diuus Anſelmus de conceptu Virginis cap. 4. tãquam Regina mouet cæteras potentias, & in hanc, atq; illam partẽ pro arbitrio ſuo flectit; ſolaq; de ſe pronuntiat; Sic volo Sic iubeo, Sit pro ratione volũtas. Et verò neq; ipſa ratio dominium voluntatis ſubterfugit, cum eius ductu ab vna re ad aliam cogitationem transferat. Vnde Diuus Bernardus in libro de libero arbitrio rationem pediſequam voluntatis appellat. Secundò probatur idem aſſumptum, quia id, quod poſsidentem ſimpliciter bonum reddit, optabilius eſt eo, quod non reddit ſimpliciter bonum: at amore, qui eſt actus voluntatis, redditur homo ſimpliciter bonus, non autem cognitione, quæ eſt actus intellectus; vt enim D. Auguſtinus 11. de Ciuitate Dei cap. 28. ſapienter ait, Vir bonus non dicitur, qui ſcit id, quod bonum eſt, ſed qui diligit: vnde concludit in hominibus, qui rectè amant, magis amari amorem ipſum.

Prima confirm.

2. Confirm.

Rurſus idem ſuadetur, quia in ijs bonis, quorum vnum in alio non continetur, id habetur præſtantius, cuius oppoſitum peius eſt, vt docet regula illa Topica ex Ariſtotele lib. 7. Ethic. cap. 10. Ea ſunt meliora, quorum corrumpentia deteriora ſunt; oppoſitum verò amoris peius eſt, magiſque fugiendum, quàm oppoſitum cognitionis, vt patet in odio Dei, & eiuſdem ignoratione: quippe multo deteſtabilius eſt Deum odiſſe, quám ignorare. Quartò idem corroboratur, quia actus amoris animam Deo magis vnit, quàm cognitio; vnde Diuus Dionyſi⁹ 7. cap. cœleſtis Hierarchiæ amori, non cognitioni, attribuit vim vnientem, & trasformatricem amantis in rem amatam.

3. Confirm.

4. Confirm.

Poſtremò, quòd voluntatis obiectum perfectius ſit, ea ratio probat, quia id, in quod voluntas fertur, eſt ipſum bonũ abſolutè ſumptum, & perfectum, atque vltimus finis; obiectum autem intellectus eſt bonum quoddam particulare, nempe verum. Deinde, quia ſi obiectum intellectus eſſet nobilius, ob id fortè eſſet, quia vt aduerſariæ partis auctores contendunt, abſtractius eſt, at quòd hæc ratio nullum habeat momentum, ex eo planum videtur, quia quantitas Mathematica abſtractior eſt quàm ſubſtãtia ſenſibilis, cùm hæc cadat ſub ſenſum, illa ſub ſolum intellectum; & tamen conſtat ſubſtantiam ſenſibilem multò eſſe quantitate nobiliorem. Item, quia virtus quanto minùs alligata, tanto eſt eleuatior, voluntas autem minùs eſt alligata, cùm eius actio non poſcat recurſum ad phantaſma, vt actio intellectus.

3. Arg. ex nobilitate obiecti.

Occupatur ratio aduerſariorum.

ARTICVLVS II.

CONCLVDITVR INTELLECTVM voluntate nobiliorem eſſe, ſimulque aduerſariæ partis argumenta infirmantur.

Licet

LIcet ea opinio pro qua proximo articulo disseruimus, admodum sit verisimilis, nos tamen contrariam vt veriorem, ac peripateticæ doctrinæ magis consentaneam amplectimur cum D. Thoma tum alijs locis; tum prima parte quæst. 82. art. 3. & Caietano ibidem, Durâdo in quarto distinct. 49. quæst. 4. Paludano quæst. 3. Heruæo quodlib. 8. quæst. 9. Capreolo in primo distinct. 1. quæst. 2. & dist. 3. quæst. 3. art. 2. Abulensi ad caput 5. Matthæi quæstione. 33. Et vt simul nostram sententiam confirmemus, & aduersariorum refellamus argumenta, idem, quod illi, texamus probationis filum hunc in modum. Ea potentia nobilior censenda est, cuius habitus, actus, & obiecta excellentiora sunt: ita se habet intellect⁹ si cum voluntate comparetur; est ergo nobilior. Probatur assumptio quoad habitus; quia si eos, qui vi naturæ acquiruntur, expendamus, nobiliores sunt habitus intellectus, v. g. sapientia, & prudentia, quàm iustitia, cæteriq; habitus voluntatis; si autem supernaturales spectemus (quanquam hîc, vt rectè ait D. Th. non quærim⁹ de anima quoad ea, quæ supra ipsam sunt) excellentissim⁹ omnium, qui intellectui à Deo infundũtur, nẽpe lumen gloriæ, nobilitate vincit excellentissimum eorũ, qui voluntati donantur, videlicet charitatem. Nec obstat quòd Seraphini ab amore appellationem habẽt: non enim eam accepère à nobilissimo dono supernaturali, quod in patria obtinent, sed á præstantissimo habitu operatiuo, quẽ in via habuerunt, idest, à charitate. Secundò, quia dici etiam potest inditũ eis fuisse hoc nomen, non à nobilissimo ipsorum habitu, sed à proprijs effectibus, quos erga alios exercent; est enim peculiare Seraphinorum munus ita inferiores docere, vt eos per illustrationem, admirabilemque doctrinã ad diuini numinis amorẽ singulariter inflãment. Iam verò qđ actiones intellectus sublimiores sint, ostenditur, quia tametsi voluntas alias potẽtias, ipsamq; vim intellectricem quoad exercitium act⁹ moueat & hac ex parte præcisè spectat⁹ intellect⁹ volũtati cedat; tamen intellectus alium mouendi modum altiorem vendicat; cuius merito voluntatem sibi subiectam habet, eamq; simpliciter dignitate vincit. Mouet enim ordinando, regendo, imperando, ita vt sit quidẽ voluntas Regina, sed cæca, intellectuali egens luce, ipse verò intellectus sit imperator, qui voluntati leges figit, atq; refigit. Adde quòd voluntas in nullã rem ferri potest, nisi mota ab intellectu; quia nihil volitum quin cognitum; & tamen intellectus ad suum primum actum non præexigit voluntatis motionem: vnde vt Angeli, qui cœlestes sphæras voluũt, sunt secundum Deum primi motores huiusce mundi corporei; ita intellectus in paruo mundo, idest in homine, est primus post Deum motor, à quo voluntas, & appetit⁹, virtusque motiua, & tandem mẽbra corporis cientur; vti D. Thomas 3. contra Gent. cap. 25. edisserit. Deinde suadetur propositum; quia actus intelligendi ex immanentibus omnium est magis intimus; voluntas enim dum operatur, quodammodo foras se dat; quia rapitur ad rem amatam: at intellectus intús manet, quia trahit ad se rem cognitam; multo verò præstantiùs est, vt annotauit Diuus Thomas quæstione 22. de veritate artic. 11. vnumquodq;

Ostenditur intellectum voluntati præstare quoad habitus.

Idem ostenditur quoad actiones.

Intellectus rector voluntatis.

Intellectus in homine quodammodo primus motor

habere in se id, vnde perficitur, quàm ad illud quærendum foras vagari. Rursum, Ille actus est nobilior, in quo hominis fælicitas consistit, vt affirmat Aristoteles lib. 10. Ethic. cap. 7. sed hæc consistit in contemplatione subsţātiarum separatarum, vt docet idem Aristoteles libro 10. Ethicorum cap. 8. Igitur actiones intellectus nobiliores sunt, quàm voluntatis. Neque his officit quôd Diuus Dionysius vim vnitiuam, ad quam debet pertinere beatitudo, volūtati non intellectioni tribuit. Loquitur enim ibi de vnione affectiua, per quā in amante, & amato est idē velle, & nolle, non aùtē de vnione assecutiua, & cōprehensiua, in qua cōsistit beatitudo. Nec itē officit quòd amore, non verò intellectione redditur homo simpliciter bon⁹; id enim tantū probat actum amādi in genere moris præstantiorem esse; non autem in genere naturæ, de quo nostra disceptatio est. Itaq; dicimus actum amoris reddere hominē simpliciter bonum, quod ad mores attinet; cognitionem autem reddere illum meliorem, idest, perfectiorem in genere entis; atq; his etiā congruenter dicimus, licet amoris oppositum, quod ad moralem rationem spectat, deterius sit, quàm oppositum cognitionis; tamen in genere naturæ, siue entis deterius esse oppositum cognitionis, quia aduersatur rei nobiliori, quæ est cognitio.

In actu intellectus consistere felicitatem.

Cognitio prętstat amoris in genere entis.

Ad extremum, quòd obiectum intellectus obiecto voluntatis naturæ dignitate excellat, ex eo probatur, quia licet bonum si expendatur secundum rationem causalitatis præstantius sit, quàm verum; siquidem præstantissima causalitas finis fundatur in rei bonitate, licet item bonum, & verum quoad mutuam inclusionem paria sint, propterea quòd vtrumque materialiter sumptum sub altero continetur, quia vt bonum est quoddam verum, ita verum est quoddam bonum, simpliciter tamen ratio veri præstantior est, quia est quid diuinius, & abstractius. Etenim actu perfecto nihil voluntas appetit, nisi cū ordine ad existentiam, atque adeò cōcretè, cùm bonum ideò optetur, vt possideatur: In verò autem aliter res habet: intelligimus namque rem secundum suā quidditatem, ipsumque verum perfecta cognitione penetramus; esto nihil de illius concretione, & existentia cogitemus. Quod autem aiunt ex maiori abstractione non argui ampliorem rei nobilitatem, vt in quantitare Mathematica, & in substantia sensibili planū videtur; dicimus cum Caietano prima parte quæstione 82. articulo 3. cæteris paribus, nobiliora esse, quæ magis sunt abstracta; non esse verò cætera paria in re proposita, quia quantitas est accidens, substantia verò sensibilis, est substantia. Cùm item colligunt intellectum minùs esse eleuatum, quia est alligatus phantasmatibus, non rectè colligunt; In primis enim hæc alligatio non omni conuenit intellectui, sed humano duntaxat; nec eidem in omni statu, sed vt superiùs exposuimus. Nostra verò disceptatio est de intellectu absolutè sumpto. Prætereà, cum voluntas non nisi cognitum appetat, sicut intellectus, dum hoc corpore tenetur, eget phantasmatibus, ad intelligendum; eisdem, etsi remotè, indiget etiam voluntas. Postremò, Dependentia nostri intellectus á phantasmatibus non tollit maiorem illam.

Probatur institutū, quoad obiectum.

Rationem veri esse quid diuinius, & astractius.

Quando ex maiore abstractione arguatur maior nobilitas.

Dependentia á sensibus nihil derogat intellectui humano.

illam,quam diximus,simplicitatem,& abstractionem obiecti intellectus, qua potissimum eius nobilitas, & præstantia æstimari debet. Quare ratum manet, obiectū intellectricis facultatis absolutè nobilius esse,quàm obiectum voluntatis;&quoniam superiora argumenta non modo sententiam nostram confirmarunt, sed oppositæ partis rationes diluerunt,vt facilè perspiciet,qui attēderit,non est cur ad ea separatim respondeamus.

QVÆSTIO III.

VTRVM VOLVNTAS RE IPSA differat ab intellectu,an non.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS PARS negatiua quæstionis ostendi videatur.

DVrandus in 1. dist. 3. quæst. 4. arbitratus est voluntatem, & intellectum non esse potentias re ipsa distinctas;sed vnā eandemq́, entitatem absolutam,quæ tamen propter ordinem,& relationē ad diuersos act⁹,videlicet, ad functiones intelligēdi & volendi,duarū potentiarum rationē sortiatur. Hanc opinionē hisce ferè argumētis confirmare nititur. Virt⁹ cognitionis expers fertur naturæ impetu,&non liberè in suū obiectum;sed voluntas agit liberè;non est igitur potētia cognitionis expers;atqui in superiori animæ parte,ad quā voluntas spectat,nulla datur vis cognoscens præter intellectum;ergo intellectus,& voluntas sunt vna,eademq́; potētia. Maiorem suadet;quia oportet omne agens liberum de actu suo iudicare (alioqui neutiquam ipsi imputaretur)debetq́; per eandem potentiam,qua liberum est,tale iudicium exercere. Nec enim potentia libertatē habet quòd inhæreat in suppositolibero,quia si ita res haberet, vniuersæ hominis facultates liberæ forent; sed ideo suppositum liberū est,quia liberā habet potētiā;ergo si ad rationē libertatis pertinet habere actus sui iudicium;necesse est vt illa potentia,per quam homo liber est, sui act⁹ iudicatrix sit;quod nō nisi facultati cognoscēti cōuenire potest. 1. Arg.

Secundò,Non repugnat act⁹ subordinatos ab eodem principio actiuo oriri,siquidem ab eodem Solis lumine,& aeris illuminatio, & calefactio proficiscitur,sed cognoscere,& appetere sunt actus subordinati, cum nihil nisi antecedente cognitione appetamus;possunt igitur ab eodem absoluto principio nasci,atque adeo vna, & eadem res erunt voluntas, & intellectus. 2. Arg.

Tertiò,Si intellect⁹,& volūtas essēt diuersæ potētiæ,posset diuinavirtute elici act⁹ voluntatis sine actu intellectus;sed non potest,quia nihil 3. Arg.

nisi cognitum amatur, vt docet Diuꝰ Augustinus 9. de Trinitate cap. 4. Nõsuntigitur potentiæ diuersæ. Maior probatur, quia si hæ facultates distinguuntur, non alia erit dependentia actuũ voluntatis ab actibus intellectus, nisi vt à causa partiali effectrici: quia nimirum intellectio partiatim concurrit cum voluntate ad illius actus: Deus autem supplere valet omnem causalitatem efficientium causarum, ergo & cæt.

4. Arg. Quartò, Illæ potentiæ non differunt re absoluta, quarum obiecta re absoluta non disident, sed obiectum intellectus est ens, & obiectum voluntatis bonum; quæ inter se reciprocantur, & in eandem realitatem incidunt, ergo & ipse intellectus, & voluntas eadem realitas erunt. Po-

Vltimũ arg. stremò quòd hæc fuerit Philosophi mens probat Aureolus apud Capreolum in primo distinct. 3. quæst. 3. quia Aristoteles lib. 3. Ethicorum capit. 3. electionem appellat deliberatiuam rerum appetitionem & clariùs lib. 6. eiusdem operis cap. 2. asserit electionem pertinere ad appetitum intellectiuum, vel ad intellectum appetentem; quibus verbis indicat intellectum, & voluntatem eandem esse animæ vim.

ARTICVLVS II.

NEGATIVAM CONTROVERSIAE partem veram esse, nec argumenta superiùs adducta concludere.

CONtraria sententia, quæ voluntatem ab intellectu re ipsa distinguit, vera est. Eam tuetur Diuus Thomas in quæstionibus de veritate quæstione 22. artic. 10. Capreolus in primo distinct. 3. quæst. 3. artic. 2. Ferrariensis ad caput 19. libri quarti contra Gent.

1. Ratio. Argentinas in primo distinct. 3. quæst. 2. & alij. Probatur verò primùm, quia rationes toto genere differentes, cuiusmodi sunt verum, & bonum, non possunt terminare actiones vnius, eiusdemque potentiæ, sed diuersæ.

2. Secundò, quia potentiæ, quarum vna alteram mouet, & altera aliã dirigit, debent inter se reipsa distingui; voluntas verò, vt superiùs di-

3. ximus, mouet intellectum, & intellectus dirigit voluntatem. Tertiò, quia si intellectus, & voluntas eadem animi vis esset; sequeretur nos voluntate intelligere, & intellectu velle; quod communis philosophantiũ consensus nequaquam admittit.

Ad 1. arg. partis affirmantis. Respondeamus igitur argumentis, quæ oppositum suadebant. Ad primum, dicendum facultatem cognitionis expertem, idest, quæ neque intelligit, neque præeuntem sequitur notitiam, naturæ impetu, & non liberè in obiectum ferri: at voluntas, etsi rem non cognoscat, sequitur tamen cognitionem intellectus, á quo ei res amplectenda, vel declinãda obijcitur. Nec oportet, vt omnis facultas liberè agens, & cui actus

liberi

liberi imputantur, de suo actu iudicet; sat enim est, vt de eo iudicium ferat alia potentia coniuncta, à qua regitur, & quæ illi quasi lumen præfert. Itaque fatemur vt potentia libertatem obtineat, non sat esse inhærere eam libero supposito, vt rectè probat argumentum: negamus tamen necessum esse, vt ipsa met sui act⁹ iudicium exerceat, sufficit enim posse arbitratu suo proprium actum exercere, vel suspendere, esto prædictũ iudicium ab alia facultate ipsam regente, in qua libertas vt in fonte, & radice insidet, administretur.

Ad libertatem volũtatis nõ requiri quòd ipsa cognoscat.

Ad secundum dicendum, quando actus sic inter se subordinati sunt, vt non solùm alter sine altero obiri nequeat, sed vnus necessitate naturæ ex alio consequitur, quo pacto se habent illuminatio Solis, & calefactio, tunc eiusmodi actus ab eàdem facultate oriri posse. Verum actiones voluntatis, & intellectus non ita procedunt, quandoquidem vigẽte intellectus notitia, in potestate voluntatis est proprios actus cohibere.

Ad 2. arg. Qua ratione actus voluntatis, & intellectus sint inuicem subordinat.

Ad tertium respondet Capreolus non posse actum voluntatis elici absque notitia intellect⁹, posse tamen absq; ea conseruari. Nobis dicẽdũ potiùs videtur cum alijs, licet vi naturæ non nisi cognita amemus, tamẽ actum voluntatis & elici, & conseruari diuinitùs posse absque notitia. Enim verò notitia concurrit tum efficienter, tum obiectiuè, atq; adeò formaliter extrinsecè ad actionem voluntatis: si autem de eiusmodi cõcursu effectiuo loquamur, planum est posse illum à Deo suppleri tam ad eliciendùm primò, quàm ad conseruandum actum voluntatis, concursum verò formalem extrinsecum, quem præstat notitia, quatenùs voluntati rem amandam, aut fugiendam obijcit, non est cur negemus posse diuina virtute suppleri, hoc est, posse voluntatem in obiectum tẽdere, esto id non ei actu repræsentetur ab intellectu: nec enim hoc vllam inuoluit repugnantiam, etsi contradictio aperta sit dari actum voluntatis, quin in obiectum feratur, cum ipse actus nihil aliud sit, quàm progressio quædam, seu tendentia in proprium obiectum. Itaque non repugnat tendere voluntatem in obiectum non repræsentatum, etsi fieri nullo modo queat, vt dum operatur, non tendat in aliquod obiectum.

Ad 3.

Palud. in 4. d. 49. q. 1. art. 2. num. 25. ad 7. Argentin. in 1. dist. 1. q. 1. a. 4. Ocham. ibid. q. 25. ad 7.

Posse elici, & conseruari diuinitùs actum volũtatis absque vlla notitia.

Ad quartum neganda est maior propositio. Namque licet distinctio formalis, & specifica potentiarum, atque actuum desumenda sit ab obiectis, realis tamen distinctio non inde absolutè petenda est, quasi eadẽ res nequeat actus potentiarum re ipsa differentium terminare. Adiecimus, absolutè, quia ipsa quoque realis distinctio ex rationibus obiectorum interdum arguitur: siquidem cùm hæc toto genere discrepent, indicium est potentias realiter inter se distingui, vt superiùs dicebamus.

Ad 4.

Ad vltimum respondetur, ex neutro illorum locorum deprehendi Aristotelis mentem fuisse voluntatem ab intellectu re non distingui: solùm enim insinuat ibi Philosophus electionem ab intellectu simul, & à voluntate pendere; cui consonat illud D. Thomæ de veritate q. 22. art. 5. dicentis, electionem aliquid in se rationis, & aliquid voluntatis habere.

Ad vltimum.

QVAESTIO. IIII.

VTRVM VT VOLVNTAS SVVM eliciat actum, requiratur in intellectu iudicatrix notitia, an non.

ARTICVLVS I.

QVAESTIONIS IN AFFIRMANtem partem disputatio.

Actꝰ quatuor proprij vis intellectricis designantur.

PRæmittendum in hac controuersia est, quatuor actꝰ, quod ad præsens institutum facit, in nostro intellectu esse posse. Quorum primus est notitia apprehensiua. Secundus iudicium, quò intellectus rem apprehensam iudicat bonam, aut malam esse. Tertius iudicium aliud, seu practicum dictamen, quo intellectus rem, quam præcedenti iudicio bonam, malâvè esse decreuerat, censet amplectendâ esse, aut declinandam. Quartus denique est discursus,, seu practicus syllogismus, quo ratio huiuscemodi dictamen concludit. Omnes igitur conuenire videntur, licet interdum ex parte intellectus omnes illi actus præcedant, vt in viris prudentibus, qui res præsertim magni momenti non nisi maturo consilio, & deliberatione aggrediuntur: simpliciter tamen, vt voluntas in actum prodeat, non opus esse practico syllogismo. Quod satis liquet in subitis, ac repentinis motibus, quos appellant primò primos. Nec verò magna difficultas est num etiam ad actiones humanas, ac liberas dictamen illud practico syllogismo concluſum exigatur, passim namque experimur multa nos velle, multa nolle absque eo dictamine. Tota igitur controuersia in eo consistit, an requiratur iudicium, quo intellectus decernat obiectum bonum, aut malum esse, salutare, aut noxium, iucundum aut molestum.

Non requiri iudicium practicum aut discursum, vt operetur voluntas.

Porro duæ sunt hac de re sententiæ. Prima *Scoti* in secundo distinctione 6. quæstione prima, Gabrielis ibidem art. 3. dub. 2. & Marsilij in 2. quæstione 16. artic. 1. existimantium non requiri tale iudicium; sed sufficere notitiam apprehensiuam, imò cum hæc duplex esse possit; alia simplex, quæ nimirum fit citra compositionem, aut diuisionem; alia complexa, qua apprehendimus significatum alicuius propositionis, vt pharmacum sanum esse; inquiunt sufficere ad actum voluntatis solam apprehensionem simplicem. Quæ opinio ita suadetur. Notitia, per quam voluntati proponitur obiectum materiale, & formale simul, ideſt, tum obiectum in quod tendit, tum ratio tendendi in illud,

Non requiri iudicium speculatiuũ, est multorũ placitum.

sat

sat est vt voluntas actum edat circa tale obiectum; atqui per simplicem notitiam potest repræsentari voluntati obiectum materiale, idest, res bona, & formale, idest, illius bonitas: ergo ea sufficit vt voluntas actum suum exequatur.

Secundò, Non minorem efficacitatem habet voluntas, quàm appetitus sensitiuus, vt tendat in proprium obiectum, sed vt appetitus sensitiuus brutorum in obiectum suum feratur, sat est apprehẽsio simplex interno sensu exhibita; ergo vt voluntas in suũ tendat, sufficiet simplex apprehensio facta per intellectum. 2. Arg.

Tertiò, Motus primò primi ideo tales dicuntur, quia absque rationis iudicio exercentur; ergo non ad omnem actum voluntatis requiritur iudicium. Antecedens probatur, quia si ad eos motus iudicium interueniret, essent vtique in nostra potestate, posset que in ijs peccatum reperiri, quod communis Theologorum consensus negat. 3.

Quartò, Qui characteres præpoperè delineant, ac citharã pulsant, tot actus voluntatis, quot digitorum motus, edunt; cum digiti non nisi voluntatis imperio cieantur: & tamen non est verisimile tot præcedere iudicia, quot sunt flexiones, motusque digitorum, præsertim cum interdum scribant, vel pulsent aliud cogitantes; videtur ergo perspicuum non ad omnes actus voluntatis iudicium præexigi. 4.

ARTICVLVS II.

DISPVTATIO CONTROVERSIÆ

in partem, quæ negat.

ALtera opinio est Gregorij in primo distinctione 3. quæst. prima artic. 1. Aliacensis ibidem quæstione 3. Gerualij in tactatu de notitijs in prima diuisione notitiæ quæst. 1. Videturque Diui Thomæ ad caput tertium huius libri, & in prima secundæ quæstione 9. art. 1. ad 2. & in secundo distinct. 24. quæst. 2. artic. 1. alijsque in locis; quam etiam nonnulli è recentioribus Theologis nostræ ætatis defendunt. Nimirum requiri ad actum cuiusuis appetitus iudicatiuam notitiam; Ad actum quidem voluntatis notitiam intellectus; ad actum appetitus sensitiui notitiam sensus interni. Quod probatur primò, quia nullus omninò appetitus aliquod obiectum appetit, nisi ei appareat cõueniens; nec refugit, nisi appareat repugnans: sed vt ita appareat, non sat est apprehendi ipsum, & eius conuenientiam, aut repugnantiam: sed oportet, vt de ipsa conuenientia, repugnantiavè iudicium feratur; ergo nullus datur actus appetitus absq; notitia iudicatiua. Maior probatur, quia alioqui sequeretur tam conuenientia appetitui, quàm eidem repugnantia æquè appetibilia esse, cùm omnia indiscriminatim, vt appetibilia apprehendi queant, siue re vera sint, siue non. Rursus ostenditur eadem maior propositio, quia cùm quis anceps est, ac dubius de re aliqua facienda, vt de profectione in patriam, sæpe efformat apud se

Ad actus appetendi requiri notitiam iudicatiuam. 1. Ratio.

hasce

haſce propoſitiones apprehenſiuas; Bonũ eſt proficiſci: Non eſt bonũ proficiſci, & tamen nulla earum ſat eſt, vt iter arripiat, vel omninò decernat non ire. Hoc autem non aliunde prouenit, niſi quia ſola rei apprehenſio non ſufficit; ſed requiritur aſſenſus, quo intellectus aſſentiatur, iudicetque id, quod vt bonum apprehendit, re vera bonum eſſe, ſiuè talis aſſenſus verus ſit, ſiue falſus, quod hoc loco vocamus apparere bonum: ergo & cæt.

2. Ratio. Secundò, idem ex eo oſtenditur, quia experientia eſt bruta animantia nunc moueri ad obiecta, quorum habent ſimplices notitias; nunc non moueri, vt patet in equo, qui ad potandam aquam, quam videt, non fertur, niſi cùm ſitit: cum igitur appetitus ſenſitiuus naturaliter, & non liberè ſequatur cognitionem ſenſuum: vtique videtur id non ab alia cauſa proficiſci, quàm quia ſola obiecti apprehenſio non ſat eſt ad appetitum mouendum, ſed requiritur iudicium, quo res apprehenſa conueniens æſtimetur; quod iudicium, quia non ſemper adeſt, ſit inde vt appetitus ſenſitiuus non ſemper in rem obiectam feratur.

3. Ratio. Tertiò, idem ſtabilitur authoritate Ariſtotelis hoc in libro cap. 3. text. 154. vbi ita ſcripſit. Cùm opinamur, id eſt, iudicamus aliquid malum eſſe, atque terribile, continuò perturbamur: ſimiliter & cùm opinamur quidpiam eſſe tale, vt in illo ſit confidendum; at cùm imaginamur talia, id eſt, cùm abſque iudicio apprehendimus, perinde afficimur atque ſi in pictura eadem ſpectaremus. Prætereá eodem libro cap. 9. text. 46. docet appetitum non moueri ab intellectu contemplante, ſed practico; quia ille nihil amplectendum, aut declinandum præcipit, vt hic. Videtur ergo philoſophus ſentire ad obeundas appetitus actiones non ſat eſſe notitiam apprehenſiuam, ſed neceſſario iudicatiuam requiri.

ARTICVLVS III.

VTRAQVE PARS CONTROVERſiæ probabilis cenſetur, vtriuſque argumenta diluuntur.

Adr. arg. ſententiæ Scoti. EX Superioribus duabus ſententijs, neutra nobis improbabilis, aut Peripateticæ doctrinæ repugnans videtur. Quare vtriuſque argumenta diluemus, vt quam quiſque magis probarit, defendat. Ad primum eorum, quæ pro affirmatiua parte attulimus, reſpondendum erit, obiectum formale appetitus, in quod actu appetitus fertur, nõ eſſe bonum quolibet modo; ſed bonum, quod tale eſſe iudicatur.

Ad 2. Ad ſecundum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; dicendumque licet in brutis animalibus non detur compoſitio, aut diuiſio; dari tamen iudicia ſenſitiua compoſitionis, & diuiſionis vicem ſubeuntia, quibus iudicãt obiecta ſenſibus apprehenſa, iucunda eſſe, aut noxia, proſe-

prosequenda, aut declinanda, vt docet D. Thom. 1. parte quæst. 83. art. 1. & de veritate quæstione 24. art. 2. Non conficiunt autem bruta propositiones, cùm prædicta iudicia efformant, quia non iudicant ex inquisitione, aut collatione, vt homines: sed solo naturæ ductu, atque instinctu. Ad tertium dicendum est etiam motus primò primos voluntatis exerceri præeunte iudicio, non tamen libero, sed subito, ac sinè vlla deliberatione tam formali quàm virtuali. Quæ tamen deliberatio necessaria est, vt in eiusmodi actionibus peccati labes inueniri queat. Ad quartum responderi solet tot esse iudicia, quot motus digitorum, sed quoniam ea celerrimè fiunt iccirco à nobis non discerni. Quod equidem licet mirum videatur, non tamen à veritate alienum existimari debet. Neque enim negandum est eum, qui scribit diuersas effingere diuersorum characterum conceptiones, quibus quam literam, quovè modo delineare debeat, apprehendit. Quare pari ratione poterunt simul ab eodem diuersa iudicia efformari.

Ad 3.

Ad 4.

Ad primum verò eorum, quæ pro altera sententia adducta sunt, respondendum erit; vt obiectum appareat bonum, non esse opus iudiciaria notitia, sed sufficere apprehendi obiectum vestitum congruenti bonitate. Verum quia non omnia sub prædita bonitate æquè apprehenduntur, inde esse quòd non omnia æquè appetimus, aut declinamus, sed nonnunquam dubij hæremus. Ad secundum admissa experientia, dicendum id non prouenire ex eo, quòd necessaria sit iudicatoria notitia, sed quia cùm animal satiatum est, vel ita malè affectum, vt aquam, aut cibum fastidiat, non apprehendit esum, potumvè, vt quidpiam sibi iucundum, aut conueniens. Ad Aristotelem verò dicendum, eum priori quidem loco nihil aliud voluisse, quàm nos interdum non commoueri rebus, quas imaginamur, quia simul intelligimus eas non ita se habere, sicuti à nobis imaginatione effinguntur; quemadmodum cum res pictas videmus, quia scimus eas solam rerum similitudinem, non res ipsas aspectui exhibere, ideo ex eorum intuitu nec ad metum, nec ad spem, aliumvè eiusmodi affectum concitamur. Posteriori autem loco egisse de sola motione, quæ fit imperio intellectus, non de ea, quæ requiritur ad ciendam voluntatem proponendo illi obiecti conuenientiã, aut repugnantiam; illa enim necessariò ab intellectu practico proficiscitur, hæc non item.

Ad 1. rationẽ sententiæ D. Thom.

Ad 2.

Ad 3.

QVÆSTIO V.

VTRVM AD ANIMANTIVM motum vis dirigens, impellens, & exequens concurrat; nec ne.

ARTICVLVS I.

DISCEPTATIO QVÆSTIONIS in partem negatiuam.

Ad dictum motum non concurrere vim dirigentem.

QVod ad motus animantium non concurrat in primis vis dirigens, quæ in homine ratio; in brutis imaginatio est; probatur primùm, quia constat nonnullos somno oppressos è lecto surgere; & huc illuc oberrare, quorum tamen motus non potest ratione dirigi, cùm ratio in somno ligata sit. Item appetitus sensitiuus potest in nobis citra regimen rationis, solo interni sensus ductu motum efficere: non est igitur ad id necessaria facultas intellectus dirigentis. Probatur assumptum, quia interni sensus non sunt in homine deterioris notæ, quàm in brutis animantibus; in his autem sufficit imaginatio ad dirigẽdum motum.

1. Ratio.

2. Ratio.

Non itẽ vim impellentẽ.

Quod autem facultas impellens, id est, appetitus non efficiat motum in homine, probatur, quia, vt superiùs ex Aristotele primo politicorum capite 3. commonuimus, intellectus, seu ratio imperat irascibili, & concupiscibili politico principatu, eo quòd appetitus sensitiuus habet aliquid sibi proprium, quo rationis imperio obniti possit. Quare si ad motum necessaria esset actio appetitus; sequeretur non semper ad imperium voluntatis cieri membra, sed interdum inhiberi motum appetitu reluctante; quod tamen aduersatur & experientiæ, & Aristoteli eodem loco affirmanti corporis membra quoad motum obsequi rationi despoticè, ideſt, more seruorum, qui facultatem non habent in re aliqua resistendi imperio præcipientis; cum nihil proprij iuris obtineant.

Hoc lib. cap. 13. q. 1 a. 3.

1. Ratio.

2. Item imperfectæ animantes, vt vermes, & lumbrici dissecti, ac sine corde, proindeque sine influxu appetitus, qui in corde residet, obeunt arbitrarios motus; ergo eosdem obibunt etiam reliqua animãtia sine prædicto influxu, præsertim cum ea, quæ excellentioris naturæ sunt, pau-

3. cioribus egeant adminiculis ad operandum. Rursus, Imaginatio, de cuius vi, & efficacitate tam multa ab auctoribus prodita sunt, videtur posse per se membra ciere; cùm sola imago rei interiùs obiecta corpus variè permutet. Non igitur imaginationis munus tantummodo est ad motum dirigere, sed etiam motum ipsum citra appetitus consortium, & coefficientiam administrare.

Idem probatur de vi executrice.

Quod ad vim executricẽ mot⁹ attinet, non destingui illã ab appetitu videtur ex eo concludi, quia superuacaneum est diuersam aliam ad percipiendum motum facultatem inducere; tum quia si motus esset actio tantùm imperata ab appetitu, non verò elicita; cùm actus imperati aliquando præueniant appetitum, nonnunquam motus ani-

1. Ratio.

2. malis appetitum anteuerteret, quod non ita est. Item quia natura semper facit optimum, quod potest; meliùs verò est ac præstantius motum animalis elici à facultate animalis, qualis est appetitus,

quàm

quàm à potentia vitali tantùm, cuiusmodi foret quæcunque alia virtus motiua. Postremò, quia hæc videtur esse expressa sententia Aristotelis hoc in libro cap. 9. text. 44. & toto ferè cap. 10. vbi de principio efficiente motus localis animalium disquirens, concludit esse appetitum; quod etiam præstat eo libro, quem de motu animalium conscripsit. 3. Ratio.

ARTICVLVS II.

DE DVPLICI FACVLTATE; altera motum dirigente, altera imperante.

PRo explicatione huiusce controuersiæ obseruandum est ex D. Thoma opusculo 35. de motu cordis, in animantib⁹ duplicem esse vim motricem; vnam naturalem; aliam animalem. Naturalis dicitur ea, quæ solo naturæ impetu agit, nec antecedentem apprehensionē requirit, cuiusmodi est vis pulsatilis, q̄ cor dilatationis, & constrictionis motu ciet, & arterias pulsat, habetq; in corde originē. Animalis est, quæ præeuntem notitiam sequitur, eiusq; mot⁹ arbitrarius vocari cōsueuit. Lege Fernel. lib. 1. de anim. facult. c. 9. & 10. Th. à Veiga ad c. 31. artis medicę. Duplex in animantibus virtus motiua naturalis, & animalis.

Secundò, animaduertendum est eorum, quæ animali motu concitantur, tria esse genera. In primo continentur, quæ solo tactu, & gustu pollent, mouenturque duntaxat intra se, diducendo, & contrahendo intùs membra, cum alioqui secundum se tota stabili sede vitam degant, vt conchylia. Hæc autem plantarum motum, quæ terræ fixis hærent radicibus, parum excedunt; ita vt inter animalia, & plantas, quasi medium obtineant. Secundum genus est eorum, quæ vim sensitricem perfectam habent, nec solùm præsentia, & quæ tactu explorant, sed etiam absentia dignoscunt. Sed enim ex ijs quædam solo naturæ instinctu operantur, nec præstituunt sibi finem suæ actionis, aut motus; videlicet belluæ: alia contrà delectu agunt, & ex fine, quem sibi proponunt, operantur; numirum homines, qui vt inter cætera animantia principatum habent, ita nobiliorem motum subeunt, & in tertio atque eminentiori corporum viuentium gradu consistunt. Triplex genus eorum, quę animali motu cientur. Primum. 2. 3.

Porro, non quærimus hoc loco de naturali motu, sed de arbitrario; nec verò de hoc ipso vniuersim, sed de motu progressionis, de quo etiam in extrema huius libri parte disserit Aristoteles.

Sit prima conclusio. Ad motum progressionis concurrit vis dirigens quæ in hominibus ratio est, in cæteris animantibus imaginatio. Hæc conclusio est Aristotelis hoc in libro cap. 4. text. 16. & cap. 10. textu 48. D. Thom. eodem loco. Auicennæ 6. Naturalium. Suadetur autem, quia progressio instituta fuit à natura ad conuenientia inuestiganda, & declinanda aduersa, quod præstari nequaquam poterit, nisi detur vis aliqua repræsentans istiusmodi obiecta appetitui, ipsumque pro re nata in hanc, aut illam partem inflectens: præsertim cùm appetitus ex se indiscriminatim se habeat ad hoc, illud vè prosequendum, aut vitādum: hæc autem vis est ratio, vel imaginatio. Lege Ferr. lib. 3. de anim. q. 18. 3. & cōtra Gent. c. 82. 1. Conclus.

2 Cõclusio. Secunda conclusio. Appetitus concurrit ad motum progressionis, vt causa agens, ac per modum imperantis. Hæc etiam est Aristotelis hoc in lib. capit. 10. text. 52. & Auicennæ 7. naturalium. D. Thomæ opusculo 43. capit. 4. & libro secundo contra Gent. cap. 82. Ferrariensis ibidem, & aliorum. Probatur verò ratione, quia cùm progressio sit, vti diximus, ad quærenda salutaria, & declinanda aduersa sensu cognita; ad appetitum verò pertineat affectus amoris, aut fugæ talium rerum, consentaneum est vt motus, quo ad eas tenditur, ab appetitu coefficiatur & imperetur. Hoc tamen interest, quoad hanc motionem inter homines, & belluas; quòd appetitus belluarum non mouetur ab alio superiori appetitu, hominum verò moueatur; nimirum à voluntate. Ideoque appetitus sensitiuus in homine habet se vti cœlum inferius, quod superioris vertigine circumuoluitur.

ARTICVLVS III.

DE VI EXECVTRICI motus.

3. Conclus. Dandam esse vim executricem motus membris inhærentem.

TErtia conclusio. Præter appetitũ, danda est virtus quædam inhærens membris, quæ motum proximè exequatur. Hanc ea ratio comprobat, quia cum functiones ab appetente virtute eliciatæ, eiq; propriæ, immanentes sint, motus verò progressionis sit actio trãsiens: necessario præter appetitum constituenda erit alia virtus mẽbris insita; quæ talis motus administra sit. Differre verò istiusmodi virtutem, non definitione tãtùm, sed etiam re ab appetitu, liquet primùm ex distinctione organi; hic enim in corde sedem habet, illa in musculis toto corpore extensis. Secundò, quia cum in substantijs separatis facultas mouens ab earum appetitu intellectiuo realiter disideat, vt secundo de cœlo cap. 5. quæstione 7. ostendimus, multo maiori iure in rebus materia præditis distinguetur, cum minimè conueniat, vt quæ in rebus corporeis vnita sunt, in incorporeis, & excellentioris naturæ, in multitudinem degenerent. Itaque actio virtutis motum exequentis eo pacto ab appetitu dependet, vt non ab eo tanquam à propria, & adæquata eius causa eliciatur; sed imperetur, ad eum ferè modum, quo voluntas appetitum sensitiuum in nobis concitat, quæ sic in eum motionem, dominiumque exercet, vt nihilominùs appetitus suum actum ab se immediatè promat: eo tamen discrimine, quod membra ad motum perficiendum rationi, & voluntati despoticè obseruiunt; appetitus autem ad obiecti sui fugam, vel prosecutionem non nisi politicè, & ciuiliter obtemperat; vt fuit à nobis superiùs declaratum.

Hanc vim distingui re ab appetitu.

Membra despoticè appetitui politicè voluntatiobedire.

Quæret tamen aliquis vtrum cum appetitus motricem facultatem concitat, præstet id per aliquam præuiam actionem in ea receptam, ad quam deinde motio virtutis consequatur, an aliter? Respondemus non requiri

Lege si placet quoq; disp

4. ad liberos Eth. dixim9.

requiri talem actionem, quæ actum facultatis mouentis, vt quidpiam ab eo distinctum præeat, sed appetitum, vt agens vniuersalius, concurrere vnà cum virtute mouente, vt cum causa particulari, atque ita edi motum ab vtráque causa per vnum, eundemque impulsum à duabus causis profectum: ab vna, vt vniuersali, & imperante, ab altera, vt à particulari, ac priuatim eliciente. Quo etiam pacto intellectus voluntatem; voluntas appetitum inferiorem mouere consueuit.

Appetitum esse causam vniuersalem & vim motricem particularem.

Existit etiam hoc loco dubitatio, num prædicta facultas motum actiuè exequatur. Diuus Thomas secundo contra Gentes capite 82. docet eam non tam efficienter, quàm dispositiuè ad motum concurrere; quia videlicet membra præparat, redditq; apta, & obedientia ad excipiendum motum, quem efficit appetitus, & prima parte quæstione 75. artic. 3. ait actum huiusce virtutis non esse mouere, sed moueri. In eandem sententiam descendit Ferrariensis loco citato contra Gentes, & quæstione 18. huius libri; sed ea nobis minùs placet, propterea quod facultas exequens motum censetur á philosophis inter animales potẽtias, vt constat ex doctrina Aristotelis libro secundo huius operis cap. 3. text. 27. & lib. 3. capit. 9. à text. 41. vbi animalem vim distribuit in vegetantem, sentientem, appetentem, loco mouentem, & intelligentem; at omnis animalis facultas simpliciter est potentia actiua, cum ad animales functiones obeundas detur. Quapropter vis motum exequẽs simpliciter existimanda est actiuè concurrere ad motum, præsertim cum ad illum recipiẽdum videantur membra aliu ndè iam aptè dispositа, videlicet ex compositione, & temperie aliarum qualitatum, quibus constant. Alioqui dixerint etiam in organis sensuum, præter ipsas vires sensitiuas, dari peculiares facultates à figura, & temperamento diuersas, quibus organa ad sensiones recipiendas apta reddantur, quod tamen à communibus philosophantium placitis omnino abhorret.

Virtutẽ motiuam actiuè cõcurrere ad motum.

Cap. 5. q. 1. a. 3.

Diriuatur autem isthæc vis motum exequens (vt primo de generatione ex Hippocraticæ scholæ cõsensu ostendimus) remotè quidem á corde tanquam à fonte omnium virium, ac functionum, quæ animãtibus conueniunt; proximè autem à cerebro: cuius rei vel illud est argumentum, quòd inde mouentes nerui ortum habent. Item quia obstructa eiusmodi via confestim cessat membrorum motio, obstupescẽte toto corpore. Non probauimus tamen loco citato Medicorum sententiam arbitrantium nullam animalem vim fixè, ac stabiliter in membris hærere; vt potentiam videndi in oculo, mouendi in musculis; sed omnes influentes esse, ac per modum cuiusdam irradiationis à cerebro illabi, & nunc subtrahi, nunc redire: nec præter hunc quasi commeantem radium aliam dari innatam facultatem ad sentiendum, vel mouendum; quod placitum quoniam alibi ex professo confutauimus, non est cur iterum in eo improbando immoremur.

Vnde diriuatur vis executrix motus

Hoc. lib. c. 1. q. vnica a. 3.

Quod verò ad organum motus spectat, omissis controuersijs, aduertendum ex Galeno lib. 12. de vsu partium, & Vesalio lib. 2. capit. 2. ad idoneum motus instrumentum duas requiri conditiones, vnam vt sensu polleat; aliam vt impulsum edat, quarum neutra sine altera potest consister

Quæ duo requirat virtutis motricis organũ.

consistere;& quoniã ad mouendum necessaria est firmitas,& consistentia,ad sentiendũ verò mollitudo(vnde ea quæ prædura sunt, vel nullũ, vel nimis hebetẽ,& obtusum sensum gerunt)excogitauit solers natura rationem,qua vtramque mirificè coagmentaret:coniunxit enim ligamentum,quod aliquantulum est durius cum neruo,qui mollior est,& vtrumq; , idest,ligamentum,ac neruum in minutas partes quasi secuit, & carne,neruis,arterijsque implicuit;quæ coaceruatio musculus dicitur,atque hic à philosophis,& medicis traditur instrumentum virtutis motiuæ,quod tam latè in animantium corporibus diffunditur,quàm latè patent membra , quæ ad arbitrarium motum subeundum idonea sunt.

Musculos organum esse virtutis motiuæ.

Sed nequibit motoria facultas hoc vti instrumento, nisi id cóngruis qualitatibus imbutum sit, quarum defectu interdum membra exarescunt,motuque omni distituuntur;opus etiam est , vt membra perenni animalium spirituum affluxu foueantur. Cuius rei illud , præter alia, indicium habetur,quòd in animi deliquio,& timore vehementi corpꝰ sustinere nequimus,animali spiritu,qui mẽbra fulciebat , ex toto corpore ad cerebrum cõfluente. Quod etiam in causa est, vt qui in gyrum aguntur, subitò concidant,atq; interdum sopiantur:quia nimirum spiritus per neruos rectà deducendus circulari illo flexu à neruorum initijs aberrans aliò vergit.

Membra, vt moueantur spirituum animalium copiam exigere.

Rotantes se in orbem ceu vertiginem patiuntur, & concidunt.

ARTICVLVS IIII.

OCCVRRITVR ARGVMENTIS initio propositis.

Ad.1. rationẽ primi argum

SVpereſt nunc primi articuli argumentis respondere. Ad primam partem eius,quod initio proposuimus , dicendum licet in somno iudicij libertate careamus,non impediri tamen nobis actionem intellectus,& imperfecta quædam iudicia;cum planum sit multos interdormiendum vniuersalia concipere,& disputare; non requiritur verò ad motum vt cumque à nobis exercendum iudicij,aut rationis libertas, vt etiam in ebrijs,& phrenèticis videre est. Ad secundam eiusdem argumenti partem respondendum,licet appetitus sensitiuus imperante voluntate,& ratione dirigente nequeat membrorum motum inhibere:aut secùs,quàm voluntati placeat, inflectere; posse tamen intellectu aliud cogitante , ac non iubente voluntate , corporis membra indeliberato motu ciere , vt sæpè accidit. Non proinde tamen concursum illarum superiorum facultatum superuacaneum esse, cum ad motionem deliberatam necessarius sit. Nec verò in homine de inferioris appetitꝰ dignitate quidquam detrahit,quòd non per se, ac vi sua tantùm membris motionem inferat. Etenim vt Caietanus prima parte quæstione 81. artic. 3. annotauit: licet in nobis natura sensitiua nobilitatem capitis, quam in belluis habet,non obtineat: compensatur ei tamen ea iactura

Ad secundã.

propter

propter coniunctionem, & commercium cum ratione, & appetitu intellectiuo; perficitur namque, & attollitur id, quod est inferius, vicinitate sublimioris, quanuis subsit; quod tam in ijs, quæ ad mores pertinent, quàm in politicis conspicuum est, siquidem perfectiùs operantur virtutes, vt obedientes charitati, quàm solæ; nobiliusque est regi assistere, quàm villæ regimen tenere. Ex dictis collige nihil repugnare, quominùs ij, qui somno oppressi cursitant, interdum absque intellectricis potentiæ influxu sola imaginatione, & appetitu motricem vim excitante, progressionis motum administrent: cum id etiam vigilantibus frequenter eueniat.

Nihil derogat appetitui hominis potentijs subijci superioribꝰ.

Secundum verò argumentum solues dicendo ad primam eius partem, licet appetitus quoad alios actus politicè rationi obediat, quoad membrorum tamen motionem, non nisi despoticè obtemperare. Hæc nobis solutio placet, non quæ concedit rationem, & voluntatem immediatè, ac sine interuentu appetitus membra ciere. Ad secundam nullum animal quantumuis minutum, atq; imperfectum loco moueri sine influxu appetitus, & imaginationis; nec vllum esse, quod hisce facultatibus natura sua orbatum sit: licet imperfecta non eas habeant certa corporis parte definitas, vt alibi diximus. Vnde est quòd lacertæ, vermes, aliaque eiusmodi post dissectionem viuunt, ac mouẽtur, quia etiam diuisa imaginationem, & appetitum in partibus retinent. Tametsi fatẽdum sit Aristotelem, cùm proximis capitibus de motu egit, de eo tantum vel præcipuè saltem disseruisse, qui perfectis animantibus conuenit. Ad tertiam negandum est quod assumit, dicendumque imaginationem non per se, sed interuentu appetitus, cui tristia, aut læta, horrida, aut iucunda obijcit, humores concitare, & sanguinem, ac spiritus mouere: sicque variè corpus afficere. Lege Diuum Thomam prima parte quæstione 117. art. 3. & lib. 3. contra Gent. cap. 103.

Ad 1. rationẽ 2. arg.

Ad 2.

Omne animal ex appetitu, & imaginatione moueri.

Ad 3.

Hoc lib. c. 2. q. 1. a. 2.

Lege etiam quæ diximus 7. Phys. c. 2. q. 1. a. 7. & lib. 1. de Gen. c. 4. q. 30.

Vltimum argumentum diluitur inficiando non distingui vim motus executiuam ab appetitu; Ad primam verò aduersariæ partis rationem negandum est actionem, qua membris motus imperatur, præire appetitui. Ad secundam, naturam facere optimum, quod potest, sed nec fuisse conueniens, nec potuisse motum elici tantummodo à facultate appetente ob eas rationes, quas circa tertiam conclusionem adduximꝰ. Præterea motum progressiuum animalium re vera ab animali virtute proficisci, cum non nisi appetitu imperante, & concurrente efficiatur. Nec virtutem motiuam membris insitam ad facultates vitales attinere, sed potiùs ad animales, quarum ministra est. Ad tertiam Aristotelem vocasse appetitum vim mouentem, non quòd eum à facultate motus executrici non putaret distinguendum, cum locis à nobis superiùs citatis appetitum, & vim motiuam vti diuersas animantium facultates numerarit; sed quia re vera appetitus est etiam potentia mouens, vt ex dictis constat. Hactenus disceptatum de anima, quatenùs corporis constricta nexu, & contubernio addicta, ad functiones exercendas suas, illius operam emendicat; deinceps de eàdem scribemus eo iam vinculo exoluta, & de separata separatam instituemus tractationem. Præstet vtinam

Ad 1. rationẽ 3. arg.

Ad 2.

Virtus motiua ad animales pertinet facultates.

vtinam propitiùm Numen, vt quemadmodum de coniuncta anima, quali quali potuimus industria, opus cònfecimus, & de separata dicturi gradum addim⁹ vlteriorem: sic solutus aliquando è corpore, cui coniunctus nunc animus est, in statum euadat liberiorem, vbi soli Deo insolubili iam nexu adstrictus, & ab humanis longissimo abiunctus interuallo, vitam auspicetur iucūdissimam, & possideat beatissimam.

FINIS LIBRI TERTII.

TRACTATVS DE ANIMA SEPARATA.

PROOEMIVM.

QVoniam Aristoteles libris superioribꝰ nihil de anima separata disseruit, de qua multæ, ac graues quæstiones inter Philosophos, Theologosq; versantur, quarum explicatio, & intelligentia nō minùs necessaria, quàm iucunda est: operæ pretium duximus eam disputationem in præsenti suscipere; licet enim consideratio eorum, quæ ad animam præcisè, vt extra corpꝰ est, spectant, Metaphysici potiùs, quàm Physiologi sit, vt in primi libri proœmio cōmonuimꝰ; quia tamen scientia de anima sine hoc quasi supplemento absolutionem suam adipisci non poterat, fortasseq; in libris primæ Philosophiæ apud Aristotelē cōmentatio hæc ñ adeò opportunum locum habet, istiusmodi tractationem superioribus libris potiùs attexere, quàm illùc reijcere statuimus. Neq; verò eas quæstiones disputabimus; quæ ad vtrumq; animæ statū, separationis, videlicet, atque informationis indifferenter spectant, quales illæ. An rationales animæ sint subsistentes? An á Deo creentur? & siquæ sunt huiusmodi: cum ad caput primum libri 2. huius operis sint pertractatæ.

Quod sit huius operis institutum.

Porrò huiusce tractationis obiectum, materiavè, quam subiectum vocant attributionis, in promptu est, nimirum anima rationalis secundum separabilitatem à corpore spectata, quam veluti formalem rationem cæterę quidem peculiares scientiæ de suis subiectis non astruunt, sed supponunt. At verò cōmunis omnium Metaphysica, ad quam prę sens tractatio potissimùm refertur, vt paulò superiùs diximus, tum sibi, tum alijs in eo prospicit. Quo factum est, vt prima sequenti disputatione separabilitatem de anima demonstremus. Passio verò est posse operari absq; corpore. Nec mirum si quadam ex parte positiua nō sit passio, imò talem esse oporteat, cum eius subiectum ex parte rationis formalis, hoc est, separationis, priuatiuum sit, vt ex sequentibus intelligetur.

Huius tractationis subiectum.

Iam tractatio in sex disputationes diuiditur. Prima animæ naturam propius attingit, cum in ea de immortalitate, distinctioneq; ipsius ab alijs substantijs separatis differatur. Secunda modum existendi extra corpus declarat; reliquæ de ijs, quæ ad operationem explicandam referūtur. Itaq; tertia de potentijs cognoscentibus, earumque speciebus, & habitibus disceptat. Quarta de actu ipso cognoscendi. Quinta de obiecto cognitionis. Sexta de motione ad locum.

Distributio.

DISPVTATIO PRIMA.

DE IMMORTALITATE, ET NATVRA Animæ rationalis.

ARTICVLVS I.

DIVERSÆ PHILOSOPHORVM Veterũ ſententiæ circa animæ immortalitatẽ.

Immortalitãtẽ bifariam accipi.

IMmortale, quemadmodum & æternũ, bifariàm dici conſueuit; aut quod nulla poteſtate, etiam diuina, aboleri valet, quo pacto ſolus Deus (vt alias eius loci interpretationes omittamus) immortalitatem habere dicitur primæ ad Timoth. cap. 6. aut quod ſuaptè natura nequit interire, quanuis per abſolutã Dei poteſtatem deficere poſsit, cuiuſmodi ſunt Angelus, materia prima, & id genus alia. Poſterior hic ſignificatus duplicem adhuc cõprehendit: nam quæ eo modo ſunt immortalia, vel ſubſtantiæ ſunt, vt Angeli, cœleſtia corpora, materia prima; Vel accidentia eorum peculiaria, vt ſpecies intellectiles Angelorum, Solis lumen, relatio creaturæ ipſi materiæ propria; ſi ſubſtantiæ ſint, immortalia, aut incorruptibilia per ſe vocantur; per accidens verò, ſi ſint accidentia, eo quòd nullo vlteriori miraculo extinguentur, quàm ſuorũ ſubiectorum abolitione. Propoſita verò quæſtio de immortali ſecundo modo, quod ſubſtantia ſit, intelligi debet.

De quo immortalitatis genere procedat quęſtio.

Igitur, eſſetne animus hominis immortalis, an vnà cũ corpore interiret, magno apud veteres ſtudio, & contentione quæſitũ fuit; primuſq; inter eos, quorũ ſcripta extiterunt, ea de re diſputaſſe dicitur Pherecides, referente Cicer. 1. Tuſc. quæſt. deinde alij in Academia, in Lycæo, in Stoicorũ porticu, cæteriſq; philoſophantiũ gymnaſijs, dignam videlicet rati controuerſiam, in qua hominũ ingenia deſudarint, cùm omniũ cauſa ageretur. Ea enim diſputatio eſt, vnde non ſolũ diuini numinis colendi ratio magna ex parte dependet; ſed quæ ad ſũmum hominis bonũ definiendum, atq; ad mores conformandos intereſt magnoperè. Igitur animi immortalitatẽ aſſeruerũt Pherecides, eiuſq; auditor Pythag. Triſmegiſtus, Diog. Thucydides, Thales Mileſius, Zoroaſtes, Anaxag. Aratus, Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Numerius, Longinus platonicus, Theophraſt. Marc. Tul. & alij, quos longa ſerie, refert Nicolaus Fabẽtius lib. 1. de immortalitate animorum ad Clementem 8. c. 11. Eugubinus lib. 9. de perenni Philoſophia. Foit tñ inter hos diſcrimen. Nam quidam animum exptem omnis mortalitatis fecère: alij non ita, ſed longo poſt tempore, vel paulò poſt emori exiſtimarũt. Inter quos Stoici

Qui ex Philoſophis animę immortalitatem aſtruxerint.

erudi-

eruditorum animas corpore solutas paulatim debilitari, & perire: sapientum verò vsq; ad vniuersi conflagrationem perseuerare dixerunt. Inter alios acerrim⁹ animorũ immortalitatis propugnator, & vindex fuit Plato, nullusq; eam physicis rationibus tam apertè tutatus est, vt constat ex Timæo, Philebo, Menone, & libris de Repub. adeò vt iudicia post mortem, pœnasque, ac præmia constituerit. Et verò eum non nulli hac in re veritatis terminos prætergressum fuisse putant, asseruisseque non hominum tantùm, sed belluarum quoq; animas immortales esse; quem errorem Platoni attribuit, refellitq; D. Tho. 2. cont. gent. cap. 82. Sed ab eo Platonem alienum fuisse asserit Bessario cap. 7. lib. 2. contra calumniatorẽ Platonis, & quidem iure optimo (vt nobis videt) cũ Plato in Timæo disertis verbis affirmet animũ brutorũ esse mortalẽ.

Huius immortalitatis acerrimus propugnator Plato.

Animos interitui obnoxios esse, & cùm corpore emori putauit Epicuræorum grex, quem plurima turba tam Græcorum, quàm Latinorùm secuta est. Atq; inter eos Plinius lib. 7. naturalis hist. cap. 55. de anima brutorum, de quibus tam multa scripsit, optimè meritus, de humana pessimè; cuius immortalitatem acerba mordacitate est insectat⁹, certus nũc ea de re apud inferos malo suo, infeliciq; experimento. Illic videat (vt iocatur) vtrum ne aliquis post mortem sit doloris sensus aut corpori, aut animæ; Vtrum vanitas sit, post mortis etiam tempora, vitam, immortalitatemq; polliceri; illic discat, si nihil est, quod animæ agant, esse certè multum, quod patiantur.

Epicurçorum secta animæ immortalitatẽ denegauit.

Porrò Galenus in hac quæstione tam varius est, vt cuius fuerit sententiæ, non sat liquidò constet. Nam in libro qui, inscribitur; Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Platonem exagitat, quòd animi immortalitatem defendat. At verò in lib. de tremore, & rigore, ait, siquis animam esse dixerit substantiam, quæ per se moueri queat, (quod vtiq; immortalitatis est argumentum) eum minimè deceptum iri. Quapropter alij eum in priori sententia fuisse credunt, alij in posteriori. Sed minimè mirandum est dubium fuisse Galenum de animorum nostrorum immortalitate, cùm de ipsa animæ natura dubius fuerit, an ne qualitas, qualitatumvè temperamentum sit, an potiùs substãtia, quod eius libros euoluenti passim occurret.

Varia ea de re Galeni placita.

ARTICVLVS II.

QVID ARISTOTELES IN RE proposita iudicarit.

QVod ad Aristotelem attinet, quid de animi immortalitate senserit, controuersum est. Iustinus philosophus, & martyr in sua paræneſi. Theodoretus in lib. de natur. hom. D. Greg. Nyss. in lib. de anima, Origines in opere, quòd inscribitur Φιλοσοφούμενα. D. Greg. Nazianz. in disputatione contra Eunomiũ, Plutarchus in libro de placitis philosophorum capit. primo, Galenus in hist. philosophica,

Qui velint Arist. mortalẽ animum credidisse.

Caietanus tertio de anima capite secundo, Pomponatius in suo libro de immortalitate animæ, Simon Portius in libello de mente humana, putant animum nostrum caducum, mortalemque feciſſe. Eòque magis persuasum habent ita credidiſſe Aristotelem, quòd Alexander Aphrod. auditor, sic mentem eiusdem Philosophi solitus sit interpretari, vt lib. 3. de anima, & alibi, quem tamen ab hac calumnia liberare nititur Eugubinus libro nono de perenni philosophia cap. 21. & 22.

Prima ratio, quę id probat.

Primùm igitur se offert locus ille initio librorum de anima cap. 1. text. 12. vbi affirmat, si intellectus citra imaginationem non est, cohærere per se non posse, atque extra materiam consistere; Quare cum cap. 8. libri tertij text. 39. statuat neminem absque phantasmatis ope intelligere, oportereq; eum, qui contemplatur, phantasmata speculari; consequens est, vt existimet non posse animum extra corpus esse, sed vnà cum eo extingui.

Secunda.

Secundò, quia primo de cœlo cap. 12. probat omne genitum esse corruptibile, & quidquid ortum est, aliquando interiturum. Quarè cum ponat animum initium habere, vt constat lib. 12. Methap. cap. 3. text. 16. eundem aliquando dissoluendum fore arbitratur.

Tertia.

Tertiò, quia primo Ethicorum cap. 10. Solonem coarguit, quòd veram hominis felicitatem post mortem esse dixerit. Quæ reprehensio ea potissimùm ratione niti videtur, quòd post mortem animus hominis, qui beari possit, non remaneat. Quod etiam apertiùs confirmat tertio eiusdem operis libro capit. 6. dicens post mortem, nec boni quid esse, neque mali, & libro 12. Metaph. cap. 7. text. 39. cùm ait, Deo sempiternam conuenire felicitatem, nobis verò non nisi ad breue tempus, dum huius vitæ munere fruimur.

Quarta.

Quartò, quia cum mundum, hominumque generationes ab æternitate finxerit, vel dandæ essent infinitæ animæ, cum tamen 3. physicæ auscultationis libro infinitum negarit, vel locum haberet migratio Pythagorica animarum in diuersa corpora succedentium, quod non minùs à Peripatetica doctrina abhorret, vt alibi ostendimus.

Lib. 1. de anim. c. 1. q. 7. & lib. 2. de gen. 1. c. 11. q. 1.

Vltima.

Postremò, quia si animũ immortalem feciſſet, eundem à Deo creari existimasset: quæ enim immortalia sunt, sicuti aboleri nequeunt, nisi à Deo in nihilum redigantur, ità neque produci valent, nisi diuinitùs creentur. At quòd Aristotelem animi creatio latuerit, suadetur, quia cùm ipse Deum naturæ necessitate agere crediderit, si à Deo animas creari putasset, asseruisset vtique omnes ab æterno fuisse productas; quod eius placitis aduersari ex secundo argumento perspicuum est. Itaq; videtur Aristoteles animi humani immortalitatem penitùs ignorasse.

Qui opinentur Aristotelẽ oppositũ plane censuisse.

Alij tamen magni nominis philosophi contrà opinantur, asseuerantque Aristotelem nostros animos ab interitu alienos, atque omnis mortalitatis expertes posuisse, ex quorum numero est Theophrastus, qui cum tot annos Aristotelem in Lycæo deambulantem audierit, credibile omninò est sæpè hac de re cum eo fuisse commentatum, ac quid sentiret, cognouisse. Idem censuere Olympiodorus, Ammonius, Philop-

Ioponus, Simplicius, Auicenna, vt refert Mirandula lib.4.de examine vanitatis cap. 9. Et de Latinis D.Thom. 2. contra gentes cap.79.& 8. phyſ. lectione 12. & 12. Metaphyſicorum lectione 3. & quodlib. 10. q.3.art.1. Albertus Magnus tractatu 2. de anima cap. 20. & tractatu 3.cap.13. AEgidius lib. 3. de anima ad caput 4. Durandus in 2. diſtinctione 18.q.3. Ferrarienſis loco citato contra gentes, Eugubinus lib. 9.de perenni Philoſophia à cap. 18.alijque è recentioribus non pauci.

Quibus ex locis id deprehendant.

Sunt verò apud Ariſtotelem ad hanc ſententiam ſtabiliendam multa, & illuſtria teſtimonia. Nam 1. de anima cap. 4. text. 65. & 66. appellat intellectum noſtrum diuinum, interitus, & paſsionis expertem. In 2. item lib.cap.1.text.11. ait nihil obſtare quominùs aliquæ partes animæ ſeparabiles ſint, quia nullius corporis ſunt actus. Et cap.2.text. 21. ait intellectum, qui ſpeculatur, eſſe aliud quoddam genus animæ à ſentiente, & vegetante diſtinctum, qđ perinde, atq; perpetuũ ab eo, quod occidit, ſeiungi, ſepararique poſsit. Idemque affirmat de intellectu agente cap.5.lib 3.text.19 Dixerat autem text.17.has duas facultates intellectricis animæ differentias eſſe. Præterea 12. lib. Metaph.cap.3.text.17. ſcribit nihil prohibere, quominùs diſſoluto compoſito, forma remaneat. Quod de ſola anima humana dictum conſtat. Rurſus; omnis potentia immaterialis, cum ſit extra materię conditionẽ, vacat interitu: at intellectum immaterialem eſſe multis in locis affirmat Ariſtoteles vt 1. de partibus animaliũm cap.1.lib.3. de anima cap. 4. text. 4. & 6. & 15. & 19. Poſtremò, lib. 2. de generatione animalium capite tertio, docet mentem extrinſecùs aduenire, hiſce verbis, λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι καὶ θεῖον εἶναι μόνον, οὐδὲν γὰρ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ κοινωνεῖ σωματικὴ ἐνέργεια, id eſt, Reſtat igitur vt mens ſola extrinſecùs accedat, eaque ſola diuina ſit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quibus verbis ſignificat Ariſtoteles animum humanum non educi è gremio materiæ, ſed diuinitùs creari, atque adeò immortalem eſſe. Cuius contrarium ante illa verba, quæ nunc citauimus, præmiſerat de formis cæterarum animantium, eas videlicet extrinſecùs aduenire non poſſe, quòd operationis tantùm corporeæ ſint principia.

Occupatur aliquorũ obiectio.

Nec audiendi ſunt, qui ſuſceptæ opinionis retinendæ ſtudio, hunc locum aliò detorquent, & de intellectu agente, id eſt, de Deo intelligendum arbitrantur; cum Ariſtoteles non de Deo, ſed de anima: nec de Diuino, ſed de humano intellectu eo loco palàm differat. Quos etiam Philoponus ſcita ratione vrget; Quì fieri poſsit, inquiens, vt de Diuina mente illud ab Ariſtotele dictum putemus, cùm ſcribat, non ſatis hoc adhuc conſtare, vtrum hæc vis à cæteris animæ facultatibus, & ab ipſa materia abiungi poſsit? Siccine de prima mente loqueretur? an non omnibus certum eſt, hanc æternam, & omnis interitus expertem eſſe? Hæc ille. Tandem ſi habenda fides eſt ijs, quæ Themiſtius in paraphraſi ſuper tertium de anima cap.37.refert; ſuam de re propoſita ſententiam diſertè expreſsit Ariſtoteles in Dialogo, quem ſcripſit ad Eudemum familiarem ſuum, cuius etiam meminit Cicero 1. de Diuinat.

Plutarchus in vita Dionis, & in consolatoria ad Apollonium, vbi multis rationibus animi nostri immortalitatem astruxit.

Hac in re dubiam hæsisse Philosophũ, qui affirmãt.

Alij denique Aristotelicæ doctrinæ haud mediocriter studiosi, in quibus est Scotus in 4. sent. dist. 43. q. 2. art. 2. Heruæus quodlibeto 1. q. 11. & lib. 1. sent. dist. 1. q. 1. Niphus in opusc. de immort. animæ cap. 1. hisce in vtrauque partem animaduersis rationibus, censent Aristotelem omnino dubium in quæstione fuisse, ac modo ad hanc, modo ad illam sententiam inclinasse. Nobis videtur eum, etsi aliquantulum hæserit, magis tamen propendisse in eam partem, quæ animum immortalem facit. Sed quia videbat se hinc argumentis perurgeri, illo præsertim de animorum infinitudine, perplexa dictorum varietate rem obscurasse; vel certè ita disputationum ambage implicuisse, vt ingenia potiùs studiosorum ad inuestigandum excitaret, quàm aliquid certum, fixumq; relinqueret.

Probabile est ad immortalitatẽ animæ magis inclinasse.

Respondetur ad argumenta facta in oppositum.

Ad 1.

Diluemus igitur in gratiam tanti Philosophi ea argumenta, quæ in eius doctrina animum omninò mortalem faciebant. Ad primum dicendum erit, cùm Philosophus asserit nostram mentem non intelligere absq; phantasmatis, non loqui de anima absolutè, sed vt est corpori vnita: neque verò propter eorum concursum infringitur argumentum illud, quo ex actione intelligendi, etiam in corpore animæ immortalitas

Ad 2.

comprobatur, vt in sequentibus fiet apertum. Ad 2. omissis aliorum interpretationibus, dicendum eo loco tantùm haberi, id, quod per motum, & generationem incipit, necessariò finem habere; animum verò

Ad 3.

rationalem non eo pacto gigni. Ad tertium, omnia illa loca intelligenda esse de humana felicitate, de qua erat inter philosophos disputatio, quæ cum opes, & alia externa bona requirat; ab eo separatæ animæ statu aliena maximè est.

Ad 4.

Quartum, quod plus habet difficultatis, solutum iam est lib. 3.

Ad vltimũ.

Phys. cap. 8. q. 1. art. 5. Ad vltimum dices Aristotelem cognouisse animas intellectiuas creari à Deo, neque tamen existimasse eas absque principio extitisse: quia illa tantùm statuit necessario Deum produxisse ex æternitate, ad quorum siue effectionem, siue præparationem, nullius causæ secundæ concursus exigitur. Ad animæ verò rationalis infusionem requiritur dispositio accidentium, quam agens naturale inducit; quæque ipsius animæ introductionem, & vnionem cum materia attingit. Atque de veterum Philosophorum, deque Aristotelis sententia, dicta sufficiant.

ARTICVLVS III.

ANIMAM RATIONALEM IMmaterialem esse naturali lumine demonstratur.

Quo-

QVoniam ſuperiori art. oſtendimus ex Ariſt. aliorumq; ſententia animam rationalem immortalem eſſe, operæpretium erit inueſtigare an demonſtratione aliqua, euidentiue ratione eam veritatem aut aſſecuti ſint, aut aſſequi potuerint. Qua de re concluſionem huiuſcemodi ſtatuimus. Animæ rationalis immortalitas naturali ratione demonſtratur. Quæ concluſio non aliter ſuadenda eſt, quàm adductis ijs argumentis, quibus plerique Philoſophorum, aut etiam Theologorum, ad id inſtitutum vſi ſunt.

Animæ immortalitatē demōſtrari.

Primùm ſit. Anima rationalis eſt ſubſtantia, per ſe ſubſiſtens, & ſpiritualis. Ergo eſt immortalis. Conſequentia bona eſt, cum neque ipſi Angeli alio ex capite immortalitatem vendicent, quàm quòd tres illas conditiones in antecedente poſitas ſortiantur. Primā igitur in animam etiam quadrare ſatis liquet ex ijs, quæ tum primo Phyſicorum cap. 9. q. 9. tum primo de Generatione cap. 4. quæſt. 8. ſcripta ſunt; quibus in locis vniuerſim probatur in quouis phyſico compoſito, atque adeò in homine formam ſubſtantialem inueniri, quæ non eſt alia, quàm rationalis, vt quæſtione 21. eiuſdem quarti capitis oſtenſum eſt. Secunda etiam ſuperiùs libro 2. c. 1. q. 2. ex profeſſo traditur. Tertia demū nunc eſt vberiori filo deducenda; ex operatione videlicet, atq; potentia ſpiritualibus apud nos repertis. Ex operatione quidem, hunc in modum. Actus cognoſcendi nonnulli ſpirituales ſunt in nobis, hoc eſt, neq; ex materia cōſtantes, neq; à materia, ſubiectoue dependentes. Ergo & potētia illos immediatè eliciens ſpiritualis erit; & conſequenter ſubſtantia, vnde talis potentia manat, erit itidem ſpiritualis. Vtraq; conſequentia per ſe nota eſt in Philoſophia; ſiquidem, vti D. Dionyſ. c. 11. de cœleſti Hierarchia ſapienter annotauit, operatio cognitionem potentiæ operantis ſequitur; potentia verò, naturam, hoc eſt, ſubſtantiam, vnde effluxit. Aſſumptum igitur probandum reſtat. Nam actus, & obiectū ſibi inuicem proportione reſpondent, vt ſi hoc ſupernaturale exiſtat, ſi à loco, temporeq; ſit abſtrahens, ac denique immateriale; eaſdem quoque, prærogatiuas obtineat actus, ita poſtulante natura, quæ in omnibus ſemper conſona eſt: cùm igitur humana cognitio ad obiecta ſpiritualia terminari poſsit, ac ſoleat, cum item in ea obiecta tendat plerunque, quæ nulli ſingulari cognitioni ſunt addicta, id eſt, in vniuerſalia (nihil enim intereſt an natura Leonis v.g. quam conſideramus huic, aut illi differentiæ ſit contracta; hoc in loco, aut tempore reperiatur) erit planè talis cognitio ſpiritualis, atque à materiæ conditionibus, quoad fieri poſsit, immunis; vt quandoquidem vniuerſalis exiſtere non poteſt cùm elicitur, in actuq; exercito ponitur, ad obiecti ſaltem indifferentiam ſe ſe accommodet, eopacto, quo diximus. Verum igitur erat propoſitæ rationis aſſumptum, nimirum dari in nobis ſpiritualem cognoſcendi actum.

Primum arg.

Animam eſſe ſubſtantiam, per ſe ſubſiſtē tem.

Eſſe item ſpiritualem colligitur ex actibus.

Intelligendi actus eſſe ſpirituales arguitur ex obiectis.

Idem colligitur ex acumine humanæ cognitionis.

Quod rurſum confirmatur obſeruatis propriæ cognitionis humanæ conditionibus, per quas à cæteris materialibus cognitionibus diſtinguitur. Etenim humana cognitio adeò eſt ſubtilis, vt ad intimas etiam rerum quidditates, aut penetret, aut penetrare contendat: adeò ſagax,

vt

vt quæcunque sunt re ipsa coniuncta discernat, dijudicetq; quidnam ad earum pertineat essentiam: quid ex ea profluat, quid contingenter insit. Est item adeò potens, vt quæ neque sunt, neque esse possunt, & apud se fingat, & varios modos, atq, habitudines inter ipsa excogitet; vt à minimis effectis ad summam causam progrediatur discurrendo: vt in se quoque animaduertat, quàm certò, quàmque euidenter obiectum attigerit; vt se ipsam à quacumque re alia, atque adeò ab obiecto distinguat, quæ est perfectissima reflexio, ad quam sensitiua recordatio nequit accedere, cum rem cognitam in præterito, concretè solummodò percipiat.

Qui intelligẽdi actus sint à sensibus maxime alieni.

Præterea, experimur elicere nos credendi actus, coniectandiq́ue in futurum, atque etiam præteritorum recordandi, sine vllo vitæ tuendæ, propagandæq́; fine; sed cognitionis solius gratia, veluti cùm res gestas olim accipimus, cùm futuras planetarum coniunctiones, atque oppositus speculamur, aut etiam de Angelis, alijsvè entibus Metaphysicis disputamus; quæ omnia longè remota sunt ab vsu sensuum, minimèq́ue ad illos pertinentia. Cùm igitur tot, tamq́ue nobiles existant cognitionis humanæ conditiones, negari non potest illam supra materiæ naturã eminere, proindeq́; spiritualem esse, quod contendimus.

Quàm independentes à materia sint actus liberi appetendi.

Idem verò non minùs aperte ostenditur inspectis actibus liberis appetendi; adeò enim independentes sunt à materia, vt nullum sit creatum agens, quod illos possit directè impedire, aut promouere; & quod hinc sequitur, neq; efficere, vt aut aliquem exerceamus, aut nullum; quæ est libertas absoluta tã à contrarietate, quàm à cõtradictione. Id, quod ideò euenit, quia nullo præterquàm infinito bono, eoq́ue præsente euidenter, satiari, tranquillariq́; appetitus valet. Quis autem non videat tantam immunitatem, atque excellentiam in actum corporeum competere non posse?

Ex potentia animæ spirituali, eiusdẽ spiritualitas monstratur.

Iam verò ex potentia spirituali hunc in modum animæ spiritualitas concluditur. Est in nobis facultas intelligendi spiritualis; ergò & substantia à qua fluat, cui inexistat, cuius virtute operetur. Antecedens, de quo solùm dubitari posset, probat D. Tho. tum alibi, tum 2. contra gent. c. 49 &. 1. p. q. 75. art. 2. ratione ducta ab Aristotele lib. 2. de anima cap. 10. text. 104. & lib. 3. cap. 4. & 5. Etenim intellectus percipere valet omnia corpora (neque enim vlla ratio afferri potest, cùr eorum aliquod ipsius aciem effugiat) oportet igitur illum à natura corporis nudatum esse. Huius consecutionis vis, quæ lib. 2. de anima cap. 1. q. 2. art. 2. latiùs inculcatur; ex eo nunc breuiter ostenditur. Quia si intellectus nõ foret omni corporalitate nudatus, speciem cuiuslibet corporei obiecti non posset admittere, siquidẽ materiale organum, in quo resideret, limitatum esset ob suam imperfectionem, vt patet inductione omnium potentiarum sentientium, nulla enim illarum alterius speciebus consignari valet, quemadmodum neq; eis vti ad cognitionẽ, & si fortassè in ipsius organo recipiantur; ergo si vniuersam corpoream naturam intellectus sit percepturus, necessum erit ab omni materia immunem esse; vt eo pacto, cuiuis corporeæ entitati percipiendæ inue-

Intellectum potentiam esse spiritualem.

niatur

niatur indifferens. Cur autem, vt naturam ſpiritualem cognoſcat, non ſit opus ab ea exutum eſſe, citato loco explicatur.

Hactenus id ſolùm oſtendimus animum noſtrum ſubſtantiam eſſe per ſe ſubſiſtentem, atq; ſpiritualem, quod erat primi argumenti, in quo verſamur, antecedens; certa igitur eſt illa conſecutio, quam ſuperiùs fecimus; eſſe illum quoq; immortalem. Quapropter non immeritò D. Auguſt. lib. de immortalitate animæ ſtatuit ad eandem immortalitatem demonſtrandam, à ratione, id eſt, ſpirituali ſiue operatione, ſiue potentia incipere oportere. Quod ita vlteriùs confirmatur. Cauſa materialis in ſubſtantiam ſpiritualem per ſe ſolùm influere nequit, vt ipſo naturæ lumine notum eſt, quandoquidem à ſola cauſa materiali immaterialis influxus, qui tantùm ab ſpirituali ſubſtantia recipi poteſt, prodire non poteſt. Non igitur hæc ab illa exiſtentiam recipiet. Tunc ſic; Anima rationalis exiſtentiam nõ capit à materia, nulla igitur ratione per cauſas naturales ab ea poterit talis exiſtentia auferri, quod eſt eſſe immortalem. Extrema hæc conſecutio nota eſt, cum corruptio aliter non contingat in formis ſubſtantialibus, quàm per diſſolutionẽ ipſarum à materia, à qua pendebant in exiſtendo.

Independentia animæ à materia, eam arguit immortalem.

Secundum argumentum principale pro huius articuli concluſione ſic habet. Nihil per ſe ſubſiſtens corrumpi poteſt naturaliter, niſi ſubſtantia alia pariter generetur, quemadmodum latè diſſeritur lib. 1. de generatione cap. 4. q. 17. At forma rationalis per ſe eſt ſubſiſtens, vt ſuperiùs vidimus lib. 2. de anima. cap. 1. q. 2. neq; cùm ipſius corruptione cõiuncta eſſe poteſt alterius ſubſtantiæ generatio, cùm ſimplex ſit entitas (alioquin ſi ex materia, & forma etiam componeretur, in phyſicis compoſitionibus, ſine exitu procederetur) nullaq; proindè ſit relinquẽda materia, quę nouę generationi ſubſterni valeat; Anima igitur rationalis corrũpi non poteſt. Confirmatur argumentũ, quia anima rationalis per ſolam creationem exiſtentiam capit, vt quæſt. 3. eiuſdem libri non ex diuinis tantùm literis, Patrũq; teſtimonijs, ſed ratione etiã oſtẽditur, ergo à nulla cauſa naturali deſtrui poteſt. Cõſequentia ex eo vim habet, quia quemadmodũ omne corruptibile generabile eſt, teſte Philoſopho; ita quidquid ſola creatione produci poteſt, à ſola cauſa creante corrumpi poterit. Ad hæc non parùm efficacia argumenta, alia accedunt, quæ etſi non vrgeant omninò, digna tamen ſunt, quibus benè moratus quiſq; in propoſitæ concluſionis aſſenſum inclinet.

Secundum argumentũ principale.

Anima per ſolam creationẽ exiſtentiam accipit.

Tertium, Eſt appetitus in homine naturalis ad vitam ſempiternam; ergo anima ſaltem immortalis erit. Conſequentia probatur, quia appetitus naturalis non eſt fruſtrà. Antecedens verò ſuadetur primò ex elicito deſiderio, quod vnuſquiſque experitur, non ſolùm diù viuendi, ſed etiam gloriæ comparandę. Quam ſit autem vehemens ipſum deſiderium inde patet, quoniam tantum apud quoſdam valuit, vt ſibi manus inferrent, quo citius vita immortali potirentur, vt de Cleombroto, ſeu Theombroto memorat D. Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei c. 22. Is autem Theombrotus, lecto Platonis dialogo, qui Phœdon inſcribitur, in quo de immortalitate animæ diſputatur, ſtudio immortalitatis illicò

Tertium argum.

experiendæ, ex alto se dedit præcipitem, vt atteſtatur Cic. 1. Tuſcul. quæſt. Plura huic affinia exempla, reperies apud Lactantium lib. 2. de diu. Inſtit. Secundò ex aſsidua, vehementiq; contentione, atq; æmulatione relinquendi ſui monumenta, tum conſcribendis voluminibus, tum etiam magnificis operibus conſtruendis; hinc enim Mauſolæa, Coloſsi, pyramides, & columnæ, ſubſtructionesq; aliæ prodigioſæ. Tertiò ex humana propenſione degendi perpetuò in ſocietate, & cõmunione multorum. Hinc forum, iura, templaq; cõmunia, nimirum dum à pluribus idem deligitur locus ad colendum Deum; Idem iudex controuerſiarum; eadem ratio legum, ſecundum quas viuant. Hùc videtur alluſiſſe ſanctus Iob cap. 3. illis verbis; Nunc enim dormiens (ſcilicet per mortem) ſilerem, & ſomno meo requieſcerem cum Regibus, & principibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines, aut cum principibus, & cæt. Ex quo loco D. Tho. colligit hominem ſecundum animam poſt mortẽ ſubſiſtere; ibidemq; Caiet. probat Iobum ſupponere animæ immortalitatem, ac loqui ſecundum ſtatũ naturæ animæ rationalis, ſecluſa conſideratione diuini ordinis, ſecundum pœnas, vel præmia, quanuis D. Greg. lib. 4. mor. c. 27. ad eundem locum dicat Iobum loqui de Angelis beatis, ſanctisq; Eccleſiæ prædicatoribus, quorum conſortium optabat, niſi id originalis culpa prohiberet. Quæ interpretatio ad ſpiritalem potiùs, quàm literalem (vt vocant) ſenſum referenda eſt.

Dari in homine appetitum ad immortalitatẽ.

D. Thom.

D. Gregor.

Quartum argum.

Quartum, Non modò certum eſt, ecſtaſim, hoc eſt, intentam quandam partis rationalis ad res ſublimes abſq; vllo ſenſuum vſu applicationem ſupernaturaliter dari: ſed etiam ꝓbabile naturaliter poſſe aliquãdo euenire; vt latè diſputauimus lib. 3. de anima c. 8. q. 8. art. 3. nec immeritò, ſiquidem ea vehemens applicatio, etſi ardua ac laborioſa, proindeq; admodum rara exiſtat, non tamen tantæ eſt eminentiæ, vt citra miraculum euenire interdum nequeat; poterit ergo naturaliter anima rationalis per ſe ſubſiſtere; immortalisq; permanere; quandoquidem vnumquodq; ſicuti ab altero in operando per ſe non pendet; ita neq; in eſſendo. Neque verò (vt hoc ſemel moneamus) ſuſpecta cuiquam videri debet ea conſecutio, qua ex vna, vel altera operatione animæ abſque corporis ſocietate edita, illius immunem à corpore ſubſiſtentiam colligim⁹, quanuis multas alias vegetandi ſcilicet, ſentiendiq; actiones abſq; corporis conſortio nequeat exercere. Enim verò, ſi ſemel per breue temp⁹ cohærere poſſe animam extrà corp⁹ deprehendam⁹, nulla ratio eſt cur longiori, atq; adeò infinito ſubſiſtere eam poſſe denegem⁹.

Quintum argum.

Quintum, Nullum eſt in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non faſtidiamus, quantumuis illud auidè appetiuerim⁹ iucundumq; ac ſuaue viſum fuerit. Vnde ad alia ſemper mens anhelat, ſiquod fortè inueniat obiectũ, in quo quieſcat: vt ſequenti ratione ꝓpẽdem⁹. Signũ igitur eſt animæ naturam, ac facultates cognoſcẽdi, & deſiderandi eidẽ ꝓprias caduca omnia tranſcendere, naturæq; dignitate ſuperare quandoquidẽ eorum nullũ inuenitur, quod ipſis tandem non frigeat, ac vileſcat. Hinc D. Greg. homil. 26. in Euang. Corporales deliciæ, cùm non habentur, deſiderium accendunt: habitæ verò in faſti-

Immortali animæ mortalia vileſcũt.

dium

dium vertuntur; in eis appetitus placet, experientia displicet, & cæt. à qua conditione longè absunt æterna bona, de quibus illud celebratur; Neque eorum copiam fastidiri, neque famem cruciare.

Petrus Dami ex August.

Sextum, Quod superiori affine est, ex insito nobis beatitudinis in communi appetitu eruitur. Nihil est, quod humanum desiderium satiare possit, eo saltem ex capite, quòd sit tandem finem habiturum; vnde vox illa est Augustini initio confessionum simile desiderium intra se experientis. Fecisti nos Dñe ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te; quod non minùs piè, quàm verè disseruit etiam cap. 25. Manualis. Quapropter si prædictum desiderium frustrà esse non debet; vt potè quod nobis natura inseuerit; consequens fit, vt aliqua saltem pars nostri beatitudinem sine termino possidere possit; quod absque immortalitate non continget.

Sextum arg.

Quam sit ardens in homine beatitudinis appetitio.

Septimum, Quoniam naturale est homini secundum virtutem viuere; quod principiũ sanè conuelleretur, si homo iumenti more interiret. Vnde Augustinus 6. confessionum cap. vltimo. Si animus, inquit, mortalis est, Epicurus in animo meo palmam habet. Quapropter si ab auctore naturæ Deo satis (vt par est) ad moralem vitam sumus instructi; fatendum omninò erit animorum immortalitatem naturalem esse, cùm alioquin nullus penè inueniretur, qui studiosæ vitæ operam daret.

Septimũ argum.

Octauum, ex Dei prouidentia deducitur, illudq; luculenta oratione prosequitur D. Chrys. homil. 4. de prouidentia Dei, desumpsisseq; videtur ex 21. capite libri Iob. Etenim in mortali vita studiosi homines frequentiùs aduersa patiuntur; improbi prosperè habent: necesse igitur est aliam supereſſe immortalem, vbi studiosi ab improbis iusta sorte diuidantur; quod citato loco Iob ita habetur. Iste moritur robustus, sanus, diues & felix: alius moritur in amaritudine animæ absque vllis opibus; & tamen simul in puluere dormient, & vermes operient eos. Ecce obiectionem. Sequitur Iobi responsio. Certè cognoui quia in diẽ perditionis seruatur malus, & cæt. Quin etiam D. Clemens lib. 3. recognitionum testatur sanctum Petrum argumentatione hac vsum fuisse. Si Deus iustus est, anima est immortalis, cuius argumentationis vim eleganter etiam D. Greg. Nazian. expressit carmine iambico de seipso aduersus inuidos hunc in modum.

Octauum arg.

Ex diuinã prouidentia animorũ arguitur immortalitas.

Graue aliter esset rebus hîc duris premi;
Nisi summus olim verteret talos Deus.

Simile argumentũ confecerat Plato in dialogo de animę immortalitate, ita ferme. Iustũ est sceleſtos homines post obitum suorũ criminũ pœnam dare, iustos præmia recipere. Et ante illum Socrates apud Ciceronem 1. Tuscul. duas animorum è corpore abeuntium vias supereſſe dicebat; alteram, qua à Deorum concilio longè digrederentur; alterã, qua facilis illùc pateret aditus. Plura ad hoc argumentum, sicuti & ad alia superiora ex philosophorum fontibus hausta congerit Eugubinus lib. 9. de perenni philosophia, quę ne sim⁹ longiores, cõsultò prętermi⁹.

Plato.

Socrates.

Quòd verò ppositа argumenta ñ tã strictè, atq; euidenter rẽ cõficiant, vt illa, quæ apud Euclidem sunt; non ideò suspicioſa videri debet eorũ

firmitas, & efficacia. In quam ſententiam Ariſtoteles 1. Ethic. c. 3. ità ſcribit. Dicitur autem ſatis, ſi declaretur perinde, ac ſubiecta materia poſtulat; ipſum enim exactum non eſt in omnibus ſimili modo rationibus flagitandum. Et poſt pauca. Eſt enim eruditi exactum ipſum in vnoquoque genere flagitare, quatenùs fert ipſius rei natura. Simile nanque videtur eſſe (id eſt, æquè ineptum) Mathematicum ſuadentem probare, & ab oratore demonſtrationes exigere. Quo loco obſerua non ſolùm in gratiam intellectus imbecillioris dicta hæc fuiſſe ab Ariſtotele; ſed etiam quia frequenter accidit, vt materia, de qua agitur, amplius non ferat; ſicque fieri poſſe vt à nullo intellectu, quantumlibet perſpicaci exactior probatio proferri valeat. Atque ita tandem Scotus quodlib. 9. Phyſicam illam demonſtrationem approbat, qua ex ſpirituali operatione animæ, independentiam illius à corpore in exiſtendo collegimus, & ſi alibi, vt paulò inferiùs attingemus, aliquanto tenaciùs pro aduerſa parte pugnarat.

Non eſſe in rebus omnibus æquam argumentorum vim exigendam.

Oppones tamen non videri poſſe demonſtrari animæ noſtrę immortalitatem, cùm inferiùs oſtendendum ſit, id dogma de fide eſſe. Sed occurrendum non omnia, quæ fides docet, ſupernaturali cognitione teneri oportere, ſi alioquin ſatis ſint perſpecta naturali lumine, vt omniũ hominum futurum interitum, metallorum venas in Hiſpania, & ſimilia, quæ cùm naturalia ſint, naturæq; lumine nota, in diuinis tamen oraculis habentur. Secùs de propoſitione illa, Deus eſt, quam licet naturali lumine quis notam habeat, ad iuſtificationem tamen requiri, vt ſupernaturali cognitione approbetur, docent meliores Theologi, ob illam D. Pauli ſententiam ad Hebræos 11. Credere oportet accedentem ad Deum quia eſt: nihil enim vetat ea, quæ naturali demonſtratione aſſequimur, ſupernaturali etiam, ſed tamen euidenti iudicio approbari, de quo in Theologia explicatiùs.

Obiectio. Diſutio.

Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalẽ cognitionem eiuſdem rei.

Ex dictis ergo colligere licet id, quod D. Chryſ. citato ſermone fecit, eos, qui de immortalitate animæ dubitant, dubitare etiã poſſe, an in meridie dies ſit. Non alia ſanè ratione, quàm quia id iam naturali lumine ſit conteſtatum. In eademq; ferè verba cõuenit etiam Auguſt. 13. de Trinitate c. 9. ſed & D. Tho. tum alibi, tum 1. p. q. 75. art. 2. & 6. concludit neceſſe eſſe affirmare animam intellectiuam eſſe incorruptibilem, ac ſubſiſtentem. Libro item 2. cont. gent. cap. 79. ait patère intellectum humanum incorruptibilem eſſe. Quod autem neceſſarium eſt, naturaliq; lumine patet, exploratam habet ſuæ veritatis rationem: ergo & cæt. Deniq; hac ſaltem ætate ita celebre eſt animæ immortalitatem demonſtrari, vt iure temerarius habeatur, qui noſtræ aſſertioni refragetur, minimèq; credendum eſt refragaturos Scotum, & Caietanum, ſi nunc viuerent, etſi aliquando aliter cenſuerint. Qua in re multò grauiùs aberrauit Iulius Scaliger exercit. 307. numero 33. cum ſcribit adeò neſcire nos immortalitatem, vt quotidianis ſuſpicionibus, vel perſuaſionibus etiam nunc ſit controuerſa; ſolaq; fide agendum.

D. Chryſoſt.

Non dari locũ dubitandi de animæ immortalitate. D. Auguſt. D. Thom.

Eam temerè negari, à Philoſopho naturali.

Scotus 4. d. 43. q. 2. Caieta. in c 9. epiſtolæ ad Roma. & in c 3. Eccleſiaſtes.

Duo autem ſunt ad extremum huius articuli aduertenda. Primũ, cùm naturali lumine cognitã eſſe immortalitatem animę aſſerim⁹, non excludere

dere nos peculiaria quædam auxilia, & illustrationes mentium, sine quibus fortasse id assequi non potuerunt philosophi post primi parentis lapsum. Secundum non vsos fuisse nos auctoritate Concilij Lateranensis infrà citandi ad hanc assertionem comprobandam, quia quamuis ibi hæresis damnetur, qui secundum Philosophiam dixerit animam rationalem mortalem esse, non tamen propterea fit, vt inuenta iam sit philosophica ratio, qua immortalis esse demonstretur, quod nunc cõtendimus.

ARTICVLVS. IIII.

OBIECTA QVÆDAM ADVERSVS Superiora argumenta, & eorum dissolutio.

SEd vt argumenta, quibus proximo articulo immortalitatem animæ ostendimus, probatiora fiant, à calumniaq; vindicentur, sic primò obijcitur; aduersus primum. Si ex proportione, quæ inter actum, & obiectum requiritur, rectè colligeretur illum debere esse spiritualem, aut supernaturalem, si obiectum easdem conditiones habeat; pari ratione colligendum esset eundem actum fore substantiam, aut infinitum; si ad obiectum tendat, quod substantia sit, aut infinitum. Id autem falsum est in actibus creatis etiam beatificis, qui & accidentia sunt, & finitam habẽt entitatem: ergo. Deinde D. Thomas 1. p. quæst. 84. art. 7. apertè docet intellectum nostrum semper intelligere in hac vita quidditatem vniuersalem, vt existentem in aliquo particulari. Nõ ergo circa obiecta vniuersalia proprios conceptus elicimus, atque adeò neque spirituales. Prima obiectio contra 2. arg.

Aduersus tertium. (Neque enim contra secundum quicquam occurrit) Non anima propriè, sed homo est, qui sempiternitatem appetit; & tamen ipse mortalis est. Ergo ex ea appetitione perperam concluditur immortalitas. Accedit quoniam non brutæ animantes solùm, sed res etiam inanimes propensiones suas, atque, vt ita dicam, desideria semper essendi non obscurè declarant; Illæ quidem assidua victus quæsitione, fugaque nocentium, ac similibus alijs instinctibus: hæc autem innato appetitu loci conseruantis, conformationeque figuræ illi⁹, quæ minùs pateat externis incursibus: & tamen nemo hinc deducit immortale quippiam eis inesse; ergò neque inde in nobis partem aliquam immortalem reperiri appositè confirmatur. Illa etiam communis hominum appetentia gloriam comparandi, ad eumque finem moliendi plurima, de quibus in eodem tertio argumento agitur, mortalitatem potiùs humanam probant, quàm perennitatem naturalẽ animarum. Siquidem quemadmodum natura ꝑ assidua corruptione indiuiduorum, propagationem generationum inuexit, ita homines certi alioquin sui interitus, ea opera cœperunt machinari, quæ suorũ auctorum memoriam conseruarent, vt quo possent modo, viuerent, si non in se, at certè in animis eorũ, qui supererent. 2. Obiectio contra 3. arg.

5. Obiectio contra 4. arg. Aduersus quartum. Si naturaliter contingeret aliquando ecstasis, sepissimè quoque posset contingere: hoc autem nemo concedit; ergo neque illud erit concedendum. Probatur maior, quia ecstasis, vt in argumento dicitur, vehemens applicatio est partis rationalis, ita vt vires animæ non suppetant ad concurrendū cum sensibus; necesseq; sit eos interim feriari: multo autem suauiùs illa eueniet quoties (quod nō rarò accidit) sensus omnes etiam interni somno sopiuntur; quādoquidem anima tunc vires omnes suas applicare poterit ad operationem partis intellectiuæ; ergò &c.

4. Obiectio contra 5. arg. Aduersus quintum. Id tædium, quod nobis ingeneratur ex caducarum rerum vsu, ac experimento, non tam ex earum, quàm nostra limitatione, imbecillitateque prouenit: quatenùs ex frequenti ipsarū vsu, & perceptione fatigamur: vnde natura de tædio nobis prouidit, quo illas respueremus, antequàm quidquā nocumenti inferrent. Itaq; tædium (quod argumentum contendit) non in res ipsas nudè, & secūdum se spectatas; sed in easdem vt cum appetitus nostri limitatione, ac imbecillitate sunt coniunctæ, concitatur.

5. Obiectio contra 6. arg. Aduersus sextum. Si appetitus ordinatè appetat, non nisi ad felicitatem humano modo comparabilem, idest, finitam anhelabit; siquid verò vlteriùs desideret; appetitio, aut inefficax erit, & conditionata; aut certè ad optanda ea, quæ fides ostendit, supernaturaliter eleuabitur.

6. Obiectio contra 7. arg. Aduersus septimum. Etsi nulla essent ex actionibus studiosis speranda præmia, ipsæ tamen per se dignæ haberentur, quibus homines rationis compotes operam darent, ob illam conformitatem naturalem ad rationem. Illud autem quod Augustinus de se fatetur, hominis est propriam infirmitatem, appetitusq; depraui procliuitatem agnoscentis.

7. Obiectio contra 8. arg. Aduersus octauum. Quoniam ipsi virtuti satis est in præmium delectatio, ac iucunditas, quam secùm affert. Vnde 1. Ethic cap. 8. studiorum vita, inquit Aristoteles, voluptate non eget foris adiungenda, sed habet in se ipsa voluptatem. Rursum in supplicium vitij sat erit id, quod

D. August. August. primo Confess. cap. 12. scripsit his verbis; Iusisti Domine, & sic est, vt omnis animus inordinatus, ipse sibi sit pœna. Quod item Ber-

D. Bernard. nardus 5. de consid. Omne aduersum Deo, & sibi aduersari necesse est, vt sit sera querela; Quare factus sum mihi met ipsi grauis? Et confirmatur obiectio, quoniam ad generalem Dei prouidentiam sufficere videtur, si probi nonnulli inueniātur, quibus prosperè contingat in hac vita, si flagitiosi, quibus aduerse, quorum sunt exempla non rara; quanquam in omnibus indiuiduis ita nō eueniat. Quapropter temporarijs virtutum actionibus, temporario præmio satisfiet, idest, honore, valetudine, ac diuitijs: qua de causa D. Cyprianus serm. de resurre-

D. Cyprian. ctione grandi Dei beneficio acceptum refert, quòd in futura etiam vita, præsentis obsequia temporanea velit rependere, cùm satisforet certa aliqua duratione compensari.

Respondetur ad 1. obiect. Ad primum dicendum, obiectorum conditiones in actus debere redundare; modo tamen illæ à toto genere actuū non sint alienæ: cōstat autem

autem actus creatos ex suo genere esse accidentia, vnde nec substantiæ esse possunt, neque infinitæ entitates, esto in substantiam infinitam terminentur. Nimirum quantunuis duo aliqua ad inuicem proportionentur, si duo sunt, in aliquo distingui ipsa oportet. Ad id, quod ex D. Thoma citabatur, dicendum non formari quidem á nobis saltem ordinariè conceptus rerum vniuersalium in hac vita, absq; vlla connotatione, & respectu ad rem singularem: non tamen eum respectum obesse, quominus proprij sint tales conceptus, ac formaliter ipsorum vniuersalium quemadmodum albi, & patris conceptus formaliter, ac propriè sua obiecta repræsentant, quanuis cum obliqua repræsentatione subiecti, ac filij.

Quæ proportio debeat esse actuum ad obiecta.

Quod aduersus tertium obijcitur, dilues negando haud rectè colligi ibidem immortalitatem, alicuius saltem nostræ partis. Porrò res aliæ rationis expertes ad ipsam æternitatem desideria sua non extendunt, sicuti homo; cum ad eam extensionem nobilior appetitus, & cognitio requiratur, quàm sit in ipsis. Rursum negandum ex appetentia gloriæ, operumq; magnificorum extructione mortalitatem omnimodam colligi; sed tantùm totius hominis. Quin verò non leue est argumentum liberi ingenij, mentisque suapte natura à materia independentis, in id artificium incidisse homines, vt se in viuentium animos inferant, quo viuant, extentque. A qua solertia, quàm longe sint cætera mortalia, nemo non intelligit.

Ad 2.

Liber hominis appetitus ad æterna se extendit

Quod aduersus quartum obijcitur, sic explicandum. Ecstasis, id est, operatio solius partis rationalis, si naturaliter fiat, inchoari debet socijs sensibus; quam ipsi sequi tandem non possint, vtpote vehementē: atque adeo solitariam relinquant. Vnde si sensus nihil operentur, aut somno, aut defectu generalis auxilij, prodire non poterit pars rationalis in nouum actum, nimirum, quia initio operationis necesse est, præbeant sensus occasionem intellectui sese applicandi; quæ tamen applicatio vehemens non erit, vt oportet, si à vigilia in somnum dilabamur, sed remissa potiùs, & flaccescens.

Ad 3.

Quia ratione ad ecstasim prærequiratur sensuum operatio.

In quintum argumentum obiectio falsum assumit. Nō solùm enim ex fatigatione, imbecillitateque nostra prouenit tædiū circa res creatas; sed ex tractatione assidua earum, qua meliùs cognoscimus, quantū sit in eis inane. Quæ aduersus sextum, & septimum argumentum opponuntur, non est cur enodemus, cum illa argumenta topica omnino sint.

Ad 4.

Ad quintam, & sextam.

Quod verò aduersus octauum, ita est resoluendum. Delectatio, & dolor intrinsecè consequuntur ex studiosa, prauaque actione. At prçmium extrinsecum quid esse debet, á supremoque gubernatore datū. Adde ñ rarò euenire, vt multò maior sit labor studiosæ actionis, quàm oblectatio inde exorta: rursumque maior in peccato voluptas, quàm doloris stimulus: vt proinde hoc non satis punitum censeatur, neque illa sufficiēti præmio cumulata. Ad confirmationē dic ipsas etiam actiones morales (de ijs enim, quæ diuini ordinis sunt, res est apertior) haud satis rependi prçmijs tēporarijs, quia licet actiones illç breui transeant,

Ad 7.

Honestç actioni præter delectationē, præmium aliquod deberi.

sunt

Virtutis actionē per se fixā esse, per accidens tamen breui perdurare.

sunt tamen ex se fixæ, atq; vt ita dicam, æternæ bonitatis, sicuti & iudicia de obiectis immutabilibus æternæ sunt veritatis. Itaq; qui Deum colit, qui maiorib⁹ obsequitur, aut alienis malis miseretur, per accidens deponit eos affectus, vel quia materia deest, vel quia morbo, negotiovè impeditur, vel quia arbitrium habet ad bonum defectibile. Vnde si nihil horum interueniat, studiosæ affectiones per se erunt immobiles; atq; adeò immortali felicitate dignæ. In quam sententiam luculenter Firmianus lib. 7. de diuino præmio cap. 10. ita scribit. Ipsa virtutis perpetuitas indicat humanum animum permanere; & paulo pòst; Virtus perpetua & constans est, & præmium illius sempiternum. Adde si anima à corpore separata tantisper duret naturaliter dum præmia vel supplicia sustinet; posse illam semper manere, cum nulla sit ratio, cur certo aliquo tempore transacto, debeat occumbere.

ARTICVLVS V.

QVID DE EADEM RE Fides decernat,

QVoniam, vt initio huius disputationis diximus, cognitio immortalitatis animarum præcipui cuiusdam momenti est, operæ pretium erit non solùm quid gentium philosophi, quidvè naturalis ratio; sed quid etiam Catholica Fides ea de re decreuerit, indicare. Sit ergo prima assertio. De fide diuina est animam rationalem, homine intereunte, non extingui. Hanc multa sacræ paginæ loca confirmant. Etenim Genes. 37. Descendam (inquit Iacob) ad filium meū lugens in infernum; quem locum, etsi Hebræi quidam de descensu corporis ad sepulchrum accipiunt, plures tamen ex Sanctis Patribus, de descensu animæ ad inferos intrepretantur. Nec immeritò, quandoquidem sepulchrum nullum erat, vbi conditus esset Ioseph existimatione parentis, quem putauerat à fera dilaceratum, deuoratumq; fuisse, vt ad sepultum filij corpus se descensurum verè affirmaret. Iob. 21. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Et ne inferni nomine solùm sepulchrum intelligeremus, eodem capite singulari numero de quolibet impio subauditur. Ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. Quia, inquit Lyranus, quanuis corp⁹ mortuum sepeliatur, anima tamen, quæ immortalis est, vigilabit, & punietur. Eccleſiastes 12. Ibit homo in domum æternitatis suæ; &c. ac paulò post interiecta nonnullarum rerū pereuntium, maximè hydriæ similitudine ad fontem attritæ, additur. Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. In libro etiam Sapientiæ à capite 2. ad 5. vsque planissimè traditur animas cum corporib⁹ non occumbere, siuè illæ piorum hominum, siue impiorum fuerint. Itaque coarguuntur ij, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam

1. Assertio. Defide esse animam hominis non extingui.

Genes.

Iob.

Ecclesiastes.

Sapient.

vitam solùmodò agnoscebant, nec vllam post hominis mortem esse credebant, vel felicitatem, vel miseriam: ac proinde corpus in cinerem abiturum, spiritum verò, vt mollem aerem, dissipatuque facilem, diffundendum esse; cum tamen tantus sit sanctarum animarum honos, vt in manu Dei sint, & seruentur, quippe quæ spem immortalitate plenam habuerint in hac vita; improbarum verò tanta turbatio, vt vel ipsa sanctarum salus, quam minimè sperauerant, inanemque crediderant, sui admiratione stupentes reddat, seraque pœnitudine fateri cogat. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, ac finem illorum sine honore: Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Additque Salomon talia dixisse in inferno, qui peccauerunt. Nota sunt quæ in 2. Machabæorum libro pro immortalitate animorum celebrantur, siue cùm cap. 12. in sacrificium mittuntur pecuniæ Hierosolymam, gratia exoluendi defunctorum animas à pœnis (nam & ante aduentum Christi purgabantur, si opus erat; donec in patrum locum reciperētur); siue cùm capit. 6. & 7. Eleazarus, Machabæiq; fratres raptantur ad necem, religionis tuendæ causa; nihilò enim magis se consolabantur, quàm quòd post totius corporis lanienam superuiuerent animæ, quarum potissima ratio habenda esset; ac si iam tunc hæreret eorum cordibus Christi Domini sententia, qua monuit ne timeremus eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Itaque Eleazarus consulentibus, vt Libero sacra faceret, quo vitam seruaret, hæc verba reddidit. Etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, omnipotentis manum nec viuus, nec defunctus effugiam. Quod non ita esset, nisi aliquid ipsius doloris, ac supplicij capax post mortem crederet extiturum, nimirum animam. Multa alia è veteri Testamento testimonia proferre possemus, vt iure mirandum sit scripsisse Diuum Augustinum libro quarto quæstionum super Numer. quæstione 33. difficile in eo inueniri quippiam euidens de statu animæ post mortem.

Machab.

Eleazari præclara vox de animæ immortalitate.

Testimonia ex nouo Testamento.

In nouo etiam Testamento locus ille Matthæi 10. ad quem paulo ante allusimus. Nolite timere eos, &cæt. Non solùm animorum perpetuam immortalitatem commendat; sed etiam naturaliter immortalem esse declarat; vt ad secundam assertionem perpendemus; quo proinde loco vtuntur è Sacris Doctoribus nonnulli speciatim D. Athanasius quæst. 9. ad Antiochū. Matthæi quoque 22. allegat Christ⁹ Dominus illud Exodi 3. Ego sum De⁹ Abraham, &c. aduersus Sadducæorū dogma, quo spirituales, semperq; viuentes substantias negabāt; additq; Non est Deus mortuorum, sed viuorum; eo vtiq; instituto, vt antiquorum Patrū animas etiam tunc viuere declararet: atq; ità expendunt citatum locū D. Chrysostomus homil. 71. in Matth. Theophilact⁹, Caiet. & alij ad locum illum capit. 22. Mitto pleraq; præsertim ex D. Paulo, quib⁹ nonnulli ppositam assertionem vberiùs confirmare nituntur, cum ea (quod non satis videntur aduertisse) futuram solummodò resurrectionem apertè denuntient; aut æternam gloriam proborum: vel improborum ignominiam, ad eumq; finem Deū naturam humanam sibi copulasse, condidisseq; antè, ac post Incarnationē leges, & sacramēta in-

D. Athanas.

D. Chrysost. Theophil. Caietan.

Euseb. D. August. ſtituiſſe, quib⁹ omnes, ſi vellent, æternæ felicitatis participes ficerent. Enim verò poſſet impius quiſq; (in quo iam olim Arabes nonnulli peccauerunt, teſte Euſebio lib. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 26. & Auguſt. libro de hæreſibus numero 83.) aſtruere futuram quidem totius hominis, atque adeò animæ perpetuam durationem, quam tamen anima etiam interruperit in morte, & à reſurrectionis momento debeat auſpicari. Illud apertiùs vrget, non intercidere animam, cùm moritur homo; quoniam de fide eſt beari quamque, ſi nullam hinc deferat culpæ noxam, aut pænæ reatum, ſimul ac à corpore ſeparatur: quapropter de qualibet earum certa erit Fidei aſſertio á nobis propoſita.

Samuelis animā poſt mortem ſuperſtitem fuiſſe.

Ex peculiaribus etiam euentis animarum quarundam apud ſacras literas palàm concluditur quid iuxta Catholicam Fidem ſit de omnibus vniuerſim ſentiendum. Atque in primis Samuelis animam poſt diſſolutionem à corpore permanſiſſe, conſtat ex ſecundo Regum 28. vt ediſſerit Iuſtinus Martyr in colloquio cum Triphone. Idem quæſtione 76. earum, quas gentes ponunt, ad hoc ipſum inſtitutum adducit Chriſti Domini verba ad Latronem. Hodiè mecum eris in paradiſo. Item Luc. 26. & pauperis, & diuitis animas ab ipſo eorum ingreſſu ſuis locis ſeruatas eſſe docemur. Simile quid tenendum de animā illius, qui cum Luc. capit. 12. de horreis amplificandis meditaretur, ea ipſa nocte repetendam ab eo eſſe animam audiuit. Quam ſententiam eleganter Diuus Ambroſius capite decimo libri de bono mortis ad præſens inſtitutum expendit; quòd ea, quæ repetuntur, & tradita olim fuerint, & nunc etiam repetita, permaneant, &cæt. Quin & beatiſsimam Chriſti animam à primo ſuæ creationis inſtanti fore in æternum duraturam haud difficile intellectu eſt, quàm ſit Fidei Catholicæ: ex qua conſtat deſcendiſſe illam ad inferos in triduo ſuæ ſeparationis á corpore, & nunquam non fuiſſe beatam: ſtatus autem beatitudinis immortalitatem includit. Conſequens ergò fit, vt ſimilem exiſtentiæ perennitatem in reliquis hominum animis iuxta diuina oracula agnoſcamus.

Idem de alijs conſtat ex Euangel.

D. Ambroſ.

Chriſti animā in perpetuitatem duraturam fides docet.

Decretum Later. Conc. de aſſertione poſita.

Conc. Vien.

Eandem aſſertionem comprobat decretum Lateranenſis Concilij ſub Leone X. ſeſſ. 8. in hunc modum. Damnamus, ſacro approbante concilio, omnes aſſerentes animam intellectiuam eſſe mortalem. Subditurque id ex Euangelio conſtare, quo animam ab hoſte occidi non poſſe perhibetur. Comprobat etiam Concilium Viennenſe ſub Clemente V. Referturque ſecunda Clementina de Trinitate, & Fide Catholica. §. Porrò. Sanè verò vniuerſæ Eccleſiæ conſenſio abūde ſua det è Fide eſſe ꝓpoſitam aſſertionē: vnde D. Auguſt. Epiſt. 3. ad Voluſianum. Quis nunc eſt, inquit, extremus idiota vel quæ muliercula, quę immortalitatē animæ non credat, vitamque poſt mortem futuram? Quapropter mirandum non eſt ſi idem D. Auguſt. Chryſoſt. Ambroſ. Iſidorus, alijque noſtræ religionis proceres eandem veritatem pari conſenſu aſtruant, quam etiam graues quidam Theologi inter fidei articulos retulerunt, de quo tamen ſuo loco.

D. Auguſt.

Se-

2. Assertio. Animam esse natura sua immortalē fide tenendum.

Secunda assertio. De fide est non solùm animam rationalem non extingui homine intereunte, vt superiore assertione tradidimus; sed etiam natura sua immortalem esse. Probatur, quoniam decretum illud Lateranensis Concilij, cuius paulò antè meminimus, pronuntiat animam non solùm per se essentialiter esse formam corporis, sed etiam immortalem; Quæ verba, si planè accipiantur, haud dubiè significant animā per se, essentiamque suam esse immortalem. Velle autem decretum sic interpretari, vt dicatur solummodò animam iuxtà naturam suam esse formam corporis, ibique illarum dictionum, Per se, atque essentialiter, vim sistere; deincepsque immortalem non ex natura sua, sed gratuito Dei dono prædicari: extorta prorsus, atque ab eius loci instituto aliena interpretatio erit; cum de natura animæ, non verò de ijs, quæ gratuitò illi competunt, decretum illud procedat; alioquin sine vlla necessitate tam asseueranter decerneretur esse illam corporis formam, cum indubitatum sit animas de materiæ potestate eductas, eidemque affixas, ac minimè per se, & seorsim cohærentes, formas esse rerum earum, quas constituunt. Poterat verò non minima ea de re dubitatio oriri, si per se sint subsistentes, aliundeque proueniant, quám ex materia, vti conuenit humanæ animæ.

Non sufficit animam dicere immortalem ex sola Dei indulgētia.

Sapient.

Deinde, Sapientiæ secundo habetur. Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Quem locum etsi interpretes ferè referant ad Adamum (nec immeritò cum proximè de ipsius lapsu tractetur) cuius non solum anima incorruptibilis est, sed corpus etiam fuisset dono iustitiæ originalis à corruptione exemptum, si se à peccati lapsu custodisset; palám est tamen eandem, vt ita dicam, inexterminabilitatem ex parte saltem animæ omnibus quadrare naturaliter. Quapropter tum Plato in Alcibiade, tum Porphyrius apud Boetum, referente Eusebio, libro 11. præparationis Euangelicæ capite decimo quarto, non de Adamo, aut alio singulari homine, sed de omnibus celebrarunt esse illos inter cætera animantia ad Dei imaginem conformatos. Cum ergo secundum naturam suam homo sit Dei imago (enitet autem illa potissimum in cognoscendi, & appetendi capacitate illimitata, in dominio, indifferentiaq; actuum suorum, in cupiditate ingenita æternitatis) erit vtiq; secundum naturam suā inexterminabilis, ratione saltem animę, cui illa imago impressa est. Item in ea Christi Domini sententia, Animam non possunt occidere, est haud dubiè intelligendum non posse naturaliter; quemadmodum & corpus, quod occidi posse dixerat, naturaliter perimi potest ab hominibus, nisi perabsurdè credamus in tam breui sententia verborum significationem mutauisse. Concinit his Gregorij Magni effatum libro quarto Moralium capit. septimo; Anima neque per vitium, neque per supplicium essentialiter viuere amittit.

Platō. Euseb.

D. Greg. Magnus.

De fide est animam hominis esse spiritualem.

Prætereá ita licet argumentari. De fide est animam esse substantiam spiritualem suaptè natura; ergo & esse suapte natura immortalem. Cōsequen-

sequentia plana est; cum nulla substantia spiritualis attingi possit à primis qualitatib⁹, q̃ omnis corruptionis principia sunt. Antecedens verò ostenditur; nam cap. Firmiter de sũma Trinit. asseritur homo compositus ex natura corporali, & spirituali, idest, corpore, & anima; quod etiam habet Epistola Sophronij, cuius superiùs meminimus, quamque Concilium vt catholicam confirmat. Frequenter quoque in sacris literis anima rationalis spiritus appellatur ad Rom. 8. Ioannis 4. & 19. Psal. 145. Ecclesiastes 12. Matthæi 27. Luc. 23. ac D. Hierony. Epist. ad Pammachiũ inter errores Origenis censet asserere animam corporeã esse. D. etiã Chrysost. homil. 3. de incomprehensibili. Dei natura; Tertio item in Genesim. Diuus Gregorius 5. Moral. capit. 25. Nazianzenus Epistola ad Euagrium. Augustinus libro de hæresibus numero 86. atque alibi communi assensu astruunt spiritualem esse animam nostram. Cum igitur hæc de animæ spiritualitate assertio ita sit in Ecclesia communis, inter fidei dogmata planè censebitur; & quod est consequens de fide etiam erit ipsius naturalis immortalitas.

D. Hierony. D. Chrysost. D. Greg. Mag D. Greg. Naz D. August.

Postremò probatur ex cap. 1. Gen. (vbi homo ad imaginem, & similitudinem Dei quasi è consulto factus esse dicitur); Faciamus, inquit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Hanc autem rationem imaginis ad animam rationalem referri communis est Patrum sententia. Quæ tanta animæ excellentia ac nobilitas, haud obscurè immortalitatem ipsius commendat. Quis enim sibi nonpersuadeat, tam sapientem artificem ad absolutionem tanti operis imaginem suam in re tam vili ac futili, atq; est anima mortalis, quæ sæpe vnius horæ durationem non impleat, ex presisse, cum celebris ille Phidias noluerit effigiem suam nisi in scuto Mineruæ pretiosissimo, quod æternum fore putabat, includere tanto artificio, vt nunquã nisi comminuto clypeo posset auelli. Et verô D. August. (vt alios Patres omittamus,) lib. de quantitate animæ cap. 2. Auctor lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, ad finem, & D. Bern. serm. 71. in Cant. rationem imaginis inter Deum, & hominem, in immortalitate ipsa, & æternitate animæ rationalis collocatam esse expressè affirmant. His accedit, quod eodem capite 1. de principatu hominis super reliqua ferè omnia creata expressum est: tanta enim hominis prærogatiua manifestè testatur ipsius animam, penes quam ratio principatus est, non esse materialem, & caducam, sed superioris cuiusdam, atque eminentis naturæ, à conditione reliquarum animarum longè distantem, atque adeò omnis interitus, & corruptionis incapacem. Neq; verò sapientiæ, vel potentiæ tanti auctoris dignum foret hominem, cuius vitæ period⁹ breuissima est, vtràque ex parte corpore scilicet & anima mortalem totihuic mundo præfeciss; in quo sunt multa indiuidua, non solùm ex corporibus simplicibus, sed etiam mixtis, ijsque animantibus, longissimæ durationis. Præsertim cum Deuter. cap. 4. non tantùm hæc inferiora, sed & superiora Sol, Luna ac cætera astra, quæ à plerisque putantur suaptè natura corruptionis expertia in ministerium ipsius hominis facta asserantur.

Cõmendat animæ immortalitatẽ, ad Dei imaginem factã esse.

D. August.

D. Bernard.

Item hominem reliquis fere creaturis prępositũ cũ imperio.

Pro

Probatur item ex eo loco cap. 2. eiusdem libri Geneseos, in quo de singulari conditione primæ animæ rationalis, ac de conditionibus natiuæ eius nobilitatis expressa est mentio. Formauit igitur (inquit Moyses) Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ; seu accõmodatiùs ad vocem Hebraicam spiraculum vitarum, & communis Patrum interpretatio est, nomine spiraculi, animam rationalem intelligi, quod paraphrasis Chaldæa apertiꝰ reddit loco spiraculi, animam ponens. Sed nec textus cõmunis eius partis declarationem prætermisit, continuò adiungens; Et factus est homo in animam viuentem. Quòd autem spiraculum vitæ, seu vitarum dicatur, quanuis multæ rationes afferantur, ea Caietani ad hunc locum videtur aptissima, quia cum anima vna sit vita substantialis, multarum nihilominùs functionum vitalium, quæ vitæ quædam sunt, principium est, perenniq; respiratione suæ præsentiæ valde sensibile præbet indicium.

Eiusdem rei fa[illegible]ndicũ loc[illegible] cap. 2. Genes.

Spiraculi nomine rationalis anima denotatur.

Iam verò conditiones nobilitatis animæ ingenitæ, quæ ibidem exhibentur, tam insigniter naturalem eius immortalitatem ostentant, vt nemo, qui rationis, nedum fidei lumine captus non sit, rem tam illustrem non contueatur. Prima conditio nobilitatis est, ab ipso Deo fuisse inspiratam; non enim cum materia quasi commixta, & ex illius gremio educta, sed extrinsecùs aduenies, corpori infusa legitur. Cæteris quidem animantibus præcepit Deus, vt ab alijs producerentur. Producant, inquit, aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram, & cæt. Item Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas; simile quid de homine aut eius anima minimè protulit, sed & quòd primum hominum per se efformauerit, & quòd eius animam independenter à corpore & absque vllo respectu eius causalitatis creauerit, creatamque veluti hospitem in idem corpus exceperit, apertè significatur: & consonat illud Aristotelis 2. lib. de Generatione animalium c. 3. hinc, vt videtur, depromptũ, mentem videlicet extrinsecùs aduenire, diuinamq; & separabilem esse. Secunda nobilitatis animæ rationalis cõditio est, quòd quasi ex pectore diuino, intimisque pręcordijs efflata dicitur. Nõ quidem quod sit pars aliqua diuinæ essentiæ, circa quod aliqui turpiter errarunt, ab antiquis Patribus grauissimè reprehensi, sed quòd & genere essendi immortali, & vi potentiarum, atque operationum spiritualium intimè, ac reconditè diuinam naturam participet. Vnde D. Ambrosius de bono mortis cap. 9. citans hunc locum, iure hominem exhortatur, vt cum illo puro, ac perpetuo, & immortali bono maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit, de quo cognationem ducit; illudque iam olim à D. Paulo actuum 17. inculcatum repetit; Cuius & genus sumus. Et D. Bernar. serm. 2. de natiu. Domini. Spiritus sanè, inquit, non communem, sed propriam habet conditionem, nec in massa creatur, sed singulari quadam excellentia inspiratur. Agnosce ò homo dignitatem tuam, agnosce gloriam conditionis humanæ, & cæt. Tertia nobilitatis conditio non semel hic nec leuiter inculcata est, quòd anima rationalis

Tres rationalis animę prę rogatiuę. Prima.

Secunda.

D. Ambros.

Tertia.

tionalis verè ſpiritus ſit, ab omni concretione materię immunis, quanuis eam informet, ita vt vnus homo ex ſpiritu, & materia ſimul conſtãs, omnia corpora, omnes animas rationales, omnesque ſpiritus completos, Angelicos videlicet, veluti clauſula omnium operum diuinæ creationis in ſe contineat; idcirco & ſpiraculum dicitur anima rationalis, & à Deo inſpirata, vt aliqui ex Patribus adnotarunt. Hanc igitur ſecundam aſſertionem ita certam putant Theologi nonnulli, vt opinentur oppoſitam ſententiam hæreſis nota iam damnatam eſſe, tùm ob communem Sanctorum Patrum ac Conciliorum, quib⁹ hactenùs vſi ſum⁹, declarationem; tum quia pleraque, quæ ex ſacris literis pro immortalitate animæ adducta ſunt, efficere etiam videntur illam eſſe immortalẽ natura ſua cũ tanquam miraculum non proponantur. Vnde Sap. 2. culpantur grauiter tanquam in naturali lumine cæcutiuerint, qui eam veritatem non attigerunt.

ARTICVLVS. VI.

ARGVMENTORVM QVORVNDAM ſolutio aduerſus doctrinam ſuperioris articuli.

NOn ſolùm Sadducæi, quorũ mentio fit in ſacris literis Matth. 22. & Actorum 23. fidem de animorum immortalitate, quam hactenùs aſſeruimus, impiè abrogabant; ſed poſt illa tempora nonnulli etiam de hæreticorum grege, vt eſt apud D. Auguſtinum libro de hæreſibus numero 83. atque Euſebium ab eodem Auguſtino citatum. D. Iſid. lib. 8. Etymolog. cap. 5. Quod etiam refertur 24. q. 3. cap. Quidam; alioſque recentiores. Cuius impij dogmatis argumenta ſic habent. Caſtro aduerſus hæreſ. lib. 2. hæreſi 7. de anima.

Primum argumen. Primò, Diuinæ literæ ſignificare videntur animam cum homine pariter extingui. Namque 3. cap. Eccleſiaſtes ita ſcribitur. Dixi in corde meo de filijs hominum, vt probaret eos Deus; & oſtenderet ſimiles eſſe beſtijs; idcirco vnus interitus eſt hominis, & iumentorum; & æqua vtriusque conditio; ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur; ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento ampli⁹. In lib. etiam Sap. c. 2. ita habetur. Ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus. Demùm, vt plura omittã, quæ ex eiſdem Sacræ paginæ locis deduci poſſunt. Iob 14. omnis ſpes homini præciditur reſurgendi. Conſequens ergo videtur animi humani immortalitatem ad noſtræ fidei dogmata minimè ſpectare.

Secundam argum. Secundò, Idem probatur ex illo ſextę Synodi in Epiſtola Sophr. quę habetur actione 11. atq; ab ipſa Synodo tanquam Orthodoxa recepta eſt actione 13. Intellectualia, atque inuiſibilia nullatenùs quidem morirntur,

riuntur, neque corrumpuntur: non tamen sunt immortalia per naturam; sed gratiam eis largitus est (nimirum Deus) à corruptione ea, & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic immortales perseuerant. Hæc Sophronius. Nec dissimilia legimus apud D. Hieronymum 2. cont. Pelagianos, Damascenum libro 2. Fidei Orthod. cap. 3. & 12. D. Bernardum lib. 5. de consideratione. Quæ quanuis de Angelis ex instituto sint dicta, multò magis in animam humanã quadrare videbuntur. Vnde noua argumenti confirmatio elicitur. Angeli perfectiores sunt animis nostris, vt art. sequenti trademus, & tamen de fide non est Angelos esse spirituales, vt scribit D. Tho. q. 16. de malo art. 1. ex Augustino lib. 12. de Ciuit. Dei cap. 10. latiúsque disputatur ad primam partem quæst. 50. art. 1. Imò verò neque de fide est eos esse magis incorruptibiles, quàm hæc inferiora; vt sentit Gabriel in 2. dist. 2. q. 1. Multò igitur minùs de fide erit animorum rationalium immortalitas.

D. Hierony D. Damasc. D. Bern.

D. Thom. D. August.

Tertiò, Quoniam D. August. lib. 10. supra Genesim ad literam c. 21. & 23. & in lib. retractationum cap. 1. lib. item de Baptismo paruulorum cap. 10. alibique non rarò videtur credere animas hominum à parentibus propagari, & quod inde necessariò sequitur à materia suscitari; quod tamen à forma immortali alienum est; quarè, & cæt.

Tertium argum.

Locos congerit Pererius lib. 4. in Genes. in disp. de creatione animæ q. 2.

Quartò, Anima rationalis habere nequit operationẽ à corpore omninò independentẽ; igitur neq; existentiã habere poterit extra corp⁹; atque adeò mortalis erit. Assumptum probatur illo celebri Aristotelis pronuntiato lib. 3. de anima cap. 8. text. 39. Eum, qui contemplatur, vnà cum phantasmate contemplari oportere. Si ergo anima nostra intelligendi operationem sine corporis adminiculo expedire nequit, nullam certè expediet, proindeque extra corpus non poterit cohærere. Quòd siquis occurrat ad intelligendi functionem pro huius vitæ conditione adhiberi phantasmata, vt res tum singulares, tum etiam communes in ipsis contentas mens contempletur; non autem vt in parte corporea recipiatur intellectio. Is nihilominùs argumenti vim non effugiet: quandoquidem siue hoc, siue illo modo humana mens ad suam operationem corpus efflagitet; ratum manet absque vllo corporis ministerio futuram otiosam; ac proindè minimè posse absque illo in rerum natura perseuerare.

Quartum argum.

Occurritur obiectioni, quę posset apponi.

Quintò, Anima rationalis ideò fortassè immortalis dicitur, quòd è potentia materiæ non exeat; sed hæc ratio nulla est; ergò. Probatur minor, quoniam supernaturales formæ de potentia subiectorum non educuntur; & tamen naturaliter corrumpuntur, vt gratia, & Charitas per vitiosam, lethalemque actionem. Contrà verò cœlorum formæ, quæ incorruptibiles sunt, materiales existunt; quarè, & cæt.

Quintum argum.

Sextò, Quod pati potest naturaliter, corrumpi etiam naturaliter potest; cum passio sit inchoata quædam corruptio: sed anima viuente homine, tristitiam, & quod plùs est, dolorem patitur naturaliter; erit igitur per naturam corruptibilis.

Sextum argum.

Ad hæc ita respondendum. Ad primum latè patet solutio apud D. Gre-

Reſponderur ad 1. argum. Gregorium lib. 4. dialog. cap. 4. alioſque ſacræ ſcripturæ ad citata loca interpretes. Dicendumque breuiter, verba illa in perſona impij proferri, eo fine, vt nulla exiſtimatione futuræ vitæ, ad præſentis gaudia incumbamus. Quo etiam pacto reſponderi poſſet, ad cæteros locos ibidem relatos: quamquam fortaſsè non de anima ſigillatim, ſed de toto homine, pcedunt; quem veriſsimum eſt non poſſe poſt mortem reuocari ad vitam naturaliter.

Adſecundū. Ad ſecundum, colligi poteſt ſolutio ex ijs, quæ initio primi articuli notauimus; dicendumque omnia citra Deum mortalia eſſe, aut per ſe, propriamque naturam, vt ſublunaria; aut per potentiam alienam, id eſt, diuinam; eamque non ordinariam, ſed abſolutam; ſicque intelligi debere, quod ex ſexta Synodo, atque ex Patribus in argumento citatis adducitur. Reſponderi etiam poteſt cætera omnia præter Deum mortalia eſſe, id eſt, mutabilia, vt interpretatur Auguſt. lib. 7. contra Maximum c. 12. & D. Bern. ſerm. 71. in Cantica quo etiam ſenſu ſcribit D. Leo ſerm. de reſurrect. Vnicuique quo ex alio in aliud mutatur, mors eſt non eſſe, quod fuit; & ortus eſt eſſe, quod non fuit; quod planè inuenies apud Philoſophum 8. phyſic. cap. 3. text. 24. Ad confirmationem conceſſo toto antecedente, neganda eſt conſequentia, quia vt ex dictis liquet animæ immortalitas definita eſt de fide, non ſic Angelorum; quamquam temerarium eſſet, aut etiam erroneū Angelos, aut mortales eſſe, aut corporeos aſſerere.

D. Auguſt. D. Bern. D. Leo Pap.

Certior eſt animarū immortalitas quàm Angelorum.

Ad tertium. Ad tertium dices D. Auguſtinum dubitaſſe quidem olim de animarum propagatione; ſed nunquam de immortalitate, de qua librum etiam compoſuit, cæteroſque paſsim ſimili doctrina reſperſit. Quod ſi tunc apertè intelligeret cum immortalitate propagationem illam ſtare non poſſe; eam haud dubiè pernegaſſet. Itaque potior ſancti Doctoris dubitatio verſabatur in explicanda peccati originalis diffuſione per Adami poſteros, quam haud ſatis perſpiciebat, ſi ex ipſius Adami natura tota etiam poſterorum natura quoad corpus, & animam non deſcenderet per generationem, vt latiùs expendit Bellarm. lib. 4. de amiſſione gratiæ cap. 11.

Ad quartum. Ad quartum rectè occurrebatur, ad impugnationem verò dicito multum intereſſe, quomodo dicatur anima miniſterio corporis egere ad ſuam operationem; An ne, vt eo ſibi inſtrumēta operandi comparet, id eſt, ſpecies; an modo alio? ſi enim hoc poſteriori, nullam fortaſſe habere poſſet operationem, atque adeò neque exiſtentiam extra corpus: poterit tamen ſi priori; ſiquidem contingere potuit, vt in ſtatu, quo à corpore deſereretur, aliter ab auctore naturæ prouideretur, vt reuera prouiſum fuit, infundendo, videlicet, ipſas ſpecies; qua de re inferius agendum.

Quę ſit depēdētia animę à corpore.

Adquintum. Ad quintum, neganda minor. Ad probationem verò neque formas ſupernaturales propriè corrumpi naturaliter à nobis, ſed moraliter; neque creatas eſſe; ſed potiùs de ſubiectorum potentia, ſupernaturaliter quidem tanquam de potentia obedientiali eductas. Iam verò cœlorum formæ, etſi educibiles ſint de materia, qualitates tamen vendicant à contrarijs inexpugnabiles.

Ad

Ad sextum, occurrendum naturalem corruptionem nullam esse, quæ ex primarum qualitatum impressione non proueniat; sine qua tamen posse in anima excitari tristitiam ex sola rerum mœstarum cognitione, palam est. Porrò ex dolendi actu, ad quem anima concurrit, media potentia corruptibili; solum concluditur illam principium quoque esse materialium operationum, ac vrgeri, cogique posse ne corpus extremè affectum vlterius informet; non autem eam necessariò corruptibilem esse, ac materialem. Ad sextum.

ARTICVLVS. VII.

VTRVM ANIMA SEPARATA essentialiter ab Angelo distinguatur.

ESse humanas animas essentia æquales inter se, probabile iudicant graues Auctores, vt lib. 2. de Anima c. 11. quæst. 5. habetur. Quo verò pacto se habeant cum Angelis comparatæ, quæstio est, in qua tres omnino sententias inuenimus. Primam, asserentium animas & Angelos naturæ specificæ perfectione æquales esse. Quam D. Thomas Origeni attribuit, refellitque; tum alibi tum 1. part. quæst. 75. art. 7. Item Scot. 2. dist. 1. quæst. 6. Alensis. 2. part. quæst. 20. membro 5. D. Bonau. in 2. dist. 1. in secunda parte distinctionis art. 3. q. 1. & alij ad eundem locum Magistri. 1. opinio asserens æqualitatem specificam inter angelos & animas.

Secunda sententia non minus absurda, astruit animas essentiali nobilitate Angelis præire. Quam tuetur Georgius Venetus in opere de harmonia mundi Cantico 3. tono. 3. cap. 2. cuius illud est præcipuum fundamentum. Quoniam cùm duo genera ad inuicem comparantur; illud est sane nobilius, in quo id, quod eminet, præstantius est; quàm quod eminet in altero, docente Aristotele 10. Ethic. cap. 7. nec sine ratione, quia, inquit, vnumquodque id simpliciter esse dicitur, quod in illo est optimum. Atqui in animarum rationalium genere Christi anima longè superat præstantissimum Angelorum; ergo animarum genus Angelis vniuersis absolutè præeminet. Quod si respondeatur propositæ rationis assumptionem veram esse tantummodò spectata supernaturali dignitate; sic ex ea ad naturalem argumentatur Venetus. Etenim Deus gratuita dona naturæ recipientium attemperauit vt Theologi plerique tradunt cum D. Thoma; quapropter cum ex sacris literis constet Christi Domini animam (quod etiam de Sanctissima parente asserendum est) gratiæ prærogatiuis cætera omnia creata longè superare: fit, vt essentia quoque emineat inter vniuersa. Quin etiam pro dignitate omnium nostrum ita secundò disputat. Ex sententia 2. opinio angelis præferens animas.

1. ratio.

Occupatio responsionis.

2. ratio.

1. p. q. 62. art. 6. cū Magist. sent. 2. d. 3.

Christi Dñi Lucæ 22. maior est qui recumbit quàm q ministrat, sed Angeli omnes administratorij sunt non solùm Dei, sed etiam hominum ad Hebr. 1. ergo Angeli omnes vt officio, ita & natura cedunt animis nostris. Nec obest, inquit, quod idem Paulus ad Hebr. 2. ex Regio Vate citat, minorem aliquantulùm esse hominem ab Angelis: quoniam, etsi ita verterint septuaginta interpretes ex Hebræo; eius tamen linguæ vocabulum est Eloim: vnde D. Hieronymus, Stapulensis, & alij transferunt; Minuisti eum paulò minùs à Deo. Denique ita concludit. Quod est vltimum in executione, primum est in intentione; vtpotè finis, qui solet esse quidpiam præstantissimum: at homo creationis opera clausit; Angelus autem inchoauit; homo igitur intentione, atque adeò animæ dignitate prior est Angelo.

Occurritur obiectioni.

3. ratio.

Haud vera tamen cecinit in suo cantico Venetus; perperamque in homines se pium præstitit Angelorum damno. Quare cum tam contestata sit, etiam Theologis, quorum maximè interest Christi dignitatem tueri, Angelorum essentialis eminentia supra homines; illius rationibus obiter respondebimus: fusiùs enim contra eum disputat Ioannes Arboreus 1. Theosophiæ lib. capite secundo, & quantum sit satis ex tertiæ, veræque sententiæ confirmatione à nobis refelletur. Ad primam igitur rectè respondebatur. Neque quod vrgebat de donis gratuitis pro mensura essentiæ, ita strictè accipiendum est, vt ab ea lege non fuerit à Deo ob aliquem finem egregiũ declinandum. Adde illam D. Tho. doctrinam neq; satis ꝓbari omnib⁹, neq; Angelos cum animab⁹ miscere; sed inter Angelos solum ex instituto auctoris procedere. Iam verò animarũ salus de qua ad Hebr. 9. mentio fit, finis est, Cui⁹, respectu Angelorum, qui solet esse ignobilior; Deus autem finis Cui. At enim si tanti facit Venetus Hebraicam lectionem, dicendum fuerat; Minuisti eum aliquantulum à Dijs, quos Angelos esse non diffitebitur, nisi gentilicè sapiat, multosque Deos inuehat. Præterquam quòd, si a Deo, legendum contendatur; non paulò, sed infinitè minutum animum ab eo esse dicendum fuerat. Itaque non sine temeritate à vulgata translatione receditur, si aliter quàm, ab Angelis, vel apud Paulum, vel apud Regium vatem legatur, vt præsul Genebrardus in commentarijs octaui psalmi annotauit. Vltimæ rationis minor propositio falsa est, si velit hominem etiam creationis angelicæ finem esse naturalem; quòd si in sensu alio vera credatur, inefficax est ad institutum.

Reijcitur pro posita opinio.

Ad 1. rationẽ.

Ad 2. rationẽ.

Ad 3. rationẽ.

Tertia igitur sententia, atque omninò certa docet animas rationales essentiali nobilitate inferiores esse angelis. Quam præter Doctores scholasticos initio articuli citatos, tradunt Diuus Augustinus lib. 11. de Ciuit. Dei cap. 15. D. Hierony. in illud Matth. 11. Qui minor est in regno, &cæt. & in Epistol. ad Algasiam 91. Auctor sermonis de Assumptione ad Paulam, & Eustochium inter opera D. Hier. & alij sacri Doctores. Ostendique facilè potest. Primò, quia locus ille Scripturæ sacræ; Minuisti eum paulo minùs ab Angelis: non nisi de naturæ, vt ita dicam, minoritate, intelligi commodè potest; quoniam si ad inæqualitatem donorum gratiæ referatur, nulla ratione in Chri-

3. Sententia quę vera est pro Angelis pugnat.

1. Illius com probatio.

stum

ſtum poterit quadrare; quem vt Paulus expreſſè ſubiungit, gratiæ donis omnibus Dei operibus antelatum eſſe conſtat. Secundò, quia Ariſtoteles 1. lib. de Cœlo capit. 9. text. 100. ita de intelligentijs ſcribit, vt non obſcurè ſignificet excellentiam naturæ earum præ noſtris animis; cum optimam ſufficientiſsimamque vitam ſortitas eſſe affirmet. Tertio, quia animæ rationales incompleta entia ſunt eſſentialiter; & ad materiam tranſcendenter ordinantur, formaleſq; cauſæ ſunt compoſitorum: hæc autem omnia, & imperfectionem inuoluunt neceſſariò, & ab Angelis ſunt aliena; ergò illi multò perfectioris eſſentiæ erũt, quam animæ; Cum nulla alia via ſuperſit, qua eas in naturæ dignitate poſsimus ante ferre. Denique accedunt ea, quæ lib. 2. de anima cap. 1. quæſt. 2. artic. 3. dicta ſunt. Ex quibus etiam duæ ſuperiores ſententiæ refutatæ manent.

Secunda, Tertia. Animas eſſe incompleta quędam entia.

Supereſt tamen huiuſmodi difficultas. Quoniam anima ſeparata, & Angelus æquales ſunt intelligendi proprietate; ergo & eſſentiæ dignitate: vnde illa promanat. Conſequentia ſuadetur: quoniam cum intellectus ſit præſtantiſsima potẽtia, quæ à Deo fieri poſsit, ex illa vtiq; penſanda eſt ſubiecti dignitas; ſi namque hæc natura illam ſuperat, proprietate aliqua eminentiam ſuam oſtendere oportet. Antecedens verò ſuadetur primò, quia ita ſentire videtur D. Thom. prima part. quæſt. 79. art. 8. ad 3. vbi negat intellectum angelicum alterius generis eſſe ab humano; ſed comparari tantùm ad inuicem, ſicut perfectum ad imperfectum. Quod vberiùs videtur declaraſſe quæſt. 58. art. 3. cum docuit intellectum humanum diſcurſiuum eſſe, atque adeò imperfectiorem angelico ob luminis exiguitatem, futurum alioquin non diſcurſiuum, ſi vberiùs lumen participaret, vt angelicus. Demum quæſt. vnic. de anima art. 15. ad 10. ſcribit intellectionum ſpecies non diſtingui, quòd ſint, vel non ſint á phantaſmatis pendentes, ex quo tamen fundamento, ſaltem à poſteriori videri poſſet colligi eſſentialis differentia intellectuum. Caietanus etiam ad quæſtionem illam 58. annotauit diſcurſiuitatem non cerni in obiectis, vt inde intellectus valeat ſpeciem capere; ſed potiùs imperfectionem eſſe illius.

Contra obijcitur ex çqualitate intellectus Angelici, & humani.

Esſe autem çquales probatur primo.

Secundò. Quæcumque potentiæ eoſdem actus ſine diſcrimine poſſunt edere, ſpecie non differunt; atqui humanus intellectus non diſcurrit circa ea, quæ perfectè complectitur, vt obſeruat D. Thom. art. citato. Angelicus è contra circa ea diſcurrit, quorum minùs eſt capax, vt graues volunt Theologi; ergo, & cæt.

Probatur Secundò.

Ferrar. 2. cõt. gent. c. 94. cũ Albert. Mondragon. 1. p. 97. art. 7.

Auctores nec pauci, nec ignoti, inter quos eſt Scotus 2. diſt. prima quæſt. 6. diſtinctione quadam ſe ab hac difficultate expediunt, aientes intellectum humanum, & angelicum ſpecie diſtingui ratione ſubiectorum, conuenire rurſum ſpecie ratione obiecti; idemque philoſophandum volunt de ſenſibus humanis, ac brutorum. Hæc tamen diſtinctio imprimis ad ignotum recurrere videtur. Vrgebamus enim animæ, atq; angeli diſtinctionem eſſentialẽ ex intelligendi facultatibus non poſſe colligi, quòd hæ eiuſdem ſpeciei eſsent. Nunc autem inuerſa ratiocinatione nobis reſpondetur, ideò non eſſe prædictas facultates ſpeciei

Qui velint eos diſtingui per ſubiecta, conuenire verò per obiecta.

vnius si subiecta spectemus, eo quòd ista sint specie diuersa. Deinde ea distinctio confusionem in naturis parit. Quomodo enim eædem met entitates specie differre, & conuenire valent interse? Quod si talis distinctio semel probetur, accommodari poterit plerisque rebus non sine incommodo. Dicet enim aliquis duorum hominum visiones eodem tempore, & circa idem obiectū elicitas differre numero ratione subiectorum; & numero conuenire ratione temporis, atqué obiecti. E contra verò si diuersis temporibus, aut circa diuersa numero obiecta eliciantur ab eodem homine, differre numero ratione temporis, & obiecti, conuenire autem in vnam numero ratione subiecti, contra Aristotelem, qui ad numericam identitatem rei, omnium circunstantiarum identitatem requisiuit 5. Physic. cap. 4.

Antecertitur responsio.

Quòdsi respondeant nullum id esse incómodum, quoniam vna differentia, aut identitas est per se & essentialis, cæteræ verò accidentariæ, rectè dicent: attamen ex data distinctione non constat adhuc vtra illarū sit differentia intellectuum ex subiectis petita, & identitas ex obiecto, quod erat declarandum. Parum verò iuuat quod Scotus citato loco addit; Cum duo aliqua conueniunt, ac etiam discrepant simpliciter denominari à differentia, non verò à conuenientia; perstat enim adhuc hoc documentum (quidquid veritatis habeat) etiam si dicamus eos intellectus conuenire essentialiter ratione obiecti, & differre accidentaliter per subiecta.

Qua ratione admitti posset superior distinctio.

Posset impugnata distinctio admitti, si dicamus diuersitatem, identitatemque specificam inter res, considerationes quasdam esse mentis nostræ, quas proindè non sit incommodum introduci inter angelicum, & humanum intellectum. Quæ doctrina etsi Scoto placere non debeat, est tamen huius etiam ætatis auctoribus pergrata.

1. Solutio admittit æqualitatem vtriusque intellectus.

Duplex deinde responsio occurrit, quarum quælibet, etsi stare nequeat cum altera; vtraque tamen ob rei obscuritatem probabilis est. Prima, si dicamus prędictos intellectus specie conuenire, proindeque ex eis non posse colligi subiectorum specificam differentiam; sed ex aptitudine, formaliqueinclinatione, seu ex vnibilitate, aut non vnibilitate ad corpus, vt Theologi ipsi inter se contendunt, habebimusque auctorem Scotum quæstione illa 6. §. Potest etiam addi; qui probationem quoque subiungit, nihil scilicèt mirum, si proprietates eædem à diuersis specie subiectis nascantur, cum diuersę oriantur ab eodē: quod etiam exemplis confirmatur. Lumen siquidem, & superficies, species infimæ cum sint, Soli, atque igni differentibus specie adnascuntur; brutorum quoque sensus specie conueniunt cum humanis, vt contra non nullos suę familiæ probè notauit Victoria prima parte relectionis de pueniente ad vsum rationis num. 4. Cum tamen vtraque subiecta satis apertè distiguantur. Quanuis ergo prędstantissima substantię creatæ proprietas sit intellectus, non oportebit variari illam pro specifica variatione subiectorum; alioquin tot erunt intellectuum species, quot Angelorum, frustrà sane, præsertim cum nulla appareat in obiectis ab eis attingendis varietas.

Vnde debeat colligi specifica subiectorum differentia.

Non oportet variari proprietates pro subiectorū variatione.

In

In qua solutione dicendū, si qua diuersitas cernitur in vtroq; intellectu penes discursum, & non discursum, alioqvè operandi modos; eam ex diuersitate solùm maioris, vel minoris luminis prouenire, hoc est, specierum distinctiùs, aut obscuriùs, latiùs, aut pressiùs repræsentantium. Quod etiam monuit Durandus in 3. d. 14. q. 1. art. 2. vbi quanuis ostendere nitatur beatas visiones Angelorum, & animarum specie conuenire ob identitatem supernaturalis luminis; attamen generaliter statuit à principio proximo esse sumendam identitatem, vel diuersitatem intellectionum, non autem à remoto, id est, intellectu; confirmauitque naturali exemplo membrorum leonis, & hominis, quæ non à materia, cum sit eadem, sed à forma proximè distinguuntur. Et D. Thomas suam quoque intellectionum varietatem Angelis superioribus, & inferioribus attribuit quæstione vnica de anima art. 7. ad 5. ob diuersitatem, scilicet, specierum; quitamen intellectuum tam multiplices differentias specificas, quàm Angelorum posituras non videtur.

Vnde colligatur aliqua diuersitas in tertio huiusmodi intellectu.

Ex Anic. 1. de anima com. 53.

D. Thomas.

Altera solutio communior est distingui specificè intellectum humanum ab angelico, vt plures Theologi volunt, cum de identitate specifica beatæ visionis disputant vel ad 1. p. q. 12. art. 6. vel in 3. dist. 14. vel in 4. d. 49. speciatim Caiet. 1. p. q. 79. art. 7. qui peculiarem ea de re quæstionem edidisse scribit: & quod est huius articuli institutum, ex eisdem intellectibus colligi specificam diuersitatem subiectorum, vt fecit Alexan. Alen. 2. p. q. 20. mem. 5. D. Thomas 1. p. q. 75. art. 7. quidquid in contrarium valeant, quæ ex eodem Sancto Doctore superiùs adduximus; quid enim D. Thomæ obscuriora dicta rimari attinet, vbi aperta est ipsius in contrarium sententia? implexum est tamen, quod de intellectionum diuersitate, vel identitate docet. Nanque art. 7. citato de anima ad 1. eas specificè distingui ait, si eliciantur à diuersis principijs, id est, speciebus inditis, vel acquisitis. At verò paulò inferius art. 15. ad 10. negat distingui intellectionum species ex eo quòd similitudines abstractæ sint à phantasmatibus, vel à Deo petitæ. Quidquid autem hac de re sit, illud nunc est concludendum, à diuerso lumine, atq; intelligendi modo connaturalibus Angelo, & animæ rectè deduci intellectuum logicam differentiam, quod præstitit D. Thomas 1. p. q. 75. art. 7. ad 1. & luculentiùs in quæstione de anima art. 7. ad 4. Ferrar. 2. contra gent. cap. 94. Quapropter etsi Deus valeat alterum intellectum ad alterius actiones euehere; non efficiet tamen quin suus cuique debeatur connaturalis modus. Itaque si quando anima more angelico non discurrit, id quidem, aut præter naturam eueniet ratione status separati, aut supra naturam ratione gloriæ.

Lege Scaligerum exercit. 346. aduersus Scotum.

2. solutio ponit distingui specie ecs intellectus.

A diuerso lumine connaturali subiectis, dicitur intellectuum differentia.

DISPVTATIO II.

DE ANIMÆ SEPARATÆ STATV, modovè essendi extra corpus.

ARTICVLVS I.

QVID SIT STATVS separationis.

Scopus huius disputationis.

EX superiori disputatione de animæ rationalis immortalitate, liquidò constat, eam post totius compositi dissolutionem in rerum natura persistere. Proximum est, vt de eiusmodi statu, quem separationis vocant, disseramus, dicturi postea de illius operandi ratione. Primò igitur, in quonam status is consistat, inquiremus. Secundò, an animæ rationali naturalis sit. Tertiò, an in eo existens anima, propendeat nihilominùs ad statum informationis. Quod ad primum attinet, cum separatio, & coniunctio apertam pro se oppositionem ferant, altera alterius mutua explicatione fiet apertior.

Quæ sit realis, & physica separatio.

Omissa ergo ea separatione, quæ per intellectum fit, cùm duo revera coniuncta, separatim concipimus; quòd ad Dialecticos ex instituto pertineat; realis, physicavè separatio, si pura sit, in eis tantùm cernitur rebus, quarum separatio ipsa corruptio non est, quemadmodùm neque pura, ac simplex vnio productio vniendorum esse debet. Hinc fit, vt inter partes hominis solummodò, atque inter ea, quæ loco diuelli, coniungiq; solent, propria separatio, vnitioq; intercedat naturaliter. Siquidem in his solùm neque vnitio, productio est, neque separatio: at verò quia cæterarum tum substantialium tum accidentalium formarum à subiectis disiunctio ipsa, est earum corruptio; ideò separatio in eis locum non habet: sicuti neque in Christi Domini humanitate per mortem à Verbo, nec in speciebus Eucharistiæ, cum illæ corrumpantur. Vnde obiter colliges non minùs verè, quàm propriè dixisse Damascenum nihil à se Deum separauisse eorum, quæ semel vniuerit. Nimirum, humanitas in triduo mortis non separata à Verbo fuit, sed potiùs extincta. Dixi, naturaliter, quia in Sacræ Eucharistiæ mysterio propriè quidem, non tamen naturaliter, accidentia à substantia panis, vinique abiunguntur, quia illa à subiecto separatio, corruptio eorundem non est, vt satis constat. Quapropter separationis status, eiusq; tractatio soli humanæ formæ quadrare potest; proindeq; de illius tantummodò vnione; idq; quantum sit satis, ad oppositam separationem declarandam, agendum erit.

Quibus non cõueniat physica separatio

Physicæ separationis statum soli animę humanę conuenire.

Ergo

. Ergo vnio formæ ad materiam, vt pbè notauit Caiet. in Cõment. 1. p. q. 76. art. 1. in responsione ad 6. eiusque informatio, siue causalitas, idem sunt. Quo fit, vt separatio, atque mors, quæ illis ex aduerso respondent, tantũdem valeant: nisi quòd separatio partem denominet, mors totum ob eam, quam diximus, rationem; quia illa maneat, non item hoc. Opponuntur autem separatio, atque vnio priuatiuè. Hæc enim positiuum quippiam est, illa minimè, quod vel ex eo constat, quia ad vnionem positiuæ, ac reales dispositiones, influxusque causarum desiderantur: ad separationem verò istorum omnium cessatio, atque amotio. Non est tamen separatio nuda quædam, puraque negatio: cùm certum, ac idoneum subiectum requirat, id est, formam; quare, & cæt.

In quo differat mors à separatione.

Separatio, & vnio opponuntur priuatiuè.

At quid tandem est (inquies) ipsa vnio, substantia ne an accidens? spiritualis, an corporea? vt enim arguit Caiet. citato loco, si substantiale quippiam esse dicatur, iam per separationem anima quippiam ad substantiam attinens amittet; si accidentale, iam per accidens totum hominem constituet cum materia, quæ sunt absurda; nec dicat aliquis nullum id esse incommodum, eo quòd vnio sit veluti dispositio, est enim potius ipsa totius constitutio, ac compositio, non verò antecedens ad constitutionem præparatio. Huic dubitationi respondendum, animæ rationalis vnionem cum materia (quod etiam alijs formis substantialibus quadrat) idem valere, atque informationem, causalitatem vè eiusdem in facto esse, vt suprà tetigimus, quapropter nihil aliud dici posse quam modum substantialem, atque spiritualem eiusdem animæ. Quod etiam de productione, actionevè, atque existentia substantiæ dici solet, ac debet; eas nimirum ad genus rei productæ, atque existentis spectare: quo autem pacto vnio, de qua loquimur, spiritualis sit, cùm alterum extremum; ad quod fit vnio, idest materia, sit corporeũ, ex lib. 1. de Generatione cap. 4. q. 13. ad calcem constare potest; nec maior ea in re difficultas visitur, quàm cùm alterum extremum vnionis est accidens, alterum substantia; vt rectè consideranti patebit; quæ tamen extrema ita passim coniuncta cernimus, vt vel assiduitate ipsa dubitatio omnis compressa videatur.

Sit ne vnio substantia an accidens, spiritualis, an corporea?

Ita Iandun. q. 11. lib. 1. de anim.

Vnionem esse modũ substantialem, & spiritualem animę.

Posset etiam hoc loco quæri; An cum anima separata rursum vnitur, modus alius vnionis ibidem intercedat specie quodammodò diuersus à priori, quique peculiari nomine reunio dicatur; an potius importetur voce hac solummodò geminatio quædam extrinseca durationis, qua indicetur eandem numero vnionem esse, quę nunc, olimque fuerit, aut certè eandem in specie. Rursum dubitari posset; An vnio per aliam vniatur ipsi rei, quam afficit. Sed hæc tum quia facilia sunt, tum quia ad præsens institutum non conferunt, omittenda duximus. Illud tantum aduertimus apud graues Auctores vnionem vocari interdum relationem; præsertim cum de illa ineffabili, quæ inter humanitatem, Verbumque Diuinum datur, sermo incidit; accommodato, scilicet, fundamenti nomine, relationi, quæ ex eo consurgit, atque inter res vnitas exercetur.

Duplex dubitatio de eadẽ vnione.

Nomine vnionis indicari etiam relationem.

Ex dictis constat, quænam esse debeat præsentis articuli conclusio. Nimirum animæ rationalis statum extra corpus, separationemvè, si formaliter spectetur, priuationem esse actus secundi eiusdem animæ, idest, informationis, seu vnionis erga corpus; & quod hinc sequitur, ipsius relationis, ac præsentiæ, tum ad idem corpus, tum ad cætera, quibus ratione corporis fiebat præsens; omnis denique concursus, quem per proprias facultates solebat exhibere; quo fit vt quærenti an per separationem anima rationalis mutetur; respondendum sit, mutationem quidem subire, sed tamen priuatiuam; (nam de ea locali, realiq; separatione, per quam à corpore dissoluta migrat, inferiùs agendum erit) alioqui si propositiuo vnionis modo, alium naturaliter sortiretur extra corpus, non esset cur præter naturam tunc existeret, ac rursus cur in corpus propendere diceretur; quemadmodum materia, forma hac semel amissa, præter naturam non manet: quia aliam illius vice naturaliter suscipit. Vndè illa Caiet. sententia 3.p.q.6.art.3. quòd anima cum separatur semipersonalitatem comparet, refutanda nunc foret, nisi id lib. 2. de Anima cap. 1. q. 2. art. 2. actum esset. Porrò licet hæc ita sint, habet nihilominùs separatio animæ similitudinem quandam cum prima Angelorum productione, quatenùs vt hi cum primùm creantur in actu primo, ac completo operandi constituuntur, sic anima in ipso momẽto separationis per species denuô inditas, ac per propriam potentiam mouendi ad operandum expeditur, vt in progressu dicemus.

In quo consistit animæ separatę status.

Animam per separationẽ mutari priuatiuè.

Neutiquam ei positiuum modum aduenire.

Similis est animę separatio primæ Angelorum productioni.

Sed iam oppones. Cum accidentia virtute diuina à substantia separantur in Eucharistiæ Sacramento, non solùm amittunt naturalem vnionem, sed etiam acquirunt nouum, ac positiuum essendi modum, qui vicem subeat antiquæ vnionis, compleatque ipsorum accidentium existentiam. Item cùm Christus Dominus ijsdem Eucharistiæ accidentibus deest, aliquem essendi modum positiuum debet acquirere, alioqui ea separatio à speciebus, corruptio Christi dicenda esset, quod est absurdum. Pari igitur ratione cùm anima rationalis à corpore abiungitur, non solam priuationem vnionis patietur; sed modum positiuum etiam pro vnione denuò comparabit.

1. obiectio.

2. obiectio.

Ad primum tamen exemplum admisso antecedente, neganda erit consequentia; etenim rationalis forma etiam vnita corpori subsistit, vt loco citato de anima ostensum est; quapropter nullius modi accessu eget cùm separatur; cuius merito possit subsistere; quod tamen in Eucharistia longè euenit, vbi quantitas nouum quendam modum denuò recipit, quo extra subiectum existat. Deinde negari potest antecedens; qua de re lib. 1. de Generatione cap. 4. q. 7. latius disputatur. In posteriori exemplo concedendum, cum primùm Christus Dominus ab speciebus Eucharistiæ deficit, puram pati priuationem vnionis, realisque præsentiæ ad ipsas, nihilque positiuum comparare; non tamen ob id dicendum esse eum corrumpi, cùm nulla mutatio physica circa ipsum, sed circa species transigatur, quod maiori iure dicendum erit de separatione Diuini Verbi ab humanitate cùm per triduum extincta fuit.

Ad 1. obiect.

Ad secundã.

Lege Soarĩ 3. tom. disp. 54. sect. 1.

AR-

ARTICVLVS II.

SIT NE SEPARATIONIS Status animæ rationali naturalis.

NAturalis ſtatus vocabulo, non ſolùm intelligimus eum, qui ſupernaturalis non ſit, ac citra miraculum; ſed qui conſentaneus animæ humanæ dici poſsit, atque, vt ita dicam, deſiderabilis. Sunt enim hæc non parùm diuerſa: quod exemplo ignis frequenter explicat D. Thomas: nullo enim miraculo, nullaque ſupernaturali vi circulariter voluitur ad cauum Lunæ, & tamen is motus naturalis dici nequit ei elemento, vel ipſo Ariſtotele auctore, cum iam admotum ſurſum naturaliter inclinetur, ac propendeat. Quo pacto naturale hic accipiatur.

Sit igitur hac de re prima aſſertio propoſitæ dubitationi directo reſpondens. Separatio animæ à corpore, tum in fieri, tum in facto eſſe, nõ eſt ei naturalis, ſiue conſentanea. Ita docet D. Thom. non ſemel, præſertim prima part. quæſt. 89. art. 1. Caiet. ibidem. Fer. primo contra gentes capit. 83. & 94. Henricus quodlibeto 7. quæſt. 13. alijque non pauci, ſuadetur autem in hunc modum. Primùm affectiones oppoſitę, præſertim priuatiuè, eidem rei connaturales, & conſentaneæ eſſe nequeunt: at animæ rationali maximè naturalis eſt vnio ad corpus: ergo ſeparatio, quæ eam vnionem demolitur, minimè erit eidem conſentanea, atque optabilis. Secundùm, Id, quod in totiùs compoſiti perniciem cedit, naturale eſſe nequit ipſi formæ, alioquin à forma nonnunquam ei malum obueniret, quod eſt abſurdum; forma igitur nullibi, quám in materia cõnaturalem habet eſſendi modũ. Diximus, formæ, non autem, materiæ, quoniam hæc cum à natura inſtituta ſit in commune ſubiectum generationum, corruptionumq; vniuerſi, conſequens fuit, vt haberet aliquam indifferentiam, ratione cuius alias etiam formas poſſet appetere: qua de cauſa malefica dici conſueuit à Philoſophis, alijſque eius generis nominibus notari; at verò forma cum à natura ſit inſtituta in vnius tantùm compoſiti bonum, eius erit continere, coercereque vagam materiæ appetentiam, proindeque non debuit aliam propenſionẽ habere, quæ huic muneri ſibi tam proprio obſtare poſſet. Tertiò, Separatio ad naturam formæ nihil intereſt, vt patet inductione cæterarum, quare cum nullus ſit in humana anima gradus, qui ad informandum corpus non pertineat, vt alibi comprobatum eſt, ſit, vt quemadmodum reliquæ formæ ad ſeparationis ſtatum naturalem propenſionem non habent, ita neque illam habeat rationalis. Quartò, quia ad id, quod eſt conſentaneum, datur quidam veluti impetus naturæ: at ſi conſideremus ea, quæ in ſeparatione animæ à corpore accidũt, nihil tale reperiemus ex parte ipſius; quod in hunc modum declaratur. Diſpoſitiones noxiæ, ac mortiferæ ei aduerſantur; non poſſunt igitur

Prima aſſert.

Confirmatur primò.

Secundò.

Tertiò.

Quartò.

illam in ſtatum quaſi cõnaturalem impellere, & ſtatuere, vt ſatis liquet; Deinde dici non poteſt illam ob inductas diſpoſitiones ſibi inimicas, per ſe ſe commigrare, ac veluti hoſpitium vertere; quandoquidē in tali ſeparatione, neque illum etiam tenuem concurſum formalem habet, qui formis cœlorum concedi ſolet erga circularem motum, cùm potiùs ab officio formæ tunc ſpolietur; non eſt igitur cur ſeparatio animæ rationali conſentanea dicatur. Denique illud ſaltem negari non poteſt, multò congruentius ad naturam ſuam vniri animam, quàm ſeparari: cum hoc poſteriori modo ſit in actu primo tantùm, illo verò priori ſit in actu ſecundo cauſandi, conferendique eſſe tum materiæ, tum cõpoſito, quod eſt rebus admodùm naturale, exercendi item operationes non ſolùm intellectiuæ partis, ſed etiam vegetantis, atque ſentientis. Ac iuxta hanc ſententiam accipiendus eſt D. Thom. qui 4. contra gentes cap. 79. & prima part. quæſt. 118. art. 3. ſcribit contra naturam animæ noſtræ eſſe ſeparatã exiſtere à corpore, ideſt, minimè conſentaneum, atque expetibile.

Vltimo.

In quo ſenſu dici poſsit ſeparatio contra naturam.

Sed contra propoſitam ac confirmatam aſſertionem ſunt nonnulli ſequuti Auicennam, quorum meminit Caiet. in commentarijs primæ partis ad art. 1. quæſt. 89. non quòd crediderint naturale eſſe, ac conſentaneum animæ rationali quoquomodo extra corpus eſſe: ſed ordinatim poſt corporis informationem: quemadmodum, & fætui non primo, ſed poſt certum illud tempus, quo in vtero materno detineri ſolet, naturale, ac conſentaneum eſt in lucem prodire, ab illoque tenebricoſo naturæ ergaſtulo foràs emicare. Ad quam ſententiam luculenter alluſit Seneca Epiſt. 102. ad Lucillum in hæc verba. Quemadmodũ nouem menſibus nos tenet maternus vterus, & præparat non ſibi, ſed illi loco, in quem videmur emitti, iam idonei ſpiritũ trahere, & in aperto durare; ſic per hoc ſpatium, quod ab infantia patet in ſenectutem, in alium naturæ ſumimur partum, alia origo nos expectat, alius rerum ſtatus; nondum cœlum niſi ex interuallo pati poſſumus, proindè horam illam decretoriam proſpice, non eſt animo ſuprema, ſed corpori, tranſeundum eſt, excutit natura redeuntem, ſicut intrantem, & cæt. Hæc ille.

Separationẽ animæ eſſe naturalẽ, aliquorum fuit opinio.

Explicatur, ſententia.

Pro qua ſuadenda ſententia primum eſto argumentum. Multò magis pendet hæc materia ab vnione huius formæ rationalis, quàm è contrá, vt eſt conſideranti manifeſtum; atqui eo non obſtante naturale eſt ipſi materiæ huius formæ vnione priuari: erit igitur & huic formæ naturale vnionis priuationem ſubire. Confirmaturque argumentum ſimilium exemplorum inductione; quis enim neget naturale eſſe hominibus ſuo tempore caluitium, arboribus hyberno tempore nuditatem foliorum, animantibus ſomnum, qui vigiliæ vacatio eſt; & vniuerſim cauſis omnibus, poſtquàm ſemel effecta ſua edidere, virtute priuari ea iterum producendi: quapropter cum forma rationalis cauſa etiam ſit, non ſolùm multo poſt tempore, ſed data etiam ſemel vnione ipſius ad corpus, naturale illi erit ab eo influxu deſiſtere, cum nulla iuſta ratio cogat cur in actu ſecundo ſemper eſſe oporteat.

Confirmatur primo.

Secun-

Secundū, Anima rationalis ñ vnitur corpori, nisi vt illius ministerio operandi instrumenta colligat, ideſt, ſpecies; mirum igitur non erit ſi corpus deinceps naturaliter exuat, ac ſeponat. Nam poſt benè inſtructam domum, nauim vè, opificum arma quis requirat? Quæ poſt adultam prolem parens nutricem poſcat? Quis poſt depictam tabulam penicillum? 2. Argum.

Tertium, Operandi modus abſque vlla phantaſmatum ope, naturalis animæ eſt, ac proinſùs conſentaneus; ergo etiam modus eſſendi, cum alter ex altero probè colligatur. Aſſumptum, prçterquàm quòd eſt apud D. Thom. prima ſecundæ quæſt. 5. art. 1. ad 2. quo in loco docet poſt huius vitæ ſtatum habere nos modum alium connaturalem intelligendi, probatur primò, quia cognitio extra corpus ſupernaturalis non eſt animę eaque eſt multò perfectior, vt potè diſtinctior, atq; expeditior, quàm quæ in corpore; erit igitur anima ad ipſam exercendam propenſa naturaliter. Secundò, quoniam, vt eſt eiuſdem Doctoris Sancti, pluriumque Theologorum dogma, eo temporis momento, quo anima à corpore abiungitur, ſtata lege ſpecies recipit, quibus deinceps intelligat. Scilicet ad naturæ Auctorem pertinet, vt tunc cum ope phantaſmatum deſtituitur, nouis rerum imaginib⁹ adornetur. Nec ſi Scoti placitum magis arridet de ſpecierum conquiſitione ex obiectis, propoſiti argumenti pondus eleuatur, ſed augetur magis, vt conſideranti planum fiet. Concludamus igitur iuxta naturam ſuam operari animam extra corpus, atq; adeò extra idem conſentaneè perdurare. 3. Argum.

Quartum, quia quod naturale non eſt, diuturnum eſſe nequit, teſte Philoſopho primo de Cœlo cap. 3. text. 15. & lib. 2. capit. 3. text. 18. at ſtatus ſeparationis eſt æternus animo rationali naturæ viribus ſpectatis, cum illius ad corpus regreſsio miraculoſa ſit; ergo, & cæt. 4 Argum.

Hæc tamen ita erunt expedienda, atque in primis ſimilitudo, quæ ex fœtu deducitur, elegans quidem eſt; ſed parùm vrget; potuit ſiquidem, tam in materno vtero, quàm extra illum cõnaturali modo exiſtere proles, quia vtrobique ad perfectionem obtinendam tendit: at verò anima extra corpus præcipuum formæ munus amittit, quod eſt informando materiam, compoſitum conſtituere: vnde non poterit in eo ſtatu connaturali modo permanere. Improbatur hęc opinio, & reſpondetur ad arg-

Ad primum verò argumentum negandaerit conſequentia; & ratio in promptu eſt, quia anima hæc vni tantùm materiæ coniuncta eſſe valet naturaliter, vt 1. Phyſ. cap. 9. quæſt. 11. art. 4. ad vltimum habetur: non ita verò materia; quapropter etſi hanc deſerat formam, ſtatũ etiam naturalem ſub quauis alia retinebit. Porrò exempla, quæ in confirmationem adducuntur, ſi rectè accommodentur, inſtituto noſtro proſunt, non obſunt; ſiquidem neque capillis, neque folijs, aut vigiliæ cõnaturale eſſe poteſt extra illa ſubiecta inueniri. Iam quod de cauſis additur, naturale eis eſſe, carere vi producendi effectus ſemel editos, falſum eſt, ſi de ijs intelligatur à quibus non ſolùm in fieri, ſed etiam inconſeruari effectus iugiter pendent, ſeu quarum influxus non interrũpitur, cuius generis conſtat eſſe animam. Ad primum.

Cur materię potius, quam formę ſeparatio ſit naturalis.

Secun-

Ad secundū. Secundi argumenti antecedens falsum assumit; cum propter actiones etiam partis sentientis, atque vegetantis, anima materiæ copuletur. Quin etiam licet à nobis admitteretur, neganda esset adhuc consequentia, cùm semper vsu sensuum egeamus ad species intuitiuas propria ope comparandas, singulariaque intelligenda.

Ad tertium. Ad tertium, negandum quoque erit antecedens, nisi sensum (vt vocant) reduplicantem contineat; accepta nimirum anima prout statum obtinet separationis; tunc enim toti illi quasi coniuncto ex anima, & statu naturale erit sine corpore operari, quo pacto intelligendus est D. Thom. in argumento citatus. Ad primam deinde confirmationem negetur consequentia: multò enim perfectior est circularis motus, quàm rectus, non tamen prior ille est igni consentaneus, sed posterior. Nimirum, quæ præter naturam competunt, nihil interest meliora ne sint, an deteriora, quàm quæ competunt consentaneè. Ad secundam dic ex illo Theologorum dogmate concludi quidem animæ humanæ species, atque actiones intelligendi extra corpus, in quoddam veluti supplemētum dari; non autem in connaturale, atque expetibile præ corporis vnione ornamentum.

Animæ solū vt separatæ naturale est sine corpore operari,

Actio animę extra corpus etsi illustrior sit, nō est cō naturalior.

Ad quartum. Ad quartum, si per non naturale violentum intelligatur, concedenda maior, sed nihil contra nos, qui separationem violentam esse negamus; si verò, quæ præter naturam sunt, etiam comprehendat, falsa est, vt exemplo ignis ostenditur, hic enim æterno tempore præter naturā volui posset, si cœlorum motus nunquam desisteret.

Secūda assertio. Secunda assertio, Separatio à corpore animæ rationali violenta non est. Declaratur, suadeturque, nam violentum, vt sumitur ex Aristotele 3. Ethicorum tunc dicitur, cum subiectum vrgetur in contrariam affectionem, vel statum eius, ad quem effectiuè inclinatur, ac tendit: sic motus, locusque sursùm dicitur violentus corpori graui; quoniam in contrarium motum, ac locum effectiuè propendet. Cùm ergo anima rationalis effectiuum influxum non habeat in sui vnione ad corpus (is enim propria est efficientis causalitas) sed formalem; fit vt quidquid contra talem influxum accidit, violentum dici non mereatur: vnde neque cœlum violentiam pati dicetur, cum post diem iudicij æterno tempore quiescet; quia ea quies pugnat quidem cum motu, ad quem tamen cœli forma non effectiuè, sed formaliter tantùm concurrit. Atque hæc ratio probat, quod etiam D. Thom. 1. secundæ. quæst. 6. art. 4. ad 2. fatetur de qualitatibus actiuis, vbi maximè violentia cerni posset, nulli omnino formæ violentiam fieri, cùm à materia excluditur, non solùm spectata generali rerum lege, secundum quam naturale est illis corrumpi, vt aliæ generentur, sed etiam spectata peculiari; cum nulla forma efficientem influxum habeat ad se ipsam, vel compositum conseruandum, ac formaliter tantum cum sibi contraria pugnet in subiecto, si, qua ex parte proprium munus formæ præstat, consideretur. Quod ideò dixerim quoniam si attendatur, vt est ipsi composito ratio agendi, vel actioni contrariæ resistendi, violentiam fortasse propriam patietur, quod considerasse videtur Aristoteles cum libro 5.

Quid sit proprie violētū.

Anima in vnione non habet influxum effectiuum.

Nulli formæ violenta est á materia separatio.

In quo statu forma possit pati violētiā.

Phys.

Phyſ. capit. 6. text. 59. alterationes etiam violentas dari ſcripſit. Qua cum moderatione propoſitum à nobis pronuntiatum accipiendum volumus.

Quod vlteriùs ſuadetur cõmodiùs nunc ad rem noſtram adducto argumento, quod pro ſententia Auicennæ quarto loco ſuperiùs propoſuimus: quia, ſi anima violenter ſepararetur à corpore, iam reſurrectio naturaliter homini deberetur, quod philoſophis abſurdum eſt, conſentientibus penè vniuerſis, nihil ſemel propriè corruptum, redire poſſe per naturam. Probatur conſecutio, quia cum anima poſt mortem naturaliter perſeueret, ſi is ſtatus illi foret violentus, non poſſet non tandem aliquando naturali via ab eo expediri, cum perpetuus eſſe non poſsit docent Ariſtotele 2. de cœlo cap. 3. text. 18. Si ſeparatio eſſet violẽta, foret regreſſio naturalis.

Adhæc, Violentum dicitur, cuius principium eſt foris; ſed forma etiamſi nulla inimica qualitas exteriùs immittatur, diſſociabitur aliquando à materia, conſumpto humido: ergo ea ſeparatio violenta non eſt. Facit pro hac ſententia id, quod ſcribit Tullius Tuſcul. 1. diſceſſum animi à corpore fieri nonnunquam cum voluptate, & locus ille Platonis in Timæo. Mors, quam morbi, & vulnera intulerunt, violenta eſt, atque moleſta; quæ verò genio paulàtim ad finem naturaliter ſurrepit, inter omnia mortis genera leuiſsima eſt, & cum voluptate potiùs, quàm dolore contingit. Similia ſcribit Seneca libro 4. capit. 30. & libro 11. capit. 78.

Oppones tamen vulgarem illam diuiſionem mortis in naturalem, & violentam; quam etiam inſinuauit Plato loco proximè adducto: vnde concludi videtur aliquam ſeparationem (id enim eſt mors) violentam eſſe: ſed occurrendum, mortem violentam dici, ſpectata potiùs forma, vt ratio agendi eſt, ac reſiſtendi; non vt proprium formæ munus exequitur; vel certè in ea diuiſione attendi etiam ad propriam violentiam, qua quis externa vi motrice in mortem cogitur. Lege quæ lib. 1. de Generatione cap. 4. quæſtione 16. art. tertio ad ſecundum ſcripta ſunt. Obiectio. Dilutio.

Ex duobus aſſertionibus tertiam facilè deducitur; Separationem animæ à corpore præter naturam eſſe. Nam cum naturalis non ſit, neque etiam violenta, fit conſequens, vt ex approbata Philoſophorum diuiſione, præter naturam eſſe dicatur. Quod ſi D. Thom. aliquandò contra naturam eſſe ſcribit; præter naturam accipiendum eſſe ſuperiùs monuimus, atque ita vſurpat Ariſtoteles tum alibi, tum 1. de Cœlo capit. 2. text. 15. & libro 2. capit. tertio text. 18. In Phyſicis quoque lib. 5. capit. 6 text. 57. violentam accretionem appellat, quæ præter naturæ debitum excurrit: quapropter non rectè Ferr. ſtatũ ſeparationis ſimpliciter contra animæ naturam eſſe affirmauit libro. 2. contra gent. cap. 83. 3. aſſertio.

ARTICVLVS III.

VTRVM ANIMA SEPARA-ta ad vnionem corporis naturaliter propensa sit.

Falsa hac de re Origenis existimatio.

PRætermissa hoc loco absurda Platonis, atque Origenis existimatione erronea, quam plerique è Sacris Doctoribus refellunt. Animas ante hominem natum benè, beatèque viuentes in pœnã admissi sceleris addictas fuisse corporibus, quo fit, vt non solùm non illa appeterent, sed refugerent quàm maximè. Scotus in 4. distinct. 43. quæst. 2. articulo tertio circa tertiam propositionem, & distinct. 45. quæst. 2. in argumentorum responsionibus. Ioannes Maior. 4. sentent. libro quæst. 3. artic. quarto, & alij negantem quæstionis partem secuti sunt, alio ex fundamento, quia videlicet animam propter bonum corporis, non verò ob aliquam sibi: peculiarem perfectionem, quam separata assequi non posset, obtinendam, eidem corpori vniri credunt. Peculiarem dico, quoniam ipse Scotus quodlibeto nono, nõ solùm non negat, sed probat etiam animam separatam perfectione carere nonnulla, quam habuerat coniuncta, ideſt, participatione (vt credit existentiæ totius suppositi, quam tamen perfectionem ait esse cõmunem animæ cum toto (addere iure posset cum materia) non autem peculiarem ipsius.

Lege Xistum Senense lib. 5. annot. 185. & 236.

Negatiua Scoti sententia eiusque fundamentum.

1. Argum. Quæ sententia probari potest primò. Si anima extra corpus collocata in ipsum propenderet; violentiam perpetuò pateretur, nisi Deus præter naturæ legem de resurrectione prouidisset; cum in eo statu semper esset permansura: hoc autem à suaui naturæ progressu longè abest; ergo anima ad iteratam corporis vnionem non inclinatur.

2. Argum. Secundò. Vnio ad corpus impeditura est animæ expeditam, angelicæq; simillimam intellectionem, ac ꝓpriam motionem ad locum, corpore, scilicet, animam degrauante, sensũq; multa cogitantem deprimente, vt habetur Sapientiæ 9. Non igitur talem vnione amat anima. Quòd si assumptum neges, dicasq; futurum deinceps, vt D. Paul. pollicetur, corp⁹ spiritale, ideſt, omnib⁹ conditionib⁹ degrauantib⁹ liberum, adhuc vrgeberis, quia nũc ea, q̃ naturæ sunt, spectam⁹, non q̃ De⁹ decernit liberaliter, præsertim qa adducta responsio in dãnatis animis locũ ñ habet.

3. Argum. Tertiò. Causa efficiens ex eo quòd perfectionem ex effectu non cõparet, imò impertiat, in illum ñ dicitur ꝓpendere: sed anima rationalis nihil perfectionis recipit à materia, quod extra illam non posset recipere, ideſt, species; impertit autem materiæ existentiam; ergò cum separata fuerit, in illam propensa non dicetur.

4. Argum. Quartò. Quoniam si anima extra corpus posita naturaliter in ipsum propenderet; naturaliter concluderetur resurrectionem ordinaria

naria potestate exhiberi posse; cum res quæque ad statum, in quem propendet naturali via ac ratione promoueri soleat: at resurrectio in fidei articulis continetur, vt proinde non videatur naturaliter exerceri posse, aut cognosci, ergo & cæt.

Contraria tamen sententia est D. Thomæ 1. part. quæst. 76. art. 1. ad 6. Abul. in 22. caput Matth. quæst. 222. ad 4. videturq; expressa à D. August. 12. super Gen. ad lit. cap. 35. cùm scribit inesse animæ separatæ naturalem quendam appetitum administrandi corporis. Cuius sententiæ fundamentum illi contrarium est, quod à Scoto iactum fuit: nimirum animam separatam ideò corporis societatem adamare; quòd non minimam inde obtineat perfectionem. In eius ergo fundamenti gratiam aduertendum: cum perfectio entitatis cuiuslibet, ipsa eius natura sit, vel naturam sequatur; cumque entitas animæ sit respectiua, vt pote pars tum ad compartem aliam, tum etiam ad compositum ordinẽ includẽs, eius quoq; perfectionem ab eo ordine abstrahere non posse. Quicquid igitur boni accesserit composito ex partibus, in id ipsæ impensè incumbent. Itaque bonum totius compositi alienum à partibus non est, vt Scotus videtur credidisse, sed ad ipsas interest magnoperè, vt mirandum non sit, quòd in illud etiam inclinentur. Quæ ratiocinatio in materiam valet erga formam, quantumlibet propriam existentiam possideat: multòque magis institutum concludit ex parte formarum corruptibilium, quanuis superiori aliqua potestate á subiectis separentur, nobiliorique existendi modo gaudere dicantur. Neq; enim propterea ad connaturalem essendi modum inclinationem deponent (sunt enim ipsæ sic essendi aptitudines, vel certè inseparabiliter ab eis tales aptitudines emanant) vt hic etiam locum habeat illud Pauli; Nolumus spoliari, sed superuestiri; primæ Corinth. 15.

Opposita sententia D. Th.

Probatur primó.

Hinc rursus arguitur. Materia ideò inclinatur ad formam, tunc etiam cum ea caret, quia est aptitudo quædam materialis sui actus; sed forma quoque aptitudo est formalis ad materiam: ergo in hanc pariter propendebit, etiam cum extra illam erit.

Secundò.

Prætereà. Vt superiori sectione concluſimus, separationis status non est propriè naturalis animæ: erit igitur naturalis status vnionis; cùm alius non superfit; sed vnumquodque in id propendet, quod sibi naturàle est, ac consentaneum; ergo. Accedit Aristoteles secundo Physicorum, capite secundo textu vigesimo tertio, quo loco scribit materiam esse propter formam: ergo boni aliquid formæ accedit ex materia, & libro tertio de anima capit. decimo secũdo, text. 61. conducere ait animali rationali, quòd sensu sit præditum, animæ verò quòd sit prædita corpore: hominis igitur pars superior á corpore perfectionem aliquam recipit.

Tertio.

Siquis autem quærat, quodnam sit tandem eiusmodi bonum, siue perfectio, quæ animæ ex vnione corporis accrescit; Respondendum erit nullum esse potius bonum, quàm vnionem cum materia, totiusque compositi constitutionem actualem, cum propter hæc tanquàm propter finem sit, & in entium latitudine inueniatur. Atque

Quid boni accedat animæ ex vnione cũ corpore.

Lege Henr. quodlib. 7. q 11.

Iepe Fer. 4 contra gent. c. 74. §. Sed nulla.

hanc vocat Caiet. prima secundæ quæst. 4. artic. 5. perfectionem extensiuam.

Quopacto velint aliqui has opiniones conciliare.

Sunt autem nonnulli, qui studio componendi vtranque sententiam Diui Thomæ, & Scoti, dicant animam rationalem considerari posse & vt separabilem, & vt formam; qua distinctione vtitur idem Diuus Thomas prima secundæ quæst. 4. art. 5. ad primum, dum docet beatitudinem intellectualem competere animæ, vt corpus transcendit, non autem, vt forma est ipsius. Priori ergo modo spectatam, aiunt corpus minimè appetere, sed posteriori, ac D. Thomam hoc attendisse, Scotum verò illud.

Horum doctrina non admittitur.

At enim quia huiusmodi distinctio nonnullam præbet ansam ponendi in anima rationali duos gradus, alterum quo sit forma corporis, alterum quo sit separabilis; qua in re, non minimus latet error, supersedendum ea est, præsertim quia non ostendit quid in quæstione proposita simpliciter sit decernendum. Quæ hactenus diximus suadent quidem naturalem inclinationem, siue appetitum innatum, atque improprium animæ nostræ erga materiam; non tamen planè ostendunt hábere illam quoque proprium, innatum, atque elicitum.

An habeat anima elicitũ appetitum ad reunionẽ cũ corpore.

Recentiores quidam Theologi credunt animam separatam nulla habita ratione gloriæ, vel damnationis; sed in statu puro separationis, vt nunc loquimur, minimè desideraturam (si rectè sapiat) reunionem ad corpus. Primò, quia non alterius, quàm illius, quod deposuerat, corporis reunio ei deberetur, hoc est, morti iterum obnoxij, vt notum est; quo pacto iam in infinitum abiret eiusmodi desiderium; cum infinities esset corpus per mortem deponendum: quod tamen absurdum videtur, atque alienum à naturæ inclinatione, quę ad determinatum semper contendit finem.

Soarius 3. p. q. 13. disp. 44 sect. 7. ad calcem.

Sẽtentia, quę negat probatur primò,

Secundò, Secundò, quia reunio ad corpus caducum, perfectam rerum contemplationem moratur, turbatque, atque adeò naturalem beatitudinem minuit; non poterit ergò elicito actu saltem deliberato expeti ab anima.

Tertiò. Tertiò, quia quòd tantoperè viui formidemus vnionis dissolutionem, inexperientiæ potiùs illius animæ status adscribendum est; quàm existimandum commodiorem ei esse vnionem. Adde animam per se sumptam id minimè formidare, sed totum hominem, quem certum est maximè expetere suarum partium coniunctionem, sine qua nõ constabit.

Quartò. Quartò, quia anima, qua ratione forma est corporis, inter naturas præsè sumptas numeratur, per voluntatem verò ab huiusmodi naturis secernitur; vt constare potest ex ijs, quæ 2. Physic. capit. primo, quæstione quarta, sunt annotata; ergo non appetet actu elicito á voluntate id, quod sibi tanquam naturę competit, idest, corporis vnionem. Probatur consequentia, quia id desiderium iam non est ab anima, vt á natura, atque adeò nec naturale.

Quintò Quintò, Reunio animæ semel à corpore separatæ non est naturalis,

lis, sed miraculosa: ergò non cadit sub naturale ipsius animæ desiderium.

Affirmandum tamen omnino est animam separatam actu etiam elicito desiderare naturaliter resurrectionem. Quæ sententia satis confirmatur ex ijs, quæ dicta sunt de innata propensione animæ separatæ ad corpus. Nam cum anima proprio appetitu donata sit, id est, voluntate, cur ea, quibus perficitur, & in quæ, siue propriè, siue impropriè propensa est, elicito actu non desideret? Præsertim quia voluntas totius subiecti appetitus dicitur, quo, videlicet, desiderare possit quidquid ei naturæ iure semel obuenit; qualis est societas corporis. Deinde, anima etiam quà rationalis, atque adeò quà volitiua, forma est corporis; vt alibi demonstratum est, non enim quia per hanc prærogatiuam cæteras formas excedit, ideò per illam à conditione formæ recedit: poterit ergo per voluntatẽ appetere quidquid ei, quà natura est, competit, cum eiusmodi appetitio ab ea, vt natura est, proueniat.

Contraria sẽtentia ampletenda est.

Lib. 2 de anima c. 1. q. 6. & 2. physic. cap. 1 q. 24.

Quapropter ad primùm superioris sententiæ argumentum dicito animã rationalem non appetere simul infinitas vniones, sed vnam tantũ; quã appetitionẽ infinities recurrere nullum est incõmodum, si eius etiã obiectũ eandẽ subeat conditionem: quẽadmodum nullũ est incõmodũ infinities descendere lapidem, si toties sursum pellatur. Quòd si obijcias à D. Aug. 12. lib. de Ciuit. c. 13. irrideri perpetuam (vt quidam Philosophi arbitrabantur) earundem rerum reditionem. In promptu responsio est, irrisionem illam hominis esse apprimè callentis, quid ea in re à Deo fuerit statutũ, non autem ignorantis, quid in certo aliquo ordine rerum, illarum aliquæ postularent. Adde etiam eos philosophos plura alia asseruisse reditura, vt eadem hominum studia, mores, &cæt. quæ cum libera sint, iure à S. Doctore irridentur. Lege quæ lib. 2. de Gener. c. 11. q. 1. art. 1. scripta sunt.

Ad primũ negationẽ sententiæ, & argum.

Dilutio.

Obiectio.

Ad secundũ.

Ad secundum, fatendum perfectiùs contemplari posse animam separatam, quàm corpori vnitam: negandum tamen illum, quàm istum statum ei esse magis expetibilem: cum non ille, sed hic eidem sit connaturalis; vt superiori articulo docuimus. Itaque quòd ea cognitio, quam corpori vnita assequi valet; imperfecta sit, conditio est humana, quam æque ferre par est animam. Quòd deindè cum labore obtineatur, extrinsecum est impedimentum, vt proindè desiderio excitando per se non obsit, sicuti de toto ipso homine doceri solet, cum de eius sciendi appetitu agitur.

Ad tertium.

Ad tertium, concedendum mortem non tam propriè animæ, quàm toti homini esse formidabilem; ex quo tamen non sequitur animam nõ auersaturam naturaliter sui separationem, tunc etiam cum illum statum subierit.

Ad quartum.

Ad quartum dicendum, etsi anima distinguatur à quibusdam naturis presè acceptis per voluntatem, & intellectum; adhuc tamen intra genus naturæ propriè spectatæ contineri, cùm etiã quà rationalis, sit forma corporis, vt diximus. Adde nostro instituto sat esse, si anima per actum elicitum voluntatis vnionem appetat naturaliter, id est, consentaneè,

ſentaneè, iuxta genium ſuum, etſi non appetat naturaliter, ac ducto vocabulo à natura preſsè accepta.

Ad quintum. Ad quintum dic, reſurrectionem non eſſe ſupernaturalem quoad entitatem, cum ſit vnio eiuſdem ſpeciei cum prima generatione, etſi quoad modum ſupernaturalis ſit. Quæ verò ita ſe habent naturali deſiderio appeti valent, vt à cæco aſpectus; ſed de hac re ſtatim plura.

Reſpondetur ad argumenta adducta à Scoto. Ad primum. Ad primum verò argumentum pro Scoti ſententia initio articuli adductum negari debet aſſumptum; non enim quod eſt contra quanlibet inclinationem naturalem, violentum dicitur; ſed contra effectiuam: alioquin dicatur etiam cæcus in ſtatu violento exiſtere. Atque hùc tandem pertinet Caietani ſolutio 1. p. q. 76. art. 1. ad finem ex D. Tho. elicita. Idem verò Sanctus Doctor q. 24. de veritate art. 10. ad 1. rem illuſtrauerat exemplo cauſæ efficientis, quæ violentiam pati non dicitur, ſi non agat, cum ex alterius etiam cauſæ concurſu fortaſsè pendet eius actio, vt accidit cuilibet parenti comparatione prolis. Itaque ad violentiam requiritur efficiens, ſufficiensque principium in eo, quod illam paſſurum eſt. Lege quę dicuntur lib. 2. de Generatione cap. 11. q. 1. art. 4.

Ad ſecũdum. Ad ſecundum, nihil referre ſi aliquantulùm anima à mortali corpore degrauetur, quominùs ipſius vnionem amet: attendimus enim id, quod natura hominis ex propria fert conditione. Porrò Salomon, de operibus ſtudioſis maximè loquitur, quibus deprauatus appetitus repugnat; non autem de pure naturalibus, vt in præſentia.

Ad tertium. Ad tertium, neganda eſt minor propoſitio, quia actum informandi, quæ eſt princeps animæ perfectio earum, quæ illius naturam comitantur, eadem anima abſque materia non obtinet. Pro ſolutione quarti, ſequens articulus proponitur.

ARTICVLVS IIII.

SOLVITVR QVARTVM ARGVmentum ſuperioris articuli pro Scoto.

Pars quę affirmat reſurrectionem eſſe naturalem. QVartum argumentum petit, an reunio animæ ad corpus, quæ ipſa eſt reſurrectio, naturalis ſit. Videtur enim affirmatè reſpondendum. Namque ſi ad materiam attendamus, manet in ea poſt ſeparationem animæ capacitas antiqua; ſiquidem ab eadem nullo modo diſtinguitur. Si verò animam conſideremus, cum ſit etiam formalis quædam, ac tranſcendens habitudo erga materiam, haud dubiè, cum perſeueret anima, perſeuerat eius ad materiam inclinatio. Non eſt igitur cur ratione vtriuſq; vel alterius partis, non poſsit vnio naturaliter iterari. Quod ſi ita eſt; ergo ſiue à prima, ſiue à ſecunda cauſa agente id præſtetur, naturæ debito continget, cum ijs, quæ naturaliter vniri valent, cauſa naturaliter vniens reſpõdere debeat, id quod

etiam

etiam D. Clemens non obscurè testatur lib. 5. constit. cap. 6. vbi sic ait. Qui corpus Adæ fabricatus est, idem & Adæ, & cæterorum corpora suscitabit, quòd hoc naturæ hominum rationis participi debeatur. Accedit quoniam non alia ratione meliùs constare potest, quid futurum fuisset hominibus, si erga illos Deus naturalem, generalemque prouidentiam tantummodo exhibere vellet. Quandoquidem solius animæ status satis esse non videtur, vt homini abundè prospiciatur. Cõfirmatur auctoritate.

Hæc tamen sententia ad summum concludit vnionem semel dissolutam inter animam, & corpus, naturalem esse quoad entitatem, quod libenter fatemur. Nec enim illa ex eo quòd postquàm euanuit, iterum redeat, amplius variatur, quàm penes actum, ac potentiam. Non tamen (quod est quarti argumenti, in cuius explicatione versamur, institutum) efficit eam, vel naturaliter exhibendam esse, vel alicui homini semel corrupto deberi, aut denique ab eo fore cognoscendam, sed peculiari Dei institutione, ac decreto, quod vocant supernaturalem esse quoadmodum, non quasi modum aliquem intrinsecum habeat supernaturalitatis (id enim à vero abest; tum quia actio ipsa iam est modus quidam, tum quia iam in termino aliquid supernaturalitatis induceret quod nemo admittit) sed per extrinsecam denominationem à supernatutali Dei prouidentia, qua eandem numero productionem, remq; productam in alio tempore, locoque exhibet; id quod ipsa voce, reunionis, insinuatur, quæ repetitionem quandam eiusdem rei menti ingerit. Reunionẽ esse naturalem quoad entitatem. Supernaturalẽ quoad modum. Qui sit ille modus.

Atque hùc spectat quod D. Thomas ait 4. contra gent. cap. 81. quem locum adducit etiam Caietanus 1. p. q. 76. art. 1. ad finem sequuntur quę alij Theologi communiter; resurrectionem naturalem dici in facto esse; in fieri verò supernaturalem. Quod modo iam à nobis explicato est intelligendum. Ea igitur, quæ paulò ante adducta sunt, nihil efficiunt, quanuis enim eadem anima, atque materia post dissolutionem vnionis maneant, non remanet tamen in aliquo agente secundo virtus eas iterum vniendi; neque in illis proxima capacitas ad talem vnionem, vt ad finem librorum de ortu, & interitu explicatum est. Iam D. Clemens de morali debito non physico loquitur, quatenùs videlicet integra hominis natura, quia rationis est particeps, modo aliquo postulat, vt ad beatam vitam promoueatur: quemadmodum, & Augustinus in Epist. ad Dioscorum scripsit tam potentis naturæ esse animam, vt eius beatitudo redundet in corpus, cum tamen ex æquo, bonoque gloria corporis sit ab anima beata, non verò ex aliquo puro naturæ iure. Quod denique addebatur rectè in ea sententia constare de naturali prouidentia hominis post mortem; non vrget; satis enim compensari possent quæ in hac mortali vita, homo benè operaretur, si soli animæ æternum præmium donaretur. Respondetur ad rationem partis affirmatiuæ. lib. 2 c. 11. q. 1. art. 4. ad 4.

Ex his, quæ dicta sunt videri alicui potest reunionem animæ ad corpus, si non exhiberi, saltem cognosci naturaliter posse, cum nihil supernaturalitatis ampliùs habeat, quàm quòd à Deo extraordinaria naturæ lege reuocetur. Verùm quamquam admodùm probabiles sunt ratio- Resurrectionem homini non deberi.

rationes, immò ferè demonstratiuæ, quibus ostenditur reparationem hominis esse posibilem, vt patet ex lib. 2. de Generatione cap. 11. q. 2. art. 2. quanquam item revera exhibendam esse naturales coniecturæ esse posint; certò tamen, & euidenter, atque eo modo, quo fides docet, nemo vnquam naturali lumine assequi potuit futuram esse. Quis enim liberum, ac extraordinarium Dei decretũ cognoscat, cum nemo hominum scire posit Dei consilium, aut cogitare quid ipse velit, vt ait Salomon. Atque hæc pro quarto Scoti argumento dicta sint.

Ei vt certo futuram nullũ naturæ lumẽ attingit.

DISPVTATIO III.

DE IIS, QVÆ AD COGNITIONEM animæ separatæ pertinent per modum actus primi.

EXpeditis iam, quæ ad animam separatam quoad esse spectant; consequens est, vt ea aggrediamur, quæ ad illius referuntur operationem; primùm, immanentem, qualis est cognitio: deinde transeuntem, aut quasi transeuntem; cuiusmodi est sui ipsius, aut aliorum etiam motio per loca. Namque circa illius perpessionem vna tantùm difficultas, eaque à diuina institutione potiùs, quàm à natura orta, motum habet: qua scilicet ratione à calore, & frigore pati posit in pœnã flagitiorum apud inferos. Cætera verò, quæ in intellectu, voluntate, aut potentia motrice patitur, cùm docetur, siue illuminatur, cùm gaudio tristitiaque afficitur, cùm denique loco detinetur, minora sunt; de quibus tamen omnibus in huius tractationis progressu mentio fiet.

Quotuplex sit animæ actio.

ARTICVLVS I.

VTRVM POTENTIÆ COGNOSCENTES animam à corpore abeuntem comitentur.

QVanùis præsentis dubitationis conclusio facilis sit: prætermissa tamen non fuit à D. Tho. 1. p. q. 77. art. 8. & quæst. vnica de anima art. 10. atque alijs in locis, ea fortasse de causa, quia doctrinam continet non inutilem. Partem igitùr vniuersim affirmantem tenuerunt non nulli, quos citato loco primæ partis, supresso nomine adducit D. Thomas. Item Plato, eodem teste art. 5. illius quæst. ad 3. quib⁹ consentit Greg. Arim. in 2. d. 17. q. 3. art. 1. alijq; Nominales qua-

Citantur hi lib 2. de anim c.3. q.4. art.1.

quatenùs omnes cognoscendi potentias, itemque appetendi ab anima re ipsa non distinguunt. Cuius placiti argumenta hæc sunto. Primum, Vt se habent potentiæ corporis ad corpus; ita potentiæ animæ ad animam: ergò sicut illæ in corpore, ita hæ in anima existent: Tunc sic. Potentiæ animæ, quinque numerantur ab Aristotele, vegetandi, sentiendi, intelligendi, appetendi, loco mouendi; omnes igitur, quæ ad cognitionem pertinent, residen in anima, alioquì cur magis animæ, quam corporis dicerentur? atque adeò à corpore discedentem sequentur, cum nulla ratio sit, cur esse desinant, si illarum subiectum anima non occumbit. Sententia quę affirmat probatur primò.

Secundum, Sensus in eo subiecto debent existere, à quo fluunt; cum per immanentem emanationem pullulent: atqui ab anima, non à materia fluunt, in illa igitur non in hac hærent immediatè; & quod est consequens, eandem etiam à corpore auulsam comitantur. Minor cõmuni Philosophorum sermone celebratur, dum potentias ab anima fluere dictitant, nulla materiæ facta mentione; nec immerito, siquidem ea nullius est actiuitatis, atq; adeò neq; emanationis principium elicitiuum. Secundò.

Tertium, Potentiæ animę vitę quædam accidentariæ sunt, sicut ipsa est vita essentialis; ergò dum hæc fuerit, erunt & illæ, atqui in potentijs vitalibus maximè numerantur cognoscentes: ergo. Tertiò.

Quartum, Intellectꝰ manet in anima separata: ergò & potentiæ reliquæ, quæ cognitioni obseruiunt. Antecedens multipliciter probatur, tum quia intellectus, sicuti à materia in cognoscendo, ita & in essendo abstrahit, tum quia si anima extra corpus manet, ne sit otiosa, aliquam sanè potentiam exportare debet, quam quæso magis intimam, atque immediatam, quàm intellectum? tum tertiò, quia ita scriptum reliquit Arist. lib. 1. de anima cap. 4. tex. 56. atque ex sacra pagina constat, quæ docet hominem imaginem, & similitudinem Dei in se habere, quod Patres omnes de anima accipiunt ratione intellectus, ac voluntatis: quarè iam ab anima separata Dei imago aboleretur, si intellectus illam in eo statu non comitatur, quod est impium. Demum, Christianæ fidei documentum est, beari animas ex Dei cognitione, vtique intellectiua; ergo. Consequentia verò præcipui argumẽti inde ostenditur, quia intellectus noster eius est conditionis, vt non nisi sensibus pręeuntibus tanquàm administris, descendat in operationem. Oportebit igitur animam separatam non solùm intellectum, sed etiam sensus adsportare. Quartò.

Quintum, Anima re ipsa eadem & intellectiua, & sensitiua est; non enim duæ in homine admittendæ sunt, vt lib. 1. de Gener. c. 4. q. 21. traditum est; ergò sicut ab illa, quà rationali, intellectus, & voluntas manant; ita ab eàdem, quà sensitiua, manabunt sensus, atque appetitus; sicq; non illas solùm facultates, sed has etiam separata retinebit. Quintò.

Sextum, Si senex oculum iuuenis recipiat, idest organum, bellè perspiciet, vt dicitur loco citato de anima; Organum igitur, non potentia senescit; & indèq; minimè corrumpetur, sed potiùs cum anima semper vigebit. Quo etiam modo dici potuit ab eodem Aristot. benè valiturũ hominem, cuius anima vietum corpus deponat, aliudque iuuenescens nanciscatur. Sextò.

Septimò. Septimum, In anima separata dolor, & ira, quæ sine sensibus esse non possunt, excitantur; cum in eis fletum, dentiumque stridorem futurum diuinæ literæ testentur; ergo cum eàdem sensus perseuerant. Con

1. argumenti cõfirmatio. firmatur argumentum primò ex August. lib. 12. super Genes. ad lit. c. 19. & 20. asserente, animam sentire quædam sine corpore, id est, gaudium, & tristitiam: & cap. 46. non corpus, sed animam dolere per corpus, quo vtitur tanquam nuntio: & apertiùs lib. de spiritu, & anima, recedentem à corpore mentem trahere secum sensum, & imaginationem. Nec mirum, si anima separata hæc possideat, cum in dæmone multò separatiore insit furor irrationalis, concupiscentia amens, & phantasia proterua, vt ait Dionys. 4. cap. diuinorum nominum. Con-

2. cõfirmatio firmatur secundò, quia virtutes, ac vitia animas non deserunt extra corpus (alioqui si nihil horum in eis inuenitur, quo merito separatæ donantur gloria, quo demerito supplicijs puniuntur?) sed pleræque istarum qualitatum insunt appetitui, vt 3. Ethic. doceri solet; inest igitur

3 cõfirmatio in anima appetitus, eiusque comes sensus. Confirmatur tertiò, quia si sensitiuæ potentiæ in anima non remanent, non apparet modus, quo illa ab igne corporeo (vt fides tradit) patiatur; siquidem dolor sentientis potentiæ actus est, vel non sine illa suscipi potest.

Octauò. Octauum, Potentia motiua manet in anima separata, cùm tamen per membra corporis motum edat; ergo licet potentiæ sensitiuæ per organum corporeum functiones suas exerceant, manebunt nihilominùs in eàdem anima extra corpus.

1. conclusio. Sit tamen hac de re prima conclusio. Intellectus animam separatam comitatur. Hanc satis suadent ea, quæ in tertio argumento sunt adducta; vnde de voluntate idem concludendum est, cùm vnicuique potentiæ cognoscenti sua etiam appetens accommodetur. Non vtimur autem illo argumento, intellectum, videlicet, ac voluntatem ab anima realiter non distingui, cùm id lib. 2. de anima c. 3. quæst. 4. reiectum sit.

2. conclusio. Secunda conclusio, Reliquæ potentiæ sensitiuæ, anima separata, pereunt non solùm quoad actum (id enim fatetur Greg.) sed etiam quoad ipsarum entitatem. Ita D. Thom. 1. p. q. 77. art. 8. cum suis ibidem. Durand. in 4. dist. 44. q. 11. art. 2. Probatur verò hunc in modum. Primò,

1. ratio. Sensitiuæ potentiæ corporeæ sunt; non possunt ergò animam extra corpus comitari. Argumenti consequutio bona est. Antecedens verò ratione ducta tum à subiecto, tum ab obiecto, tum denique ab operatione stabiliri potest. A subiecto quidem; quoniam illud corporeum est, nimirum, vel totum compositum, vel materia, vt formam induit, iuxta varias ea de re sententias, quæ primo de Generatione libro cap. 4. q. 4. sunt tractatæ. Ab obiecto autem quia sentientes potentiæ non nisi de re singulari, materiali, ac concreta cognoscunt. Ab operatione tandem, quia solam directam eliciunt, non verò reflexam, saltem perfectè. Hæc autem longè absunt ab ijs facultatibus, quæ spiritualem for-

2. ratio. mam, qualis est humana, comitari debent extra corp⁹. Secundò, Potentiæ sentientes corporeæ sunt in brutis, vt planũ est, superfluè igitur in nobis spirituales erunt; & quod inde sequitur, falsò animam separatam dicentur sociare.

Ter-

Tertiò, Animal ens eſt ſimpliciter corporeũ; atq; adeò & homo; quiã licet ſpiritualem formam contineat, ea tamen in totius hominis conſtitutionem corporaliter concurrit: ſicut & reliquæ materiales formæ, cum quibus ipſa in eo concurrendi modo vniuocè conuenit; at ſentientes potentiæ ab animali, qua animal eſt, diriuantur; illę igitur corporeæ ſunt, minimèque idoneæ ad ſtatum ſeparationis. Quartò argumentatur D. Thomas in quęſt. de anima art. 19. Sentiendi operatio non eſt propria animæ; ſed toti coniuncto, iuxta Ariſtotelem primo de ſomno, & vigilia cap. 1. nec immeritò, quia alioquin animæ brutorum ſubſiſtentes eſſent, ſi propriam, nec cum materia communem actionem ederent; ergo facultas ipſa prędictam operationem eliciens in anima non reſidet, ſed in coniuncto: aut ſi malis, in materia formæ coniuncta. Accedit illud ex libro de Eccleſiaſticis dogmatibus cap. 19. apud Auguſt. tomo 3. Ex duabus ſubſtantijs conſtat homo: anima cum ratione ſua; & carne cum ſenſibus ſuis.

3. ratiõ. Sentientes põtentiæ ab animali quod corporeum eſt, profluũt.

4. ratio.

Sic tamen aduerſus huius ſecundæ concluſionis probationem oppones primò; Etſi ſubiectum corporeũ conferre nequeat ſpirituali formæ eſſe ſimpliciter, & (vt vocant) exiſtentiæ, eo quòd illud ordinis ſit ignobilioris, confert tamen eſſe ſecundum quid, hoc eſt, informatiuũ; vndè materia prima ipſius etiam formæ rationalis cauſa eſſe perhibetur; igitur è conuerſo forma corporea, qualis eſt ſenſus, conferre poterit animæ, quanuis ſpirituali, receptiuum eſſe, atq; adeò conferre, vt hæc illum recipiat. Secundò, Anima rationalis nobilior eſt potentijs ſentientibus: nihil igitur obſtat quominùs eis exiſtentiam valeat impertiri.

Objicitur primó

Objicitur ſecundò.

Primæ tamen obiectioni occurrendum tam materiam, quàm formã ſubſtantialem poſſe ad inuicem cauſalitatem exercere; ita vt illa huic informatiuum eſſe conferat; & hęc illi receptiuum tribuat, quia neutra ſupponit aliam perfectam in tali eſſe, ſed potiùs imperfectam inuenit, vt mirum non ſit, ſi eam perficiat; at verò formam accidentariam ſupponere ſubiectum iam perfectum in omni eſſe ſubſtantiali, quale eſt receptiuum eſſe, ſicque ab ea in ſubiectum prouenire non poſſe. Secundæ reſpondendum, animam rationalem non ideò exiſtentiam corporis potentijs non conferre, quòd illius nobilitatem excedant; ſed quia ea eſt formarum per ſe minimè conſiſtentium natura, vt ad conditionem ſubiecti ſe ſe accõmodent; cum in eius eſſe conſortium deuocentur; itaque aut extenſionem ſubeant, ſi extenſum ſit: aut indiuiduitatem, ſi ſit indiuiduum; id verò contra naturam materialium potentiarum eueniret, ſi in ſpirituali anima ineſſe dicerentur.

Adt. obiectionem.

Ad 2. obiectionem.

Ex D. Dionyſ. & libro de cauſis.

Tertia concluſio, Potentia motiua ipſi animæ propria eandem à corpore decedentem non deſerit; in qua quidem concluſione nulla eſt dubitatio, ſicuti neque in prima, ſi alia mouendi facultas, præter eam, quæ in corpore reſidet, animæ propria tribuatur, quod cum in extrema huius tractationis diſputatione oſtendendum ſit, non eſt cur hoc loco id anteuertamus.

3. concluſio. Potentiã motiuam animę propriam cũ eadem permanere.

ARTICVLVS. II.

SOLVVNTVR ARGVMENTA superiori articulo adducta.

Ad primum. AD primum dicendum, etsi vitales facultates potentię animę sint, propterea quòd ab ea perenniter fluant, ac per easdem viuamus: non ꝓpterea oportere vt idem subiectum inhęsionis habeant. Satis enim est, si insint materiæ cum forma substantialiter, atque adeò maximè coniunctæ.

Ad secũdam. Ad secundum, si de subiecto totali sermo sit, vera est maior: sed falsa minor. Si de partiali, seu vt quo, falsa est maior, eiusque probatio statim adiuncta; est enim emanatio potentiarum materialium comparata ad animam, simpliciter transiens, cum in materia sit, exerceaturque.

Ad tertium. Ad tertium, vt sensus accidentariæ vitæ sint, & appellentur, sat esse illos ab essentiali vita perpetua emanatione pendere; nec in materiam, nisi eidem essentiali vitæ vnitam recipi.

Ad quartum. Ad quartum, admisso antecedente cum confirmationibus ibidem adiectis, neganda est consequentia: conditio enim illa humanæ cognitionis intellectiuæ, vt non nisi obseruiente sensu exhibeatur, coniuncti intellectus est, non separari.

Ad quintum. Ad quintum, quemadmodùm sensus non eo ꝓrsùs modo ab anima pullulant, quo intellectus, & voluntas; ita mirum non esse, si in subiecto inhæsionis etiam discrepent, nempe posteriores hæ potentiæ ab anima solitariè spectata emanant; priores verò illę ab eàdem corpori sociata; vnde fieri potuit, vt aliæ aliud subiectum immediatum sortirentur.

Non eodem modo potentiæ ab anima dimanant.

Ad sextum. Ad sextum, ità euenturum quod ex Aristotele adducitur, quoniam dùm materia ritè disposita fuerit semper videndi potentia ad functionem idonea resultabit; cum, ea hypothesi data, nihil iam desideretur: nõ autem quòd eiusmodi potentia incorruptibilis sit, in animavè residẽs.

Ad septimũ. Ad septimum, dici in primis posset generatim, dolorem, torsionem vè quamlibet ex se corruptricem subiecti, animam separatam naturaliter non afficere, vt perspicuum est, affecturam verò si eidem inessent sensus, atque appetitus; vnde non leue argumentum pro secunda conclusione eruitur. Deinde respondemus sigillatim, fletum, stridoremq; dentium metaphoricè accipienda esse ad captum rudiorum, si de animæ separatæ supplicio Christi Domini sententia procedat, vt fletus nomine mæroris vehementia significetur; stridoris autem dentium, intestinum odium, quod in animo cùm ardet, dentibus etiam stridorem ciet, in appetituque sensitiuo rabies nuncupatur. Si autem de totius hominis pœna, erit quidem propria locutio, quanquam in fletu ad lachrymarum expressionem non sit veniendum; cùm hę generationem, corruptionẽq; inuoluant, q̃ post diem iudicij in substantijs non erunt.

Qui sit ille fletus, & stridor, quo animę dicuntur cruciari.

Dãnati lacrymas non effundent.

Ad primam deindè confirmationem (quem tamen locum à D. Tho.

Ad 1. confirmationem.

1. P.

1.p.q.77.ar.5.citatum tam expreſſum non legimus) reſpondendum lo qui Auguſt.de cognitione animę,qua tã corporea,quàm ſpiritualia valet attingere; ac ſi apertiùs diceret, intelligere animam tum ea, quæ corpore vacant, tum quæ corpore ſunt prædita. Aut certè ſentiendi verbo vti pro intelligendi:qua vſurpatione lib.2.de libero arbitrio cap. 6. intellectum in anima, interiorem eius ſenſum, cum diſcipulo agens, appellauit. Item, quod idem Auguſtinus ſcribit non corpus, ſed animam dolere per corpus, nihil obeſt noſtræ doctrinæ, ſed prodeſt potiùs;ſiquidem dolor proprius,potentiæ corporeæ affectꝰ eſt, ad quem proindè anima non niſi corpori vnita poteſt concurrere. Porrò, liber de ſpiritu,& anima, Auguſtino falſo tribuitur, vt ex D. Thoma alibi dictum eſt, neque magnæ admodum authoritatis creditur,vt illius doctrinæ ſit vniuerſim habenda ratio. Denique D. Dionyſij locum interpretatur idem D. Thomas q. diſputata de anima artic. 19. ad 8. vt eæ paſsiones non ſint in Dæmonibus,niſi proportione quadam, ac ſimilitudine ad humanas.

Dolor ꝓpriusaffectus eſt corporis.

Ad ſecundã confirmationem dicito, ſi nomine virtutis, ac vitij habitus (vt par eſt) intelligantur, non torqueri animas propter illos, aut donari gloria, ſed propter actus præteritos, vndè tales habitus manarunt, præſentemque reatum culpæ, qui in anima revera ineſt, ſiue relatio ſit, ſiue quid aliud, vt apud Theologos diſputatur. Quòd ſi quemadmodum in potentia corporea,præſertim appetitu actus, habituſque tam virtutis, quàm vitij admitti ſolent ob aliqualem libertatis formalis participationem,ſic & reatum nonnullum concedamus,ſupplicium ei reſpondens nonniſi poſt corporum, atque adeò ipſius appetitꝰ reſurrectionem ſubeundum erit.

Ad 2. Cõfirmationem.

Animę non torquẽtur ꝓpter habitus, ſed propter actus, & culpę reatum.

Tertia confirmatio dubitationem continet Theologorum propriam,neque eius explicatio(quam tamen in hac vita poſsibilem eſſe negant Durand. loco paulo poſt citando, Bellar. lib. 2. de purgatorio capit. 12. iuxta Auguſt. & Gregorium) admodum neceſſaria nunc eſt, cum pœna, quã vocant ſenſus ſupernaturali vi ſit infligenda damnatorum animis, cui ſubeundæ ſiquis contenderet neceſſarios eſſe ſenſus, non ꝓptereà concluderet eos naturaliter (vt nunc agimus) ab animis ex hac vita deportari. Quin etiam neq; eiuſmodi poſitio de modo patiendi medijs ſenſibus,atque appetitu,vera eſſe poteſt, aut certè rem in obſcuro adhuc relinquit; cum explicandum ſuperſit, quomodo incorruptibilis anima oſtendatur,ex eo quòd immodicum inferni ignis calorem ſenſu percipiat. Lege Durand. 4. diſtinct.44.quæſt. 11. ar. 2. in refutatione tertiæ opinionis.

Ad 3. Confirmationem.

De pœna ſenſus quam anima patitur apud inferos.

Ad octauum dic manere quidem potentiam motricem in anima ſeparata, non illam, quæ in hac vita per corporis membra motum edit;cum ſit etiam corporea, ſed aliam ipſi animæ propriam,qua non niſi in ſtatu ſeparationis vtitur. Quæ doctrina quanuis in quæſtione ſit poſita, erit tamen à nobis extrema diſputatione ſuadenda.

Ad octauum

ARTICVLVS III.

AN NE SPECIES, ATQVE habitus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ residentes, eandem á corpore separatam comitentur.

Quã latos & effusos fines sibi vendicet hæc quæstio.

QVæstio hæc latè admodùm pateret, si in tota sua amplitudine à nobis tractaretur. Funditur enim in primis ad eos, qui nullas præter quàm in parte sentiente species agnoscunt, in quibus numeratur Henricus quodlib. 5. quæst. 14. (etsi quoad habitus affirmet manere eos in anima separata quodlib. 6. quæst. 8.) alijque apud D. Thom. prima part. quæst. 89. art. 5. á quorum dogmate parùm abest Auicenna (eum Sanctus Doctor expugnat. quæst. 79. art. 6. & Abulẽsis inferiùs adducendus) opinatus tunc solùm cùm actu intelligimus, species in nobis seruari. Auicennæ accedit Auerroes 12. Met. com. 2. credens substantijs separatis nullos inhærere habitus: vt refert Caiet. prima secundæ quæst. 50. art. 6. Sed hi omnes magna ex parte refelluntur lib. 3. de anima cap. 5. quæst. 3. & sequent. Funditur item quæstio ad illam scholasticorum dubitationem, an ne Theologia apud nos acquisita maneat in patria, quam quidam tractare solent, vel initio 1. part. vel ad prologum sententiarum. Denique ei maximè accedit, quæ est 67. primæ secundæ D. Thom. vbi tam de virtutibus moralibus, quàm Theologicis quæritur, vtrum post hanc vitã in anima ꝑseuerent; sed nos intra nostri instituti metas quoad fieri poterit, continebimur.

Pars quę negat probatur primo quoad habitus.

Ac pro parte negatiua se offerunt argumenta, tum à natura ipsa, tum á diuina prouidentia petita. A natura quidem huiuscemodi. Primò, quia quod attinet ad habitus, cum illi contrarium habeant, si quis hinc opinatiuum deferat, vel erroneum, haud dubiè in morte vtrumlibet deponet; quandoquidem anima separata euidentem cognitionem obtinebit, sicque per contrarium actum, eumque perfectissimum ꝑpellet. vt scitè annotauit Bellar. libro 2. de purgatorio capit nono. Quod deindè attinet ad species, etsi contrario vacent, neque corruptibili subiecto hæreant; attamen á phantasmatis, sicut in fieri, ita & in conseruari pendent: ergò ijs abolitis extinguentur etiam species: quemadmodum Lunæ fulgor, amoto Sole, confestim emoritur, quauis neq; illa corrumpatur, neque iste contrarium vendicet. Assumptum probatur; tum quia species intentionale habent esse, atque adeò ita debile, vt perenni efficientis causæ influxu egeant; tum quia id significasse videtur Aristoteles in prædicamentis, cum scientiam ex longa ægritudine corrumpi docuit; quod non nisi ratione phantasmatum, quæ per id tempus, ac maximè per mortẽ excidunt, verè dici potuit. Tum deniq;

Item quoad species.

quia

quia habitus conclusionum, ita à principiorum habitibus pendere videntur: hac enim de causa Theologia ab hæretico Theologo aboletur, quòd fidei habitus, à quo pendebat, subtrahitur à Deo.

Secundò. Pars intellectiua in hac vita nihil, nisi sensitiua ministrante, operatur; cum igitur post mortem operatio sensuum non sit, non erit etiam apud intellectū; non enim efficacior ex separatione redditur, vt iam corporis adminiculum non requirat; Et quod hinc sequitur frustrà species, habitusque manebunt, cum in actum secundum prodire nequeant: ex eòdem enim fundamento, quòd scilicet prodire nequeat habitus fidei in patria in actum, concludit D. Thom. talem habitum frustrà fore prima secundæ quæst. 67. art. 5. ad 3. Et confirmatur primò quia, vt dicitur 1. & 3. de anima, corrupto corpore, mens neque reminiscitur, neque amat, quod credibile non est dixisse Philosophum, quia illa corrumpatur, vt initio huius tractationis vidimus; sed quòd eius propria cognoscendi, amandique instrumenta, idest, species, atq; habitus pereant, & euanescant. Confirmatur primò, quia habitus inclinant ad actus similes ijs, vnde prodiere, iuxta Philosophum secundo Ethicorum; ædificando enim fit homo ædificator, & iterum, ædificator factus potest ædificare, sed habitus illi ab actibus intellectus supra phantasmata se conuertentis sunt geniti: ergò si post mortem huiusmodi conuersio locum non habet; neque etiam habitus, aut species tūc permanebunt.

Probatur 2.

1 Confirmatio.

2. Confimatio.

Iam verò à diuina prouidentia eiusmodi argumenta deducuntur, sitque tertium. Nam 1. Corint. 13. dicitur scientiam in mortali vita comparatam, fore destruendam post mortem, nimirum, quia imperfecta, obscura, multæq; sit incertitudinis: sed scientia habitib⁹, ac speciebus constat: vtraque igitur cum toto homine extinguētur, neque animam à corpore recedentem comitabuntur.

Probatur 3. Ex diuina Prouidentia.

Quarto, quia sæpè accidit, vt qui sunt scientia præditi, vitæ sint proditæ; contrà verò ignorantes sint innoxij: ergò si hinc omnis scientiæ supellex asportetur, ornatiores erunt improborum animæ, quàm proborum, quod in statu perpetuo non sine magna diuinæ prouidentiæ nota diceretur.

Probatur 4.

Affirmantem nihilominùs partem tuetur D. Thom. prima part. q. 89. art. 5. alijsque in locis non rarò. Abul. in 25. cap. Matth. quæst. 580. & plures alij. Itē ij, qui idē censent de illis quæstionib⁹, quas initio huius articuli proposuimus; qui etiam in anima separata memoriam agnoscunt,. Quapropter sic argumentari licet. Primò, In anima separata datur recordatio, vt latiùs ostendemus inferiùs, hęc autem sine reseruatis speciebus non est; ergo anima species olim conquisitas retinet. Minor declaratur, quia quanuis anima per species à Deo denuò sibi inditas intelligere possit res anteà à se cognitas; ea tamen cognitio recordationis nomen non omnino meretur; cum iterata non sit, hoc est, per ea instrumenta, quæ ex vi prioris cognitionis in nobis fuerint relicta. Accedit, quoniam 3. de anima cap. 4. textu 6. eos laudat Aristoteles, qui animam locum specierum nuncupabant; quæ analogia eò spectat, vt

Proponitur pars affirmatiua quęstionis.

Primū argu.

Separata anima recordatur per species acquisitas.

vt anima ſpecies ſibi ſemel creditas, deinceps ſeruet, quemadmodum obſeruat D. Thomas.

2. Argum. Secundò, Fictitium eſt aſſerere ſpecies intelligibiles pendere in ſui conſeruatione à phantaſmatis; cum igitur neque contrarium, neque ſubiectum corruptioni obnoxium habeant (quibus modis accidere poſſet earum corruptio, vt habetur cap. 2. libri de longitud. & breuit. vitæ) animam à corpore abeuntem non deſerent. Probatur antecedēs, in quo ſolùm eſt dubitatio, tum quia impreſſa phantaſmata ab externorum ſenſuum imaginibus non eo modo pendent: quandòquidem illis omnibus ligatis per ſomnum phantaſia intùs ſomniando operatur; quod abſque reſeruatis à vigilia ſpeciebus fieri non poſſet: pari igitur ratione, ne dicam maiori, intellectiles ſpecies abſque phantaſmatum influxu conſeruabuntur; tum quia effectus ab ea cauſa pendet in conſeruari, à qua pependerat in fieri: atqui ſpecies intelligibiles non à phantaſmate impreſſo; ſed ab actu phantaſiæ, iuncto intellectu agente, fiunt: dicendum igitur potiùs fuerat cum Auicenna non permanere ſpecies intelligibiles in mente, niſi dum actu phantaſiamur, quod eſt abſurdum.

Species intellectiles conſeruari ſine phātaſmatis.

Aſſertio. Sit igitur huius articuli aſſertio, In anima ſeparata inueniri tum ſpecies, tum habitus partis intellectiuæ, & quidquid in eàdem anima ante ſeparationem inerat, niſi verò (quod ad habitus attinet) aut per contrarium actum pellantur, vt fieri potuit ante eandem ſeparationem, aut etiam ratione ſtatus gloriæ, vel damnationis, quippiam iſtorum à Deo detrahatur. Inueniri, inquam, quoad entitatem, etſi quoad vſum aliqui vacent, quia deeſt fortaſſe materia, vti temperantiæ, liberalitati, fortitudini, alijſque eiuſmodi habitibus acquiſitis, ſeu à Deo infuſis.

Reſpondetur ad 1. argum. partis negat. Reliquum eſt, vt argumentis negatiuæ partis occurramus. Ad primum quoad habitus attinet, patet reſponſio ex dictis. Quod verò attinet ad ſpecies, Ochamus in 4. quæſt. 12. art. 1. arbitratur demonſtrari non poſſe manere illas, per motus adducto argumento, ſolùmque probabiliter ita teneri poſſe, tum propter ſententiam Hieronymi in Epiſt. ad Paul. Scientiam diſcamus in terris, quæ nobiſcum perſeueret in cœlis: tum quia communiter Sacri Doctores aſſerunt recordari animas poſt mortem flagitiorum, quæ fortè viui perpetrauimus. Verum non rectè philoſophatur Ochamus, nec enim, vt ſuperiùs oſtendimus, intelligibiles ſpecies pendent in ſui conſeruatione à phantaſmatis, neque ea, quibus mouetur, vt probabilem credat noſtram ſententiā, ſatis vrgent, ſiquidem D. Hieronymus de rebus ipſis, non de ſcientia, commodè poteſt intelligi, quaſi ſuadeat, vt ad diuina, æternaque, quàm ad humana, impenſiùs incumbamus. Porrò, pręteritorum flagitiorum recordatio cùm à Sacris Doctoribus celebretur in pœnam, aut etiam (ſi condonata ſint) in gloriam animarum; non ineptè credi poſſet locutos fuiſſe peculiari Dei prouidentia ſpectata. Dicendum igitur intellectiles ſpecies omninò reſeruari in anima ſeparata, ſi ſolùm rerum generalem curſum attendamus. Neque eſſe tam debiles vt illicò intercidant abſentibus phantaſmatis. Ariſtotelis verò dictum in prædica-

Non apte dixit Ocham. probabile tā tum eſſe conſeruari ſpecies.

Species ſuapte natura manēt in anima.

mentis

mentis de scientia, pcedere quoad vsum phantasmatum, qui veluti appendix est humanæ scientiæ. Deniq; falsum esse conclusionum habit⁹ à principiorum habitibus perpetuò pendere, atq; theologicos habitus aboleri in Theologo hæretico, fidemvè acquisitam, cum hæc merè gratuita non sint, quanuis in assensus suos prodire nequeant, ob defectum habitus fidei, à quo pendent in operando, vt alibi docetur.

Habitus cõclusionũ, non pendent in cõseruari ab habitus principiorum.

Ad 2. negatur consequentia, quia quanuis species hinc delatę habituræ non essent vsum aliquem; satis foret habuisse illum quondam, nũcq; intellectum exornare, quod etiam de habitu fidei dici posset cõparatione animarum beatarũm; quanquam verisimilius, ac ex sententia D. Th. sit, eum non manere, aut quia id repugnat, aut certè quia De⁹ ita decreuit, vt ex illo Pauli loco 1. ad Cor. 13. constare videtur. Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. Quin verò posse animam separatam speciebus hinc delatis vti disputatione sequenti ostendem⁹. Ad primam vero confirmationem dicendũ, cum D. Thom. 1. p. quæst. 89. articulo 6. ad primum loqui Philosophum de reminiscentia, & amore secundum cooperationem corporis. Ad secundam, dic illam conuersionem intellectus suprà phantasmata, si rectè declaretur, modum esse accidentarium, & valdè extrinsecũ ipsi⁹ intellectionis, cum sit solùm concomitantia quædam phantasiæ simul operantis, vt sæpè dictum est, prẹsertim cùm rerum abstractarum intellectio elicitur; conseruabuntur igitur species in anima separata etiam tunc, cùm prædicta conuersio non erit.

Ad 2. argum. Species tam ad vsum qã ad ornatum animę inseruire.

Ad 1. Confirmationem.

Ad 2. Confirmationem.

Ad tertium, quod ex diuina prouidentia deducebatur, omissis varijs interpretum expositionibus in eum locum, dic: si inibi quamlibet scientiam Paulus intelligat, eam non absolutè fore destruendã, sed quoad necessitatem ministerij sensualis; nõ enim ope sensuum egebunt beatorum hominũ mentes, de quibus loquitur. Ita D. Th. eo loco Pauli lect. 3. & 1. p. q. 89 ar. 5. ad 1. & 1. secundæ q. 67. ar. 2. ad 1. D. Bonau. Richard. Dur. & alij in 3. d. 31. cum Magistro eàdem d. c. 3. quidquid senserit in oppositum Albert. & Gabr. eàdem d. 31. Si autem nomine scientiæ sola intelligatur Theologia, iure destruendam affirmat per subtractionẽ Diuini concursus ab ijs, qui beandi erunt: quandoquidem neq; ipsam fidem retinebunt, non quòd vtriq; habitus cum actu visionis pugnent, vt ex Posteriorum doctrina constare potest, sed quia ij habitus ad ornatum subiecti Deum contuentis (hac enim ratione solùm eos manere verisimile esset) spectare minimè videntur, quorum actus non ob extrinsecam vllam causam, sed ob immediatam oppositionẽ, cũ visionis actu, Deiq; possessione pugnat, cuiusmodi sunt Catholicę fidei, atq; spei habitus, non ita verò de aliarum virtutum habitibus, fortitudine, temperantia, &c. sentiendum, quia eorum actus, etsi ex defectu obiecti, materiæ vè non sint in patria exercendi, per se tamen non pugnant cum beata visione, vt etiã de Christo Dño viatore traditur à Theologis; sicq; in ornatum animæ remanebunt. Infundet nihilominùs Deus animis habitus Theologicos euidentes, quib⁹ satis cõpensabuntur ij, qui in hac vita fuerant acquisiti. Atq; hanc sententiam de abolitione nostræ Theo

Ad 3. argum.

Quam scientiam indicet D. Paulus destruendam in patria.

Vnde repugnet Theologiam viatorũ manere in patria.

Infundẽdã á Deo beatis Thelogiam euidentem.

logiç in patria tradit Theophil. in illum locum Pauli, Cathar, & Caiet. ibidem depoſita ſententia, quam 1. p. q. 1. ar. 2. tenuerat, alijq; recentiores. At enim Caietano loco citato primæ partis adhæreſcunt etiam poſteriores alij arbitrati Theologiam noſtram ineuidentem eſſe per accidēs, remoueriq; ab ea poſſe ineuidentiam ex vi viſionis beatificæ. Itaq; non ad ornatum ſolùm, ſed etiam ad exercitium manere illam poſſe: ac ſibi fauere putant illam D. Hier. ſententiã ad Paul. de qua nuper meminimus. Sed fundamentũ illud falſum eſt, cùm noſtræ Theologiæ exercitium per ſe pendeat ab habitu catholicæ fidei, qui per ſe, & intrinſecè eſt ineuidens inclinatiuè. D. autem Hieronymꝰ vel de obiectis cognitis loquitur, vt in ſolutione ad 1. monuimꝰ, vel ſi de ſcientia ipſa; ñ de eâdem numero, ſed ſpecie, aut etiam genere cõmodè poteſt intelligi.

Theologiam noſtram eſſe per ſe ineuidentem.

Ad 4. argum.

Ad 4. D. Thom. 1. p. q. 89. ar. 5. ad. 2. reſpondet nullum eſſe incõmodum, ſi inferior beatus ornatior ſit in acquiſita ſcientia, quàm ſuperior; quemadmodum & in corporis ſtatura præcellere poteſt. Iuxta quam doctrinam conceſſurus videtur idem de dãnato. Vel dicito nullam hìc à nobis acquiri poſſe ſcientiam, quam beati homines à Deo infundente multò copioſiorem ñ hauriant, quantũlibet rudes decedãt ex hac vita.

ARTICVLVS. IIII.

VTRVM AB INTELLECTV ANIMÆ Separatæ fluant ſpecies naturaliter.

QVæſtio hæc ſolùm excitari ſolet de ſpecieb⁹, non de habitib⁹ ſcientiæ, aut virtutum; fortaſſe quia prima horum ſemina (qđ ad aliud inſtitutum notauit Caiet. prima ſecundæ q. 67. ar. 2.) ſunt ipſę ſpecies, ex quarum vſu ꝓnum erit prædictos habitus cõparare. Sed vt ad rem veniam⁹, quamquam Plato ante hominis ortum ſcientiã poſuit in animis; non tñ ſatis exlpicuit, vndenam eis obueniret; nec nos de animis ante ortũ hominis, ſed poſt obitum diſputamus; quærimuſq; an abintellectu animæ ſpecies emanent, cũ primùm à corpore ſeparat, ſicuti ipſe intellect⁹ in prima animæ creatione ab ei⁹ eſſentia dimanarat.

Primũ ar. 3. ꝑ parte affirmãte.

Partem affirmantem hæc ſuadent argumenta. Primũ, Ab intellectu, Angeli effluunt ſpecies cum primũ à Deo creatur; atqui eadem ratio eſt de animæ ſeparatæ intellectu: ergò &c. Maior ꝓpoſitio ñ ſolùm tradita fuiſſe creditur à Capreolo in 2. d. 3. q. 2. ad argum. Aureoli contra 3. concluſ. vbi ſcribit ita ꝓfluere ab eſſentia Angeli intellectũ ſpeciebus intelligibilibus fætum, ſicuti ab anima emanant potentiæ; item ab alijs poſterioribus Theologis, inſinuataq; à Caiet. 1. 2. q. 50. a. 6. ſed etiam à D. Th. 1. p. q. 54. in cuius ar. 3. ad. 1. docet pri⁹ extitiſſe in Angelis vniuerſales rerum rationes, quàm res ipſæ creatæ exiſterent; quod abſque neceſsitate vlla diceretur à D. Th. ſi ſpecies purè contingenter, & non naturaliter competerent Angelis. In 4. verò ar. ad 1. ait, non generari in Angelis ſcientiam, ſed naturaliter eis adeſſe. Deinde q. 55. art. 2. ſicut cœli initiò ſuſceperunt accidentia ſibi debita, & non paulatim, vt cor-

corpora inferiora; ita & Angelos ſuſcepiſſe ſpecies. Conſtat autem illa accidentia à cœlis profluxiſſe: ergo. &c. Deinde minor propoſiti argumenti facilè oſtenditur, quia quemadmodum Angeli ſenſibus vacant, queis poſsint ſpecies colligere, vt proinde neceſſum fuerit tantæ efficacitatis intellectum ſortiri, qui ex ſe ſe parere illas poſſet; ita cùm anima deſtituta corpore, in ſeparatarum mentium ſtatum promoueatur, ac veluti nouum vitæ genus ordiatur, æquum eſt, vt eum intellectum ſit nacta, qui à materia expeditus illi ſtatui congruentes ſpecies ex ſe promat. Et confirmatur, quoniam id decet naturam ſubſtantiarū ſeparatarū, ne ſcilicet, ab ipſis obiectis ſpecies pendentes habeant, quem admodum multò magis cōmendatur Solis, quàm aeris natura, quòd ille de ſuo, hic de alieno luceat. Et verò ſi in hoc ſenſibili mundo corpora exiſtunt, quibus lux ſit ingenita; cur in illo intelligibili ſpecierum lumina, tanquam proprietates quædam non concedentur?

Secundum, Homo intellectiuus euadit ratione animæ; ille autem ſpecies conquirit, ac ſibi met actiuè efformat; maiori igitur cum ratione anima ſeparata mediante intellectu ſpecies ex ſe fundet, cum in ea, abſtractio à ſenſibilibus obiectis locum non habeat. 2. Argum.

Tertium, Omne accidens à principijs alicuius ſubſtantiæ emanat, teſte D. Thom. 3. contra gent. cap. 7. Cum igitur ſpecies accidentia ſint, nulli ſubſtantiæ rectiùs eorum emanatio tribuetur, quàm ſeparatæ. Et confirmatur, quia impoſsibile non videtur, ſi creari à Deo valeat ſubſtantia intellectualis, à qua naturaliter ſpecies emanent; ea autem eminentia tanta non eſt, vt ſeparatis mentibus non competat. Atq; hanc ſententiam non improbabilem iudicat Fonſeca lib. 2. Metaphyſ. cap. 1. quæſt. 2. ſect. 7. ad 6. 3. Argum.

Contraria tñ pars omninò certa eſt, quam tuetur Ferr. 2. cont. gent. c. 98. Molina 1. p. q. 55. a. 2. diſp. 2. membro 3. & alij recentiores, eandemq; vt longè ꝓbabiliorem tandem aſſeruit Fonſ. lib. 5. Metaph c. 14. q. 1. ſect. 4. ad finem: nec dubium quin ea D. Th. placuerit, vt latiùs ꝓbat Ferr. etenim 1. p. q. 89. ar. 2. ad 2. ait animam ſeparatam intelligere ꝑ ſpecies diuinitus impreſſas à Deo, & art. 3. recipere illam ſpecies ex influxu diuini luminis. Quæ verba apertè deſignant alienam actionē, & ñ internam efficientiam ipſius animæ ꝑ emanationem. Eandem infuſionem agnoſcit in Angelis 1. p. q. 56. ar. 2. ad. 4. & in 2. p. q. 2. art. 1. Sententia quæ negat veriſsima eſt.

Sic igitur argumentari licet. Primò, quia ſi ſpecies intelligibiles à ſubſtantia aliqua ſeparata fluerēt more ꝓprietatum, iam ea res omnes cognoſcere poſſet ꝑ ſe ipſam; quandoquidem cognita, penetrataq; cuiuſq; rei natura, cognoſcuntur omnes ꝓprietates ipſius; ſicq; fieret, non ſoli Dei proprium eſſe alia, ac ſe per ſe ipſum noſſe, vt tradunt Theologi: imò & ſpecies ſuperadiunctas eſſe otioſas. Probatur primò.

Secundò, quoniam vt exemplaria rerum à ſubſtantia quapiam emanent, neceſſarium videtur, vt res ipſę repræſentatæ ꝓin eàdem ſubſtantia inſint eminenter; nulla verò ſeparatarum ſubſtantiarum, Deo excepto, hanc habet eminentiam, cum nulla eſſe poſsit talium rerum cauſa efficiens: ergo ab anima ſeparata ſpecies non emanant. Secundò.

Tertiò. Tertiò, quia ſpiritalis emanatio, qualis futura eſſet ſpecierum ab anima, non impeditur pervnionem ipſius ad corpus, vt patet in intellectu, & voluntate; quanquam vſus fortaſſe impediatur: ſi ergo emanant ſpecies ab anima ſeparata, emanabunt etiam ab eàdem coniuncta: vndè iam ſent. Platonis de reminiſcentia prorſùs extincta, iterū reuocabitur.

Quartò, Quartò, quia non videtur vlla ratio, cur horum potiùs, quàm illorū obiectorum fluant ſpecies; omnium autem poſsibilium ſpecies effluere eſt impoſsibile, ac ſuprà captum naturalem creaturæ intelligentis: quare iam cogentur aduerſariæ ſententiæ auctores ad diuinam infuſionē recurrere. Nec dicas fluere quidem finitas, quaſq; poſtulauerit natura cuiuſq; ſubſtantiæ ſeparatæ, quandóquidem intra latitudinem eorum obiectorum alia in infinitum factibilia ſunt, ad quæ cognoſcenda, credibile non eſt iam ſufficere ſpecies, quæ de facto ſeparatis mentibus infunduntur.

Ita patet nulla ratione dicendum eſſe ſpecies intelligibiles à mente ſeparata efficienter fluere. Quin etiam Capreoli dictum (neque enim alius notæ melioris auctor contrariæ ſententiæ tam apertè fauit, neque vllo fundamento ea adſcribitur Caietano) ſatis commodè declarari poſſet, ſi vellet. Nimirum, intellectum Angeli in eo ipſo inſtanti, quo ab eius ſubſtantia promanat, fætum eſſe ſpeciebus, à Deo tamen ingenitis. Itaque emanatio ad ſolùm intellectum propriè referenda erit; ad ſpecies verò non niſi quodammodo, qua nimirum ratione, intellectum propriè emanantem indiuiduè comitantur, & à Deo veluti generante conferuntur in prima Angelorum productione. Fatendum igitur eſt in ſubſtantijs ſeparatis, vt pote cognitionis capacibus, naturale principiū inueniri, non efficiens, atque ex ſe fundens ſpecies, ſed paſsiuum, ac veluti naturalis quædam propenſio ad eas excipiendas. Ad eas, inquam, generatim; particulatim verò, hoc eſt, ad has, vel illas ñ niſi prout rerum ordo exegerit, in quo eædē ſubſtātiæ ſeparatæ à Deo fuerint collocatæ.

Intellectū propriè ab anima emanare ſpecies autē impropriè.

Ad primum argumentum initio adductum, neganda eſt maior propoſitio. Primus verò ex D. Thoma locus, quo ea probatur, nihil probat; ſolùm enim docet Angelos iam tunc habuiſſe ſpecies à Deo impreſſas, cùm hoc vniuerſum corporeum á Deo extitit. Secundus etiam locus eò tantùm ſpectat, vt intelligamus (iuxta ipſius Sanctī Doctoris ſententiā) Angelos à rebus ſcientiam ñ quærere; ſed à Deo tanquàm à generante recipere. Iam ſimilitudo illa tertio loco adducta id ſolùm efficit, vt intelligamus nulla mora à creatione Angelorum inditas fuiſſe ſpecies eorum mentibus, non autem emanare ab eis ſicuti à Sole lumen. Ad ſecundum neganda eſt conſequentia, ſatis enim eſt imprimi à Deo ſpecies vbi acquirendi via non patet; vt nunc in ſuum locū mittamus, poſſe fortaſſe animam ſeparatam abſq; ſenſuum ope ſpecies à rebus comparare. Ad tertium cum ſua confirmatione dicendum, quidquid de alijs accidentibus dicatur; ea certè, quæ notionalia ſunt, emanare naturaliter non poſſe à ſubſtantia creata. Quin etiam Ferrar. lib. 4 contra gentes cap. 14. idem D. Thomæ pronuntiatum non de omnibus accidentibus intelligendum monet.

Ad 1. argum. partis affirmantis.

Ad 2.

Ad 3.

AR-

ARTICVLVS V.

VTRVM ANIMA SEPARATA præter eas ſpecies, quas hinc exportat, alias vel ab obiectis hauſtas, vel à Deo impreſſas, vel vtroque modo comparet.

1. aſſertio.

IN propoſita dubitatione ſit prima aſſertio. Animæ ſeparatæ præter ſpecies hinc exportatas: item præter illam ſcientiam, quam infuſam per ſe vocant, qua earum pleræq; à Deo exornantur (id quod nemo iure inficiabitur) naturalibus, ac nouis ſpeciebus conſignantur. Quæ aſſertio quoniam communis eſt, etiam quoad extremam partem, quam nunc intendimus; hac vna ratione breuiter confirmanda erit. Animæ ſine corpore, & ſenſu diu ſeruantur, ſemperque ſeruarentur, ſi ſolam vim naturæ ſpectemus. Cum igitur tum inuicem, tum cum Angelis ſint conuerſaturæ (abſurdus enim eſſet qui ſeparatis mentibus politiæ ordinem denegaret) haud dubiè nouas rerum notiones denuò obtinebunt, ſine quibus perfectam familiaritatem non inibunt; cùm de plerisque rebus à ſenſuum vſu nimium remotis, eique Reipub. nihilominus conſentaneis agendum ſit, quarum ſpecies in vita non hauſerunt.

Lege D. Th. 4. d. 45. q. 2. art. 3. quæſtiunc. 1. ad 4.

Separatæ animę nouas ſpecies infundi.

Obiectio.

Quòd ſi quis dicat animas à corpore liberas multò iam eſſe expeditiores, quippe quas nec corporum noxæ tardant, neque hebetant terreni artus, nec ſentientes potentiæ ad ſua retrahunt obiecta, ac penè diſtrahũt; quominùs ſublimiora illa aſſequi valeant; vnde iam ex ijs, quas hinc exportarunt, imaginibus, procliue ſit immaterialia etiam rimari: is primùm non omni ex parte ſatisfaciet, cum eorum animæ, qui ante intellectus agentis vſum deceſſerunt, nullas ſpecies ſint nactæ. Deinde reſponſionem proferet admodum dubiam. Quis enim credat ſpecies tã aſtrictæ repræſentationis, obſcuræque ſignificationis, quaſque magis rerum ſignificatarum vmbras, quàm viuas imagines dixeris, vſque adeò præſtare, vt ad ſubtiliſsima quæque diſtinctè (vt par eſt in eo ſtatu) percipienda ſufficiant?

Dilutio.

2. aſſertio pro ſententia D. Thomæ.

Secunda aſſertio. Probabile admodum eſt animas ſeparatas ab obiectis ſpecies non abſtrahere, ſed à Deo eaſdem recipere. Hanc docet D. Tho. 1. p. q. 89. art. 1. ad 3. quo loco ſcribit eodem modo animam ſeparatam ſpecies comparare, quo Angeli, ex infuſione, ſcilicet, diuini luminis; vt de ipſis tradiderat quæſt. 55. art. 2. & 2. contra gent. cap. 96. atque alibi paſsim. D. Thom. ſequuntur ſui, Caietanus ad citata loca primæ partis, ac præterea q. 57. art. 2. Ferrar. lib. illo 2. contra gent. cap. 96. Capreolus 2. ſententiarum d. 3. q. 2. & plures alij recentiores. Probatur igitur aſſertio hunc in modum.

1. ratio. Primò, Anima rationalis ideò vnitur corpori, vt posit cognoscendi instrumenta comparare; non enim alterius finis, quàm operandi gratia materia propter formam esse dicitur 2. Physic. cap. 2. text. 23. anima ergò extra materiam posita, aut nullas denuò acquiret, aut certè à prima causa (quod est congruentius) species mutuabitur.

2. ratio. Secundò, Externa obiecta, eorumque species nimium crassæ naturæ sunt, proindèque oportet attenuari illa non mediocriter in sensuum officinis, vt fiant idoneæ intellectus agentis, aut concausæ, aut instrumenta, qua de re lib. 3. de anima dictum est: at in anima separata nulli sunt sensus, vt articulo primo tradidimus; externa verò obiecta, atque species ad modùm sunt rudia: non ergo ipsa sibi species efformat, sed à Deo recipit.

3. ratio. Tertiò, Anima separata neque à corporeis, neque à spiritualibus obiectis colligere valet species; nullas ergò revera colligit. Probatur assumptum quoad priorem partem. Namque corpora non nisi adhibitis quibusdam conditionibus species suas diffundunt; indignum verò omnino erit separatas mentes, quas D. Dionysius c. 5. cœlestis Hierarch. supermundanas vocat, quòd ab huius corporei vniuersi legibus eximantur, à talibus conditionibus in cognoscendo pendentes facere, credereque illas in tenebris v. g. non intueri colores, subter tellurem non percipere excitatos superius sonos, ac denique spatijs corporeis addici quoad eam operationem, quæ maximè ab his omnibus circunstantijs est immunis, videlicet, intellectionem. Quoad posteriorem ita ostenditur, spiritualia obiecta nullas extra se fundunt species, tum quia omnis externæ motionis, præterquam localis sunt expertes: tum quia, nõ nisi corporeas funderent, cum omne externum spatium corporeum sit, quas tamen idoneas non esse iam probauimus. Nec dixeris tunc saltem animam separatam fabricari sibi species posse, cum proxima fuerit alteri rei spirituali. Enim verò præterquàm quòd de magna rerum cognoscendarum parte, hoc est, vniuerso corporeo, sit tibi aliter philosophandum, ineptè fateberis quanlibet animam tunc solùm prædictas species haurire, cùm se casu in rem aliquam spiritualem impegerit.

Animam separatam non accipere species ab obiecto corporali.

Non ità ab spirituali.

Occupatur obiectio.

4. ratio. Quartò, Quia sicut spirituales substantiæ coniungi nequeunt, ac colligari cum mundo corporeo quoad aliam operationem, quàm localem, vel præuiam locali, scilicet, impressionem impulsus: ita par est, vt nullam alterationem ab eodem mundo patiãtur: quod haud ita esset, si corpora possent eis suas imprimere similitudines.

5. ratio. Quintò, Humanus intellectus suaptè natura intranea potentia est, non minùs, quàm voluntas, aut phantasia; atque adeò ab externis obiectis pati incapax, absque corporis interpositu: ergò licet daremus angelicum, eo quòd sit potentia integri cuiusdam suppositi, aliundè cõplementũ non desiderantis, posse immediatè ab externis obiectis, vel imaginibus species abstrahere; nulla ratione ea facultas humano intellectui videtur concedenda.

vltima ratio. Denique ita sentire videtur D. Dionysius 7. de diuin. nomin. scribens substantias separatas cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibus

sibus minimè congregare. Item Augustin. 2. de Genesi ad lit. cap. 8. vbi docet res corporeas sex diebus à Deo conditas, fuisse priùs ab eodem in Angelorum mentibus productas, quasi velit separatas mentes species aliter non conquirere.

Tertia assertio, Probabile etiam est animas separatas species complures ex obiectis comparare. Hanc tradit Scotus in 4. d. 45. q. 2. consentaneè videlicet ad illam sententiam, qua in 2. d. 3. q. 11. credit Angelos eo etiam modo species non nullas à rebus ipsis haurire; quam non pauci quoque Theologi amplectuntur. Diximus, complures, quoniam non negat Scotus pleraſque species infundi à Deo in ipso separationis momento animis nostris, præsertim connexionum necessariarū, terminorumvè sub esse possibili repræsentatrices. Illud etiam erit in hac sententia aduertendum non nulla misceri ab Scoto à nobis omittenda, cuiusmodi illud est à remotis etiam obiectis sine vllo medio substantias separatas species aucupari, cum certum sit, vt alibi contra eundem Scotū disputatum est, agentia naturalia nulla ratione posse actionem suam fundere in remota loca, quin priùs fundant in proxima. Vt igitur proposita assertio à nobis approbetur, statuendum primò est, animam separatam ab obiecto, aut saltem ab eius imagine indistantem esse oportere; vt possit vi intellectus agentis species intelligibiles sibi imprimere. An verò ea imago alia nō sit, quàm quæ sensu externo percipi soleat, an alia longè diuersa, an vtraque etiam, res est occultissima, vel ipso Augustino teste, qui in lib. 2. retract. cap. 30. ita scripsit; Vtrū signa quædam dentur ex corporibus, sensibilia dæmoni, nobis verò minimè, an alia via spirituali cognoscat, quæ gerimus, difficilè, aut nullo modo potest ab homine inueniri. Quem locum in ius etiam canonicum translatum inuenies 26. q. 4. cap. Quoddam.

Statuendū secundò est, nostrates species à multo longiori distantia deseruire posse intellectui separato, quàm sensibus; ac fortasse in gradu etiam maximè remisso, cum magna sit intellectus separati acuties, & perspicacitas. Tertiò, statuendum conditiones circa diffusionem specierum non nullarum apud nos requisitas, vt lumen, raritatem, diaphanitatem, directum spatium, & siquæ sunt huiusmodi, quanuis non ex parte obiectorum tantùm, sed etiā sensuum requiri defendam⁹, nullo modo ex parte intellectus separati requirendas esse. Vnde si fortè in tenebris coloratum corpus species fuderit, vt credunt nonnulli, aut saltem ab intellectu separato non fuerit tunc distans, ad speciem intelligibilem gignendam vtique concurret. Quartò, statuendum posse eundem intellectum immediatè applicari accidentibus, quæ proprias species non defundunt; imò & latentibus substantijs, vt indè proprias earum intelligibiles notiones eruat.

Ita explicata Scoti opinione, suaderi potest tertia assertio, quæ in illius gratiam à nobis proponitur. Primò, Certum est, & à nemine negatum cognoscere substantias separatas intuitiuè plurima, cum existunt; ad hoc autem genus cognitionis necesse est, vt obiecta cognita imagines sui efficiant in potentia cognoscente: ergo. Probatur minor, quo-

Alens. 2. p. q. 26. memb. 1. etsi aliter sentit q. 24. Ocha. in 4. q. 12. a. 2. Bonau. 2. d. 3. a. 2. q. 1. Richar. ibid. ar. 6. q. 2. Maior. q. 4. Greg. 2. d. 7. q. 3. art. 1. Gabr. in Can. le & 31. Palatius in 2. d. 3. disp. 3.

3. Assertio pro sententia Scoti.

Statuūtur quatuor ãte probationem assertionis.

Primum.

D. August.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Probatur assertio primo

quoniam ita apud nos experimur, qui intuitiuam notitiam non elicimus, nisi obiecta se ipsa consignent, & quasi sigillent in nostram potentiam, vt ita de eorum existentia reddamur certi, sic natura instituente, vt efficientes causæ simul cum effectu sui ipsarum existentiam prodant.

Secundò. Secundò, Pars intellectiua per separationem à corpore operationes nihilo deteriores, sed absolutiores exercet; sic enim possibilis intellectus multò expeditiùs, perspicatiùsq; operatur; voluntas multò amat ardentiùs, imò & potentia motrix, quæ in corpore torpebat, se se exerit; igitur & intellectus agens, quantumuis absint phantasmata, modũ alium operandi sortietur, applicatione videlicet ad externa obiecta, aut eorum imagines. Ac si tantopere diuersæ partis auctores requirant phantasmata, applicet se se anima separata ijs, quæ in viui hominis cerebro residēt; namque & hæc situalis vnio satis etiam est luci in aere existenti, vt ex attiguo pariete visibilem speciem eliciat.

Tertiò. Tertiò, Incredibile prorsum est vnicam v. g. speciem sufficere animæ separatæ, vt quidquid in æternum Socrati sit euenturum intelligat, (ita enim volunt, qui species ex obiectis comparari negant ab animis, ne innumeras penè species in quolibet intellectu concedant) præsertim quia euentus contingentes solius etiam Socratis ordinati non sunt, vt specie vna repræsentari queant: sicuti ea prædicata, quæ necessariam habent connexionem cum eòdem, certoque proinde numero definita sunt. Quamquam illud in Deo ita se habeat ob ipsius essentiæ eminentiam, ad quam spectat vt ordinatè, compositèque repræsentet etiam illa, quæ sine vllo constant ordine apud nos.

Quartò. Quartò, Quæ nimium distant, à substantijs separatis non cognoscuntur; pendent igitur à rebus earum notiones intuitiuæ. Probatur antecedens, quoniam in sacris literis Angeli non semel ad terras deuolasse perhibentur, ea, quæ apud nos gererentur, exploraturi. Quod sanè superuacaneè fieret, si distantia immodica impedimento non esset cognitioni: ac revera esse ijs animis, quæ apud inferos, vel in purgatorio detinentur, docent Augustin. lib. de cura pro mortuis cap. 13. Greg. 12. moral. cap. 13. & alij, approbatque D. Thom. 1. p. quæst. 89. art. 8. nec obscurè colligitur ex 14. capite libri Iob. vbi de homine, qui iam vita excesit scribens, ita concludit, Siue fuerint nobiles filij eius, siue ignobiles non intelliget. Gen. 11. & 18.

D. August. D. Gregor. D. Thom.

Postremò. Postremò, Quoniam non est, qui facilè intelligat, quo pacto anima species omnes in ipso separationis momento recipiat; & tamen per eaidem inuariatas, vt contrariæ sententiæ auctores volunt, non antè cognoscat obiecta contingentia, quàm in rerum natura existant. Quis enim sibi persuadeat potentiam obiecti specie informatam, ac sine vllo extraneo impedimento, in actum prodire non posse?

AR-

ARTICVLVS VI.

RESPONDETVR ARGVMENTIS vtriusque sententiæ superioris articuli, apponiturque tertia quorundam recentiorum.

SEd quoniam vtramque sententiam D. Thomæ, ac Scoti probabilem iudicauimus, etsi in priorem magis propendeamus; vtriusq; argumenta breuiter dissoluenda erunt, adiecta ad extremum alia quorundam recentiorum opinione non improbabili. Ad primum igitur pro D. Thoma negandum erit antecedens, si comparandarum tantùm specierum gratia dicatur anima vniri corpori, cum propter vegetandi, sentiendique functiones etiam vniatur. Itaque specierum conquisitio, & per corpus, & sine corpore dari poterit. Ad secundum, dicendum intellectum extra corpus multo liberiorem esse, quàm in corpore, vt mirum non sit egere illum tunc paucioribus, vt species intelligibiles conficiat. Ad tertium, negetur assumptum: ad primamque probationem illius occurratur, non omnibus conditionibus subdi intellectum separatum, quibus sensus; idemque intellectus in corpore obnoxius est, vt in exponenda Scoti sententia monuimus. Quòd tamen non nullas requirat, absurdum non est, si velit obiecta corporea cognoscere, cum necessarium sit illum ad talia obiecta se se accommodare; atque vt ita dicam, illi scenæ inseruire; quemadmodum, quantumlibet animæ ipsæ, atque Angeli spirituales sint, nobilissimæque substantiæ, si tamen existant, corporeo spatio, vel reali, vel imaginario coerceri illas oportebit. Ad secundam probationem dic substantias spirituales, si proximæ sint, posse cum intellectu animæ separatæ; si autem remotæ, posse mediante aliquo corpore, signa sui exhibere, corporeasque imagines diffundere, cum quibus iam intellectus agens animæ separatæ conuenire valeat ad intellectilium specierum abstractionem. Ad quartum dicito substantiam spiritalem a mundo corporeo per se solùm spectatum nunquam pati impressionem, sed adiuncta vi spirituali agentis intellectus. Ad quintum respondendum intellectum humanum, dum est intra corpus, non nisi eo mediante recipere species posse: cum tamen ad conditionem angelici peruenit, ab externis rebus immediatè affici valere. Ad authoritatem D. Dionysij, & Augustini dicendum procedere illam de supernaturali cognitione, quam certum est substantias separatas non à rebus, sed à Deo vendicare.

Ad 1 rationē pro sententia D. Thom.

Ad secundā.

Ad tertiam.

Ad 1. confirmationem.

Ad 2. confirmationem.

Ad quartam.

Ad quintam.

Ad vltimam.

Respondeamus etiam Scoticæ sententiæ argumentis. Ad primum neganda est minor propositio. Ad probationem dic speciem non ideò solum intuitiuā esse, quòd ab obiecto existente producatur effectiuè; sed quod in ipsū vt existens sua repræsentatione terminetur, id vero sortiri posse species animis separatis cōsignatas, esto ab obiectis ñ imprimant,

Respōdetur ad 1. argum. pro opinione Scoti.

Ad secundũ. sed à causa superiori infundantur. Ad secundum, quidquid sit de alijs potentijs, intellectum tamen agentem per separationem à corpore non expediri magis ad operandum; sed priuari potiùs necessaria phantasmatis ope; nec verò erit satis applicatio illa ad phantasmata alterius suppositi, cuius ibidem fit mentio, vt ex quinto argumento pro D. Thoma colligi potest. Ad tertium incredibile non esse vnius substantiæ singularis v. g. Socratis speciem deseruire posse ad cognoscenda successiuè plurima eorum, quæ illum agere, vel pati contigerit, quemadmodùm eadem visilis species eiusdem Socratis sedentem illum, stantem, deambulantem repræsentat. Ad quartum descensum illum substantiarũ separatarum ad nos humano more accipiendum esse ex parte earũ: ex parte verò nostri esse necessarium; cùm signa, quę nobis exteri⁹ exhibituræ sunt ꝑ localẽ motum, non à quauis distantia ꝑcipi valeant. Quod verò defunctorum animæ nonnulla ignorent, quæ apud nos etiam exteriùs geruntur, vt cum Doctoribus in argumento citatis fatemur, non à distantia locali, quæ nihil attinet ad cognitionem, prouenit, sed à defectu speciei, aut concursus diuini, quem non decet semper impendi, ita postulante animarum statu, damnationis, vel gloriæ.

Ad tertium. Ad quartum. Vndè proueniat ingnorare animas quæ apud nos gerũtur.

Ad postremũ Cur species nõ repræsentent contingentia antequàm sint. Quam distinctionem hac in re Thomistę aliquiꝫ surpent. Pro occasione rerum alias, atque alias species infundi, aliqui putarunt. Egregius D. Augustin. loc⁹.

Ad postremum argumentum post multam controuersiam respondeti tandem solet, ideò species substantiarum separatarum non repræsentare actu obiecta contingentia antequàm sint, quia eorum productio conditio est, sine qua talis repræsentatio non completur, ad eum fere modum, quo extremum aliquod referendi actum non exercet, nisi terminus alius ex aduerso proponatur. Hæc tamen responsio nunquam satis plana visa est: quapropter nonnulli etiam D. Thomæ studiosi eius sententiam de infusione specierum substantijs separatis, ita aggressi sunt attemperare, vt dicant species quidem repræsentatrices obiectorum abstractiuè ipso separationis initio infundi omnes: repræsentatrices verò intuitiuè, successu temporis pro cuiusq; obiecti occasione: quanquam verò prædicti auctores de solis internis actibus, quos Angeli aperire volunt alijs, ex instituto loquantur, non difficile concedent similem infusionem specierum quorumcumque contingentium obiectorum; neque aliter ab alijs refutantur, quàm quòd noua specierum naturalium infusio in substantias separatas à D. Thoma sit aliena.

Horum meminit Molina 1. p. q. 57. art. 4.

Est nihilominùs sententia hæc tum per se intellectu facilis, tum ad argumentũ, in quo versamur, eluendum opportuna, ac ꝑindè, quæ à nobis etiam non improbetur, suaderiq́ue non mediocriter poterit ex D. Augustini doctrina, qui qua ratione dixit initio mundi ita impressisse Deum mentibus separatis rerum exemplaria, pro vt easdem ad existentiam per creationem foras educebat: sic planè dicturus fuisse videtur de reliquis euentis, quæ progressu temporis succederent, cùm æqua sit vtriusque ratio. Itaque Deus naturali quadam lege in separatos intellectus species immittit, non solùm quoties effectus naturales extra suas causas ponuntur, sed etiam quoties, substantiæ ipsæ intellectrices altera alteri internas cogitationes volunt aperire.

Hoc

Hoc autem poterat doctrina hæc displicere, quòd parùm ad naturas rerum accommodata videatur; cùm separatarum mentium cognitionem, mutuaque colloquia, perpetuis reuelationibus transigi ponat, & (quod est insuauius) primam causam naturali lege concurrentem faciat ad ea, quæ creata substantia liberè eligit, cum astruat, Deũ species infundere necessariò ei animæ, in quam alia conceptiones suas liberè destinat. Obiectiõ.

Sed hæc nihil obstant, quanquam enim reuelationis nomen manifestationem supernaturalem frequenter significet, in præsenti certè naturalem importat, sicuti quando luci accommodatur, coloresque oculis reuelare non ineptè perhibetur. Neque insuauior est proposita philosophandi ratio, quòd Deum ponat naturali lege concurrentem ad ea, quæ liberè destinat creatura. Quandoquidem vt ad deliberandum cum causa secunda lege naturali concurrit, ita ad exequendum deliberata simili lege concurret pro causa secunda, quoties hæc deliberationem suam exequi non valuerit. Cur enim Deus concursus omnes, vt causa generalis impendat naturali modo; non autem aliquos vt particularis? Quin verò ita passim accidere non inficiabitur, qui humanas animas ab eòdem Deo singulis fere momentis corporibus infundi animaduerterit. Quòd si corpora nostra suis dispositionibus, atque organis Deum determinant ad naturalem animarum infusionem; cur non etiam separatæ mentes suis voluntatibus illum determinabunt? Dilatio.

Deũ aliquã etiam posse efficere vt agens particulare.

DISPVTATIO IIII.

DE ACTVALI COGNITIONE animæ separatæ.

HActenùs de ijs, quæ animam separatam constituunt in actu primo ad operandum. Nunc de ipso actu secundo, id est cognitione, disputandum erit. Priori igitur articulo inquirendum, an revera in statu separationis cognoscendi actus anima exerceat. Posteriori verò difficultates aliquot enodabimus, vndè modus cognoscendi separatæ animæ pleniùs constet. Partitio disputationis.

ARTICVLVS I.

AN ANIMA SEPARATA ACTVM cognitionis revera exerceat.

Primũ arg. pro parte negante.

PArtem negantem hæc argumenta ſuadent. Primum, (quod eſt caput dubitationis apud D. Thomam 1.p.q.89. art.1. & quæſt. vnica de anima) quia anima non per accidens vnitur corpori ad operandum (quod Plato voluit) ſed per ſe, & ex natura ſua: cùm materia, teſte Philoſopho, propter formam ſit tanquàm propter finem, & non è contra: cùm igitur ſocietate corporis priuabitur anima, omnis cognitionis expers fiet, niſi peculiari Dei dono (quod nunc non ſpectamus) is defectus ſuppleatur.

Secundum.

Secundum, Quia anima ſeparata aut accommodatas, aut certè naturales ſpecies non habet; ergò neque cognoſcet naturaliter. Probatur aſſumptum; quia ſpecies, quas hinc defert, vtpote ex phantaſmatis prouenientes abſque eorundem phantaſmatum concurſu in actum cognitionis prodire poſſe non videntur; quas verò Deus illi per infuſionem donat, liberè donat, atque adeò non naturaliter.

Tertium.

Tertium, Anima coniuncta corpori, læſo grauiter interno ſenſu, ab intellectione impeditur, vt conſtat experientia, tum in alijs morborum generibus, tum maximè in lethargia; à fortioriq́ue in morte, vbi non læditur ſolùm, ſed corrumpitur omnino interior ſenſus: ergo anima ſeparata nihil prorſus intelligit: atque hoc etiam apertè teſtari videtur Ariſtoteles 1. de anima cap.4. text. 66. dicens interiùs quodam corrupto, ipſum quoque intelligere corrumpi.

Quartum.

Quartum, Quia ſaltem animæ puerorum in maternis vteris decendentium nihil intelligere videntur, ſicuti nec in hac vita quidquam intellexere; cur enim nunc id nullum cenſeatur incommodum, tunc autem cenſeatur?

Quintum.

Quintum, Intelligere eſt operatio coniuncti, ſed anima ſeparata non eſt ipſum coniunctum, nempè homo: ergò illa non intelligit. Probatur maior ex Ariſtotele paulò ſuperiùs adducto text. 67. vbi ita ſcribit. Dicere autem animam intelligere, nihil eſt aliud, quàm dicere eam texere, vel ædificare, rectiùsque vſurpari hominem intelligere, ædificare, & cæt.

Sextum.

Sextum, Anima ſeparata ab obiectis exteriùs oblatis non mouetur: non eſt igitur cur potiùs hoc, quàm illud incipiat intelligere; cum ſpecies in intellectu æquè ſint promptæ, atque adeò naturaliter nihil intelliget anima, niſi fortaſsè ꝑ extraordinariam Dei determinationẽ.

Nemo, qui immortalitatem animæ concedit illi negat cognitionem.

Quæſtio hæc, quæ naturali animę ſeparatæ ſtatu ſpectato procedit (alioquin verò ex fide cõſtat operari illã in vita futura) ꝑfacilis eſt, vnde nemo eorum, qui immortalitatem eius nouerit, in partem negantem deflexit. Nec immeritò. Quis enim tam impiè deſipiat, vt torpentes

cre-

credat sepultorum animas, totque seculis otiari, dum reuiuiscant ipsi; ac si nihil nisi in corpore, tanquàm in agro rusticorum more moliri nouerint? In quam sententiam D. Hierony. ad Pammachium incorporalem (inquit) & æternam animam, in modum glirium immobilem, torpentemque sentire non possumus. Similiter Aristoteles eandem animam post hominis interitum supersse non admittit; si operationem aliquam in eo statu habere non posse credatur; vt ex disput. 1. artic. 2. licet colligere. Quapropter, etsi de animæ separatæ statu nihil penè reliqueritijs, qui extant, libris; credibile est reseruasse eam doctrinam ad peculiarem tractatum, quem de anima separata scriptum se vidisse memorat D. Thomas opusc. 16. Itaque cum nihil in rerum natura per se cohærere valeat, absque operatione aliqua tanquam fine sui esse; vt idem Philosophus monuit 2. de Cœlo cap. 3. text. 17. probatumq; sit animam separatam persistere, minimèque intercidere; consequens est, vt operationem aliquam sic posita edere valeat, intellectionem scilicet, eiusque sequacem volitionem. Item rei viuentis motus localis, non nisi præuia cognitione editur; probabimus autem posteà animam separatã localiter moueri à se; habet igitur in se ispa cognitionem. Prætereà tam certa fuit, vel ipsis Philosophis, hæc doctrina, vt crederent corpus intelligendi muneri obesse potiùs, quàm prodesse: tuncque liberiùs id exequi animam, cum antè, vel post vnionem corporis extet. Sed hæc quatenùs vera sint alibi contra Platonem de animarum reminiscentia disputari solet; & quæ hinc incommoda sequantur in quæstione disputata de anima art. 15. persequitur D. Th. accuratè.

Lege Henricum quodl. 6. q 8. vbi etiã adducit D. Damasc. itẽ D. Th. 1. p. q. 89 ar 1. & 9. disput. de anima ar. 15. & alibi passim Abul. in c. 25. Matth. q. 170.

Quam id cõstiterit apud veteres Philosophos.

Igitur ad primum; quod capitale est in hac dubitatione, concedimùs cum D. Thom. naturale non esse animæ separatæ intelligere, nisi vt quo; iuxta locum Aristotelis in 5. argumento citatum; alioqui, aut duplicem gradum naturalitatis dabimus animæ, vnum separationis, alterum informationis: aut certè hunc posteriorem dicemus ei per accidens conuenire, siue ratione tantùm corporis, quorum vtrumque formidolosum est, superiùsque reiectum, atque etiam aduersus Aristotelem. Competit quidem animæ separatæ intelligere, citra omne miraculum, ac per naturæ vires: sed tamen præter naturam, sicut & ipsum esse, quod operationem antecedit, vt in superioribus concluſimus. Siquis tamen velit nonnullis recentioribus acquiescere, dicat animæ separatæ, vt sic, seu in sensu composito, idest, quatenùs separatæ, consentaneum esse, ac naturalem intelligendi modum, quem tunc habet.

Respondetur ad primũ argum.

Intelligere est animæ separatæ præter naturam.

Ad 2. dic animam tum per species, quas hinc defert intelligere, tum per eas, quas ei confert Deus, per vtrasque quidem naturaliter, idest, citra miraculum, sed tamen præter naturam, vt dictum est: nec verò Deus ita liberè donat animis separatis ordinarias species, vt id more agentis naturalis non præstet.

Ad secundũ. Separata Anima intelligit per species acquisitas, & infusas.

Ad 3. dicendum animam, dum corpus informat, non posse naturaliter ordinariè vllam operationem edere, siue ad cognitionem, siue ad motum localem spectet, nisi vsu corporis. Atque fatemur læso, aut perturbato grauiter sensu, intellectum vacare; quia quemadmodum in cor-

Ad tertium.

Animam in corpore operari, vt quo.

pore existens actu est pars, ita non nisi, vt quo, operari ibidem valet ordinariè, vnde fit, vt necessario totum operetur, quod non euenit absq; vtriusque partis concursu. Itaque dum anima corpori addicitur, non sibi dominatur perfectè; sed obnoxia est concursui corporis, quemadmodum ferè si luminosum seorsim ponatur, per se illuminat; si autem cum altero coniungatur, necessariò fit compars, eiusque actio partialis euadit. Cæterum post separationem, actualis illa subordinatio animæ,

Extra corpus vt quod.

vt quo, respectu totius, cessat. Vnde iam poterit inexpectato corpore actu operari, quanquam propter aptitudinalem subordinationem negandum non sit, eas saltem operationes, quas edit per species ministerio corporis acquisitas, eandem subordinationem aptitudinalem habere; species nanq; infusæ (si tamen alterius sint rationis ab acquisitis) cognitioque illis respondens, cum præter naturam competant animæ, non est, cur talem subordinationem habeant; vndè cùm anima in corpus iterum redibit, adiumento phantasmatum species non egebunt.

Ad quartum.

Ad quartum negandum est assumptum; dicendumque illorum puerorũ animas intelligere per species à Deo, vt prima causa, inditas: magnumque esse incommodum, si illic non intelligant, quandoquidem nulla alia operatio eis restat, sicut in corporibus, quæ vegetabant. Ad

Ad quintam.

quintum, loqui Aristotelẽ de anima vnita corpori; sic enim illa ineptè dicitur texere, ædificare, &c. Quin etiam & de separata magis philosophicè dicitur eam, saltem aptitudinaliter, intelligere, vt quo, aut si, vt quod, id certè præter naturam.

Ad sextum.

Sexti argumenti difficultatem attigit Ochamus in 4. quæst. 12. art. 3. dum quæreret, quonam pacto anima separata in actum prodeat recordandi. Eius tamen super ea re doctrina non plenè satisfacit; quòd dicat

1. Solutio.

sufficere speciem memoratiuam, quam vocat habitum, cum intellectu, ac Deo ipso concurrente generaliter; nisi etiam addat ad generalẽ Dei concursum spectare quoque peculiaris alicuius specici determinationem ad actum eliciendum, vt ita tandem perplexitas deuitetur, vt non nulli Theologi volunt accidere in actibus primis voluntatis prima secundæ quæst. 9. aut etiam in actibus intelligendi Angelorum, prima part. quæst. 58. artic. 1. Responderi etiam probabiliter potest animam

2. Solutio.

separatam, sicuti & Angelum, semper actum aliquem cognitionis exercere siue circa se ipsam, siue circa externum aliquod obiectum, vnde facile sit ad nouas alias cognitiones prosilire, quemadmodum apud nos contingit, qui ex vna cognitione in aliam facilè progredimur per discursum, quem vocant secundum successionem. Atque hæc posterior

Separatę substantię abexternis rebus nõ mouẽtur.

solutio supponit substantias separatas á rebꝰ externis non moueri, consonatque ijs, quæ de Christi Domini scientia infusa tradunt Theologi. Nimirum excitari illum ad earum specierum vsum ex cognitione diuinæ essentiæ, vel propriæ animæ (has quippè cognitiones non intermittit) cum externa, sensiliaq; obiecta excitare nequeant intellectum ad cognitionem per se supernaturalem, qualis illa est, quæ per species per se infusas elicitur.

Lege Soariũ 3. p. q. 11. disp. 23. sect. 2. ad finem.

AR-

ARTICVLVS II.

QVARVNDAM DVBITATIONVM resolutio, vnde modus cognoscendi animæ separatæ plenius intelligatur.

RElíquum est vt nonnullas dubitationes enodemus, ex quarum solutione cognoscendi modus animæ separatæ fiat apertior. Prima sit. Vtrum intelligendi actum exerceat anima sine vllo discursu, an potiùs multarum conceptionum nexu aggregatum. Cui dubitationi respondendum, certum imprimis esse intellectum humanum quasdam notitias iudicatiuas elicere absque discursu, etiam in corpore: eius generis sunt naturales assensus principiorum, scientiæ per se infusæ actus, itemque beata visio, quibus Christi Domini anima etiam in vita mortali operam dabat (ea namque scientia infusa, qua primi hominum parentes, & pleriq; nostræ religionis proceres sunt affusi, discursiua erat) & quidem principiorum cognitionem discursiuam nõ esse ex primo Poster. habetur: nec minùs ex Theologia supernaturales illas notitias, quas diximus. Etenim supernaturale lumen, Deique concursus lumini respondens, cum Dei participationes quædam sint, abunde possunt humanam mentem illustrare, capacemq; reddere, vt actu simplici complectatur, quæ non nisi pluribus naturaliter assequeretur. Quemadmodum & corporis molem amplificare, vt loca simul occupet, quæ successiuo motu duntaxat obtinere posset. Quòd si de naturali cognitione quæratur, distinctione opus est, iuxta duplicem sententiam de specifica intellectus humani, & angelici identitate, vel differentia, quam disput. prima art. 7. adhibuimus. Namque si ambo specie conueniunt, cur anima per eas saltem species, quas post separationem adipiscitur, absque discursu non iutelligat? Videntur enim illæ eiusdem ordinis esse cum angelis, etsi in gradu infimo. Consequenterque dicendum ideò animam in hac vita discurrere, quia cum materiæ actus sit, non alias comparat species, quàm toti coniuncto consentaneas, hoc est, nimiùm in repræsentando astrictas; atque adeò vt pluribus opus sit ad cognitionem absoluendam; quod est discurrere. Hanc sententiam luculenter tradit Aegidius quolib. 4. quæst. 16. vbi ostendit defectu luminis (specierum intelli ge, vel habituum & siquod est huius generis instrumentum) discursum cõtingere in nobis, adeò vt eo transacto discursiuè vlteriùs non intelligamus circà rem eãdem, quod non vulgari Aristotelis testimonio suadet. Is siquidem lib. 2. Post. cap. 9. scribit diffinitionem sola positione differre à demonstratione. Nimirum, quia cum definitio, vt idem tradit lib. 2. de anima cap. 2. text. 12. si perfecta sit, non solam rei naturam, sed causam etiam continere debeat; nihil iam à perfecto discursu distat, quàm quòd in

Prima dubitatio.

Lege quæ superiò habentur lib 3. c. 8. q. 8. ar. 2.

Supernaturalis animę cognitio discursiua nõ est.

Quid de naturali dicendum, posita identitate Angelici & humani intellectus.

Vnde contingit discursus in homine.

In acquisitione scientiæ discursu magis, quàm in vsu, opꝰ esse.

in forma syllogistica non sit disposita. Quapropter cùm primùm scientiam comparamus, erit quidem necesse pluribus cognitionum ambagibus, quibus causam, subiectum, & proprietatem attingamus: cæterum his peractis non iam deinceps discurremus; cùm in vnam notitiam complecti possimus passionem rei, & causam ipsius, verbi gratia, cùm ita differimus. Quod corpus terræ obiectu priuatur lumine, ecclypsatur: id lunæ euenit, ergo luna ecclypsatur: intelligimus tandè ecclypsim esse defectum luminis lunaris obiectu terræ, vbi iam definitio tota est demonstratio sola differens positione syllogistica; quandoquidem subiectum, passionẽ, & causam continet: sicque fit, vt discursus ad notitiam vnam iudicatiuam se se reducat, ex quo concludit Aegidius discursum esse nobis solummodo necessarium in acquirendo scientiam, non in acquisito esse, siue in vsu. Addit ad extremum compositionẽ fortasse non posse omninò cessare in anima separata, vt hos tandem gradus cognoscendi statuat. In nobis quidem cum discursu, & compositione: in anima sepatata cum compositione absque discursu; in Angelis sine vtroq; per varias tamen cognitiones simplices: in Deo tandem per actum vnicum. At enim Richard. 3. dist. 31. in 3. principali quæst. 1. tam compositionem, quàm discursum denegat animæ separatæ, quem imitatur Caietanus prima part. quæst. 89. artic. 5. nec aliter sensisse videtur D. Thomas cum quæst. 24. de verit. art. 11. & 3. contra gent. cap. 48. dicat, animam extra corpus intelligere more Angelorum, quos neq; discurrere, neque componere sæpius docuerat. Quanuis nonnulli comparationem animæ cum Angelis solummodò accipiant quoad intellectionem absque phantasmatis, non verò quoad immunitatem à compositione, & discursu. Si verò alterius naturæ sit noster intellectus ab angelico, vt ferè existimatur, certum penè est adepturum illum quoque post separationem species, quibus discurrat, etsi multò illustriores, quã hinc asportet. Neque enim eius generis species impossibiles sunt, aut à natura talis intellectus alienæ: parùm autem consonum videtur intellectus specificè diuersos astruere in natura, in operando verò omninò similes.

Aegidius animæ discursũ negans, concedit compositionem.

Qui vtrumq; illi denegẽt.

Quid dicendũ posita distinctione humani & Angelici intellectus.

Sed illud etiam non displicet, posse animam separatam in cognitiones naturales prodire tum discurrendo; tum sine discursu. Et quidem illud prius non obscurè tradunt Ochamus quæst. 12. libri 4. Sententiarum art. 2. & Abulensis in 25. caput Matthæi quæst. 580. aientes animam habitibus hinc delatis vti, eiusdemque generis actus exercere, atque in corpore; quidquid in contrarium antea senserit Henricus quodlib. 6. quæst. 8. quem citato loco impugnat Ochamus. Ac fortasse vrgentiùs hac ratione, quoniam phantasmatum vsus non tam ex conditione habituum, atque specierum animæ prouenit, quàm ex eiusdem animæ inclusione in corpore, imperfectoque dominio erga ipsum. Vnde post resurrectionem cùm anima corpori perfectè dominabitur, absque præsentium phantasmatum supplemento intelliget. At verò discurrendi vsus ab ipsa rationalitatis differentia, quam anima semper retinet, haud dubiè prouenit. Posterius autem inde confirmari potest, quoniam

Animâ separatam posse discursu vti ad naturales notitias.

Lege D. Th. 3. p. q. 11. art. 1. ad. 2. & ar. 2.

anima

anima extra materiam multò capacior, atque habilior euadit, vt mirum non sit elicere illam per species etiam hinc delatas simplices actus, qui discursibus æquipolleant. Certè Diuus Thomas quarto, distinct. 50. quæstione prima, articulo 2. & prima part. quæstione 89. articulo quinto, & sexto apertè docet vti animam speciebus, quas in hac vita comparauit, an verò discursiuo, an potiùs angelico more, speciatim non ediſſerit.

Posse item ad easdem non discurrere.

Secunda huius articuli dubitatio est. An quandoquidem anima rationalis eosdem specie actus edere potest coniuncta, quos separata, vt proximè dictum est, valeat ne etiam eosdem numero elicere, atque adeò qui nec ipso separationis instanti intermittantur. Plerique Doctores Theologi asserunt beatæ Virginis animam, amorem erga Deum nunquam interrupisse, nec immeritò, quoniam ad tantæ sanctitatis cumulum id spectare videbatur. Quæ quidem assertio supponit, vtrumq; amorem, patriæ videlicet, ac viæ, specie conuenire; cum id incertum sit; tum ob alias rationes; tum quia prior ille amor in summum bonum, id est, Deum distinctè, atque adeò intuitiuè præsentem terminatur; hic autem posterior in eundem Deum confusè cognitum. Sed quanquàm demus actum supernaturalem perseuerare posse eundem numero in vtroque statu vnionis, ac separationis (neque aliter sentire licet de beata visione, cognitioneque infusa, atque amore animæ Christi) naturalem certè continuari posse difficile suasu videtur, cùm tota extremè laborantium cura in præsens vertatur periculum, omnisque alia cogitatio sileat, & absurda sit tumultuante suprema, ac veluti ad se omnem hominis attentionem euocante, à qua pariter, & à corpore animus discedens liberatur, vana, si de cætero illum fatiget mori nescium. Itaque talis cogitatio viuentis hominis propria est, quo cum aboletur, non verò solius animi, vnde iam post separationē superflua euadet. Atq; hanc sententiam facile est ex Aristotele elicere cum primo de anima, capite quarto tex. 66. scripserit humanum intelligere, interiùs quodam corrupto, etiam corrumpi; quia neque animæ, neque corporis operatio erat, sed ipsius communis (id est compositi) quod perijt. Quapropter etsi intellectualis cognitio logicè loquendo continuari valeat antè, & post animæ separationem, si specie logica esse vnam dicamus; non poterit tñ physicè loquendo perseuerare, cum hoc etiam pacto sit diuersa: eo quòd in hac vita ab anima eliciatur, vt quo tantùm, in futura verò, vt quod.

2. Dubitatio

De hac re Soar. 3. p. to. 2. disp. 21. sectione 2.

Posse actum supernaturalem vitæ continuari in patria.

Tertia dubitatio est, vtrum animæ separatæ cognitio de ijsdem rebus, ac per easdem species, vel certè per æquales inditas distinctior sit, quàm coniunctæ. Diui Thomæ Schola statuit species animæ separatæ donatas diuersi ordinis esse ab acquisitis, idest, angelici, atq; adeò, multò perfectiores; cum à Deo, cuius perfecta sunt opera, immediate fabricentur: animam tamen deteriùs per illas, quàm per asportatas ex hac vita, cognoscere res saltem sensibiles: eo quòd eius essendi modus naturalis non sit, separatam esse, sed coniunctam, operatio autem sequatur esse. Dubia tamen videtur nonnullis auctoribus hæc doctrina. Nam

3. Dubitatio.

1 p. q. 89. a. 2. & q. de anima ar. 15. ité Abul. in 25. c. Matth. q. 376.

Quid schola D. Thomæ. in hac re statuat.

Vt Fons. 2. Met. c. 1. q. 2. sect. 6.

quòd anima præter naturam exiſtat ſeorſim à corpore, id ſane concludit, intelligendi modum, qui ſtatum illum ſequitur, eſſe itidem præter naturam; ñ verò naturali deteriorẽ; cum neceſſe non ſit, vt quæ nobis ſunt naturalia, abſolutiora ſint, quàm quæ ſunt præter naturam, vt exemplo motus circularis alibi oſtendimus: is enim, & præter naturam competit igni ſub Lunæ cauo, & multo perfectior exiſtit, quám rectus, qui eidem igni conuenit ſecundum naturam. Deinde, quia ex ſententia Diui Thomæ naturaliter infunduntur animæ ſpecies repræſentantes etiam Angelos vſque ad indiuiduas differentias; per eas igitur diſtinctè poterunt cognoſci ab eàdem anima, cum credibile non ſit naturaliter recipi tales ſpecies, quibus naturaliter attingi nequeant ab intellectu recipiente quæcunque in eis repræſentantur. Quòd ſi re vera intellectus humanus extra corpus ſuſceptis ſpeciebus naturaliter vtitur, res profectò etiam ſenſibiles multò diſtinctiùs percipiet, quàm in corpore. Adde animam tum ſe, tum ſuos actus quidditatiuè (vt fatentur) cognoſcentem, habiliorem fieri ad alia multa complectenda, ſicuti de anima Chriſti adnotauit Capreolus tertio diſtinct. 14. quæſtione prima, articul. tertio ad finem, eam in acquirenda experimentali ſcientia adiutam fuiſſe plurimùm ab infuſa. Quin verò hinc etiam ſuſpicari poſſumus multò melius intelligere tunc animam per ſpecies in corpore fabricatas, eo quòd per infuſas doctior euadat: quemadmodum is, qui rudis erat ſcribendi, poſtmodum dexterior effectus ipſo calamo elegantiores format characteres. Denique naturale lumen intellectus humani ſeparati capax eſt cognitionis diſtinctæ; ergo producibiles ſunt à Deo ſpecies, quibus ea capacitas compleatur, ſiue illæ eiuſdem ordinis ſint cum angelicis, ſiue inferioris. Si autem prioribus anima vti perfectè nequit, quid opus eſt exiſtimare infundi eidem, cum ſit dictu facilius accõmodatiores alias donari, medias inter noſtrates, & angelicas.

Animam ſeparatam diſtinctè intelligere p ſpecies infuſas.

Item per acquiſitas diſtinctiùs, quã intelligebat in corpore.

4. Dubitatio.

Quarta dubitatio ſit, vtrum anima ſeparata cognitioni perenniter vacet (quas namque operationes voluntatis, aut motricis potentiæ exercere vlteriùs valet, ſemper actum cognoſcendi ducem habent). Quæſtionem hanc verſant Theologi in vtramque partem circa Angelos; affirmantemque tuentur Diuus Thomas quæſtione octaua de veritate articulo ſexto ad ſeptimum, Capreol. 2. diſtinct. 3. quæſtione 2. ad 2. contra quintam concluſionem, Ferrarienſis 2. contra gentes capit. 101. & alij eiuſdem familiæ, item Durandus ſecundo diſtinct. tertia, quæſtione 8. vbi non ſolùm vult Angelum ſemper ſeipſum conſiderare; ſed omnia etiam naturalia. Heruæus ibidem quæſtione prima ad primum princip. vbi ſpeciatim adiungit Angelum non ſolùm ſuam eſſentiam, ſed etiam quæ inſunt ei naturaliter, ſemper intelligere, veluti potentias, ſpecies, atq; habit⁹, quaten⁹ res quædam ſunt: vt nanque repræſentant, vel inclinant, mentẽ iam deducerent ad externa. Vtuntur autem his fermé rationibus. Prima, quia ſi media luce hinc inde circunfundimur apertis oculis, non poſſumus non illam

Quid de Angelo in ſimili dubio ſentiat Schola D. Tho.

cerne-

cernere: cum ergo Angeli essentia manifestissimè sit intelligibilis, intellectusque totus in eam sit immersus, non poterit non eandem contemplari assiduè. Secunda, quia Dolor vehemens vrget nos in perennem sui considerationem: ergò à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobilissimæ, ac pulcherrimæ essentiæ intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur indè; præsertim cum non fatigetur cõtemplando. Quòd si diuina natura longe pulchrior est, à cuius proindè cognitione multò vberiùs delectari possint, quia tamen distincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, vt eam cognitionem interpollent. Ita differunt pro hac parte Doctores. Verum quia alij maxime è recentioribus, satis dubiam illam reddunt, quòd videant Angelum perfectione finitum, voluntate liberum, intellectuque ad certum obiectorum numerum terminatum esse, vnde iam sine incommodo à iugi consideratione sui queat desistere (etenim, quia finitæ est perfectionis non alliciet necessariò intellectum; quia liber, valebit interdum mentem ad alia adijcere; quia demùm præscriptos habet capacitatis terminos alia dimittet, si alia complecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit assertio formidolosa, cum hæc actuosa non sit æque, atque Angelus. Illud ergo dicendum omninò videtur, quanuis tam Angelus, quàm anima possint aliquando à sui cognitione feriari propter nuperrimè adductas rationes, nunquam tamen ab omni prorsùs intelligendi actu otiari, sed in aliquam semper cognitionem incumbere. Cum enim viuentes sint, opus aliquod vitæ exhibebunt, potiori ratione, quàm corporea viuentia, quæ si nullum edant, censentur emortua.

Vt Mol. 1. p. q. 56 a. 1. disp. 2,

Quid doctores alij ea de re censeant.

Animam & Angelum nũquam prorsus ab intelligendo cessare.

Quinta dubitatio. Vtrum anima separata crebra actuum exercitatione intendat habitus. Videbitur enim inficiandum. Primò, quia cùm substantia spiritualis sit, nihil fatigatur si tota contentione operetur; est autem non vulgaris agentium causarum perfectio, si agant quàm vehementissimè: vt enim Sol pro nubis oppositæ conditione lucẽ euariat, nunc affatim, nunc tenuiùs eiaculando; quòd si nubes euanescat, fixam supremoque gradu absolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatiscentis minùs fere conatur ad cognoscendum, quàm pro viribus; corpore porrò expedita æuo dignam cognitionem, hoc est, statam, nec vllo accremento, decrementoq; alternam eliciet.

5. Dubitatio.

Prima ratio dubitandi.

Secundò, quia si intendi, remittique habitus credamus in separatis animis, proximum est, vt eosdem in amentiam incidere posse opinemur, quod æquè falsum est, atque ineptum. Probatur sequi; nam ad eum intensionis cumulum pertinget aliquandò habitus, si intendi potest, vt mentem deijciat ab statu suo: qui enim habitus intensionem admittunt, intendi valent sine termino, vt tradunt Gregor. primo distinct. 17. quæstione quinta, atticulo secundo, Maior 3. dist. 23. quæstione sexta Almay. Tractat. primo capit. 22. Angestus in moralib. cap. 5. ergo aliquando tandem eorum intensio sui impotẽ animam efficiet.

Secunda.

Animam nõ semper actũ exercere intẽsissimum.

Sit tamen resolutio animam separatam non semper contentione maxima in actum prodire, cum libera sit, præsertim si de actibus voluntatis, potentiæq; motricis loquamur, quos interdũ anima iudicat minori esse nisu contendendos. Nec verò intensio habituum vltra terminum,

Intensio habitũ certum vendicat terminum.

quem suaptè natura certum vendicant, (quidquid Gregor. alijque citati velint) excurret, vt illis insanè operetur anima. Ex quib⁹ patet explicatio duorum argumentorum, quæ paulo antè sunt posita. Victoria tamen in relect. de perueniente ad vsum rationis, non improbabile putat animam separatam immodica habitus intensione dementem fieri posse, à quo parum abest Aureolus apud Marsilium 2. quæst. 5. art. 3. opinatus Deum infudisse perditis Angelis habitum pro meritis adeò intensum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verum neque illa Victoriæ existimatio philosophica est, neq; ista Aureoli theologica. Nãq; insania, aut læsio est potentiæ cognoscentis, aut organi affect⁹, vt latiùs explicat Fracastorius in libro de intellectione: at nihil animæ separatæ insitum, aut lædi potest, aut morbo affici; vt enim pulchritudo concernit corpus, ita & sanitas, atq; adeò & insania, nec nisi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente insanire dicimur. At verò Aureolus multò grauiùs aberrat, est enim illa habitus infusio, tum prorsus inutilis, tum Deo indigna.

Numero 13. propos. 5.

An ex maxima intensione habit⁹ possit anima insanire.

6. Dubitatio.

Sexta dubitatio est, vtrum nè anima separata recordando cognoscat, reminiscendo enim non cognoscit, vt in tractatu de memoria capit. 7. est animaduersum. Respondendum verò est affirmatiuè. Et quanquam de modo explicandæ assertionis soleat esse dubitatio, nulla tamen est de assertione ipsa, vt constat ex priori capite tractatus de memoria. Hi-

Animam separatam recordari.

storia enim ex Lucæ Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem est accipienda parabolicè; vniuersim tamen intelligi debet simpliciter, vt ex Hebræorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur si anima humana nullas hinc defert singularium repræsentatrices species, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, sicuti Diuus Thomas cum plerisque affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantasmatum absentia oberit, cum per se nihil ad recordationem faciant, vt expresse docet Ochamus in quarto quæstione 12. articulo tertio, & alij. Quòd verò in eo

In tertia difficultate.

Eam aliquas memoratiuas species acquirere.

statu anima memoratiuas species etiam sibi ingeneret, dubitandum non videtur; namq; & de Angelis idem fatetur Gregorius in secundo distinctione septima quæstione tertia articulo primo cum nonnullis Theologis.

Vt Molin. 1. p.q 55. art. 2. disp. 2. mẽbro 2.

Obiectio.

Sic tamen opponet aliquis ex Henrico quodlibeto sexto quæst. 8. Recordatio est actus reflexus supra actum cognoscendi iam elapsum, sed actus reflexus elici debet mediantibus ijs instrumentis, quæ prior actus tanquàm sui vestigia reliquerat (sic enim reflexus censebitur, quatenùs illùc regreditur species influendo, vnde egressa est emanando); ergò cum species denuò infusæ hoc non vendicent, vt satis constat; haud propriè anima per illas recordabitur. Cõfirmaturq; obiectio, quoniam nulla ratio est, cur cognitio animæ separatæ ad pristinos act⁹,

in

in vitaque mortali exercitos terminata, reflexa dicatur magis, quàm terminata ad quasuis res alias, si ex neutris ortum habuit: nulla igitur est animæ separatæ recordatio in sententia saltem Diui Thomæ. Videtur tamen obiectio in solis vocabulis esse posita; itaque si pristinas cognitiones in concreto, id est, obiecta cognita attingamus, siue id per relictas inde species, siue per denuò inditas eueniat, memorandi actum profectò eliciemus. Non erunt tamen in posteriori euentu experimentales species, quia vt eius generis sint, necessariumest, vt per proprias illas posidentis actus comparentur. Dilutio.

DISPVTATIO V.

DE OBIECTO COGNITIONIS animæ separatæ

PRæsens disputatio non de formali obiecto procedit, quod est intelligibile per discursum, aut fortassé more angelico, iuxta diuersas de vtroque intellectu sententias; sed de rebus ipsis simpliciter, atque, vt aiunt, materialiter spectatis; itaque inuestigamus quanta sit animæ separatæ in rebus cognoscendis naturalis amplitudo: nimirùm, an vltra sensibiles, etiam ad supernaturales valeat pertingere. Excludenda verò primùm sunt ab eiusmodi obiecto, quæcunque ab angelica etiam cognitione eximunt Theologi, quale potissimum est Sacræ Triadis arcanum, in quod neq; suspicando incidere potuit creata intelligentia: siquid enim Gentium Philosophi de illo tanquàm per vmbram, & somnium locuti sunt, id diuinæ reuelationi, vel ipsis, vel alijs exhibitæ acceptum referendum est. Qua de re latiùs ad primam p. q. 32. vel ad prologum libri 1. sententiarum. An autem, & quatenùs cætera supernaturalia mysteria sint excipienda, progressu attingemus. Explicatur sensus disputationis. Nulla creata intelligentia mysteriũ Trinitatis potest per se attingere.

ARTICVLVS I.

AN EA OMNIA, QVÆ NVLLO pacto supra naturam sunt, distinctè cognoscantur ab anima separata.

ILlud in tota hac disputatione est ante oculos habendũ, rerum quasdam esse purè naturales, quasdam purè supernaturales, quasdam ex his mixtas. Rursum vel spectari eas posse quoad essentiam, vel quoad primam productionem, vel quoad conseruationem, existentiamvè. Multiplices rerum differentiæ.

Prima. Omnino itaque inuenire est in rebus nonnullas, vt in entitate, sic in productione, atque existentia naturales, cuius generis sunt effectus, qui vulgò producuntur à suis causis, alias deinde, quarum entitas, & Secunda. existentia naturalis sit ordinis, sed non productio; ceu aspectus cæco homini attributus, qui neque entitate, aut existentia, sed sola productione à cæteris disidet, quòd suprà naturalium causarum vires donari soleat. Tertio loco alias, quæ naturales licet in entitate sint, modo Tertia ri soleat. Tertio loco alias, quæ naturales licet in entitate sint, modo tamen aliquo supernaturali ponuntur; ac positæ conseruantur, vt cernere est in duorum corporum situ simultaneo, aut humanitatis Christi præsentia in Eucharistiæ Sacramento: corpora enim, quæ se penetrant, ipsumque augustissimum Christi Domini, naturalia entia sunt; sed tamen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem speciebus Sacramenti Qnarta. fiunt, durantque præsentia, supra naturam omnino est. Quartum denique genus rerum est earum, quæ entitate, atque adeò productione, & existentia naturam superant vniuersam, veluti lumen gloriæ, Theologarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ. Quæ tamen quoniam productæ semel, naturali subiectorum concursu, & generali primæ causæ posteà conseruantur, videri poterunt quoad exi-
Quinta. stentiam esse naturales, ficque addi oportere vlteriùs quintum genus rerum, quarum entitas, productio, conseruatio supernaturalia sint; quod tum demùm eueniret, cum prædictæ qualitates extra subiectum
Sexta & septima quæ assignari posse nt habentur impossibiles permanerent, (sextum enim, id est, earum, quarum existentia foret supernaturalis, productio verò naturalis: aut etiam septimum, quarum entitas supernaturalis esset, productio verò naturalis, impossibilia omninò videntur, vt consideranti patebit) attamen quia fundamentum productionis, atque existentiæ, ipsa videlicet entitas, supernaturalis est, ad eundem ordinem productio, conseruatio, atque existentia reduci debent; quod strictiùs persequi non est opus, cum de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc disquiramus.

1. Pronũtiatũ. Animam distinctè cognoscere omnia sẽsibilia. His animaduersis, primum pronuntiatum esto. Anima separata distinctè cognoscere valet cuncta sensilia. Suadetur facilè, quia vt maior est illis ipso essendi modo, ita & cognoscendi perspicacia maior erit; sat autem erat æqualem esse, vt distinctè perciperet ipsa sensilia. Est quidem pronuntiatum hoc D. Thomæ, ac suis minimè probatum, vt liquet ex ijs, quæ superiori disputatione art. 2. in tertia dubitatione disseruimus. Verum vbi iusta ratio se offert pro nostro pronuntiato, vt eo loco vidimus, non est cur probabilitatem suam ei denegemus. Accedit quoniam, vt paulo inferiùs in tertio pronuntiato docebimus, anima separata inferiores saltem Angelos distinctè valet percipere, quos tamen satis liquet cunctis sensilibus anteire: multò ergo faciliùs hęc ipsa poterit distinctè intelligere.

Prima obiectio. Sed opponat aliquis primùm. Si post separationem anima rerum naturalium scientiam percalleret magis, immodico sanè labore, fructuque exiguo in hac vita nauaremus operam: hoc autem non ita est, cum nemo non intelligat benè positum esse omnem laborem in addiscendo; 2. obiectio. ergò neque illud, vnde colligitur. Secundùm, In Dæmone exactior

est

est naturalis cognitio, quàm in anima separata, ille verò non omnia naturalia nouit, teste D. Isidoro lib. 1. de summo bono cap. 12. igitur neque ista noscet. Tertiùm, defunctorum animæ ignorant ea, quę apud nos geruntur, vt habetur ex D. Augustino in lib. de cura pro mortuis à capite 13. vbi inter alia hæc de defuncta matre scribit. Si rebus viuentium interessent animæ mortuorum, vt de alijs taceam, me ipsum pia mater nullo modo desereret, quæ terra, mariqúe me secuta est, vt mecum viueret. Absit enim vt facta sit vita feliciore crudelis. 3 obiectio.

Ad primum dicito, literarum studia immodica non esse, aut supervacanea in mortali vita, cum tot inde oriantur communis consuetudinis vtilitates, tot hominum ornamenta, vt explicari vix possint. Itaq; etsi nulla pars nostri post mortem supereesset, nihil minus ea exercitatio, vtpotè in homine præstantissima, floruisset. Adde etiam illud tantùm continere nostrum pronuntiatum; animam separatam distinctiùs, quàm coniunctam intelligere sensibilia; non verò species faciliùs obtinere, quod obiectio impugnat. Ad secundum, occurrendum cum D. Thoma. q. 89. primæ partis art. 3. ad tertium, loqui D. Isidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis. Ad tertium, Qui animas ex obiectis species haurire credunt, respondent ideò eas nostra ignorare naturaliter, quòd nimiùm remotis locis detineantur, quò species pervenire nequeunt, futurum alioquin, vt facilè omnia noscant, si hùc accedere sinantur. Eorum verò, qui à Deo species infundi opinantur eisdem animis, alij argumento occurrunt, ideò defunctorum animas singularia sensilia apud nos existentia ignorare, quia ad illum statum non attinent, sicuti neque ad nostrum, quæ in futuro geruntur, seu vt D. Thomas ait, quia singularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus non spectat, sed ad operandum potiùs conducit; operatio autem circa eas res aliena est à separatis animis. Alij peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omnia (sicuti possent) sed certa quædam apud nos gesta cognoscant, præsertim si in statu pœnæ detineantur.

Ad primam.

Ad secundâ.

Ad tertiam.

Hæc de re latè AEgidius quodlib. 5. q. vltima. Ioãnes Arboreo lib 1. Theosophię cap. 9.

Quid dicendum de cognitione animæ quoad ea, quæ apud nos gerũtur.

Secundum pronuntiatum: Anima separata tum se, suosque actus internos, ac potentias; tum verò alias animas distinctè potest cognoscere. Probatur, quoniam istæc omnia ordinem ipsius animæ non excedunt, præsertim si non specifica solùm; sed indiuidua quoque perfectione pares sint omnes animæ, vt superiꝰ lib. 2. dictum est. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales essent, est tamen tantilla ad cæteros superiores gradus, vt satis perspecta esse possit apud intellectũ, qui istos nouerit. Sumi porrò debet pronuntiatum iuxta accommodam distributionem: Nimirùm vt anima per se ipsam se intelligat; quod etiam expresit D. August. lib. 9. de Trin. c. 3. cum dixit, mentem se per seipsam nosse, cum sit incorporea; quanquàm dum corpus informat, non nisi per superadditam similitudinem id præstet, sicuti superiùs lib. 3. c. 8. q. 7. ostensum est. Intelligat deinde potentias per ipsam substantiam, vnde manant; cum causa sit necessaria earum, atque adeò accommodatissimum cognoscendi medium. Actiones præterea intellectus,

2. Pronũtiatũ

Per quid anima se, potentias, & actus suos cognoscat.

lectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immò & lationem per ipsas met, siquidem illi sunt præsentes, & requisita abstractione præditæ; omnes verò intuitiuè semper; nisi quòd memoratiuas etiam præteruntium cognitionum, lationumque sibi gignet. Quæ si vera sunt, colliges etiam in D. Thomæ sententia infundendas non esse istarum rerum species; nisi quis de anima separata, quemadmodum de coniuncta, deque corporis sensibus philosophari velit, nihil videlicet posse cognoscere absque notionali similitudine, quantumlibet sit præsens intellectui. Sed hoc dignitatis nimium detrahit animæ separatæ sine ratione. Quandoquidem iam tunc sui ipsius, & omnium, quæ intra se habet, quasi conscia fieri posit non minùs, quàm Angelus. Esto in hac vita distenta quodammodo corpore, eique religata flecti in se non posit, nisi per medium aliquod, id est speciem, tanquam per gyrum. Denique alias animas distincta, naturalique cognitione percipiet, non per semet, sed per ipsas earum vel species, vel substantias, si fortè indistantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non sunt; quàm quibus Theologi ostendunt similem assertionem de Angelis apud D. Thom. prima parte quæst. 56. articulo secundo, & alibi. Porrò, secundum hoc pronuntiatum quoad priorem partem assertum est à D. Thoma tum alibi, tum 1. part. quæst. 89. art. 2. & Caiet. ibidem, alijsque D. Thomæ interpretibus; vniuersim verò ab Henrico quodlib. 1. q. 12. vbi ait omnia, quæ sunt apud animæ separatæ substantiam, eiq; intima, sine specie ab eàdem cognosci. Loqui verò eosdem Doctores de distincta cognitione nemini dubium esse debet; cum accommodatius medium inueniri non posit in natura rebus distinctè percipiendis, quàm ipsas earum entitates, cùm & præsentes sunt potentiæ, & opportunam habent à materia secretionem.

Non semper egere animã similitudine obiecti, vt illud cognoscat.

Per quid separata anima alias animas cognoscat.

3. Pronũtiatũ

Tertium pronuntiatum. Probabile est animam separatam naturali, distinctaq; cognitione Angelos nosse, eorumq; naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocant) cordium cogitationibus, vtpote ex suo genere occultis. Pronuntiatum hoc, sicuti & primum D. Thomæ, ac tuis non satis placet, vt ex citato art. q. 89. constare potest. Vnde nec nobis omninò indubitatum videtur.

Probatur primo.

Suadetur tamen primò, quia ratio ob quam anima separata species Angelorum repræsentatrices accipit à Deo, est vt cum eisdem Angelis in communi societate viuat, teste D. Thoma quæst. vnica de anima art. 17. Ad hanc autem societatem (si qualem decet statuamus) requiritur cognitio distinctiua singularum personarum, nisi velimus animam instar cæci hominis in eo nobilissimo cœtu fingere; ergo. Secundò, Modus essendi, operandique Angelorum non admodum eminet supra modum essendi, operandique animæ separatæ, vt ex superioribus disputationibus constare potest; poterit ergo anima illos distinctè nosse; quòd enim specie inferior sit, nihil obest; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, distinctèque nosset alium, quòd est incredibile. At est, inquies, non specie solùm sed ordine inferior. Verum ij Angelorum ordines officijs potiùs, atque vt ita dicam, magistratibus

Probatur secundò.

Obiectio an tenetur.

illius

D. Greg. Ho mil. 34. D. Bern. 5. de cõsider. paulò post initium.

illius spiritualis Reipublicæ; quàm cognoscibilitatum gradibus à varijs abstractionibus prouenientium; distinguuntur, vt ex ijs Patribus, qui illos ordines distinguunt, atque explicant, licet colligere; non est autem verisimile Angelorum naturas aliud abstractionis genus supra animam separatam vendicare: iam enim inter ipsos quoque Angelos plura alia excogitare pronum esset. Adde tertiò, eam cognitionem non omninò naturaliter, sed præter naturam animæ competere, vt mirum non sit illam, & inferioris esse conditionis, & distinctè posse Angelos sibi superiores attingere præter naturam suam. Denique, quia vt iam anteà arguebamus, species etiam Angelorum perfectè repræsentatrices, animæ separatæ naturali lege tribuuntur auctore D. Thoma: quid ni igitur per eas perfectè, ac citra eleuationem supernaturalem intelligat?

Angeli non vẽdicant aliud abstractionis genꝰ supra animã

Non licet ex dictis colligere intellectum humanum separatum discernere posse quamlibet repugnantiam, impossibilitatem vè naturalẽ, fortassè inuentam inter obiecta, quæ hactenùs ostendimus valere ab eo distinctè percipi; quoniam etsi ad plurimas assequendas extremorum cognitio distincta sufficiat, ad omnes tamen comprehensiua erit opus, quam anima nullatenùs callet. Naturalem dixi, quoniam plures aliæ repugnantiæ orientur ex eisdem obiectis, secundum potentiam obedientialem actiuam, vel passiuam spectatis, quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectum, cum ipsa quoque obedientialis potentia illum lateat in plerisque.

Anima nequit omnem naturalem repugnantiam inter obiecta discernere.

ARTICVLVS II.

VTRVM ANIMÆ SEPARATÆ cognitione, siue confusa, siue distincta cognoscant res modo aliquo supernaturales.

QVæ sint res modo aliquo supernaturales, patet ex initio superioris articuli. Aduerte autem non numerari inter supernaturalia quoad modum res absentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarum nullam anima habuit notitiam; in his enim defectꝰ potiùs cognoscibilitatis est, quàm supnaturalitas vlla; ad quas iure reuocari possũt cogitationes cordis, quæ licet à supposito eas eliciente sint experimentaliter cognoscibiles; quia tñ nullam sui speciem emittunt, nec alienus intellectus in eas illabi valet; perinde est, ac si absentes essent, vel futurę; ñ sic gratia, lumen gloriæ, similiaq; Dei dona, quæ excellentem habent cognoscibilitatem, pindeq; in eorum defectum refundi non potest, qđ ignorentur. At entm res quacunq; ratione supernaturales, vel spectari possunt sub esse posibili, vel actuali. Sit ergo primum pronuntiatum. Animæ separatæ naturaliter possunt cognoscere euidenter multa posibilia esse Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedant, seu (quod in idem recidit) naturaliter cognoscere possunt in rebus

Vade proueniat ignoratio aliquarũ rerum non supernaturalium.

1. Pronuntiatum.

Cognoscit anima in Deo extraordinariam potentiam actiuã.

creatis dari puram potentiam obedientialem passiuam, atque adeò & extraordinariam actiuam in Deo ad plurima moliendda, verbi gratia, ad hanc vniuersam machinam in nihilum redigendam, alitervè administrandam. Item ad præfinitos rerum naturalium terminos magnitudinis,& paruitatis transiliendos, sicque ad hominẽ conseruandum in vastissima,aut minutissima corporis mole, ad generationem faciendam in instanti nulla mora dispositionum,ad corrupta omnia reparanda,deniq; ad hæc præstanda, aut immediatè, aut in nonnullis etiam assumpta quauis creatura ꝓ instrumento. Probatur pronuntiatum non difficilè, quoniam harum rerum naturæ, vt potè intra vniuersum conclusæ satis perspectæ videntur intellectui separato, vt certus sit (id enim opinari mirum non esset) logicam repugnantiam in prædictis euentis non latere. Et confirmatur, quia non desunt qui arbitrentur agnouisse Aristotelem, aut certe alios eius notæ Philosophos extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cum ratione animi à corpore expediti illam agnoscent. Porrò,quemadmodum vt aliquid certò, euidenterq; sciatur alicui subiecto posse cõuenire,minimè oportet ꝓspectũ esse modum, quo conueniat, sed est satis scire, vt ita dicam, negatiuè impossibilem non esse omnem modum conueniẽdi; ita non sat est ad aliquam cognitionem certam,atque euidentem habendam, si argumenta impossibilitatem suadentia diluantur, cum fieri possit, vt adhuc demonstrationes ignorentur, quæ rem conficiant. Oppones tamen ita; Scire oportet non esse omnem modum impossibilem ; ergo sciendum erit aliquem esse possibilem. Concedenda verò est consecutio, cum solum negauerimus modum possibilem conueniendi distinctè percipi oportere, quanquam inficiandum non est,plerosque ab intellectu separato euidentur esse cognoscibiles, vt diuini, generalisque concursus suspensionem subitam , dispositionum productionem ad educendam formam, &cæt.

Ad euidentẽ cognitionẽ sat est argum. impossibilitatem suadentia diluere.

Obiectio.

Dilutio.

At enim in effectis extraordinarijs non numeramus quæcumque apud nos prodigio essent,qualis fuit forium reseratio ab Angelo liberandi Petri gratia; deturbatio idòli è sublimi loco, manuumque, & capitis truncatio apud Azotios, ascensus Simonis Magi per inane; hæc enim, & similia euenta, non quia potentia egent extraordinaria , sed quia rara sunt, in miraculis habentur ; quæ animis separatis non magis sunt difficilia cognitu, quàm interna corporis, vt cor, aut cerebrum.

Actorum 12. 1. Reg. 5.

Aliqua euenta,quia rara in miraculis habentur.

Clemens & alij Patres apud Baron. to. 1. ãnalium

2. Pronuntiatum.

Secundum ꝓnuntiatũ. Animæ separatæ naturaliter,non tñ distinctè cognoscere valent rerum aliquarum essentialiter supernaturalium ipsis præsertim inhærentium, tum possibilitatem , tum existentiam. Etenim quia ordinem naturalem excedunt, quidditatiuè attingi non poterunt;quia verò si animæ insint, ab eàdem vtiq; naturaliter sustinentur, poterunt haud dubiè saltem quoad existentiam naturaliter, arguitiueque percipi,cuiusmodi sunt supernaturales habitus, tum ad voluntatem , tum ad intellectum attinentes; inde verò facile erit eisdem animis similes alias qualitates possibiles concludere, in alijsque

Cognoscit anima naturaliter aliquarũ rerũ supernaturalium possibilitatẽ, & existentiam.

animis

animis posse existere; quod si ita est multò adhuc faciliùs, imò, & distinctè cognoscere valebunt (si existant) ea, quæ in primo pronuntiato sunt comprehensa, cum in facto esse, vt aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

3. Pronuntiatum.

Tertium pronuntiatum. Res aliquæ supernaturales, itemque modi nonnulli adeò eminent, vt nulla ratione siue quoad possibilitatem, siue quoad existentiam ab intellectu creato percipi valeant. Ita asserunt Theologi, cùm de obiecto cogitationis angelicæ disceptant, expenduntque in mysterio Incarnationis, & Eucharistiæ; in quorum primo includitur absentia omnis creatæ personalitatis, moduſq; vnionis humanitatis ad diuinam personam; In secundo absentia itē panis, & vini, cum præsentia corporis Christi, absque vllis modis immediatis ad locum; existentia denique accidentium, & coniunctio ad Christi corpus absque adhæsione. Hæc ergo ea sola ratione statuunt ijdem Theologi intellectum creatum, atque adeò humanum effugere, quòd multo sint diuiniora, quàm vt naturali cognitione etiam confusa in se ipsis percipi valeant; quod ideò addiderim, quoniam cum naturaliter cognoscant separatæ mentes rerum subsistentium personalitates; si quo casu eas non intueantur, aut quia diuinus concursus sublatus est, ad intuendum, aut quia re vera non dantur, vt accidit humanitati Christi, iam modo aliquo, etsi confusissimo, quidquid Deus ibidem moliatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modivè in se ipso non dicetur. Sed quoniam huius sectionis doctrina ad articulum quintum quæstionis 57. primæ partis copiosior est, satis fuerit pauca hæc ad nostrum institutum accommodasse.

Res aliquæ supernaturales cognosci naturaliter non possunt.

Separatæ mētes naturaliter cognoscūt rerū subsistentium personalitates.

DISPVTATIO. VI.

DE MOTV ANIMÆ Separatæ.

POst disputationem de cognitione animæ separatæ, consequens erat, vt de appetitu eiusdem tractarem⁹; quia tamē multo abditiora sunt intellectui humano, quæ ad voluntatem, quàm quę ad ipsum attinent; quia item tradita superiùs doctrina de cognitione ad appetitum accommodari potest per analogiam; reliquum est, vt ad extremam hanc disputationem de motu descendamus, quatuor articulis concludendam; tribus disseremus an ne anima separata vim motricem, tum sui, tum aliorum possideat. Quarto, de eiusmodi potentiæ actu, ac termino pertractabimus.

Ordo tractandarum rerū

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA QVÆ PROBARE videntur in anima separata potentiam, tum sui, tum aliorum motricem non dari.

ETsi constans nunc sit Theologorum, imò & Philosophorũ sententia, Angelos potentia motrice præditos esse; eæ tamen ipsæ rationes de anima separata institutum dissuadere videntur.

Primũ arg. Atq; inprimis Angeli in sacris literis tum se, tum corpora mouere perhibentur, animæ verò separatæ non ita, sed ab Angelis deportari. Deinde necessum fuit Angelos hac vi pollere, cum ratio nulla supersit cõnexionis eorum cùm vniuerso; siquidem ad nullam præterea formam producendam concurrere valent; mouendo autem cœlos, aliaq; agentia applicando, insigniter cum eodem cohærent vniuerso, licet enim Physicè is causandi modus accidentarius sit, est tamen artificiosus per se, quod est satis, vt ijdem Angeli cum hoc artis diuinæ artificio, idest, mundo connexi censeantur; qua de causa non à Sacris Doctoribus tantùm, sed ab ipsis quoque gentium Philosophis, rerum species, imò & indiuidua custodire cognoscuntur. Sed hanc rationem animis separatis accommodatam, quis non videt motricem potentiam potiùs euertere, quàm astruere, quippe quæ ad vniuersi compositionem non spectent, sed reddant quodammodò imperfectiùs, siquidem non tam sunt species, quam speciei inchoationes, & partes. Quo factum est, vt nulla eis incumberet in hoc vniuerso administratio. Atque hoc sit primum pro parte negante quæstionis argumentum.

Cur Angeli dicantur partes vniuersi.

Lucæ. 16. de anima Lazari D. Greg. 1. Dial. cap. 9. de anima Marcelli, & cap. 12. de anima damnati cuiusdã.

Soar. dis. 35. sect. 6. num. 13.

Secundum. Secundum, Si animæ separatæ propriam mouendi potentiam haberent, illius actum modo aliquo exercere possent in corpore, sicuti & intelligendi, volendique. Si enim hi ob corporis colligationem impediri non potuerunt, cur ille impedietur omninò, cum aliquantulùm sit minùs spiritualis? Accedit, quoniam difficilè redditur ratio, cur in eodem homine vnus tantùm sit intellectus, mouendi verò facultas duplex, altera animi, corporis altera.

Tertium. Tertium, Anima separata nulla eget motrice potentia, nullam igitur in se habet. Antecedens probatur, quoniam nulla aliquò perueniendi se offert necessitas, quàm vt ex rebus species è proximo conquirat. Quapropter cùm has non ita comparet, sed à Deo vendicet, vt suo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat, etiam ad miscenda colloquia cum Angelis, alijsvè animabus, cum ridiculum sit propinquitatem desiderare ad eas actiones, quæ per interiectum spatium non dissemi-

nantur. Sed neque prætextu mouendi corpora necesse erit vim motricem animæ donare, cum iam dixerimus, id munus solis Angelis concessum esse in hoc vniuerso. Et confirmatur quoniam rationales animę

nihil

nihil pati possunt sibi noxium, cum sint immortales, non fuit igitur opus potentia motrice, qua quidquam, vel fugerent, vel appeterent tuendæ salutis gratia. Quod si dicas potuisse saltem alias, ab alijs violenter detineri, id ipsum est, quod in quæstione versatur, cùm eiusmodi detentio per vim motricem præstanda fuerit.

Quartum. Quod natura sua indiuisibiliter existit, naturaliter quoque est immobile; sed priùs illud animæ separatæ naturaliter competit; ergò, & hoc posterius. Probatur minor, quia cùm ea informat corpꝰ abscissa forte parte vna, amittit necessariò virtualem illam coextensionẽ, seque, vt ita dicam, contrahit; ergò cum à corpore toto separatur, totam coextensionem necessariò amittet, cum par sit ratio. Itaque indiuisibiliter permanebit, vt hac in parte anima, quæ natura est, ab Angelis, qui natura non sunt, discriminetur, atque adeó hi diuiduo, indiuiduoque loco queant indifferenter respondere, illa autem nonnisi diuiduo corpori, cùm informat; nec nisi indiuiduo loco cum est separata. Quartum.

Quintum. Si anima separata per se mobilis esset, tempori, locoque corporeis subiaceret: quod à verò abest, cum sit incorporea. Vnde D. Augustinus 8. de Genesi ad lit. cap. 20, scribit, Deum corporalem creaturam per tempus, & locum mouere, spiritualem porrò non item. Quintum.

Sextum. Si anima per se posset loco moueri, posset interdum ab informato corpore se se expedire absque vlla ipsius corporis offensione, sicque instar colubri depositis exuuijs abire nuda, quod est inauditum. Sextum.

Septimum. Si humanæ animæ facultatem se mouendi haberent, ad nos frequenter regrederentur, quod tamen fabulæ simile esse creditur. Septimum.

Denique ita sensisse videntur graues Philosophi dum ipsis etiam intelligentijs localem immobilitatem donant, inter quos Aristoteles 12. Met. text. 43. concludit substantias sempiternas, atque immobiles tot esse, quot sunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphysicorum librũ scribit formam separatam adæquatè distribui in volentem, & intelligentem absque vlla mentione mouentis. Credendum igitur est animam rationalem extra corpus, neque seipsam, neque rem aliam mouere posse.

ARTICVLVS II.

REFELLVNTVR NONNVLLÆ sententiæ de potentia motrice animæ, & vera statuitur.

IN præsenti dubitatione, nonnullæ se offerunt sententiæ ordine suo expediendæ. Prima eorum, qui animam separatam prorsum immobilem localiter fortassè ponent, hoc est, neque à se, neque ab vlla exter- 1. Opinio astruẽs animas localiter immobiles.

externa vi, non quidem ea immobilitate, quæ ex immensitate naturæ illi proueniat, vti Deo, sed ex quadam, vt ita dicam, ineptitudine, atq; imperfectione, eo fere pacto, quo relationem, modumvè seorsim spectatum immobilem diceremus, diuina etiam interposita potestate. Nõ videntur alieni ab hac sententia Durandus in 3. d. 22. q. 3. ac Ioannes Picus Mirandula q. 1. Apologetici dum non sine graui errore verisimile putant Christi Domini animam ad inferos non descendisse reali suæ substantiæ præsentia, sed effectu, priorum Patrum animas noua gloria, luce, lætitiaque perfundendo. Neque enim fidei articulum tam alieno sensu interpretarentur, si crederent ab Angelis, aut certe Deo, beatissimam animam præsentem inferis secundum substantiam fieri posse; eorum verò fundamentum, si firmum esset, non solùm de Christi anima, sed de quauis alia immobilitatem concluderet; ideoque diximus eos à proposita sententia alienos non videri. Aiunt enim immateriales substantias loci proprij incapaces esse, atque adeò & lationis, quòd affectiones hæ diuiduæ sint. Itaque solùm eis superesse rationem aliam in loco essendi, ac mouendi longè diuersam, hoc est, penè æquiuocam, per operationem, seu virtutis contactum, ipsum attingendo locum, si non actu, saltem potestate. Quo fit (iuxta Durandum) vt Angeli nullibi sint, si de existẽtia in loco priori modo sit sermo, & sint vbique; si posteriori, cum nullum locum, motumvè diuisibilem subire queant, & rursus in omnem idonei sint operari: at verò anima separata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem alicubi est, siquidem & substantia spiritualis est, ob idque incapax diuidui loci, vel lationis, & corporis forma; minimèque proinde ad operationem externam ordinata absque medio corpore, quod informet.

Quid sensezit Dur. de descensu animę Christi ad inferos.

Citãtur à Sotario 3. p. to. 2. disp. 43. sectione 2.

Quæ fuerit Dur opinio circa angelorum existentiam in loco

Cum de loco Ang. tract. 1. d 37. 2. p. distin. q. 2. cui consentit Herv. ibidem q. 2. art. 2.

Sed quàm grauiter Durandus cum Pico sit lapsus tum alibi tum ad quæstionem 52. 3. partis ostendi solet, vbi iuxta sacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur Christi Domini descensum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in sepulchro iacuit immobile, diuinum autem verbum vbique erat) ipsius substantiæ præsentia fuisse exhibitum. Nimirum falsus est Durandus dùm cuiuslibet lationis terminum putat esse diuisibilem, cum tamen sit ipsa met rei mobilis præsentia, assistentiavè ad hoc, aut illud spatium, siue reale, siue imaginarium, atque adeò spiritualis, vel corporea, pro eiusdem rei mobilis natura, & conditione, quæ proinde si spiritualis erit, sine vllo incommodo, ratione suæ indiuisibilis præsentiæ ad corporale spatium respectu aliquo terminabitur. Cur enim minùs sit impossibile rem spiritualem ad materiam corporalem ordinem habere agentis, quàm præsentis, assistentisvè? & confirmatur quoniam Arist. 8. phys. c. 10. text. 84. & 1. de Cœlo c. 9 tex. 100 intelligentias Cœlo assidere scribit; quod qua ratione fiat, quàm localiter, nemo excogitabit, si eos modos essendi in alio percurrat, quos idem philosophus 4. phys. c. 3. tex. 23. proposuit.

Quælibet res creata seorsim ab alia existens mobilis loco est.

Statuendum igitur eo ipso, quo res creata per se, ac seorsim ab alia existit, mobilem loco esse, siue à se, siue ab extrinseca virtute, namque vt Aristoteles 1. post. cap. 10. scribit, si negatio adæquata causa est

nega-

negationis, affirmatio quoque affirmationis causa erit; quapropter si non alia de causa negamus Deum loco moueri posse, quàm quia immensæ substantiæ est, non alia sanè affirmabimus creatas substantias mobiles esse, quàm quia definitæ sunt substantiæ, quia si in loco designato sunt, distantiæ, propinquitatisque capaces euadunt necessariò, atque adeò, & lationis, cum istiusmodi affectiones separabiles ab inuicem non sint, eòdemque pertineant. Vnde è contra D. Thomas 1.p. postquam de immensitate Dei egit q. 8. è vestigio subiecit nonam, pro eiusdem immobilitate asserenda. Videbat scilicet attributum immobilitatis ad locum ex immensitatis attributo, tanquam ex vera ratione à priori concludi.

Immobilitas ad locum ex immensitate concluditur.

Secunda sententia, quam recentiores quidam Thomistæ approbant, ponit animam separatam à Deo, Angelis vè mobilem localiter, à se autem minimè, eandemque alij etiam Diuo Thomæ vulgo ascribunt. Sed neque ea vera est, neque D. Thomæ imputanda. Etenim quemadmodum quòd substantia creata definita sit, mobilis loco est, ita quòd sit viuens à se mobilis esse concluditur; atque adeo si per cognitionem viuat, localem mobilitatem obtinebit: id quod ita verum reperimus, vt contrario exemplo refelli nequeat, neque enim conchylia loco immobilia dicuntur, quòd vim aliquam se se deducendi, adducendique non habeant; habere enim planè fatetur Aristoteles lib. 3. de anima cap. 11. text. 56. sed quòd locum ex toto non permutent. Cæterum quæ locorum distantium cognitione pollent, ex toto etiam locum mutare valēt. Quid ergo in animam tam nobili cognitione præditam erimus iniurij? eamque velut statuam quandam immobilem efficiemus, cadaueri suo, vt olim Prometheum Caucaso, perpetuo alligatam. At, inquiunt, anima actus est corporis non assistens, sed informans, vt merito mouere se non possit, si non informet. Verum si formarum assistentiū modum in essendo, cognoscendo, appetendoq; extra corpus obtinet, cur non obtineat mouendo? Ad hæc animæ depositis corporibus, nulli loco sunt addictæ, cum à nullo pendeant in sui conseruatione, vllavè perfectione, quam alibi assequi nequeant; cum igitur immensæ non sint, ad earum sanè perfectionem spectabit localis variatio, ac motio. Itaque si qua res per se, ac seorsim existit in vniuerso, definita, viuens, ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à se mobilis non dicatur; eæ verò conditiones in animam corpori iam viuificando minimè addictam, non minùs, quàm in Angelos, egregiè competunt: quare &cæt.

Secunda sententia tenens animas à se non moueri refellitur.

Cur cōchylia dicantur loco immobilia.

Obiectio.

Solutio.

Animę separę nulli loco sunt addictę.

Sed quòd Sanctus Doctor animæ separatæ sui mouendi potentiam non denegauerit, inde constat, quia eam facultatem, sicuti & in Angelis, intellectum, & voluntatem esse credit q. 16. de malo art. 1. ad 14. nisi quòd erga corpus à se informatum illa tantùm exerceat, Angeli verò erga quodcunque aliud; quamobrem cum anima à corpore discedens easdem facultates secum deuehat, vt suprà cum eodem D. Thoma tradidimus, sentit haud dubiè illam sui saltem mouendi vim posidere. Quin etiam prima parte quæstione 53. articulo primo, in

D.Th opin. de potentia animæ motrice.

in argumento Sed contrà; ex motu, quem Christi anima separata ad inferos edidit, quemq; catholicè profitemur, concludit pari ratione in Angelis esse motum lationis admittendum; nam quòd ex anima Christi beata argumentetur, ideò facit quia aliud fortassè exemplum ita efficax ad institutum inuenire non potuit: re tamen vera eius articuli institutum de naturali vi motrice procedit; illud ergo tantùm D. Thom. inficiatur, nihil aliud à se posse animam humanam mouere, præter corpus, quod informauerit; vt patet ex artic. 4. quæst. 117. primæ partis, & artic. 10. quæstionis 16. de malo ad 2. quem sequuntur Capreolus 4. dist. vltima quæst. 2. Caiet. citato loco primæ partis, alijque recentiores. Soto 4. d. 45. q. 1. ar. 3. Palat. d. 10. disp. 2. Suar. disp. 35 sua met. sect 6 n. 23.

Vera sententia animæ concedens, tum se, tum alia mouendi vim.

Est nihilominùs tertia sententia à nobis adijcienda, videlicet separatam animam non sui solùm, sed aliarum rerum sibi externarum, minèque substantialiter iunctarum motricem esse; pro viribus tamen, vt sequenti articulo attingemus, ita Abul. in 8. cap. Matth. quæst. 124. Quæ quidē sententia cum superiori doctrina aptè cohæret. Enim verò vt ex definitæ substantiæ existentia concluditur mobilitas, & ex vita mobilitas à se, ita ex sui mobilitate, aliorum quoque mobilitas necessariò colligitur; quod etiam inductione fit manifestum; Quanuis enim natura aliqua se mouere non possit, quæ possit alia, id est Deus, attamen nihil, quod motum subeat, priuatur omninò virtute mouendi cætera; quod non in animantibus solùm, sed in corporibus etiam inanimis cernere est, quæ dum mouentur, ea etiam mouent, quæ offenderint, vt aer, arbores, cœlum supremum; inferiores, &c. Nimirum potentia, de qua loquimur, sicuti motiua loco est, ita non maiorem, quàm localem vnionem sui cum re mouenda desiderat, vt in actum prodeat: quapropter cum ea vnio inter animam, & corpus dari possit absque informatione (vt liquet, in anima Christi ab inferis regressa, quæ sepulto corpori, priùs astitit, quàm per informationem illud animaret liquet item in cuiusuis hominis anima in morte, vbi dissoluta in instanti informatione, perseuerat adhuc localis præsentia animæ ad corpus, cum nōnisi immediate pòst sit abitura) nulla ratio est cur motum illi nequeat impertire, si mouendi potentia sit prædita. Quod adeò verum est, vt non ineptè secundæ sententiæ auctores collegerint nullam animæ inesse potentiam se mouendi, si nullam habeat mouendi alia.

Sat est vnio localis vt anima separata externa corpora moueat.

Vera sententia magis cō firmatur.

Deinde ita argumentari licet. Pleraque sunt, quæ sine vlla sui locali motione, alia vel pellunt, vel trahunt, vt ignis iniectum salem, magnes ferrum: qua ratione igitur tam nobilis substantia, tamque, vt ita dicam, actuosa, quàm est rationalis anima extra corpus sepolita, aliorum mouendi efficacia destituatur.

Præterea. Animæ è receptaculis, quibus ad iteratam vsq; vnionem corporum commorantur, nonnunquam egrediuntur ad viuos, cum eisque in effictis corporibus colloquuntur, vt inferiùs ostendemus; hęc autem munia, nec sine potentia motrice præstari possunt, nec tanta habent eminentiam, vt extraordinario Dei concursu egeant: inest igitur ea vis animis naturaliter. Ob has sanè, ac similes rationes probatior

nunc

nunc est eiusmodi sententia, quam non ignobiles etiam Theologi superiori ætate docuerunt, Henricus quodlib. 11. quæst 14. Aureolus apud Capreol. citato loco. Scotus 4. dist. 49. quæst. 14. Bassolius eàdem d. quæst. 2. art. primo, Maior quæst. 8. Aegidius quodlib. 4. quæst. 17. Abulensis in cap. 8. Matth. quæst. 124. & alij ante quos Galenus non satis alioquin certus de natura animæ, in libro de tremore, & rigore fatetur, minimè deceptum iri, qui animam esse dixerit substantiam, quę per se moueri possit. Et Alexandrinus Clemens 6. strom. naturam animæ esse scripsit, à se ipsa impelli, & excitari: nec desunt, qui arbitrentur humanam animam interdum in hac vita suæ peculiaris potentiæ motricis, quam nitimur astruere, signa exhibere, cùm feruenti aliqua rerũ sublimium contemplatione corpus in sublime tollit.

Citantur auctores pro vera sententia.

Tolet. 1. de anima q. 9.

Sed quoniam ostendimus animam separatam peculiarem sui, & aliorum mouendi potentiam habere, quærendum restabat, an ea à voluntate, intellectuque distinguatur, nisi ea dubitatio libro 2. de Cœlo cap. 5. quæst. 7. de Angelis, in quibus par est ratio, resoluta esset. Illud solummodò aduertimus, eos qui partem negantem sequuntur, non adeò motricem potentiam substantiarum separatarum cum voluntate, intellectuque confundere, vt distinguere eam non possint etiam realiter. Nimirum censent intellectum, & voluntatem non in actu primo, sed secundo, hoc est, vt stant sub actibus practicis pręscribendi, dirigendique motum, rationem potentiæ motiuæ obtinere, vnde localis impulsio sequatur. Quo pacto plerique de potentia Dei executrice philosophantur, asserentes eam esse Dei voluntatem cum actu efficaci operandi ad extrà, indeque actionem externam prodire, quæ in rebus creatis recipiatur.

Motricis facultatis distinctio ab intellectu & voluntate.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR ARGVMENTIS primi articuli.

AD primum respondendum, siquandò in sacris literis morientium animæ aliquò deferri perhibentur, id vel ad dignitatem spectare, si sint beatæ, vel ad quandam diuinæ iustitiæ executionem, si sint nocentes. Atque in priori sensu Augustinus sermone 3. de Ascensione Domini, qui est 176. de tempore; itemque Eusebius Emissenus Hòmil. 2. de Ascensione, alijque sacri Doctores de Christo ascendente scripserunt, eum non in auxilium necessitatis, sed in obsequium dignitatis euectum, illatumque cœlo fuisse.

Solut. 1. arg.

Quo sensu loquantur scriptura & patres cũ dicũt animas ab alquo deferri

Ad 2. Si verum est, quod ex Platone retulimus ad calcem superioris articuli, plana est respõsio; Sed esto nulla exhibuerint animæ vnitæ corporibus propriæ motricis potentiæ signa, ideò nè illa sunt destitutæ? alioqui neq; subsistentiam eas habere quis colligat, qđ in corpore illam non prodant. Itaq; vt ad argumentũ respondeamus, absq; eiusmodi po-

Solut. 2.

tentiæ vsu, non autem intellectus, & voluntatis, constare potuit humana vita; item non oportuit has ipsas potentias in nobis duplicatas inueniri, sed potentiam cognoscendi, & appetendi: aliæ enim in corpore sunt, aliæ in anima; vnde id, quod in fine argumenti addebatur, retorqueri in aduersarios potest, vt quemadmodum facultates istæ, sic & motrix in homine geminaretur.

Solut. 3.

Tertium argumentum non valet in eos, qui animas separatas ab obiectis species haurire volunt, sic enim accommodata propinquitate opus est, atque adeò, & locali motione. Sed esto non hauriant, ad dignitatem sanè illius spiritualis Reipub. animarum separatarum interfunt conuentus, ac digressiones mutuæ, nisi tanquàm saxa medio mari, noctes, atq; dies immotas esse arbitremur, &c. quæ superiori articulo diximus.

Vis motrix ad separatarũ animarũ digressiones inserit, & conuentus.

Solut. 4.

Quartum, etsi probaret animam separatam non nisi punctaliter existere posse, nihil adhuc ipsius mobilitatem concluderet, siquidem diuisibilitas rei mobilis, itemq; pars mouens, & mota non in quolibet motu, sed in physico requiruntur 6. & 8. Physicorum. Rursus respondemus distinctione maioris: est enim vera, si velit indiuisibile moueri non posse motu continuo: falsa, si discreto; quod nostro instituto sat est. Deindè omissa iam maiori propositione, sunt qui ad minorem respondeant animam rationalem, si fortè brachium à corpore præcidatur, manere adhùc in eo spatio, quanuis non informatiuè, vt in corpore reliquo, eo quòd, ipsa semper certũ spatium, in quo definitiuè sit, exigat, ñ minus quàm corpora, in quo sint circunscriptiuè. Quo sanè pacto dicendum esset in generationis instanti non infundi solum, sed effundi animam è corpusculo, cum sit contractius, quàm requirat anima, quod cum ridiculum sit, seu potiùs ineptum; respondemus abscissa parte corporis, non nisi in reliquo manere animam, quia vnum essendi modũ habere debet naturaliter, non duplicem, hoc est, vel informationis tantùm, vel separationis. At enim post totalem separationem diuiduo, indiuiduoque loco se poterit accommodare, proindeq; nullum certæ magnitudinis versus minimum deposcet, sicuti certum deposcit corp⁹, quod informet, eo quòd per illum sit operatura.

Diuisibilitas rei mobilis ī motu tamũ physico requiritur.

Nullus est separatæ animę magnitudinis terminus versus minimum in loco

Solut. 5.

Ad quintum satis esse, vt animæ mobilitatem tueamur, si vel momento cieatur. Sed & tempore mobilem esse nihil vetat, cum istud esse possit spirituale, ac per se dimetiens successiuam animæ motionem: quæ motio licet mensurari etiam possit à corporeo tempore, ex accidẽte id euenit, quatenùs in idem tempus imaginarium, vtrumque reale tempus, corporeum scilicet, a: spirituale coincidere valet. Iam verò D. Augustini effatum de motu ratione mobilis, spatijque diuiduo est interpretandum.

Solut 6.

Ad Sextum in sententia Platonis credentis, animam rationalem in corpore esse instar nautæ, facile concessu esset, eam integro corpore expedire se posse, nisi fortasse, quòd in malum totius hominis abeundi facultas cederet, eam animæ Plato non donauerit, dum idoneas dispositiones haberet in corpore. Illa tamen sententia suo loco refutata est.

Quan-

Quanquam posita revera substantiali vnione, verisimile adhùc existimetur bonæ notæ auctoribus, animam etsi ab incolumi corpore elabi nequeat, sicuti neque in praue disposítum illabi, vt scitè differit Henricus quodl. 11. quæst. 14. ad calcem: se ipsam tamen primariò mouere posse, ac ratione vnionis motum corpori impertire, his fermè rationibus. Prima, quia substantialis vnio animæ erga corpus in causa potius erit, vt motus animæ corpori cómunicetur, quàm vt illũ impediat. Secunda, Vnio ad corpus animæ subsistentiæ non obest, neque igitur oberit, quo minùs præsentem se faciat primariò cui libuerit loco, quantuis corpore circundet. Neq; enim inclusio illa animæ subsistentis intra corpus, impedire posse videtur conatum animæ admotum. Tertia, Intellectus, etiam animæ informãtis, more Angelico potest intelligere, si illius ordinis species habeat, vt non solùm in statu immortalitatis verũ esse Theologi docent, sed etiam in Christo Domino apud nos cõmoranti accidisse certum est; nimirum quia ad illarum specierum vsum nihil attinet, corpus ne mortale, an immortale informet anima. Cùm igitur motrix potentia nullis egeat inditis instrumentis, iam nunc in actum mouendi prodire saltem progressiuè poterit, si propria est humanæ animæ; quod ideò adiecimus, quia vt Scotus in 4. d. 49. quæst. 14. animaduertit, ideò nunc anima totum corpus simplici motu non defert, sicuti in beatitudinis statu delatura est, quia membra æqualiter à virtute motrice animæ non possidentur. Quarta, quia si vsum accedendi, recedendique, anima intra corpus habeat, rectè intelligitur, quo pacto in abscisso brachio esse desinat, aut in extremis pedibus, homine iam moribundo. Rectè item, qua ratione in partes nutrimenti semotas inferatur: nimirùm in priori euentu post vnionis dissolutionem, presentia quoque animæ aboletur propter localem, partialemque abscessum; in posteriori verò, post localem partialemque abscessum ad nouam materiam, substantialis vnio existit. Atq; experimenta adeò vrgere visa sunt Scaligero pro Platone, vt nullum aliud argumentum rem conficere putet, si hoc non conficit, exercit 307. num. 13. Quinta, Potentia motrix actiua est, ñ passiua, vt probatior sententia tenet, rectiꝰ igitur animę inhęrebit, quàm corpori, cũ illa motũ efficiat, ista recipiat.

Opinio credentiũ animã vnitã corpori se primariò mouere.

Prima eorũ ratio.

2.

3.

4.

5.

Non est tamen ob hæc argùmenta à cõmuni Philosophorum sensu recedendum, tum quia in brutis animantibus motrix potentia, corporis perfectio est, à qua humanum corpus decidere iniquũ esset, tum etiam quia qua ratione potentia eiusmodi; quæ in belluis corporea est, dicit in anima residere, eàdem diceretur residere visus, auditus, cæteræque facultates, tam internæ, quàm externę; quod etsi paucis Nominalium probatum fuit, á vera tamen Philosophia alienum est.

Vera sententiã oppositã astruens.

Eadem porrò argumenta falsò supponunt animam motrice potentia sibi propria vti posse naturaliter, dum corpus informat, cum tamen per vnionem religata sit, atque alterius veluti iuris existat, hoc est totius hominis, vt proinde motum per se non exerceat, sed homo per illam; Vnde etiam cum anima corpori reunietur ipsum per potentiam sibi propriam non mouebit, absque nouo Dei

dono, vt probabiliter sentit Suarius ad quæstionem 54. tertiæ partis disputatione 48. sectione quarta, colligitque ex D. Thoma, aliisque Doctoribus. Ad primum igitur argumentum dicito, vnionem in causa esse ne motus ab anima eliciatur, qui eius solius sit, alioquin, si seipsam solam moueret, cùm nulla necessitate cogeretur motum corpori impertire, iam ab eo incolumi, atque immoto recedere posset, quod nemo dicet. Ad secundum concesso antecedente, negandum est quod in reliquo argumento adducitur. Ad tertium, concedendum est antecedens, quia ea specierum infusio, atque vsus, naturales animis non erunt: quo pacto fatemur etiam posse illas corporibus, siue caducis, siue iam immortalibus vnitas, motum proprium exercere, isdemque corporibus communicare; vnde quod ex Scoto affertur, potentiam motricem in hac vita membra perfectè non possidere pro nobis facit, ac verum est, licet vnio indissolubilis euadat, quoniam vt paulo antè diximus, potestas illa animæ ad mouendum corpus per peculiarem eiusdem animæ motricem facultatem, nouo Dei dono vltrà reunionem debet contingere. Ad quartum, non deesse exempla, quibus intelligamus animæ euenire quæ ibidem recensentur. Etenim Deus in re corrupta esse desinit, nec tamen vllam etiam partialem retractationem subit; Christus item Dominus consecratis speciebus sit denuò præsens, nec proinde locali motione etiam partiali ob id agitatur. Aliqua ergo simili ratione anima absque vlla etiam partiali latione, & à membro abscisso aberit, et in alimenti materiam inferetur. Ad quintum, negetur consequutio; cæteræ nanque potentiæ sentientes actiuæ sunt, quæ nihilominùs corpori adhærescunt.

Primæ rationis Solut.

Solut 2.

Solut. 3.

Solut. 4.

Solut. 5.

Atque hæc in gratiam sexti argumenti primi articuli dicta sint. Cui directò respondentes assumptum negamus: motus enim localis animæ liber est, vnio verò substantialis omninò naturalis, ideòque natura sua prior, vnde motus localis efficacitatem directam non habet erga illam, haùd dissimili ratione, qua maturus fœtus per se ab vtero non egreditur, sed parentis nisu, posteà verò per se iam hùc, atque illùc migrat. Quanquam indirectam efficacitatem habere poterit, veluti cùm quis sibi ferrum adigit. Et hæc quidem ratio concludit similiter, neque Angelum locali impulsu posse animam vnitam auellere à corpore, quidquid nonnulli huius ætatis Theologi inficientur.

Absoluitur respõsio ad sextum argum. principale.

Septimum argumentum postulat, an demortuorum animæ ad viuos interdum regrediantur, cum eisque colloquia misceant, aliavè exteriora signa sui aduentus exhibeant. Cui dubitationi paucis respondemus quanquam non rarò huiusmodi animarum apparitiones somniantium sint deliramenta, aut mali Dæmonis, præstigiatorumque ludi, vt D. Augustinus in libro de cura pro mortuis, atque alibi docet; quin etiam pro animis, quandoque Angeli præsto sint, attamen ipsæ met animæ hùc venire aliquandò, à Deo aut iubentur boni alicuius gratia, aut permittuntur vexandi causa, more dæmonum: quanquam posterius hoc minùs probari possit, vt cum D. Chrysostomo latius disputat Abulensis in caput octauum Matthæi quæstione 124. Itaque siue

Sòlut. 7.

Demortuorum animas aliquando hùc venire.

hoc

Item Abulen sis in 25. cap. Matth. à q. 752.

Sot. in 4. dist. 45. q. 1. art. 4.

hoc, siue illo fine res accidat, aduentare illas, sententia est grauissimorum Patrum, Augustini, Gregorij, Eusebij, Theodoreti, & aliorum, quos citat Robertus Bellarminus libro secundo de Purgatorio capite octauo, tom. 1. Addit tamen D. Thom. 1. p. q. 89. art. 8. ad secundum, miraculo id esse deputandum, quatenùs præter statutam à Deo legẽ hùc per se veniat anima, eamque legem spectasse diuina oracula, & plerosque Patrum, quoties animarum nullam post abcessum à corpore è suis locis ad nos remeare posse contendunt, veluti quarto Regum 22. Iob. 23. & alibi. Item Augustinus de cura pro mortuis capite 13. & 19. Vnde non mediocris orta est dubitatio inter Sacræ paginæ interpretes an Deus primo Regum 28. prædictam legem abrogauerit, quo loco anima defuncti Samuelis ad viuentem Saulem dicitur aduentasse, an potius imaginaria tantùm ostensio fuerit apud Regem interiùs, vel etiam Angeli alicuius pro Samuelis anima subrogatio. Qua de re D. Augustinus libro secundo ad Simplicianum quæstione 3. & quæst. 6. earum, quas ad Dulcitium composuit, & quæstione 27. in vetus, nouumque testamentum: libro item 2. de Mirabil. sacræ Scripturæ c. 11. Iustinus Mart. quæstione 52. ad Gentes, Iosephus lib. 8. Antiquitatum cap. 14. Abulensis proximè citato loco Regum, quæstione 28. Lyranus, & alij in eundem locum, Rupertus lib. 2. super libros Regũ cap. 17. Victoria in Relectione de magia quæstione 5. quæ quidem difficultas, etsi olim æque fuerit controuersa, nunc tamen postquam Ecclesiastici liber inter canonicas scripturas habetur, multo certior est illius pars affirmatiua, vt obseruat D. Thom. 1. p. quæst. 89. art. 8. ad 2. quandoquidem capite vltimo præfati libri inter Samuelis laudes cõmemoratur prophetasse illum etiam post mortem; quod neque intelligi commodè valet de alio prophetandi actu, quàm cùm Sauli apparuit: neque ita propriè laudaretur, si dæmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem venisset, tametsi ex eodem textu colligatur eum in vero corpore apparuisse; de quo disceptare non est huius loci, neque instituti. Porrò autem si non quid gestum sit, sed quid fieri potuerit, inquiratur, certum est spectata naturali cõditione animarum corpore vacantium, nullo miraculo earum quamlibet hìnc inde posse commigrare, esseque solertem ex aere, aliavè tractabili materia corpora effingere, & in eis nunc hominem ponere, nunc belluam, si libeat; atque eo modo sui aduentus signa nobis exhibere.

Doctorũ dissidium de apparitione Samuelis animę Regi Sauli.

Ecclesiastici c. 46.

Anima Samuelis vere apparuit Regi Sauli.

Animę separatæ possunt corpora assumere.

Est & alius animarum regressus ad corpora informanda, id est, resurrectio, de qua Theologi 4. sent. libro. nam de Pythagorica palingenesia libro 2. de anima cap. 1. q. 7. dictum fuit. Illud tamen hac in re dubitabile est, an peculiari tantùm Dei lege cautum sit, ne anima à proprio corpore semel auulsa in alia se se inferat, quæ in maternis veteris passim præparantur; an id communi naturæ iure contingat; vna scilicet anima vnum tantùm corpus, dispositionesque respiciente; videtur enim pars prior ijs auctoribus affirmanda, qui quamlibet animam cuiuis corpusculo initio infundi posse existimant; è quorum numero est Molina extrema disp. 1. partis. Soarius disput. 5. suæ met. sect. 6. quo

Sententia existimantium animas non requirere certas dispositiones vt informent.

loco addit sic esse animam rationalem ad quamlibet dispositam materiam indifferentem, vti est indifferens materia ad quālibet formam. Ijs concinit Toletus lib. 3. de anima quæst. 18. nec non Henricus Gand. quodlib. 11. quæst. 14. dum astruit humanam animam illabi posse in corpus, seque illi substantialiter copulare quoties paratum aderit, quanquam de proprio, ac certo corpore tantùm Henricus differat. At enim libro 1. Physic. cap. 9. quæst. 11. art. 4. ad 6. & lib. 1. de Gener. cap. 4. quæst. 13. ad philosophiæ normam, ac doctrinam Aristotelis magis consentanea iudicatur pars posterior, animas videlicet rationales certa sibi corpora ac dispositiones vendicare, quæ si desint informandi munus obire nequeant, nisi verò, Dei absoluta potestate physicam normam superante, vt annotauit Fonseca lib. 5. met. cap. 2. q. 14. sect. 2. & 3.

Animas requirere certas dispositiones ad informationem verior sententia est.

Ad extremum argumentum, quod ex Aristotelis, atque Auerrois authoritate petebatur, dicendum illum immobilitatis nomine intellexisse immortalitatem; hunc motricem potentiam ab intellectu, voluntateque non distinxisse realiter, sicque traditam ab eo diuisionem adæquatam esse, futuram alioquin trimembrem, si in formali, vt vocant, sensu loqueretur.

Solut. extremi arg.

ARTICVLVS IIII.

DE ACTV, AC TERMINO potentiæ motricis animarum separatarum.

HActenus ostendimus potentiam loco motricem animæ separatæ inesse; consequens nunc est, vt de illius actu, atque termino differamus, vbi nonnullæ scitu dignæ dubitationes se offerunt explicandæ. Prima, an cum se anima, corpus vè aliquod ciet, priº impulsoria qualitate id præstet, an solo motu. Recentiores quidam arbitrantur substantias separatas, siquid immediatè moueant localiter, motum edere sine impulsu, quod nullam qualitatem educere valeant ex potestate subiecti. Cæterum si per corpus à se immediate motum, reliqua moueant, impetu eò quod absint, opùs esse, qui iam per immediatum corpus educi poterit à corporibus. Ita verò aiunt rem habere in supernis lationibus, deferente scilicet intelligentia primum mobile solo motu, deindeq; in subiectos cœlos qualitatem impulsoriam per primum inijciente, non quidem instar physicæ causæ illam producendo, sed actiuum (vt aiunt) passiuis applicando. Quæ doctrina sic vlterius confirmari potest. Primò, quia, vt res aliqua moueatur loco, sat est si ipsum lationis motū subeat; cur enim alterari illā priùs

1. dubitatio

Opinio ad motū immediate impulsū non requirens.

Vt Soarius disput. 35. metaph. sect. 6. numero 24.

Fundamētū

1. ratio.

prius oportebit? alioquin dicat quispiam neque Deum sine impulsu mouere posse, quod est absurdum; quòd si Deus absque illo possit, poterunt & reliquæ separatæ substantiæ, cum ille mouendi ritus tantam dignitatem præse non ferat, vt soli Deo debeat competere. Secundò, Anima puncto contenta, moueri potest, tum à se ipsa, tum etiam ab alio instantaneè, impulsus autem ad successiuum motum solummodo deseruire posse videtur: ergo in eo saltem lationis modo, impulsu non erit opus. Tertiò, Potentia motiua admodùm naturalis est, non ergo impulsum nunc spiritalem, nunc corporeum valet exprimere, quod tamen concedendum esset, si anima nunc se, nunc corpus aliquod impulsu cieret. 2. 3.

Probanda tamen non videtur superior sententia, nam si semel admittamus exerceri motum posse ab aliquo per se motore, absque vlla qualitatis impressione in rem per se motam, pronum erit negare similem impressionem, etiam cum corpora alia alijs interiectis mouentur, qua enim ratione primum corpus motum excipit sine impulsu à primo mouente, eàdem, & secundum à primo, sicque deinceps. Asserendum igitur potentiam motricem non alia ratione actum suum exercere, quàm producta priùs in re mobili impulsoria qualitate, tanquā necessario instrumento, etsi aliquandò non sequat motū, veluti cùm quis in parietem, aut arboris truncū humeris nititur; aut cum elementa alieno detinentur loco, existente scilicet maiore resistentia, quàm sit impressæ qualitatis efficacitas. Itaque etsi potentia motrix in communi varias admodum species complectitur (alia enim vitalis est, vt in cognoscentibus, alia non vitalis, veluti occulta illa, ideòq; sine nomine, in magnete, electro, & similibus; quales item elementorum, quæ peculiari nomine grauitas, leuitasque nuncupantur: denique illa etiam parùm nota, cunctisque corporibus communis, replendiq; vacui gratia donata) attamen quæcunque illa sit, priusquàm rem loco moueat, qualitatem exerit impulsiuam, quæ si maior erit, quàm corporis mouendi resistentia, procedet motus; si æqualis; aut minor, non procedet. Eadem porrò vis impulsoria, & cognato sibi motu, si naturalis sit, augetur, non multo aliter, ac habitus ex actu, quem elicit, incrementa capit, & absente potentia successiuè minuitur, ita ipsius conditione postulante, cum solius motus ergò, qui essentialiter successiuus est, instituta fuerit; quapropter simul ac particularis causa, idest, potentia motrix, abstinet ab impellendo, illicò causa prima successiuè à conseruatione relicti impulsus desistit: neque enim ratio alia succurrit pro successiua illa imminutione, quam experimur, cum sine contrario sensim euanescat, vt haud dubiè cœlo accidet, si ab Angelo deseratur, cū tamen ibi nulla sit qualitas, quæ impulsui, motuiue actiuè resistat.

Resellitur.

Vera sententia statuitur.

Motricis facultatis variæ species.

Ad fundamentum igitur, quo contrariæ sententiæ Auctores nituntur, dicendum substantias separatas, non ita infœcundas esse, vt eam saltem qualitatem, quæ lationis instrumentum sit, nequeant corporibus ingenerare, alioquin cum ipsa etiam latio non nihil sit corpori inhærens, ab ijsdem quoque edi non poterit, quod est absurdum; nimirum

Soluitur fundamentum.

rum eius tantùm generis formas producere nequeunt, quæ aut ad generationem ordinentur, aut etiam conſequantur intenſionales non rarò; eliciunt enim ex ſe ipſis conceptus, ac fortaſsè habitus, nec non & in alterum intellectum ſeparatum ſui ſpeciem valent imprimere. Ad primam verò confirmationem dicito, potentiam motiuam immediatum ordinem ad motum non habere, ſed ad impulſum, ſaltem phyſicè loquendo, cui non obſtat quominùs Deus abſque vlla eiuſmodi qualitate rem mobilem cieat. Ad ſecundam, neganda eſt minor, impulſus enim ille ſpiritualis qualitas erit, proindeque indiuiſibili ſubiecto contentus. Ad tertiam, potentiam motiuam corporeā ad impulſum corporeum determinatam eſſe, ſpiritualem verò, qualis in anima reperitur, & ſpiritalem, & corporeū impetum poſſe efficere.

Solut. 1. ratio nis.

Solut. 2.

Solut. 3.

2. dubitatio. Secunda dubitatio eſt. An in anima ſeparata admittendæ ſint illæ veluti ſpecies motionis localis ab Ariſtotele in Phyſicis numeratæ, ſcilicet pulſio, vectio, tractio, volutatio, queis addi poteſt oppoſita detentio; legimus ſiquidem partim in diuinis literis, partim in Sanctorum hominum annalibus, vehi illorum animas, honorario ſcilicet apparatu; impiorum autem rapi, trahique, & à bonarum contubernio repelli, nec non & alligari, ac detineri cauſa ſupplicij. Quòd verò his ſimilia legantur apud poetas participia ſunt Catholicæ veritatis multo ignorationis fumo ad gentes deuolutæ, non meræ nugę. Ergo, quod ad pulſionem attinet, ex proximè dictis liquet, reſponſio; ad eam enim ſatis eſt virtualis contactus, qui per qualitatis impulſiuæ impreſsionem peragitur, quo etiam fortaſſe modo, non verò ſola voluntatum diſſenſione, tranſacta pugna eſt inter angelos Apocal. 12. At verò cæteræ numeratæ ſpecies includere prorſus videntur contactum molis, qui in præſentia locum non habet. Etenim quod vehitur, aut trahitur, motu agitur alieno, ſicque impulſu ſibi peculiariter indito non eget, ſed illud eſt ſatis, ſi coniunctum ſit ei, quod per ſe motum ſubit, nec ſe ſinat penetrari, vt attendenti fiet apertum. Iam quod volutatur, partibus eget, quarum aliæ deprimantur, tollantur aliæ. Denique ad detentionem, religationemvè, prædictum contactum omnino requiri nemo non videt. Statuendum igitur, eas motionis ſpecies per analogiam quandam admitti poſſe in animis ſeparatis; re autem vera omnes impreſsione impulſus exhiberi: cum enim anima, animæ alteri, vel externo corpori impetum indiderit, ſeque pariter mouerit, vectio erit, aut etiam tractio, ſi mobile fortè reſtiterit; rurſumq; dententio, ſiue religatio appellabitur, ſi adeò per impetum corpus mobile ad aliud affligatur. Vt in partem aliam ſe nequeat proripere, qua ratione ſtipula delata vento ad parietem, immobilis adhæreſcit, aut lignum, quod fluuij impetus ad ſaxum allìſit. De ipſius verò animæ detentione paſsiua maior eſt dubitatio, cum affligi nequeat ad corpus, aut quaſi comprimi. Dicendum tamen potentioris animæ impetum hebetare contrarium niſum minùs potentis, ſicque illam detinere, quo ferè modo virtus remoræ impetum nauis hebetat, eamque ſiſtit. Eſt tamen alius detinendi mod⁹ ſoli Deo cōpetens ſubducto generali

Vatiæ mot9 ſpecies.

Contact9 ad motum ne. ceſſarius.

Quo modo anima forti or detineat minus potentem.

con-

concurſu ad motum; qua de re Valeſius de ſacra Philoſophia capit. 41. quo loco ſentit ita factum fuiſſe Tobiæ 8. & Apocalyp. 20.

Iam verò aliæ motus ſpecies naturalis, violenti, ac præter naturam, non difficilè hùc accomodantur, prior enim dabitur quoties anima ſeipſam mouerit, altera cum mouebitur à potentiore vi, quò nollet; tertia cum ſe ſiuerit deferri.

Tertia dubitatio eſt, vtrum animæ definitam habeant potentiam in mouendo; ſolet enim circumferri, illas à corporibus exſolutas ſine mora in deſtinata loca recipi pro meritis; poteſt tamen dubitatio quoàd res mouendas etiam procedere; Itaque quæri an quantalibet celeritate, quantumlibetque mobile ciere valeant. Sed reſpondendum, potentiam animæ motricem vtroque modo definitam eſſe, cum naturalis ſit, ab eſſentiaque finita proueniens. Et confirmatur, quia vt animæ pares natura ſunt, ita & efficacitate potentiarum pares eſſe oportet, id eſt, intellectu, voluntate, & cæt. Non enim vlla interuenire poſſunt impedimenta, quominùs æque perfectæ pullulent, vt accidit potentijs organicis ratione materialium diſpoſitionum, quarum aliæ alijs, ob id inæquales eſſe ſolent; Iam ergo mouere non poterunt animæ alia aliam, niſi ſe ſinant moueri: quod maiori iure de ijſdem animis dicendum eſt, ſi cum Angelis comparentur, qui multò ſunt potentiores. Vnde fit etiam, vt non quantalibet celeritate mouere poſsint, ſed provt anima mouenda, Angelusvè permiſerit. De morali motione, quæ imperio fit, illud tantùm obſeruare oportet, ſi naturæ dignitas ſpectetur, nullam animam in aliam imperium habere, cum ſint æquales, neque in Angelos, cum ſint ſuperiores; ſed neque Angeli ſuperiores in animas dominari videntur, cum externo regimine non egeant, namque vniuerſo adminiſtrando ſoli Angeli deputantur; quare, & cætera. Si verò gratiæ dignitas attendatur, nulla certa regula perſcribi poteſt, ſed generatim illud aſſerendum, quamlibet ſubſtantiam ſeparatam alteri obedire, provt earum Auctor Deus peculiaribus in euentis decreuit: ſicque veriſimile eſſe religari, detinerique malos Dæmones, vel animas à bonis. Maior eſt de motione corporum dubitatio; Verum quia neque ipſis Angelis conceſſum eſt, quantumlibet corpus mouere, non ſolùm Deo prohibente in bonum vniuerſi, ſed etiam naturæ ipſius legibus, queis Angeli quoque ſubduntur (hac enim ratione Ariſtoteles orbiũ inferiorum motrices intelligentias ciere ſuperiores orbes non poſſe exiſtimauit, quòd earum vis non ſuppetat, de quo tamen quæſtio eſſe poſſet) planum, ſit animas limitatius obiectum ſortiri debere. Quin verò Abulenſis in octauum cap. Matthæi quæſtione 124. non ſolùm non putat aſcribendum eſſe animæ ſeparatæ certũ terminum in mouendis corporibus, ſed etiã multò minora pondera mouere, quàm dum informat; eo quòd robuſtior ſit, ac magis ſecundùm naturalem modum in hoc ſtatu, quàm in illo; qua tamen in re non placet, quia potentiæ ſeparatæ applicatio abſque ſpirituum diſpendio peragitur.

3 Dubitatio.

Potentia animæ motrix definita eſt.

Nulla anima in aliam naturaliter imperium habet.

Anima ciere non poteſt quantãlibet molem.

Argumẽta ad uersus traditam doctrinã

Aduersus superiora sic opponat aliquis; Potentia motrix animæ, iuxta probabilem sententiam, à voluntate non distinguitur, hæc autẽ nullum in volendo terminum vendicat: ergo neque in mouendo.

1.

2. Secundò. Si mobile aliquod esset, quod potentiam animæ separatæ vinceret, iam ei contingere posset fatigatio, si forè se illi mobili applicaret: hoc autem est absurdum, ergo & id ex quo sequitur.

3. Tertiò: Anima non minùs quàm Angelus se, atque adeò rem aliquã (non enim maior est difficultas) transferre potest in remotum locum absque interiecti spatij de cursu in momẽto temporis; ergo non tam velociter mouebit in tempore, quin possit mouere velocius: consecutio plana videtur, quia qđ momento fit, tempore quoq; quantumuis breui fieri potest, si tempore sit factibile, qualis est rei cuiuslibet translatio. Assumptum præterquàm quod assertio est D. Thomæ, dum tractat de Angelis prima part. quæst. 53. art. 2. & in primo distinct. 37. quæst. 4. artic. 2. & suorum, quibus accessit Marsilius eàdem distinct. 2 part. quæst. 7. artic. 3. ita ostenditur, quoniam etsi localis motio decurso spatio, non possit non esse temporanea, eo quòd res nulla creata, vt potè definitæ essentiæ in pluribus locis simul possit existere; iam enim, & in infinitis posset, immensaque foret: attamen si absque spatij decursione hic esse desinat, fiatque præsens loco alteri, id porrò non est à substantia spiritali alienum, præsertim quia ea præsentia naturalis est, atque adeò naturali mutatione comparabilis; & confirmatur, quia sicuti anima in locum immediatum exilire potest in momento, ita nihil mirum, si in remotum valeat momento transferri, sine vlla tamen intermedij spatij decursione. At ea motio (inquies) productioni æquipollebit, siquidem, vt res antequàm fiat, nullum determinat sibi locum, in eoque apparet, in quem à suis causis amittitur, vt si anima vbi volet, subitò compareat, ac veluti emergat, sine vllo transitu per medium, perinde erit, ac si se ipsa producat: quo nihil est impossibilius. Refelleris tamen quia eiusmodi delatiua mutatio, non ad existentiam animæ terminabitur, sicuti creatio, sed ad præsentiam existentiæ, huic illivè loco, quæ non magis temporaneam, quàm momentaneam mutationem terminare capax est, vt patet in ea, qua Christi Domini corpus ad Eucharistiæ species præsentiam obtinet, etsi alijs capitibus naturæ vim longè superet, quia scilicet, plurium simul præsentiarum, ac sine locali dimensione acquisitiua sit; Atque hanc sententiam de subita animæ separatæ translatione in quamuis locum, speciatim amplectitur Maior 4. distinct. 49. quæst. 8. sub initium, nec à Diuo August. alienam credit.

Obiectio.

Solutio.

Ad primam nihilominùs obiectionem dic, cùm Diuo Thoma quæstione decima sexta de malo, articulo nono ad septimũ, & articulo 10. ad 8. quem sequitur Molina. prima parte quæstione 54. articulo quinto, etli substantia separata volendo moueat, diffinitum tamen habere modum volendi motionem, quem cognitio determinant. Adde probabiliùs sensisse nos, potentiam mouendi distinctam esse à voluntate.

Solut. 1.

Ad ſecundam dic, fatigationem prouenire in animantibus ex defectu ſpirituum, qui in operando abſumuntur, eſſeq; dolorem, actum vè appetitus, id malum auerſantis; cum ergo in anima ſeparata ſpiritus nõ ſint neque organa, quæ illi ſegeant, conſequens ſit, vt neque fatigatio locũ habeat; poterit tamen ſimile quippiam animæ contingere, vt videlicet triſtetur, quòd molem aliquam loco mouere non poſsit. Vbi aduerte, potentiam motricem ſubſtantiarum ſeparatarum, aut omninò poſſe rem mouere, aut omninò non poſſe, neque vlla ratione dicendũ, illam mouere quidem poſſe, ſed tamen ægre, atque difficulter. Solut. 2.

Ad ſecundam obiectionem negandum eſt totum aſſumptum, nimirum poſsibilem eſſe naturaliter actionem translatitiam in locum remotum, relictis intermedijs (alioquin p rocliue erit illam in corporibus etiam admittere) non quòd præſentia, ad quam tetminatur, ſit ſupernaturalis, ſed quia nulla eſt ratio, cur prædicta actio acquiſitiua ſit præſentiæ ad locum remotum, & non ad proximum, cum ille huic naturaliter ſubordinetur. Ad confirmationem reſpondeto, ideò ſubſtantiã ſeparatam immediatum ſibi locum etiam diuiſibilem poſſe comparare momento, quia partib⁹ caret, quæ loci partibus ordinatim debeant imponi, cuius oppoſitum viſitur in corporibus, quia enim partibus conſtant in loco etiam proximo, alia ab alijs diſtant, ſicque tempore egent, vt quæque ſuam loci portionem aſſequatur. Solut. 3.

Quarta dubitatio eſt de termino externo motus, id eſt loco: quã in re, etſi idem videbitur cenſendum de anima ſeparata, ac de Angelo, hoc eſt, illam tum ad indiuiduum, punctalemvè locum ſe poſſe colligere, quòd ſit ſpiritualis, tum ad diuiduum alique maximum, vltra quem non poſsit exiſtere, & infra poſsit, eò quòd finitæ ſit, minimeque immenſæ eſſentiæ; attamen quia vt ipſa inſit corpori, ſeque illi accommodet, certa quadam figura præditum requirit, vnde in capite globoſam eſſe oportet, in brachijs teretem, latam inpectore, in digitis multifidam, in capillis tenuem, qualem demùm pingi videmus, fortaſſè dixerit quiſpiam eam ad loca diuidua ſimilem conformationem amare, cùm eſt ſeparata, nec pro libito, cuiuis figuræ ſe localiter applicare poſſe, præſertim quia ſi certa figura locum non poſcat, in longum porrigi valebit ſine termino, cum ex lato, craſſoque loco ſe poſsit colligere, quod nec ipſi Angelo conceſſum eſt à Theologis. Et confirmatur, quia in eo momento, quo anima à toto corpore fortè diſſoluitur, toti corpori adhùc localiter aſsiſtit, cum indè momento eodem recedere nequeat, vt ad aliam figuram ſe conformet: atq; adeò eandem applicationem ſeruat erga corpus, quam cùm informabat; ergo eandem donec ſeparata manſerit, retinebit, cum non ſit maior ratio. 4. Dubitatio

Obiectio

Dicendum tamen primò, animam nullatenùs fingendam eſſe configuratam intrinſecè; ſed per de nominationem à corpore, ad eum fere modum, quo lux in Sole rotunda dici poterit, in igne pyramidalis, &c. Namque in cuiuslibet figuræ puncto tota eſt anima, illaque exanima nõ eſt figurata intrinſece.

terna denominatio in vacuo etiam procedit, si ibidem existat; non ita de Deo philosophandum (quod tamen viderint, qui illum in solo orbe nunc esse aiunt) quia definitam essentiam non habet, atque adeò neque per extrinsecam applicationem ad corpora figurabilem. Dicendum secundò, animam à corpore dissolutam terminum intrinsecum habere magnitudinis in loco, fortasse non maiorem, quam sit terminus maximus speciei humanæ; quod ea coniectura suadetur, quia non est, cur si forma vlteriùs diffundi potest, à corpore coerceatur, siquidem hoc multò meliùs operabitur, quo maius fuerit, si ei gubernando suppetat forma, neque hæc ab illo, sed ab hac illud determinetur; Cum ergo videamus hominem nullis positis impedimentis, & abundanti alimento, non excrescere sine termino, signum est animam porrigi amplius non valere. Dicendum tertiò, qđ ad terminum paruitatis attinet, posse vsque ad punctum concludi animam, ac spatio cuiusuis figuræ applicari etiam lineari. Quod autem inferebatur superiùs; posse in lineam infinitè longam protendi, si se contrahat ex crasso, latoque loco, negandum; non enim spiritualis substantia, ex latitudinis, crassitudinisque localis contractione, in longitudinem potest excrescere, quia id in corporibus ratione partium vsu venit, quibus eæ substantiæ carent.

Anima separata habet terminum intrinsecum magnitudinis in loco.

Anima separata potest se ponere in puncto.

Erit fortasse, qui tractationem hanc iusto longiorem esse calumnietur petitis è Theologia plurimis, quæ in Angelos propriè quadrarent. Rerum tamen æquus æstimator hos reprehensionis aculeos continebit, statuetque non plurima, sed cuncta, quæ de Angelis considerantur naturali lumine, pari iure animam separatam postulare: eaque ipsa non à Theologo, sed à Philosopho, quem profitemur, de vtrisque tradenda fuisse. Habet ille non pauca sui tantùm iuris, quæ ad Angelorum conditionem in gratia pertinent, quæ ad meritum, lapsumque in culpam, Multa de pugna in cœlo, de hominum tutela in terris, de impugnatione Dæmonum, obstinatione, ac pœnis, de ordinibus, de missione, atque illuminatione. Hanc ergo diuitem supellectilem sibi seruet, euoluatque Theologus; quæ reliqua sunt benè in animam corpore exutam putet collocata, cui vt par est excolendæ nihil est nimiũ, plura sunt minima, donec eum, quem hactenus conati sumus explicare, statum adepta, in supremam cooptetur felicitatem.

Longiusculæ tractationis ratio, & conclusio.

(✠)

ALIQVOT PROBLEMA tum ad quinque ſenſus ſpectantium per totidē ſectiones diſtributa.

SECTIO I.

SOLVTIO PROBLEMATVM AD uidendi facultatem ſpectantium.

POST tractationem ſingulorum ſenſuum, aliquot problemata ad eos ſpectantia, vt in alijs noſtrorum commentariorum locis, vbi opus erat, fecimus, breuiter exponemus. Atque, vt ab aſpectu ordiamur, quærimus, Quid nam cauſæ ſit, cur oculi omnium partium vltimi in fœtu perficiantur? Reſponſio. Solet quidem natura membrorum quaſi lineamenta primò ducere (etſi non omnium ſimul, vt in libris de ortu, & interitu ex profeſſo diſſeruimus) poſteà verò ſingula diſtinctè conformare; ſicuti pictores lineis primùm adumbrant, quæ deinde coloribus diſtinguunt, ac perficiunt. Docet verò Ariſtoteles lib. 2. de Generatione anim. cap. 4. oculos vltimo loco abſolui. Eius autem rei cauſa, quam in quæſtionem adduximus, eſt; quia oculorum organum initio præhumidum, frigidumque exiſtit; nec niſi longo tempore concoquitur, coagmentatur, ac ſubſidit. Vnde & oculi initio pro ratione futuræ magnitudinis maiores ſunt: deinde paulatim ſe ſe contrahunt in pedeſtri, natatili, & volatili genere, vt affirmat Ariſtoteles. Huic Naturę progreſsui atteſtatur, quòd eius auctor Deus, in maiori mundo ita ſe geſſerit, vt cœli lumina longè poſt efformauerit, eademque ſit ante ipſius mundi occaſum extincturus. 1. problema.

Formari oculos tardiſsime, & emoti primùm docet Plinius lib. 11. cap. 37.

Eſt ne oculus naturæ igneæ? Reſponſ. Eſſe igneæ naturæ cenſuit Plato in Timæo, Chalcidius in cõmentarijs ad eundem librum, Ficinus lib. de voluptate cap. 4. Galenus lib. 10. de vſu part. Quod ex eo oſtendi poteſt, quia oculus participat lucem, quòd eſt cœleſtis, igneæque naturæ. Contraria tamen ſententia, quæ ſtatuit oculũ eſſe naturæ aqueæ, non igneæ Peripatetica eſt, vt ex locis, quæ mox afferemus, conſtat, teſtanturque eius veritatem humores, ex quibus coaleſcit, ad aquæ ingenium prope accedentes, lacrymarum defluxus, humidum, ac frigidum temperamentum, de quo poſteà. Neque obſtat ingenita luciditas, ac perſpicuitas. Non enim hæc igneæ tantùm naturæ comes eſt, vt patet in cryſtallo, & quibuſdam alijs. Lege etiam Ariſtot. ſect. 31. problem. 23. atque de hoc problemate latiùs Scaliger exercit. 297. numero. 3. 2.

3. Cur pupilla est aquæ naturæ, cū videatur potius aeriæ esse debuisse: siquidem aer magis pellucidus, est magisque ad visilium species recipiendas idoneus? Respons. Aqueæ naturæ esse docet Aristoteles in libro de sensu, & sensili cap. 2. & lib. 2. de partibus anim. cap. 10. & lib. 1. de generatione anim. cap. 6. atque ita esse oportuit. Nam cum aer facilius dissipetur, nec tamen aptè coalescat, atque adeò nec ad species conseruandas idoneus sit; non aeria, sed aquea potiùs esse debuit pupilla, vt non difficilè reciperet, & aptè retineret.

4. Quam obrem humori crystallino è posteriori parte obiecta est vuea cornea? R. quia hæc opaca est, & densa, & dum opacat, obseruit, non solùm retinendis imaginibus, sed etiam reddendis moderato repercussu. Nam quòd hæ ab oculo resiliant, planum est, cum se quisque in alterius oculo, vt in speculo contueatur.

5. Quare humor crystallinus non habet figuram perfectè sphæricam? Sed quà pupulam spectat, pressiorem, ac planiorem? R. Ne violentis plagis, aut ictibus facilè exturbetur à vitreo, vt animaduertit Galenus lib. 10. de vsu partium. Nexus enim, sedesque in absolutè rotundis, fallaciores sunt, quàm in ijs, quæ planiora existunt.

6. Cur piscibus saltem magna ex parte immoti oculi? R. Cernere est, & admirari varietatem oculorum, seriemque à visus priuatione, quæ in ostreis est, ad oculos Aquilæ. In quibusdam enim detecti sunt, vt in Cancris: in alijs nunc clausi, nunc aperti, vt in hominibus. In quibusdam duri, vt in locustis. In alijs molles, vt in plerisque. In quibusdam volubiles, vt in plurimis: in alijs intra orbes immoti, vt in piscibus. Videlicet procurata est hæc varietas ab auctore naturæ ad mundi pulchritudinem: in qua tamen nihil sine cura, & prouidentia. Non fuit autem necessum piscibus oculos mouere in elemento, vbi minùs sunt offensionibus obnoxij. Nec oportuit etiam omnibus animantibus ad sua munia obeunda parem conferri commoditatem.

7. Quamobrem album oculi in sanguine præditis pingue est, & crassum? R. Vt possit (inquit Aristoteles in lib. de sensu, & sensili cap. 2.) seruari inconcretile. Eaque etiam causa est, cur oculus inter omnes corporis partes maximè sit à frigore alienus, vt etiam expressit sect. 31. problem. 23. nam lentor ille prohibet aeris percutientis ingressum. Animalia verò exanguia duriorem habent in oculis pellem, qua se ab iniurijs tuentur.

8. Est ne oculorum gratia caput in altissimis partibus collocatum? R. Affirmatiuam partem secutus est Galenus 8. libro de vsu partium, cuius opinionis fundamentum est, quia sublimitas capitis ad nullum alium vsum videtur necessaria, nisi vt in ea oculi constituti, omnia despectent. Contrariam sententiam tuetur Auerroes libro. 2. Collect. alijque multi; quæ ex eo ostendi potest, quia cùm cerebri præstantia tanta sit, vt de dignitate cum corde contendat; imò & eo sit nobilius, si potentiarum sensitiuarum, quas in se continet, ratio habeatur, vt in libris de Ortu, & interitu ostendimus: absurdum videtur existimare caput propter oculos potiùs, quàm propter cerebrum, eo pacto fuisse con-

conditum. Hæc controuersia ita videtur decidenda, vt dicamus si spectetur commoditas sublimioris situs præcisè quoad membri vsum, & operationem, eam magis requiri; atque adeò magis esse propter oculos, quàm propter cerebrum; quia licet cerebrum non esset in altissimo loco, sed in thorace, posset inde aptè influere; cum tamen oporteat oculos ad intuendum in specula residere. Si tamen habeatur ratio non commoditatis ad operandum, sed dignitatis ipsius membri: tunc cum cerebrum sit præstantius oculis, & locus editior in animali sit nobilior, vt locus cœli in mundo: statuendum erit capitis altitudinem non tam esse propter oculos, quàm propter cerebrum. Quare ad rationem prioris sententiæ negandum est sublimitatem capitis ad nihil aliud conferre, quàm ad longiorem intuitum. Confert enim plurimùm ad dignitatem, quæ in corporis humani fabrica cerebro debetur. Posterioris verò opinionis argumentum probat spectata membri excellentia, altiorẽ capitis situm magis cerebri, quàm oculorum gratia esse quod, asseruimus.

Oculi quare gemini? R. Communis causa est, cur & geminę aures, & cæt. videlicet vt altera sensiterij parte amissa, altera supersit incolumis. Sed in oculis peculiarem esse rationem ait Galenus lib. 10. de vsu partium; vt, quia ea tantùm vident, quæ ipsis per lineam rectam opponuntur, facili circumactu videre possint omnia. Quod autem de Cyclopibus vnum tantummodo oculum in media fronte habentibus quidam scripsere, fabula est; cuius reconditum sensum explicat interpres Hesiodi in Theogonia. Fabula item, esse Aethiopes, qui ternos, aut quaternos oculos gerant in pectore. De quibus Plinius lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 30. & lib. 7. cap. 2. Et Strabo. lib. 1. & item lib. 7. Et Aul. Gell. lib. 9. cap. 4. Quin etiam D. Anselmus lib. 1. de Imagine mundi c. 10. & D. August. in opere sermonum ad fratres Serm. 37. & alibi, idest, lib. 16. de Ciuitate Dei cap. 8. hoc refellit tanquam fabulosum. Adde quòd opus illud sermonum ad fratres, nõ est authenticum aut genuinum D. August. vt vulgo creditur. 10.

Oculorum temperamentum cuiusmodi est? R. Galenus lib. 7. de placitis c. 13. ait esse igneum, idemq; visum fuit Empedocli, & Timæo. Aristoteles tamen cùm ex propria loquitur sententia (nam tum alibi tum sect. 31. problem. vltimo visum ex igne, auditum ex aere constare populariter scribit) vt in libro de sensu, & sensili cap. 2. affirmat esse aqueum; & rectè; siquidem dominatur in eis frigidum, & humidum, vt pote qui coalescunt ex membranis, adipe, & humoribus, quæ omnia frigida sunt. 11.

Cur mobiles admodum sunt oculi, cùm eorum temperamentum frigidum sit? R. Duplex causa est: altera, copia spirituum ad eos è cerebro defluentium. Altera, multitudo musculorum, qui eis ad motum obseruiunt. Oculorum tamen mobilitas non omnibus conuenit animantibus; cùm plurima eos immotos habeant, vt ex dictis constat. 12.

Cur ij maximè, qui pupillas binas in singulis oculis gerunt, effascinandi vim obtinent? R. Inesse vera quibusdam hominibus hanc vim 13.

ostẽ-

ostendimus in Physicis. Sed quemadmodum geminatæ pupillæ, naturæ vitio accidunt, ita & hoc alterum malum, ideſt, virus, quod faſcinantes eiaculantur, vitio naturæ obuenit. Ratio verò huiuſce coniunctionis eſt, quia ſæpe cauſa noxia illius qualitatis, quam malefico affiatu ex ſe mittunt, coit cum ea, quæ geminatam pupillam inducit.

14. Cur oculi indices animi dicuntur: adeò vt in eis animus inhabitare perhibeatur? R. Nulla pars corporis ea, quæ in animo latent, magis prodit, quàm oculi, vt qui ad exhibenda iudicia contuitu multiformes exiſtunt, truces, torui, flagrantes, graues, ſubmiſsi, blandi. Ardent, intenduntur. conniuent, arrident, derident, pauent, iraſcuntur, comminantur, promittunt. Sic in alijs modeſtia, clementia, manſuetudo, hilaritas; miſericordia, amor: in alijs contrà faſtus, arrogantia, veriutia, triſtitia, odium, & indignatio ſe ſe oculis proferunt. Vt verò docet Ariſtoteles lib. cit. cap. 9. & 10. qui oculos paruos, aut valde nigros habent, è ſigno timidi, & puſillamini habentur: qui ad flauum declinantes, boni animi: qui concauos, malefici: qui eminentes, fatui: qui igneos, inuerecundi. Eos autem, qui mediocriter conniuent notam eſſe ait morum laudabilium lib. 1. de Hiſt. anim. cap. 10. Eſſe quoque in oculis magnam vim non tantùm ad animi ingenium, & ſenſa indicanda, ſed etiam ad affectus permouendos, ſatis conſtat. Vnde Athenienſes iudicia de cædibus habituri ad Ariopagum Martis vicum ire noctu cõſueuerant; videlicet ne miſerabilium perſonarum intuitu à iuſtitia diſcedere cogerentur. Nec ab his alienum eſt illud Senecæ de remedijs fortuitorum; Non intelligis partem innocentiæ eſſe cæcitatem? Hinc oculi adulterium monſtrant, hinc inceſtum, hinc domum, quam concupiſcãt, hinc vrbem, & mala omnia. Certè oculi ſunt irritamenta vitiorum, duceſque ſcelerum.

Galen 6. Epidem. ſect. 4.

15. Cur oculi ad præſagiendum primùm habent locum apud medicos primo Præſag. 13.? R. Quia vt docet Ariſtoteles in probl. ſect. 7. probl. 7. maximè inter mẽbra mutantur, tam ab externo agente, quàm ab interno, videlicet cum ſit præhumidum, ac mundum, facilè recipit impreſionem, eamque exhibet.

16. Multorum animalium veluti felium, cur in tenebris fulgent, radiantque oculi? R. Generatim cur corpora quędam apud nos in tenebris luceant, expoſuit Soſigenes Alexandri præceptor 3. volumine de viſu. Flammulenta, inquit, hæc quadantenus naturã ætheris, & quinti elementi participant, ea cognatione fieri, vt admotum ſibi aerem, aut perſpicuum aliud corpus illumiuent. Quod autem id maximè noctibus faciant, rationem eſſe quia tunc maius lumen abſit. Alioqui euenire interdiù, vt exiguum eorum lumen quaſi exoleſcat, & offundatur in magno. Noctu ergo cùm refulgent, aerem proximùm, & circufuſum leuiter ſubluſtrant: non ita, vt alia item poſsint videri, ſed vt ſola ſe vẽdicent à tenebris. Atque hoc facit exilitas portionis eius, è qua proficiſcitur, manatque lumen. Nam & ipſe quoque ignis, quanuis ſplendorẽ ſuum latiùs, & diffuſius mittat, adeò vt aſſerat etiam alia: tamen ſi remotior ſit, caligant oculi in cætera, ipſe ad conſpectum ſui vix ſufficit.

Delamine oculis inſito Auerroes in paraphraſi de ſenſ. & ſenſ.

Ex

Ex his facilè quiuis intelliget cur oculi animantium, de quibus agimus, noctu fulgeant: videlicet quia innatam lucem obtinent, quæ tamen cũ exigua sit, vt similibus accidit, diurno lumine obscuratur, & absconditur. Tribuit verò natura eam lucem ijs animantibus, vt illius iaculatu prædam cernerent nocturno tẽpore. Vbi etiam aduertes quædam esse corpora, quæ noctu videntur quà lucida, interdiù quà colorata: quia eorum lux non sat est ad prodendos noctu colores, interdiù autem nec se ipsam prodit vehementiori lumine abscondita.

17. Quæ nam in oculis est optima humorum secundum molem constitutio? R. Ea vt docet Aristoteles lib. 5. de Generatione anim. cap. 1. quæ inter multum, parumque humoris moderata constat. Tunc enim humor, nec per exiguitatem facilè turbatur: nec ob nimietatem difficilè mouetur. Si roges vtra è duabus magis commendetur, paruitas ne, an magnitudo. Respondemus si magnitudo comitem habeat pulchritudinem præferri magnitudinem: nec solùm quia pulchritudo per se laudem habet; sed quia magnitudo pulchra testatur præstantiam virtutis formatricis, quæ & multum materiæ attrahere, & concinnè efformare potuit. Hippocrates lib. 2. de moribus popularibus sect. 6. disputãs de indiciorum notione, ait oculos magnos, & rauos, idest, præditos medio colore inter flauum, & cæsium, congruè adaptati hominis esse; videlicet quia ex optima qualitatũ temperatione nascuntur. M. Alber. ait oculos magnos, nitentes, ac pellucidos significare iustũ, docilẽ, prudentẽ, quales Socrat. oraculo sapientissim⁹ iudicatus, habuisse phibet.

Infantium oculi cęsiusculi.

18. Cur omniũ puerorũ oculi statim à partu cæsiusculi sunt; post verò immutantur in eam naturã, q̃ futura est, qđ in cæteris animantib⁹ non euenit manifestè? R. Causam reddit Arist. lib. 1. de Hist. anim. c. 10. & lib. 5. de Generat. anim. c. 1. aiens, vt cæterorum animantium oculi in suo cuiusq; genere vnicolores poti⁹ sunt, vt bouũ atri, ouiũ aquini, aliorũ rufi toto genere, aut cæsij, aut caprini, aut flauidi: sic à se ipsis ñ dissidere: sed quem in ortu colorẽ præferunt, eundem posteà seruare. Secùs verò accidere hominib⁹: nam quemadmodũ eorum oculi versicolores sunt, alij cæsij, alij flauidi, alij rufi, & cæt. ita decursu ætatis colorẽ mutant. Docet autem Arist. infantes habere cæsium, qđ ita se habeat humor oculorũ, atq; fluminum; qui si mult⁹ sit, opacatur, & nigrescit, quia transpici nequit; si paucus, cęsius apparet: si mediocris, medium alium exhibet colorẽ. Sic ergo quia infantiũ oculi ob paruitatẽ parum continent humoris, cæsium in eis colorẽ elucere inquit. Et ob eandẽ causam hunc ipsum senũ oculis inesse colorem, in quib⁹ vt cætera membra; ita & oculorũ humores inarescunt. Alias huius rei causas lege, si placet, apud Auer. 4. collect. 3. & Auicen. 3. tract. 3. c. 34. & Vesal. lib. 3. c. 14.

19. Cur ex animantib⁹ nonnulli, præcipuè homines altero tantũ oculo cæsij sunt? R. Quia cùm natura humorem, quem cæsius color comitatur, in vtroq; oculo perfectè concoquit, fit transitus ad alium colorem: cùm in vno tantùm, cæsius in altero seruatur.

20. Cur vni fere animantium homini contingat esse limis oculis? R. Alijs etiam animantib⁹ contingere, licet ñ ita frequenter, quoniã minùs patent incõmodis, nec tam facilè in eis limitas deprehẽditur, sicuti in homine, qui p̃ sua mole p̃pinquos admodũ oculos habet.

Quænam oculorum compositio ad videndum magis idonea est? R. Dijudicatur id in primis ex colore: optimꝰ autem, docente Aristot. lib. 3. de Hist. anim. c. 10. habetur caprinꝰ, idest, qui cernitur in oculis caprarum, medius inter glaucum, & nigrum. Itē ex situ. Nam oculi in orbes magis reconditi ac ꝓfundi, exactiùs vident longinqua. Item ex constitutione spirituū, idest, ex eorum quantitate, & qualitate. Nam multus spiritꝰ iuuat ad figendam aciē in remotis, purus ad discernenda minima. Itē ex affectione tunicæ, q̄ pupillæ obtenditur, quā oportet esse nitidā, ac tenuem. Nitidā, quia nigrū translucidū esse ñ potest: ideòq; vt laternç possint lucere, ex eiusmodi conficiuntur mēbranula. Tenuem, vt promptè incidentes rerum imagines recipiat. De his sigillatim quærendum.

Quæ oculorum compositio ad videndum magis idonea.

22. Fieri ne potest, vt quemadmodum defectu spirituū, visus minuitur, ita eorum multitudine obtundatur? R. Pertractat hanc quæst. Thom. à Veiga in comment. ad lib. 4. Galeni de locis affectis, statuitq; partem negatiuam, quam elicit ex Galeno, qui nullibi spirituum abundantiam prauæ visionis causam fecit, sed inopiam: & ex Auicenna, qui in lib. de Medic. cord. c. 4. ait visum eò esse vehementiorē, quò spiritꝰ magis increuerit. Videlicet spiritꝰ vsq; adeò tenues sunt, & tam benefica eorū vis, vt neq; vltra modum congerantur, neq; noceant. Nobis tñ id ordinariè intelligendū videtur. Cur enim aliquando transpiratione impedita, non ita coaceruari poterunt, vt oculi vltra modū incalescant, ac lædantur.

23. Cur magna ex parte nocturna animalia ꝓfundos habent oculos? R. Vt ita internū lumen, quod oculis insitum habent, rectiùs progrediens, magis illustret medium.

24. Cur qui oculos emissitios, ac ꝓminentes habent, obtusè vident; qui cauos, & profundos, acutè? R. Quia illis præterquam quòd species ab obiectis emissæ minꝰ vniuntur; ipsi etiam spiritꝰ magis effluunt: his verò species magis coeunt, atq; spiritus conglobati, & coacti diutiùs conseruantur, visionemq; intensius administrant. Quod similiter euenit ijs, qui vt aciem intendant, oculos aliquantulùm claudunt. Nec ob dissimilem rationem vno oculo clauso acutiùs intuemur, confluentibus ad vnā sedem spiritibus, qui per vtranq; dispertiendi erant, etsi alioquin vno tantùm oculo rem cernere ægrè feramus, quòd minùs ita cernendo noster afficiatur animus, vt aduertit Aristoteles sect. 31. proble. 10. Lege eundem ibid. proble. 2. & 4. & 16. & 21. & lib. 5. de Gener. anim. c. 1.

Caui oculi acutè vident.

25. Cur angustia pupillæ ab ortu ingenita, ordinariè visui cōmodat; aduentitia nocet? R. Quia in illa virtus vnita magis corroboratur: vnde natura præ cæteris animantibꝰ angustiorem pupillam homini attribuit. In hac autem, quia prouenit ex defectu humoris albuginei, vel ex subsidente cornea, alio eiusmodi vitio impeditur facultas, ne exactè operetur. Fieri tamen aliquando potest, vt id vitium ex natiua intemperie ab ortu ipso contrahatur.

26. Qua de causa senes obtusè vident? R. Tum ob inopiam spirituum vitalium, qui deficiente per ætatem calore, in dies minuuntur; tum quia in eis, vt cæterarum partium, ita oculorum cutis, & membranula rugis contrahitur; quam tamen ad intuendum, læuem, ac tenuem esse opor-

oportet, vt antè monuimus. Eadem etiam causa est, cur nimia corporis exercitatio acumini oculorũ sæpe officiat; videlicet, quia vt sanguinẽ reddit sicciorem, ita & reliquum corpus; siccitas autẽ cutim indurat.

Cur cum Lusci, & senes parùm videant: illi obiectum visile propiùs admouent: hi aliquantulùm remouent? R. Huius causam esse ait Galenus, quia cùm senes parum iam interni lucidi in oculis habeant, egent externo lumine, ideòque remouent obiectum, vt magis illustretur. Lusci verò, vtpote albis præditi oculis, interno abundant lumine atq; vt externum effugiant, visile aliquantulùm à luce auocant, ne externi luminis copia interno adiuncta, visum offendat. Nõ solent tamen senes obiecta nimiùm remouere; alioqui nequaquam ab eis conuenienti proportione species recipient. Itaque in ea distantia rem constituunt, in qua, & appositè illustrari queat, & idoneam speciem mittere. Aristoteles quoque huius problematis causam reddiderat sect. 31. probl. 26. hunc in modum; Senes quia videre non possunt ob imbecillitatem vbi minùs radij coeunt, rem videndam illùc abducunt, vbi maximè visui sunt; procul enim coire radij solent. Lusci videre quidem rem isthic possunt, sed quæ caua sint, quæ eminentia, nequeunt discernere, procul. 27.

Cur in suffusionibus humores concreti iuxta corneam videntur, si visio ñ fit absq; medio illuminato? R. Etiam tunc visio p medium perspicuũ, & illuminatũ fit, internum tñ, quod intra oculum latet, videlicet peraqueum, albugineum vè humorem pupillæ, glacialisq; humoris sequestrem, per quẽ nihilominùs externa sensibilia oculis admota ñ cernuntur, qđ ei tenebras offundant. Vnde est etiam, quod si concret⁹ ille humor in oculis suffusis, totam occupet pupillam, nec ipse, nec aliud quidpiam videbitur; nimirum quia internum perspicuum obtenebrat, impeditq; ne visuales species possint ad glacialem vsq; humorem peruadere. Sunt tñ qui putent hæc reipsa non cerni, sed hallucinationem esse phantasiæ, qua putamus intueri nos humorem illum, seu vaporẽ in ea parte oculi, vbi non est. Verum etsi ita aliquando possit contingere, non est tñ cur id deceptioni semper attribuamus: cùm talis humor, seu vapor in oculo detur, & nihil impediat, quomin⁹ reipsa interdũ videatur. Lege Philopon. lib. 2. de anima ad tex. 74. Theoph. ad text. 16. 28.

Cur in obscuro loco manentes, quæ in lumine sunt videmus, vt in præaltis puteis media die stellas; nec tñ manentes in lumine, quæ in tenebris sunt aspicimus? R. Si locus in quo sumus, omni prorsus lumine careat, quantunlibet obiectum illuminatum sit, non id videmus; requiritur enim lumen ad traijciendam vsq; ad oculum speciem. Itaq; tam ex parte obiecti, quàm oculi lumen requiritur; sed plus ex parte obiecti ad speciem primò educendam. 29.

Oculo compresso, & hùc, atq; illùc, agitato in tenebris, cur internus quidam fulgor apparet? R. Diluit dubium hoc Aristot. lib. de sensu, & sensili. c. 2. vbi supponens corpora omnia tersa, & polita fulgida esse, talem esse inquit corneam, ideòq; fulgere; licet quandiù pupilla in suo loco manet, splendor ille ñ appareat, quia diuersum esse oportet, quod videt, ab eo, quod videtur; diuersum verò fit, & ex vno velut Duo, cùm pupilla dimouetur. 30.

31. Cur nonnulli in tenebris experrecti à somno, non aliter, quàm in media luce omnia intuentur; quod Tiberio accidere consueuisse, supra memorauimus ex Suetonio Tranquillo in eius vita cap. 48. & Plinio lib. 11. cap. 37. R. An quia vt multorum doctrina est, spiritus animales è cerebro ad oculos defluentes lucidi sunt? Fieri ergo potest, vt in quibusdam hominibus ex occulta proprietate tantum lucis obtineant, vt confertim ex oculis emissi totum cubiculum illustrare valeant, aceruata nimirum eorum copia, dum oculi clausi fuere, eàdemque cùm primùm aperiuntur, erumpente.

Aliqui spiritꝰ lucidi.

32. Si non cernuntur colores nisi in superficie existentes, cur cum lapidem translucidum cernimus, videmur eos in altitudine aspicere? R. Quia cum species per altitudinẽ corporis transuehantur, fit vt altitudo eodem colore imbuta appareat, quo ima superficies; quemadmodum, & vitrum pellucidum, nitidumque, cùm per id viride quid cernimus, quasi eodem colore infectum aspectui occurrit.

33. Quamobrem simplũ visile non semper videtur duplum, cum geminam speciem ad oculos mittat? R. Huius rei causam alij aliam tradunt. Cyruellus lib. 1. Perspectiuæ, Vitellio lib. 3. alijque multi id referunt ad concursum nerui optici, vbi vtriusq; oculi species in vnum coeunt. Sed hęc opinio confutata à nobis fuit superiùs, quòd experientia compertum sit, etsi ij nerui dissocientur, vti aliquando accidit, simpla non videri gemina. Alij id referunt ad sensum cómunem, vbi aiunt compleri visionem. Sed hoc etiam in superioribus impugnauimus, cùm ostẽdimus visionem perfici in humore crystallino. Igitur ad germanam huius rei causam percipiendam, sic habeto. Visio, vt Perspectiui docent, fit per pyramidem, cuius basis est in re visa, angulus in centro oculi. Deinde, intra lineas efficientes visualem pyramidem, est alia ab oculo ad obiectum visile rectà tendens, quæ dicitur axis cognitionis. Licet ergo imagines visuales per duplicem pyramidem ad geminum oculum terminentur: tamen cùm rectæ lineæ oculorum tendant ad obiectum secundum idem punctum, à quo in vtrumque oculum diuidi species incipiunt; fit vt quodlibet obiectum simplum, non geminum appareat. Licet enim duo sint oculorum axes, vterque terminatur ad idem punctum rei visilis; ita vt ab illo ad vtriusque oculi centrum rectæ lineæ porrigantur. Cùm verò axes disiunguntur, vel oculi cõpressione, aliamvè ob causam; fiunt axes non vniformes, vti accidit, cùm quis digito vnius oculi pupillam eleuat, obiectum simplum, duplũ apparet. Itaq; vbi inæqualis, ac peruersus est oculorum situs, contingit rem vnam multiplicem apparere. De quo plura in proximo problemate.

Lege Cantuatiensem lib. 1. Perspect. c. 3. concl. 6. & c. 7. conc. 2. Vitellionẽ lib. 3. Persp. theor. 45.

34. Cur visile simplex interdum multiplex apparet? R. Huius rei causæ, si particulatim enodentur, variæ sunt. Quæ omnes ad vnam communem pertinent; nimirum ad defectum conditionis requisitæ, vt obiectum appareat vnum, quæ est vniformitas axium. Priuatæ autem causæ ad triplex genus reduci solent; ad situm oculorum; ad situm rei visilis: ad radios visuales. Propter situm oculorum apparet lucerna vna duplex, cum quis v.g. alterum oculum attollit, depresso altero: aut cùm

Simplum interdũ multiplex apparet.

Lege Galenũ lib 10. de viu part. cap. 12. Arist. sect. 3. Proble. 9. & 10. & 20. & 29. & sect. 31. probl. 11. & 18.

ex

ex copioſo vino laxatus nervus opticus non ſuſtinet pupillarũ æquabilitatem; ſicq; illud euenit, quod Horatius cecinit.

Cum bibitur concha tunc iam vertigine tectum:
Ambulat, & geminis conſurgit menſa lucernis.

Ob ſitum viſilis; vt cùm præ motus celeritate videtur obiectum occupare ſimul aliquod ſpatium multò maius, quàm revera occupet, qui eſt modus quidam obiecti continuo tractu multiplicati. Sic baculus præpropere circunductus, videtur circulus; propter radios viſuales, vt cum ob refractionem imaginũ, quæ fit in quibuſdam inſpicillis habentibus varias eminentias, quadratulis, alijſque eiuſmodi figuris diſtinctas, apparent res multiplicatæ in varijs ſitibus pro numero imaginum, quæ per refractionem multiplicantur. Sic etiam ſpeculo fracto, mutatoque ſitu partium ob variam reflexionem ſpecierum, quæ tunc ex ſitus diuerſitate oritur, apparet eadem res in diuerſo ſitu ſpeculi.

Cur inſpeculis ſphæricis, non autem in planis maiori ex parte res minores apparent, quàm ſint? R. Quia à maiori ſuperficie fit reflexio in planis, ſiquidem radij à conuexis reflexi magis diſgregantur, quàm à planis ob declinationem circuli, à quo reflexio eſt. Vt igitur radij ad viſum concurrant, oportet à breuiori ſuperficie fieri reflexionem, & ex conſequenti rem minorem apparere. Quod tamen intelligendum eſt, vt plurimũ; quia in ijs ſpeculis contingit interdum rem aliquo ſitu apparere eiuſdem quantitatis, vt probatur lib. 6. Perſpectiuæ. 35.

Cur ea, quæ per reflexionem ſpecierum in ſpeculis videmus, multò debiliùs apparent, quàm quæ directo intuitu cernimus? R. Quia ſpecies reflexæ debiliores ſunt, tenuiter mouent, atque adeò minùs exactè repræſentant. Ideoque facilè quis obliuiſcitur ſuæ formæ, quàm in ſpeculo vidit. 36.

Poteſt ne facultas videndi amiſſa, naturę vi reſtitui? R. Eſſe quædam animalia, quæ fœtus cæcos edant, affirmat Ariſtoteles lib. 2. de Gener. anim. cap. 4. videlicet canes, leones, vulpes, lupos, lupoſque ceruarios; nimirum quia in ijs paulatim organum perficitur, redditurque idoneum ad actum videndi. Num verò, ſi quis datam iam potentiam amittat, recuperare eam medicamentis, aut alia ſiue artis, ſeu naturæ facultate valeat, non omnino conſtat. Plinius lib. 11. Nat. Hiſtoriæ cap. 37. ait ſerpentum oculos, & hirundinum pullis oculos ſi quis eruat, renaſci. De hirundinum etiam pullis Ariſtoteles lib. 6. de Hiſt. anim. cap. 5. ita ſcripſit, Pullorum hirundinis adhùc recentium oculi, ſi quis ſtimulo eos vexarit, reſaneſcunt, & cernendi vim poſteà planè recipiunt. Communis tamen Philoſophorum vox eſt, cæcitatem, intellige perfectam, eſſe vnam è priuationibus, à quibus non datur per naturam regreſsio ad habitum. Et quidem ſi humores oculorum omninò labefactentur, & defluant, facilè eſt cauſam reddere; nimirum quia non poſſunt iterum coagmentari. Licet enim in pueris interdum membra quædam regenerentur; oculorum tamen fabrica adeò eſt operoſa, 37.

vt non sit in potestate naturæ, eam collapsam restaurare. Quòd si superstite, atque integra humorum substantia, ob solam temperamenti dissolutionem facultas videndi amittatur: dicendum etiam tunc erit, moderationem, tum primarum qualitatum, tum mollitudinis, lævoris, perspicuitatis, & aliarum eiusmodi qualitatum, ex quibus consurgit temperamentum, in quo potentia videndi fundatur, talem esse, vt post quàm semel amittitur, coalescere rursus per vim naturæ nequeat. Quòd si tam humores, quàm eiusmodi temperamentum reparari possent, confestim ab anima in organum dimanaret, etsi non eadem numero, alia tñ eiusdem speciei visoria facultas. Illud verò Aristotelis de hirundinum pullis, non ita erit accipiendum, quasi velit erutis oculis, aut temperamento vsque ad potentiæ interitum euerso, potentiam recuperari; sed duntaxat ita punctis, læsisque oculis, vt aliquanto tempore non fungantur suo munere, posse ad sanitatem, & videndi actum redire.

SECTIO SECVNDA

SOLVTIO PROBLEMATVM, Quæ ad auditum pertinent.

1. EST ne magna aurium in animantibus varietas? Responsio est, Nam in primis vt de Hist. anim. lib. 1. cap. 11. docet Aristoteles, eorum quæ audiendi sensum obtinent, alijs aures sunt, alijs desunt, patentq; ipsi auditorij meatus, & cauernulæ, vt in ijs, quæ penna, aut cortice, squamavè integuntur. At ea omnia, quæ animal generant, aures habent, excepto vitulo marino, ac delphino, alijsque cartilagineis, & vipereis. Plinius tñ lib. 6. Nat. Hist. cap. 5. ait apud Sambros, omnes quadrupedes, esse sine auribus, etiam elephantes. Item aurium aliæ læues, aliæ pilosæ, aliæ medium tenent, & hæ ad audiendū aptissimæ sunt. Item aliæ maiores, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aut nimiùm, aut parùm, aut mediocriter arrectæ. Refert etiam Plinius lib. 4. cap. 13. esse homines, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant more vestium. Fanesios vocant, siue Satmalos, vt Pomponius; Græci vt auctor Strabo est, ἐνωτοκοίτας, dicunt, quoniam strati vice, cum dormiunt, auribus vtantur. Homini tantùm aures immobiles, vnde apud Romanos cognomina Flaccorum, quibus aures, præter aliorum hominum naturam, deorsum inflexæ erant, & mouebantur. Quod & nunc quibusdam accidit. Id autem Vesalius lib. de humani corporis fabrica cap. 13. euenire inquit beneficio cuiusdam musculi, qui aurium radicem perreptat, & interdum adeò carneis fibris ascendit, vt mouere aures possit.

Est

Est ne auris memoriæ locus? R. Imam aurem esse locum memoriæ scripsit Plinius lib. 11. cap. 45. Quod non ita est accipiendum, quasi in aure revera insit memoria, quæ si sensitiua sit, in cerebro: si intellectiua, in animi substantia residet. Sed quia, vt olim frons erat sacra Genio; digiti Mineruæ; genua misericordiæ: ita auris memoriæ Deæ. Vnde prisco ritu, in ius ducturum quempiam aurem vellicabant intestantes eum, quem quasi testem meminisse volebant, aientesque, Esto memor. Quo etiam in Sileno allusit Virgilius illo carmine. 2. Cur auris memoriæ locus dicatur.

Ecloga 6.

Cum canerem reges, & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: pastorem, Tityre, pingues
Pascere oportet oues, deductum dicere carmen.

Vnde tam varij soni intra aures ægrotantium? sibilus, tinnitus, strepitus, fluctuatio? R. Nascuntur quidem ij soni ex motu, & agitatione humorum; qui intimam aurem occupant, varietas autem oritur ex humorum diuersitate, varioque impulsu. Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius cursu interrupto: strepitus ex impulsu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Lege Fernelium lib. 5. de partium morbis, & Sympt. cap. 5. 3.

Competunt ne etiam auribus sua morum indicia? R. Competunt. Nam teste Aristotele loc. cit. aures mediorces optimorum morum notæ habentur: magnæ verò, arrectæque vltra modum, stultitiæ, & loquacitatis sunt indices. Lege etiam caput nonum libri de Physionomia. 4.

Cur audiendi sensus facilè ab ortu naturæ offendi potest; pueri namq;, vel alapa sæpè surdastri redduntur? R. Obiectum, & potentia eandem fermè conditionem subeũt: quare cum sonus euanidus sit, ipsa quoque audiendi facultas organum facilè dissolubile nactaest, nimirũ substantiam ita tenuem, disipabilemque, vt vere aer insitus appelletur. Ex Aristotele sect. 11. proble. 1. 5.

Quam ob causam surdi ab ortu vocem reddere per nares solent? R. Qui surdus est, à natura mutus etiam est, aut parùm à muto abest, muti autem quia compresso sunt ore, spiritũ ad nares impellunt. Adde quòd violentiùs spirant naribus: quo fit, vt nares laxiores fiant, exitumque procliuem dent voci. proble. 2. 6.

Cur inter oscitandum aurem scalpere non audeamus? R. Quia inflantur etiam spiritu aurium sinus; quare sicuti externo aeri sonanti resistunt, ne ingrediatur (eius indicium est male audire nos oscitando) ita, & auriscalpio resistent, minimeq; cedet, sicq; lædi facilè continget. Hinc vrinantium aures rumpi solent, quia à retento spiritu inflantur, aqua verò irrumpens, vt pote duriuscula rumpere valet, non item aer, si fortasse spiritum contineamus instar vrinantium. Vnde etiam vrinantes prius auribus instillant oleum, vt aqua subintrans resiliat, neq; impetat tympanum. Lege Aristot. Problemate 2. & 11. & 13. 7.

Cur in pudore aures rubescunt? R. An quia ad eas partes accurrit in pudore naturæ velamen, quæ maximè illo sunt nudæ, auriculæ verò 8.

ex-

extremæ exangues sunt, accurrit autem facilè, quia per pudorem calor excitatur, facileque resoluit & liquefacit sanguinem.

9. Cur si sonent intùs aures, is bombus sedetur strepitu externo? R. Quia minorem sonitum amplior strepitus dissipat, & euertit.

10. Cur si aqua in aures illabatur, præstet infudisse oleum, vt ipsa inde effluat? R. Quia oleum adhæret aquæ, illamque extrahit secum. Item quia oleum lubricum iter reddit, vt aqua facilè vncto tramite labatur, foràsque emicet. At dices, oleum adhærebit auribus. R. Nihil referre; nõ enim oleum nocet auribus, vt pote coguatæ, naturę: sunt enim ambo aerea, ac modicè frigida.

11. Cur audiendo magis, quàm legendo recreamur; hinc enim editis fabulis in theatro mira oblectatio, non ita verò si easdem ex conscriptis libris addiscamus? Cardanus apud Scaligerum Exerc. 308. hac vna ratione vult satisfactum, quòd librorum copia vulgatiora fiant, quæ narrantur, ideoque minùs curiosè, ac iucunde lectitentur: narratores autem boni, ratiores sint. Sed repugnat Scaliger tum quòd æquè rari sint boni libri, ac narratores boni: tum quòd non humani, sed liuidi ingenij sit, cariora habere, ac iucundiora, quæ ignorent alij. Igitur plures alias problematis rationes adducit Scaliger. Primam, quia audita minori labore discimus, quàm lecta. Secundam, quia vox magis afficit sua inflexione, lectio verò narrator est mutus. Tertiam, quia audita magis imprimuntur, vt pote realis ferè vocis appulsu, at visa intentionaliter semper; atque adeò multo leuiùs, celeriùsque visio transigitur, quàm auditio: vnde necesse sit illam minùs hærere menti, iuxta illud; Consideranit se in speculo, & abijt, & statim oblitus est, qualis fuerit; nec officit quod inquit Lyricus. Iacobi. 1.

Cur aliquando magis delectet auditio quàm visio.

Segniùs irritant animos demissa per aures,
Quàm, quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Est enim id verum de ijs, quę audiendo solummodò credimus, non ſi intuitiua notitia percipiamus. Quartam, quia in narratione societas etiam datur, quæ naturæ hominum maximè consentanea est, in lectione solitudo. Quintam, quia sæpè pudor obseruantiaque erga narrantem, auditum applicat magis: at verò in legendo remissio animi est, securitasque castigationis. Ex sedula verò actione maior percipitur iucunditas, quàm ex incuriosa. Sextam, apud loquentem facultas est rogandi, & disquirendi, maiorque proinde intelligendi commoditas, vnde maius oblectamentum oriatur. Septimam, quia libris non licet ab instituto digredi sicuti narrantibus, quandoquidem in diuerbiorum amænitatibus ius est arcessere quędam nouarum personarum interuentu. Quapptter his veluti condimentis iucunditas paratur auditui, scriptorum verò vniformis stylus, & sententiarum continuitas in fastidium adducit lectorem,

SECTIO TERTIA.

SOLVTIO PROBLEMATVM.

Quæ ad ſonum, vocemque pertinent.

QVam ob cauſam ſoni alij acuti, alij graues exiſtunt? 1
(nam qui medio tenore eduntur moderationē quan dam obtinent inter extremos illos) Ariſtoteles in Problemat. ſect. 11. non ſemel ſonorum acumen à celeritate agitati aeris prouenire docet, agitari autem celeriter quia exiguus ſit, aut quòd vis illum impellēs ſit debilis, exiguamque proinde aeris partem cieat, vt ægrotis accidit, aut ſenibus, aut à longinquo clamantibus (quò enim aer motus longiùs diſtat, eò minor agitatur, veluti ſi proiectus lapis, inquit Ariſtoteles, in minutiores, ac minutiores partes diſpergatur; vel numerus, magnitudovè aliqua attenuetur, & flacceſcat; ille in vnitatem, hæc in lineam abibit indiuiſibilem) aut etiam quòd inſtrumenta ſonantia parum aeris complectantur, vt pueris, alijſque nouellis animantib⁹ vſu venit, fœminis, ſpadonibus, flentib⁹ ac ijs qui ſimulatam, ſeu, vt vocant, falſam emittunt voculam, ac denique metuentibus: in his quippe omnibus aſtrictiora ſonandi organa inueniuntur, ſicuti in fiſtulis, & chordis gracilioribus. Eſt itaque familiaris Ariſtoteli reponſio, pro vocis acumine in hunc modum in problemate 34. Inſtrumenti imbecillitas exiguum, aerem mouet, exiguus aer celeriùs fertur, quod celeriter fertur acutum eſt. Quòd ſi quædam maiori vi pellendi aeris polleant, vt viri, & tormenta bellica, cum tamen grauiùs ſonent, nihil redditæ cauſę obeſt, tum quia magnam aeris partē cient, quam neceſſe eſt, ſegni⁹ pro ſua magnitudinea, gitari grauiúſq; pinde ſonare, tū quia magnus etiā itrepit⁹ magni ſoni, qualis grauis eſt, cauſa exiſtit. Itaq; vt ſonorū acumen à celeritate, ita grauitas à ſegnitie agitati aeris prouenit; agitatur autem ſegniter ferè, quia copioſus eſt, vt accidit craſsioribus ſiue fiſtulis, ſiue chordis, item ridentibus, qui arteriam vocalem dilatant, ac rictibus hiſcunt; frigentibus quoque, qui aut propter hybernum tempus, aut propter grauedinem, craſsiorem tunc aerem mouent. Denique pernoctantibus, ac trepidantibus. Illis ob humoris congeſti copiam, quæ citæ aeris agitationi obſtat; vnde neceſſe ſit grauiùs ſonare; iſtis quoniam aſcendente ſurſum calore propter paſsionem trepidandi, multum aeris reſoluitur, qui lentè agitatur, cum ſit multus. Quòd ſi vituli grauiùs ſonant, quàm boues, ideò euenit, inquit Ariſtoteles, quia eorum matres grauiùs etiam, quàm mares ſonare aſſolent; eſt autem à natura comparatum, vt animalia recens nata matri potiùs, quàm patri ſimilia ſint.

2. Qua de causa sonus ad quædam corpora allisus geminatur (quam vocant Echo) ad alia verò non geminatur, sed potius obtunditur? R. Aliud est sonum reflecti, aliud refrangi, disiparique: quædam porrò corpora dura, læuia, ac benè compacta aerem ad se appulsum minimè dispertiunt, sed integrũ reddunt, vnde fit Echo: alia verò hiatibus plena, mollia, aspera, humida, & inæqualia, allisum aerem frangunt potiùs, ac dispescunt, quàm sartum, tectumq; reddant. Hinc domus nuper illitę fornices, dolia, lagenæ, fluminum quiescentium ripæ, ob aquarum læuorem, cauumque æs maximè resonant, minùs verò orchestra sparso iunco, aula tapetijs vestita, nemora, arteria vocalis humore, aut etiam nimio calore exasperata, qualẽ habent, qui febri æstuarunt. Itaq; quem admodum lux speciesq; visibilis ad corpus tersum impacta, si angulum faciat reflexa, sicuti fecerat directa, similis ferè vtrobiq; est; ita & aer resonus similis priori efficitur, si corpora pulset, in quibus non frangatur, sed integro ferè impetu regrediatur.

3. Cur cùm inspiramus vocem formare non possumus, cùm expiramus possumus. An quia aer inspiratus frigidus est, & interiorem aerem tantisper cogit, cum oportuisset eum expandi, vt sonus fieret, contra verò expiratus aer calore citatus sonare iam potest. Ita Aristoteles sect. 11. problemat. 13. Quòd si aqua frigida strepitum magis ciet, cùm decurrit, quàm calida, ideò accidit, quia frigida grauior est, vehementiùsque ferit, ac strepit. Sed quoniam ad formandam vocem neque inspiratio, neque expiratio per se necessaria est, sed aer in arteria vocali, atque intra os, sicut ex Thelogorum Doctrina colligitur, qui corpora beatorũ voces formatura docent, cum tamen in eo statu respirationis, aut expirationis vsus non sit futurus: ita rursum proposito problemati satisfaciendum, vocem non fieri qualicunque allisione aeris ad corpus, sed ex ea, quæ ad instrumenta apta, & idonea, qualis fieri potest, cùm expiramus, non cùm inspiramus.

4. Cur minùs audiamus, cùm oscitamus? R. Oscitando torpentem flatum è faucium finibus excutimus, qui etiam aures subit, oppletque, ac strepitum ciet, sicq; extrinsecùs intrantem sonum offuscat. Qua etiam ratione si duò simul loquantur, minùs se audiunt occursu, repulsuq; mutuò accedentis soni, proindeq; si accuratè volumus audire inspirationem inhibemus. Adde etiam aurium foramina comprimi, cum mandibulæ oscitando distrahuntur, sicq; minùs patere aeri admittendo.

1. Sunt ne vitia linguæ plura? R. Sunt equidem: nam alij hæsitant, vt qui syllabam vnam alteri continenter, vti postulat vocabulum, iungere nequeunt, sed in priori tantisper detinentur. Quo etiam fit, vt conantes submissè loqui non possint auctore Philosopho problemate 35. sectionis 11. Fit autem hæsitatio, vt idem addit problemate 54. à frigore attonitum reddente locutionis organum; quare exercitatione, aut vino concalfactum expediùs iam orationem formare potest, vt picis, & sturnis euenit, loquaciores enim euadunt, si madefactam vino offam vorent. Porrò solus homo ferè hæsitationis vitio laborat, quoniam inter cætera animantia sermonem solus profert: hæsitatio

autem

autem interruptio est articulorum in dicendo. Lege problem. 55. & 57. citatæ sectionis. Alij deinde balbutiunt, vt qui literam, vel syllabam prætermittunt, veluti si Constantopolim, Napolim ꝑ Constantinopolim, Neapolim perturbatè efferant. Alij blæsi sunt, vt qui certam aliquam literam exprimere non valent, sicque exempli gratia, fluctum pro fructum pronuntiant, Capidolium pro Capitolium, puellulum ꝑ puerulum.

Cur trepidantium, iratorumque vox tremula est, ac etiam mentum? R. Quia emigrante calore cor conquatitur, vnde ictus multi fiũt, sicuti in laxis chordis. 6.

Cur qui intra domũ sunt, magis audiunt sonũ extrinsecùs excitatũ; contra verò qui foris sunt, minùs ꝓcipiunt sonum intra domũ? R. Quia in posteriori euentu dissipatur aer foràs erũpens in laxiora spatia, sicq; flaccescit sonus, in priori è contra, domũ ingrediens cogitur, vnde melius audiri necesse sit. Similis ratio videretur in aspectu ꝓcedere, cùm similiter meli⁹ intra domum existens, q̃ foris sunt, cernimus, quàm q̃ in domo foris existentes. Ita est, nam species domũ à foris subeuntes, coguntur, & coadunantur, à domo verò foràs emicantes, dissipantur oculi; Igitur cùm has admittunt minùs cernunt, illas magis. Adde lucem oculis vicinam distrahere aspectum, ne figi in vnum locum possit. 7.

Cur qui in superiori cubiculo loquuntur, faci⁹ audientur in inferiori, quàm in superiori qui, loquuntur inferiùs, cum vox sicuti, & aer nata sit ascendere? R. Quia ñ sine aliquo humore emittitur aer ab eò qui loquitur, humor verò descendit. At hæc ratio singularis est, non enim omnis sonus cũ humore diffunditur? R. Sonus tunc meliùs auditur, cùm accomodatior est inter ipsum, & potentiam collocatio, hoc est, cùm non sub pedibus aer priùs sonat, quàm aures perueniat, sed cùm è loco editiori fit, tunc eædem aures, quæ elatæ naturæ sunt, prædictum aerem accommodatiùs aucupantur. 8

Cur nox ad audiendũ aptior est, quàm dies? Vtrũ, vt Anaxag. ait, qđ aer interdiù stridet à Sole concalefact⁹, & obstrepit, noctu requiescit vtpote cũ omnis calor abfuerit, tunc autẽ quæq; audiri meli⁹ possunt, cùm nullus strepitus est. An qđ per inanius facultas audiendi amplior, quã plenius datur. Est autẽ aer interdiù densus, vt qui luce radijsq; refertus sit, noctu autẽ rarior, qđ ex eo ignis, & radij deceſſerunt, q̃ corpora esse dixeris. Accutior tñ solutio problematis ab Arist. subditur, quòd interdiù animæ applicatio ad videndũ, intelligendũq; plura, q̃ agim⁹, audiendi minuit attentionẽ; at verò vbi sensus seiunct⁹ est ab intelligẽtia, laborem minimũ habet, alioquin maximũ: vnde dictũ est (inquit Aristoteles) mens videt, mens audit, quòd omnib⁹ sensuũ functionib⁹ assistat, ipsisq; præsidendo distrahatur. Noctu ergo libera anima ab intuẽdi concursu, sonos meliùs potest accipere. Ob hanc etiam rationem fit, vt noctu magis dolorẽ sentiam⁹, quòd anima sensibùs alijs minimè occupata ad tactus munia se applicet, vt lib. 1. probl. scripsit Alex. probl. 118. 9.

Audiuntur ne longi⁹ qui multi simul sonant, quàm cùm quilibet eorum solus? R. Res dubia est, apud Aristot. Nam sect. 19. problemate 2. ita ferè scribit, Cur idem voce eàdem longiùs sentiri cum alijs cantans, 10.

aut vociferãs, quàm ſolus poteſt? An quia viribus vniuerſis agere quippiam non tam difficile eſt, quàm ſingulis, cõpoſita quippe omnia plùs valent, quàm ſingula; quapropter cum vnitis agitur orib⁹, vox conſtãs, vnaque redditur, ſimulque aerem propellit, vt prodire multiplex valeat. Accedunt Ariſtoteli experientia, & exemplum; experientia, quoniam longius vociferantem exercitum videmur audire, quàm militem, etſi is eàdem contentione clamaret, qua cum alijs ſimul vociferabatur; longius item hominum murmur in nundinis, in foro, quàm vnius tantùm vocem, quanquam altius cæteris loquatur. Exemplum, quoniam multæ lucernæ eiuſdem ſplendoris latius emittunt lucem, quàm vna, & arenulæ aceruatæ longiſsimè conſpiciuntur in littore, quælibet verò è proximo loco vix diſcernitur. Cur ergo quod in viſili obiecto contingit, in audibili non procedat, vt quanuis ſingularum vocum ſpecies non vniantur, à toto tamen aggregato vna alia producatur, quæ longius peruenire queat. At verò idem Philoſophus ſect. 11. proble. 52. reſponſionem hanc penitùs turbauit, ſic enim ille. Quamobrem cum ſimul vocem multi emittunt eodem tono, tota vox illa maior offert ſe, quàm ſit vox ſingulorum, neque tamen longiùs pro ratione multorum deducitur. An quia multi eundem aerem ſimul non propellunt, ſed diuerſum, quemadmodum ſi multi lapidem in diuerſum mittant, non propterea longiùs abibit, quàm ſi vnus proijciat. Ex his ergo liquet quàm ſit dubia propoſiti problematis enodatio apud Philoſophum. Nobis autem prior reſponſio placet, præſertim, quia ab Ariſtotele poſteriùs fuit conſcripta. Siquis tamen probauerit poſteriorem ad experientiam, atque exemplum paulòante poſita reſpondebit, ſonos in eodē aere non vniri, ſed diſcretos conſeruari, nec tertiam quandam ſpeciem emittere; quapropter non eſſe cur longiùs vocem audiamus, aut quemlibet ſonum, ſi ſolus, an potius cum alijs pariter edatur. Experientia verò maiorem quidem ſonorum copiam, non tamen longiùs audiri conuincit; ſicque fortaſſe euenit in ſpeciebus arenularum (nam neque eas in vnam totalem vniri probabile videtur) cò ſcilicet ſingularum ſpeciem peruenire, quò omnes ſimul perueniunt, etſi videndi potentiam non tam impleant ſingulæ, atque adeò neque diſcernantur, quàm omnes ſimul ſub quadam confuſione. Porrò lucernarum lumina in vnum coeunt, vt mirum non ſit, ſi in partes remotiores perueniat ſplendor. Denique Ariſtoteles problemate illo 2. ſectionis 19. populari reſponſione contentus fuiſſe videtur.

II. Cur homini ſeriùs vox perficitur, quàm cæteris animantibus? R. Cætera, aut nullas, aut paucas literas diſtinguntin voce; homo verò maximè; quod autem difficilius eſt, longiori eget tempore. Lege etiam Alexandrum lib. 1. problem. 148.

12. Cur vox maior, minorvè formari poſsit, & tamen eandem ſpeciem ſeruet, vt cum in eodem quidem tonó cantamus, ſed tamen aut demiſſè, aut conſtanter. R. Quia quemadmodum maior figura, fieri minor poteſt; vt quadratum maius fieri minus, ſi ab omnibus lateribus æquales partes detraxerimus, cum tamen intra eandē ſpeciem maneat,

ita

ita & vox licet demissior fiat, eiusdem tamen erit toni, ac cùm efferebatur robustior.

Cur senes voce sunt tremula? R. Quoniam vocem continere non possunt: sicuti imbecillibus, ac pueris viu venit, cùm lignum prælongum parte extrema ceperint; alterum enim extremum quatitur, quia nequeunt superare, quod tenent, & vincere: quod idem, & trepidantibus hominibus, & metuentibus, & rigentibus causam vocis tremulæ afferre credendum est. Cum enim qui vocem ita emittit, eius calor pulsus ab affectibus illis intrò se colligat maxima ex parte, reliquum, quod exiguum extat, vocem continere non potest: quapropter quatitur, atq; intremit: vnde artium liberalium professores, qui se solitos trepidare nouerunt, principio agunt voce submissa, dum resideant, & stabiliantur: vocem enim exiguam vincere, continereque facilius possunt. 13.

Cur in tragœdia immutatio, varietasque in cantando vsurpatur? R. Quia inæqualitate musicæ iam nimiùm attollendo, iam deprimendo tristitia afficimur: accommodatioque fit ad magnitudinem calamitatis aut mæroris; quod verò æquale, continensque est, minùs flebile auribus accedit. 14.

Cur suauiùs audimus si cantilenam nouimus, quàm si ignoremus? R. Quia sic ad metam peruenitur; cùm verò ignoramus, quasi in medio persistimus: rursum quia audire, discere est, discere verò iucunditatem parit. Hinc solitarias cantilenas suauiùs audire solemus, si ad tibiam, aut ad lyram vnam cantantur, quoniam euidentiùs assequimur, quod cantatur, ad plures verò lyras cantilena offuscatur, totaque penè deletur. 15.

Cur cum hominis vox suauior sit, quàm tibiæ, non tamen suauiùs auditur, si in tibiæ morem sonet, sed canentem quidem hominem suauiùs audimus, quàm tibiam; hanc verò suauiùs, quàm hominem teretantem? R. Quia quod naturæ est, gratius euenit, quàm quod simulationis: Itaque homo cum cantat supra tibiæ sonum addit articulationē; vnde mirum non est, si suauiùs audiatur; cum verò teretantat, minùs suauiter quàm tibiæ auditur, quòd hanc simulet. 16.

Qua de causa qui voce graui cantant, si dissonant, deprehendi facilius possunt, quàm qui cantant acuta; sic enim, & in numeris accidit, euidentior enim error est, si in maiori peccatur? R. Quoniam grauis sonus plus temporis insumit, vnde pleniùs ab auribus percipi valet, acutus autem velox est, facileque elabitur, ac latitat. 17.

Qua de causa cùm multi concinunt, meliùs seruare possunt numeros harmonicos, quàm pauci? R. Quoniam multi securiùs ducem suum, hoc est præcentorem, sequuntur, tardiùsque incipiunt, in accelerando autem procliuiùs erratur. 18.

Cur suauiùs cantilenam audimus mixtam tibia, quàm lyra? R. Quoniam vterque sonus distinctiùs percipitur, & ambo meliùs miscentur, cùm tam humana vox, quàm tibiæ sonus spiritu perficiantur interiùs; non sic autem lyræ sonus. Adde quod tibia sonitu, cognationeque sua errores multos cantilenæ occultat. Sonus lyræ cùm tenuis, vocique commisceri minùs idoneus sit, ipse per se se patens, suumque genus syn- 19.

cerum cuſtodiens, omnes cantilenç errores poſita quaſi regula pateſacit. Cum verò multa perperam in cantando agantur, quod promiſcuũ ex erratis, rectèque actis prouenit, deteriùs eſſe neceſſe eſt.

20. Quam ob cauſam cum alius locus ſit, quà cibus, potuſque tranſeunt, alius, quà ſpiramus, vbi grandiorem buccellam deuorauimus, ſtrangulamur? R. Quoniam cum vocalis arteria iuxta eam ſit, quà cibi inferuntur, neceſſariò illa conſtringitur, vbi iuſto ampliorem buccellam deuorauimus, vnde oportet viam ſpiritui denegari.

21. Cur inter ſenſibilia propria ſolus ſonus bonus, malusvè moraliter denominari queat, ſermonem quippe iracundum, iocoſum, laſciuum, prudentem, ſubdolum dicimus, non ita colorem, aut odorem, aut ſaporem, friguſvè? An quia ſonus motu efficitur, actio verò moris eſt particeps. Adde cæterorum ſenſuum obiecta noſtræ libertati non ſubſtare, ſicuti & vocem: quæ duæ reſponſiones idem valent. Nam tunc etiã cum vitio vertimus quòd quis odoratus incedat, quòd lucernam inferat intempeſtiue &cæt. Ob localem applicationem peccat, non ob alterationem odoris, vel lucis, applicatio autem, cum motus localis ſit, noſtræ libertati ſubeſt.

22. Quam ob cauſam cùm aliquid procul percutitur, ictú ſtatim cernamus ſtrepitum lentiùs audiamus, quanquam vnà cum ictu ſtrepitus oriatur? Quia viſum tenuiorem, atque acutiorem quàm auditum habemus. Viſus igitur anticipare vtpote acutior poteſt, auditus, vt craſsior lentiùs ſuo fungitur munere. Eadem hæc ratio eſt cur in attritu, cõfractuq; nubium, tonitrum, & fulgur, non ex æquo percipiamus, ſed fulgur primùm videamus, pòſt tonitrum audiamus: quanquàm tonitrus vnà, cum fulgure incipiat. Nimirum viſus, vtpote agilior, & tenuior præcurrit, atque anticipat, auditus vt craſsior, & tardior poſtmodum ſentit. Ita Alexander lib. 1. Problematũ. Problemate 38. qua reſponſione ſentire videtur videndi actum per emiſsionẽ ex oculis perfici; quod nõ ita eſt: exacta igitur problematis ſolutio eſt, etſi tam videndi, quàm audiendi actio momento elici queat, ſpecies tamen auditorias cum motu peruenire ad potentiam, atque adeò ſeriùs, quàm viſorias, quæ inſtantẽ traijciunt, quoniam, etſi contrario vacent, ſoboles tamen ſunt localis motionis, vt proinde mirum non ſit, ſi moram faciant in accedendo.

3. Cur infantes cum modulos audiunt, primùm vagitu ceſſent: deinde obdormiſcant? R. Alexander lib. 1. problemate 121. ita ſcribit, quoniam muſica indita à natura animis eſt, vt cæteræ ſcientiæ, neq; per doctrinam, vt Plato auctor eſt, ſed per reminiſcentiam quidquam acquirim⁹. Quoties igitur animus concentum ſentit comptiorẽ, reminiſcens acrepetens cogit infantem quieſcere, permulcendoque ſopire, atque demum ab exterioribus auocare. Sed hæc Platonica ſunt. Rectiùs igitur Ariſtoteles ſectione 19. problemate 38. Cur inquit, numeris, modulis, omnibus denique concinendi generibus oblectari cuncti conſueuere? An quòd ratum, ordinatumque omne ſecundum naturam eſt, vt meritò nos poſsit oblectare, cuius indicium eſt, quòd cùm ordinatè laboramus, bibimus, & comedimus, naturam, vireſque noſtras, & ſeruamus,

mus, & augemus; contrà verò cùm inordinate agimus. Consonantia autem mistio est, siue temperatio ordinata contrariorum inter se, proportionemque inuicem custodientium. Itaq; vult Aristoteles vocum concentum ideò aures recreare, quòd certis legibus à natura rei petitis componatur: quod etiam vsu venit alijs sensuum obiectis, vt non nisi ij colores in pictura oculos oblectent, aut in cibis ij sapores, qui certo quodam modo attemperantur. Addit tamen Aristoteles modos etiam adiectitios canticorum, hoc est, qui non sunt ab arte, delectare etiam, si eis assuescamus, nimirum quia consuetudo, naturæ quoque vim obtinet.

Quamobrem qui surdi ab ortu naturæ sunt, ijdem & muti viuant? 23.
R. Quæ nunquàm audierunt, hæc fari nequeunt. Medicis tamen placet, vt par idem neruorũ sit, cuius pars altera ad linguam, altera ad aures vsque porrigatur, atque ita necesse sit cõmunem accidere affectionem. Verum mutos fieri, qui ex morbo surdescunt negant, propterea quòd pars altera tantùm, quæ scilicet audiendi officio delegata est, suas vires amiserit: & mutos quoque eàdem ex causa non etiam surdos reddi affirmant: videlicet quòd alterius nerui, linguæ accommodati, læsio est.

SECTIO QVARTA.

SOLVTIO PROBLEMATVM, quæ ad nares pertinent.

DE structura narium dictum est lib. 2. de anima cap. 9. per varias quæstiones. Aristoteles sect. 33. problematum paucas quasdam narium affectiones exponit sicuti, & sequentium organorum, atq; sensuum, ea maximè de causa, quia horum trium natura crassior est, vnde neque ita plenam de se, ac obiectis notitiam intellectui ingerunt, neque tantam doctrinæ materiam præbent, quemadmodum priores duò; quapropter præstiùs de ijsdem agendum nobis erit.

Cur pueri omnes resimato sint naso, & ferè qui crispo sunt capillo, 1.
quod maximè in Aethiopum genere cernimus, quibus paulò attollitur nasus. Nimirum nasus cartilago est, quæ naturam ossis habet, in calidioribus autem quales pueri, & crispi, materia crassior, minùsque vtilis, vt ea est, quæ cedit in ossa, minùs crescit.

Quæ causa sternutandi? Nimirum spiritus, halituſque ex humo- 2.
ribus exciti calore. Etenim vi attractrice aer à foris collectus per nares, deinde onustus halitibus per expultricem foras explosus, caput exonerat. Vnde inter dormiendum adacto ad intima viscera calore, non sternutamus, nec item si oculos perfricamus, tùnc enim maior calor ex

con-

confricatione corripit minorem, qui ſternutandi cauſam dabat, aut humor, qui ſternutamento egredi debuerat, cùm lacryma egreditur, è contra verò Solem aſpicientes ſternutamus, quia admiſſa oculis luce, aut penna laceſsiti, facíliùs incaleſcunt. Denique quòd ſternutatio ꝓueniat â calore fit: vt ſingultum adimat, Eſt autem ſingultus cómotio aeris egredi conantis à pulmone; vnde diſtentionem cauſat in eo, ſicut ructus egreſſus è ventriculo aer eſt. Porrò inter animantia homo maximè ſternutat, quia pro rata portione, & cerebrum maius habet, vbi materia ſternutandi cogitur, & laxiores nares ad externũ aerem attrahendum; vnde & ſenes ægriùs ſternutant, quòd narium ſint cõpreſsiorum. Iam verò aut bis fermè, non ſemel, aut pluries ſternutatio editur. Bonç ſunt nares, in quas venula diffunditur, & per quam ſpiritus commeant.

SECTIO QVINTA.

SOLVTIO PROBLEMATVM ad guſtatum pertinentium.

1. CVR quidam res inſuaues auidè appetunt, vt pueri, & quæ vterum geſtant, præſertim ad tertium vſque menſem? R. Quia vitioſa qualitas cum menſtruo ſanguine ad os ventriculi irrepit, cognatæque qualitatis appetentiam excitat: Itaque ſi atra bili infeſtatur os ventriculi, carbones, coctos lateres, & id genus fictile cupit. Si acida pituita imbuitur, ſapores appetit acidos, & cæt. Vitium porró hoc vltra tertium menſem ferè non protrahitur, quia fœtus iam grandior, omnem ſanguinis menſtrui copiam poteſt abſumere; quapropter mirum non erit, ſi pueri ex prædicto ſanguine coaliti, ea quoque deſiderent, quæ diximus. Lege Alexandrum lib. 2. problemate 74.

2. Cur cum dulcia ſuauiora ſint acribus, non iſtis, ſed illis ſaturamur citiùs? R. Quia fames, appetentiavè cibi tandiù durat, quandiù non ſolùm ventriculus, ſed membra etiam inania ſunt alimento: at dulcia tota fermè ſunt alibilia, non item acria, ideóque citiùs illa famem extinguunt, quàm iſta: ſine fame autem ventriculus, & gula nihil admittere queunt. Porrò quòd quidam etiam antequàm comedant, maximè ægrotorum plurimi, dulcia auerſentur, acria appetant, cauſa eſt, quia hæc humorem calidum, id eſt, bilim flauam euertunt. Ea igitur in re natura boni conſuluit.

3. Cur ſi quid pomi putris edimus magis amarorem ſentimus poſt epotum vinum, quàm anteà? R. Quia amaror vino illatus ab ipſoque vini calore excitatus permeat faciliùs per organum guſtatus, ſicq; vehementiùs ſentitur.

Cur

Cur panis, caseus, & pleraque refrigerata deterioris saporis exi- 4.
stunt, recalefacta verò melioris? R. Quia refrigeratis succus concrescit, & constant, tepefactis autē dilabitur: at suauitas succo percipitur. Sed cur dulcia minùs sentiantur calida, quàm frigida; nimirum organum gustatus tactum habet; calor igitur, quia vehementius sensibile, est gustandi actum offuscat: item succus dulcis calidus est, sicque perturbatur aliquantulùm dulcedinis sensio, cùm adiuncto calore fouetur.

Cur ficus cum molles, dulcesque sint, dentes offendunt? R. Quia 5.
gingiuis suo lentore adhærescunt, dentibusque insinuatæ putredinem citò causant, insito calore; quin etiam granorum duritie fatigant dentes.

Cur potus suauior est post esum acerborum? R. Quia contraria 6.
iuxta se posita magis se produnt. Item quemadmodum quies post laborē gratior est, cum tamen in se melior non sit, quàm post aliam quietem; ita &c.

Cur lingua amara, salsa, acidaque fieri, sentirique potest, non 7.
dulcis? R. Quia illæ affectiones, corruptiones naturæ sunt; dulcedo verò est naturalis; ipsam autem naturam sentire nemo potest; ita Aristoteles sect. 34. problemate. 5.

SECTIO SEXTA.

SOLVTIO PROBLEMATVM
Ad tactum pertinentium.

CVR qui rapidè, aut inconsultè feriuntur minùs dolēt, 1.
quàm qui consultò? R. Quoniam illi animo sunt occupati, qui negotio distractus minùs ad ictū percipiendum applicatur. Hi verò ad id membrum, quod feritur, se conuertunt, vehementiùsque proinde dolent, eadem causa est, quòd qui onera portant, aut labori incumbūt cantu releuentur, quoniam attendit animus ad numerorum suauitatem, sicque labor decipitur, vt inquit, ille. Eadem quòd lugentibus tibias, atque timpana adhibeamus, mærentibus de suorum morte, atque ægrotantibus hominum cœtus procuremus; nimirùm animus ad varios sermones se transfert, ab angoreque seiungitur. Lege Alexandrum lib. 1. problem. 77. & 78. Quod si tela præuila, vt Magnus Gregorius inquit, minùs feriunt, aliunde id verum est, quatenùs imminētis mali prænotione remedium, aut diuerticulum procuramus.

Cur cùm ab alio tangimur præsertim clanculùm, & frandulenter; 2.
magis inhorrescimus, aut titillamur, quàm si à nobis, vel ab alio palàm tangeremur? R. Quod natiuum, insitumque est, minùs percipimus, sic enim lingua insitum dulcorem minùs sentit, quàm acredinem, vel amarorem, quod autem ab alio apertè fit, quasi insitum nobis est. Item

quod insidiosè fit, terrebilius occurrit, sicque metus excitatur, atque adeò horror ex frigore. Hinc etiam risus contigit, quia nouitas, & fraudulentia obiecta sunt risus. Similiter alis, pedum plantis, & auribus titillamur magis, quia earum partium tactus insolentior est, præterquàm quod tenuioris sunt cutis; vnde & labris maximè titillamur.

3. Cur non ijsdem, omnes inhorrescunt pariter; Nam alij cùm vestis rumpitur, alij cùm serra acuitur, vel scindendo trahitur; alij cùm pumex secatur; alij cum lapillus mola perfrangitur; alij cum cibos fastiditos vident? R. Quemadmodum non ejsdem delectantur, sed iuxta variam corporis temperaturam; ita ob eandem varietatem, non ijsdem læduntur, sed ijs, quæ à cuiusque temperamento sunt alieniora.

4 Cur cùm aqua etiam calida aspergimur, horrescimus tactu? R. Quia quod est per se in aqua timemus, nimirum frigus. Quamuis igitur calida existat, naturæ tamen affectus in nobis excitatur.

5. Cur dentes frigidum magis, quàm calidum sentiunt, caro è contrariò? R. Quoniam dentes tenuioribus continentur meatibus, exiguóq; calore præditis: Itaque aduersum frigus minùs ferre possunt. At caro calida est, quapropter à frigido minùs afficitur, à calido magis, quasi ignis igni adijciatur. Arist. sect. 34. problem. 3.

6. Cur duorũ sensuum ratione, homines vocamus continentes, id est, tactus, & gustatus, non cæterorum? R. Quia voluptates nobis cum brutis communes per hosce sensus administrantur; quod igitur tale est, spernimus, erubescimus, proboque damus. Vide Aristotelem sect. 28. problem. 2. & 3.

Atque hactenus de problematis, quæ ad exteriores animæ potentias spectant. Neque verò de alijs eiusdem animæ facultatibus institutum persequimur, quoniam doctrinæ popularis, qualem solet Aristoteles in problematis adhibere, materiam non suppeditant. Illud supereſt, vt quem laborem communium studiorum gratia, Societatis IESV Conimbricense Collegium posuit vniuersæ Philosophiæ edito curriculo, gratum sibi esse velit Deus, qui & cœptis aspirauit, & ad optatum exitum promouit.

(.†.)

FINIS.

UNIVERSIDADE LIVRARIA DA

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ
In hoc volumine continentur, in quo numerus paginam indicat; P. principium; M. medium. F. finem.

ACTIO.

Actiones non distinguuntur per terminos qui ad ipsas ordinantur. 121. p.
Vna actio non est terminus alterius. 380. p.
Actio Virtutis per se fixa est, per accidens breui durat. 436. p.
Actioni honestæ præter delectationem præmium debetur. 455. f.
Actio productiua formæ & non vnitiua, distinguitur specie ab vnitiua. 30. f.
Eadem actione formę materiales producę & vnitæ. 30. f.
Actio est animæ finis. 101. f.
Non omnis actio coniuncta cum motu. 331. f.
Actiones vitales creatę à Deo solo elici non possunt. 118. p.
Actio vitalis á potentia vitali elici non potest nisi animę inhęreat. 118. p.
De duplici actione ex parte sensus & sensibilis. 284. f.
Actione directa sensuum functiones non prę-concipiuntur. 282. f.
Per actionem immanentem nihil ad extra producitur. 382. p.
Actio animę extra corpus non est connaturalior. 476. p.
Quotuplex sit animę actio. 484. m.
In Actione vitali cur potentia extra obiectum nec diuinitus feratur. 133. f.
Per quam actionem verbũ producatur. 380. pf.
Actiones Voluntatis & intellectus quomodò subordinatę. 429. m.
Voluntatis actiones simpliciter liberę. 417. m.
Tres animę vegetatiis actiones. 127. p.

AGTVS.

Diuisio actus in primum & secundũ. 29. f.
Actus secundus non semper perfectior primo. 45. f.
Probatur anima esse actus primus, 19. & 30. f.
Anima actus corporis organici. 31. m.
Prius est animam esse corporis actum, quam corporis principium. 102. m.
Eiusdem est actus, cuius est potentia. 47. m.
Actus subordinati ab eádem potentia possunt elici. 128. f.
Per actus & obiecta potentiæ distinguuntur. 119. m.
Actus vnius potentię specie differentes, vni rationi formali specificæ subordinantur. 120. p.
Quomodò actus eiusdem potentię specie differentes vnius rationis esse censeantur. ibidem.
Actus subordinati ab eadem potentia possunt esse. 128. f.
Per actum amandi efficitur impressio in mente. 383. f.
Actus supernaturalis vię potest in patria continuari. 309. m.
Intellectus possibilis bifariam dicitur esse in actu. 315. f.
Quatuor Intellectus actus designantur. 430. f.
Intelligendi actus esse spirituales colligitur ex obiectis. 447. m.
Qui actus intelligendi à sensibus sint maximè alieni. 448 p.
Ad actus appetendi requiritur iudicatiua notitia intellectus. 431. m.
An ad actus voluntatis requiratur notitia iudicatiua intellectus.
Potest diuinitus conseruari actus voluntatis absque vlla notitia. 429. p.
Quàm independentes sint á materia actus liberi appetendi. 448. p.
In actu intellectus constituitur felicitas. 426. p.
Anima non semper actum exercet intensissimum. 512. p.
Anima separata potest eosdem specie actus producere, quos producebat coniuncta. 309. p.
Quid de natatali actu tenendum. ibidem.
An anima separata per actus intendat habitus. 511. f.

ADMIRATIO.

Vnde proueniat admiratio. 420. p.
In quo consistat admiratio. ibidem.
In qua potentia sit admiratio. 421. f.
Miracula ab admiratione nomen acceperunt. 420.
Cur admiratio sit causa delectationis. 421. p.

In Christo fuit admiratio. 420. f.

AER.

AEr cur non videatur. 166. f.
Aerem innatum esse organo audiendi. 199. p
Aer & aqua soni medium. 205. f.
Aer & aqua sunt mediũ quo spargitur odor. 217 p
Aer & aqua medium odoris. 228. p.
Aer & aqua præcipuum medium sensuũ 271. m.

AEQVALITAS.

ÆQualitas vniuersum decorat. 70. f.
Aequalitas positiua, & negatiua. 71. p.
Quę æqualitas requiratur ad vniuocationẽ 71. m
Opinio asserens æqualitatem specificam inter animam & Angelos. 465, m.

AGENS, ET AGERE.

NIhil agit nisi prout actum est. 74. m.
Agendi principium quomodò substantia esse possit. 146. m.
Agens principale non potest esse sua vis actiua. 117. m.
Quomodò intelligendum, omne agens est patiente præstantius. 326. f.

ALIMENTVM.

ALimentum quo pacto contrarium esse debeat rei, quę nutritur. 124. f.
Alimentum quo pacto subiectum accretionis & nutritionis. 125. f.

ALTERATIO.

NOn alteratur propriè nisi quod ad corruptionem disponitur. 133. m.
Qui elicit sensationem non proprié alteratur. ibidem.

AMOR.

PEr actum amandi efficitur impressio in amante. 383. f.
Quo pacto res amata sit in amante. ibidem.
Amore nobilior cognitio. 426. m.

ANGELVS.

CVr Angeli dicantur partes Vniuersi, 320. p.
Cur Angeli intelligentię, homines verò rationales dicantur. 374. p.
Opinio asserens æqualitatem specificam inter animam & Angelos. 465. m.
Opinio Angelis præferens animam. ibidem.
Sententia pro Angelis. 466.
Quę fuerit Durandi opinio circa Angelorum existentiam in loco. 522. m.
Angelus Dęmonem impresso impetu impellit. 45. f.
Corpora ab Angelis assumpta cur non organica. 47. p.
Angeli humanum corpus formare non possunt. 61. m.
Quę propria sunt in viuentium operationibus desunt Angelis assumentibus corpora. 47. f.
Angelus non eget specie vt se intelligat. 336. f.
Angelorum species vniuersalia & simplicia distincte representant 341. m.
Angelis, non animæ sunt inditę species. 371. m.
In Angelis non est intellectus agens 425 m.
Cogitationes quomodo Angeli cognoscãt 353. p. & 354. p.
Angelorum species intelligibiles præstantissimę. 335. m,
Angeli percipiunt plura, vt plura. 393. m.
Angeli cum se intelligent verbum exprimunt. 382. m.
Angeli quomodò aliorum notiones percipiant, 394. p.

ANIMA IN COMMUNI.

ANimarum diuisio ex Platone. 107. f.
Academicorum error de anima. 46. m.
Dissidium de animę natura. 16. f.
Animam nihil esse qui putarint. 85. m.
Falsa animę descriptio ex Varrone. 41. p.
Anima est actus primus corporis. 31. p.
Prior animæ definitio 32. m.
Secunda animę definitio. 100, m.
Prior per posteriorem ostenditur. 99 m.
Quomodò vna per alterã demonstretur. 102.
Animę definitio ab effectis colligenda. 231 f.
Triplex animarum varietas ex diuerso modo operandi. 107. m.
Cur tres animę numerantur, nec tria genera, nec species dicuntur. 108. p.
Anima vt dicitur temperies. 31, & 37 f.
A quibus ponitur harmonia. 36. p.
A quibus quinta substantia. 36. f.
Vnam animam assistentẽ posuit Auerroes. 79. p
Non datur vna anima re ab omnibus seiuncta. 104. f.
Anima quodammodò est omnia. 365. f.
Anima secundum Platonem formarum locus dicitur. 315. m.
Anima materiæ primę confertur. 396. m.
Animę sunt incompleta entia 467. p.
Vt inter figuras, sic inter animas alię aliis perfectiores. 105. p.
Quęlibet anima non quamlibet materiam, sed determinatam respicit. 70. m.
Animę humanæ contemplatio media inter physiologias & metaphysicas. 3. p.
Quid Patres senserint de scientia Animæ. 2. m.
Vtilitas scientiæ de anima. 1.
Ad moralem scientiam opportuna & ad Metaphysicam, 2.
Quomodo animę contemplatio ad Physiologiam spectet. 7. m.
Animę substantię sensus inhærere qui putant. 281
Animarum origo occulta etiam apud Patres. 54. p.
Solam animam rationalem indiuisibilem quæ tuentur. 87. m.

Non

Non sola fide tenendum animam hominis esse indiuisibilem. 85. f.
Animas perfectorum animantium esse indiuisibiles putat D. Thom. 86. m.
Qui animas omnes insectiles fecere. 45.
Qui diuisibiles. ibidem.
Anima tã diuisibilis quã indiuisibilis informat quamlibet partem corporis. 92. m.
Anima diuisibilis quomodo non sit in qualibet parte corporis. 93. m.

ANIMA PROVT corpus concernit.

PLacita Philosophorum in qua parte corporis anima residear. 91. m.
Quę sit dependentia animæ à corpore. 13. f.
Error de inductione animæ in corpus post partum. 62. p.
Quomodò intelligendum animam non esse corpus, nec sine corpore. 99 f.
Coniunctio animæ cum corpore triplex. 78. p.
Coniunctio animę cũ corpore necessaria ad intellectionem. 371. p.
Animam coniungi corpori vt motorem, quomodo Plato existimauit. 73. f.
Anima in corpore operatur vt quo, extra corpus vt quod. 506. p.
Anima in corpore est vt quo, & vt quod diuerso modo. 53. f.
Si anima sine corpore non operatur, sine corpore esse nequit. 14. f.
Aristoteles animas ante corpora nõ ponit. 58. f.
Animarum antegressio. 59. m.
Anima perfectius est in corpore, quàm extra. 58. p.
Quo sensu aliqui Patres animam corpoream dixerint. 43. m.
Quid nomine corporis Aristoteles intelligat cum illud animę tribuit. 46. m.
Anima separata sine miraculo corpora assumere, ad nosque remeare potest. 529. p.
Veterum error de animę corporalitate, vnde. 45. m.
An anima primi hominis ante corpus fuerit. 59. m.
Animę ante corpora non peccauerunt. 38. m.
Anima rationalis relatum transcendens ad corpus. 77. m.
Cur anima ñ vniatur per accidens corpori. 78. m
Anima intellectiua cur corpori coniungatur. 77. f.
Error de inductione animarum in corpus post partum. 62.
Animam humanam qui veteres corpus fecerint. 41. p.
Ex anima & corpore cur vnum fiat, quærendum non est. 31. f.
Anima ad corpus vt forma artificiosa ad subiectum. 31.
Item sicuti aspectus ad oculum. 32. p.
Priùs est animam esse corporis actum quàm operationis principium. 102. m.
Vnam animam successiuè multa corpora informare qui putarunt. 79. p.
Anima in corpore cognoscit se per species nõ per suam essentiam: extra per essentiam. 396. p.
Qua via anima se intelligat dum est in corpore. 398. m.
Coniunctio animæ cum corpore necessaria ad intellectionem. 371. p.

Quære Vnio

ANIMA QVATENVS RATIONALIS, intellectualis & humana cognominatur

TRiplex animæ rationalis consideratio. 7. p.
Anima rationalis suprema formarũ. 7. f.
Animę rationales vt semiuis nõ propagãtur. 55 m
Animę rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatę. 57. m.
Animę rationales creãtur à Deo non ab Angelis. 56. m.
Dogmata de animarum ortu. 54. m.
Anima rationalis spiraculi nomine denotatur. 457. p.
Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura. 10 f.
Falsa sententia de creatione animarum ab Angelis. 61. p.
Anima intellectualis sphæra dicitur à Philosophis. 342. f.
Anima intellectiua habet operationes elevatas supra materiam. 41. f.
Animam humanam speciei non distingui ab Angelo putat Origenes. 50. p.
An omnes animę intellectiuæ sint pares dignitate. 65. & 70.
Animam intellectiuam esse spiritualem probatur ex Patribus & Concilijs. 41. p.
Anima intellectiua subsistens. 49. m.

Vide de Subsistentia

Anima intellectiua secundum Aristotelem, & secundum fidem, vera est hominis forma. 75.
Et naturaliter. 76.
Anima intellectiua vera est hominis forma, & qui hoc negarunt quoad omnes gradus. 74. p.
Anima humana secundum gradum intelligendi vera est hominis forma. 75. f.
De fide est animã hominis esse spirituale 459 p
Animam esse spiritualem colligitur ex actibus & ex acumine humanæ cognitionis. 446.
De immortalitate animę rationalis. 442.

Quære Immortalitas.

ANIMA SEPARATA.

ANima æ ſolum vt ſeparatæ naturale eſt ſine corpore operari. 476. p.
Animæ ſeparatio à corpore non eſt ei naturalis. 473. m.
Nec violenta. 476. p.
Si ſeparatio ei eſſet violenta, foret regreſsio naturalis. 477. p.
Similis eſt animæ ſeparatio primę Angelorum productioni. 472. m.
In quo conſiſtat animę ſeparatę ſtatus. 472. p.
Anima per ſeparationem mutatur priuatiuè, & modus poſitiuus ei non aduenit. ibidem.
Separatio animę eſt prętер naturam. 477. f.
Anima ſeparata a corpore, nihil de ſubſtantia propria amittit. 78. p.
Animę ſeparatę nulli loco ſunt addictæ. 323. m.
In anima ſeparata potentię organicę ſolum vt in radice. 114. p.
Quę potentię animam ſeparatam comitentur. 485, & 486. m.
Anima ſeparata poteſt vti diſcurſu ad naturales notitias. 508. f.
Qui animę ſeparatæ diſcurſum, & compoſitionem concedant. 508. m.
Habitus, & ſpecies in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ reſidentes, eandem à corpore ſeparatam comitantur. 491, & 492.
Quę ſpecies & habitus in anima ſeparata conſeruentur. 492.
Ab intellectu animę ſeparatę nõ fluunt ſpecies naturaliter. 495. m.
Animę ſeparatę nouæ ſpecies à Deo infunduntur. 497. p.
Probabile eſt animam ſeparatam ab obiectis ſpecies non abſtrahere. 497. f. & 498.
Anima ſeparata intelligit per ſpecies acquiſitas & infuſas. 504. m.
Anima ſeparata diſtinctè intelligit per ſpecies acquiſitas, & infuſas. 505, & 510. p.
Et p acquiſitas diſtinctiùs, quàm quando erat in corpore. ibidem. m.
Anima ſeparata memoratiuas ſpecies acquirit. 512. f.
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 491. f.
Anima ſeparata, & Angelus an aliquando ceſſent á ſui cognitione. 510. f.
Anima ſeparata intuitiuè plura cognoſcit. 499. f.
Vnde proueniat quòd anima ſeparata ſingularia percipiat. 344. f.
Quære, Cognitio, Cognoſco.
Anima ſeparata poteſt ſeponere in puncto. 536 p.
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit, 478, & 479.
Vide, Vnio.
Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere quos producebat coniuncta. 509.
Quære, Actus.

ANIMA VEGETATIVA. & Senſitiua.

QVid ſit anima vegetatrix. 126. p.
Anima vegetatiua tantùm non eſt formaliter in anima tantum ſenſitiua. 108. f.
Viuere ab anima vegetatiua primò eſt. 122. m.
Tres animę vegetatiuę actiones. 127 p.
Homo non conſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam. 81. p.
Falſa ſententia de creatione animarum ſenſitiuę, & vegetatiuę ab Angelis, 61. p.

ANIMATVM, ET Animus.

ANimatum poſterius eſt anima. 97. p.
Inter animatum & inanimatum diſcrimen, ibidem.
Animus noſter medius inter æterna & caduca. 2.
Animi mores temperamenta ſequuntur. 15. m.

ANIMAL.

ANimantia ſaltem perfecta primò á Deo ſunt producta. 50. m.
Quæ animalia viſu, auditu, & odoratu hominem excellant. 278. m.
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum. 247. f.
Quę animantia vocis expertia. 210. m.
Animalia quę non reſpirant, vocem non edunt. 200. p.
Animantibus perfectis inſunt omnium ſenſuũ organa. 271. f.
Omnibus animantibus conueniunt tactus & guſtus. 277. p. & 412. m.
Animantibus imperfectis ſuus ineſt appetitus. 411. p.
Sola animantia indigent ſenſu. 412. m.
Quo pacto intelligendum quædam animalia ſola imaginatione viuere. 105.
Nullum animal caret facultate imaginandi ſaltem imperfecta. 104. m.

APPETIBILIS.

APpetibile, aut bonum eſt, aut apparens bonum 409. p.

APPETITVS.

APpetitus naturalis quid ſit. 415. p.
Appetitus in nobis, alius rationalis, alius ſenſitiuus. 426.
Diſtinguuntur ſpecie. ibidem.
Diſcrimina inter illos. 417.
Appetitui membra deſpoticè obediunt. 436. p.
Nihil derogat appetitui hominis ſubijci potentijs ſuperioribus; 439. p.
Appetitus quomodò concurrat ad motũ. 436. p.
Appetitus cauſa vniuerſalis motus. 437. p.
An anima habeat elicitum appetitũ ad reunionem cum corpore. 480 & 481.
Quę appetitum ſciendi excitent, 11. p.

Appetitus liber hominis ad externa se extendit. 455. m.
Appetio Beatitudinis in homine quàm sit ardens. 451. p.
Appetitus naturalis in homine ad vitam beatam. 449. f.
Et ad immortalitatem. 450. p.
Voluntas tribus modis mouet appetitum. 418.
Appetitus & intellectus practicus sunt principia motus progressionis. 409. p.

AQVA.

AQuas sub terris non videri quibus rationibus probetur. 194. m.
Aqua sub terra non videtur sine aliquo lumine. 196. m.
An ex aqua solùm percussa fiat sonus, problema. 203. m.
Indicia latentis aquę. 194. p.
Sint aquileges nec ne, vtrunq; problema. 195. f.
Pro aquarum inspectoribus. 194. f.
Cur cum aqua etiam calida perfundimur, inhorrescamus. 358. p.

ARBOR.

MIra arboris natura. 106. m.
Arbores sensu præditas qui putauerint: quę sententia à D. etiam Augustino probatur. 107. p.
Arbores virtute attractrice, & expulsiua non sensitiua potentia, noxia reijciunt, commoda trahunt. 108. p.
Radices in arboribus superiores partes sunt. 123. m.

ARISTOTELES.

ARistotelis in subscribendo modestia. 12. f.
Aristoteles an negauerit infinitum in rebus materia expertibus. 83. f.
An Aristoteles putet omnia animalia habere gustum. 247. f.
Quid Aristoteles de sede olfactus. 232. f.

AVDIO.

CVr nox ad audiendum aptior. 551.
Audiunt Talpæ sub terra. 208 m.
Cur quę audiuntur delectent magis, quam quę leguntur. 548 m.

AVDITVS.

AVditus post visum cæteris sensibus exactior. 212. p.
Auditus ad doctrinam, aspectus ad experientiã inseruit. 277. f.
Quo pacto auditus instrumentum à sono moueatur. 198. f.
Vbi audiendi facultas insideat. 213. f.
Auditorię facultatis instrumentum. 214. p.
Instrumentum audiendi dicitur aer analogicè. 214. m.

AVRIS.

AVtium varietas 546.
Cur natura autiũ anfractus molita sit. 213. p.
Aures morum ostentatrices. 547. m.
Cur pudentibus aures rubescant, ibid. f.
Cur auris memorię locus dicatur. ibidem. f.
Fanesijs adeo erant prægrandes aures, vt more vestium totum corpus contegerent. 546. p.
Vndenam. tam varij soni in ægrotantium auribus existant. 541. p.

BEATITVDO.

APpetitio beatitudinis in homine quam sit ardens. 451 p.

BEATVS.

BEati in cœlo quo pacto edant vocem. 208. m
Beati verbum exprimentes feruntur in Deũ immediatè. 382. f.

CALOR.

NVllum viuens est sine calore, 126. m.
Calore & alimento exequitur anima munus nutritionis. 126. m.

CAVSA.

CAusa materialis in quibus coincidere potest cum efficiente. 368. m.
Ex duabus causis partialibus non semper quælibet se sola effectum producere valet. 146. f.
Anima formalis, finalis, & efficiens causa est. 122. f.
Causam nutritionis ignẽ esse qui ponebãt. 124 f.
Appetitus causa vniuersalis motus. 437. p.

CEREBRVM.

A cerebro nerui diriuantur. 254. p.
In cerebro hospitãtur sensus externi 293 m & 307.
Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus sensuum internorum. 299. p.
Cur vna Solis virtus diuersos præstet effectus, non verò in sensibus id efficiat vna cerebri virtus. 280. m.

CHRISTVS.

IN Christo fuit admiratio, 420. f.
Christi infusa scientia. 506. f.
Anima Christi ñ indiguit conuersione ad phantasmata. 402. m.
Quid senserit Durandus de descensu animæ Christi ad inferos. 522. p.
Christi animam in perpetuum duratura docet fides, 437. m.
Mutatio circa species in Euchatistia non circa Christum fit. 472. f.

COGITATIO.

COgitationes cordis nulla species naturaliter repræsentat 353. f.
Cogitationes solus Deus cognoscit. 354. p.
Cogitationes quomodo Angeli cognoscant. 354. p.

COGITATIVA.

DAnda est cogitatiua distincta à phantasia. 303. p
Cogitatiua circa res sensatas & insensatas versatur. ibidem.
Distinctio inter cogitatiuã, & memoriã. 340. p.

Cogitatiua seu phãtasia ratio particularis. 311. p

COGNITIO.

OMnis cognitio fit per expressionem rei cognitæ. 383 m.
Cognitio supernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiusdem rei 432. m.
Cognitio supernaturalis animæ non est discursiua. 507. p.
Cognitio assimilatio est inter cognitũ & cognoscens. 378. f.
Cognitio fit per similitudinem inter cognitum, & cognoscens. 36. p.
An cognitio animę separatę sit clarior quàm coniunctę. 509. f.
Quid dicendum de cognitione animę quoad ea, quę apud nos geruntur. 515. m.
Quę similitudo requiratur inter cognoscentem potentiam & rem cognitam. 390. f.
Non est discursiua supernaturalis animę cognitio. 507. f.
Cognitio amore nobilior 426 m,
Ad euidentem cognitionem non sat est argumẽta impossibilitatẽ suadentia diluere. 518. m

COGNOSCO.

ANima distinctè cognoscit omnia sensibilia. 514. m.
Anima separata se, suos actus, potentias, & alias animas distinctè cognoscit. 515.
Per quid anima alias animas cognoscat. 516. p.
Probabile est animam separatam naturali & distincta cognitione Angelos, eorum proprietates, & operationes nosse, non verò cordis cogitationes. 516 f.
Vnde proueniat quod anima aliquas res supernaturales non cognoscat. 517. f.
Cognoscit anima naturaliter aliquatum rerũ possibilitatem & existentiam. 518. f.
Item rerum existentiam personalitates & existentiam. ibidem, f.
Res aliquas supernaturales anima cognoscere naturaliter non potest. 519. p.
Cognoscit anima in Deo extraordinariam potentiam actiuam. 518. p.
Non semper anima indiget similitudine obiecti vt illud cognoscat. 516. p.
Cognoscit intellectus actum potentię cogitatiuæ. 388. m,
Intellectus quomodò cognoscat suos habitus. 397. p.
Intellectus supernaturales actus distinctè cognoscere non potest. 398. m.
Intellectus plura vt plura simul potest cognoscere. 392.
Circa prima principia intellectus nõ errat. 409. p.

COLOR.

COloris definitio. 163. p.
Duplex coloris definitio impugnatur & defenditur. ibidem
Color superficies Pythagorę. 168. p.
Colorem & lucem idẽ esse qui putent, ibid.
Colores apparentes lumen sunt, 169, m,
Veri colores à luce distinguuntur. ibidem. f.
In quo veri & apparentes colores conuenitãt, & dissideant, 171,
Apparentũ colorũ distinctio & varietas, 172. p.
Colores oriuntur ex temperamento certo primarum qualitatum, 172. m,
Qui colores quęlibet elemẽta sequantur, ibid.
Colorum mutatio vnde. 175. p.
Color ex se visilis. 170. m.
Quidam colores cur aspectui officiant. 70. m.
Color diuiduus ratione superficiei. ibidem.
Color elementis non inest. 172. m.
Color colorem non generat, sed odor odorem. 228.
Color & lux sunt causæ partiales specierum productarum. 177. m.
Colores extremi. 173. f.
Medij colores præcipuè quinque. 174. m.
Coloris candidi pręstantia. ibedem. p.
Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus visuntur. ibidem. f,
Colores etiam in lucidis corporibus non nisi in externa superfice videntur. 167. f.

CONCEPTVS.

DAntur conceptus rerum singularium, 388.
Conceptus rerum immaterialium eliciuntur ex specie materialium. 513. p.
Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura. 10. f.
Ex imagine infimæ speciei elici potest conceptus naturę generice, & specificę. 330 p.

COR.

COr principium remotum sentiendi. 293. m.
In corde sensus cõmunis ex Aristot, 293. m
Eundem Medici in cerebro ponunt. ibidem, & 307.
Cogitationes cordis naturaliter nulla species representat. 352. f.
Anima separata cogitationes cordis non valet cognoscere. 516. f.
Cordium inspector solus Deus. 354. p.

CORPVS.

COrpus viuens complectitur materiam & formam. 30. f.
Corporum naturalium & artificiosorum comparatio. 30. p.
Corpus organicum quid. 32. p.
Corpus organicum vt antecedat animã. 47. p
Corpus maris & fœminę quot diebus efformetur. 94, m.
Corpus humanum præstantissimi temperamenti. 77 p.
Corpus humanum Angeli formare non possunt. 59. m.
Corpora ab Angelis assumpta cur non orga-

organica. 47. p.
Corpus Christi momento efformatum in materno vtero. 64. f.
Corpora mollia & lęuia possunt tangere nō aspera & inęqualia. 246. m.
Corpora dura, lęuia, & concaua aptiora ad sonum. 197. f.
Trium corporum concursu sonus fit. 197. p.
Corp^a percussum & percutiens causa soni. 199 m
Corporu soliditas & multitudo non necessaria ad soni generationem, 202. m.
Corpora lęuia cur sonent magis. 202. f.
Corpus simplex purum, sapidū nō est. 342 p.

DEFINITIO.

Definitionis inuestigandæ triplex via. 13. p.
Definitionum tria genera. 94 f.
Definitio constans ex duplici genere causæ demonstratio appellatur ibidem.
Definitio animæ exponitur & traditur a folio 32. vsque ad 35.
Prior animæ definitio per posteriorem ostenditur. 99. m.
Secunda animæ definitio vna est. 100. m.
Quomodò vna animæ definitio per alteram demonstretur. 102. m.
Definitio animę ab effectis colligenda 13. f.
Definire quomodo soleant Philosophus, Medicus, Dialecticus, Mathematicus, Metaphysicus 15. f.
De singularibus cur non est definitio. 68. m.

DENS.

Primores dētes vocis regimen tenent. 210. m
Cur dentes frigidum magis quàm calidum sentiant. 358. m.
Dentes cur ficūs offendant. 357.

DEVS.

Solus Deus cordium inspector. 354 p.
Deus non pdecit. 183. p.
Deus non est principium internum vitę nostrę. 100 f.
Deus animantia saltem perfecta primo produxit. 506. m.
Deus aliqua etiam potest efficere vt agens particulare. 503. m.
Deus potest seiungere potentias ab anima. 117. f.
Deus se solo actiones vitales creaturę non elicit. 118. p.

DIFFERENTIA.

Multiplices rerum differentię. 514.
Differentiæ per se non contrahuntur. 71. m.
Natura specifica non contrahitur per inęquales differentias. 71. p.
Differentię essentiales non sumuntur à potentijs. 117. m.

DISCVRSVS ET
Discursiuus.

Vnde discursus in homine. 507.
Aegidius animę discursum negans concedit compositionem. 508. m.
In acquisitione scientię discursu magis quàm vsu opus est. ibidem. p.
Non est discursiua supernaturalis animę cognitio. 507. f.
Quid dicendū de naturali, posita identitate angelici & humani intellectus. ibidem.
Qui animę separatę discursum & compositionem concedant. 508. m.

DIVISIO, ET
Diuisibilis.

Diuisio entis. 29. p.
Diuisio substantiæ. ibidem.
Diuisio actus in primum & secundum. 29. f.
Diuisibile quot modis. 84. p.
Anima diuisibilis quomodò non sit in qualibet parte corporis. 93. m.

Quæ re Anima in communi.

DOLOR.

Dolor proprius affectus est corporis. f.
Qua ratione dolor & voluptas pertineant ad tactum, qua ad appetitum. 259. m.
Dolor & voluptas an ad tactum pertineāt. 258 f.
Doloris & voluptatis causa. 259. p.

ECHO.

Cvr Echo vltima reddat verba. 207. f.
Quomodo fiat Echo. 350. p.

ECSTASIS.

Discrimen inter ligationem potentiarum in somno, & ecstasi. 403. m.
Qua ratione ad ecstasim requiratur sensuum operatio. 455. m.
In ecstasi potest anima cessare ab omni operatione diuinitùs. 404. p.
Ecstasim animę naturaliter posse euenire pro vtraque parte probabile. 404. & 405.
In perfecta ecstasi non eget anima phantasmatum concursu. 402. f.
In ecstasi an operationes naturales intermittantur. ibidem. f.
Melancholici cur ad ecstasim peliuiores. 405 m.

EFFECTVS.

Vnde proueniat vt effectus non semper causę assimiletur. 515. f.
Ab effectis animæ definitio colligitur. 13. f.

ELEMENTVM.

Elementis non inest color. 172. m.
Elementa inodora. 222. p.

FALSITAS.

Falsitas non datur in compositione & diuisione phantasiæ. 366 f.
In secunda operatione intellectus datur falsitas per se, in prima per accidens. 362. m.

FAMES.

Fames quid. 104. p.
Vbi sensus alimenti, ibi fames & sitis. ibid.
Fames quomodo spectet ad tactum. 259 m.

FELICITAS.

IN

INDEX.

IN actu intellect⁹ constituitur felicitas. 426. p

FIGVRA.

FIgura agere seu definire quid apud Aristotelem. 34. m.
Figurę plures in eodem esse non possunt 394. p.

FOETVS.

QVi fœtum necat ante infusionem animę intellectiuę non est homicida. 63. f.
Fœtus materia informatur anima vegetatiua, deinde sensitiua, vltimò intellectiua. 63. m.

FORMA.

FOrmarum triplex genus. 86. m.
Formarum suprema, anima rationalis. 7.
Forma constituit hoc aliquid. 29. m.
Forma, & finis sæpe coincidunt. 35 f.
Formę naturale est vnire corpori. 57. f.
Formæ substantialis duplex indicium. 72. m.
Formę materiales eádem actione productæ, & vnitæ. 50. f.
Forma rem in certa specie constituit, & ab alijs seiungit. 74. m.
Formę causalitas. 78. p.
Inter informationem animę vegetatiuę, sentitiuę, & intellectiuę mediat tempus. 63 f.
Forma, non materia, vicentia terminat. 114. p.
In quo statu forma possit pati violentiã. 476. f.
Nulli formę separatio violenta. ibidem.

GALENVS.

GAlenus quomodò sensus externos colligat. 300 p.
Galeni error quòd anima esset temperies. 37. m.
Galeni exempla de visili lædente visum. 267. f.
Quid Galenus de operculo olfactus. 234. f.
Galeni placita de animę immortalitate. 443. m.

GENERATIO.

OPiniones de progressu generationis. 62.
Quomodò generans proli conferat potentias. 134. f.
Homo non animus est prȩcipuus finis generationis. 60. m.
Homo hominem generat, esto formam non producat. ibidem.
Conditiones ad generandũ necessarię 122. m
Ad generationem pertinet alimentum quatenus superfluum. 125. m.

GRAVITAS.

GRauitas & leuitas â forma substantiali differunt realiter. 115. f.

GVSTVS.

DIscrimen inter gustum, & reliquos sensus 240. p.
De necessitate gustus. 247. p.
Gustatus organum. 248. p.
Gustus acrior in linguæ acumine. 248. f
Gustatus sensiterium. 241. m.
Gustatus sensus alimenti. 242. m.
Gustus purus alimenti explorator. 277. p.
Gustus specie distinctus â tactu. 246 f.
Gustus & tactus omnibus animantibus conueniunt. 277. p. & 412. m.
An potest Aristoteles omnia animalia habere gustum. 247.

HABITVS.

HAbitus scientiarum non sunt homini ingeniti. 370. f.
Non dantur habitus primorum principiorum á natura ingeniti. 373. p.
Cur ijdem naturales dicuntur. ibidem
Habitus conclusionum non pendent in conseruari ab habitibus principiorum. 491. p.
Qui habitus & species animam separatam concomitentur. 492. m.
Intensio habituũ certũ vendicat terminũ. 312. p.
An ex maxima intensione habitus possit anima insanire. ibidem. m.
Quomodo intellectus suos habitus cognoscat. 397. p.
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus, ac intellectus ibidẽ. p.

HOMO.

HOmo pars mundi nobilissima 58. p.
Homo non constituitur per solam animam sensitiuam. 81. p.
Nõ quælibet pars hominis dicitur homo. 94. m
Homo non animus est prȩcipuus finis generationis. 60. m.
Homo hominem generat, esto formam non producat. ibidem. m.
Cur homines rationales, Angeli verò intelligẽtię dicantur. 374. p.
In homine duplex os. 378. m.
Homini omnes sensus insunt. 270. p.
Homo ratò somniat odores. 239. p.
Homini non est datus olfactus ad philosophãdum. 339. f.
Quę animalia visu, auditu, & odoratu hominem excellant. 278. m.
Homo non percipit tot odorum differentias, quot cętera animantia. 237. m.
Quid sit humanam speciem postremum, & minimum esse. 105. m.

HVMOR ET HVMIDITAS.

HVmores in oculo tres. 185. f.
Humor Crystallin⁹ in medio aliorũ. 189. p
In humore Crystallino visionem fieri, qui putent. 185. f.
Quæ sit tunica humorum in oculo. 186. p.
Humiditas iuuat ad receptionẽ specierũ. 302 f.

IGNIS.

CVr supremus ignis non videatur. 166. f.

IMAGINATIO.

QVid sit imaginatio. 298. p.
Imaginatio ab intellectu distinguitur. 295. m
Et ab existimatione. ibidẽ. f.
Nullum animal caret facultate imaginandi saltem imperfecta. 104. m.

Ima-

Imaginatio quomodo omnibus animantibus conueniat, 309. m.
Quo pacto intelligendum quædam animantia sola imaginatione viuere. 205. m.

IMMOBILITAS.

IMmobilitas ad locum ex immensitate concluditur. 523. p.
Loco immobilia cur dicantur cõchylia. ibid. m.
Opinio astruẽs animas localiter immobiles. 521

IMMORTALITAS, ET IMMORTALIS.

IMmortalitas bifariam. 442. p.
De immortalitate animæ rationalis. ibidem
Qui ex philosophis animę immortalitatem astruxerunt ibidem. f.
Huius immortalitatis propugnator Plato. 443. p
Epicureorum secta animę immortalitatem negauit. 443. p.
Animę immortalitas demonstratur. 447. p.
Probabile est Aristotelem ad immortalitatem animæ magis inclinasse. 446. p.
Qui volunt Aristotelem animum credidisse mortalem, & quibus de causis. 443. f.
Qui oppositum credisse opinentur, & ex quibus locis id deprehendant. 444. & 445.
Qui eum ea in re dubiũ fuisse opinentur. 446.
Galeni placita de animę immortalitate. 443 p.
Non datur locus dubitandi de animę immortalitate. 442. m.
Certior est animarum immortalitas, quàm Angelorum 464. m.
Animam esse natura sua immortalem fide tenendum. 439. p.
De fide est animã hominis nõ extingui. 436. m.
Animę immortalitas temere negabatur à philosopho. 432 f.
Eleazari dictũ de animę immortalitate. 436 m.
Animæ independentia à materia eam arguit immortalem. 449.
Quæ item rationes id arguant 450 & 451.

INDIVISIBILIS.

Indiuisibile duobus modis. 361. p.
Anima indiuisibilis quomodò est in qualibet parte corporis negatiue. 93. f.
Quære Anima in communi.

INGENIVM.

INgenij indiciũ vt est mollitudo carnis. 72. f.
Mollitudo aquea index boni ingenij non est. 216. p.

INTELLECTIO.

INtellectio est actio. 381. p.
Intellectionẽ esse qualitatẽ qui putent. ibid.
Intellectionem & speciem idem esse aliquorũ fuit sententia. 384. p.
Ad intellectionẽ necessaria coniunctio animæ cum corpore. 371. p.
Intellectio realiter differt ab specie intelligibili. 384. f.
Per intellectionem verbum non produci qui putent. 376.
Verbum est propter intellectionem. 383. p.
Principium intellectionis extra intellectum esse non potest. 343. p.

INTELLECTVS IN Communi.

INtellectus potentia spiritualis. 448 f.
Intellectum vnum separatum posuit Auerroes. 79. m.
Non est vnus omnium intellectus. 81. m.
Intellectus non est pura potentia in genere entium. 368 f.
An sit pura potẽtia in genere intelligibiliũ. 369. p
Nodus intellectus distinguitur à se, vt est species consignatus. 368. m.
Intellectus vnus specie. 373 f.
Vnitas intellectus colligitur ex vnitate sensus communis. 364. f.
Intellectus semper sibi præsens secundum esse reale, non obiectiuum. 397. f.
Intellectus reflectere potest super vnum, & aliũ actum, & sic deinceps. 398. p.
Intellectus solus supra se reflectitur. 250. f.
Intellectus cognoscit actum potentiæ cogitatiuæ. 388. m.
Intellectus dicitur scientia in actu. 318.
Intellectus in tribus conuenit cum sensu. 316 f.
Intellectus & res intellecta quo pacto sint idem. 317 f.
Intellectus imperfectus esset, si non formaret conceptus rerum singularium. 390. m.
An intellectus potentia præcedat intellectum in actu. 319. & 362.
Intellectus nobilior est voluntate. 424. & 425.
Intellectus realiter differt à volũtate. 427. & 428
Intellectus & voluntatis actiones subordinatę. 429. m.
Intellectus etiã in somno potest operari. 438. m.
Intellectus quomodò patiatur ab obiecto. 316. f.
Quomodo intellectus suos habitus cognoscat. ibidem. f.
Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus ac intellectus. 297. m.
Intellectus non est abstractior à materia, quam anima. 76. f.
De æqualitate intellectus Angelici & humani. 467. f.
Vnde colligatur aliqua diuersitas inter hos intellectus, 469. p.
Intellectus & phantasma quomodo dicantur causare scientiam. 399. f.
Quo pacto cognoscat intellectus se esse speciebus consignatum. 336. m.
Non semper intellectus res cognoscit per proprias earum species. ibidem.
Quo pacto intellectus acquirat species rerum singularium, & communium. 341. f.
Vide Species.

INTELLECTVS AGENS.

OPiniones de intellectu agente. 320.
Dandus est intellectus agens. 318. f.
Illius attributa. 322. p.
Intellectus agentis munera, 325.
Intellectus agens non datur in Angelis. 253. m.
Singulis hominibus singuli insunt intellectus agentes, 323, & 324.
Intellectus agens non intelligit. 310. m.
Quo pacto dicatur concurrere ad intellectionem. 330. f.
Intellectus agens quomodo illustret phantasmata. 327, & 328.
Cur dixerit Aristoteles intellectum agentem habere se vt actem ad possibilem. 331 p.
Item, cur habitum appellarit ibidem,
Distinguatur ne intellectus agens realiter, an formaliter ab intellectu patiente. 323, & 324.
Intellectus agens producit species rerum earum, quarum phantasmata habemus. 346 f.
A illo produci species omnium substantiarum corporalium. 347. p.
Ab intellectu agente elici posse species rerum sine impedimento, qui asserant. 430
Aliquando ab intellectu agente elliciuntur imagines infimarum specierum. 350. f.
Ab intellectu agente species intelligibilis qualitatum, relationum, & actionum corporalium edi possunt. 348. & 349. m.
Cur intellectus agens, & patiens distinct⁹. 136. f.
Intellectus agens, datus vt de speciebus animã commodet. 371 f.

INTELLECTVS PATIENS.

DAtur intellectus patiens. 367. p.
Intellect⁹ possibilis nõ est corpore⁹. 314 f
Intellectus possibilis est omnia potentia. 315. p.
Intellectus possibilis non est in organo corporeo. ibidem,
Bifariàm dicitur esse in actu. ibidem,
Intellectus possibilis actiua potentia est. 140.
Intellectus patiens agenti præcellit. 325. m.
Quo pacto intellectus possibilis ab intelligendi actu patiatur, 330. p.
Intellectus patiens collatus cum obiecto est potentia passiua tantùm. 367 p.
Qui velint eundem comparatum cum intellectione esse quoq; potentiam passiuã ibid. m.
Intellectus patiens actiuè concurrit ad intellectionem suam. 367, & 368.
Intellectus possibilis generũ species producit. sublatis impedimentis. 349. p,
Aliquandò etiam elicit species infimarum specierum. 350. m,

INTELLECTVS PRACTICVS, & speculatiuus.

INtellectum practicum, & speculatiuum nõ esse potentias realiter distinctas. 363, & 365. p.
Obiecta practici & speculatiui intellectus accidentaliter distinguuntur. 374. m.
Intellectus practicus & appetitus sunt principia motus progressionis. 409. p.
Non requiritur iudicium intellectus practicum, vt voluntas operetur. 430 m,
Nec speculatiuum ex multorũ sententia. ibidẽ.

INTELLIGIBILIS ET, Intelligibilitas.

QVid sit intelligibile actu, & potentia 329.
Intelligibilitas quo pacto specie sit vna. 121.
Intelligendi vis corpori affixa non est. 98. f.

INTELLIGO.

INtelligere esse recipere speciẽ q putet 384. m.
Intelligere esse quoddam pati, quo pacto intelligendum. 385. m.
Per intelligere diuinũ essentiale non gignitur verbum. 382. p.
Cur mens non semper se intelligat. 318. p.

IRA, ET IRASCOR.

IRa quid sit. 15. m,
Quicitò, irascitur. 15 p.
Qui tarde. ibidem,

LACHRYMA,

LAchrymas damnati non effundunt. 488. f.

LEVITAS.

Leuitas à forma substãtiali differt realiter. 125. f,

LINGVA,

LIngua compositio. 248. p.
Lingua masculi. ibidem,
Qua in parte linguæ insit potẽtia gustandi. ibid.
In linguæ acumine gustus acrior. ibidem f.
Vitia linguæ. 330 f.

LVMEN, LVX, LVCIDVS,

QVid lumen. 162. m.
Lumen non est corpus. ibidem,
Lumen requiritur ad visionem ratione medij, & obiecti. 277. p.
Lumen, & colorẽ idem esse qui putent. 168 m.
Lux & color sunt causæ partiales specierum Productarum. 177. m.
Cur sola lucida corpora, & non colorosa in tenebris videantur. 164. m.
Sine aliquo lumine non videbitur aqua sub terris. 196 m.

MATERIA.

MAteria non est hoc aliquid. 29. p.
Materia plantarum organis prædita, non homogenea. 31. m.
Materia rerum inferiorum eiasdẽ speciei. 40. m
Materiam determinatam quælibet anima respicit. 70 m.
Materialia potestate tantùm intelligibilia. 318. f
Materia fœtus informatur primùm anima vegetatiuã, deinde sensitiua, vltimo intellectiua. 63. m.

MEMBRVM.

MEmbrum perfecti animalis auulsum cur palpitet. 86. f.

MEMORIA.

NOn est necessaria duplex memoria. 305.
Memoria sensitiua dandã. 303. p.
Eius distinctio à cogitatiua, 304. p

Memoriæ

Memorię locus. 547. p.

MORS.

MOrs alia naturalis, ali violenta. 477. m.
Mors quo pacto differat à separatione. 471. p.

MOTRIX VIS.

VNde dirimetur vis executrix motus. 437.
Motricis facultatis varię species. 531. m.
De potentia executrice motus. 436. m.
In homine duplex potentia motrix. 419. p.
Motrix facultas ab intellectu & voluntate realiter distinguitur. 525. m.
Duplex in animalibus vis motiua, naturalis, & animalis. 435. p.
Vis motiua actiuè concurrit ad motum. 437.
Virtus motiua ad animales pertinet facultates. 439. f.
Potentia motiua proprià ánimę ipsam separatam comitatur. 487. f.
De potentia motiua animæ. 521. & 522.
Argumenta probantia potentiam sui & aliorũ motricem. 520. & 521.
Potentia animę motrix definita est. 533 p. f.
Vis motrix separatis mentibus ad conuentus, digressionesque obeundas inseruit. 526. p.

MOTVS.

VArię species motus. 531. m.
Ad motum quę potentię concurrant. 535. f.
Ad motum spiritus animales exiguntur. 438. m.
Ad motũ non requiritur rationis libertas ibid. f
Ratio deliberans primũ motus principiũ. 411 m
Causa vniuersalis motus appetitus, vis motrix particularis. 437. f.
Intellectus practicus & appetitus sunt principia motus egressionis. 409. p.
Motus ab externo sensu non percipitur perfectè. 155. f.
Triplex genus eorum, quę animali motu cientur. 435. p.
Animal motu tria. 410. m.
Nullus motor, Deo excepto, absq; aliqua qualitatis impulsiuę impressione motum exercere valet. 531. p.

MOVEO.

Quo pacto moueatur anima, mota sola manu 94. p.
Nullum animal mouetur sine influxu appetitus & imaginis. 439. m.
Qui se in orbem mouent cur vertiginem patiantur 438. m.
Anima in patria & se & corpus primariò mouebit. 528. p.
Anima dum in corpore detinetur à se ipsa moueri nequit. 527. f.

MVNDVS.

MVndi perfectio non variatur variatis individuis, 68. p.

NARES, NASVS.

NArium partes, 230. p.
Animantibus alia pro naribus instrumenta data à natura. ibidem. p.
Nares elephantis pro manibus. ibidem. p.
Nares inseruiunt ad attrahendũ & emittendum aerem. 229. f.
Cur pueri omnes resimato sint naso. 555.
Quę sternutationis causa. ibidem.

NATVRA, ET NATVRALE.

ANatura nihil otiosum. 58. m.
Cur philosophi de natura obscurè scripserint. 11.
Natura per se non intendit malum. 58. f.
Naturale quot modis. 473. p.
Anima rationalis sub quo conceptu non sit natura. 10 f.

NERVVS.

NErui à cerebro deriuantur. 254. p.
Nerui visorij duo. 186. m.
Non fit visio in congressu nerui optici. 188. m.
Nerui optici non coniunguntur. 189. f.

NOTITIA.

QVid notitia intuitiua, & abstractiua 148.
An requiratur ad actus voluntatis notitia indicatiua. 431.
Eadem species potest inseruire notitiæ intuitiuę & abstractiuæ. 351, & 352.
Notitiam abstractiuam sensus externi non eliciunt etiam diuina vi. 151. p.

NVTRITIO.

ANima exequitur munus nutritionis calore & alimento. 126. m
Causã nutritionis ignẽ esse qui ponebãt. 124. f.
Alimentum quo pacto contrarium debeat esse rei, quæ nutritur. ibidem. f.
Alimentũ quomodo subiectũ actionis, & nutritionis. 125. m.

OBIECTVM.

Obiectum adęquatum, & inadæquatum sensuũ externorum. 153. m.
In obiectum absens, vt absens externus sensus nulla vi ferri potest. 150 m.
Amoto obiecto cur maneant species in sensib. externis. 147. p.
Obiectum absens cur sensui externo obuersari videatur. 148. m.
Essentia diuina continetur sub obiecto adæquato intellectus. 152. m.
Obiectorum conditio quo pacto in actus redundet. 455. p.
Obiectum potentię dupliciter. 119. m.
Cur ebrijs obiecta circumagi videatur. 186, m.

OCVLVS.

OCulorum varietas 538 m.
Oculorum situs. 284. p.
Oculus naturæ aqueę. 537.
Qui censuerint oculos esse naturæ igneę. 182. m. & 537.
Oculus sine aspectu æquiuocè oculus. 32. p.
De oculorum pręstantia. 183 f.
Cur oculi globosæ figurę. 185. p.
Oculorum musculi septem 185. m.
Oculorũ tunicę quinque. ibidem.

Quę sit tunica in oculo, qui humores, connexio, & compositio. 186. p.
Cur album oculi pingue & crassum. 338.
Quam humor Crystallinus figurā habeat. ibid.
Humores in oculo tres. 185. f.
Oculorum temperamentum quale. 339. f.
Oculi veluti pellucida specula. 190. p.
Cur agitatis oculis splendor appareat. 182. m.
Quznam oculorum compositio ad videndum magis idonea 187. p. & 342.
Ex oculorum colore, atque magnitudine, qualis quisque sit deprehenditur. 340, & 341.
Cur qui in vno quoque oculo duplicem habēt pupillam fascinandi vim sortiantur. 339. f.
Animalium multorum cur nōctu fulgeant oculi. 340.
Oculus aliquando habet speciem, & non elicit visionem. 282 f.
Res spiritualis ab oculo videri nō potest. 153. f.
Cur puerorum oculi cęsiusculi. 341. m.
Facultas videndi semel amissa naturæ vi restaurari nequit. 344.
Oculi quare gemini. 339. m.

ODOR.

ODoris definitio. 221. p. f.
Odor non est exhalatio, sed qualitas. 219. p.
Odores simplices & compositi. 222. f.
Odor est sicci, vt sapor humidi. 117. f.
Odoris medium aer, & aqua, 217. p. & 228. m.
Odor magis siccum, quàm humidum respicit, 221, & 224. p.
Inter sensus potentia odorandi necessitate postrema, dignitate media. 235. f.
Odoris quędam affectio 229. p.
Potentia odorandi in homine hebes. 215. p.
Odorandi potentia vbi resideat. 230. m.
Odor plerumque defunditur ē re odorata per substantiam fumeam. 225. p.
Maior odorum, quam gemmarū abusus. 222. f.
Cur odores e longinquo suauiùs spirent. 223 f.
Odores quidam appetentiam excitant, alij heberant. 222. f.
Non omnia saporum nomina odoribus quadrant. 222. f.
Per analogiam ad sapores species odoris distinguuntur. 215. p.
Cur pisces odorentur, cùm non respirent. 229. f.
Bruta odores alios prętet alimentitios etiam captant, & illis delectantur. 238. p.
Odores homo rarò somniat. 239. p.
Odor extra exhalationem fumeam effunditur secundum esse intentionale. 226 p.
Odor ad totam distantiam realiter non funditur. ibid. m. m.
Vnus odor à contrario potest impediri. 227. m.
Odorum species à vento rapiuntur. 227. p.
Odor mulcet aliquando cerebrum. 219 f.
Odor non nutrit. 219. m.
Qui falso dicantur odore nutriri, 218. m.
Odor quomodò impropriè nutrire dicatur. 219. f.
Odoris & saporis eadem causa, sed tamen variata. 220. m.
Odor odorē generat, non color coloré. 228 p.

ODORATVS, ODOROR, ET Odoramentum.

QVę animalia excellant hominem in odoratu. 278. m.
Odoratus residet in tuberculis mamillaribus. 231. f.
Odoratus vulturis. 237.
In odoratu excellentia aliquorū animaliū 237. f
Alexandri sudor odoratus. 221. m.
Cum res odorata vaporem ex halat, non vbicunque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. 225. p.
Odorandi potentia necessitate postrema, dignitate media inter sensus. 235 f.
Odoramēta recalefacta flagrantiora sunt. 221. p.

OLFACTVS.

MVltiplex olfactus ex inspiratione commoditas. 234. m. & 336. p.
Olfactus perfectio duplex. 237. p.
De sede olfactus quid Aristoteles. 232. f.
De operculo olfactus. 233.
Olfactus hominis essentialiter nō est deterior olfactu animalium, licet in aliquo sit hebetior. 237. p.
Olfactus non est datus homini ad philosophādum. 339. p.
Animantia, quę non respirant, organum olfactus habent reconditum, cætera patulū. 217. f.

OLFACIO, OLEO.

NOn omnia animalia inspirando olfaciunt. 229. m.
Contra olentes iuuenes. 223. p.

OPERATIO.

OPeratio intellectus distinguitur ex obiectis. 360. p.
Animæ operationes quo pacto cōsiderari possint. 101. f.
Sola anima humana operationem habet à materia independentem. 49. f. & 51. m.
Anima intellectiua habet operationes eleuatas supra materiam. 41. f.
In secunda operatione intellectus datur falsitas. 362. m.

PASSIO, PATIOR.

PAssio duplex. 317. p.
Passiones animę cū corpore cōmunes. 15. p.
Passiones animę quatenus temperaturę corporis attribuendę. 45. p.
Intellectus quomodo patiatur ab obiectis 316. f.

PERFECTVM.

PErfectum quid. 55. m. & 60. f.

PERSPICVVM.

PErspicuum duplex. 165. f.

Perſpicuum quid. 162. m.
Quid ab Ariſtotele definitum ſit. 166. p.
Perſpicuum indefinitum, vel ſuo, vel alieno lumine lucet. ibidem.

PHANTASIA.

PHantaſia quid. 298. p.
Phantaſia, ſeu cogitatiua ratio particularis. 311. f.
Phantaſia qua ratione ſoli homini conueniat, & qua animantibus nobilioribus. 308. f.
Phantaſia à ſenſu diſtinguitur. 296. p.
Phantaſia hominis non differt ſpecie à phantaſia bruti. 313. f.
Phantaſia percipit tempus. 348. p.
Præter ſenſum communem danda eſt phantaſia. 302. m.
Phantaſia à cogitatiua diſtinguitur. 303. p.
Phantaſia quomodò multiplex potentia dici poſsit. 306. f.
Phantaſia quatenus promat ſenſiones. 303 m.
Phantaſia, & intellectus potentiæ ſubordinatæ. 335 p.
In quo genere cauſæ concurrat phantaſia cum intellecto agente. 356. & 357.
Ad intellectionem ſingularium quid præſtet phantaſia. 343. m.
Ad eliciendas intellectiones non eſt ſatis phantaſia. 313. f.
Phantaſiæ non tribuitur ſpecierum intelligibilium productio, vt inſtrumento. 325 m.
Phantaſia concurrit cum intellecto, vt inſtrumentum. ibidem.
Quid præſtet phantaſia in intellectione ſingularium. 343. m.
Phantaſia componit, diuidit, & diſcurrit circa ſingularia. 311. f.
In phantaſiæ compoſitione, vel diuiſione non datur veritas, vel falſitas. 366. f.

PHANTASMA.

AN phantaſma impreſſum, vel expreſſum concurrat cum intellectu ad ſpecierum productionem. 355. m.
An idem phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles producendas idoneum. ibidem.
Num concurrat, vt præciſe naturam communem repræſentat. ibidem.
Quid ſit intellectũ phantaſmata ſpeculari. 399.
Variæ hac de re ſententiæ. 400.
Quid illuſtrare phantaſmata. 327. & 328.
A miniſterio phantaſmatum non pendet per ſe intellectus. 11. p.
Intellectus agens producit phantaſmata rerum earum, quarum phantaſmata habemus. 346. f
In ſtatu naturæ integræ, & corruptæ neceſſaria ſpeculatio phantaſmatum. 401. f.
Anima in corpore glorioſo non neceſſe habet ſpeculari phantaſmata. 402. m.
Phantaſmatum ope non indigent ſpecies infuſæ. 370. f.

PHILOSOPHVS.

PHiloſophus quomodò definiat. 15. f.
Philoſophorum tres ſectæ de anima. 17. p.

PISCIS.

PIſces percipiunt odorem ſub aqua. 228. m.
piſces cur odorentur cũ non reſpirẽt. 229. p.
piſcibus ſaltem magna ex parte oculi ſunt immoti. 338.

PLATO.

PLato animam numerum, circulum, & harmoniam vocauit. 38. m.
Quomodò animã in capite tantùm poſuit. 91. f.
plato vt putauit animam coniungi corpori, vt motorem. 73. f.
platonis palingeneſia. 79. p.
plato primus author de creatione animarum ante corpora. 51. m.
platonicos dæmones quidam fingunt corporeos, ſed ſine ſenſu. 111. m.
platonis ſententia de viſione. 178. m.
Quomodò intelligendus plato, cum dixit ſenſũ ſentire, quòd ſentit. 250. f.

POTENTIA.

ANimæ potentiæ quot. 103. m.
Oriuntur potentiæ ab anima ordine quodam. 113 f.
Potentiæ non eodem modo ab anima dimanant. 488. m.
Animæ potentiæ ab eius eſſentia manant 112. f.
Animæ potentiæ ab ipſa realiter differunt. 116. m
Auguſtinus animam, & potentiam idem eſſe non credidit. 117. f.
Animæ potentiæ ratione, definitione, & actibus diſtinguuntur. 98. f.
potentiæ diſtinguuntur per actus, & obiecta. 119.
Qui nullam diſtinctionem inter animam, & potentias ponunt. 114. m.
Anima, & potentiæ ſeiungi poſſunt diuinitùs. 117. f.
Anima non eſt præcipua cauſa efficiens reſpectu potentiarum. 111.
Quot genera cauſarum exerceat anima reſpectu potentiarum. ibidem.
Animæ partes ſunt potentiæ. 46. f.
In ſtirpibus, & in ſectis animantibus potentiæ animæ non diſtinguuntur ſubiecto. 98. m.
Quinque ſunt viuentium potentiæ. 109. m.
Cur potentia in actione vitali extra obiectum nec diuinitus feratur. 153. f.
In anima ſeparata potentiæ, vt in radice. 114. p.
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitantur. 485. & 489.
potentiæ materiales in materia, non in anima recipiuntur. 113. p.
potentia motiua propria animæ cum ipſa permanet. 487. f.

De potentia motiua animæ. 521, & 522
Potentia organica supra suam actionem non reflectitur. 51. m.
Potentię organicę quo pacto in animali. 92 f.
In animali duplex potentia motiua. 435. &
Potentia intelligendi, & deliberandi quo pacto distinguantur, 410. p.
Quę potentiæ à voluntatis imperio exemptę. 418. p.
Actus vnius potentię specie differentes vni rationi formali subordinantur. 120. p.
Quo pacto actus vnius potentię specie differentes, eiusdem rationis censeantur. ibidé. m
Actus subordinati ab eadem potentia possunt esse. 128. f.
Potentię obiectum dupliciter. 119. m.
Potentia cognoscens intus maner, appetens quodammodó se foras dat. 180. m.
potentia audiendi vbi insideat. 213. f.
potentia odorandi in homine hebes est. 215.
potentia odorandi vbi insideat. 230. m.
potentia odorandi necessitate postrema dignitate media inter reliquos sensus. 235. f.
potentia gustandi vbi. 248. m.
potentia tangendi in qualibet parte coporis. 254. m.
potentia animaduersoria fictitia. 289. m.
potentia sensitiua tripliciter. 139. p.
potentiæ, & species duę partiales causę. 146. m.
Quę argumenta probent sensum non esse potentiam actuam. 139. m.
Quomodò generans ploli potentias conferat. 134. p.
In quo sensu potentia generans sit in toto corpore, & quomodò in parte certa. 131 p.
potentia generandi in semine distinguitur realiter ab illa, quæ est in viuente, ibidem.
potentia vehementior est in semine quàm in prole ad eius membra restauranda. 130.
potentia gignendi circa obiectum coniunctum versatur. 110.
potentia nutritiua est, qua viuens, vt viuens conseruatur. 124. f.
Qui potentiam nutritiuã á generatiua distinguant realiter. 127. f.
Quòd non distinguatur 128. m.
A potentia nutriendi etiam membrorum effor matio. 130. m.
potentiarũ eiusdem speciei inæqualitas in operandi, organo ascribitur. 69. p.
Quando ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia. 70. p.
Quot modis aliquid fit potentia. 132. f.
potentia passiuę respondet actiua. 60. p.
porentię appetendi, sentiendique nunquam separantur. 103. p.
Quę potentia rem singularem, quę vniuersalem percipiat. 316. p.
De potentia materię species educuntur. 144. m.
Nullum animal caret potentia imaginandi saltem imperfecta, 104. m.
potentias quid distinguat. 373. f.
potentia mouens non est potentia vegetandi, nec sentiendi, aut intelligendi. 407, & 408.
Ad motum quę potentię concurrant. 433. f.
potétia mótiua actiuè cõcurrit ad motũ. 437. m.
Vide Motrix vis.

QVADRATIO, ET Quadratum,

Quadratio quomodò inueniatur. 96. m.
Quadratio dupliciter. ibidem. f.
Quadratum, & quadrangulum æqualem aream habent. ibidem. p.

QVALITAS.

Qualitates tangibiles habent vnum modum immutandi tactum. 258. m.
Nonnisi qualitatũ exuperantias sentimꝰ. 261. p.
Qualitates actiuę sunt ipsa actiua potentia instrumentaria, 177. p.
Qualitates contrario vacantes aliquando etiam egent tempore, vt diffundantur, 227. m.

QVANTITAS.

Quantitas spiritualis non percipitur à sensu interno. 348. m.

RECORDATIO.

Recordatio rei indiuiduę materialis, est à specie, phantasmate, 344.
Quid dicendum de recordatione rei immaterialis. ibidem.
Anima separata recordatur per species acquisitas, 491. f. & 512. f.

RESPIRATIO.

Respirationis commoditas. 234. m.
Quæ respirant, sine inspiratione non odorantur. ibidem.
Quę sint animantibus respirationis causa. 211. p

RESSVRRECTIO.

Resurrectio homini non debetur, 483. f.
Resurrectionem esse naturalem qui affirment. 482.
Quid dicendum sit. ibidem.
Resurrectionem, vt futura est, naturali lumine nemo cognoscit. 484. p.

REVNIO.

AN anima habeat elicitũ appetitum ad reunionem cum corpore. 480, & 481.
Reunio animę, naturalis quoad entitatem, supernaturalis quoad modum: 482. m.

RISVS.

Definitio risus. 422.
Causa principalis, & instrumẽtalis risus. ibid
Modus, quo efficitur risus. ibidem,
Qui ad risum proni, qui tardi. ibidem,
Risus vbi fit. ibidem. f.
Pulchet locus Ciceronis de risu, 421. f.

SAPOR,

INDEX.

SApor quid. 243.p.
Sapor acutus quis. 222. m.
Sapores extremi dulcis, & amarus. 243. m.
Saporum species octo. 244. & 344.
Ad generandũ saporem, quę concurrant. 342.m
Purum corpus simplex lapidum non est. ibid.
Species saporis per analogiam ad odores distinguuntur. 215 f.
Sapor est humidi, vt odor est sicci. 271.

SCIENTIA.

SCientiæ de anima vtilitas. 1.
Ad moralem scientiam opportuna. ibidem.
Quid Patres senserint de scientia animæ. 2 m.
Scientiæ de anima ordo ad cęteras partes Philosophię. 3. p.
Duplex scientię diuidendę modus penes rationes formales. 9. p.
Duplex huius scientię vtilitas. 12. p.
Ratio boni. & honorabilis competit scientiæ. 11 m.
Scientiam discipulo, vt communicat magister. 38. m.
Scientia dari nõ posset, si sensus externi semper errassent. 161 m.
Quam scientiam indicet D. Paulus destruendam in patria, 493.
In scientię acquisitione discursu magis, quam vsu opus est. 308. p.

SENSATIO ET SENSIO.

QVi elicit sensationem non propriè alteratur. 133. f.
Sensio non nisi in singulare præsens, existensq; fertur 134. m.
Impugnantur, qui sensionem ab anima, & specie tantùm fieri dicunt. 138 m.
Sensio recipitur in potentia. 139 m.
Obiectum ad sensionem non concurrit solùm formaliter extrinsecè 142. m.

SENSIBILIS,

SEnsibile triplex. 135.p.
Sensibile proprium, cõmune, peraccidẽs ibid.
An sensibile commune propriam speciem sensi tertio inurat. 157.
Sensibilia communia quinque. 155.
Sensibilia communia addita a perspectiuis ad quinque communia reuocantur. 156. m.
Errare sensum circa proprium sensibile experientijs ostenditur. 139 m.
An sensibile supra sensum positum sentiatur, varię sententię. 260.
Vera sententia, quę tenenda est. 261.
Non datur sextus sensus circa sensibilia communia. 272.p.
Quare excellens sensibile sensum labefactet. 266. f. & 285. p.
Sensus, & sensibile in actu necessario sunt simul non verò in potentia. 284. f.
De duplici actione, quę datur ex parte sensus, & sensibilis. ibidem.
Eàdem specie videri sensibile commune, & proprium. 338. f.

SENSVS.

OMnes sensus homini insunt. 270. m.
Sensus senestręque sunt animę. 277. f.
Qui sensus in spiritibus, qui in cerebro collocent. 307.
Sensus agens non admittendus. 136, & 325. f.
Qui ponant sensum agentẽ, & patientẽ 136. p.
Sensus communis centro comparatur. 364. p.
Datur sensus communis. 285 m.
Rationes pro illo 191.
Sensus communis quomodò discrimen constituat inter functiones sensuũ externorũ 311. in
In imectis animantibus sensus communis nullam habet definitam sedem. 293. f.
Aristoteles sensui communi in cerebro, medici in corde sedem designarunt. 293. p.
Sensus communis in anteriore parte cerebri residet. 308. p.
De omnibus externis sensibus cognoscit sensus communis. 292 p.
Sensus communis non componit, nec diuidit, nec discurrit. 310 f.
Ab illo spiritus animales diffunduntur in sensus. 292. p.
Sensus communis iudicat de obiectis singulorum sensuum. ibidem. m.
Sensus communis præsentia, & absentia naturaliter cognoscit. 350. f.
Probabile est tres esse tantùm sensus internos 304.
Probabilius duos tantùm esse. ibidem. f.
Cur vnus tantùm sensus internus con concedatur. 306. m.
Qui sensus internos quinque cõstituant. 301 m.
Quatuor à D Thoma, a Galeno verò tres asseruntur. ibidem.
Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus sensuum externorum. 299. m.
Quomodò Galenus eos colligat. 300. p.
Sensus interni hospitantur in cerebro. 293. f.
Res spirituales ab externo sensu cognosci non potest, 154 p.
Sensus externos quinque esse probatur. 270. 275. & 276
An plures sint quàm quinque. 274.
Vera sententia. ibidem. m.
Quæ sit externorum sensuum aduertentia. 281. f.
Medici volunt sensus externos esse virtutes defluentes á cerebro per modum irradiationis. 279. p.
Sensus externi obiectorum præsentiam poscunt non eodem modo. 227. f.
An sensus externi propriam operationem dignoscant. 283. m. & 289.
Vnde proueniat, quod sensus externi ab operatione

ratione impediantur. 280.
Motus ab externo sensu perfectè non percipitur. 255. f.
Sensus externi neque diuina vi notitiam abstractiuam elicient. 151 p.
Sensus externus diuinitus potest rem absentem, vt presentem apprehendere. 149. f.
In obiectum presens vt presens externus sensus nulla vi ferri potest. 150. p.
Cur sensui externo obiectum absens, vt absens obuersari videatur. 147. m.
Nō datur sensus circa sensibilia cōmunia. 272 p.
Sensus hominis & belluarum specie distingui qui putent. 277 f.
Cur sensus animali dati sint. 277. m.
Sensuum media. 165 p.
Commune omnibus sensibus per externum medium obiecta percipere. 251 m.
Vni sensui respondet vnum medium formaliter. 271 p.
Omnium sensuum organa insunt perfectis animantibus. 271. f.
Non quæcunque diuersitas in obiecto importet sensuum distinctionem 282. p.
Sensus non exit in actum, nisi ab eo excitatus, quod est in actu. 231. p.
Sensum esse potentiam actiuam docuit Aristotelea. 138 p.
Qui autument sensum esse tantùm potentiam passiuam. ibidem.
Sensus, & sensibile in actu necessario sunt simul, non verò in potentia. 284. f.
Sensus recipit rerū imagines, non res ipsas. 264.
Sensus partim à simili partim à dissimili patitur. 134. f.
Vt sensus ab obiectis lædatur, 258. p.
Errat sensus aliquando in applicatione. 162. p.
Errare sensum circa proprium sensibile experientijs ostenditur. 159. m.
Sensus quomodò circa proprium sensibile erret, vel non erret. 161.
Qui putarunt sensum non distingui ab intellectu. 294. p.

SEPARATIO.

Similis est separio animę Angelorum productioni. 472. m.
Nulli formæ violenta est à materia separatio. 476. f
In quo sensu separatio dici possit contra naturam. 474. m.
Cur separatio materiæ potiùs, quàm formę sit naturalis, 475. f.
Separatio, & vnio opponuntur priuatiuè. 471.
In quo differat mors à separatione. ibidē. p.
Separationis physicę status soli animę rationali conuenit. 470. f.
Quę sit realis, & physica separatio, 470. p.
Quibus ea non conueniat. ibidem. m.

SIMILITVDO.

Similitudo duplex, in essendo, & repręsentando. 143 f.
Similitudo soni cum aqua, vel circulis. 204. m.
Similitudo immaterialis rem materialē potest repręsentare, non tamen è contra. 42. p.

SINGVLARIS.

VNum quodque singulare habet suū quod quid est, 68. m.
Cur de singularibus non sint definitiones, nec scientia. ibidem.

SYNDERESIS.

Synderesis est habitus intellectus, 375. p.
Synderesis prauæ & rectæ iudicatrix. ibidem,
Synderesis est in intellectu, non in voluntate. ibidem. f.
Synderesis scintilla rationis, & iudicium naturale à Patribus vocatur, ibidem.
Cur instigare, & conqueri dicatur. ibidem. f.
Non tendit in bonum nisi subratione veri practici, ibidem. f.

SITIS.

QVid sit sitis. 104. p.
Vbi sensus alimenti, ibi fames, & sitis, ibid.
Sitis quomodo spectet ad tactum. 259. m.

SVRDI.

SVrdi à natiuitate ijdem & muti. 212 p.
Surdi ab ortu vocē per nares emittūt, 545. m

SONVS.

DEfinitio soni, 201. m.
Sonus non est motus. 201. p.
Sonus acutus & grauis. 199. f. & 549. p.
Quid soni medium. 198. p.
Soni medium aqua & aer. 205. f.
Corpora aptiora ad sonum, dura, lœuia, & concaua. 197. f.
Sonus trium corporum concursu fit. ibidem,
Corpus percussum & percutiēs causa soni. 199 m
Fiat ne sonus ex percussa solùm aqua problema. 203. p.
Soni productio non est ipsa corporum motio. 201. f.
Opinio quod sonus in sonante tantùm sit. 305. p.
Sonus non in solidis corporibus sed in inter medio aere percipitur. 205. m,
Corporum soliditas & multitudo non est simpliciter necessaria ad soni generationē. 201. m
Ibi sonus maior, vbi minor aeris fractio. ibid.
Sonus immediatiùs ex aeris fractione quàm ex corporis collisione existit. ibidem f.
Sonus non in rectum solùm sed in orbem spargitur. 207. p.
Non est necesse vt motus, quo sonus editur, ad aures vsque pertingat. 204. p.
De multiplicatione soni secundum esse reale & intentionale. 206.
Ab ea parte in qua sonus primo efficitur species emittuntur, 206 m.

Soni

Soni similitudo cum aqua vel circulis. 204. m.
Per ignem traijcitur sonus. 208. m.
Quo pacto auditus instrumentum à sono moueatur. 198. f.
Quemcunque sonum comitatur Echo, licet non semper percipiatur, 198. m.

SPECIES.

Species qui tollant, 140. f.
Species necessariò admittendæ. 142. m.
Species educuntur de potentia materiæ. 144 m.
Quo pacto species intelligibiles debeant esse immateriales. 341. p.
Qui species intelligibiles non admittant. 332 p.
Quod necessario dandę sint. 333.
In specie intelligibili tria reperiuntur. 334. f.
Specierum intelligibilium productio non tributur phantasię etiam vt instrumento. 325. m
Aristoteles species intelligibiles cõcessit. 334. m.
Auicenna tolùm eas in apprehensione & intellectione concessit. ibidem.
Species intelligibiles indiuisibiliter intellectui insunt. 335. p.
Qui dixerint species non gigni in intellectu sed à corporibus immitti. 345. f.
Species producuntur ab intellectu. ibid. f.
Species intelligibiles conseruantur sine phantasmatis. 492. p.
Quatuor genera specierum ordine quodam proponuntur. 335. p.
Qui species rerum singularium in intellectu non admittant. 337. p.
Qui eas admittant. 338. & 340.
Ad cognitionem rei singularis non requiritur species illius. 343. f.
Species non est obiecto perfectior. 144. f.
Species cum potentia ad actionem concurrit effectiuè. 145. m.
Angelorum species vniuersalia & singularia distinctè repręsentant. 341. p.
Species angelicę omnium perfectissimę. 335. m.
Species sensatæ & insensatæ. 309. f.
Species & potentiæ duę partiales causę. 146. m.
Ex imagine infimæ speciei potest elici conceptus naturæ genericę & specificę, 380. p.
Quęlibet pars speciei rem totã repręsentat 393. p
Cur simul plures species in eodem intellectu esse possint non verò plures figuræ. 394. p.
Pro occasione rerum species infundi aliqui putarunt, 302.
Cur species non repræsentent contingentia antequàm sint, ibidem. m.
Species infusæ non indigent ope phantasmatum. 370, f.
Scotus negat dari speciem quę sit propria alicuius substantiæ. 347. p.
Alij meliùs id concedunt & quomodò id fiat ibidem. m. f.
Ad receptionem specierum humiditas, ad retentionem siccitas iuuat, 302. f.
Quo pacto intelligendum speciem visilem modo pyramidis produci. 144. p.
Species visiles nobilioris notę quàm audibiles, 208 p.
Species visilis ñ est alia auersa quã aduersa. 183. p
Multę simul species in oculo. 182. f.
Quælibet obiecti pars producit sui speciem in eadem medij parte. 181. m.
Quælibet pars speciei repręsentat totum obiectum. 182 p.
Species visilis quomodò fundatur. 180. p.
Quo pacto species fiant memoratiuę. 344. p.
Species ad vsum & ornatum animę inseruiunt. 493. p.
Species intelligibiles permanere in intellectu negauit Auicenna. 334. f.
Dari in intellectu species rerum immaterialiũ pro vtraque parte est disputabile. 352. &. 353.
Species defluere à substantijs separatis opinio Auicennæ & Platonis. 346. m.
Argumenta quę probant animam in sua creatione species accipere. 369.
Quod non accipiat. 370.
In hoc vitę statu non dantur species intuitiuæ, 351 p.
Non potest dari species alicui naturalis mentis cogitationes repręsentans, 335. f.
Quę species intuitiuę visioni inseruiant. 501 f.
De productione, acquisitione, ac infusione specierum animę vide, Anima rationalis.

SPECVLVM. 5

Speculorum vsus etiam ad animum componendum. 190. m.
Argumenta probantia videri in speculo imaginem. 190. f.
Videri in speculo imaginem, & obiectum qui censent. 191.
Opinio opposita. ibidem. f.
Solùm res in speculo cerni. 192. m.

SVBIECTVM.

Subiectum huius operis quid. 3. f.
Subiectum tractatus animę separatę & instituti. 441 p.
Vnde specifica subiectorum differentia colligatur. 468. m.
Nõ oportet variari proprietates pro subiectorũ Variatione. 468. f.
Subiectum supponi quid sit. 30. f.

SVBSISTENTIA.

Subsistat ne anima intellectiua in corpore. 53. p
Anima intellectiua per se subsistens. 49. m, & 447. m.
Subsistere tripliciter. 49. m.
Omnes animę subsistunt primo modo. ibidẽ.
Subsistendi indicia duo. 48. p.

SVBSTANTIA.

Substantię corporeę diuisio. 30. m.

Sadducęi substantias spirituales de medio tollebant. 41.m.
Substantia creata non agit immediate. 115.m.
Nulla substantiæ intenditur, vel remittitur. 63.p.
Substantia quomodo possit esse immediatũ agendi principium. 146. m.
Subitantia non est sensibile commune. 156. f.
Animę substantiæ sensus inhærere qui putent. 281. p.

TACTVS.

TActus inter sensus origine, & necessitate primus, dignitate vltimus. 276. f.
Tactus duplex. 45. f. & 246. m.
Tactus necessitas. 247. m.
Plurium tactuum assertores 237,
Tactus, & gustus omnibus animalibus conueniunt. 277. p.
Vnus tantùm specie tactus, 238. p,
Tactus specie distinctus à gustu. 246. f.
Tactus organum non in solo corde. 253. f.
Tactus in qualibet parte corporis ineſt. 254. m.
An tactus externum medium vendicet. 251. p.
Tactus medium est caro. ibidem. f.
Tactus obiectum vnum formaliter. 258. m.
Tactus priuationem proprij sensibilis agnoscit. 216. f.
Tactu & gustu omnia animalia pollent 412. p.
Tacta destructo animal interit. 414. p.
Dolor & voluptas an ad tactũ pertineãt. 358 m,
Qualitates tangibiles habent eundẽ modum immutandi tactum. 258 m.
Fames & sitis quomodò spectent ad tactũ. 259 f.
Non posse quicquam agere in tactum nisi corpore interiecto opinio Auerrois. 255. m.
Corpora mollia, lenia, ac plana possunt se tangere, non quę aspera, & inęqualia. 256. m.
Quem tactum requirant corpora. 45. f.
Tactus sensus temperamenti dicitur. 258. m.

TACTIO, ET TITILLATIO.

QVę in titillatione reperiuntur quomodo ad tactum pertineant. 259. m.
Cur alienas fraudulentasque tactiones magis sentimus, quàm nostras. 537.

TALPA.

TAlpa bestia subterranea. 282. p,
Talpę sub terra audiunt. 208. p.
Talpę cæcitas. 281. m.
Talpa oculos habet. ibidem. f.

TEMPERAMENTVM.

TEmperamẽtũ animi mores sequuntur. 15. m.
Prestantissimi temperamenti est corpus summum. 77. p.

THEOLOGIA.

THeologia nostra per se ineuidens. 494 p.
Vnde repugnet Theologiam beatorum manere in Patria. 493. m.
Effundendam à Deo beatis Theologiam euidentem. ibidem.

TERMINVS.

ANima sepatata habet terminum intrinsecum magnitudinis. 530. p.
Nullus est animæ sepāratę magnitudinis terminus versus minimum in loco. 526. m.

VERBVM.

VErbum multipliciter. 378. p.
Verbum corporis & cordis. ibidem. m.
Verbum per illustrationem non produci qui putent. 376. 377.
Quod necessario sit dandum. 379 p.
Præsentia obiecti productionem verbi non impedit. ibidem.
Non producitur verbum vt in eo tanquam in imagine producatur obiectum. 379. f.
Per quam actionem producatur. 380 p.
Verbum est qualitas. 381. f.
Ad rationem verbi quinque. 380. m.
Verbum sæpe intellectio appellatur. 386. m.
Verbum est propter intellectionem. 383. p.
Verbum non distinguitur realiter ab intellectione, maximè vero ab obiecto. 386.
Verbum exprimunt Angeli eum se intelligunt. 382. m.
Verbum non gignitur per intelligere diuinum essentiale. 382. m.
Quę ratio suadeat dandum esse verbum expressum diuinę essentię. 382. f,
Beati verbum exprimentes non feruntur in Deum immediate. ibidem.
Quo pacto species intelligibiles & verbum distinguantur. 385. m,

VERITAS.

IN prima, & secunda operatione intellectus datur veritas per se. 361 p.
Veritas non datur in compositione, & diuisione phantasiæ. 366. f.

VIDEO.

CVr nõ videatur aer & supremus ignis. 156. f.
An se viderit in aere Antipheron. 193. m.
Cur videatur nebula remota, nõ proxima. 182. f
Cur quo res grandiores, eo é remotiori loco videantur. 181. p.
Non videri aqua sub terra absque aliquo lumine. 196. m.

VIOLENTVM.

Violentum quid. 476. m. & 477. m.

VISILIS.

VIsilis species quomodo fundatur. 180. f.
Quęlibet pars speciei visilis totum obiectũ repræsentat. 182. p.
Quęlibet obiecti pars producit sui speciem visilem in qualibet medij parte. 181. m.

VISIO.

VIsio fit in crystalloide. 188. f.
Non fit visio in cõgressu nerui optici. ib. f.
Visionem non fieri in humore crystallino qui putent. 187

Quo

Quomodo fiat visio. 188. p. & 344. m.
Visio fit receptis speciebus. 179. f.
Visionem fieri extra mittendo radio qui putent. 178. m.
Ad Visionem requiritur lumen ratione medi, & obiecti. 177. p. & 343. f.
Visio improprie edicitur colorata. 290. p.
Visio beata non educit abstractionem â tensib⁹ in corpore glorioso. 403. p.

VISVS.

VIsus cęteris sensibus excellentior. 162 m.
Visus obiectum. ibidem. f.
Quomodo visus tenebras percipiat. 289.
Visui cæ colores quidam officiant. 170. m.

VITA.

VIta duplex. 30. f.
E quatuor vitalium operationum generib⁹ quadruplex vitę gradus colligitur. 97. f.

VIVENS.

COrpus viuens complectitur materiam, & formam 30. f.
Quę propria in viuentium operationibus desunt Angelis alimentibus corpora, 47. f.
Nullum viuens est sine calore 226. f.
Potentia nutritiua est qua viuens vt viuens conseruatur. 125. f.
Nō materia, sed forma viuentia terminat, 124. p
Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis. 110. m.
Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuentium genus. 120. f.
Cur non aliud ex potentia generandi è semine. 111. p.

VIVO.

VIuere ab anima vegetatiua primò est, 122. p.
Duobus viuere dicimur, vt materia & forma. 99. m.
Vt aliquid dicatur viuere satis est è quatuor operationibus vitalibus vnam exercere. 97. m

VNIO.

VNio animę cum corpore triplex. 78. p.
Vnio est modus substantialis, & specialis animę. 471.
Vnio & separatio opponuntur priuatiue 471. p.
Cur anima non vniatur per accidens corpori, 78. m.
An anima separata ad vnionem corporis naturaliter propensa sit. 478. & 479.
Vnio animæ ad corpus omnino illi naturalis. 528. m.
Sat est vnio localis vt anima se, & externa corpora moueat. 524. p.
Nomine vnionis indicatur etiam relatio 4, 172. f.
Quid boni accedat ex animę vnione ad corpus. 479 f.
Falsa opinio de animarum vnione, 478. p.
Animę in vnione non habent efluxum effectiuum. 476. m.

VNIVERSALE.

VNiuersale separatum nihil est. 13. f.
Discrimen inter vniuersale, & singulare. 316. p.
Quę potentia rem vniuersalem, quæ singularē percipiat. ibidem.

VOLVNTAS.

VOlũtas tribus modis mouet appetitũ. 418. p.
Voluntas potentias mouet. ibidem. f.
Qua potentiæ à voluntatis imperio exẽ, tę ib.
Qui putant voluntatem ęque nobilem esse, ac intellectum. 423. p.
Voluntate nobilior intellectus. 424 & 425.
Voluntas realiter differt ab intellectu. 427, 428.
Membra voluntati politice obediunt. 436. f.
Non requiritur iudicium practicum vt operetur voluntas. 430. m.
Nec speculatiuum ex sententia multorũ. ibid.
Voluntatis libertas circa obiectum quod non est summum bonum clare visum. 417. m.
Ad voluntatis libertatem non requiritur quod ipsa cognoscat. 429. p.
Voluntatis habitus quomodo cognoscat intellectus. 497. p.
Voluntatis actiones simpliciter liberę. 417.

VOX.

VOx sonus est respirantis animalis. 200. m.
Vocis definitio. 210. m
Vocis causa multiplex. 211. f.
Ad vocem maxime confert lingua, & gurgulio. 209. f.
Vocis regimen primi dentes tenent. 210. m.
Vox omnis affectũ significat naturaliter. 211. f.
Quæ animantia vocis expertia. 210. m.
Vocis instrumenta quinque. 209. p.
Beati in cœlo edunt vocem. 208. m.
Vnde numerosa vocum repercussio. 207.
Animalia quę non respirant vocem non edunt. 200. p.
Cur tripidantium iratorumq; Vox tremula. 551.
Cur item senium. 553.
Rationis expertia affectus voce exprimunt. 211. f.
Vnde existat balbuties & quib⁹ ea accidat. 210.

LAVS DEO.

COMMISSA VEL OMISSA MAIORA

sic corrige. Prior numerus paginam, posterior lineam indicat, à fi. à fine paginæ.

xi. 24. à fi. conuenit. 15 28 à fi totius vitæ. 30. 1. à fi. pro forma, lege materia 34. 21. à fi. indicare 46. 20 πνευμα. 59. 14. à fi. origine. ibidem. 4 à fi. Origene. 97. 26. hoc est. 107. 20. à fi. præditas. 132. 15. à fi. à se. 163. 15. à fi. perspicuum 181. 9. productionem. 215. 2. sensus. 216. 13. mollior. 248. 9. lege nolumus pro volumus. 366. 29. denuo 393. 17. difficultas. 412. 4. à fi. pro 8. dic VII. 446. 1. à fi. immortalé. 454. 18. à fi. studiosorum. 477. 11. à fi. duabus. ibidem. tertia. 501. 12 à fi. spectato. 504. 18. à fi. decedentium. 513. 20. à fi euidenter. 537. lege sexdecim pro totidē 535. 9. à fi. quenuis. ibidem. 2. à fi. determinat. 535. 21. à fi. aliquem, 539. 1. à fi. teuera. 542. 21. à fi. facilius.

FINIS.

SVMMA CAPITVM,
ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN
HISCE LIBRIS ARISTOTELIS DE
Anima, & adiuncto Tractatu de Anima Separata
continentur.

In Primi Libri
PROOEMIO.

Vtilitas scientiæ horum librorũ; eorum subiectum, præstantia, & ordo ad cęteras Aristotelis commentationes.

Quęstio. 1. Num intellectiuę animę contemplatio ad physiologię doctrinam pertineat,

Artic. 1. Variæ philosophorum sententię.
2. Totius quæstionis dissolutio.
3. Explicatio rationum, quę superius dictis aduersari videbantur.

CAPITE PRIMO.

SCientiæ de anima dignitas: methodus inueniendi animæ definitionem: ac modus, quem in definiendo seruent Physiologus, Medicus, Dialecticus, & Mathematicus.

CAP. II III. IIII. V.

TRes philosophorum sectę de animę natura admodum inter se dissidentes proponuntur.

In Secundi Libri
PROOEMIO.

Partitio libri in quatuor partes.

CAPITE PRIMO.

DIuisiones quędam entis scilicet, substantiæ, & actus præmittuntur: tunc traditur prima animę definitio.

Quęstio. 1. Recte ne Aristoteles animam definierit.

Artic. 1. Enodatur peripatetica animæ definitio.
2. Argumenta contra superiorem definitionem.
3. Quod anima non sit temperamentum.
4. Quod anima sit substantia.
5. Quod anima neque materia, neque corpus sit.
6. Quod anima intellectiua sit spiritalis substantia, non tamen particula diuinæ mentis,

Diluuntur argumenta secundi articuli. 7.

Sit ne anima quidpiam subsistens, an non. Quęstio. 2.

Argumenta ad disquirendam rei propositę veritatem. Artic. 1.

Explicatio quæstionis: dilutio argumentorũ. 2.

Vtrum animę intellectiuæ à Deo creentur, an non. Quæstio. 3.

Diuersa dogmata de nostrorum animorum origine. Artic. 1.

Quid in re proposita sentiendum sit. 2.

Dissolutio argumentorum primi articuli. 3.

Quonam puncto temporis videatur anima intellectiua in corpus infundi. Quęstio. 4.

De ordine, progressuque animarum in materia fœtus, ante infusionem animæ intellectiuę: diuersę auctorum sententię. Artic. 1.

Solutio propositę dubitationis. 2.

Vtrum omnes animę intellectiuæ naturę dignitate pares sint. Quæstio. 5.

Negatiuæ partis argumenta. Artic. 1.

Argumenta pro parte affirmatiua. 2.

Vtraque pars controuersię probabilis indicatur: perfertur affirmatiua, diluuntur aduersariorum argumenta 3.

Sit ne anima intellectiua vera hominis forma. Quęstio. 6.

Quę argumenta negatiuam partem quæstionis astruere videantur. Artic. 1.

Negari non posse animam intellectiuam esse vere ac proprie formam hominis. 2.

Obiiciuntur argumentis initio quęstionis propositis. 3.

Vtrum animę rationis participes ad numerum hominum multiplicentur, an non. Quęstio. 7.

De palingenesia, & de vnitate formæ assistentis, quam nonulli finxere. Artic. 1

Refellitur error Cõmentatoris ponentis vnum duntaxat intellectum, seu formam assidentẽ. 2.

Futilia esse argumenta initio proposita. 3.

Sint ne omnes animæ diuisibiles, an non. Quęstio. 8.

Confutantur falsę quorundam opiniones. Artic. 1.

Aliorum auctorum placita explicantur. 2.

Solutio quæstionis, enodatio argumentorum vtriusque partis. 3.

Sit ne tota anima in totocorpore, & tota in qualibet eius parte. Quęstio. 9.

Disceptatio propositę dubitationis. Artic. 1.

Referuntur varia philosophantium dogmata: constituitur vera sententia. 2.

3. Explicatio argumentorum primi articuli.

CAPITE. II.

Posita tripartita diffiniendi via, & quatuor vitalium operationum generibus constitutis, colligitur tandem ab effectis secundi animæ definitio, perqeam ad finem capitis prior demonstratur.

Quæst. 1. Recte ne tradita sit posterior animę diffinitio, & an per eam prior demonstretur.
Artic. 1. Recte traditam esse.
2. Quo pacto animę diffinitiones ex se mutuo demonstrentur.

CAPITE. III.

QVinque colliguntur animę potentię, per quas quatuor constituuntur viuentium genera: fitque positio in figuris exemplo, cõparatio inter animam vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam.

Quæstio. 1. Recte ne tripartita animatũ varietas assignetur.
Artic. 1. Videri primum non recte: re tamen vera recte assignari.
Quæstio. 2. Sint ne potentiarum genera quinque, viuentium quatuor.
Artic. 1. Quinque esse genera potentiarum.
2. Quatuor esse genera viuentium.
Quæstio. 3. Vtrum potentię animę ab eius essentia manẽt.
Artic. 1. Negatiuæ partis argumenta.
2. Quæstionis & argumentorum explicatio.
Quæstio. 4. Vtrum ne animæ potentię re ipsa ab ea differant, an non.
Artic. 1. Diuersæ philosophorum sententię.
2. Quid in proposita quæstione sentiendum sit.
3. Solutio argumentorum primi articuli.
Quæstio. 5. Distinguantur ne potentię per actus, & obiecta.
Artic. 1. Videri non distingui.
2. Potentias distingui per actus & obiecta, neque argumenta in aduersum adducta vim habere.

CAPITE IIII.

ANnimę vegetatricis diffinitio traditur: tres ei recẽsentur functiones: nutritio, accretio, generatio: atque pro occasione rei de alimento, & calore nonnulla subduntur.

Quæstio. 1. Vtrum potentię vegetatricis animę inter se realiter differant.
Artic. 1. Opinio existimantium distingui inter se realiter.
2. Constituitur pars negatiua, diluuntur aduersariorum rationes.

CAPITE. V.

ANimæ sensitiuę natura inde ostenditur, quod potentia sit passiua: ad quod probandum multa de actu, potentiaque, quibus aliquid, agere patiue dicitur, in medium afferuntur.

CAPITE VI.

TRiplex apponitur diuisio communis sensibilis, & vnius cuiusque membri definitiones assignantur.

Sit ne sensus potentia passiua tantum, an etiam actiua. Quæstio. 1.
Diuersę auctorum sentẽtię, eorumq; refutatio. Artic. 1.
Quæstionis conclusio. 2.
Vtrum species aliquę sensibus ad operationes Quæstio. 2.
Quę species negarint, & quibus adducti argumentis. Artic. 1.
Constituitur pars affirmatiua quæstionis, diluuntur aduersariæ partis argumenta. 2.
Dubia quędam explicantur. 3.
Vtrum ne diuina potentia aliqua notitia abstractiua in externis sensibus dari queat. Quæstio. 3.
Quid in re proposita sentiendum videatur Artic. 1.
Argumenta aduersus ea, quę superiori articulo concluſa sunt, eorumque dilutio. 2.
Sint ne quinque sensibilia communia. Quæstio. 4.
Videri pauciora: videri plura. Artic. 1.
Quinque tantum esse sensibilia cõmunia: nec oppositum concludi superioribus argumẽtis. 2.
Vtrum sensibile commune propriam speciem sensiterio inurat. Quæstio. 5.
Eorum opinio qui ad affirmatiuam partem declinxere. Artic. 1.
Negatiuam partem veram esse, neque aduersariorum argumenta quidquam efficere. 2.
Vtrum ne in sensu circa proprium sensibile error accidat. Quæstio. 6.
Proponuntur in contrarias partes argumenta. Artic. 1.
Controuersię explicatio. 2.

CAPITE. VII.

VIsus excellentia, atque obiectum commendatur, agiturque simul de medio, ac ratione videndi.

Num recte Aristoteles perspicuum, & colorem definierit, nec ne. Quæstio. 1.
Recte perspicuum definijsse. Artic. 1.
Num eadem coloris & lucis natura sit, an non Quæstio. 2.
Qui eandem esse putent, & quibus argumẽtis. Artic. 1.
Apparentes colores à lumine non distingui, veros distingui. 2.
Qui nam sit colorum ortus, & origo. Quæstio. 3.
De coloribus apparentibus, & fictitijs. Artic. 1
De varietate nominibus, & mutatione colorũ. 2.
Vtrum lumen ratione medij, an obiecti tantũ, vel etiam ratione vtriusque ad visionem requiratur. Quæstio. 4.
Diuersę philosophorum sententię. Artic. 1.
Concluditur lumen tam ratione medij, quàm obiecti ad visionem requiri. 2.
Vtrum visio fiat immissis ab oculo radijs, an receptis ab obiecto imaginibus. Quæstio. 5.
Philosophorum quorundam præsertim Platonis opinio, & eius confirmatio. Artic. 1.
Veræ opinionis explicatio. 2.
Solutio argumentorum, quę articulo primo proposita fuere. 3.
An oculorum compositio ad visionem obe- Quæstio. 6.

undam accommodata sit.
Artic. 1. De oculorum præstantia, situ, & figura.
2. De ijs, quæ ad internam oculorum fabricam spectant.
Quæstio 7. Vtrum visio fiat in humore Crystallino.
Artic. 1. Quibus argumentis ostendi videatur non ibi fieri.
2. Constituitur pars affirmatiua quæstionis.
Quæstio. 8. Vtrum in speculo imago videatur.
Artic. 1. Affirmatinę partis argumenta.
2. Non videri in speculo imaginem.
Quæstio. 9. Vtrum ij, qui aquarum inspectores vulgo habentur, revera sub tertis aquas videant.
Artic. 1. Quæstionis in vtranque partem disceptatio.
2. Quæstionis explicatio.

CAPITE VIII.

De auditu, eius obiecto, functionibus, sonorum differentijs: deque instrumento, & vocis efformatione disseritur.

Quæstio. 1. Quidnam sonus, quę vè eius causa effectrix sit.
Artic. 1. Statuuntur nonnullę propositiones.
2. Propositiones aliæ traduntur.
Quæstio. 2. Quodnam soni subiectum sit, quod medium.
Artic. 1. Sonum non recipi in corporibus solidis quorum conflictu editur: eius medium esse aerē & aquam.
2. Quo pacto sonus, eiusvê species ad auditum transeiantur.
Quæstio. 3. Quo pacto vox formetur, & quę eius natura sit.
Artic. 1. De formandæ vocis instrumentis, & artificio.
2. Explicatur vocis definitio ab Aristotele tradita.
Quæstio. 4. De potentia audiendi,
Artic. 1. Quę sit eius præstantia, quæ officia.
2. In qua parte facultas audiendi constituta sit.

CAPITE IX.

Odoratus natura, species odorum, medium, & odorandi instrumentum.

Quæstio. 1. Sit ne odor exhalatio corporis odorati.
Artic. 1. Affirmatiuę partis argumenta.
2. Odorem non esse fumeam exhalationem, nec argumenta superius adducta id conficere.
Quæstio. 2. Quonam pacto odor gignatur, quodque eius subiectum sit.
Artic. 1. Explicatio propositæ dubitationis.
2. Quorundam obiectionum dilutio.
Quæstio. 3. Quo pacto diffundatur odor, & per quod medium ad olfactum perueniat.
Artic. 1. De odoris diffusione.
2. Medium odoris esse aerem, & aquam.
Quæstio. 4. Quodnam sit organum olfactus
Artic. 1. Diuersę opiniones.
2. Verę sententię explicatio.
Quæstio. 5. Vtrum olfactus hominis hebetior sit quam aliorum animantium.
Artic. 1. Præstantia olfactus, argumentaque pro parte negatiua propositę quæstionis.
Controuersię dilutio. 2.

CAPITE X.

Gustatus natura, eius obiectum, species, medium & instrumentum.

De ortu & natura saporis, deque eius speciebus. Quæst. 1.
Quæ concurrant ad generationem saporis, & quę eius definitio. Artic. 1.
Quę sint species saporum. 2.
Vtrum ne gustus a sensu tactus, & natura, & organo differat. Quæstio. 2. 3.
Differre in primis natura. Artic. 1.
Differre etiam organo. 2.

CAPITE XI.

Tactus natura & eius instrumentum expenduntur.

Quodnam sit tactus organum: quod medium. Quæstio. 1.
Diuersę Philosorum sententię de organo tactus & quęnam earum amplectenda sit. Artic. 1.
De medio tactus. 2.
Sit ne vnus tactus, an plures. Quæstio. 2.
Varię Philosophorum opiniones. Artic. 1.
Concluditur vnum tantum specie tactum esse. 2.
Diluuntur rationes existimantium plures esse.
Vtrum sensibile positum supra sensum sentiatur. Quæstio. 3.
Affirmatinę partis argumenta. Artic. 1.
Exponuntur diuersa in proposita quæstione Philosophorum placita, & communis sententia defenditur. 2.
Dissoluuntur argumenta pertinentia ad tactum, gustum: & alia quędam opinio proponitur. 3.

CAPITE XII.

Colligūtur quędam singulis sensibus communia, vt sunt recipere species, atque habere organum, quod qua in parte in singulis reſideat simul exponitur.

Vtrum ne sensus ab excellenti sensibili lędatur, an non. quæstio. 1.
Disputatur primo pro parte negatiua, sed astruitur affirmatiua pars quæstionis. Artic. 1.
Particulatim explicatur quo pacto singuli sensus ab excellenti sensibili lędantur, soluunturque argumenta initio proposita. 2.

In Tertij Libri PROOEMIO.

Distributio Libri Tertij in quatuor partes disiudumque Auctorum de exordio eius.

IN LIBROS ARISTOTELIS

CAPITE PRIMO.

DIsputatur de numero sensuum externorum, quos quinque tantum esse, & homini, perfectisque animantibus conuenire inde probatur, quod tam illis, quam his, horum sensuum organa conueniant.

Quæstio. 2. Sint ne quinque sensus externi.

Artic. 1. Videri pauciores: videri plures esse.

2. Revera nec plures, nec pauciores esse sensus externos, quàm quinque.

3. Diluitur primum argumentum primi articuli: statuitur contra Medicos, externos sensus non esse virtutes influentes, sed ingenitas.

4. Responsio ad cætera primi articuli argumenta.

CAPITE. II.

DAndus est sensus communis, qui externorum sensuum actiones dignoscat.

Quæstio. 1. Vtrum externi sensus functiones suas percipiant, nec ne.

Artic. 1. Quibus rationibus pars affirmatiua ostendi videatur.

2. Approbatio negatiuæ partis. Dilutio argumentorum superioris articuli.

Quæstio. 2. An detur sensus communis, & vtrum is in cerebro resideat.

Artic. 1. Quibus inditijs cõmunis sensus deprehendatur.

2. Sensum communem non in corde, sed in cerebro residere.

CAPITE III.

NVmerus sensuum internorum, & eorum inter se discrimina enucleantur: ac tandem definitiones phanthasiæ, & imaginationis traduntur.

Quæstio. 1. An internorum sensuum numerus recte à philosophis constituatur.

Artic. 1. Quibus argumentis internorum sensuum multitudo collecta fuerit.

2. Constituitur internorum sensuum numerus ex communi philosophorum sententia.

3. Inducitur alia quædam minus communis opinio, quæ tamen cæteris probabilior videatur.

4. De sede internorum sensuum.

5. Qui sensus interni, quibus competant animantibus.

Quæstio. 2. An aliquis internus sensus diuidat, componat, & discurrat.

Artic. 1. Argumenta partis negatiuæ.

2. Propositæ difficultatis enodatio.

3. Solutio argumentorum primi articuli.

CAPITE IIII.

NAtura intellectus possibilis exponitur, obiterque expeditur quomodo fiat intellectio.

CAPITE V.

DEclaratur natura, & officium intellectus agentis, attributaque eius apponuntur.

Quæstio. 1. Vtrum in anima humana detur intellectus agens, an non.

Diuersa philosophantium placita. Artic. 1

Dari in anima humana intellectum agentem, & quid inter eũ, & patientem sit discriminis. 2.

Responsio ad argumenta initio quæstionis proposita. 3.

Quæ sint intellectus agentis munia. Quæstio. 2.

De illustratione phantasmatum. Artic. 1.

De alio duplici munere intellectus agentis. 2.

Vtrum necessario dandæ sint in nostro intellectu species intelligibiles, an non. Quæst. 3.

Variæ philosophorum sententiæ. Artic. 1.

Non esse negandum dari species intelligibiles: & has cessante actu intelligendi manere in intellectu contra Auicennam. 2.

Solutio argumentorum primi articuli. 3.

Dentur ne in nostro intellectu species intelligibiles, quæ propriæ sint rerum singularium, an non. Quæstio, 4.

Negatiuæ partis argumenta. Artic, 1.

Argumenta partis affirmatiuæ. 2.

Vtraque pars controuersiæ probabilis indicatur: præfertur tamen negatiua, vt magis peripatetica: vtriusque argumenta diluuntur. 3.

Num species intelligibiles ab intellectu agente producantur. Quæstio. 5.

Reiectis quorundam placitis, statuuntur aliquot assertiones. Artic, 1.

Traduntur aliæ assertiones de speciebus, quæ à solo intellectu possibili gignuntur. 2,

Num omnes interni sensus, & quonam causæ genere cum intellectu agente concurrant ad producendas species intelligibiles. Quæstio, 7.

Explicatur prior controuersiæ pars. Artic, 1.

Explanatur altera pars propositæ controuersiæ. 2.

CAPITE VI.

EX vario operandi modo diuiditur intellectus in actu, in simplicem, & compositum, & agitur de ratione, qua veritas, & falsitas in eis inueniatur.

CAPITE VII.

DVbio in multis simili à sensu communi ponitur discrimen inter intellectum practicum, & speculatiuum.

CAPITE VIII.

QVæ de sensus, ac intellectus simplicitate, compositione, ac diuisione superioribus capitibus dicta erant, suo modo animæ accommodantur.

Vtrum intellectus patiens sit potentia passiua: & omnino pura potentia, an non. Quæstio: 1.

Intellectum patientem esse potentiam tum passiuam, tum actiuam. Artic. 1.

Intellectum patientem in quodam sensu non esse puram potentiam, in alio an sit disquiritur. 2.

Intellectum patientem ex sua primæua origine esse puram potentiam in genere intelligibilium. 3.

Vtrum

Quęstio. 2. Vtrum intellectus patiens in homine vnus ſpecie ſit; an plures.
Artic. 1. Quę argumenta oſtendere videãtur plures eſſe.
2. Intellectum patientem in homine eſſe vnum ſpecie: nec argumenta in contrariam partem adducta concludere.
Quęstio. 3. Vtrum ne per intellectionem verbum producatur, an non.
Artic. 1. Quibus argumentis oſtendi videatur non produci.
2. Explanatio quęſtionis.
3. Soluitur primum argumentum initio quæſtionis propoſitum: ſtatuitur intellectionem non eſſe qualitatem, ſed veram, propriamq; actionem.
4. Diluuntur cętera argumenta.
Quęstio. 4. Quo pacto inter ſe differant ſpecies intelligibilis, intellectio, verbum, & obiectum.
Artic. 1. Intellectionem diſtingui re ipſa ab ſpecie intelligibili.
2. Verbum, & intellectionem idem re eſſe, non tamen idem ratione: vtrumque tamen ab obiecto realiter diſtingui.
Quæstio. 5. Habeamus ne proprios rerum ſingularium conceptus.
Artic. 1. Negatiuę partis argumenta.
2. Affirmatiuam controuerſiæ partem veram eſſe.
3. Diluitio argumentorum, quę pro negatiua parte quęſtionis adducta fuere.
Quęstio. 6. Poſsit ne intellectus noſter plura ſimul intelligere, an non.
Artic. 1. Qui negatiuam partem ſecuti ſint, & quibus eam argumentis probarint.
2. Poſſe plura, vt plura ſimul intelligi:
3. Dilutio argumentorum primi articuli.
Quęstio. 7. Vtrum Anima humana ſe per ſuam eſſentiam intelligat, ſimiliterque intelligendi vis, & ſe, & proprias functiones, atque habitus ſibi inhęrentes dignoſcat.
Artic. 1. Quęſtionis in diuerſas partes agitatio,
2. Controuerſię diſſolutio.
3. Explicatio argumentorum, quę in vtramque partem adducta fuere.
Quęstio. 8. Num intelligentem ſpeculari phãtaſmata oporteat, nec ne.
Artic. 1. Quę argumenta ſuadeant non oportere.
2. Diuerſa auctorum placita, & explicatio verę ſententię.
3. Dubia quędam enodantur.
4. Reſponſio ad primi articuli argumenta,

CAPITE IX.

FActo argumento per omnes animę potentias, probatur nullam illarum motricem vim eſſe.

CAPITE X.

Quęnam ſit facultas motrix, quę eius principia, & organum: quęque in animali motu reperiatur.

CAPITE XI.

EX appetitu, qui principium eſt motus, omnibuſque ineſt animantibus, concluditur ineſſe etiam illis vim motricem agitur; de ratione deliberante, quę vt ſolis animantibus rationę præditis conuenit, ſic ſolùm in eis principium eſt motus.

CAPITE XII.

COmparantur inter ſe facultates animę, è quibus duæ tantùm, guſtatrix, & tactilis neceſſariò omnibus inſunt animantibus,

CAPITE XIII.

NVllum animal ex vno, ſed omne ex quatuor elementis componitur: atque tactu deſtructo diu viuere nequit.
Diſtribuatur ne recte appetitus in intellectiuum & ſenſitiuum. Quęstio. 1.
Videri non recte diſtribui. Artic. 1.
Conſtituitur pars affirmatiua quæſtionis. 2.
Quibus inter ſe differant appetitus ſenſitiuus, & intellectiuus. 3.
Diſſoluuntur tria primi articuli argumenta 4.
Diſſoluitur prior pars quarti argumenti, agiturque de admiratione, 5.
Dilutio alterius partis eiuſdem argumenti: Diſputatur de riſu. 6.
Sit ne voluntas intellectu nobilior, an non. Quęstio. 2.
Qui partem affirmatiuam ſequantur, & quibus eam argumentis probent. Artic. 1.
Concluditur intellectum voluntate nobiliorem eſſe, ſimulque aduerſarię partis argumenta infirmantur. 2.
Vtrũ volũtas re ipſa differat ab intellectu, an nõ. quęstio. 3.
Quibus argumentis pars negatiua quęſtionis oſtendi videatur, Artic. 1.
Negatiuam controuerſiæ partem veram eſſe, nec argumenta ſuperius adducta concludere. 2.
Vtrum vt voluntas ſuum eliciat actum, requiratur in intellectu iudicatrix notitia an non. quęstio. 4.
Quæſtionis in affirmantem partem diſputatio. Artic. 1.
Diſputatio controuerſiæ in partem, quę negat. 2.
Vtraque pars controuerſię probabilis cenſetur, 3.
vtriuſque argumenta diluuntur.
Vtrum ad animantium motum vis dirigens, quęstio. 5.
impellens & exequens concurrat: nec ne,
Diſputatio quęſtionis in partem negatiuam. Artic. 1.
De duplici facultate, altera motum dirigente, 2.
altera imperante.
De vi executrici motus. 3.
Occurritur argumentis initio propoſitis. 4.

INTRACTATVS De Animæ Separatæ PROOEMIO.

INstitutum tractationis, subiectum, & distributio.

De immortalitate, & natura animæ rationalis.

Disputat. 1. Artic. 1.
- Diuersę philosophorum veterum sententię circa animæ immortalitatem.
- Quid Aristoteles in re proposita iudicarit.
- 2. Animam rationalem immortalem esse naturali lumine demonstratur.
- 3. Obiecta quędam aduersus superiora argumenta & eorum dissolutio.
- 4. Quid de eadem re fides decernat.
- 5. Argumentorum quorundam solutio aduersus doctrinam superioris articuli.
- 6. Vtrum anima separata essentialiter ab anima distinguatur.
- 7. De animę separatę statu, modove essendi extra corpus.

Disputat. 2. Artic. 1.
- Quid sit status separationis.
- Sit ne separationis status animę rationali naturalis.
- 2. Vtrum anima ad vnionem corporis naturaliter propensa sit.
- 3. Soluitur quartum argumentum superioris articuli pro Scoto.

Disputat. 3. Artic. 1.
- De ijs, quæ ad cognitionem animę separatę pertinent per modum actus primi.
- Vtrum potentię cognoscentes animam à corpore abeuntem comitentur.
- Soluuntur argumẽta superiori articulo adducta.
- 2. An ne species, atque habitus in intellectu, &
- 3. voluntate animæ coniunctę residentes, eandẽ à corpore separatam comitentur.
- Vtrum ab intellectu animæ separatę fluant species naturaliter. 4.
- Vtrum anima separata pręter eas species, quas exportat, alias vel ab obiectis hauitas, vel à Deo impressas, vel vtroque modo comparet. 5.
- Respondetur argumentis vtriusque sententię superioris articuli: apponiturque tertia quorundam recentiorum. 6.

Disputat. 4. Artic 1.
- De actuali cognitione animę separatæ.
- An anima separata actum cognitionis re vera exerceat.
- Quarundam dubitationum resolutio vnde modus cognoscendi animæ separatę plenius intelligatur. 2.

Disputat. 5. Artic. 1.
- De obiecto cognitionis animę separatę.
- An ea omnia, quę nullo pacto supra naturam sunt, distincte, cognoscantur ab anima separata.
- Vtrum animę separatę cognitione sine confusa, sine distincta cognoscant res modo aliquo supernaturales. 2.

Disputat. 6. Artic. 1.
- De motu animę separatę.
- Argumenta, quę probare videntur in anima separata potentiam tum sui, tum, aliorum motricem non dari.
- Refelluntur nonnullę sententię de potentia motrice animę, & vera statuitur. 2.
- Occurritur argumentis primi articuli. 3.
- De actu ac termino potentię motricis animarum separatarum. 4.

UNIVERSIDADE LIVRARIA DA

CONIM
BRIGÆ
ANIMA

Sala
Gab.
Est.
Tab.
N.º